

BHAVAN'S LIBRARY

This book is valuable and
NOT to be ISSUED
out of the Library
without Special Permission

अक्षरजीवक वि० अक्षर-जीव-खन् । वर्षं देखेनोपजीविनि,
 क्षयाम् अक्षरजीविका ।
 अक्षरजीविन वि० अक्षर जीव-विनि । वर्षं देखेनोपजीविनि,
 क्षयाम् अक्षरजीविनी । [खेचन्यादौ ।
 अक्षरतूलिका स्त्री० अक्षर-तूलिका इत० । वर्षं देखेनोपजीव्ये
 अक्षरवाट पु० न क्षरतीति अक्षर- वट-वेने घञ् ।
 बाहुवद्भूमौ । [विभिटक्षित्यामभि ।
 अक्षरसंस्थान न० अक्षर-संस्थान इत० । वर्षं विन्यासे । बहु-
 विन्यादौ च ।
 अक्षवती स्त्री० अक्ष+भवत् वलम् । अक्षक्रीडायाम् । अक्ष-
 अक्षवत् वि० अक्ष-विद्-क्विप् । द्यूतप्रव्यवहारमिधे च ।
 अक्षशैल पु० अक्ष-शैल इत० । द्यूतरङ्गे । [३ ।
 अक्षसूत न० अक्ष सूत इत० । उपमात्मासूते, यज्ञसूते, उपवीते
 अक्षायकीलक अस्त्री० अक्ष (वक्र) अक्ष कोलक इत० । चमत्-
 पस्यापिते शब्दौ । [हिते नि० ।
 अक्षान्ति स्त्री० अक्ष-क्षिन् न०त० । ईयांयाम् । न० । क्षमार-
 अक्षारलवण न० क्षारलवण न०त०, व० वा । क्षारलवण-
 मिधे धैर्ये, क्षात्रे च । गोक्षीर गोष्ठस्यैव धान्यं छद्म-
 क्षिका वनाः । वासङ्गं क्षैत्रवृक्षे अक्षारलवणे स्मृतमिति
 स्मृतिपरिभाषितेऽभि ।
 अक्षि न० अक्ष-क्षि । चक्षुषि । [मिति केचित् ।
 अक्षिभूतक न० अक्षि-भूतक, इत० । चक्षुर्गैर्लब्धे तत्कारकाया
 अक्षिगत वि० अक्षिपियव्यगतः प्राक्पादिकादिन० । द्रव्ये, रिपौ च
 अक्षिभेदज पु० अक्षि-भेद (रोग) जि-ड । क्षोप्रविशेषे ।
 अक्षिज न० क्षिजक न०त० । मासद्रवणे । [पाते च ।
 अक्षिविद्विषात न० अक्षि-वि-द्विष-क्ष । अपाङ्गद्वये कटाक्ष
 अक्षीव पु० क्षीव-क्ष, न०त० । मासद्रवणे । क्षीवे मत्तो न०
 त० । मत्तमिधे नि० ।
 अक्षोट पु० अक्ष-क्षोट, अक्षस्य विभोक्तकस्येव, छटा पर्व-
 व्यस्येति वा । पार्वतीयपोनुद्धे आषुटो इति प्रसिद्धे ।
 अक्षोड पु० अक्ष-ओड । पार्वतीयपोनुद्धे ।
 अक्षोभ पु० क्षुभ-घञ् न० त० । हस्तित्वन्यलक्षणे । बहु-
 चीमरहिते नि० ।
 अक्षौहिणी स्त्री० अक्ष (एकटाडि) जहि-णिनि । संख्याविमेध
 युक्तराशिसंख्यायाम् । मनुष्यस्य च २१८० हस्तिनः । २१८०
 रथाः । ६५६१० श्वदाः । १०८३५० प्रदातयः ।
 अक्षुद्र पु० अक्ष-क्षुद्र व०त० । विनालहले पिपाशात ख्याते ।
 अक्षुद्रि स्त्री० अक्ष-क्षुद्र न०त० । अक्षिद्रव्यवहारे । क्षुद्रौ च ।

अक्षुण्ड वि० अक्षि-वञ् न०त० । संपूर्णं सकले । अक्षुण्डमिधे पु० न० ।
 अक्षुण्डन पु० अक्षि-वञ् न०त० । कासे । अक्षुण्डनशून्ये नि० ।
 अक्षुण्डित वि० अक्षि-क्त् न०त० । सम्पूर्णं, अक्षिण्डितमिधे च ।
 अक्षुता न० अक्ष-ता न०त० । देवताते, मनुष्याद्याताते च ।
 खातमिधे नि० । [गोमांसादौ, भक्ष्यमिधे च ।
 अक्षुदा वि० अक्षि-अक्षिण्ये ख्यत् न० त० । भोजनानर्हे
 अक्षिल नि० न खिल्यते न कणशब्दादीभ्यते इति छिन्न-क
 न०त० । धमये । विनामिधे छिन्नशब्दादौ स्त्री० ।
 अक्षम इदित् गमौ आदि० पर० । अक्षति । आक्षीत् ।
 अक्षम यत्नगती आदि० पर० घटादि । अक्षति आसीत् । अक्षयति ।
 अक्ष पु० न गच्छतीति गम-ङ न०त० । इहे, पर्वते, सूर्ये
 च । अक्षरञ्जरी, अक्षरदौ नि० ।
 अक्षच्छ पु० गम-श न०त० । इहे ।
 अक्षति स्त्री० गम-क्षिन् न०त० । उपायभावे । बहु । गति-
 शून्ये उपायशून्ये च नि० । [रोगशून्ये व्युत्पन्ने च नि० ।
 अक्षद पु० नासि गदौ रोगो यथात ५५० । औषधे । ६५० ।
 अक्षदक्षार पु० अक्षदं करोति अक्षद-क्ष कश्चिद् भुम् च । वैद्ये ।
 अक्षम पु० न गच्छतीति गम-अक्ष न०त० । इहे । अक्षमरि नि० ।
 अक्षस्य नि० न-गम्यगर्हति गम-अक्ष न० त० । गतनामर्हे,
 अन्यजातिक्षित्याश्च स्त्री० ।
 अक्षरी स्त्री० नासि गदौ विधौ यथाः ५५० औष । अक्षिकविष
 हारिणि देवताङ्ग इहे । विपहारिणि द्रव्यमात्रे नि० ।
 अक्षह न० न गिरति धृ-ङ । अक्षरुचन्द्रे खनामप्रसिद्धे ।
 अक्षति पु० अक्षं विन्याचलम् अक्षति अक्ष-अक्षति शकञ्जा-
 दि० । अक्षस्यनामके सुवौ ।
 अक्षसिद्ध पु० अक्षलिमियः द्रुहः शकः त० । वक्रवर्त्ते ।
 अक्षस्त्री स्त्री० अक्षलिपिवाचलाय दक्षिणस्यां दिशि ।
 अक्षस्य पु० अक्षं विन्याचलं स्थापति क्षमाति स्त्रै-क ।
 अक्षस्यनामके सुवौ । [छिद्रे न० ।
 अक्षगध वि० गाधं प्रतिशायाम् गाध-घञ् न० व० । अतिगभीरे ।
 अक्षगधजल पु० अक्षगध-जल-० व० । अतिगभीरलक्षणे इहे ।
 अक्षार न० क्षाम् न गच्छन्त्यक्षति प्राप्नोति अक्ष-क्ष-अक्ष ।
 इहे । [च नि० ।
 अक्ष पु० न गौ-किरयो यस्याः राक्षे । किरणशून्यं, गोशून्यं
 अक्षुक्ष न० न गुरुवैष्णव । अक्षरुचन्द्रे खनामप्रसिद्धे, मिश्रपा-
 (मिश्र) इहे च । गुरुमिधे, उपदेमकशून्ये च नि० ।
 अक्षुक्षिश्रपा स्त्री० अक्षुक्षः शरी यस्याः हाडौ मिश्रपा
 मध्यपद्विधि० त० । मिश्र इति प्रसिद्धे मिश्रपाङ्गे ।

अग्निगन्ध न० न गूढो गन्धो यस्य इव० । हिङ्गुद्रव्ये । अग्निगन्ध-
सौत्वे द्रव्यमात्रे नि० ।

अग्नायी स्त्री० अग्नि+अग्नी-होष्ट् । अग्नेर्वीर्येति खाद्याख्यायाम् ।
अग्नि पु० अद्भुति कार्ये गच्छति अग्नि-नि नलोपः । अग्नी
खनामप्रसिद्धे तेजोभेदे ।

अग्निन क पु० अग्निवत् कायति प्रकाशते स्वे-क । इन्द्रगोपकीटे ।

अग्निन कण पु० अग्नि-कण इत० । अग्निच्युतमुद्राग्ने ।

अग्निनकारिका स्त्री अग्नि-कारिका इत० । अग्निजले होमा-
धानादौ, अग्नौघोषकौषधभेदे च । [धानादौ ।

अग्निनकार्य न० अग्नि-कार्ये (क-अग्न्) इत० । अग्निजले होमा
अग्निनाष्ठ न० अग्ने. (उद्घोषनाय) काष्ठम् तादर्थ्यवद्वा त० ।
अग्निकाष्ठे ।

अग्निनकुण्ड पु० अग्ने कुण्ड इव रक्तगणकुण्डित्वात् । अक्ष-
दग्निव्याप्तपञ्चमे दृष्टा इति ख्याते ।

अग्निनकोष्ण न० अग्नेः कोष्णः इत० । पूर्वदक्षिणयोर्मध्ये दिग्-
भागे तस्य पश्चिदैवत्वप्रसिद्धेः । [सीति प्रसिद्धे काष्ठे च ।

अग्निनगर्भ पु० अग्निगर्भे यस्य व० । सूर्यकानामग्नौ अग्नि-
अग्निचयन पु० अग्निघोषतेजोऽनेन धि-लुप्त । मन्त्रभेदे, काष्ठे
च । [स्तवस्तुत्याग्ने अग्निहोत्रिणि ।

अग्निचित् पु० अग्निं चितवान् धि-भूतार्थे किप् । मन्त्रपूर्वक
अग्निर्ज पु० अग्नि-जन-ह । अग्निजारइत्ये । खर्णे न० ।
अग्निजातद्रव्ये नि० । [न० । वह्निजातमात्रे नि० ।

अग्निजात पु० अग्नेर्जातः जन-स्त । अग्निजारइत्ये खर्णे

अग्निजार पु० अग्निं जारयति जु-अप् । अग्निजारनामकइत्ये
अग्निजाल पु० अग्निं जारयति जु-अप् । अग्निजार
इत्ये । [इत० । अग्निमिषायाम् ।

अग्निजिह्वा स्त्री० अग्नेर्जिह्व । जाङ्गलीइत्ये । इत० । अग्नि
जिह्वायाम् । अग्निर्जिह्वा वेदां व० । देवे

अग्निज्वाला स्त्री० अग्नेर्ज्वलति । गजपिप्पलीइत्ये ।

अग्निदमना स्त्री० अग्निं दमयतीति दम्-लु । गणिकारी
[नामकपुष्पभेदे ।

अग्निदेवा स्त्री० अग्निर्देवो यस्याः । इतिहास्यतारायां तस्या
अग्निदेवत्वात् । अग्निदेवतामात्रे नि० ।

अग्निनिर्वासा पु० अग्नेर्निर्वासः (सीरवत् निष्पत्) ।
उपचारान् तस्मात् अग्निजारइत्ये । खर्णे न० ।

अग्निप्रसार पु० अग्निं प्रसृजयति जु-अप् अग्निं प्रसारः ।
चन्द्रादौ स्थातेऽग्न्यात्मके प्रसारइत्ये ।

अग्निवाङ्ग पु० अग्नेर्वाङ्गतिर्दोषमिहत्वात् । धूने ।

अग्निम न० अग्निरिव भाति भा-क । खर्णे । अग्निवत्
प्रकाशयति नि० ।

अग्निभू पु० अग्नेर्भवति भू-किप् । कार्तिकेये । खर्णे न० ।
अग्निजातमात्रे नि० ।

अग्निमणि पु० अग्नेर्मणिः । अग्निपाथने व्यातवीति प्रसिद्धे
काष्ठे । सूर्यकाले मणौ च ।

अग्निमथन पु० अग्ने मथ्यतेऽग्नौ मथ्य-लुट् नलोपः ।
गणिकारीति प्लाते गणिकारीइत्ये । तत्काष्ठोर्ध्वे हि
भटिति वह्निरुद्दीप्यते । अग्निमथनमन्त्रे च ।

अग्निमन्त्र पु० अग्ने मथ्यतेऽग्नौ मथ्य कप् । गणिकारीइत्ये ।

अग्निमारुति पु० अग्निमारुत+रञ् लुक् कन्भेदेः अग्नि-
वायुस्योर्ध्वे नलोपः इवे अणस्यचतुर्वी ।

अग्निमुख पु० अग्निमुखमिव यस्य । देवे, इतद्रव्यं हि देवैर-
ग्निदारेष्वभासते । अग्निमुखे यस्य तस्मिन् । विमे, प्राप-

क्ष्वाणेलस्य तस्येति ख्यातात् । अग्निमुखः प्रधानतयास्त्री
यस्य तस्मिन् वा । विमे । अग्नेर्मुखे त न० ।

अग्निमुखी स्त्री अग्निरिव मुखमप्यं यस्याः गौरादित्या
कीष्ट् । (भिला) भज्जातवह्ने, प्राकप्राद्यायाम्, गायत्रीमन्त्रे च ।

अग्निरञ्जण न० अग्निः रञ्जतेऽनेन रञ्ज-लुट् । राक्षसादि
भ्योऽग्निरञ्जाकारके मन्त्रभेदे, अग्निहोत्रे च ।

अग्निरजस पु० अग्निरिव रज्यते दीप्यते रज्ज् अम् नलोपः ।
रज्ज्वरे इन्द्रोपनामककोटे । अग्निर्वीर्ये, खर्णे च ।

अग्निवल्लभ पु० अग्नेर्बल्लभः खर्णे दाह्यत्वात् । धानइत्ये ।
अग्निवले नि० ।

अग्निवाह पु० अग्निं वाहयति ममयति बोधयति वा वाहूः
अप् । धूने, खाने च । वह्निवाहकमात्रे नि० ।

अग्निवित् पु० अग्निं विन्दते विन्द-क्विप् । अग्निहोत्रिणि
अग्निने । [खर्णे, वह्निरेतवि च ।

अग्निवीच न० अग्नेर्वीचम् तद्देवो जातत्वात् उपचारात् ।

अग्निवीर्य न० अग्नेर्वीर्यं, तद्वीर्यजातत्वाद् उपचारात् खर्णे
वह्निरेतवि, तत्प्राकभे च । व० । अग्निदत्त्वप्राकभमिति नि० ।

अग्निशिख पु० अग्निरिव शिखा यस्य । कुङ्कुमइत्ये, कुङ्कुमाइत्ये,
अग्निदत्त्वशिखे जाङ्गलीइत्ये च । अग्निदत्त्वस्योपचारात् नि० ।

अग्निशेखर पु० अग्निरिव शेखरमप्यं यस्य । कुङ्कुमइत्ये उच्च-
भाइत्ये जाङ्गलीइत्ये च । अग्निदत्त्वस्योपचारात् नि० ।

अग्निटोम पु० अग्ने. सोमं क्षु मन् पतम् । वागविभेदे ।

अग्निउ पु० अग्नी स्यादमर्हति स्या-क वतम् । वसून् (स्थिति-
वीर्ये) सोमस्य कदाहादप्याने ।

अग्रलोहिता स्त्री० अग्रपदपरिभाषः लोहितं यस्याः व० ।

विद्योति प्रविष्टे शाकमेदे ।

अग्रवीज पु० अग्रं प्राथम्यं बीजसाम्राज्यं यस्य । क्रिदाप-
तहृष्टशब्दे कलम इति प्रविष्टे काण्डजाते कुण्डलादिशब्दे
अग्रसन्धानी स्त्री० अग्रे फलोत्पत्तेः प्राक् सन्धानं कार्यस्य
जनं यस्या ङीप् । यमपञ्चिकायाम् । यत् किं प्राथिवर्णस्य
प्राग्भवीयकमस्तुसारस्य गुमाद्युत्सूचनं सर्वं लिखते
धा यमपञ्चिका, कैचित् यमपञ्चिकेति वा कथ्यते । अप-
सन्धानकारिणि इति ॥

अग्रसन्ध्या स्त्री० अग्रं सन्ध्यायाः सन्ध्यायोर्येकदेशः कालवाचिना
कमस्यते इत्युक्तेः एक०त० । सन्ध्यापूर्वकमयेः अत्रा पूर्वा
सन्ध्या इति क० । प्रातः सन्ध्यायाम् ।

अग्रसर त्रि० अग्रे सरति गच्छति अग्र-छ-ट ७त० । अप-
गामिनि । क्षिवां ङीप् ।

अग्रष्ट पु० अष्ट (परिपक्ष) न०तः । परिपक्षाभावे । षड्० ।
परिपक्षद्वये सन्धाधिपक्षयोः त्रि० ।

अग्रहर पु० अग्रे ह्रियते दीपतेत्यौ अप ह्र अच् । अग्रदेवे
ब्रह्मणि, भाग्ये च । अप-हृ-ट । अपहरारिणि इति त्रि० ।
अग्रहस्त पु० अग्र हस्तः अग्रयवारविनोदरोमादात् क० ।
हस्तायाम् ।

अग्रहायणः अस्त्री० ह्य ग्रीष्माकालयोदिति काले वाच्ये
ङा-न्युट् युक् च मास सभावं जहाति हायनो वर्षे
अग्र पूर्वं हायन क० चलम् । मार्गशीर्षे मासि तस्य
च वर्षादित्यम् अमरकोषादेौ मार्गादिभारभ्य कार्त्तिकान्त्य
मासकीर्त्तनात् सटमगगतम् ।

अग्रहायणी स्त्री० अम्बुनि जहातीति हायनो ग्रीष्मिः अथाः
श्रेष्ठा हायना ग्राहयो वहा संज्ञात् चालं गौरादि-
त्वात् ङीप् । षण्मासेष्वक्षये । तस्य च नचतस्र रात्रौ
प्रथमसुदयकावे श्रेष्ठोद्दीप्ता धाम्यानासुत्यन्तिनेति दृश्यते ।
तच्च नचत गौराग्रहायणे भाषि रात्रौ प्रथमसुदयेति ।

अग्रहार पु० अग्रे ह्रियतेत्यौ ह्र-अच् । अपहरे (पूर्वोक्तिर्ये)
नक्षत्रारिणे देवे ज्येष्ठादेौ च । अप ह्र कण् । अपहा-
रिणि त्रि० । क्षिवां ङीप् ।

अग्रास्त त्रि० न-पह-अच् । पङ्कणयोश्च शिवनिर्मात्यादेौ
प्रतिपङ्कणयोश्च तिकाक्षरादी च ।

अग्रिम पु० अग्रे भव अप+डिअच् । ज्येष्ठभ्रातरि । ज्येष्ठे
उत्तमे च त्रि० । [च त्रि० ।

अग्रिय पु० अग्रे भव अप+डिअच् । ज्येष्ठभ्रातरि । ज्येष्ठे उत्तमे

अग्रिय पु० अग्रे भवः अप+डिअच् । ज्येष्ठभ्रातरि । ज्येष्ठे उत्तमे
च त्रि० । [गामिनि ।

अग्रोगा त्रि० अग्रे गच्छति अप-गम-कृतिप् अनुक्त्वं । अप
अग्रो गृ त्रि० अग्रे गच्छति अग्रे-गम-इ+धनुक्त्वं । अपसरे-
श्वेतके ।

अग्रेदिधिषु पु० दिधि धैर्यं स्याति निरस्यति, दिधिषूः द्विष्ट्या
दुर्भूः योतिषि दिधि-षो-कृ-मलम् अग्रे प्रधाना दिधिषूर्थस्य
अनुक्त्वं । कथमावाहस्यते । पुनर्भूतिवाहकारिणि । निपा
दनात् यस्य ह्युक्तान्तापीयते । प्राग्दकनिष्ठमग्न्या सन्द-
ज्येष्ठमग्न्या च । ज्येष्ठाय यदाग्नायां कन्यायासङ्घाते-
दुज्य । आ चायेदिधिषूत्वेना पूर्वे द दिधिषूः स्यूतेति
समूहः । एतत्पक्षे च अग्रे क्षत्रिवाहात् पूर्वे दिधिषूः
ज्येष्ठानिवाहकाशसङ्गनक्षत्रैश्चक्षोषकारिणो अदना दक्ष्या
इति विदुः ।

अग्रोवण न० अग्रे वनस्य ७त० अनुक्त्वं एतच्च । दनापदेये
अग्रोत्तर त्रि० अग्रे सरति गच्छति अग्रे छ-ट अनुक्त्वं ७त०
अपगामिनि क्षिवां ङीप् । [च त्रि०

अग्र्य पु० अग्रे भवः अप+यत् । ज्येष्ठभ्रातरि । प्रधाने श्रेष्ठे
अग्र इदित् गतौ स्वादि-आत्वे-एक-सेट् । अङ्गते । आङ्गि-ट
अग्र पापकरणे अदन्तपुरादि-उभय० । अग्रयति-ते ।

अग्र न० शूराः अग्र अच् । पापे, अचने, इ-ले च ।
अग्रमर्षया त्रि० अग्रं पापं अग्रतेनेन अग्र-न्व ल्युट् । सर्वं
पापनापापं ज्ञेयं मन्नादे । क्षिवां ङीप् ।

अग्रोर पु० पुंस्-ङीट् । च घोर- (मान्.) न०त० । महादेवे ।
घोरभिरे त्रि० । भाद्रकण्वषट्शस्थान स्त्री० ।

अग्रोप पु० पुन-यञ् न० व० । वर्षोद्धारणवाह्यवर्षविधेयः ।
च च खदा वन अग्र +क अपौ विवर्णः शूर एव च ।
एते आघातदनाना अग्रोपाय विवरत्ने इति विद्योक्तं
दिशा खयादिवर्णानाश्चाग्रोपपद्यत ।

अग्रा पु० न हानि सृष्टिकर्त्तृत्वात् न-हृन्-यञ् निपातनात्
षाण्ड । प्रजापते । न हन्यते कीदृशत्वात् निविद्धत्वात् ।
क्षिवां गति इति स्त्री० ।

अङ्क (नृक) संख्याकरणे विहृयुक्तकरणे अदन्तपुरादि-उभय०
सक-सेट् । अङ्कयति ते आङ्गि-क-त्-त । अङ्कापयति ते
इति कैचित् ।

अङ्क पु० अङ्क-यञ् । दृश्यकाव्यविशेषे अङ्क इति प्रविष्टे नाट
कपरिच्छेदे, प्रकृति, चित्रं, रेखायां, सुहृन्पक्षे, धर्मोपे च ।
कोटे वा अस्त्री० ।

अद्भुति पु० अद्भुत-गतौ अति कुलम् । धाते । पूजयामते
कर्माणि अति । मङ्गलि अग्नौ च । अग्निहोत्रिणि लि० ।
स्त्रियाम् अद्भुती च ।

अद्भुत लि० अद्भु-ल्युट् । अद्भुतधामद्वये दानोति प्रसिद्धे
स्त्रियामद्भुती । विष्णुकरणमात्रे न० ।

अद्भुपालि (सी) स्त्री० पा अलि अद्भु-पालि इत्० वा ङीप् ।
क्रोडपालने । अद्भुत पालयतीति अद्भु-पालि-इ । उपमा-
नरि (धारका) इति प्रसिद्धायाम् । अद्भुस्य पालिरिव
त० । आलिङ्गने च ।

अद्भुपालिका स्त्री० अद्भुपाङ्ग+क । भालायाम्, वेदिकाया,
क्रोडपालनाग्रे, आलिङ्गने च ।

अद्भुत् न० अद्भु-अस्तु कुलम् । विष्णु, शरीरे च ।
अद्भुति लि० अद्भु-त् । चिह्निते, विजिते, कृतघल्यायाश्च ।
अद्भुन् लि० अद्भु (आलिङ्गनस्थानत्वेन) अस्माभिः अद्भु+रनि ।
अद्भुनालिङ्ग-अद्भुतादिवाचभेदे, क्रोडविशिष्टे च । स्त्रि-
यामद्भुती ।

अद्भुर अस्त्री० अद्भु-उरच् । शोभादभिनवोत्पत्ते, भक्तिकाश
द्विज जाते च तण्डुलादौ, जघे च । शोभप्रत्ययते इति
धापस्यात् रुधिरं, क्षोभ च ।

अद्भुरक पु० अद्भुते यत्नं धृष्टीयतेऽथौ अनुव-पुरच् तत्
च । पद्म्यादीनां वायस्थाने वाचा इति ख्याते ।

अद्भुश अस्त्री० अद्भु-उभच् । हस्तिवाहनोपयोगिनि वक्राये
लौहास्त्रभेदे डाढश्च इति ख्याते ।

अद्भुशदुर्ध्वर पु० उ खेन धार्यते अवस्थायते दुर्-भारि धन्
तस्य अद्भुश-दुर्ध्वर इत० । उदैनाहस्तिनि ।

अद्भुर पु० अद्भु-धन्त्रादित्वात् जरच् । अग्निवोत्पत्ते
तण्डुलादौ । [लौहमयेस्त्रभेदे ।

अद्भूप अस्त्री० अद्भु-उभच् । हस्तिवाहनोपयोगिनि वक्राये
अङ्गौट (ठ) (ठ) पु० अद्भुते लक्ष्यते कोवकैः । अद्भु-ओट
(ओठ) (ओल) । शीतवर्णधारं गन्धयुक्तपुष्पे दीर्घकण्ठक-
युक्ते रत्नवर्णकषे आकोङ् इति ख्याते ढ्ये ।

अद्भोलक पु० अद्भोल+क । आकोङ् इति ख्याते ढ्ये ।
अद्भोलसार पु० अद्भोलस्य सार इत० । अद्भोटव्यजाते
विषभेदे ।

अद्भोलिका स्त्री० अद्भु-नल् अच् सप्रसारणे अद्भोला+क ।
आलिङ्गनक्रियायाम् ।

अद्भु पु० अद्भु क्रोडे स्थापयित्वा वाद्यतेऽथौ अद्भु थाप्
अद्भु-यत् । सार्द्धासज्जवायाम् चतुर्हंशाङ्गनाम । हरीत-

प्रवालनिर्यं स्यादङ्गोदरे च हि वाद्यते इत्युक्ते क्रोडे
स्थापनपूर्वकं वादनीये अद्भुतादौ । अद्भुनीये लि० ।

अद्भु विद्युत्तकरणे अद्भुल्लुटादि उपभ्र० सकर्मक० सेट्
अद्भुति ते आस्त्रिण-त्त न । भतानन्दे अद्भुपयति ते ।

अद्भु न० अद्भु-अच् । देहे, अवयवे, अग्रधाने, उपाये, मनसि च ।
अद्भुग्रह पु० अद्भु-ग्रह इत० । देहवेदनायाम् ।

अद्भुज न० अद्भुत् जायते अद्भु जन-ह । रुधिरं । पुत्रे, नेत्रे च
पु० । देहजातमात्रे लि० ।

अद्भुषा (न) न० अद्भुष्यत् अद्भु ल्युट् प्रमोदरादित्वात् वा ण्यल् ।
(उठान) इति प्रसिद्धे भाष्ये ।

अद्भुति पु० अगतिं यावन्नेन करणेन । अद्भु-अति कुलम् ।
वाहने । अग्नयेत पूज्यते कर्माणि अति । मङ्गलि, अग्नौ

च । अग्निहोत्रिणि लि० । स्त्रियाम् अद्भुती च ।
अद्भुद् न० अद्भुं दायति शोधयति दै-क । तावत्, बाहु इति

च प्रसिद्धे बाहुभूषणे । बाहिषुले-धानरे पु० । अद्भुदान-
कर्तारि लि० । दक्षिणदिग्गजकरिणां स्त्री० ।

अद्भुता स्त्री० मगलमङ्गमसि वस्याः अद्भु+न । अद्भुसौष्ठववत्ता
शोधयति, शोधयामाते, उत्तरदिग्गजकरिण्याश्च ।

अद्भुनामिष पु० मी-क अद्भुना-मिष इत० । अयोक्त्वये तत्-
पुष्पेण स्त्रिय खाद्मं भूयन्तीति । शोधयतिप्रत्ययमात्रे
त लि० । [आलिङ्गने,]

अद्भुपालि स्त्री० अद्भुं पाल्यते सवध्यतेऽल अद्भु-पाल-इ ।

अद्भुपालिका स्त्री० अद्भुं देह पालयतीति अद्भुपालि-
अलुत् । भादमा इति स्थावायाम् उपमातरि । अद्भु-
पालनकारके लि० ।

अद्भुमर्ह पु० अद्भुं मर्हयति संवाहयति अद्भु-मर्ह-यिच् अच् ।
देहसंवाहके-सेवके । अद्भुमर्हनकारके लि० ।

अद्भुमर्हक पु० अद्भुं मर्हयति अद्भु-मर्ह-यिच् अलुत् । देहसं-
वाहके-सेवके ।

अद्भुमर्हिन् पु० अद्भुं मर्हयति अद्भु-मर्ह-यिच्-यिणि । अद्भु-
मर्दके सेवके । अद्भुमर्दनकारके लि० । क्षिया णीप् ।

अद्भुरक्त पु० अद्भुते रक्ते रज्ज्ज् इत० । कम्पित्यदेशजाते-
रत्नवर्णभूषयति-पुष्पारोवनीवि वायिजेतु मैदोश्च प्रसिद्धे
ढ्यभेदे । रक्ताङ्गमात्रे लि० ।

अद्भुरक्षणी स्त्री० अद्भुं रक्षतेऽथवा अद्भु-रक्ष-ल्युट् ङीप् ।
आहाराया इति प्रसिद्धे वस्त्रे । अद्भुरक्षककारके लि० ।

अद्भुराग पु० अद्भुं रक्षतेऽनेन अद्भु रज्ज्ज्-करणे ङ् ।
अद्भुषेने कृद्भादौ । धाने भञि । अद्भुस्य विषयेन ।

अङ्गराज पु० अङ्गे पु तदासकदेशे राजते राज-किन् उत्त० ।
अङ्गदेशाभिधे कर्णे ।

अङ्ग न० अङ्गे स्वायये पाति अन्तर्भवति अतिप्रोषयात्
सहु चताडुमिव भवति अङ्ग-पा-ङ । युष्मकले ।

अङ्गविक्रति पु० वि-क-किन् अङ्गस्य विक्रितिस्थाननादि-
यन्मात् १५० । अङ्गोवाडा इति स्याते अपफारोमे ।
इत० । अङ्गस्य विकारे स्त्री० ।

अङ्गविच्छेप पु० वि-च्छि-प-अङ्ग अङ्गस्य विच्छेप चासनं यत्न
न० । अङ्गुल्यादिव्यासभेदेन त्रिगद्विधे न्यते । इत० ।

अङ्गस्य चासनमात्रे ।

अङ्गवैज्ञान न० विज्ञतस्य भावः विज्ञत+अङ्ग अङ्गेन अङ्ग-
वेद्यायैतत् हृदयभागे प्रायते यत्न यङ् । आभार
इति स्यातायाम्-हृदयगतभावादेकैक्येष्टायाम् । इत० ।
अङ्गस्य विकारे न० ।

अङ्गस्य पु० अङ्ग-अङ्गम् कृतम् । यद्विधि ईज्जलनदत्तः ।
अङ्गसंस्कार पु० अङ्गं कृत्विज्येतेष्व अङ्ग-सम्-क आधारे
यम् । देहसंशोधनादिविस्कारकारके खाने गौधुनपूर्णा-
दिनाङ्गमन्त्रे च । भावे यङ् इत० । अङ्गस्य संस्कारे
विशेषमाहौ । अङ्गं संस्करोति अङ्ग-सम्-क-कर्त्तरि-अण् ।
कृदुमादौ लि० ।

अङ्गहार पु० अङ्गं ह्रियते चाल्यतेष्व अङ्ग-ह आधारे
यम् । अङ्गुल्यादिविन्नासभेदेन त्रिगद्विधे न्यते । भावे
यङ् इत० । अङ्गस्य हरणमात्रे ।

अङ्गाङ्गिभावः पु० अङ्गस्य अङ्गिनच भावः । गौधुनफलमात्रे ।
अङ्गाङ्गिपु पु० अङ्गि भा-क अङ्ग-अङ्गिपु इत० । अङ्गदेशपती
कर्णे । अङ्ग अङ्गाङ्गिपितिरित्यपि ।

अङ्गार अङ्गी अङ्ग-आरन् । अङ्गदेशे-अङ्गिनसंज्ञाने
अङ्गिनश्रुत्ये वा आहार इति प्रसिद्धे-काष्ठखण्डे । मङ्गल
महे पु० । रत्नवर्णे लि० ।

अङ्गारक पु० अङ्गार+लार्णे क । रत्नवर्णत्वात् मङ्गलमहे,
करच्छकटये, भोगराज इति स्याते-भङ्गराजशब्दे च ।

अङ्गार्ये क । कुम्भिक इति विख्याते-अङ्गारकुम्भिके ।

अङ्गारक न० तैत्तिरीयार्कं नाम सर्वज्वरविनाशप्रदमिति
वैदिकपरिभाषिते वैश्विधये ।

अङ्गारकमणि अङ्गी अङ्गारकस्य मणिः इत० । प्रवासे यस्य
मङ्गलपक्षामिकलस्य ज्योतिरे प्रसिद्धिः ।

अङ्गारधानिका स्त्री० अङ्गाराणि धीयन्तेष्टसाम् अङ्गार-धा-
आधारे ह्युट् टित्वात् ङीप् ततः सार्धे अङ्ग टाप् । अङ्गा-

राधारे (आहृटा) इति (धुनयो) इति च प्रसिद्धे पात्रभेदे ।
अङ्गारपरिभाषित न० अङ्गारे (अलदन्मियाप्रकाष्टखण्डे)
परिभाष्यते परि-पच सार्धे शिबु क्त । कावाव इति
प्रसिद्धे-पक्षमासादौ ।

अङ्गारपुष्प पु० अङ्गारमिव लोहितवर्णं पुष्पं यस्य न० ।
जिवापुति, इति स्याते इङ्गुटीशब्दे ।

अङ्गारमञ्जरी स्त्री० अङ्गारमिव रत्नवर्णा मञ्जरी यस्याः
न० सबाह्मलज्जभावाद्युत्तले संज्ञात्वात् । रत्नवर्णे-(कट-
म्बा) इति स्याते कटछन्दसे ।

अङ्गारमञ्जरी स्त्री० अङ्गारमिव रत्नफलत्वात् रत्ना वञ्जी क० ।
रत्नवर्णफलवर्णा-कुच इति प्रसिद्धायाम्-पुष्पावतायं
कटछन्दसे च ।

अङ्गारमञ्जरी स्त्री० मञ्जरीति शब्दे एकदन्त, अल्पं एकदं,
मञ्जरी, तथादित्य अल्पार्थे ङीप् अङ्गारस्य मञ्जरी इत० ।
(आहृटा) धुनासीति च प्रसिद्धे अङ्गाराधारे पात्रभेदे ।

अङ्गारि स्त्री० अङ्गार+मल्लेर्षं ङ्ङ्गु षोडशदित्वात् कन्वोपः ।
अङ्गाराधारे आहृटा इति प्रसिद्धे पात्रविशेषे ।

अङ्गारिका स्त्री० अङ्गारं विद्यतेऽस्याः अङ्गार+मल्लेर्षं ङ्ङ्गु
टाप् । आहृटा इति स्याते अङ्गारमात्रे ।

अङ्गारिणी स्त्री० अङ्गार+नि । अङ्गारधानिकामां (आहृटा
इति स्याते पात्रे) । अङ्गारवति लि० ।

अङ्गारित पु० अङ्गारनिवाचरतीति अङ्गार+क्विप् ततः
कर्त्तरि क्त । पञ्चमकसिद्धौ न० । अङ्गारं करोतीत्यर्थे
यिषि क्त । दण्डमात्रे लि० ।

अङ्गिका स्त्री० अङ्गम् आच्छादयति अङ्ग+नि-वे स्त्रिया
टाप् । आहृटा इति प्रसिद्धे कङ्कुमवर्णे ।

अङ्गिन् लि० अङ्ग+ङ्गि । मपदे, अयवविधिषे, देहपति च ।
अङ्गिरस् पु० अङ्ग-अङ्गि विरागम् । खनामस्याति अङ्गिभेदे
मङ्गलोपसङ्गताते पुत्रे ।

अङ्गीकार पु० अङ्गं कर्त्तुमिच्छामि अङ्गं क्रियते अङ्गं चि-त-
यङ् । स्वीकारे अभ्युपगमे ।

अङ्गीकृत लि० अङ्ग-चि-क कर्मणि क्त । अभ्युपगते स्वीकृते ।
अङ्गुलि (री) स्त्री० अङ्ग-वलि-रलयोरेकत्व फलत्वात् रलम् ।

आङ्गुल इति प्रसिद्धायाम् हस्तपादमाप्यायाम् वा ङीप्
अङ्गुलीनोरन्यतरेति यङ्गुः ।

अङ्गुरीय न० अङ्गुली भवम् अङ्गुलि-ङ् । रातमूलादित्वात्
वा रलम् । अङ्गुलिमूले अङ्गुलीति प्रसिद्धे ।

अङ्गुरीयक न० अङ्गुली भवम् अङ्गुलि-ङ् । रातमूलादित्वात्

वा रत्ने स्थाप्ये क । अङ्गुलिभूषणं आङ्गुलीति ख्याते ।
 अङ्गुलि पु० अङ्ग-उल । हस्तपदमाखायां आङ्गुलि इति ख्याता-
 याम् वातस्यायमसौ अङ्गुलि च । ययोर्द्वैराङ्गुलमष्टसंख्यै-
 रिति भास्कराचार्योक्तेः अष्टयसोदरपरिमाणे तु न० ।
 अङ्गुलि (ली) स्त्री० अङ्ग-उलि । हस्तपदमाखायाम् आङ्गुलि
 इति ख्यातायाम् । वा डीषि अङ्गुली च । हातपुडा इति
 ख्याते गजकर्णिकारद्वये च ।
 अङ्गुलितोरण न० अङ्गुल्याः तोरणमिव कृतम् । चन्द्रनादि-
 द्वारा कृते ललाटसार्द्धचन्द्राक्षतमिलके ।
 अङ्गुलित्र न० अङ्गुलिं त्रायते अङ्गुलि+त्रे-क । चामाटीति
 प्रसिद्धे व्याकरणकृतलेखद्वारपर्यायम् अङ्गुलिष्वे चर्माणि
 बङ्गोधाङ्गुलि इति भट्टिः ।
 अङ्गुलित्वाण्य न० अङ्गुलित्वायतेऽनेन त्रै-क इतः । चामा-
 टीति प्रसिद्धे व्याकरणकृतलेखद्वारपर्यायम् अङ्गुलिष्वे
 चर्माणि ।
 अङ्गुलिसुटा स्त्री० अङ्गुल्या सुटं रानि अङ्गुलि+उट् रा-न
 इतः । धारयितुर्माचरत्सुटावहिते आङ्गुलीति प्रसिद्धे
 अङ्गुलीभूषणे ।
 अङ्गुलिमोटन न० अङ्गुलीमोटनं मर्दनं यत् न० । अङ्गुलि-
 द्यमर्दनजाते तल्लि इति प्रसिद्धे शब्दे ।
 अङ्गुलिषङ्गा स्त्री० अङ्गुली षङ्गो यस्याः । यत् न० । (याज)
 इति प्रसिद्धे अङ्गुलिषंसेपकारके यथागूढ्ये ।
 अङ्गुलिसन्देशे पु० अङ्गुल्या अङ्गुलिध्वनिना सन्दिश्यते
 सं-दिश्य-ञ् । अङ्गुलिध्वनिकारा सप्रदाने, अङ्गुलिस्कोट-
 नमात्रेऽपि ।
 अङ्गुलिस्कोटन न० अङ्गुलीः स्कोटनं ताडनं यत् न० ।
 (तड्) इति प्रसिद्धे अङ्गुलिद्वयमर्दनजाते शब्दे ।
 अङ्गुलीपञ्चक न० अङ्गुलीनां पञ्चकम् पञ्चकस्याः । हस्तस्याना-
 मङ्गुलीनां सप्तदाने ताश्च अङ्गुलतर्जनीमध्यमाभ्यामनिका
 कनिष्ठानामनिका । [प्रसिद्धे अङ्गुलिभूषणे ।
 अङ्गुलीयक न० अङ्गुलीयकम् वा रत्नाभावः । आङ्गुलीति
 अङ्गुलीसम्भूत पु० अङ्गुली सम्भूतः सम्-भू-ल ३तः । नखे ।
 अङ्गुलिसम्भूतमात्रे नि० ।
 अङ्गुष्ठ पु० अङ्गुलीं प्राचीं प्राधान्येन तिष्ठति अङ्गु-स्था-क अन्वा-
 ष्मेत्यादिना यत् न० । उदाङ्गुली । अन्वाष्मेति खल्लेङ्गुहन्-
 प्रयोगात् अङ्गुष्ठेऽपि हस्तप्राचीति प्राचितम् ।
 अङ्गुष्ठमात्र नि० अङ्गुष्ठ+परिमाणार्थे मात्रञ् । अङ्गुष्ठमध्य-
 पर्यवसरिति । अङ्गुष्ठमात्रोद्धारोरेऽपि इष्ट इति श्रुतौ ।

अङ्गुष्ठ पु० अङ्गु-ठप । नखे वाये च ।
 अङ्गुष्ठ न० अङ्गु-अधि । पाये ।
 अङ्गुष्ठि पु० अधि गतौ इ । चरणे हस्तमूले च ।
 अङ्गुष्ठि पु० अधि गतौ ति । चरणे हस्तमूले च ।
 अङ्गुष्ठि पु० अङ्गुष्ठ्या मूलेन विवर्ति विज्ञातवादिकम् पा-क
 इतः । हस्तमात्रे ।
 अङ्गुष्ठिपर्यङ्का स्त्री० अङ्गुली मूले कण्ठधोरारभ्य वा पर्यन्तस्याः
 व० जातितात् ङीप् ततः स्थाप्ये के ह्रस्वे टाप् ।
 सिंहपुष्पाकारपुष्पवति चाङ्गुलिषा, इति ख्याते ह्रस्वे ।
 अष्टविषयवर्णितं नाम ।
 अङ्गुष्ठवर्णिका स्त्री० अङ्गुलीरारभ्य वल्लीव पर्यन्तमेव ततः
 स्थाप्ये के ह्रस्वे टाप् । सिंहपुष्पाकारपुष्पवति चाङ्गुलिषा,
 इति प्रसिद्धे ह्रस्वे । अष्टविषयवर्णितं नाम ।
 अङ्गुष्ठ अविस्तृतकथने उभय० आदि० सक० सेट् । अचति ते ।
 आचीत् आचिष्ट ।
 अङ्गुष्ठ पूजने गतौ च इदित् पर० आदि० सक० सेट् ।
 अङ्गुष्ठि आङ्गुलीं आनय् । अङ्गुष्ठात् गतौ ङि अङ्गुष्ठात् ।
 अङ्गुष्ठ अविस्तृतकथने इदित् उभय० आदि० सक० सेट् । अङ्गु-ति
 ते । आङ्गुीत् आचिष्ट । [अङ्गुष्ठिभेदे न० ।
 अङ्गुष्ठसू नि० अङ्गु-उधि व० । सन्देशे नेत्रहीने च । न०तः ।
 अङ्गुष्ठो स्त्री० अङ्गुली कोपने अङ्गु गौरादित्वात् ङीष् न०
 तः । शालस्त्रभावायां गवि । कोपनभिद्धे नि० ।
 अङ्गुष्ठ न० न चरति चलति-चर-अङ्गु न० तः । स्थाने
 स्थितिमौले इति अङ्गुष्ठौ चरणामङ्गुष्ठचरमिति श्रुतः ।
 चलनश्रुत्ये नि० ।
 अङ्गुष्ठ पु० न चलति चल-अङ्गु न०तः । वर्ज्यते, गोज इति ख्याते
 शङ्खे, शिपे, जङ्गुणि च । इति अङ्गुली स्त्री० । चलनश्रुत्ये नि० ।
 अङ्गुष्ठस्त्रिप् पु० अङ्गुलीं शतधा प्रकाशनेनापि मानिन्या
 नममन्नात् स्त्रि रा लिट् कानिर्घस्य व० । कोकिते । स्त्रि-
 कानिभति नि० । कर्म० । स्त्रिरायां कान्तौ स्त्री० ।
 अङ्गुष्ठिन्य न० चित्-कर्मणि यत् न०तः । चित्तयित्तमितयया
 परित्यक्तुं श्रमायाम् परजङ्गुणि । चित्तयित्तमशयो वस्तुमात्रे
 नि० । अचिन्त्याः खलु मे भावा इति श्रुतौ ।
 अङ्गुष्ठिर न० चि-रङ् न०तः । अल्लकावे । अल्लकादस्या-
 यिनि द्रव्यमात्रे नि० ।
 अङ्गुष्ठिरातिः स्त्री० अङ्गुष्ठिरा बहुकावस्थाभिर्नो द्युतिर्यस्याः
 व० । विद्युति । अल्लकावस्थाविद्युतिमिति नि० । अङ्गु-
 अल्लकावस्थाविद्यां कान्तौ स्त्री० ।

अचिरप्रभा स्त्री० प्रभा अह अचिरा अचिरस्यायिनी
प्रभा यस्या य० । विद्युति । च्युता दिव स्याच्यु रवा च-
रप्रभेति भट्टि । अत्यकालस्यादिप्रभावति ति० । कर्म०
अचिराया दीप्तौ स्त्री० ।

अचिररोचिस् स्त्री० अचिरं रोचिर्वस्या य० । विद्युति ।
अचिरप्रभावति ति० । कर्म० । अचिरप्रभावाम् न० ।

अचिरांशु स्त्री० अचिरा अंगयोऽस्या य० । विद्युति ।
अत्यकालस्याधिकरणवति ति० । कर्म० । अचिरकिरणे पु० ।

अचिरात् अच्य० अचिर अहयोगि क्रिप् । शीघ्रे, अचिरमेव ।
अचिराभा स्त्री० अचिरप्रभावत् । आ-भा-अह् । विद्युति
अचेतनं ति० चित् पिच्-वृष् चेतना ज्ञानम् य० । चेतना-
शून्ये । चित्त-ल्यु न०त० । ज्ञानविशिष्टमित्ये ।

अचेतस् ति० चित्त-अधि य० । विवेकशून्ये, दुष्टचित्ते, चित्त-
शून्ये च । अच्ययी० । चित्ताभावे अच्य० ।

अचेतन्य ति० चेतनस्य भाव चेतन+यच् य० । चेतन्यरहिते,
ज्ञानशून्ये च । न०त० । ज्ञानभित्ते न० ।

अच्छ अच्य० छौ-क न०त० । आभिमुख्ये ।

अच्छ ति० न कृति दृष्टिम्, न+जो क० । छच्छे निर्मासे च ।
भल्लुके, स्टाटिके च पु० ।

अच्छभल्लु पु० अच्छ आभिमुख्येन भल्लुते गच्छति अच्छ+भल्ल-
अच् । भल्लुके । अत्र भल्लु इत्यपि दृष्टम् नाम ।

अच्छम् अच्य० न-हो कश्चम् । आभिमुख्ये ।

अच्छिद्र ति० छिट्-रन् य० । छिद्रशून्ये, अह्नहानि
छिद्रं तच्छून्ये वैदिककर्म्मणि च ।

अच्छिद्रावधारणं न० अच्छिद्रतया साङ्गतयावधारणम्
अत्र धारेल्लुट् । कृत्स्नं वैदिककर्म्मणोच्छिद्रतया अव-
धारणे जतैतत्कर्म्मोच्छिद्रमल्लिख्यमित्यारण्ये ।

अच्छोद ति० अच्छम् उदकं यस्य उदकशोदभावः । निर्माण
जघपति तडागतौ । तद्वामकमणिते चरणि न० ।

अच्युत पु० अच्युतं अच्युत-क न०त० । विष्णौ । अच्युतिशून्ये ति०
अच्युताग्रज पु० अच्युतस्य अण्यस्य अग्रे जायते अच्यु+जन क
इत० । नभभट्टे ।

अच्युताङ्गज पु० अच्युतस्याङ्गात् जायते अङ्ग+जन-क ।
इत० । कामदेवे । तदङ्गजातभावे ति० ।

अच्युतात्मज पु० आत्मनोऽङ्गात् जायते जन-क इत० । कामदेवे ।

अच्युतावास पु० आ-उपत्ये सेव्यतेऽत्र आ नभ-यच् इत० ।
अदरद्वये । अन्तर्य सर्वव्याप्याभिव्युक्तोऽस्य ततोपा-
स्यावादागच्छम् ।

अच्युति स्त्री० अच्यु-क्तिन् न०त० । चरणाभावे । वङ्ग० । नाय-
शून्ये ति० ।

अच्य गतो चेषथे च खादि० पर- अक० सेट् । अजति । अचै-
पोत् आजीत् । अजिता वेता ।

अच्य दीप्तौ इदित् शुरादि० लभय० सेट् अक० । अज्जयति
ते । आश्लिजत् न ।

अज पु० न जायते जन-क न०त० । वज्रणि, विष्णौ, हर-
जीवात्मनि ईश्वरे, ज्ञाने, भयरागौ, सूर्यवंधीयराजभेदे
दशरथवितरि, आत् विष्णोर्जाते कामदेवे च । अज-
रहिते ति० । जगत्कारणे सन्दर्भजमोद्युत्पात्मके प्रधाने
अजामेका तोहिरयुक्तवत्या बह्वी प्रजा इजमानामिति
श्रुतेः । आग्याह स्त्री० ।

अजकर्ण पु० अजस्य कर्ण इव कर्णो यस्य य० । आगमस्य
सम्पादमानपल्लयुक्ते पियपाच, इति स्याते आगकर्णे,
इत्ये भरिचपते च ।

अजकर्णक पु० अजकर्णश्च नावति मत्तद्वारा प्रकाशते कै-
क । पियावाल इति स्याते इत्ये ।

अजकव अस्त्री० अजो विष्णु को जङ्गा च नाति मरत्तेनात्र
वा+अधिकरणं क इत० । शिवधनुषि । नावुट् इति
स्याते वन्दरीद्वये पु० ।

अजकाव अस्त्री० अजको विष्णुमङ्गाणौ अयतीति अज्
उप० स० । शिवधनुषि ।

अजचीर न० कवाया चीरं पुङ्गवाव । आगद्वये ।

अजग पु० अज कार्यं यत्तादृत्तेन गच्छति गम क इत० ।
विष्णौ । अजेन मनारि नही च ।

अजगन्धा स्त्री० अजस्य गन्धश्च गन्धोऽस्या । जीवाभेति
स्यातावा वनवभासात् न ।

अजगन्धिका स्त्री० अजस्य गन्ध इव गन्धो यस्य य० तत्र
सार्धं के टाप् । नावुट् इति मसिने वन्दरीद्वये ।

अजगन्धिनी स्त्री० अजस्य शेषस्य गन्धो येष एकदेश
भट्टमिति भावत् तस्याः फलाकारेणासीति अजगन्ध+
इति डोप् । गह्वरशिङ्गा इति मसिने अजगन्धीद्वये ।

अजगर पु० अजं काम मिरति निवर्ति ग् अच् । दृष्टव्ये ।

अजगव पु० अजगो विष्णुः मरत्तेन विप्रागुरवधकाये
ऽस्याति अजग+व । शिवधनुषि । [भट्टमि ।

अजगाव पु० अजग विष्णुमति अत्र-अण्य उप० स० । शिव-
अजग्न्य ति० न जघन्य (अधम) न०त० । अभमभित्ते शेषे च ।

अजजीविक ति० जीव्यतेऽनया जीवयतीति वा जीव-

मुष्-मुष् वा, अजयव श्वयिकयादिभ्यां पालनादिना वा जीविका जीवनीपायोऽस्य व० । क्षागक्रयविक्रयादिना जीविकावति ।

अजटा स्त्री० नास्ति लटा शिफा यस्याः व० । (भुङ्क्षामला) इति प्रसिद्धे शिफारहिते वचने ।

अजडा स्त्री० अजडयति स्वर्शमात्रादङ्गमर्हन्नायं चाखयति न+जट-णिच् ततः अच् । आत्कुपीति प्रसिद्धे वचने ।

अजड्या स्त्री० अजानां समूहः । अज+घ्यन् स्त्रीत्वात् टाप् । अजसमूहे । तद्वद्धानावर्षत्वात् खर्षयुक्तावाङ् ।

अजदण्डी स्त्री० अजस्य ब्रह्मणोदण्डोऽस्याः व० गौरा० ङीप् । ब्रह्मदण्डोदके ब्रह्मणो यत्रार्थदण्डस्य तदीयकठेन करणात्तथात्वम् ।

अजननि स्त्री० न+जन-आतोऽग्रे अणि । आक्रुशमाने जन्माभावे । अर्थाभावे अज्ययो० । जनन्या अभावे अज्य० ।

अजन्य स्त्री० लोकिजहेतुभिरेव जन्मते न+जन-णिच्-यत् । शुभाशुभलूचके दैवकते भूकम्पादावृत्ताते । जन्मभिरेव नि० । अजप पु० यस्तुलं जपति निन्दार्थे नञ्, जप्-अच् । कुपाठके । अजं प्राति रक्षति अज+पा-क । क्षागपाठके नि० ।

अजपा स्त्री० प्रवर्तने जपितमगम्या अयत्नोच्चारिता जप-अच् । दाशप्रदाशयोः पङ्क्तिमगमनाभ्याम् अक्षरवि-म्यादनक्षये जपे, संघः, सोहमिति वा मन्त्रभेदे च । जपन्त्ये नि० ।

अजपात् (द) पु० अजस्य पाद द्वय पादोऽस्य वा अन्त्याकार घोषः । द्रुमभेदे तद्देवतात्वात् पुर्वभाद्रपदनक्षत्रे च ।

अजभक्ष पु० अजभैक्ष्यतेऽर्थो भक्ष घञ् इतः । वानुद इति प्रसिद्धे वरैरीदृशे तत्पत्रमजैरतिमीतितो भक्ष्यते ।

अजमीठ पु० अजोमोदं यस्मै चित्तं यव व० । अजमीर इति प्रसिद्धे द्रवे । तद्देवाधिपे राजनि अणि । अजमीठ दुषिद्धिदे ।

अजमीठा स्त्री० अजस्य मोद रूप भादो गम्यो यस्या अजं भोदयति वा । उद-घञ् इतः । मोदि-अन् वा । उपगम्य यस्या वनयमान्याम् यमागोमाये च ।

अजम्भ पु० नास्ति जम्भा दन्तोऽस्य व० । भेदे तस्य टनाभावात् । टनन्त्ये नि० ।

अजय पु० जि-अच् न० त० । शीरभूमिनगरस्थविजने अजय इति नामके नद्विष्टे च । अजेन हागेन वाति-या-क इतः । क्षागवाहने दान्वा पु० । अजेवे जयन्त्ये नि० । अज्य० जवाभावे । नाभि जलो मादक्येनास्त्रम् ।

सिद्धि, भाद्र, इति च प्रसिद्धनामिकायाम् विजयायाम् स्त्री० । अजय्यं स्त्री० जि-अकार्यं यत् । जेतमशको दुर्जये शनौ ।

अजरा स्त्री० जृ-अच् न० व० । (हतकुमारी) इति प्रसिद्धे वचने तस्य जराभावात् । जराभ्यन्ते नि० । जराभावे अजरयम् अज्य० ।

अजय्यं न० न जीर्यति जृ-यत् न० त० । सौहार्दे ।

अजलोमन् पु० अजस्य लोमेव लोम (मञ्जरी) यस्य उपमान व० । (श्रुतिशेषे) इति ख्याते अजलोमवन्मञ्जरी-विशिष्टे वचने ।

अजवीथी स्त्री० अजेन मञ्जया निर्मिता वीथी यदं इतः । गगनचैतन्ये (यमनाला) इति ख्याते, क्षायपथे । यामारभ्य अगस्त्यस्थानपर्यन्तं पितृयानपथः ।

अजटङ्गी स्त्री० अजस्य मेपस्य षट्शुनिव फलमस्याः व० । (मादकशिष्टा) इति प्रसिद्धे मेपशृङ्गत्वकलवति वचने ।

अजस्त न० । न-जघ र । घन्ते निष्केदरहिते । तथाभूत-कावस्यायिनि वस्तुमात्रे नि० ।

अजहत्स्वार्थी स्त्री० न जहत् स्वार्थोवात् न+हा-घट १ व० । स्वार्थपरित्यागेन परार्थवैकृत्यायां लक्षणायां । तथा श्वेतो धावतीत्यादौ श्वेतपुष्पापरित्यागेन तद्वति लक्षणा ।

अजहृल्लिङ्गः पु० न जहृत् लिङ्गं यम् हा-घट १ व० । नियतनष्टके विशेष्यस्थान्यलिङ्गकत्वेऽपि खलिङ्गाद्याङ्गेन विशेषणे शब्दे । तथा चान्यत्र विशेषणस्य विशेष्यानुवृत्ति-निवृत्त्यनियमेऽपि अस्स न तथा निश्चयः । तथा वेद श्रुतिर्वा प्रमाणम् ।

अजह्रा स्त्री० न जह्राति श्रुतान् । न+हा-घ । श्रात्-कुपीति ख्याते वचने ।

अजागर पु० जातं णिच्-अच् न जागरो यस्मात् ५ व० । सेवनेन निद्राहावित्यकारणे यद्वेषयान्यनिशु जाग-रणकर्मणं नानि तादृशे (भीमराज) इति ख्याते भद्र-राजे । भद्रराजः अजागर इति रमयशाब्दात् तस्यां मन्निद्राहावित्यकारित्वम् ।

अजाजी स्त्री० अजेन हागेन आजोविशेषो गम्योक्तत्वात् त्यागे यस्याः अज-घञ् बीमाशाभावः व० । धर्मा-प्रवेशेऽपि हागेन गम्योक्ततया त्यज्यमाने, जीरा इति प्रसिद्धे ओरके वचने ।

अजाजीव पु० अजेनद्रव्यवोधोपपादिना तत्क्रयविशया-दिना वा आजीवति । आ-जीव-अच् इतः । क्षाग घाठके तत्तद्विविधदाभ्यामाजीविति च ।

अजातककुद् ५० न जातं ककुद्भं ककुद् वस जन-क व-
ककुद्भस्यान्वाकारलोभः । अङ्गैककुद्भवति अलसवयसि
गवादिभ्यो ।

अजातशत्रु ५० जातस्य अन्तर्मात्रस्य न शत्रुः अथाहमो-
जीत्यादिवत् नजीयवद्विनेन शत्रुशब्देनाभ्यासात् असमर्थ-
समाप्तः । युधिष्ठिरे राजनि । एवमजागारिणि तत्रैव ।
अजाति स्त्री-जन-हिन् न-तः । अतुल्यौ ५० । जातिशून्ये
जात्यादी अङ्गशून्ये च निष्ठे नि० ।

अजादनी स्त्री-अकैकृदाद्यतेऽशौ अन्यस्य दुःस्वर्गत्वेनाजैरे-
वाद्यते इति या अद-कर्म्मणि स्युद् इत् । इरातभा इति
निबध्ति इति च त्रिविधे स्मार्ते दुःखदायके दृष्टभेदे ।

अजानि ५० नास्ति जाया यस्य व- जायाया निरादेग- ।
जागारिणि ।

अजानेय ५० अजैमि निवेष्टेऽपि आनेयी यथास्थानं माप-
णीयी आरोही येन यज-पित्रोर्भे अङ्ग सीमाभावात् आ-
नी-कर्म्मणि यत ततः ५० । वज्रयज्जपारिणि निर्भयेन
यथास्थानमारोहिषः प्रापके अत्र, उत्तमात्रे च ।

अजप्रिया स्त्री-अजनानां प्रिया । कुल इति स्वार्थे वदरीषे ।

अजि ५० अज-इत् । तेजसि । नतिमति नि० । तेज पदाजिः ।

अजिन ५० अज-इत् । सीमाभावात् । अर्धयि ।

अजिनपत्ता (स्त्री) (विद्या) स्त्री-अजिनं पत्तये सञ्चितं
पत्तं पद्यो यस्याः ५० । आर्धचक्र इति त्रिविधे त्रिविधे
(स्त्री) इत्यत्र गौरादित्वात् ङीप् । ततः स्त्रार्थे के
कृते दापि-पत्तिका इत्यपि ।

अजिनपत्ता स्त्री-अजिनं (अर्धविकारत्वात् अस्ता) इव
पत्तं यस्याः अजिनपूर्वकानि जातिवर्णं कीर्णं बाधिता
टाम् । देवादी इति त्रिविधे भस्माकारकते इत्यभेदे ।

अजिनयोनि स्त्री-अजिनस्य अर्धयः योनिः कारणं इत् ।
हरिण्यात् । [चलरे ।

अजिर ५० अज-इत् । सीमाभावात् । उटामइति स्वार्थे
अजिह्वा नि० । वा मन् हिलासीतौ ततः न-तः । चरवे
अजिह्वा ५० अजिह्वा चरवं गच्छति गच्छ-इत् । वाये ।
चरवगामिनि नि० ।

अजिह्व ५० अज-इत् । जिह्वा रचना या नास्ति यस्य व- ।
भेदे । जिह्वाशून्ये नि० ।

अजीर्ण ५० अ-भावे क न-तः । जठरान्नजवाद्यो यज्जवा-
देरपके, रोगभेदे च । अर्चरि के औषधसिद्धे नि० ।

अजीव नि० ओर-भावे अज् व- । जीववरहिते घटे श्वे वा

अजीवनि स्त्री- न जीव्यात् न-जीव-आलोभे वनि ।
अभिशापयित्वे जीवनाभावे ।

अजीय नि० अज्भवत्ये न-जि-यत् । जयायोम्ये ।

अजैकपाद् ५० अणस्य आगस्य एक-पादइव पादो यस्य
उपमा-व- वा पादस्यान्वाकारलोभः । इद्विधे, द्वेवति
पूर्वमादृशपदनक्षते च ।

अज्जूका स्त्री-अर्धयति या सा अर्जि-जक इकारस्य जगम् ।
आर्जं वटवर्गं तदिदं यकथने वेष्टायाम् ।

अज्जटा स्त्री-अधिति दीर्घं नाशयति अज-हिप् भटति
चङ्गल्यते भट्-अच् ततः कर्म्म । (भृङ् आनशा) इति
प्रथिते इत्ये ।

अज्ज नि० न जानति न-ज्ञा-क । ज्ञानशून्ये, मूर्खे, अत्यन्तं च
अज्ञान व- ज्ञा-भावे स्युद् न-तः । ज्ञानविरोधिनि
ज्ञाननाशे (अविद्या) इति वेदान्तप्रथिते जगत्कारणे,
ज्ञानाभावे च । व- । ज्ञानशून्ये नि० ।

अज्जति ५० अन्ध-वति । रावौ ।

अज्जल ५० अज्ज-अज्ज- । प्रालभागे उत्स्रान्ते च ।

अज्जित नि० अज्ज-इत् । पूजिते, आहुतिने च । अज्जितवय-
पादसिद्धि भटिः ।

अज्जितभु स्त्री-अज्जिता पूजिता वनीकता वा अर्धय- ।
उन्दर्योषिति, वनीकतभुवि च खिवाम् । अर्ध- (भू) तया
भूतभुवनयाम् स्त्री ।

अज्ज (वृज्) मित्रये गतौ व्यतीकरणे च चभादि- पर- वत-
वेत् । अज्जति । अज्जोत् । अज्जिता अज्ज- । नि-व्यती-
करणे व्यज्जि वातलितेऽपि योग्यमिति भावः ।

अज्जन ५० अज्जतेऽनेन करणे स्युद् । कण्ठ्ये । भावे स्युद् ।
विनीकरणे, वनने, बाधित्ये, व्यतीकरणे च । अर्चरि स्युद् ।
कच्छरिदोहकित्वा इहमनो-मातरि च स्त्री । निषि-
युच् । यद्विकल्पवर्गभेदे शक्यवर्गवर्गभेदे शब्द-
भेदे स्त्री । अकार्यवोक्तव्याष्टिरज्जनेति काव्यप्रकाशः ।

अज्जनकेशी स्त्री-अज्जनकेशो यस्याः ५० । केय-
संस्कारके दृष्टविलासिनीयायके गजशून्ये । यन्मंथोगात्
केयस्य कण्ठमा स्यात् ।

अज्जनाधिका स्त्री-अज्जनाधिका लघुत्वात् ५० ।
(वाजनाद) इति स्वार्थे कीटभेदे ।

अज्जनावती स्त्री-अज्जनं विद्यतेऽस्याः अज्जितवयवत्वात्
अज्जन-अज्ज- वयं दीर्घ । ईश्वरकोपस्य इति भावः ।

अज्जनिका स्त्री-अज्जना लघुत्वे आ-कापि पूर्वोच्चारस्य

इत्यम् । (आजनाद) इति प्रसिद्धे अङ्गनाख्ये षोडशे ।
अङ्गनी स्त्री० अङ्गते चन्दनकुटुमादिभिरसौ अङ्ग-कर्मणि
ल्युट् णीप् । कुटुमाद्यनुष्ठिप्रायाम् स्त्रियाम् । करणे
ल्युटि कटुकादौ, कावाङ्गणद्वये च ।

अङ्गलि पु० अङ्ग-अलि । संयुतकरपुटे, कुडवपरिभाषे च ।
अङ्गलिका स्त्री० अङ्गलिरिव कायति प्रकाशते अङ्गलि+कै-
टाप् । बालभूषिकाय् ।

अङ्गलिकारिका स्त्री० अङ्गलेः कारिका करणं क-प्राप्त-
र्यनिर्देशे ण्युन् । अङ्गलिकरणे अङ्गलेरिवकारिका स्वर्गमा-
त्रेण पत्रपुटस्य संयुटीकरणात् क-ण्युन् इव० । सजातु
इति ख्यातायाम् लज्जामौललतायाम् सा हि स्वर्गमात्रात्
अङ्गलेन पत्रपुटं सङ्गठं कुर्यात् अङ्गलिनिव करोति ।
अङ्गलेः कारः करणं निक्षयोगेन अल्पसा । क-भावे
इव० इतः ततः निक्षयोगे नालर्थीयः टन् ठञ्जेकः टाप् ।
प्रतिमायां तस्या हि यत् निष्पाणसमये अङ्गलिकरणं
तत् निक्षयोगेन तिष्ठति । अङ्गलि+क-कर्मणि ण्युन् ।
दिनवेगाङ्गलिकारके नि० ।

अङ्गस नि० अङ्ग-असच् । वरणे ।

अङ्गसा अन्त्य-अङ्ग-भावे अच् अङ्गं गतिं विक्षब्धं वा स्मिति
षी-क्लिप् । विरञ्जालुमे यैमेऽं यायाव्ये च ।

अट गतौ आदि० सक० पर० सेट् । अटति आसीत् ।

अटनि (नी) दि० अटति जीवीन् अट-अनि वा ङीष् ।
भ्रतुरने गुणारोपणसामे ।

अटश्च पु० अटति भ्रमति अट-अच् तं रोवति हिमनि
इव-क अटद्भिर्वा इत्यते न युज्यते इव-क । (राखक)
इति ख्याते ह्ये । [ङीवि दीर्घता । वने ।

अटवि (वी) स्त्री० अटनि वरने इववि यत् अट-अवि वा

अटाया स्त्री० अट-अच्-भावे च स्त्रीत्वात् टाप् । परि-
भ्रमणे ह्यगमने च ।

अट्ट अतिक्रमे वने च आदि० आत्म० सक० सेट् । अट्टते ।
आट्टि । [आट्टित् त ।

अट्ट कनादरे चुरादि० उभय० सक० सेट् । अट्टयति ते ।

अट्ट पु० अट्टयति कनाद्रित्येतदन्याद्यम् अट्ट-पु० पञ् ।
प्रासादसोपरिगृहे, प्राचीरोपरिस्थितेन्यगृहे, तत्र स्थिता
हि भरा अस्यान् हिनतया नाद्रित्यन्ते, अतिमने च ।
तस्मिन् पति च अद्योतकमैनादरः ।

अट्ट अन्त्य-अट्टप्रकारः अट्टस्य गुणवर्जितया प्रकारे हिलम्
शक्यन्धादि० परहम् । अट्टकटे हाडे ।

अट्टहास पु० अट्टेनातिशयेन हासः इव-पञ् १त० । उज्जहासि ।
अट्टहासकं पु० अट्टहास इव कायते कै-क । अट्टहासेन
दन्तानां वह्निर्निगमादतिशुभ्रत्वं गच्छत् शुभे कुन्दह्ये ।

अट्टासकं पु० अट्ट इव प्रासादोपरिगृहमिव अटति पर्याप्तो
भवति अन्ध-अ्युन् । प्रासादोपरिस्थे इटकादिगृहे ।

अट्टालिका स्त्री० अट्टाल+आर्थे क । इटकादिनिर्मिते राजगृहे
अट गतौ आदि० पर० सक० सेट् । अटति । आसीत् ।

अट गतौ इदित् आत्म० आदि० सक० सेट् । अटते ।

अट उद्यमे आदि० पर० सक० सेट् । अटति । आसीत् ।

अट व्याप्तौ आदि० पर० सक० सेट् वेदप्राप्त्यप्रयोग ।

अट्योति । आसीत् । [अडुति । आडुति ।

अट्ट अविद्योगे समाधाने च आदि० पर० सक० सेट् ।

अट्ट गन्ते आदि० पर० अक० सेट् । अटति । आपीत् ।

अट्ट जीवने दिवा-आत्मने० अक० सेट् । अट्यते आषिष्ट ।

अट्ट(न)क नि० अटति यथेष्टम् नदति अण-अच् ततः कुत्सा-
याम् क । अथने, विन्दिते च । दन्त्यमध्यधाम् ।

अट्टय्य नि० अण-उन् अणुलस्य सूर्यप्रकाशस्य भवनं चेत्यन्
अणु+यत् । सर्वपादिवस्तुसंयोग्ये (हनाभूमि) ख्याते हेमे

अधि पु० स्त्री० अटति प्रख्याते अण-उन् । आरा इति ख्याते
रथप्रज्ञापस्थिते कीनके सूर्याद्यपमगे च । स्त्रीत्वे वा

ङीव् । अत्रादेर्दीर्घतासौचते । तेन आधि' आयो ।

अयिमन् पु० अयोर्मात्रः अणु+इमनिच् । सूर्यात्मे
सूर्यपरिमाणे, ऐश्वर्यभेदे च यद्वात् सूर्योभय
सर्वत्र गन्तं प्रकरोति । ऐश्वर्याणि च । अयिमा अविभा
प्राप्तिः प्राकाशं महिमा तथा । दीर्घत्वं च अयिमा तथा
कामावशाविता इत्युक्ताणि । यतेषां सूर्यपाणि ऐश्वर्य-
प्रदायैर्निक्षपणे वक्ष्यते ।

अणीयस् नि० अणु+इयत् । अतिहृष्टो अशोरवीथानु
महतो महीथानिभूतिः । स्त्रियाम् (सी) ।

अणु नि० अण-उन् । कुट्टे, सूर्यपरिमाणयति, इत्ये, ऐश्वर्ये च ।
क्षियाम् अण्वी च । (त्रिमा, काङ्गनी, म्हामा) प्रथति
सूर्यस्याग्रे पु० ।

अणुक नि० अणु+निपुणार्थे क । निपुणे । स्त्रायें क । सूक्ष्मे
काले क । कुट्टे ।

अणुमा स्त्री० अण्वी सूर्या मा दीर्घवैसा' न० । विद्युति ।

अणु न० अमनि संप्रयोगं जालि अनेन अम-ह टवर्गादि-

लेटि हस्य नेत्यम् । पृथोरङ्गाववने, पविष्टिमे, रोच्ये च ।

अणुह पु० अणुहान् टिब्बात् ज्ञायते अम-ह । अणुज्जाते

पश्चिणि, सधे, मध्ये, कांक्षाय इति ख्याते ककुवासे च ।
 अण्डजातमात्रे नि० । अण्मात्रिकलुप्यान्त स्त्री० ।
 अण्डालु पु० अण्ड-आलु । द्विषविंशते मध्ये ।
 अण्डीर पु० अण्डः पुनर्यवभेदः अस्याख्योति अण्ड-ईरन् ।
 वृक्षे, समर्थे च ।
 अत बन्धने इति भ्रादि० पर० सक० सेट् । अतति । आनीत् ।
 अत बन्धने भ्रादि० पर० सक० सेट् । अतति । आनीत् ।
 अत प्रापणे, रातले, गती च भ्रादि० पर० सक० सेट् ।
 अतति । आनीत् । अत अतितः ।
 अतट पु० तथ्यते आह्वयते भ्रष्टा इति तटं जहाजातस्थानं
 तत्रास्ति यस्य व० । आहूरीति प्रसिद्धे आनन्दनस्थानम्बुज्ये,
 पर्वतायु, अस्याने, भूमेरपोभागे च ।
 अतल न० यस्य भूखण्डस्य तलं शुभोदरात् इदमोदरात् ।
 सप्तप्रातस्तमये प्रथमखण्डे, भूमेरपोभागे, तत्तन्मये नि० ।
 अतलस्पर्श नि० न तलस्यापोभागस्य स्पर्शो यस्य व० ।
 अतिगभीरे ।
 अतस पु० अत-गती अण्ड । गती । आगत्यायात् अत-अचञ् ।
 आतानि । गौरादित्यात् जीणि । तिहि, तविण इति
 ख्याते अतरीहणे । तत्तलज्जाते चौमखले न० ।
 अति अज्य० अत० इ० । पूनायात्, उत्कर्षे, अतिक्रमणे,
 अतिमये च ।
 अतिक्रय नि० अतिक्रान्तः कणम् । कयनायोमये, अज्यडेवे,
 गडे च । [गणे हणे]
 अतिकन्दक पु० अतिरिक्तः कन्दः यस्य व० । कलिकन्दा-
 अतिकेशर पु० अतिरिक्तानि केशराण्यस्य व० । कुमकडणे ।
 अतिक्रम पु० अति-क्रम-पञ्च स्रखः । कल्लहने । अतिक्रान्तः
 क्रममिति प्रादि व० । क्रमोद्धने नि० ।
 अतिशण्ड पु० परिभाषया निष्कृष्टावधि गते योगे ।
 अतिमन्त्र पु० अतिप्रयत्नो मनो यस्य व० । चम्पडले ।
 अतिप्रयत्नमन्त्रमिति नि० ।
 अतिचरा स्त्री० अतिक्रय चरति दुर्गभूमिजातत्वात् इः प्राप-
 ताच्च अति-चर-अण् । पद्मचारिणीहणे उत्तरदेशमने,
 मन्त्रयोगे पद्ममिति प्रददर्शनात् सल्लपद्मिण्यामिति केचित् ।
 अतिचार पु० अतिप्रयेन चारः अतिक्रय वा चारः अति-
 चर-वञ् । अतिप्रयत्नमने, खोतिःशास्त्रप्रसिद्धे मद्र-
 वादिपट्टपञ्चस्य सूर्य्यर्षपक्षविषे वासन्ते जोरुहङ्गिण्युतया
 वक्रमोद्यादिगत्या स्रखभोग्यकालसल्लङ्घ्य । राक्षानरक्षणमे,
 यस्य विषयेस्य इहदमिधाने दर्शयित्ते ।

अतिचारिण् पु० अति-चर-णिनि । पूर्वोक्तातिचारवति
 यष्टे । अतिक्रय अतिप्रयेन वा गन्तुमात्रे नि० ।
 अतिहव पु० अतिक्रान्तप्रमम् प्रादि० व० । छात्रिया इति
 प्रसिद्धे स्वनक्षत्रविषये, गालमाधना इति प्रसिद्धे जल
 तणभेदे च । सार्थे क । अत्र अतिहवकोरपीति नाम ।
 छात्राकारपत्रपुष्पवति शृङ्गका इति प्रसिद्धे शाकभेदे स्त्री० ।
 खोरस्यामिते छात्रा इत्येव नाम । छात्रातिक्रमकारिणि
 नि० । अतिक्रमेऽप्यथी० । छात्रातिक्रमे अज्य० ।
 अतिजगती (वि) स्त्री० अतिक्रान्ता जगती इदमाचरणादां
 हसिं प्रा० व० । तयोदमाचरणादे कन्दोभेदे । जगती
 भुवनकतिकालवति नि० । तत्र सुदिक्षिणी च (अतिजगति) ।
 अतिजव नि० अतिप्रयत्नो जवो यस्य व० । अतिप्रेमवति ।
 दुवगामिति च ।
 अतिजानर पु० अतिप्रयत्नो जानरो निद्राराहित्यं यस्य
 व० । नीलरक्तं पश्चिणि तस्य रक्तं जानरकत्वात् ।
 निद्राराहित्यवति नि० । [पश्चिणाम् अतिदीर्घमने ।
 अतिडीन न० अतिक्रान्तं डीनं पश्चिमभेदे प्रा० व० ।
 अतितराम् अज्य० अति-चर-तवः आत् । अत्यन्तातिमये ।
 अतितीक्ष्ण नि० अतिप्रयेन तीक्ष्णः कटुरको यस्य व० ।
 मरीचादी । सनना इति प्रसिद्धे शोभाज्ञे पु० ।
 अतितीव्रा स्त्री० अतिप्रयेन तीव्रा पाकादी उर्ध्वरत्नात्
 प्रा० व० । पत्न्यसत्यां गोटद्वयो इति ख्यातायां द्वौपात् ।
 अतितीव्रपुण्ये नि० ।
 अतिथि पु० अति सख्यति न तिष्ठति अत इतिन् । अज्य-
 योगेन आगन्तवे वृद्धागते, विषये च तस्य इन्द्रियेषु
 संवर्णभावकात्ते यव वेतवि स्थितिर्नेतरकावमिति गति
 रहमीयते ।
 अतिथिसपथ्या स्त्री० अतिदीर्घा सपथ्या पूजनम् वपर-
 धातुः कण्डूदितः तेन यत् ततो यद् । प्रत्यङ् षट्स्यस्य
 कर्त्तव्यपञ्चयज्ञमथ्ये अतुष्यसेऽतिथिपूजनादे ।
 अतिदिष्ट नि० अति-दिष्ट-ति । अतिदेश्य कर्त्तव्य । यथा
 प्रकाशितवत् विवक्षितः कर्त्तव्येति वाक्ये न प्रकृतिभूतदर्शनागादे
 रक्तकाव्यीय प्रयाजादीनि विकृतौ प्रयादिवागेऽतिदे-
 श्यन्ते । अतिदेश्योक्तम् इतरवर्षस्य इतरदिग्निं प्रयोगाय
 प्राप्तिः इति मीमांसायां स्थितम् । कर्त्तव्यस्यत्वात्
 गडुपदेश्यावकाशमपि तथा ।
 अतिदीप्य पु० अतिप्रयेन दीप्यते अति-दीप-कर्त्तरि दत् ।
 रक्तविक्रमे चावचित्ता इति ख्याते हणे ।

अतिदेश उ० अति-दिग्-धञ् । अतिदिग्शब्दार्थे व्याख्यात
रूपेऽर्थे । अतिदिग्शब्देनेति करणे षञि तत्प्रतिपादक-
वाक्येऽपि ।

अतिधन्वन् उ० अतिरिक्तं धनुर्वेषः व० धनुषोऽनङ् । उत्कृष्ट-
धनुर्वेषो योषे । मरुस्थानातिक्रमकारिणि वि० ।

अतिधृति स्त्री० अतिक्रान्ता दृष्टिश्चष्टादशाक्षरपादिका इति
प्रा० घ० । ऊनविंशत्यक्षरपादके छन्दोभेदे । दृष्टिर्धैर्यं
शक्त्योश्च वा तदतिक्रमकारिणि वि० ।

अतिनु (नौ) वि० अतिक्रान्तोन्नावम् प्रा० घ० स्त्रीषे ह्रस्वः ।
नौकातिक्रमकारिणि । पुष्टि स्त्रिया च अतिनौ ।

अतिपतन न० अति-पत-ल्युट् । अतिक्रमे, अत्यये च ।
पातातिक्रान्तिरिति वि० ।

अतिपत्ति स्त्री० अति-पद् क्तिन् । अविष्मत्तौ, अतिक्रमे च ।
प्रति सेनामतिक्रान्ते वि० ।

अतिपद्म वि० अति-पद् न । अतिक्रान्ते ।

अतिप्रथिम् उ० अतिप्रथितः सुन्दरः पञ्याः प्रा० घ० अते.
पूजार्थत्वात् न समाधानः । वृत्तपथे ।

अतिपातक न० अतिक्रान्तोऽत्यन्तदुष्टलेनाम्यत् पातकं प्रा०
घ० । पुंलिंगात्तुमाङ्गित्वमन्यत्वे स्त्रीषाञ्च उभयपि-
त्यङ्गणमन्यत्वे पातकविशेषे । पातकमतिक्रान्तवति
इत्यपीवेति वि० । [पात'कारे ।

अतिप्रगे अथ० अति प्रवीयतेऽस्मिन् कारये नै-के । अत्यन्त
अतिप्रग्न उ० अति-प्र-गन् वङ् । निरुत्तरप्रग्न ।

अतिप्रसक्ति स्त्री० अति-प्र-सन्नुज-क्तिन् । अत्यन्तावगतौ,
प्रसङ्गमतिक्रान्त्याम्यत् सन्त्ये अतिप्रसङ्गे च । मध्ये लक्षणे-
संबन्धः प्रसङ्गः अलक्ष्ये तत्प्रसङ्गोऽतिप्रसङ्गः । प्रस-
ङ्गमतिक्रान्तवति वि० ।

अतिप्रसङ्ग उ० अति-प्र-सन्नुज वङ् । अतिप्रसक्तिवद्भ्ये ।

अतिप्रस वि० अतिप्रथितं वनं यस्य व० । अतिप्रथितमल-
वति । अतिप्रथितं वनं यस्या एव० । अत्यन्तवत्पायि-
कार्या पीतवर्णाया वैडियाला इति स्वतायां लतायां,
निवासिनेष लतावृक्षनिव' शिविते रामाय दत्ते अक्ष-
विद्याभेदे च स्त्री० । अतिप्रथितं वनम् प्रा० घ० । अत्यन्ते
वने, 'शास्त्र्ये, संम्ये च न० ।

अतिभूमि स्त्री० अतिप्रथिता भूमिर्भर्यादा प्रा० घ० । अति-
भर्यादायाम्, आधिक्ये च । अतिक्रमेऽव्ययी० । मर्या-
दातिक्रमेऽप्य० । भूमिं भुक्तं मर्यादां वाटिक्रान्तवति वि० ।

अतिमङ्गल्य उ० अतिमङ्गल्य इतिम् अतिमङ्गल्य-यत् ।

विस्तृतम् । अतिमङ्गल्यस्ये अतिमङ्गल्ययुक्ते च वि० ।

अतिमर्यादं अथ० । अतिक्रमे अव्ययी० । मर्यादातिक्रमे ।
प्रा० घ० । मर्यादातिक्रान्त्यवति वि० ।

अतिमात वि० अतिक्रान्तो मातामह्यं प्रा० घ० । अति-
प्रथिते, मातातिक्रमकर्त्तरि च ।

अतिमुक्त वि० अतिप्रथिते मुक्तः विदेहकैवल्यं गतः अति
सुख-कर्त्तरि क्त । निर्वाणसक्तिमति । अतिक्रान्ता मुक्ता ।
गौत्र्यात् प्रा० घ० । माधवोत्तमायां पु० ।

अतिसुक्तक वि० अतिसुक्त-स्वार्थं क । निर्वाणसक्तिमति ।
अतिप्रथितमुक्ते च । अविद्येन मुक्तं विस्तारोऽस्य सुख-
भावे क्त व० । कप् । अतिविमुक्ते तिसृकण्डये पु० ।

अतिमोटा स्त्री० अतिप्रथितो मोटो यस्या व० । नवमहि-
कायाम् । अत्यन्तमोटवति वि० ।

अतिरथ उ० अतिक्रान्तो रथं रथिनम् प्रा० घ० । योष
विशेषे " अतिवान् योषधेयस्य संमोक्तोऽतिरथस्य च "।
इत्युक्तवचने । रथातिक्रमकारके वि० ।

अतिरसा स्त्री० अतिप्रथितो रसो यस्या व० । रासा
इति स्वावागं भूषोऽस्वावागम् । [यद्यविशेषे ।

अतिराल उ० अतिक्रान्तोऽरालिम् प्रा० घ० अन्ध-समाधानम् ।

अतिरिक्त वि० अति-रिक्-क्त । अतिप्रथिते, श्रेष्ठे, भिन्ने,
नूत्ये च । भावे क्त । अतिप्रथे आधिक्ये न० । -

अतिरुच्य वि० अतिप्रथित रुच्य प्रा० घ० । अत्यन्तरुचे
खेहृन्त्ये । मधुभूते कहुकोडादिभागे उ० । अति-
क्रान्तोरुच्यम् । अतिप्रथिष्येति वि० । [आधिक्ये च ।

अतिरेक उ० अति-रिक्-वञ् । अतिप्रथे, भेदे, प्राभागे,
अतिरोग उ० अतिप्रथितो रोगः रज वङ् । रुदरोगे-

अतिरोमश्च उ० अतिप्रथितः रोमश्च अतिरोमन्-यत् ।
वनजाते कागे । अत्यन्तरोमास्ये वि० ।

अतिवक्तु वि० अति-वक्-लृच् । वाक्पटुके, वाचोयुक्तिद्वये च ।

अतिवर्थाश्रमिन् उ० अतिक्रान्तोऽवर्थाश्रमिणश्च प्रा० घ० ।
आश्रमादिवर्णभेदे मङ्गलार्थाश्रमिणभेदे च पञ्चमाश्र-
मिणि "यो वेदान्तमङ्गलार्थाश्रमयोऽयं केचन । आश्रम-
कोश्वर वेदोऽतिवर्थाश्रमो भवेद्विद्वा" इत्युक्तवचने ।

अतिवर्त्तिन वि० अति-वृत्त-चमि । अतिक्रमकारके ।

अतिवर्त्तुल्य उ० अतिप्रथित वर्त्तुल्य इत उल । वाटुकाकलाय
इति स्वार्थे वर्त्तुलाकारके कलाये । अत्यन्तवर्त्तुले वि० ।

अतिवाद उ० अति-वाद-वञ् । अत्युक्तौ, मटोरवाक्ये,
अतिवादको च ।

अतिशयिन् लि० सर्वानतीत्य वदतीति अति वद-स्मिन् ।
 सर्वाभितक्रम्य वदन्तीति, सर्वमतस्य एतेन स्वमतव्यव-
 सापके च । [क्रान्ते च ।
 अतिवाञ्छित लि० अति-वञ्छ-णिच्-क्त । वाञ्छिते, अति-
 अतिविकट पु० अतिशयेन विकटः विन्-कटच् । इष्टस्मिन् ।
 अतिकराणे लि० ।
 अतिविद्या स्त्री० अतिक्रान्ता विद्यम् प्रा० स० । आदृष्ट-
 द्रष्टिं प्लुतायां लतायाम् । विधातिक्रमकारणे लि० ।
 अतिवृत्ति स्त्री० अति-वृत्-क्तिन् । अतिक्रमे । वृत्तिर्जातिव्या-
 तापतिक्रान्ते दि० ।
 अतिवृष्टि स्त्री० अति-वृष्ट-क्तिन् । अत्यन्तवृष्टौ श्लोषधात-
 कोपद्रव्ये इतिभेदे ।
 अतिवेद्य लि० अतिक्रान्ते वेदां मर्यादां कूलं वा प्रा० स० ।
 अतिव्ययिते, निर्मल्यादे, सप्तद्रव्यातिक्रमकारणे च ।
 (अतिक्रमे व्यययोः । वेधातिक्रमे व्ययः)
 अतिव्याप्ति स्त्री० अतिशयेन लक्ष्यमलक्ष्यव्याप्तिश्रित्य व्याप्ति-
 व्यापनम् अति-वि-व्याप्-क्तिन् । अतिशयव्यापने 'लक्ष्य-
 लोकावस्थापि व्यापके' । तथाच यत्र यत्र स्थिति-
 चित्वा नतोऽव्ययानि वस्तु सन्त्ये अतिव्याप्तिः । यथा
 पृथिव्याः गन्धो लक्षणं तत्रैव तस्य स्थितिश्चिता तस्य
 वायुदौ रसप्रसङ्गे अतिव्याप्तिः । यथा वा धूमे बहु व्याप-
 कता न तु जले, तस्याः जले प्रसङ्गौ अतिव्याप्तिः ।
 अतिशक्ति स्त्री० अतिशयिता शक्तिः कर्मसाधनसामर्थ्यम्
 देवज्ञं वदन् प्रा० स० । अतिशक्तिरेवमर्थः, अति-
 कर्तव्ये च । अतिक्रान्तः शक्तिम् प्रा० स० । सामर्थ्याति-
 क्रमकारणे लि० । अतिशयिता शक्तिर्यस्य व० अतिशय-
 वदयति लि० । अतिक्रमेऽव्ययोः । प्रकृतिक्रमे व्ययः ।
 अतिशङ्करी स्त्री० अतिक्रान्ता शङ्करीम् चतुर्ह्वाचरशक्तिं
 इतिम् प्रा० स० । पञ्चदशाक्षरपादे सन्तोभेदे ।
 अतिशय व० अति-शोड-वच् । वाञ्छिते, अतिरेके, च । अति-
 क्रान्तः शयं हसं प्रा० स० । हसातिक्रमकारणे लि० ।
 अतिशयित लि० अति-शोड-क्त । अधिके, अतिक्रान्ते च ।
 अतिशयोक्ति स्त्री० अतिशयेन उक्तिं निर्द्देशः वच-क्तिन् ।
 अर्थसङ्कारविशेषे अलङ्कारपञ्चमशिक्षे । सागन्धिर-
 यतिशयान्न न० अति-शोड-वृत् अतिशयने भवति नून-
 निर्द्देशात् दोषः । अधिक्ये, प्रकृत्ये च ।
 अतिशीत न० अतिशयितं शीतम् प्रा० स० । अत्यन्तशीतन-
 सत्वे । तद्विशेषे लि० ।

अतिशीमन्न लि० अति-शीम-वृत् । अत्यन्तशीमान्ति, श्रेष्ठे च ।
 अतिसन्ध्या स्त्री० अत्यासन्ध्या सन्ध्या प्रा० स० । पूर्वदिनसीय-
 रमिषेपदृश्यादूष्यादिवर्ष्यन्तः, भूयस्मान् पूर्वोत्तर-
 दृश्यावकाशे कात् । सन्ध्या तस्याः वापद्ये कान्ते ।
 अतिसर्ग पु० अति-सृज-वृत् । दाने, कामधारातन्त्रायं
 यथेष्टं शिववाग्निव्याद्यभिष्टापद्व्याप्य । ११ । वृष्टिमति-
 क्रान्तिरि लि० ।
 अतिसृज्य न० अति-सृज-वृत् । दाने, वधे, विप्रतर्पणे च ।
 अतिसायम् कव्य० अत्यासन्नं सायम् प्रा० स० । सूर्यास्त-
 कायः सायम् तस्यासन्ने कावे ।
 अतितीक्ष्ण इ० अतिशयेन शरदयति रेचयति अति-सृ-
 णिच्-वच् । मङ्गद्वीभूतमलनिःसारके ज्वरामये
 रोगे । अतर्दीधितायि वा ।
 अतितीक्ष्णकर्म लि० अतिशरीरोतोः स्नाति अतिशार-
 इति कुञ्च च । अतिशाररोगवति । अतर्दीधितायि वा ।
 अतिसृष्ट लि० अति-सृज-क्त । दने, प्रेरिते ।
 अतिसौरभ पु० उत्तरेभारः अयि सौरभम्, अतिशयितं
 तदस्य व० । अत्यन्तसौरभवति स्नाते । सौरभान्ति
 वस्तुमाने लि० ।
 अतीत लि० अति-इन्-क्त । अतिक्रम्य गते, वापमतिमो-
 गिनि भूते कावे तत्तत्कालविपर्ययमात्रे च ।
 अतीन्द्रिय लि० अतिक्रान्तमिन्द्रियं तददिययत्वात् प्रा० स० ।
 इन्द्रियादीये चमत्त्ये, जैमयोत्रनासिकारसनालभूतेता-
 लीन्द्रियेण तैर्ह्यसृष्टक्ये विषये । [सृष्टेऽत्यन्तशये च ।
 अतीव कव्य० अत्येव-इव अवधारणे प्रा० स० । अपहृता-
 अतुल्य लि० तुल्य-विच् अ तुल्यं वा नास्ति यस्य व० ।
 उपमान्य, अत्यन्तसोपादे च । तिलहते पु० ।
 अतुल्य लि० तुल्यं सारङ्गमर्षितं तुल्यं-यत् न० । अतुल्ये,
 सौन्दर्यातिशयशक्तिमि च ।
 अलङ्घित स्त्री० लब्धं क्तिन् अत्यन्तमावाधेयं न० । हर्षि-
 राङ्गित्ये । व० । अलङ्घिते, अशक्तोपिणि, शोभुषे, च लि० ।
 अस्तु वधे आ० आत्म-वच-सेट् । अस्तुते आहृष्ट । चिन्ति-
 अस्तुयति ते आतिष्ठत् त ।
 अस्मा स्त्री० अस्मात् संबधायि अस्मात्-तत् इतिभावः । मातरि
 श्रुत्या । शोषे के कापि कृत इत्ये । अस्मिका च ।
 अत्यन्त न० अतिक्रान्तोऽर्थः शीमान् प्रा० स० । अतिशये ।
 तद्युक्ते सर्वपरिच्छेदान्न क्रान्ते लि० । अतिक्रमेऽव्ययोः ।
 परिच्छेदातिक्रमे नामादिक्रमे च व्ययः ।

अत्यन्तकोपन वि० अत्यन्तं कुप्यति अत्यन्त+कुप-ल्यु
२त०स० । अत्यन्तकोपशालिनि ।
अत्यन्तगामिनं वि० अत्यन्तम् अन्त्यात्ययं गच्छति अति+अन्-
अत्यये अत्ययोभावः ततः-गम-णिनि । अत्यन्तिके, अति
शयगमनदीये च । स्त्रियाश्च अत्यन्तगामिनी ।
अत्यन्तसंयोग उ० अत्यन्तेन साकल्येन संयोगः संबन्धः
व्याप्तिरिति यावत् अन्तमवधानमतिक्रान्तः संयोगो वा
अत्यन्त+सम्+युज्-ञञ् । अन्तसंबन्धे ।
अत्यन्ताभाव उ० अत्यन्तः मित्य् अभावः कर्त्तव्यः । नास्तीति
शक्यामित्यस्य माने नाप्यमानभावमिदं संबन्धमात्रे । यथा
भूतत्वे चटोनासि इति शक्येन व्यापयते भूतत्वे चटो-
भावः प्रतीयते । इ च न नाशः नापि प्रागभावः । नाश-
प्रागभावयोस्तु न अत्यन्ता प्रतिशेदिकाश्चे त्वेव चकारत् ।
अत्यन्तिक वि० अत्यन्तं गच्छति अत्यन्त+ठ ठञ् । अति-
शयितभ्रमणकारिणि ।
अत्यन्तीष वि० अन्तस्थाययः अत्यन्तम् अत्यये व्ययी०
अत्यन्तं गामी अत्यन्त+ञ् । अतिशयितगतिशेधे ।
अत्यञ्ज उ० अतिशयितोऽच्छेदश्च कष्टप्रदादौ यस्य च ।
तैस्तत्र इति प्रसिद्धे तिलिकीदृष्टे । अत्यन्ताच्छेदघटित वस्तु-
भावे वि० । वनबीजपुरे टावावेव इति प्रसिद्धे दृष्टे स्त्री० ।
अत्यञ्जपर्याप्ति स्त्री० अत्यञ्जं पर्यं यस्या जातित्वात् स्त्री ।
अत्यञ्जप्रसूतो वनबीजपुरे टावावेव इति ख्याते दृष्टे ।
अत्यय उ० अति+इन्-ञञ् । अतिक्रम्य, अगमने, विगमने, दीये,
जज्ञे, अतिक्रम्य गमने, कार्यसाधकश्रमाभावादि ।
अत्यर्थ न० अतिक्रान्तमर्थमनुकूलं गतं गति+ञञ् । अति-
शये । तद्विशिष्टे वि० । अत्यर्थे अर्थः । अर्थभावे अर्थः ।
अत्यल्प वि० अतिशयितोऽन्तः प्रा०स० । अत्यन्ताल्पे अणुवरे ।
अत्यष्टि स्त्री० अतिक्रान्ता अष्टिं योद्व्याघरपादिकां इति
गति+ञञ् । शम्भद्व्याघरपादके दन्तेभेदे ।
अत्याकार उ० अतिशयेन आकारे तिरस्कारः अति-आ-क-
ञ् । तिरस्कारे । अतिशयित आकारो भूषणं प्रा०स० ।
भस्मदेहे । अतिशयित आकारो यस्य च । तद्विशिष्टे वि० ।
अत्याग्निं वि० तत्र विष्णुं मन्त्रार्थं यज्जगत् । कर्त्तव्यकाना-
ननुषङ्गानेन कर्त्तास्तुत्याग्निं, साग्निभेदे च ।
अत्याचार उ० अत्युक्त आचारः आ+चर-वञ् प्रा०स० । अच-
रितारण्ये । अतिक्रमे अव्ययी० । अचारतिक्रमे अर्थः ।
अत्याधान न० अति-आ-धा ल्युट् । अतिक्रमणे, सम्बन्धमाने,
उपरिस्थापने च । अव्ययी० । अत्याधानातिक्रमे अव्ययी० ।

अत्याल उ० अतिशयेन सभन्तात् अलति पर्याप्तिरिति अति+
आ+अल-ञञ् । आलचिता इति ख्याते रक्तचिह्नक
दृष्टे, तस्य अलसकाशेन सभन्तात् व्यापनात् ।
अत्याश्रम वि० अतिक्रान्तआश्रमान् तद्विशिष्टधर्मान् गति+ञञ् ।
सर्वान्श्रमव्यागिनि पञ्चमाश्रमिणि संन्यासिनि । तत्वाद्या-
श्रमिन् इत्यपि । अतिशयित आश्रमं प्रा०स० । एत-
माश्रमे संन्यासे उ० ।
अत्याहित न० अत्यन्तमाधीयते तद्विशारण्यां प्रमोदीयतेऽस्मिन्
आ+धा-ङ् । अत्यन्तमीतो, माण्डानिगृह्णाकरे अग्रे च ।
अत्युक्ति स्त्री० अतिशयेन अनौचित्येन वा उक्तिः अति+वच-
क्तिन् । अतिशयोक्तौ, अवाक्योक्तौ, निर्गुणे जने आदी-
पितशुषेण खवने ।
अत्युक्ता स्त्री० उक्ता एकाक्षरपादिका इतिः अतिक्रान्ता
नाम् गति+ञञ् । एकाक्षरपादके दन्तेभेदे । उक्तीनाम-
सामवेदातिक्रान्तिरिति ।
अत्युह उ० अतिशयेन जहते यदायते अति+जह-ञञ् ।
काचकण्ठे जह्यो इति प्रसिद्धे दालूहे पंचिणि । अति-
शयेन जहृलर्कः प्रा०स० । अतिशयितर्के । नील इति
ख्यातौषधौ नीचिकायां स्त्री० । अतिक्रमेऽव्ययी० । वित-
कांतिशये अर्थः ।
अत्र अर्थः अस्मिन् एवस्मिन् वा इदम्+एतद्+वा चमभ्या-
स्मन् प्रकृतेरनुभावश्च । अस्मिन् एवस्मिन् वेत्यर्थः ।
अत्रभवत् वि० इदम्+एतद्+वा प्रथमायास्त्वत् । पूजार्थं,
श्लाघ्ये, च । स्त्रियाश्च अत्रवती ।
अत्रि (स्त्रि) उ० अद-लित् चमर्षिभ्यो हनिविधेये । अत्र पक्षे
वा ततोपे आलिरित्यादि । विभिन्ने वि० बहुवचनान् ।
अत्रिजात उ० अत्यन्तात् जात जन-ङ् प्रा०स० । चन्द्रे, अत्र
त्वायं तपसां कुर्वतोऽत्यन्तात् जातो हि चन्द्रः ।
अत्रि (वि) न् उ० अद-लित् । चमर्षिभ्यो हनिविधेये । प्रथ-
मे लोपः ।
अत्र अर्थः पु० अर्थ-ङ् इषी० रजोपः । धर्मये, आराम्ये, आन-
न्द्ये, प्रथे, विकल्पे, प्रकरणे, सप्तशये, पञ्चान्तरे च ।
मद्वत् यं नाशार्थं क्लिप्त अर्थान्तरमयुक्तोऽर्थः अत्र
मद्वत्समर्थं भवति ।
अत्रकिम् अर्थः अत्र+भावते कर्तते वा हिम् । लोकारे ।
अत्रयन्त उ० अत्र+यन्-ञञ् । अत्रयन्तमकृतिविधेये, तदुनि
दृष्टया दरीये वेदे च ।
अत्रयन्विद् उ० अत्रयन्वेदं तद्वत् कर्म वा भेति विद-क्लिप् ।

स्त्रीर्नरि बोद्धे च । स्त्रियां वाद्वि ।

अद्वितीय वि० च द्वितीयः सप्तमो यस्य न० । सजातीय

द्वितीयरहिते । केवले एकस्मिन् परमात्मनि न० ।

अद्वैत वि० द्विधा इतं भेदं गतम् द्वीतम् यस्य भावः द्वैतं

तदास्ति यस्य न० । सजातीयादिभेदशून्ये केवले परमात्मनि ।

अद्वैतवादिन् वि० अद्वैतं सर्वमेव चिदात्मकं वदतीति वद-

तिनि । सर्वमेव चिदात्मानि रज्ज्वर रजसादित्

कारोपितं सत् प्रतिभाति तदावार्थत्वात् च यथा रजस-

मुक्तिर्निवर्तते एवं चिदात्मनि वायव्येनावगते सर्वं वाय्वं

वत्स निवर्तते इति वादिनि वैदान्तिके बुद्धविज्ञेये च ।

अधःक्षिप्त वि० अधो नीचे क्षिप्तम् क्षिप्-ञ्च् याच० च० ।

अवोखलेन स्थापिते न्यक्षिते न्युक्तीकृतरेखकादिहिते च ।

अधःपुष्पी स्त्री० अधोष्ठस्थानि पुष्पाण्यस्याः जातिस्तस्य

जीव । उल्का इति ख्याति आवाक्यस्मीकृते ।

अधन वि० नास्ति धनं खाभीगतया अनेष्टव्योक्तुं यस्य च० ।

भाष्योपलक्षादादिन् तेषां धनस्थानिषेधे कार्ये अनेष्ट-

विनियोगस्य पर्यादिषामेकत्वात् अधनत्वम् भाष्योपलक्ष

दावद्य त्वपरवाधना' स्मृताः । यत्ने धनविगच्छन्ति यस्यै

ते तस्य तद्वनमिति ध्युक्तुः । निधेये, अस्त्यधे च ।

अधम वि० अधर-रूपे अधरस्थाभादेशः । कुक्षिते, हृदि च ।

अधमर्ष वि० अधमर्षदेयम् अर्षं तत् अधमं शोध्यं तस्य

च० । अधमर्षदेयंशोभके स्वात्मन इति प्रसिद्धे अध-

महीतरि ।

अधमाङ्ग न० अधमम् अधम् अर्षम् । चरणे ।

अधर इ० न त्रियते 'हृत्-अच्' न० च० । टोट इति ख्याते

जले, नीचे वा शोणे । परत्वं भया तत्संबन्धरहिते हृदि,

जले, नीचे च वि० ।

अधरात् अर्थ० अधर-प्रथमत्वाः पञ्चम्याः सप्तम्या वा याति ।

अधोभागे । विस्वावृत्त्या अधरात्-रजस्योयम् आमतो

वदति भेदयोऽवृत्त्यनेन प्रथमानादायां वेत्ता ।

अधरोण अर्थ० अधरस्थान् देहे, काले, दिशि वा अधर-
तन्त्रम् । आधत्ते नीचे देहादौ अधरस्थां दिशि च ।

अधरोऽनुस् अर्थ० अधरस्थान् अधर-प्रत्ययम् । अधरदिगवे

अपस्मि इ० प्रियतेनेन इ मन्विन् विरोधे न० च० । अर्षवि-

रोधिन वेदनिषिद्धमर्षकाले पापे, तद्वैतप्रमादिवि-

यादौ च । उपलक्ष्यमर्षशून्ये वि० । पुष्पाद्यपरम्यौव-

मर्षसद्वृत्तिरेवमिति न० ।

अधश्चरः इ० अधःकर्णस्थि केवादौ चरतीति चर-ट ।

चरैः । अधःस्थानमागमिन् वि० । स्त्रियाम् स्त्री ।

अधःप्रस्था स्त्री० बोद्ध-काप् यथा ७३० । भूमिस्थने ।

अधस्तु अर्थ० अधर-अधि अधरस्थस्थाने व्यापिष्यत् ।

पातावे, अधःस्थानमात्रे च । तत्रापि अधःप्रस्थात् प्रथमा

पञ्चमीसप्तम्यां चक्षेयाः ।

अधस्तात् अर्थ० अधर-प्रत्ययान्ति । अधःप्रत्ययत् नीचार्थे ।

अधि अर्थ० न-प्र-अधि । अधिकारे, ऐश्वर्ये, सुखे, अधि-

ह्वयेत्यर्थे, उपरि, आधिक्ये, अतिशये च । आधीयते दुःख

मनेनेति आ-प्र-अधि वा ह्रस्वः । मनः पीडादाय ५० ।

अधिक वि० अधि-प्र-अधि । अतिरिक्ते, अनेकस्मिन्, अध्याधिकार

भेदे (वाचस्पतिः दृष्टव्यम्)

अधिकरण न० अधि-प्र-अधि । आधारे, व्याकृत्यप्राप्ते

परिभाषिते अधिकरणार्थेनैक कर्तृकर्महारा क्रियाश्रमे

कारके, यथा गेहे श्याल्यामदं पथरीत्यादौ मृच्छ

कर्तृहारा, श्याल्यश्च कर्महारा, परत्परया मातृक्रिया-

नयत्नम्, पूर्वोक्तपरीक्षांवाश्राप्तप्रसिद्धे एकाप्यतिप्रियादे

न्यावस्यदाने अधिप्रियते निर्व्यायर्थे निवारोऽस्मिन्

विश्वस्यमयवर्णस्यचिदात्मनिर्निर्यायामुपहाह्नोपकराव्यव-

हृदाये च । तत्र विचारार्थं वाक्यं विशदः तस्माद्विशिष्टे

अन्तेऽहः इदमित्यं नयेति विकल्पः । तत्र सन्दिह्यमानयो-

पत्योः अक्षयस्य युक्तिप्रदर्शनवाक्यं पूर्वप्रसक्त्यां विज्ञानः

पूर्वप्रसक्त्यां युक्तिं अक्षयविलासवत्पथे युक्तिप्रदर्शन-

वाक्यम् । ततस्तेत्यादिप्रकारेण विज्ञानविज्ञानार्थपरिहारक

वाक्यं निर्वाचक वाक्यमिति विचारस्तु हृदयमिधने ।

अधिकरणाविचारादु० अधिकरणस्य विचारः अन्त्यकारणं

वि-चक्ष्य चक्षुः इत० । द्रव्यस्य अन्तस्थान्तरकरणेन संज्ञा-

नरकरणे, विचारो वात यदेकमनेनं क्रियते अनेनं त्वं

क्रियते इति भाष्यम् । एकस्य रागे पञ्चभाविताने, पञ्चा-

नकस्य वा एकधा विचारोऽधिकरणस्य संज्ञाया विचारः ।

अधिकर्मिक इ० (न०) अधिकायं कृष्टं कर्मदेयम् अधि-

कर्म-उ । हृष्टाभ्यर्थे, हृष्टावधिगम्य' शुद्धादानकर्मस्थि

नियुक्ते च ।

अधिकाङ्ग इ० अधिभोऽङ्गात् । अर्धपरिपोषिहृदयमर्थे

पर्वदाशोर्ध्वं बहुपट्टिकादौ । न० । अधिकाङ्गवति वि० ।

अधिकार इ० अधि-प्र-अधि । आरम्भे, यत्नेनं अर्थविक्रयादि

कर्तृत्वव्यापारके स्वात्मिते, विनिर्वाच्यवृत्त्ये च स्वार्थे, यथा

विहितकर्मणि आत्मव्यापारविचारः । राशौ समविज्ञा-

दिव्यादादौ, यथायं समवायव्यविचारो, प्रवृत्ते,

व्याकरणशास्त्रे पूर्वपूर्वलोपात्तपदादेशत्तरल सूत्रेषु अनु-
वृत्तौ च ।

अधिकारविधि पु० अधिकारे कलत्राद्ये विधिर्विधानम्
विधा-कि ७त० । कर्मजन्यफलभोक्तृप्रापके विधौ यथा
यजेत इत्यनेन यागजन्यफलभोक्ता स्वर्गकामीति ज्ञायते ।
अधिकार्यवचन न० अधिकार्यस्य स्तुतिनिन्दाभ्यामारो-
पितस्य वस्तुधर्मादतिरिक्तस्य वचनम् वच-ल्युट् इत० ।
स्तुत्यर्थवादे, निन्दार्थवादे च ।

अधिकृत पु० अधि+क-क्त० । आदध्यायाद्यवेकके, वाधके
कर्मजन्यफलसंभवनिधि च । कामित्ववति लि० । [पु ।
अधिक्लिप्त लि० अधि+क्लिप-क्त० । स्थापिते, निन्दिते, कृताधिकारे
अधिक्लेप पु० अधि+क्लिप-वञ् । तिरस्कारे ।

अधिगत पु० अधि+गम-क्त० । प्राप्ते, प्राप्ते, लोभते च ।
अधिगम पु० अधि-गम-वञ् । प्राप्ते, प्राप्ते, लोभारे च ।

अधित्यक्ता स्त्री० अधि+त्यक्त् । पर्वतस्योपरिभूमौ ।
अधिदेवता स्त्री० देवस्य देवता अधिका देवता देवताया-
न्योच्चरत्नात् । देवानामपि सूर्योद्दिष्टादीनामीश्वरे
इन्द्रादौ । ते च स्मृत्युक्ता बोध्या यदधिभावान् सूर्यादयः
सप्तकायं कुर्वन्ति ।

अधिदेवत न० देवतैव स्थाये अण् । अधिदेवतावत् समासाद्यौ ।
द्विष्टाण्यर्थे, अलक्षणीनि पुरूपे च पु० । च च देवतानि
चक्षुरधिगतृषि सूर्यादीनि तत्तत्कर्माणि निवृज्य चक्षु-
रादीनीन्द्रियाण्यनुष्णहृतीति तस्य कर्मदेवतेश्चरत्नम् ।

अधिनाय पु० अधिनीयते बाहुना यन्माधारस्य स्थापयत्यहारा
तत्तत्स्थानं क्षिपतेऽथै अधि+नी-वञ् । गन्वे ।

अधिप लि० अधि+पा-क । राजनि, प्रभौ च ।

अधिपति पु० अधि+पा-कति । प्रभौ । [प्रभौ ।

अधिभू पु० अधिभवति स्वामीभवति स्वायर्थ्येऽप्यति० भू-किप् ।

अधिभांसक पु० अधिको भांसो वयं व० कप् । दन्तरोम-
निर्गमे "हृदस्य पश्चिमे दन्ते महाशोयोमहाकजः । काष्ठा
स्वाशो कज्जलो गण्डयेः शीतधित्रांसक इति वैदाकम् ।

अधिभास पु० अधिको रश्मिभासादतिरिक्तः शुक्लप्रतिपदा-
दिद्वांशेऽन्नाद्भीमासः प्रा०च० । तनमासि अर्धमास-
मासोऽधिमासो विदक्तं दक्षिण्युक्तेः रश्मिर्मान्निवर्जितो
मासोऽधिमासः । तथाहि धीनादिस्थोरित्वेयमाश्वारम्भः
प्रथमे क्षये । ते चैवाद्या इत्युक्तदिशा मेघस्य रवौ यस्य
चान्द्रमासस्वारम्भः स वैशाख इत्येवं वैशाखादिकक्षणे
स्थिते यस्मिन् चान्द्रमासि रवौ राश्वत्तरसंक्रमेण च, तस्य,

तदुत्तरस्य च चान्द्रमासस्य उभयोर्मेष्ये रवौ आरम्भात्
उभयोरपि वैशाखता, तन्मासोऽधिमासः संक्रान्तिर्जन्यत्वात्
द्वितीयः शुद्ध इति स्मृतौ प्रसिद्धम् ।

अधिराज पु० अधिको राजा प्रा०च० टक् । सर्वभौमे ।
अधिरोहिणी स्त्री० अधिरोहिणेभ्यसा अधि+रुह-करणे
ल्युट् । मर इति, सिद्धि इति च प्रसिद्धे कावचशादि-
निर्मिते उग्रस्थानारोहकमाधने सोपानद्वन्द्वे ।

अधियज्ञ पु० अधिज्ञतः सुमनसता यज्ञो यस्य व० । विश्वौ ।
अधियोगः युक्त-वञ् योगः अधिकयोगः प्रा०च० । ज्योतिष
प्रसिद्धेयानिकशुभयोगे । च च गमनसमयगमे, तस्माद्वा
चम्ये, वृद्धये, सप्तमे, नवमे, दशमे वा स्थाने पुष्यजीव-
भार्गवाणां मध्ये इत्येतेकज्ज, उक्तस्थानमध्ये अत्यन्तमहागे
वा स्थितौ यन्मां योगः तत्र यातः योगे प्रत्युत्पन्नस्य
कथम् । गृह्यसं० वा० प्र० ।

अधिवास पु० अधि+वस-वञ् । निवासे । वाहेर्वाजि । गन्धमा-
स्थाद्यैः संस्कारे । अधिवासयति देवता यनेन अधि+
वस-णिच् करणे यञ् । यश्चाराधनपूर्वदिग्दे देवता
स्थापनादिर्भवति ।

अधिवासन व० अधि+वस-णिच् अधिकारणे ल्युट् । यश्चारा-
म्भात् पूर्वदिग्दे देवतास्थापनादौ । भावे ल्युट् । गन्ध-
मास्थाद्यैः पूज्यादेः संस्कारकरणे ।

अधिवासित लि० अधि वस-णिच्-क्त० । गन्धमास्थादिभिः
कर्मसंस्कारे, कर्मप्राप्त्याधिवासे देवादौ च ।

अधिविज्ञ स्त्री० विद्-भावे क्त० । अधि उपरि विद्मं विवाही-
शस्त्राः । कर्मपञ्चिकायाम् अध्यायाम् क्षियाम् । कर्म-
पूर्वविवाहायाम् उपरि पत्न्या पुनर्विवाहकरणे प्रागुदाया
भार्याया अधिविज्ञत्वम् । अधिविज्ञाक्षये देवमिति स्मृतिः ।

अधिव्ययया न० अधि उपरि जययं प्राक्तायै स्वागमं श्रीञ्-
भावे ल्युट् । वृद्ध्या उपरि स्वागमे, तत्पूर्वकपाके च ।
अधिनीयते पण्यतेऽत्र, करणे ल्युट् टिप्पणात् जीप् ।
वृद्ध्या च्छाका इति, पूजा, इति च स्थापनायाम् स्त्री० ।

अधिष्ठात लि० अधि+स्था-टक् यत्नम् । अथर्ववे, नियमित
कार्यविशेषाकरणेन कृताकृतत्वावेक्ये च ।

अधिष्ठान न० अधि+स्था ल्युट् । नियमितकार्यविशेषा-
करणेन, शास्त्रविध्यात्करणे, स्थितौ, वेदानशास्त्रप्रसिद्धे-
पारोपाधिकरणे च । अधिकरणे ल्युटि । पु० । करणे
ल्युटि । वक्ते, प्रभावे च चक्ष्ये प्रभावेन च प्रवृत्तत्वादि
यश्चारात् ।

अधीत वि० अधि+इङ्-क्त । षठिते । भावे क्त । अध्ययने न० ।
 अधीतिन वि० अधेनमनेन अधीत+इति । लताध्ययने ।
 अधीन वि० अधिगतमिने प्रभु गतिः । आचक्षते धनाधीन
 इत्यादौ त धने अ ध इत शक्ये समासे अध्युत्तरपदात् ख ।
 अधीर वि० धीर धैर्यान्वित न० त० । चक्षुषे ।
 अधीश वि० अधिक ईश प्रा० स० । अधिकप्रभौ सार्वभौमे ।
 अधीश्वर वि० अधिक ईश्वर प्रा० स० । सार्वभौमे स्त्रिया ङीप् ।
 अधीष्ट न० अधि+दिशोऽय भावे क्त । सत्कारपूर्वकनियते ।
 कर्मणि क्त । सत्कारपूर्वक नियोजिते वि० ।
 अधुना अध्य० अस्मिन् भावे इदम्ग्रन्थे वि० । संप्रतीत्यर्थे ।
 अधुनातन वि० भवार्थे अधुना+स्तुप् । इदानीभावे स्त्रिया ङीप् ।
 अधुष्ट वि० धृप् निश्चल्यते क्त न० त० । लज्जाप्राये । [नीये ।
 अध्वयि वि० धृप-अर्हार्थे यत् न० त० । धर्मपाठयोग्ये अगमिभवा-
 दधौऽशुक् न० अधर+प्रथमायां अस्मि अधरस्य अधादेशश्च ।
 परिधानवक्षे ।
 अधोऽक्षय पु० अधात् इन्द्रियात् जायते अक्षयं प्रत्यक्षया-
 नम् अक्षय ५ त० अधरमप्राप्तत्वाद्गीन तदास्य न० ।
 अधर प्रथमायां अस्मि अधादेशश्च । इन्द्रियायोग्ये, अधो न
 नीयते जातु यस्मात्तदाधोऽक्षय इत्युक्ते लक्षणे वाचिन् ।
 अधोजिज्ञास्त्री० अस्या जिज्ञा जिज्ञासा अस्यार्थे क
 अधोधरा जिज्ञासा कर्म० । आधजिभ इति ख्यातायाम्
 तानुसृजिज्ञासाम् । [भागे प्रातावकोके ।
 अधोभुवन न० अधोऽधर भुवन लोका कर्म० । भूमेरुपरे
 अधोमुख वि० अधो मुख यस्य न० । अवाङ्मुखे, ज्योतिष-
 मन्त्रे मन्त्रिण्डु नक्षत्रभेदे च । यत्र मूलस्थोऽस्य तत्तिका च
 विधाया भवती तथा । तथा प्रकीर्त्य चैव अधोमुख
 गण समूह इति । गौजिज्ञास्त्वष्टे स्त्री० टाप् ।
 अधोलोक पु० अधोऽधरो लोक कर्म० । भूमेरुधरप्रातावे ।
 अध्यस्त वि० अधिगतीरक्ष व्यवहार गतिः । स्वस्य ह्य
 धारणादिव्यवहारेऽधिकते । अध्यच्छो न व्याजोति अधि+
 अक्ष-अश् । व्यापके । अधिगत मूलतया अचक्षिन्त्यस्य गति
 स० । प्रत्यक्षज्ञाने । अर्ग आदित्वात् अचि, तद्विश्वेति वि० ।
 अध्यग्नि अध्य० अग्नौ अग्निसमीपे वा विमलार्थे सामीप्येऽर्थे
 वा अध्ययी० । अग्नौ अग्निसमीपे वा । तत्र स्थाने
 विवाहादौ स्त्रीभ्यो दक्षे भनादौ न० । स्मृतिशास्त्रे पाणि
 मये गारिभाष्ये लता यथा विवाहकाले यत् स्त्रीभ्यो
 दीयते ह्यग्निस्त्रिधा । तदध्यग्नि इति सद्भि स्त्रीधम
 परिकीर्तितमिति ।

अध्यष्टा स्त्री० अधिकमष्टं बीजं यस्या इत० । अधिक
 बीजवत्या मुद्र आसना इति ख्यातायाम् भूयामलकाम् ।
 अध्यधीन वि० अधिकोऽधीन प्रा० स० । अध्यधीने गर्भदासे च ।
 अध्ययन न० अधि+इङ्-स्तुट् । यदने गुरुसप्तोच्चारणादुच्चारि-
 णि उच्चारणे च । अध्ययनश्चाक्षरमात्रपाठ इति वैदिका
 साध्याक्षरपद्धतिमिति भीमायका ।
 अध्यर्चुं वि० अधिकमर्दं यस्तु न० । स्वादेन सहिते वस्तुमात्रे ।
 अध्यवसाय पु० अधि+यव+सो+वञ् । इदमेवमेवेति विषय
 प रच्छेदे निचये । च आत्मधर्म इति नैयायिका बुद्धिधर्म
 इत साध्याऽयम् । उपात्तविषयाणामिन्द्रियाणां इत्तौ भव्यं
 बुद्धे रजसमोदमिभवेति य सत्त्वसत्त्वज्ञे सोऽयमध्यव-
 साय इति हस्तिरिति बाध्यायते इति साध्यतत्त्वकौस्तुभ-
 रिभाषितलक्षण, कर्त्तव्यमिति योऽर्थं विषय धित्
 चाद्रित्यात् प्राप्तचैतन्याया बुद्धे परिणाम सोऽयमध्य-
 वसान इत्युक्तलक्षणे वा निचय । उद्वाहे च ।
 अध्यास अध्य० आत्मनि देहे मनसि वा विमलार्थे अध्ययी० ।
 आत्माधिकरणे देहाधिकरणे चित्ताधिकरणे च । तद्धि
 ज्ञान विद्याविषये आत्मतत्त्वे, स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते इति
 गीतावचनात् स्वभावे, भावस्य स्वरूप प्रत्यक्षचैतन्यमिति
 तस्मिन्, प्रत्यक्षमिति च । अतएव अध्यासविद्याग्रन्थो-
 नासैतद्विषयकविद्यार्थस्य वेदान्तादौ प्रसिद्धम् ।
 अध्यापक वि० अधि+इङ्-चिच्-स्तुट् । प्रागुक्त्याध्ययनकार-
 वितरि, उपाध्याये च ।
 अध्यापन न० अधि+इङ्-चिच्-भावे स्तुट् । पाठनायाम् ।
 रुचि त् स्त्रीलक्ष्णं टाप्, कश्चापरा गच्छिष्येति ।
 अध्याय पु० अधि+इङ्-वञ् । अध्ययने, वेदादिशास्त्रस्य
 एकार्थकविषयसमाप्तिद्योतके विचारास्थाने आश्रयिणे, य
 गीतवर्गे परिच्छेदोद्घाताध्यायाद्व्यवहारः । उक्तास परि-
 वर्त्तय पठत काण्डेनेव च । स्थानं प्रकरणद्वयेन प्रवे-
 श्वासाहिकानि च । पुराणादौ परिच्छेदा अनेके परि-
 कीर्त्तया इत्युक्तान्यतमप्रकारे च ।
 अध्यारूढ वि० अधि+आ-इङ्-कसिन्टि, क्त । आरोहण
 कर्त्तरि आधिके च ।
 अध्यारोप पु० अधि+आ इङ् चिच् पुक् च वञ् । यत-
 क्षिन् तदुद्दिशारोपोमिथ्यादानम् निश्चिदधिधानमपि
 लब्ध तादृशारोप अध्यारोप यथा अक्षरप्रभाता रज्जुमधि-
 लब्ध सर्पारोप तथैव अजगद्रूपे मङ्गलि जगद्रूपारोप ।
 तादृगे निर्यापाने ।

अध्यावाह्निक न० अध्यावाह्नं पितृव्यात् धर्म्मसङ्गम-
 सत्काशे लब्धं अधि+आ+वह-ल्युट् तत् सव्याये ठन् ठस्ते
 क । यत् पुनर्भवते नारी नोद्यमाना हि पैलकात् ।
 अध्यावाह्निके नाम स्तोत्रं परिकीर्तितमिति धृत्त्युक्त-
 नक्षत्रे पितृकुलान् भर्म्मकुलगमनकाये तेभ्य प्राप्ते स्त्रीधने ।
 अध्याशन न० अधि+आ+श-ल्युट् । भोजनोपरिभोजने ।
 अध्यास पु० अधि+आ+श-ल्युट् । अध्याशन् बहुव्री अय्यारोपे ।
 अधि+आ+श-ल्युट् । आधने । [निवेगिते च ।]
 अध्यासित लि० अधि+आ+श-ल्युट् । अधिष्ठिते । विधि ।
 अध्याहार पु० अधि+आ+ह-ल्युट् । आवाह्यविषयदातुष-
 भाने, लक्ष्णे, तक्षे, अपूर्वोत्तमेषु च ।
 अध्यूट पु० अधि+य-ल्युट् । प्रभूति सन्धे च । आरुह्य
 कर्म्मणि लि० । अच्यधूटं नाम गीतते इति लुटि । अधि-
 लुटि लज्जहाहो यस्यां न० । कृतस्यल्लिखायां क्षिप्रं
 कृतद्वितीयमिवाहस्य मागुदयोमिति स्त्री० ।
 अधीपण्य न० अधि+इ+प-ल्युट् । सत्कारपूर्वभवाभा-
 र्यादेः प्रेरणे, प्रवर्त्तनमात्रे च । युधि टाप् तक्षिणे
 भावे स्त्री० । [अस्थिते च ।]
 अध्वज लि० ध्रु+ज न० त० । चक्षे, विकारवति, क्षमिके,
 अध्वज पु० अध्वज+गम ट । पयिके, हव्ये, उष्ट्रे च । पयिमासक
 भावे लि० । गङ्गायां स्त्री० ।
 अध्वजभोग्य पु० अध्वजेन यातिशोभयान् कयज्जलभक्तवत्वाच्च
 भावे ह्ये । आसङ्गा इति प्रसिद्धे आकाशकव्ये ।
 अध्वजा स्त्री० अध्वजि कावते जग-ट ७त० । जीवा इति
 स्थाने लुप्तप्रतीत्ये ।
 अध्वन् पु० अधि+वह-ल्युट्-कनिष्ठादेशे । पयि, अधिक
 इरादौष्ये च । (सर्वभक्षत्वात्) काये हिंसे च । अद्यते
 अक्षय्यो नक्षत्रेऽनेनेति कर्त्तव्ये च । अययने ।
 अध्वनो न लि० अध्वानमसं गच्छति अध्वन्+ञ । पयिके ।
 अध्वन्य लि० अध्वानमसं गच्छति अध्वन्+यत् । पयिके ।
 अध्वर पु० अध्वानं सत्पथं यति रातं च । यत्ने । अध्वरति
 कुटिला न भवति ध्रु+ञ न० त० । रावभावे, अष्ट-
 रक्षम्ये द्वितीयधौ च ।
 अध्वरय पु० अध्वर रथो यस्य न० । पयिपथे दूते । अध्वरे
 द्विगो पर्याप्तो रथो यस्य न० । पयिपथनीयवृत्ते रथे ।
 अध्वर्यु पु० अध्वरमिच्छति अध्वर+अञ्-युष त्वेति नञाकार
 नोप । यजुषेर्द्वे स्त्रीकाराणि अतिनि ।
 अध्वशाल्य पु० अध्वनि प्रत्यभिवाचरतीति क्तिप्+अञ् ।

परिकानां पादवक्ष्यादौ सत्यसहचरत्वे आसङ्ग इति
 स्थाने अपामार्गद्वये ।

अन जीवने अदादि+अञ्-अक+सेट् । अनिति आसीत् ।
 अन जीवने देवा आत्मा आहं सेट् । अयते आनिट् ।
 अनञ् लि० नास्ति अयं चर्म्म नेवादि कमिद्विषं वा यस्य न० ।
 अञ्-अञ्-चतुर्दशान्तिरन्ये च ।
 अनक्षर न० अक्षरस्थान्यक्षराणि यत्र न० । सङ्गु यस्यापेक्षे
 दोषोद्घोषकवाक्ये, अपाथ्ये निन्द्यवचने, गालि इति
 प्रसिद्धे टटवचने च ।
 अनक्षि पु० अयमक्षं मन्दमक्षि न० त० । मन्दनेत्रे । न० ।
 तद्वति तत्र अनक्ष इत्येव टट् यमासान् ।
 अनग्नि पु० नास्ति अग्निः अत आतो वास्य । अतैत
 आर्त्तं वा विधिना अग्निहोमार्त्तं अहस्तादौ, सर्वथा
 अग्निन्ये प्रयजिते च ।
 अनघ लि० नास्ति अयं पापं उ खं अयनं कायुषं वा यस्य ।
 पापन्ये, उ अक्षेने, अक्षन्ये, अक्षन्ये अक्षे च ।
 अनङ्ग न० नास्ति अङ्गवाक्यो यस्य । अङ्गाने चित्ते ।
 अङ्गं पु० । अङ्गन्ये अङ्गं लि० । [अङ्गिरे ।]
 अनङ्गु शिखर पु० अङ्गेषु लघुगुणं नवेगवति दण्डकभेदे लघु-
 अनङ्गु लि० न अङ्गः निर्मल न० त० । कण्ठे, अयस्ये च ।
 अनन्त न० न अन्त्यते विद्यते अनन्त-कर्मणि ल्युट् न०
 त० । नि अन्त्ये आकाशे, परब्रह्मणि च । अङ्गं दोष-
 लङ्गिते नारायणे पु० । तदाभूतवस्तुमात्रे लि० ।
 अनङ्गु पु० अञ्-अङ्गं वक्ष्यतीति लि० । यङ्गा इति मङ्गिरे
 गति । क्षियां गति ङीप् अतदुङ्गी आङ्गाहीति च ।
 अनध्याय पु० अध्याने अध्वनमभिवर्त्तने न० त० । अक्षय
 भावात् । न अधीयतेऽस्मिन् कावे इति अधिकरणे
 च । अध्वयनाय निषिद्धे "आहर्मासद्वितीयायाम् ।
 अनादिषु युगादिषु । अष्टकाश्च च संकाशो यदने शोधने
 हरे । अन्धकारं यजुर्नोतत्याद्युक्ते कावे, निर्वाते भूमि
 चक्षने इत्याद्याकाशिकानध्यायकावे च ।
 अनन्त पु० नास्ति अन्तः यस्यान यस्य न० । गङ्गासुरच-
 पिदां किरोरगवाचा । ज्ञानं गुणता ज्ञाननि
 तेनाननोदयस्यते दलुतलजले पिश्यां मेधे च । भङ्गी-
 र्कलादपरिच्छिन्ने मेधनात्, तद्वतारं लक्ष्मिरे च । अन-
 परिच्छेद देशत आनत वस्तुतय यस्य नास्ति तस्मिन्
 धरनक्षत्रि आकाशे च न० । अङ्गिरेसारद्वि सिन्दुवार
 द्वये पु० । अयमिन्द्र्ये, दयान्द्र्ये च वस्तुमात्रे लि० ।

अनन्तव्रत न० अनन्तस्य व्रततत्प्राप्त्यर्थत्वात् इत० ।
भाद्रपुष्कचतुर्दश्या कर्त्तव्ये स्नानाद्या ख्याते व्रते ।
अनन्ता स्त्री० नास्ति अनन्तोऽस्या न० । विशल्यायामोषधी
अनन्तमूल इति ख्याते मूलभेदे, मार्कस्याम्, पृथिव्याम्,
उ स्याद्या इरासभायां, दूर्वायां, हरितवर्णां च मूलक्याम्,
गृह्याम्, च अन्नमन्त्रहोत्रे, अन्न मन्त्राहोत्रे, श्यामलता-
याम् पिपपल्या च ।
अनन्यस्य पु० नास्ति अन्त इत्यत्र चर्म्मवस्त्रभेदात् तदात्मकत्वात्
च दिव्यं तस्मात् जायते जन इ० । कामदेवे ।
अनन्यदृष्टिं लि० न अन्यस्मिन् ध्येयभिन्ने दृष्टिर्यस्य न० ।
एकान्तचित्ते । [अर्थात्तद्धारमेदे पु० ।
अनन्यस्य लि० नास्ति अन्यस्यो यस्य न० । अन्यस्यन्द्ये ।
अनय पु० अयं शुभाशङ्को विहितस्य न०त० । असुमदैवे
शुतकारिणामपसव्यगमने च । गतो नीति नी-अस्य
न०त० । मयाभावे अनीतो । न० । तच्छब्दे लि० ।
अनर्गल लि० अर्गल द्वारदोषकलम् न० । द्वारदोषकलम्-
शब्दे, प्रतिपन्नकशब्दे च ।
अनर्थ लि० अर्थो मूल्यं न० । न० । अशूल्ये ।
अनर्थ पु० अर्थं प्रयोजनं विरोधे नञ् त० । अनिष्टे । न० ।
अभीष्टरहिते विष्णौ पु० आप्तवाणत्वात् । अर्थोऽभिधेय
प्रयोजनं वा नास्ति यस्य न० । अर्थरहितत्वात् लि० ।
अनर्थक न० अर्थोऽभिधेयोऽप्राप्त्यर्थे नञ् न० । उर मन्त्रित,
अन् प्रसादान् । हृष्टदयार्थशब्दे प्रसादे, अशब्दशब्दे
शब्दे च । अर्थे लि० ।
अनर्थान्तरम् न० अर्थोऽर्थे अर्थान्तरं मयूर०त० । तत् न०
त० । अभेदे, एकार्थे ।
अनल पु० नास्ति अल पर्याप्तवैरस्य बहुदाह्यादहनेऽपि तप्त-
त्वावात् न० । वज्जी, अष्टवज्जमये मन्त्रे वषो, अनल-
देवतात्वात् कृत्तिकानक्षत्रे च । पिता इति ख्याते पितृके
होत्रे, पु०तस्य चर्म्मत्तं पर्याप्तत्वेऽपि पर्याप्ते क्षीमाभावात्,
भेदा इति ख्याते भस्मातके होत्रे पितृनामके देवस्य आशु
होत्रके भावो च । अज्ययी० । नञ् भवे अज्य० । न०त० ।
मन्त्रिन्ने । अन कश्च । षट्पदमये प्रज्ञाशब्दस्यात्तं वषं ।
अनलप्रभा स्त्री० अनलस्य प्रभेद प्रभा यस्य न० । ज्योतिष्मती-
नामिकाया कतायाम् ।
अनल पु० अनितोऽयन् अन क्रिप् अन अनिवर्त्त न० । वक्र
होत्रे तस्य मधुभिर्भस्मराया जीवनधारणात् ।
अनवधानता स्त्री० अवधेयते मनः, अजगत् कर्त्तव्यकर्म्मणि

यथास्थितं प्रवर्ततेतेनैव अवस्था करणे स्फुटं व्यवधानं
वित्तवृत्तिभेदं तद्वान्ति यस्य तस्य भागः । प्रमादे ।
कर्तव्येऽकर्मव्यवहारोपेन ततोनिवृत्तिः, अकर्तव्ये च कर्त-
व्यतादोषेन तत्र प्रवृत्तिः प्रमादः ।
अनवरतं वि० अव+रन्-भावे क्त अवतरत् तद्वान्ति यस्य
न० । निरन्तरे उत्पद्ये च ।
अनवलोकनं न० क्षीमनोदयमाननन्तरं चक्षुर्ये मासि कर्तव्ये
गर्भस्य संस्कारविशेषे सुनाम्ना प्रसिद्धे ।
अनवरत्तरं वि० अवसरश्चल्य अव+रन् अच् अवसर उचित
काव च नाति यस्य न० । उचितकालविविधे । न० त० ।
अवरराभावे ।
अनवरत्तरं वि० अवस्थित्यते घोष्यते अव कृ-अच् सुधागत
अवस्तरौ भव च न ति यस्य न० । विमते ।
अनवस्था स्त्री० अव+स्थां अच् अवस्थिति न०त० । अवस्था-
भावे, तर्कदोषविशेषे उपपाद्यस्य समर्थभाव उपपाद-
कक्षानुसरणं १७७ यत् तर्क उपपाद्योपपादकयोर्विध्याभि
र्भाति सादृश्यतर्कस्यानवस्थादोष तेन च तर्को न प्याह्य ।
अनवस्थानं न० अव+स्था-स्तुट् न०त० । अवस्थानाभावे ।
न० । यावौ पु० । चङ्गवस्थाने वि० ।
अनशनं अश स्फुटं न० त० । भक्षणाभावे, उपवासि च । न० ।
भोजनशून्ये वि० ।
अनस् न० अस्ति प्रवर्तते अश अस्ति । प्रकटे । करणे
स्फुटं । मोदने । मादरि स्त्री० ।
अनस्थया स्त्री० अस्थ-अङ्गदित्वात् यङ्-ङ् न०त० । अस्थया
पुष्पेण दोषारोपसदभावे, अतिवृत्तिपक्षमाह ।
अनाकुलं वि० न आकुलं न०त० । अश्वये, एकाद्ये,
स्थिरे, अवस्थीर्षवाक्ये च ।
अनाक्रान्ता स्त्री० आक्रान्तिप्रयोग्या चर्कतं कथञ्चाकृतत्वात्
क्-ङ्गञ् क्त न०त० । कथञ्चादिदिष्टे । आक्रान्तिभिर्दे वि० ।
अनागतं वि० आ+गतं क्त आगतं न०त० । भाविनि, अप्राप्तं
अनुपस्थिते, आगमनवर्तुमिष्टे च ।
अनागतान्ता स्त्री० अतो स्त्रीपुमासुदं विनाशनम् आर्त्त-
वम्+अन्त+अच् न आगतमार्तव यस्या न० । स्त्रीपुर्मा
शून्याया लम्बिकाया कन्यायाम् ।
अनाचारं पु० अन्-चर-पञ्च अग्रप्रक्षेपभावे वा नञा न० ।
कटाक्षारे, आचाराभावे च । न० । आचारहीने वि० ।
अनातयं पु० अन्तय कच् न०त० । आतपस्य रौद्रस्याभावे ।
आवाया च । न० । आवापश्ये वि० ।

अनात्मन् पु० अतति सातत्येन तिष्ठति अत सनिन् क्रमागच्छे
भेदायै च न०त० । आत्मभिषे, अपकटात्मनि देहादौ
‘आप्राप्’ प्राप्यते योऽयमलनं लभ्यतेऽथ वा । जानीयात्
यनात्मानं बुद्धानं ‘वपुरादिकम्’ इति प्रतिपादिते च ।
अनादर पु० आ+ट-अच् आदर गौरवहेतुका सम्मानना
विरोधे नञ् त० । अतिभवे, तिरस्कारे च तस्य आदरविरो
धित्वात् । न० । आदरशून्ये नि० । [४० ।
अनादि पु० आदिः कारणम् पूर्वकालो वाच नास्ति यस्य
परमेन्द्रे । नास्ति आदिः प्रायमिकोपस्थात् ५४० ।
हिरण्यगर्भे पु० तस्यैव हृदेः प्रथमोत्पत्तेः । आदिशून्ये नि० ।
अनामन न० अमनमनः अम-अच् अमं क्रीडनम् अमयति
इति अम-अजि । आर्योऽरोगे । नामशून्ये भवमायि
पु० तस्य वैदिकतन्त्रातिवृत्तयाऽनामत्वात् । नामशून्ये नि० ।
अनामय पु० अम-अच् आगं तार्च मायनेन मा-क्त आ-
मयो रोगः न० त० । रोगामाये आरोग्ये । न० न० ।
रोगशून्ये नि० ।
अनामा स्त्री० ब्रह्मणः शिरस्तेदनसाधनतया ग्रहणयोग्य
त्वात् नास्ति नाम धतलयोग्यं यस्याः न० अनमत्वात्
ह्रात् । सनामप्रसिद्धायां मध्यमाकनिययोः मध्यमायां ह्र-
स्वाम् । स्वार्थे क अनामिक्तायाम् । तया हि गिवेन ‘मङ्ग-
प्रिन्तिप्रमितिपुराणे प्रसिद्धम् अतएव तस्या पवित्री-
करणार्थं पवित्रनामकञ्चयधारायै नियते ।
अनायास पु० आ-अच् अज् अस्वार्थे न०त० । प्रयत्नाभावे,
यत्नमयायै, अक्षये च । न० । प्रयत्नशून्ये नि० ।
अनयासकृत न० अनयासेन अत्यप्रयत्नेन कृतं न०त० ।
अज्ञायासेन साध्ये काषादौ ।
अनारत न० आ-रम-क्त आरतं विरति’ अज्ञानाभावे न०त० ।
अनते, अतिरते अतिच्छेदे च । न० । तद्वति नि० ।
अनार्जव पु० अज्ञोर्भावं अनार्जवं सरलता साध्वात्वं नञा
७४० । रोगे । अज्ययोः । अज्ञताभावे अज्य० । इ४० ।
कुटिबे नि० ।
अनार्थ्यका(ज) न० । अनार्थ्यदेवे आर्थ्यावर्त्तादिभिषे होषान-
रादौ भव अनार्थ्य+क्त । अयुष्काले । जडति पक्षे तथिन्
आयते जन-ड । अनार्थ्यदेशजाते नि० ।
अनार्थ्यतित्त पु० अनार्थ्यमियत्तित्तः शाक० त- । चिराता
इति ह्याते भूतिस्वे ह्ये ।
अनादृष्टि स्त्री० आ+ड-अच् अभाषः आग्राह्य न०
त० । अभ्यासामाये, आगमनाभावे च । न० । वदति नि० ।

अनादृष्टि स्त्री० आ-अयत्-अच् अकिन् न० त० । ईपदृष्टेर-
भावे शस्योपधातकोपपूये ईतिभेदे ।
अनाशक्त पु० । आ शम्यच् अनेच्छम् आगः अशनम् आ+अश्
अज् न०त० । अनेच्छभोगाभावे, तमेतं ब्राह्मणा विविदि
यन्ति वेदास्तुवचनेन तपसाऽनाशक्तेनेति श्रुतिः ।
अनाश्रान् पु० न वयसि नश-यिनि न०त०, न श्रयाति
कर्त्तव्यं अश्रिनि न०त० वा । गायशून्ये, कर्मफलभी-
करि च परमेन्द्रे ।
अनाश्रुन् नि० न+अश-कृत् नि० । अश्रममहतवति ।
अनास्था स्त्री० आ+स्था-अट् आस्था आदरः न०त० ।
अनादरे । न० । आदररहिते नि० ।
अनाहत न० आ-अन-भावे क्त आहतं ऊर्ध्वे भोगो वा
न०त० । छेदभोगादिरहिते नवीने वस्त्रे । तन्त्रशास्त्रे
प्रसिद्धे हृदयस्थिते दास्यदक्षपक्षे ‘ग्रन्थो मङ्गलमयः ग्रन्थो-
टनाहृतो यम इत्यते अनाहृताएव तत्पुष्पं सुनिभिः
परिणीतमित्युक्तवचने च कनिष्ठं पक्षे च आहृतमाधातः
कण्ठनालाद्याभिवारः तदास्ति यस्य ताहयः ग्रन्थे अस्या
स्ति अर्थ आदित्वात् अच् । अनाहतग्रन्थेन च परापर्यन्तो
मध्यमावेधोतीतिप्रसिद्धाया वागृह्योर्ना मध्ये मध्यमा
वाक् कथ्यते तस्याः हृदयपक्षे उत्पत्त्यात् । न० ।
आवातररहिते वस्त्रयावे नि० ।
अनिकेत नि० नास्ति निक्तेतः नियमेन वासो यस्य न० ।
नियतविवाशशून्ये परिग्रान्तके ।
अनिमिषोप पु० नास्ति निमिषः चतुःस्रान्दं यस्य मिष-
अज् कुटादि० न गुणः मिष आदि अज्-ना इ४० । चतु-
स्रान्दशब्दे देवे मत्स्ये च । मिषेवो दृष्टिप्रतिबन्ध-
शक्त्यै दिव्यौ च । न निमिषति चतुर्गति नि+मिष-क
न०त० । कावे । क्रियाशून्ये वस्तुनामे नि० ।
अनियन्त नि० नि+अनन् पु० क्त न०त० । अनियमिते,
उच्छृङ्खले च ।
अनिरुद्ध पु० न केनापि युद्धेन निरुद्धः नि+रुध-क्त न०त० ।
कामदेवपुत्रे, उषापती, वायुदेवपुत्रेणपदुम्यानिरु-
द्धास्त्वत्तुल्यस्य परमेन्दुरस्य अनिरुध्यस्य आत्मन्तुल्यस्य
वेतसेऽभिषातवि अनिरुद्धास्ये अर्थे च अप्रतिरुद्धे नि० ।
अनिरुद्धपथ न० न निरुद्धः पन्था यत् न० । आकाशे तत्र
कस्यापि गतिरुपनाभावान् । रुद्धवर्त्तं भिन्ने नि० ।
अनिरुद्ध नि० निरुद्धं जातिगुणक्रियासंप्रतिनिर्दिष्टमशक्यम्
निरु+दिग्-अच् अच् न०त० । निर्दिष्टे निर्दिष्टे

परमात्मनि तस्य आतिशयाद्यभावेन इदं तदिति निर्देशा योग्यत्वात् ।
 अनिर्वचनीय उ० निर्वचन निरुक्ति लक्षणादिका प्रापनं तदगोचरतया निर्दोषमशक्यं विवक्षादौ, परमात्मि च ।
 अनिल उ० अनिलत्वेन अथ- इत्युच्यते । वायौ, तैवेव स्मृतं प्राचभारणात् तदेवताके स्मृतिनान्वये, "वाता पञ्चाश दूनका" इत्युक्तगण्यदेवतायेदे, अथवायुमध्ये पञ्चमे वसौ च ।
 अनिलस्रक्त उ० अनिल वातरोगं कृत्ति इन् कृत तत प्राचस्ये क । वयडा इति स्थाने इत्थे तत्फलस्य वातमाश्रयत्वात् ।
 अनिलसख उ० अनिलस्य वायो सखा उच्यते । वज्रौ ।
 अनिलान्तक उ० अनिलौ वातरोगस्य स्थानेषु अन्य करोतीति अन्य+णच् वृष् । जीवायुति इति स्थाने इत्थे ।
 अनिलामय उ० अनिलकृत आमय आकां न० । वातरोगे ।
 अनिवारि जि० नासि निवारो निवारण यस्य । अपिच्छेदे, सतते, अनिवार्यं च ।
 अनिश्र जि० निशा चेष्टाभ्यासात् सा नासि यस्य न० । अवि-रते, निरन्तरे, सदाभवे वस्तुनि, रात्रिनिर्वर्जिते च ।
 अनिष्ट जि० इय-क्त विरोधे नञा त० । इदस्य सुखादेर्विरोधिनि प्रतिबुद्धवेदनीयेयु उ चे, तन्नाशने, प्राप्ते, विनाशौ, अपकारे च । नागवहाया स्त्री० ।
 अनीक न० अनिसन्नेग अन्-इत्तनु । सैम्ये, तस्य हि जीवपरकत्वात् । न नीयते अयस्वाव्यंतेऽस्मात् । नी-किण् क० कप् तुष्ठाभाव । युजे, ततो हि प्रायेसरथस्यामसारणम् ।
 अनीकाव्य उ० अनीके युजे विवर्जित स्या क । युद्गते सैम्ये ।
 अनीकिनी स्त्री० अनीक युद्धं प्रयोजनतया अव्यवस्था अनीक+णि । सेनावास, वृद्धादिधवस्याविशेषवत्ता सेनायाश्च तत्त्वस्था च कृत्तिन २१८० । रथा २१८० । अथा २५३१ । पदातय १०२३५ सप्तदिवा २१८०० ।
 अनीश उ० नासि ईमो नियन्ता यस्य न० । सर्वनिधनमरि विष्णौ । न० । ईश्वरमित्रे सामिगिधे च जि० ।
 अनीह जि० ईह चट्ट न० । सृष्टाद्युज्ये निषेधे च ।
 अनु अय्य० अन्-उ । सहाय्ये, पहादये, साहये, लघणे, हीने, आभौ कश्चित्प्रकारमात्राभावे, भागे, अनुक्रमे, आयाचे, समीपे च ।
 अनुक जि० अनुकामयते अनु+कम् ड । आपनावति ।
 अनुकम् अय्य० अनुकामयते अनु+कम् क्तिप् । वितर्के ।
 अनुकम्पा स्त्री० अनु+कम्प च । दयावाम्, किञ्चिद्वचने च ।
 अनुकरण न० साहये अनु+क-ल्युट् । अनुकरणे । तज्

देशभाषावयवादिभिः सहशीकरणम् । अनुक्रियतेऽनेनेति करणे ल्युट् । सहशीकरणसाधने । यथा पटस्त्रादभ्यति यद्वा अय्यक्तयद्वासातुकरणाणि ।
 अनुकर्षाणो उ० अनुकस्यते स्वसमवेन चनेषु अनु+कप चञ् । रथाय स्थिते चक्रोपरिवहे काष्ठे, पूर्वैर्लुलोभात्पटादेरनुकस्यत्यर्थमाकर्षणे च । कर्चरि ल्यौ नानोऽप्यर्थः ।
 अनुकल्प उ० कल्पयते विधीयते इति कल्प-खिच्-अच् कृत्यो विविध आशु हीन कस्यो मुख्यकल्पादधम प्रा० । गौणकल्पे, प्रतिनिधौ च । यथा गन्धमाने गृह ।
 अनुकाशो न जि० कापस्य अनिकापस्य सहशमनुकामं साहयेऽप्ययी० तत गच्छतीत्ये ख । सदेष्टगमनशीले ।
 अनुकार उ० अनु+क-वच् । देशभाषादिभिः सहशीकरणे ।
 अनुकूल जि० अनुभाषणार्थं कोहेनानुबन्धमिति यावत् अनु+गतं गतिस० । सहचरे, सहगमे स्वपक्षपातिनि, अर्धे इन्द्रायास्तपसिहे नायकभेदे च । सा० १५०१ ।
 अनुक्रम उ० अनु+क्रम-वच् न इति । परिपाक्याम् । आनुपूर्वे अय्ययी० । यथाक्रमे अय्य० ।
 अनुक्रमशिका स्त्री० अनुक्रमयते ययोत्तरं परिपाक्या कार-भ्यतेऽनया अनु+क्रम-करणे ल्युट् स्त्रीत्वात् ङीप् सार्धं के लुच् । अनुक्रमप्रापके पन्थाया गे वक्तव्यस्य, पन्थगे च लक्षाधिक्य, अर्धवचदायस्य चंदाहके इन्द्रायादेरिति । स्त्रीयं काभावेऽनुक्रमशिकापि, तत्रैव ।
 अनुक्रमोऽय उ० अनुक्रमयते क्रुप आश्राने रीदने च वच् । दयावाम् । अनुगत क्रोधं गतिस० । प्राप्नोत्येके जि० ।
 अनुग जि० अनु+गम् ड । पश्चाद्गमिनि, सहचरे, आनुलोभ्य गते च ।
 अनुगत जि० अनु+गम् क्त । पश्चादगते, सहगते, आनुलोभ्य, गते, सामान्यधर्मपरहणेन सहशीतेऽपिहे विशेषे च ।
 अनुगम उ० अनु+गम् चञ् इन्द्राभावात् । पश्चाद्गमने सहायी भवने, आनुलोभ्यकरणे, सामान्यधर्मं गमेर्वा विशेषह-यावां संप्रपे च ।
 अनुगुण जि० अनुकूलो गुणो यस्य । अनुकूले अनुगते च ।
 अनुग्रह उ० अनु+ग्रह-अप् । अभीष्टवसादनेच्छाकूपे प्रवादे, आनुकूल्ये, अनिष्टनिवारणार्थं केष्टसाधनेच्छाकूपायामभ्यु-पसौ, विद्वशीकृत्तनि स्नानाभज्जुह्वापूर्वकं हि यत् । प्रप दानमानाभ्यामनुग्रह उदाहृत" इत्युक्त लघणे दरिद्रादि-पोषणे च । एको पक्षक अर्थोऽपिहो वा अतगतसम् गति स० । सहसागतने सुयोदियहागतते च जि० ।

अनुचर लि० अतु+चर-ट् । अचरं, पथाहामिनि, दाषादौ, स्त्रिया ङीप् । अनुचरत्वं द्रुतं यतिषः । द्रुतगुणे लि० ।
 अनुज लि० अतु पञ्चात् जायते जन-ङ् । पञ्चाङ्गात् सङ्को-
 ठरे भ्रातरि । तादृश्यां भगिन्यां स्त्रीः ।
 अनुजीविन् अतुजीवित्माचयित् प्रीतमस्य अतु+जीव-
 णिनि । सेवके, आश्रिते च ।
 अनुभ्रा स्त्री० अतु+भ्रा-ञच् । स्वयंप्रवृत्तस्यान्यस्य प्रवृत्ति-
 विषयाकारणेन प्रवर्तमानस्यानुभवौ ।
 अनुतर्प न० अतुतर्पयहेनेन करणे षञ् । सूरामानपाते,
 मद्ये, मद्यपाने च । भावे षञ् । अभिलाषे पानेच्छायां ।
 अनुताप उ० अतु+ताप-षञ् । ददमनुचितं कृतमिति सुखमवस्थानो
 दुःखजनकतया गानेन प्रदानेति ।
 अनुत्तर लि० उत्तरउत्तमः नञा १५० । अत्यन्तचोरे । इष० ।
 ' उत्तरवाक्यरहिते । न०त० । उत्तरदिग्भिन्ने स्त्री० ।
 अनुदान्त उ० अक्षरान्तः उच्चारित उदात्त' न०त० । वर्षी-
 क्षारणस्थानेषु कण्ठादिषु नीचोच्चारणप्रवृत्तियुक्तेषु स्वरभेदे ।
 अनुदित उ० अतु+दृष्ट+क्त ईपदर्थे न०त० । किरणमालेषु
 ईपदितसूत्र्ये प्रविरलवारके काष्ठे । उदितेऽनुदिते
 , येनेति अतु ।
 अनुदुत लि० अतु+दु-क्त । पथाङ्गते, "अईमां द्रुतं प्रेवं
 द्रुताईवायतुद्रुतमिच्छुक्तसक्ये बादनियमे कांमविदेते च ।
 अनुधावन न० अतु+धाव-लुट् । पञ्चाङ्गने, तत्पत्तिव्या-
 यातुवरणे, अतुचञ्चाने च ।
 अनुध्या स्त्री० अतु+ध्या-ङ् । अतुचिन्त्ये, अतुपथे,
 व्यापकौ च । [वाचने च ।
 अनुनय उ० अतु+नी ञच् । विनये, प्रथियाने, प्राधने,
 अनुनासिक उ० अतुगता नासं गतिषः । तनोच्चार्यमायायौ
 ङ । नाभाठगतेन घुमेगोच्चार्यमायेव वर्यान्त्ये शुक्कादिषु ।
 अनुपट अय्य० पटस्य वृत्तात् अय्ययी० । पञ्चाङ्गने, अथवधाने
 च । अनुगतं पदम् गतिषः । पञ्चाहामिनि लि० ।
 अनुपटिन् लि० अनुपदम् अनेन अनुपद+अनेनोपयोगे इति ।
 अथेवचवर्त्तित् । गगनेशानेऽपीत्यर्थे । स्त्रिया ङीप् ।
 अनुपटोना स्त्री० अतु पटस्य आत्माभ्युत्पादायः आत्माभे-
 द्ययी० । अनुपट इत्येवम् । पारद्व्यापामवकां
 पारद्व्यापाम् पाद्व्यापाम् योज्या इत्यादि श्रुतायाम् ।
 अनुपपत्तिः स्त्री० उप+पट-ङिन् । उपपत्तिरुद्भिः न०त० ।
 दुपपत्तौ, उपपन्नौ च ।
 अनुपम लि० उप+मा-ञच् न०त० । उपमावन्ते, आदृश्य-

रहिते उत्तमे च । कृपदाख्यस्य दिग्गजस्य योषिति स्त्रीः ।
 अनुपतर लि० उप+तर-क्त न०त० । अचिरते कतिहत्तेषु च ।
 अनुपलब्धि स्त्री० उप+लभ-ङिन् न०त० । सामाभावे, प्रत्य-
 षाभावे च । तत्तु च कारयानि "अतिदूरात् सामोप्या-
 दिद्विषयात् अनेनभवस्थानात् । औप्यग्राह्याधानादभि-
 मयात् समानाभिहारादिति भाष्यकारिकोक्तानि ।
 अनुपसंहारिन् उ० व्यापमते परिभाषिते इष्टेतिविशेषे ।
 च च इष्टान्तरहितोत्पद्यी व्यतिरेकी वा इष्टेष्टः । यथा
 सर्वमनित्यं प्रमेयत्वादित्युक्ताने सर्वस्यापि पक्षेन न-
 न्ये इष्टान्ते नास्ति नापि व्यतिरेके इष्टान्त् सर्वस्यापि
 प्रमेयतया तदभावस्य कुत्वाद्यधिके ।
 अनुपाकृत लि० उप+चा-क्त न०त० । भवैवमेव प्रमो-
 र्भनादिचिन्त्यकार उपाकृत्यं तद्वृत्तिः ।
 अनुपात उ० अतु+पात-करणे षञ् । अहयाप्ते प्रविष्टे
 तैराधिके, पूर्वाह्नप्रातास्तृतीयाह्नपराह्नप्राते च । भावे
 चमि, पञ्चात् पतने ।
 अनुपातक न० अतुपतयति त्यागुत्पन्नं नरकं ममयति अतु+
 यत-विष्+लुन् । मज्झिमन्यादिमहापातकसङ्घे वेदि-
 न्यादिवन्त्ये वापिभेदे । तानि च पटुमिन्तुप्रकारेतेहव-
 स्तेन वावहृदस्यात्मनि भावः ० लि० अतुपा० प्र० ।
 अनुपान न० अतु भेदनेन सह पथाहा रोयते कर्मणि लुट् ।
 औपधाते तेन सह, तत्पथाहा येने मधुपुङ्गादौ । पानस्य
 जनस्य समीपे अय्ययी० । जनसमीपे अय्य० ।
 अनुपर्व्य उ० अतुगतं पूर्वं परिपाठौ गतिषः । दत्ताक्रमे ।
 अनुप्रासः उ० अतुगतं स्थावराद्युपपन्नं प्रकाशं चाद्यं वृत्त्यर्थं
 समवर्त्तयमानं समवर्त्तयित्वात्वं वा अतु+प्र+अच् षञ् ।
 आनहारे विशिष्टे एतदेवत्येति वररणां रचनावाम् ।
 अनुज्वल उ० अतु जु-ञच् । बर्षावे, अतुचरे, दामे च ।
 अनुयुज्य उ० अतु+युज्य-क्यापवं भाषादौ षञ् । यजने,
 रक्षावर्त्तकरोपकरणे, वातरिक्षादिरोषापायमाभावे, रक्ष-
 तिप्रवृत्त्यागमतिमानं सुखइत्यादिवाच्येतिभेदात्तदुप-
 योगे परिनिमग्नपदकायेषु अतुवभाषतया नचरे इष्टं प्रका-
 शनयोगे चर्चादौ, सुखानुभाविनि अथधाने, प्रकृतस्यानु-
 वर्त्तने, संवये, पञ्चाह्नाभ्युपपत्तिपाने, आभासादौ षक्त
 ज्ञेय अतिवर्त्तित्वमनोज्ञत्वमन्येऽनेन, कर्मभाषने च ।
 अनुयुज्य लि० अनुयुज्याति अतु+युज्य-दिनि । यजचरे,
 अतुचरे, अनुरोधिनि, आपवे च । स्त्रिया ङीप् ।
 अनुयुज्यी स्त्री० अनुयुज्यीतिवाचिन आश्रितेतिभया अतु+

बन्धु पञ्च गौराः द्योत । हिकारोगे, दृष्टान्ताय ।

अनुवन्ध्य ति. बधार्थं बन्धोऽनुबन्ध सत्यम् । बधार्थं बन्धे गवादी ।
अनुबोधः प्र० अतु बुध निष् घञ् । पूर्वनिष्पन्नानादेर्बन्धो-
पनार्थं पुनर्महानादी पञ्चाहो धे य ।

अनुभव ५. यत्+भू+यप् । स्मृतिभिन्ने ज्ञाने ।

अनुभाव ३० अतुभावयति उद्बोधयत्यनेन अतु+भू-णिच्-
कत्वे-चञ् । सोपदगुहादिजाते राक्षं तेजोविभवे ।
सामर्थ्ये च । कर्त्तुं शक्ति । अतुद्धारशब्दपरिच्छेदे एव-
च्यञ्छे । “भाष भनोगत साक्षात् स्वगतं अद्भ्ययनि ये ।
तेरभमाश इति ध्याताः । इत्युक्तसंख्ये शुभम्भादौ ।

अनुमत वि. यह+भन-क्त । खयप्रहसे इद क्रियतानिति
प्रोत्साहनार्थमनुज्ञाते ।

अनुमति स्वी० अष्ट-भनं किम् । अष्टभनौ अष्टप्रायाम् ।
अष्टमस्यते कक्षाहीनत्वेऽपि पूर्वप्राज्ञितयागादिक्रिया-
यानुप्रायतेऽस्याम् अपिचरणे किम् । कक्षाहीनबन्धवत्या
गुरुचतुर्द्वीयतत्पूर्वप्राज्ञितौ ।

अनुमन्तृ वि० अतु+भन हृच् । लयप्रदाशने कार्यादौ
प्रहस्तस्यान्यस्योत्साहवर्द्धनार्थमनुशासकैरि ।

अनुभरण न० अठ+घड-ल्युट् । भर्त्तरि षते तद्देहाभापौ
तत्पादुकादिपश्येन पृथक्चित्तारोहणेन स्त्रीषा देहत्वाने ।

अनुमान न. अनु मि ना वा भावतो व्युत् । व्याप्तस्य दर्शनेन
व्यापकस्य निश्चये यथा वस्तुधर्मस्य व्यापक इति धर्मसाक्ष्य
व्याप्त दर्शये ततो भूय सहचार धाकस्याभादौ इहा यथात्
पर्यन्तादौ उद्भूयमानमित्यस्य धर्मस्य दर्शने तत्र वस्तुवर्त्तनीति
निर्दीयते । कारणं व्युत् । तद्वस्तुभूते धर्मादौ । नृतेरेव
स्तत प्राप्ताय, यत् नृति आद्यात् न नृयते तत्र व्युति
वाक्यात् नृतिवाक्यपक्षीयते इति नृत्यनुभाषक व्युतिवाक्य
अथनुमानपदेनाभिधीयते इति बीजशङ्का ।

अनुमिति स्त्री० अतः न-मा वा क्तिन् । प्राग्दर्शिते भावे
साधनात्मानशब्दस्यार्थे ।

अनुमोद पु० अष्टाष्ट घञ् । ब्रह्मतरुर्वाणि ब्रह्मसिद्धिदाता
करुणामान्यमोक्षदाहृदयव्यापारे त्वया सत्कृत तन्मोद-
तुमदमित्यादिभिर्वापवाच्ये ।

अनुयाज इ० अतः यज-वज् कृत्वाभाव । दर्मपौर्णमासाष्टे
प्रयाजादिषु पशुषु यागेषु ।

अमुयायिन् मि० अरु+या मिनि । सङ्गे, अनुचरे,
दासादौ, पचाद्गामिनि च । स्त्रियां ङीप् ।

अनुयोग ५. अनुयुज्यते कथमाय नियुज्यते असु+युज

यज् । मन्त्रे । सति हि मन्त्रे दृष्ट कथनाय प्रवर्त्तते ।

धनुराग ३- अतु+रन्ज+धञ् । अत्यन्तप्रीतो, खूब च ।

अनुगतो रागं गतिः॥ अतिरागानुगे लि० ।

अनुराधा ३० व्युत्पत्त्या राधा विमाणा गतिम् । स्नानामप्रसिद्धे
सम्पदमन्त्रम् ।

अनुरूप अव्य. रूपस्य साहचर्ये योग्यत्वे वा अव्ययोः । साह
चर्ये योग्यतायास्तु । अर्थसादादि । सहचरे, योग्ये च त्रिः ।

अनुरोधः पु० अतुल्य-वज्र । अतसरणे, आराध्यादेर-
सम्पादनेऽप्यायाह ।

अनुलाप ५० अतु धारवारं लयते लप-घञ् । तुङ्गभाषणे ।
अनलोप ५० अतु+लिप भावे वञ् । बन्दादिमहने

कर्माणि विजि । शत्रुलिप्यमाने बन्धनादौ ।

अनुलोमज इ० अतुलोमेन यथाक्रमेण जात जनः ६ ।
 अनुलोमज इ० अतुलोमेन यथाक्रमेण जात जनः ६ ।

परिणीतश्रमिद्यादिस्त्रोषु विप्रादिभ्य उत्पद्यते । यत्किञ्चिदपि
जाते अर्वाभिषिक्तादौ सकीर्यवर्णे ।

अनुवर्त्तन् पु० अनुगतो वसन्माराध्यादेरिष्टपादने मातृषः
अनु+इत-ल्युट् । अनुरोधं, माराध्यादेरिष्टपादने च ।

अनुवाक ५० अतु+अथ्यते-वच-घञ् कृतम् । गान्धर्व्य
अन्विगोपे, अग्यजु समूहे, वेदाग्रे गस्तनाम्ना ख्याते च ।

अनुवाक्या स्त्री० अथ बच-यवत् कृतम् । अग्निरद
प्रमाणा तत्पाण्यादा देवताज्ञानसाधने अथि ।

अनुवातः ३. अनु-वा+त । शिष्यदेवाद् गुह्येयगन्तरि वाच्यौ ।
अनुवातः ३. अनु+उद वञ् । आतार्थस्य प्रतिपादने, वि-

स्योपन्यासे, प्रमाणान्तराद्यन्तार्थस्य चन्देनौक्तौ तद्वि
तस्य भाष्यान्तरेण कथने च ।

अनुवासन न० अष्ट+पु०-दश-स्युट् । धूपादिना शीरसा

अनुष्ठानं त्रिं चतुर्धतं तत् । व्याप्ते, प्राप्तिने, अस्तुगते, प्रीति
विहिते, अस्तुगतिपति च ।

अनुवृत्ति स्त्री. अनु+वृत् क्तिन् । प्रवाहद्वेषादुगतौ, अनु

रोधे, सेवायाम्, व्याहृत्य, व्याकरणमास्ते प्राप्ते पूज्य
स्त्वोपात्तपदादीनामुत्तरत्वं स्वल्पव्युत्कर्षणद्वयेऽव्याहारे

अनुग्रह्या स्त्री० अतु+मज्ज-क्यप् । अतुहरणादिरूपं सवनं ।
अनुग्रह्य पु० अतु+शीत-क्यप् । अत्यन्तहर्षे, पशुतापे, पूर्ववैरै-

अनुशयिन् उ० व्यहृत्-श्रीरत्नि । यावत्तर्कचय चन्द्र

जोके स्वित्ता आकरोमे दय कर्मणि पद्यात्तापान्तिने भूमि

कोके जगत्पहायागन्तं प्रवृत्ते जीवे। पञ्चात्तापदुर्गेति॥
 अनुशासन न० अतु+पाथ ल्युट्। पाथने, व्यापायाम् उप
 देणे, नियोगकरणे च। शिष्यते व्याख्यायते सचपादि
 भेति करणे ल्युटि। व्युत्पादने। व्युत्पादनञ्च अतवामृतयो
 विशेष्य कर्तृमियाया बोधनम् यथा व्याकरणे बहिष्प-
 न्दानामसाधुभो विविच्य प्रबोधनम्।
 अनुशीलन न० अतु उ० शील-ल्युट्। सुष्ठुराजोचने, पुन
 पुनरभ्यासे च।
 अनुशीलन न० अतु+पुच ल्युट्। शोके। स्त्रियै शिषि शिच।
 अतुगोचना तन्नेपायै स्त्री०।
 अनुश्रवण उ० अतु+श्रुते एवपरश्चरेश्वरसारपादुत अश्रुत्यते,
 श्रुते एव गतु केनापि क्रियते वा अतु+श्रु+अप्। नेरे,
 तस्य श्रुतानुपायायक सत्यसम्पत्तिलाभः।
 अनुपयुक्त उ० अतु+अनु+अप् कृतम्। दयावाम्, आशक्तौ,
 एकस्य श्रुतपदस्य अशक्तानुपायार्थवतुहसौ, अशोकेन प्रहं
 सौ तत्क्रियतानादौयकतया तस्य सिद्धिद्वये कृतिशक्त
 भविष्ये प्रसङ्गे च।
 अनुपुष्टि स्त्री० अतु+पुष्टि+किच् प्रत्यम्। सरसताम्, अष्टा
 'सरपादके छन्दोभेदे च। [करणे]।
 अनुष्ठान न० अतु-स्था- भावे ल्युट् प्रत्यम्। द्विहितकर्मादि
 अनुष्ठाय वि० उण्य दश् नन्त०। अष्टस्य, उण्यभिसे यीते च।
 "उत्सवे न०। अतुल्लोपि शीतवाधामपेशि शीतवाधामभि-
 गद्यन् कर्त्तव्यकर्मादि जङ्ग एव भवति दशस्य शीतेतिपि
 तदगण्यत्वा कर्त्तव्यकरणात् अजङ्ग एव अतु अग्रियते
 इति तयोक्त्यात्पुण्या। अथ कारित्थये कति अतुण्य-
 क्ताऽपि। [टापि अत एतम्। शीतद्व्यायाम्।
 अनुष्ठापद्विका स्त्री० अतु+श्रीतवा वल्लीव दार्थे क।
 अनुसम्पत्ति न० अतु+अम्+अप् ल्युट्। अनेत्रये, चित्तने च।
 अनुसरण न० अतु+अ-ल्युट्। अनुगमने, सुष्ठुरीकृत्ये। भावे
 भवि अतुसारोध्यन्।
 अनुस्यूत वि० अतु+स्रिच क ङट्। सचिते, सततवर्धये च।
 अनुसार उ० अ-अम् एतासादिनिरवत्सात् सारवर्धये
 गारा अतुगत गारात् गतिश्च। सारान्तये उदात्तमाये
 सिन्धुरेहया अश्वमामेऽनुगतिहे बर्धये अतुसारो विव
 र्धयेह्यस्य आश्रयस्यापचाविचरुते तस्य तदायम्।
 अनुसरण उ० अतु+अ ल्युट्। देवमापनेच्छादिना बहमी-
 चरत्ने, काष्ठप्रयमाविचरत्ने च। [कोके च न०।
 अनुक्त उ० अतु+अच सप्तमदे क कृन्ते वि०। अनन्तविऽपुने

अनुपान उ० अतु+अच-कान वि०। गितार्तिप्रसङ्गस्य
 वेदाध्ययनकारिणि, वेदाणांनुवचनसमर्थे च।
 अनून वि० जन-क न०त०। परिपूर्णं, समये, अहीने च।
 अनू वि० न०त०। अविशिष्टे।
 अनुप वि० अतुपता व्यापेयम् ७८० अच स० आतदपचम्।
 अलभावे देहे, तत्त्वये सर्वदावाचिनि मरिचि, "बहुभुवङ्ग
 इत्यत्र वातश्लेष्माव्याप्तित्। देयोऽ-प इति अ्यात" इत्युक्ते
 देवविभेदे च उ०। अनुवचर इति मरिचि देवे वा।
 अनुपयुक्त न० अतुवे अलभावे देहे जायते जन उ० ७८०। आदा
 इति अ्याते आश्रिते, तस्य जनमाद्योद्भवत्वात्। तत्
 स्थानजगतभावे वि०।
 अनुर उ० न स उक्त यस्य इ०। सूर्योद्योतौ कथये विम-
 ताश्चेष्टुषे। तस्य अर्थे एव गर्भे माता अण्डस्य स्त्रीऽ-
 आदृचपथस्यैविकतत्त्वं उराये प्रविष्टम्।
 अनुस्मरणं उ० अनुस्मरणं एतन्मियात्ता यस्य। सूर्ये
 अष्ट उ० नाति अश्वसतया अष्ट यस्य अच शमधान।
 अकृन्त्ये अतुपनीते बालके।
 अतुत न०तत्त वत्त नन्त०। अत्यभिसे अयपायै। अतुतव्यव
 हारस्तु भावेय कथये एव कोके दशते भवितु वक्तव्यमि
 यथा इहे एततादि, तस्य एततमिदमिति प्रागञ्च। तद्वति
 वि०। ७८०। दक्षिण्ये न० तन्नागतवाञ्छयात्।
 अनेक वि० एतनन्त०। एतन्मिसेषु बहुषु। अन्वसुबरे
 उत्तरपदात्तुचारेणैर विद्वत्तन्नातियमेषमि अत बहु
 वचनामतेव तेन वतन्त्यनेके जपयेदित्यर्थ इति भावः।
 अनेकप उ० अनेकाभा उपपद्यन्त्यानां दार्भा विगति प्रागञ्च।
 द्विषे इति। [उपे]।
 अनेकरूप वि० अनेकानि वञ्चनं कृपायस्य इ०। विम-
 अनेकान्त वि० न एकएवान् परिच्छेदो यस्य इ०। कानि-
 वतकृते, अतन्मिसे च। [विनि न०। शीतभेदे।
 अनेकान्तवादिन् उ० अति नाति वेवेकानं न वदति वद-
 अनेकमूक वि० एते वचिरो अतो वाक्प्रक्षिरहितश्च नाभि
 यथात् १८०। आपान, बोध इति अ्याते अवच
 वचनप्रक्षिरहित, गदे च।
 अनेकस्य उ० न इत्येव इव अति वदतेरेहोदयः। नाति।
 अनैकान्तिक उ० एतान् निवर्तं आदौति एतान्+अट् न
 त०। अविचारिच इति वेदे। दयः वचनायेर बहिर्देयः
 न एतान्नोविचरो अविद्वेज ७८०। अनेकान्तोऽप्येवात्।
 अनेकवत् उ० अचका वदतयात् लति इति इव इ० इति।

अनन्त न० अय-तन् । खरुये, खवाये च । गेये पु० न० । गये, माने,
शोभाय, निरुये, शवये च पु० । निकटे, भवोहरे च वि० ।

अन्तःकरण न० क-करणे ल्युट् । अन्तरव्यन्तरं, तद्वृत्ति
यदादीनां ज्ञानादीनां वा करणे कर्म०, इत्त० वा । आन्-
तुखादिवाचने आभ्यन्तरे इन्द्रिये मनोबुद्धिसादिषुदायि
न्ययवाये । अन्तःकरणेभ्यश्च ह्रस्वमिधाने ।

अन्तःकुटिल पु० अन्तर्मध्ये कुटिलः । वक्राकारप्रमाणवयववि
यक्ष्णे । वक्रान्तःकरणे वि० ।

अन्तःपुर न० अन्तराभ्यन्तरं पुरं पृष्ठं कर्म० । अन्तर इति
प्रविष्टे राशौ स्त्रीयां स्थानयोग्ये षष्ठे । तत् स्थितत्वात्
राजमहिषायात्मनि । इन्द्रवृक्षनाथे अयि क्त्वात्
ह्रीप् । अन्तःपुरीत्यपि ।

अन्तःसत्त्वा स्त्री० अन्तराभ्यन्तरे गर्भे सत्त्वं प्राप्ती यस्या व० ।
गर्भिण्यां क्लियाम् ।

अन्तःस्त्रिं पु० अन्तःस्त्रिं दो भद्रसन्तं धर्मं श्रुत्वा यस्या व० ।
भद्रसुविधि क्लियाम् ।

अन्तःक इ० अन्तं करोति अन्तःकृत् करोतीत्यर्थे णि-
स्युच् । अये । आशकारके वि० ।

अन्तःकर वि० अन्तं कार्यं करोति क-ट उप० व० । आशकारके ।

अन्तःग वि० अन्तःगन्धानं गच्छति गन्-ड । आशकारके
अवधानं गते च । क्त अन्तःग इत्यपि दक्षार्थे ।

अन्तःकर्म्य न० अन्तःकरन् इन्द्रागन्ध । मध्ये, गार्भे, स्त्रीकारे
चित्तं च ।

अन्तर न० अन्तं दाति ददाति दा-ङ् । अवधाने, अवधौ,
परिधानाद्ये अन्तर्धाने, भेदे, प्रत्यक्षरवैयर्थ्याय विप्रे,
गर्भे, छिन्दे, आक्षिपे, विनाशे, वञ्चने, व्यवधाने, मध्ये,
चरमे च । उदाहरणानि ॥ हृदयमिधाने ।

अन्तरङ्ग वि० अन्तर्मध्ये इन्द्राणि यस्या । आक्षिपे, व्याहरण-
माक्षे प्रविष्टे प्रतितिप्रत्ययकार्यमाक्षे प्रकृत्यापिते कार्ये च ।

अन्तरा सभ्य० अन्तरेति इण्-ङ् । निकटे, मध्ये, विनाशे च ।

अन्तरात्मा पु० अन्तरेत्ती आत्मा । अन्त करणे, चर्धान-
मांमिति प्रमेये, अन्तःकरणमांमिति जीवे च ।

अन्तराय पु० अन्तरं व्यवधानमयते अय-अण् । विष् । व्यव-
धानकारके वि० ।

अन्तरास न० अन्तरं मध्यधीमाभ्यासति ष्यङ्गादि आ-रा व
रस्य वतम् । मध्ये, अयन्तरे च । सर्वे अयि अन्तरास्य ।

अन्तरिक्ष न० अन्तः सर्वग्रन्थयोग्ये इत्येति ईच-कर्म्ये
नञ्, अन्तः । अक्षयि यस्या वा इषो० यये तुल्यः ।

अन्तरास्य रितं वा । यन्मिषेधसङ्घारयोग्ये भूनीकसूर्य-
मध्यरत्ननि साक्षादपदे । अन्त अन्तरीयमपि ।

अन्तरित वि० अन्तर्-इण्-कर्त्तरि क्त २० । अन्तरं व्यवधानं
करोतीति णिचि कर्मणि क्त वा । व्यवधानं गते, व्यव-
धाने, विरक्त्युते च । [यातर्-इणम् । द्वीपे ।

अन्तरीय पु० अन्तर्मध्ये गता आपोऽस्य व० । अन्तर्-
अन्तरीयं न० अन्तरे भवं गृहादित्यात् । ह । परिधाने मध्ये

"गामौ दृष्टव्यं यद्वस्त्रमाणादयति जातुनी । अन्तरीयं
प्रसक्तं तदस्त्रिचक्रमयानयोतिरिषिर्गन्तव्ये ।

अन्तरे अयम् । अन्तरेति इण् विष् । मध्ये ।

अन्तरेण अयम् । अन्तरेति इण्-थ उपगोदितेऽपि अय-
नेकम् । विनाशे, मध्यार्थे च ।

अन्तर्गुह्य वि० अन्तर्मध्ये गहुरिव निरर्थकः । धीराप्रद्वये जातस्य
" गहर्गह्यमिषस्य गहोर्गह्य निरर्थकम् । तद्विद्वदर्थे ।

आभ्यान्तर्गुह्यता यागावधारः प्रवेष्टिकेति चाङि० । परि० ।

अन्तर्गुह्य न० अन्तर्गुह्यस्य । गह्वरमध्ये, गाराधर्मीये च गह-
वरचरति स्थानविधौ च ।

अन्तर्गुह्य न० अन्तर्गुह्यस्य । अन्तर्गुह्ये, गुह्यमध्यस्थकौचे च
अन्तर्गुह्य न० अन्तर्गुह्यस्य अयम् । अन्तर्गुह्ये, अन्तर्गुह्ये-
कर्म्येऽपि अयम् । अन्तर्गुह्ये च । अन्तर्गुह्येऽपि अयम् ।

अन्तर्गुह्येति न० अन्तर्गुह्येति विनाशकम् । अन्तर्गुह्येति ।

अन्तर्गुह्य न० अन्तर्गुह्येति गह्वरवा आजीवतेऽनेन । इण्-
करणे ल्युट् । विष् । अन्तर्गुह्येति मध्यमीने ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

अन्तर्गुह्य पु० अन्तर्गुह्येति गह्वर-इण्-वञ् । गह्वरमध्यस्थ-
वाये, गोष्ठ्यनाये च ।

यमयोत्यादिहृदारयकालयामिवाङ्गयोक्तिः । अन्यर्ग-
तवस्तुसातदि लि ।

अन्तर्वैशिक लि० अन्यर्थे राधाधामनरन्ध्रे नियुक्तः
नियुक्तार्थे ठ । अन्यःपुरे रत्नपाथे नियुक्ते कुलवामनादौ ।
अन्तर्वैली स्त्री० अन्तरस्य अलि गर्भः । अन्तर-महत्
नि० । गर्भवत्यां स्त्रियाम् ।

अन्तर्वैमि पु० अन्यःस्थित एव वाणयति उद्धारण्यं कारयति
वण मन्त्रे इन् पश्य भवन् । (देकुर) इत्यादि स्वात-
स्योद्धारण्यस्य कारके व्यजोर्थनामके रोगभेदे ।

अन्तर्वाणि लि० अन्तर्गता अन्यःकरणे स्थिता शास्त्रवाक्या-
तिका वाणी यस्य न० न कम् उत्सव । वज्रास्त्र-
वाक्याभिने पण्डिते ।

अन्तर्वेदी स्त्री० प्रथियामध्यस्थितत्वाटलवेदीव । इति-
द्वारापथिप्रमाणमर्थने श्रवण्यसीति ब्रह्मापत्ति इति च
ख्याते देये ।

अन्तर्हित लि० अन्यत्-धा-क्त । गुप्ते, तिरोभूते च ।

अन्त (ने) वासिन् पु० अन्ये समीपे वस्तुं ग्रीकमस्य वध-पथिनि
पुत्रस्या वा लुक् । प्रिये । स्त्रियां ङीष् । समीपवर्तिनि लि०
अन्तर्ग्रथा स्त्री० प्रथमं ग्रथा वीह-वध् अन्यस्य नाशार्थं
ग्रथा चतुर्थ्ये इत् । मरणाथं भूमिश्रयायाम्, तद्वैत-
स्यात् इत्याने च । अन्य एव ग्रथा निर्यापारार्थक-
त्वात् कर्म० । करणे ।

अन्तःस्था लि० अन्य स्वर्गोन्नतौ लोके तिष्ठतीति स्वा-क्तिप् ।
यत्नवाक्येषु वक्तुम् । वा विस्मयोपगोष्ठात्नस्या अर्थि ।
अन्तःसायिन् पु० नक्षत्रेयानामनक्षत्रमाह कर्तुं ग्रीकमस्य
अन्तःशो-पथिनि दुक् च । मायिने । अने इहे वधधि
अवस्थिति विधिनोति तत्पम् । सुविभेदे । अन्यस्य स्वतो-
वहते अन्तनाशाय अस्त्विति । प्राविहंभके चारुणाकारौ ।
अन्ति (का) स्त्री० अन्यते संवहते अन्य-इ । गटाभिनयन-
कावे तदुक्तौ जेष्ठमग्नियाम् । स्वार्थे के टाप् अन्तिकेकवि
अन्तिक लि० अन्यते संवहते सामोयेन, अन्य-पञ्च
शोऽस्मानोति मतर्पयः उन् । सामोयपति । स्वार्थे णि
सामोष्ठे पु० । बहुवाम् न० । ओषधिभेदे स्त्री० ।

अन्तिकाराय पु० अन्तिके समीपे आनीयते आ-नी-कृच् ।
निहृदस्थे, अवलम्बनस्थाने च ।

अन्तिम लि० अने भवः अन्य-इवच् । अन्यभवे, करणे च ।
अन्य पु० अने पर्थने वधतीति अन्य-वध् । बाधार्थे । सम-
मम् स्त्री० । अन्तिमे वलमि लि० । दवा नक्षत्रार्थं

मध्ये रेखी, राशीनां मध्ये मीनः वशीनां मध्ये हकार
इत्यादि । संख्याभेदे त० “जलधिपान्तं परार्द्धमिति टम-
गुणोत्तरा संख्ये” इति भास्कराचार्योक्तिः परार्द्धप्रमाणे ।

अन्यत्र पु० अन्योऽधमः जायते जन-इ । अदे, च हि वशीनां
विपारीनां चतुर्थी मध्ये अधमो जातः । “रजकधमेकारच
नदो वधश्च एव च । कैवर्त्तमिदं भिन्नान् धमेते ह्यन्यथा, धृता”
इति स्मृत्युक्तेषु सप्तत्रय रजकादिषु च । अधमजातमात्रे लि० ।
अन्यत्रजन्मन् पु० अन्यं जन्म यस्य । अदे । च हि विमश्वि
यौरेयजन्मानन्तरं ब्रह्मणः धादात् भवे जातः ।

अन्यदावत्तायिन् पु० “निवादस्ती त चरुणात् पुत्रमन्यायमा-
यिन् । इत्यानगोचरं सूते, इति वक्तुम् । निवादस्त्रियां
चपराजताते चरुणाकराच इति ख्याते वक्षीयर्थे ।
“वक्ष्यातः वक्षःवत्ता सूतो वैदेहवत्ता । भागधायीमगौ
चैव धमेतेत्यावत्तायिन्, इत्यङ्गिरसोक्तवाण्डादिषु च ।
अन्येष्टि स्त्री० इति यांगः यत्र-क्तिन् अस्या इति । मतस्य
टाहादिक्ये चरुचक्ष्वारे “नान्येष्टिनां स्त्रियश्च” इति कृतिः
अन्तं न० अन्यते देहो वधतेनेन । अति वधने जन् ।
देहवधके “उहः चार्द्धास्त्रयो व्याभाः पुत्रमन्यायि
भूरितिः चार्द्धास्त्रेन जोगति क्षोणामन्यायि निर्हेतुः”
इति वैद्यसोक्तपरिभाषयति गौडीभेदे ।

अन्युक् पु० अन्यते वधतेनेन कटि वधने इत् स्वार्थे के लुक्
अभिधानात् पुंल्लम् । ह्निपाटवधने निगद्वे, पाटकीये च ।

अन्यु स्त्री० अन्यते वधतेनेन कटि-इत् । नितके क्षोपाट-
भूयते च । [न्दिभत् १ ।

अन्य इतिनाये अट० पु० लभः आहवेद् । अन्ययति ते आ-
अन्य पु० न० अन्ययति चतुषा न पयसि अच् । चतुर्दहने ।
अन्ययतेनेति करणे वजि । अन्यहारे लभे च न० ।

अन्यक् पु० अन्ययति अन्य-एङ् । देगभेदे, सुभिभेदे, यदुग्रं
वृषभेदे, हिरण्यलसुते देहभेदे च । तमधि, न० ।

अन्यकारिषु पु० अन्यकारस्य रिङ् । रिषे, अन्यवध
तमधो रिपो धूय्, चङ्, वही च ।

अन्यकार पु० न० अन्यं करोति क-अन्, लभ०, व० ।
तेजोऽप्राये तमधि ।

अन्यकूप पु० अन्यवशीलयः च वापी कूपः । वासनादे
कूपे । अन्यः कूपो यत्न-लभ० । नरवधेदे । अन्यस्य इष्ट-
वासव कूपरत्न । कोदे । च हि चर्मन्तुभाषाकारः ।
अन्यतमम् न० अन्ययति अन्य-वध्, ताम्यति अनेनेन
तम्-अधि संर्द्धः - वध् चताधातः । निविद्याकारे ।

अन्धतामिह न० तमिस्रा तमसा ते तमिस्तु तमिस्तु अन्ध-
यतोऽन्धम् कथं० । निविष्टास्वकारे । अन्धम् अन्धकारं
तमिस्तु यत् ७४० । नरकविशेषे । सांख्यशास्त्रे प्रसिद्धे
भयविशेषविषयेऽभिनिवेशे पु० ।

अन्धमुपिका स्त्री० अन्धं दृष्ट्वाभवं सृष्ट्वाति सुप्त-युक्तं दीपं ।
देवतादृष्टे तस्मैने हि चक्षुःशक्ता भवतीति तस्यैवमभिप्रेतम् ।

अन्धस् न० अथाने अद-अन्धं तम् अद० । ओदने ।

अन्धिका स्त्री० अन्धमपि अन्ध-युक्तं । रात्रौ, दृष्टमेवे अ-
न्धम्, पिशाच्यौगधौ, आन्दुलीति स्याते नेत्ररोगमये च ।

अन्धु इ० अन्धः क० । कृपे ।

अन्धुल पु० अन्ध-उल । गिरीपद्मे ।

अन्धु पु० अन्ध-र । देशभेदे, तालसमोके, जातिभेदे च ।

अन्ध न० अन्धमनेन अन्ध-नन् अन्धने इति वा अदत्तं
अन्धार्थतया न लभि । ओदने, लिखात्रे, "यस्यं चोत्तमं
मोक्षं यत्तुं भाव्यसृष्टते । आत्वं दृष्टितुं सर्वं ज्ञिष्यथ
सदाकृतम्" इति श्रुते श्रीहृदवादावामात्रे, इति
व्याम्, अन्धदेवता तस्या अन्धत्वं अन्धत्वं वेदान्ते तेजो-
ऽवस्थातिका प्रकटितिरुक्तम् । उपकारात् उपकारणे च ।

अन्धकोष्ठक इ० अन्धस्य मौह्यादेः स्यात् कोष्ठविष्य अन्धार्थे
क । कुटी इति स्याते आन्ध्यादेः स्यायनस्याने ।

अन्धगन्धि इ० अन्धस्य गन्धस्य गन्धो यस्य न० दृष्टमात्रम् ।
अतिशारे, उदरामये च दोने । अन्धस्य गन्धो सेवो यस्य
न० दृष्टमात्रम् । अन्धत्वे भोजनादौ नि० ।

अन्धप्राशन न० प्रकटं विधानेन प्रथमप्राशनं प्रथमं इत्त० ।
प्रकारमात्रादौ वातकार्द्विधानेन प्रथममन्त्रप्राशने ।

अन्धमय इ० अन्धस्य विचार अन्ध+विचारणे भवत् । मृगशरीरे ।
अन्धविनिर्वाह नि० अन्धमयं हि शैत्यं यत् इति श्रुति ।

अन्धविकार पु० वि+अन्ध इत्त० । अन्धस्य विचार
शोचितामोहादिपरिणामो अन्धभातो गुणे । वि+कृ
प्रति । अन्धस्य विचारे ।

अन्धप्राशन न० अन्धस्य विधानेन आश्रमम् । अन्धप्राशनार्थे ।
अन्ध वि० अन्ध-यत् । प्रिये, वरुणे च । सर्वमात्रमात्रम् ।

अन्धतम नि० अन्धः । वदन्ती मध्ये विद्वान्ति एवमिह ।
अन्धतर नि० अन्धः । इतिभ्यो विद्वान्ति एवमिह ।

अन्धत्वं अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः च द-प्रकारात्वात् । विनाशे, इतरवत्-
रात्, विनाशे, इति च ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः च द-प्रकारात्वात् । विनाशे, इतरवत्-
रात्, विनाशे, इति च ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

अन्धत्वा अन्धः अन्ध-तमः । अन्ध-तमे, विनाशे च "अन्धत्वं
भाद्र-दृष्टमात्रादिनि" श्रुते प्रथमार्थे एव मन् ।

यतुगे च । अस्तु० समीपेऽव्ययी० चि० । चक्षुर्निर्गते अव्य० ।
अन्वच० लि० यतु+अन्व+किन् । अन्वगामिनि, अन्वपदे च ।
अन्वयपु० अन्+इप्+अच् । वनगतौ, अन्वगतौ, अन्वृत्तौ, आनु-
कूले, कार्ये-कारणस्थानुसरणे, कार्यसत्तापादकसत्ता कस्य
कारणस्य कार्योत्पत्तौ, सत्तानियतसत्तावति, कार्ये संबन्धे
च पदानां, पदोपस्थाप्यपदार्थानाञ्च परस्परसंबन्धे च ।
अन्वयबोधपु० अन्वयस्य पदोपस्थाप्यपदार्थानां संबन्धस्य
बोधः इतः । न्यायमते शब्दजन्ये शब्द इति नामके
प्रत्यक्षानुमानादिभिरेव बोधे । वैशेषिकमते शब्दजन्ये अन्व-
मित्यात्मके एव बोधे ।

अन्वयव्यतिरेकिन् लि० अन्वयव्यतिरेकी लोऽस्य । आद्य-
भाषके वेतविधेये, यथा वृद्धिचाधने धूमः । स हि वृद्धिमात्रे
• महान्वादौ बह्यभाषयति लघादौ च भागानामाभ्यां
वहोरेण्यभ्याम् व्यतिरेक्याप्रयेति न्यायमते पविद्धम् ।
अन्वयव्यतिरेकि स्त्री० अन्वयेन व्याप्तिव्यापनं निवततया ।
स्थितिः इतः । यत् ध्वस्तज वृद्धिरित्येवं रूपानां व्याप्तिः ।
अन्वयवसर्गपु० अन्+अप+इज-यञ् । वसेत् क्रियतामित्येवं
हरावामनुसायाम् ।

अन्ववायपु० अन्ववायते उत्पन्नानुसंग्यते अन्+अप+
अय-यञ्, इप्+अच् वा । वसे, अन्वये च ।
अन्वृष्टका स्त्री० अन्वृष्टाभट्टकाम् गतिः । अष्टकानन्तर-
तिथिपु गोचरान्द्रपौरमाशफावृत्तमासां मांश्चान्वयमीषु ।
तत्त साभिमुखस्य माहनाह्निककानाह्निक कर्तव्यम् ।
अन्वह् अन्व० अन्ति अन्ति गोष्ठापेऽव्ययी० अच् । प्रतिदिने
अन्वाचयपु० एहस्य माहान्वादन्य आचीयते बोध्यते यत्
अन्+आ+वि-अच् । उद्देश्यसिद्धान्तहृदयिकौ । दशा
भिदौ गच्छ यदि मां वसेत्सात्तानम्, अन्म भिषावामेव
उद्देशः न मनसि, तन्मिद्गुप्तं गवाययनमनुवृत्तमपि
साध्यतया निर्दिष्टम् ।

अन्वाजे अन्व० अन् आनयत्यनेन अन्+आ+जि-हे । उर्वरस्य
वभाषणे । धर्मव्यवहारिरूपचोदयम् ।

अन्वादेशपु० अन्+आ+दिश्च अञ् । वीरानात्म्यं किञ्चित्-
काव्यान्तरं विभक्तुं पुनश्चपदे । यथा अनेन व्याहरण-
प्रधीतं व्यापनेन प्रपाठयेति व्यावपाठमर्थं पुनश्चपदेशः ।
अनित्यवदने, अनुवादार्थे च ।

अन्याधेयम् अन्+आ+आम् अह् । “विद्यावृत्तं परतो बभू-
वधं भर्तुमात् क्षिप्वा । अन्यधेयं तु तद्रूपेणैव कथं
बभूवमाते” इत्यनुवचने स्त्रीधने । प्रकाशने वक्ष्यति लि० ।

अन्वासनम् अन्+आस-स्तुट् । मवाङ्गप्रेमरूपे सेवने,
अनुसोचने च । आधारे स्तुटि शिष्यस्ये ।

अन्वाहार्यम् अन्+आहार्यं, आदिभाषि आक्षिप्यते अन्+आ-
+हृ-अयत् । प्रतिभाषकस्येऽभावासावहिते आदे
“मितृषां आसिकं आहमन्वाहार्यं विदुर्बुधा” इति स्मृतिः,
वागदक्षिणायाम् ।

अन्वाहार्यपचनपु० अन्वाहार्यं नादाद्यं मय्यतेऽनेन
चप+स्तुट् । दक्षिणान्ते अन्वेरक्षिपिना स्थापितेऽस्ती ।

अन्विच्छा स्त्री० अन्+इप्+अ लि० । अन्वेषणे ।

अन्विष्ट लि० अन्+इप्+अ लि० । अन्वेषिते ।

अन्वीक्षा स्त्री० अन् अनुप्रस्थादु रक्षा श्रुतार्थस्य युक्तावृत्त-
त्यपवाचोचना अन्+इप्+अच् । वेदनाद्यप्रवधानान्तर्-
तदर्शयार्थोचनमायाम् । अतएवैतदुपयोगिनी विद्या
आनीतिरुच्यते ।

अन्वेषणम् अन्+इप्+स्तुट् । अनुवन्वते । व्यवधानादिना
अट्यर्थं गतस्य प्रागर्थां प्रयत्नोत्पन्नानुवन्वाम् । वाष्पा-
याम् । युधि । अन्वेषणा । तक्षिसेवापे स्त्री० ।

अप् स्त्री० वृद्धं आप-क्विप् लसः । जघे ।

अप अन्व० न पाति पा-इ । विद्योने, रिक्तौ, विपरीते,
निर्दशने, आगन्ते, वपने, वीर्ये च ।

अपकर्म्मन् अन्+अप+अर्क्यं प्रा० । उदाहरणे । अ० । उदा-
हरणवति लि० ।

अपकर्णपु० अप+अप+अञ् । उचितधर्मसिद्धया हीनतया,
स्वार्थव्यवहारात् दुर्लभात्वरणे च ।

अपकारपु० अप+अप+अञ् । अविद्योत्पत्ते, तद्गतौ इमे च ।

अपकारगिद् स्त्री० अपकारेण हेतवे गीर्यते गृ-क्विप् ।
असंगमायाम् । विद्ये इति च ।

अपलुष्ट लि० अप+अप+अञ् । अपने, क्षीने, अभावात् पूर्णं
अपलुप्तम् अप+अप+अञ् अतो गतिः क्षम धञ् अह् । पदानां ।

अपक्रिया स्त्री० अप+अप+अञ् । क्षीने, अपकारे च ।

अपक्षोषपु० अप+अप+अञ् । निन्दने । उपक्षोषोऽप्यन् ।

अपक्षेपणम् अन्+अप+अप+अञ् । अप म्नामययोगेऽतौ विदा
रिसेवे, अप पातने च । अपक्षेपणमप्ययाम् ।

अपगत लि० अप+अप+अञ् । जते, पक्षाधिये, गते, दूरीभूते च ।

अपघनपु० अप+अप+अञ् अन्वयमादेशः । हेतु, वने निरि-
हणहर्षिते लि० । [च ।

अपघातपु० अप+अप+अञ् । अपहृष्टहृदने दुष्टहेतुव्यवहारे

अपघयपु० अप+अप+अञ् । क्षीने, अपहरणे, व्यपने च ।

अपचायित लि० अप+चाय-चि-स्वायँ लिच्-धात् । पूजिते ।
अपचार उ० अप+चर भञ् । अहिताचरणे । अपगतचारे,
दूतहीने च लि० । [चि-क्त । होने ।

अपचित लि० अप+चाय-क्त चायः चिभावः । पूजिते ।
अपचिति स्त्री० अप+चाय+क्तिन् प्रकृतेचिभावः । पूजायां
चि+क्तिन् । हानौ व्यधायाम् ।

अपटान्तर लि० पटेन विरक्तरिण्या अनन्तरम् । अव्यव-
हिते, आसक्ते, संसक्ते च । अवदान्तरमित्यत्राद्ये ।

अपटी स्त्री० अल्-पटः पटी न० । कानात् इति ख्याते
वक्तृप्रावरणे । [अप्ते च

अपट् लि० पटुर्दण्डः न० । रोगिणि, दृक्कारहिते कायां-
अपटर्पण न० अप+टप-स्युट् । रोगादौ उपवासे, हस्तभावे च

अपत्य न० न पतन्ति पितरोऽनेन पत-यत् न० । पुत्रद्विहित-
रूपे धत्वाने । [योऽपिचित्नेने गर्भदायिनिद्यादौ च ।

अपत्यद्वा स्त्री० अपत्यं तदेतु गर्भं ददाति । सेवनेन गर्भदायके
अपत्यशत्रु उ० अपत्यस्य शत्रुः इत० । कर्कटे ।

अपत्र उ० न द्विद्यते पत्रमस्य । अद्भुते तस्य पत्राभावात् ।
अपत्रप लि० अपगता त्रपा लज्जा यस्मात् ५५० । लज्जाहीने ।

अपत्रपा स्त्री० अप+त्रप-अच् । अत्युत्तेजनलज्जायाम् ।
अपत्रपियु लि० अप+त्रप-र-अच् । लुभावतो लज्जाप्रीति ।

अपस्य न० न पन्थाः न० नंवा अच् । क्रुप्ये, प्रसीधामेव । अज
वा अचोऽभावे अपयिन् इत्यपि । न० । पथिग्रन्थे लि० ।

अपथ्य लि० पथि (रोगिभोजने) कृतिं पथिन्+यत् न० ।
• रोगिभोजनायोग्ये । [अवदानमन्त्राद्ये ।

अपदान न० अप+दैप-स्युट् । मोक्षे, (प्रशस्ते) कर्त्तव्ये
अपदिश न० दिशयोग्ये अप+दिश+अध्यायी० । दिशोर्मध्ये

विदिश इति क्रौण्य इति च ख्याते ।
अपदेश उ० अप+दिश-यञ् । लघ्ये, स्वरूपाच्छादनरूपे,
हृद्ये, निमित्ते, स्थाने च ।

अपध्वंसज उ० अपध्वंस्यतेनेन अपध्वंसं वर्णाभा विस्तरुपता
धं पादकः सहरसमाज्यायते जन-द ११० । मित्रवर्ध-
नमनजाते करणादौ सङ्घोषण्ये । [पुण्यते च ।

अपध्वंस लि० अप+ध्वन्-ध-क्त । निन्दिते, परित्यक्ते, अव-
अपनयन न० अप+नी-स्युट् । दूरीकरणे, खण्डने च ।

अपनोदन न० अप+नृ-स्युट् । दूरीकरणे, खण्डने च ।
अपध्वंश न० अप+ध्वन्-ध-प्रकृते भञ् । पतने । अपध्वंसते

अपध्वंस्यतया पततेऽनेन करणे भञ् । साधुव्यवधिने
अपध्वं भाषाध्वं वज्रादौ तद्वधनस्य मापहेतुत्वात् ।

अपमान न० अप+भि-मा-वा ह्युट् । अवज्ञायाम् ।
अपमित्यक्त न० अपमितिरप्रमानं तेनाऽं ड् खं यत् । अपमान
हेतुकदुःखदायके कष्टे, तदुपहृष्टे हि उत्तमवर्णधर्मोऽना-
दरात् दुःखं भवति ।

अपसृत्य उ० अपसृजो ह्यलुः प्रा० । मरणहेतुरोमादिकं
विना प्रस्नादिना स्वयमन्यतो वा मरणे ।

अपयान न० अप+या-स्युट् । अपहरणे, पलायने च ।
अपर न० न पूर्यते यतः इ-अपादाने, अप् । गजस्य पदाङ्गानि ।

न इष्यति घनीययति इ-अच् । यत्नौ । अर्षाकीने, भिक्षे
च लि० । पथिमायां दिशि, क्रायेटादिनिष्ठायां च स्त्री० ।

अपरक्त लि० अप+रन्-ज-कर्त्तरि क्त । विरक्ते, अननुकूले ।
अपरति स्त्री० अप+र-य-क्तिन् । विरागे, निहत्तौ च ।

अपरत्र व्यञ्ज० अपर+त्रल् । पद्यादये, प्रकाशे च ।
अपरत्व न० अपरस्य भावः त्व । अपर इति व्यवहारके स्यायमे

मुखभेदे, तच्च द्विविधं कालिकं दैयिकञ्च तत्र भाषाहमरः
पौरव इति नाविकं, पाटलिपुत्रादपरा काशीति दैयिकम् ।

अपरपक्ष उ० अपरो निक्षेपः पक्षः कर्म० । प्रणपणे ।
अपररात्र उ० अपरं रात्रेः एकं त० दृष्ट् । रात्रिग्रहे ।

अपरस्पर न० अपरस्य परस्य द्व० पुल्लभदे द्वय । क्रियत्वात्वे
सन्तैकव्यतिशयाकरणे ।

अपरजित उ० पराजि-क्त न० । शिबे, विजयी,
अभिभेदे च । पराजितमिक्षे लि० । दूष्कायां, क्षमा

स्यावायां चतयां, दुर्गायां, शेषाक्षितायां, जयमोह्ये,
अधनह्वे, प्रक्षिनीह्वे च स्त्री० ।

अपरारुह्यत्वं उ० अपरादेर नव्वत् अच् । दृष्टव्यो वाप्यो
यस्य अप+राध-क्त न० । लक्ष्यापाङ्गिचयके भाङ्ग्ये ।

अपराध उ० अप+राध-भञ् । अकार्यादिकराकरूपे दोषे ।
अपरान्त उ० अपरस्या अन्तः । पाषाणादेशभेदे तादृशवाणि लि०

अपराह्ण उ० अपरमहः एकं त० दृष्ट् अह्नादेवो कालश्च ।
विधा विभक्तदिनस्य तृतीये भागे ।

अपरिग्रह उ० परि+ग्रह-अप् कत० । असंप्रहे, स्वीकारा-
भावे च । नास्ति अन्त्यात्पौनाद्यतिरिक्तः परिग्रहो

यस्य न० । परित्राजके । परिग्रहनाशक्ये लि० ।
अपरिच्छिन्न लि० परि+च्छि-क्त न० । द्रव्यकारहिते ।

अपरिहार्य लि० परि+हृ-अयत् न० । परिहर्तुमयोग्ये
अपरेद्युम् व्यञ्ज० अपरक्षिप्तहनि अपर+एद्युम् । अपरदिने
अपरोऽद्य न० परोऽतीतः अन्त्यामिन्द्रियाणां न भवति पर+
अक्षि+अधमसंज्ञं ठप् लि० गृह् । विषयेन्द्रियचक्षुर्ध-

अप्ये प्रत्यक्षमे ज्ञाने । अर्थ आदाचि तद्विषये वि० ।
 अपर्णा स्त्री० न प्रणीत्यपि भोजनं यस्याः । हिवाद्रिजायाम्
 तपसि स्थितया तदा पर्थस्याधभोजनत् । पर्थन्ये वि० ।
 अपर्याप्त वि० परि+अप-क्त न० । असमर्थे, अपर्याप्तं च ।
 अपलाप उ० अप+लप-घञ् । सतोऽप्यसत्त्वेन कथनरूपे
 अपहृते, प्रेरण्य च ।
 अपवर्क न० अप+वृ-वर-र-अप्यायां कर्माणि चतुल् । वाचस्पदे ।
 अपवर्ग उ० अप+वृज-घञ् । दाने, निर्वाणयोगे, फलवाधने,
 वनाग्री च ।
 अपवर्ज्य न० अप+वृज-ल्युट् । दानादावपवर्गार्थे ।
 अपवर्जन न० अप+वृज-ल्युट् । परिवर्तने, वस्त्राभावे,
 अह्नयास्त्रे प्रविष्टे भाज्यभाजकयोश्चभयोरपि तत्त्वकर्मण्य
 कर्तव्यद्वेन विभाजने च ।
 अपवाद उ० अप+वद-घञ् । निन्दायाम्, आघातयाम्,
 प्रणये, विवाहे, निषेधविधिष्वे वाधके, वेदान्तप्रविष्टे द्वे
 प्रतिभातस्य रजतस्य रज्जुमात्ररूपतात्त्विके च ।
 अपवारण न० अप+वृ-घञ् । व-ल्युट् । अन्तर्धाने ।
 अपविज्ञ वि० अप+व्य-क्त । ज्ञाते, प्रत्याख्याते प्रतिधिर्भे,
 "मातामित्रभ्रातृसु तयोरन्यतरेषु वा । यं पुत्रं परि-
 त्तुहीयादपरिविद्धः स उच्यते इत्युक्त्यने उच्यते च ।
 अपविद्या स्त्री० अज्ञानं विषं यस्याः इतः । शिष्यारिण्याम् ।
 अपवर्तन वि० अप+वृ-क्त । परावृत्तयोगे ।
 अपवश्य उ० अप+वृ-घञ् । यद्वः ताव० । संकृतभिन्ने यद्वे "नएव
 शक्तिरैक्यप्रमादालम्बनादिभिः । अन्योच्चारिताः यद्वः
 अपवश्यः इतीरिता इति ह्युक्तदिशा संकृतशब्दस्य अन्य
 ओच्चारणादुक्तार्थं गते भागवत्ये ।
 अपशोक उ० अपगत. शोको यस्मात् इ० । अपशोके ।
 शोकादकृते वि० ।
 अपशु अन्त्य अप+स्था-कृ यलम् । निर्हणे, शोभने, विपरीते,
 च । प्रतिकृते, विद्वद्भिः च वि० । कावे उ० ।
 अपशुल वि० अप+स्था-लप-घञ् । निमित्ते, विपरीते च
 अपशुल् वि० अप+वृ-घञ् । योदति वृ-अच् । कथने, नीचे च ।
 अपसर्जन न० अप+वृज-ल्युट् । दाने, परिवर्तने ।
 अपसर्ग उ० अप+वृ-घञ् । उपसरे । अग्नि अपसरणे ।
 अपसृज्य उ० अपगतं धर्मं यज् । टक्षिष्यमाने । पिष्टतोपि न० ।
 अपस्तार उ० अपकोषते सप्तस्थाने विद्यमाने अप+वृ-अप-
 घञागम् । अज्ञाते एषां एषादर्थके वापे ।
 अपस्तात वि० अपसतं स्थातः । अतस्तद्विद्य स्थाते ।

अपसार उ० अपगत सारः स्मरणं यस्मात् ५४० ।
 भिरगीदृति स्थाते रोगभेदे । तस्मिन् सति तद्गोमिष
 खदानौ सर्वविषयकृतिर्नश्यति । [अपसारिते ।
 अपसृष्ट वि० अपसारणार्थो हस्तो यस्मिन् । गलहस्तादिना
 अपसार उ० अप+वृ-घञ् । अपसारणे, अपसरे, सौख्ये,
 सङ्कोपने, धनस्वाम्यनुपयोगिभ्यश्च ।
 अपस्तुत उ० अप+वृ-अप-घञ् । सतोऽपि वस्तुनोऽसत्त्वेन कथन
 रूपेऽपलापे, प्रेरण्य च ।
 अपस्तुति स्त्री० अप+वृ-क्तिन् । अपलापे, अतद्धारणास्त्रे
 प्रविष्टे अर्थात्तद्धारणे च वा० १० परि० ।
 अपांशय उ० इतः । अलुक् इ० । वृद्धे ।
 अपांशवि उ० नि+भा-क्ति इतः अलुक् इ० । वृद्धे ।
 अपांशपति उ० पा+वृ-क्ति इतः अलुक् इ० । वृद्धे, वृद्धे च ।
 अपांशित न० इतः अलुक् इ० । अग्नौ, वस्तु जलवैतलत्
 तत्त्वितयाम् "आकाशाद्युद्गोमैरग्निरग्नेराप" इति
 श्रुतिः । अथ वा लुकि अग्निर्लुकिरपि ।
 अपाक उ० पच-घञ् न० । पाकाभावे, भुक्तानादेरग्निमाह्वा
 दिना पाकाभावे च । उच्यते । तस्याधने अजीर्णमारोगे ।
 इतः । पाकरहिते अभि वि० ।
 अपाकरण न० अप+वृ-ल्युट् । निपाकरणे ।
 अपाकश्राव उ० न पच्यते गाको यस्य । आर्द्रते तस्य ज्वमेव
 भोजनार्थं पच्यते न श्रावः ।
 अपाङ्गेय वि० वृद्धिः वृद्धि भोजने पच्यते इति अर्थात् इ
 न० । वृद्धिः सद्य एकवृद्धौ भोजनार्थं । केन
 पतितादौ । अथ अग्नि अपाङ्गस्य इत्यपि ।
 अपाङ्ग उ० अपाङ्गि त्रियञ् चवति जेतं यस्य अप+अङ्
 घञ् । नेत्रज्ञाने, तिलके च । अपगतोऽङ्गात् गङ्गादि०
 इ० । अङ्गहीने वि० ।
 अपाङ्गक उ० अवस्तुतवर्गं यस्य इ० । अपाङ्ग इति स्थाने
 अपागमि । नेत्राग्ने उ० । अपगतोऽङ्गि वि० ।
 अपाङ्गदर्शन न० अपाङ्गे नेत्रानाम्वा दर्शनं इतः । कटायो
 अपाटव न० अग्नि पाटवं पटुवा यस्य पटु+प्राप्तेऽप-घञ् । उच्यते ।
 रोगे । न० । पटुताभिः । इ० । पटुताप्रत्यये वि० ।
 अपाङ्ग न० पाङ्गं प्राङ्भोजनदासादियोग्यं न० । विद्यादि
 हीनेनाचारे, दाकादियोग्यताहीने इत्यपि, नडादौ च ।
 अपाङ्गीकरण न० अपाङ्गं प्राङ्भोजनदासादियोग्यं मित्यतोऽनेन ।
 निन्दितमतिव्याहृतिर्निते वाच्ये । "निन्दितेभ्यो धना-
 दानं वाच्यं" इत्युक्तेः । अपाङ्गीकरणं देवमप्यस्य च

भाषणमिति मनस्ते तदेतन्मते निन्दितवनादानादौ च ।
 अपादान न० व्याकरणप्रसिद्धे विभक्तिविवक्षिते विभाग-
 जनकतत्क्रियानाभारे तत्क्रियान्वयविभागान्त्रे ।
 अपान पु० अपसरणेनानिन्येन अप+अन-ञच् । सततशो-
 गमनशोवे, गृहादेशस्ये, “अवेनयत्यपानस्त आहारश्च
 नृणा पुन”रित्युक्तलक्षणं “भूतगुणवहोवायुरपान इति
 कीर्त्यते” इत्युक्तलक्षणे च वायौ । पुष्टे न० ।
 अपासाग्री पु० अपसृज्यते व्याधिरमेन सृज्-करणे घञ् कृत-
 दोषौ । आपाह इति ख्याते इत्थे ।
 अपाया पु० अप+इण्-अच् । वियोगे, नागे, अपसरणे च ।
 अपार लि० उत्तरोऽन्विध पार न०च० । उत्तरावधिभूत्ये ।
 नद्यादेरन्वोपीने अगरे तीरे न० ।
 अपार्थ लि० अपगतोऽर्थोऽभिधेय प्रयोजनं वा यस्मान् ५६० ।
 अर्थभूत्ये, प्रयोजनभूत्ये च । न०कपि । अपार्थक्यमप्यपार्थं,
 निष्प्रयोजनं, अव्यवहार्यं वाक्ये च ।
 अपाहत लि० अप+आ-ह-क्त । अभावादिदत्ते, अपातित्वे
 स्वतन्त्रे, उद्धादिते च ।
 अपाहत्य लि० अप+आ+ह-क्त । लुङिते, पराहते च ।
 अपाश्व पु० अप+आ+श्री-अच् । आश्वयज्ये । अपाश्वतीति
 कर्त्तरि अचि । अधीने । करणेऽपि । चन्द्रातमे ।
 अपासन न० अप+अघ-णिच्-ल्युट् । मारणे ।
 अपास्त लि० अप+अघ-णेप्ते क्त । निरस्ते-अवधीरिते च ।
 अपि अर्थ० न विधिति गच्छति पि-गतां किञ्च न ठक् । अथवा
 केरपायोद्यानरूपाया, यत्तुल्यमार्गान्वितमत्युक्तिरूपाया,
 वा सम्भावनायां, सन्देहे, निन्दया, प्रज्ञे, सततत्वे,
 अत्युपदार्थे कामचारानुष्ठानाय अवधारणे, पुनरर्थे च ।
 अपिगीर्ण लि० अपि+गृ-क्त । कृते, शर्चिते, उद्घाते च ।
 अपितु अर्थ० अपि+तन् इ । किन्तु, यद्यपि, यद्यपीत्यर्थे च ।
 अपिधान न० अपि+धाञ् ल्युट् । आच्छादने, बाल अपेर-
 लोमे । पिधानमपि । [पिङ्गमयम् ।
 अपिनद्ध लि० अपि+नङ्-क्त । परहिते वचनादौ । अयेरल्लोपे
 अपीच्य लि० अपि+न-च्यते सौन्दर्यादीयते च्यु-ट् । उपसर्ग
 दीर्घ । अतिउन्दरे । [इत्थे । पुष्कलीने लि० ।
 अपुच्छा स्त्री० नालि पञ्चमर्थं यस्या । शिखरहोने शिखा-
 अपुनरावृत्ति स्त्री० पुनरावृत्तिरागमनं यत् ७१० । निष्ठांश्च
 छन्दौ । इ० । पुनर्गमनभूत्ये लि० । न०त० । पुनरागत्यभावे
 स्त्री० । [इ० । कल्याणसुक्ते । न०त० । पुनर्जन्मान्त्रे ।
 अपुनर्भव पु० न पुनर्भवे जन्म यत् ७१० । निनाय शोभे ।

अपुष्पकलह पु० पुष्पे विनापि फलं ददाति दा-क उप० ५० ।
 पुष्पाश्रये फलं वति पनसोऽपुष्पराटिहणे ।
 अपूप पु० न प्रयते विधेयति पू-प । गोधूमादिदूर्णपिष्टके ।
 अपूरणी स्त्री० न प्रयते सज्जते कण्टकादृतया डुरारोह
 तात् । शाल्मलिहणे । संस्थापूरणसाधनमिदं च ।
 अपूर्ण लि० न पूर्णं दृष्टम् । अपिदिते व्याघर्ये । इ० ।
 कारणभूत्ये परमात्मनि पु० । वैधनिषेधक्रियान्ये कात्या-
 न्नरभाविनो सुख्य उद्योतं भूतयो पुण्यपापयो च० ।
 पूर्वकाद्यादिभिर्ने लि० ।
 अपूर्णविधि पु० अपूर्णं प्रमाणानुरेणाप्रति विधिर्विधानम्
 धि+धा-कि । अमाप्रमाणके विद्यादिपदद्वेन्द्वेये यद्वि-
 शेपे । यथा स्वर्गकामो यजेतेति लिङ्गयुक्तं वाक्यं प्रमाणान्
 रेणामास्य स्वर्गसाधनत्वस्य याने बोधयत् अपूर्णविधिं ।
 अपेक्षा स्त्री० अप+ईक्ष्-अच् । आकाङ्क्षाया, आर्यकारणयो
 रव्यवस्थान्वये च । अपेक्षते प्राप्त्यवसन्नं त्वामिति कुमार
 अपेक्षावृत्ति स्त्री० अपेक्षेक अपेक्षकत्वाकारिकाया अपेक्ष-
 तादिविपरिणामा बुद्धौ ।
 अपेक्षावृत्ति लि० व्यावर्तने प्रविष्टे हित्वाशारम्भ परार्ह-
 संस्थापेदे, हित्वादिषं हि प्राप्तामेवावृत्तिगोचर्यते ।
 अपोगण्ड लि० पुषाति पयते वा पु-विष् न पोर्गय्य एकदेशो-
 ऽस्य । मिषौ, वलिभे, विकलाङ्गे, अतिभीरी च ।
 अपोष्ठ लि० अप+उष्-क्त । निरस्ते, बाधिते च ।
 अपोदका स्त्री० अपगतसदृक यस्या ५६० । पूतिका इति
 ख्याते शके ।
 अपोह पु० अपगत-जङ्गो वादिसङ्घातितस्त्रीं यस्मात् ५६० ।
 वादिसङ्घातिततर्कनिरासार्थं प्रतिवादिषङ्घातितवाह-
 र्हे तर्कभेदे । अप+उष्-क्त वलिगुणे परस्मैपु । त्वाते,
 अतद्वाहसौ च ।
 अप्यति पु० अपापति इ० । वरुणे सङ्ग्रे च । [कादौ ।
 अपक्राण्ड पु० न प्रक्राण्ड स्त्रीभ्यो यस्य । अरुन्धत्ये निष्ठि
 अपक्राण्ड लि० अ-क्राय घञ् न०त० । नाक्षे रङ्गभूमिस्थ-
 सामाजिकसन्निधाने एव प्रकाशे जनान्तरिकपदोऽधीने
 रङ्गस्थपालादिविधायोय्ये । परमसूयि न० । न०त० । प्रश्न-
 नाभावे, गोपने च पु० ।
 अप्रलट्पुण्य लि० न प्रलट् पुण्यो यस्य न०च० । व्याकुले ।
 अप्रतिकर लि० न प्रतिप्रवृत्ते गोचरार्थं न व्यापितये यस्मिन्
 क-आभारे अच् । विहासप्राये ।
 अप्रतिरथ न० न प्रतिशूलो रथोयत् । दुर्दार्थ्याने, दुष्क-

समये यात्राकृत्यते, साक्षात्पुत्रेदे च । न प्रतिपद्यो
रघो रघान्तरमस्य इव० । अतस्ते योमे, निश्चये च पु० ।
अप्रतिरूपकथा स्त्री० नास्ति प्रतिकृपा प्रत्युत्तरी भूता कथा
यस्याः । उत्तरवाक्यारहितायां वाचि ।
अप्रत्यक्ष नि० ज्ञानभेदः प्रत्यक्षं न०००० । प्रत्यक्षानोचरे असीन्द्रिये
। न००० । प्रत्यक्षाभावे । न००००० । प्रत्यक्षज्ञानभ्रूत्ये नि० ।
अप्रधान न० । न०००० । प्रधानभिन्ने गौषे ।
अप्रस्तुतप्रशंसा अप्रस्तुतश्लाभाकरणिकार्थस्याक्षेपादिना प्रशंसा
क्षुतिः । अक्षहारमसिद्धे अक्षोक्षहारविशेषे । सा००००००० ।
अप्रवृत्त नि० न प्रवृत्त्यते सा प्रवृत्त-ज्ञ न०००० । अमावृते
अक्षरभूम्यादौ खिठ इति ख्याते ।
अप्रामुग्य नि० प्राच्ये प्रधानं न०००० । अप्रचयने ।
अप्रसरत् स्त्री० बद्ध० । अद्भ्यः सरन्नि ह-असि । असङ्गा-
द्वयवसात् उर्वयादिस्त्रिगैरेत्यायात् । यवाद्यधि । असुरा ।
अफल पु० नास्ति फलं यस्य । फलशून्ये दांडा इति ख्याते
हते । निष्फले हस्तमात्रे, निष्फलाजने वस्तुमात्रे च नि० ।
फलशून्यायां दृष्टकुमार्यां, भूम्यामुत्कृष्टायां स्त्री० ।
अफेन न० नास्ति फेनं यस्य । दृष्टविशेषनिश्चये आसिद्ध
इति ख्याते अफेने ।
अम मन्दे इदित् आदि० आत्म० सक० सेट् । अर्थात् आसिद्ध
अर्षद् न० न संबध्यते सा सम्भ-क्त । सत्ताद्यार्थान्ते निर्णये
वाक्ये । सार्थे ते । अवदकमयत् । संवत्सरे नि० ।
अमलसुख नि० न बलं निर्वाह्यते सुखमस्य । दुष्टवाक्य
वादिनि दुर्गुणे । [वाक्ये न० ।
अमध्य नि० बध्+यङ्गो यत् न०००० । अधान्ते । अनर्थक-
अमन्य नि० बन्धे प्रत्यक्षप्रतिपक्षे साधु बन्ध-यत् न०००० । सध्वे ।
अमल पु० नास्ति बलं यस्यात् पु०००० । बन्धवृद्धे ततोपरे किं बल
यतः । इव० । बलरहिते दुर्गुणे च नि० । योषिति स्त्री०
अम्राध नि० नास्ति राधा यस्य । अम्रविहरे, पीडाशून्ये च ।
अमिन्धन पु० अपादन्धनं दृष्टावत्स्य । बाहुवाच्यी वस्त्राभ्यौ च
अम्ल न० अद्वयो जायते जन-दृष्टान् एषे, "अर्धदमल" अर्ध-
निषर्ण"त्यादिनाम्बराव्येतिः यतनोदितसंज्ञावाच्य । गङ्गे
पु० न० । चन्द्रे भस्मरतो च पु० ।
अमल पु० अमलत् विष्णुर्वाधिवृत्तात् जायते जन-उ ।
मेध । "अरागो, अरागने, शैले भस्मर्ये वा भगोः
गते । अने बाह्यजयोवीर्यं यावत् सल्लिखयत्तदि"त्युक्त-
नचने ज्योतिषप्रविद्धे याज्ञिकयोगभेदे च ।
अमभोग पु० अमस्य यद्भस्य भोग दाकार इवात्रो दम्य ।

वराटके । अमस्य यद्भस्य भोगः देहाकारः । पद्मकन्दे ।
अमयोनि पु० अजं योनिस्तत्तत्त्वानं यस्य । विधातरि ।
अमवाहन पु० अजमिव शुभलात् उपमो वाहनमस्य ।
हपवाहने धिवे ।
अमलहसा पु० अजस्रपत्रो हलात् किरणात् यस्य । सूर्ये, सूर्य-
किरणसंपर्कादेव चन्द्रावदतिरिक्त ज्योतिषमिहान्नः ।
अमिनी स्त्री० अजानि मन्यन्मिन् देशे, अजानां समूह
इति वा इति स्त्रीत्वम् । पद्मयुक्ततायां पद्मसमूहे च ।
अमिनीपति पु० अमिन्त्या पद्मसमूहस्य पतिः प्रकाशकमया-
स्तुल्लभः । सूर्ये ।
अम्व पु० अमोददति दा-क । मेवे, जलदे, बहरे, सदा इति
ख्याते सुलभे, भैरवभेदे च ।
अम्वसार पु० अम्वस्य सुलस्य भारो दमपतिपाकः । कर्पूरभेदे
अम्वि पु० 'आरो धीयन्तेत्य धा-आधारे कि । जलधौ ।
अम्विकाप पु० अम्वेः सप्तस्य कफ इव । सप्तभेदे ।
अम्विहीमा स्त्री० अम्विसंज्ञायां सवपादिप्रसंख्याता हीमा
अस्याः । अम्ववभटितपद्मदीपयाम् पुष्ट्याम् । [चन्द्रे ।
अम्विनवनीतका पु० अम्वेः । सप्तस्य नवनीतमिव स्थाप्ये क ।
अम्विमण्डका स्त्री० अम्वि' बह्वयति मण्ड-जक गौरा-
ली । सुतावाधने सुतौ । [मते ।
अम्विश्रय पु० अम्वो श्रयनमस्य । निष्पौ, पक्षि मलये अम्वौ
अम्वस्य पु० अमोमलयति । सर्वभेदे । मिते अम्वमिनि नि० ।
अम्वर न० अयो विभर्ति म्-क । मेधे, । न विभर्ति किञ्चित् ।
बकारकोट एतावन् मगने ।
अम्वरसिद्ध पु० अम्वं मेघं सेटि यत्पुत्रतया स्पृशति । निष्-
पा' सप् च । रायौ । मेघमर्दिनि अम्वरमे नि० । भिदे ।
अम्वरक न० आम्वमिव क्रामति राजते कै-क । [आम्व । धा-
अम्वरकूप न० अम्वं कपति स्पृशतिना पोहति । कष-अम्व
उम् च । रायौ । अम्वे नि० ।
अम्वरपुष्प न० अम्वस्य पुष्पमिव शुभलात् कार्यलाभ ।
जले । आम्वमिव पुष्पमव्य ० । रेतघट्टे पु० ।
अम्वरमातृह पु० अम्वमातृको मातृहः सा०००० । ऐरावते मले ।
अम्वरमु स्त्री० अम्वे अम्वमातृके ऐरावते स्नाति सा पु ।
ऐरावतस्य योषिति ।
अम्वरसुखसुख पु० आम्वमो सुखः इतः । ऐरावते मले ।
अम्वरौहस्य पु० अम्वमातृ तन्मन्दात् रोहति च-अम्वि ।
मैतृमनो मय किं मेघरवाद्भेदे इति ग्रन्थम् ।
अम्वरौह्य न० अम्वमातृ तद्विषये पाहुनिमिह्या-च । बन्धे ।

अत्र न। क्षण्य न० (त्र) क्षण्य वेदे साधु मल्लान् + यत् । न०५॥
 द्विधाया वेदमिन्दित्वात् । नान्योक्तौ अयं न वक्ष्य इत्या-
 कारके वाक्ये ब्रह्मण्याभावे च । व० । ब्रह्मण्यदन्त्ये लि० ।
 त्रा(त्रा)क्ष्ण्य पु० अत्राश्रये वजा त० । अपकटविभे ।
 ॥ धनौ भ्रा० व्याख० रदित् अक्ष० सेट् । यस्मै अभिषिक्त ।
 अभय न० भी-अच् न० त० । भयाभावे । इव० । भयान्त्ये लि०
 न भयमस्मात् । इव० । परमात्मनि, तत्त्वज्ञाने च । अभयं
 है जनक । प्राप्नोति सोमि श्रुति । हरितक्या स्त्री० ।
 अभयडिगिडम पु० अभयार्थे डिगिडम । जयटकायात् ।
 अभाय उ० भू-अच् न० त० । मरणे अभियमानतायाम् ।
 व्यायमते द्रव्यादिप्रदं भाव पदार्थसङ्घे ।
 अभायण न० भाव-ल्युट् न० त० । धौने, कथनाभावे च ।
 अभि अच् न० भाति भा-क्ति । कश्चित् प्रकारं प्राप्तस्य द्योतने,
 अभिषुष्ये अभिसाये, बोधाय, कषणे, समुत्पादये च ।
 अभिक् लि० अभिज्ञामयते अभि+कम्-लि० । काशुके ।
 अभिक्लम पु० अभि+कम् भावे वज् अट् । आरम्भे, आरौह्ये,
 युगे, श्रुतसंमुख्याने । कर्मणि वजि । आरभ्ये । [च ।
 अभिख्या स्त्री० अभि+ख्या अट् । अभिधाने शोभाया, कीर्त्तौ
 अभिग्रस्त लि० अभि+ग्रस्-क्त । शत्रुभिराक्रान्ते ।
 अभिग्रह पु० अभि+ग्रह अच् । मुट् इतिह्याते, प्रकाशहरणे,
 अभियोक्ते, अभिषुष्येनोद्यमे, गौरवे च । ल्युटि अभि-
 पक्ष्णमप्यल न० ।
 अभिघात उ० अभि+घ्न यञ् । महरि, क्रियाभेदेन द्रव्यस्य
 द्रव्यान्तरण संबोगविशेषे, यथा वर्षाशिरणकावे कण्ड-
 तांशुप्रभृतिषु स्थानेषु वायौ संबोग । संबन्धमात्रे च ।
 अभिघातिन् उ० अभि+घ्न लिङि । शत्रौ । प्राशुक्ताभि-
 घातरति लि० ।
 अभिघार उ० अभि+घ्न भावे-अच् । कोषे अभिषुष्येण
 वृतादे संघने । कर्मणि यञ् । विध्याने हते ।
 अभिघार उ० अभि+घ्न-अच् । द्विषाकसकेषु भारखोराटन
 सम्मानप्रभृतिषु अथर्ववेदतन्त्रादिप्रतिष्ठेषु कर्मणि ।
 अभिजन पु० अभिजन्यतेरिह्यन् जन-अच् अट् । कुले
 स्वातौ, जन्मभूमौ, कुलत्रे च ।
 अभिजात लि० अभि प्रशस्त जावं जन्म यस्य । कुलोने,
 पण्डिते, वेदे च । अभिजन्मद्यप्यल ।
 अभिजित् न० अष्टौतमपरमाधिते उत्तराषाढानक्षत्रस्य येष
 पतयैराश्विनपक्षे राशिराश्विनपक्षे राशिराश्विनपक्षे राशिराश्विनपक्षे
 स्योनविशाखकलामे । अभिषुष्येण जयति शत्रून्नेन

अभि+जि-करणे क्तिप् । शत्रुजयिनि, शत्रुतुल्यमभेदे,
 पक्षद्वयधाविभक्तदिनस्याधने भागे स्मृतिप्रसङ्गे इतपकाष्टे च
 अभिञ्ज लि० अभिजानाति अभि+ञ्ज-अ० । निपुणे, पण्डिते च
 अभिञ्जा स्त्री० अभि+ञ्ज-अट् । प्रथमसुखे ज्ञाने ।
 अभिज्ञान न० अभिज्ञायतेरनेन । अभि+ञ्ज-करणे ल्युट् ।
 शोद्यमिति ज्ञानसाधने चिह्ने ।
 अभितस्तु अच् अभि+तस्मिन् । सामीप्ये, अभिषुष्ये अभि-
 यतोऽर्थे, शीघ्रतायाश्च ।
 अभिट्टवण न० अभि+ट्ट-ल्युट् । वीतेन गमने ।
 अभिट्टोऽङ् उ० अभि+ट्ट-अच् । धाक्तोऽर्थे, अनिष्टविश्वने,
 अपकारे च ।
 अभिधा स्त्री० अभि+धा-भावे अट् । अभिधाने, शब्दत्रिष्टे
 अर्थबोधजनकतायास्त्रिभेदे च । अभिधीयतऽनेनेति वट् ल्ये
 अटि । वाचकशब्दे । भट्टयते अर्थफलजनकतापारदर्शनाया
 शब्दार्थनिर्वाया भावनायाश्च ।
 अभिधान स्त्री० अभि+धा भावे ल्युट् । कवने । करणे ल्युट् ।
 संशया, शब्दार्थप्रतिपादके निश्चयदोषादिनामके पक्षे च ।
 अभिधेय लि० अभि+धा-कर्त्तव्यि वट् । वाक्यार्थे, संक्षिप्ति च ।
 अभिध्या स्त्री० अभि+ध्य-अट् । परधनस्याजिहीर्षया, अक्षु-
 क्षाया, चिन्तने, विषयप्रार्थनाया च ।
 अभिनन्द पु० अभि+नन्-अच् । स्नाने, प्रतिपाद्यपुष्पकवर्णदि
 प्रवर्त्तके ज्ञाने, प्रशंसायाश्च । ल्युटि । अभिनन्दनमप्यल न० ।
 अभिनय उ० अभि+नो करणे अच् । दृष्टतभावन्यक्षे
 शरीरचेष्टादौ । भावे अचि । अभिनेयपदार्थस्य शरीर-
 चेष्टाभाषणा हरितुकरणे । अभिनयति बोधयत्यर्थश्च
 आधार अच् । शरीरचेष्टादिभिरुद्गमदार्ष्ट्यान्ते कृत्
 कटौ इत्यकाव्ये ।
 अभिनय पु० अभि+न-अच् । खने । शूने लि० ।
 अभिनवोद्भिद् (ट्) उ० अभिनवसङ्ख्या जायते उद्+भिद्-
 क्तिप् क वा । अट्टरे । [च ।
 अभिनहन न० अभि+नह+ल्युट् । अभितोषन्ने, दृढवचने
 अभिमिर्मुक्त उ० अभि धर्मेत सायन्मकर्मणा निर्मुक्त ।
 सूर्यास्तकाले निर्वाणमात्र, त्यक्ततत्कालकर्मस्यकर्मणि ।
 अभिनिर्याण न० अभि निरु+या+ल्युट् । जिगीषया गमने ।
 अभिनिवेश पु० अभितोनिवेश वज । अवस्थानं कर्त्तव्य-
 भित्वापहृषयन्ति यत्र संबोगभेदे, योगमास्त्राप्रसिद्धे भर-
 भीतिजनके अस्त्रनिवेशे, अनिलैरपि देहा दम्भिर्भोगो
 वा भूदित् मरुत्पनिवारार्थमापद्ये च ।

अभिनीत वि० अभिनी-क्त । युक्ते, विनीते, अक्रोधने, चमा-
वति, भूषिते च । [आभिमुख्येन गते च ।

अभिपन्न वि० अभि+पद-क्त । अपराधवति, आपह्नते, खीकृते,
अभिप्राय उ० अभि+प्र+इच्छ-ञच् । आपये, चक्ष्मती च ।

अभिभव उ० अभि+भू-ञच् । पराजये, तिरस्कृते, अनादरे, च
अभिभूत वि० अभि+भू-क्त । किं कर्तव्यमिति ज्ञानशून्ये,
पराभूते, व्याकुले च ।

अभिमत वि० अभि+मत-क्त । सम्यक्ते, आदरे, अभिष्टे च ।

अभिमतत्त्वम् न० अभि+मत-ल्युट् । मन्त्रपठने संस्कारकरणे,
निमन्त्रणे, आह्वाने च । [हस्तोत्तरेभेदे ।

अभिमत्य (स्य) उ० अभि+तन्व-ञच् सत्य इति एवे मन्-ञ ।
अभिमत उ० अभि+तन्व-ञच् । युद्धे, मरुतनिरपेक्ष-
तया कृते युद्धोत्सारे च ।

अभिमर्द्द उ० अभि+मृद-ञच् । युद्धे, मरु, पीडने च ।

अभिमान उ० अभि+मान-ञच् । आत्मलुक्तकार्योपे,
मिथ्यामते, आर्षादिर्षे, छाने, प्रलभे, हिंसायाञ्च ।

अभिमुख वि० अभिगतौ सङ्घं गतम् । समुखे । लिखा ढीप् ।
अभिमुख वि० अभि+मुख-क्त । भेदके, मिलिते, संगडे च ।

अभियुक्त वि० अभि+युज-क्त । परे युद्धे, आसक्ते, व्यवहार
विषये, प्रतिपादिते च ।

अभियोक्त वि० अभि+युज-ञच् । व्यवहारे अपराधभोजन-
कर्मणि वादिनि, अभियोगकर्तारि च ।

अभियोग उ० अभि+युज-ञच् । अन्यकृतस्य निजधर्मस्य
व्याप्य विज्ञापने, यद्वाधमाह्वाने, प्रपञ्चिकीर्णयाज्ञयने,
आपत्ते, मरणे, अयोगे च । [मिदं, मनोहरे च ।

अभिराम वि० अभिरम्यतेऽस्मिन् रम-आधारे षञ् । सुन्दरे,
आभिरूप उ० अभिरूपयति सङ्घं आत्मक करोति चुम्ब-ञच् ।
मित्रे, विष्टो च । अभिरूपयति निश्चयति । दृष्टिगते ।
उत्कर्षे रूपं यस्य । कल्पे, चन्द्रे च । मनोहरे वि० ।

अभिलाष उ० अभिभवति सङ्कल्पान्तेन करणे मद-ञच् ।
देवताप्राप्तिको निमग्नस्य विहितकर्मोत्तरं करणे इत्येवं
रूपं यावते । कर्मणि षञ् । शब्दे ।

अभिलाष उ० अभि+भू-ञच् । छेदने ।

अभिन्नाप (स) उ० अभि+नवाप-ञच् । इच्छाया, क्रोधे च ।
अभिनामोदयार्थे । [नद-ञच् । प्रयागे ।

अभिवाद उ० अभि+वद-ञच् । अभिप्राये । अभि+पु०
प्रतिवादनम् न० अभि+पु०-वट् । मृदु । अभिमुखोदरार्थे
वाचकं प्रयागे । अभिमुख्यस्य आनुकूल्यस्य वाचने

आशी' कार्यतेऽनेन वद-विष्-ल्युट् । रुनामोदयारण
पूर्वकं मनने । वत्प्रकारस्य दृष्टमिधाने ।

अभिविधिः पु० अभि+वि+धाञ्-क्ति । व्याप्ति, सहाधे च ।

अभिव्यक्त उ० अभि+वि+यनुज-क्त । उत्पत्त्यादिना प्रत्यक्ष-
योग्यतासाधने ।

अभिव्यक्ति स्त्री० अभि+वि+यनुज-क्तिन् । प्रत्यक्षयोग्यताया
अभिव्याप्ति स्त्री० अभितो-आभि वि+जाप-क्तिन् । काक
स्येन योने, सङ्घावयवसम्बन्धे, सङ्घतोहृत्तौ च ।

अभिग्रह वि० अभि+ग्रह-क्त । इदं तेऽपिदं भूयादित्येव
रूपस्य शुद्धिप्रादाभिप्रायस्य उद्देशे ।

अभिज्ञा वि० अभि+यनुज-क्त । अर्थ परस्त्रियं गच्छतीत्या-
दिना विद्यावाक्येन सैष्ठ्यविषयको दोषादोषो यस्मिन्
जने ज्ञियते तस्मिन् । [कृतमिति मित्यापवादे ।

अभिज्ञा स्त्री० अभि+यनुज-क्तिन् । स्वर्णसेवादिकमनेन
अभिज्ञाप उ० अभि+ग्रह-ञच् । स्वर्णयुक्तेन कृतमिथादि
विद्याद्वयकवाक्यवचने । द्विजगुह्यप्रतिवर्त्ये अभिष्ट
ते भूयादित्येवमिति द्वायमने च ।

अभिपक्ष उ० अभि+यनुज-ञच् । परामने, व्यक्रोधे, मरणे,
व्यसने च "अभिपक्षजं विजयिष्यामि" ति रघु ।

अभिपव उ० अभि+स्-ञच् । दक्षान्छाने, यद्धे, छाने,
पीडने, सुतोत्पादनादिव्यापारे, शोमसतापाने, गल्बहने च ।

अभिपवत्य न० अभि+स्-ल्युट् । काने, यक्षणे छाने,
शोमादिगणने च ।

अभिपेक्ष उ० अभि+क्षि-ञच् । विप्रिया शान्त्यर्थे, संचने,
आधिकारप्राप्त्यर्थे छाने, यदा राज्याधिकारार्थं राज्ये-
ऽभिषेकं वाचनार्थं शक्तिदीक्षायापिकारार्थं राज्याभिषेकस्य
मन्वादिना शिरसि अक्षरस्येपमार्थे च भाङ्गे च ।

अभिप्रेक्ष्य न० शिवया शिवोदभिमुखं मानम् अभि+प्रेक्ष+वि
ल्युट् प्रत्यये । शिवया शम्भो बोधयितुं तदभिप्रेक्ष्यमने ।

अभिप्रेत वि० अभि+प्रे-ञच् । वसिते, प्रीते च ।

अभिव्यन्दः उ० अभि+व्यन्द-भावे षञ् । एतद्वा शोभने,
ज्जादित्यर्थे च । कर्मणि षञ् । अधिषे । स्वर्गभि-
व्यन्दयन्मिति पुष्पार । वरुणे षञ् । नेत्रोत्ते ।

अभिव्यन्दमगरं उ० अभिव्यन्देन प्रभावमगरातिहङ्गा' तद-
तिवाचनेन कृतं मगरम् । वाचानगरे ।

अभिसन्ताप उ० अभि+सम्+तप-आधारे षञ् । युद्धे ।
भावे षञ् । अभिगमे, प्रयागे च ।

अभिसन्धान न० अभि+सम्+धा-ल्युट् । वसने, प्रगारे च ।

अभिसन्धि पु० अभि+सम्-धा-क्ति । अभिसन्धाने चदे ॥ च ।
अभिसम्पान पु० अभि+सम्-पत आधारे घञ् । युद्धे । भावे
घञि । प्रतने । [स्त्रिया ङीप् ।

अभिसरं वि० अभि+सरति छ+ट् । सहारे, अनुचरे
अभिसर्जन न० अभि+सृज-भावे लृट् । टाने, वधे च ।
अभिसार पु० अभि+ह-प्रत्य । मत्ते युद्धे, साहाय्ये, साधने,
स्त्रिया एतौ वा संभोगार्थे निर्जनसङ्घेऽस्त्यगमने च ।

अभिसारिका स्त्री० अभि+ह-घारेर्हो लुक् । कान्तमार्ग-
मत्ता स्थं संकेतव्यापगामिनी, स्त्रैर्याने वा ज्ञानामयन
क रणया स्त्रियाम् ।

अभिसारिणी स्त्री० अभि+ह-णिनि । अभिसारिकायाम् ।
अभिसृष्ट पु० अभि+सृज-क्त । दत्ते उत्कृष्टे, लब्धे च ।

अभिहार पु० अभि+हृ घञ् । अपविशोवेदा अभिगम्याज-
मणे, साक्षात्क्षेत्र्ये, अभियोगे, कवचादिधारणे च ।

अभीक वि० अभिकामयते अभि+काम-णि० । कासुक्ते,
• क्षामिन्, क्रूरे, निर्भये च । कबौ पु० ।

अभीक्ष्णम् अथ० अभिष्णीति लृट्-अस दीर्घ । नित्ये, प्राक्दर्शने,
भागे च । तद्वति द्रव्ये प्रकृष्टे भवे सतते च वि० ।

अभीक्ष् स्त्री० भी-हृक् न०त० । प्रतन्त्रुलाम् असङ्घटितपत्र-
तादभोरुपमत्वा । भयभूत्ये वि० । [गतन्त्रुलाम् ।

अभीरूपवी स्त्री० न भीरुष्यि अर्धसङ्घटितत्वात् पत्राख्यत्वा ।
अभीषङ्ग पु० अभि+सृज-भञ् दीर्घ । काकोमे, शपे च ।

अभीषु पु० अभि+सृज-ङ् । किरण्ये, लागम रति स्थाने प्रपद्ये,
कामे, अनुचारे च ।

अभीष्ट वि० अभि+ष्टप् क्त । वाञ्छिते दधिते, हृद्ये च ।
अभेद पु० मिट+वञ न०त० । भेदाभावे, तादात्म्ये, अविवेके
च । न० । विरोधपक्षे, भेदभूत्ये च वि० ।

अभेदा न० कश्चिन् मिट एतत् मतम् । कीरके । भेदानाहं वि०
अभ्यप्र वि० अभिप्रवृत्तय यस्या । निरुद्धे आसवे च ।

अभ्यङ्ग पु० अभि+अनृज-घञ् कृतम् । तैकादिभङ्गे ।
अभ्यञ्जन न० अभ्यञ्जतेऽनेन करणे अनृज ल्युट् । तैलादौ ।

भावे ल्युटि अभ्यङ्गे ।
अभ्यधिक वि० अभितीरेधिक । सर्वोत्तमे ।

अभ्यन्तर न० अभिगतमन्त्रम् । अन्तरावे, मध्यस्थाने ।
अभ्यसित वि० अभि+अस-रोगे क्त । रोगयुक्ते ।

अभ्यमित्रीण वि० अभि+अमितप्रलं गामी च । यत्नमभि,
सामर्थ्येन गन्तारि । [सामर्थ्येन गामिनि ।

अभ्यमित्रीय वि० अभि+अमितप्रल गामी क्त । यत्नमभि,

अभ्यमित्य वि० अभि+अमितप्रलं गामी दत् । यत्नमभि, मा-
मर्थ्येन गन्तारि । [दृष्ट नत्वम् । समीपे ।

अभ्यर्ण वि० अभि+अर्ह कर्मणि क्त अपिदूर्ये दृढभाव
अभ्यर्हित वि० अभि+अर्ह-क्त । उचिते, प्रेते, पूजिते च ।

अभ्यवर्कषण न० अभि+अव+कष-ल्युट् । शलादेरुद्धारणे ।
अभ्यवस्त्रान्त पु० अभि+अवस्त्रान्त-प्रत्य । शत्रोरामने, कर्मणि

क्रियमाणे प्रहारे, आघाते, प्रभाते च । ल्युटि । अभ्यव
स्त्रान्त नमथाख्ये न० ।

अभ्यवहार इ० अभि+अव+हृ-घञ् । भोजने । [हरणे ।
अभ्यसन पु० अभि+अव ल्युट् । अभ्यासे दीन इत्येकक्रिया

अभ्यस्त्या स्त्री० अभि+अव+वपताये कण्ठादि० शक् प्रत्यया
नत्वात् अ स्त्रीत्वान् टाप् । गुणेषु टोपादौपठे ।

अभ्याकाङ्क्षित न० अभि+आ+काङ्क्ष-क्त । निष्कामियोगे ।
अभ्याख्यान न० अभि+आ+ख्य-ल्युट् । निष्कामियोगे,

मिथोहातवे च । [चौ । सम्मुखागतमाने वि० ।
अभ्यागत पु० अभि+आ+गम-क्त । अष्टपूर्ये दृढ गतेऽति-

अभ्यागम पु० अभि+आ+गम-घञ् अट्ठि । निरोधे, सन्दे,
अनिके अभिवसने, भोगे, स्त्रीशारे, फलसंभवे च ।

अभ्यागारिका वि० अभि+अगारे तद्वति व्याघ्रत टङ् ।
दृढद्वित्रिपुलादिपौषणे व्याजवे । [आरम्भे च ।

अभ्यादान न० अभि+आ+दा-ल्युट् । आभिषेकनादौने,
अभ्यान्त वि० अभि+अम क्त नि० । रोगयुक्ते ।

अभ्यामर्ह पु० अभि+आ+मर्ह-आधारे घञ् । रणे । [च ।
अभ्याश पु० अभि+अश्र-आप्तौ घञ् । कवचमेनेत्यर्थं कान्तिके

अभ्यास पु० अभि+अस-वञ् । आहत्तौ । पुरोराकर्षणं,
नट्यं युक्तायुक्तविचार, वीर पुद्गेन तदाहति, श्रित्य-

भ्योदानमित्येकरूपविद्याभ्यासे, वीर पुद्गेन कीर्तने, अ
भिके, विजयोद्योगानानन्तरिते सजातीयैकवृत्तज्ञानप्रवा-

हृद्वे ध्यानदेरभ्यासे च ।
अभ्यासादन न० अभि+आ+सद-णिच्-ल्युट् । शलाद्यै

शत्रोर्विनीर्यताकरणे, शत्रो सम्मुखगमने च ।
अभ्याहार इ० अभि+आ+हृ-घञ् । अभिहारार्थे ।

अभ्युत्थान न० अभि+उत्-स्था-ल्युट् । आदरेणासनादित
उत्थाने गौरवेणोत्थानादिना प्रत्युद्गमने, उत्थितमाने,
उद्यमे, उद्गमे च ।

अभ्युदय पु० अभि+उत्-इष्-अच् । अभीष्टकाव्याणा प्राड-
भावे, उद्गौ, आशोखानाशुहादिष्वहारे च । अतएव

तदर्थकनाशम् आभ्युदयिकमित्युच्यते ।

अभ्युदितः प्रो अमिः अर्थः उदयिगयेन इतं गतं प्राप्तविहितं
कर्म यस्मात् । सूर्योदयकावे निद्रायाऽस्ततत्कालकर्तव्ये
मङ्गचारिणि । उदिते, प्रकाशिते च वि० ।

अभ्युद्यत वि० अभि+उत्+यम-ङ् । अयाचितोपस्थितेऽद्यादौ
अभ्युपगमः प्र० अभि+उप+गम-ञ् अट्तिः । खोकारे
समीपगतौ च ।

अभ्युपपत्ति स्त्री० अभि+उप+पद्-क्तिन् । अभिहननारण
पूर्वकाभीष्टसम्पादनकृते अतुल्ये, आत्मने च ।

अभ्युपायः प्र० अभि+उप+एष्-अच् । खोकारे आधिकोपाये
अभ्यु गतौ आदि+पर+सङ्+शेट् । अभति । आभ्योत् ।

अभि स्त्री० अभि-गतौ-इन् । मौक्तिकालपक्षार्थं काष्ठचित्ते
जुहावे । लिख्यं जीपि आभीष्यति ।

अभेदः प्र० अभि+बध्ने नञ् न+त० । न्याये, उचिते च ।

अम दीर्गे चुरा० उभय० अक+शेट् । अममति ते आमिभत् । व ।

अम गतौ, भोजने, शब्दे च आदि० अक० शेट् । अमति आमीत् ।

अमः प्र० अम-ञ् अट्तिः । दीर्गे । अमकफलादौ दि० ।

अमकूलः प्र० नाति नङ्गन् यत् । अरुणहृत्ते । इष० उपचन्द्रान्ये
वि० । न+त० । मङ्गलाभाये । [पावे ।

अमत् न० अमत्तमस्य अम-भोजने आभारे ऋन् । भोजन-

अमरः प्र० अ-पचादाच् न+त० । देने, अष्टशक्तिमये अमर-

विंशुमानके आदि०, खुशीहृत्ते, च हि विन्दोऽपि इव इवः
प्रदीहति, अक्षय न भिजते । पाद०, तस्यापि वृक्षादौ

वृक्षतापनेऽपि अमः । अमिषसुखे च च हि वृक्षकारं
मूत्रौ मितोऽपि न जीर्यति । इष० मरणान्ये वि० ।

अमरविजः प्र० अमरपूजकः विजः प्राक् व० । देवते
पूजारीणि स्याते वि० । [रक्षगन्तां स्त्री० ।

अमरमुष्णकः प्र० अमरमविशेषं इयं यत् । कटुहृत्ते,

अमरा स्त्री० अ-पचादाच् न+त० । दूर्वाया, पुटूया, शूषाया,

अरायौ, पटहृत्ते, एतदुपायौ च । अर्थे आदित्यहर्षि ।

देवगर्भाभमरावयाम् ।

अमराट्तिः प्र० अमराणामटिः इत० । शनिदयते ।

अमराणयः प्र० अमराणाभामयः । अर्थे । [रक्षगन्तां स्त्री० ।

अमरावती स्त्री० अमराविद्योऽंशं मत्तं नञ् दीर्घः ।

अमर्त्यः प्र० अतिमहति यत् मर्त्यः न+त० । मरणान्ये देवे ।

अमर्त्यभुवन न० अमर्त्यां देवाणां भुवनम् । अर्थे ।

अमर्त्यः प्र० अ-पचायौ यञ् विरोधे न+त० । पचादिहृत्ते बोधे ।

अमर्त्या वि० अ-प-चु न+त० । शीघ्रने, अक्षयने च ।

अमल न० अम+अमन् । अमले । निर्मले, दोषरहिते च वि० ।

लक्ष्मां, भूयस्त्वानां, नामिनामायां च स्त्री० ।

अमा अन्त्य० न माति क्तिप् । सङ्घर्षे, निकटे च । अमात्रा-
स्यायां त्रिवौ, चन्द्रस्य सर्वकलाव्यापकतया स्थितायां सूर्य-

किरशासंपर्कादटीप्रायां कलायाश्च स्त्री० ।

अमांस वि० नाति मांसं यत् । दुर्घटे । मांसहीनो हि दुर्घटः ।

अमात्यः प्र० अमा सङ्घं वधति तत्कृ । मन्त्रिणि । तस्य सङ्घ-
चरत्वान् । [मनः कचदायके इ ले ।

अमानस्य न० मानसे साधु न भवति मानसं यत् न+त० ।

अमाव(वा)स्यास्त्री० अमा सङ्घं वधतचन्द्रार्कौ यत् वध-यत्

एतदा क्षणपक्षमेवतिथौ तद्दिने चन्द्रार्कौवैकस्मिन् ।

अमित्रः प्र० अम-रोगे इत् । रिपौ । [वि० ।

असुक्तं न० अ-च-ङ् न+त० । सदा भायें हृत्किमभेदे । सुकृतिभेदे

असुत्त अन्त्य० अदम्+अन् । परलोके, जन्मान्तरे च ।

अमूर्त्तं वि० मूर्त्ति+अर्थे आदित्वाट् न+त० । मूर्त्तिशून्ये
सामुदायौ । [अन्त्ये वि० ।

अमूला स्त्री० नाति मूलं यत् । अनिशिष्टाहृत्ते । मूल-

अमृतं न० अ-ङ् न+त० । मोक्षे, कोनागिष्टहृत्ते, सदायां, लवे,

इते, अमृतं स्यादवाचितमिति मूर्त्ते अवाचितमर्थे च ।

अमृतहृत्ति न० । मरणान्ये वि० । विभोक्तौ स्त्री० ।

अमृतजटाः प्र० अमृतं जटा यस्याः । जटार्मासीहृत्ते ।

अमृतदीधितिः प्र० अमृतमिवाभायानकरी दीधितिः किरणो
यत् । चन्द्रे । [पदीर्घे प्र० ।

अमृतफला स्त्री० अमृतमिव स्वादु फलं यत् । प्राञ्चानाम्

अमृतयोग्यः प्र० अयोग्यमविद्यायां नञ् अविशेषेऽनुत्तमां परा-

विशेषं युक्तायाश्च त्रिवौ ।

अमृतवल्ली स्त्री० अमृतमिव जीववशाभाय यल्ली । गृहस्थान्

अमृतसूः प्र० अमृतं दीधितिस्त्वभाषायां सूते सू-क्लिप् । चन्द्रे ।

अमृतान् देवान् सूते । देवमाहरि स्त्री० ।

अमृतसोदरः प्र० अमृतं सोदर एवस्यानजं यत् । अर्थे-

अर्थे । उच्ये-अमृतो हि सद्यदादुत्पत्तिः । तज्जानोदयान्

घोटकभावे । [जतायाम् ।

अमृतधन स्त्री० अमृतमिव सखि स-पचादाच् । इदानी-

अमृतान्वयः प्र० अमृतमन्यो भयो यत् । देवमात्रे ।

अमृतार्थनः प्र० अमृतमर्थमिव अम-न्यु । देवमात्रे ।

अमृताक्षरः प्र० अमृतमाक्षरमिव माहटाक्षरिणां

अर्गाद् भूगोत्रं नवति आ+ङ् ह्रस्वः । यदर्थे तस्यामृत-

रक्षणांनो महाभारते आदि० ११४० ।

अमेधस् वि० नाति मेधा यत् न+अधिच् । इयं, अन्त्यहृत्ते च

अथेध न० मेधं पवित्रं न०त०। इतीये । पवित्रमिधे नि० ।
 अथोघ नि० बोधो निष्फलः न०त०। सफलं, अर्थवत् च । नद-
 भेदे पु० । पटोललतायां, हरितिकायां विहङ्गे च स्त्री० ।
 अथ गतो आदि० पर०सक०सिद्ध० । अथनि आसीत् ।
 अथक न०अथति योमं नवत्यन्यपर्यन्तं गच्छति अथ-अनुत् ।
 नेत्रे । अथान्ते स्नेहेनोपगम्यते घञ् साधे क । पितरि ।
 अथवर न०अथि ग्रमे घञ् अथ० घट्टकां रा त घत्ते अथ-
 रा-क । अथान्ते साकाये, मथैरमथ्युक्ते मथे, खनाम
 अथान्ते गन्धद्रव्ये, अथकधातौ च ।
 अथरि(री)प न० अथान्ते प्रच्यतेऽथ अथ-अरिप नि० वा
 दीर्घः । भाजनाखोला इति अथान्ते भर्जनपात्रे । अथ
 रीपमपि । दीर्घयुक्तस्तु विष्णौ, शिवे, मातुङ्गे, बाणके, आत्मा
 मकटके, नरकभेदे, अतुतये, सूर्यवज्रमथभेदे च पु० ।
 अथष्ट पु० अथाय चिकित्सकशब्दाय तत्राख्यापनं यं तिष्ठते-
 र्भिमतिं स्यात् क पत्यम् । चिकित्सके, विमार्त चैत्यकन्याया
 जाते घञ्हीरण्ये, देवभेदे, हलिपके च । यूपिकाया स्त्री०
 साधे के तुल्ये अत इत्ये अथविकाथयज्ञेय वामनहाटीति
 प्रसिद्धाय आक्षेपितायाश्च ।
 अथष्टकी स्त्री०अथष्टकायति आदानार्थमाहुयति कै-क गौरा-
 डीम् । (पलाय) इति खालाया वताया पाठायाश्च ।
 अथा स्त्री० अथान्ते स्नेहेनोपगम्यते अथ-कर्षण घञ् ।
 मातरि, नाथोक्तावधि तत्त्वैव, अथान्ताया, कायीराज
 कथायाश्च ।
 अथासा स्त्री० अथान्ति यद्धं वाति घत्ते सा-क । मातरि ।
 अथासिका स्त्री० अथान्ते साधे के तुल्ये अत इत्यम् ।
 मातरि, पायु राजमातरि च ।
 अथिका स्त्री० अथान्ते साधे के तुल्ये अत इत्यम् । मातरि,
 धनराजराजमातरि, जगद्व्यादकन्यान् दुर्गायाश्च, अथका
 लतायाम् कटुके न अथाताया लतायाश्च । [स्त्री०]
 अथ न०अथि यद्धे-च । जसे । राखा इति अथाताया लताया
 अथकएक पु० अथन कथकमिव । कुशीरे, यष्टाटके च ।
 अथकिरात पु० अथनि किरात इव हिंस्र । कुशीरे ।
 अथुकीश पु०अथनि कोम वामन इव । शुभक इति अथान्ते
 धिपुमारे अथजन्तुभेदे ।
 अथुधामर न० अथनि धामरमिव । मेवसे ।
 अथमुज न० अथनि जायते । पक्षे । अथ्ते हिजन् इति
 अथान्ते ह्ये च पु० । यद्धे पु०न० ।
 अथुष्ट पु० अथ ददाति दा-क । मेघे, हलके च ।

अथधि पु० अथनि धीयन्तेऽथ धा-आधारे नि । सस्रे ।
 अथुवाची स्त्री० "अथिन् वारे सहस्राधुवत्कालं मितुनं
 प्रजेत् । अथुवाची भवेद्विज्ज्ञं पुनस्तत्कालवारयोरिति"
 ज्योतिषोक्ते "रजोयुक् स्थावुवाची खादि"ति ऋतेय
 सूर्याख्यानार्हानाथमथमथरथे जातरजसाया भूमौ ।
 अथुविशुवा स्त्री० अथुधरिष स्ववति सु-यच् । पत्नान-
 र्द्वैरक्षायां द्रुतकुमार्याम् ।
 अथुपत्ता स्त्री० अथनि पत्ने यश्च । उष्टाटके ।
 अथुप्रसाद् पु० अथनि प्रसीदन्त्यनेन प्र-सद्-यच् । निर्मा-
 लीति प्रसिद्धे कतव्ये । [च]
 अथुष्टम् पु० अथनि विभक्तिं भञ्ज-किम् । मेघे सस्रे हलके
 अथुमातज पु० अथुमाने अथमाने जायते जन-ह ।
 भाठक इति अथान्ते यथुके । [प्रिप्यां स्त्री०]
 अथुसह न०अथनि रोह त जायते सह-क । पक्षे । अथस-
 अथुवासिनी स्त्री० अथुनि जलप्रधाने वसति वस-णिनि ।
 पाटलाह्वे । [घलके च]
 अथुवाङ् पु० अथुनि वङ्गि वङ्ग-यच् । मेघे, तन्नामनामके
 अथुवाङ्गिनी स्त्री० अथुन वाङ्गयति लौकात् वङ्गिपचा-
 रयति वङ्ग-यच्-णिनि । आनादिरचिते लौकाजल-
 वीचनीयान्ते ।
 अथुवेतस पु० अथुजातोवेतसः याक०त० । जलवेतसे ।
 अथुशिरिषिका स्त्री०अथु शिरिषः अथान्ते के स्त्रीत्यम् ।
 जलशिरिषे । [इति अथातायां जघीकायाम् ।
 अथुसर्पिणी स्त्री०अथुनि सर्पति स्र-णिनि ३त० । (जो)क
 अथुलत नि०अथु अथु लत अथु उष्ट्रात्मकाम् दुष-
 चाराद्युक्ते तत वि-क-क । निरीदनयुक्ते वधवि ।
 अथुम् न० अथि-यद्धे घञ् । जसे, वामनासौधौ च ।
 अथुःसार न०अथस सार वा करोति वा विधत्ते । घृता-
 याम् । हले अथुसारमपि ।
 अथोज न०अथधि जायते जन-ह ३त० । पक्षे । अथ्ते पु० ।
 यद्धे पु०न० । जनजातमाने नि० । [पद्मप्रभे]
 अथोजय(प)गुड न० अथोजाना समूह, अथोज+य(प)य
 अथोजयोनि पु० अथोज इतिनाभिपद्यं योनि-उत्पत्ति-
 स्थानं यस्य । विधातरि ।
 अथोजिनी स्त्री० अथोज+अन्-साधे, अदिति दे० वा इति ।
 पद्मप्रभे, पद्ममुत्पत्ते जताह्वे च ।
 अथोद पु० अथो ददाति दा-क । मेघे, हलके च । जन-
 टनकहति नि० ।

अम्भोधर उ० अम्भो धरति एज-वारणे अथ । मेघे ।

समुद्रे, हस्तके च ।

अम्भोधि उ० अम्भानि धीयन्ते यत्न धा-आधारे कि । समुद्रे ।

अम्भोनिधिः उ० अम्भानि निधोयन्तेऽयं निन्धा-कि । समुद्रे ।

अम्भोराशि उ० अम्भानां राशिरिति एकलोपचितत्वात् । समुद्रे ।

अम्भोरुह न० अम्भानि रोहति रुह-क । पक्षे ।

अम्भय निन्धयां विकार अयन्-भयट् । जनविकारे फेलादौ ।

अम्भ उ० अम्भानि भौरभेण दूरं गच्छति अम्-उम् । आम्भयणे ।

फलपतादौ न० । एवं प्रायः सर्वत्र दृष्टव्यवक्षे ।

अम्भान्त उ० अम्भं रन्धं सर्वत्र पवपुष्पादौ अन्तनि व्याशोति

अन्त-अपु रस्य वा अन्तम् । (आमन्त्रा) अन्तात्तद्वत्ते सर्वत्र

के अन्तात्तद्वत्ति । वा रत्नाभावे अम्भान् । (मे) अम्भान्तवत् ।

अम्भ न० अम्भ-क । (पोत) कम्भे । (टका) रन्ध्रे उ० । तद्वति निम्न

अम्भक उ० अम्भोऽयं अम्भाने च । (मान्दर) ननुषट्ठे ।

अम्भकेशर उ० अम्भं केशरोऽयम् । केशपूरे ।

अम्भकृद् उ० अम्भं कृडा शिवाऽयम् । अम्भशब्दे ।

अम्भकक्षीर उ० अम्भो अम्भोरः । (गोहानेषु) अम्भोरद्वये ।

अम्भनायक उ० अम्भं रन्धं नयति भो-यन् । अम्भनेत्ये ।

अम्भनिशा स्त्री० अम्भरन्ध्रे नि शेषेण गते शीट्-ड । गडोद्वये

अम्भम उ० अम्भं भज यत्न । अम्भमकृष्टे ।

अम्भपत्नी स्त्री० अम्भं पत्नं यस्याः । पत्नाभोक्तव्याम् ।

अम्भपनस उ० अम्भं पनसः कर्म । (मान्दर) ननुषट्ठे ।

अम्भफल उ० अम्भं फलं यत्न । निरुक्त इति शब्दे ।

अम्भभेटन उ० अम्भानां निधितोऽयं कर्मणि लुट् । अम्भनेत्ये

अम्भरुक्ता स्त्री० अम्भानां रूढिनि रूक्-क । मातृवज्जननगङ्गायां

अम्भलोनि(णि)का स्त्री० अम्भं रन्धं नाति रूढिनि अम्भानां

तत्त्ववति अम्भपान्नात् कीनयति रुक् लुप्त्वा वा अम्भम् ।

आम्भर इति शब्दे ज्ञाते ज्ञातभेदे ।

अम्भवती स्त्री० अम्भो रन्ध्रे विद्यतेऽस्याः अम्भन्-जट्ठ वत्सम्

अट्ठान् इति शब्दे ज्ञाते ज्ञातभेदे ।

अम्भवन्ध्या स्त्री० अम्भ-कर्मणि ल्यट् । अम्भवन्धे, कन्दभेदे ।

अम्भवाटिका स्त्री० अम्भानां रन्ध्रे वाटिका अम्भानि ।

मातृगङ्गेभेदे । [अम्भ इति शब्दे पुके ।

अम्भवात्मिक उ० अम्भरत्नानिभोगात् अम्भं भावभेदे । पुके

अम्भवोज न० अम्भानां वोजं कारयम् । (निष्प) इत्यादि ।

अम्भरुक् न० अम्भानां रन्ध्रे इत्यस्यापारः । (मिथु) इत्यादि ।

अम्भवेतस उ० अम्भोऽनेतद्वत् नद्वत् । पुका इति शब्दे पुके ।

अम्भग्राह उ० अम्भं ग्राहो यत्न । पुका इति शब्दे पुके ।

अम्भसार उ० अम्भो रन्ध्रेण वारः प्रधानं यत्न । पुके निम्बुने,

हिन्नावे च । काश्चिन्ते न० । [इति शब्दे हस्ते ।

अम्भरुद्रा स्त्री० अम्भरत्ना, यत्ना इति । आम्भरुद्रा

अम्भरु स्त्री० अम्भो विद्यतेऽस्या अर्थकादाय । निविद्याम् ।

अम्भारुक्ता उ० अम्भम् अम्भुणाकारमयं यत्न । पुके ।

अम्भारुटन उ० अम्भो अम्भ-कर्मणि लुट् कर्म । अम्भारुटन

इत्ये । [इत्ये । अम्भारुटनम् ।

अम्भान उ० अम्भ-कर्मणि लुट् । आम्भान इति शब्दे ज्ञाते ज्ञातभेदे ।

अम्भिका स्त्री० अम्भोऽयं अम्भोऽयं । निविद्याम् । अम्भिकेत्येति

अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

अम्भ उ० अम्भो अम्भो अम्भो अम्भो । अम्भो अम्भो ।

ज्ञारः । तथाच ज्योतिषोक्तगणितरत्ना मेपादित
पथादेकविंशो बीमादीनवधाये एवेदानीं विपुवादिष-
क्रान्तिर्भवति एषं विष्णुपदाटेनामपि तत्तदय एव यद्
प्रभासश्च । अथ द्वायमानुसारेण यद्भवमासुसारस्त्रीकार
दिनमानविशेषस्य सम्प्रसारिमाधस्य, ज्ञायापदविशेषस्य, च
बोधापेक्षिति विज्ञाने प्रसिद्धम् । करणे स्फुटि । उक्त्या
नक्षत्रासाधने भास्त्रे, “ज्योतिषामयनञ्चैवेति” सैन्यनिवेश
विशेषरूपेण प्रवेशमार्गे च “अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमव-
स्यता” इति गीता । आधारे स्फुटि । पथि, स्फुटि, आधारे,
स्थाने, “ता यदस्यायं पूर्वमिति” मत्तु । प्रायुक्ताराणि
चक्रस्य अंशरूपे गतिस्थानविशेषे च “तत्काले सायनार्क
स्येति” नीलकण्ठः ।

अयनसंक्रान्ति स्त्री । अयनेन राशिचक्रस्य पश्चात्, प्राग्वा-
नया ज्ञाता संक्रान्तिर्यथासाध्या प्रभासद्वयस्य सञ्चार यन्त्र-
क्रम-क्रियम् । चक्रसंक्रान्ति, मेपादिभिर्द्वादशस्थ स्थानेषु
विभक्तस्य राशिचक्रस्य प्राक् पश्चाद्वा दीर्घायमानतया
निर्दिष्टमेपादित्यानात् पश्चात् पूर्वम् वा यद्भवमासुसार-
श्राक्रान्तराशिं विहाय राश्यन्तरे गमनं चक्रसंक्रान्तिं अ-
नियतस्थानतया चक्रताम् । निर्दिष्टराशिस्थानेषु यद्वासा
मण्डलसञ्चार अवस्रसंक्रान्ति राशिचक्रान्तिरिति बो-
ध्यते नियतमेपादित्याने एव आयमानत्वादस्यत्वम् । यान्त्यैव
संक्रान्त्या यथा भासादिव्यवहारे न दोषः चक्रसंक्रान्त्या
तु यद्वा दीर्घायमाना दृष्टविभिन्ने भवन्ते ।

अयस्य न० २१-अयन् । कौटि, तदि स्थावरभययस्थानवा-
दिध्यात् चलति ।

अयस्तान्त इ० अयसा मध्ये कान् रमणीय कक्षादिव्यात्
चलम् । कान्तिकौटि इति ख्याते कौटिभेदे । इ० । सवि-
भिन्नात्वे कौटिकर्षके चक्रक इति ख्याते प्रसारभेदे च ।

अयस्तार इ० अयस्य-त-अय उप० सं० । कौटिकारे ।

अयाचित न० याच-क्त न० त० । अयसास्त्वहो “अयतं
सादाचित”मिति मत्तु । अयमिते वि० ।

अयि अयः २१-२२ । अथे । अयनवे, संयोधने, अयुरागे च
अयुक्त्यद् ३० अयुज सप्तसप्त छदा अयः । इतो संक्रा-
या योधापत्तम् (ज्ञातिव) इति ख्याते सप्तपथं इत्ये ।

अयुक्त वि० न+युज-क्त । विपवायक्ततया कर्मण्येवमवहिते,
अयुजिते, आपद्विते च ।

अयुगम न० न युगमात्रम् । विजोड इति ख्याते विभगे ।

अयुगमच्छद् ३० अयुगमपि सप्त सप्त छदा अयः । सप्तपथं इत्ये ।

तस्य हि प्रत्येकपञ्चने सप्त सप्त पथानि विद्यन्ते ।

अयुत वि० यु-क्त न० त० । न्यसंयुते । दशसहस्रसंख्याया न० ।
अये अयः २१-२२ । कोमे, विषादे, संभवे, स्मृतौ, सवृद्धौ च
अयोगे इ० युज-यज् न० त० । योगाभावे, कृपोगे, वियोगे
च । न० न० । मिथुरे, कूटे, कठिनोदये च ।

अयोगवत् इ० अय इव कठिना गौर्वाण्यो यस्य वि० अच् ।
अज्ञात् वेष्टाया जाते भनिकोमजे सङ्कीर्णवर्णे ।

अयोगवाह इ० अस्तरसंभाषायस्तुलेषु अस्तरण् रत्यादिषु
अवर्द्धयन् भान्ति योग पाठादिद्वयपदसंक्रान्ते मेपाते तथापि
वाङ्मयनि पल्लवत्वादिकायांदिक् निम्नाद्यनि शब्दे अच्
कर्म० । अतुल्यारिचर्मादिषु, “अतुल्यारो विवर्गयन्त्र-
प्रयो चैव पर्याप्तौ । अयोगवाहाविशेषा इति पिशाक-
उपदिष्टे ।

अयोधुरा इ० युज योधाकार अयसा निर्मितोयुग्मः ।

योकोति ख्याते कौटुटिकायाम् । [इत्याम् ।

अयोधुय न० अयोऽपे सृजे यस्य । सृपं तस्य सृजे कौटु-
अयोधन इ० अयावि कन्यन्तेनेन हन-अप् पमादेयप नि० ।

हातुडोति ख्याते कौटुडहरे ।

अयोध्या स्त्री० युध यधत् न० न० । स्रद्धुतीरे खनामस्या-
नया नैमर्याम् । योधनान्तं वि० ।

अयोनिज इ० योनौ उपपातात् मातरि न जाते ।
परमेश्वरे । सोतावा स्त्री० । [मये ।

अयोमल न० अयसो मलद्वय । कौटुग्य इति ख्याते कौटु-
अर न० अ-अच् । चक्रस्य भाभिनेत्योर्मध्यस्य काले, ग्रीमे च
शीघ्रतादियुगमिति वि० । आर्षे के । यैरावे । पण्डे
मण्डोति ख्याते इ० ।

अरघट्टा(क) इ० अरं ग्रीमं पशते चास्तोऽसौ । मङ्गकूमे,
तदुपरिनिबद्धज्योत्स्नोमनकावे च । मार्वे च । तत्रैव
अरजस् वि० रज्ज् अयसु मण्डप मत्तः । रज्जोपुष्पा-

अरग्यकुलत्थिका स्त्री० अरग्यस्य कुनयिका सत्यकुलत्थया ।
 वनकुन्धीति रघुनामा कुलत्थिकायाम् ।
 अरग्यकुसुम्भ उ० इत० वनकुसुम्भे ।
 अरग्यचटक उ० इत० वनचटके ।
 अरग्यनाट्टक न० अरग्ये जायते जन+ठ कर्म्म० । वन
 आटा इति रघुनाते वनाट्टके ।
 अरग्यजीर उ० इत० वनजीरके ।
 अरग्यधान्य न० इत०, मोषाराटौ वनधान्ये ।
 अरग्यसत्त्विका स्त्री० इत० । डाग इति रघुनाते दंगे ।
 अरग्यसुन्न उ० इत० । वनसुन्ने ।
 अरग्यवायस उ० इत० । डांडकाक इति रघुनाते श्लोककाके ।
 अरग्यवायसूक उ० इत० । वनमेतो इति रघुनाते वनवास्तुकाके ।
 अरग्यमूरण उ० शांत० वनमके श्लोक इति रघुनाते वनमूरणे ।
 अरग्यखंडा उ० अरग्ये देव किंसुः । हके ।
 अरग्यपटौ उ० अरग्याय गन्तुं पटो । ज्येष्ठशुक्लपञ्चाम् ।
 “अथैवापि निने पथे पथो वारग्यमंशिता । अजनेक-
 करासध्यामटलि विविने क्षिय ” इति कृतिः ।
 अरग्यानी स्त्री० अरग्यस्य नि० कीच् व्यानुक्तं च । मकारग्ये ।
 अरति उ० अ-रति । श्लो० । रम-क्षिन्तु नत० । अरतस्वित-
 विलतायाम्, रागाभावे, रतिविरहे, लोभे, “अ भोत्तन्न-
 लाभेन वेतसो यानव्यतिः अरति मे” श्लो० इत्येव रतिवि-
 योगान्नसो व्याजुलीभावे च स्त्री० । न० व० । रागहीने वि०
 अरति उ० अ-रति रतिः बहुसृष्टिकरं च नाति यत् ।
 विलतत्रति बहुसृष्टिकरं, तदुपरिभावे, कपोतौ च ।
 अरम् अयम् अल-अम् वा कस्य रत्नम् । वल्लभायेऽन-
 मर्थे शीघ्रतायाश्च ।
 अरर वि० अं-अरच् । कडाटे, अदिभावे च ।
 अररे अयम् अरं शीघ्रं रति रा-हे । शीघ्रं प्रत्युत्तर
 नामधेयत्वा लते अतिप्रयत्नया धंशने ।
 अरपुत्रि उ० अ अरु वा शम्भुम् । (शोभा) श्लोभाकड्ये ।
 अरसिन्धु-अरापि चकाडापीठरुमानि विन्दते विन्दु+दापठे
 अराति उ० न राति दटाति रापं अ+अ-तिच् । यत्नौ ।
 अरान उ० अ-रिच् अरु अरग्यमार्ति आ+आ-च् । सर्वरथे
 वल्लभानि । उट्टने वि० । वेद्योऽपि स्त्री० ।
 अरि उ० अ-रि । श्लो० रघुनाते, चजे, विष्णुपति, कामको-
 ष+दिग् बहुम्, तदुपरिभाषायात् बहुधंशनात्, ज्योति
 र+पठि अयारविजे बहुध्याने च । [नकाटे ।
 अरिश्च न० अरग्यमेव अ-रिश्च । रति इति रघुनाते भौवाचन

अरिश्च उ० अरं रोगरूपं गन्तुं श्रुति अर-अच् । काष्ठमर्हते
 अरिमेद उ० अरोर्विदुष्टदिरक्षेव भेदः सारः सन्तोऽयम् ।
 (शुद्धावावना) हचभेदे । अरं ररि भेदति ररताम्
 अरं शिष्टाति भिद-अच् । विदुष्टदिर ।
 अरिपट्टक न० अरु च अरौ च ह० ततः परिमाणार्थे क पट्ट
 वम् अरिस्वामिकं पट्टकं शाक त० । विवाहे कर्त्तव्ये
 योगविशेषे, तथाहि दृष्टमेव परस्परराग्नमेव परस्परस्य
 रागे पठ्यते अरमेव वा अरुम्, तयोः राग्नोर्मि-
 श्रान्तभावे पुनर्न दोषः गत्युच्चाभिकत्येतीष दोषः
 अरिपट्टवर्ण उ० पट्टो वर्णः मनुष्यायः पट्टवर्णः अतीनां
 कामश्लोभशोभनोद्भूतमन्त्रार्थेदुपायामन्त्राणां बहुवर्णः
 देवीभायवतवत् षिण्भागवतवत् गमकतया समाप्तः ।
 काम दिग् पट्टस्थानरेपु गत्युच् ।
 अरिष्ट उ० रि-रि-रि । न० व० । रिपथे, निम्बे, हचभागे,
 अचचभेदे, काके, कटुपक्षिणि, रीठा इति रघुनाते केनिम
 हये च । कशुमे, अरयचित्ते तमे, अरुर्जने, पुनिकागरे,
 गये च न० । ह० । पुमे । अरिं हे । निम्बे, केनिमे
 हये च उ० ।
 अरिष्टाति उ० अरिष्ट+नातिम् । शुभाभंशने । पुमहरे वि०
 अरिष्टसूदन उ० अरिष्टमहरं सूदयति सूद+सुप् । शिष्टौ ।
 अशुभमागये वि० । [सम्पादके रोगभेदे ।
 अरिष्ट उ० न रविर्ष्य । मलप्रमिश्राणे भोजनयोऽगता
 अरुज उ० न रजति अ-रु । शीतान् इति रघुनाते हने ।
 अरिष्य उ० अ-रुमन् । सूयं, सूयंभारयौ, पुष्टे, मर्यादामे,
 नि-अर्ये, दावभेदे कृष्णभेदे, उद्भागहरे च अय्यन्नरागे
 च । लक्ष्मिभित्तलो वर्षे उ० तद्वि वि० । कुड्मं,
 विन्दुरे च न० । अग्निजामा यन्माहात्म्यम्, अतिविषाया
 मतोभेदे अरुष्युप्रायश्च स्त्री० ।
 अरुणलोचन उ० अरुणे रते नीचने यस्य । पारावतपक्षिणि
 अरुणसारथि उ० अरुणः सारथिर्ष्ये । मूथे, ।
 अरुणानुज उ० इत० । मरुते । अरुणात्तज्जयमेव ।
 अरुणोदक न० अरुणमुदकं द्रव्य । मरौभभेदे ।
 अरुणोदय उ० अरुणमोदयं तद्विहरणमोदयो-दयम् । “अरुणो
 पटिकाः प्राग्वरुणोदय पश्यन्ते” इत्युक्ते नृणोर्दयात् प्रापि कामे
 अरुणोदा स्त्री० अरुणमुदकं यन्माहात्म्योदः । मरुदादि
 दिग्भारात् नृणो धन्यां नयाम् ।
 अरुणोदय उ० अरुण उदय । पुराणि रघुनाते अरुणो ।
 अरुणुद वि० अरुणि मरुणोप मरुणि मरु-अरु उम् च ।

मर्मपीडके, हृदयपान्थिक्पमर्त्यस्यानस्यकारके च ।

अक्षन्वती स्त्री० अक्षुत्यम् । अक्षिपत्राग्रम् ।

अक्षुक् पु० अक्षर्ममस्यानं क यति योह्यते कै-क । अक्षमात्रेण
अक्षकारके भङ्गातकहणे ।

अक्षुक् पु० अक्षरेण करोति अक्षुक्+कृ+यच् । भङ्गा-
तकहणे । अक्षकारिणि लि० ।

अक्षुक् पु० अक्ष-उभ । अक्षे, रत्नखदरे च । मर्मस्थि न० ।
अक्षे, अक्षे च पु० न० ।

अक्षुक् स्त्री० न किञ्चिन्मूलमात्रेण रोहति आकाशे एव
रोहति । अक्षुक्+त । मर्ममल्लयाम् ।

अक्षे अक्ष-उभ । रोपाक्षणे, मोचयमोचने, अपक्षयौ, अमयावा
अक्षेरे अक्ष-उभ । अक्षे+रोपावा द्विवक्तिः । मोचयमोचमादौ ।

अक्षेति लि० अक्ष-उभौ चञ् रोहन्तिर्दोषिष्ठ । न० व० ।
द्विवचन्ये दोषिष्ठान्ये च । [अक्षुक् त ।

अक्षे तापे, लभौ च बुरा-उभ-सक-सेट् । अक्षयति ते आर्थ-
गर्क उ० अक्ष-अर्थेति चञ् कुलम् । अर्थे, अर्थे, तापे,
अक्षेति, विष्णौ, पण्डिते, आकन्द इति ख्याते हृषे,
आकन्द इति ख्याते कायविशेषे च ।

अक्षेकान्ता पु० अक्षोर्दक्षिण्य काकोऽनुकूलो यथा' कक्ष-
का । अक्षुक्छिदा इति ख्याते हृषे । [अक्षुक् प्रियावायाम् ।

अक्षेचन्दन पु० अक्षेक्ष प्रियचन्दन आकाशतः । रत्नचन्दने ।
अक्षेकतमय पु० इतः । सप्तिने, अक्षे, यक्षे, ग्रानौ, वैष्वसतमनौ
च । यक्षमाया स्त्री० द्विवचनम् । अक्षिणीकुमारयोः पु० ।

अक्षेय पु० अक्षे अक्षेयं तीक्ष्णं यक्षं यक्ष । अक्षेयत्वे ।
अक्षेयणोत्थम् । इतः । अक्षेयस्य यक्षे न० ।

अक्षेपाद पु० अक्षे अक्षेयपादः तीक्ष्ण पादः । निम्बे ।
अक्षेपुष्पी स्त्री० अक्षेक्षकहृषस्य पुष्पमिव पुष्पस्रष्टा ।
कुटुम्बिनीहृषे । [अक्षेयप्रियावा, आवावाय ।

अक्षेप्रिया स्त्री० अक्षे प्रियाति प्री-क० । अक्षेयाम् । इतः ।
अक्षेवन्त पु० अक्षेक्ष अन्तरिच । गौतमे सूत्र्यर्थे नोद्रे ।

अक्षेभङ्गा स्त्री० अक्षेक्ष भङ्गा तन्निश्चयसंपर्के एव तस्या
सौन्दर्यम् अक्षुक्छिदा इति ख्याताया लतायाम् ।

अक्षेभला पु० अक्षेक्ष सर्पाणां दुष्प्रसङ्गं भूयं यस्या । अक्षेभल
इति ख्याताया लतायाम् ।

अक्षेवल्लभ पु० अक्षेक्ष वल्लभ समानवर्धे पुष्पत्वात् । रत्नपुष्प
लेभ अक्षेप्रियप्रभे न्यूनकहणे ।

अक्षेवत पु० अक्षेक्षाराधनायै व्रतम् । भावपुष्पस्रष्टादौ
कर्तव्ये अक्षेराधनायै व्रते । अक्षेक्षेव व्रत नियम ।

"अक्षुक्पुष्पस्रष्टुमादने हि रक्षान् रवि"रित्युक्ते यथा
रविषा वोक्तद्वयं रक्षस्य अक्षुक्पुष्पे प्रजापालनार्थमेव
राक्षसा मजाभ्यो यत् करस्य पक्ष्णं तादृशं "अक्षौ भामान्
यथादिव्यलोयं स्तब्धोति रश्मिभिः । तथा हरेत् करं
राक्षान्गित्यर्थमेतत् हि तदिति" मन्त्रे व्रते च ।

अक्षेभङ्गा पु० अक्षेक्ष अन्तरितः, अक्षे । अर्थकालमर्थौ, अ
हि अर्थरश्मिसंपर्कादुत्पन्नस्य तत्तत्संस्कारसम्बन्धितम् ।

अक्षेपल पु० अक्षेक्षायुगत उपलः । अर्थकालमर्थौ ।
अक्षेक्ष स्त्री० न० अक्षे-अक्षुक् कुलम् । कपाटमध्यस्थे रोधके

कावाटिद्वारे, स्रग्गतोलीनस्यारौ पाथे लोचविशेषे च
"अर्थं क्रीलक चाटौ पठित्वा कथं पठेत् । अक्षे स्रग्-
गतीं यथादित्युक्ते । कक्षेक्षे, कपाटे च न० । अक्षुक्पुष्पे स्त्री०

गौरा० अक्षे अर्थेक्षे, अर्थेक्षे, अर्थेक्षित्यादिनाम् ।
अक्षे मूल्ये भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेति आर्थेति ।

अक्षे पु० अक्षे-अक्षुक् । अक्षेयस्यो पक्ष्णार्थं दक्षयक्षे देवे
रजतादिद्वयस्य मूल्ये । आक्षेयस्य स्रग्गता लोचलक्ष्ण
प्रयोज्यम् । अक्षे-अक्षुक् अक्षुक् अक्षुक्छिदात् कुलम् ।

प्रयोज्ये चारे दूष्कारमादौ ।
अक्षे अक्षे-अक्षुक् यत् । अक्षेयं दीयमाने कलादौ । अक्षेदान

योग्ये मूल्ये लि० । [आक्षेप ।
अक्षे प्रजायाम् उभ० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेति ते आर्थेति ।

अक्षे प्रजायां बुरा-उभ-सक-सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे स्त्री० अक्षे-आक्षेपे अक्षुक् । प्रतिभायाम् । भावेऽक्षे, प्रजायाम्

अक्षे स्त्री० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेति ते आर्थेति ।
अक्षे यत् पु० अक्षेयिष्यते इत्य अक्षुक् । अर्थे, अक्षे च । अक्षे

अक्षे स्त्री० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षे त, अक्षेति ।

अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।

अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।

अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।

अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।

अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।

अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।
अक्षे अक्षेने भाटि० अक्षे-अक्षुक् सेट् । अक्षेयति ते आर्थेति ।

अर्द्धयाम पु० अर्द्ध यामस्य । अष्टधा विभक्तस्य दिनस्य रात्रेर्वी
अष्टमे भागे यत् रात्रेलाक्षावनेवाव्यवहारः ।

अर्द्धरथ पु० अर्द्ध रथस्य रथनामकयोधविशेषस्य । निरुद्धयोधे
अर्द्धरात्रे पु० अर्द्ध रात्रे । द्वितोवप्रहरणेष्वध्वे निमीये ।
अर्द्धवीक्षणम् न० अर्द्धमधूर्णं वीक्षणम् वि० ईष-स्युट् ।
कटाक्षदर्शने । [इति ख्याते चत्सुभेदे ।]

अर्द्धशफर पु० अर्द्ध मल्लतशफराक्षीनं शफरं । दाहका
अर्द्धासनम् न० अर्द्धासनं यत् । खेडव्यञ्जके सम्मानभेदे ।
अर्द्धमनसं केषो यत् । निन्दायाम् ।

अर्द्धादित्य पु० भावभासीयामातिथिनक्षत्रवारविशेषयुक्ते "भावे
मासि स्थिते पक्षे आसा स्यादर्थक्ययुगा । नक्षत्रे चतस्रे देवि ।
व्यतीपातो यदा भवेत् । अर्द्धादित्य सविधेय" इत्युक्ते योगे ।
अर्द्धाक्षकम् न० अर्द्धमूरो अर्द्धाक्षं तस्य काये कायः ।
ज्योतिरधरपर्यन्ताङ्गाच्छादने बले उत अर्द्धाक्षमर्द्धाक्ष
पर्यन्ते चीनकाकारे पट्टिधेयवले च ।

अर्धपण न० अर्ध-पुन्र-स्युट् । निमेषे, खालयाने च । करणे
स्युटि । मन्त्रादौ । जुह्वामभतौ स्त्री० । समदाने स्युटि ।
देशादिषु । अधिकरणे स्युटि । त्यागानिकरणे बहुधादौ ।
कर्मणि स्युटि । हविरादौ त्याग्यङ्गुले ।

अर्धिस पु० अ-र्ध-पुन्र-स्युट् च इधम् । हृदये, अपमाने च ।
अर्धं (र्धं) हृदये, आदि० पर-उक-स्युट् । अर्धति आर्धति ।
अर्धं (र्धं) न० अर्धं (र्धं) रिच् तस्ये उदेति अर्धं (र्धं)+उट्+
इण-इ । आर् इति ख्याते मासविशङ्काकारे रोमभेदे,
द्रव्यकोटिष्वख्याया तत्त्वख्यातेषु च । पर्यन्तभेदे पु० ।

अर्धं पु० अ-भ-यान्ते । [च ।
अर्धकं पु० अर्धपदार्थकं च । भागके, भूषे, लगे, अन्ते, सङ्गे
अर्थ्यं लि० अ-यन् । ज्ञानिनि । वैज्ञे पु० । स्त्रिया टाप् ।
अर्धवैद्यज्ञातिस्त्रिया ज्ञानिन्याह । वैद्यवद्वान्त्य ङीप् ।
अर्धौ । वैद्यज्ञातीयाया स्त्रियाम् आसुक् ङीप् च ।
अर्धाणीयधि ।

अर्धमन् पु० अर्थ्यं श्रेष्ठं विमोते या कनिन् । मूर्ध्ने तद्भूतवले
उत्तममन्पुनोमर्धमे अकृष्टले विनर्था राजनि च ।
अर्धमन् पु० अ-कनिन् । घोटके इन्द्र, गोकर्णपरिभाषे च ।
स्त्रियामर्धती इहवाया कुट्टियामधि ।

अर्ध्याश्च अर्थ्यः अर्थरे कासे देये वा अर्धति अन्नुच किन् ।
प्रयो० अर्धादेर । पद्यात्कासे मध्यगते । विपर्यये च
अर्धाश्च+अधि तस्य भुक् । अर्धाकासादौ अर्थ्ये च अर्थ्य-
तद्वरे अर्धाकतन इत्यादि ।

अर्ध्याचीन लि० अर्धाङ्कासे पद्यात्कासे भव च । पद्याङ्गे
अर्धसून् न० अ-असुन् भुक् च । वलिकाकारे पुष्टस्यरोगभेदे
वा प्रयो० सलोमे । अर्धमयत् ।

अर्धस लि० अर्धस+अत्युपेतच् । वलिकाकारकगुह्याधियुक्ते
अर्धोद्भि पु० अर्धोद्भि ह्यभ ट । (योनि) अर्थरे भङ्गात्केच ।
अर्धोद्भि स्त्री० अर्ध-ह्यभ ट टित्वात् ङीप् उप-उ- । तान
भूत्याम् भङ्गात्क्याच्च । [भङ्गात्के ।]

अर्धोद्भि पु० अर्धोद्भिः सिद्धेन तन्नायकत्वात् । इतः ।
अर्धं पूजने, योग्यत्वे च आदि० पर-उक-स्युट् । अर्धति,
आर्धति आर्ध । [शक्ते च । योग्ये लि० ।
अर्धं पु० अर्धं कर्मणि चञ् । पूजायां गदिभिराराधये ईदृशे,
अर्ध्याण पु० अर्ध-स्युट् । बुद्धभेदे । भावे स्युट् । पूजने न० । करणे
स्युटि । पूजापकारेण दुष्मादौ उप दने च न० ।

अर्ध्या स्त्री० अर्ध-भुक् । पूजाया, योग्यतायाह ।
अर्धत्त पु० अर्धं कर्मणि यत् । बुद्धभेदे । पूज्ये लि० ।
अर्धन्त पु० अर्धं भक् । बुद्धभेदे ।
अर्धा स्त्री० अर्ध-अर्ध । पूजायाम् ।

अर्ध भूषणे वारणे, पय्यागौ च स्वा० उभ-उक-स्युट् । पय्यागौ
यक-स्युट् । अर्धत्ते ते यासीत् आलिङ् ।
अर्धकं पु० अर्धति भूषयति अर्धम् अल-भञ् । ललाटस्थे
क्षिप्राये कुटिलकषे, अर्धलिङ्गकुटुमे च । क्षिपकाङ्गितात्
कापि नेत्वम् । उभरपर्याम् अर्धमवर्धयति इदमवर्धयति
मवर्धयतायां कन्यायाह स्त्री० ।

अर्धकानन्दा स्त्री० अर्धति पर्यागौति वुन् अर्धकानन्दयती त
अर्ध-नन्दा कर्मा० गृह्यायाम् । अर्धकैः नन्दति अर्ध-कन्या-
याम् । वाङ्मि अर्धकैस्त्यति [[पियासान] पीतसावद्वले ।
अर्धकप्रिय पु० अर्धकान् प्रीयाति अर्धक्योक्तौति प्री-क ।
अर्धकाधिय पु० अर्धकाया अधिय इतः । उभेदे ।
अर्धकं पु० न रक्तोऽस्मात् ५५० रस्य ललम् । आदात्तं,
स्वाधे के । अर्धककोऽथय तद्वेत्ती आधायाह ।

अर्धस्य लि० नामि नययत्तुमायकं रुचिर्हं वा दस्य । अर्ध-
तुमेमे, रुचिर्हन्त्ये च । नन्तः । उर्ध्वस्ये न-भ- । तद्वत् लि०
अर्धचित्ति लि० लक्ष-क्षे भन्तः । अर्धत्ते, अर्धत्तेनानुभिते च ।
अर्धस्यो स्त्री० विरोधाये नञ् न- । नन्तोविद्वद्याय निर्वर्तते
आनन्दयतीति ख्यातायाम् ।

अर्धगर्ह पु० लगति भूगति क्षिप गग अर्धति अर्ध-अर्ध-
अर्ध भूगन् वन् अर्धं न भवति । विपर्यये च अर्ध्याये
इयो० धत्वम् इधोति वा अर्ध-अर्ध-वा । अर्धगर्होऽथय ।

देशिक स चावकाश इत्येव "अवकाशं तिलोद्वानिति" रघु
 अवकीर्णं वि० अव-क कर्माणि क । पूर्णिते, ध्वजे च ।
 अवकीर्णं वि० अवकीर्ण ध्वजं प्रगम्यस्य इति । जगज्जते ।
 अवकट वि० अव+कष क । दूरीकृतं, अपसारितं, नष्टिकारितं च ।
 अवकेशिन् वि० अवच्युतं क सुख सख्यात् एव+अवच्युत्यतां
 कलप्यतामीशितु मोक्षस्य अवक+इङ-ञिनि । अफले
 हवे । अवसदा केरा विद्याने यस्य इति । अल्लक्ष्ययुक्ते ।
 अवज्जय पु० अवज्जीयते प्रतिरूपदायेन स्वाधीनं क्रियतेनेव
 अव+ज्जी-ञच् । पाश्चात्य प्रतिरूपत्वेन देवे भूत्ये, भाटके च
 अयक्षत वि० अव-क्ष-क्त । उपरि क्षतयुते । [मर्त्ये च न०] ।
 अवक्षेप पु० अव+क्षिप-ञच् । निन्दायाश्च । ख्युति अवक्षेपमथयत्वा
 अवगमिष्यति वि० अव+गम-क्त । तिरस्कृतं, अवघाते च ।
 अवगणह उ० अव+गम-उ डकारस्य नेत्यम् । गणहस्यप्रवे ।
 अवगत वि० अव+गम-क्त । निवृत्तं, गते च ।
 अवगाढ वि० अव+गाह-क्त । निविष्टं यन् प्रविष्टं, निमग्नं च
 अवगाह उ० अव+गाह-ञच् । खाने, खान प्रवेशे च । आधारे
 चञ् । खानस्याने । पा ज्योतिषे वगाहोच्यते । ख्युति अव
 गाहनमथय । [च ।
 अवगीत वि० अव+गी-क्त । निज्जादे जगत्प्रवर्ते, ईर्ष्ये, गर्हिते
 अवगुण उ० अव+गुण-क । दोषे ।
 अवगुणह न० अव+गुण-ख्युट् । योनिना शिर प्रावरण
 क्रियायाम् । करणे ख्युति । छच्छाच्छादने वक्षे ।
 अवगुणहक्ता स्त्री० अव+गुण-ख्युट् स्त्रीत्वाद् टाप् अत
 इत्यम् । स्त्रीणां छच्छावरणश्याम्, अवनिकायाश्च ।
 अवगुणहन्त वि० अव+गुण क । कृतावगुणहने, पूर्णिते च
 अवगृह्य न० अव+गृह-ञच् । व्याकरणे चित्ते प्रवेष्टव्यं चित्ते पदे
 आवगोरण न० अव+गुर-उद्यमे ख्युट् । वधायास्त्राद्युद्यमे ।
 अवग्र (पा)ह उ० अव+पह-च घञ वा । इष्टिजलप्रतिबन्धे ।
 अवग्रहण न० अव+पह-ख्युट् । प्रतिरोधे ।
 अवघट्ट उ० अव+घट्ट-ञच् । बन्धे, (आता) घट्टे च । [च ।
 अवघात उ० अव+घन-घञ् । अवघनेने, तस्य लाहेर्बिभृगीकरणे
 अवचय उ० अव+चि ञच् । इष्मकलादादौ । [वक्षे] ।
 अवचूड (क) उ० अवनता चूडायं यस्य वा ङोच । भजामोच
 अवचूर्णित वि० अव+चूर्ण-क्त । मिष्टे, विष्टे, पूर्णकिते च ।
 अवचूलक यवनता चूडा यस्य इह नलम् सप्रया वन् ।
 आसरे । [अवच्छेदकताविशेषके च ।
 अवच्छिन्न वि० अव+च्छिद-क्त । सुदुर्लभते, निमित्ते, न्यायमते
 अवच्छुरित न० अव+छुर-क्त । अदृष्टि । निमित्ते वि० ।

अवच्छेद उ० अव+च्छिद ञच् । विरामे, परिच्छेदे एकदेशे च ।
 अवच्छेदक वि० अव+च्छिद-ख्युट् । एकदेशे व्यावर्तकविशेषके च
 अवच्छा स्त्री० अव+च्छा ञच् । अनादरे ।
 अवट उ० अव-वटम् । गते, क्रमे, ऐन्द्रजालिकजीविकावति च ।
 अवटि स्त्री० अव-वटि । गते, क्रमे च । वा डीम् अवटोऽपि ।
 अवटीट वि० अवनता नासिका प्रा० ष० । नतायै नाभाया
 गीटादेशे अग्रेष्वादिवादाश्च । (छादा) नतनासिके जने ।
 अवट्ट उ० अव+टोच-हृ । गते, इहमेदे, क्रमे च । पीतापह्ना-
 ज्ञाने, पीताया उन्नतभागे च स्त्री० । [गतिभेदे
 अवडीन न० अव+डी-ख्युट् । अवटोऽप्यस्यै पक्षिणा
 अवतं स इ० न० अव+वनुच-ञच् । कर्णपूरे, शिरोमूषामेदे च ।
 अवतमस न० अवतमस हीनं तम प्रा० ष० ञच् । अस्मान्मकारे ।
 अवतार उ० अव+त करणे ञच् । तीर्थे, (उष्मारिण्यादे
 मोषानयइती) । भावे ञच् । अवरोहणे, देवानां प्रावेश
 वशेन प्राडुर्भावे च ।
 अवतारण न० अव+त-विच्-ख्युट् । भूतादीनामावेशनेन
 प्राडुर्भावे, अवरोपणे, राज्यप्रत्याने च । अवतारणमथय ।
 अवतीक स्त्री० अवपतितं तोकमस्या । स्वपदगर्भाया क्रियायाम्
 अवदंश उ० अव+दनुच-ञच् । भर्जिते चर्चणद्वये, (प्रदापा
 नोक्ताह्वादिधारके चर्चणद्वये) । [प्रमोद्ये च वि० ।
 अवदात उ० अव-द-क्त । दाने, धीते च वषे । तद्वति, विपुष्टे
 अवदान न० अव+दो ख्युट् । अख्येने, पराक्रमे, दतिक्रमे,
 इतिवचने, वीरयुद्धे च । [ख्युट् । भेदनकारि वि० ।
 अवदारक उ० अवदारयति इ विच्-वृण् । (खोपता) अग्निमे
 अवदारय न० अव+द-विच् करणे ख्युट् । अग्निने ।
 अवदाह न० अव+दाहते इह कर्माणि ञच् । वीरयुद्धे ।
 अवदा वि० वद वत् न० त० । अधने, प्राप्तिनि, निन्दे, कथना
 योग्ये च । [विषयान्तरतो मनोनिवर्तते ।
 अवधान न० अव+धा-ख्युट् । मनोयोगविशेषे, वक्ष्यान्
 अवधारण न० अव+ध-विच्-ख्युट् । इत्यन्तापरिच्छेदे,
 अवधेति विषयपरिच्छेदके नियमे च । [निवे ।
 अवधि उ० अव+धा कि । मोमाया, कावे च । आधारे कि ।
 अवधीर अवप्रायाम् अद-चुरा० चमय० षकं-शेड् । अघधीर-
 यति ते आववधीरन्त । यतानले अवादिधीरन्त ।
 अवधूत वि० अव+धू-क्त । अग्निभूते निवर्तिते, शालिते,
 अनाहते च । "वीं विहङ्गाग्नयाम् रथान् आत्मन्येव स्थित
 पुमान् । अतिवर्षाभ्यो योमी अवधूतं च उच्यते" इत्यु-
 क्तवचने वक्ष्याममथ्यागिनि सप्रसादिनि उ० ।

अवधंस ३० अव+धन्+धञ् । परिस्थाने, पूर्णिते, निन्दायाश्च
अवन न० अव+ल्युट् । प्रोषणे, रत्नणे, प्रीती च ।
अवनत वि० अव+नन्+क्त । अधोभूते, खानते च ।
अवनति स्त्री० अव+नन्+क्तिन् । औदत्याभावे, दिग्बे, अधो-
नमने च । [वाच्ये न० ।
अवनक्तु वि० अव+नह्+क्त । सधिते, रोपिते च । रुद्रादि-
अवनय ३० अव+नी+ञच् । अधोनयने ।
अवनाट वि० अव+नत्+नायिका प्रा०च० मत्तायै नायिकायाना-
ट्टादेशः । अर्थ आद्याच् (खांदा) अवनतनायिके जने ।
अवनि (नी) स्त्री० अव+नि । भूमौ । वा ङोश्च अवनीत्यपि ।
अवनेज्ज न० अव+निज+ल्युट् । प्रज्ञाचने, जाह्नविष्णु-
प्रदानार्थमाज्ञातकुम्भस्नाने चने च ।
अवन्ति (नी) ३० स्त्री० अव+नि । भागवदेये ।
अवन्तिका स्त्री० अवन्तिश्च कार्यति प्रकाशते । मातृवदेशोय-
राजधान्याट्टजयिन्याम् । [वाञ्छिके ।
अवन्तिसोम न० अवन्तिषु अभिषुतं सोममिव प्राक्तनः ।
अवपात ३० अव+पत+ञच् । विषे, अधःपतने, निपाते च ।
अवपतति वि० अव+पु+क्त । बह्वावर्तते ॥
अवभास ३० अव+भाश्+ञच् । साक्षात्कारे, अन्यधर्मसा-
न्विकिद्वारोपेण भावे च ।
अवभृष्ट ३० अव+भृ+ल्यन् । सख्ययच्छमाप्तौ क्रियमाणे यत्र
शेषे कर्मणि, यत्राङ्गभूते यत्रान्ते ह्याने च ।
अवभृष्ट वि० अव+भृ+नायिका प्रा०च० मत्तायै नायिकायाना-
ट्टादेशः । अर्थ आद्याच् । अवनतनायिके (खांदा) जने ।
अवम वि० अव+म+नायिकायानाम् अव+मप् । कदाचिदादौ,
कुक्षिते, नीचे च । ज्योतिषप्रसिद्धे एकविंशद्वान्तरति
एकस्मिन् दिनवारे न० । अवमदिनमप्यम् ।
अवमत्ति वि० अव+मन्+क्त । कनाटने ।
अवमह् ३० अव+वह्+ञच् । पीडने । [अभेदे च ।
अवमर्श ३० अव+मर्श+धञ् । आभोगनायाश्च, नाटकस्य धन्यं
अवमानना वि० अव+मृ+अन+ञच् । अपमानकरणे ।
अवमानित वि० अव+मृ+अन+क्त । ऊतपण्ये ।
अवमोटन न० अव+मृ+अन+ल्युट् । (मोचनम्) परिवर्त-
नेनाप्यधापनक्ये परिचोदने ।
अवयव ३० अव+यु+ञच् । देहादावङ्गे, उपकरणे, न्यायमते
प्रतिप्रादेशद्वारापर्यायिण्यु पञ्चसु वाच्येषु च ।
अवर वि० अव+रा+क्त । चरने, अग्रे, कार्ये च । पञ्चाहर्तिनि
देये कावे ३० तद्वर्तिनि वि० । कलिजहावाः पञ्चाहरे न० ।

अवरज ३० अवरजिन् काले जातः । कनिष्ठोदरे भातरि,
शूद्रे च । कनिष्ठोदरभगिन्यां, शूद्रायाश्च स्त्री० टाप् ।
अवरति स्त्री० अव+रन्+क्तिन् । विरामे, निवृत्तौ च ।
अवरवर्ष ३० वर्ष० । शूद्रे,
अवरीण वि० अव+रीढ+क्त । तिरस्कृते ।
अवरुक्ष वि० अव+रुह+क्त । आच्छादिते, वन्यादिना प्रतिरुद्धे च
यत्न-पुरवाशिन्यां भोग्यायां दास्या राजयोपिति च स्त्री० ।
अवरुद्ध वि० अव+रुह+क्त । अवतीर्णे, सख्यानाद्व्यतिने ।
अवरोध ३० अव+रुह+भावे ञच् । निरोधे । कर्मणि ञच् ।
राजान्-पुरस्यायां योपिति, राजदारेषु च । व्याधारे
ञच् । राजान्-पुरे । ल्युट् । अपरोधनमप्यम् न० ।
अवरोधिका ३० अवरोधे रक्षणादौ नियुक्ताः ङन् । राजान्-
पुररक्षणां नियुक्ते वाचनादौ ।
अवरोपित वि० अव+रुह+णिङ्-ङुक् च क्त । उत्पादिते ।
अवरोह ३० अव+रुह+ञच् । अवतरणे, ऊर्ध्वेष्टानुविभ-
देयमने, आरोहे च । पञ्चाद्यङ् । ततोर्मुञ्चादपपर्यन्त-
वारुढायां शुभ्रव्यादिवतायां । अपादाने षञि । लगे,
ततो हि भोगादभावे चर्त्तव्यतरति ।
अवरोहेशास्त्रिन् ३० अवरोहति क्षितीरपि ङन् । प्ररोहति
अव+रुह+ञच् कर्म०, अवरोहति अधोगम्यति मूलमस्या
तादयो दास्या कर्म० ततः बाह्ये मूलमपि दगिर्वा ।
वटहवे, तस्य ऊर्ध्वेष्टपि ङन् । प्ररोहः च । शाखातीरमि
वहनि मूलव्यवतरति ।
अवरोहिका स्त्री० अव+रोहति अधगतमभोगम्वनि रुह-
ल्युट् टाप् कालि, यतदप्यम् । अथगन्वाहतायाम् ।
अवरोहिन् ३० अव+रुह+णिनि । वटहवे । अवरोहिषाणोदमय
अवर्ष ३० वर्ष-धञ् निरोधे नञाटः । प्रशंसनिरोधिनि अपरादे
अवलक्ष्य अव+लक्ष ञच् श्वेतवर्णे । तद्वति, कूर्णे च वि० ।
अवहेरतो बोधे, वल्लोत्थानेभावे ।
अवलम्ब ३० अव+लम्ब+क्त वि० इडभावाः । (मात्रा) देह-
मध्यभागे । चन्द्रभागे वि० ।
अवलम्ब्य ३० अव+लम्ब+आधारे ञच् । आधारे । करणे षञि ।
अवनम्यसाधने दण्डादौ । अवनम्यनमप्यम् ल्युट् ।
अवलम्बित वि० अव+लम्ब+क्त । आश्रिते, वन्यादिना बद्धे च
अवलम्बित वि० अव+लम्ब+क्त । वर्जिते, हतलयेने च ।
अवलीङ्ग वि० अव+लिङ्+क्त । बलिते, कतान्वेष्टे च ।
अवलीला स्त्री० अव+लीला । अनावागे, अनादरे च ।
अवलेप ३० अव+लिप+ञच् । कर्म, शेषने, दूषणे, पञ्चमे च ।

अवलेपन न० अव+लिप-भावे ल्युट् । विषे, मलेषे,
सङ्गले च । करणे ल्युटि । चन्दनादौ ।
अवलेह इ० अव+लिह-घञ् । जिह्वापेक्ष सादने । कर्मणि
वजि । तथास्त्राद्ये औपधादौ च ।
अवलोकन न० अव+लुक्-ल्युट् । दर्शने, अनुसन्धाने च । करणे
ल्युट् । आलोके, नेत्रे च । [लतायाम् ।
अवसंयुज इ० अवसंयुजोभयमाकाशने जन-ङ । सोमराजी
अववाह इ० अव+वह-घञ् । निन्दायाम्, विवाधे, आश्रयायाम्,
अवाधने च । [परपठे, पराधीने च ।
अवश वि० नास्ति वशमायकत्वं यस्य । अस्त्राधीने, कामादि-
अवशिष्ट वि० अव+विश-क्त । अतिरिक्ते, परित्यक्ते, अवशिष्टे च
अवश्यम् अव्य० अव+श्ये-ङम् । निश्चये, अवश्यनिवारणे च ।
अवश्याय इ० अव+श्ये ण । कृष्णकटिकायाम्, अभिमाने च ।
अवश्याय न० अव+शी-अच् । वृद्धीवत्प्रतापे स्थापने ।
अवष्टब्ध वि० अव+स्तब्ध-क्त । आसक्तं, आक्रान्ते, अवल-
म्बिते, प्रतिष्ठिते च ।
अवष्टम्भ इ० अव+स्तम्भ-घञ् । लब्धे, लभ्ये, प्रारम्भे, रोधने,
गर्भे च "रपोरवष्टम्भमेव मन्त्रिणे"ति रङ् ।
अवस्य कथं अवस्य+प्रमायाः प्रत्ययाः सप्तम्या वाऽप्ये कश्चि
अवादेशः । बाह्ये प्रसादेषु च ।
अवस्य इ० अव+स्यन्-ङम् । निवृत्ते, पाने च ।
अवस्यय इ० अवस्य+ल्यप् यत् । आवासे, पाने च ।
अवसर इ० अव+स-अच् । प्रकाशे, जिह्वाशङ्कितमने, वक्ष्य
वक्तव्ये, वृत्तधरे, मन्त्रभेदे, वर्षणे, क्रियास्थितिवीर्यव्यास-
स्यादकल्पे साहित्योपकाराये च । [कामचारानुष्ठायाम् च ।
अवसर्ग इ० अव+सर्ज-घञ् । अतिवले, खण्डे क्रियतामिति
अवसर्प इ० अव+सर्प-अच् । चरे । [हृणवस्यतायाम् ।
अवसाह इ० अव+सह-घञ् । मार्गे विषादे, सुखायां विलस-
न अवसाहन न० अव+सह-विच्-ल्युट् । कार्यावसलाधाने,
आशने च । [धृत्यौ च ।
अवसान न० अव+सो-ल्युट् । विरामे, समाप्ते, सीमायां,
अवसाय इ० अव+सो-घञ् । समाप्ते, ज्ञेये, निश्चये च ।
अवसित वि० अव+सो-क्त । समाप्ते, छन्दे, ज्ञाने, परिष्कृते,
निषिद्धे, मूर्धितयाम्ये च । अव+सि-क्त । संवदे ।
अवस्तान्द इ० अव+स्तन्द-आधारे घञ् । त्रिगोत्रा सैन्यनि-
वेगस्थाने निषिद्धे, आक्रमणे च । [तदपे, आक्रमणे च ।
अवस्तान्द न० अव+स्तन्द-ल्युट् । सत्त्वोद्देशावधाने, अव-
अवस्तर इ० अव+स्-अच् हट् । विषादिवशे । अपादने अपि

युद्धदेशे उपस्थादौ । [अवादेशः । अवसकालादौ ।
अवस्तात् अव्य० अव+स्तान् अवस्तात् अवसन्निवर्त्ये अस्माति
अवस्तर इ० अव+स्त-घञ् । परदा इति स्वाताया
जवनिकायाम्, आलारे च । [अवस्थाने च ।
अवस्था स्त्री० अव+स्था-अच् । कालकृत्यां देहादेर्दशायाम्,
अवस्थान न० अव+स्था-ल्युट् । स्थितौ । आधारे वजि ।
आवासे, प्रतिभाषायां ।
अवस्थान्द न० अव+स्थान्-ल्युट् । हिंसने ।
अवस्थान न० अव+स्थान्-ल्युट् । अवस्थाने, स्थितौ च ।
अवहार इ० अव+ह-कर्मणि च । चौरे, पाप्मानके, जलजले
भेदे च । भावे वजि । युद्धादिविधाम्ये । कर्मणि वजि ।
निमग्नित्वविप्रादिभ्यो देवे इत्ये । [भावे ।
अवहित्वा स्त्री० न० न वहित्विति स्था-क टपोः । कृतं
अवहेल न० स्त्री० । अव+हेल-अच् घञये क वा । अनादरे ।
अवाक्पुष्पी स्त्री० अवक् अधोमुखं प्रथमस्या । [मुलफा]
इति स्वावायाम् शतशुभिकायाम् ।
अवाक्शिरस् वि० अवक् शिरोरस्य वः । अधोमुखे ।
अवाग्र वि० अवनतमपचक्ष । नम्रमुखे ।
अवाहसुख वि० अवहसुखस्य । अधोमुखे ।
अवाच् वि० अवाहति अव+अनुच-क्तिप् । अधोमुखगते,
अवरे-देशे, वावे च । दक्षिणस्यां दिशि स्त्री० ङीप् ।
नास्ति वाक् यस्य इव० । वाक्परहिते वि० । पूर्वार्थे औ
अवाहौ, अव अवाचौ इत्यादिभेदः । कालाद्येषु प्रथमादीनां
स्थानेऽस्माति तस्य मुक् । अवसकालादावप्ये अव्य० ।
अवाच्य न० वच-कृत्युत्तमं न० व० । दुष्टवचने, वचना-
वहे, निवृत्तौ च अवाच्यत्वात् । अवसकालादौ भवेति ।
अवान्तर वि० अवगतमन्त्रं वक्ष्यं प्रा-घञ् । प्रधानानः
मातिनि अवाहौ, सामावस्थ विभेदे च ।
अवार न० न वारमन्त्र । नद्यादेर्जन्मविक्रमेण माये तीरे ।
अवारपार इ० अवार् पारह स्त्री यस्य अर्धवायुश्च ।
उभयजूलवति सप्तरे ।
अवारपारीय वि० अववारपारे गच्छति+घञ् । पारगामिनि ।
अवारिका स्त्री० नास्ति वारि यत् । धन्याके, तस्य अति-
शुष्ककलेन जलप्रत्यावात् ।
अवासस्य वि० न वासोऽस्य । वस्तरहिते नम्ये ।
अवि इ० अव+इन् । सूर्ये, ज्ञेये, ज्ञाने, पर्वते, रूपिककल्पे,
प्रभौ च । अस्तमया क्षिया अख्यायाम् स्त्री० वा ङीप् ।
अविकट इ० अवि+सृज्ये कटच् । मेघसंघाते । विकट उप

न०।। लघुभिरे सौम्ये ।

[अजगन्नाहणे ।

अविगन्ता स्त्री० अवेगन्तास्य गन्त इव गन्तः पुष्पादावस्याः ।

अविगन्त उ० विज-क्त न०।। (करमया) चरचर्कटले ।

अवितथ न० न वितमं भित्था न०।। बल्ये ।

अविद्या स्त्री० विद-कथं न०।। विद्याभावे, अहङ्कारहेतौ अप्राने, विद्याविरोधिन्याम् अयथार्थबुद्धौ च । वेदान्तमते भावाभावाभ्यामविविध्याद्यामवेतनायां मायायाम् ।

अविज्ञकार्यं स्त्री० न विज्ञः अविज्ञः पर्येषः कर्णोऽस्याः । पाठावतायाम् ।

अविनाभाव उ० विना व्यापक्यते न भावः स्थितिः । व्याप-
कस्थित्युदोधिपक्षादुपायां व्याप्तौ ।

अविनीत लि० अव-भो-क्त । लङ्गने । कुचटायां स्त्री० ।

अविमित्र उ० अघो० मेघान् मीणाति भो-क्त । व्यासाहणे ।
विमित्रवपकारः न०।। प्रतिज्ञाभिले । न०।। अर्पकार
शून्ये लि० । श्रोतावतायां स्त्री० ।

अविभक्त उ० वि+भज-क्त । संछेदे, विभागरहिते इत्ये-त्तामिनि
च । अविभक्ता विभक्ता वा अविच्छेदाः स्वापरे धमाः रति,
अविभक्तो स्वापरे प्रसङ्गैः चैव तद्गतेरिति च श्रुतिः ।

अविभुक्त न० 'न विभुक्तं त्रिषाभ्यां यदविभुक्तं ततो विभु'-
रित्युक्तवचने काशीमेले । वि+भृज-क्त न०।। उक्तमिमे लि० ।

अविरत लि० वि+रज अभे-क्त न०।। विरामशून्ये, अववर्तते
इत्यादौ च क्रियाविशेषणले च० ।

अविरति स्त्री० विरामो विरतिः भावे क्लिप् न०।। विषयादौ
स्विरचिततायाम्, विरामाभावे च ।

अविरल लि० न विरलं न०।। घने, निमित्ते ।

अविलक्षित लि० वि+लक्षि-क्त न०।। विलम्बशून्ये तदायुक्ते
इत्यादौ । क्रियाविशेषणले च० ।

अविवेक उ० वि+विच-यञ् न०।। सदसद्विवेकाभावे, चक्षु-
मैककार्यकारणे, भले च । न०।। विवेकशून्ये लि० ।

अविवेकिन् लि० वि+विच-णिङ् न०।। विवेकविविधे,
मूर्खे, मात्स्यायुषरेमशून्ये, विवेकोपेक्षालक्षिते च । साङ्ख्य-
सते प्रधाने, महदादौ च । प्रधानं सद्ब्रह्मविद्याः, महदा-
दव्यय प्रधानान् न विविच्यन्ते (विद्यन्ते) इत्युक्तं तत्रैव ।

अविशेष उ० वि+विप-यञ् न०।। विशेषाभावे, अग्रेदे च ।
न०।। विशेषशून्ये तस्ये लि० । साङ्ख्यदिग्दर्शिते तु तन्वा-
न्वास्त्ये सूक्ष्मभूतेषु ताव च ददसेतदेवंगुणकमिति
व्याहृततया नादुभयमेव इत्यविशेषाः ।

अविश्रान्त लि० वि+श्रम-क्त न०।। विरामरहिते इत्ये ।

अविप उ० अव-इषच् । सघुष्टे, लघे च । डीप् । नद्यां स्त्री० ।
विपशून्ये लि० । (यातइच्) विद्यायां स्त्री० टाप् ।

अविषोड न० अवेष्टं श्वम् अवि+षोड न पतम् । मेधाशुग्धे ।
अविषाष्ट न० विषाष्टं शुद्धभातेषुषामवोषणं सुखेन यवणा-
योग्येषु वि+स्य-क्त न०।। अल्पदशायां । [यत् ।

अवीचि उ० वामिनी वीचिः धृष्टमज्ञं नरकभेदे अवीचिमयो-
अवीजा स्त्री० ईपदर्थे नञा व० । अत्यसौजन्यं प्राप्तायाम् ।
बीजशून्ये लि० । [प्रवर्तमाने निमित्ते अतुभावे ।

अवीत न० वि+रज-क्त न०।। व्यापक्यते व्यतिरेकहेतुन
अवीर लि० वीरः उदादि नास्ति यस्य । उदादिशून्ये । न०।।

वीर्यवर्द्धने । पतिपुत्ररहितायां स्त्री० । "अज्ञातपुत्रा-
विधवा साविवोरा परकीर्तितेति" श्रुतेः । [धाने च ।

अवेद्यं न० अव+ईच्-लुट् । दर्शने, प्रतिजागरणे, अच-
अव्यक्त उ० वि+यञ्-क्त न०।। विष्णौ, कामे, मित्रे, चांस्त्र
मते सर्वकारणे, प्रधाने, कषाद्यहीनतया चक्षुराद्यगो

चरत्साक्षस्य, वेदान्तमते ब्रह्मक्षेत्रीरे स्वप्नावस्थाम् गच्छ
प्रवृत्तिमिति सर्वत्र विगुण्यादिभिर्निर्वाह्ये निराकारे ब्रह्मणि
च न० । अक्षये वस्तुभावे लि० । [ईदृशे अवयवार्थे ।

अव्यक्ताराग उ० न अत्येतत्सम्यक्तोपागोऽप्यस्मा यस्य ।
अव्यक्ता स्त्री० अवेद्यं इदं विनाशमस्तु । श्रमविषयाम् ।

न विवक्ष्यत इत्युक्तं । विवक्षाभिन्ने पर्याप्ते लि० ।

अव्यञ्जन उ० नास्ति व्यञ्जनं शुभलक्षणं शुद्धं यस्य । इह-
हीनययो, शुचलक्षणशून्ये, चिह्नशून्ये च लि० ।

अव्ययङ्गा स्त्री० न विगतलघोः बीजमस्याः । एवमित्यान् ।

अव्यय उ० न व्ययते यद्वा न स च्यति व्ययभवचनयोः अच् ।
सर्गे । व्ययशून्ये लि० । नास्ति व्यया यस्याम् ३त० ।

हरितक्याम् शुष्माश्च स्त्री० । [व्ययशून्ये लि० ।

अव्ययिन् उ० अक्षरवचनेति वा व्ययते व्यय-रणि । अग्रे,
अव्ययविचारिन् लि० वि+चिन्+र-णिङ् न०।।

केवापि प्रतिज्ञाहेतुना निवारयितव्यमर्थे । व्यावर्तते
अभिचारो व्याप्तेऽनान्यशून्ये हेतौ उ० ।

अव्यय उ० न० वि+रज-यच् न०।। घर्जाद्य विभक्तिषु
सर्ववचनेषु च प्रकृत्ये मन्दन्तिधर्मविशेषे, यथाश-
रादयोऽव्ययाः सर्वत्रैककथाः मित्रे, विष्णौ च उ० ।

आदानरहिते विकारशून्ये लि० । परब्रह्मणि न० ।
"सद्यः सिधुं लिङ्गेषु सञ्जातं च विभक्तिषु । वचनेषु च
सर्वेषु यद्यप्येति तदव्ययमिति श्रुतिः ।

अव्ययीभाव उ० अनव्ययमव्ययं तत्राद्येन अद्यय+वि-भ

अञ् । व्याकरणविधे सहायविधौ । तत्र हि उपकुम्भ-
मित्वादी व्यनव्यस्यसि कृष्णादिपदस्याप्यवयवम् ।

अञ्च वक्ष्या स्त्री० वि+चव+ञ्+अच् न०त० । इदं कर्त्तव्य-
मिदं नेति नियमाभावे शास्त्रादिपदद्वयायां अवस्थायाम्,
अविधौ च । [भोजनादौ एकवागस्थानायोग्ये पठितादौ ।
अव्यवहार्यं वि० वि+अव+हृ+यत् न०त० । ययनासन-
अव्यवहितं वि० वि+अव+हृ+ञ् न०त० । व्यवधानरहिते
वाचानुसङ्गे ।

अव्याहतं वि० वि+आ+हृ+ञ् न०त० । वेदान्तमते अपघटी-
भूते बीजरूपे जगत्कारणेश्वराने । सांख्यादिमते प्रधाने च ।
अव्याप्यवृत्तिं वि० व्याप्य व्यापिकरणं देमादिकं साकल्येन
संशय न इति । स्वार्थित्येन । व्यापिकरणे देमादौ प्रदेय
विशेषस्थिते वृत्तानि । यथा घटोभूतलादौ एकदेये एव
तिष्ठति इत्यतोऽव्याप्यवृत्तिः । व्याप्यवृत्तिसु जात्यादि-
घटादौ साकल्येन संशयश्च स्थित इति न्यायमते प्रसिद्धम् ।
अव्युत्पन्नं वि० वि+उद्+उद्+ञ् न०त० । सद्यदायमदृष्टा-
वयवमोर्ध्वोपकृतामक्तिः व्युत्पत्तिरूपेणैव अवयवार्थेन्युप-
पद्यते, यद्वाचानमिदं प्रसिद्धं च ।

अव्युत्पन्नं वृत्तौ-व्याप्तौ च सादि-आत्म० वेदं सक० । अव्युत्प-
त्त्यादि व्याप्त्यवयवम् ।

अव्य भोजने कदादि परं सक० वेदं । अत्राति व्याप्ति ।
अव्यकुम्भी स्त्री० अव्युते व्याप्तिरप्य-अव्य व्याप्तिरप्य
जलमात्रमिति कुम्भ-उद् वृत्तौ । सद्योपः दिव्यात् कीप्
कर्त्त० । गुरुवाहेन उल्लाप्यकं जलोपरिजाते पाना
इति ख्याते तथभेदे ।

अव्यय उ० अव्युते व्याप्तिरप्य-अव्यु । गीतसारहृते दन्त्य-
मथोऽव्ययमार्थं भवेत्युद् । व्याप्तौ, भोजने च न० ।
कर्त्तव्यं व्युद् । अर्थे न० ।

अव्ययमर्थो स्त्री० अव्ययस्य गीतसारहृते अर्थमिव अर्थमार्थः ।
आरादौ इति ख्याते हृत्तभेदे तस्य गीतसारहृत्तस्यार्थमार्थ-
अव्ययमाया स्त्री० कतिबोभेनाव्ययमिव अर्थमिव अर्थमार्थ-
मार्थे च । भुम्भलायम् । [भुम्भलायम् न० ।

अव्ययमिति वि० अव्यय-अच्-कर्त्तव्य-क । युजिते । भावे-ज्ञ ।
अव्ययि उ० स्त्री० अव्युते संज्ञाति अव्य-अवि । मेधोस्ये व्यो-
तिवि वृत्ते, प्रसरवर्णस्य उल्काविशेषे, विद्युति च ।

अव्ययं वि० नास्ति यद्गो, वेदादौ वाचकयद्गो वा यस् ।
यद्गोने, वेदे वाचकयद्गोर्जिते च "प्रधानेयमव्ययमर्थमव्य-
यमव्ययमिति" नृतिः "ईशतेनाव्ययमिति" गौरीरकसूत्रे

अव्ययरीर वि० नास्ति यद्गोर्जिते यद्गोर्जिते वा यस् । "प्रत्यय-
वाचकप्रतिपत्त्यो विन्यासान्ते सङ्केते । नेतिनेतिस्वरूप-
त्वादव्ययरीरे भवत्यय"मित्युक्तस्य सङ्कलनमर्थक्ये देह-
नृत्ये धरमात्मनि, यद्गोर्जिते भवत्यय जीवभुक्ति च
"अव्ययरीरं वाचकं विन्यासेन न सङ्गतमिति नृतिः ।
अव्ययस्य न० वाच-कस्ये इन् वाचं वेदादि विरोधे न०त० ।
वेदादिविरुद्धे नास्तिवागमादौ ।

अव्ययि वि० अव्य-कर्त्तव्यि क । भविते । कर्त्तव्यि क । तत्रे ।
अव्ययिणी वि० अव्ययिणी कृष्णा गौरीऽव्य । पूर्वगोचारणस्ये ।
अव्ययिणी वि० अव्ययिणी भवत्ययनेन य स्यु च ।
तत्रिवाचने अव्ययौ । [इत्य । चरौ ।

अव्ययि उ० अव्य-सङ्गौ इत्य । चरौ । भोजनार्थात् कर्त्तव्यि
अव्ययि उ० अव्य-भोजने इत्य । वृत्तौ, राक्षस्य, कृत्ये, नादौ च ।
• वृत्ते न० । [वाम् । खाये के वृत्ते अपि विनाशाय ।

अव्ययिणी स्त्री० नास्ति शिष्यस्यः कीप् । शिष्यिणीनां वि-
अव्ययिणी स्त्री० दयानामवयवं दयतिः दयकमद्युष्टिता दयतिः
नि० अव्ययस्येदं । अद्युष्टिते दयते संज्ञाभेदे, तस्य दयति च
अव्यय न० नास्ति यथं यथात् ५५० । यामे "प्रयत्नादौपि-
तमयुग्मं नावयती"ति स्मृतिः । न०त० । अमव्यये । तद्वति वि०

अव्ययि वि० नास्ति मेधो यस् । मेधरक्षिते सन्त्ये । क्रियावि-
मेधस्ये न० । नञ् त० । मेधमार्थे ।

अव्ययि उ० नास्ति योको यथात् ५५० । सनामख्याते
अव्ययस्ये, वृत्तस्ये च । वारदे न० । कटुकस्ये स्त्री० ।
इत्य । योचन्ये वि० । [कटुकोति ख्यातार्था कटुक्याम् ।

अव्ययिणी स्त्री० अव्ययिणी इव रोहति बह-पिनि ।
अव्ययि वि० यव-योग्यते खलु न०त० । योचनमार्थे
अव्ययि न० यवमार्थः योचनं न०त० । स्मृतिमिति, विहितमर्थ-
नधिकारित्वस्यार्थे अव्ययं, यवमार्थे च । सार्थं
अव्ययं योचनमर्थम् "यवार्थेयविहितमर्थे"ति स्मृतिः ।

अव्ययिणी स्त्री० अव्ययिणी इव यव-मर्थः । वाचकस्यार्थम् ।
अव्ययिणी उ० अव्ययिणी प्रसर एव अत्यादिनं कृत्यमिति ।
वानव्ययभेदे, तस्योद्गुह्यत्वादिभ्यस्त्वेन तस्योद्गुह्यत्वादि-
भ्योक्तं प्रसर एव विहितम् । [प्रसरमर्थः ।

अव्ययिणी उ० अव्ययिणी जगो गर्भोऽव्य । पद्मा इति ख्याते
अव्ययिणी उ० अव्ययिणी जगो जन-उ । प्रसरजगते प्रसारजगति,
अव्ययिणी न० अव्ययिणी जगते जन-उ । प्रसरजगते प्रसारजगति,

लौहे च । अश्वजगत्स्थल । भिदके टङ्गनामाले ।
 अश्वसुदाराण्ड उ० अश्वसुतं दादयति दन्तिभ्य-ल्लु । पाषाण
 अश्वसन् उ० अश्वते व्याप्ति, संकल्पनेन वा । कर्त्तरि कर्त्तव्ये वा
 भवितु । पाषाणे । [बुद्धाश्च । अश्वनामकम् । अश्वनोऽश्वम् ।
 अश्वसन्तं न० अश्वसोऽनोऽश्व शक० परस्मैपुम् । कश्चिन्नेत्ये,
 अश्वसन्तं क उ० न० अश्वसानमनयति । बुद्ध्याम्, दीपाधारणा-
 दने, ह्यपिगमे च । आनुतेति स्याते अश्वोऽकटहचे,
 अश्वपले कोविदारकटहचे च उ० ।
 अश्वमुप्य न० अश्वनः उप्यसिच । शिलाजलनि, गैलेवे गन्धद्वये
 अश्वभास न० अश्वेव भाजयति पूर्यति करोति । भज-
 णिच् अण् इयो० जस्य सत्वम् । इत्यचूर्णकारके हापान
 दिले इति स्याते शौकपात्रभेदे ।
 अश्वभिद्व उ० अश्वानमुत्तिष्ठ जायते । पाषाणभेदे ह्ये ।
 क । अश्वभिदोऽश्वम् ।
 अश्वमरी स्त्री० अश्वानं रावि रा-क गौरा० ङीप् । मूलस-
 च्छरीगे ष हि मूलद्वारे प्रसरति न कठिनमांश्च रचयति ।
 अश्वमरीञ्च उ० अश्वमरी मूलकच्छं ह्वनि ह्व-ट । नक्षत्रह्ये
 अश्वमरीचर उ० अश्वमरी हरति ह्व-ट । (दिधान) देवधान्ये ।
 अश्वसार उ० न० अश्वनः सार इव । लौहे । इष० । गतुल्य-
 कठिने त्रि० । [अश्वते अश्व-कर्मणि रङ् अश्वमप्यत् ।
 अश्व(स) न० अश्वते नेत् कश्चम् वा अश्व-रङ् । चक्षुर्जले, रते च
 अश्व(स) ण् उ० अश्वं (सं) पठति पा-क । राक्षसे ।
 अश्वान्त त्रि० अश्व-भावे-क्त न० न० । सन्तते निहसिरहिते वा
 कर्त्तरि क्त न० त० । श्वानभिदे त्रि० । [वा ङीप् ।
 अश्वि(श्वी) स्त्री० अश्व-रि । अश्वदेरपभागे वृद्धादिकोचो च
 अश्व(स) उ० अश्वते अश्वते वा । अश्व (अश्व) रङ् । चक्षुर्जले ।
 अश्वील न० शिबं माति वृद्धाभि ला-क रस्य सत्वम् औ-
 चिध्यादिनात् न वा न० त० । लज्जादिस्त्र्यादिकार्याम्
 धाम्यभाषायाम् ।
 अश्वेपा स्त्री० न त्रिष्यतेऽश्वोऽश्वम् सप्तगारात्मकत्वेऽश्वस्याः
 योगकारकतादात्म्यभावात् न परस्परनेननम् त्रिष-
 कच् न० त० । अश्विन्यचिनमवतारायाम् । श्लेषः
 अश्वद्वारविगमे, संनभ्यो वा न० न० । तद् हते त्रि० ।
 अश्व उ० अश्व-क्तम् । चोटके । [अश्वमश्वस्यह्ये ।
 अश्वकन्टिका स्त्री० अश्वस्य केटुमिव कन्टोऽमूलमस्या ।
 अश्वकर्ण उ० अश्वस्य कर्ण इव मूलमस्य । सनामस्याते काल
 ह्ये । स्वार्थे के अश्वकर्णयोऽश्वम् ।
 अश्वखरज उ० अश्वच खरो च, अश्वी च खरच वा ताभ्यां

वायते पुंस्त्र्याम् । खरे चोटकभेदे । खराखलोऽश्वम् ।
 अश्वखुर उ० अश्वस्य खुरमिव खुरं मूलमस्य । नखीति स्याते
 मयद्रव्ये । अथराजितायाम् स्त्री० ।
 अश्वगन्धा स्त्री० अश्वस्य गन्ध एकदेशेमेदुमिव मूलमस्या ।
 वर-हर्षकण्ठस्थपले सनामस्याते चतुर्दशभेदे ।
 अश्वज्ज उ० अश्वं ह्वनि ह्व-ट । कटवीरह्ये तस्याश्वनाशकत्वात्
 अश्वखर उ० नखुरश्च अश्व-नखुरे ह्यश्च अश्वगमनेनोत्पद्यते
 अश्वं तस्य नखुराभ्यामपिदकत्वात् । गर्हमेनाद्यास्तयत्रे,
 खचरेऽश्विगमे, यमभेदे च । जातित्वेन स्त्रियां ङीप् ।
 अश्वत्य उ० न खपिरे शालासिद्ध्यादिवत् तिष्ठति स्या क
 नि० । सनामस्याते ह्ये, गर्हमाश्वह्ये, चिरनस्याधि-
 तात् संभारकमे ह्ये च "ऊर्ध्वरूढमश्वः शास्त्रमश्वत्" प्राङ्-
 रत्यय" इति गीता ।
 अश्वपाल उ० अश्वान् पालयति पा-णिच्-लृच् कण् । चोट-
 कटके । श्वन् अश्वपालकोऽश्वत् जले न० ।
 अश्वपुच्छी स्त्री० अश्वस्य पुच्छमिव केसरोऽस्य । नागपयार्ह्ये
 अश्ववात् उ० अश्वस्य वाचः केसर इव तटाकारमुत्पत्तात् ।
 काशा इति स्याते काये । इत० । अश्वस्य केये ।
 अश्वमार उ० अश्वं मारयति म-णिच् अण् । कटवीरे । स्तुह
 अश्वमारकटोऽश्वम् । [वाकारान्वाङ्गे किङ्करे । स्त्रियां ङीप्
 अश्वमुख उ० अश्वस्य मुखमिव मुखमस्य । अश्वकारकले इ-
 अश्वसेध उ० अश्वो मेधते नक्षत्रेण मेध-चक्षुः । यमभेदे ।
 अश्वसेधीय उ० अश्वसेधस्यायं हितोना ह्ये । अश्वमेधाङ्गे ह्ये ।
 अश्वयुज स्त्री० अश्वं युजति ह्येपाठकरोति क । पश्चिमी
 नक्षत्रे तस्या अश्वतस्त्वपत्वात् । युज-क्तिन् अश्वयुगपि
 अश्वेन अश्वकारेण युज्यते तस्य चान्द्राग्निमहावि सौम्य-
 भाव्याम् । तस्मिन् चान्द्रमासे च "अश्वयुजं कल्पयेत् ॥
 त्राहं जुष्यादि"ति स्मृति । नवर्थाङ्गेऽपि । अश्वयजोऽयम्
 अश्वरोधक उ० अश्वं रुद्धिं रुध-ण्युन् । कटवीरे ह्ये ।
 अश्ववक्त्रा उ० अश्वस्य वक्त्रमिव वक्त्रमस्य । अश्वसवाकार-
 स्रवति पुष्पाकारायाङ्के किङ्करे ।
 अश्ववारह उ० अश्वं मारयति खुरा-ह-अण् । अश्वारो-
 हिणि । दह-णिच्-अण् । अश्ववारोऽश्वम् ।
 अश्वसन् त्रि० न कोभनं अश्व-श्वन् त्र्यच् । परदिनास्यायिनि
 एकदिननिर्वाहोचितेऽयं दी० अश्वस्यमिधानेन हर्षव्यभि० तिस्रः
 अश्वान् उ० अश्वस्याश्वीव अश्वं वभा० । देवर्षयह्ये ।
 अश्वसिधानी स्त्री० अश्वोऽभिधीयतेऽभिधार्यतेऽनया यमि-
 या-श्वुट् । अश्ववयनरज्ज्यामिधानीऽश्वानाम् "रजान-

अष्टाष्टमया दृष्टस्तेष्वध्यामिषाभीमादृते" इति श्रुति ।
 अष्टवारि ५० अष्टवारि इतः । अष्टिपे ।
 अष्टारोह ५० अष्टमारोहति दृष्ट-अण् । अष्टवाहके, अष्टा
 रोहणेन युक्तर्कने च । अष्टगन्ध्या स्त्री० । [अष्टाह्ये ।
 अष्टावरोहक ५० अष्टमन्त्रेद्विवावरोहति स्त्रुन् । अष्टग-
 अष्टिन् ५० हिर० अष्टा सनि ययो इति । स्वयंवदायो
 अष्टिनी स्त्री० अष्ट अष्टाकारो विद्यते यस्या अष्ट-इति ।
 सप्तविंशतिनक्षत्रमध्ये प्रथमे नक्षत्रे ।
 अष्टिनीकुमार ५० हिर० अष्टोभूता संज्ञाकास्त्री सूर्यपत्नी
 तस्यामश्वरूपेण सूर्येण जाते कुमारौ । अष्टवैद्ययो ।
 अष्टीय न० अष्टानां समूहोऽष्टोहितं वा छ । अष्टसमूहे
 अष्टाहिते ति० । [अष्टे ।
 अष्टोरस न० अष्टावासर इव सुषुप्तं चक्षुषाम् । उष्ये
 अप दीप्ती अक० गती, यद्गणे च सक० आदि० उभ० सेट् ।
 अपतिते आपोतु आविष्ट ।
 अपटछोणि ति० न सनि पटछोणि ओतेन्द्रियाणि यत्र
 य । ततोयजनकर्पाश्रुते द्वाभ्यामेव कृते भन्नाटौ ।
 अपाट(ड) ५० अपाड(ड)या युक्ता पौर्णमासी अपाडो (डी)
 या यत् मासे कण् वा क्लृप्त । वैशाखादितकृतीये मासे
 आमावसासे । आषाढौ पूर्णिमा प्रयोजनमस्य प्रयोजनार्थे
 यण् । मङ्गचारिभार्ये दण्डे, तस्य हि अपाडपौर्णमास्या
 विहितकर्त्तारयोगितात् आषाढ आषा(डो)डोद्वयमवत् ।
 अपाडा(डा) स्त्री० पाटि शङ्खं वक्-षिपुञ्जित्नु पलम् अर्श
 आद्यान् न०० टयो० वा हत्वम् । वाचिम्यवधिके पञ्चादिके
 मिथे, उत्तरादिके एकविंशे च नक्षत्रे । अष्टाष्टायत् ।
 अष्टक न० अष्टौ अध्याया परिमाणमस्य अष्टन्-कन् ।
 पाणिनेरष्टाध्यायोपमे, प्रत्येकमष्टाध्यायान्तके कन्वेदासि च
 अष्टका स्त्री० 'अष्टका तु सप्तम्यादा सप्तम्यादिदिनत्रयमि'
 त्तुक्तमश्वमे सप्तम्यादिदिनत्रये, अत्रानि पितरोऽध्या तिथौ
 अष्ट-एकन् । पौषमावसानगुप्तानां कृष्णाटयार् 'अष्टका
 पितृदेवसे' इत्यज्जादपाठान् न द्रष्टुम् । तद्विहितपाठे च
 अष्टन् ति० बङ्ग० अष्ट-आप्तौ कनिन् तट् च । संस्थामेदे ।
 अष्टपटिका स्त्री० अष्टसु दिव् पादा अस्या अन्यतोप
 डीयि पद्मावे संज्ञाया कन् नक्ष । (हावरमालि) लतायाम्
 अष्टपाट् ५० अष्टौ पादा चास्य न० वा अन्यतोप धर्मागमे,
 गरभे, लतायाश्च । अष्टपाटोऽथम् ।
 अष्टममूल ५० अष्टसु स्वायेषु उर रुचदपयपुष्टमश्व-
 ट्पत्यमेगुप देतृपात्रकं मङ्गलमस्य । नागचक्षुष्युपे

अष्टे । अष्टाना मङ्गलद्वयाणा समाहार । "नोकेऽस्मिन्
 मङ्गलान्यष्टौ भास्त्रयोर्गौर्ज्ञातयन । हिरण्यं सर्पिरादित्य
 आपो राजा तथापन" इत्युक्तेषु अष्टसु द्रव्येषु ।
 अष्टमान न० अष्टौ सदय मानं परिमाणमस्य । कुडवस्त्रमे
 अष्टसदमिते परिमाणमेदे ।
 अष्टमी स्त्री० अष्टाना पूरयो । पञ्चदशकलात्मकचन्द्रस्य अष्टम
 कलाक्रियावृत्त्याया खनामस्वाताया तिथौ अष्टमेत्या
 पूरयत्यष्ट । अष्ट-क अष्ट संघात व्याप्तिं वा भाति मा-
 अष्ट क गौरा० डप् । कोटास्तायाम् ।
 अष्टमूर्त्ति ५० अष्टौ भूम्यादयो मूर्त्तयोऽस्य । 'चित्तिर्जलं तथा
 तेजो वायुराकाशमेव च । यदाकश्च तथा चन्द्र मूर्त्तयोऽष्टौ
 विनाशिन' इत्युक्ताष्टमूर्त्तिभारिणि मिथे ।
 अष्टलौहक न० अष्टाना औहानां धातना समाहार ।
 "सुवर्षं रजतं ताम्रं सीसं कान्तिकं तथा । बह्वं गौहं
 तोल्यगौहमित्यष्टौ धातवः स्मृता" इत्युक्तेषु अष्टसु धातुषु ।
 अष्टाकपाल ५० अष्टसु कपात्रेषु यस्यानेषु द्रव्यैः उरोडाये ।
 चक्षारार्धकस्य तद्वितस्य तुल्यं आत्मम् । अष्टसु कपात्रेषु
 संख्यायै उरोडाये, तस्याभ्ये यत्रे च ।
 अष्टाङ्ग ५० अष्टावङ्गानि यस्य । योगविमेषे, जमनिमाचन
 प्राणायामप्रत्याहारध्यानधारणासमाधिभेदे योगशास्त्रेति
 एतथा सङ्ख्यादि तत्तत्तद्भाष्ये वक्ष्यते । "जानुभ्याङ्ग
 तथा पङ्ग्रा वाचिभ्यासरसा धिया । शिरसा वचना दृष्ट्या
 प्रणोषोऽष्टाङ्गैरिति इत्युक्तचक्षणे प्रणामे "थाप शीरं
 कुमायं च दधि सर्पिं सतपुल्लम् । दधं शिवायकश्चैव
 अष्टाङ्गोऽथ प्रकीर्तित" इत्यष्टाङ्ग्यपदिने पूजोपकरणेषु,
 शारोफनके च तस्य प्रत्येकपङ्क्तौ अष्टपदङ्गमाङ्गकत्वात् ।
 अष्टादशान् ति० बङ्ग० । अष्टाधिका दश, अष्टौ च दश वेति
 वा । संख्याविशेषगुक्ते । पूरणे डटि । तत्पूरणे ति० । [पात्रने
 अष्टादश्याङ्ग ५० न० अष्टादश अङ्गानि यत् । वैद्यकमन्त्रिके
 अष्टापट् ५०० अष्टौ अष्टौ यदानीं दृष्टावस्य हतो संस्था
 शब्दस्य बोधार्थतादोकारात् आत्मम् । शारोफनके ।
 अष्टसु धातुषु यद श्रतिज्ञा यस्य । इत्ये । गरभे लतायाश्च
 ५०, तथोऽष्टमदत्तात् । अष्टाधि विद्वित्तिरापद्यते आनपद-
 क्च । अणिमाद्यन्निर्दिष्टयुक्तं कैनामे । अष्टसंख्यातेन
 आपद्यते क्च । काडे ।
 अष्टि स्त्री० यस्यने भूमी विषयते अष्ट-तिन् टयो० पलम् ।
 आठि इति एसात नोजे बीडम'वरपाटके छन्दोमेदे च ।
 अष्टीना स्त्री० 'आष्टापयन् वनिमष्टं रक्षा धातयनोऽ-

नाम् । कुत्रोत्पत्तिर्विद्यते वा ? अत्र विष्णुमार्गो विधीयते ।
यैद्यकोक्तस्तथाप्युक्ते वातजन्ये व्याधिभेदे ।

अथोक्तं पुं० नास्ति अतिशयितमात्रं यस्मिन् मरणं प्रणो-
ति० । (अटु) इति ख्याते जानुर्वी० रन्विस्थाने ।

अस्य दोषो अकंपह्ये गतो च सकम्पाटि० उभ० सेट् । असति
ते व्याधौ व्याधिः । 'आतस्थ उत्थाय दवाधे'ति कुमारः ।

अस्य विद्यामानतायास् अदा० अक० पर० सेट् । अस्ति अभूत् ।
अस्य चोपे दिवा० पर० सक० सेट् । अस्यति आस्यत् ।

असंस्कृतं वि० वन्+ज-क्तं चम्+न-त० । गमोभावादिसंस्कार-
रहिते, आकरषसंस्काररूप्ये अपत्यभेदे च ।

असंस्कृतं अथ० न सक्तं न०त० । धौनःपुण्ये ।

असक्तं वि० वन्+ज-क्तं न०त० । आसक्तिरूप्ये कलाभिलाष-
रूप्ये च "असक्तः सुखमन्भूति"ति रघुः । "कुत्र्यान् वि-
दालयाऽसक्त" इति गीता । [पथि च पु० ।

असंस्कृतं वि० वन्+ज-क्तं । परस्परविच्छेदे । आमादिपथे विधीयते
असंस्कृतमास पुं० न सङ्कल्पः । रात्र्यन्तरं प्राप्नोति चैव
चाद्रमासि । शुक्रवतिपदादिदद्यान्ने भक्षणमात्रये न सचासि ।

असङ्कृतं वि० नास्ति संख्या यस्य । पराङ्गीरीते वक्तुं संख्ये च
असङ्कृतं पुं० वन्+ज-क्तं न०त० । सङ्करहिते परमात्मनि,
इतो च । न०त० । सङ्कटिरोपिनि, पुनर्विचिंतनेपथाभावे

रूपे वेदादये । न०त० । विषयरागाभाववति वि० ।
असङ्कृतं वि० वन्+ज-क्तं न०त० । सङ्कटिरोपिनि तत्पुण्ये,
अनन्तराभिधानोत्पाकाकाङ्क्षाविषयविषये च । "वासङ्कृतं

प्रसुप्तोत्थं" भिद्युक्तोक्तिः । [अर्थासङ्कारभेदे च न०परि० ।
असङ्कति स्त्री० वन्+ज-क्तं न०त० । सङ्कटिविरहे ।
असत् वि० अस्+धातु न०त० । सङ्कटिरे, निश्वासे निःस-
रूप्ये निषेधकपेण प्रतीयमाने, अभावलाभये, "असङ्कृता

क्षतं तदा तपसस्तं क्षतं च यत् । अवदित्युच्यते मार्गे"ति
गीतोक्ते अयङ्गदा क्षते हीमादौ च । इत्ये पुं० । दृष्टावा-
रिणि अथापी वि० । क्षिप्यो कीप् कुलठादाम् ।

असङ्कृष्टं पुं० अस्ति अविद्यमाने वस्तुनि यश्च आपहः ।
आकाटीनम् आपहार इति ख्याते आपहभेदे ।

असंपूर्णो स्त्री० अचनस्य पूर्णोपचयं यथैकस्याः । वातकण्ठे ।
असम्पत्तिं वि० अभावाभेदः यत् न०त० । अभावावतत्पद्युक्ते ।
स्त्रीगर्भनादौ, अक्षे च । [रजस्य क्लेशपुत्रे पुं० ।

असम्पन्नम् न० सम्पन्नं युद्धियुते न०त० । अयुक्ते । अगर्-
असमयं पुं० अपरकालं न०त० । दुष्टकाले अयोग्यकाले च ।
असमर्थः वि० अक्षमः शक्तः न०त० । अक्षमे, दुर्बले च । अक्षमः

सङ्कटार्थः न०त० । अक्षमतायं, आकरषमात्रे मषिहायं
यत् यस्यान्वययोग्यता तत्सङ्कषराभावेनामेषायां अत-
एव अथाक्षमोक्त्यादौ असमर्थकमासः नञ्परस्य
व्याप्तेन सङ्कषययोग्यत्वात् भोजनेन च सङ्कषाराभा-
वेन अपेक्षणीयत्वात् ।

असमवायिकारणम् न० समवेति सम+अ+धा-त्विनि
न०त० कर्मण० न्यायमते समवायिकारणं द्रव्ये तद्भिन्नं द्रव्य-
इति यत् गुणादिकं कारणं उच्यते । यथा कपामहय-
संयोगकरो गुणोपपत्त्युद्भाविता क्रिया संयोगविभागादेः
असमीक्ष्यकारिन् वि० समीक्ष्य निश्चितं न करोतीति क्ष-
तिनि । विवेचयामकाले च कर्मकारके, सूत्रे च ।

असम्बन्धं न० सम्बन्धं परस्परमन्वितं न भवति वस्त्वं+वन्+क्तं
न०त० । अर्थाविषयोक्तेश्चैव न्वितार्थे वाक्ये ।

असम्बन्धप्रस्ताप पुं० इत० । असम्बन्धस्य असङ्कृतस्य कथने,
असङ्कृतस्य असम्बन्धस्य निष्प्रयोजने कथने च ।

असम्बन्धं वि० नास्ति सम्बन्धा अर्थोन्मं योडा यस्य । पर-
स्परसंबन्धोपेक्षारहिते विरहे, बाधरहिते च । "जहं-
बाधा देवयो"ति भारतम् ।

असम्बन्धं वि० वन्+ज-क्तं नास्ति सम्बन्धो यथात् ५६० ।
अर्थमिच्छने । न०त० । अर्थमिच्छते "असम्बन्धः कलत्रं तृप्ति
मार्ग"मिति कुमारः । [तामिभानरहिते च ।

असम्बन्धं वि० वन्+ज-क्तं न०त० । अक्षतमन्त्रे पविड-
असत् पुं० अस्ति अट न०त० । (अक्षतमन्त्रा) इत्ये । [अत्रैव वि०
असङ्कृतं पुं० न सङ्कति वङ्-क्षु न०त० । अक्षौ । अमा-

असाधारणं वि० न०त० । साधारणं सामान्यपर्यन्तं तद्विषये,
तन्मात्रविषयपर्यन्तं, विषये, अर्थिके च । न्यायमते

"अक्षमवकाङ्क्षाद्विषयः स तत्साधारण्यो मत" इत्युक्ते अक्ष-
विषयाद्विषयो इत्ये वैरी पुं० । यथा वक्षिषःपुत्रे गगनादि-
हंसः अक्षमये पर्यन्तादौ, वक्षिषिरे कक्षादौ च न विद्यते
भगवादेः कक्षापि विद्यामानत्वाभावात् ।

असाधुं वि० न०त० । अपुमिभे, अक्षरिते, भङ्कृतवन्-
मिभे, अपभ्रंशदौ च ।

असाध्यं वि० विषय-विषय-बाधादेः यत् न०त० । "जहं बाध
अयोग्यायमन्त्राय युगपद्वत्"मित्युक्ते प्रतिकारानर्हे रोगभेदे,
असाधनीये, इहं गतो च ।

असाधारणम् अथ० न सामान्यम् इतं न०त० । अपुके ।

असारं पुं० नास्ति सारो यस्य । आरहीने परमप्रेक्षे । न०
त० । आरविषे । न०त० । निश्चारे वि० । "असारः यत्

संसार" इत्युद्धृतं । [प्रतिरूपकम् अयम् ।
 असि उ० अश-दीप्तौ जेपणे वा इत् । खल्ले । तस्मिन्नेषे विनक्ति
 असिस्ती स्त्री० सो-त्त शिता केसादौ युष्मा जरती तद्विधा
 अहहा क्रादेभ्यः छिप् च । अन्-पुरचारिण्यामहङ्गायां
 प्रेयायात्, नदीभेदे च । [यत् । सुद्वीपधाने ।
 असिगण्ड उ० अक्षते विप्यते अश-इत् अशि' विप्रोगण्डो
 'असित उ० सितः शुभः विरोधे न०त् । शुभवर्णमिदं तद्वि-
 द्यते लक्षणम् । तद्विनि जि० । छणपचे उ० । गोत्रोपधौ,
 अन्-पुरचारिण्यामहङ्गायां प्रेयायात् स्त्री० टाप् ।
 असितकार्त्तिसि उ० असितयति छिप्-णुप् चा कार्त्तिसिः शिखा
 यत् । वही तस्मिन्नासम्भवे हि सन्ध्यापाशितयत् ।
 असितफल उ० असितं कर्णं कलं यत् । सपुनारिक्के ।
 असिदंष्ट्र उ० अशिरिष तोष्णा दंष्ट्रा यत् । मकराख्ये यादशि
 असिद्ध वि० सिद्धौ निग्रहः सकृत् न०त् । अपक्वोऽनियम्ये च
 आयमते आश्रयासिद्धत्वादिभिस्त्रिभिर्दोषैर्दृष्टे हेतौ उ० ।
 असिद्धि स्त्री० सिध-क्रिन् न०त् । अनिमग्नौ, अपाके,
 आयमते आश्रयासिद्धिप्रभृतिविधिरहेतुमे च ।
 असिधाव उ० अशिं खड्गं भाषति मार्कण्डेयि भाव-अण् ।
 यस्मात्ता मार्कण्डे । अणुत् । असिधावक्रोड्याय ।
 असिधेनुका स्त्री० अशिधेनुवि यस्याः न० वा कप् । अशिधे
 उतस्यत्वेन तद्वत्तत्त्वाद्याम् इटिकायाम् ।
 असिपत्रक उ० अशिरिष तोष्णं पत्रमस्य वा कप् । इण्डके
 गुणनामकत्वे च । अशिरिष पत्राकारो यत् । मरक-
 भेदे । अशेः पत्रमिवास्मादकम् । खड्गकोपे न० ।
 असिपत्रवन न० अशिरिष पत्राकारो यस्य कर्म० । नरकभेदे
 "अस्मिन् वै निजभेदपदादानपदि अयमत् । पापवड्द्वौपग-
 तलमशिवयमनं प्रवेष्टेति भागवतम् । [अज्यभेदे ।
 असिपुच्छ उ० अशिरिष धारायुक्तः पुच्छोदस्य । विपुनारे जल
 असिपुत्रिका स्त्री० अशेः पुत्रीयं स्त्री० कन् तुल्ये अत
 इत्तम् । इटिकायाम् । कन्याये अशिपुत्रीत्ययम् ।
 असिमेढ्रा उ० अशिरिष दोष्णः मेदो निवासी यत् । बिट्कटिरे
 असिहेति उ० अशिहेतुं भाषनमस्य । वड्द्वेन युद्धकर्त्तरि ।
 असु उ० अक्षते क्षिप्यते अश-उ । शिप्ते । कर्त्तरि उ । तापे ।
 कर्त्तव्ये च । वड्द्वेन शत्रुभेदे उ० वड् । [वि०
 असुख न० वरोधे न०त् । सचिवरोधिनि उ० से । न०त् । तद्वि
 असुधारया न० अक्षना प्राचादिपञ्चबाहुलीया धारयम् ।
 ओषणे । [उ० । सुर्विरोधिनि देहे । रात्रौ स्त्री० ।
 असुर उ० अश-दीप्तौ उ० । सूर्ये । अक्षति विपति देवान्

असुररिपु उ० असुराणां रिपुः । दानवशत्रौ विष्णौ ।
 असुरसा स्त्री० न सुतु रशौ यस्याः पूव० । (नातुत्तलसी)
 वर्मरोधके यस्या अतिशूरपत्न्यात् ।
 असूयक वि० असूय कृणुति यन्ति-वृज् । गुणेषु शोभा-
 रोपयशोवे । [रोपणे ।
 असूया स्त्री० असूय-यन्ति अस्तीत्वात् टाप् । गुणेषु शोभा
 असूय(वा)य न० सूर्य-व्युट् रे परे दीर्घः नास्ति सूर्यस्य
 मनादरो यस्मात् न० पूव० पाठान्तरे अक्षनासुच्यं तापो-
 वक्ष्यात् अनादरे । [नसुमे सूर्यादर्थिनि राजदारादौ ।
 असूयस्यश्च वि० सूर्यस्य नपि न पश्यति दृष्ट-वृत्तम् च । अक्ष-
 असूय उ० अक्षं शोचिषं करोति क-ट । शरीरस्य दह-
 धातो, अनादेरप्रितस्य प्रथमे रक्षयता, रक्षय्य टाप्-
 रूपतेति वैद्यके प्रयिजम् । [लिङि ।
 असूयरा स्त्री० अक्षं घटति ट-अच् । शोचितादिरिषां
 असूय न० न दृश्यते इतरागवत् संदृश्यते सङ्गत्यात् न०
 छन् किन्, अक्षते विप्यते इतल्लतो नाडीभिः अन्
 अजि वा । रक्ते, ऊर्ध्वे, विष्णुभावादिषु पीठमे पीते ।
 असेचनक वि० न विच्यते तथ्यते मनोऽस्य विच-व्युट् संशया
 कम् । अक्षन्प्रियदर्शने अर्धमाक्षन् न तथ्यति ।
 असा उ० अक्षने सूर्यकिरणा यत् आधारे त् । पक्षिमाक्षे,
 कर्मणि त् । चित्ते अवसिते च वि० । अद्यौ व्योम-
 मोक्षे लग्नात् सप्तमे स्थाने च न० । भावे त् । अवधाने
 लेपे च न० । [निर्वाचकोत्ते ।
 असाक उ० अक्षं अश्वराट्कितम् अवसानं वा करोति क-ट ।
 असाकम् अयम् अश-तमि । नश्ये, अदर्शने च ।
 असासन न० सननं सच चानं अक्षत्वेन मनीषानं यत् । सूर्य-
 देरदर्शनशाने भूगोलकक्षया तिरोधाने, "तिरोधा-
 नश्च यवैति तदेवासासनं रचे । मैराक्षनमर्कस्य नोदयः
 सर्वदाशतः इति ज्योतिषोक्तेः तत्कारणे च ।
 असासय उ० अक्षोनीवते प्रायते दलं विन्-अच् । प्रत्ययादौ,
 भूयस्सात्तत्त्वात्तया प्रकाशाभावेनाप्यप्राप्तामलसं हि-
 योने नोदयः "रविणास्तमयोयोगो विदोगमूदयो भवेदि-
 त्तुक्ते । अय्यपहारा रविनामे च । [मोचधे अन्मिरो ।
 असावल उ० अक्षने किरणं यत् आधारे त् कर्म० । पशु-
 चाक्षि अयम् अश्व-वृत्तिम् । लिङ्गौ, विदमानतायाश्च "अक्षि
 नाक्षि न जागमीत्या"दि ।
 अस्तु अयम् अश्व-दीप्तौ तन् । अतृपायां, मोह्याम् प्रतिक्षे
 अस्तूयाम्, प्रकृते, अङ्गीकारे, मन्त्रावाम्, सस्ये, अष्टपा-

पूर्वकाष्टीकारे च ।

[संक्षेपसहिते वि० ।

अस्थान न० रूपे न० न० निन्दायाम्, कर्त्तव्ये च । स्थानः
अस्थ न० अस्थे स्थिते अस्थ-इत् । चेष्टास्ते अस्थ-इत् । अस्थे
इत् । चाये, रिपुवेषणसाधने प्रहरणमात्रे खड्गादपि ।

अस्त्रकण्टक इ० अस्त्रं कण्टक इत् । वाये नक्षत्राण्युक्तकण्टका-
कारणम् । [कित् एव लु० इत्० । अस्त्रमण्युक्तकण्टकम् ।

अस्थविकित्सक इ० अस्थस्य अस्थजन्मव्यपस्य चिकित्सकः
अस्थिन्ति० अस्थं धनुस्स्थानि इति । धनुर्इरे, अस्त्रधारिमात्रे च

अस्थान न० न स्थानं तत्पर्यायौ यस्य । अनाधे, मन्दस्थे,
अनधिकारिणि च । [प्राये धातुभेदे ।

अस्थि न० अस्थते अस्थ+क्लिन् । आंवाभ्यनरस्थे ह्याङ् इति
अस्थिजत् इ० अस्थि-ज-क्लिप् । अस्थिकारके वेदधारी ।

अस्थिज इ० अस्थी जायते जन-ङ । अस्थिपरिपाकाज्जाते
तदन्तःस्थे मज्जते तौ । [मित्रे ।

अस्थिधन्वन इ० अस्थि अस्थिधनं धनुस् इत् । अन्ध भमा० ।
अस्थिपञ्जर इ० अस्थि पञ्जर इत् । शरीरस्थान्तिवचने

पिङ्गाराकारे कङ्काले । [कुक्षुरे च ।

अस्थिमज्ज इ० अस्थि मज्जयति मज्ज-अण् । [हाङ्गिका] पविषि,
अस्थिमासिन् इ० अस्थिमयी मासाऽस्थस्य इति । मित्रे ।

अस्थिर नि० न० । स्थिरभिन्ने चक्षुषे ।

अस्थिविषय इ० अस्थान्तमन्त्रात् अस्थिमारो विषयो देहो
ऽस्य । शिवानुचरे अङ्गुरीटे । [अस्थिमति इत्ये ।

अस्थिहृत्ता स्त्री० अस्थी अङ्गुष्ठेन योजनहेतु । [हाङ्गोडा]
अस्थिसंस्कार इ० अस्थीनि संस्कारि योजयति हन्+ङ्-अण् ।

[हाङ्गोडा] अस्थिमति इत्ये ।

अस्थिसार इ० अस्थिः सारः रसपरिणामः । अस्थिजाते
नक्षत्राणौ । अस्थ्येव सारो यस्य । रक्तसंश्लेषे नि० ।

अस्थिविर नि० नास्ति खाद्या मिरा यस्य इत् । विराय
ज्जिते, अन्धशरीरस्थे च ।

अस्थिमज्जता इ० अस्थिर्मा र्जं ताव कर्म० । देवदारवेदे
याम्पट् नि० अन्ध-मज्जिक् । अर्जं प्रमादयान्धनमेव वेद्ये मज्ज-
मास्यति, देहाभिमासिनि जीवे च ।

अस्थि स्य+अन्-क्लिन् । अर्जये, "सामासिकं अस्थिं विदुषा" वि-
ति साहित्ये । [इत्पयोरपेधाभिधाने साधे ।

अस्थिता स्त्री० अस्थि इत्यस्य भावः तन् । अस्थिनिष्ठे प्रमाण-
नक्षत्राण्डिरे इ० अस्थिर्मा र्जं ताव कर्म० । विदुषादिरे ।

अस्थिज न० अस्थिर्जात इति । अस्थिर्जात इति । साधे ।

अस्थिपतक इ० अस्थिपत इति । अस्थिपत इति । साधे ।

अस्थिपतक इ० अस्थिपत इति । अस्थिपत इति । साधे ।

शाले भिन्नमाहवे ।

[प०-क । रात्रये इ० ।

अस्थिपा इ० अस्थं पिबति पा-क्लिप् । [जोंक] जलौकम् ।

अस्थिमला स्त्री० अस्थिमि वंशितं कर्मणः । धनुर्कोष्ठे ।

अस्थिबिन्दुच्छदा स्त्री० अस्थिबिन्दुः स्फिरिबिन्दुवि छटो टनं
यस्याः । सत्यपानामके इत्ये ।

अस्थमाहका स्त्री० अस्थस्य स्फिरस्य मातेन पोषिका रंभायां
कनू । अग्निताघातेः रक्षणे देहस्थे प्रथमे भातौ ।

अस्थुरोधिनी स्त्री० अस्थं क्षतजगामु वपश्चि हृध-धिति ।
सज्जानुलतायाम् । [नेतृजगोष्ठे ।

अस्थार्जक इ० अस्थं स्फिरं स्फिरनेनार्जयति अर्ज-अण् ।

अस्थिच्छन्द नि० नास्ति अस्थि चन्द व्ययत्ता यस्य । पराधीने

अस्थितन्त्र नि० न अस्थि तन्त्रः अर्धोऽन । पराधीने ।

अस्थिन न० अस्थिनाम् अस्थी यस्यात् ५५० । अस्थिनां तदन्तिताया-
दि प्राशयः । अस्थि च । इत् । अस्थे इ० ।

अस्थिप इ० नास्ति स्त्रोत्रिणा यस्य । देहे । मित्रातकिते नि० ।

अस्थिर्मा नि० अस्थिर्मा इति न अस्थि । अस्थिर्मा अस्थिर्मा इति
निमित्ताधरणादौ । [गोष्ठुराद्ये अतिमयत्ते ।

अस्थिबुककण्टक इ० अस्थिबुककण्टकः कण्टको यस्य । [गोष्ठुरी]

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो वेदाध्ययनस्य । वेदाध्ययन

हीने "अस्थिधायो वपश्चि" इति कृतिः । न अस्थिधायो
वपश्चि । अस्थिधायनिमित्ताधरे अस्थिधायौ । अस्थिधाये अस्थि-
+रक्ष-अण् अस्थिधायः सस्य स्फिरावगारेण अस्थिधाय आ-
धायः "अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः । न० । अस्थिधायभिन्ने

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

अस्थिधाय नि० न अस्थिधायो यस्य । अस्थिधायिने "अस्थि-
धायो" इत्ये । अस्थिधायोऽध्यय" इति कृतिः ।

क्रमशो वसे । इतिभिर्देवि० । [न+हा कनिन् । दिवसे ।
 अहम् न० न जहाति सर्वथा परिवर्तमानवात् न त्यजति ।
 अहम् अह-अय । अहङ्कारार्थे स्वात्ममन्वितवासिमाने वा
 अहमहमिहा स्त्री० अहमहमन्तोऽस्य वीधानां हिनम्
 टङ् न टिणोप । परम्पराहङ्कारे अहमेवायमस्य
 राज्ये दयायामनो शोको च ।
 अहंभूयिका स्त्री० अहं भूयोऽहं भूय इत्यभिधानं यत् ।
 योधानां युयुसाधिक्येन अहमेव पूज्यं यास्यामीत्युच्यमाने ।
 अहम्मति स्त्री० अहमित्याकारा पति ज्ञान मन-किन् ।
 अविद्यायाम् अहमित्यन्वयभार्यमाशङ्के यज्जने ।
 अहर्गण पु० अज्ञा गण सङ्ग । विंशतिनामके गण ।
 ज्योतिषमन्त्रिणे यज्ञाणां स्पष्टतासाधनार्थमा दृष्टे वर्तमान-
 दिनपर्यन्ते दिवससङ्के च ।
 अहर्दिन न० अहनि च दिवा च नि० । प्रतिदिने ।
 अहर्पति पु० अज्ञा पति । दूर्य्ये अहर्माघाटयोऽप्यत्र ।
 अहर्मुख पु० अज्ञो मुखमादिभान । प्रत्यये । [स्त्री० ।
 अहर्त्य नि० कृतेन न कष्टं । इमाकटे खेले । गौतमविद्यायां
 अहस्कार पु० अह करोति क-ट कक्षादिवात् क्षयम् ।
 दिगङ्कारे दूर्य्ये, अर्कहसे च । [दूर्य्ये, अर्कहसे च ।
 अहस्पति पु० अह पति इतः कक्षादिवात् क्षयम् ।
 अहश्च अहः अहं जहाति अहम्+ङा क टृणो० । सन्धोघने
 आघर्षे, सेरे, मेरे प्रथमे च । [च नि० ।
 अहार्थ्य पु० अ-गयत न०+त० । यथेते । कर्तुमयक्ये, आभेदे
 अहि पु० अहनि आ+हन्+हिन् टिणोप आहो तुल्यच ।
 मर्षे, हमापरे, दूर्य्ये, भातयेदे नीमके राहो, पयिके,
 यसे, वने, चर्ममात्रिके अहिगणशब्दे च ।
 अहिता स्त्री० हिन्म सट न०+त० । ब्रह्मण काये पर-
 योढामाने, मात्स्यीहानिहन्तौ, अमास्वीवसाविषोदनाभावे
 च 'अहिता वरमो यमो' इति श्रुतिः ।
 अहिता स्त्री० अहिरेव आरति प्रकाशते इत्यादिभवात् ।
 ग्राह्य लक्षणे । [नगरोधे स्त्री० ।
 अहिच्छत्र पु० अहे चम-कार टमष्ट-टङ् । नेत्रच्छत्रेण,
 अहिजित् पु० अहिं सर्वं जहातर वा जितवान् नि-हिन्
 टङ् च । रिजो रङ्गे च । [त्रिहोत्रमन्त्रात्मकम् ।
 अहिविद्या स्त्री० अहेभिरेव तदाकारविषयात् । मान-
 यहित पु० । न०+त० । गौरी । पञ्चविधे नि० ।
 अहित्तिगुह्य पु० अहेलान्तं एतत्तत्र दीपति तद्गु । अह-
 यति, अहिमेव च ।

अहिहिम् पु० अहि सर्वं जहातर वा हिश्यत् हिप-भूते
 किप् । गहरे इन्द्रे, मयूरे, नकुले विष्णौ च ।
 अहिनिर्लस्यणी स्त्री० अहिर्निर्लसितेऽस्याम् निर+नी-ल्युट् ।
 (छान्दस) इति शब्दे सपनिर्लसिके ।
 अहिपुत्रक पु० अहे पुत्रं जुह्वस्य इव वायति प्रकाशते क्रि-
 क । जुह्वस्यकारे नौकाविशेषे ।
 अहिफेन पु० अहे फेन गरलमिव तोत्तामुगलान् । वाकिङ्
 इति स्याते वृक्षभेदे । [उत्तरभाद्रपदमन्त्रे च ।
 अहिमुष्म पु० अहेरिव शुष्णे मीढा यस्य । इन्द्रे, तद्वेवताके
 अहिमय न० अहे, इहस्यत्वात् आहताकारत्वाच्च अहि-
 त्त्वात् व्यपवाच्च भयं भी-अच् । कर्मभवे राक्षसाय च
 जनिने भवे च । [भयभानिकायाम् भूत्यायनत्वात् ।
 अहिमयटा स्त्री० अहिभयं वाति यज्जयति दो-ह । भये,
 अहिभञ्ज पु० अहि भुङ्क्ते जिप् । गहरे, मयूरे नकुले च ।
 अहिमर्हनी स्त्री० अहिमर्हनेऽनया पट ल्युट् । गन्धना-
 कुलीनामलतायाम् ।
 अहिमार ङ् अहि मारयति अ-निङ्-अण् । अस्मिन्महये ।
 अहिमेढक पु० अहिं मेढति व्यर्थभावेण मनयति मारयति
 निट-चिच्-पणुन् । अस्मिन्महये । [ताम्रपुष्पम् ।
 अहिलता स्त्री० अहिनीकस्य पातान्नस्य जता शाकन० ।
 अहीरणि पु० अहीनु ईरयति दूरीकरोति ईर अणि । त्रि-
 छत्रसंघे तर्हनाहीतरे भयां वमायमे । [वेदपाठे ।
 अह्रत पु० नाति ऊत कर्म यत् । अह्रतपानिद्वि अह्रो
 अहे अह-अह र । सेवे, निवीने च ।
 अह्रेह पु० न हिमोति हि र न०+त० । तत्तत्तत्तम् ।
 अह्रेतुक नि० हेतुं प्रयोजनकारिणं कर्तुं हेतुं न०+त० ।
 कर्माभियन्तारहिते, आपकारहिते च ।
 अह्रो अह्य० न+हा-टो । शोके दिगर्थे रिशदे, दयाला,
 सन्धोघने, विषादे, प्रथंभायम् रिशके, अरादावाह ।
 अहीरात पु० अहय रात्रिच टङ् वना० । एयोदितदय-
 न्महर्षित्वावे महर्षिगणशब्दे वातुपे निमे वैमोऽस्मान्मन्त्र
 इहमभिधाने । [अनुचम-वाह ।
 अहोवत अह्य० अहो च वत च इ० । सेरे, यमोघने,
 अह्राय अह्य० अह्र इहि टृणो० वक्तुं यमं न०+त० । दीर्घे ।
 या अह्य० अह्र हिप् इहो० वनेच । अह्ये (अह्यमाय-
 न्महर्षित्वावे) अह्ये अह्य इहो अह्ये अह्ये अह्ये अह्ये

सूतौ (आ एवं सन्त्ये इति सूतस्यान्यथापादने) अङ्ग-
कम्पायाम् । सप्तद्वये, अष्टौकारे, ईषद्वये क्रियायोगे,
भोभायं व्याप्नो च । वाक्यवृत्तिभिरेऽस्य द्वित्वमिच्छन्ति
आकाश्विति लि० आ+कपि-चलने क्त । कम्पायुक्ते, ईषद्वयस्थिते च
आकारे ड० आ+कर्मन्त्यत्वे कुर्वन्नि व्यवहारमत्र वा क-अच् ।
समूहे, गेहे च । आकीर्यन्ते धातवोऽत्र कृ-अप् । रत्ना-
द्युत्पत्तिस्थाने । [आकारे कर्षणहृस्वार्थं नियुक्ते ।
आकीर्यत् लि० आकारे रत्नाद्युत्पत्तिस्थाने नियुक्तः ठक् ।
आकर्षणं ड० आकच्यते विषयान्तरतोऽनेन आ+कष-अञ् ।
पामके, शारिफलके, द्युते, इन्द्रिये धन्यो धनुरावासे
च । भावे वजि । आकर्षणे । आधारे वजि । निकषे
उपसे । खलादिगतं धान्यमाकच्यतेऽनेन करणे वजि ।
अङ्गमाकारे आकुड़ा इति द्योते जाग्रते ।
आकीर्यत् ड० आकर्षति शक्तिर्कर्मण्यं लौहं आ+कष-अनु ।
(युष्मक) इति द्याते अयस्त्वाने । आकर्षणकर्तृरिति लि० ।
आकर्षणी स्त्री० आकच्यतेऽनया आ+कष-अष्ट टित्वात्
डीम् । अङ्गस्युद्गाद्याह्वरणाय (आङ्गमी) वजिकाग्रदे ।
आकलेन न० अ+कल-अनुट् । आकाङ्क्षायाम् गणनेऽनुव्याने च
आकल्प ड० आ+कष णिच्-अञ् । नेषरचनायाम्, भूषणे च
कल्पयन्ते अयम् । आकल्पं नरकं मुहूर्ते इति स्मृतः ।
आकल्पक ड० आकल्पयति धन्यस्यान्यथां कल्पयति आ+
कष-णिच् अन् । अशाने, औत्तुष्टे, हृषे च ।
आकप ड० आकच्यते दत्त कष-अच् । सूर्यादिकषणवाधने
(कोटि) प्रसरते । [गणने ठक् । अकम्पायने ।
आकास्मिक लि० अकम्पायन कारणमपत्तिं विनापि भवति
आकाङ्क्षा स्त्री० आ+काङ्-आह् । अभिरागे, व्यावयते
वाक्यादिप्रमाणेनैतौ वृषपदं विना वतपदस्यानवयमवृषपदे
वतपदवृषपदे, संशये च ।
आकाय ड० आचीयते वधिन् आ+चि वृत्तिः । निवासे ।
आकार ड० आ+क-अञ् । मूर्तौ, अवरयवसंस्थानविषये च ।
आकच्यते आदिष्वह्यन्ते हृद्गतोभावेऽनेन आ-क-णिच्
वर्ये अञ् । हृद्गतभावेऽनेन सुखप्रसादवैभवं गीत-
मोतिपूषके देहपेदने । भावे अञ् । हृद्गते भावे, इक्षिते च
आकारगुप्ति स्त्री० उप-क्रिन् आकारस्य हृद्गतभावस्य गुप्ति
मोपपन्नम् । रत्नादिप्रतिपत्तयप्रसादस्य मयजनिविषयादा-
देय मोपने । [आङ्गाने । शुचि श्रीलाम् टाप् ।
आकारण न० स्त्री० आ+क-णिच् अष्टुट्, वृष् वा ।
आकाशिक लि० अक्षाधे भगं ठक् । अक्षमयोत्पन्नं स्थिति ।

स्त्रियां ङीप् 'आलिङ्गो वीक्ष्य मधुप्रदक्षि'मिति कुमारः ।
समानकाशौ आद्यनौ यस्य समानकालस्य अकलादेशः
इज्जत् व नि० । आशुविनाशितं, आदन्तयोऽभावात्,
पूर्वादिवसे बल्लभये उत्पत्तिः । परेद्युस्तत्तमये एव नष्टरे,
"आकाशिकमनध्यायमेतेविति" मनुः आशुविनाशितात्
विद्युति स्त्री० ।

आकाश ड० न० समन्तात् काश्यते आ+काय-अच् । गगने ।
आकाशटीप ड० आकाशे दीपयामो दीपः शा० क० । "तला-
यां तिमलेष्वेव सायं सन्धासमागमे । आकाशदीपं वे
दद्यादित्युक्तचक्षणे टीपमेदे । [पाना] उभिकायाम् ।
आकाशमूली स्त्री० आकाशे भूमिभूतव्यदेशे मूलमक्षाः ।
आकाशरश्मिन् ड० आकाशे अस्तुमृषाचोदोपरिस्थितः सन्
रश्मि । दुर्गैश्च मृषाचोदोपरिस्थिते रश्मि ।
आकाशकक्षी स्त्री० आकाशस्य वक्षो पादेव अस्तुमृषामन्तात् ।
अनरेव इति ख तायां लतायाम् ।
आकाशवापी स्त्री० आकाशे भवा वापी । अदृश्योत्पा-
दकपुच्छलेनाकाशादिवोत्पन्नायां वापि ।
आकीर्यं लि० आ+कृ-क्त । व्याप्ते, निक्षिप्ते च । [अव्यादने च
आकुञ्चन न० आ+कुञ्चि अष्टुट् । सङ्कोचे, प्रसारितस्य संक्षिप्तं
आकुञ्चितं लि० आ+कुञ्चि-क्त । आमुने सङ्कोचिते च ।
आकुल लि० आ+कुल-अच् । व्याकुले । [अत्यन्ताकुले च ।
आकुलाकुल लि० आकुल+प्रकारे द्वित्वम् । आकुलप्रकारे,
आकृत न० आ+कृ भवे क्त । आगये अभिगमये । [कृमे च ।
आकृति स्त्री० आ+कृ-क्तिन् । आकारे, अवरयवसंस्थाने, जातौ,
आकृतिच्छ्रुता स्त्री० आकृत्यति छद-णिच् कर्त्तरि इन् कृष्
१२० । (घोषा) घोषात्कीलतायाम् ।
आकिकेरा स्त्री० "दहिराकेरा किहित्कृतापाङ्गे प्रका-
रिता । वीक्षिताङ्गं इराजोके ताराप्यावर्कनोदरे" मुक्त-
चक्षणे द्विभेदे शारिप्रायिकम् ।
आकन्द ड० आ+कन्द-अञ् । मारारे रोदने, आङ्गाने, शब्दे
च । कर्मणि अञ् । मिमे, भ्रातरि च । आधारे अञ् ।
दाहणे युद्धे, दुःखिना रोदनस्थाने च । आकन्द इति
अच् । सदेष्टाकर्मणाचरनः शान्तिपाहस्य प्रयोगेनैव
वह्णवर्त्तन्ति मृषे । [आङ्गमपमयत् न० ।
आकम्प ड० आ+कम्प-अञ् अट्टङिः । घट्टनातिक्रमणे । अष्टुट् ।
आकान्त लि० आ+कम्प-क्त । कताकम्पे अभिभूते व्याप्ते च ।
आक्रीड ड० आक्रीडत्यन क्रोड-अञ् । श्रीकृष्णने उद्यानतौ
आक्रीड ड० आ+कृच-अञ् । विश्रवन्ने, शपे, निन्द्यादौ

ल्युट् आक्रोमनमयत्वं नः । [पागक्रोडया चाते वैरे ।
 पाञ्चश्रुतिक नः अश्रुतेन पागक्रोडया निहन्तम् उक्त् ।
 पाञ्चपाटिक पुः अचपटे क्रोडाश्राने व्यवहारस्थाने वा नि-
 युक्त उक्त् । अश्रुदर्शने, व्यवहाराध्यक्षे प्रादुर्बिके च ।
 आचार पुः आ+चर-णिच्-ङ्ङत् । अगम्यगमनं कर्तुं लयेति
 पुरुषं प्रति, अगम्यगमनं तस्या कृतमिति द्वियं च प्रति-
 ह्वने । ल्युट् आचारणमयत्वं नः । युच् टाच् । अक्षरैः ।
 आचारित लिः आ+चर-णिच्-ङ्ङत् । आचारोभेदमुपवि-
 द्यावनाटकेन दृष्टिरे ।

आक्षिप्त इ० अक्षमिन्द्रियं व्याप्नोति तर्ककत्वात् । रत्नकण्ठे ।
 आक्षीय इ० आ+क्षी-णिच्-अच् । गोभाञ्जनकण्ठे । आ+
 क्षी-क्त नि० । मत्से ।

प्राक्षेप ५०. आ+क्षिप-धञ् । भर्तृत्वे, श्रमवादे, आक्षेपे,
 भर्तादित्याद्यदये निचोदे" अर्थात्तद्वादे ५० ॥
 प्राक्षेपक ति० आ+क्षिप-धञ् । निन्दाकारके । "यदा न
 धनमी सर्वा कुपितोभ्येति वाच्यत । तदा क्षिप्याय
 छङ्ङङ्ङदेर् नभवर । छङ्ङङ्ङनाद्येवादावेमव
 इति अ न, इत्यङ्ङङ्ङये वातरोगभेदे च ।

आचोड पु० आच-ओड् आचो अच् । ग्रन्थीतइते आच-
 रोड इति द्योते । ओट । आचोटीःश्वत् । [कोषम् ।
 आरु पु० आचनकनेन आ+चन-इ । अनिते । च । आच-
 आरुपुत्रम् पु० आचएवमिति भेदयति त्रयोतान् आ+चहि-
 इतश्च । इच्छे । [पूर्विके च । चनकवर्त्ति वि० ।
 आरुनिक पु० आ+चन-वर्त्ति इकम् । चौर, चूचरे,
 आरुनिकयक पु० आ+चन-वरणे इकम् । अनिते ।
 इर । आचरोऽश्वत् ।

प्राप्तु इ० का+घन-इ० । सुविशे, चौरै, नूकरै च । कर्मणि
 इ० । देवताइत्ये० । “विभवे सति मैत्रिणि कदासि सुप्रोति
 न । तदाङ्गराज” विमलनगले तथये च ।

यागुकर्णी क्षी० यासो० अथिक्क कर्ण इव वन्द्यता ।
(उन्हरादो) अथिक्ककर्णमुपपन्नता जनायास् । [गवये]

पाशुग पु. आशुग मूर्तिर्लक्षणमिति । गव-ह । अतिशयान्ने
पाशुपर्यिका श्री. आशुग अति हव लक्षणमिति । अति
अनु यतःहवम् । (अनुहवम्) इति स्वामिनाम् अनायासम् ।

पाण्डुभङ्गः पाण्डुं भुङ्क्ते भङ्गं विभुः । भविष्यत्सर्वे विद्यासि
 पाण्डुविद्यया श्रीः पाण्डुविद्यया विविदिषन् विदुः पण्डित-ः ।
 पण्डितविद्वत् देवतादृष्टः, देवताभिरुत्पाद्यः ।

कापेट १: काश्मिरी भाषा में काश्मिरी का + पेट-१म् ।

प्राणियासदायं गमयायाम् । स्तप्यं कन् आसेटकोऽथव ।
 आसेटिक ड० आसेटे कुपाम ठक् । गमयाकुपामे कुकुटे ।
 आसेट ड० आष खनिजमिन उडाति पणान्यस्य । आष
 रेट इति स्थाने गैन्पीडौ । [च। भावे अह् । कथने ।
 आख्या स्त्री-आख्यायतेऽनया आ+ख्या-कट् । कंठाया, माधि
 आख्यात वि० आ+ख्या-क्त । कथिते, व्याख्याते, व्याकरण
 प्रसिद्धे तिङन्ते पदे च “क्रियाप्रधानाख्यातमि”ति व्याक्त ।
 आख्यात वि० आ+ख्या-कट् । कथयत्कर्त्तरि । पाठयित्-ति
 “आख्यातोपबोधो” इति पाणिनिः ।

प्रास्थान न० आ+आ+स्थुट् । प्रसिद्धेतिहस्तमयने यथा
 अमृतमन्यनाद्यास्थानम् ।

प्राख्यायिका श्री० आ०प्या०पु० कापि चण्डेश्वरम् ।
 विद्वद्भक्तानां प्रायां कथायां गद्यपद्यमन्त्रे च । कथते वि० ।
 ज्ञात वि० आ०गम० श्री० आयाते, उच्यन्ते, प्राप्ते च ।
 भावे क० । आगमने न० ।

आगन्तु वि० आ+गन्-तुन् । अनियतस्यादिनि अतिथौ,
आगमनशीले च । स्वार्थे कन् । आगन्तुकोऽप्यत्र ।

आगम न० "आगतं शिवब्रह्मो गतं गिरिजाश्रितौ ।
मत्तुं वासुदेवस्य तस्यादागमस्यते" इत्युक्तं अत्र "वदितुं

प्रत्ययैश्च देवानां च तद्याज्ञानम् । आधनस्यैव सर्वेषां पुरा-
 तन्यमवच । यद्वक्ष्येमाधनस्यैव ध्यानयोगस्तत्विधिं पुन-
 र्निर्वाणस्यैव त्वागमं तद्दिदोर्बुद्धिरित्यज्ञानकण्ठे च तन्मन्त्राः ॥

“विह विहै प्रभाषैकु हितं वाङ् पश्य च । आगमं
शास्त्रभाषागमिभिरुक्तस्यैवास्त्वामाह ॥ इति ब्रह्म
अहं हि समदेम आगतौ च पु० । आगम्यते ज्ञातेऽनेन

करणे चक्षुः। अथ हारे कश्चित्पार्श्वे शब्दे चक्षुःशब्दादौ। यां
तन्मतिं प्रकृतिप्रत्ययावुपपातेन प्राप्नोति चक्षुः। अथारण्य
प्रसिद्धे प्रकृतिप्रत्ययावुपपातेन तन्मते व्यागमरि इहारी।

आगम् न० आ+इच्-अध् गण भादेश । कर्त्तरि, धाते च ।
आगाभिन् नि० आ+गभ-णिनि । अ गन्तुं, प्रवामिनि ।

भविष्यति कावे, तदुक्तौ च । [म-यस् वा । मये ।
यागार नः या+न-उय्यं च भव्य, याग्यकति याग+कति

प्राग् वही आङ्गम-विष्णोर्भोषे लक्षारोः । इदं वर्तमानं
मेवेद्विषयं प्रतिपादयाम् ॥

च्याग्नीध्र नः अग्निविद्ये हिन् नमोः अग्नेः होता
 ततः स्वागच्छेत् । होतृमन्त्रे, अमुकं अग्नेः ॥

दाभ्यो म० दाभ्योऽप्यस्य च । यत्ते पुत्रे च । इत्येते ।
 इत्येते । "दाभ्योऽप्यस्य च" इत्येते ।

अथवा यथापराधे यद्विदुषां च । अग्निदेवता
द्रव्यमात्रे वि० । दक्षिणपूर्वदिशि, अग्निव्योपति साहा
याम् अग्निदेवतायाश्च वि० स्त्री० डीप् ।
आग्रयण न० अग्रहायणे नवग्रहे विहितं दृष्टो ह्येषः ।
नवग्रहनिमित्तं के दक्षिणे दृष्टे ।
आग्रहायणिक इ० आग्रहायणी पौर्णिमायी यस्मिन् मासे
ठक् । आग्ने मार्गशीर्षमासि । अण् । आग्रहायणीऽण्वत् ।
आग्रहायणी स्त्री० अग्रहायणा अग्निराग्नयेण युक्ता
पौर्णिमायी कण् डोप् । आग्नेमार्गशीर्षमासपूर्णिमायां
तस्या एव पूर्णिमाया अग्निराग्नये योमसम्भावात् ।
आग्रहादिक इ० अग्रहा प्रतोद्वेगकल हारं करणमर्हति
ठक् । अग्रहादिके द्विगे । [यामार्गे] ।
आघट्ट इ० आघट्टयति रोगान् नाशयति अण् । रक्तवर्णऽ-
आघाट इ० आघटयति रोगान् प्रियोजयति आन्घट-ण्वत् ।
घञ् इतिः नि० । रक्तवर्णः, पीताम्बा । [नभ्याने] ।
आघात इ० आन्घन-कण् । आघने । आघारे कण् ।
आघार इ० आन्घ-कर्णण कण् । अते । मासे घञ् । होमादौ,
मन्त्रविशेषेण देवताविशेषाय पूजयति ।
आघूर्णित नि० आन्घूर्ण-क । आघिते, आघिते च ।
आघ्राण न० आन्घ्रा-लुट् । गन्धग्रहणे, द्रव्ये च ।
आघ्राता (ण) नि० आन्घ्रा-क वातस्य नलम् । स्फूर्तिगन्धे,
आकाले च ।
आघ्निक नि० आघ्नैव आघ्निकानेन विवृत्तं ठक् । आघ्निके
इतिगन्धे भूषणदौ, अघ्निकात्मने च । घट्टे वादो न०
आघ्निरस इ० अघ्निरसो घनेरसम् कण् । इह्यमौ ।
आचमन न० आन्चम-लुट् । विभिन्ना जलपाने, सुषादि ।
प्रधाने, वैधर्म्यादौ अनुप्रासपूर्वकमहाउपसर्गपुत्रिजा
याह, विस्तरे इहदमिभावे । [प्रसङ्गे निवेदनभावे] ।
आचमनक इ० आचमनस्य उपसर्गान्नस्य कं जनं यत् ।
आचमनीय न० आचमनाय उपसर्गान्नमाय हितम् छ, आन्-
चम-कर्णण अतोयत् वा । उपसर्गान्नार्थे अछे । [मध्यमावे
आचामे इ० आन्चम-भावे कण् । आचमने । कर्णण कण् ।
आचार इ० आन्चर-घञ् । चरिते, मत्वायुते आचारण-
नादिव्यवहारे च । [ऐक्ये] द्विनमोपिधानतायाम् ।
आचारी स्त्री० मध्यमचारः प्रचरणं दद्याः मौ० डीप् ।
आचार्य इ० "उपनीय त्वं वा गिर्यं नेदमध्यापयेत् द्विजः ।
मयसं सरहस्यं च तमाचार्यं प्रचक्षते" इति धर्मकृतस्य
वेदाध्यापयितृ, "आमाप्यतत्प्रविशानादराचरत्प्रधानतः ।

यमादियोगसिद्धिरादाचार्य इति कथ्यते इत्युक्तमप्ये
मत्प्रस्थापके गङ्गाचार्यादौ च । द्विगं टाप् आचार्या ।
आचार्यपद्वान्त आचार्यानी । डोप् न वायम् ।
आचार्यक पु० आचार्यस्य कर्म कन् । आचार्यकर्मव्यवर्धयि
आचित नि० आन्चि-क । अन्चिती, वाको, यथिते च ।
दम्भारमितपरिभाषे, एकटपरिभाषे च पु० । [आच्छादिते
आच्छन्न नि० आन्छद-क । आहते । छद-ण्वत्-क नि० ।
आच्छाद् इ० आच्छादयतेनेन छद-ण्वत्-करणे घञ् । वहे ।
आच्छादन न० आन्छद-ण्वत्-लुट् । प्रिषाभवत्ते ।
आच्छिन्न नि० आन्छिद-वहादृषङ्गे क । वहादृङ्गीते ।
आच्छुरित न० आन्चुर-क । कण्ठहासे, नखाघातेन वाद्ये
च । आर्चं क । आच्छुरितकसम्भवात् । [मगयायाम्] ।
आच्छादन न० आच्छिद्यनेन छिद-लुट् दृष्टो रतयोत् ।
आच्छ आयासे (दीर्घविस्तारे) । इति आदि० पर० अकः
कृत् । आच्छति आच्छीत् ।
आज न० आज्यतेनेन आन्घज-घञ्चै क । इति ।
अजस्रेड् अण् । आगमांसादौ नि० ।
आजक न० अजानं समूहः पुञ् । आगमसूत्रे । [हमे] ।
आजसुरभिपद इ० आ जस्यः सुरभि पदमल्ल । मन्त्र
आजानेय इ० "गतिभिर्भिन्नहृदयाः जवनमद्य पदेपदे ।
आजाननि यतः संज्ञासजानेयास्ततः स्मृता" इत्युक्त-
स्योपे उक्तभावे । अथवायस्यैव आजानेयमन्त्रे इत्यर्थः ।
आजि स्त्री० अजस्येयस्य अज-रन् न वीभावः । अथरूपौ,
अंधावे, आनेपे, अणे, अन्धायाय च ।
आजीव इ० आजीव्यतेनेन आन्जीव-कण् । आजीविकायाम्
कर्त्तरि लुक् । आजीविकायाम् स्त्री० । [अर्थादधिके] ।
आजू स्त्री० आजयति आन्जु-कित् दीर्घः । अर्ति विना
आज्ञा स्त्री० आन्ज्ञा-अट् । निर्दोषे इदं क्रियमाप्ति
यामने, ज्योतिषप्रविष्टे मन्त्रात् द्रव्ये आने च ।
आज्य न० आ जघ्नेत अज्य-अण् नतोपः । इति । [इति च
आज्यमाग इ० आज्यस्य भावे यत् । होमे आहुतिविशेषे,
आज्यनेय इ० अज्यना नाम वावरी तस्या अज्यत् ठक् । इत्युपति
आज्यनेय इ० अज्यनां भवः ठक् । (आज्यार) कोटभेदे ।
आटविक न० अटव्यां भवः ठक् । आटव्येदे चैव ।
आटि (टि) इ० आन्ट-रन् । मराटिप्रतिपत्ति । आन्ट-
रन् । आटिरयत्, मय्यभेदे च । आतिनेन क्षिप्तं वा कीट
आटोप इ० आन्टप कण् दृष्टो ठलक् । देव, अंतरे, आत-
ज्ये उदरमाभिभेदे च ।

आतस्वर उ० आ+तवि-चेप्, अरन् । कृप्, दप्, तर्क्यस्वे,
आरप्, सरम्, अस्मिन्नोच्चि, घनगर्जिते, आयोजने च ।
आतक उ० न० आदौकते अच् प्रयो० । सर्वतोद्गाहृत्प्रधाने,
प्रत्यक्षतद्वयमिति, एकलवतद्वयमिति च धान्यप्रधानावे, षट्
पञ्चादयदधिकद्विगतसप्तद्विपरिमाणे, द्रोणस्य चतुर्थभागे च ।
आतकिक त्रि० आतक+भाषाद्यर्थे ठञ् । आतकमितस्य धान्यस्य
वपनयोग्ये ज्ञेये तत्प्राक्के, तत्प्राक्के च । य । आतकीनोपल
आतकी स्त्री० आदौकते अच् प्रयो० । (अहर) इति स्त्रोते
मनीषान्मभेदे । [धनिनि च ।
आतक त्रि० आ+तवि-ञ प्रयो० । युक्तै, विधिष्टे, सम्पन्ने,
आयसीन त्रि० अणुधान्यानां धर्मपादोना भवनं ज्ञेयम् क ।
(गुनाडाडा) धर्मपादिभवनयोग्ये ज्ञेये । अच् आचकमप्यत्र
आणि उ० स्त्री० आ+तवि-रन् । रत्नचक्राप्रत्यक्षे कोचके,
कोटौ, वीक्षि च । [शब्दे, भवे च ।
आतक उ० आ+तवि-चञ् । रोगे, यन्माये, संस्पर्शे, छरज
आतस्वन न० आ+तन्च-स्तुट् । वेते, प्रापणे, आध्यायने,
उन्मादौ दध्यादिभानापादनाय अस्त्वृत्त्ययस्ये, निक्षेपे
उपक्रमे, द्रवद्रव्ये प्रक्षेपणोचिते कठिनद्रव्यस्य पूर्णने, तवि-
तत्त्वार्थाद्विधान्तरयोगेन कारणे च ।
आततायिन् त्रि० आतते शिलीर्षम् आगितु शीघ्रमस्य आत-
यिनि । मधीयते "अग्निदीनारदण्डे मन्त्रपादिर्धनापह् ।
केलहारपहाटी च षड्भेदे आततायिन्" इत्युक्तप्रकारे ।
आतप उ० आ+तप-च । प्रकाशे उद्द्योगे, धर्मादाभोजके च ।
आतपत्र न० आतपात् जायते । त्रि० क । ज्ञेय । सार्थं कम् ।
आतपत्रकमप्यत्र ।
आतप्राभाष उ० इत० आतपस्याप्रावरूपपापाम् छायायाम् ।
आतद उ० आतरम्येन नृ-अच् । नद्यादे तदप्यर्थे देवे भाटकादौ
आतर्पण न० आ+तप-स्तुट् । मोतौ । क्षिच-भोजने मङ्गलावेपने
आतायिन् उ० आ+ताय-क्षिचि । क्षिच इतिरुच्यते पर्यभेदे
आतिथेय न० आतिथये इदं ठञ् । आतिथिमित्रिके भोज-
नादौ । तत्त वापु ठञ् । आतिथिमय्यायां कुप्रत्ये त्रि० ।
आतिथ्य उ० सार्थं याम् । आतिथौ, तस्य सेवादिदर्शकं याम् ।
आतिथिसेवादौ न० ।
आतिशक्ति त्रि० अतिशक्ते इहजोकात् परलोकायने
निपुण ठञ् । यतस्य मूर्च्छादेहदोषान्तरप्रापकार्थोपचर
निपुणे अतिशक्तिरित्यन्वये देवभेदे । "आतिशक्तिहास-
द्विहादि"ति वेदान्तमतम् ।
आतुर त्रि० आ+तर-ञ । रोगयुक्ते ।

आतप्य उ० आतप्यतेनेन आ+तप-क्यप् । (आता) दृष्टवि श्रेषे
आतोद्य न० आसमन्तात् तद्यते आ+उद-ग्यत् । वीणादौ च-
तर्विधे वाद्ये । [यस्युषाभिभूते, कार्ये च । आतगर्भोऽप्यत्र ।
आतगन्ध त्रि० आतोप्यहीनोदरिणा गन्धो गर्भो यस्य ।
आतगुप्ता स्त्री० आतनैव दुष्प्राप्तत्वेन गुप्ता इतरमर्पदेनेभ्यो
रविता । [आतुकुप्ती) सताभेदे ।
आतधातिन् त्रि० "आपादयेत् दद्यात्कान् स्वयं योऽगुदका
दिभि । अथैवैव मार्गेण आतपाती च उच्यते" इत्युक्त
उच्यते आतन स्वरूपीरस्य प्राणेन सृष्टं विद्योजयितरि जने
आतघोष उ० आतान् घोषयति खगर्भे । काके, कुङ्कुटे च,
ताव्या (का का) (कु कु) अग्निनैवात्मनामैकदेशस्य घोषयात्
आतज उ० आतनो जायते, आत्मा वा जायते जन-इ । पुत्रे,
आत्मा च जायते पुत्र इति श्रुति आतजक्यायत् ।
अन्याया, मगोजन्यायां मुञ्चौ च स्त्री० ।
आतदर्श उ० आत्मा स्वरूप इत्यतेऽत्र इह-चञ् । दर्शने ।
आतन् उ० आ+तद्-मविन् । स्वरूपे, यत्ने, देहे, मनसि,
इत्तौ, मुञ्चौ, यत्ने, वृत्तौ, वायौ, जीवे, प्रकृषि च ।
आतवान्ध उ० "आतनात् कृष्ट पुला आतपिष्ट अष्ट
हता आतनादुष्टपुला च शिष्याह्वात्प्रधानाया इत्युक्ते पु ।
आतम् उ० आतना स्वयम्, आतनि मनसि वा भवति भू-
क्षिप् । चतुर्मुखे विधातरि, कामे च ।
आतमन्त्रो स्त्री० आतमैव रक्षणे मन्त्रमज्ञा दुष्प्राप्तयेतर
वर्धनायैव अस्य स्वयं रक्षणात् । इराणभाभतायाम् ।
आतमूर्ध्व त्रि० आतान विभर्ति स्रष्टुम् च । ओदरमाध्वरुदो
आतमयोनि उ० आतमैव योनि कारणमस्य । कटौ, कटौ,
विधातरि मनक्षिणे मन्त्रे च । [आतनो रक्षणे ।
आतदत्ता स्त्री० आतनो रक्षा दत्ता । इहभेदे । इत० ।
आतहम् उ० आतान कृतवान् कृत-क्षिप् । "वेद्यपात्रम
मात्रानसक्तार्तां स्वयं हभम् । कर्ता भोगेति मन्त्रे तद-
मात्रकनो जना, इत्युक्तमप्यत्र आतनो याचार्थप्राप्त-
रहिते, अष्टे, आतारतिभि च जने ।
आताधीन उ० आतनोर्धीन । पुत्रे, भ्रात्रके । मायाधारे च
आतामय उ० आतानमाचयति आ+ति-अच् । स्वस्य स्वा-
मेयचरपरे तर्कदोषभेदे ।
आतीय त्रि० आतनोऽप्यत्र । आतनं विनि ।
आतोद्गता स्त्री० आतनैरोद्भवति भू-अच् । वायवर्षाद्विषे
आत्मा उद्भवो दत्ता । अन्यायाम् । इने उ० ।
आत्यन्तिक त्रि० अत्यन्त+भाषे ठञ् । अतिरमेन आति ।

आत्ययिक वि० आत्ययः नाशः प्रयोजनमस्य ठक् । नाशार्थे ।
 आत्येय पु० अत्येरपत्यं ठक् । अतिशयिष्ठमे, देहस्यैरक्षपातौ च
 आत्येयी स्त्री० न च नि कर्षयोग्यानि लीणि दिनानि यस्याः
 हृत् सभा० सा यस्याः सार्थं दञ् । हृत्तुल्यताम्, नदी-
 भेदे च । पुनः सार्थं कनि ह्रस्वौ आत्येयिकाथम् ।
 आत्यर्षण न० अत्यर्षणा सुनिना हृन्ते वेदः अथ । तमधीते
 तत्त विहितं वा पुनरथ । अत्यर्षवेदस्य ब्राह्मणे, बहेदविहिते
 तेभिचारादिकर्मणि च । [पाठके विभे ।
 आत्यर्षणिक क्रि० अत्यर्षणं वेदमधीते ठक् । अत्यर्षवेद-
 आदर पु० आ+ह-अथ । सभादे, सभाने, आरम्भे च ।
 आदृष्टं पु० आ+हृष्टतेऽस्य हृष्ट-अथ । दर्शने, टीकायां प्रति-
 हृष्टलक्षणे च । [लुट् । हस्तिगोराहणे स्त्री० ।
 आटान न० आ+ह-ल्युट् । अहणे, अन्नाभरणे च । कर्मणि
 आटि पु० आ प्रपञ्चं दीयते षट्कृते आ+ह-कि । प्रपञ्चे; प्राह-
 मत्तायाम्, कारणे, साक्षीये, प्रकाशे, व्यवहारे च ।
 आटिकारण्य न० आदि पूर्य कारणं निमित्तम् । पूर्त्यनिमित्ते
 आटितेय पु० अटितेऽपत्यं ठक् । देवे ।
 आटित्य पु० आदितौ भवः पञ्च । सूर्ये देवे च । आदित्यमण्डलये
 हिरण्ये विष्णौ, अर्कहस्ते अदितिदेवताके पुनर्लघुपञ्चमे आ
 आटित्यपत्त पु० आदित्यस्य अर्कहस्तेऽस्य प्रत्ययः प्रथमस्य ।
 आपभेदे । इति० अर्कहस्तेऽपत्ये न० । [उभे अर्कहस्ते ।
 आदित्यपुष्टिका स्त्री० आदित्यवर्णं रत्नं पुष्पमखाः । रक्त-
 आदिदेव पु० आदौ दीयति स्वयं राजते । नारायणे,
 शिवे, आदिकारणे वेधदि च । [वर्गे नारायणे च ।
 आदिपुरुष पु० आदौ इति देहेऽवसति क । प्रथमजीवे हिरण्य-
 आदिम क्रि० आदौ भवः अथ । आद्ये । [कार्ये ।
 आदिमत क्रि० आदि कारणं विद्यतेऽस्य मतम् । सकारणे
 आदिमराह पु० आद्योकराहः । विष्णौ तस्मादिवराहकृत्पत्न्यात्
 आदिष्ट न० आ+दिश-भावे क्त । आज्ञायाम्, उपदेशे च ।
 कर्मणि क्त । उपदिष्टे, आकरण्यादिभेदे स्वानिजाते, यथा
 रक्तः स्थाने यत् आदिष्ठाने इति यथादिष्ट इत्युच्यते ।
 आदीनव पु० आ+दी-भावे क्त आदीनस्य वानम् वा-ड ।
 दोषे, लगे, उद्वेगे च ।
 आहत क्रि० आ+ह-क्त । पूजिते, सादरे, जवादरे च ।
 आदेश पु० आ+दिश-भावे घञ् । आज्ञायाम्, शास्त्रे, उप-
 देशे च । कर्मणि घञ् । व्योतिषशास्त्रोक्ते, फले, आकरण्यादि-
 प्रकृतिप्रत्ययोपपन्नके कार्यभेदे (वर्णस्थाने वर्णानुरोक्तौ) च
 आदेष्ट क्रि० पु० आ+दिह-हृच् । अतिव्रतं प्रतिबन्धेऽसम्भ-
 वः ।

दनाथं कर्म क्रियतामित्यादेशकर्तारि मजनाने, आदेश
 कहेत्यामे क्रि० । [द्रव्यभाते, भावे न० ।

आद्य क्रि० आदौ भवः यत् । प्रपञ्चे । अट-अथ । अदमीय-
 आद्यमापक पु० आदौ भवः आद्यं सृष्ट्यं मयतेऽनेन करणे
 घञ् कर्मणः । पञ्चपुत्रापरिमाणे, मापा इति स्थाने मापकं
 चमकचला इत्युक्तेऽस्मात्प्रविशेषणम् तस्य कार्यविशेषे-
 योगितया गौळत्वात् सद्यत्वम् अतएव "दगार्दुष्टं प्र-
 दन्ति मापमिति भास्कराचार्येण मापस्यपञ्चपुत्रत्वमेवास्तिम् ।
 आद्युन क्रि० आदिना ऊनः । आ दन्त्ये । आ+दिन-क्त ।
 अग्निगोपायां निदातस्य नत्वम् ऊहृच् । [पेटुक] कर्मा-
 न्नरासाह्वारिहरेण वेदसमुदरपूरे ।

आधमन न० आधीयते आ+धा-कमनञ् । [वन्धकदाने]
 आधौ, योगाधमनविकीतमि'ति कृतः । [प्रदरिति कृतिः ।
 आधर्षित क्रि० आ+धृ-क्त । अ आनेनात्माने, "मर्मापाधर्षित"
 आधान न० आ+धा ल्युट् । आधौ, सम्पादिना बहिःस्थाने,
 "आधाने चोपपाने" इति कृतः । मर्माधाने च ।

आधार पु० आ+ध-अथ । अधिकरणे, आधारे, व्याकर-
 ण्ये शीघ्रयोग्यविधौ विधिकाः भिन्नापकाः स्थेऽधिकरणकारणे,
 श्रवणस्याद्वयार्थं अलोपधर्मात् नञ्जे हस्तेऽर्थात् ज्ञानधार-
 ण्यां आधारवादे च । आधारवन्मसृष्टेरिति रुच् ।

आधि पु० आधीयते क्तोऽल । आ+धा-कि । मानस-
 आध्यायाम्, अधिज्ञाने, बन्धने, "आधौ प्रतिपद्ये क्रीते"
 इति कृतः । व्यवहारे च । [यथिततायाम् ।

आधिक्य न० अधिकस्य भावः अथ । अधिकतायाम् अति-
 आधिदैविक क्रि० देवान् अग्निशाल्यादीन् अधिकतया निहन्तुं
 अधि+देव-उभ्य दिपदद्वि । अतिवातादिहृत्तज्जाते हृत्ते ।

आधिपत्य न० अधिपतेर्भावः अथ । प्रभुत्वे ।

आधिभौतिक क्रि० भूतानि व्याप्यवर्षादीभ्यधिकतया ज्ञातम् ।
 अधिभूत+उभ्य दिपदद्वि । व्याप्यवर्षादिज्ञाने उ'त्ते ।

आधिदेविक न० अधिदेवकाशे देयं ठक् । अधिर्न वेद-
 नधिपदेन तत् प्रथमविवाहानुपरां द्वितीयविवाहकाशे स्थितं
 देयं घने । "अधिपतिविरुद्धे देयताविनेदनिर्गमधमि"ति कृतः
 आधुनिक क्रि० अधुना भवः ठक् । इदानीन्तने, नये च ।

आधेय क्रि० आ+धा-घञ् । आनिते च उपपद्ये "आधेयवा
 क्रिययति" भाष्यकारिका । [यथे हस्तिपदे ।

आधोरण पु० आ+धोर-गतिवाचक्ये लट् । हस्तिगतिपाठ-
 आध्मात क्रि० आ+धा-क्त । शब्दिते, दग्धे, दातरीगतायाम्
 उदरस्थीतवायाम् ।

आध्मान इ० “आध्मानमिति जानीयादेषं वान्निरोधज”-
मिस्तुक्ते वातव्याधौ । आन्-भा-भावे ल्युट् । स्त्रीतया
याम् । नलिकानामगन्धद्रव्ये स्त्री० ङीप् ।

आध्यात्मिक वि० आत्मानं मन शरीरादिकमधिकृत्य भव ।
उञ् । शोकमोहव्यादिद्वये उ खे । [अरणे च ।
आध्यान न० आन्-थ-ल्युट् । विनायाम्, उत्कृष्टापूर्वक-
आध्यर्थ्य न० आध्यर्थो कर्म, भावो वा अञ् । दन्तुर्वेद-
विहिते अध्वर्युसम्बन्धिनि कर्मणि, नङ्गावे च ।

आन इ० अन्-घञ् । अन् स्थितस्य प्राणवायोरौषिकयोश्चापि
आनक इ० आनयति शोभाङ्गान् करोति अन्-णिच् लुट् ।
पठहे, नदहे, वदन्मेवे च । उक्ताहके लि० ।

आनकतुन्दुभि इ० आनक शोभाङ्गक इन्दुभिर्द्वेषाद्य-
विशेषे यस्य लक्षणकोत्पत्तेरपि वाद्यं तद्वद्वे आनम् ।
हृन्पतिरिति वदहे । हृद्दृढकाया स्त्री० ङीप् ।

आनत लि० आन्-न-क्त । कतप्रत्यये, अधीस्तले, विनयने च
आनति स्त्री० आनयति प्रत्ययीभवत्यनया आन्-न-क्तिन् ।
घनोऽपि । भावे क्तिन् । नक्षीभावे, अधोभवने, नक्षतायाश्च
आनञ्च न० आन्-न-क्त । चर्कणा बहुलछे पठहृत्कादौ
वाद्ये केमप्रपादिके च । अघिते, व्याप्ते, वहे च लि० ।

आनन न० आ अनित्यनेन आन्-अन ल्युट् । सहे ।
आनन्तव्य न० अनन्तरमेव चतुर्वर्णादितान् सार्धेण्यञ् ।

आननरे अन्ववहति । अनन्तरस्य भाव आञ् । आन्ववधाने
आनन्त्य न० अनन्तभावे लोभे वा अञ् । बाहुल्ये “आव-
न्यात् कुम्भधर्माणां”ति ध्युति देयकालाद्यपरिच्छिन्ने
“तदानन्तं समन्वुते इति श्रुतिः । अनन्तं सुखमित्यर्थः ।

आनन्त् इ० आन्-न-वञ् । कृषे, सहे, उ वाभावे, नङ्गाणि च ।

आनन्द्वति लि० सत्यज्ञानज्ञानन्दं ब्रह्मे त श्रुतिः ।

आनन्द्यु इ० आन्-न-वञ् । आनन्दे ।

आनन्दन न० आन्-न-वञ् । लुट् । भगवान्भगवत्सन्ने
कुम्भप्रदं ज्ञानन्दोत्पत्तेः ।

अनन्दमय इ० आनन्देन प्रचुर तत्प्रकृतवचने जयट् ।
जीवे, वेदान्तोक्ते सुपुत्रिष्ठावधि प्राप्ते च ।

आनन्दार्थ्य इ० आनन्दसार्थ्य इव । परमेष्ठरे “स्त्रीङ्-
भूमनिकोपस्था सौम्या, पाशविषर्कता आनन्दार्थवयो-
गोऽनित्यस्तुते दायानन्दमेवे च । इतः । अत्यन्तानन्दे ।

आनन्दि इ० आन्-न-दन् । कृषे, ङीप् च । कौशल्यानन्दि-
वर्द्धोदाभ इति रामायणम् ।

आनर्त्त इ० आन्-अनन्तस्य आन्-अन-वञ् । अत्यन्तानाम्

रसे, जले, हारकायद्विलसद्देये, तद्देयवासि च ।

आनास्य लि० आन्-अन-णिच् अभिभवे, यत् । अभिभवनोये
आनाय इ० आनयति सङ्ग्रहाननेन च ङी-घञ् । जावे ।
भावे वाच् आनय । आनयने ।

आनाय्य इ० आनाय्यते गार्हपत्यादानीय संस्क्रियतेऽप्यौ
नी-ल्यत् आयादेश्च । वैदिकपरिधे दक्षिणाम्नी । [भेदे च
आनाह इ० आन्-अन-घञ् । देह्ये विमलरोधके वेदाङ्गोक्ते रोग
आनुपूर्वी स्त्री० पूर्वमतुक्क्य अतुपूर्व्यं तस्य भाव व्यञ् ततो
वा ङीपि यद्योप । परिपाकान् सूक्ष्मवधिके क्रमे
ङीपभावपक्षे । आनुपूर्व्यमयत्त न० ।

आनुमानिक लि० अतुमानेन प्राप्त ठक् । अतुमानमात्मनिधे
साध्योक्ते प्रधाने “आनुमानिकमि”ति वेदान्तसूत्रम् ।
आनुभविक इ० ग्रहणादनुभवयते अतुभवोवेदसात् विहित
ठक् । अर्गादिप्राधान्यतया वेदविहिते कार्यसमूहे “इदं-
हानुभविक” इति साङ्ख्यकारिका ।

आवृत्ति लि० आवृत्तं शीघ्रस्य अणु । अवृत्तस्य भावे । [अन्तर्गते च
आवृत्त्यस्य न० अन्तर्गते वातुक् न० । भावे व्यञ् । दयाया,
आन्तर लि० अन्तर्मध्ये भव । अणु । आभ्यन्तरे । [शैवाद्याये
आन्तरतस्य न० अन्तरतस्य अत्यन्तवदस्य भाव व्यञ् ।
आन्त्य न० अन्तत्यनेन अन् इत् उपधादीर्घ । नाडीभेदे । अन्त्य
स्येदम् अणु । अन्त्यसम्बन्धिनि लि० । स्त्रिया ङीप् ।

आन्दोल दोहने वद-चुरा० उभय० दण० ङिट् । आन्दोल-
ति ते आन्दुलोत्त न । [अतुसञ्चाने च ।

आन्दोलन न० आन्दोल ल्युट् । इन इनर्दीक्षणे, सङ्कलने,
आन्वयिक लि० अन्वो भक्त चित्तस्य ठक् । पाथके ।

आन्वयिक लि० अन्वये प्रत्यक्षकृते भव ठक् । प्रत्यक्षज्ञाने
आन्वाहिक लि० अहनि अहनि अन्वहम् तत्त भव ठक् ।
प्रतिदिनसाम्ये पाहादौ ।

आन्वीक्षिकी स्त्री० अणु वेदप्रवृत्तान्तरनीया प्रीत्यन्त-
नीला सा प्रयोजनमस्या तत्त चाप वा उजि होप् । तर्ह-
विद्यायाश्च अध्याकविद्यायाश्च । [भेदे इ० ।

आप न० अपा समूह अणु । अपां समूहे । आप अणु वण-
आपगा स्त्री० आप जलसमूहं गन्धति प्राप्ते । [अद्याम् ।

आपण इ० न० आपणायने विकीर्णत्यय पण-घ । इहे,
कवचिन्नेत्यङ्गालायाश्च । भावे च । कवचिन्नेत्यङ्गालायाश्च इ०
आपणिक लि० आपणो व्यापहारोऽस्मानि ठन् । कयादि-
वर्त्तति वाणिजे । [प्रवृत्त्यपे तर्होपे च ।

आपति स्त्री० आन्-अन-क्तिन् । आपदि, प्रापने, अनिद-

आपद् स्त्री० अ० + पद-किल् । विपत्तौ ।
 आपन न० आप-ल्युट् । प्राप्नो, प्ररोधे च । कर्षणे ल्युट् । क्रमे
 आपन्न लि० आ० + पद-क । विपदपक्षे, प्राप्ते च ।
 आपन्नसत्त्वा स्त्री० आपन्नं सत्त्वं यथा । यम-त्याम् ।
 आपमिष्यत न० अपमिष्य परीक्ष्ये निवृत्तम् अप० + मे-ल्ल
 ल्यप् षतेनिवृत्तेऽर्थे कर्त्तृकृत्वा इदि । तल्यरूपद्रव्य
 विविचयेन पश्ये । [वक्ष्य्य हतोयभागमये विद्वन्नाज्ञादौ
 आपराक्षिक लि० अ० + राक्षे भव डञ् । लिषा विपक्षस्य दि-
 आपस् न० आप-अहन् । जरे, 'आयेमिशोर्जा' विविष्पुति
 'सर्वभारोभयं जगदि' ति देवोवाहायाम् । [लतायाम् ।
 आपस्तम्भिनी स्त्री० आप लम्भाति लतुम्-णिनि । लिङ्गिभ्या
 आपाक ड० 'आपयतेऽयं आ० + पच० + णञ् । (भोयान्) कुम्भ
 काटस्य चलावशाकस्याने । [वञ् । तत्कारे, भर्गे च ।
 आपात ड० अ० + पत-भावे चञ् । सङ्घातपते, । आवारे
 आपाततस्य अर्थः । आयात० + वसिञ् । अनियमे विनेत्यर्थे
 "आपाततोयदर्शने" ति बाह्यिदमर्थे ।
 आपान न० आ सन्त्य विवञ्ज्यत् । स्रापानार्थं सन्त्युद्योषे-
 यने, (चक्षे) मदापानसमावाह ।
 आपानभूमि स्त्री० आपानस्य भूमि । स्रापानस्थाने ।
 आपिध्वर न० ईषत् विध्वरपणम् । रुच्ये ।
 आपीड ड० आ० + पीड-अच् । विद्यानालो गिरीभूषणे, लङ्
 'वर्द्धि' यतकाटे च । [पीते लि० ।
 आपीत न० आपीयते आ० + पा-क । प्राक्षिप्यते । ईषत्-
 आपीत न० अ० + पाय-क वीभावः तस्य नलम् । (मेष्ट)
 ऊषवि । जूषे ड० । ईषत्स्पीते लि० ।
 आप्यक्षि न० आप्यतां पिच्छातां समूह इन् । पिच्छसङ्घे
 पिच्छसम्पादनेन जीव्यतोल्याद्यर्थे टञ् । पिच्छाजीवे, तद्-
 मक्षयकाटके, तद्दृष्टमितदि, तद्भूषणगीमे च लि० ।
 आप्य ड० आप्यतां पिष्ट अः । कृत्तु, गोष्ठपूषादौ च । [वा
 आटच्छा स्त्री० आ० + मच्छ-अट् । आनापे जिह्वाधायाभाषण्ये
 आप्र वि० आप-क । विष्कले, प्राप्ते, लब्धे, सङ्घे, रागहेवा-
 दिवर्जते, वणयोमदेष्टि भ्रमादिष्ट्ये स्यामप्रातरि च ।
 आप्रकाम लि० आप्र प्राप्त्र काम आप्रकारिवयो येन ।
 सङ्घर्षकामे निमलत्रे । परस्मैप्रेरे ड० ।
 आप्रि स्त्री० आप-क्रिन् । संवत्से, योगे, भाषे प्राप्नो च ।
 आप्रोक्ति स्त्री० आप्रस्य कतिः वच-क्रिन् । कटिष्वेविवध
 निष्येयार्थं विद्वानिवाक्ये, वणायवाक्ये च ।
 आप्य न० आप्र द्यन् । (कुट्) कुचइधे । वक्षोऽङ्गुले मन्वादी

प्राप्त्ये च लि० । अप्रविहार अञ् । जलविहारे भेनाथौ
 लि० । [ल्युट् । तर्षणे प्रीणने च । ल्यु । तत्कर्तरि लि० ।
 आप्यायन न० आ० + पाय-ल्युट् । दम्प्री, पीतो च । [पृच्-
 आप्रच्छन न० आ० + मच्छ-ल्युट् । आनन्दने गमनागमनसमये
 वक्षुनामचोव्यकुचलजिघ्रामयानन्दसम्पादने ।
 आप्रपद अ० + पदं प्रादपं तस्यर्थेनम् अय्ययी० । पादाप्यर्थने
 आप्रपदीन लि० आप्रपदं पादाप्यान् प्राप्नोति खः । पादाप्यान्
 सम्माने वक्ष्यादौ । [नत्वाना सर्मत मङ्गलचने च ।
 आप्र(ष्टा) ड० अ० + ष्ट-चञ्-अप डा । खाने । (खल्लाप) ।
 आप्रत लि० आ० + ष्ट-क । स्मृति । भावे क । खाने न० ।
 आप्रततत ड० आप्रत वेदाध्ययनगमनं स्मृतं प्रतमस्यस्य ।
 अथीवदे, अतन्मङ्गलायने मङ्गलपरिभेदे स्मृतके ।
 आप्रतु व० आ सङ्घ्य वडम् वञ्-भावे क । इदमन्वे ।
 आपरे त । मेण्यि । कर्षणे क । भूषणे । कण्ये क ।
 योक्तो ड० । वदे आर्षे प्रतिवदे च लि० ।
 आप्रन्व ड० आ० + वञ्-अञ् । इदमन्वे, योक्तो च ।
 आप्राधा स्त्री० आ० + प्राध-अट् । पीढाया क्रमे च । वीहार-
 त्वागौ प्रपिडे । विद्योषेहेले मन्वीमदपार्श्वस्य क्षेत्तमर्थे
 रज्जुनिक्षेपाकायामाने भूच्छडे ।
 आप्रिच लि० आ० + विन भेदने, क । कर्तुं, अय्यर्थे च ।
 आप्रुङ् ड० आप्रनमां किल् आप्रतकनीति उदु० + तन-ड ।
 माद्योक्तौ भगिरीरवौ ।
 आप्ररय न० आ० + म्र-ल्युट् । प्रये । [भावे, व तरोरगमे च ।
 आप्रा स्त्री० आ० + प्रा-अच् । दीप्तौ, गोमयाम्, कानौ च ।
 आप्रापण न० आ० + प्राच-ल्युट् । आप्रापे, परस्मैप्रेरे च
 आप्रापित लि० अ० + प्राच-क । अभिषङ्गीतायु वधिते ।
 आप्रास ड० आ० + प्राच चञ् । प्रतिविन्दे, दीप्तौ, चम्येरादौ
 सङ्घतिदर्शनीत्याने वरतारये च ।
 आप्रास्तर ड० आ० + प्राच-वरच् । वड वटिनिने, हादमयिते
 वा गणदेशवामेरे । दीप्ते लि० । [प्रापिच्ये च ।
 आप्रिजात्य न० अप्रिजातस्य भाव अञ् । कौरीके
 आप्रीच्या न० + चिरेण्य । अयर्थे । तद्वति लि० । क्रियाविशेषचने न०
 आप्रीच्या न० आभीक्ष्ण्य भाव अञ् । मौन-प्रत्ये ।
 आप्रीर ड० आ सङ्घ्य भियं राति रा-अ । आर्षि रतिष्ठते
 ब्राह्मणादम्बलायातलये वषट्कारभेदे गोपे, देशभेदे च ।
 आप्रीरपयि(स्त्री) स्त्री० आप्रीरायां यडि । गोपयामि, वदे वीट्
 आप्रीर न० आ सङ्घ्य भियं वार्ति आप्री० + आ० + च । वट्
 नदति, मयानवे च लि० ।

आभोग पु० आभुज-भावे आकारे वा वज् । वरुणस्य खले
परिपूर्णतायां, यत्ने, मानसमाप्तौ (मथिता) कविनाम-
ख्यापने च । [कथां नि बहुधाये कर्मणे आङ् ।
आभुदयिक लि० आभुदयायै हृद्भायं वि कृतं टक् । वृद्धादि
आम लि० आ ईयत् आयते पच्यते आ+इम-वञ् । अयके
वैद्यकोक्ते अजीर्णत खे रोगभेदे पु० ।
आमगन्धि न० आमस्रावकस्य गन्धश्च गन्धो यत् इव
धमा० । अयकमावादिः स्वगन्धाब्धे ।
आमनस्य न० अयस्य संशयो यस्य तस्य भावः पच्यम् । दुःखे ।
आमनस्य म० आ+मन्त्र-स्युट् । आमनन्त्रे, संशये भेदे,
कामचारादुपकारे सन्नामस्योक्ति च । अयस्यकर्मणे
नियोगो निमग्नये यथा आङ्गदौ भोजने, अकरणे प्रत्य-
वायासाधने नियोग आमनस्यं यथा स्थलविशेषे धृतये ।
आमनन्त्रित लि० आ+मन्त्र-क्त । आमनन्त्रिते, संशोधिते च ।
आकरणे संशोधने वा प्रथमा तस्या म० ।
आमय पु० आमं रोगं वात्यनेन या-ड । रोगे ।
आमयाविन् लि० आमयोः स्थानि विनि दीर्घः । रोगयुक्ते ।
आमर्शनं न० आ+मृष-ल्यट् । स्पर्शे । [निर्दीर्घमित्युद्धृत ।
आमर्ष पु० न+मृष-वञ् दीर्घः । स्पर्शे, "मिच्छायां निरासार्थं
आमर्शक पु० आ+मृष वुन् । मर्शकहृत् । छेप् । आमर्शम्
नियमसाया च स्त्री० । तस्याः कलं कवे सुगतिं तद्वितस्य
लुक् । भावीकृते न० । [सन्नामस्योक्ते वातरोगभेदे ।
आमवात पु० आमवति षोडशयि आम-विष्-वञ् कर्म० ।
आमातीसार पु० कर्म० । सन्नामस्योक्ते रोगभेदे । [स्थाने
आमांशय पु० आमसांशय । नाभिलम्बयोर्द्विभागे अयस्य
आमिस्रा स्त्री० आमिस्राये विच्यते मिष-वञ् । तत्रे पके इष्ये
दधिभोगकायां (काका) गिहती । [अ आमिषोपपन्नम् ।
आमिषीय न० आमिषायै कृतं क्त । आमिषोपकरणे दधि
आमिष न० पु० आ+मिष-क् । मन्त्रे, भोग्यवस्तुनि, लोकोत्तरे,
वर्षरक्षादौ, मोक्षप्रप्तये, कामे, कामप्राप्ते, भोजने, विषये च
आमिषप्रियं पु० इत् । बहुवचसि । मांशमांसमिष लि०
आमिषाग्रिन् लि० आमिषमयाग्रि आय-विनि । मांशमयस्यै
आमिषो स्त्री० आमिषमयस्यै हृदयमांसिकायां अटानांस्थाम् ।
आमुक्त लि० आ+उच परित्यागे क्त । परित्यजे । कर्त्तरि क्त ।
परित्यक्तव्ये अने । [मुक्तायां नाटकाङ्गे प्रत्यावर्तयाम्
आमुख न० "आमुखं तद्विज्ञानीवात् दुःखं प्रत्यावर्तना मते"
आमुष्मिक लि० अयस्मिन् परलोके भवः टक् टिबोपय ।
परलोके लब्धकार्ये अने वक्ष्यति । क्तिवां ङीप् ।

आमुष्यायण लि० बहुष्याप्रत्ययीकृतस्यापि सङ्गतेन सम्प्रि-
तत्वेन च प्रख्यातस्यापयस्य क्व पञ्चा अलक् । सङ्गोद्भवे ।
आमोद पु० आ समन्तात् मोदयति आ+उट्+णिच्-अच् ।
अ तदूरव्यापके गन्धे, गन्धमात्रे च । आ+उट् भावे घञ् कर्त्तुं
आमोदिन् लि० अमोदोऽतिदूरगो गन्धोऽस्त्यभिन् । सप्तसप्त-
म्विंशतापादके कर्पूरादौ, कर्त्तव्यति च ।
आम्नाय पु० आम्नायते आम्नायते आ+ना-वञ् । वेदे,
आत्मनि निगमे, सुहृदस्वरुणागते, सपुत्रदेने, धर्म, बुद्धिर्दम्य
कथने च । भावे घञ् । आम्नायि ।
आम्य पु० आम-रक् दीर्घः । सन्नामस्योक्ते हृत् । तत्फलदाहौ न०
आम्नातक पु० आम् तद्वत्स्य आ ईयत् अतति वाति आ+
यत् स्युन् । आमता इति स्थाने हृत् ।
आम्नावर्त्त पु० आम्नाय आ ईयत् तस्यारचनया वर्त्तते आ
+उट् अच् । आम्नातकहृत् ।
आम्नेहित न० आ+म्नेड-उन्नादे अच् उन्नात्तेनैवाचर्यते ।
आम्नेड+आचारं क्तिप् तत् तत् । उन्नात्तेन यथा कथितस्य
इव दुःखं कथनं क्रियते यत् कथितस्य द्वित्वकथने ।
आम्ना स्त्री० आ सन्त्य अम्नो रश्मि यस्याः । तन्निद्याम्
स्वर्णे वनि आम्निकायत् ।
आय पु० आ-इप्-अच् । लभे । प्राप्नोति, भूतान्ते, ज्योतिषोक्ते
एक दशस्थाने, पासादौ सामिषाङ्गमाने वनितागारपानादे च
आय-भूमिका लि० अय भूवेनापानमिच्छति । तीक्ष्णोपा-
येनामीदृशाधवे अने । [अतिव्यग्रयावनि
आयत लि० आ+यत्-क्त । दीर्घे, आतटे च । आ+यत्-क् ।
आयतच्छ्रुत् स्त्री० आयतः छदोऽस्याः । नदस्य न् ।
आयतन न० आयतनेऽयं यत-आधारं लुट् । हेऽदिबन्धन
स्थाने, आचये, विचामस्थाने, यन्त्रस्थाने च ।
आयति(तो) स्त्री० आ+या इति वा ङीप् । उत्तरकाये,
प्रभावे, कचदानकाये च । आ+यत् क्तिप् । सङ्गते,
देष्टे, प्राप्ते च ।
आयस्य लि० आ+यत्-कर्त्तरि क्त । अयिने, ययोभूते ।
आयसि स्त्री० आ+यत्-क्तिप् । स्त्रे, ययिने, काम्ये,
शीघ्रि, शयने, प्रभावे च । [मोक्षदाये स्त्री० ङीप् ।
आयस्य न० अयसा विभक्तं तद्विचारी वा अयस्य । मोक्षदागौ
आयस्य लि० आ+यत्-क्त । सिधे, लोभिते, कृते तीक्ष्णोक्ते
आयस्य पु० आ+यत्-क् । टिप् ।
आयस्य पु० आ+यत्-क् । वरिचने, अतिव्यग्रे च ।
आयु पु० इय-लक् । जीवनकाले, "आ वयिना जटायां नाभि"ति

मट्टिः ।

[कम्पांश्च, कृष्णे च ।

आयुक्तं वि० आ०युज-क्तं । व्यापारिनि, ईषयुक्ते, निष्पुक्ते, आयुध न० आ०युध-कारणे घञर्थे क । प्रहरणमात्रे ।

आयुधिकं पु० आयुधं मिल्यमस्य ठक् । यन्त्राजोपे । तदर्थे क आयुधीययाव । [सोपाङ्गे ।

आयुर्वेद पु० आयुर्विन्दनेऽनेव घञ् । चिकित्साशास्त्रे वेद-आयुर्वेदिन् वि० आयुर्वेदोवेद्यायया विद्यतेऽस्य इति ।

आयुर्वेदो वि० चिकित्सके । [आयुर्वेदो हतोमे योगे पु० ।

आयुष्मत् वि० आयुर्विद्यतेऽस्य मत्तष् । चिरजीविनि । विष्णु

आयुष्य वि० आयुषे हितम् अत् । आयुषोहितकारणे घञे ।

आयुषि यत् आयुषि न० । [उपुः ।

आयुस् न० रूप-यमि-यिङ् । जीवनात्ते 'आयुषः क्षये' इति

आयोग पु० आ०युज-यञ् । मन्त्रमास्त्योपकारे, व्यापारे, तोषे च

आयोगश्च पु० मन्त्राद्व्यासाद्यस्तस्य प्रतिष्ठोमवर्णयद्गुरुणे जातिभेदे

आयोजन न० आ०युज-ल्युट् । उद्योगे, कारुण्ये च ।

आयोधन न० आ०युध-आधारे ल्युट् । बुद्ध्याने । भावे

ल्युट् । बोधने, तत्पदे वधे च ।

आर पु० कृ-यञ् । मन्त्रतयके, शनिघने, मन्त्रात्मके वृक्षभेदे

च । पिस्तके, कोषे, प्रान्तभागे, सुगन्धोक्षे च न० ।

आरकूट पु० न० । आरं विलसं कूटयति कूपोकुरीति कञ् ।

वित्तवाभरणे । 'किमारकूटाभरणेन न श्रिय' इति वैश्वधम् ।

आरक्ष पु० आ०रक्ष-यञ् । कृत्रिक्तभाषः स्वये, कृत्रिमलक

वर्णयि, धैर्ये च । रक्षके वि० । भावे यञ् । रक्षायाम् ।

आरग्वध पु० रगे-महदाया किं आरगं रोगमहानपि कृत्रि

यञ् वधादेशश्च । बोधान् इति प्लान्ते इत्ये ।

आरट्ट पु० आरक्षते विष्णुश्रुति आ०रट् टक् इत्यनेनम् ।

अचोत्तित्त्याने (आरक्ष) देवभेदे । [योदके ।

आरट्टक पु० आरट्टे देगे जायते जन-ट । (आरक्ष) व्यानजाते

आरणि पु० आ०रक्ष कणिञ् । आवर्त्तं घयघां अतोभ्यने ।

आरण्य वि० आरण्ये भवः यत् । वनजाते अगमंकादौ ।

आरण्यक पु० आरण्ये भवः ततः स्मार्थे क । यमि, यथार्थे,

न्याये, निवारण्यने मत्तयो, कुमिति च । वेदस्यांशिकेभ्य

न० । "आरण्यकधर्मश्च वेदि" मनुः ।

आरति स्त्री० आ-रत्नं क्तिन् । उपरमे, निज्जोषे च ।

आरनाल न० आ-रत्नोति आर-रत्न-यञ्, न-न-यञे यञ् ।

आरो नभोगम्यो यस्य । काष्ठिके । वा यत् । आरनालकयय

उपक्रमे, प्रस्तावनायाश्च । कर्मणि-यञ् । आरभ्यमाये ।

आरम्भाद् पु० आरम्भश्च वादो दत्त । न्यायमते वैशेषिक

मते च "प्रथिव्यवृत्तिवायूनां क्रियायोगोक्तिराथः ह्यगु

कादिक्रमेणैवकारभन्ते इदं महदिति" तयोः स्त्रीकारात्

आर(रा)व पु० आ०र-घञ् अण् वा । गद्यमात्रे ।

आरा स्त्री० आ०र अच् । चर्मभेदकात्मभेदे । टेको इति

स्याते लोहास्ते च । "आरायमानो ह्यवरोऽपीति" श्रुतिः

आरात् अथ० आ०रा-स्याति । दूरे, समीपे च ।

आरातिक न० आरात्राणि निवृत्तं ठक् दीपो हि रात्रात्

मद्व्यति इदं दिनेऽपि दम्यते । (आरति) मोक्षजनकर्मणि ।

आराधन न० आ०राध-ल्युट् । पात्रे, घाघने, पूजने,

तोषणे, प्राप्ते च ।

आराधना स्त्री० आराध-युष् स्त्रीत्वात् टाप् । शिवायाम् ।

आराम पु० आ०र-आधारे यञ् । उपरने, हलिषवने,

श्रीधारयने च । [वक्रगात्रिणि वि० ।

आरात्मिक पु० अरानं कुटिलं मिल्यमस्य ठक् । पाषाणे ।

आर पु० अ-उण् । वृक्षभेदे, कर्षणे, मूकरी च ।

आरेवत पु० आरेवयति रेवयति मन्त्रं देव-पितृ-वित् अतति-

अच् । अत्यन्तवारके (घोन्दाक) आरापवडके ।

आरोग्य न० अरोगस्य भवः अच् । रोगराहित्ये अनामये ।

आरोग्यशाला स्त्री० आरोग्यायं शाला । चिकित्साट्टके ।

आरोम पु० आ रक्ष-पितृ-युक् यञ् । अ टक्त्वि अन्धधर्मा-

वभाषि यथा रक्षता सर्वज्ञानम् । अयज्ञानद्वारादौ य

सत्त्वपि बाधस्यानेभ्योऽवबोधः शब्दः न प्रतिपद्यते ।

आरोह पु० आ०रह-यञ् । दैर्घ्ये । उत्तमस्तोत्रां नित्ये,

आरोहणे, अङ्गरे, यस्मिन्नाभेदे च ।

आरोहण न० आ०रह-वरणे ल्युट् । पाशापादिरविते

उज्जवापाद रोहणस्थाने (निहि) शोपाने । भावे यञ् ।

नित्यस्मात्तद्वर्ज-गमने ।

आर्थिक पु० अर्थो व्याप्राप्ते ठक् । अर्थो व्याप्राप्ते । अणु

भवः ठक् । अर्थभेदे वि० । रूढिक आर्थिकमन्त्रमन्त्र वि० ।

आर्जव पु० अर्जोभाषः अच् । सरलतया परमपरास्माराहित्ये

प्राप्ते वि० आ०र-क्त । योहिते, दुःखिते, अणुभ्ये च ।

आर्त्तव न० अर्त्तौ भवम् अच् । क्षेप्ये, प्रमेये च । अतस्तस्य

प्राप्ते अच् । अतस्तस्य प्रमेयतादौ वि० । बोधयाम् स्त्री०

लोप । [यन्त्रोपाङ्गे ।

आर्त्ति स्त्री० आ०र-क्तिन् इति प्राची इति । पीडासम्

आर्त्तिज्य न० अर्त्तजः अर्थः यञ् । अतिप्रयोगे वर्त्तते ।

आर्थिक ति० अर्थं गृह्णाति अर्थात् आगच्छति वा ठक्। अर्थ-
माहते दर्शयते च। [आरभ्य षष्ठे गच्छे च स्त्री० न०।
आर्त्ते न० अर्थ-रक् दीर्घे। क्रिये, सजसवस्तुनि। अधिनीत
आर्थिक न० आर्थायां भूमौ जातं पुनः। (आद्य) सनाम-
स्याते भूतभेदे।

आर्थ्यं पु० अर्थ्यत्। स्तमिनि, शुरै, घृह्णदि च। अष्टकुलो-
त्तरे पूज्ये, जेते, सज्जते, नाचोक्तौ गान्धे, उदारचरिते,
मानचिते “कर्त्तव्यमाधरन् कामकर्मसंयमनाधरन्। तिष्ठ-
ति प्रकृताधारे सं वा आर्थ्यं इति कृतम्” इत्युक्तवचने
जने च द्वि०।

आर्थ्यक पु० कतिपयेनार्थः मिलेरपि भूजत्वात् प्रायस्ये
कन्। पितामहे, मातामहे च। सार्थे कन्। येते द्वि०।
आर्थ्यपुत्र पु० आर्थ्यः सपरो युवक इतः। पार्थी, युवपुत्रे च।
आर्थ्यावर्त्त पु० आर्थ्यापामावर्त्तौदेशः। ‘आ वदद्वाचु वै पूर्व्या-
दा वदद्वाचु प्रथिमात्। हिमवद्विन्ध्ययोर्मध्यमावर्त्तौ नम्र-
वर्त्ते’ इति मन्त्रे द्वेभेदे।

आर्थं द्वि० कपिभिः प्रोक्तम् कृतं वा अर्थः। कपिप्रणीते
धर्मशास्त्रे, तदुच्यते द्वेभेदे। “आर्त्तं धर्मोपदेशोतिष्ठत्”
आर्थं आदाय गीयुर्गमित्युक्ते विनाहर्भेदे पु०।

आर्त्तं पु० अर्थज्ञेय सार्थे कण्। मुञ्चिद्वेपे। तत्तन्मन्त्रिनि द्वि०।
आर्त्तनी स्त्री० अर्थतोभाषः अन् हन् च ङीप् ङङोपः।
शोभ्यमायावत्। [वङ्गपु च द्वि०।

आल न० आलयनि भूययनि अल्। हरिताले। अनले,
आलभन न० आलभ-ल्युट्। मय्ये।

आलस्यं पु० आलस्यं चञ्। अवलस्ये, आलये च।

आलम्बन न० आलम्ब-ल्युट्। आलये, अलम्बनमते रक्ष-
नये विभाते च। [मन्त्रमिति द्युति” सार्थे च।

आलम्बं पु० आलम्बं चञ् हम् च। वधे, “अलम्बं गवा-
आलय पु० आलीयतेऽङ्किन् अल्। गृहे। अल्यवी-लयपर्य-
जे। अल्य०। “विगत भागवत् रक्षमाक्षयि” ति भागव०।

आलयविज्ञान न० आलयं विज्ञानम्। बौद्धमते लयपर्यन्त
स्वयमिनि अलङ्काराख्ये विज्ञाने तज्ज्ञे हि कर्मज्ञानाया
अधिकतया अनुभवजन्यवत्स्कारस्य तच्छ्रुतं ज्ञाने यव प्रक-
ल्पनात् पूर्वोत्पन्नस्य द्युतिधर्मवत्।

आलयाल न० आ समनात् अलभयमात्रवि आल-ला-ल।
इहमूले सेकार्यं घटादिघटिते जनाधारे सेतो।

आलस्य न० अलसस्य भावः आल्। अलसि शमस्येऽलस-
कर्म्येऽलसकर्म्येऽलसते। अलसस्य माझपादिनात्

सार्थे अल्। अलसस्ययुक्ते। [रञ्जनां, वस्त्रनाले च।

आलान न० आलोयतेऽल् आल-लो-ल्युट्। गजवस्त्रनसाम्ने
आलाम्ब पु० आलम्ब-चञ्। कपोपकदने, सम्भाषणे च।

आलाम्ब स्त्री० आलम्बि उङ् नलोपः। तन्मात्रम्।

आलाम्बार्त्त न० आ समनात् अलसस्ये वच्नते वात्यते
आल-अल-हव-ल्लिप् चञ्। वस्त्रनिर्गते व्यजने।

आलि(ली) स्त्री० आल-अल् इन्। आगन्तकजलवारणार्थं
शस्त्रमेकजलधारणार्थं च इतिरूपे सेतो, सख्यां सम-
वयस्यायां, वङ्गौ, आरामादिहृदयस्थाम्, सन्तौ च।

वा ङीप् आलील्यथ। मुञ्चान् करणे आत्यर्थे च द्वि०।
भगदे, हरिके च पु०।

आलिङ्गन न० आल-लिङ्-ल्युट्। भौतिकपूर्वकस्योद्देशे
चञ्चलेषु, परिस्पर्शे च। [उद्देशे च।

आलिङ्ग्य द्वि० आल-लिङ्-ल्यत्। आलिङ्ग्ये, वलङ्गति-

आलिङ्ग्यर पु० अलिङ्ग्यर एव अण्। आला इति स्थाते
अल्लये जनपदे अलिङ्ग्ये।

आलिम्पन न० आल-लिप्-ल्युट् हम् च। मङ्गलायै लेपने।

आलीढ न० “नमिता पूर्वकृद्वा तं प्रथिता प्रथया भवेत्।
अवधोयक्ष्मायां स्यादालीढस्य च लक्ष्यमित्युक्तलक्षणे

“आलीढं रक्षितं पादमित्युक्तलक्षणे च धर्मिनां यादृक्स्थाना-
दिभेदेचारस्थाने। आल-लिङ्-ल्यत्। भुङ्ते, लते च द्वि०।

“दीनान्यमालीढमिहासुराह्निरिति रघु। भवेत् लक्षणे च।

आलीनक न० आलीनं प्रयासिन् आलिनसंज्ञमात्रेण लीयते
दूरीभवति आल-ली-ल चञ्चया कन्। (रग) इतिस्थाते रङ्गे

आलु पु० आल-लु-लु। अनामरस्याते कन्दभेदे, भेलके, पिपले
शमिति च। भारी इति स्थाताया सुशुद्धिवाक्यं स्त्री०।

आलुक न० आलुदेव सार्थे कन्। मूलभेदे, काष्ठानुशङ्खानु
प्रभवित्वन्मस्ये च। द्वेभेदे पु०। आ-लु-लुङ्गे चञ्चया
कन् ङीप्। आलुकी रक्षाभगभेदे स्त्री०।

आलेख्य न० आ-लिख-आधारे-ल्यत्। शिवपटारी।

आलेख्यशेष द्वि० आलेख्यं (चलमेव शेषो यश्च न०। एते,
तस्य चित्ते एव प्रतिफलितरूपेण व्यपस्थानात्।

आलोक पु० आल-लुक्-चञ्। दर्शने, उद्देश्येति, शक्तिमानोक्त-
त्वादि स्थितिवचो। “आलोकमयं वयसां विराजति” इति रघुः

आलोचन न० आल-लुक्-ल्युट्। कर्त्तव्यताऽवधारणे,
विवेचने च। “आमि ह्यालोचनं शानं प्रथमं निधिक-

त्यम्। बालमकादिद्विज्ञानमकटम् इदमलम्। ततः
परं पुनर्वस्त्रधर्मादिनिर्देशात्। बुद्धाऽवधीयते सापि

प्रत्यक्षमेव सम्मतेति संशयोक्ते निर्दिष्टोक्तं शुद्धवस्तुविषयके
प्राथमिके भाने च ।

आवामन न० आ+अप्ते स्वाप्तेऽनं ल्युट् । आद्यस्यापनधावे
(पश्चा इति रसाते । वष-विच्-भावे ल्युट् । सर्वमुग्रहने ।

आवरक न० आ+उ-करणे अप् संज्ञाया वुन् । अवरके,
आच्छादके वस्तादौ ।

आवरण न० आ+उ-करणे ल्युट् । (ढाल) धर्ममयफलके ।
भावे ल्युट् । आच्छादने, वेदान्तमतविद्यादिना ज्ञान-
प्रकाशाच्छादने च । [भित्ति च ।

आवर्जित द्वि० आ+वर्ज-क्त । आहूते, चित्ते, दत्ते, धान-
आवर्त्तौ पु० आ+उ-वञ् । वज्राकारेण जलस्य स्रव्यं भ्रमणे,
भ्रुवाभ्ये रोमसंस्पर्शभेदे षोडशविभुजे वामावर्त्तनामके गणौ
आवर्त्तने, चिन्तने च । अच् । मेधाविषभेदे मालिकधालौ च न०

आवर्त्तन न० आ+उ-गिच् ल्युट् । (आवदान) दुग्धादेरा-
जोडने । आवर्त्तते परिवर्त्तते अस्मिन् कावे । मध्याह्नीत्तरं
यदा प्रथमतः पूर्व्यक्षां दिशि सूर्य्यं ज्ञाया प्रथमे गच्छति,
तस्मिन् कावे 'आवर्त्तनसमीपे वेति स्मृतिः । धातुश्रवस्य
दूरीकरणे च ।

आवर्त्तनी स्त्री० आवर्त्तते दूरीकृत्य यानोद्यतेऽनं आ+उ-
गिच्-आधारे ल्युट् । तावदाधिततद्रवस्य दूरीकरणाधारे
म्लेक्षके (गुवी) पात्रभेदे, ज्ञायाम् ।

अवर्त्तित द्वि० आ+उ-गिच् क्त । अभ्यसे, सुप्तिने च ।

आवर्त्तं ङ० आ+उ-वञ् । उल्लाङ्घने । [क्षिप्तं ङीप् ।

आवश्यया द्वि० अवश्यं भव्यः जनोष्ठा० वुन् । निवृत्तकाले
आवस्यस्य पु० आवस्यस्य, वच-अवच् । वसतिस्थाने, विद्याम-

स्थाने, प्रसंगे च । [वसनीयकाले दानीकते धाम्ये च ।

आवसित द्वि० आ+अव+सी-क्त । पक्षधाम्ये, वर्द्धमानवर

आवस्यमान द्वि० आ+अव गानच् । प्रसंगते ।

आवाप पु० आ+अप-वञ् । आबशाधे, (पश्चा) पात्रभेदे, प्रसेपे,
भागे, वसने, गन्धविनये घराहविनये, निवृत्तव्रत

भूमौ, प्रधानदोषे च । [वाभरणे वसयते ।

आवापक पु० आ+अप-कर्त्तवि वच् संज्ञायां कन् । प्रकी-

आवापन न० आ+अप-विच्-वुन् । (ताव) सूत्रयन्त्रे ।

आवास पु० आ+अव आधारे वञ् । वामस्थाने म्हादौ ।

आवाहन न० आ+अह-गिच् ल्युट् । पात्रिध्याय देवानामाह्वने

प्राविश न० यादिना प्रक्षोभा निमित्तं ङ् । अच्यते । कर्म-

प्राविश द्वि० आ+अव-क्त । विद्ने, वने, पराहने, चित्ते,
अभिभूते, भूषे च ।

आविष पु० आविष्यतेऽनेन अथ-पञ्चमे क । काष्ठादिबेधनसाधने
(धवर) (हरविन) सूत्र्याकारापे अक्षे । [आप्रे च ।

आविष्ट द्वि० आ+विष-क्त । भूतादिमले, यापेयशुद्धे, निविष्टे,

आविस् अव्य० आ+उ-इम् । प्रकाशे । एतच्छब्देन सद्यः
भूधातुप्रकाशार्थं यथा आविर्भावः । कञ्धातुः प्रकाश
करणेष्टमे यथा आविष्कारः ।

आवीरचूर्णं पु० आ वननात् पिशेपे च ईर्यते क्षिप्यते
आ+वि+उ-र-चञ् कर्त्त० । आशीर इति रसाते फन्गुनि
'आवीरचूर्णं वरिषं मृगतां परचिदरे'ति उदाहृतम् ।

आवुक पु० आवति पात्रयति उक्त्वं संज्ञायां कन् । नाक्षोत्तौजसके

गाहृत् स्त्री० आ+उ-व-संवादिशान्तिम् । क्तिप् । परिदाम्यमानमुक्तम् ।

आहृत द्वि० आ+उ-क्त । वेष्टिते कृताच्छादने ।

आहृतं द्वि० आ+उ-क्त । निवृत्ते, 'आहृतायां पुत्रपुत्रादिति
स्मृतिः अभ्यसे, सुप्तिने च ।

आहृति स्त्री० आ+उ-गिन् । अभ्यासे, पुनःपुनर्गुणने 'अहृताः
प्रताडितापादादिति उदाहृतम् । [हृद्वाहारकहृत् ।

आवेगी स्त्री० आवेयोऽस्तस्याः । अयं आद्यच् गीरा० ङीप् ।

आवेश पु० आ+विग-वञ् । अहङ्कारभेदे, भ्रंशे, क्षमि-

निषे, आहर्षे, अहङ्कारभे, यथा भूतवेशः । चक्षुभे,

भूतादिना रोमे च । [भूतावेशे रोमे, सूर्य्येन्दुपरिधौ च

आवेशन न० आ+विग-आधारे ल्युट् । शिद्यपात्रावाप्तम्

आवेशिक द्वि० आवेगे म्ये भवः आगता वा ङ् । अतिनी

असाधारणे स्पर्शे वान्धवादौ च । [पेष्टा ।

आवेष्टक ङ० आवेष्टयति खञ् । आवरणकारके दापीरादौ

आशंस स्त्री० आ+अं-अ । अग्रामस्य प्राप्तिश्चाग्रामम्,

दहागोश्रवे च । [क्त । हृदये न० ।

आशंसित द्वि० आ+अं-वि-क्त । शान्तिने, कथिते च । भावे

आशंसु द्वि० आ+अं-व-उ । इच्छावति, दहागोश्रवेऽप्ये

कथयितरि च ।

आशङ्का स्त्री० आ+शङ्क-अ । तमि, यद्वेगे, ईश्वरिते च

आशय पु० आ+शी-अच् । क्षमामये, आधारे, रिभे,

पक्षहृत्ते वेदाङ्गोक्ते कर्त्तव्ये स्थाने च । आ कलविपात्रात्
चित्तभूमौ मेते इति कर्त्तरि अच् कर्त्तव्ये शयनादये
संस्कारे, धर्माधर्मादये कटरे च । आधारे अच् ।
आशयस्य चिन्ते । भावे अच् । यदने स्थाने च ।

आशर पु० काश्चास्ति आ+शृ-अच् । अमो, राक्षसे च ।

आशा स्त्री० आ० समन्तात् अन्तुत अश-अच् । दिशि, व्याख्या
पाथार्यविषयायाम् दीर्घाकाङ्क्षायाम् अनभिगतनिषयात्
लघुत्वात् च । [इत्०] । लघुत्वमन्ते दिशा वन्ते च ।
आशावन्त उ० व्यायादिषु वृणाति अच् । भर्कटजाले, वन्ध-वन्ध
आशास्य नि० आ+शास्-स्यत् । आशी सध्ये, आशे
समीपे च “आशास्यमन्त्यं पुनरुक्तमि” नि रघु ।
आशित नि० आ+क्रादि० अश-क्त । मुत्ते, अशनेन लप्ते च ।
आशितङ्गवीन अशितङ्गवीनवत् चर्यम् । दीर्घादिरिति वङ्गव
आशितस्त्व इ० अशितस्त्ववत् चर्यम् । दीर्घादिरिति वङ्गव
आशिस् स्त्री० आ+शास्-क्षिप् इप्थम् । क्षितप्रार्थने अमीष्ट
इन्द्रिप्रार्थने, कर्पतात्पुल्यत्वे, सर्पहंङ्गावाप्तमोक्षणि प्रयो० ।
आशीर्व्याटि उ० आशिवोभद वद-वञ् । वङ्गप्रार्थने आ-
शीर्षचने च ।
आशीविय उ० आशिवि आश्यां वा विद्योऽस्य एयो० । चयै
आशु अश-अश-उल् । क्षितये । वर्णाश्वे पञ्चिकादौ धाम्ने,
पाठवे जीह्वे च उ० न० । क्षिप्ते नि० । क्रियाविशेषणत्वे न०
आशुगड० आशु+गम-ड । वायौ, वाते, ह्वये च । योत्रगामि न नि०
आशुपत्नी स्त्री० आशु पत्न्ये वक्ष्य । शङ्खगीलताय स् ।
आशुशुल्कि उ० आ+शुष समु+कृनि । अन्वी, पावौ च ।
आशीष न० आशीषस्येव आशिषः । आशीषधर्मार्थे वैदिक-
कस्मान्नहृदिभ्यामात् ।
आश्वर्य्य न० आ इति चर्य्यतेऽभिनीयते आ+चर रथत् उष्ट
च । अथर्व्ये अद्भुते चित्रे, विषये च । अद्भुतवति नि०
आश्वस्य उ० आ+श्वस-सगन् । सूर्यशरदौ आश्वसे । [रश्
आश्वानि नि० आ+श्वे-क्त । इषह्वनीभूते ‘पयसाश्वानकर्हमानि’ति
आश्वस्य उ० न० आ+श्वस-आधारे चञ् कङ्ठि । जङ्गचर्यां
दिक्ते गाक्षीते धर्मभेदे, सुनीना वाक्स्थाने, मठे यने च
क्षौठ जङ्गचर्य्यवानप्रसौ न क्त्वं षट्कृष्यभिरुक्तायमात्रे
“षट्कृष्यो निष्कृष्टैव आश्वसौ द्वौ कनौ वृक्षे” इति
आरण्यात् सर्वल्लेखनेन विद्यामस्थाने परमेश्वरे च ।
आश्वमधर्म उ० आश्वनेषु विहितो धर्मः । वसूपाथ्यादीना
मास्त्रविहिते धर्म ।
आश्वय उ० आ+नि-अच् । सामीप्ये, आपारे, षट्, राप्ता
सन्निधयतिषु वट्यु गुणेषु मध्ये प्रवक्ष्यमोराप्यवक्ष्ये गुणे च
आश्वयाश उ० आश्वयमाशारे आत्ममात्रि अश्व-अल् । वङ्गौ ।
आश्वय उ० आ+श्व-अच् । अङ्गीकारे, लेखे च । आश्वयोति
राज्यमपराष्टात् । प्रवर्षयितु निवर्त्तयितु वा चक्रे वचनं क्षितौ
आशित नि० आ+नि क्त । आश्वयमात्रे, मरुपाते, आश्वये च

आश्रुत त्रि० आ०+श्रु०-त् । अद्भुतते, आकर्षिते च ।
आश्रयेण पु० आ० रैषदेकदेशेन श्लेषे सवय आ०+श्रि०+य-ञ् ।
एकदेशसंबन्धे । [अण् । उदादौ त्रि० ।
आश्रव न० आश्राना समूह चण् । अश्रुसमूहे । अश्रुवह्नाते
आश्रवत्य न० अश्रुत्यस्य कलमिदित्यर्थे तस्य न लुक् । अश्रुत्यकले ।
आश्रुतुञ्च पु० आश्रयुजो आश्रिननञ्चयत्ता पौर्षमासी दक्षिन्
मासेऽण् । शुक्लपतिपदादिके दशान्ते चान्द्र आश्रिने मासे
आश्रवयुजो स्त्री० अश्रुयुजा अश्रिनीनक्षत्रेण युक्ता पौर्षमासी
‘नक्षत्रेण युक्त काल’ इत्यण् । आश्रनमासीयपौर्षमास्याम्
आश्रास पु० आ०+श्च०-ञञ् । मिहं तौ आश्रयदाने भीतस्य
भयनिवारणार्थं आश्रवने च । [चान्द्र मासि ।
आश्रिन् इ० आश्रिनो पूर्षिमा दक्षिन् मासे । अनानख्याते
आश्रिनो स्त्री० अश्रिना अश्राकोरवता नक्षत्रेण युक्ता पूर्षि-
मा नक्षत्रेण । आश्रनमासिकपौर्षमास्याम् ।
आश्रिनेय इ० द्वि० अश्रिन्या । अश्राकारवत्या सूर्यपथा
समाप्ता अपत्ये ढक् । सूर्येद्ययो । [गम्ये स्याने ।
आश्रिनी त्रि० अश्रुनैराश्रितातिरुम्यते षञ् । अश्रय एकाह
आपाट इ आपाठौ पूर्णिमासिद्धिन् मासेऽण् । अनानख्याते मासे
आपाठौ स्त्री० आपाठव नक्षत्रेण युक्ता पूर्षिमा ‘नक्षत्रेण
युक्त काल’ इत्यण् । आपाठमासीयपौर्षमास्याम् ।
आस उपवेशने अदृष्टि० आस० अक० सेट् । आले आमिष्ट
आस० अक्य० आस० क्षिप् । आरण्ये, अपाकरणे, क्षौमे, वनोपे,
पोढाया, समवर्तजने च ।
आसक्त त्रि० आ०+सक्त०-क्त । आसक्ते युक्ते विषयान्नरनिष्ठ
आ तस्ये च । निष्ठे सक्तं च न० । तद्धति त्रि० ।
आसङ्ग न० आ०+सङ्ग०-ञञ् । अभिनिवेशे, प्राप्नोष्योपस्थिते
स्थापि नाशयो रक्षणमित्यर्थे, भोगामिश्र वे, कर्तव्याभिप्राये
च । तद्युक्ते त्रि० । सौराष्ट्रवृष्टि स्त्री० ।
आसक्ति स्त्री० अ०+पठ् द्विन् । संशयै, लाभे, सन्निधौ ।
आवादिमते यत्तदार्थेन यत्पदार्थस्यान्यथापेक्षा तयोरेव्यव-
धानेन परेणोपस्थापने च ।
आसन न० आ०+सुट् । उपवेशने । आभारे लुट् पीडादौ,
हस्तिकम्बदेये, सव्यादिषु बट्पु मपयुषुषु मनुङ्गादित्य
बह्वश्च भित्तौ, यात्रादिहस्तौ, अष्टाङ्गयोगमभ्ये हनं वेऽङ्गे
महासमादौ । अस्मति लु मृग्येऽण् । जोरकण्ठे पु० ।
सुष्ट टाप् । क्षिती ।
आसव्य त्रि० आ०+वट्-क्त । निकटयो, उपस्थिते च ।
आसव इ० आ०+वट्-ट् । मद्यभासे ‘मेषुतिरुपैः पमे-

रपको रासयो भवेदि"त्युक्तमकारे मध्ये च । [वाचस्पते
आसवदृष्टं पु० आसवस्य (ताडो) मदास्य कारणं दु० शब्दः तदा
आमादन न० आ+इद-णिच्-ल्युट् । सन्निधापने, स्थापने च
आसादित्ति लि० आ+इद-णिच्-कृत् । लब्धे, सन्निधापिते,
आयोचिते च ।

आसारं पु० आ+इ यञ् । आरासम्पत्तिं वेगवद्वा, प्रसरणे,
सैन्यानां सज्जते आहो च । करणे यञ् । सङ्गृह्यते ।
आसीनप्रचलितं न० आधीनेन उपविष्टेन प्रचलित-
आचरितम् प्रचल-क्यच् कृत् । उपविष्ट निद्रावशेन प्रचलन-
रूपे (दोषा) दोषने । [आदने (घोषाने) इति स्थापिते प्राक्ते
आसुति स्त्री आ+ह-क्तिञ् । सोमनिषोदने अभिवर्धने, प्रदानि-
आसुतीवत्तु पु० आसुतिरहासि वचच् दीर्घः । गौणिके ।
सोमामिषमगमिणि वाग्निके लि० ।

आसुरं पु० आसुरो द्रविणादग्रादिप्लुतवचने धनदानेन
कन्याविवाहे । असुरस्येदम् अणु । असुरसंनिधि लि० ।
क्षिया डीप् 'आसुरो रात्रिरन्यत्वे' इति कृतिः ।
आसुरस्य न० इत० । 'अयम्यमानस यद्विषमासुरस' उड-
अन्ते' इति मूलं व्याघ्रिकम् ।

आसेचनं लि० असेचन+लार्घ्येण । असेचनार्थे आह्निककारकं
यस्य दर्शनं तत्र । स्वाद्ये कन् आसेचनकमयञ् ।

आसेध पु० आ+विष-क्यञ् । राजाज्यादिव्याजं मनसादे' प्रति-
' वेधकमेवरोपे ।

आसेवा स्त्री० आ+सेव-ञ् । अभिलाषपूर्वकं शौनःपुटन
प्रकृतौ । [आधारे यञ् । रणे ।

आस्तान्दनं न० आ+स्तन्-ल्युट् । गोपणे, आक्रमणे च ।

आस्तान्दितं न० आ+स्तन्-लार्घ्ये णिच्-कृत् । अश्वगतिभेदे
परितगमने च । लार्घ्ये कञ् । आस्तान्दितकमयञ् ।

आसारं पु० आ+सृ-करणे यञ् । इतिप्रत्ययकण्ठे क्लृप्त
इति स्थापिते । ल्युट् । आसारवचनं न० ।

आशिकं लि० आशि परलोके इति भवितव्यं उच्यते । परलोका-
नित्यशक्तिनि "असीलुक्ता मनो यगदादिककलेन कथ्यते
इति निरुक्तं प्राक्ते अरुत्कारप्रतिष्ठते । आशिकीत्यर्थः ।

आशिक्यं न० आशिक्यस्य भावः कर्म इति । वैदिकधर्मं अदायम्

आशीकजननी स्त्री० इत० । जलत्कारुचिषतां जलत्कार-
भावां वासुद्विगम्यां जनयतेत्याम् ।

आस्या स्त्री० आ+स्था-क्यङ् । आगमने, कपेन्यायां, यज्ञ-
यां, स्थितौ यजे च । आधारे ऋट् । प्रतिवादास्थाने च ।

आस्यानं न० आ+स्था-आधारे ल्युट् । समानां विवाहप्रव्याने

च । स्वीत्यसि वच डीप् । आस्यानीत्यत्रैवाप्ये ।

आस्थितं लि० आ+स्था-क्त्वा । आस्थे प्राप्ते, वाङ्मयवति च
आस्थुं न० आ+प्र-च ह्यट् च । प्रतिशायम्, पदे, स्थाने,
कले, प्रभवे च । ['रेरावाम्पातनकर्त्तव्येति कुमार'

आस्थानं न० आ+स्थु-णिच् ल्युट् स्थापनादेः । चालने
आस्थोटं पु० आ+स्थुट्-अणु । स्वयं कलस्य स्थोटनात् शक्यते
(गच्छतोका) मल्लादेवाङ्गदेहं कालेन गच्छकरणे च । ['हा-
परमाली' वनमल्लं स्त्री० । ल्युट् आस्थोटनमयञ् न० ।

आस्थोटकं पु० आस्थोटोऽकैवल्य इति । (वाचस्पति) शैलीशै-
आस्थोटनी स्त्री० आस्थोयते विदायतेतन्वा यस्तुट्-अणु-
करणे ल्युट् स्त्रीयात् डीप् । (तरुण) वेधस्थाने ।

आस्थोतं पु० आ+स्थुट्-अणु ट्यप् । दक्ष ताम् । अर्कवने
कोविदारवृक्षे, भूषणवृक्षे च । लार्घ्ये कन् । आस्थोतमोर्कवृक्षे
आस्थोता स्त्री० आ+स्थुट्-अणु ट्यप् । अपराजिताया,
वनमल्लस्य (हापरमाली) सताभेदे च ।

आस्थु न० अस्तते प्राचीनत्वं+अस-आधारे ण्यत् । वृक्षे ।
तत्स्थे च । आस्थे भवा यति क्षोभः । स्रष्टव्ये लि० ।

आस्थपतं न० आस्थमेव यत्तवस्थ । पङ्के ।

आस्थलाङ्गकं पु० आस्थं लाङ्गकमिव भूषणार्थं यस्य । अङ्कः ।

आस्थोमनं न० इत० । पुष्पसप्तजगते क्षोभि (दाहि) ।

आस्था स्त्री० आस-अन्तं टाप् । स्थितौ, आधारे च ।

आस्थासवः पु० आस्थसासवः प्रसवः इत० । लालायाम् (द्रुण)
(वाक्) इति स्थापनायाम् । [अणु । निरन्तरासवसे ।

आस्थवः पु० आस्थपति मनोऽनेन करणे क्यप् । क्षेमे । माघे

आस्थाहं पु० आ+हृ-कर्मणि यञ् । रक्षाभावे यञ् । रक्षाभवे

आह शब्दः आ+हृ-ङ् । आह्वये, निवोये, उदकभावे,
उवाचैत्ये 'ममाह वर्यो विदितो महेन्द्र' इति कुमारः ।

आह्वितं लि० आ+हृ-कर्मणि यञ् । पुष्टिते, ताडिते, बभ्यासुमीर्षी-
त्यादी भूषणार्थे वाक्ये च । उदायाम् पु० । उदात्ते भूषणे

च कर्म न० ।

आह्वितलोच्यः पु० आह्वितमर्थकं मन्त्रं यस्य । पुनै' प्रविदे

आह्वरं पु० आ+हृ-अणु । उपहारम्, अन्तःस्थितस्य वायोर्मु-
खेन पङ्क्तिर्गती ।

आहवः न० आहवमेवरेवत्य आ+हृ-अणु संवहारणे
गुणः । सुद्धे । आहवतेत्यर्थः आ+हृ-अणु । यज्ञे ।

आहवनीयः पु० आहवनीय इति । गाह्वनीयमेव इत्यर्थः ।
मार्गं कर्त्तव्यं इति । आ+हृ-अनीय । हवनीये ।

आह्वारः पु० आ+हृ यञ् । आह्वरे, इत्यत्रास्य तत्स्थ-
वः ।

एवमेव भोजने च । 'नीराहाराय मे जीवा' इति स्मृतौ
जलपानेऽप्याहारमन् । अर्थात् यच्च । अन्नादौ मध्ये ।
आहारार्थं वि० आ+हृ-ण्यत् । आहरण्ये, आगन्तके,
कविषे, आरोग्ये माद्ये रचिते रचयिष्यन्नकृपादौ च ।
आहार्य उ० आ+हृ-ण्यत् संभारणे दृष्टि । कृपयसीमे
गवादीनां जलपानाय प्रसारणादिना रचिते (पाल)जलापये,
युक्ते, आह्वाने च । [कृते, कृतायानर्थकारे च ।
आहित वि० आ+धा-ञ् । न्यसे, स्थापिते, अर्पिते,
आहितुष्टिञ्क वि० अहितृष्टे न दीयति ठक् । आलपाहिष्य
आज्जत वि० लङ्गस्य आभिस्सणे वावादेव ऊतं ऊ-ऊ ।
लङ्गस्य कर्तव्येषु पक्षेषु यत्तु । अनुययसे भतयसे चेत्तव्ये ।
आज्जति स्त्री० आ+ऊ-णिङ् । देवोद्देशेन मन्त्रेणाग्नौ हवि चये
आह्वेय न० अह्वेदिस् ठक् । सर्वसंस्मिति अर्थादिपदौ ।
आह्वो अय्य० आ+हृ-न-टो । प्रप्रे, विजले, विचारे च ।
आह्वोपुस्तिका स्त्री० अह्वेन उपर्य ऋर मय् । अह्वो
उत्पत्तस्य भाष० इत् स्त्रीलात् टाप् । दर्शन्ये आत्मनि
लक्ष्यसंस्मरणे ।
आह्वोस्ति अय्य० आह्वो च लिङ् इ० । विकले, प्रप्रे च ।
आह्वोक्त वि० अह्वो साध्यं ठक् । दिनवाद्ये, कामसन्व्यातर्प
णादौ च । इदमेवं ठक् । दिनसमन्विज । अह्वोपा-
नर्गते पत्न्यस्य प्रवरपक्षस्ये च० ।
आह्वोद उ० आ+हृ-ण्यत् । आह्वे । [च ।
आह्वय उ० आ+हृ-ण्यत् । नामनि संज्ञायाम् प्राविषाद्ये स्मृते
आह्वान न० आ+हृ-ण्यत् । आकारणे आह्वतौ च ।

इ

इ उ० अय्य विष्णोरन्यत् अ+हृ-ण्यत् । कामे । अह्वेदम् अ+हृ-
भेदे, रोषोत्तौ, निराकरणे, अनुकम्पायाम्, भेदे, विषा-
ये, निन्दायाम्, धर्मोपने च । [उद्गमज्ज्व इत्युद्गत् ।
इ गतौ आदि० पर० सक० अयिङ् । अयति येवौत् । अयसदयति
इत् प्रारब्धेऽभिषर्षक एव क्ति अटाटि० पर० सक० अयिङ् ।
अधेति अय्येवौत् इय् इव तिङि न कति । अधीयन् ।
इच् उ० इय-ङ् । मरुरवयुते अयिष्ये सनमस्यते इत्ये ।
इचुकाण्ड उ० इचोः काण्ड इव काण्डोऽय । कायह्वे ।
इचुकुट्टक उ० इचु कट्टयति कुट्ट-युक् । कुट्टकारके लघी-
भमादौ । [चुट्टगोचुरे च ।
इचुगन्ध उ० इचोरिव गन्ध एवदेवावयवो यय । कायह्वे,
इचुगन्धा स्त्री० इचोर्गन्ध इव गन्धोऽस्याः । एतद्विदायाम्,

कृष्णभूमिकृष्णाण्डे, कामे, गोचुरे च । स्वार्थे के चत
इत्तम् । इचुगन्धिना भूमिकृष्णाण्डे । [धान्यविशेषे ।
इचुतुल्या स्त्री० इचुषा त्वया प्रतादिना । (जनार) ।
इचुनेत्र न० इचुर्नयते पुनश्चादनायादौयतेऽनेन मी-इत् ।
इचोर्गन्धनि वा इचूसादके इचुनेत्राकारे तद्वप्यौ ।
इचुपत्र उ० इचोः पत्रमिव पत्रमय । (जनार) धान्यभेदे ।
इचुप्र उ० इचुरिव पूर्यते मृ कर्षयि घन्ये च । गरद्वये ।
इचुमती स्त्री० इचुषद्रव्योऽस्यास्यां मद्र । नदीभेदे ।
इचुसूल उ० इचोर्मुले चम्यति च मूलं चम्यति । चम्यद्ये ।
इत् । इचुमूले तद्वप्यौ न० । [इचुमिमीडने यन्त्रे ।
इचुयन्त्र न० इचोस्तन्मिमीडनस्य यन्त्रम् । (महाशाल) ।
इचुर उ० इचुमिषुगन्धं दाति दा-ञ् । (तामसायना) कोक्ति
साख्ये इत्ये, कामे च । तत स्वार्थे क । तत्त्वार्थे, इचुमये च ।
इचुरसु उ० इचो रस इव रसो यय । (नडा) इति स्थाने
लङ्गभेदे । इत् । इचोः रवे ।
इचुरसक्ताय उ० इचुरसस्य काय० धातुभेदे । युक्ते ।
इचुवल्ली (स्त्री) स्त्री० इचुरिव वृक्षादा वल्ली वल्ली वा
वता । चौरविदायाम् । [इचुचेलै ।
इचुवटि (टीका) स्त्री० इचोर्वाटीव रवाऽर्थे के वा वृक्षः ।
इचुवालिका स्त्री० इचुरिव वलति वलु । तावमायना
इयि प्लाने इत्ये, कामे च ।
इचुशर उ० इचुरिव शर्याति शर-अच् । कायभेदे तद्वे
मन्त्रगायत्रतेर्दत्तात् तस्येदुवत् हिंसकत्वम् ।
इचुशाकट उ० इचुषां भवनं चोत्तम् इचु+शाकटम् । (दो)
(कल) इति प्लाने इचुमवनयोग्ये चेलै । तदर्थे शाकिन् ।
इचुशाकिन् यद्यदोऽप्यवार्थे ।
इचुसार उ० इत् । युक्ते । [अयाम् सूर्यवर्ग्ये आदिराजे च ।
इच्छाकु उ० इच्छुमिच्छामाहरीति इचु+धा+ङ-ङु । कटु-
इच्छुरि उ० इचुरिवावनाह्वयति आ+ङ-इत् । कायह्वे
इच्छालिका उ० इचुरिव अयति अयति वलु । कामे ।
इच्छ गतौ आदि० पर० सक० सेट् । अयति येवौत् ।
इच्छ गतौ इद्वि आदि० पर० सक० सेट् । इद्वति येवौत् ।
इच्छ गतौ इद्वि आदि० पर० सक० सेट् । इद्वति येवौत् ।
इच्छ अययते अयिष्ये एव द्वि अदा० आत्म० सक०
अयिङ् । अधीते अय्येत् अय्यगीत् । अयिष्यते, अय्येयत
अय्यगीयत ।
इद्वित न० इति० । अयिष्यत्यय्यद्विषयेनायाम् ।
इद्वद्व उ० इति० इद्वः रोमलम् दाति दो-क । तामसवतौ

गौरा० डीप् इन्द्रदीन्यन्त्येव ।

[वि०।

इच्छक इ० इय-यक । टावायेतु इति ध्याते इत्ये । इच्छायुक्ते
इच्छा स्त्री० इय-य । इदं मे भूयादिति मनोवर्धनं दे सुखे
तदाभवे च वित्तवृत्तौ न्यायमते, “निर्दुःखत्वे सुखे वैच्छा
तज्ज्ञानादेव जायते । इच्छा तु तदुपाये स्वादिष्टोपाय-
त्वधीर्बुद्धौ” मुक्तदिशा स्वादिष्टानेन वत्साधनत्वज्ञानेन
च जायमाने इदं मे भूयादित्येवं इमे आत्मवर्धनं
अभिलाषे च ।

इच्छावती स्त्री० इच्छादस्यस्याः कतप् मस्य वत्सम् । मैतुने-
च्छायायां कामायायाम् इच्छामानयुक्तायाश्च ।

इच्छा वि० इय-उ वि० । इच्छायुक्ते, इच्छागोचरे च । [इच्छे ।
इच्छा इ० इय-क्लिप् तृच् इत् जन्ते यस्य । (इन्द्रक) निचुत
इन्द्र इ० इच्छतेऽसौ यज-कषप् । छरछरी, नारायणे च । पूज्ये वि०
इज्या स्त्री० यज-भाने कषप् क्रीत्यात् टाप् । यज्ञे, यज्ञेष्टानाद्यर्थे
तात् टाने, यज्ञस्ये च । कर्मणि कषप् । प्रतिमायां, गवि,
कुड्याश्च । [यच् । पुन'पुनर्वचकारके ।

इज्याशील वि० इच्छां यज्ञं गोलयति पुनः पुनराचरति योल-
इत् गतो आदि० पर० सक० सेट् । एति गेटोल् ।

इडा स्त्री० इत् अच् वा लस्य टात्सम् । गवि, शशि, भूशौ,
लगे, वामनादस्यावाम् वक्रायां नाद्याश्च ।

इष्ट गतो चित् भदादि० पर० सक० अनिट् । एति येरीत् ।
इतर वि० इना कामेन तर० तृ-य । गोचरे भिन्ने प्राप्ते च ।
इतरेतर वि० इतर+हितम् । अग्नौन्नाये परम्परार्थे ।
इतरेतरयोग इ० इतरेतरस्य परम्परस्य योग एकपदार्था-
न्ययित्वेन संबन्धः । चार्थविशेषे, व्याकरणे यस्य इन्द्रमसासि
वमसामासना पदानां प्राधान्यं तदर्थे ।

इतरेष्टम् अर्थः इतर-इष्टम् । अत्यधिकइष्टवोच्ये ।

इतस् अर्थः इदम्+तसिच् । अतिप्रियत्वे ।

इतस्तः अर्थः इतस्य ततश्च । अकिन्तु तस्मिन्निमित्ते ।

इति अर्थः इय-क्तिच् । ज्ञेयो, प्रकाशने, निदर्शने, प्रकारे,
अतर्कने, समान्त्रो, प्रकरणे, सङ्ख्ये, साधने, विवक्षा-
नियमे, मते, मन्त्रे, व्यवहारे, व्यवसायाम्, पराभवे,
माने, इत्यग्रे, प्रकरणे, उपक्रमे च ।

इतिकर्तव्यता स्त्री० इति इदं कर्तव्यं तस्य भावः । इदं
ज्ञात्वा इदं कर्तव्यमित्येवं परिपाटीरूपे कर्मातुष्टान्तके ।

इतिह अर्थः इति एवं च किल इ० । उपदेशपरम्परायाम्
यथाज्ञत्वं वदे यच्च इत्युपदेशपरम्परैव न ह केनापि
दशा तथा कथितम् ।

इतिहास इ० इतिह पारंपार्योपदेशे व्यासेऽभिमतम् इतिह+
चास घञ् । “धर्मार्थिकाभिमोक्षायास्तुभदे मममन्त्रितम् ।
पूर्वदत्तकथायुक्तमितिहासं प्रचजते इत्युक्तवचने इ०
इत्तमकागके भारतादिष्वप्यने ।

इत्यम् अर्थः इदम्+यच् । इदप्रकारे अनेन प्रकारेणेत्यर्थे
इत्यस्मात् वि० इदप्रकारं भूतः प्राप्तं भू-क्त । एवं प्रकारमात्रं
इत्तर वि० इष्ट परस्पर । अधिके, गोचरे, क्रूरकर्मणि च । पर
इ० । अतिगरिहायां स्त्री० ।

इद ऐश्वर्ये इदित् आदि० पर० यक्० सेट् । इत्यति ऐश्वरी
इदम् वि० इदिकमि मनोपय । इदोर्गतिनि इमे चराच
इदानीम् अर्थः इदम्+दानीम् इग् च । सम्प्रत्यये ।
इदम् न० इन्-भावे क्त । आगमे, गोप्ते, पादयेत्ये च । कर्तरि
क्त । इदे, निश्चये च वि० ।

इधम् न० इन्-यक् । समिधि, अग्निवन्दीपने कर्ते च ।

इध इ० इन्-नक् । सूत्र्ये, प्रभौ, ऋषिभिर्ये च ।

इन्द्रिा स्त्री० इति इर । लङ्गाम् । [गोशोदने ।

इन्द्रि(न्दी)वर न० इन्द्रिन्द्रि वा लङ्गामीलसवरमोदम् ।

इन्द्रिवरिणी स्त्री० इन्द्रिवर+चमूहे देये वार्ये इति । उत्तम-
वसदाये, तदुत्तमतावाह । [यत्तमस्यम् ।

इन्द्रिवरी स्त्री० इन्द्रो नक्षत्री इत्यादि इ-अच् गौरा० डीप् ।

इन्द्रु इ० अनति चन्द्रिकया भुवं क्रिदा करोति उत्-उ
कार्देश्च । यज्ञे, तद्वैवताके भृगुगिरौनखत्वे तद्व-
चत्वे एवमन्त्यायुक्ते, कर्तुरे च ।

इन्द्रुकलिका स्त्री० इन्द्रुरिव छत्रा कलिका यस्याः । केतका

इन्द्रु कान्तः इ० इन्द्रुः कान्तोऽभीष्टोऽस्य । चन्द्रकान्ते मयी ।

इन्द्रु जनक इ० इत० । यद्ये । [नद्याम् ।

इन्द्रु जा स्त्री० इन्द्रो जायते जन इ । सोमोद्भवाया नर्मदा

इन्द्रु पुत्र इ० इत० । वृषपते । [नाङ्गुलीच्छे ।

इन्द्रु पुष्पिका स्त्री० इन्द्रुरिव शुभं पुष्पमस्या । [विषकाङ्गुली

इन्द्रुधत्ता इ० इन्द्रु विभक्ति भ-क्लिप् । मित्रे । [राजपक्ष्मा ।

इन्द्रु मती स्त्री० इन्द्रु+माधत्ये कतप् । पूर्वमायाम्, अत्र-

इन्द्रु रत्न न० इत० । मन्त्राया तस्यावन्त्रदेवताकलात् ।

इन्द्रु लेखा स्त्री० इन्द्रो लेखेव । चन्द्रकलायाम् । तद्वैवताया
सोमलतायाम्, तद्वैवतायायनकारिस्थामधत्ताया, तद्वै-
वतायुक्ततायमानिकायाश्च ।

इन्द्रु लौहक न० इत० । इन्द्रुदेवताके लोहके, रौप्ये धातौ ।

इन्द्रु वल्ली स्त्री० इत० । चन्द्राविकारायां सोमलतायाम् ।

इन्द्रु इ० इति+र । देवाधिपे, परमेश्वरे, इन्द्रदेवते ऋणमन्त्रे,

हादगर्जमये अर्कभेदे, इन्द्रत्वस्यस्योक्तं षट्दर्शसंस्थान्विते,
विष्णुमादित्यं पशुपते योगे, कुतश्च ह्येव च ।

इन्द्रकं न० इन्द्रस्य कं कृत्स्नमित्यर्थः । यथाग्रहे ।

इन्द्रकील उ० इन्द्रस्य कील इव यत्कृत्वात् । अन्तरपर्वते ।

इन्द्रकोप उ० इन्द्रस्य कोप इव सुखदायकत्वात् । भस्त्रे, खड्गमाद्यौ

इन्द्रभोग उ० इन्द्रो भोगो रत्नकोऽस्य वर्णमिवत्वात् । इन्द्र-
चित्ते रत्नवर्णं कीलभेदे ।

इन्द्रजाल न० इन्द्रेण कौमहाद्योऽर्थेण जालं द्रष्टुमेषावरणम्
यथास्थितवस्तुदर्शनं कथमवधारणात् । मनीषायादिना अन्त-
र्यालितस्य वस्तुतोऽन्तर्याल्येन दर्शनसाधने कुतश्चैव (राजो) ।

इन्द्रजातिक कि० इन्द्रजालं चित्तमस्य इत् । कुतश्चकारिणि

इन्द्रजित् उ० इन्द्रं जितवान् जि-भूते किप् । रावणहृते मेघनादे

इन्द्रदत्त न० इन्द्रस्यैव दत्तमात्राज्ञे अष्टौवर्णान्नादिन्द्र-

स्याभिज्ञानेन । याकांते मन्त्राः पाल्यमाने कं पश्वि सूत्रे ।

इन्द्रदाह उ० इन्द्रस्य मनुष्यस्य दाहं आत्मजाप्यतायाया-

गामिनादिन्द्रभुवनदाहसम् । देवदाहश्चेत् ।

इन्द्रद्वु उ० इन्द्रस्य द्वुश्च । कर्त्तुमर्हते, कुतश्च ह्येव च ।

इन्द्रधनुस् न० इन्द्रस्य धनुस्त्विति । 'रश्मिहरिणा पञ्चवर्णा-

वातेन विरोडिता नमसि' । शस्त्राभुषणस्थाना इत्यनेन

तत्तु इन्द्रवदिति 'सुक्ते नमसि' भाष्ये चार्थेन यमधनुरा-

कारेण परिणते रश्मिहरिणे ।

इन्द्रध्वज उ० न० इन्द्रस्य ध्वजः । भाद्रपदपञ्चम्या नयेन

प्रजापदार्थं मूल्यान्ते अङ्किते शम्भदेवताके ध्वजे ।

इन्द्रनील उ० इन्द्र इव नील । 'सौरमध्ये क्षिपेदीव सौरं

चेत्तनीलतां वसेत् । इन्द्रनीलमिति' अन्तर्यामिण्युक्तस्य

(पादा) भरतवर्मणो ।

इन्द्रपद्मा स्त्री० इन्द्र इव नीलं पुष्पमाला (विपनाकुला)

जातौल्लङ्घ्ये । य० वा कणि । इन्द्रपद्मिणीयम् । [उ०] ।

इन्द्रप्रसू न० इन्द्रस्य तत्त्वानामेव प्रसू इव (दिहोति) स्याति

इन्द्रभेदज न० इन्द्र इव भेदज उच्यते । (यद्) यच्छास्त्रम् ।

इन्द्रमघकामिक उ० इन्द्रमघं कामयते मघ उच्यते । कुतश्च ।

इन्द्रयज्ञ न० पु० इन्द्रस्य कुतश्च यज्ञस्य यथाकृतिवीजत्वात्

यगे वीजम् । कुतश्च यज्ञस्य यथाकारे तत्त्वरे वीजे स्त-

नामस्थाने । [रोगे] । इन्द्रेण जुष्टे । नि० ।

इन्द्रलूप् न० इन्द्रो (टाक) इति स्याते मलकोपरि केशनागके

इन्द्रलूप्ति कि० इन्द्रलूप्प्रसङ्गाच्च इत् । (टाक) रोगमुक्तं

ग्रीविके (टेको) इति स्याते वने ।

इन्द्रवंशा स्त्री० वर्षहत्तेषु हादभाक्षरपादके कन्दोभेदे ।

इन्द्रवंज्वा स्त्री० वर्षहत्तेषु एकादशाक्षरपादके कन्दोभेदे ।

इन्द्रवारुणी स्त्री० इन्द्रं वारयति पु० इ उच्यते । (राखान

सप्त) विज्ञेयत्वात् । देवमन्त्राणां प्रोक्तप्रमाणं लतायाम् ।

इन्द्रदृष्ट उ० इत् । देवदाहश्चेत् ।

इन्द्रदृष्टा स्त्री० इन्द्रो दृष्टो दृष्टारोगभेदे ।

इन्द्रव्रत न० इन्द्रस्य व्रते व्रतम् । 'वार्षिकायतरो मासान्

यवेत्रीऽस्थमित्येति । तथाभिवर्षेत् त्वं राष्ट्रं कामैरिन्द्र-

व्रतं वरसि'ति कृत्यते प्रजापालने राश्रीव्रतभेदे ।

इन्द्रशत्रु उ० इन्द्रं शत्रुं यातयिता यस्य । हताशत्रे ।

इन्द्रसार्वाय उ० चतुर्दशे मनी । [वर्तिमानके] वानरे च ।

इन्द्रसुत उ० इत् । जयन्ते मन्त्रमहायज्ञे पादौ, कर्त्तुमर्हते,

इन्द्रसुरस उ० इन्द्रं कुतश्च इव सुरसं पथ्यरम् ।

(निधिन्ता) निधिसुरे ।

इन्द्राणिका स्त्री० इन्द्रं कुतश्च आनयति सुरेनेन कीरयति

यत्र विष्णुश्च सप्तलेन गतम् । [निष्पृष्टा] (निधिन्ता)

इन्द्राणी स्त्री० इन्द्रस्य पत्नी दीप्ता मातुश्च च । पत्नीनाम्ना

मित्रपत्न्याम् । इन्द्रं कुतश्च इव आनयति यत्र विष्णु-
(निधिन्ता) मित्ररारे हवे स्खलनात्, सूक्ष्मत्वात्,

गौर्वादिषु गोक्षमादकासु शब्दे वाद्यानां मातृकाणां ।

इन्द्रासु उ० इत् । मित्रा, च विष्णुमादित्यौ वामनरूपेण

इन्द्रस्य पश्चात् जातौ । इन्द्रावरुणोऽयम् ।

इन्द्रासुव न० इन्द्रासुव धनुस्त्विति । इन्द्रपदं प्रदर्शय ।

इन्द्राशान उ० इन्द्रेण यश्नते भुक्नते कर्मणि ल्युट् ।

(विदि) भक्षयाम् ।

इन्द्रिय न० इन्द्रस्य प्रत्यगात्मन विज्ञानबुद्ध्यात्मन, तेन इन्द्रं

यत्र चक्षुः समं श्रोत्रमित्येवमित्यत इन्द्रेण इन्द्रं च हर्षं,

'प्रोक्षितं नेत्राद्युषं इन्द्रं च । आत्मनो विमरोरश्मिकरण-

मनेन्द्रस्येव ज्ञानतत्त्वार्थधनेषु वसुधादिषु । [मित्रवत्त्वे

इन्द्रियनिग्रह उ० इत् । स्वस्वविषयेष्वप्युपादीनां यद्वति

इन्द्रियव्रत उ० इत् । इन्द्रियाणां स्वस्वकार्याण्यमलस्ये 'हा-

विष्ये कुतश्च जहतादिति तथा । प्रकृता कौण्ड-

पहलकौलोदायसंस्तता' इत्युक्तप्रकारे एकादशेन्द्र-

याणां क्रमेणैकादशविधं धाते ।

इन्द्रियव्रति स्त्री० इत् । 'यदादिषु पञ्चानामालोचनमात्रं

मिथ्यते इति । वचनादानविहरणोद्योगान्दपि पञ्चाना-

मि'ति वाच्योक्तौ श्रोत्रादीनां शब्दादिषु प्रकृत्यर्थानां व्यापारे ।

इन्द्रियसंप्रयोग उ० इन्द्रियाणां संप्रयोगः स्वस्वविषयेषु प्र-

योगं व्यापारणम् । इन्द्रियसम्बन्धे । इन्द्रियपञ्चिकाः यत्र

इन्द्रियार्थ ५० इन्द्रियाणामर्थो विषय । मद्दस्यैरूपरस-
गन्धाक्तो इन्द्रियवेद्यो विषये ।

इन्द्रियायतन न० इत० । शरीरे ।

इन्द्रियार्थसन्निकर्ष ५० इन्द्रियाणामर्थं सन्निकर्षयै स्रष्टु
सन्निकर्ष सभय । प्रत्यक्षज्ञानहेतौ इन्द्रियविषययोगे ।

इन्द्र द्यौर्भादि० आत्म० अक० सैट् । इन्द्रते, रेण्विष्ट ।

इन्द्रन न० इच्छतेरन्मिरनेन इन्द्र-करणे व्युट । काष्ठे ।

इम ५० इण्-भ निष्ठा । इ० सनि, तत्सुखसंख्येते यष्टधर्यान्विते च

इमकण्या स्त्री० इमोपपदा कथा गाक० त० । मज्जिमप्यवस्थाम् ।

इमदन्ता स्त्री० इमस्य दन्तस्य शुभं शुभमस्या । शुभ
उपपत्त्या नागदन्त्याश्च, विषयोपधौ च ।

इमनिमीलिका स्त्री० इमं इक्षिनमपि निमीलयति सेवया
निद्रामयति । भङ्गायाश्च ।

इममात्मक ५० इम मात्मयति । (भाङ्गत) इक्षिष्यते ।

इमया स्त्री० इमेयादिते भक्षयता प्राच्यते या इमं वि क ।
सर्पक्षीराद्ये । [रुमे च ।

इभ लि० इभ इक्षिनमर्हति यत् । मसुरभनवति आख्ये ।

इभ्या स्त्री० इभाङ्कित्वा इभ-यत् । मङ्गलोद्भवे । [होर्

इयत् लि० इद परिभाषयस्य इदम् वस्तु । एतावदर्थे क्तिवा

इयता स्त्री० इयतो भावः तलु । सीमावा, परिमाणे, संख्यायाश्च

इरन्नाद् ५० इरया ललेन माद्यति इहते इरा-मद् लम्
लुस लम् च । नवान्तौ मादवान्ते च ।

इरा स्त्री० इण् रक् इ कामं राति रा-क वा । भूमी, गवि,
सुरावाह, जडे, यजे च । [जलचरे, भूचरे च लि०

इराचर न० इराच चरति चर ट । (गिष्ठ) करकायाश्च ।

इराज ५० इरया लुपया वीयतेऽन्तौ अज चञ्च । कान्त्यै ।

इरावती स्त्री० इरा भूमिम् अयति अज-शब्द होट् । वट-
पट्टविक्षे, वा हि प्रागायमेदनेनापि भूमिमागच्छति ।

इरिया न० इ इन किञ्च । उपरममौ, निराज्ये, न्यूने च

इरेण ५० इत० । वश्ये, वासीमे, भूमिपतौ, विष्णौ च ।

इर्वीश् स्त्री० इर्व्यं याक प्रणे० । (काठठ) कर्कशाश्च । न्यायु ।
इर्वानुरथ्यम् । [कुटी (स्वयं भिन्नप्रककर्कशाश्च) ।

इर्व्याश्च(कु)मुक्तिका स्त्री० इर्वीश् मुक्तिश्च सय स्त्रीटनाश्च
इत्त गयने व्यक्तगतौ चोपे च सक्त० तदा० पर-सेट् । इत्तति

इत्त चोपये चुरा० उभ० सक० सैट् । एतवतिते येतिवत् त ।

इत्तविला स्त्री० पुलक्युपनिषदाश्च कुपेरजनन्याम् । एतस्य-
च्यवेनेन कुपेरस्य ऐतवित इति नाम ।

इत्ता श्च० इन-क । भूमौ, गवि, गवि, लघुदोपलनवर्षभयो

वर्षभेदे तत्तुभीमा वेलाहतमर्थ्यं वक्ष्यते । वैवस्वतमत्तु-
न्याया बुधपत्न्याम् । वा हि विष्णुवरात् पुरुमासाद्य
पुनः गह्वरजायाम् स्त्रील गता बुधस्तु तामुपवस्य पुररवस-
त्तमाद्यामासेति पुराणे प्रसिद्धम् ।

इत्ताहत न० इत्ता प्रविषी एता येन । नववर्षात्मकजन्मुदोमस्य
वर्षभेदे तज्ज वर्षट् "प्रयान्मास्यत प्र य्वा गम्यादान-
यैलत । इत्ताहत मोलमिरेयोम्यतो निषाडशक" इत्यु-
क्तं चतुर्षीमावच्छिन्ने देमोऽपि ।

इत्ती स्त्री० इन-इत्ती होट् । (हाट् होटी) करवाकिंकायाम् ।

इत्तीश्च० इत्तीश्च करवानिकेश्योभते शुभ-ठ । करवाकिंका
शब्दशब्दये स्तनाभग्न्याति मत्स्यभेदे ।

इत्त्वत् ५० इत् इत्त्व गि० गुष्ठाभाव आद्यलवक्षे मत्स्यभेदे,
धमिलवायिते दैत्यभेदे च शगमिरोदेमस्यपक्ष्मतादायि
स्याश्च माराश्च स्त्री० व० व० ।

इव व्याप्तौ इदित् व्या० पर० सैट् सक० । इवति ऐभीत ।

इव व्यय० इवि-न । वाटये, एतेषाद्याम्, ईपदर्थे, वाग्यालङ्कारे च
इय गतौ सर्वेषु च दिवा० पर० सक० सैट् । इयति, ऐयीत् ।

इय वाङ्मायाश्च तदा० पर० सक० सैट् । इय्वात्, ऐयीत् एयिता
एटा एयिता इहा । इट । [ययित एयित्वा ।

इय गौण इये अगादि० पर० व्यय० सैट् । इयति ऐयीत् ।

इय ५० इय-गतौ क्तिप् वाक्वा जिगीषूया चास्फिकृत् अर्ग
आदाश्च आशिने मावि ।

इयि(धी)का स्त्री० ईय मय्यादिषु (र) ईयन् क्तिप् लुल्य ।
गजनेत्रयोक्ते । दीर्घमायस्तु कामे, वृक्षामध्यर्चनार्थे च
इयु ५० स्त्री० ईयते किस्तेऽनेन ईय त क्तिप् लुल्य । बाये
तनुत्वाभ्यन्ते पञ्चसंस्थान्विते च ।

इयुषि ५० स्त्री० इयनो धीयन्तेऽपि धा-क्ति । वाण्यादौ लूये ।

इयुपुष्टा स्त्री० इयो इयुषित इयमस्या । पर० पुष्टाद्ये ।

इष्ट लि० इय त्त । पूजिते आभिव्यक्ति, मित्रे च । यज-त ।

वभ्रादौ कर्षणि, एरपड्ये च ५० । सस्तारे न० ।

"एकाग्रिभक्त्यै हवनं लेवादा यज्ञ इत्यते । अन्वर्वादाश्च
यद्वाग्विष्ट वदभिधीयते । अग्निहोत तपः शर्व वेदाना-
श्चार्थप्राप्तयम् । आतिथ्यं वैश्वदेवश्च प्राङ्परिनिष्कृत्य लक्ष्ये
धर्मकार्ये च ।

इष्टका स्त्री० इय-वक्तृ । (इट्) चट् दिनिर्मिते गृध्रचुम्भेदे

इष्टकापय न० इष्टकाभिनिर्मिते मय्याः । इष्टकाभिनिर्मिते
यपि । इष्ट कापयपान यक्ष । अयोदानुहेतो क्षोरे ।

इष्टगत्स लि० इदो गम्यो यक्ष । चगन्विद्रव्ये । वातुकायां न०

ईह चेदने भादि० आत्म० अक० सेट् । ईहते ऐहिट् ।
 ईहा स्त्री० ईह-अ । चेदायाम्, उदाये, वाञ्छायाश्च ।
 ईहायाम् पु० ईहां मयते अण् । इहे (नेकदावाच) अल-
 हारयास्तुतिते नाटकभेदे च साहि० इपरि० ।

उ

उ इहे भादि० आत्म० अक० उन्निट् । उयते औट ।
 उ नञ् उ-क्ति न तुल् । सम्बोधने कोपवचने, अतुल्यभाषां,
 नियोगे, विप्रक्षेपे च । उत-हु । शिषे पु० । शिषेत् । कथने न०
 उक्त वि० वच-क्त । कथिते । एकाक्षरपादके छन्दोभेदे स्त्री० ।
 उक्ति स्त्री० वच-क्तिन् । कथने ।

उक्त्य न० वच दन् । नवविधातुकास्त्रीवचभेदे, अहा-
 द्वात्ये यत् प्रधानभूते मन्त्ररूपे सामवेदस्याहे, प्राये च ।
 वचभेदे पु० । एकाक्षरपादे छन्दोभेदे स्त्री० । उक्त्यन्ये
 उक्त्यशास् पु० उक्त्याणि सामावयवग्रन्थाणि संवति-गंश्च
 क्तिप् मि० । वचमाने । [उक्त्याम्भूज आस चकार ।
 उक्त्येचने भादि० पर० सक० सेट् । उक्तति औक्तीत् ।
 उक्ततर पु० तद्वत्तया उक्त्यन्ततुल्ये-र्थे एरच् । तत्तीयवच-
 प्राप्ते इये । जातौ स्त्रीले कीप् । [वि० ।

उक्त्यन् पु० उच-क्तिन् । इये, अघभीषधौ च । सेचनकर्त्तरि
 उख गतौ भादि० पर० सक० सेट् । औक्कति औक्कीत् उक्को
 उख गतौ इदिह् भादि० पर० सक० सेट् । उक्कति औक्कीत् ।
 उखा स्त्री० उच-क । प्राक्प्रागे गिरादौ (हाङि) ।

उख्य वि० उच्छायां स्वात्मा संस्कृतं यत् । स्वाकीपकोमावादी
 उग्र पु० उच-रन् गद्यानादेशः । अहादेने, वायुधूर्तिं धारिणि
 गिरे क्षत्रियात् जडायां शूद्रायास्तमने संकीर्णवर्णे,
 (जायदौ) उग्रपुण्ड्रात् शोभाञ्जनहरे, केरलदेशं, क्रूरचक्रं
 “उपः पूर्वजपालका इति ज्योतिषोक्तेः अक्षयचक्रादे च
 वक्ष्यमाशास्त्रे विवे न० । उक्कटे वि० । वषादां, वषाद्यां,
 वषाक्षे, उपजातेः क्षियां च स्त्री० टाप् ।

उग्रकागड पु० उग्र काण्डोदस । (कदेवा) कारविष्णु इक्ष्वाकुभेदे
 उग्रगन्ध पु० उग्रः गन्धः पुष्पोदस । वन्यके, कट्फले, धार्ज-
 कटवे लपने च । इह्नि न० । उक्कटगन्ध्यास्त्रे वि० ।

यवायाम् वषायाम्, अजमोदयाश्च स्त्री० टाप् ।
 उग्रचण्डा स्त्री० उपा चण्डा कोपना कर्मा० । देशभेदे ।
 उग्रतारा स्त्री० उग्रः तपि भयात् कारयति भक्तान् । तारा-
 रुपायां देश्याम् । [यलुधिरसङ्घातके वि०
 उग्रधन्वन् पु० उग्रं धनुर्गन्धः च यवद् दन्ता० गिरे गृध्रे च ।

उग्रनासिक वि० उपा दीर्घा नासिका यस्य । दीर्घनासिके ।
 उग्रश्ववत् पु० उग्रम् उक्कटं श्वमिव नवः कर्णेन यस्य ।
 रोमहर्षणसुते पौराणिके सूते । [जनकतमे ख्यते अमे
 उग्रसेन पु० उपा सेनाऽस्य । यदुग्रं ये व्याङ्कनामके कंसस्य
 उच सखाये दि० पर० सक० सेट् । उच्यति औचत्-औचीत्
 उचित वि० उच-क्त वच-क्तिच् वा । म्यक्ते, परिहरते, युक्ते ।
 उच्च वि० उच्चैष्य वाङ्मयीयते उद्+चि-ड । उच्चते ।
 उच्छटा स्त्री० उद्+चट-अच् । मग्नभेदे, गुह्यायां, बृहाता-
 याम्, भूम्यामलव्यां, नागरकुल्यायां, दक्षी (विशुद्धा) चञ्चालाया
 उच्छृङ्खल वि० उद्+चटि-अच् । अलान्तोये, तत्राद्युक्तेष्वविलम्बिते
 उच्छतस् पु० कर्मा० । नारिकेले । [यथा तत्र उच्चैर्हस्तान्दामाद्
 उच्छतास न० उच्चः ताडः कुलताडः यस्य । पात्रगोष्ठां मत्त-
 उच्छन्द पु० उच्छिन्त । सत्याश्रयिचन्द्रो यत् प्रादि० चात० व०
 मित्यवदोपः । रात्रिभेदे । [सुदृढावर्षिते नीचारे
 उच्चय पु० उन्माद्य चयः चि-अच् । दुष्मादेरुक्तोभेदे । कुलाभ्यां-
 उच्चाटन न० उद्+चट्-चिच्-णुट् । उच्चाटने अस्त्राभ्याम्
 विश्लेषणे ‘उच्चाटनं स्रष्टयादेर्भ्रंशनं परकीर्तितम्’ इति
 तन्त्रोक्ते पद्वत्प्राप्त्यर्गतेऽभिचारभेदे च । [विजयाम् ।
 उच्चार पु० उद्+चर-चिच् अच् । उच्चारणे । कर्माणि अच् ।
 उच्चावच वि० उदक् उक्कटश्च आवाक्यमनद्वयं मयू० मि० ।
 उक्कटापकशरान्ते नानामेदे । [वक्ष्यचण्डे ।
 उक्कुल पु० उदवा बृहा यस्य उल्ल उल्लम् । ध्वजोर्हस्विते
 उक्कैः श्ववत् पु० उक्कैश्च वत् नवोदस । उग्रतर्कणे चण्डजाते
 नेतवचे इन्द्रस्य राहुभूते अश्वभेदे । उक्कैश्च वत्
 गृध्रोति दु-असन् । वधिरे ।
 उक्कैषुट न० उक्कैश्च-उ-ङ् । (उदरा) उक्कैषुटयायाम् ।
 उक्कैस् अयम् उद्+चि डैषि । अयचैः सहति, उच्चते च ।
 अकचि उक्कैरप्यल । [शास्त्रविद्वेदभर्तृहृत्थे च ।
 उक्कास्त वि० उक्तं शास्त्रात् ग० स० । अतिप्रान्तशास्त्रे
 उक्किख वि० उहता मिखा यस्य प्रा० व० । उक्काये ।
 उक्किस्ति स्त्री० उद्+किट्-क्तिन् । उक्किदे, नाशने च ।
 उक्किनीम्न उक्किखं मिथीनाम् । लयात्ते । विवहितमिथी
 न्ययुक्ते ‘ल० । ‘उक्किनीन्मागम्यामिति’ नेपदूतम् ।
 उक्किट वि० उद्+ग्रथ-क्त । भुक्तादयिटे, लयते च ।
 उक्किटभोजन पु० मन्त्रयत्तादयिटे देवर्षेयं वा भोजन-
 भक्ष्य । मन्त्रयत्तादयिटे देवर्षेयस्य च भोक्तृति ।
 उक्किटभोजन न० उक्किटं भवरोक्किटं मधु तेन मोदते
 वहेते सुट लु । [मोम] शिष्याके ।

उच्छोर्षिक न० उच्छापिते शय्यातउच्छोस्त्र स्थापितं शीर्षं यस्मिन्
 म० कप्। शीर्षोपधाने (वाजिपत्र)। उद्धतशोर्षके धान्यादौ वि०
 उच्छून वि० उद्+श्चि-क्त। स्तोते 'ह्योच्छूनैः किमेमि'रिति
 गटकम् उद्धते च। [नियन्तूरहिते, अग्रविषये च।
 उच्छृङ्खल वि० उद्धतं, शृङ्खलान्तः गति च०। बन्धनरहिते,
 उच्छृङ्खल इ० उद्+श्चि-पञ्च। छेदने, विनाशने च।
 उच्छ्रापय वि० उद्+श्राव-विच्-त्यु। सन्नापके, उर्ध्वशोषके च
 उच्छ्रा(क्का)य इ० उद्+श्रि-अच् पञ्च वा। उच्छ्रतायाम् उद्धतौ
 उच्छ्रित वि० उद्+श्रि-क्त। उच्छे, प्रहरे, संजाते, पक्षपक्षे च
 उच्छ्रसित वि० उद्+श्र-क्त। विहायिते, जोविते, स्फुरिते च
 उच्छ्रास इ० उद्+श्र-पञ्च। अन्तर्मुपश्राप्ते, आध्यायिका
 याः परित्येदे, प्राप्ते, आश्राप्ते च। [ति औष्णीत्।
 उच्छ उच्छे (कथययादाने) तदा० रदिम् मर० सक० सेट्। उच्छ
 उच्छ बन्धे सनापने च तदा० पर० सक० सेट्। उच्छति औष्णीत्
 उज्जययिािनी क्षो० विक्रमादिवराजधान्याम् अथर्व्यां पुण्यां
 म० उज्जासन न० उद्+जस-हिंसायां हापे विष्-त्युट्। भारणे
 उज्जुम्भ इ० उद्+जुभि-पञ्च। विक्रान्ते स्फुरने च। [याम् न०
 उज्जुम्भित वि० उद्+जुभि-क्त। विक्रायिते। भावे क्त। चेदा-
 उज्ज्वल वि० उद्+ज्व-अच्। दीप्ते, विप्रे, विक्रायिणि च।
 उज्ज्वे न०। उज्ज्वाररे इ०। [सुज्ज्वारकारे'ति रघुः।
 उज्ज्वल त्यागे तदा० पर० सक० सेट्। उज्ज्वलति 'औष्णीत्' तस्य-
 उज्ज्वल इ० उज्जि-पञ्च। 'यथाधितस्यानेषु पथि, सेतेषु च आप-
 तिह्वानकातेषु यज् यजोपथयो विद्यन्ते तज् तज्जाह्वी-
 भ्यामेक्षेनं कथं सप्तशिनीवीनि ध्यूक्तो कथय आदाने।
 उज्ज्वल इ० न० उज्जि-पञ्च। आपथादिप्रतिपत्तस्य विक्रीका-
 रणितस्य भाषादेः कथय आदाने।
 उज्ज्वलिता न० उज्ज्व+श्लि-अपङ्कारे क्त। ज्ञेयसाधिताना
 म्प्रीतिप्रसन्नां चेत्सात्कथय सप्तययदमे उज्ज्वारारे।
 उज्ज न० उज्ज-नेरन्। दधे, यथे च। [तन्वादिपक्षे।
 उज्ज इ० न० उज्जेभ्यो जायते जन+ङ्। पञ्चनिर्मितप्रासादां
 उज्ज उपपत्ति भ्या० पर० सक० सेट्। औज्जित औजोत्।
 उज्ज संज्ञातौ (औज) पर० सक० सेट्। औज्जित औजोत्।
 उज्ज भो० न० उज्ज-उ। नक्षत्रे ज्ञेये च। स्तोत्रे वा उज्ज्।
 उज्जु(र)प इ० उज्जि जनेषु पति पा-ङ्। ज्ञेये धेनावासु। उज्जुनि
 मन्त्राणि पति। चन्द्रे षड् गाराणां पतिरतोराचकः।
 उज्ज(र)पेति इ० उज्जरां पति। चन्द्रे, जनेषु च दधे च।
 उज्जपय इ० उज्जरां पत्या। आवादे।
 उज्ज्वर इ० उं शब्दं भूयोति सप्त उज्ज्वरः उज्ज्वर उज्ज्वरः

ह्यो० दस्य वा दलम्। (यष्ट दुश्चर) यष्टादे ह्यो, तान्ते च,
 यष्टावयद्वयाम् देहस्थाम्, कुलभेदे च न०।
 उज्ज्वर वि० उत्कटं ज्वारम्। अत्यन्तप्रचण्डे।
 उज्ज्वल न० उद्+ज्व-क्त। पक्षिणाम् ईशमने।
 उज्ज अथ० उ-क्त। विकल्पे, सप्तशुद्धे, वितर्के, प्रप्रे, यज्ये च।
 उज्ज वि० जेज् क्त संप्रसारणम् (वृणा) स्यते।
 उज्ज इ० अश्चिरम् अद्वायां पलायुस्ये गुरोर्जेष्ठभ्रातरि
 उज्जयितनय इ० इत०। गौतमे पुनौ।
 उज्जयानुज इ० इत०। हहस्यौ 'उज्जयानुजो'यत्।
 उज्जाहो अथ० उज्ज व आहो च ह०। विकल्पे, प्रप्रे, विचारे च
 उज्ज वि० उद्धतं मनोऽस्य 'उद्+ज्ज'नि०। उज्जमन्त्रे अथ मन्त्रे
 उत्कट इ० अतीव उद्+कटच्। रतोष्ठी, शरे च। तत्कपले।
 उज्जलवि (दारविनि) च न०। उज्जतः कटः व्यापरणं यस्य
 प्रादि० न०। सत्ये विषये, तीक्ष्णे च दि०। भिन्नकटे गले इ०।
 उत्कट्टा स्त्री० उद्+कटि-ञ। इट्कारमे कालावहनकमे औक्त्यो
 उत्कट्टित वि० उत्कट्टा जाताऽस्य तारकादि० इतच्।
 उत्कट्टायुक्ते। नायिकाभेदे स्त्री०। वाहि० रपरि०
 उत्कार इ० उद्+कृ-अप्। धान्यादीनां रागीकरणे, प्रसारणे,
 हवापसारणे च हृत्पदादिविभेदे च।
 उत्कर्ष इ० उद्+कर्ष-पञ्च। अतिप्रेये।
 उत्कल इ० 'जगन्नाथप्रान्तेय उत्कलः परिकीर्तित' इत्युक्ते
 ओद्देशे। उत्कः सन् याति वा+ङ्। व्याधे, भाट-
 वाहने च। [जातायां सप्तमौ च।
 उत्कलिका स्त्री० उद् कलं-दुन्। उत्कल्लाम्, कामादि-
 उत्कलित वि० उद्+कल-क्त। उज्जमन्त्रे, इदमिति च।
 उत्कार इ० उद्+कृ-पञ्च। आदानां, रागीकरणे, उर्ध्वशोषे च
 उत्कास इ० उत्कासः कास'। कासभेदे, वनम्याद्यौ च।
 उत्कीर्ण दि० उद्+कृ-क्त। उज्जयिते, जनेषु च 'मयौ
 रज्जसुकोर्णे' इति रघुः।
 उत्कृष्ट इ० उद्+कृ-ञ। केगकीटे (उज्ज) इति स्थिति।
 उत्कृति स्त्री० बहुविध्यव्यपारपक्षे उत्कृतेभेदे।
 उत्कोष इ० उद्+कुष-पञ्च। अन्त्यावर्ण्य करणं वादि-
 प्रसिद्धादिभ्योर्वपक्षे (पुष्) इति स्थिति।
 उत्क्रम इ० उद्+क्रम-पञ्च उद्दि०। अत्यन्तं, विपरीतमने
 उत्क्रोश इ० उद्+क्रु-अच्। उररे रपिदि।
 उत्क्रोषण न० उद्+क्रि-त्युट्। उर्ध्वशोषे। चर्माय पट्ट्।
 अत्रने। काये त्युट्। अट्कर्णे कासभेदे। [इति रघुः।
 उत्खात वि० उद्+ख-क्त। उत्खातते 'उज्ज' मन्त्रोदिता'

उत्पत्तामेति ३. 'उत्पत्तामेतिः शृङ्गायैवमश्रुता निग-
 द्यते' इत्युक्तमेषु ह्यवगच्छेत्. शृङ्गादिना वृत्तिकारणने
 उत्त लि० उद्-ङ्. क्रिये चाद्रिस्तुति ।
 उत्तंस ३० उद्+तन्-ङ्. कर्षाभरणे, शिरोभूषणे च ।
 उत्तम लि० उद्+तन्-ङ्. मंत्रे, स्मृते च । शुभ्रमासे न०
 उत्तम लि० उद्+तन्-ङ्. उल्लङ्घे. प्रियव्रतवत्पक्ष पुं० ३० ।
 उत्तमर्षी ३० उत्तमर्षणस्य । शष्पमयोजके (महाजग) ।
 उत्तमसाहस्य न० 'हामीविगतकाहस्योदण्ड उत्तमसाहस-
 मित्युक्ते दण्डभेदे ।
 उत्तमाक्ष न० कर्म० । मत्तके । [यो निवृत्तौ ।
 उत्तम ३० उद्+तन्-ङ्. प्रवृत्तिव्याधिकायाभिव्यक्तवत्-
 उत्तर न० उत्तीर्यते प्रवृत्ताभिव्योगोदमेन उद्+तन्-ङ्. रान-
 मोमे शिदिक्ताभिव्योगोदमेन उत्तराद्रे व्यचक्षारद्रे
 'ममक्षीद्यमिया दृष्टा तस्य भज्जनसुतर' भित्तौ दीप-
 भज्जनमाये च । विराटराजपुत्रे ३० । उदीप्या दिशि
 विराटराजपुत्रावाह्य स्त्री० । अनन्तरे देगे, कावे च ३० ।
 अनन्तरदि देगकाण्डसौ लि० ।
 उत्तरकाल ३० कर्म० । भविष्यत्कावे आयायी ।
 उत्तरकुक्ष ३० नववर्षाकालस्य उत्तुहीपक्ष वर्षभेदे ।
 उत्तरदीशला स्त्री० आद्योद्यानायां गगन्याम् ।
 उत्तरा न० उत्तरमङ्गस्य कर्म० शकम्भा० । हारीश्वर्यादा-
 र्थि । उक्तमरते लि० ।
 उत्तरपक्ष ३० कर्म० । गद्याया उपपत्तिस्तदणवन्ते ।
 उत्तरपक्ष ३० वादे पूर्वपक्षस्य सर्वगत्ये विज्ञापने ।
 उत्तरफाल्गुनी स्त्री० कन्युशमोक्षं नयति । नो-दी कर्म० ।
 आदिआदिमन्त्रेषु द्वादशे मन्त्रे दक्षिणीरक्षिततार-
 वाद्यात्मके ।
 उत्तरमाद्रूपद स्त्री० भद्राय हितः भाद्रः पद पादपदयोर्मा
 दस्या. न० ततः कर्म० । अद्विद्यादिनशब्देपु वृत्तिं नयति
 पदगन्धेन समानः टाप । उत्तरमाद्रूपद. यत् ।
 उत्तरमीमांसा स्त्री० कर्म० । मन्त्रमीमांसायां वेदाव्यवस्थे ।
 उत्तरा शब्द० उत्तर+चात् । उत्तरदां दिशि कावे देगे वेत्तये
 उत्तरा 'मिने पिश्वतपापये भविष्योत्तराटव क्रियते वाः
 क्रियाः पिश्वः पीश्वमे उत्तरादि वा दण्डाद्युक्तविविध-
 वत्तोलगाय पादविद्याय । [तरकादुत्तरादिविद्ये ।
 उत्तरात् कर्म० उत्तर+चात् । दिग्देवताभिव्यवत् उत्तर-
 उत्तराधिकारि लि० उत्तराधिकारीति अवि+ह+विनि ।
 पूर्वजाभिमनोरारेण ह्यव्यवस्थितवति आश्रयिवा

पुत्रपौत्रयो दायदे । (मंथी) रति स्मृते । [तिरे ।
 उत्तराभास ३० उत्तरमिवाभासं चा+भास-चात् । इषो-
 उत्तरायण न० 'भाषादि भासदुर्मेल्य कतवः पट क्रमादित ।
 उत्तरायणवादीकैरित्युक्तमेषु श्रुत्ययात्मके पादादिहे
 भासवत्के कावे । उत्तरादिमि सूर्यस्य अयनं दग्निम् कावे
 इति व्युत्पत्ते । तदारम्भाकावे भक्तारम्भकमदिदेवि ।
 उत्तरापादा स्त्री० अद्विद्यादिनशब्देपु एकविंशतितमे नक्षत्रे
 उत्तरासङ्ग ३० उत्तरे जङ्गमाने व्यासज्येते आ+मनुज-ङ्. ।
 उत्तरीयवन्ते । [रश्मिन् उत्तरास्मात् उत्तरमित्ये
 उत्तरादि शब्द० उत्तर+आदि । दिग्देवताभिव्यवत् उत्-
 उत्तरीय न० उत्तराश्विन् देवमाने भवः ह्य । जङ्गदेवद्वयैवैवै
 उत्तरेण शब्द० आश्वदिग्देवताकाणां प्रथमान्नक्षत्रमन्त्राणां
 मध्ये 'तत्वागारं धमश्रितित्वास्तुत्तरेणाक्षटीय'मिति मेघदूतम्
 उत्तरेयुस् शब्द० उत्तराश्विन् दिने उत्तर+युस् । आ-
 गामिदिवै इत्यर्थे ।
 उत्तान लि० उहवत्मानो विभारोद्यमान् । विभारशब्दे,
 (चित्) भूमिभवनवृत्तवा ऊर्ध्वभावेन म्यते, ऊर्ध्व इति च ।
 उत्तानक ३० उद्-तन्-ङ्. उल्लङ्घने ।
 उत्तानपतक ३० उत्तानमङ्गस्य पत्रमव्य । रते दण्डवृत्ते
 उत्तानपाद ३० मयध्रुवो मनोः पुंमे ध्रुवमिति श्रुतभेदे ।
 उत्तानशय लि० उत्तान. ऊर्ध्वपुः भवेन गते पी-रुष ।
 च तमिगे तस्य च तदानीमवगाने भासव्याभावात् ।
 उत्ताप ३० उद्+तप-ङ्. उष्णतायाम्, क्षमापे च ।
 उत्तार लि० उहता गारा यश । उहताउहतेत्युक्तं । उह-
 मारः । अत्यमोक्षे । [उत्तरवत्, उत्तरिते, उत्तरे च । प्रवृत्तिः ।
 उत्तान लि० पुत्रा-वम-प्रतिशयात् अष्ट । प्रतिशिते मङ्गलि ।
 उत्तीर्य लि० उद्+तन्-ङ्. पुत्रे, पारंगते च ।
 उत्तुङ्ग लि० उत्तं शङ्खम् । अत्युद्धते । [अष्ट भटपां
 उत्तप ३० उहताः कथनताभारेणैव दृष्टोपमात् । भाषाणे
 उत्तोजना स्त्री० उद्+तिज-किच्-ङ्. प्रेरणायां, अयम
 करणे, उद्दीपने, तीक्ष्णकरणे च ।
 उत्तोजित लि० उद्+तिज-किच्-ङ्. ऐतरे, उद्दीपिते च ।
 भावः ह्य । उत्तोजनायाम् 'उत्तोजितं पश्येनं योजनं
 उपदधनदेयुते अहमितिभेदे न० ।
 उत्तोरित न० उद्-तन्-ङ्. पुत्रे दण्डवत् । [अष्ट-
 गतिभेदे । अष्ट चाद्यानि । 'उत्तोरितोऽतिशयोक्तौ च
 गद्योक्ति न दग्निगी' अष्टगतिभेदे ३० ।
 उत्तोलन न० उद्+तन्-ङ्. उहता उहते । उहं नीला मोनने,

उत्तोलित वि० उद्+उ०+लृ+क्त । उत्थिष्ये, उत्तोलने च ।
उत्थित वि० उद्+त्यज-क्त । उर्ध्वचित्रे, परित्यक्ते च ।
उत्थान न० उद्+स्था+ल्युट् । ऊर्ध्वगतने, उद्यम, ऊर्ध्वभव-
नपेक्षायाम्, उद्गते च । कारणे ल्युट् । उत्थाहे, पौरुषे,
हर्षे च । अधिकरणे ल्युट् । रणे, राजप्रचलनरूपे गन्धे,
प्राङ्गणे, चेत्ये च ।
उत्थानैकादशी स्त्री० उत्थानस्य हरेः निद्रात प्रबोधनस्य
काम एकादशी । आन्ध्रकामिचक्रशुद्धैकादश्याम् ।
उत्थित वि० उद्+स्था-क्त । इद्विद्युक्ते, उद्यते, उत्पद्ये च ।
उत्थिताङ्गुलि पु० उत्थिता उद्युक्ता अङ्गुलवती धनम् । (आपठ)
त्रिलताङ्गुलिके करतले चपेटे ।
उत्पत्त इ० उत्पत्तिर्जन्म गच्छति उद्+पत-ञच् । पत्तिषि
उत्पत्तन न० उद्+पत-ल्युट् । ऊर्ध्वगतने, उत्पत्तौ च ।
उत्पत्ति स्त्री० उद्+पद-क्तिन् । जन्मनि, जीवस्य देहसम्बन्धे,
साध्यादिभूते आदिभाषे च । उद्+पत-क्तम् । ऊर्ध्वगतने ।
उत्पत्तिविधि पु० शीमांशकमते कार्यरूपस्यैवैकै विधौ
यथा अग्निहोत्रं कुङ्कुमोत्पादि ।
उत्पल न० उद्+पल-ञच् । नीलपत्रे, कुमदादौ, कुलोपधौ च ।
उत्पलसगन्धिक न० उत्पलस्य गन्धरस गन्धोऽस्य एतु समानं
चंद्रायाम् कन् । गोपीपांश्वे चन्दने ।
उत्पलपत्र न० उत्पलस्य पत्रमिव । तिक्तकभेदे, स्त्रीषा लम्बादौ
गठयते च । इति० दन्तीवरस्य दत्ते ।
उत्पलिनी स्त्री० उत्पलानि सन्त्यङ्गिन् देये तेषां समूहो
वा इति । उत्पलपुष्पलताया, कुसुमयवसुदाये च ।
उत्पवन न० उद्+पू-करणे ल्युट् । उष्णवर्णितकाया पवित्रेण
जलादेवत्सर्पणे ।
उत्पश्य वि० उद्+इग-ञ । ऊर्ध्वदृष्टिकारके, उद्गते च ।
उत्पादन न० उद्+पठ-णिच्+ल्युट् । उन्मूलने ।
उत्पाति पु० उद्+पत-ञच् । उपगते । उद्+पत-ल । अह-
कारागते प्राणिना गुमाशुभ्ररूपके देवविमिते भूवत्परादौ ।
उत्पाटक पु० ऊर्ध्वस्थिता पादा यस्य कप् । अटपदे शर-
भास्ये गजारातो रघुभेदे यस्य श्रद्धव्यवहृत्परत्वाद्दे
पादत्वम् । उत् पट-णिच्+ल्युट् । दितरि पु० । उत्ता-
दनकर्म्मरि वि० । [[दितरि] टिटिभ्रमविधि ।
उत्पाटशय पु० उत्पाट ऊर्ध्वचित्रपाद कन् मते यो ल्यु ।
उत्पिप्पल वि० उद्+पिजि क्वन् । कालाङ्गुले ।
उत्प्रास पु० उद्+प्र+अच्+ईप्तादिभ्य क्त् । उपहासि ।
उत्प्रेषा स्त्री० उद्+प्र+ईप्-ञ । उत्प्रेषने कर्णोद्धार-

भेदे च सा० १०० । [हमे उन्मच्छने (भासा) ।
उत्सवन न० उद्+मु-ल्युट् । उन्मच्छने, जलादेशपरिस्थिति
उत्सवा स्त्री० उत् जलादेशपरि भवते पु-अच् । नौकायाम् ।
उत्फुल्ल ति० उत्+फल्-क्त । दलानामखीव्यविश्लेषेण
प्रकाशिते कुसुमादौ । [जले च ।
उत्स ड० उन्-च् । पर्वथादिद स्ववज्जस्य पातस्थाने, धव-
उत्सङ्ग ड० उद्-सृज्-जञ् । मोडे । प्रहाडुल्लाने ति० ।
उत्सर्ग ड० उद्+हृज्-जञ् । व्याकरणोक्ते शामान्यविधाने,
दावे, त्यागे, दाने, यागभेदे, व्यपानवायीव्यापारे च ।
उत्सर्जन न० उद्+हृज्-ल्युट् । दाने त्यागे च । [च
उत्सर्पण न० उद्+हृज्-ल्युट् । उत्सर्पण इतरीगतौ, उन्मच्छने
उत्सव ड० उद्+हृ-जप् । व्यामन्दजनकमयापारे विवाहादौ ।
उत्सवसङ्केत ड० उत्सव व्यामन्दजनन सङ्केत स्त्रीपुंसयोः ।
रत्नसंस्तरागादाङ्गानम् वयम् । अस्मैषं स्त्रीत्येवं दाम्पत्यनि-
यमश्रुत्ये स्त्रीपुंसयोरुत्तरागमनात्सङ्केतकमै रविहारयाननि
पार्श्वतीये जातिभेदे । 'शरैरुत्सवसङ्केतानि' द्रष्टुं ।
उत्सादन उद्+घट्-षिच्-ल्युट् । उत्सारणे, उद्घर्तने च ।
उत्सारक ड० उद्+घट्-षिच्-ल्युट् । हारुपाने तेन हि
प्रमुहारातो जभा दूरीक्रियते । [श्यामान्तरकरणे च ।
उत्सारण न० उद्-घट्-षिच्-ल्युट् । दूरीकरणे, बाधने,
उत्साह ड० उद्+सह्-जञ् । उद्यमे, व्यध्यवभावे, कर्मव्य-
हान्येषु श्विरतरे प्रयत्ने "उत्साहो भग्नमूनं स्यादिति
नीतिविदा मतम् । प्रभुशक्ति भग्नमूला तमाडात्साहान्
भवेदि'त्युक्ते रासां गुणविभेदे, कल्याणे, दुःखे, शीर-
न्देयस्य भावदे च वार्हि० १५८ ।
उत्साहवर्द्धन ड० उत्साहं वर्द्धयति हृष-षिच्-ल्यु । शीर-
रसे । हृष ल्युट् इत्० । उत्साहसा इदौ न० ।
उत्साहशक्ति स्त्री० उत्साहव्य वक्ति वर्द्धनम् । रासां विज्ञान-
हेतौ वसे । [ध्रुवद्वरे, उपद्रुत, शक्तनत्यादि च ।
उत्सिक्त ति० उद्+सिच्-क्त । रक्षिते उद्धत, वर्द्धिते, उपरि-
उत्सुक ति० उद्+सृ-क्षिप् कति लुप् । रटार्पण्वादागम्य
उद्युक्ते, अभीष्टोपमिष्यतेत्युत्तराद्यानित च ।
उत्सूह ति० उद्+धृज्-क्त । स्फुटे, तातोक्ते, दत्ते च ।
उत्सूह ड० उद्+सिच्-जञ् । गन्धे, वस्त्रे उद्भूय इति स्थिते च
उत्सूह ड० उद्+सिच्-जञ् । देहे, उद्गतौ 'पयोधरोत्सूह-
निगमेति प्रसारः ।
उद् कथ्य० उ-क्षिप् शब्द द्वयोः दत्तम् । प्रहाते, विमाने,
प्राशये, उर्ध्वे, उत्कर्षे प्राशये, अग्राह्ये, गह्वरे, प्राशये,
उत्कर्षे, उत्कर्षे प्राशये, अग्राह्ये, गह्वरे, प्राशये,

वमने, भावे, मोक्षे, 'मस्य उद्दिष्टि नामेति' श्रुतेर्मन्त्रादिष्वपि
 उद्दक न० उद्-युत् नलोपश्च नि० । जले प्रयो० कलोपे
 उद्दमयत् । [करप्रभेदे ।
 उद्दकीर्ण्य पु० उद्देन जलेन कीर्ण्यते कृ-कण् । (इहकरमच)।
 उद्दकुम्भ पु० उद्देन पूर्णं कुम्भं शाक० त० । जलपूर्णकुम्भो
 माल्युदकुम्भहस्ता इति भट्टि । [चतुर्मास्याम् ।
 उद्दक्या स्त्री० उद्दक श्रुदार्थं खातजलं पत्रकदिने वर्हति यत् ।
 उद्दगट्टि उद्दगुत्तरस्थानम् । हिमाचले ।
 उद्दगयन् न० उद्दग् उदोव्यानयनम् । उत्तरायणे नावादिष्वे
 मासपटके 'उद्गयने अर्प्यमाखे' पक्षे इति ऋति ।
 उद्दग्र नि० उद्गतमयं यस्य । उच्चैः । [वृक्षादिपाने (कुपो)।
 उद्दङ्ग पु० उद्दच्यते उद्दिष्टतेऽन्त उद्-+यच्-वञ् । चर्ममेवे
 उद्दच् व्यञ् । उद्च् दिदेशकाले वाच्ये प्रथमापह्नवीसप्तम्यर्थे
 अस्मात्ति तस्य युक् । प्रथमापह्नवाय वंशसौ उत्तरदिगादौ ।
 उद्-+यानुच् विन् । उत्तरे देगे काले च पु० । सादौ उद्द्व
 उद्द्वौ । टिति स्त्री० ङीप् उदोषी ।
 उद्दज पु० उद्-+यज्-कच् । प्रयुगेरणे ।
 उद्दञ्चन न० उद्-+यन्-+चणे ल्युट् । पिधानार्थं पाने
 (वाक्पाने) । भावे ल्युट् । उद्दञ्चने ।
 उद्दक्षित नि० उद्-+कृन् च । उद्दक्षिणे, पूजिते च ।
 उद्दधि पु० उद्दक्षानि धीयलोऽस्मिन् धाम्-आधारे नि उदा-
 'देग' । सघरे, घटे च ।
 उद्दधिमल पु० उद्दधेमल इव । सघद्रुमे ।
 उद्दन्त पु० उद्गतोऽन्तोर्निर्घयो यस्मात् । वाक्ताम्यं उक्तान्ते
 कुपनादिकवने, माधी च । [अ० शिपामायाम् ।
 उद्दन्त्या स्त्री० यत्तदाङ्गेन उद्दन्निच्छति क्यच् उद्दन्ताय
 उद्दन्वत् उ उद्दक्षानि सन्त्यस्य मष्टप् उद्दन् भावः सस्य वः । सघरे
 उद्दप आधाते (धौम) । पर-यक० सेट् । उद्दपति । ओङ्-मोन्
 उद्दपान पु० न० उद्दक पीबतेऽस्मिन् पा-ल्युट् । उदादेशः ।
 शूषकपीपस्ते खाते लुजलाधारे ।
 उद्दमान पु० 'कुल्या स्यादुत्तमिहान्ते द्वेयवादेन वादक ।
 चमराङ्गेमिहोभागे उद्दमान उदाहृत इत्युक्ते मानभेदे ।
 उद्दय पु० उद्-+र यच् । ज्योतिषोक्ते रात्रेरुदयस्यैव मन्त्रे ।
 आधारे यच् । उद्दयस्यैव पूर्ववर्त्ये 'यैर्यं दम्यते मा-
 भान्' मतेपाठस्य ऋतुं दम्यतेत्युक्ते इति योग्यस्याने च
 भावे यच् । प्रथमदर्शनयोग्यमवयव, इदं, चक्षुषो उत्तमौ च ।
 उद्दयन पु० उद्-+र-ल्यु । नक्षत्राणि, यमस्यैव समी, कुक्षमा-
 ग्रानि नक्षत्राण्यकारे उद्दयनाचार्ये च । भावे ल्युट् । उद्दे

उद्दर न० उद्-+र-कच् । जठरे नाभिलानयो मध्यभागे । खा
 धारे अच् । युद्धे । उद्-+र-अच् उदो दलोपश्च । उद्दरोगे ।
 उद्दरग्रन्थि पु० उद्दरे ग्रन्थिरिव । गुलागमकरोगे । [पञ्चमके
 उद्दरनाथ न० उद्दरं लायतेऽनेन ल्युट् । (यमरवन्) उद्दर
 उद्दरपिशाच नि० उद्दरे वसुन्ते पिशाच इव । मर्वाग्रमचक्षे ।
 उद्दरस्मरि नि० उद्दरं विमर्शति भ-धि सम् च । प्रह्वयथा
 यकारणेनामोदरमावशोपेक्षे ।
 उद्दररोग पु० इत्थं । उद्दरी इति ख्याते रोगे । [ख्याते रोगे
 उद्दरामय पु० उद्दरस्थानं रोगं याति नवति वा-क । खानाम
 उद्दरावर्त्तं पु० उद्दरे यावत्तं इव गभीरत्वात् । नामौ ।
 उद्दरिणी स्त्री० उद्दरे गर्भोदप्लवसा इति । गर्भवत्याम् ।
 उद्दरिन् नि० उद्दर इहत् अस्यास्ति महत्त्वे मत्तर्थाय
 इति । तन्दिवे (भृशुक्ते) । इत्थं । उद्दरिलोऽयम् ।
 उद्दर्क पु० उद्-+कर्-अर्ष-+वा चञ् । उत्तरस्थाने भाषिक-
 लके शुभाशुभकर्माणि च ।
 उद्दर्षिन् पु० उद्-+दर्श-र्च् रश्मिरस्य । उच्छिष्टे वृक्षौ ।
 उद्दष्टकानिनात् कन्त्ये उद्दष्टेस्तात् शिषे च ।
 प्रा०च० । उद्गताया मिश्राया न० ।
 उद्दवसित न० उद्-+यव-+वि-क्त । वृक्षे । [जलेन सधिते म्मे
 उद्दवित्त न० उद्देन जलेन अयति वृक्षे नि शि क्षिप् । यद्-
 उद्दात्त पु० उद्-+दा-+दा-क्त । वयोत्पत्तिस्थानेन उच्चैः स्वरस्य
 उच्चारिते । हृद्ये, महति, दातारि च नि० । अलङ्कारभेदे न०
 उद्दान पु० उद्-+यज्-यञ् । उद्गमनोत्तमनयवद्विद्युतो
 कच्छस्थे वायौ, उद्दावर्त्ते नामौ, सर्वभेदे च ।
 उद्दार नि० उद्-+दा-+रा-क । दातरि, महति, मरये,
 दक्षिणे, गभीरे, अस्वाधारये च ।
 उद्दावर्त्तं पु० उद्-+या-+ह-यञ् । 'यदौर्जं जायते वावी-
 रात्रे' च चिह्नित्युक्ते । उद्दावर्त्त इति प्रोक्तौ आधि-
 रित्युक्तमप्ये वातम्याधौ ।
 उद्दासीन नि० उद्-+दा-य-मानच् । मशय्ये, विदमानयो
 रैकतरपदानुवचनमके, अत्रोपयोग्ये पते प्रभुमित्रप्रविकी
 व्युद्दिष्टे परतरे, उपेक्षके च ।
 उद्दास्यित नि० उद्-+दा-+सा-क्त । परे, हात्पात्रे, अ-
 यधे, प्रभुष्ठादप्यनयन्ते नक्षत्राणां परित्राजके च ।
 उद्दाकराय न० उद्-+या-+ह-भावे ल्युट् । एकदेशमधिगा
 यकतविद्वांस्यथये । कर्मणि ल्युट् । रसविद्वांस्यथयाने
 दक्षिणे, प्रकृतविद्वांस्य विद्वत्तत्वे उपोपाते च । [ते च ।
 उद्दाहृत नि० उद्-+दा-+ह-क्त । उद्दानयोपमाने, वधि-

उन्माय ३० उप+मय-करणे वञ् । आभिष-
दानेन सगादिद्वयार्थं निवेष्टिते कूडयन्त्रे (फांद) इति
स्थितिः । भावे वञ् । विनोद्योत्साहने, हिंसने च ।
उन्माट ३० उट्+मट-घञ् । विक्षम्भिते, भूताद्यानेषां चित्त
स्थानरहितौ, विरहिण्यं चरत्तावस्थामेदे, काविकरो-
हते सतिभंगे च । [देवस्य वाणमेदे ।
उन्मादन ३० उट्+मद-णिच्-ल्यु । धम्मतत्कारके काम-
उन्मान न० उट्+मा-करणे ल्युट् । उन्माने संप्रादेवदुःख-
मादसाधने, तोलसादौ, परेषाणाम्ने च । [प्रकाशिते च ।
उन्मियित वि० उट्+मिप-क्त । मपुल्ले, विकसिते किञ्चित्
उन्मीलन न० उट्+मील-ल्युट् । उन्मये, विकारने च ।
उन्मुख वि० उट्+ऊर्ध्वं लुङ् । ऊर्ध्वांसे, उन्मूले च ।
उन्मुट् वि० उन्मा उन्मा यस्मात् । उन्मुट्, विकसिते च ।
उन्मुलन न० उन्मुट्+णिच्-ल्युट् । उन्मादने उन्मूलनकरणे ।
उन्मोद ३० उट्+मिप-वञ् । वसुधादेरुन्मीलने, क्षिप्रप्रकाशे च
उप अयम्-वच-क्त । अधिकायै, हीने, धारणे, साधये, दारणे,
प्रतिवृत्ते-पुलाशाने, व्याप्तौ, पूजयाम् यज्ञौ, चारणे,
दाने, दीपादाने, आचर्यकरणे आचये, निर्दग्ने च ।
उपकण्ट वि० उपगतः कण्ट इति । निकटे, कण्ठादये च ।
पामाले, अशानाम् स्फूर्तिगतौ च न० ।
उपकरण न० उपक्रियतेनेन उप-क-ल्युट् । प्रधानसाधन
रूपेण यथासमोक्षणौ व्यञ्जनादि, यथेष्टादि, खाने
दृष्टेयवादि, पूजायां दुष्प्रादि । भूदादीनां कर्मसाधनादि
परिच्छेदे च ।
उपकार ३० उप-क-वञ् । प्रधानसाधनरूपेणैवदाने, उपकृतौ
उपकारक वि० उप+क-लुङ् । उपकारकर्तृदि । कृते टादि
यतरन्ते उपकारिका । उपपादये, पटनमितराजसदने च
उपकार्य वि० उप+क-ल्युट् । उपकारयोग्ये । राजादये,
पटनमितराजसदने च स्त्री । टाप् ।
उपकुञ्ज स्त्री उप+कुञ्ज-ङ् । कञ्जजोरे । लुक् टादि
यतरन्ते । उपकुञ्जिकायल द्वायायां सूक्ष्मैवावाह ।
उपकुर्व्या ३० उप-क-मानच् । सावधिकमज्ञाव्यकारिणि
वेदाध्ययनायं कश्चित्कालं मन्त्रार्थमन्त्रधारिणि ।
उपकुल्या स्त्री उप+कुल-क्या । पिप्पल्याम् उपगतः
कुल्यां लक्षिणं वरः । उल्यासवे वि० । [जवायवे
उपकूप ३० उपगतः कूप इति । कूपसमीपस्थे खातस्थे
उपक्रम ३० उप-क्रम-घञ् । उपायज्ञानपूर्वकारणे, प्रथमारम्भे
रिक्तायाश्च ।

उपक्रोश ३० उप+क्रुष-काङ्क्षाने वञ् । निन्दायाम् । आसन्न-
क्रोधे वि० । व्यग्रयोः क्रोशसमीपे अयम् ।
उपक्रोष्ट ३० उप+क्रुष-लृच् । गर्हणे । निन्दके वि० ।
उपक्रुप्त वि० उप+कृप-क्त । विन्यसे, उपभोगार्थं प्रकृते च ।
उपगत वि० उप-गम-क्त । स्वीकृते, उपस्थिते, प्राप्ते च । [च
उपगम ३० उप+गम-वञ् व्यट् । समीपगमने, अङ्गीकारे, दाने
उपगतीति स्त्री उप+गै-ङ्गिन् । आर्याविशेषे कन्दोभेदे ।
उपगृह्य वि० उप+गृह्-ल्युट् । आविष्टे, प्राप्ते च । भावे
ल्युट् । आशिङ्गने ।
उपगृह्य न० उप+गृह्-ल्युट् । आशिङ्गने, पश्ये च ।
उपग्रह ३० उप+ग्रह-लृच् । कारावस्थने, वन्द्यकरणे, उपभोगे,
अनुकूलने च । कर्मणि वञ् । कारावस्थे नन्दायाम् । ज्योति-
योक्ते पृथग्व्ये गगनस्थे ज्योतिःपदार्थे भूषकेत्यादौ च ।
उपग्राह्य न० उप+ग्रह-ल्युट् । उपहृतने (भेट्) ।
उपधात ३० उप-हन वञ् । व्यपकारे, नाशने, दोषे च ।
उपहृ ३० उप+हन क वि० । आसन्ने आशये ।
उपचक्र ३० उपचरितं चक्रेण दृष्टव्यमात्मना । चक्रवाक्यविधि ।
उपचय ३० उप+चि-लृच् । दृष्टौ, उन्नयौ, ज्योतिषोक्तौ वृत्तगत-
द्वतीयवद्वयैकादयस्यानेषु च ।
उपचरित वि० उप+चर-क्त । उपाशिते कञ्चया मोक्षिते च ।
उपचर्यो स्त्री उप+चर-क्यप् । चिकित्साया, सेवायाश्च ।
उपचाय ३० उपचर्यते संक्षिप्ततेऽस्मै वि० । यत्र संक्षृतं स्त्री ।
उपचार ३० उप+चर-वञ् । चिकित्साया, सेवायां, व्यवहारे,
उत्कीर्णे, कञ्चया श्रवणार्थत्वाग्नेनाभ्यासपरत्नकलने, प्रदधार्थ-
वाक्येन स्तुतीकरणे च उपचारपदं न वेदिदिति ज्ञानार् ।
उपचित वि० उप+चि-क्त । दग्धे, चपट्, चक्षिते, लभ-
हिते, श्रवणवद्वयौ वृत्तयोपे च ।
उपचिता स्त्री उपगता चिन्तं वर्णम् । उन्मुदयहान् चित्ता-
तारासमीपस्थायं सानौ च ।
उपच्छन्द ३० उप+च्छन्द-वञ् । पृथक्पार्थं पार्थवेऽवुरीधे च ।
तच्छिष्टपृच्छन्दयति प्रयोज्यमिति रट् ।
उपजति स्त्री वर्षहस्ते कन्दोभेदे ।
उपजाप ३० उप+जाप-वञ् । भेदे, विच्छेदे, 'उपजापः कृतको-
जेति साधः । उपांशुजये च ।
उपजिह्वा स्त्री उपगता ऊर्ध्वस्थी जिह्वा यस्याः । कानो
भेदे । प्रा० व० । उपरिस्थायं जिह्वायाश्च (आजिभम्) ।
उपजीविका स्त्री उपजीवयति उप+जीव-करणे कर्तृलोप-
चारम् लृच् अत इत्तम् । जीवनीयावभूतार्थां वृत्तौ ।

उपजीविन् ति० उप+जीव-णिनि । व्यापिते ।
 उपजीव्य ति० उप+जीव-ण्यत् । आश्रये ।
 उपज्ञा स्त्री० उप+ज्ञा-कर्मणि अङ् । विनियोगेन खवद्व्याज्ये
 प्रथमं ज्ञायमाने । भावे अङ् । आश्रये ज्ञाने । [उपज्ञाने
 उपलोकन न० उप+लोक-कर्मणि ल्युट् । (मेट) उपहारो
 उपत्यका स्त्री० उप+त्यक् । पर्वतस्यासमाया भूमौ ।
 उपदेश पु० उप+इश-घञ् । महापानरोचके (वाटनी) अम्य
 इत्ये, अम्यद्रव्योपरकरणभावे, उपस्वारोगमेदे च ।
 उपदर्शक पु० उप+इश-णिच्-ल्युट् । हारपावे । दर्शयितारिणि०
 उपट्टा स्त्री० उप+ट्टा-शक् । उत्तरे, उपलोकने च ।
 उपदेश पु० उप+दिश-घञ् । जन्मादिक्रमे, अक्षुभाकमे,
 हितकथने, प्रसक्तभावे च ।
 उपद्रव पु० उप+द्रु-अप् । उन्मते शुभाशुभसूचके भूकम्पादौ,
 रोगजन्येऽन्यन्दिन् विषादादाहदौ विकारे च ।
 उपद्रुत ति० उप+द्रु-क्त । व्याकुले, प्राहोषद्वये च ।
 उपधा स्त्री० उप+धा-अङ् । 'धर्माधिकामनोवैच प्रलोके हरि-
 योधने । उपेत धीयते यथाऽपुषा तेन कीर्तितेऽस्तुते
 धर्माधीषुपन्यायेन धर्मिणां वरीषये, आकरषोके,
 अन्यवर्णान् पूर्ववर्णे च ।
 उपधातु पु० उपमितः 'धातुमि' । 'सर्वादिप्रधानधातुपदेषु
 'समोपधातः सर्वधार्मिकं तारमायिकम् । त्वत्तं कांस्तु
 " रीतिषु विन्दुद्वय विनाजान" इत्युक्तेषु समुप द्रव्येषु,
 गरीरस्थेषु रसादिजन्येषु लघुद्रव्यादिषु च ।
 उपधान न० उपधीयते पितरौ । (नामि) गिरौधने, प्रथमे,
 मतमेदे, निषे च । [शनक्षये कपटे, रयचक्रे च ।
 उपधि पु० उप+धा-णि । अस्थ्यास्ततस्तु वलनीत्यन्यथा ब्रह्मा-
 उपधूपित ति० उप+धूप-क्त । आकस्मिके, धनप्राप्तये च ।
 उपहति स्त्री० उप+ह-तिन् । किरणे ।
 उप(मा)ध्मानीय पु० उप+ध ध्यायतेऽनेन उपध्मान्मणीयलो-
 कायभाष । धर्मयोः धर्मो 'उद्धर्त्यभाषे विषयवहमेवधे-
 मेदे तस्य व्यङ्गिका अर्द्धविषयकारा रेषा । उवाधानीयस्य
 उमनत ति० उप+नम-क्त । उपस्थिते, प्राप्ते च ।
 उपनय पु० उप+नी-अच् । उपनये 'अष्टाश्रितकर्मणा देन
 कर्मोप नीयते शुरोः । नामो वेदाय तयोपाद शालो-
 पनयं रिड'रिति अष्टुके धम्माराधिये । व्यावर्तते
 यो यो धर्मवान् न वद्विमान् अयमपि वेदादिशालास्ये
 आचार्यवरमेदे, प्राप्तावसपाकमे चाकमेदे च ।
 उपनयन न० उप+नी-ल्युट् । धर्मके धम्माराधये उपनयार्थे

उपनाह पु० उप+नह-घञ् । वीणायां तन्त्रबन्धनस्थाने, अर्पा-
 युपशमार्थं वेपनद्वये च । [द्वये ।
 उपनिधि पु० उप+नि+धा-णि । व्यापे मिशारेन स्थापित
 उपनिषद् स्त्री० उपनिषोदति प्राप्तेति ब्रह्मात्मभावोपनया ।
 उप+नि+उद-णिच् । ब्रह्मविद्यायां, तत्प्रतिपादके वेद-
 गिरौभागे वेदाने च । [वीथौ राजमार्गे ।
 उपनिष्कर न० उपनिष्करिणि सैवान्यत् (उप-निष्-कु+अप् ।
 उपनिष्क्रमण न० उप+निच् क्रम-ल्युट् । राजपथे ।
 उपनेत्र न० उपगतं नेत्रम् । नेत्रहमीपे हते काचादिनिर्मिते
 नेत्रोपकारके इत्ये (चवमा) ।
 उपन्यास पु० उप+नि+अश-घञ् । वाक्योपक्रमे ।
 उपपत्ति पु० उपमितः पत्त्या । जारे ।
 उपपत्ति स्त्री० उप+पद-तिन् । शुद्धौ, वज्रतौ च ।
 उपपद न० 'उपोशादितं पदम् प्रा० घ० । समीपोशादिते
 भाषोत्तरे उच्चारिते यक्षवर्मादिक्षपे यद्वे, व्याकरणे प्रत्य-
 यादिविधायकप्रत्यये सप्रत्ययपदेन निर्दिष्टमाने पदे च । यथा
 कर्माण्येषु राजादौ कर्मण्योतिषप्रत्ययान् पदम् आचम्यतयवि-
 धाने उपपदम् । [उचः ।
 उपपन्न ति० उप+पद-क्त । युक्तिशुक्ते, 'उपपन्नं ननु प्रियमि'ति
 उपपातक न० उपमितं पातकेन । गोवधादिक्षपे पापे ।
 उपपादन न० उप+पद+णिच्-ल्युट् । युक्त्या समनये
 इत्यव्ययिपादने च । [प्रतिपादिते च ।
 उपपादित ति० उप+पद+णिच्-क्त । युक्त्या समनयिते, सम्यक्
 उपपुर न० उप समीपे इत्युक् । उपरमोपे गन्धानगरे ।
 उपपुराण न० उपमितं पुराणेन । धर्मप्रतिष्ठायां युक्तिहर-
 पुराणवचनयुक्तेषु समस्तुमारयुक्तेषु अष्टादशतु पत्येव ।
 उपपन्न पु० उप+पु-अप् । गगनादुत्थापातादिक्षपे उपपत्ते,
 अन्तर्धर्मपक्षे च ।
 उपसृष्ट ति० उप+सृ-क्त । वीहिते, पक्षे-चद्वेधे च उपसृते च ।
 'उपसृष्टं वाताय' इति मातः । [शोषकारणे ।
 उपसृष्ट्य न० उपसृष्ट्यतेनेन स्रुट् । पट्टाचामरादौ भू-
 उपसृष्ट पु० उप+सृ-अच् । भोजनदिक्षपे उपसृष्टमने भोदे
 उपसर्ग पु० उप+सर्-अच् । आलोचने, ईषने, पूर्वधर्मिणा
 मनेन धर्मान्तरोपदाने च । [ना० । १००
 उपसा स्त्री० उप+सा-अङ् । पारमे, यथाह्वारमेदे च ।
 उपसान न० उपलोदनेनेन उप+सा ल्युट् । पारमेऽप्यन्यपथे
 पाह्यप्रतिवोगिनि च, देन पारमे भवति तद्विन्, उरि०
 च सप्तमिदादौ चम् उपसायम् । भावे ल्युट् । पारमेऽप्ये

उपमिति स्त्री० उप+भि-क्तिन् । सादृश्यज्ञाने उपमायाम् ।
 उपमेय वि० उपमेयतेऽसौ उप+भि-यत् । सादृश्यायमे
 यथा चन्द्रर सखिमियादौ उपमम् ।
 उपमेयोपमा स्त्री० अर्थानुसारभेदे साहिं० १०५० ।
 उपयन्तु पु० उप+यन्-ङ् । स्त्रियो विवाहकर्तार पत्नी ।
 उपयम पु० उप+यन्-यञ् अट्ठि । विवाहे । वा दृष्टि ।
 उपयमयात् । [वैवाहिके मन्त्रे ।
 उपयमन न० उप+यम-ल्युट् । विवाहे । करणे ल्युट् ।
 उपययत्कवि० उपयम्य याचक याच ल्यञ् । समीपे आगम्य
 याचञ्कार्त्तरे । [देवय देवे पश्चादौ च ।
 उपयाचितकन० उप+याच-क्त स्यात् कन् । प्राप्तिरिते, स्नेहविज्ञे
 उपयुक्त वि० उप+युज-क्त । न्याये, रचिते, भुक्ते च ।
 उपयोग पु० उप+युज-यञ् । आचरणे भोजने, दृष्टविधि-
 साधने आचारे च । [साधनतायाम्, प्रयोजने च ।
 उपयोगिता स्त्री० उपयोगिनो भावः तन् । आतृङ्गल्य, दृष्ट-
 उपयोगिन् वि० उप+युज-यिष्यन् । दृष्टसाधने आतृङ्गले
 उपयुक्ते च । [सनेजाशक्ते, रक्षणद्वयेण रक्ते च ।
 उपरक्त पु० उप+रज्जु-क्त । राक्षपले चन्द्रे सूर्ये च । अ-
 उपरक्ष्य न० उप+रक्ष-ल्यट् । रक्षति कैत्यादिस्त्राधने ।
 उपरत वि० उप+रत्न-क्त । किरते, निहते, धत्ते, सम्य-
 कान्ताश्रये च ।
 उपरतस्युद्ध वि० उपरता निवृत्ता लुक्ता यस्य । सखिप जीवने
 स्नातिले, विषयभोगादौ च आत्मनिवृत्ताभिवाये । 'पित-
 र्मुपरातस्युद्धे' इति श्रुतिः ।
 उपरति स्त्री० उप+रत्न-क्तिन् । किरतौ, सख्यप्राप्तौदास्ये,
 विषयेभ्य इन्द्रियाणां निवारणे, विहितकर्मणाम् विधा-
 नतस्यागच्छे चत्यादि 'उपर्यः कर्मणा नेति धीर्मां सोप-
 रतिर्भवेदित्युक्तस्यायां' इदौ च ।
 उपरत न० उपरितं रत्नेन गतिः । मन्त्रसङ्घे 'उपरतानि
 काचञ्च कर्षदोऽयम्' तथैव च । शृङ्गायुक्तिसाया शङ्ख
 दल्युक्तकाचादिपु । [च 'केनोपरमे दद्यादिति' वैद्यकम् ।
 उपरस पु० उप+रस-यञ् अट्ठि विषयवैराग्ये, निवृत्तौ ।
 उपराग पु० उप+रज्जु-यञ् । रविवन्द्योपहृष्टे । यक्षयज्ञ
 राहविपितभूमिच्छायाया चन्द्रस्य, चन्द्रयज्ञदेवेन च रवे
 सख्युत्पादनादभिति सिद्धान्ते स्थितम् ।
 उपरि'अथ० ऊर्ध्व+रिल् उपादेशश्च । प्रथमापञ्चमीषष्ठ्य-
 नार्थज्ञेनः ऊर्ध्वशब्दाय ।
 उपरिष्ठात् अथ० ऊर्ध्व+रिष्ठात् उपादेशश्च । उपरिभन्दसायै

उपरोध पु० उप+रध-यञ् । आतृङ्गल्याय कदम्बपेठरोधे,
 समीपे रोधने च । [ति० ।
 उपरोधक न० उप+रध-ल्युञ् । वासट्ठे । अतृरोधकर्तारि
 उपल पु० उपनीयते उपलोच्यते गिरिरत्नेन नी-ड नस्य लयम् ।
 प्रमरे । अर्थ आदिवाद्भ । पाषाणवितायां दृष्टि स्त्री० ।
 उपलक्ष्य समीपस्थस्य संसंबन्धिनश्च लक्षणं ज्ञानं यस्मात् ।
 खल्य स्यात्तस्य च अजङ्गत्वाद्यथा लक्षणया बोधके शब्दे
 यथा कालेभ्योदधि रज्ज्वाभित्यत्र काकपदं सस्य स्यात्ता-
 देः आदेश बोधकम् । [उपलक्ष्ये रिति' वैद्यकस्य लम् ।
 उपलब्धि स्त्री० उप+लभ-क्तिन् । ज्ञाने, प्राप्ते च । 'नाभाश्च
 उपलम्भा पु० उप+लभ-यञ् लुक् च । ज्ञाने, ज्ञाने च ।
 उपलिङ्ग न० उपमितं लिङ्गेन । शीकृषिज्ञसाधनभावेन
 लिङ्गेनानुभावेन सङ्घे अक्षौक्तिज्ञसाधनभावेन अरिच,
 सूचके मूलभादौ उपद्रवे ।
 उपवट पु० उपमितो वटन । वटहृष्यद्वये मिमासासङ्घे ।
 उपवन न० उपमितं वनेन । वनहृष्ये क्षितिरे आरोपितहृष्य-
 वनूषे उच्यते । [वृहस्पत्यस्य न० ।
 उपवर्ष पु० उप+वर्ष-यञ् । शिरोधाने (वालिश) ल्युट् । उप
 उपवस्य पु० उप+वस-यञ् । पात्रे ।
 उपवास पु० उप+वस-यञ् । 'तथोदयमारभ्य आमाचरण-
 भोजनम् । उपवास इति द्यात' इति श्रुत्युक्तौ अनाहारे ।
 उपवाह्य पु० उप+वह-ल्यट् । राजवाहके ।
 उपविप पु० उपमितं विषेण । 'अर्धक्षीरं क्षुद्धीक्षीरं तथैव
 क्षिहारिका । धरूरः करवीरश्च यज्ञ बोधविद्या- कृता
 द्युक्तेष्वर्धक्षीरादिपु ।
 उपवीत न० उप+अज-क्त-वीभावः । अर्धभूतदक्षिणहस्तयो
 वासविस्थापिते कापसि वस्त्रे ।
 उपवीतिन् वि० उपवीतं विद्यतेऽस्य । समीपवीतवति ।
 उपवृद्धि वि० उप+वृद्-क्त । वर्धिते ।
 उपवेद पु० उपमितः वेदेन । वेदवदमे आयुर्वेदादौ ।
 उपव्याघ्र पु० उपमितो व्याघ्रेण । व्याघ्रतुल्ये स्थानान्ते
 (वितावाध) विषकाशे पशुभेदे ।
 उपग्रह पु० उप+ग्रह-यञ् अट्ठि । इन्द्रियाणां निषेधे,
 दृष्टान्ताये, रोगप्रतीकारे, शाली च ।
 उपशय पु० उप+शी-यञ् । समीपशयने, 'कौनभासविष्टारा-
 आश्रययोगं स्यात्तवम् । विद्यादुपशयं आपेरिति' वैद्य-
 कौक्ते उपयोगभेदे च ।
 उपश्रव्य न० उपगतं श्रव्यम् अस्वस्थानं (भागाद्) । पाशाभे

[illegible]

उपहृत् ३० उप+हृ+अप् । युङ् । निर्जने निवृत्ते च न० ।
उपांशु अन्त्य-उप+अन्त्य-उ । निर्जने चमकागे च । 'जिह्वोर्गो
चात्त्वयन् किञ्चिद् देवतागतमानसः । निजश्रवणयोग्यः
स्यादुपांशुः च जयः शृणु द्रव्यज्ञानलक्षणे सन्तः, देहेषु ३० ।
'उपांशुः स्वाश्रयशुच इति शब्दः ।
उपाकरणं न० उप+आ+कृ-लृट् । उपनयनपूर्वकं वेदस्य
ग्रहणे, श्रावणाय वृत्तिमात्रं कर्तव्ये वैधर्म्यविशेषे, संस्तु-
रपूर्वकं यथा धर्मज्ञानं हवने, आरम्भे च ।
उपाकर्म्म न० उप+कृ-भक्तिन् । उपाकरणस्यार्थे ।
उपाज्ञातं लि० उप+आ+कृ-ज्ञा । यद्ये कृत्वाभिज्ञातस्योच्चारणे
धर्मो, आरम्भे च ।
उपाख्यानं न० उप+आ+ख्या-लृट् । पूर्वकृतकथने, 'रासो
वाख्यामन्तैवेति मङ्गलभारतम् । लघुव्यवहारे च । [प्रसंगे च ।
उपागम ३० उप+आ+गम-भञ्ज् अङ्ङिः । स्वीकारे, धर्माया-
उपाङ्गं न० उपमितमङ्गेन गतिः । कङ्कशब्दे प्रथमोपयोगिनि
'वाङ्मोषाङ्गेरिहोदिता' इत्यमरः ।-
उपाज्जे अन्त्य-उप+अज्ज-जो बीभावाभावाः । दुर्बलस्य वक्राभावे
उपाज्जं लि० उप+आ+ज्ज-ज्ञा । दृष्टौति, प्राप्ते च 'सर्वं
, कैषिदुपाज्जस्येति श्रुतिः । अन्तर्गतमङ्गे गजे ३० । . .
उपात्तय ३० उप+आ+तृ-भञ्ज् । शोकयाक्षाकाराति-
क्रमे, व्यतिक्रमे, क्रमोच्छङ्खने, नाशे च ।
उपादानं न० उप+आ+दा-लृट् । ग्रहणे, स्मृतिप्रवेष्टे
इन्द्रियाणां निवारणशब्दे प्रकाशारे, कार्यजननार्थमुपादी-
यमाने कार्यान्विते कारये, यथा षट्पादि षट्पादेः, सखादि
अवद्वारादेः, जननार्थे षट्पाते । तत्र चर्चदा कार्यान्वितगुगतम्
उपादेयं लि० उप+आ+दा-लृट् । लक्ष्णे, प्राप्ते, प्रधाने,
विषये च उपादेये गुणो भूतैर्द्विगु मङ्गलारिका ।
उपाधि ३० उप+आ+धा-भक्तिर्-धर्मो, धर्मविन्यायम्, विशेषणं
उपाधिर्धर्मो यतो न ह्यतद्वान्वितस्य लक्षणम् । स्वधर्मोऽन्त्य-
गततयावभाषके, यथा दर्शनादि धर्मगतं नीतिमादिर्धर्मं
स्वधर्मनिमित्ततत्त्वज्ञानगततया, अशाश्वतं च सगतं रक्षणं
म्पदिकमत्रयाऽवभाषयति यतोऽन्त्य दर्शनादि कोलमाद्य-
वभाषने उपाधिः । न्यायमते हेतव्यनिवारोद्भावके
साधनव्यापके साधनव्यापके पदार्थे च ।
उपाध्याय ३० उपाध्यायीतिऽप्राप्त उप+आधि+रह्-भञ्ज् ।
'एकदेशेन वेदस्य वेद-द्वयस्य वा ३० । 'योऽध्यापयति
इत्यर्थमुपाध्यायः च अन्त्ये' इति मूलज्ञानलक्षणे वेदकदेश-
तद्व्याप्यगते । स्त्रियां ङीप् उपाध्याया उपाध्यामीतिट्-

इयम् । उपाध्यायस्य प्रज्ञोत्तमं स्त्री आनुक् या उपाध्या-
यानी उपाध्यायी च । [कावाम् ।

उपामङ् स्त्री० उप+आ+नङ्+ङिप् उपसर्गदीर्घः । चर्मपाद-
उपान्तं पु० उपसितमन्त्रेण प्रा०ध० । निरुद्धे, प्रान्ते च ।

उपान्त्य लि० उपान्ते भवः यत् । अन्त्यावसोपभवे ।

उपाय पु० उप+अय+अच् । साधने, उपगमे, राश्यां रिपु-
निराकरणहेतुषु सामादेषु च । [गमने च ।

उपायन न० उप+अय+ल्युट् । गोपकारके उपहारे, समीप-
उपायत लि० उप+आ+रम+क्त । निरुद्धे 'उपायताः पश्चिम-
रात्रगोचरादि'ति भारविः ।

उपासकम् पु० उप+आ+उभ+अच् सम् च । निम्नपूर्वक-
दुष्टवर्त्तने, परस्परदुष्टये च ।

उपावृत्ति लि० उप+आ+वृत्+क्त । अमापनप्रणय पुनःपुन-
र्भूतिवृत्तिहेतवे, प्रतिनिवृत्ते च । [लि० ।

उपासक लि० उप+अस+ल्युट् । उपासककर्त्तरि, देवके च
उपासक पु० उपासक्यन्ते गरा अस्म । उप+आ+उभ+अच् ।
तस्य । [सिने । युच् । देवताचारार्थे स्त्री० ।

उपासक न० उप+अस+ल्ये ल्युट् । गराध्यासे । आस+ल्युट्
उपासित लि० उप+आस+क्त । शैविते, कर्तोदाशने देवदेव वा
उपासि स्त्री० उप+आस+ङिप् । उपासनायाम् 'उपासिम-
वावतेति' कुचमाङ्गलिः ।

उपाहित पु० उप+आस+ङिप् कृतः । उपासितादौ अन्त्याया
तस्ये उपहारे । उप+आ+धा क्त । आदीविते, योजिते च लि० ।

उपेक्षक लि० उप+ईष+ल्युट् । विवादिगोर्जवपराजवाचंछेदे,
तत्कृतद्वर्गविषादस्ये, उदासीने, प्रतीकारावृत्तये च

उपेक्षा स्त्री० उप+ईष+अच् । आने "इदं न मम स्वादितो",
आभेदे, औदासीन्ये, आनमेवञ्चे च ।

उपेन्द्र पु० उपगत इन्द्रम् अतुलकात् । विष्णौ । उ हि
कथयन्त आदितौ इन्द्रादपरं नामनक्षत्रवा संज्ञातः ।

उपेन्द्रवज्रा स्त्री० एकादशपरपादके इन्द्रोभेदे ।

उपेय लि० उप+इष+ल्युट् । उपायकाध्ये, प्राप्तये च ।

उपोढ लि० उप+उभ+क्त । अस्त्रेणविशेषयुक्ते अथै वैज्ये
पिण्डे, कटे कृतविशङ्गे च ।

उपोत्तम लि० उपगत उत्तमप्रथमम् । अन्त्यावसोपे उपान्त्ये ।

उपोदकी स्त्री० उपगतसुदक्षिणम् । पूतिकायाम् (पुदगायाम्) ।

उपोद्गत पु० उप+उद्+उभ+अच् । प्रकृतोपपादके उदाहरणे
प्रकृतार्थे वर्षयित्तमर्षाकरवर्त्तने, "चिन्तां प्रकृतविद्वांसो-
भोद्वातं विदुर्बुधा" इत्युक्तचण्णार्थां चिन्तावाद्यम् ।

उपोयण न० उप+उभ+ल्युट् । उपवासे व्यहोरात्प्रामोक्षने ।

उपोयित न० उप+उभ+भावे+क्त । उपवासे । कर्त्तरि क्त ।

उपवासकर्त्तरि लि० । [आध्यादौ षेत्ते ।

उप्त लि० उप+क्त । कृतवासे भाषादौ । अधिकरणे क्त । उप्त-

उप्तल्लट् लि० पूर्वसप्तमं पञ्चात् लट् पूर्वकावेत्यादि ह० । योज
उपनामनरं कटे षेत्ते (योजकते षेत्ते) । (काठान्) ।

उभृज आर्जवे तदा० पर० अच् । सेट् । उभृजि क्रीडिते ।

उभ लि० द्विप० । उ+अच् । द्विपविशिष्टार्थे । अस्म समासादि

इतौ प्रयोगो नास्ति । [अर्थे ।

उभय लि० उभौ अवयवौ यस्य उभ+अयट् । द्विपविशिष्टे-

उभयतस् अस्म० अम+अस्मि इतौ अयः । उभयपार्थे ।

उभययरा अस्म० उभ+याच् । इतौ अयः । उभययरादेवेत्यर्थे

उभययुस् अस्म० उभ+युच् इतौ अयः । उभयदिनयोः ।

युयुश् । उभयेयुत्पत्तम् ।

उभृ अस्म० उ+इम् । रोपे, स्त्रीकारे, प्रभे च ।

उमा स्त्री० श्री-शिवस्य सा वज्रयोः । दुर्गायाम् 'उमेति माता
मयसे विशिष्टा पञ्चाङ्गवास्यां सुष्ठु स्त्री जगामे'ति निरुक्ताया

पार्ष्ण्यायाम् । उं शिवं याति पतितेन कथ्यते मा+क्त ।

शिवयजगाम् । वे+अच् संस्कारणम् । हरिद्रायां
अतस्वीदृष्टे (महिना) श्रीर्षी, कालौ, प्रानौ च ।

उमाकट पु० उमाया अवस्था हरिद्राया वा रज कटश्च ।

अवस्था हरिद्रायाश्च रजवि । [मिश्रादयोऽप्यन्त ।

उमाध्व पु० उमाया धवः पतिः इतः । महादेवे । उमाकालो-

उमासुत पु० इतः । कार्त्तिके । उमापुलादयोऽप्यन्त ।

उम्नृ पत्नी तदा० पर० अच् । सेट् । उम्नृति श्रीमतीत् ।

उर गवी (शैलः) पर० अच् । सेट् । श्योरति श्रीरीत् ।

उरग पु० उरवा गच्छति उरन्+गम-इ षलोपश्च । षर्पे,

वहेवताके अस्त्रेणानवते च ।

उरगाश्रम पु० उरगावप्राति उरग+अश् ल्यु उप० घ० ।

गच्छे । ल्युट् । उरगाश्रमश्च शेषके न० ।

उरग पु० अ० अच्, भातोश्च । मेवे । [दादमर्दन] दृष्टे ।

उरगाश्रम पु० उरगस्य मेवस्य अलोप्य अदि पुमं यस्य । दृष्टे

उरग पु० उर उरकट भयनि अम-इ दृष्टे-उलोपः । मेवे ।

उररी अय० वे ररीक् । अङ्गीकारे, निखारे च ।

उररीकृत लि० उररी+क्त । अङ्गीकृते, निखृते च ।

उरगच्छ पु० उरगाव्यतिरेकेण कट-विष्-च लुक् । कपवे ।

उरम् न० अ-अचम् भातोश्च । वयं अस्ते ।

उरसिज पु० उरसि आसते जन-उग० चमप्या अनुक् ।

श्रीवचोवाते सने ।

[प्रमसवचोयुते ।

उरसित नि० प्रमसवरोऽस्वस मावस्येनवयिय इवप् ।

उरस्कट पु० उरः कथते आग्नियतेऽनेन कट-वजने क ।

वालाभासक्तरोमभेदे तदीये यतोपयोताकारे दस्तभेदे च ।

[युक्वाऽऽठ] । [उरक्षावमथल न० ।

उरस्य न० उरस्त्रावने तै-क । वजोरसने कवचे । लुट् ।

उरस्य पु० उरसा निर्मितः उरम्-वत् । सजाते कौरवे पुने

उरसत् नि० प्रमसवरोऽस्वस मावस्येनवयि मथल मथ च ।

प्रमसवचोयुते ।

उरी अथ० वैजू रीः । अङ्कोकारे, विसारे च ।

उरीकार पु० उरी-क-वत् । शीकारे, विसारे च ।

उरीकत नि० उरी-क-क । अङ्कोकारे, विसारे च । [वाचीप्

उह नि० ऊर्ध्व-उ हुतोयो हुलस । विवाडे, महति च क्लिप्तं

उहकम् पु० उहमहान् क्रवः यादोविक्रमो वा यस्य । विपौ

उहवृक् पु० उह-वै-जस आलोपय । एरएहवृक् रतौरएव च

उरोज पु० उरए जन-०-व । शीसने । [माकहवा] मर्करे

उर्ध्वनाम पु० उर्ध्वेन दूर्ध्वं नामी गर्भेऽस्य अर्ध्वं वमा-हुलः ।

उर्ध्वा शी० ऊर्ध्वयते आकाशयते ऊर्ध्व-उ हुलस । मेमादिगोमि

उर्ध्वं माने छादे च वक्-श्रीडायात् अक-आ-आक-वेट् । उर्ध्वे

उर्ध्वं पु० उर्ध्व-रम् । लवविङ्गवे (उडिपाठ)

उर्व विंशत्या भा० पर-उचक-वेट् । उर्वति और्वित् ।

उर्वरा शी० उह-व-वत् । वर्मवस्युक्त्याय भूमी ।

उर्वशी शी० उह-व-वत् । वर्मवस्युक्त्याय भूमी ।

उर्व । सर्वग्यायाम् ।

उर्वशीरमण पु० इ० १०० । वज्रय्ये मुषडने इह-वोनामके राशि

उर्वीत् पु० उह-व-वत् । कर्मयाम् । सामे कन् वल्वेव ।

उर्वी शी० उह-व-वत् । वज्रय्ये मुषडने इह-वोनामके राशि

उल दाने (वैलः) पर-वक-वेट् । औवति औवीत् ।

उलप पु० न० वल-कप-व चमारवम् । शाखापत्रमयमुतावां

उलायाम् । शीमेवे द्रव्यभेदे न० (उलुखट्) ।

उलूक पु० वल-वमवाये लक वंसारवम् । वेवने, इन्द्रे, उर्वी

धनामातृवमुनिपुने च । तवभेदे न० । (उलुखट्)

उलूखल न० ऊर्ध्वं वत् उलूखं इवो० तत् साति यद्वाति

ला-क । धान्यादिपण्डनवावने काकवने पाने (उषरी)

। गुग्गुलौ च । [श्रियुते, (शोयक) मल्लभेदे च

उलूपिन् पु० यो० श्रयोतिव रूपयसिनि रनि रस्य लवम् ।

उलू पु० उह उर रति रस्य लवम् । इहिल्लवने माह्व्यादौ

शीमेवे । उह-व-वत् । उह-व-वत् । उह-व-वत् ।

उल्का शी० उप-दाहे क नि० यस्य लः । रेखाकारे गगनात्
वतसेजःपुङ्ख । (भेदे (स्थानोवातो)

उल्कामुखी शी० उल्केन रात्रौ ज्वलत् सधं यथाः । श्मानी

उलमुक न० उप-दाहे हक, मल लः । अङ्गारे ।

उल्लल नि० उद्-लल-वत् । वल्लोमयुते ।

उल्लसित नि० उद्-लल-क । वल्लसिते, आन्दोलिते च । [उ०

उल्लाघ नि० उद्-लल-वत् । निमि रोगनिर्मुक्तं, दधे, एषी, च । सरिरे

उल्लाप पु० उद्-लल-वत् । काकुलाभ्ये, मोकरोपादिना

भवेनैविकारे च । [स्वाभीये परिच्छेदे च

उल्लास पु० उद्-लल-वत् । मवाये, आह्लादे, यन्त्रहाध्याय

उल्लिखित नि० उद्-लल-वत् । उल्लिखे, हनूकते उपदि

लिखिते, चिहिते च ।

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेखन न० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

उल्लेख पु० उद्-लल-वत् । उल्लेखे, अल्लेखभेदे वाचिभ०

ऊर्ध्वकण्ठी स्त्री० ऊर्ध्व कण्ठः मुखमस्याः न० बौरा० दीर्घ ।
महाप्रतापरोचतायाम् ।
ऊर्ध्वजातु वि० ऊर्ध्व जातनी यस्य । उपरिभागे स्वलजातयुक्ते
ऊर्ध्वं वि० ऊर्ध्व जातनी यस्य जातनी वा भु । उपरिभागे
स्व लजातयुक्ते । [मज्झिमासु] यमुभेदे
ऊर्ध्वपाद उ० ऊर्ध्वं पृथग्या चलात् पादा यस्य । प्ररभाष्ये
ऊर्ध्वपुण्ड्र उ० ऊर्ध्व ऊर्ध्वस्य पुण्ड्रः हस्त्यधिरवि । खडा-
उस्य ऊर्ध्वं सस्ये पुण्ड्रे सुवत् रेखाज्यात्मके तिलकभेदे ।
तद्धारणे विविधविधादिर्कं हृद्दभिभागे वक्ष्यते ।
ऊर्ध्वं यत्न० उ०-ऊर्ध्वं वत्त धादेरप्रादेश्य । ऊर्ध्वमार्गं ।
ऊर्ध्वमान न० ऊर्ध्व मारोप्य भोवते येन मा-मुत् । पलकर्मदि-
मिते प्रावापादौ (वाटसार) । तेन हि तृतादाधारोचितेन
सर्पादेर्गुह्यस्योचते । उद्धात्प रन्ध्रेद्वयपरिभाषे च ।
ऊर्ध्वरेतस् उ० ऊर्ध्वं न पतत् रेवो यस्य । नृणां देव, वनवादी
स्रग्ग्रासिनि, भीष्टे च ।
ऊर्ध्वलिङ्ग उ० ऊर्ध्वं लुङ्गं लिङ्गं लिङ्गमस्य । नृणां देवे ऊर्ध्वं
लिङ्गं लिङ्गमिति सम्बन्धादुक्तम् ।
ऊर्ध्वलोक उ० ऊर्ध्वं । सर्गे ।
ऊर्ध्वसित उ० ऊर्ध्वस्य परिभागे अक्षित इत्येव । आक्षितो वा ।
कारणैश्च (करसा) ऊर्ध्वोपविष्टेति० ।
ऊर्ध्वं उ० स्त्री० ऊर्ध्वं अक्षं ऊर्ध्वं । तरङ्गे, प्रकाशे, नेत्रे, वस्त्र-
कक्षीचरेषामाम्, वीडायाम्, उल्लस्यताम्, वृषभ्यादिषु,
पट्टे च 'मदा इभुषा च पिपासा च प्राषस्य, मनस्य
कृतौ । गोकमोक्षी, गरीरस्य जराजस्य पट्टर्षभ' इति ।
'पट्टीकृतानामश्वाना नमनोन्नमनास्तवि । अतिवैरा-
ग्यायुक्ता गतिर्धर्मरदाहृतं' सुखकथयामास्रगती स्त्री०
ऊर्ध्विका स्त्री० ऊर्ध्वरिव कायति कै-क । तरङ्गवत्प्रकाश-
माने अङ्गुरीयके । कार्ये कर्तु । तरङ्गादौ च ।
ऊर्ध्वसित् वि० ऊर्ध्वरिव वज्रताम्यस्य सप्तम् यथा-
मस्य न व । वज्रे तरङ्गवति च ।
ऊर्ध्वमालिन् उ० ऊर्ध्वमालाऽस्यस्य इति । धृष्टे ।
ऊप उ० अप रजायं न । चारुदिति, प्रभाते, रन्ध्रे चन्द्रमादौ च
ऊपय न० अप-मुत् । गरिषे, विषलीयूले, मुष्टग्राह्य । (विता)
विवले उ० । विषय्या चले च (चर) स्त्री० ।
ऊपर वि० ऊप+मत्तर्पणो र । ऊपवति चारुदक्षिणायुक्ते
देवे यक्षिहर्षं भोजं न प्रवीहति ।
ऊपरज न० ऊपरज्जायते अन-क । (पाङ्ग) लक्ष्यभेदे ।
ऊपवत् वि० ऊप-मत्तम् यस्य च । ऊपरभूयौ ।

ऊपान् उ० ऊप-मन्ति । योरो व्याकरणोक्तेषु योरोनायुने-
नार्थमात्रेषु यममहर्षेषु वक्ष्यते ।
ऊर्ध्व विवले आदि० आत्म० चक० सेट् । ऊर्ध्वते और्ध्व ।
ऊर्ध्व उ० ऊर्ध्व-ध्व विवले आत्ममाविरोधितार्थक्य आगमार्थस्य
संययपार्थक्यनिवारणेन, उत्तरपक्षमवस्थापनेन निर्णयकृते
परीक्षणे, अनर्थितार्थक्यविक्रितिक्रियागमार्थके कस्य-
योग्यविभक्त्यादिकल्पने, यथा पार्थक्ये धौम्याव इति वक्ष्य-
ध्वनमन्वितमवि एकोहिदे अगन्वितमात् सौम्य इत्येक-
वचनान्तया कल्पनम् भदान्तरैषाकाङ्क्षापूर्णे च । [च ।
ऊर्ध्वा स्त्री० ऊर्ध्व अ स्त्रीत्वात् टाप् । अर्ध्याहारे ऊर्ध्वमार्थे
कृत्
ऊर्ध्व गती आ० पर० वक्त० आनिट् । आर्ध्वति । आर्ध्वत् आर्ध्वति ।
ऊर्ध्व गती कृत्वादि० पर० वक्त० आनिट् । आर्ध्वत् आर्ध्वत् ।
ऊर्ध्व विंशत्या सा० पर० वक्त० आनिट् । आर्ध्वति । आर्ध्वति ।
ऊर्ध्वय न० ऊर्ध्व-यत् । भवे सत्ये, सतिप्रसिद्धे दायक्ये भवे च
ऊर्ध्व उ० सत्य-स विव । भङ्गो । वचने मेधादौ च उ० न० ।
ऊर्ध्वगन्धा स्त्री० ऊर्ध्वान् गन्धवति द्विगुणितमन्-ऊर्ध्व । अग्नि
आङ्गुलीहरे । नृणां देवताया, योरोविधायाश्च ।
ऊर्ध्वगिरि उ० ऊर्ध्वं । कुलाचलभेदे कल्पनायै प्रयते ।
ऊर्ध्वराज उ० ऊर्ध्वराजा राजा न० टप् । आत्मवति, चन्द्रे च
ऊर्ध्वपद उ० ऊर्ध्वं वक्ष्यन्मनु मत्तम् यस्य च । नर्गदातीरस्य
प्रयतेभेदे ।
ऊर्ध्वोद उ० ऊर्ध्वपानो वेद । देवदेवस्य सनामव्यति वेदभेदे
ऊर्ध्व स्वर्गो हृदापर० वक्त० सेट् । अक्षति आर्ध्वत् ।
ऊर्ध्व स्त्री० ऊर्ध्व क्तिप् । ऊर्ध्ववनेन निमग्नचरपादुते वेद्ये ।
ऊर्ध्व बोधे सूचीं गमने च तदा० पर० वक्त० वक्त० च । सेट् ।
ऊर्ध्वति आर्ध्वति । आनर्ध्व । [आनर्ध्वे
ऊर्ध्व गती चरने च आ० आत्म० वक्त० सेट् । अर्ध्वते आर्ध्वत्
ऊर्ध्वीय न० ऊर्ध्व-देवत् क्तिप् । भर्तृव्येयके कदाहृदौ । भवे,
वरकभेदे च ।
ऊर्ध्व जि० ऊर्ध्व-ज् । सरसे । दिवा वा सौर्ध्व कृत्वा धृजु ।
ऊर्ध्व गती वना० वक्त० वक्त० सेट् । अर्ध्वति अर्ध्वति, अर्ध्वते
आर्ध्वत् आर्ध्वत् ।
ऊर्ध्व न० ऊर्ध्व-ज् जि० वक्त० । अर्ध्ववनेन उत्तमार्थात् धर्मदेव-
तेशाम्युपगम्य स्थीते भवे, (धार) सत्ये, दुर्गे, दुर्गमप्री च ।
देवर्षिपितृगणोद्देशेन यदाकच वज्रवेदाध्ययनप्रतीत्यादिकल्पे
आर्ध्ववर्णितस्य ऊर्ध्वमन्वितमिति रत्नः ।

जपासक्तुषो ३० दम्भ कथं मम देयमिति कुण्ठति व्यस्यपगम्य
 यस्यायते कथं ॥ अस्मद् कुण्ठ कः नवन के प्रतिभवि (आमिन्)
 जपासार्गाण कथं परकीयमणवासीयतेन मार्गयति सुरा०
 कथं-लुप्त० प्रतिभवि । (आमिन्) ।

अष्टममुक्ति स्त्री० सप्त त्रिंशद् इति० । अष्टमोद्यमे ।

त्रेणादानं न० कणसादानम् । उत्तमर्षेणाधमर्षात् दत्त-
धनस्यधनस्य सहादिकपद्धते व्यादागव्यवहारमध्ये व्यय-
हारभेदे । 'तेषामाद्याव्यादानं' निव्यादि मृत्ति ।

घटायन् पु. नि. कण+मत्यर्थीय एति । कणवति अथमर्थे
 कणवत्ते 'कणीम स्याद् यथाविते'ति पठति । [यस्यैव
 घटतं गतौ (सौम) पर. सक. सैट् । कृतोद्यते चार्त्तार्थिक
 घटतं न. क-ता । 'कृतपञ्चमल सेय'मित्युक्ते ब्रह्मचरस्य
 उग्रशीर्ष्यज्ञौ भोषे, अले, कर्मकले 'कृतं शिवन्ता'वति
 षुति शुद्धिमेवाक्ये मानसादिशब्दे च । दोषे, शब्दे,
 यजिते च लि. ।

चतुर्धामम्. ५० कृतं सर्वं धाम यत् । परमेश्वरे, विष्णौ च ।
चतुर्धामम्. ५० कृतं धाम । सर्वविद्यैः ।

अतस्त्वेरास्ती० अतम् विभक्तिं अतस्त्वं-भ-कच् । योगशास्त्रे
प्रसिद्धे विपर्यासशून्ये यथार्थज्ञानरूपे चित्तवृत्तिभेदे ।

चेदति स्त्री० न स्तिन् । गतौ स्पृहायाम् निन्दायाश्च । कर्मणि
स्तिन् । कर्मणि मङ्गले च ।

चतुः ५० नर किं । मिमिह इत्यथर्वो योमो वर्ण भर-
त्रिभ । मावादिमाहदुर्मेष्ट नतव वट्ट कमादिमि द्युक्तो काल
भेदे । योषितद्वयमयुक्तं गर्भधारणयोग्ये स्त्रीयातवस्था-
भेदे “अथ स्त्र्यामायिक स्त्रीणां तालय योक्ष्य वृत्ता”
इति मनु । द्वौमौ भावे च । विप्रश्नश्च ।

चतुर्मास वि० मत्तलयोग्य पुत्रादि प्राप्तिश्चेन्न, कसेयसौ
चतुर्मासी स्त्री० अ० ३० म० ३० । राजसूयायां स्त्रीभिर्निगद्याम् ।

अतुल्य ५० अतुल्य राजा इतः दृष्टं कथम् । अतुल्य अतुल्य ।
अतुल्य ५१ अतुल्य अतुल्य अतुल्य अतुल्य अतुल्य । अतुल्य ।

घाते शब्द • घत (घौल) के । वर्जने विनाशे च ।
घातिजवानुयञ्-किञ् । याजको, 'यज्ना भेद पाकयज्ञादधिक्य

षोडादिकान् मन्त्रान् । यः करोति इतो यस्य च तस्यति
 गिहीयते' इति मन्त्रो भ्रातृभ्यैष्टिकादिष्टकं करो ।

आप्तु न० शश-अ । प्रहर्षितभावे सिद्धाने च । सगरे
समसे च वि० ।

महिम्नी. मध स्त्रियु । बहो, देवमेदे, योषधिमेदे च ।
मध बहो दिवाः स्याः च मरः मरः चिद । मरुदति मरुधीति

[illegible]

अमुत्तिन् पु० अमुत्त वज्रं स्वर्गोवाटस्थसि इति । इन्द्रे
अय गगौ तटा० पर० सफ० सेट । अयति आर्यति ।

अथ पु० मध्य अथम् । हृदये, शीघ्रिभेदे, रुमिभेदे च ।
अथमनस पु० तत्र अथम् तन्मये एवम् । भाववशेन मन्त्र

यज्ञो ह्यभे । जातित्वेन क्षिया जीप् ह्यभतरी ।

चतुर्था स्त्री० कथम इराचरति कथम+क्तिप्-श्च । पुमाका-

अपि ५० अक्षर-रन् किञ्च । वेदे, मन्त्ररूढि सुगौ, अनुष्ठे-

जटपियञ्च इ- कश्चुदेस्यको यत्र । मल्लयत्ते वेदाध्ययने ।

[illegible]

चतुर्थप्रोक्ता स्त्री० कृषिभिरप्रोक्ता । यथावर्षांशु, अतिवर्षा-

चतुर्थमूक पु० अथो मृगो भूतो यव । 'वृद्धमूकस्तु पन्थाया

अथ यत्तु वदन्ति तत्तु वदन्ति तत्तु वदन्ति । विभा-

३३

॥ गतौ तुहो० धर० मन्त्र० सेद् । धार्मि धारोद् । धार धारत० ।

ए

ए शब्दः दृष्ट-विश्वः । दद्यादा, चरतौ व्यापन्नये, यच्छदादा,

[illegible]

एकक वि. पद+कृ. अचङ्गते । [परस्परकारके छात्रे च ।
पदकार्य वि. एवं कार्यं प्रयोगस्तथा । पदपदार्थकारके ।

एकगुह ७० यकोऽभिप्री शुद्धयः । यमानाद्यापके अभोर्ये ।
यकगुह ७० यकोऽभिप्री शुद्धयः । यमानाद्यापके अभोर्ये ।

पुरोभेदे स्त्रीऽस्य वकासुरवर्धं मासहवा स्थिताः [मर्मादौ
 एकधर नि० एक मनु चरति वषाद्यात् । एकचित्कारिणि
 एकचर्या स्त्रीऽएकस्य चर्या चर, रूप । अथहायगमने ।
 एकजाति इ० एका जातिर्जननं यस्य । शूद्रे । एकजन्माप्यत्र
 एकजातीय नि० एक प्रकारो विधा यस्य प्रकारार्थे जाती-
 यत् । तत्प्रकारा ।
 एकतम नि० एक+हठसत् । बहूनां मध्ये जात्यादिभिर्निर्द्वायै
 एकस्मिन् । यथा भवतामेकतमः साधुः ।
 एकतर नि० एक+हतरच् । द्वयोर्मध्ये जात्यादिभिर्निर्द्वायै
 एकस्मिन् । यथा, भवतारेकतरः साधुः ।
 एकतान नि० एकं तानयति च० तन-इडायाच् अण् । अथवा
 चित्रसौ एकविषयासकृचि ते तद्वचि च ।
 एकतास इ० एक समसाचोमानं यस्य । समन्वितमने,
 तिष्ठे दृष्टि च मध्यमीतादौ ।
 एकतम अ० एक+तल् । एकस्मात्किञ्च । [व्यासभेदे च ।
 एकतम न० एक-तल् । ऐक्ये, अभेदे, साम्ये, चादुष्कृतौ, भेदे-
 एकदृग्निष्ठम् इ० एकः केवलाः निवासयोग्यतादिभिरन्ये
 दृष्टोऽस्यासि । “यदा कृदाभ्यवर्धितं परंमत्तं समात-
 नम् । तदैकदृक्” मन्थलौ सोमनीनां विषांमनेदिमुक्ताज
 दये परित्राजके ।
 एकदन्त इ० एकी दन्तोऽस्य । गणेषु । एकदंष्ट्रोऽस्य ।
 एकदं कस्य एक+काङे टाच् । एकस्मिन् काने इत्यर्थे ।
 एकदृक् ति० एका दृक् यस्य । एकमेव काने । काने इ० ।
 एकं सर्वमभिन्नं पश्यति दृग्-किप् । गिरे ।
 एकदृश इ० कर्म० । अथवा, प्रतीके ।
 एकधा कस्य एक+प्रकारे षाच् । एकप्रकारे “एकधा बहुधा
 चैव दृग्दत्तं जगच्चन्द्रदि”ति श्रुतिः ।
 एकधुरास्त्रीऽएका धू कर्म० षच् । एकधारेः तद्वहतीक्येऽस्य
 तस्य लुक् । एकधारवाङ्मे गवाटी । [वाङ्मे गवाटी ।
 एकधुरायश्च नि० एकधुरां वहतीति षच्-कच् । एकधार-
 एकधुरीण नि० एकधुरां वहतीति च । एकधारवाङ्मे गवाटी
 एकपत्त नि० एक पत्तो यस्य । सहाये ।
 एकपत्तो स्त्रीऽएक पत्तमानः अथवा पत्तिद्वाराः स्त्रीऽतुल्य
 च । यद्यपि पत्तिद्वाराः । यो धर्मरूपमोनामिति मनु
 एकपट न० एकं पटं पटनमित्येकपत्तौ यस्य । एकपटति-
 नेत्यत्राते तत्काले । कर्म० । एकपिन् वटे । निजनि व
 पटते इति वाच । [रुक्मिणि वटि ।
 एकपटी स्त्रीऽएक पटोऽस्य । आश्रयान् वटे पट्या ।

एकपदे अथ० एक+पट-के । एकपदादित्यर्थे ‘कथमेकपदे
 निरगम्य’मिति प्रचारः ।
 एकपिङ्गु इ० एक नेत्रं पिङ्गुमय । कुन्दे स हि काष्ठसं गौरी
 निरीक्ष्य तच्छापान् मध्येनो जातः पुनः शिरप्रवादात्
 मञ्जुषु-पिङ्गुलसं जातमिति प्रचारकथा । एकपिङ्गुलोऽस्य
 एकमक्षतति पु न० “दिवाऽर्द्धमक्षतमिति भुक्षते नियमेन सत् ।
 एकमक्षमिति प्रोक्तं रात्रौ तत्र कटाक्षने”स्तुते तत्रभेदे ।
 एकपटिका स्त्रीऽएका शटिङ्गाराली मल्लाः व० कृत् ।
 [एकपट] एकपटोकारभेदे ।
 एकपराज् इ० एको राजते किप् । शूर्वाभौते ।
 एकवचन न० वच-ल्युट् इत० । व्याकरणप्रोक्ते एकसंख्या
 वाक्ये सादौ तिङाटी च । [गवि ।
 एकवर्षिका स्त्रीऽएकी वर्षी वयःकालो यस्याः । एकवर्षादयः
 एकवर्षमिति स्त्रीऽएकवर्षा वंशमिति । एकावर्षमिति
 स्यात् तद्वति च । एकवर्षादयद्येवम् । [भेदे च ।
 एकवीर इ० एको वीरः कर्म० । महावीरे कानिदरे द्वय-
 एकशत इ० एक शतोऽस्य । एकशतयुक्तेषु चरादिषु “यतो
 ऽयोधनरो गौरः भरथश्मरो नया । यतं चैकाग्रका”
 इत्युक्तेषु प्रमुप ।
 एकग्रो इ० एकः ग्रो यस्य । व्याकरणप्रसिद्धे इन्द्रम्यानीने
 इतिभेदे । यथा वटः वटी इत्यत्र वटी ।
 एकश्रुति स्त्रीऽएका अमित्रा उदासादिभ्यश्चा श्रुतिश्चकारणम् ।
 शास्त्राग्रे प्रसिद्धे उदासादुदासश्चरितानामभिभागेनोच्चारणे
 एकसर्ग नि० एकस्मिन् सर्गे विद्यते यस्य । अथकसमिति
 एकापचिते । [वर्षयस्यायां गवि ।
 एकहायनी स्त्रीऽएकीहायवी धनोमानं यथा डोप् । एक-
 एकाकिन् नि० एक+आकिन् । अथहाये ।
 एकाक्ष इ० एकमक्ष यस्य षच् समानं । काने । काने नि० ।
 एकाग्र नि० एकग्रं विरतो दण्डः । निव्यामरम्याभ्या
 एकमात्रमन्त्रे विशेषरहितमिति च । भाषे यद्म तेकाद्यमन्त्राय
 एकाटश नि० एकशतमनु+पूर्ये दृट् । एकशतानां अनु-
 भूते । [मल्लादुक्ते ।
 एकाटशान् नि० एकश दण्ड च आत्मन् । एकाविष्टा-
 एकाटशद्वार न० एकाटम दारमित्यस्य । गरीरास्ते धरे तत्र
 हि भागिकानोन्मेषायां ह्यं इतिमिति षट् कृतम्यानि,
 कथमेकम्, ग्राह्याश्च अथ म्यानि मोवि, त्रहृद्व्युत्प-
 विरामेकाग्रम दाराणि सनि ।
 एकाद्वी स्त्रीऽएकद्वारान् प्रस्यो । उभयद्वारान्तरा

दित एकादशप्रत्यया निधौ । यत् हि इतिराष्टमस्य
एकाद्विप्रति स्त्री० एकेन न विप्रति एक+नञ् आटक् ।
एकोनविप्रति स्त्री० या तद्युक्ते च । एवमेकाद्विप्रतिराष्टमस्य ।
एकान्तं नञ् एत अन्तो निधयो यत् । अन्तान्ते ।
एकान्तस्य अन्त एकांन्त-नञिच । अन्तविचारिणि ।
एकान्तं स्त्री० एककान्तमन्त्र भव्य यत् । एककान्तमन्त्रे ।
एकाद्विप्रति स्त्री० एकेन न विप्रति । एक+नञ्+आटक्
इत्येव न । एकोनविप्रतिसंख्याया, तद्युक्ते च । एवमे-
काद्विप्रतिराष्टमस्य [गवि ।
एकाद्वि स्त्री० एक अन्तो वयोमान यस्या । एकद्विअन्ता
एकायन वि० एकमयन विधयो यस्या । विप्रयान्तरव्यञ्जित
चित्ते एकायनस्यै । कर्म० एकस्यामे । [एकापचिते ।
एकायनगत वि० एकायनमेकविधय भनोद्वारा गत ।
एकायली स्त्री० एकाद्वितीया धावली भाना अविषये ।
(एकनर) कारभेदे अर्थात्कारभेदे च ।
एकाग्र्य वि० एक व्याप्यो यस्या । जन समगिते ।
एकाङ्गीण पु० एकमस्मि काण्डं तत्तुल्यं भाति छा-क पय
दीपय । वकडले पाठाया स्त्री० । [पुस्तकम् । एकदिने ।
एकाङ्ग पु० एकमङ्ग द्विगु० अच् । अङ्गाङ्गानां । पुत्रीति
एकाङ्गम वि० एकाङ्गेन गम्यते वन वञ् । एकाङ्गस्ये देशे
एकाङ्गार पु० एकस्मिन् दिवसे एक व्याङ्गारो भोजनम् ।
एकदिनद्विप्रतिवाराभोजने । व० । तद्वि वि० । [एकले
एकीभाव पु० अनेकस्य एकस्य भाव एक+वि भू-उप० वञ् ।
एकीय वि० एक+ल । एकप्रसभने, एकसन्धिविनि च ।
एकोद्दिष्ट न० एक उद्दिष्टो यत् । एकोद्देशेन विहिते आदेशे
“एकउद्देश्य यच्चात्रैकोद्दिष्टं तदुच्यते” इति स्मृतिः ।
तच्च प्रेतप्राज्ञं तत्तुल्यविधिकं वाचस्पतिकं आह्वयति ।
एज कल्पने आदि० आत्म-यक० सेट् । एजते ऐजिष्ट ।
एज दीप्तौ आदि० पर-उक० सेट् । एजति ऐजीत् ।
एज शब्धने आदि० आत्म-उक० सेट् । एजते ऐजिष्ट ।
एज पु० एज कल्पे अच् उच्यते मेने । अधिरे वि० ।
एजक पु० एज कल्पे अच् उच्यते ल । वनकल्पे प्रयुज्यते मेने
मेपमत्वे च जातिलात् स्त्रीस्य अजादित्वात् ट् एटका ।
एजगज पु० एजो मेयो गजो भव्यलादस्य । दहृत् (टादमहन्)
एजमूक वि० अतिरहितस्त्रीवधिरावासी मूक । वाक्-
श्रुतिमक्तिरहिते ।
एजु(ल)क न० ईज (ल)उक नि० गुण । हिंसायाम् । अन्त-
र्जसास्युक्ते कृपे, भित्तौ च ।

एज पु० ए-अवस्य जेषम् । इत्यर्थे अने । स्त्रियाम् एजो
एजातिलक पु० एज कल्पकमिव विज्ञा यस्या । एजाद्वि सेट् ।
एत वि० पु० इण् तन् । कर्मरवर्णे । तद्वि वि० । स्त्रियामेजी च
एतद् वि० इण्-अट् तत्तु च । उदोर्वर्तिनि बुद्धिर्ध्वे ।
एध इहौ भा० आत्म-यक० सेट् । एधते ऐधिष्ट । [कावे
एध पु० इत्येतेऽन्विरेनेन इत्य-करणे यञ् नि० वनोप गुणौ ।
एधस् अ-उच्यतेऽन्विरेनेन इत्य व्यभिनि० नलोप गुणौ । कावे
एधिते वि० एध-ल । इक्षियुक्ते ‘मधुमद्विप्रति धत्’ति भाव ।
एनस् न० इत्य अमृन् सेट् च । पामे, अपराधे च ।
एरका स्त्री० इत्य-उक । निर्गन्धितयमेदे ।
एरगुड पु० ईरयति वायुम् मल वा ईर-अण्वच् नि० गुणश्च ।
इत्यमेदे (एरजी) । (भेरगुडा)
एरगुडपतिका स्त्री० एरगुडस्य पत्रमिव पत्रमस्या व०
सप्राया कञ् यत् इत्यम् । इनीहले ।
एसा स्त्री० इत्य-यच् । एसाततायाम् (एसावी) ।
एसामर्षी स्त्री० एसावा र्षेयस्य र्षेयस्याः । राक्षायाम्
(काटा आभयव) ।
ए(त्ता)साबासुक न० एषेव वज्रत वज्र उण् रुद्रायाम् कञ् ।
= वा वृत्त । गन्धप्रथमेदे ।
एष अन्त० इण्-वन् । सारथ्ये कनियोगे, व्यवधारणे कार-
नियोगे, विविपद्ये, ईदमेने ईदद्वे च । विरोध्यमङ्गल
अन्तयोमध्यवच्छेदे । यथा पार्थ एव भृगुईर इत्यादी
पार्थाय पार्थे प्रत्यक्षभृगुईरत्नम् अवच्छिद्यते । विरोध
सङ्गत अवयवव्यवच्छेदे यथा मङ्ग पाण्डुर एवेत्यादौ
मङ्गे पाण्डुरत्वायोगो अवच्छिद्यते । क्रियासङ्गत अव-
न्तयोमध्यवच्छेदे यथा मोलं करोज भवत्येवेत्यादौ करोजे
मोलत्वात्तन्तयोमध्यवच्छिद्यते । गन्धरि वि० ।
एवम् अन्त० इण् वच । साहस्ये, इत्यप्रकारे, ‘एववादिभि
देवर्षाविति’ कुमार अवधारणे, स्त्रीकारे, अने च ।
एव गतौ भा० आत्म-यक० सेट् । एवते ऐविष्ट ।
एवपु पु० एव स्यु । लोहपत्रे गणे । दुच् । इत्याद्या पुन-
लोहधनकामनाय स्त्री० । ल्युट् । (अर्षकारोरीना तला-
साधनेन० । विस्कोटभेदेके अक्षरभेदे स्त्री० डीप् । साधं
कञ् । यपक्षिकायत् ।

ए

एकागारिक वि० एकमसङ्ख्यायुक्तं प्रयोजनमस्य उक् । नैदे
एकाग्र वि० एकाग्र-साधेण । एकापचिते अन्त्यापक्षचिते

ऐकात्म्य न० एक व्याख्या स्वरूप यस्य तस्य भावा यञ् ।

ऐक्ये एकस्वरूपत्वे ।

ऐकान्तिक वि० एकान्त व्याप्तिरिति ठञ् । अयमिचार्थिणि,
यस्य भाविनि । त्विया ङीप् । ऐकान्तिकी हरेर्भक्तिर-
त्मातायेन कल्पते इति उदाहरणम् ।

ऐकाहिक वि० एकाहे भव कादात् ठञ् । एकदिनविषयो
एकाहमन्ये भव । एकाहानन्तरं जायमाने चरे दिने
दिने एकवचने जायमाने चरे च पु० । ऐकाहिक चर
हन्ति तस्य भावास्तुतोर्ध्वमिति चरनाद्यन्तमन्व ।

ऐक्य न० एकस्य भव एक+यञ् । अमेदे एकस्वरूपतायाम् ।

ऐक्य वि० इचोर्विकार इचु-यञ् । इचुर्विकारे पुडादौ ।

‘ऐक्यं पुडवर्जितं’ मिति क्वटि ।

ऐक्यक पु० ऐक्यकोर्भावपदम् अच् वि० । स्वयंभवे चपे

‘ऐक्यं न० इच्छया कर्म फले यञ् तस्य न जुञ् । इच्छुदौ
हृदयके ।

ऐष वि० एषस्य हृत्पदगम्येदम् अच् । कृष्णचक्रमर्षादौ ।

ऐषोय वि० एष्या इट् ठञ् । कृष्णचक्रमर्षादौ ।

ऐतिह्य न० इतिह्य भारत्यर्थोपदेश अतिर्हिट्पदप्रकृष-
हेयइति यावत् स्तौये यञ् । भारत्यर्थोपदेशे । यथाव वटे
यस्य प्रतिवस्तुतोर्ध्वदि वरन्धरापदञ्जनायम् । न त्व के
भावेतद्व्युत्पन्नमय कथितम् ।

ऐन्द्व न० ऐन्दुदेवताऽस्य । भूमिरेगमने चन्द्रसम्बन्धिनि
वि० । सोमराज्याम् स्त्री० ङीप् ।

ऐन्द्र वि० ऐन्द्रस्येदम् ऐन्द्र+यञ् । प्रकृतसम्बन्धिनि । ज्येष्ठा
नक्षत्रे न० त्विया ङीप् । ‘ऐन्द्रो तमसुरैर्यर’मिति दुर्गा-
देवताधेयः । ऐन्द्रदेवताके वि० । प्राच्या दिशि स्त्री० ।

ऐन्द्रजालिक वि० ऐन्द्रजालेन चरति । भावाकारके । (वज्रिकर)

ऐन्द्रि पु० ऐन्द्रस्यापत्यं इम् । ऐन्द्रपुत्रे, अयने, अर्जुने,
छत्रोद्वानन्दे, काळे च । [एकाग्र्ये ।

ऐन्द्रियक वि० ऐन्द्रियेण प्रकाशय भुञ् । ऐन्द्रियजन्यप्रकाशेण
ऐर न० इरा अर्थं तद्विकारः । अयमने प्रकृतमोक्षस्य
प्रारम्भ च ।

ऐरावण पु० इरा एरा वनसुतक तस्य पूज्यपदादिति त्वत्वं
तस्य भव अच् । ऐन्द्रगजे ऐरावते ।

ऐरावत पु० इरा अर्जुनि गन्धस्य इरा+भट्टण् अर्थं इरा
पान् सप्तद्वारम् भव अच् । सप्तद्वारते ऐन्द्रगजे ।

ऐरावती स्त्री० इरा अयमय सप्तप मस्य व इरावात्
तस्य सप्तद्वार भवा अच् । विद्युति ।

ऐरिण्य न० ऐरिणे जपरे भव । लघुभेदे । (पाङ्गा) ।

ऐरेय न० इरा अयस्य तस्य भव टक् । अयमने भवे ।

ऐस् पु० इराया अपत्यम् । बुधपुत्रे पुष्करवोनामके त्वयो ।

ऐस्विस्वि पु० ऐस्विस्विना अपत्यम् अच् । कुनेरे ।

ऐशानी स्त्री० ऐशानो देवताऽस्या । उन्नतपर्वतदिशि ।

ऐश्वर्य्य न० ईश्वरस्य भाव । अणिमाद्यधिभूतिभूतिभेदे ।

ऐषमस् अयम् अस्मिन् वत्तरे नि० । वर्तमानवत्तर । [जात

ऐहलौकिक वि० इह लोके भव टक् द्विपददि । एहलौक

ऐहिक वि० इह भव कादात् ठञ् । इहलोके भवे तद्वीत

मरे रससम्बन्धिनि चन्द्रचन्दनादिचुखाहुभवादौ च ।

श्री

श्रीक पु० उच-क नि० यस्य क । मक्षिणि उपरि च ।

श्रीकस न० उच अहम् अह्नादित्वात् कृतम् । गृहे आचय-
भावे च । [उत्पण्] केचकोटे ।

श्रीकोटनी स्त्री० श्रीक आचय मूर्ध्वपदम् अहम् अयम् अहम् ।

श्रीवृ गोपणे, भूषणे, निवारणे च सक० शस्यत्वे अक० भा०
पर० सिट् । श्रीवृ न श्रीवृत् । [वृत्तकले च ।

श्रीव पु० उच-वञ् टपो च । समृद्धे, जलने, परम्पराया

श्रीवृत्त इ० अच गन् तस्याकरलोप, जट् पुष श्रीम् तत
स्वरूपे कार । प्रणवे । [श्रीशङ्ख-त

श्रीज बडे अद्-इरा उच-यक० सिट् । श्रीजय-ति-त

श्रीजस् न० उच अहम् अहोपे पुष । दीप्तौ अहम् अहम्,
प्राणवत्, मकार्ये, शस्यत्वे, श्रौतिमीक्षे प्रथमतःतीयादौ

विमरागौ, श्रद्धादिवैभवे, धातनेजि, शानेन्द्रियाणां
पाठने, काम्यपुषभेदे, गौडरीत्याम्, वैद्यकीके ‘अमरै

कलपुत्रेभ्यो यथा सन्निवृत्ते सधु । तद्दोष शरीरेभ्यो
धातु सन्निवृत्ते यथा’ इति सच्ये धातुरसमीप

वत्तभेदे च । अच् । श्रीजगद्गोऽयम् ।

श्रीजिष्ठ वि० अतिशयेनोन्नतौ श्रीजस्मिन् इट् गतो
हुक् । अतिउन्नतनि चारत्वे च । [उत्पिधान] गोपारे ।

श्रीडिका स्त्री० उ-ड तस्य नेस्व गौरा इट् स्तौये च कृत ।

श्रीडी स्त्री० उ-ड तस्य नेस्व गौरा ङीप् । (उडीध न. गौरा

श्रीड् ड० न० अया+ईयत् उगति उन्-रु दय ड । अयाडम्

श्रीड्पुत्र पु० श्रीड् पुत्रमस्य । अयाडये ।

श्रीष अपचारेण भा० पर-यक० सेट् । श्रीपति श्रीपति ।

श्रीत वि० आ+यञ्+क । अलज्जानी ‘श्रीतस्य प्रातःपुति’
पुति । पटे दीर्घत्वौ च ।

अतु वि० अर-तन् कट् शुण- । विहासे ।

अोदन ५० उन्द्-युच् नलोपो गुणश्च । भक्ते स्विताच्चे ।

ओदनपाकी म्त्रो. ओदनस्य पाक इव पाकी यस्या डोम्।

नीलकण्ठिकायाम् श्लोषभिर्भेदे च ।

ओदनी स्त्री० ओदन इवाचरति ओदन+क्लिप्-तत वाच
गौरा० डीप् । (विसेद्या) बलायाम् ।

म अथ-अथ-मन् तस्यातोऽलोपः पुनः । प्रणवे, चारुधे,
स्त्रीकारे, अोभिम्युक्तवतोऽयेति भाष्य । अयममौ, अपाकमौ,
अस्त्रीकारे मङ्गले, शुभे, भवे, मङ्गलि च ।

श्रील ५०. आ-उनक्ति आ+उन्द् क नलोमे छप्पो. दस
मावम् । भूरणे (श्रील) इति ख्याते कन्दे । चार्द्धे नि.

तज जेमे ददिह भा० पर० सक्० सिद्। कोलझति धौलझीत्

ਘੋਲਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆ ਚੁਕਾ. ਭਮ.

असङ्गति ते असङ्गति असिद्धत्वं न असङ्गीत् ।

ओष ५० उपचक्षुः दाहे ।
 ओषण ५० उप-ल्यु । कटुरसि (भास्व) इति ह्याते रक्षमेदे ।
 ओषधि स्त्री० ओषोठाक्षी भोक्तेऽल । ओष+धा-ङि
 लातिविषयत्वात् स्त्रीत्वे वा ङीष् ओषधी च । कलपाक्षान्ते
 ग्रीहिषयादौ । [इन्द्रालयपुरे ।

ऐहिकभोगसाधनकक्षान्ते ज्योतिर्मण्डले निश्चलतया
तारकाक्षयेण स्थिते भुवनामनौ नृपतौ ।

और्द्धदेहिक नि० जर्द्धो देहः प्रोतदेहः तत्त्वं सर्वं तस्मै देवे
वा आहादि वच् । अतदिनमारभ्य सपिण्डोक्तारणानं क्रिय-
माणे जनदानाहादिष्वप्ये कर्मकलाये । अतुमतादिनात्
ह्यपदेहो और्द्धदेहिकमप्यत्र ।

और्व उ० उर्वस्यापत्यम् अण् । वाहनामके तस्योर्वमृतितातत्वात्
तत्त्वानश्च भूगोत्रस्य दक्षिणशोभायाम् । उर्व्यां भवः ।
पांशुवर्णे ।

औलूक न० जलूकानां घण्टा. अण् । मेचकघण्टे ।

औलूक्य उ० वैद्येनिकदर्शनकारके कणादनुपौषाकावैद्येति च ।

औशनस न० उशनसा शुकेण मोक्तम् अण् । शुक्रमोते
उमपुत्राणां दम्भप्रणयनरूपे शास्त्रे च ।

औशीर न० वध-ईरन् किञ्च ततः प्रज्ञायाण् । सपुदितयोः
शय्यापीठयोः ।

औषध न० औषधौ भवः अण् । रोगनाशके औषधिभवे ह्यस्य,
रोगहारके द्रव्यमात्रे च ।

औष्ट्र न० उष्ट्रेर्द्धम् अण् । उष्ट्रद्वयादेर् ।

औष्ट्रक न० उष्ट्राणां व्यसूहः दुष् । उष्ट्रघण्टे । [गोदा

औष नि० औषे भवः यत् । औष्ट्रस्थानोच्चार्यमाणे उदकैरप-

इति औत्तरानाशतर्कवाचस्पतिमहाचार्यविरचिते शब्दस्तोममहानिधौ

स्वरवर्णादिकाः शब्दाः समाप्ताः ।

औत्तरवत् ।

कङ्काल पु० कं मुखं गिरो वा कालयति क्षिति कल-अच् ।
तद्गन्धर्वरहितगरीरारक्षितेभ्यश्चक्षुषे ।

कङ्कालमालिनु पु० कङ्कालानां मन्त्रादस्यस्य रणि । कट्टे ।
कङ्कु(ङ्कु) पु० ककि-उ । (काट्) धा० उभेदे । प्रथो-कस्य ग-
कट्ट-अत् । [लस्य हिते । कट्टेक्षितयत् ।

कट्टेस पु० कट्टेस ईलति कट्टे-ईल-इ । अशोककृत्वे । प्रथो-
कस्य रवे आ० पर० चक० सेट् । कसति अकषोत् अकषोत् ।
कस्य बन्धे, हेये च आ० पर० इति चक० सेट् । कसति अकषोत्
कस्य बन्धे चक० दीप्ती अक० आदि-आत् सेट् । कसते अकषिचट्
कस्य पु० कस-अच् । केये, इक्ष्म्यतिपुले, सुक्कज्ये, मेधे च ।
कसित्यां स्त्री० । भावे घ । बन्धे योभायाद् ।

कषाचक्षित ति० कष अचक्षितो विकीर्णो यस्य । विकीर्णकृते ।
कषाचक्षितौ विद्यमिति भारवि ।

कषामोड न० कषामोदयति आ० सुट्-णिच् अच् । (बाना)
इति श्याते गम्यद्रव्ये । [गवपतिवाङ्मे ह्ये ।

कषु स्त्री० कष-उ । स्वभावस्थाने (हृदिद्रा मानकं कषुरिति)
कञ्जर नि० उल्लिखित चरति कु चट्-अच् कट्टेज । अनिते । तकेन०
कञ्जित् अय० कायते इति कम् चोयते निचोयते अर्थो यथात्
कम्+चि-किप् प्रथो० मस्य इ । आभिनयितस्त्रात्राज-
ज्ञाने मन्त्रे, हर्षे, गङ्गये च ।

कच्छ वि० कच-बन्धे-छ, कित जवेन कुणाति दीप्यते छ-इ वा ।
जलभागे देगे । तटे पुद्गलकृमे, नौकाङ्गे च पु० । परिधा-
नाद्वेदे, (काष्ठा) वाराङ्गान्, नीदिकामासु (मिच्छी) स्त्री० ।
कच्छप पु० कच्छे पिबति पा-क । कुम्भे । श्विवा लातितात्
हीन् । नक्षुद्रवन्धमेदे च ।

कच्छहृद्वा स्त्री० कच्छे जलभागेदेगे रोहति रुह-क । हृद्वावात्
कच्छर वि० कच्छरस्यागिर रत्नस्य । कच्छं रोमवति । कुक्षितं
हृदति कृ+हृ-क कटादेश । परस्मैनामिनि । पुश्यां स्त्री०
कच्छु स्त्री० कचं टंमिं क्षति हो-ङ् । कच्छरारके रोममेदे
कच्छुस्त्री स्त्री० कच्छूं क्षति हुक-उत् टिप्ताम् हीप् । पटी-
मन्त्रायाम् । [आभनधी) गङ्गाम्, गम्यद्रव्याम् ।

कच्छरा स्त्री० कच्छूं रानि दशति रा-क । नृक्षमिध्याम्
कच्छोटिका स्त्री० कच्छरा टटिला वेष्टनं पट भस्त्रनिर्देष्टे
कुम्भं संमन रचय । कच्छवेष्टने । अर्धे आद्यानि स्त्रीत्वात्
टाप् कच्छवेष्टनयुगात् मायायाम् ।

कज रोचे (मौल) इति पर० चक० सेट् । कसति अकषीत् ।
कज्जल न० कुक्षितमीनिहा जपं येनैव दण्डात् चो० कट् ।
कज्जने । तद्वत्त्वान् कये पु० । कज्जमेदे स्त्री० टाप् ।

कज्जलरोचक पु० न० कज्जलं रोचयति हच-विच्-अच् ।
दोषाधारे (विषयच) । इति बहुभाषया इतिदे ।

कञ्जिका स्त्री० कञ्चि एतद् । वंशपाषाणाय (कञ्ची) ।

कञ्चुक पु० कञ्चि-उकन् । योधादेः । चोलागतौ कञ्चि लोह-
यस्मिन्, निम्बोके (खोवस) स्त्रीयां जूनिषाया वने च ।

कञ्चुकिन् पु० कञ्चुक+इति । प्राप्तामन उराधिकारिणि हार-
षये सप्ते जारे, यवे, चणके च । व्यावृद्धववे ति० ।

कञ्चुलिका स्त्री० कञ्चि-उल गौरा० लोपे खाद्ये कन् जने टाप् ।
स्त्रीयां भूषणमन्त्रे (काचलो) कनमात्रे । कञ्चुलोत्थयम् ।

कञ्ज पु० कमिष्यय्य जलादिवाचि तस्मिन् जले कृमि वा
लायते जन-ङ । पक्षे, केधे, काटयजवे विप्रवीजजातत्वात्
चट्टाजने च । [तस्य कप्यवर्णने केगात्त्वत्वात् ।

कञ्जक पु० कञ्ज केजरन कायति कि क । (मयना) पक्षिमेदे
कञ्जार पु० कं जलं जारयति जू-अच् । छर्जे, मङ्गणि च ।
उदरे न० । अचि । कञ्जरोप्यत् ।

कट गवौ आदि० पर० चक० सेट् । कटति अकटोत् अकटोत् ।

कट गवौ भा० इति पर० चक० सेट् । कटति अकटोत् ।

कट गतौ भा० पर० चक० सेट् । कटति अकटोत् अकटोत् कट्टः ।

कट हतौ वर्णने च आदि० पर० चक० सेट् । कटति अकटोत् ।

कट पु० कट-अच् कटयि च वा । कृमिगच्छस्वदे, कटिपार्श्वे,

गङ्गादिचक्षे आसने (माडुट) (इडमा) । अतिचन्दे, कटि,
दण्डे, शवे, शवरवे, शोषधी, इक्ष्म्याणि च । क्रिया-
कारके ति० । [चट रोहिण्यात् । कट्टरायत् ।

कटं वरा स्त्री० कटं हयोति कट्+इ-पञ्च स्मृ च् । (कट्) स्त्री०

कटक अस्मि० कट वृत् । मेघवाख्ये पर्वतवन्धगात्रे, वाङ्-

भूषणे वनवे, हस्तिदन्तपण्डले, चने, साष्टदूषणवे, रात्रभा-
न्याम्, केनायाद् । [कान्दविधि रात्रमे च ।

कटम् पु० कटं श्वते पु-किप् दीर्घच । सङ्गदेवे, विद्याभरे,

कट(टि)प्रोथ प्रोच-अच् कटस्य (कट्या वा) प्रोयोनाचविश्वः ।

श्विचि कटिदेगम्योमाभयिपुत्रे कट्याद् ।

कटभङ्ग पु० भङ्ग-अच् इव० । चैत्यभङ्गद्वारा राजनिगमे,

धान्यान् कृष्यच्छेदने च । [कृतायात्, अघराजितायाद् ।

कटभी स्त्री० कट इव भाति इ गौरा० लोपे । ओतिहृती

कटभ्रारा स्त्री० कट विभक्ति भट्, अच् स्मृ च् । (गम्यद्रव्याम्)

रात्रभायायाम् । श्लोकाचक्षे पु० ।

कटग्रहारा स्त्री० कटाने काययते कटं क्रमेण गौरा
चर्पदेव यन्त्रा (काटा) गात्रोन्नतमायाम् ।

कटोत्त पु० कटं गच्छे कटति आनेति अच् । कटाङ्गट्टी ।

कटायन न० कटस्थ हृण्वाधन यायनमुपनि वायम् । वोरणमले
कटाहं पु० कटमाहनि अ० हन ड । महिषोत्तिमौ, तेम दे

पाकसाधनप्राप्ते, खर्परे, नरके च ।

कटि(टी) स्त्री० कट-रन् । शोणिते (काकांस) । कटिजारा
नलात् वा डीप् । [वर्णनं च ।

कटिच न० कटिं त्वायते वै-क । काश्चात् कटिचले कटि-
कटिस्त्व पु० कट-रन् । कारयेत् (करेत्) ।

कटिस्थ न० कटौ धार्य स्त्रुत् याक० । कटिस्थे कापांस-
रक्षिते धातुमे वा स्त्रुत् (चुनथी गेट) । [बहुधा धार्यते

कटौतल पु० कट्या तलमाभ्यदस्य । वक्रखट्टे यतोऽभौ कटिदेमे
कटोर पु० कट-रन् । जवने कन्दरे, च । कट्या न० ।

संघाया कम् नितम् । तद्वत्, तीक्ष्णं, मत्सरणि च वि०

कटु न० कट-उ । दूषणे, दुष्टकार्ये, रक्षभेदे (भाण) तद्वति वि० ।
चम्पे, चीनकपूरे, पटोले, कटुकीलतावाह्य स्त्री० वा डीप् ।

कटुक पु० कटु स्त्रुत् संघाया वा कम् । पटोले, सुगन्धितम्,
अमृतमे (आकन्द) कुटमहणे, (कुरी) राजसभने (राज

वर्षा) गुच्छीमिषुलीमरिचकृष्टे मिक्तानि न० । [कम्पूने च

कटकन्ट पु० कटु कन्दो मूलं यस्य । मिषुहवे (सजना) धार्जके,
कटुकफल पु० कटुकं फलमस्य । कटोले ।

कटुका स्त्री० कटु-रघायां कम् । (कटुकी) कटुरोहिण्याम्,
माखल्या राजिकाया, (राजवर्षा) तिक्तावाहके च (तिक्तावाट)

कटुकी स्त्री० कटु-रसायें कम् गौरा० डीप् । (कटुकी) कटुकायाम्
कटुकीटक पु० कटु कीट स्त्रुत् कम् । मयके । [पवित्रि ।

कटुकाय पु० कटुस्त्रुत् कायो यस्य । (तिक्तिर) स्टिडिम-
कटुप्रम्य पु० न० । कटुर्धर्मस्वरस्य । मिषुलीमले, गुच्छीमले च

कटुच्छट पु० कटु च्छट् पत्वं यस्य । तगरहले (दमर)
कटुतिक्तक पु० कटुदासौ तिक्तेति ज्यैष्ठ्ये कम् । भविष्ये,

मणहणे च कटुत्वस्याम् स्त्री० टाप् अत इत्थम् ।

कटुतुम्बी स्त्री० कम् । (तिक्तावाट) अवाभेदे । कटु तुम्बं
सुखनसा ङिप् कटुतुम्बेऽप्यत्र । [निकमप्यत्र ।

कटुतय न० कटुना तयम् । गुच्छीमिषुलीमरिचानां त्रये । कटु-
कटुत्ला स्त्री० कटु दलं यस्य । (काकुल) कर्कशात् ।

कटुफल पु० कटु फलं यस्य । पटोले । श्रीवल्लीहणे स्त्री० ।
कटुभङ्ग पु० कटु भङ्ग एकदेशो यस्य । शुद्धताम् । कटुरवि

भङ्ग हितकारी कर्म० कटुभङ्गेऽप्यत्र ।

कटुमञ्जरिका स्त्री० कटुर्मञ्जरी यस्या । अद्यापार्गे ।
कटुर न० कटु विपाके कटुरसराति रा-क । तर्के ।
कटुरस पु० कटुमिहणे रसो धनिर्गन्धः । भेदे ।

कटुरोहिणी स्त्री० कटु सती रोहति णिन् कटुकायाम्
कटुवार्ताकी स्त्री० कम् । अतः कटुकारिकायाम् ।

कटुवीजा स्त्री० कटुवीजं यस्या । मिषल्याम् ।

कटुस्त्रुत् पु० कटु स्त्रुत् तैनादिदपो नियोगो यस्य । मृषे-
काटार पु० कटो क्त कटुमावरणम् कटुकाति ङट-अप् । (काटार)

असभेदे । कट-रुण् कटारकोऽप्यत्र ।
कटुफले पु० कट-क्षिप् कटु फलं यस्य । (कायफल) श्रीदर्शी-

हृद्ये गात्रायां (गात्रार) दृष्ट्याम्, काकुमाचाम्, वार्ताक्याह्य
कटुर न० कटु भरन् । तर्के, दधिभरे व्यञ्जने च ।

कटु स्त्री० कटु-गुणचनस्याम् डीप् । (कटुकी) कटुकायाम् ।
कटु आध्य ने (उत्कृष्टापूर्वककरण) वा वुरा० उभ० प्रले

भा० पर० सक० सेट् इङि । कटुयति ते कटुति ।
व्यक्तात्तु त व्यकटोत् । [अकाटोत् ।

कटु शस्त्रजीवने आदि० पर० व्यक् सेट् । कटति अकटोत्
कट आध्याने उत्कृष्टापूर्वककटोत् इदित् भा० आत्म० कट०

सेट् । प्रायेणोत्तमं । अत्र खड्गे उदकखट्ट । [तिरि च ।
कट पु० कट-अप् । सुभिभेदे कटुपीडयावाह्याद्याम् तच्छाख्यार्थे

कटाकु पु० कटु बाहु । पक्षिभेदे ।
कटिञ्जर पु० कट-रन् कटिं कटिनं भरवति कृ-रिण्व कच् ।

श्रुयो० सम् च । त्वस्याम् पलायहणे वज्रावाह्य । [क्रे०
कटिनं लि० वट-रन् च । क्रूरे विधुर कटोरे स्त्रुत् च म्याख्याम्

कटिनपट पु० कटिनं पटमस्य । कच्छपे ।
कटिनी स्त्री० कटिनं गौरा० डीप् । दण्डेयनवाधने कृष्ये ।

खटकायाम् । कटिनो विषयोति निष० स्त्रुत् स्त्रुत् कम्
अनैवाथे । [माख्याच्छविरिति भाव ।

कटोर वि० कट-थोरन् । कटिने, पूर्वे च । कटोरताराधिप
कट भेदे रक्षणे च वुरा० इदित् उभ० सक० सेट् । कटु-

यति ते अचकृष्टत् त । [अति अकृष्टत् ।
कटु इधे भा० उदित् उभ० सक० सेट् । कटुति ते अक-

कट भवत्ये तदा० पर० सक० सेट् । कटति अकाटोत् अकटोत् ।
कटक न० कट-अच् चक्षायाम् कच् । [करकच्] उरणभेदे ।

कटुङ्गर न० कटु गिरति गृणाति वा अच् नि० सम् ।
माषघटादिषु छे (आगटा) वृषे ।

कटुहरीय वि० कटुहरणमिति । शुभभरणयोग्ये गगटौ ।
कटुख पु० कट-अच् च । याजन टिकायाम्, (डाट) कोणे,

मानभावे च ।
कटुखी स्त्री० कटुखो मुखया विद्यतेऽस्या अर्थ आद्यचि
गौरा डीप् । (कलवी) शाकभेदे तस्या कटुभ्रम्यस्यात् ।

कण्टार पुत्रश्च मेघने आरन् मलयकादेशम् । पिङ्गवर्णः । तद्वति
 ति० । कर्मकण्टकहारभाषा इति भाष ।
 कण्डु कार्मण्ये भा० पर० अक० सेट् । कडुति ककट्टेत् ।
 कण शरत्सरे भा० पर० अक० सेट् । कषति कषाणोन्
 यकणोत् । णिचि कषोक्कत्त त कषकण्णत्त । णिचि कष-
 कण पु० कण निमीलने अण् । धान्यादेशतिसूक्तान्ते, वेरे च
 गौरा० हने च यन्जीरके स्तो० । अस्याथे टाप् । बुडाये,
 जीरके शिन्ध्याम्, जेतभीरके च । [कषत्त अचकायत्त त
 कण निमीलने बुडा० उम० अक० सेट् । काषयति ते । यन्जी-
 कषाजीरक न० कर्म० । कडुजीरके ।
 कषामल्ल पु० मल्ल-अण् उप० । श्यामचटके कषादे पुनौ 'कष'
 भक्षयतामुत्तरिणालिनि प्रकाशिका । लुप् कणमघोष्यत्
 कणिक पु० कणभित्तने अण् अस्त्वै उन् । गोपमूर्च्छे, (मरदा)
 अतिच्छन्ना । अन्निमन्त्रणे च स्तो० ।
 कणित न० कण अतिस्त्रे क्त । दीडितामा मदे ।
 कणिष्ठ न० कषो विद्यतेऽस्य इति कषो तं शक्ति यो च ।
 मल्लमञ्जरी धायादिमौ च ।
 कणोयस् ति० कषन् ईषत् । कषमाले ।
 कणो अय० कण-के । अभिषापातिगये ।
 कणोर पु० कष एट् । कणिष्ठारहणे । श्याया इतिन्यास स्तो०
 कण्टक पु० कटि खलु । अथपि, कडुयन्त्री रोमाश्च,
 मल्लायस्मि दुमाहे (काटा) 'मल्लान्दुनकर्मणि केष्ट-
 उक्तञ्च कट्टकमि वि लोतिषोती मन्त्रे, तद् कट्टकम-
 कटमल्लान्ते च । [तिष्ठत् ।
 कण्टकद्रुम पु० मण्डकाशितो द्रुम शक० । शम्भुवीडवे
 कण्टकप्रारुता स्तो० ११० । इतज्जुमायम् ।
 कण्टकफल पु० कण्टकाभित फलं यस्य । पनचटके (काटान्)
 कण्टकिकचोऽयम् । [वैगुण] तस्याहने कण्टकाचितत्वात्
 कण्टकटन्ताकी स्तो० कण्टका चता इत्यङ्गी । वाताक्याम्
 कण्टकत्रैणी स्तो० कण्टकाका ग्रेयो यम् । कण्टकायाम् ।
 कण्टकारिका स्तो० कण्टकान् द्रव्यै कण्टकन्-क-खल
 खनामस्याते टट् । फले षि नून् ह्रितव्यादित्वात् स्तो०
 कण्टकारी स्तो० कण्टकन्-क-खलु । इहाम् । कचेऽपि
 तस्य नून् ह्रितव्यादित्वात् स्तो० ।
 कण्टकाशुन पु० कण्टकमग्नानि अण्-लु । उह् ।
 कण्टकित ति० कण्टको रोमाश्चो जातोऽस्य इत्यच् । आन-
 उपके पीतिकण्टकितलवर् इति कृषार ।

कण्टकिञ्च पु० कण्टकन्-इति । मल्लमदे, यन्जीरके वि-
 ह्वतटके (दरचो) गोचरे, एटिरहने वररहणे अग्नेदे
 (वेड वाय) । वाताक्या गोणभिरुप्रास स्तो० ।
 कण्टकिल्ल पु० कण्टकन्-इत्यच् । (वेडाम्) । अग्नेदे । [याम्
 कण्टकिल्लता स्तो० कण्टकिनी जता कर्म० । (गम) लुपुपोत्ता
 कण्टको स्तो० कण्टकन् अग्रादित्वात् गौरा० डोर् ।
 वाताकोभेदे । [इहाम् ।
 कण्टतनु स्तो० कटि अण् कण्टा कण्टकान्तिता तनुर्धया ।
 कण्टटभा स्तो० कटि-अण् कण्ट टल यस्या । जेतस्याम् ।
 कण्टमत्त पु० कण्ट कण्टकान्तिव पत्त यम् । भिक्षुतहणे ।
 कण्टपतफला स्तो० कण्ट कण्टकान्ति पत्त फलञ्च यस्या ।
 अह्वदग्याम् । [इतटट् । (वरचो)
 कण्टपाट पु० कण्ट कण्टकान्ति पाटो मूलं यस्य । वि-
 कण्टफल पु० कण्ट कण्टकान्ति फलं यस्या । गोचरे
 पनचटके चवाकटके, एटिरहणे च ।
 कण्टल पु० कण्ट-मल्लयौ यो वच् । शतुवे (शरवण)
 कण्टवल्ली स्तो० कण्टा कण्टकान्तिता वल्ली कर्म० । अन्नीकिते
 कण्टात्तगया स्तो० कण्टा अर्चगया कर्म० । गोणभिरुप्रास
 कण्टालु पु० कटि-यालु । इहाम्, अग्नेदे वाताक्याम् ।
 कण्ट पु० कण्ट-तस्य जेतम् कटि अण् वा । पोषादुपामे,
 मदनचणे, अग्नेदे, होमकृष्णहोमोऽङ्गिमिनस्याने च ।
 कण्टतलासिका स्तो० कण्टतवे अथकण्टवक्ष्यस्थाने काले
 काट खलु । कण्टोपामन्त्रकर्मदौ ।
 कण्टागिनि पु० कण्टे अग्नि पाका कर्मस्य । पौष्टि, तस्य
 कण्टाव उदयमानेचैवाग्ने पाकाहोता भित्वात् कण्टा
 मितम् । [अग्निने च । जने गोक्षीमेष्टे च स्तो० ।
 कण्टाल पु० कटि-यावच् । एरण्ये कोण् बुद्धे, उह्, गौकहे,
 कण्टिका स्तो० कटि-लुप् । (एकन्ट) कटामन्त्रने ।
 कण्टी स्तो० बुद्धे कण्ट अस्याथे डीप् । अथकण्टवहनरत्नान्
 कण्टीरव पु० कण्टा रवो यस्य । भिक्षे, अचमजे, कपोते च
 कण्टेकाल पु० कण्टे काट सप्तम्या अणुम् । महेदे ।
 कण्डन न० कटि-लुप् । उचसादिमा तण्डु उदेर्निर्गुपदा
 अम्यादने (काटान्) । [कण्डनी चोदुग्मायति मत्त ।
 कण्डनी स्तो० कण्टपतनेच कटि लुट् । मणवे उह्वये च
 कण्डिका स्तो० कटि खलु । वेदकदेय ।
 कण्डु स्तो० कटि-ट । गमयपणे, तत्कारके दोने च (पुनश्चान्) ।
 कण्डु(शूद्र) पु० कण्ड, कण्ड् वा राति रा क । कारव-
 मतायम् (वरचो) अथपिह्याम् (अ नज्जयी) स्तो० ।

कण्डू स्त्री० कण्डूञ् यत्रविषये सदाहिलात् क्षिप् ।
 कण्डूयने गालवर्षणे । 'कयोत्तकण्डू'मिति कुमार ।
 कण्डूकरी स्त्री० क-टक् उप० । अकृमिष्याम् (आलक्ष्मी) ।
 कण्डून् ३० कण्डू हन टक् । आरब्धे गौरवर्षणे च ।
 कण्डूनि स्त्री० कण्डूय जित् । कण्डूयने गालवर्षणे ।
 कण्डूयन स्त्री० कण्डूय क् ल्युट् । कण्डूय गालवर्षणे ।
 कण्डूया स्त्री० कण्डूय क् कण्डूय-च-स्तीनात् टाप् । कण्डूय
 कण्डूय ३० कण्डूय-मन् । कण्डूयान्ते गौरवे । कण्डूयुक्ते नि०
 कण्डूयोल ३० कण्डूयोल । वयादिरचिते धान्यस्यापनयाने ।
 (डोह) उक्ते च । [शोक]।
 कण्डूय ३० कण्डूयानोरो यस्यात् १०० । अकृमोदे (अया-
 कण्डू ३० कण्डूय-नन् । उगिभेदे । पमि न० ।
 कतक ३० तन हसि कस्य जलस्य तयो हस प्रकाशो यस्यात् ।
 १०० (गिराङ्गी) हसभेदे । यस्य कस्य कस्यकात् कस्यकात्
 कतम नि० कित्+तमच् । वज्रना कयो एकस्य कतिप्रभेदेऽप्ये
 ततमच् । वज्रना मध्ये एकस्मिन् आ तत्रिभेदे विशेषधर्म
 शानाय श्रेते । द्वयोर्मध्ये तथापि इतरच् । कतर ।
 कति नि० कित्+इति । कस्यमन्दपरिणामय श्रेते ।
 कतिपय नि० कति+अयच् इक् च । कतिप्रभेदे ।
 कर्षुण कुक्षिं तथं को कदादेश । प्रची (पाकुतिवा) कुक्षि
 काया (पामा) सुगन्धित्वे च ।
 कत्तोयं न० कुक्षितमोषा गोवं यत् । मद्ये ।
 कत्य छायाया आ० आत्+अक् । सेट् । कत्यते अकत्यिच् ।
 कत रैपिये अट्+पुटा०उभ०अक् । सेट् । कत्यति ते अकच
 मत् त । [अधीकयत् न अकचयत् त ।
 कथ शब्दरचनाया अट्+पुटा०उभ०अक् । सेट् । कथयति ते
 कथक नि० कथ क् लुक् । तत्त्वनिर्णयार्थं वादरूपकथाकर्तृरि,
 कथोपजीविनि नाट्यवर्ष०कर्तृरि च । [रमनालये ति जाध
 कथङ्कारस् कथ०कथम्+त यधुन् । कथं तत्वेत्यर्थे । 'कथङ्क-
 कथयन् कथ० कथम्+चन । केनाशेनेत्यर्थे ।
 कथक्षित् कथ० कथम्+क्षि । कथयन्नायं अतिवज्जेनेत्यर्थे च
 माथान् कथक्षिप् धारयितुमिति रसमञ्जरी ।
 कथम् कथ० कित्+प्रकारणे यत् कदादेश । केन प्रकारेणेत्यर्थे
 कथमपि कथ० कथम् च यवि च ह० । अतिवज्जेनेत्यर्थे अति-
 गौरवेणेत्यर्थे च । [यत् । यत् । कित्प्रकारपान्ने ।
 कथम्भूत नि० कं प्रकार भूत प्राप्ति कित्+हिवीयान्नादपि
 कथा स्त्री० कथ-अ । कथने, प्रबन्धकथनां काव्यकथां प्राप्ता
 . कथा विद् । परम्पराख्या या खान् या मताख्यायिका

मुधैरित्युक्तस्य वाक्ये प्रबन्धरचनाया कादम्ब्यादियन्ते,
 पञ्चमतिपक्षोपन्यासेन विचारण्याया, वादरूपे वाक्ये च ।
 कथाप्रसङ्ग ३० कथायां प्रसङ्गो यस्य । वावट्के । गोपीवधने
 बाह्वे, विषयेषु 'कथाप्रसङ्गेन अनेहदीरितादि'ति भारवि-
 कट्ट रोदने, वैकुण्ठे अक० आह्वाने मक० आ० इदित् पर०
 सेट् । कन्दति अकन्दोत् । [अकादिप् । अक्-कदयति ते ।
 कट्ट विह्वलीभावे दिवा० आत्+अक् । सेट् चटादि । कट्टते
 कट्टध्वन् ३० कुक्षितोऽप्या कदादेश गतः । ह्रमये । [ल्युट् । युक्ते
 कट्टन न० कट्ट अक्-ल्युट् । पामे, मङ्गे, मारणे च । आधारे
 कट्टस्व ३० कट्ट-अयच् । सुनामख्याते इत्ये । सर्वे देवताड
 हये । वधूदे च न० । खां कन् । सचे म० ।
 कट्टगोलकन्याय ३० कट्टगुणस्य गोलके यथा सञ्चार्य
 वेध युगपत्पुष्पापातलक्षिकादयो एकदोसप्तौ इत्यात्मभेदे
 कट्टरं ३० क ज खं इत्यादि पञ्चाक्षर । अतएव देरे (काटाव-
 चा) इत्यभेदे च । [क । विह्वलिते, दूषिते च ।
 कट्टयति नि० कुक्षितोऽप्ये कट्टयन्त करोतीति अक् कर्त्तृणि
 कट्टयं नि० कुक्षितोऽप्ये खामी कृतानि० । अति विभजे अदा-
 मरि, मुष्टे । 'आत्मानं धर्मकृत्यञ्च उवाचाराच पातयन् ।
 यो लोभात् सङ्गिनोऽप्यर्थान् च कट्टयति अत इत्युक्त
 लक्षणेऽप्येव कट्टयकारके च ।
 कट्टस्य ३० कट्ट-कचच् । रमाह्वये । कजा दत्तात् टाप् । प्रत्री
 कतायां (पाकुतिवा) प्राप्तिहीनत्वे च । [पताकायां, मगभेदे च
 कट्टली स्त्री० काय दस्यते त्वगादौ उल्लाङ्गस्यात् । रमाह्वये,
 कट्टलीकुसुम न० इत० । (मोषा) कट्टोऽयम् ।
 कट्टलीदण्ड ३० इत० । कट्टलीमध्यस्थे दण्डाकारे प्रदार्थे (पोड)
 कट्टा अय० कट्टिन् कावे कित्+दा कदादेश । कट्टिन् कावे इत्यर्थे
 कट्टाख्य ३० कुक्षिता आख्या यस्य कदादेश । (कुड) इत्ये
 कट्टाचन कथ० कट्टा-चन । अतिवर्द्धिते कट्टिचित् कालेऽप्ये
 चित् । कट्टाचित् अय० कट्टा-चित् कट्टाचनार्थे कट्टा-
 योत्यर्थे च । [तद्वति नि० ।
 कट्टुपाय न० कुक्षितम् ईषड्वयं को कदादेश । ईषड्वये ख्ये ।
 कट्टु ३० कट्ट-ह । चिह्नयवर्षे । तद्वति नि० नागभातरि स्त्री० ।
 कट्टू स्त्री० कट्टु+उपप्रायस् । नागभातरि कट्टुपयत्नाम् ।
 कट्टू(कु)पुत ३० इत० । सर्वे । कट्टू(ह) उवाचोऽप्यर्थे ।
 कट्टद नि० कुक्षितं अदति कुट्ट-अक् कदादेश । गर्हितवा-
 यनादिति । [अकामोह
 कट्टं प्रीति कथ० मतो क० आ०वर० सेट् । कनति अकनीह
 कनक च० कन-यन् । सचं, चिह्नकच, तथापि इहूरे इहूरे च

कनकक्षारि उ० कनकस्य तद्वद्भाषणाय चोद । (सोहागा) टङ्गे
तत्सम्बन्धो हि भट्टेति कनकं दूतति ।
कनकच्छत्रं न० कनकच्छत्रं कनकं यस्य चाक० । राजच्छत्रे ।
कनकप्रसवा स्त्री० कनकमिव प्रसवः पुष्पं यस्या । स्वर्ण-
केश्याम् ।
कनकरत्न उ० कनकमिव रत्नो यस्य । हरिताले ।
कनकलोडव उ० कनतोति कना दीप्ता कला अवयवः तथा
उडवति उट्+भू+ञच् । (२५१) राजनिर्घोषे ।
कनकाचल उ० कनको । सुमेरुपर्वते, धान्यचलादिषु दृश्य
ताम्रियपर्वतेषु मध्ये दन्तये स्तूपेपर्वते च ।
कनकाध्यन्त उ० ७३० । सुवर्णरत्नस्य तद्वदधिकते ।
कनकारका उ० कनकं देयं यथा तथा कच्छति सर्वतो
व्यतिरेकित्वात्-सुन् । कौशिकारहणे ।
कनकालुका स्त्री० कनकनिर्मिता आलुः नंदाया कम् ।
अहारे (भाटी) वीर्यकण्ठे च ।
कनखल उ० वीर्यभेदे ।
कनिष्ठ वि० अथनैवातिशयेन अत्यो युगा वा इदम् कना-
' टेज । अतिदूति, अत्यल्पे, अतुल्ये च । अतुल्यता सर्वो-
भ्यः सुदाहृता च स्त्री० टाप् । कनिष्ठभातः पत्राणामपि
अजादित्वान् टावेत् ।
कनी स्त्री० कन-ञच् गौराः स्त्री० । इतिरि ।
कनीनिका स्त्री० कन-ईन संज्ञाया कन् टाप् अत एवम् ।
अज्ञाताराया, कनिष्ठाह्वयो च ।
कनीयस् वि० अवयववोरतिशयेन सुषा अत्यो वा ईवत्
कनादेः । इत्येवमप्यन्तरं सुवर्णरे, अतुल्ये च । अत्राहं ।
कनीयस न० कनी दीप्तिं तस्यै यति यत्-ञच् । तावे ।
कान्तु उ० कन-ञ । कामदेवे । कृदन्ते न० । नं गृह्यन्तीति कन्+
अल्पन्ते य । उपपत्ति वि० । (वृत्तचन्द्रे) (काया)
कान्ता स्त्री० कन यन् । पश्यन्तीति (काय) कान्त्यधिकतरे-
कान्त्यारी स्त्री० अतिक्लृप्तकृत्तलात् कान्त्यापि कान्ताति केनेन
मविगति अ-ञच् । उपप्रेषणये इत्ये ।
कान्त उ० न० कान्त्यति कान्त्यति वा कटि-उच् दिष्ट अच्,
पञ्चमा । अरुणे (योग) मन्त्राद्यन्ते, अरुणे च (नारद)
भेदेऽपि । [सुष्टोमी] इति यस्मिन् कान्ते च ।
कान्तमुक्षी स्त्री० कान्तोद्भास्य मुक्षी इति । मुक्षीभेदे,
कान्त उ० कटि-उट् । इतिरि । [उच्छ्रित्]
कान्तमला स्त्री० कान्त्युक्तं यस्या । कृत्वादेवभाषात् ।
कान्त उ० स्त्री० कन् अन्ते दीप्तं दन्+उ-ञच् । कटि-

कारे गिरिवितम्बेदे सुहायाम्, स्त्रीत्वे ट् प् ङेप् च
अङ्गुये उ० । पार्श्वे न० ।
कान्तराकर उ० इत० । पर्वते ।
कान्तरान्त उ० कान्तरा+अन्त्ये लच् । गर्भाग्रहणे प्रस-
वणे (पाकुल) आघोट इत्ये च । [प्रापाणभेदे]
कान्तोद्भावा स्त्री० कान्तरे उद्भवति उट्+भू-ञच् । सु-
कान्त्य उ० कम् सुञ् तेन तत्र वा ट्पति कम्+इप+उच्,
कम् कृत्वा दीर्घात् षा । कामदेवे ।
कान्त्यकार उ० कान्त्यश्च रूप एव । स्त्रीविभक्त्ये ।
कान्त्यजीव उ० कान्तं जीवति उट्पति जीव लिच्
अच् । कामरुद्रनामकहये ।
कान्त्यमूल उ० कान्त्यस्य मूल इव । इत्यपि कान्त्ये ।
कान्त्य न० कटि-कञच् । कपादे नदादुरे, कट्यध्वनी कप-
वादे, कान्त्यमितायाम् च । कान्ते, सुते कान्ते च उ० ।
कान्त्यो स्त्री० कान्ते जीवते स्त्री-ङ, कटि-कञच् वा गौराः स्त्री० ।
कान्त्ये पुण्यभेदे, पताकायाम्, पद्मबीजे, भूतिहृदयात् ।
कान्त्योक्तुमुस न० ६०० । भूमिकान्त्योक्तुम्, कान्ते च
कान्त्यईन उ० कान्ते वति इत्य-ञच् । अरुणे (योग)
कान्त्यवर्णी स्त्री० कान्त्यारम्भ वर्णी । मन्त्रकर्त्रीत्याम् ।
कान्त्यारुण उ० कान्त्यारम्भ । अरुण शक्रः (योग) अरुणे
कान्त्यु पुण्योः कान्त्यु उच्यते । (ताथीया) अद्वैतीयानि
कान्त्युक्तं तैत्तिरीयसिद्धिः । तदुक्त्यादेः अन्त्यपातमाने
च गौतमे कान्त्यारम्भमिति कति । [ति कान्ते ।
कान्त्य उ० यदि उक्त । नेन्दुके, 'चा कान्त्ये' कान्त्युक्त्ये
कान्त्युक्ती वि० कान्त्युक्त्ये विना कान्त्युक्ते पक्तं तदुक्तादि ।
कान्त्यया भक्त्यनुमादौ । कान्त्युक्तानि तैत्तिरीयसिद्धिः
कान्त्योड उ० कटि-उट् । अतोत्पत्ते । तीतोत्पत्ते न० ।
कान्त्योड उ० कान्ते इत्ये उच्यते । कृदन्ते ।
कान्त्य उ० कम् अन्ते भारवति वरः । वेदे । कम् निरन्तरम्
वरा । पोषायाम् स्त्री० ।
कान्त्य उ० कम् मित्रो भोक्तेऽन्त्युक्तं कम्+भा वि । पोषायाम् ।
कान्त्य न० कटि-ङ । वातके, मूत्रायात् ।
कान्त्यका स्त्री० कान्त्या कान्ता कान्ता+कान्तादेः कन् निवर्त-
तात् वेदप । 'कान्त्या दम्ये प्रोक्षति कान्त्युक्त्या द-
वर्तयति कुमायाम् ।
कान्त्या स्त्री० कन-ञच् कान्त्या कान्त्येति मित्रात् इत्यपि
इत्ये इति न ङे । अन्त्याया इत्यपि, 'मित्रात्' इति
पठे इत्ये च ।

कन्याकुलं पुं कथाः कुला यत् । कान्यकुब्जदेशे तत्र हि
 वसुना 'कथाशतस्य कुलं व' इति रामायणकथा ।
 कन्याट्ट पुं कथा व्यटयत् यत् । वामनने ।
 कप चलने (मौल) पर० व्यक० सेट् । कपति व्यकपीत् व्यकापीत्
 कप चलने भादिः इति व्यक्त० व्यक० सेट् । कम्पते व्यकम्पट
 कपट पुं न० के भूति नि व्यपे पट इवाच्छादक । अन्यथास्त्रि-
 तस्य वस्तुनोऽन्यथास्त्रिणाच्छादने ।
 कपटिन् त्रि० कपट+इन् । कथयति । चीनाभासमस्त्रय्ये पुं ।
 कपर्द पुं पर्व पूरणे क्पि रात् वज्रोपे पर० पति० । कस्य
 गङ्गाजलस्य परा पृथ्वां दासति शुभ्रति क+पर+इप्-क ।
 कदमटासम् । केन सुखेन पूतिं दासति द-क । बराटके
 व्यस्ये कन् स्त्रीत्ये टाप् अतरन्वम् । कपर्दिकायम् ।
 कपटिन् पुं कपट+अस्ये इति । कदादेने ।
 कपाट स्त्री० न० कं शातं शाटयति वङ्गिर्गमयति षट् किच्
 अच् । द्वारारण्येन वातरोधके स्तन, मण्ड्याते काष्ठादौ ।
 अणन्वात् स्त्रिया ङीप् । कपाटीत्यप्यत्र ।
 कपाल पुं न० के जलं पातयति अच् । घटादेरवयवे शिरोरिस्थि,
 यतीनां भिक्षापात्रे, कपरे च । कौमकप-कालम् । वनूचे,
 कुट्टोगभेदे च ।
 कपालधत्तु पुं कपालं मल्लव शिरोरिस्थमयं पालं विभर्ति
 भ-क्प् । विने । [शिने] इगांया स्त्री० ङीप् ।
 कपालमालिन् पुं कपालानां माला विद्यतेऽस्य इति ।
 कपालिका स्त्री० घृते कपालस्यार्धे कन् आत् इष्यम् । भञ्ज-
 नस्यवक्षश्चे (छापरा) । [क] तद्वति त्रि० ।
 कपि पुं मौल कप-इ । वारदे, रत्नवन्दने वरादे, कपिलवर्णे
 कपिकच्छ् स्त्री० कपीनामपि कच्छ यस्याः ५५० । (आल्लुकी)
 कपिकच्छुतेनै श्लोकमिच्छाम् ।
 कपिका स्त्री० कप-उन् । नीलमिश्रवारहणे ।
 कपिकेतन पुं कपि केतन ध्वजवर्णं बिहं यत् । अर्जुने
 कपिध्वजोऽप्यत्र । [तयात्वात्
 कपिच्छा स्त्री० कपीनां पूरेण । आम्नातकहणे तस्य सकुलेन
 कपिच्छूत पुं कपीनां पूत इव नियम् । आम्नातकहणे ।
 कपिज पुं कं जलमिश्र पिश्रुते वयंते पिजि क नक्षोपः ।
 (पिशारत्त) मिहके ।
 कपिञ्जल पुं कपिश्च पिश्रुते पिजि-जलच् । कौरविकिरी,
 वातके च 'कपिञ्जल' नामनेति नृति ।
 कपित्य पुं कपिनिष्ठस्य तत्कलपित्यत्वात् म्या क छप् ।
 (कदमेन) हृदभेदे कपित्यवदराणम् इति भागवतम् ।

कपित्यत्वं पु कपित्यस्य त्वगित्त्वं वल्कलमस्य । एतवानुकहणे
 कपित्यास्य पुं कपित्यं भवार्थं यत् । गोलाकुलास्ये वानरभेदे
 कपिप्रभा स्त्री० कपामपि प्रभा स्रग्धुप्रसारीः स्याः । (आल-
 कुमी) कपिकाशम् ।
 कपिप्रिय पुं इत० । आम्नातकहणे कपित्ये च ।
 कपिरथ पुं कपि कृतुमान् रथरत्न वाहनम् यत् । रामवन्दे
 कपोरये यत् । अर्जुने ।
 कपिषा पुं कव-इत्थ पादेयः । आमी, वाद्यदेवे, शङ्ख-
 ण स्तरागणे सुनिभेदे, य च कर्हमप्रजाणतिरो देवहर्षा
 भगवत्केन जान । कुक्षुरे, दानवभेदे, पिङ्गलवर्णे च
 तद्वति त्रि० । स्वर्णशर्पायां वति, नदीभेदे, रत्नप्रययोगात्
 शिङ्गायां युक्तीरकनामद्विगजकरिण्याश्च स्त्री० ।
 कपिलधारा स्त्री० कपिलेव शुद्धा धारा यस्याः । गङ्गायां
 'स्वर्गनद्याम्' । कपिलानां धारा दुग्धधारा यत् । काष्ठा
 प्रविष्टे तन्नामकतोर्धे ।
 कपिलशिङ्गायां स्त्री० कर्ह० । पीतपुष्पयुतायां शिङ्गायाम् ।
 कपित्याची स्त्री० कपिलमक्षित्वं पुष्पमस्याः । पीतपुष्पायां
 शिङ्गायाम् । [इत्थे] ।
 कपिलशिव पुं कपिलश्चेत्याश्चरणात् कपिलवर्णाश्चदेवाश्च
 कपिलोसफलता स्त्री० कपिलोमन्यपि फलं कष्टयनमस्याः ।
 (आशकुम्भी) इरावतायाम् ।
 कपिलोष्ठ न० कपितुल्यां पिष्टं नो, कं धातु । पित्थे ।
 कपिवत्ता पुं कपेर्वत्तामिव वल्कलमस्य । नारदे तस्य प्रापक-
 कपिहत्यास्यत्वं पुराणे प्रसिद्धम् । [आम्नातकहणे] ।
 कपिषट्ठान्य पुं कपिषु वदाथो वङ्गकलवत्त्वेन तत्प्रदानात् ।
 कपिवल्ली स्त्री० कपिरिव तल्लोमवत्स्या वल्ली । मज्जिमव्याम्
 कपिषु पुं कपि कपिलवर्णोऽस्यामि अस्म्ये श । (पिशारत्त)
 विह्वले । कपिपीतमित्रे वत्त्वं च । तद्वति त्रि० । नदीभेदे,
 कपिशा नील्वेति रदु । साधव्यां मताद्याश्च स्त्री० ।
 कपिश्री स्त्री० कपिग+गौरा+ङीप् । साधव्याम् मदिशभेदे च
 कपिश्रीर्धे न० कपीनामिव शोभनमप्यु एत० । प्राकारत्ये ।
 कपिश्रीर्धेक न० कपेः शोभनमिव कायति के+क । इट्ठे ।
 कपीव्य पुं कपिर्विरिक्तते यज-व्यप् । शौरिक इमे ।
 कपीतन पुं कपीनाम् ईं लक्ष्मीं तजोति तन-व्यप् । आ-
 म्नातकहणे, शिरोवहणे च ।
 कपीन्द्र पुं कपिरिन्द्र इव । इतुमति । कपीनामिन्द्र । शुचीरे ।
 कपीष्ट पुं कपीनामिष्ट । राजादावे कपित्ये च ।
 कपूय त्रि० कुकिर्न पूयते पुनी-विषरणे अच् टप् । टमोपः ।

कुसिते । 'कूपयचरणाः कूपययोनिसापदाने इति श्रुतिः ।
 कपोत उ० कपोतः पोटद्वय यस्य । पारावते पवित्रात्वे च ।
 कपोतक न० कपोत इव कायति प्रकाशते कै-क । सौरीराक्षने
 कपोतपालिका स्त्री० पालयति पाश+पल्लु-उप० । खम्बाय
 प्रसारितदारुभेदे सौधादिमाने काष्ठादिरविते पचिवाच-
 स्थाने विवृक्ते (पायराखोष) ।
 कपोतपाक्षी स्त्री० कपोतान् पालयति कर्मण्यण् लप० ।
 प्रासादमाने दारुनिर्मिते पचिस्थाने विट्टे (पायराखोष)
 कपोतबर्षी स्त्री० कपोतस्य वर्ष इव वर्षे यस्याः मौदा-
 णीम् । छत्रप्रदायाम् ।
 कपोताक्षि उ० कपोतस्याक्षिरिव रत्नरत्नत्वात् । नवीनामश्रुत्ये
 कपोतारि उ० कपोतहारीः इति० ब्रह्मनपक्षिणि ।
 कपोल उ० सौलभ्य-सौलभ्यम् । गच्छे । नल्ले (गाल) ।
 कफ उ० केन ललेन प्रलपति कल-ज । शरीरस्थे धातुभेदे
 स्त्रोत्रणि । [एतन् । लासायाम् कात्यायने (युयु) ।
 कफकर्षिका स्त्री० कफं कूर्चति विकरोति कर्च-विकारे
 कफणि उ० स्त्री० केन ललेन कषयति स्फुरति इन् । भुजमध्य
 पन्थौ । कूर्परे (कुट्टर) स्त्रीत्ये वा णीप् । [इति कारके वि० ।
 कफवर्द्धन उ० कफं वर्धयति इष-विष्-ल्यु । पिपडाकहृद्ये । कफ-
 कफविरोधिन् उ० न० कफं निषेधति दि+चष-णिनि । नरिचे,
 कफविरोधकारके वि० । [वर्धूरहृद्ये, कफनाशके वि० ।
 कफान्तक उ० कफप्रलययति तत्करोतीति ध्वज+विष्-ल्युन् ।
 कफारि उ० इति० । गृह्यग्राम् ।
 कफिन् वि० कफोऽवप्लव कफ+इनि । छोद्यमधने जने ।
 कफोणि उ० स्त्री० केन ललेन कषयति इन् इषो० स्त्रीत्यम् ।
 भुजमध्यपन्थौ कूर्परे (कुट्टर) स्त्री० वा णीप् ।
 कवन्त्र उ० कं छलं भवति वन्त्र-ल्युन्, कं बध्यते द्विधाते-
 खात् वन्त्र-वन्त्र, केन वायुना बध्यते, सौवासुर्ग्यो वा वस
 दयायाम् वाक्यम् । घट्टरे, धूमकेतौ, राहौ, राक्षसभेदे च ।
 कवे न० । 'मनुष्याणां चक्षुषेः कतेषु कृतमूर्ध्नि । वदा-
 वेगात् कवन्त्रः सादेकोटमूर्धा क्रियान्वित इत्युक्तलक्षणे
 मिर-श्रव्याक्रियायुक्तदेवे अस्ती० । [नः । कपिलहृद्ये ।
 क्वचित् उ० जपयन्निष्ठमन्त्रं तन्निष्ठत्वात् स्वा-कं प्रणे० यस्य
 कम् श्रम्य० कन-विट्भावपद्ये विष् । पाददूरस्थे, जघने,
 मस्तके, रक्षे, मण्डले, निम्बदाद्या ।
 कम शम्भुनाम्भटि० व्याक० वक्ष० सेट् । कामयते अची-
 कमत अचकमतम् । [अचकमतम् ।
 कम शम्भुनाम्भटि० व्याक० वक्ष० सेट् । कमयते अचकमतम्

कमठ उ० कम चठन् । कच्छमे । यतीनां जलपात्रे न० ।
 कमरुहस्त्य पु० न० मरुहन् मरुह् कस्य जलस्य मरुहस्त्याति ला-
 क् । करह्ये, संन्यासिनां जलपात्रभेदे, श्रवणहृत्वे, चर्दसाद-
 जातौ च । [अमोक्तहृत्वे पु० ।
 कमन वि० कामयते कम-ल्यु । काष्ठे, अभिहृत्वे, सुन्दरे च ।
 कमनच्छद् उ० कवनः सुन्दरः हृदोऽस्य । कङ्कपक्षिणि ।
 कमनीय वि० नम-अनोयर् । मनोहरे, कामनायोग्ये च ।
 कमल न० कं जलममति भूययति कम्+ल-अच् । पद्मे ।
 कम-कलन् । ताव्ये, लोमनि, औपमे, जले च न० । वग-
 भेदे, चारवविकृते च उ० । [अष्टमसूत्रे
 कमलखण्ड उ० न० कमलानां वसूहः कमल+(ख)खण्डच् ।
 कमला स्त्री० कमलं दित्यतेऽस्या अर्गण्यादित्वात् कच् ।
 लक्ष्माम् । कम कलच् वरन्तिशाम् ।
 कमलासया स्त्री० कमलभाष्यो यस्याः । वच्छाम् ।
 कमलासन उ० कमलभाषणं यस्य । चरानने ब्रह्मणि ।
 कमलिनी स्त्री० कनकानां वसूहः देवो वा कमल+इनि ।
 पद्मवसूहे पद्मयुक्ततावाच्च ।
 कमलोत्तर न० कमलमनोत्तरयुक्तहृत् । उद्यमश्रमे ।
 कविट् वि० कम-विट्भावपरोऽहृत् । काष्ठे स्त्रियां । कस्मिन्
 कम्प उ० कवि-चलने घञ् । गात्रादिकल्पे वेपथौ । [वनने
 कम्पन वि० कवि युच् । कम्पयते । विभिरे भूतौ पु० भावे ल्युट्
 कम्पिल(स) उ० कवि-इलच् । (कमलाहृत्) रोचन्याम् । कवि-
 इलच् करह्ये, 'देवीं कम्पिलवादिनीं' इति श्रुतिः ।
 कम्पिलक उ० कम्पिलहृत् स्त्रियां कम् । (करनवा) करह्यभेदे ।
 कम्प वि० कवि-र । कम्पायति ।
 कम्प्य भूतौ भ्या० पर० वक्ष० सेट् । कम्पि ककम्पौत् ।
 कम्बल उ० कम्ब कनच् । वागभेदे वाह्यादां, प्रावरि, कनौ च ।
 कनारवस्थिते भिषगोमन्त्रिर्भित्ते वक्ष्यामनादौ, जघने च न०
 कम्बलिन् उ० कम्बलः गजरोमकूपवासास्तस्य इति । हृष्ये
 कम्बलवति वि० । [हृष्यमवाह्ये गजटे गम्भीरये च ।
 कम्बलिवाह्य न० कम्बलिना हृष्ये वाह्यम् वहृ-पवत् ।
 कम्बि स्त्री० कम-इन् वृक् च । दम्प्याम् (दाता) वा णीप् । कम्बी
 फल्लु पु० न० कम-उ वृक् । यङ्गे गजे च । शङ्खे, पद्मे, भनदे च
 न० । जीवायां स्त्री० । [स्त्राये कन् कम्बकश्चिदायम्
 कम्बुकण्ठी स्त्री० कम्बुरिव कण्ठोऽस्याः । कम्बुपीवायाम् ।
 कम्बुयुधौ स्त्री० कम्बु शब्द इव इयमस्याः । यद्गुप्यग्राम्
 कम्बुशालिनी स्त्री० कम्बुनां तलमप्रदायां भारालस्यां
 इति । यद्गुप्यग्राम् ।

कस्योज इ० कवि योज । हस्तिभेदे, शङ्खभेदे "मसुनदं समा-
रम्भ स्वेच्छाद्विषयपूर्वक कथोपदेश" इत्युक्तदेये च ।
कध्वार्तायिन् इ० कधुरिभातायी । शङ्खतल्लेखे तपूषकाले
शङ्खपिबे । [याम् (गंभार)]
कम्भारी स्त्री० कं जलं विभर्ति क०-१-२४ जण्युत्प० । गम्भा-
कम्भ वि० कम्भ-विटभाभयचोर । मैत्रुनेच्छावति कायुके मनोहरे च
कर इ० क-यच्, क यच् वा । हस्ते, किरणे, राजपादौ
राजस्यै, वर्षोपये, प्रत्यये, हस्तिहस्ते, हस्तनखत्वे च ।
किञ्चित्कर्षोपपदे तत्कर्मकारके । यथा कर्मकर ययस्कर
करक इ० क इन् । करग्रहणे, पक्षिभेदे, दाहिमहणे, कोविदार-
हणे, वक्रुलहणे, करोरे, भारिकेलास्थि च (भारिकेलेर
लोख) । कर्मग्रहणौ इ० न० । कर-सायं वन्, वर्षोपये
(गिण) इ० स्त्री० । क्षिमा गौरा०-छोप् करकी ।
करकङ्कणान्याय इ० कङ्कणवद्वय करभूषणार्थकत्वेऽपि यथा
करवद्वययोगेन तत्संज्ञकताद्यौतगत्यै तदुभे इष्टाने ।
करकण्टक इ० करस्य कण्टक इव । नखे ।
करकाजल न० करकावाजलम् इत० (वरक) करकासन्निधौ
करकाम्बुस् इ० करकाया चम्बु इवाच्यो यस्य । भारिकेले ।
करग्रह इ० करस्य वक्रुलस्य वरेण यच्छे यच्छ यत् । विवाहे
करपञ्चारम्भ इ० करस्य राजपादस्य पदस्थं प्रजाभ्य
आधानं तस्मात् । वार्षिककरस्य प्रथमादानार्थे (पुण्याङ्क)
करह इ० कौर्वते द्रव्यस्य कृ-यच् करोऽहो गर्भोऽस्य यत् ।
भारिकेलास्थि (लोख), मलकण्डोरे (भाचारुलो), कन-
हण्यौ पात्रभेदे च 'ताव्युलकरहवाहिनी'ति बादध्वरी ।
करच्छद इ० कर इवावरकस्योदोष्य । पाछोटहणे (विहोटा)
करज इ० करो जायते जन-इ । भवे व्याघ्रनखास्त्रयव्यहरे
(नखी) च । कं गिर जलं वा रज्जयति रज्जुज विष्-यच्
वि० । (करमवा) करग्रहणे । [स्थिते हणे ।
करञ्ज इ० कं गिर जलं वा रज्जयति यच् । (करमवा) इति
करञ्जफल इ० करग्रहस्य फलमिच्छां कञ्चं यस्य । कविते
(कदम्बेन) । [इ छेन दोहाया मयि स्त्री० टाप् ।
करट इ० क-यट् । गजगण्डे, कावे, वृष्टमहणे च ।
करटिन् इ० करट भजनस्य तत् अक्षय्यं इति । हस्तिनि ।
करटु इ० क-यट् । (करयटिवा) इति नामके विह्वे ।
करण न० क-यट् । द्विवागिष्यसौ भाषात् अथवधानेन
वाधने व्याकरोति कारकभेदे, चर्चे, जेनी, जेने, रजिने,
गमे च, करचं यस्य कान्तिसत्तम इमार । भाव
रुट् । द्विवायाम् न० । ज्योतिषोक्तेषु वराहावधित्वे-

कादयश्च तिर्यङ्गेषु, यश्चैन आद्याद्यत्यादिने जातिभेदे च
(करणकायस्य) इ० ।

करणाधिप इ० करणानामिन्द्रियाणामधिप । जीने आत्मनि ।
करण्ड इ० क-यण्डन् । मधुचक्रे (मौषाङ्क), खट्वे, कारण्डमे
विह्वे, वंशादिरचिते उष्मपात्रे (पात्री), घट्टे च (कौटा),
यकवि रोमे स्त्री० टाप् ।
करतल इ० इत० । हस्तस्य तले, हस्ते च ।
करताल न० तल-प्रतिष्ठायां घञ् करो ताद्यो यस्य । बाद-
भेदे (करताल), तद्वि करो स्यादपि यच्च वाद्यते ।
करताली स्त्री० करो ताद्यते यस्य ताह-चञ् इत० गौरा०
छोप् यस्य च । करतलधनी ।
करतोया स्त्री० करस्य गौरीविनायकादे प्रियकरस्य तोयात्
सबहुवचरित चम्बूतं तोयं यस्या । कायस्थपदे ये सना-
मस्त्रातायाम् नद्याम् ।
करपत्र न० करत् पत्रति-पत्र इन् । (करात) कर्षणे दाह-
भेदे अक्षभेदे । करावेर पत्रं वाङ्मनं यत् । जलक्रीडा-
याम् । तत् इति हस्ताभ्या परस्परसंयोग्य क्रीडाते ।
करपत्रवत् इ० करपत्रमिव पत्रहन्तोऽन्वयस्य मत्प० । ताल
हणे । [रक्षैरयते च ।
करपर्य इ० कर हल इव परं यस्य । (भेद) भिन्नज्ञातकहणे
करपञ्च इ० करस्य हस्तस्य पञ्च इव । यदुक्तौ ।
करपात्र न० कर एव पात्र जननिष्ठेयत्वात् यत् । हस्ताभ्या-
स्तत्स्थित्य परस्परजननदानक्रीडने । कर्म० । हस्तकृते पात्रे
करपाल इ० करो पात्रयति पाल यच् । खट्वे । वंशाया वन्
टाप् अतस्त्वयम् । हस्तयदौ । (शिंटा) स्त्री० छोप् ।
करपीडन न० करस्य वक्रुलस्य वरेण पीडन पक्षेन सार्ज-
यत् । विवाहे । [गतिर्दस्य । यष्टे ।
करवाल इ० करस्य वदनं विद्युदिव । नखे । करो वावे
करम इ० कृ यच्चन् कर भाति भा क वा । मयिषव्यात् कर्म
भावयन्ते करस्य बाह्यदेये, करिभाषे, उष्ट्रिणी (पर्वी)
भाषयत्युच्ये, उष्ट्रे च । 'करमकण्डकटार' इति भाष
करमभिया स्त्री० करमस्य उष्ट्रस्य भिया । उरारभाषाम् ।
(याकण्डो) ।
करमवल्लभ इ० इत० । उष्ट्रिणे पीडकत्वे, कविते हणे च ।
करमादनी स्त्री० करमे उष्ट्ररुपते कट-वर्धयि लुट्
टिप्ताम् भियां छोप् । उरारभाषाम् । (याकण्डो)
करमह इ० कर मज्जाति मृद-यच् । (करम्भा) करग्रहण ।
यन् करमहोऽन्वय । मन्व्यर्थे च करयष्टुर्गतिरन्यदप्ययम्

करमर्दन पु० करं मृदाति मृद-स्यु । (करमर्दा) करमृदये ।
 करमाला स्त्री० कर- करानुलिपयं मावेव अपसंख्याहेत-
 यात् । 'आटभ्यानाभकास्यं दक्षिणार्धयोगतः । वर्ज-
 नीमन्पर्यन्तं करमाला प्रकीर्तितेष्वनुचक्षणायां अपसं-
 रत्यां करानुलिपयर्द्धाक्षरपायां मालायाम् । [कक्षभेदे ।
 करमुक्तं न० करेण मृच्यते यत्नं प्रति चिह्नयते मृच-क्त । (षट्शी)
 करस्य वि० क-यस्यच् । भिजिते । भिजये ३० ।
 करस्मित वि० करस्यो मित्यणं जातोऽस्य रतच् । भिजिते
 मधुकानिकरकरस्मितेति अयदेव । [दक्षिभित्तिसन्तुषु ।
 करस्म ३० केन जलेन रम्यते भिज्यते रत-वच् सन् च ।
 करसृष्ट ३० करे रोहति सृष्ट-क । नखे । [पापे (तरवार)
 करयाल ३० करं शालयति रजति चु० वच-पालने यच् । क-
 करवीर ३० करं वीरयति चु० वीर-विश्रान्तौ यच् । उपाने
 यच् । सनामख्याते हस्ते, स्सगाने, देशभेदे च ।
 करवीरक ३० करवीर इव कायति के क । यज्जुनहस्ते ।
 कायं कन् । करवीरार्थे । [अरकर)
 करवीरभूया स्त्री० करवीरस्यैव भूया यस्या । आटक्याम् ।
 करयास्यो स्त्री० करस्य शयिव । यदुक्तो । [निर्गते जलकणे
 करमीकर ३० करस्य हिनहनस्य मीकर । हिनहनस्य
 करन्मूक ३० करस्य मूक । खूषीय । भले ।
 करसूत्र न० ६० । विवाह्यादौ हस्ते मङ्गलार्थं दध्यमाने सूत्रे ।
 करझाट ३० करं झटयति दोषयति झट-दोषौ लिच्-यच् ।
 पद्मादिभूमे, मदनहस्ते, दिग्गोत्रतरो, देशभेदे च ।
 करझाटक ३० करं झटकति झट-दोषौ लिच्-यच् । मदन
 हस्ते । इत० । हलाभरणे छत्रार्थे । [करमृया)
 करामर्ह ३० करमाहृति च्या-मृद-यण्य उप० । करमर्ह
 कराल वि० क-यन् करोमिणेय तस्य यस्मिन् प्रयागोति यस्य
 प्रयागो-यच् । विकटे भयानके । तेजभेदे (गर्जनैव) ।
 वर्जरेयस्युक्तार्थे, (तेजपुत्रा) च न० । दन्तरे, लजे च वि० ।
 (अभलमूल) हस्तभेदे ३० ।
 करास्कोट ३० करेण आस्कोट शब्दो यस्य । वधस्येव सङ्गु-
 चितस्त्रयेण स्थापिते एकमात्रे दन्तरकरस्थापितेन मन्दकरणे
 (तालिका) । इत० बाह्याभ्योटे ।
 करिक ३० क-रक । विट्छदिर । [त्र ।
 करिणो स्त्री० करिन्-ओष् । अस्थ्या धेनुकायाम् देवताभेदे
 कटिदारक ३० कटिस्थं दद्याति हिनति द-यच् । सिंहे ।
 करिन् ३० करं गुणहादयद् असीत्थं दनि । हिनति ।
 करीर ३० कृ-रन् । घटे । मंशादुरे, डिमापुत्रस्य करीर-

मेवेति नैषधम् । भिङ्गाम्, हनिदन्तये च स्त्री० ।
 करीप ३० न० । कृ-रन् । शुष्मगोत्रये । [वात्यायाम् ।
 करीपहृष्टा स्त्री० करीपं कपति कप-हिंसायाम् सच्-हृष्ट् च ।
 करुण ३० क-उन । करुण स्ये रतभेदे कद्विगम्ये हृष्टे च ।
 'दगासुटकुतकरुणे' इति नैषधम् । दोने, अग्रे उ छिते
 करुणायति च वि० । द्वायां स्त्री०, टाप् ।
 करुणविप्रलम्भ ३० करुणमात्रिणे विप्रलम्भः । यवहार
 प्रसिद्धे यद्भाररसमये विप्रलम्भभेदे माहि० १ परि० ।
 करुणापर वि० करुणायां पर-यासक्त, करुणा परा वा
 यस्य । अत्यन्तकरुणायुक्ते । [हिमां कहनामयी ।
 करुणामय वि० करुणा-मानुष्ये मयद् । मनुष्यकरुणायति
 करुण्य ३० कृ-ऊय । देशभेदे । [रते ।
 करेटु ३० के अवे रेटति रेट-ड । (कृन्टिया) इति स्वते
 करेण्यु ३० क-यन्तु । गमे । हनिष्यां स्त्री० ।
 करोट ३० न० के गिरिणि रोहते रट-सुगौ यच् । गिरोऽस्य ।
 इन् । करोटिदण्ड स्त्री० वा डोप् ।
 कर्क हास्ये सौल-पर० यक् । सेट् । कर्कति यक्कर्त्तु ।
 कर्क ३० कर्कोष्ठ लापोति क्षिपते वा यथायथं शक्नुम इ-
 तस्य नेत्यच् । बहौ, त्रेतावे, टर्पणे, कुवीरे, कर्कटहस्ते, कटके,
 मेवादितयस्मिन् रागौ च । घटे ३० स्त्री० या डोप् ।
 कर्काट ३० कौट-कर्क-यट् । सुदामलके, घटके, कर्करां
 पक्षिणि, जलकन्धभेदे कुवीरे, (काकवा) मेवादितयस्मिन्
 रागौ, यावन्तोह्ये च । साधे कन् कर्कटकोट्येवर्द्धं,
 इत्युभेदे च ।
 कर्काटशृङ्गी स्त्री० कर्कट इव शङ्खं यस्य । (काकशङ्खिण)
 हस्तभेदे । स्त्रीयं कन् कर्कटशृङ्गिणाथ ।
 कर्काटि स्त्री० कर्कं कट्टकनटति इन् यक्० । (वाकुह) इरांरी
 गाव्यागोह्ये च । वा डोप् आसाधे, कर्कटशृङ्गात् ।
 कर्कट ३० कौट-कर्क-यट् । करेटुपक्षिणि (करकटिया) । [हृष्ट]
 कर्कन्तु स्त्री० कर्कं काण्डकं दद्याति धा-कृ नि० हम् । इदयं ह्
 कर्कर ३० कर्क-हास्ये-यट् । इदमे वृक्षपाशयक्षरादे कट्टरे
 (काकर) सुहरे च । यज् । कर्कं हासं राति रा-क इह
 कटिने वि० ।
 कर्कराज ३० कर्कर कठिनमद्र यस्य । खड्गेने पक्षिणि ।
 कर्करान्धुक ३० कर्कर कठोर अतिपथितान्धकारवन्तात्
 यज्जु कृप कंठादा कन् । अत्यन्तान्धकारवति कृपे ।
 कर्करो स्त्री० कर्कं हासं राति रा-क गौरा० डोप् । (भारी)
 सनातजलपात्रे, कन्दोर्ध्वतदिकानिष्काशनाधने (भाजरा)

पात्रे च । कर्क+रा+ईक । कर्करीकोट्यल ।
 कर्करेट् पु० कर्कन्ति गन्धं रेटन्ते भाषन्ते रेट्-भाषणे ङ ।
 (कर्करटिया) इति ख्यातिं वगे ।
 कर्कश पु० करे कर्मात् कश-गन्धे अच् प्रयो०, कर्कं खादित्यम्
 व्यस्यये ग कृ षेपे विच् कर् कश्-हिंसाय म् अच् कर्ष०
 वा । कर्शने (कर्मवा) कर्ममद्, इक्षौ, खड्गे, खरम्पयै
 च । छात्रिके, क्रते, निर्दये, खरम्पयै व त च लि० ।
 कर्कशच्छट्ट पु० कर्षय छट् पलमस्य । विष्टोडा) माछोट
 ह्ये पठोते च । कर्कशदन्तोऽप्यल । बोपातक्यां स्त्री० टाप्
 कर्कसार न० कर्कं हारं चेततां ददति गच्छति छ-अच् ।
 कर्कसे (दक्षिणितछात्र) । [कृष्णच्छा स्त्री० वा छट् ।
 कर्कश पु० कर्कं हारं चेतताच्छति श्र-उच् । कृष्णच्छे ।
 कर्कोट पु० कर्क-ओट । सभमेदे, स्त्राये कम् । 'कर्कोटो नाम
 सपै यो इतिषिप उच्यते' इत्युक्तनखणे सपै, विज्ञहणे,
 इषौ, (काकटोम) ख्यातिं ह्ये च । [बोपातक्याम् ।
 कर्कोटिकी स्त्री० कर्क-ओट-संज्ञायां कम् गौरा० ङोप् । प्रोत
 कर्कोटी स्त्री० कर्क-ओट गौरा० ङोप् । [काकुड] कर्कश्याम्
 कृष्णच्छाश्च । भावे कम् । कर्कोटिकाख्य ।
 कर्कूर पु० कर्क-ऊर प्रयो० । (कर्कूर) गन्धद्रव्यं, यथा च ।
 कर्कुरे पोडाम् भ्रा० पर० सक० सेट् । कर्कुरति अकर्मिन् ।
 कर्ण भेदने अदान् चुरादि-उभ० सक० सेट् । कर्णयति ते अच
 उर्गन्त । आ अरणे व्याकर्णयति ते ।
 कर्ण पु० अ-गन्, कर्ण-भेदने, अच्, कीर्यत इड् अङ्गणाय कृ-नन्
 वा । योल्लेन्निसे अरिम् कर्णयति, अङ्गरेणाभिषे प्रधासते
 कर्णयति, नि रज्जुसे भुजकोटिभिन्नाया तिर्यगेष्वायाश्च
 कर्णकीटी स्त्री० कर्णयति भिगमि अच् कर्षां स्वस् कीट
 'अल्पायं चीप् कीटी कर्ष्य०' (काण्डाद) गतपद्याम् ।
 कर्णाय न० इत० । कर्णयते ।
 कर्णजलका स्त्री० कर्णे जलूके । गतपद्याम् (काण्डाद)
 कर्णजलकम् इत्ययम् । [शास्त्रिलोचनेति भट्टि ।
 कर्णजह न० कर्णस्य मयम् । कर्ण+जह । कर्णमूले 'कर्ण-
 कणधार पु० कर्णं मौकामतिनिरूपयण्ड (फाल) धारय न
 ङ-विच्-अच् । पात्रिके (काण्डादि) । [कर्णधृगभेदे ।
 कर्णमाली स्त्री० कर्णं धारयति धाम अच् । (कर्मधाम)
 कर्णपुष्प पु० कर्णं इव पुष्पं यस्य । ओरटापतायाम् ।
 कर्णपू पु० कर्णं पूरयति पूर-अच् । कर्णभरणे, मोनोत्ये,
 मारीचहसे अङ्गोक्कहसे च एतप ५यि स्त्रीकर्म्य भूषा ।
 कर्णमूरक पु० कर्णं पूरयति मूरम् । कर्णधारणे ।

कर्णमाल न० इत० । कर्णस्य मलाकरे पदार्थे, (ताणेर सल)
 कर्णवर्जितं वि० इत० । वधिरे (काणा) भोजन्ये । सपै पु०
 कर्णवध पु० विध-अच् इत० । कर्णवधमक्षमे संस्कारभेदे ।
 कर्णवेष्ट पु० कर्णो वेष्ट्यते यनेन । वुरड्डे । एतन् कर्णवेष्टको-
 ऽन्वैव । भावे ह्युट् । कर्णवरणे न० ।
 कर्णशृङ्खली स्त्री० कर्णस्य शृङ्खली । कर्णमोचके, तन्मध्य-
 कारे च 'यवकस्मिन्कर्णशृङ्खली'ति नैपथम् ।
 कर्णमूल न० इत० । कर्णरोगभेदे । [उत्तमभेदे ।
 कर्णस्कोटी स्त्री० कर्णे स्कोटो विदारणं यस्या । (काण्डाटा)
 कर्णाट इ० 'रामनाथं समारम्भ श्रीरङ्गानं किलेश्वरि !
 कर्णाटदेष्ट इत्युक्तदेष्टं काव्यरीतिभेदे, स्त्री० ङोप् ।
 कर्णानरणाक पु० कर्णानरणमिव कायति उग्रहारा ।
 आरम्भे ह्ये । (धोन्दा) [कर्णचालने ।
 कर्णास्फाल पु० कर्ण+स्फुर-विच् स्फानादेष्ट इत० । कर्णिणं
 कर्षि पु० कर्ष इन् । शरभेदे कण्टकारिकाया स्त्री० वा ङोप् ।
 कर्षिका स्त्री० कर्ष-अच् । कर्कशभावे, कर्कश्याङ्गनां,
 वीजक्रेपे पञ्चवरादे, धेपयाम्, कुडिन्नाम् अन्निमन्मह्ये,
 अजहङ्गीह्ये च । कर्ष+भूपणे दत्तम् । कर्षभूपणभेदे ।
 कर्षिकार पु० कर्षिकार्यच्छति श्र-अच् उप् । (गर्णियारी)
 ह्यभेदे, आरम्भह्यभेदे च (छोट धोन्दा) ।
 कर्षिरघ पु० कर्षं वानोष्मितास्स्य कर्षी स्त्व तत्त्व इ
 शोभा यस्य न सधावान् कप् सधावौ रवोरघतत्त्व
 शङ्कनं कर्ष्य० । आश्ववाह्ये वाने (पानकी) इत्यादौ ।
 कर्षीसुत पु० कर्षां कथमात् सुत । कर्षासुते ।
 कर्षोप पु० कर्णे उपत उप-अच् उपस्था दन्तम् । सूचके
 धियुने, छले च । [अचलमन्त त ।
 कर्त्तं प्रेषिके यद० चुरा० उभ० द्यक् सेट् । कर्त्तयति त
 कर्त्तने न० कर्त्तौ सेट्ने ह्य-अच् । सेट्ने । तनयिष्यात्
 स्वयन्कामग्रन्थाधारे (काट्नाकाटा)
 कर्त्तरी स्त्री० हत-अच् कर्त्तं राति रा-क गौरा० ङोप् ।
 कर्त्तपत्रम्, धनोक्ततद्विरण्यदे छेदनसाधने (कातारी),
 केवादिहलनसाधने (कावि) अस्त्रे, 'प्रक्रमधगतयलो
 जन्मं वा प्रक्रमधगतम् । कर्त्तरो नाम योगेयमिति
 व्योतिषोक्ते योगभेदे च ।
 कर्त्तुं नि० क-अच् । कर्त्तुं व्याचरणीते कारकालमयोनरि
 क्रियानये स्वतन्त्रे तन्मयोऽङ्के च । चतरामने पु० ।
 कर्त्तुका स्त्री० हत-अच् रतभावे कर्त्तया कम् । अङ्गभेदे ।
 कर्त्तुं मेदिलकरने यद० चुरा० उभ० द्यक् सेट्ने यद०,

मेष्ट । कर्मयति ते व्यचकर्त्त त । कर्म कर्तिवः ।
 कर्त्ति स्त्री० कर्त्त-ञन् गौरा० ङीप् । (कार्टाङ्ग) इति रसाते व्यल
 भेदे । कर्त्तृच फारिकाया स्त्रिया स्त्री० ङीप् । [यकर्मिन्
 कर्ह उमितरवे उदरमये च आ० पर० अक०० चेष्ट । कर्हति
 कर्ह उ० कर्ह-ञच् । कर्हमे ।
 कर्हट उ० कर्ह-ञटन् । यद्गर्हरे, पहे च ।
 कर्हस उ० कर्ह-ञम् । पहे, पमि, मज्जाम्भ्यायायाधृतये प्रवर-
 यतिभेदे । मासे न०, यद्भवति लि० । [पहे एव हि प्ररोच-
 कर्हसक उ० कर्हमे जायति प्रकाशते कै-क । शालिभेदे, तस्य
 कर्पट उ० न० कृ-धर्मणि विच्-वर्-पट । कर्म० । उक्तये लोच-
 वस्त्रे (जातकानि), मलिनवस्त्रे च । करस्य घट० शब्द० ।
 यस्मादिमाकर्त्तमर्थं हस्तन्यसे यस्तस्यैकपाययत्ते वसे च ।
 कर्पटधारिन् लि० कर्पटं मलिनं लोचं रत्नं वा वस्त्रं धारयति
 चिनि । मलिनदिक्कगारके भिक्षुकादौ । [कर्पटोऽप्यत्र
 कर्पटिका लि० कर्पट-ङन् । कर्पटवस्त्रयुक्ते भिक्षुकादौ । रनि
 कर्पर उ० कृप् अरन् ललाभाव । कपावे धीर्गोर्वास्त्रि,
 (माधारजुमी), शस्त्रभेदे (कात), कटाक्षे च ।
 कर्परश उ० कर्परस्याय । (खापर) शर्करायाय ।
 कर्पराल उ० कर्परमति यन्-मध्य । कन्दराक्ष, शचीट्टहसे च
 कर्परी स्त्री० जय अरन् ललाभाव गौ० ङीप् । दाहर्त्तडा-
 शारभने द्वये (तुते) । [जातिवे ङीप् । कर्माधीश्वरि ।
 कर्मास उ० न० क० पाच । वस्त्रमोमी (कापास) दृक्भेदे ।
 कर्मासफल न० इत० । (माकाटी) कर्मासीमेने ।
 कर्पूर उ० न० कर्प-जर ललाभाव । ललाभस्याते गम्बद्ध्य
 कर्पूरमणि उ० कर्पूरमर्थं मणि । रत्नभेदे, कर्पूराश्चाम्यत्र
 कर्पूररस उ० कर्पूर एव रस । रचकर्पूरे ।
 कर्त्तृ भगौ भापरमक ईष्ट । कर्त्तति व्यर्त्तति ।
 कर्त्तृर उ० कर्त्त-जर । राचमि, गदाय । अर्थे, हरिताले च न० ।
 कर्मकर उ० कर्म करोति कर्त्त० । यमे । अर्थे लि० । स्त्रिया
 ङीप् । [कर्ममय, मन्त्रविपादके वेदभागे च ।
 कर्मकार उ० कर्मणा मय्य दूयादित्वा कर्त्तृच् ।
 कर्मकार उ० कर्म+त-ञच् । औहकारके जातिभेदे, (बामार)
 वेतनं भिना विगार) कर्मकारके, वाक्ये च ।
 कर्मक्षेत्र न० कर्मणा तद्विधानायाचितं क्षेत्रम् । भारतवर्षे ।
 कर्मोष्ठ लि० कर्मणि कुम्भं कर्मन्+ठ । क्रियाकुम्भे ।
 कर्मण्य लि० कर्मणि वायु कर्मन्+यत् । कर्मणि योग्ये, लभ
 प्रपणे च । वेतने अर्थी० ।
 कर्मदेवता स्त्री० कर्मणा यागादिना देवता । यजेन देवतं

भागे 'अग्निमु कल्येऽद्यमेधादि कर्म कला मन्त्रयम् ।
 अवाय देवताः पूज्यास्तला कर्मदेवता इत्युक्तलक्षणे दे
 कर्मधारय उ० व्याकरणोक्ते अमेदान्ययिना समानविभक्तिनेन
 पदेन घटिते समाचभेदे । [रूपे कारके च ।
 कर्मन् न० कर्मणि । क्रियायाम्, व्याकरणोक्ते कर्त्तुरितम्
 कर्मफल न० कर्मण फलम् । कर्मविष कजनिने सुखदुःखारी,
 कर्मरक्षणे च (कामराङ्गमेष्ट)
 कर्मभू स्त्री० कर्म कर्मणादि परिचरि, उपयादिकर्म वा तल्लभ ।
 कर्त्तृभूती, याव्यावर्त्ते, भारतवर्षे च विहितकर्मण्यन्तं सर्वे
 क्रियते नान्यत्र । [जैमिनिप्रणीति पाल्ये ।
 कर्मसीमांसा स्त्री० इत० । कर्मकायप्रधानवेदभागविचारस्य
 कर्मसूत्र न० कर्मणा मूलम् । कुग्रहणे । तेन हि नैदित्वा
 रज्यं कर्म निष्पाद्यते ।
 कर्मरक्ष उ० न० कर्मणि भोजनादौ रक्षे । रतिर्विष्णाव्, रत्न-वत्
 (कावपाङ्गा) ज्योतिरभेदे, तज्जोमने हि भोजनादौ रक्षिभवति
 कर्मविधाक उ० विपच्यते विपच-कर्मणि घञ् कर्मयो
 विधाक । शुभशुभकर्मवत्ये तत्कर्मभूते सुखदुःखादौ ।
 कर्मव्यतिकार उ० वि-व्यति-ङ् घञ् । कर्मणा व्यतिकार
 इत० । परस्परकजातीयक्रियाकारके, क्रियाविधिमये च यथा
 य कर्त्तित्वेन कर्मणा रत्नरं संवर्धति, रत्नरोगिण तज्जा-
 श्रीयतेन कर्मणा तं संवर्धति, तयोः कर्मविनिमयो भवति ।
 यथा य घोष्यं ताडयत इत्यादौ । [छिद्यं कर्मकारिणि
 कर्मव्यूर उ० कर्मणि च्छृ । प्रयत्नेन प्रारब्धकर्म समापके, धाक-
 कर्मसङ्ग उ० कर्मणि सङ्ग आ० गति० चनुज घञ् । दृढवर्ष
 करोति अनेनेतत् फलं कर्म्ये इत्याकारकैर्भविष्ये ।
 कर्मसंन्यासिन् उ० वि० कर्मसंगि विधानेन संन्यासि च+
 ति+ञच्-णिनि । सङ्कर्मसंन्यासिनि यतो ।
 कर्मसाधिन् उ० साध्यात् ययति नि० मावी इत० । 'सूक्तं
 लोमो यम कालो वक्ताभूतानि घञ् च । एते शुभापुष्ट्यर्थे
 कर्मयो नव साधिय इत्युक्तेषु सूत्रादिषु नष्ट ।
 कर्मसिद्धि स्त्री० इत० । रक्षादिप्रकृत्यामी 'कर्मसिद्धि
 पुनराद्यर्थे' इति कुमार ।
 कर्मार्थस्य उ० ७त० । क्रियायादिव लतातलावेचने ।
 कर्मार उ० ७त० अर्थात् च अच् । कर्मारे (बामार) जा-
 भेदे, मर्मभेदे (विद्वत्तां), कर्मरु इत० च ।
 कर्मिष्ठ लि० अतिमयेन कर्मो रत्नं इत्येवम् । (विद्यारसे मने
 कर्मिष्ठिय न० कर्मणा क्रियायां साधनभूतविन्दियम् । इष्ट-
 पादादौ, एतो हि चत्तगदनादिद्विजा निमद्यत ।

कलाट् पु० कलाभंगमादत्ते आ-टा-क । स्वर्णकारे तेन हि
 अलङ्कारगठनायै षट्कोतधनस्थोपास्यचिह्निते ।
 कलाट्क पु० कलापति कला+अट्-खुब् । स्वर्णकारे गठ-
 नायै द्वादशव्यांशस्य भोजनं तेन हि क्लियते ।
 कलानिधि पु० कला निधीयते इति । कला+नि+धा किं । चन्द्र
 कलामुनादिन् पु० कलमनुनादति णिनि । ध्वरे, चटके च
 कलान्तरं पु० अन्यथा कला अंग. धयू० इतिभेदे 'राष्ट्रे गतस्य
 यदि पञ्च कलान्तरं स्यादिति लोनावती, अन्यथा चन्द्र
 कलायाश्च, 'ज्योत्स्नानराशीश्च कलान्तराणीति कुमारः ।
 कलाप पु० कलापतेति चण-आप्-अच् । समूहे, मयूरपिच्छे,
 भूपणे, काङ्गाम्, तूले, चन्द्रे, व्याकरणभेदे पाथभेदे च ।
 कलापक पु० कलाप+क स्वार्थे कन् । कलापायै, इल्लिखन्वभये,
 रत्नमयवतायै लोकाचरन्ते न० कलापके चरन्तिः सादि-
 त्तुक्तेः । [पाशावति बटे च । कल+आप-णिनि । कौकिले
 कलापिन् पु० कलापेवर्द्धेऽस्याल्ल इति । मयूरे तदर्हस्तल्ल-
 कलाप्यत् पु० कला+विभक्तिं कला+भ-किप् । चन्द्रे । [वां स्त्री०
 कलनाय पु० कलमयते कय-अच् । [मटर] भाष्यभेदे । गङ्गाङ्गुर्धा-
 कलालाप पु० कलमालयति आ+नप-अच् । भ्रमरे । [नि०
 कलावत् पु० कला+अत्यर्थे चटप् मल्ल वः । चन्द्रे । कलावति
 कलि पु० कल-इन् । विभीतकहस्ते, विषादे, युक्ते, चूरे,
 अन्ययुगे च । कीरके स्त्री० वा ङीप् ङी व ।
 कलिक पु० कल+नलघे ठन् । वज्रभेदे (कौचवक्) । मूले च
 कलिका स्त्री० कल-इन् स्वार्थे ङन् । [कलि] कीरके, कीरच-
 कलिकापूर्व न० कलिकेय व्यर्थमदर्थं पुण्यापुण्यम् । प्रधान-
 कर्मजस्य प्रधानपूज्यस्य हेतुभूतप्रधानरक्षार्थं नान्ये उपयादौ
 कलिकार पु० कलं करोति क-अच् । भूमाटपक्षिणि,
 प्रतिकरणे च ।
 कलिकारक पु० कलिं करोति क-अच् । गारदे । कलङ्कारके
 वि० कलिकार+कार्ये च । भूमाटपक्षि पु० । [कल्याम् ।
 कलिकारी स्त्री० कलङ्कारक इति क-अच् । [विपनाइलियावा-
 कलिङ्ग पु० कलिं गच्छति गय-अच् सम् इङ् । प्रतिकरणे
 भूमाटे, षट्जहस्ते, गिरीपहले, उच्छहस्ते, 'जगत्पादाम्
 पर्वतानि कल्यातीरानारं शिबैः । कलिङ्गदेय' 'मंगोक्त'
 इत्युक्तदेम, 'लकनादर्मितपयः कलिङ्गाभिषुषो यया' इति
 रघु । इन्द्रो च । योगिनि निहतपादश्च (नेटङ्गि) स्त्री०
 कलित वि० कल-अट् । विदिते प्राप्ते, भेदिते, अङ्गीते, उक्ते ।
 चंयाते, जि० रति, बडे च ।
 कलिदुग्ग पु० कल-अट् दुग्गः । विभीतकहस्ते तस्य हि मलस्य

राश्विक्कावाप्राये कलिना सुचिरं स्थितमिति भारतकथा ।
 कलिन्द पु० कलिं ददाति यति वा खच् घञ् च । अहि-
 विषे, यतो यस्माननदी वि. छटा, विभीतकहस्ते, मूले च ।
 कलिन्दकन्या स्त्री० इति० । यस्मानायां, कलिन्दलादयोपेत ।
 कलिप्रिय पु० कलिः कलहः प्रियो यस्य । गारदे, वानरे च ।
 इति० विभीतके । इव० प्रियविवादे जने नि० ।
 कलिल वि० कल-इलच् । गहने, मित्रे च । [छाङ्गल्याम् ।
 कलिहारी स्त्री० कलिं हरति ह-अच् । [विपनाङ्गुलीया
 कलुप पु० स्त्री० कल-उचच्, लुप हिंसायां, क कल्य लल्य लुपो
 घातकः इति वा । सङ्घिपे । पामे न० । तद्धति दि० ।
 कलेवर न० कले युक्ते वरे शैवस्य तदुत्पन्नने इति सुचि । वृष्या
 अशुब्ध । देहे । [शार्ङ्गुषिके ।
 कलोपजीविन् वि० कला इति उपजीवति उप+जीव-णिनि ।
 कल्य पु० न० कल-अ तस्य लेचम् । ज्ञानेनादिभेदे, दुष्मने, विभी-
 तकहस्ते, विषायाश्च, तुरस्वभासकमन्यद्वये, इतनेनादिभावे-
 देने शोषचिह्नये च 'द्रव्यमात्रं मिश्रारि' 'गुणं वा जन-
 मिथितम् । तदेव चूरीभिः पूर्वं कल्यद्वयमधीयते इत्यु-
 क्तचण्डे इत्यभेदे, प्राये, पामे च । [क्लापने कलये च ।
 कल्कन न० कल्कं करोति णिच्-भावे लुट् । दक्षे, गाघे,
 कलिक पु० कल्क+नत् करोतीति णिच्-इन् । 'मन्त्रलपाम-
 उल्लस्य माञ्जुलस्य महाजनः । भवने विष्णुवशः कलि'
 प्राङ्मूर्धविषयोऽनुकूलचण्डे कुरेवतारे ।
 कल्किन् पु० कल्क-इति । रागो रागश्च रामश्च बुद्धः कल्की च
 ते द्योति विष्णोरवतारभेदे ।
 कल्प पु० कल्प-अच् कञ् वा । वचनक्रियायाद्युपदेशके, प्रिहा-
 कल्यस्यान्तरपादोनामयतये वेदाङ्गभेदे, 'बौधेयनादिते
 अतुल्यैकवचिधाने, सूत्रात्मके कल्पं पश्यतिपद्ये, प्रकृतिने,
 मलये, विकले, कलहले, आये च । उत्तरपदस्यः साहचर्यं
 कल्प । यथा पित्रकल' 'गुरुकलः ।
 कल्पक पु० कल्प-णिच् कञ् । भाषिते । कटके, कल्पगङ्गाके नि०
 कल्पतश्च पु० कल्पते कलदाभाव आच् कर्म० कलहये । [भेदे च
 कल्यान न० कल्प-भावे लुट् । कृत्रो, छन्दे, व्यायोक्ते अतुमिति
 कल्पना स्त्री० कल्प-णिच्-इच् । चन्द्रयनादिना कर्तरां अली-
 कलये, व्यायोक्ते अतुमितिभेदे, रत्नमालाश्च ।
 कल्पान्ता पु० कल्पः । प्रत्यये ।
 कल्प्य पु० कर्म शुचिकर्म यतिषो-क एयो० चल् रश्च कल्प्य ।
 नरकभेदे । प्राप्ते न० । तद्धति, कलिते च वि० ।
 कल्प्यपु पु० कल्यति कल-इच् न० मायसति कलिमयति कल्प

नाम उ०। राजसे, निजवर्ण, लक्ष्मण, लक्ष्मणशङ्करवर्ण
च। तदति वि० श्रिया डी०।

कल्याणकण्ठ उ० कनसाध काडो यक्ष। शिषे तस्य स्वयं जेत
लात् विप्रयोगेण लक्ष्मणात् लक्ष्मणशङ्करता।

कल्य न० कल-यत्, कलाध साध कला+यत् वा। प्रभाते, मधुनि
श्यामिषोक्तं लज्जे च। बाकुश्रुतिवर्जितं यज्जीमने, वीतरोगे,
दले कल्याणे च जने वि०। [उपचारात् तत्कालमल्य
कल्यजग्धि स्त्री० अद-क्तिन् कल्ये प्रातर्जग्धि। प्रातर्गौजने
कल्याण न०। कल्ये प्रातर् जगते यद्यत्र यद्यज्जु हेहि,
मन्त्रे च। शुभयुक्ते वि०। श्रिया गौरा० डी०।

कल्याणक्षत् वि० कल्याण शुभ शास्त्रविहित करोति ल-किप।
शास्त्रविहितकर्मकारणे 'न हि कल्याणक्षत् कवि' इति मोता
कल्याणिका स्त्री० कल्याण+यस्यैव ठन्। मन मिलायाम्।
कल्लू जूजने अग्रे च भा० चात० अक० सेट्। कल्लुते अकल्लि
कल्ल वि० कल्ल-अच्। अक्षरे अक्षणेन्द्रियभूमे।

कल्लोय उ० कल्ल-ओयच् कल्ल जल नोल चक्ष यकादा कल
यले यतुलारस्य ललम्। मङ्गतरङ्गे, कृष्ण च। वैरणि वि०
कव सुतो यर्णेन च भा० व्याख० दह० सेट्। कवते
यकविट। [कवकानि चेति सुवि-

कनक उ० क-यत् संज्ञाया कन्। पाषे, भूक्ष्माज्जे, 'पसायु'
कनक उ० कं पातं वक्ष्यति वृक्ष-क। गृह्णायुडे हण्ये, पटह-
पाये च। वसणि, तन्कोत्ते पुसादी पाये भूजपमे लिपि-

ता धाये च देवमानन्त्यापयुक्ते वाक्यकोषे उ० न०
कवर उ० न० क-अरन्। यन्त्रे, लवणे वैशपाये च। खचिते,
संज्ञते, यववे च वि०। वरदाया स्त्री० टाप्। क शिरो
हयोति आच्छादयति क+ह-अच् गौरा० डी०। कैय-
दियासि कैयवे, काकोष्ठा हिङ्गुयाक वरदावाह स्त्री०
कवर्ग पुःखचितौ वर्ग सपातिषच। काटिप पक्षुय वर्णेयु।
एव चरगादय। [एवं चरये चरनीयादय।

कवर्गीय उ० कवर्ग भ१ ल। कवर्गभयभवे वर्णे। यत्। कवर्थ्य-
कयल उ० केन वलते कन-अच्। पाषे, विषेनाडो मल्लभेदे च
कवलित वि० कवल पाशं करोति लिप्-ल। भुक्ते, व्यापे च
कयाट न० क वातं मटति वट-नेटने अच्। हारीशधने
काटयउ। कुटेऽह डी०। कयाटो।

कवि उ० क र। युक्ते, शास्त्रीकृत्यनौ, भास्करे, काव्यकर्त्तरि,
मङ्गणि च। यतीनामगलधर्मं सूक्ष्मादर्शिनं पवित्रते
च वि०। धानीने स्त्री० वा डी० कवी।

कविक न० क र कथाया कन्। यन्त्रोने यदि मौडमय घोटक-

सुषाभ्यन्तरे प्रथमयोजनार्थं दीयते तस्मिन्। [कट]।

कविका स्त्री० क-र कथाया कन्। खनीने, मल्लभेदे च
कविज्येष्ठ उ० कविपु ज्येष्ठ। वाष्पे कित्तनौ।

कविता स्त्री० कवे कर्म भागे वा तल्। कविते काव्ये
'भवति कविता काव्येति प्रथमराज्यम्। [तदति वि०]

कवोष्ण न० दैपदुष्णम् को० कवादम्। दैपदुष्णे सार्धे।
कव्य न० कृ यत्। पितुर्देयेन दम्पेऽप्रादौ। [पितृगणभेदे।
काव्यवाल्मु० काव्य पितुर्देय्यकं द्रव्यं बालयति पु० वृह-अच्।
कश्च शब्दे भा० अक० पर० सेट्। कयति अकयति अकाभीत्
कया स्त्री० कय-अच्। अश्वादेशालमार्थं दाहनसाधने
यदाये, (कोडा, चाकुड)।

कयाई वि० कयामर्हति अर्ह-अच्। कयया हाटो अदानेऽप्रादौ
कश्चिपु पु० कय-जु नि०। भक्ते, वस्ते च। सद्यस्ति योर्भा-
'वस्त्वो', श्रयायाश्च 'वस्त्रा दितौ किं कयियो' प्रयाये'
रिति प्रयोगात्।

कयोरु उ० न० कं द्रव्याति न हिंसाया उ परकाटेष। दृष्टा
अति, अलज्जे मूलभेदे च (केयुर)। सार्धे कन्। अयाये।
कयोरु स्त्री० कयोरु+अयणिजातिवा चत्वात् अह् अलज्जे
(केयुर)। [मनिने वि०।

कयसत् न० कय-कल चट् च। कयाया, मोहे, पाये च।
कयसीर उ० कय ईरन् मटच। कयसीराखे देम। [यत्
कयसीरज उ० कयसीरे जायते कन-ह। इहमे कयसीरज्ज्या-
कयु न० कय-यत्। अत्रयध्यमाने, भव्यभेदे च। कयामर्हति
कयामेवत्। कयाई अट मोटादी।

कयय उ० कयं सदां पिरति या-क। 'मङ्गलमनने मोऽभू'
मरीचिरिति विवृत। कययमलस पुत्रीऽभूत् कययमान्
च कयय इति विवृते सनिभेदे, अगभेदे मल्लभेदे च।

कय वधे भा० पर० अक० सेट्। कयति। अकपीत् अकाभीत्
कय पु० कय-अच्। (कवी) दाशकभेदे, 'कयवावाणनिभे भभ-
मते' इति नैषधम्। [कयइये च न०]

कयाय उ० कय ल्यु। अयके (काया)। भावे च्युट्। धर्मि,
कयाय पु० कयति कयम् कय-अय। 'मोनाकहदे रागे,
अन करवदोमे' अयाये कर्मभिं पक्के ततो ज्ञानं प्रजायत'
इति वेदान्तपरिभाषायाम्। अरहणे (पगाडा), रवभेदे
(रवा), 'रत्नोत्तमिजिवये' च। तदति वि०। काये उ०।
कुट्टरानभावा स्त्री०।

कयायित वि० कयायो रत्नोत्तमवर्षाजाताऽय इत्यच्। जात
कयाये 'अयुक्ते कयायितस्त्रीति उमात्र।

कपायिन् पु० कपाय+इनि । आलङ्घ्ये, नकुपह्ये, खल्लूरी
ह्ये च । (वययरागवति मि०)

कट न० कप-क सञ्चरहृन्यो कपइति सेट् । गीह्याम्
व्यायाम् पोहायुते । गह्वे च मि० ।

कस गतो आ० पर० भक० सेट् । कसति अकशीत् अकशीत् ।
कस् गतने गतो च अदा० रदित आल० सक० सेट् । कसो अकषिप
कस गतने गतो च सक० अदा० आल० सेट् । कसो अकषिप
कसनोन्याटन उ० कसन कासरीगम् उल्लाटयति ल्यु । वाच
कटये, 'वाच कासनायक' इति प्रेरकोक्तिः । [च ।
करोक् पु० कस-उ यद्वागम । कपेरो, कूचरस मिये जलकन्दभेदे
कशीर उ० न० क जल तोरयति अप् मि० सेट् । रङ्गे (राह्) धातौ
कसूरिका स्त्री० कस कर टुट च गौरा० डीय्, कलूरी कापे
कस् हस्ते पत इत्यम् । अगमदे । टुपी० जतो हस्ते
क छुरिकायम् । [कसनान्निकात गम्यते]

कलूरी स्त्री० कसति गम्योऽस्या कस कर टुट च गौरा० टोय् ।
काह्वार ग० के कसे हुदने कूद-अप् टुपी० इत्यम् । खेतोत्तये
कास्य न० कसेन निष्प दितम् कस अत्र । वाद्यभेदे, पात्राये च ।
सायें पञ्च । तान्तरङ्ग निमित्ते उपधातौ, 'उपधातुर्भवे
त्कास्य इवाक्षराण्यङ्गो रितुते । सायें क् । उद्गाथे ।
कास्यकार पु० कास्य+क-अप् लप् । (कासादि) आतिभेदे
कांक उ० कि-गन्धे कन् तस्य नेत्यम् । खनामस्याते पक्षिणि ।
छल्ले, आह्वे तिलके च ।

काककला स्त्री० काकस कला जययो जह्वायवयोयसा
काकजहाड्ये । [काकस नाय ।

काकली स्त्री० काक कलि ट । यद्वाकरणे, तत्कलसेवने हि
काकविद्या स्त्री० काकवर्णा विद्या प्रान्तभागे कसे यसा ।
उल्लायाम् । टुपी० काक पक्षि, काकविही, काकचञ्चालम्

काकच्छद् उ० काकस छद् पक्ष इव छदो यस् । अल्लगख्ये
काकजङ्गा स्त्री० काकस्य जङ्गोऽवयो यसा । खनामस्याते
टुपभेदे (केयोभाडेड्)।

काकजम्बु स्त्री० काकजम्बा जम्बु । भुविजम्बुम् ।
काकतापीय स्त्री० काकमनसमये तातपतनसतकिरहेड्डम्
तदिव छ । अतिरक्तिवसमये साहसिकावती ।

काकतिक्ता स्त्री० काकसापि तिक्ता । उल्लायाय ।

काकतिन्दुक उ० काकडम् तिन्दुक । काकपीलुक (इच्छ)।

काकनासा स्त्री० काकस नासिन् मन्मसा । काकजहायाम्
(केयोभाडेड्) काकनासायम् ।

काकपद् उ० काकस पद् इव । यद्वाकपाद्वयस्ते वाटागा

तमिखा भोज्ञा काकपद् इत्युक्ते केगरेचनाभेदे (काणधाट्टा)
काकपट न० काकस पटमिव । त्रिवै प्रतिनवर्णस्य उपरि-
लेपने तत्स्थानस्वरूपार्थं व्यक्ते काकपटाकारे चिह्ने ।
गोर्धस्य काकपटाकारे केगपुत्रे च (मिका) ।

काकपर्णी पु० क कर्षणं पर्ययस्या । सुदृढपर्णम् ।

काकपीलु पु० काकमिव पीलु प्राक् । (कुचला) काकतिन्दुके
काकपीलुक उ० काकाना पीलुविव । (कपला) काकतिन्दुके ।

काकपुट उ० काकेन पुट् । कोकिते, कोकियत् हि काकपीडाव
व वसहिव्यमपनीय तत्स्थाने खडिग्न स्यात्येते काकया च
खडिग्नवृद्धा तत परिपास्यते इति प्रविष्टम् ।

काकपुष्प उ० काकडम् पुष्पमस्य । पक्षिपक्षे ह्ये ।

काकभीष् उ० क कान् भीष् । चेषणे ।

काकमाची उ० कानाम् चसते मधि अप् मचोय । कटपल
उतायाम् । (उल्लायाय) । [१५०] सुदृढपर्णम् । (सगामी)

काकमुग्धा स्त्री० उद गच्छति उद गम् क काका उता यसा

काकहता स्त्री० काकहन् रोहति अमरीये मूलम् अत्यता
आयति । (परगाह्या) वदाह्ये ।

काकसक उ० कुक्षित कल आयति के क । पोषायसुदृढम्
काकली स्त्री० कल इ ईत् कलि काद्वेय वा कीर् ।
छल्ले नपुंसकदे ।

काकवीरव उ० काकवी नपुंराज्यतो रतो यस्य । कीकिते ।

काका स्त्री० काक काकरणी विद्यतेऽस्या अर्थं यादय् ।

काकन्या काकनाशाय इ काकन्यायाश्च ।

काकाक्षिगोलेकन्याय उ० काकस एक चतुर्दश उभयोर्द्वयं
पक्षीणश्च बहु कार्यकारणभेदभेदकक्षोभयत्तस्ये इत्यने ।

काकाङ्गी स्त्री० काकस्याङ्ग नादिव कसयसा । पाकनाशाय च
काकाण्ड उ० काकस्याण्ड इव यत् यसा । मद्गानिम् ।

काकमिन्मस् स्त्री० दाह नष्टाभ्योतिद्वान् च डीय् ।

काकादनी स्त्री० काकैर्यतायौ काक+पक्ष ल्युट् । उल्लायाय

काकाल पु० काककोकेतिरव जाति सा-क । द्वायकाक ।

काकणी स्त्री० कक डीस्ये पञ्च तम् कर्णत अप् टुपी० ।
(वृद्धि) पञ्चवृद्धये 'वराटकाना दगवद्वय दत्त वा काकि
यो'ति लोलायतो । काकिनीत्ययम् ।

काफी स्त्री० काकस जातिस्वा हिवा लीप् । काकगोर्धति
काकरण्यजात वायवोऽवतायाम् ।

काकु स्त्री० कक लप् । योक्भीत्यादिभिर्धनेर्वाकारे, कड्डाए
प्रतिष्ठे विवर्द्धकसङ्के नञादी भेदे च । [सूच्यर्थो भवे

काकुत्स्य उ० ककम् कस्यवर्गीय यद्भेदकसापत्न्यस्य

काकुद् न० काकुं ध्वनिभेदे दट ति धत्ते ट-क, काकुहसते-
स्मिन् चञ्चलं क वा गक० । तान्नि जिह्वेन्द्रियाविधान-
स्थाने (तानुया) ।

काकिन्दु उ० क कश्चलिन्दु प्रये० । (कुचला) कटुतिन्दुमे ।
काकिण्ड पु० काकानामिद । जिह्वे तस्य हि फल काकानामिदम्
काकोदर पु० कुक्षितमकति अक-अच् को कादेश काकमी-
पक्षितमदुर यस्य । सपे । [कन्] । (यस्यदुमर) द्रवभेदे ।
काकोडु(ड)स्वरिकास्त्री० काकमिया छडु(डु)मरी चयायाम्
काकोल उ० कक-लोस्ये स्पर्धे णिच्-चोच । द्रोणकान्ते, सपे,
अमरभेदे च । मरकभेदे, विषभेदे च पु० न० । वायस्याम्
अश्वगन्धायाम् स्त्री० । [होत् काकाह्विच ।

काक्ष शब्दायाम् स्त्री० उभ० इदिन् सक० वेत् । काक्षति अका
काक्ष जि० ईपत् कुक्षितमजि यस्य को कादेश । कुक्षिताये
जने, ईपहर्षने कटाक्षे न० ।

काक्षी स्त्री० काक्षे भवा अच् ङोप् । सुवरिकायाम् (मरकट)
काक्षीव उ० ईपत् चोदयच्छाम् चोद-अच् कादेश । चोमा-
ज्ञनहर्षे (सजना) ।

काक्षा स्त्री० काक्षि-अ । इच्छायाम् ।
काक्षा स्त्री० कुक्षितमङ्गमस्या कादेश टाप् । वचायाम्
काच पु० कथ्यतेऽनेन कच-वक्त्रने दोषौ च वच् । मिच्छे,
(शक) नृगभेदे, अक्षिकाभेदे चारि, (कच्) विकषणे
च (मोल) ।

काचन न० काचयति वृद्धाति अनेन कच-स्पर्धे णिच्-लुट् ।
पञ्चवक्त्रहृष्ये लावाः । काचिद्विषये अच्य० ।

काचक्षरण न० काचस्य लक्षणम् । काचोत्पादनशोधने लवणे,
(घोरा) । कण्ठक्षरणे (काकालोत्प) ।

काचसौमर्चल न० इत० । काचवृत्तिकामश्मये लवणे ।
काचस्थाली स्त्री० कचस्य स्वाशीव (पादलगात्र) । द्रव-
भेदे, काचमयपात्रे च ।

काचान्न उ० काच इवाजि यस्य । कपटकाक्षे इहह्वे ।
काचित् ति० कावे शिष्ये चित धृत प्रये० । शिकण्डिते पटाक्षे
काचन उ० काचि-दीप्तौ लुप् । अन्तर्मस्थाने, प्रेषे चमके,
नागक्षेत्रे उद्धमरे, धूलरे च । सर्गे पृथक्क्षेत्रे, काचन द-
उत्ते दीप्तौ च न० ।

काचनक उ० काचनमि काचित् प्रकाशने कै क । पविभेदे,
कोषिगारह्वे च । कृतिगारे न० । [वापाकृता] ।

काचनदली स्त्री० काचनमिव दल यस्या । स्वर्णकदल्याम्
काचनघोरी स्त्री० काचनमिव घोरं यस्या गौरा० ङीप् ।

घोरिणिलतावम् ।

[गणितारी] ।

काचनपुष्पी स्त्री० काचनमिव पुष्पमस्या । गणिकारीह्वे
काचनार उ० काचन दीप्तिमच्छति कृ यण् । काच-ह्वे,
काचनाल पु० काचनावदीक्ष्ये अनाति प्रयाप्नोति अन् अच् ।
कोषिगारह्वे । [कृतिगारा, गौरवनायाम् स्वर्णघोरीह्वे च
काचनी स्त्री० काचान्तेऽथवा काच दीप्तौ करणे ल्युट् ङीप् ।
काचि(क्षी) स्त्री० काचि-इन् वा ङोप् । क्लोकिभिर्भूषणभेदे,
(चन्द्रहार गोठ) 'एवमिदमेव काचौ मेघला लघ्वद्विजा ।
वचव मोक्षय सेव' इत्युक्तमनय यस्मै, गुणायाम् 'ययो
ध्या मयुता माया क्षामो काक्षी अशक्तिके'ति घुरीभेदे च ।
काक्षी(क्षिपद् न० इत० । अचने ।

काक्षिक न० कञ्ज-भात्यर्थमिदं शब्दं कुक्षिता अक्षिका
अक्षिर्भव । आरवावे (काजी) ।

काण उ० कण निमीयने चच् । काणे । एकपक्षयुक्ते ति० ।
काण्ड उ० न० कय यच् क तस्य नेत्यम् दीर्घ । लम्बे,
लघादिगुण्ये, द्रवस्थान्ये, (गुडी) पाण्ये, अचरं, मस्तरं,
नाडीह्वे, नावे, बह्वपरिच्छेदात्मके धन्यप्रकार्ये, निर्द्व-
नस्थाने च । यवीटह्वे उ० । [करोत्त] ।

काण्डकटुक उ० काण्डे व्यत्येपि कटुकलिङ्ग । कारोपे,
काण्डकीलक उ० काण्डे कीलमिव यस्य कप् ङमा० । मोमे,
तस्मिन् कीटचवन्मात् हि कीलमिव कर्मज जायते ।

काण्डतिक्त उ० क ल्हे तिक्त । भूमिस्थे (चिराता) ।

काण्डपट उ० काण्ड इव पट । (कानात) पटभेदे, यस्य
चकोचे काण्डरूपता भवति ।

काण्डपृष्ठ ति० काण्डमि पृष्ठे यस्य । मस्त्राजीवे । 'मृदु-
पृष्ठत कस्या वेदे परकुल मजेत् । तेन दुद्वारितेनापौ
'काण्डपृष्ठ इति कृत' इत्युक्तमनय जने उ० ।

काण्डरुद्धा ति० काण्डार मरोहति । कटुन्याम् (कृकी ।
काण्डरीमि-काण्डो बायोऽक्षति ईट । (गौरन्दा) बाणधरे,
अपामार्गे न० । मञ्जिनाया कारवेग्राह्य स्त्री० ङीप् वा ।

काण्डेडु उ० काण्डेन अक्षयेन दधुरित । (तालमायना) द्रवभेदे
काण्ड उ० क्लोनाधीत कच् । यजुर्वेदीयशास्त्राभेदे । अपत्यार्थे
श्च । कण्ठपुत्रादी ति० ।

कातर ति० ईपत्तरति स्वकाञ्चं कर्तुं शक्नोति इ+तृ कृ-
को कादेश । क्षपीरे, अक्षनाउछे, धीते, विरेगे, चक्ष्वे च ।
वदधाधितकातराक्षोति दृच् । के लडे आतरति नवन
च त विरेपदो मञ्जति । उद्धे ।

काट्टण न० कुक्षित तर्क काश्य । इक्षिततये ।

त्यायन पु० कचस्थापयेत् कम् सुनिभे । यत्र धर्मशास्त्र
कतो वरद्विवासा व्याकृतपराजितकस्तो च ।

त्यायनी स्त्रीः कचस्थापयत् स्त्रीः कच । उगायां सा हि कथा
नरे कचस्थापयत्वाधीत । अर्हवयस्त्राया काशयवस्याया
विधवायाश्च ।

टिप्पण पु० कच-विन्-अवत् । (वानहान) कच-कंचे, आणे,
दक्षी च । कच-कंचे भव । कच-कच-कच ।

टिप्पण न० कादस्व राति राति प्रकृतित्वेव रा-क । ऐक्ये
मुद्रादौ, तस्य विकारे मये च । कादस्व कचस्वोद्वह रचं
राति रा-क । तत्पुत्ररक्षणात् दधिधरे पु० ।

टिप्पणी स्त्री० कृतिर्न मन्त्रिमन्त्रं यस्य को कादस्व
कचस्वो वचमद्रुल्लस्य विद्या अण् । कृतिविद्यायां मन्त्रि-
रायात् । कादस्व रचं राति रा-क गौरा-० उगेत् ।

कोकिलायाम्, सरलस्याम्, यात्रिकायाश्च ।

टिप्पणी स्त्री० कादस्वा कचहृषा वलाका या अमुभावक-
त्वेन सन्त्यसा इति । भैरवालायाम् । [कादस्व ।

टिप्पण्यति लि० कदापि भव कानार्थत्वात् डच् । कदाचित्-
टिप्पण्ये पु० कदा अपत्यम् डच् । नराकारे कचान्नाडुल्लस्य
देवदीपिभेदे जाते, धर्म च । [यो हते च ।

नन न० पु० कच-दीपौ लुट् दृष्ट वा । वने, म्हे, मल्ल
कचनगानि पु० डच् । गरीहवे, तस्मात्पञ्चिना कचनदाह
हीनीन पु० कचया अङ्गाया । अपत्यम् अण् कनोन्तेभ्यः ।

'कानोन् कचकाकातो भगवान्महत्तो भव' इति कृत्युत्ते
पुनर्भेदे । यदा व्यास कथंश्च ।

कान्ति पु० कच-क, कच-क वा । यद्यौ लौह, इत्यर्थवर्जन
हृत्संज्ञान्तिपादायाम्, चन्द्र-वर्ज कच-कानमधौ, कच-
हृत्संज्ञकत्वे च । कस्य मन्त्रायाम्नी यकात् । वागृते ।
मुद्रुने लौहभेदे न० । गरीहभे, गोमने, चयोरु च
लि० । माया, विप्लवत्वे च स्त्री० ।

कान्तिपुत्र पु० कान्ति पुत्रस्य । कान्तिपुत्रश्च ।

कान्तिलोक पु० कान्तिलोकः कच-कादस्वो यच् । शिवाः सदे देवै
कान्तिलौह पु० कान्तौ लौहो यस्य । अयस्त्राये । कान्ति-
(कान्तिलौह) लौहकारे । [प्रतीकलौहय वस्य । अयोः कच-
कान्तिलौह-लौहट पु० काकाद्वि, वातीपादस्थान् टोट्ट
कान्तायमस्य न० कान्तमय कच-वच-० । (कान्तिलौह)
लौहकारे । इव० । यदस्व जे सवौ ।

कान्तार पु० कच-लल्ल लल्लस्य अन्तः कान्त कनोन्ते
अण्वत् भ-अण् । कान्तारहवे, इत्यभेदे टट्ट-वच-कान्ते,
अण्वत् भ-अण् । कान्तारहवे, इत्यभेदे टट्ट-वच-कान्ते,

यद्यभेदे, महारहवे, उन्मयवर्जि, गर्ते च ।

कान्तारक पु० कान्तं नमस्कृत्य वा एतन् (कान्ता) इत्युभेदे
कान्ति स्वी० कच-कान्ति । गोमाया, दीपौ, अमिताये च ।

कान्तिदा स्त्री कान्ति-दा का कौशराजोत्तमायाम् कान्तिपदेति ।
कान्तिदायक न० कान्ति-दा-एतन् । कालोयपहवे । कान्ति-
मदे लि० । [अन्तर्भेदे ।

कान्तिवच न० कन्दौ मन्त्रमन्त्रं अङ्गात् अण् । (मिडाड) मन्त्रादे
कान्तिविक लि० कान्ति वचमन्त्र डच् । कान्तकारिणि कच-
प्रतीकानि (मिडाडकर) । [भीत्या प्रतीकानि ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।
कान्तिगुह्यत लि० का दिग् यामीत्युक्तिभूत प्राप्ति प्रतीक ।

कामद्वि त्वि कमान् दृष्टि ता क । अमीष्टदायके, वनभेदे च
कामद्विधा स्त्री० कामं दोषि दुह-क धादेश । अमीष्टधन्याद
विलाम् चरयो गवि ।

कामद्वि स्त्री० काम दोषि दुह किए । चरयो गवि । [गवि
कामधेनु स्त्री० कामस्य अमीष्टस्य दोहकस्य हेतुर्हेतु । चरयो
कामध्वसिन् पु० काम ध्वसयति ध्वन्व् णिप्-णिनि । शिवे ।

कामपाल पु० कामान् पालयति पाह-रण्ये-अथ । वनभेदे ।
कामम् अथ० काम-विह्वलम् । अयुधमते, प्रकाशे, पर्याप्ते,
अवस्थायाम् अयुधमते, अस्त्राभायुधमते, सन्ध्यायाम्, अवि-
ष्टागम्या स्त्रीकारे च । [रूपे, सुन्दररूपे च लि० ।

कामरूप पु० वननामप्यति देवभेदे । कामरूप यस्य । अथैव
कामरूपिन् पु० कामनी रूप यस्य इति । विद्यापरे । मनो-
रूपयति, स्त्रीध्यादधाराणि च लि० ।

कामिन पु० कामिन लक्षति लघ-ठ । वननकावे । लयं
लघ् । कामयुक्ते लि० । काम कानि कुनाति ल-ठ । रोग-
भेदे (कायोल) पु० स्त्री० स्त्रिया टाप् ।

कामवस्त्रम् पु० इत्० । आन्वह्ये तन्मयं हि कर्ममयम् ।
कामदन्ता स्त्री० कामतो दन्त यस्य । पादलायाम् ।

कामद्वय पु० कामेन बीजादुरनिरपेक्षतया यथेष्ट द्वय ।
वन्द्यके (परगाथा) ।

कामग्राम पु० कामस्य ग्राम इव कुलनगरेण । आन्वह्ये ।

कामसख पु० इत्० । कामस्य सखा+उठ सभा । वननकावे,
तद्विषये पठ्यते च । [वात्स्यायनपणीते पठ्यते ।

कामसह्य न० कामस्य तत्त्वस्य सूत्रम् । कामतत्त्वगतिपादके
कामाङ्गुश न० कामस्याङ्गुश इव । नये ।

कामात्मता स्त्री० कामात्मनी भाव तत्त्व । कर्मफल भिन्नाप्यो
कले । कामात्मता न प्रयोज्यते भव ।

कामात्मन् लि० कामे कलह+आयामात्मन करणं यस्य ।
अन्तर्कामभावति, कामाङ्गुलचित्तं च । काम आत्मा सख्ययस्य ।
काममेव काममानविषयगतानुचितचित्तव्येन तद्रूपता वसुक्तभावे ।

कामान्ध पु० काम येन दमस्ययति खरेण विरक्षितम् चुरा०
लघ्-अप् । कोकिल । कामेनाम् ११० । विवेकहीने लि० ।

कामाल पु० कामतो रक्षति अन्ध पर्याप्तौ लघ् । रक्तकायवहने
कामावशा(पा)यिता स्त्री० कामान् अवश्यते क्य+शीङ्
निनि+इत्य भाग तत्त्व । अर्धमाद्यद्विषयैर्धर्मस्ये सत्य-
वहल्यत्वाकुरे ऐश्वर्ये । कामान् अवशत निवेतु गीतमस्य
स्य णिनि तत्त्वम् । कामावशायित्वायैवार्थे ।

कामिन् पु० काम णिनि । नक्तकावे, पादपते चटके क-

रमणमे च एतेषा 'क'माधियात् कामितम् । कामवति
लि० स्त्रिया डीप् कामिनी । भूरक्षितयाम् दृष्टि
द्रायाम्, मदिरायाश्च स्त्री० ।

कामीन पु० कामधनुगच्छति ख । रामणमे । कामातुगते लि० ।
कामुक पु० काम-णिङ् उठ । अयोकह्ये, अतिगुह्यके, माध-

वोद्यतायाम्, चटके च । मृदुनकामनातिप्रयवर्त लि० । स्त्रिया
डीप् कामिनी । इच्छामातवयान्त टाप् काचका । [सतायाम्

कामुककान्ता स्त्री० काचकाना कान्ता प्रिया । अनिष्टकृत
काम्यित्यु पु० कर्मिषाया नद्या अदूरभवो देव एव । उत्तर

देशभेदे, तत्त्व आभाया सुखयोग्यनाम्याया वतायाश्च ।
काम्यल पु० कर्मवेग परिहृतो रथ । कर्मवेग वसन्ताद्देवते रथे

काम्यविक पु० कर्म्यं वज्र शिल्पमस्य । प्रक्षकारे (शास्त्रादि)
काम्योज पु० कर्म्यो जे देवोदभिजनो निवासी वा यस्य अल्

'कर्म्यो जे देवोदभेदे, पुद्गागम्ये, लोचभेदे च ।' भवभूत
दिरे, वाचपय्याम्, ह्यडुच्छास्य, स्त्री० डीप् ।

कास्य न० काम णिङ् यत् । 'यत् किञ्चित् फलसदृश्यं, यत्-
दानवप क्रिया । क्रियते बहुलायाश्च तत्काश्च परिकी-

र्तितमित्युक्ते कर्मणि । कर्मयोगे, 'सुन्दरे च लि० ।
काय पु० कीर्त्येन्द्रादिभि विष्णु वम् नि० । देवे । न प्रजा-

यतिर्नृणां वा देवगादस्य अण् इत् अन्नादेव उद्दिष्टा
देव्य । प्रज यतिदेवताके चरती, माजापलविषाके कर्मिषा-

नामिषयोरोधभागे, खलान्कृष्णरूपे, ब्राह्मेतीर्थे, शब्दे,
अभावे, लघ्वने च ।

कायस्य पु० काये तिष्ठति काय+स्था-अ । परमात्मनि, विनि-
करहत्तौ (कारण) जातिभेदे च । कायतिष्ठानया स्था+क

टप् । हरीतक्यस्य आनलक्याश्च स्त्री० ।
कायिका स्त्री० कायेन निर्वाह्यता टप् । गवादिस्तम्भरण

रूपाया 'दोषाद्वाङ्मयैव कायिका वसतादृतेति' खलु-
क्ताया लघो मलम्ब पणतटङ्गादिदेवद्वौ च 'कायाविरो-

धिनी यच्च वषाङ्गाद्या त्ता कायिकेति नारदवचनम् ।
कार पु० कृद्भिषाया, ककरोषे वा भावे पठ् । पथ्ये निष्ये, शब्दे

क्रियायाश्च । कृ विभोषे आभासे पठ् । हिमाद्रौ, यतोच ।
कर्मोपदे कर्तरे अथ । तत्त्वकर्मकर्तारि यथा कर्म-

कार स्वर्वाकार इत्यादिः । क कर्मणि पठ् विविधे
धान्यादिरागौ ।

कौरव लि० क श्लुच् । क्रियाजनके । क्रियोपाधिके सादान्
क्रियावधिनि व्याकरणोक्ते कर्तृकमादिष्ट वट् पु न० ।
कारकलीपक न० अलङ्काराणि अर्थान्कारभेदे भा० प० ।

कारण न-क-विष् करणे ल्युट् । जेतौ, घट्यतिरेके का-
यांत्तु पतिस्मिन् यथा दण्ड विना घटस्तुत्यन्तिरेवो
दग्धो नष्टश्च करणम् । बाधने, दन्त्रिरे, देहे च । कस्
हिनाया सायें विच् भवे ल्युट् । वधे । क्रियते इति
कर्त्तृणि ल्युट् । कर्त्तृणि, वाद्यभेदे च । कृन् हिषाया
विष्-युच् टाप् कारणा । यातनाया स्त्री० ।

कारणभासा स्त्री० अर्थानुसारभेदे साहि० १०५६० ।

कारणोत्तर न० कारणेन उत्तरम् । व्यवहारेण वाद्युपपन्नं
यस्य सत्यत्वेनाङ्गीकृत्य तत्रातिवृत्तताबाधनक रणकयने
यथा वायु शत धारयतीत्यभियोगे सत्य नष्टोत्त किन्तु
शोभितम् इय भूमिनिदीयानेन भुञ्जते इत्यभियोगे सत्यम-
तस्य भूमि किन्तु दानेन श्रयादिना वा दानार्थं समेत्युत्त-
रकथनम् । कारणसम्येतदर्थे "मिथ्योत्तरे पूर्ववादे कारणे
मतिरतिनितीति" कारणीत्यरेणि कारणव्यवस्थायोक्तम् ।

कारणद्वय पु० दन क दस्यनेष्वम् रण्य ईषत् रण्ड का-
रण्य त वाति वा क । कृषभेदे ।

कारणा स्त्री० ईप्त् रणा को कादेण । प्रियङ्गुभ्ये ।

कारय पु० केत रकोष्ठः । काष्ठे ।

कारवी स्त्री० कार वाति वा क, केन जलेन रौति अच्, नौरा
, डीप्, र+अच् करणे मयूरकासेदम् अन्+च्-हिषाया
, विष् क्तिप् काड तस्यति अच् वा । मयूरप्रवाया कृ-
त्तायाम्, मयूरविष्ठायाम् । कारवेष्टे, लक्ष्मणाय (तिज-
पात) कण्यजीरके च ।

कारवेष्टा पु० कार वेष्टत वेष्ट अच् । (करेता) लताभेदे ।

कारवेष्टी स्त्री० । सुदकारवेष्टायाम् (उष्णा)

कारवेष्टर पु० कारं करोति क-अच् जि० घट् । किमरकतये

कारः स्त्री० कृ-भिदादिवाह अड वि० दीर्घ । बभ्रवागरे,
द्वयाम्, वीणाव स्थाकमयमाष्टे, सुवर्णकारिकायाम् ।

कारागार न० कारेवागारम् । बभ्रवागरे ।

कारापय पु० सस्वपासमयोरुपटवन्त्रकेनोराज्यविषये देशभेदे

कारि स्त्री० कृ-अच् । क्रियायाम् । प्रिस्तिवि वि० ।

कारिका स्त्री० क-पालयेनिट्ये क्युन् । क्रियायाम् । कर्त्तरि

एवम् । नट्योपमिति । सत्यावरहस्या बह्वचार्थबोधके

श्लोके, प्रिये न क-भावे एवम् । यातनायाम् । क युष्

नापिकादिकथे, द्रष्टृभेदे च (घट्) ।

कारिता स्त्री० क-विष्-ङ् । 'कारिता नाम वा द्रष्टृर्वि-

वेनक्षयं कृतेति' कृत्तुके द्रष्टृभेदे (एट्) ।

कारोरी स्त्री० क जलमृत्कृतं क-अच् विष् कार् मेघा दधी

रयतीति रर अच् । दृष्टिस्मादिवाया यन्नक्रियायाम् ।
कारोरोमत्त दृष्टिरिति श्रुति ।

कार् लि० क-अच् । प्रिस्तिवि, कारक च । विचकर्त्तणि पु० ।

कार्ज पु० क जनमाज्जति, कृत्तियं रज्जति वा रज्ज क ।

करभे, वल्मीके, नागनेत्रे, गैरिके खदजाते देहस्य
निनादिषष्ठे च ।

कार्षिक, मि० कष्या ग्रंथस्य टक् । दवालो दवापीले ।

कार्ख्यम० कष्यस्य भाव कर्त्तव्ये वा चञ् । दवायाम् ।

कार्त्तस्य न० कृतस्ये थाकरभेदे भव, कृत घटता

स्तरावेन तस्य वैदिकाय माझपाय वा इदम् वा अच् ।

कार्त्त, पुस्तक, काष्ठमष्टके च ।

कार्त्तिक पु० कृत्तिकाया आत अच् । अर्धे, कृत्तिकायामेव

युक्ता पौषमासी कार्त्तिकी साकिन् भावे अच् । खनाम-

ख्याति मरुतोहितीये नये ।

कार्त्तिकिका पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी कार्त्तिकी

चा यत्त नासे टक् । क र्तिके मरुतोहितीये नामे ।

कार्त्तिकी स्त्री० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

कार्त्तिकीय पु० कृत्तिकायामेव युक्ता पौषमासी अच् ।

देगमखयागमेयु न्यायमते प्राग्भाषमतिथोगिनि षटपटादि
विकाररूपे कार्ये, विनष्टरे, अवयववति, देहादौ,
विनादे, पुण्यापुण्यरूपे व्युत्पत्त्ये च । कर्मस्येति लि० ।
काश्य न० कश्य भाव ष्यञ् । कश्यत् । स्यात् ष्यञ् । कश्ये
सालहणे, नकुचे (डेयो) ह्ये च षञ् ।
कार्यपि यथा इ० न० कर्मसायम् व्यञ्च या० षञ्-पञ्च कार्यस्य
आपणः । (काङ्ग) योऽश्नश्च पयोऽप्युपये च । [तोला]
कार्यिक इ० कर्मसायम् उञ् । पणश्चतुर्थभागे, कृत्यमाने च
कार्य्य इ० ह्य क स्यात् ष्यञ् । सालहणे ।
काल इ० कुक्षितपलति अल-अञ् को कादेम । कण्यमर्थे ।
नहति लि० । भौदे, कजोलके, न० काउयति सर्वं चुरा०
कल० अञ् । यने मङ्गाकाष्ठे शिबे, यनैचरे, कोकिले, रक्त
चिलके, कासमई, कण्डकडादिमये च इ० । अयं च
सर्वकार्येण निमित्त कारणम् । स च आदितादिद्रव्या-
नश्चकृपलडुमाधिको षट दिक्षुमे वा ।
कालिक इ० इ० कल-एण् । जलौ, (देहव्यञ्जितभेदे) लभव्याये
च । कालगाके, यकति, बीजगणितोक्ते च व्यक्त राशिचना
भेदे च न० । [खज्जने, नलविदे, दास्ये च ।
कालकारु इ० काल कथेता यस्य । मोक्षनखे शिबे, मग्दे
कालकुट न० कालकति कुटवति दहति, कुट-अण् । विवे,
कालस्य शब्दो कुटो राशिरिव । देवासरणे देवैर्कृतस्य
पृथगालिनः । दैत्यस्य कथिराजानलहरद्वयसद्विभ ।
'निर्याम कलकुटोऽस्य कतिमि परिकीर्तित । वे-
दिक्रमके शङ्करेदे कोऽप्येकमनेऽभवदित्युक्ते हलनिर्यासकृते
विषभेदे इ० न० । [च । कृत्ये ।
कालजन्तु इ० काल समय स्वमत्वा करोति ल-क्विप् तुक्
कालकेशी स्त्री० काल केय इव पलाटियेस्य । मोक्षलोपधौ
कालखण्ड न० कर्म० । दक्षिणपुत्रिसे मासवख्ये यकति ।
कालचक्र न० कालचक्रमिव षट्पटुपावनव्यात् षटा परि
वर्तमानत्वाच्च । कालचक्ररूपे होत्रममात्मके सवत्सर-
खरूपे यत्ने । [ज्योतिर्विदि देवने ।
कालचिन्तक इ० काल चिन्तयति विचारयति चिन्ति खुन् ।
कालधर्म इ० इ० शब्दौ, समवसभावे च ।
कालनियोग इ० कावेन कृतो नियोग कालस्य वा नियोग
आप्ता नि+युज-पञ् । देवाप्रायां, कामकृतनियमे च
कालनिर्यास इ० कर्म० । पुण्यलौ ।
कालनेमि इ० राशभभेदे द्विरप्यक्षयिषुके दैत्ये च 'कान
नेमिषे युडे इति उदात्तम् ।

कालपथ्य इ० काल कृत्य पथमस्य । तगरहणे ।
कालपुच्छ इ० काल पुच्छोदस्य । 'गुणैरेणस्य कानपुच्छो मुनि
भिरोरित' इत्युक्ते श्वभभेदे ।
कालष्ट इ० काल ष्टमस्य । श्वभभेदे कडुपक्षिणि, चापे च
कोलोयम इव ष्टमस्य । कर्णस्य चापे ।
कालमान इ० काल मानस्य । कृष्णजीरके, कृष्णतुलसीसु ।
कालमूल इ० काल मूलस्य । रक्तचित्रकण्ठे ।
कालमेधौ स्त्री० काल वर्ण मिषति स्मर्यते मिष-अण् । मल्लि
शवान् शीमराज्याम्, लिहति च ।
कालरात्रि स्त्री० कालस्य रात्रिर्नामिका । सर्वभूतापहारी
श्वाम् शब्दुदेव्याम् यमभगिन्याम्, श्वानरात्रौ, 'दीपा-
वद्यो ह्यया मोक्षा कालरात्रिश्च सा मते'त्युक्ते कालिका-
मावास्यारात्रिमभये च ।
कालसवयु न० कर्म० । विडम्बयत्ने ।
काललौह न० कर्म० । कृष्णायसे लौहभेदे ।
कालहन्त इ० काल वृत्त्यं हननस्य । कुत्सहणे ।
कालश्राक न० कर्म० । श्राद्धीये श्राकभेदे ।
कालसर्प इ० नियकर्म० । कृष्णसर्पे महाविषे (केतुग साप)
कालसार इ० कावेन सार मवत् । कृष्णनाराभिधे कृते,
कालसूत्र न० कालस्य यस्य सूत्रमिव । कुलालचक्रसूत्र-
व्येदनस्येति वरभभेदे ।
कालसेय न० कस्यसा दक्षिणति भव देह । तमे ।
कालस्फुट इ० काल स्फुटो यस्य । तमावहणे, तिन्दुकडले,
अरिक्कहणे, दुष्प्रदिरे, उडुस्वरे च ।
काला स्त्री० काल+यार्गाद्याच् । कृष्णविहति । काशयति
अञ् । वल्लिवाम् । कल छेपे कर्मणि चञ् । श्वश्रमा-
याम्, पाटलाहणे कृष्णजीरके, भीषिकायाश्च । [चन्द्रे ।
कालागुरु न० कर्म० । प्राग्भ्योतिपदेयोस्तिके वृष्णागुरु
कालाग्नि इ० कालकारे शब्दुकारी अग्नि । प्रलयभो
कालान्नादयोऽप्यस्य । [कलविदे, कथिप्रेये पक्षिणि च ।
कालानुनादिन् इ० अनुगदन् अतु नदं गिनि कर्म० । भ्रंकरे
कालानुसारक न० काल श्वभभद इवावसरति दूरगी
गच्छति ह्य खुन् । कथ्यागुरुणि पीताम्बुचन्द्रे ।
कालानुसारिन् न० काल श्वभभद इवावसरति गत्येन
दूरतो गच्छति लिनि । यैवेवे मयद्रव्ये ।
कालाशुसार्य्य इ० न० । कालेन 'श्वभभेनातमार्य्यते यदु
ह-पद्यत् । ग्रेलजे मयद्रव्ये, निप्रपादये, (मिष्ट) तगरे च
कालान्तरविष इ० कालान्तरे दशनकाशात् वैष्णुकाशाभनदं

विषं यस्य । मूषिकादौ । तस्य हि विषं कालान्तरे वष्टम् ।
कालायस्य न० कर्म० । लौक्यमेवे ।

कालाग्रुद्धि, स्त्री० । कालस्य शुभकर्मयोग्यसमस्य व्यग्रुद्धिः ।
शुभकर्मकरणेन गवोजके सन्त्याद्युक्ते कालतोषे ।

कालिक पु० । कावेर्वर्षादि चरति टक् । पक्षरगे, काल
लक्षणवर्षमनुसरति टक् । लक्षणपन्थे कालायुर्वि ।
प्रमड दीर्घः कालोऽस्य प्रमूढे टक् । वेरे । कालेन निर्हते
कालस्येदे वा टक् । कालभवे कालसंबन्धिनि च त्रि० । काशी
वर्षोऽप्यस्या । टक् । देवीभेदे लघितल्लहरे, (विवाहि)
नमेष दैवसन्मुख्ये, नवसेधे, पदोत्थायाया रोमा-
न्नाम् शाखा, कात्याम्, शिवाया, मेधावचौ, लक्ष्मिदेवे
छाया, काकोत्या, श्यामाखविहने प्रतिभासदेवहृदौ
कुम्भटिकायां, मिथिराया दूरीतका च स्त्री० ।

कालिङ्ग पु० । कृतित्वात्तिङ्गम्यः । भूमिकारौ, कलिङ्ग, 'चपे',
लौक्यभेदे च । कालिङ्गना राजा अयम् । कलिङ्गदेवपते
अपते वष्टुपु तस्य मुक् कलिङ्ग । 'कलिङ्गदेवनाम्न्य पद्मा-
द्योजनं गिरे । दक्षिणस्यां महेष्वाणि । कलिङ्गा' परि
कोर्त्तिता इत्युक्तदेवभेदे न०० नौरा० टीप् । राजर्कषात् ।

कालिन्दी स्त्री० । कलिन्दाद्रौ भवा अण् । वचनायाम् ।
कालिन्दीभेदन पु० । भिन्नति कृतेभाकर्षणेन गतिरौभवादिना
अतथा करोति भिद-ल्लु इतः । वनभेदे तालका च सुदृढे
कालिभन् पु० । कालस्य भावः । इमनिच् । कृत्यतायाम् ।
जाली स्त्री० । जालो पक्षौऽप्यस्या । कृद् टीप् । देवीभेदे,
मन्त्रस्यार्थे व्यासार्थे इत्येवम् । कर्मस्यार्थे,
मरीचादे कालाङ्गना, लिलति, राज्ञी, इत्येकाल्याम्,
विवाहि) वक्षिजिज्ञामेदे च ।

जालीयक पु० । कालस्य वर्षस्यैव वृक्षाणां संज्ञार्थं वन् ।
दाक्षकृष्टियाम् । कृत्यायन्ते न० ।

जालिय पु० । नरेवपन्थे टक् । 'देवभेदे, (जालाय लुण्णं
' तस्यै प्रभरति टक् । वक्ति । कालचन्द्रे न० । व्यर्थे
' वन् । कुङ्कुमे । कालिके चन्द्रे न० । कृष्टिनाम् पु० ।
कालानिज वि० । कल्पनायां अग्रत टक् । कालो, कारोपिते,
इत्यनभवे च । [गर्भधारणयोग्यकालमाश्रयं कवि ।

काल्या स्त्री० । कालं गर्भधारणयोग्यं समयं प्राप्नोत्यस्य ।
कायेरी स्त्री० । कालं जटलं चैव करीरं तलेदमित्यम् । कदि-
भेदे । कृत्तमद्विष्य वेवं वक्ष्यां प्राज्ञात् टीप् । वेद्यायां
१०० । सुदिद्यायाम् । [वविषे च ।

काव्य इ० । कविरेव स्यात् टीप् । शुभे । कवेः कव्यं । यन्मभेदे

काव्यलिङ्ग न० । कर्षावद्धारभेदे । सा० । १० परि० ।

काव्यार्थापत्ति स्त्री० । अर्थालङ्कारभेदे । सा० । १० परि० ।

काश् दीप्तौ स्त्री० । आल० अल० भेदः । काश्ते अकाशिते,
काशामास चकारे दिव् दचशशन्त ।

काश् टीप् । दिया आल० अल० भेदः । काश्ते । अकाशिते
णिच् अण्सायत् ।

काश् पु० । काश्-अच् । 'रोगभेदे, सुते, लघुभेदे च । तत्-
पुम् न० । सुवृत् । कायक । कायभेदे ।

काशिराज इ० इतः टक् । समा० । अश्वीरिति सुखः । लघुभेदे,
द्वितीयादे धन्यराटौ लघे च ।

काशी स्त्री० । काश् अच् । गौरा० टीप् । सनामस्ताया
नगव्या 'शमीतलवाहिनी गङ्गे'ति प्रयोगेनरमानम् ।

काशीश न० । कालचन्द्रे व्यतिगति कल्पय-णिच् तिपु मर्थ
हेदे क । (हीराकस) अथातभेदे तत्संयोगात् दन्ता-
दितो जननवपारं तस्य जन्मस्थानप्रधानम् ।

काशीर न० । 'कशीर'रतेषु भव अण् । कुङ्कुमे, इन्दुर-
कुम्, टक् (वीरगा) । 'यारदावीरमापद्य कङ्कुवाङ्गित-
लानकम् । तावत् काशीरदेव स्यात् पद्माद्योजनात्मक
इत्युक्ते देवे न००० च । तेषा राजा अण् । काशीरुद्रे ।
' तस्य वष्टुपु मुक् । काशीरा ।

काशीरज न० । काशीरदेवे जायते जन-इ । कुङ्कुमे, कुटे,
(कुङ्कु) इन्दुरभवे च । गौरा० टीप् । नाभ्याम् । कतिनि-
मायाम् स्त्री० । न० । काशीरजकायाम् ।

काश्यप पु० । अक्षयस्य सोमपयस्य विदाद्यम् । सुविष्टे, सुव-
भेदे, भोगभेदे, गोवभेदे, तत्प्रभारान्तर्गतजन्मभेदे च
' अक्षयप्रत्यजनाति दि० ।

काश्यपि पु० । अक्षयपयस्यम् अण् । गौरायते धनने ।

काश्यपी स्त्री० । कश्यपदेवस्य अण् । टीप् । प्रविश्याम् ।

काश्यपेय पु० । अक्षयपयस्यम् टक् । छाये । गच्छे च ।

काठ न० । शास्-वद्व । इत्यने दाक्षि । [श्याम्

काठकटली स्त्री० । काश्मिष कटिना कटली मात० । वनकट-
काठकीट पु० इतः । सुदाम्ने कीटे । [पुष्टिभेदे ।

काठकुट्ट पु० । काठं कुट्टयति हिन्तिन अण् । (जटोदरा)

काठकुट्टान पु० । कुट्टयति हिन्तिन दक्ष विदारणे अण् । गठ-
कुट्टात् इतः । लौकिकभाजनस्यार्थे काश्मिषि कुट्टाय ।

काठतप्त पु० । दाटं तपति हिन् । रणकारे वंशे (वृत्त)
रामे सङ्घोर्षहे ।

काठतप्तक पु० । दाटं तपति अण् । रणकारे वंशे (वृत्त)

काठलेखक इ० पाठं निरुति एवम् । पुष्पाख्ये कोटे ।

काठो स्त्री० भाग कथम् । दिधि, दाहद्विद्वाम् स्त्रियो,
पथ्यपानगुनी, अष्टादशनिनेषात्कवे कवे, उत्तमं, काष्ठगत
छेहरातुविहमिति कुमार गीतायाश्च परा हि काष्ठा
तत्पल्लवा पुनरिति कुमार ।

काष्ठाश्च वाङ्मनी स्त्री० पुन पुनरुच्यते इति, काष्ठस्याश्च
वाङ्मनी । काष्ठचित्तनौकाकृतजलसेचन्याम् औषधम् ।
(स्त्रियोनी) । [चिह्न काष्ठायाश्च चिह्नं अथवाच्यम् ।]

काष्ठं कुक्षितमन्त्रे आदि० आत्म० अथ० सेट् । काष्ठेन अथवा-
काष्ठं इ० काष्ठ-अथ० । रोममन्त्रे ।

काष्ठमो स्त्री० काष्ठं रोमं इति टक् । कष्टकाव्याम् । भेदे ।
काष्ठमर्ह इ० काष्ठं कष्टमिति षट्-अथ० । (काष्ठकाष्ठम्) षट्-
काष्ठमर्ह इ० षट्-अथ० इति । पठ्येवे ।

काष्ठर इ० के जले काष्ठरति आन्-अथ०, ईषत् सरति
अथवाकाष्ठरत्नी को काष्ठेन वा । मङ्गले ।

काष्ठार इ०, केन जलेनाचम्यत् सरोदक्ष, ईषत् सरोदक्ष
वा । सरोदरे, सरोरे निम्नस्ते वा बहुजानामने ।

काष्ठारि इ० इति० । काष्ठमन्त्रे, आत्मिके च ।

काष्ठीय इ० चूड काष्ठ काष्ठीया इति स्त्री-क । (कीराक्ष)
अथवाच्यमन्त्रे । [रोमेन ।]

काष्ठो स्त्री० कष्ट-क विभ । विभक्त्याचि, टीप्प, पुट्टी,
काष्ठश्च इ० कुक्षित इति विचरति अथ को काष्ठेन ।
कुक्षुटे विहावे च । अथवा, महाकाष्ठायाम्, वाद्यमन्त्रे,
महाकाष्ठो, अथवाकाष्ठो न० । शुभम् अने, सवे च ।

काष्ठलागुम्प इ० काष्ठलेन पुम्पयस्य । पुम्परे ।

काष्ठाने जूझो पर० अथ० अगिठ् । विभक्ति अक्षेपीत् ।

काष्ठदन्ति(स्त्री) स्त्री० किम्+दन्-धिष् वा डीप् । जन्-
न कृती चत्वे अष्टम्ये वा भोकापिभादे ।

काष्ठो अथ० अगिठ् वा अ० इ० । विरुद्धे, अथवाच्ये ।

काष्ठाय इ० कुक्षित अथवाचि किम्+अ० अण् । आकाशाय-
भावे, रात्रे, कष्टपञ्चिचि च ।

काष्ठोदिति इ० किष्ठोति दीव्यत आत्माने किम्+दि-
व् । इन् नि० दीप् । आधमिह्ये । [किम्वां डीप् ।]

काष्ठर वि० किष्ठम् कुक्षित वा करोति-ट् । अथ०, ईषदे ।

काष्ठिणी स्त्री० किष्ठम् किष् करोतीति शिच-अथ०-गौरा-
दीप् । कटिभूषणे चूडपञ्चकायाम् विभुद्वयवत्वे च ।

काष्ठिर इ० किम्+क । कोकिरे, अथ०, ईषत्, कन्-अथ० च ।
रत्नमन्त्रे स्त्री० ।

काष्ठिरात इ० किष्ठिरो रत्नमन्त्रे मन्त्रे गच्छति पुम्पद्वारा
अथ० । अथ० कटि, शुकवर्जित् रत्नाह्वये (रत्नभाटी)

अथ-अथ० कर्म्म० । कन्-अथ०, कोकिरे च । [वदामात्र ।]

किष्ठ अथ० किष्ठं अथ० इ० । आरम्भे, सप्तमे, सप्तम्ये, सप्त-

किष्ठम् अथ० किम्+चन । अष्टावत्ये, इति च । इतिअर्थ-
पक्षमये इ० ।

किष्ठित् अथ० किम्+चित् । अष्टावत्ये, अथ० च ।

किष्ठलुक् इ० किष्ठित् अथ० इति सौत्तं चूडपञ्च-इ० अथवा कन् ।
(किं चो) महीचराख्ये कीटमन्त्रे ।

किष्ठलुक् इ० किष्ठित् अथ० इति अष्ट-अथ० इति अ० इति अथ० ।

किष्ठे, पुम्परेचै, गमकीरे च अष्ट-अथ० अथ० अथ० ।

काष्ठारवेष्टे न० ।

किष्ठ गती मन्त्रे अथ० अथ० अथ० सेट् । कोटि अथ० इति

किष्ठ इ० किष्ठ-गती इति किष्ठ । अथ० । [मन्त्रे च (काष्ठ)

किष्ठ म० किष्ठ अथ० अथ० । आत्माने अथ०, मेकाद्यभोगात्म्ये

किष् इ० अथ० गती अथ० इति० अथ० इति० । (किष्ठ) ।

शुभमन्त्रे, आधम्ये, अथ० अथ० चिन्ते च ।

किष्पिणी स्त्री० किष्प-अथ० अथ० इति किष्पिनी मन्त्राय इति अ०
चो० इति० । अथवाच्ये ।

किष्प इ० न० कण-अथ० । सारावती अथ० किष्पिणी अथ०
मन्त्रमिति इति अथ० अथ० ।

किष्ठ अथ० रोमापनयने च आ० पर० अथ० सेट् । विविधमिति

अथ० किष्पिणी । अथ० अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ अथ० अथ० अथ० अथ० सेट् । विभक्ति अथ० इति ।

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

किष्ठ इ० किष्प-अथ० अथ० अथ० । अथ० अथ० अथ०

मायं पचति मागन्तुमातिविभ्योदानार्थम् ।

किम्पवान् नि० किम्प-पच-मानव । याज्ञोद्वर्तिमानं
पाककर्त्तरि लपणे । [लपणे नि० ।

किम्पक उ० निन्दित पाकोऽस्य (माकास) दतिरथाते ह्ये ।

किपु(पू)रूप उ० उक्तिर । देवयोनिभेदे देवगायके ।

हिमाचलहेमकूटयोर्मध्यस्थं नववर्षात्तकजम्बूद्वीपस्यैकतमे नये

क्रियत् नि० किम्प-परिमाणे, यद्यपि किम्प आदेशे वक्ष्यते । किं

परिमाणे दल्यर्थे । [हिन्वे टिजोमेष्टुल् । उद्योगे उद्यार्थे ।

कियदेति कास्त्री० कियत् एतत् यत्परिमाणं करोति विधि

किर उ० कृत् । शूकरे ।

किरण उ० कृ-क्य । छर्त्ते, रश्मौ च ।

किरणमालिन् उ० किरणानां मालाऽस्य स इति । छर्त्ते ।

किरात उ० कीर्यन्नेष्टुल्का यत् कृत् मर्याददेशेषु पृथगिति

अण् । लोचनजातिभेदे मर्याददेशाभिधायि, अस्तगतौ,

‘तत्राण्डलसमादभ्य राममेवानां कं मिये । । किरातदेशो

इति । निम्बशृङ्गेऽवनिनिद्राण्डलदेशे च ।

किराततिष्ठ उ० किरातदेशे उत्पत्तिस्थानत्वेनास्य अण् ।

कसी० (किराता) ह्यति हस्ते, यद्भगवत्पादौ, भूनिम्बे च ।

किरि उ० कृ-इत् । शूकरे ।

किरीट उ० न० कृ-कीटन् । सुकुटे, गिरोवेष्टे च ।

किरीटिन् उ० किरि-ट+इति । छर्त्ते । सुकुटवति नि० ।

किर्मी स्त्री० किरति किम् किर माति मा-क गौरा० छीप् ।

मलाशब्दे, गच्छे, स्पर्शपुत्तिकायाम्, लौहपुत्तिकायाम् ।

किर्मीरि उ० कृ-इत् किम् छटात्मनः । मारुतशब्दे, राक्षस-

भेदे, क्षिप्रशब्दे च । तद्वति नि० ।

किल अर्थ-किल-क । वाक्यायाम् बहुवच्यार्थे, निवदे, संभाष्ये प्रवि-

ब्रजमाद्यद्योतके, सत्ये, हेतौ, यश्चौ, अलोके, निरुत्कारे च ।

किलकिञ्चित् ‘एषां दुष्टिगतादियामिष किञ्चिद्विषम्’ इत्युक्ते

क्षीणा दिवाभभेदे ‘इमं यन्वीकिलकिञ्चित् किले’ति नैवधम्

किलजिला स्त्री० किलकिञ्चेति बोद्धव्या दित्यत व्यच् तत

किम् । इष्यन्ते, किङ्कारे, शानरावां यन्दावकरणे च ।

किलाटक उ० ‘नष्टमस्य पक्षस्य पिरुह प्रोक्त किवाटक’

इत्युक्ते घोरनिकारे ।

किलाटिन् उ० किलति क, षट् णिनि कर्म० । वंशे हस्ते ।

किलास न० दिन-क-तमस्यति व्यच्-व्यच् । विप्रारोने (हृदी)

किलिञ्ज उ० किल-इन् ततो जात अन-इ-इ० । कटे, शृङ्ग-

काष्ठे च । [धर्माधर्माकनभूते अनित्ये चकारे च ।

किविषय न० दिन टिष् च वृत् । अपराधे, पापे, रोगे,

किञ्चल पु० न० । किञ्चलति शल-अच् उ० । पल्लवे ।

किञ्चलय पु० न० । किञ्चित् गन्धि चतुति कयन् उ० । पल्लवे ।

किशोर उ० कश-शोरन् नि० । हृदिगम्यौ, शर्ये, तन्वा-

वस्ये ‘किञ्चिच्छूर किशोर स्नातयतो हिटगमात् परम् ।

शूरत्वं दृश्यत किञ्चि दिव्युक्ते टगवर्षात्तरपुद्गलवर्षवदस्ये

नि० । किमा छीप् ।

किष्क शब्दे चुरा० आत्म० सङ्घ० सेट् । किष्कयते अचिक्रियत

किष्कान्य(न्य) उ० शोभद्देशे पर्यतभेदे । तत्तत्पुद्गला स्त्री०

किष्कु उ० स्त्री० किष्का छ । सा दमाकृतिपरिमाणे, प्रकोष्ठदेशे,

हृत्परिमाणे च । [गले च (नाडा) ।

किष्क, पर्यन्त उ० किष्कुभिर्न पर्यं यत् । रघौ, यशब्दे, पाठ

किसलय पु० न० किञ्चित् सन्तति सन्त गतौ कयत् उ० । पल्लवे ।

कीकट उ० किञ्चित् कुञ्चितं कटति उ० । यत् । मगधदेशे म० न०

च ‘कीकटम् गदा इत्येति वराणसम् । लपये, निर्द्दिने च नि० ।

कीकश उ० कीति कगति कग गच्छे अच् । चण्डाब्दे ।

कीकस उ० कीति कसति कश गतौ अच् । कदिनभेदे

अस्थि न० कटिने नि० ।

कीकि उ० कीति गच्छे कावति हि । चापविधि ।

कीचक उ० कीचक्यन्त चरति चक-नक्षदौ अण् । देहभेदे,

‘कीचका नाम ते वज्रा ये खनन्त्यग्निराहवा’ इत्युक्ते वेनु-

भेदे (तवतावाण) विराटराश्रयावे, कैकायाधिपे स्वभेदे च

कीचकजित् उ० कीचक जिह्वायु जि-भूते किप् । भीमभेदे

यत् कीचकभिरादयोयत् । [अभीकित् त ।

कीट गच्छे शब्दे च चुरा० उभ० सङ्घ० सेट् । कीटयति ते

कीट उ० कीट अच् । कमिम्बे स्यूते मुहुरन्तमस्ये । सापे

कन् । तत्रावे मगधजातो च । कटिने नि० ।

कीटञ्ज उ० कीट इति इव उक् । गच्छे ।

कीटसा स्त्री० कीटयोः सायते जन, इ । जटनि नाशायाम् ।

कीटमणि उ० कीटेषु यन्निधि । यद्योते ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीटशू उ० किम्+शू-किप् किम की । किमकारे । ट ।

कीर्त्तिनि वि० पु० अतः क० । कविते-ख्याते च ।
 कीर्त्तिर्गण्ड उ० कीर्त्तिरेव गण्ड । मरणे । ब० । अते वि०
 कील वसे आदिपर-चक० वेद । कीलति अकीलीत् ।
 कील उ० स्त्री-कील-क । अग्निविधायाम् । करणे पञ् । गह्वै,
 मन्त्रे, कपोयो लम्भे, वेष्टे च ।
 कीलक उ० कील-स्त्राये वस्त्रायां वा कम् । कीलार्थे, गया दीर्घ-
 मर्धे च मन्त्रलम्भे, मन्त्रा कथ्यमानाये स्त्रयो च ।
 कीलाल म० कीला रहित्वा मन्त्राणि वारयति अथ । अवे,
 कृदिरेव । कीलाकीर्त्तये विद्या लामि छा क० । अखते ।
 कीलेन प्रतिबन्धेन ध्वल्यते वार्यते अथ पञ् । पयौ उ०
 कीलित वि० कील क० । महे । भावे क० । वसे न० ।
 कीश उ० कस वायोरपत्यम् अत इज्ज किं कृतवान् देवो
 वस । वानरे । [होद् । कीशपर्यायव्यय ।
 कीशपर्य उ० कीश तस्मिन्नेव पर्यन्तस्य । अयामर्थे । जातित्वे
 कु शब्दे आ० आत्म० चक० अनिट् । कविते पाकोट ।
 कु आसलरे तुदा० आत्म० चक० अनिट् । कुटादि । कुवते अडुत
 कु शब्दे अदा० पर-चक० अनिट् । कीति अकीर्त्तौ ।
 कु अथ० कु+हु । भावे, निन्दायाम्, ईषदर्थे, निवारणे च ।
 भूमौ, धरायाश्च स्त्री ।
 कुक आदौ आ० आत्म० चक० वेद । कोकते । अकीर्त्तित ।
 कुकील उ० को इतिव्या कील इव लम्भेऽस्तवान् । वसते
 कुकुट उ० कौ कुडति कुट-क । (उपसि) इतिव्याते शाकभेदे
 कुकुट उ० शकारपूर्वकमश्रुतकन्यादागमि ।
 कुकुन्दर उ० क भूमि दारयति अमभूतस्थले इ-यञ् नि० ।
 कुक्षिम् कुन्दरम, कुडति कामिनाम् कुडनि० वा ।
 क्लीषां गितव्यस्य आचक्षीकारे इष्टवशादधीर्गह्वरे ।
 कुकुर उ० कु इति कुरति कुर-क । बहुव्रीह्यात्कर्मभेदे तेन
 वदातिशयात् राज्ञं भ्रातृति उदात्तत्वा । कुकुरक्षिप्य
 इति भाषा । द्यार्ष्टे देशभेदे म० ब० ।
 कुकूल उ० को भूमे कुलं इति वा कुलम् कु-लवच् धातो
 कृणागम । दाव नये, यदुभि शङ्कोये गते, कर्मणि च ।
 कुकोल म० कुक्षित कीलत कुल अच् । कोलिरथे ।
 कुकुट उ० इ-क्षिप् कुल तेन कुटति कुट-क । (कुक्का) अयाते
 अगे, लघोन्मत्ताय, वनकुट्टे, शक्तिमन्त्रिणे च भाष्ये वञ् ।
 तत्रैव आश्रमातो निपाद्यान्त एव कुकुट-क अत इति
 मन्त्रे शङ्कोर्ध्वरे । भिदां टीव ।
 कुकुटमहाक उ० कुकुट सेव मन्त्रक वस । वसे (वृत्) । मन्त्रभेदे
 कुकुटमत्र म० अत्रेभ्यश्चकृष्टमन्त्रां वृत्तानां कीर्त्ति कर्त्तव्ये

[illegible]

कुञ्ज उ० कौष्ठया जायते जन-ड ॥ हनिहनी, समना-
 स्तादिभिराश्नादिते मध्यमू च पर्वतादे स्थानभेदे पु० न०
 कुञ्जर उ० कुञ्ज+यत्प्रत्यये ॥ हस्तिनि ।
 कुञ्जरच्छाय उ० 'योगोमवावयोदग्गा कुञ्जरच्छायसप्रक ।
 भवेन्मवावा सस्ये च गमिष्ये करस्यिते द्रव्यतो योग
 भेदे । [अस्याम् ।
 कुञ्जरपिप्ली उ० कुञ्जर इव सूना पिप्ली । गजपि-
 'कुञ्जराशन उ० कुञ्जरेरस्थिते जग-भवे ल्युट् । अक्षयवत्त्वे ।
 कुञ्जल न० कुञ्जितं जलं यत् ॥ काञ्जिके । (आभानि) ।
 कुट कौटिल्ये तदा० पर० सप्त० सेट् कुटादि । कुटति अउ-
 टीत् चुकोट ।
 कुट प्रमाणे चुरा० आत्म० सक० सेट् । कौटयते अकूटत ।
 कुट वैश्वस्ये आ० इदित् य० आत्म० सेट् । कुटति अकूटनीत् ।
 कुट उ० कुट-अच् इगें (गड) गच्छति, ह्ये च । घटे ह० न० मष्टे
 स्त्री० कीन् । गिवाकुष्टे अस्मि स० आत्म० कुट् इत्येतेत्ये
 कुटङ्क उ० कुटं यद्वा कचति ड ॥ मृदाकादये, (चाक)
 गिरिविचटे च ।
 कुटज उ० कुटे पश्यते जायते जन-ड । (कुम्भी) ह्यभेदे यस्य
 फलम् इन्द्रयव । कुटे चते जायते । अङ्गसमनौ शोषाचार्ये च
 कुटजवीज न० इत० । इन्द्रयवे ।
 कुटझट उ० कुटम् वतीमवन्नुनाति । श्लोकावहये । कुलके च०
 कुटप उ० कुट-अच् । उर्गौ । अङ्गसमीपसोपवने, कुटवत्प-
 न भवेदे च । उर्गौ न० । [इति ।
 कुटि उ० कुट-इत् । ह्ये, देहे जने च । कुट्टये स्त्री० वा
 कुटिचर उटौ लठे चरति चर-अच् । वारिचरे व्युत्पत्ते
 कुटो टिडर उ० अन्वा कुटी रैरन् । पर्वमागती (कुहे)
 कुटिल मि० कुट-एलच् । वने भङ्गुरे च । तगराज्ये न०
 कुटिलग उ० कुटिल गच्छति गम-ड । सपें । नद्या स्त्री०
 टात् । वनगामिणि मि० । [वा क अच् । वतिभेदे ।
 कुटिली) चरक उ० कुडा कुटी वा चरति, चकति ह्यति
 कुटम्प उ० न० कुट्+अच् । कोकिले वाक्त्रे समनौ, द्वितीय
 मष्टे च । [इट्प्रत्यये ।
 कुटम्प इती चुरा० आत्म० आक० सेट् । कुटम्पयत अकु-
 कुटम्पिनी स्त्री० कुटम्प+इति । वतिगुणादिगुणां प्रमथि-
 गदां क्षियाम् । [ति-ने अकुटम्पन् ।
 कुट्ट छेदे, निम्नये च अट० चुरा० उभ० मष्ट० सेट् । इड्य-
 कुट्ट प्रमाणे अट० चुरा० उभ० मष्ट० सेट् । कुट्टयत अकुट्टयत् ।
 कुट्टक उ० कुट्टयन् । बीजवत्प्राप्ते मथिते अथभेदे ।

केदके मि० । [क्षियया समागमकारयित्वात् ।
 कुट्टनी स्त्री० कुट्ट-ल्युट् ङीप् । (कुट्टनी) परद्रुपेण रुद्र-पर-
 कुट्टमित न० 'लेखनवाचरादीना मष्टे ह्येदेपि समुदात्त ।
 ग्राह्य कुट्टमित नाम गिरि'वरविधूतनमित्युक्ते स्त्रीया
 विवाहभेदे ।
 कुट्टल उ० न० कुट-अप्रत्यये । कुट्टये विकारीन्द्रुपकलितायाम् ।
 नरकभेदे न० दत्त रज्जुभिर्दन्तया नादकथ्यो दीयते ।
 कुट्ट केदने सौम पर० सक० सेट् । कौटति अकौटोत् ।
 कुट्ट वैकल्ये आलस्ये यक० भोजने सक० च इदित् आ०
 पर० सेट् । कुट्टति अकुट्टनीत् ।
 कुट्ट उ० कुट्ट-अच् । ह्ये ।
 कुट्टर उ० कुट्ट-वरन् । मन्वन्तदगुडवन्मार्चनस्ये । [ह्ये उ० ।
 कुट्टार उ० स्त्री० कुट्ट करन् । अक्षभेदे (कुडास) क्षिया ङीप् ।
 कुट्टास् उ० कुट्ट-आहन् । वानरे ह्ये । यत्प्रकारे च ।
 कुट्टेर उ० कुट्ट-परच् । अत्रतन्मस्याम्, गह्वरे, (वाटु) इतिस्थाने
 ह्ये च । खापें कत् । (वाटुदत्तस्यो) इति ह्ये ।
 कुट्ट वैकल्ये आ० इदित् पर० अक० सेट् । कुट्टति अकुट्टनीत्
 कुट्ट दाहे आ० इदित् आत्म० सक० सेट् । कुट्टयते अकुट्टयत्
 कुट्ट रसणे चुरा० इदित् उभ० सक० सेट् । कुट्टयति ते
 अकुट्टयत् ।
 कुट्ट यदने सक० आल्ये अक० तदा० पर० सेट् । कुट्टादि ।
 कुट्टति अकुट्टनीत् चुकोट । [ग्रापभेदे ।
 कुट्टप(म) उ० कुट्ट-अच् । (अन्नु वा । प्रत्येकान्तरादये परि-
 कुट्टमल उ० न० कुट्ट-अप्रत्यये । विज्ञानिद्रुपकलितायाम्,
 नरकभेदे न० ।
 कुडा न० कुट्ट-अच् । भित्तौ, विषये च ।
 कुडाच्छेदिन् उ० क्षिद्र-विनि इत० । चौरं वेन लक्ष्मिर्निर्नि
 विदाथी चोर्थे क्षियते ।
 कुडाच्छेदु उ० कुडा अच् । यत्प्रत्यये ।
 कुण्ड आभारणे, मन्त्रस्ये च अट० पु० उभ० मष्ट० सेट् ।
 कुण्डयति ते अकुण्डयत् । [अकोलीन् ।
 कुण्ड उपहारये इदे च तदा० पर० मष्ट० सेट् । कुण्डति
 कुण्डप उ० कण-अच् । मन्त्रधारयत् । मन्त्राग्रे मन्त्रेदे चते,
 पूजये च तद्वति मि० । मोटा० सेट् । विन्मात्रिणायाम्
 (कुण्डाभारिक) ।
 कुण्डि न० कण्ड-इत् । तद्वत्त्वे (कुंड) कुण्डयते मि० ।
 कुण्ड मि० इति-अच् । क्षिपाय मन्त्रे, अक्षभेदे, इट् च ।
 कुण्ड । इट्प्रत्यये । ह्ये ।

कुण्ड उ० कुण्डाते कुडि मदे कुडि-दाहे या घञ् । जीवति
भर्तारिजारेजे पुन मन्मेदे पाये, जवाशये च । शोभोया-
नित्यावनस्य नभेदे पुन० । डीप् । स्यात्स्याम् स्त्री० ।
कुण्डपाय्य पु० कुण्डेन पीयते शोभोऽस्मिन् । यत्रभेदे ।
कुण्डल न० कुडि दाहे रतये वा कलच् । कर्णभूषणे, वेष्टने,
पाशके, बलये च ।
कुण्डलना स्त्री० कुण्डलं वेष्टनं करोति त्विच् ततोयुच् । वेष्टने
'विषमा कुण्डलनामवापिते'ति नैपथ्यं तन्मप्रसिद्धे सूत्रा
भारस्त्रिते शक्तिभेदे (जिविषी) इति ख्याते यकात्रभेदे
युहूचीलताया चर्पजातिस्त्रियाच्च ।
कुण्डलिन पु० कुण्डलन+चक्षणे इति । चर्पे ।
कुण्डलिनी स्त्री० कुण्डलं बलयाकारवेष्टनस्य इति । सर्पा-
कारेण निवेष्टनयुते तन्मप्रसिद्धे शक्तिभेदे, यथा० । [कुडि]
कुण्डिका स्त्री० कुण्ड+संज्ञाया कम् । कनकवर्णौ, स्यात्स्याच्च
कुण्डिन पु० कुडि-रतच् । क्षतिभेदे विदर्भनगरे देयभेदे च
कुतप उ० कुह्वितं तपति तप णच् । छये, यज्ञौ, जाह्नवे,
अतिथौ शवि, भागिनेये, दौहित्रे च । यद्ये, नेपाककम्बे,
कुशतये पञ्चदशधाविभक्तदिनस्याष्टमाशे जावे च अस्त्री०
च व मध्याह्नात् पूर्वात्तरदशहयान्तक सप्तर्षिरूप
काल । [छप्ते च ।
कुतस् यद्यन्ति+तच्चिन् कारदेशश्च । कक्षादिष्वर्थे, प्रत्ये, नि
कुतुक न० कुतं चर्मनिर्मितस्त्रेहपालनिव जायति कै-क
द्वयो० छुल । फलनिरपेक्षतया विकीर्णिते कौतुके ।
कुतुप उ० छुल इत्त रुपच् । अल्पे चर्मनये हतादिस्त्रेह-
पात्रे (कुपी)
कुतुस्तुह न० कुतितं तुस्तुह कुतित० । कुतिततिस्तुककले ।
कुतु स्त्री० कुतित तयते तन-ञ् । चर्मनिर्मिते हतादिस्त्रेह-
पात्रे (कुपा)
कुतुहल न० इत्तं चर्मनयं स्त्रेहपात्र इवति लिखति हल-
णच् । अपूर्णवस्त्रादिहलातिप्रत्ययेऽभेदे, फलनिरपेक्षतया
विकीर्णिते कौतुके च । प्रत्यये, अङ्गते च लि० ।
कुतुष्य न० कुतितं लयं कुतित० । (याना) कुम्भ्याम् ।
कुत अय्य० किम्+लृच् कारदेश । कक्षादिष्वर्थे । ततपित् ।
कुलविदित्यन्ताच्च ।
कुत्स निन्दने शुरा० आत्म० सञ्ज० सेट् । कुत्सवते अचुङ्कृत
कुत्सा स्त्री० कुञ्ज-ञ् टाप् । निन्त्यायाम्, परिचादे च ।
कुत्सित प० कुञ्ज क्त । कुञ्जामौषधे (कुञ्ज) निन्दिते लि० ।
कुय केगे (कोय) रदन् भ्रादि-ञञ्-सेट् । कुयति अकुम्भीत्

कुय पूतिगत्वे दिश० पर० अक० सेट् । कुयति अकुम्भीत् ।
कृय उ० स्त्री० कृय-ञच् । हलितृष्टय्ये चितकम्बे 'कुञ्ज
नागेन्द्रविन्द्याह्वनमिति' भाषा स्त्रिया टाप् । कुयश्चे पु०
कुटाल पु० भूमि दल्यते विदारयति दल-ञच् । (कोटाल) न०
भूमिजननधावने चास्त्रभेदे ।
कुट्टि स्त्री० कुत्सिता वेदगाह्या दृष्टिकर्ताऽऽख्या कुगति० ।
वेदगाह्यात्कर्तृकत्वाभावात् । 'याय काच कुट्टय' इति मनु
कुट्टाल पु० भूमि दल्यति उद+दन्-ञञ्-यक० । शोवि
दारद्वये, काकनासायाश्च, भूमिजननधावनेऽस्त्रे (कोटाल) न०
कुनख उ० कुत्सितनखकारके रोगभेदे । तथानखयुक्ते जने लि० ।
कुनखिन् लि० कुनख+अचक्षणे इति । कुनखरोगयुक्ते घृह-
चिन्मखयुक्ते जने च । [कारके लि० ।
कुनट पु० कुत्सित नटति नट् णच् । शोनाकद्वये । कुत्सितभाक्ष
कुनटी स्त्री० कौनडति अच् गौरा० डीप् । मन शिलायाम्
कुनसी स्त्री० शो इतिष्या ननद्वय गौरा० डीप् । वज्रद्वये ।
कुमाशक स्त्री० कुं नाशयन् नश-गिष्-एतृन् । उदावभायाम्
कुनूच वक्तव्ये यनादरे च भ्रा० पर०-ञञ्-सेट् । कुत्सति अकुङ्क्षीत्
कुन्ता पु० कु भूमि छवति छन्द-त गक्त० । गवेधुकायां (गङ्गुके)
धाये, मागस्यायुधे, भक्तो च ।
कुन्तल उ० कुन्तं कुन्तापाकारं खाति ला-ज । केये मानयने
जने, हृते च । जनपदभेदे व०प० ।
कुन्तलवर्द्धन उ० कुन्तलान् वर्द्धयति वध्-गिष्-एतृ । भङ्गरेजे
वध्प्रत्ययेनेन किं केवद्वि ।
कुन्ति उ० कथ-भिच् पु० देगभेदे । सुभिरादिमातरि स्त्री०
वा डीप् । वा च नूरवेनराजस्त्रीरथी प्रधानासी कथा
अङ्गारात् कुन्तिशेज्याय पित्रा अप्रसूतायाय दत्ता ।
कुन्त्य स्त्रे स्त्रे च आदि-पर०-ञञ्-सेट् । कुप्ताति अकुङ्क्षीत्
कुन्द उ० कु-भूमिं दायति दायि वा दे दो-ना क नि० एम् ।
(कुंद) इत्यहमभेदे कुन्दुर्नामव्यङ्ग्ये अग्रिमन्त्रे, (कुंद)
कुन्दरस्य निविभेदे, करवीरद्वये च ।
कुन्दुर उ० कु भूमिछवति जम्बुद्विषात् लि० । छगव्यङ्ग्यभेदे
कुन्दुरकी स्त्री० कुन्दुरिव प्रविहति कन् गौरा० । यक्षकीद्वये
कुप चाष्ठादने इदिन् वा चुरा०उभ०-पञ्च आदि० पर०-ञञ्-सेट्
कुमयति ते कुमति अचुपकुम्भत् त अकुम्भीत् ।
कुप द्युतौ शुरा०उभ०-ञञ्-सेट् । कोपयति अकुपयत् त ।
कुप कोपे दिश० पर०-ञञ्-सेट् । कुयति अकुपय अकुम्भीत् ।
कुमाणि लि० कुत्सित पात्रिणस्य व० । वक्रहृते ।
कुपिन्ड उ० कुप-किन्ड् । तन्त्रावने ।

कुपीलु इ० कृषित पीलु । कान्देनौ (कुच) [दिनिन्दिते
कुपूय वि० कृषितं पूयते पूव विहरणे अच् । आत्माचारा
कुपूय न० गुप कपू वि० । सर्वरूपाभ्यामन्यस्मिन् तैलसादी
उपगतौ (रक्षा) इति ख्याते भावौ च ।

कुच इति स्तूतो वा० चुरा० उभ० पले भा० पर० भक्त० सेट् ।
कुम्भवति त कुम्बति अचकुम्बत न चकुम्बति ।

कुचे(निर) इ० कुम्बति ध० एरच् नवोपच । यवराजे नन्दीहले
च । इक्षित वैर देहोऽस्य । कुसावा कृतिगन्दोऽय
मरीर वेरस्यते । कुपेर कुपरीत्ता दयनगर्ववभ्योपयम् ।

कुक्षितशरीरे न० । मन्दे वि० । पाटसाहले, लताकरले च
कुवे(श)राक्षी स्त्री० कुवे(श)रसाणीपात्र इत्यमस्या वृ० उभ० ।

कुल इ० ईप्त् उल्लभार्थमस्य गण० । कल्ले, कषावागौ च ।
• 'हृदयं यदि वाष्टुचक्षतं क्रमस्य सचक्षुः' कुक्षो वायुयंदा कुर्व्या
नत्वा तं कुम्भमादिशे' दिव्यकुलवचनरोगवति जने (कजो) वि०

कुलका इ० कुल+कन् । कुम्भे । मन्त्राहणे इत्यप्रधाने हलौ च
तनुमु न० । 'अमीकात् पुञ्यवाहक त् सेवतोऽप्युत्तमम् ।

सेवतोऽप्युत्तमम् इत्यात् कुलक इत्युत्तममिति भारविहम् ।
कुमार केवौ चद० चुरा० उभ० अक० सेट् । कुमरयति ते
अचकुमारत् त ।

कुमार उ० कुमारयति स्त्रीऽङिति, कुलिको भारो यकात्, कौ
भरयति इट्वा वा । युते पक्षिणि कान्तिकैवे, माधोक्षी
दुवराजे, अश्वभारके, शिबुनदे, बरुचहणे, पञ्चवर्षीदे,
बाहणे च । श्रिया जीम् ।

कुमारभत्या स्त्री० भृ कप् इत० । प्रसवकाले गर्भिण्या
परिचर्यायाम् । 'कुमारभत्याकृयते' इति रङ् ।

कुमारिका स्त्री० कुमार+कृयति प्रथम इति जीप् तन सार्धं
कन् । पञ्चवर्षीयाया अविदाहिताया कन्यायाम नवम-
हिकाहणे, भारतवर्षस्य सचहमेदे च 'वर्षाव्यवस्थितिरित्येव
कुमारिकास्ये इति चिह्नान्निरोधमिति ।

कुमारी स्त्री० कुमार+कीप् । नवमहिकावास, एतकुभायी
नदीभेदे अथराजिताया कन्याकन्याया स्य ललाया
वरुण्डने 'समाप्ते हादमे यथे कुमारोत्थमिधियत' इति
कृत्युक्ताया हादर्वीयाम् अन्तयाया कन्यायाम्, श्लाघा
परिधि च । [अचकुमारत् व ।

कुमार केवौ चद० चुरा० उभ० अक० सेट् । कुमारयति ते
कुमारसक उ० कुमार+कुल । सौवीरदेमे ।

कुमुद न० कौ भूमौ मोदते छट् क्तिप् । कैरवे, रत्नोत्पले च ।
तपणे, यमोत्ते च वि० ।

कुमुद न० कौ भूमौ मोदते छट् क । कैरवे, कल्लारे, (कोर)
श्रोतोत्पले च । व नरभेदे, दैवभेदे, कपूरे च उ० ।

कुमुदवान्धव उ० इव० । चन्द्रे तस्य कुमुदवकागकलेन
तद्वान्धवस्य एव नन्वाघाटोऽप्यन कर्परे च ।

कुमुदा स्त्री० कौ भूमौ मोदते छट् क टाप् । (पाना) वारिप
एवम् गाम्भारेहणे, शासपणीहणे पातकोहणे, कट्कले च ।

कुमुदाभिख्य न० कुमुदसंगभिख्या मोभा यस्य । रणते ।
कुमुदिनी स्त्री० कुमुदाना समूह इति । कुमुदसमूहे । अस्मिन्
इति । कुमुदगुह्यप्रविष्टायती कुमुदलतायाश्च ।

कुमुदत्त वि० कुमुदानि प्रायाण्यस्मिन् एवमपू कस्य च ।
कुमुदरञ्जदेमे । कौ० जीप् । कुमुदस्थाम् ।

कुम्भ उ० कु भूमि कुक्षितं वा अस्मति जनुम पूरणे अच् रक्त०
चदे, सुदीर्गभेदे, इक्षि शिर स्यामावपिण्डभेदे, 'तै कि
मनकरीञ्चकुम्भकुचुरे इति प्रचकारावयम् । कुम्भनर्णस्य उमे,
वेष्टापतौ, प्राणावापाङ्गे श्वाशरीचके वेष्टाभेदे, 'हम द्रोणा
भवेत् पारो कुम्भश्च द्रोणविपतिरित्युक्ते परिमाणभेदे'
भाष्यं द्रमस्य कुम्भभौहरतोऽभ्यधिकमिति भट्टति ।

ज्योतिषप्रसिद्धे मेघावरिके दकादयरायौ च । युगुधौ,
विहति च न० ।

कुम्भक उ० कुम्भजन कायति निषसतया प्रकायते के क ।
"आगर्भरोधे हिता निरोध कुम्भक कृत" इत्युक्ते
त्रयमश्वत्थानेन प्राणवायोनिरोधरूपे प्राणावाङ्गे
योगशास्त्रादौ प्रसिद्धे व्यापारे ।

कुम्भकर्ण उ० कुम्भ इव नाथर्वस्य । रावसातने रावसभेदे
कुम्भकार उ० कुम्भ करोति क, अण उ० । जातिभेदे कज्ज-
पक्षिणि च ।

कुम्भकारिका स्त्री० कुम्भ-क खलु । कुलत्यायाम् (कुलवचनार्थ)
कुम्भकारी स्त्री० कुम्भ+क-ण्य जीप् । मन शिष्टाया, कुच-
त्याजने कुम्भकारपत्न्याश्च ।

कुम्भतुम्बी स्त्री० कुम्भकारा तुम्बी । (गोमलाज) अथयुमेदे
कुम्भयोनि उ० कुम्भो योनिर्कल्पितस्यान यस्य । अथस्यतमौ
कुम्भयोनेर्मेहीजश्च इति रङ् । द्रोणाचार्ये, द्रोणपुत्रा
श्च । कुम्भसम्भवादयोपल । [पाकम्याने (कुम्भाग्रामा) ।

कुम्भाशाला स्त्री० कुम्भस्य पाकम्यासा इत० । कुम्भार-
कुम्भारण्ड उ० कुम्भकार अण्ड । कुम्भारणे, शालासर-
मन्थिचि च शौर० जीप् कुम्भारणी स्त्री० कुम्भारणे ।

कुम्भिका स्त्री० कुम्भ+कस्येण्ड् । (पाना) वारिपण्याम्
पाटसाहणे, दीपयुमे च ।

कुम्भीर ५० कुम्भ+यस्यै रति । इति, कुम्भीरे युष्मन्तौ च
कुम्भीर ५० कुम्भ+यस्यै रत्नम् । चोरे मासमस्ये, गोका-
र्यचोरे, श्वाये च ।

कुम्भीर ५० कुम्भ-यस् गौरां छेत् । उखायां, पाटना
हये, पारिपलां, पुद्राके, गणिकारिकायां, कट्टमसे च ।
कुम्भीरपाक ५० कुम्भा तेलपटे पाको यस्मिन् । 'परम य
मातृचराग्रन्ते ते यमोपरमयति स कुम्भीपाक' इत्युक्त-
मस्यै मरकभेदे । [संज्ञाभेदे मरके]

कुम्भीर ५० कुम्भिनं हस्तिममरीरयति रैर-कात् । अल-
कुम्भीरमस्तिका स्त्री० कुम्भीरोरमपटा मस्तिका माक-तः ।
(कुम्भीरे गोका) कोटभेदे ।

कुर गन्धे तटा० पर० अल० भेदः । कुरति अकोरोत् ।
कुरङ्कुर ५० कुरं गन्धं करोति ल-अच् छम् । घारमपशिच
कुरङ्क ५० को रङ्गति रङ्ग-अच् । 'कुरङ्ग ईषकाय स्या
इतिपात्रिको महात् इत्युक्तश्चैव भगभेदे भगमात्रे च ।
कुरङ्कस ५० को रङ्गं सिमति वा-ट । हरिणभेदे ।
कुरङ्गट ५० कुर्यते मङ्गते कुर-अष्टच् । तन्निष्ठाम् आर्षे
कम् । अश्वेपाये ।

कुरर ५० काते कुर-गन्धे कटम् । कुरकोमपशिच ।
कुररी स्त्री० कुरर कोट् । कुररपशिचि, मेवाद्य ।
कुरल ५० कुर-मलम् । कुररपशिचि मरकटपक्षिण्ये च ।
कुरव ५० अक्षमकरन्दवल्गादनीनामीषद् रवी, वल । रङ्ग-
निष्ठाम्, करपके, शितमङ्गारे च । कुरितगन्धे-
रक्तः । तवापद्यते वि० । तत आर्षे कम् तेष्वपि
(कुरवि) इति स्याति प्रत्ययः । "कुरवकलवक व्यति-
पक्षिणी"ति साध ।

कुरुवक ५० ईषत् रौति व गन्धे सप्तायां कुम्भीर-
रक्षिष्ठाम् पीतभिष्ठाम् ।

कुरुविन्द ५० ईषत् विन्दति विद-ग सप्तादिमात् छम् ।

कुलाया, कुलाये, दर्शये, हिङ्गुने च । शङ्करागमनौ १० ।

कुरुविस्व ५० कुरुपि विस्वव । पद्मागमनौ (माजिक)

कुरुविस्व ५० कुरुपि विस्व । अश्वोर्मन्त्रमिति अर्थः ।

कुरुटम् ५० कुरुषी अपमदानं राजानं तदाजस्य तदित्यस्य
वक्ष्यते मुक्तये कुरुपु इह । भीरे ।

कुर्ह्यय ५० ईषत् ह्यय श्वेतं चोदयामात् । रङ्गनामने धानी
कु(र्)ह्ये स्त्रीटायाम्वात्स-अक-सेट् । कु(र्)ह्ये अक(कु)र्ह्ये
कु(र्)ह्ये न-कु(र्)ह्ये-एट् । स्त्रीच यम् । [कर्तोषी च ।

कुपेर ५० कुर-कप कुर पिपति अच् पर कर्षे० । साहसि,

कुपीस ५० क० कुरे अत्यन्ते काले वा वज्रं पृ० । स्त्रीया

कलुषिकाया (कापुनी) आर्षे कम् । अश्वेपाये ।

कुर्व्यत् वि० ल गत । कर्षक्रे भोगे, कारके च ।

कुर्वट्प ५० कुरवत् कलेश्वर्यं कुरं मल । बौद्धमतविदे
कलजमनाय योग्ये कान्यादौ योगे ।

कुल मन्त्रे चङ्गी च आ० पर० अल० भेदः । कं, मति अकोनीत् ।

कुल म० कुल-व । यथे सजातोयगणे, देवे, मन्त्रे, ईदे,

तन्मोने जीवारी, मध्यमपक्षिण्येन लक्ष्मणायां भूमौ च ।

"दगी कलन्त भुङ्गोति मनु । कुडे भवे वि० ।

गिस्त्रिहसमभामे ५० ।

कुलक म० कुल-अच् संज्ञायां कम् । पटोमि, रङ्गवत्तनाय

पद्मादिशशोकापमदाने च । वयोमि कारतिमुदे, इष्ट

मङ्गले च ५० ।

कृष्णगामिनि मुनिविशेषे, सैन्धवगच्छे च ।
 वनपर्वत उ० कौ प्रविष्टा लीयते ली-ड फर्म० । 'महेन्द्रो
 मलय महा शक्तिमान्द्रवर्षते । विन्ध्य पारिपाया
 त्व च ते नृपपर्वता द्युतेषु' महेन्द्रादियु पर्वतेषु ।
 वृत्तपरादयोप्यतः ।
 कालधामिक न० कले पालयति पाल-युग्म् । (कमलाधेय)
 मारुभेदे । वगपालके लि० । [वृत्ता न्वियम्
 नलस्त्री स्त्री० वलस्यै स्त्री नादगामिनी । वृत्तरजिकाया
 जलावार इत० । उद्योपिते धर्म० 'जीव प्रकृतिगन्धर्व टिप्
 जालाकाभेदे च । लिख्यते जीववाच कुलमिच्छमिधीयते ।
 वक्रगुहा निर्मलभेदेवाचरकृत्त यत् । वृत्तावार च
 एवोक्त इत्युक्तस्ये धाने च ।
 कुलाय पु० कुलं पञ्चिधशतोदयेतेऽय अय वय् । पञ्चिधवे-
 रोहे, ध्यानभासे च । कौ सायोगतिरस्मात् । देहे न० ।
 कुलायिका स्त्री० कुलाय० पञ्चिवाचध्यानं विद्यतेऽस्या ठन् ।
 'पञ्चिवालाया (पञ्चिवालाया) ।
 कुलायि पु० कुल-कालम्, कुलमयति वल यत्, कुलमाहाति
 वा+भा-क वा । कुलभादे, (उवार) कुलभयनिधि च ।
 कुलाली स्त्री० कुलमयति अय अय् । नीलोत्तमभेदे, अक्षज
 भेदे, अरण्यकुलिकायाम्, कुलभादेभात्यायाह ।
 कुलाय पु० कुलमाहति वा+हन्-ड । ईषत् पीतवर्णं लक्ष्य
 जानौ अये । तत संज्ञाया कन् । लकसावे, (राष्ट्राकुले
 'आड्) इति स्थाते शाकभेदे च ।
 कुलाहल पु० कुलमाहलति व्यहते अय् । (कुकरौड्) हलभेदे
 कुलि पु० कुल इत् । हले । अष्टक यौ स्त्री० वा लीप् ।
 कुलिक पु० कुल+अल्लप्ठे ठन् । अन्तनागामर्गतनागभेदे,
 (कने आड्) इति स्थाते गामे, ज्योतिषोक्ते दम्बादिवारे
 वेल्भेदे च । कुलभेदे लि० ।
 कुलिङ् १० लौ प्रविष्टा मिडिति वरष धं गच्छति अय् ।
 अटते, भूलाटे (किङ्) भूमिपत्त्यासद्वयता धान्यदिष्ण-
 रि प्य कणे च । कुलिङ् लङ्गे न० । य० । नहन्ति लि० ।
 लङ्गे कन् रटते । डीम् अर्कटट्टहाम् । चित्किराहणे ।
 कुलिङ्गाली स्त्री० कुलिङ्गमल फलवत्या वय् समा० (विटारी)
 कुलिङ्ग पु० कुल+अल्लप्ठे इति । वर्यते । अल्लप्ठति लि० ।
 कुलिङ्गीर पु० कुल-इरन् ईरन् वा । अवेदे (आकडा) मेवा-
 वधिके वटर्षे रायी च ।
 कुलिङ्ग पु० न० कुली इत्ये येते यो-ड, कुलिङ्गं वर्यन् अति
 यो-ड वा । वये । कौ विपति कुलिङ्ग लिङ्-क ।

अस्त्रिणहारहले, वक्रभेदे च । [भूमिन्धु ।
 कुली स्त्री० कौ लीयते ली-ड लोप् । वरुकाया, पद्मा कटे-
 कुलीन पु० कुले आकृते यव' व । देवहरे । लक्ष्मो कुला-
 चारवति, वक्तु सौम्ये च लि० ।
 कुलीनक पु० कौ भूमौ नीन यो-क्त संज्ञ या कन् । वनभुदे
 कुलमाय पु० कौलति कुल-क्षिप् कन् मापोदिन् ७०० ।
 'अस्त्रिणार गोभवा अये च वषणादयः । कुलमाय इति
 अयने द्युतेषु यद्वास्वदोभूमादियु 'अ हि कुलमायान्
 छादनं विमिधे इति श्रुति' सूर्यस्य पारिपानिकभेदे,
 गृहधाम्ये यगदे । च । काष्ठिके मरीरिचामे च य० ।
 कुल्य न० कुल संक्षयाने वय् । अय्यि, अष्टद्वीपोरूपवति
 यणे, 'पृथे, अयिमे च । कुले यन्, कुलाय-इति वा यत् ।
 वत्कुलोद्भवे कुलहिते वं लि० । कुल-वय् टाप् । इति
 वायामकूनयाम्, जीरन्वालोभयो, उत्तुष्टिया, लू-
 मात्तौ च स्त्री० । [उत्तरे च ।
 कुल्य न० कुं भूमिं वाति गच्छति वा । अजने, इत्यभासे,
 कुल्य न० उक्तिर वङ्गम् । वीरके (वीरा) धातुभेदे ।
 कुल्य न० कौ यद्यते वल वलने अय् । अल्ले, ललाफवे
 च । कौलिके स्त्री० लीप् । वदीकयेन ।
 कुल्य न० कौ वलवति योभाहेतुत्वात् । अल्ले, नेतोमवे
 नीलोत्तवे च 'अल्लवदक्ष्यामिस्त्रीर्ये' इत्युद्भवत् ।
 कुल्ययापीड लि० कुलवयापीडा भूयणं यत् । नीलोत्तव
 भूयणति जने । कंसाहरस्य कृत्तिरूपभारिणि दैवभेदे पु० ।
 कुवाट् लि० कुलिङ्गं वदति अय् । अवरदोषकयमीवे । भागे
 'यत्त य० । कुलिङ्गवाक्ये ।
 कुविन्ट पु० कु भूमिं विन्ति विट-य । रन्तगामे अष्टद्वीगर्भे
 विद्रुक्कर्मयो जाते वर्यभेदे च (ताति) ।
 कुट्टितिद्रात् पु० कौ इत्यग हसिं वचन करोति ल-क्षिप् ।
 (काटाकराड्) यत्ते हले । कुट्टितिद्रात्तर्कहरे लि० ।
 कुविया(यो) स्त्री० कुविने वयने कल्ला अल्लाम् वेण इत्, वा
 लीप् । अल्लवा दाम् (आल्ल) ।
 कुट्टा पु० न० कौ वेते यो-कु' वार्य गति यो वाड ययति कुश
 कया । अय, अययति इत्ये । कुशोपधर्मागर्भे, दवति राय
 सते च 'दिपनामाहूय कुश' इति इत् । योर्न प्रतय-
 'त्रेण' इति दौगभेदे च पु० । जये न ।
 कुय इती इदिन् भादि० पर० मक० सेट् । कुयति अयुपीत् ।
 कुय नैवे दि० पर० मक० सेट् । कुयति । अयुज्ज-अयेगीत् ।
 कुययान पु० न० अययस् अययान्ते भावर् ।

कशपुष्प न० कुश कारं पुष्पमस्य । यन्विषये हवे ।

कुशाल न० कुश कलम् । कल्पये । महति वि० । कुशान् लाति
ना क । हवे वि० । कौ छविष्ठा श्रमति चनयति वाय्यां वि
गन यत् । काय्यचतुरे वि० ।

कशानि न० वि० कुश + यन्त्यर्थे दनि । कस्याप्यवत । ' कुश-
निनो वतस्य वाचांभी'ति साहि० ।

कुशस्थल न० इत० । कान्धुलदेश । हारकाया स्त्री० डीप् ।
कुशा स्त्री० कुश क । वला या, रण्ण, बहुकलोष्ठां, बालमाना
कोत्तमानां चोद्व्यरगद्गु व ।

कुशाकर इ० कुशेराकीर्यते शतानादयेण मूषाच्छादनेन
वेष्टते आन-कृ यत् । यत्त ज्ञौ । न हि कुशकविज्जायां
कुशरा प्रयते ।

कुशापीय वि० कुश पयिष व । अतिरूक्षणे ।

कुशात्मनि इ० कुक्षित प्राप्ताविति । रोहितकहवे ।

कुशावती स्त्री० कुश अन्त्यर्थे अश्व मस्य व दीर्घ । रागा
- मनेकुपशा राजधान्याम् पुण्याम् ।

कुक्षिक इ० कुश + अन्त्यर्थे डन् । जगद् अमिति विज्ञानितस्य
पितरि च छविभेदे । कुश + राशये रकम् । काये, चर्जको,
विभीममहसे, लक्ष्मणहसे, तैलशेषे च । मेकरोत्तेर । वि०

कुक्षी स्त्री० कुश-अयोविकारेऽर्थे डीप् नि० कौटुविकारे जाते
कुक्षीलस्य इ० कुक्षित पीत जगति । अन्त्यर्थे च, कुषीक वाति
धा क पा । क्षीनिषद्धारके भटे, चारणे, वाचके च ।
ज्वालाशङ्किभाषायां चारकत्वात् वाच्योक्तौ छवी ।

कुक्षीलस्य इ० हि० च० । कुशस्य लवण इ० नि० । रासलव्यो ।
कम्पून इ० कुश कुलप् । तुषान्नी, अश्वकोष्ठके, रूढकादि-
निर्माणे शब्दादिनामभङ्गे खण्डे च ।

कुशालधान्यक इ० कम्पूकपरिगति धान्य वस्य । वाहना-
धान्येन वर्धय सस्य लक्ष्मणस्य लक्ष्मणस्य विधाही
भरति ताज्जामसहिधान्ये वि० । [कर्मिकारहसे च ।
कुशप्रस्य न० कसे गते गते मे-अन्त्यर्थे । धमे, चारणस्य विधि,
जय मन्त्ये द्वादि० वर० सक० सेट् । कुषाति अयोवोत् ।
निराश मे निरयोवोत् निरवयत् ।

कुनाक इ० लघाति कुश कारु । वावरे छये, वसो च ।
परोसाविनि वि० । [छट्] रोगभेदे च ।

कुट न० कुषाति रोगम् देहं वा कुष-व्यान् । [कुट] विषभेदे
गुटगन्धि न० कुशसे (इह) ग्मोऽस्य इत वम० । वमनात्
गुटगन्धिनी स्त्री कुशस्य गन्धोऽस्यास्य इति । अथ-अन्त्यर्थे
पुटोरी स्त्री० पुट रान् रस च टीप् । काकोद्व्यरिशाया

कुटनाशन इ० कुषं नाशयति नम विष्-स्यु । वासही-
कन्दे, गौरवभे, विरोधहले च । [सोमराज्याम् ।

कुटनाशिनी स्त्री० कुषं नाशयति नम-विष् शनि डीप् ।
कुटल न० कुक्षित स्थलम् अन्धकादितात् पलम् । कुक्षितक्षणे

कुटस्तदन इ० कुष छदयति छद-स्यु । आरभ्ये (भोन्तान्)

कुटस्तनू इ० कुष छनि हन-स्य । हसिकन्दे (हान्) कान्द ।

कुटस्तत् इ० कुष छरति छ किन् तत् च । [विट्छटि ।

कुठारि इ० इत० । विट्छटिरे पटोरे, गमके च ।

कुष्ठिन् वि० कुष + अन्त्यर्थे दनि । कुष्ठरोगयुक्ते ।

कुष्माण्ड इ० ईप्त् उच्चा पिचकैतत्तात् अण्डेषु बेजेषु
यस्य सक० । (कुमडा) ख्याति हवे, शिषस्य गणदेशता
भेदे च । जातित्वात् श्रिया डीप् कुष्माण्डोऽस्य लताभेदे
अण्डेऽगतिदेय सन्निवेशे कुष्माण्डोऽप्यस्य लताभेदे
आर्थे कम्पूष्माण्डोपि (कुमडा) हवे औषधी,
लमाया, कर्मागे च ।

कुस लोपे दि० पर सक्० सेट् । कुक्षति अकुक्षत् अयोवोत्
कुक्षित इ० कुष-क्त । जनयदभेद । ईप्त् भेदे इ० । तद्व न वि० ।
कुसीद न० 'कुक्षित्वात् सीदतस्यै निर्वासनेन गच्छति । चट्-
गुणं' वाटगुण कुषीदास्य तत अमृ शिष्युके इहभेदे
(सद अर्थयोगे, इह (सद) औषधायाम् 'अन्धमभिनमिस
अन् दानपद्व्यभियते । तत् कुषीदमिति 'स्य' (सिष्युके
स्वानस्य मन्धनस्य यथावस्थिते, ततोनाभाय कोलमयोधि-
मलांभा टणे, यद्वीते च धने अग्न्याग्निनादत् । तत्
प्रयोगकर्तारि वि० ।

कुसीदिक वि० कुषीदाय इयं प्रयच्छति कुषीद + डन् । इष्टा
जिदेविनि वाट् विवे । [विजय विजयत् डीप् ।

कुसुम न० कुष-उमक् । पुष्पे, फले, स्त्रीरजवि, नेमरीगभेदे च
कुसुमपुर न० (शटमा) इति ख्याति पाटलिपुत्रे नगरे पुष्पे,
दललोपे बहुवचनम् ।

कुसुममध्य इ० कुषमं मध्ये मज्जमन्ने यस्य । [पाठग ।
इतभेदे । [निति नं ता ।

कुसुमाकर इ० इत० । यमने अतो 'विदि मा कुसुमाकर'
कुसुमागम इ० कुषम नामगमो यस्य जाते । वसने स्त्री ।

कुसुमाञ्जन न० कुषमाकारमञ्जनं च० । मेजमनतानि
यस्य कार चञ्जनभेदे । [यमनिनेय इत्याकारस्य ।

कुसुमात्मिक न० कुषममेवमा अद्वय यस्य । कुषमे मन्

कुसुमाधिप इ० कुषमे कुषमभावे, हवे च या
न इह दन-विजयत् । वमन-स्य

भारे, मने च । तत संज्ञायाम् । नौकादौ युष्वाधारे
(भाष्यम्) कावमये द्वये ।

[रोमाधे ।

कृपाङ्क (ङ) उ० कृपाकारोद्भिर्लक्ष्म कृपाकारमङ्ग वाङ्मिन् ।
कृपाङ्क उ० कृ प्रथिनीं विपतिं प्रयति व्यथ पूर्वार्धे । अष्टमे
कृपी स्त्री-कृप-अच् गो-टोच् । ज्ञेयादिभारवाये चर्ममये पात्रभेदे
कूर्म उ० न० कुर्यते कुर-उट् नि० दीर्घ । भुरोर्गन्धे, भिजे
नोमोस्ये, इन्द्रायि, केतवे, दधौ, भयूरुष्ये, कुमस्यो,
अङ्गुमान्निधायोपरिभागे, अङ्गुधौ, गोपे, आचमनेदे,
तन्मोते वीजभेदे च (अम) ।

[दयोऽप्यम् ।

कूर्चशिरस् न० इत् । अङ्गुष्मत्वे (गुहस्य) । [येष्टरा
कूर्चशीर्षे उ० कूर्च इन्द्र तदन् गोर्धमस्य । नारिकेले । कूर्च
कूर्चिका स्त्री० कूर्च-इन्द्र अत्यर्थे ण् । (लोदरा) इन्द्र
विकारे, छविकायां, लक्षिकायाम् कृदमने, कुक्षिकायाश्च
इत्यमार्जनाधाने द्वये, - (कुक्षि) तत्पुष्पे च ।

कूर्पास उ० कुर्यामवत् धर्मम् ।

कूर्म उ० कुक्षित कौ वा जर्मिर्मेना यस्य उ० । कच्छये,
'उन्मोलेन कृत कूर्म' इत्युक्ते देहस्य वादुभेदे च ।

कूर्मचक्र न० कूर्माकार चक्रम् । ज्योतिषोक्ते क्षपिकर्षोप-
योगिनि, तन्मोते जगदिकर्मापयोगिनि च कूर्माकारे चक्रभेदे
कूर्मपुराण न० कूर्मोप कूर्मावगारेण भगवता उक्तम्
पुराणम् । अथादशस्य पुराणेषु मध्ये पुराणभेदे ।

कूर्मदण्डक न० कूर्मस्य दण्डमिव दण्डो बन् । गरावे (गरा) ।
दण्डाद्याङ्गौ भा० पर० अक० गेट् । कूर्मा अङ्गुलीम् ।

कूर्म न० कूर्म अच् । गदादेर्जघमीयस्थाने तीरे, त्वे, गैलद्वये च
कूर्मक उ० कूर्म एतुम् । क्षमिपर्वते, वस्त्रोक्ते स्थाने । (अष्टरदोषि)

कूर्मलप उ० कूर्म कर्षति कच-उच् एम् च । अष्टमे गद्यास्त्री०
कूर्मर उ० न० कूर्म गम् कृदादि वरच् । रथस्य चक्रकाणश्च
द्वये भावे युगन्दरे कवचे च । एवे नि० ।

कूर्मगड उ० कुक्षित उक्ता अष्टमे गोलेषु यस्य । (कुमहा)
हस्यभेदे गपदेवताभेदे च । आगतगुट् उ० व द्वाप्तोत्तमस्य ।
हा कर्तो भा० उभ० अक० कानिट् । करति ते अकर्मणि अकृत ।
हा कर्तो गता० उभ० अक० कानिट् । करोति वृत्ते अकार्षित्
अकृत । कर्त्रिम् ।

[अकृत ।

कृत्वे सार्ध उभ० अक० कानिट् । कर्षति कर्षते अकार्षित्
लक्ष उ० कृत् अच् । मने ।

लक्षणा उ० लक्षति कर्षति कच भट्टे अच् । (नगर कहर
पक्षिण सुभाषारहे देहना हाउ-) च ।

लक्षर उ० लक्षति कच भट्टे । लुपारे देहस्य हायो ।

लक्षलास उ० लक्ष कच्छ लामयति अच् । घरटे (कांकनास)
पक्षिणि ।

[मयूरे, घरटे च ।

लक्षवाक्कु उ० लक्षेण वक्ति यच्च-परिभाषणे अण् कच । कुट्टे,
लक्षाटिका स्त्री० लक्ष कच्छमदति अट् एतुम् टाप् कानि-
अत इत्यम् । श्रीवायासुव्रतदेगे ।

लक्ष्म न० लक्ष रक् कोऽन्नादेः । कटे, उ० छे, तत्कारणे-पाप्,
अष्टदायके प्राजापत्यादिभ्यो, मूत्रक्षररोगे च । तद्वति नि० ।
अत छेदे वदा० पर० अक० गेट् । उचादे । कर्तति अकर्मणि
कर्त्तव्यति कर्त्तव्यति कर्त्त ।

लक्ष वेदे अभा० पर० अक० गेट् । लक्षति कर्त्तव्यति ।
लक्ष न० लक्ष । 'लक्ष्याङ्क मन्त्राणि चर्माणाम् लक्ष युग'
मिति मन्त्रोत्ते दिवमानेन चतुर्षाष्टमितवर्गे, सातुपमानेन
१०१८००० मितवर्गे, धत्तयुगे, पयसां, अममये, मने च ।
रचिते नि० ।

लक्षक न० लक्ष-कृन् । विवृण्वने । लक्षिने, मित्याकक्षिते च दि ।
लक्षलक्ष्य नि० लक्ष लक्ष्य कर्मस्य वेन । लक्षार्थे कर्माप्रत्यये
ध्वये विवृण्वि च ।

लक्षलक्ष्य नि० लक्ष लक्ष्य चययो वेन । लक्ष्याकक्षे ।

लक्षलक्ष्य नि० लक्ष लक्षि लक्ष क । लक्षोपकारस्य जनस्य यव-
कारे प्रवर्तमाने 'लक्षणे भानि मित्युत्तरिति पुराणम् ।

लक्षलक्ष्य स्त्री० लक्ष लक्षि लक्ष क । लक्षोपकारायां ।

लक्षलक्ष्य नि० लक्ष लक्षोपकारे जायति लक्ष-क । लक्षोपकार
लक्षति लक्ष्योपकारके । कुट्टे उ० ।

लक्षधी नि० लक्ष लक्ष्यादिना धीर्येण । शास्त्राभ्याससंयुतात्न
अरूपे, निरचिते, 'लक्षधी किं प्रभावेत' इति गीता ।

लक्षप्रकाश उ० लक्षवो युगलादुत्पद्योर्मेर्गमनरेण दक्षिणे
नावे । लक्षप्रकाशे ।

लक्षम् अच् । लक्ष लक्ष । अन्वये, निवेधे च ।

लक्षमान उ० लक्ष भाषाया । आरभ्ये (लोन्नास) कर्षिकारे च

लक्षमल्ल उ० लक्षति अल्लमल्लम् । युष्मैर्गम्यते ।

लक्षवर्मा उ० लक्षवर्मा लक्षते यात्रे क्षतिवर्मे ।

लक्षत्रय नि० लक्ष अयो यन । मर्कटाक्षान्वित ।

लक्षत्रय उ० लक्ष अयो यने । मर्कटाक्षान्वित ।

लक्षत्रय नि० लक्ष अयो यने । मर्कटाक्षान्वित ।

लक्षत्रय नि० लक्ष अयो यने । मर्कटाक्षान्वित ।

कृतस्वर उ० कृत स्वरौ यत् । खर्षोत्पत्तिस्त्वाने खर्षाकरे ।
 कृतस्वरान्ति० कृत अभ्यक्ष इत्यौ याथादिभ्यामभोक्षणापव
 ० कृषा कृषाभिजा दन । सुगन्धितशरभोक्त्याविद्यो जने ।
 कृतान्त न० कृत कार्यमकृत कारणं च मया० इ० । कार्य-
 । कारणयो । कर्म० । कते अकृत च कोषादौ । अतएव
 ० कर्त्तृविगोपस्य मन्त्रण कृताकृतवत्तयाय कोषादौ वरणम्
 कृताञ्जलि उ० कृतोऽञ्जलिरिव पत्रमङ्गोचो येन । सञ्जानु-
 हये । सपुत्रीकृतज्ञेति० ।
 कृतात्मन् उ० कृत शिषित सञ्ज्ञतो वा आत्माऽन्यकरणं
 यस्य । शिषितमिच्छे, सुज्ञान करणे च ।
 कृतात्यय उ० कृतस्य कर्मजन्यभोगस्यात्ययोऽवसानम् । भोग
 विना कृतकर्मनामे 'कृतात्ययेऽनुग्रहवा'ति शारीरकचक्रम्
 कृतान्त उ० कृता अन्तो विपर्ययनाभो निचयो विनवरिच्छेदो
 वा येन । कृतशिषितान्ते । कृतो नाशो येन । ठेने, पात्रे यस्य च ।
 कृतान्न न० कृतं पक्वम् उदन्नम् । कहुकादौ पक्वमे, 'कृतान्न
 उदन्नं क्षिय' इति स्मृति ।
 कृतार्थेति० कृत अर्थं प्रयोजनं येन । कृतकार्यं ।
 कृतास्य ति० कृत शिषितमन्नं येन । शिषिताक्षे ।
 कृति स्त्री० कृ-क्षिप् । प्रपन्नयत्ने, कर्मव्यापारे, शिष्यवृद्ध-
 पादके जन्मेभेदे च । [वति, विपुषे, चाप्ये, कृतार्थे च ।
 कृतिन् स्त्री० कृतमनेन दृष्टादिवादिनि । प्रविहते, योग्ये, पुण्य
 कृत्ति ति० कृत कृ । कृत्ते, मेष्टते च ।
 कृत्ति स्त्री० कृत क्षिप् । चर्म्मणि, भूज्यमने च ।
 कृत्तिका स्त्री० कृत-क्षिप् चक्ष्वावा कन् । अश्विनवधिके
 तृतीये नक्षत्रे । [युक्ताक्षे घृते जात । चन्द्रे ।
 कृत्तिकास्तु उ० कृत्तिकाया कृत । स्कन्दे, कृत्तिकावचन-
 क्षातिवासस्य उ० कृत्तियर्म वाचो यस्य, कृत्ति वचो वच
 अष्टन् वा । शिषे ।
 कृत्य न० कृत कृप् । कार्ये व्याकरणीकेषु यत्कर्मयत्तया-
 नीयदन्तर्लक्षितमाख्येपु प्रत्ययेम् उ० । कर्मणेति० ।
 कृत्यविद् ति० कृत्यवर्त्तय वेत्ति विद-क्षिप् । कार्यार्थे,
 विविधे, कृत्यविदित्युपात्तेति रङ्ग । [द्विभेदे च ।
 कृत्या स्त्री० क कृप् टाप् । क्रियायु स अभिचारक्रियाजन्ये,
 कृतिस्य न० कृति तैर्मन् च । विह्वलवणे, क्षयवचने, तरण-
 नापमश्रुषे, रसाज्ञे च । विह्वले दादशविधपुलाङ्गते
 उलभेदे च उ० । विह्वला निमग्नभावे ति० ।
 कृत्यन्त न० कृत-कृत् । सप्रे, जचे, उद्यौ च । अद्येति०
 जन्तान न० कृत-कृत् । ति० सम्प्र । सेदने, 'कृत्यन्

नस्येयाना देदन्श्च ववस्यते' इति स्मृति ।

कृप कल्पते आ० आत्म० नृदि नृदि नृदि नृदि च उभ० वृतादि
 व्यक० नेट् । कल्पते । अकल्पम् अकल्पित यद्गुण । कल्पतादि
 कल्पिताये कल्पताये कल्पस्यति कल्पयति ।

कृप दीर्घसे अट्-चुरा० उभ० व्यक० सेट् । कृपयति ते व्यक्षिपत्-व ।
 कृप युनौ चिदीकरणे वा चुरा० पठे आदि० पर० । कल्पयति
 ते कल्पयि व्यकीकृत्यत् त अकल्पोत् ।

कृप उ० कृप-ज । शरहत पुत्रे श्रेष्ठस्याजने कृपाचार्ये ।

कृपा उ० कृप कान् । कृषौ । कन्दे, कृष्टे च 'कृपया कल-
 हेतव' इति शीता । दीने, 'कार्पण्यदोषोऽकृतसमाव' इति
 शीता अथादति च जि० । [पृष्ठेऽक्षायाम् ।

कृपा स्त्री० कृप-कृष्ट । टयाया कृतनिरपेक्षतया दीनजनादु-

कृपाय उ० कृपा उदति वृट्-ट । चङ्गे । डीप् । कृपाणीत्यस्य ।
 कृपायास्त्व, कर्त्तव्याश्च ।

कृपास्तु ति० कृपा सति ला-हु । कृपायुक्ते ।

कृपी स्त्री० श्रेष्ठोपाचार्यस्य पत्न्याम् परवृत्ता इति स्मृति ।

कृपीट न० कृप-कोटन् । उदरे, गोत्रे च ।

कृपीटयोनि उ० कृपीटस्य जखस्य योनि । कृषौ 'पापे
 दनिरन्नेराष' इति श्रुतेरस्य जखयोनिस्तम् ।

कृषि उ० कृष इन् अन्त्यारण्यम् । कोठात् च्छन्ने-जनौ ।
 तन्नाताया दादाभ्या, उदरजातकीटयुक्तोने च ।

कृषिकथञ्च उ० कृषिरिव कथञ्चोऽस्य । मित्रे उडुम्बर
 चित्वाद्याम् । [ज। कौषेदे (रैगमिक्से) ।

कृषिकोपोत्य न० कृषे कोषात् उत्तिष्ठते उल्लयते उद-स्या-

कृषिम्-उ० कृषि कृषि कृष न । विज्ञे, प्रख्यायौ, मोलकन्दे,
 भञ्जातके च । इन्द्रियायाम् स्त्री० टाप् । उदपदाया स्त्री० डीप् ।

कृषिज न० कृषिभिर्जन्यते जन कर्मणि ण । अयुस्यणि चन्द्रे ।

कृषितोजाते ति० । सासायौ स्त्री० टाप् ।

कृषिफल उ० कृषय कृषेऽस्य । उडुम्बरे ।

कृषिग्रीव उ० कृषीचा ग्रीव रङ्ग । वस्त्रोके ।

कृषीनल उ० कृषीन् रैरयति जनवति रैर-ण्डुल दध्यम् ।
 वनकृते । [अकर्मणि ।

कृश तनकरणे दिश० पर० सक० सेट् । कृशयति अकृशय-

कृश ति० कृश-ल ति० । अत्ये, सूक्ष्मे च ।

कृशाङ्गी स्त्री० कृशमङ्गलभा । पिप्लुहने । कृशदेहे ति०

कृशास्तु उ० कृश-कातृक् । नष्टौ विनश्यते च ।

कृशानुरेतस् उ० कृशाभो वृषी रेतोऽस्य । शिषे । देव्या

कोटमक्षयस्य शिरस्यस्थानी प्रयेव कृतोऽग्निमः

कार्तिकेयः जात इति पुराणकथा अमुषम्यातया ।
 छप व्याकरणे विवेचने च तदा० आत्म० सक० अनिट् ।
 कथते । अकृतव अकृष्ट ।
 छप व्याकरणे विवेचने च भा० पर० सक० अनिट् । वर्धति
 कक्षाधीन् अकारादीन् अकृत् ।
 छपक ड० कृष कुन् । कावे छपे । कर्षणे लि० ।
 छप(ग/घ)र ड० तिनतल्लुशस्याक (कृश) घ)र, परिकीर्तित
 इत्युक्ते तिलमिश्रिते एकै तल्लुश्याद्यर्थे ।
 छपि क्त्वा० कृष इक् । वैद्यहस्तिभेदे भूमिकर्मण्युक्ते यस्यात्वा-
 दन्यापारे । कर्षणे इक् । भूमौ ।
 छपिजीविन् लि० कृष्या जीवति जीव णिनि । अयमस्सय
 वा कृतया कृषिपत्या जीविनि ।
 छपीयल लि० कृषिदस्तावति यमव् ङीर्षव । कर्षके ।
 छटपच्य लि० कृते चोत्त खदमेव पच्यते प्रच कषण भान्यादौ
 छप्पा ड० कृत्-नम् । भगवतीऽप्यतारत रमेदे पाण्डेये देवकी
 नन्त्ये । “कृषिभूषाचक यद्द णव निहतिवाचक ।
 तथैरेक्य पर मङ्गल कृष्णरत्नमिधोयते” इत्युक्ते परमङ्गल्य
 वेद्व्याप्ते भार्गवे मध्यमपाण्डवे च । कृष्णवर्णत्वात् कावे
 कोक्तिवे करमर्हते (करमचर) ह्ये नीटे वर्णे च तद्वति
 लि० । कावागुह्यणि अमुमज्जर्षि च न० । ग्रीपया,
 नीलीहस्ते, कथाया, श्लाघाया, नीलपुनर्नवायाम्, कृष्ण-
 जीरके, गान्धार्था कटुकायाम्, राजसर्पे, पयस्या,
 काकोण्या सोमराज्याश्च कृष्णवर्णत्वात् क्त्वा० टाप ।
 नीलाङ्गने, लीले मरिचे च ड० ।
 छप्पाकलि ड० कृष्ण इव चूडाल कलि कलिकाऽस्य ।
 म्पनामस्थित पुष्पप्रधाने हले । [लि० ।
 छप्पाकाय ड० कृष्ण काये यस्य । मङ्गले । कृष्णवर्णतल्लुशे
 छप्पागन्ध ड० कृष्ण ऽप्यो गन्धोऽस्य । शोभाङ्गनहले ।
 कृष्णार्गभे ड० कृष्णवर्णो गर्भोऽस्य । कटुफले । [स्थिते पुष्पहले ।
 कृष्णचूडा स्त्री० कृष्णस्य चूडा इव चूडाऽस्य । खनाम-
 कृष्णधूर्य न० कृष्णस्य धूर्यम् । मौडमवे (कोडार ड०) ।
 कृष्णजटा स्त्री कृष्णा जटा यस्या । जट मंस्याम् ।
 कृष्णजीरक ड० कर्षणे० । कृष्णवर्णजीरके (कालजीरे)
 कृष्णहोपायन ड० ह्ये भव फल् कर्षणे० । १८व्याये नस्य
 पराभारत दसमाहोपे पत्र अन्वति पुराणम् ।
 कृष्णधूस्रधन् र ड० कर्षणे० (कनकधूतार) इवभेदे ।
 कृष्णपयो स्त्री० कृष्ण पयमस्या । कावत्तल्लो कृष्णतल्लयाम्
 कृष्णमस ड० कर्षणे० । प्रतिपदायनास्थानाश्च पञ्चदश

तिथिम् चन्द्रद्विकर शुक्ल कृष्णचन्द्रयामाक’ इत्युक्ते
 भाषाङ्गे वावे । [२२म् । करमर्हे ।

छप्पापाक ड० पच्यत इति पाक फल कृष्ण छप्पवर्ण पाको
 छप्पापाकफल ड० कृष्णपाक फलमस्य । करमर्हे ।
 छप्पाफल ड० कृष्ण पक्कावस्थायाम फलमस्य । करमर्हे,
 सोमराज्या स्त्री० टाप । [कटुकायाम् ।
 छप्पाभेद ड० कृष्णोऽर्थेन भेदभेदे खगडोऽस्य । वा ङीप् ।
 छप्पासुत्र ड० कर्षणे० । (कान्तस्य) सुत्रभेदे ।
 छप्पासुच स्त्री० कृष्ण धन् रीरुति सह न । जतुकालतायाम्
 छप्पासलपण न० कर्षणे० । चौरवर्णतल्लये । (काशागेण) ।
 छप्पासक ड० कृष्ण वर्णं खाति स्थिति ता क मद्याया कत् ।
 गुडाफल तस्याऽप्युष्णतात्तयात्सम् “पञ्चकृष्णलकीमाप” इति मन्
 छप्पासा स्त्री० कृष्ण वर्णमर्हकले खाति ला क ण्य । पुञ्ज्यायाम्
 छप्पासौच न० कर्षणे० । अयस्याने ।
 छप्पालोचित ड० कृष्ण धन् रीरुति वर्णोऽर्थेनेति सप्त० ।
 रत्नकृष्णमिश्रितवर्णः । तद्वति लि० ।
 छप्पावक्त्र ड० कृष्ण वक्त्रमस्य । वानरे ।
 छप्पावर्ण ड० कृष्णो वर्णऽस्य । राजौ छपे । कृष्ण अश्वो
 वर्णः । चूडे । न० । छप्पावर्णवति लि० ।
 छप्पावर्त्म ड० कृष्ण वर्त्म भूमसाररूपमतिस्थानमस्य । वडौ,
 राजो छपे, चित्रकडये च । कृष्णमपचित्त वक्ताचरण दस्य ।
 दुर्दकर्मकारणे लि० ।
 छप्पारङ्गिका स्त्री० कर्षणे० । जतुकालतायाम् ।
 छप्पावल्ली स्त्री० कर्षणे० । कृष्णतल्लस्य म् कर्षकाश्च ।
 छप्पाबीज ड० कृष्ण बीजमस्य । रत्नमिधौ । काश्चिदे न० ।
 छप्पाहन्त स्त्री० कृष्ण हन्तमस्या । पादलाहणे नापयस्याश्च ।
 सहाया कन् चापि व्यत इत्यम् । गान्धार्थम् ।
 छप्पाशा(सार)र ड० कृष्णपावो शार (सार) मदनच
 वर्णोऽर्थेनेति छ० । कावसाररुणे ।
 छप्पाशालि ड० कर्षणे० । (कावधाम) भागभेदे ।
 छप्पाशिशिका स्त्री० कर्षणे० । काकागुणाम् ।
 छप्पाशिशु ड० कर्षणे० । कृष्णगोभाङ्गने (कालमज्जमा) ।
 छप्पाशुद्र ड० कृष्ण शूद्रमस्य । सहिमे ।
 छप्पासर्पण ड० कर्षणे० । (राज मर्ष) राजमर्षे ।
 छप्पासार ड० कृष्ण सारोऽस्य । पिपदाहमे (पिप)
 कृष्णस्तम्भ ड० कृष्ण स्तम्भोऽस्य । गदानहमे ।
 छप्पाशुक्ल न० कर्षणे० । कावागुह्यणि, छप्प रुपभिक तद्
 जीरुव् वारि मज्जती” इत्युक्ते पञ्चकोटे ।

केशरञ्जन उ० केशान् रञ्जयति रञ्ज-णिच् व्यु । अङ्गराज-

हृत्वे (भीमराज)

केशराज उ० केशा राजन्ते ऽनेन घञ् । अङ्गराजे (भीमराज)

केश(घ)रिन् उ० केश(घ)रा कश्यस्य ङि । केशे, अथे पुद्गल

हृत्वे नागकेशरहृत्वे, गीजपूरकहृत्वे हनुमन्तिरिति वानरभेदे च

केशरूपा स्त्री० केशस्यैर रूपमस्या । वन्दाकडले (परगाछा)

पोशव इ० केशी मङ्गलस्त्री एजेश्वरावधि अतुकम्पातया याति

वा-इ केश केशिन अर्थव्याख्यायति किमिति वा-कवा ।

विष्णौ । 'वक्षान् त्वयैव दुडाला सुत केशी जगद्गर्भे ।

तस्मात् केशवनामा त्वं सोऽके स्वातो मविमोऽस्तुतो' ।

'अथ गर्भे मे प्रकाशयन् नम ते केशवर्हिता एषंसा केशव

तज्जात्वा प्राज्ञविजयतमा दत्तुं के पूर्यायंयदिति पदे

चटे च । केश-तामस्ये च । प्रमलकेशवति नि० ।

केशवर्द्धिनी स्त्री० केशान् वर्द्धयति दध णिच् णिनि ।

चङ्गदेशीयतायाम् ।

केशवैश उ० केशस्य वैश । अरौषमणे । [चङ्गदेशीयतायाम् ।

केशवाह्वः स्त्री० केशा आरोहन्त्यनया हृद् वज्रये च ।

केशिक नि० प्रमल केशोऽस्त्यस्य इन् । प्रमलकेशयुक्तं जने

केशिका स्त्री० केशिन इव कायति प्रकाशते कै-क । यता-

बरीहृत्वे । [ति । विष्णौ, देवभेदे, केशि च उ० ।

केशिन् नि० प्रमल केशा सन्त्यस्य केश-ङनि । प्रमलकेश-

केशिमिश्रद्धन उ० केशिनं मिश्रदयति 'किमिति नि-ङद-

णिव-ल्युट् । इत्थं केशिहादयोऽप्यत्र ।

केशु न० केशास्य कितं केश-वत् । इत्थं पुद्गल । अङ्गराजे उ०

केशर न० केश जडे धरति हृ णिच् । किङ्गो, नागकेशरउभे

कासीरे, खलौ च । नागकेशरहृत्वे, ठङ्गकस्यस्ये केशे

विङ्गलभ्यस्यजडाया पुद्गलहृत्वे, वकुलहृत्वे च उ० ।

किङ्गले उ० न० ।

कै शब्दे भा० पर० अक० अगिद् । कायति अकासीत ।

काकयी स्त्री० केशरागा देवाना राजा तलावत्स्य अविहीव ।

द्वारपथ्या भरतमातरि । [कैकयदेशभये ।

कैकेय उ० कैकय-राजनि-वज्ज नि० पत एष्य हृदि ।

कैकेयी स्त्री० कैकेयस्यापत्य स्त्री अण् । भरतमातरि द्वारपथ्यास्य

कैटभ उ० कोटनन् भाति भा क कायै अण् । देवभेदे ।

कैटभजित् उ० कैटमं जितवन् जि-भूते किप् ङङ् च ।

विष्णौ । कैटभार्यादयोऽप्यत्र ।

कैटय्य उ० कि-त्य से चण् कैटराति रा वजितकलान् क कच्छ

यज । निम्ने, भूमिषि कट्कटे, प्रतिहारी मन्त्रहृत्वे च ।

कैतव न० कितवस्य कर्ष णिच् । कपटतायम् स्वार्थे ण्यप् ।

यूने, वैदूर्यवधौ, धुकरपुष्पादौ च । [देवचमूरे न०

कैटार उ० कैटारस्य चेतस्त्वयम् अण् । कैटारज यमाधिपत्ये

कैटार(रि)क न० कैटार-चमूरायै वृज् ङङ् वा । जेतमन्त्रे

कैरव न० कै जडे रौति हृ णिच् अतुक स० कैरीय हृषस्य

मियम् अण् । कुष्टे, शुक्रोत्पे, गन्तौ च ।

कैरवियो स्त्री० कैरव-ङणि । कुष्ठदण्डादे तदुत्पत्ततायाम् ।

कैरवी स्त्री० कैटराव हिता अण् । अन्दितायाम् ।

कैरात उ० किरात इव पूर इषार्थे अण् वल्लभपुङ्गवे,

किरातदेये (रथ्यनदेगे)भव अण् । भूमिषि शब्दरचनने च न०

कैरास न० कैरवदेये भवम् अण् । निङ्गो ।

कैरास उ० कै जडे कासी लचमं दीप्तिरस्य अतुकङ्,

केनच स्मृतिहास्ये शुभ अण् केलीनां चमू अण्-

कैर्भ तेनास्तेऽन आस वज्जना । शिवपुराणे स्नाने ।

कैलासगति उ० इव० । चिन्ने । [(केके) भीमराजौ ।

कैवर्त्त उ० कै जडे वरति इत-अण् अतुक स० तत स्वार्थे अण् ।

कैवर्त्तसुस्तक उ० कर्म० । अवस्थितसुस्तके (केपुर) ।

कैवत्य न० कैरवस्य पुत्रस्य उप विरहितस्य भावं । कोवे ।

कैशिका न० कैषार्नां चमूङ् ङङ् । कैषचमूरे । नाटकाविवे

हृत्तिभेदे स्त्री० कीप् षा० ई प० ।

कैशोर न० किमोरस्य भाव अण् । 'वीरगङ्' द्रव्यार्थे,

कैशोरभाषद्वयादित्युक्ताया किमोरामस्यायाम् ।

कैश्व न० कैषानां नमू अण् । कैषचमूरे ।

कोच उ० कोक । जुहवायाने अण् । वक्राङ्गी, हने,

अथवा चमूरीहृत्वे, दहृदे विष्णौ च ।

कोऽनहृ उ० कोऽना चक्रव कात् नदति न-ङ्यति अन्तर्भू-

ख्ये न-अण् । रत्नकुष्टे, रत्नचमूरे च । [तद्वति नि० ।

कोकनदच्छदि उ० कोकदखरे अविर्दे रथस्य । रत्नार्थे

कोकनन् उ० कोकयोर्वक्रवा इवोन्मैलनकारितान् वभुर्दि ।

रुज्ये । [काको स्त्रिया टाप् ।

कोकिल उ० कोक यादने इवम् । सनामस्यात विङ्गभेदे

कोकिलाच उ० कोकिलस्यादीव रत्नार्थे उभयस्य । (ताव

भाषया) हृत्वे, अरौषभेदे इपुगन् याद्ये ।

कोकिलावास उ० इव० । काचहृत्वे ।

कोकिलेष्ट उ० कोकिल इव लण् इष्टु । (काजका इष्टभेदे ।

कोकूण उ० कोमिति कन्त्यल । 'अथाभ्यन्त' समारभ्य

कोटिदेशस्य मध्यगे सप्तग्रामभेदे हि कोरुप परि-

कौलटेय उ० श्री० कुलटाया सत्या व्यसवा वा व्यसवम् ।
 ठक् । सय व्यसवाय कुलटाया पत्ने । स्त्रिया स्त्रीपु ।
 कौलटेर उ० श्री० कुलटाया अत्या व्यसवम् ठक् । वसवया पुम्ने
 कौलिक वि० कुलटाया मत ठक् । कुलपयप्रागते । कुलेनावरितः
 ठक् । कुलाचारे । कौल कुलधर्मं प्रवर्तयति ठक् । कुल-
 धर्मावर्तके दम्नोक्ते शिवे, मन्दादेव ।
 कौलीन न० कौ द्रविष्या सोन यस्मान् चतुष्टयं । सुष्ठे,
 परोक्षे, दुष्टाद्यैश्च । कुलीनस्य भागं कर्म वा । कुलीन
 कर्मणि, भाषित्वान्ते च ।
 कौलिय वि० कुलेनैव ठक् । सत्कुलीनम् ।
 कौलियत उ० कुले भवति दत्तम् । कुलगते कुकुदे ।
 कौवेरी स्त्री० कुलेच्छेद्यम् व्यञ् । मातृभेदे उत्तरद्रविष्य ।
 कौशल्य न० पुत्रवत् भाव व्यञ् । क्रियया मैत्र्ये ।
 कौश्लिका स्त्री० कुशलस्य प्रच्छां ठक् । कुशलग्रन्थे । कुश-
 लाय स्नानत्रयाय नोयते ठक् । उवायने लवटीयने ।
 कौशलेय उ० कौशल्याया व्यसवम् ठक् यथोप । रामचन्द्रे
 कौशल्या स्त्री० कुशलेय बादर्यादित्या व्यञ् । राममातरि
 कौशल्या स्त्री० कुशलेय निर्वृका नगरीष्वेव । वत्सपत्तने
 कौशिक उ० कुशिकस्य मोक्षायाम् कदाच । विद्याभित्ते सुगौ ।
 कौशे भवति ठक् । नकुले, व्यालपात्रे, मेघके, रज्ज्वे,
 शुगुडौ च । कौशेयधित्त ठक् । कौशाधित्ते ।
 कौशिकफल उ० कौशिकेन विश्रामित्वेन वृष्ट कर्म वक्ष ।
 नादिकेष्टे । [शत्रुत लोकशिक्षम् ।
 कौशिककाराति उ० इत० । मेघकासी काञ्चि नक्ष मेघज-
 तीपिको श्री० गरीरेशोपायलक्ष्मा पात्रेया निवृत्ता-
 स्त्रिया । कोशिकीति समाख्याति युक्तनुवाया दुर्गाद्या
 नदीभेदे 'कौशिकी चन्द्रमगा वेति' इति 'नाये' इतिभेदे च
 कौशेय वि० कौशादित्यम् ठक् । कौशेयोप दिशति वत्से ।
 कौशल्या स्त्री० कौशलस्य राशेऽप्यस्य इड् । राममातरि
 पाणि गच्छन् दन्त्यमकारनिर्हन्तुं दन्त्यस्य रवानयम् ।
 कौशल्यायिन उ० कौशल्याया व्यसवम् क्रिय । न रामे ।
 कौशुम्भ उ० कुशम्भ + कौशे अण् । व्यसवस्य कौशभेदे च
 गणेशेन इत्थं चण् । कुशभरागराजिते गन्तव्येति वि०
 कौमुदिक वि० इत्यस्या चरति ठक् । मायकारणे शब्दयुक्ते ।
 कौमुद उ० कुमुदि स्त्रियाति कुमुदोपसर्गि तत्र चर-
 त्वम् । विद्योपसर्गयो 'कौमुदस्य' वृत्तान्ते जा कोटिपूर्वम्-
 यमपत्र, इत्युक्तवत्के मणिभेदे ।
 कौमुभवत्सम् उ० कौमुभो वसति दम् । विष्णौ ।

कौशये वषां पु० लभ० पक्षे वषां पर० 'वकः सेट्' घटादि ।
 कौशयति-ते कौशति व्यचिक्तवत्-त व्यक्रयति प्रकाशति ।
 कौस दीप्तौ कौटिल्ये च दिवां पर० वकः सेट् मे० । कौशति
 व्यक्रयति व्यक्रायति कौशयति-ते कौशिलो-कौश्या ।
 कौसे दीप्तौ वांशु लभ० पक्षे वषां कौशयति ते । कौशति ।
 व्यचिक्तवत् त व्यक्रयति-प्रकाशति । शचित्वा कौश्या ।
 कौशब्दकारणे कौटि० उभयभक्तौ सेट् प्रादि० । कुनाति कुनीते
 व्यक्रायति व्यक्रयति ।
 कौशे इत्येवार्थोभावे शब्दे च भा० आ० वकः नेट् ।
 कौशते व्यक्रयति । कौशयति ते । कौश ।
 कौश कौटिल्ये वषां पर० वकः सेट् । कौशति व्यक्रायति ।
 कौश उ० कौशति कौशति प्रकाशते कौश-शब्दे व्यञ् । व्यञ्-
 वात्वे इत्येव । कौशते (कौशते) उ० न० । कौशतिगोक्ते
 योमभेदे च ।
 कौशचच्छेद उ० कौशच इव चच्छेद वत्स । कौशेच्छेद ।
 कौशचपाद (उ०) कौशचमिव पादो वत्स वा अन्यथोप । कुशलादि
 कौशचच्छेदो कौश कौशच इव चच्छेद वत्स । (कौश गालभेदे ।
 कौश उ० कौश इति कौशति शब्दावते कौश-व्यञ् । (कौश) पक्षिपु
 कौश उ० कौशति शब्दं कर्तुं योचनस्य ताच्छेदेषु (कौश)
 कौशते पक्षिषु ।
 कौश उ० कौश । कौशकृति, कौशकृति वा यमे, कौशले 'यमा-
 कौशकृति' तथा मेख भरतीति इति । कौशः कदाप्याति
 नरीयाद्यालमर्गते सुनिभे, वैष्णवेभेदे, इतिभेदे च ।
 कौशदीपनम् उ० कौशदीपनिकाया दीपं नदति क्रिपु ।
 प्रायायामे "दहन्ते प्रायश्चानामां भाव्यन्तु यथा मन्त्रा ।
 प्रायायामिना दीपः श्राव्यमीन्द्रियते च" इत्युक्तस्यो-
 त्तियदीपनमाकलयम् ।
 कौशदिप उ० कौशेदि हिम-क्रिपु । कौश, न क्रिपे च ।
 कौशक्षिपु उ० कौश दयवत् अण् इति भन्तु-व्यञ्-
 विनि । शिवे । [दिने] ।
 कौशभुज उ० कौश वज्र इत्युपरिदिष्टं पुट् कौश भुज । कौश ।
 कौशराज उ० कौशरा राजा इत्यवभा० । राजभूयवत् ।
 कौश वषां वषां पर० वकः सेट् घटाः । कौशते व्यक्रयति व्यक्रा-
 शति । कौशयति ते । [चट्] ।
 कौश प्रतिहर्षे न० उभय० वकः सेट् कौशयति-ते व्यक्रय-
 कौशन न० कौश वषां वषां । भारवे सेट्ने च राजदोषां वृद्ध
 कौशयति इति प्रयोगश्चन्दोदय । कौशाया इत्थं उक्ते ।
 कौश रोदने वैकल्ये वकः कौशते वकः भा० पर० सेट् ।

क्रन्दति अक्रन्दती ।

[अक्रदिष्ट क्रन्दयति ।

क्रन्द चैकल्ये भा० आत्म० अक्र० सेट् षट् दि० । क्रन्दते क्रन्दं निरनरपद्मकरणे चुरा० अक्र० उभ० सेट् । प्रायेणाह-
पूर्वं अक्रन्दयति ते व्याचक्रन्दत् न ।

क्रन्दन् न० क्रदि-भावे ल्युट् । शोकादिनाश्रुपातने । क्रिपयति
क्रिप कपायाम् भा० अक्र० अ० सेट् षट् दि० । क्रपते अक्रपिष्ट
क्रम गतौ वा भा० पठो दिशा० पर० सक० सेट् । क्रामति
क्रम्यति अक्रमीत् क्रमिन्ना क्राम्वा ।

क्रम उ० क्रम-यञ् । नियतपूर्वापरभावरूपे विधाने, अतुक्रमे,
यज्ञौ, आक्रमणे, पादे च ।

क्रमि उ० क्रम ईन् । क्रमिपदार्थे ।

क्राक्रिमिन्न उ० क्रमि कृनि कृन क । विह्वले ।

क्रमिज क्रमेणोपगते जन इ । अगुरुवन्दने । काकाया स्त्री० ।

क्रसु उ० क्रम-उ । एवाके (सुपारी) ।

क्रमुक उ० क्रम उन् तत् कृपाया क्रन् । भद्रसुखे बह्व-
दाक्षि, सुखादि, पट्टिकानोत्रे च । [क्रन् तल्लैशब्धं ।

क्रमेल उ० क्रामति क्रम-विच् यञति अच् कर्त्त० । उच्चे । स्वार्थे
क्रय उ० क्रो-भावे अच् । क्रुत्यदानेन द्रव्यप्राप्ते ।

क्रयलेख्य न० इत० । “स्वहं चोभादिर् क्रोत्वा तत्समुल्लासरा-
जितम् । पत्रं कारयते यस्य क्रयलेख्यं तद्व्ययम्” इत्यु-
क्तशब्दे क्रयस्वरूपकर्म (कदाचा) ।

क्रयविक्रयिक उ० क्रयविक्रपाय्या औपति टन् । वणिग्जने
क्रयिक प० क्रयेन औपति टन् । वणिग्जने ।

क्रय्य लि० क्रनाय क्रेतार क्रोषीयुरितिवृत्ता प्रचारितस्य क्रो-
यत् क्रय्यकदर्थे इति नि० । क्रयनिमित्तं कृते प्रसारिते द्रव्ये
क्रय्य न० कव-एवत् इत्योरेकलात् । आनमायि ।

क्रव्याद् उ० क्रममति अद क्रिप । राक्षसे, खत्रादौ च ।

क्रव्याड उ० क्रव्यन्त अद अण् । राक्षसे, पित्रे ह्येने, वर-
भाषमबहोदन्तो ‘क्रव्यादोऽष्टमस्यणे’ इत्यमरभाष्ये च यथाह

अग्निमन् उ० क्रयस्य भाव इमनिच । कथ्यते ।

क्रान्त उ० क्रम-ज्ञा । अज्ञे । आक्रान्ते अतिक्रान्त्याप्ते सक्रान्ते
च क्रि० । [अतीतद्रष्टारि ।

क्रान्तिदर्शिन् लि० क्रान्तमतीतं पश्यति शिनि । पश्यते
क्रान्ति स्त्री० क्रम क्रिन् । आक्रमणे, गतौ खगेनमध्यस्व-
‘स्वर्ग्यगच्छे’ तिर्यगोच्चरेखायाञ्च ‘चयनादयश्च यावत्
कदा तिर्यक् तदा परा । क्रान्तिकथा यया सूच्ये, यदा
पर्यन्ते माघयदित्युक्तकथायामपि ।

क्रिमि उ० क्रम-इनि इजादे । क्रमिपदार्थे । [डीप्

क्रिमिन्न उ० क्रिमि कृनि कृन-क । विह्वले । सीमराज्या स्त्री० ।

क्रिया स्त्री० क-भावे ष टाप् । आरम्भे, चेष्टायाम्, इच्छिय
व्यापारे, पाप्मादिषट्मङ्गितिमिते फुलव्यापाररूपे
धातोरर्थे, निष्कृतौ, मृज्यायाम्, घिवाया, चिकित्साया,
करणे, गर्भाधानादिसकारे, व्यवहारपादविशेषे च ।
‘सर्वेष्वर्थविवादेषु भवत्युत्तरा क्रिये’ति वदति ।

क्रियायाटः उ० कर्म० । व्यवहारे साञ्चिबेख्यादिभिः प्रविज्ञा
सार्वसाधनरूपे तृतीये पादे ‘पूर्वपक्षं ह्यतः पूर्वोहितोय
चोत्तरं ह्यतः । क्रियायाटस्तृतीयो ह्यादिति वदतः ।

क्रियाफल न० इत० । ‘उत्पत्तिराभिर्विहितं संकीर्तय
चतुर्विधम् । क्रियाफलं प्राप्तराया’ इत्युक्ते कर्मफलं चतु-
ष्कारौ, यागादिन्ये पुण्यापुण्यादौ च ।

क्रियायोग उ० योगार्थं क्रियमाणे देहापचनादौ । ‘यस्य
वाह्यार्चसंयोगं क्रियायोगं न उच्यते । प्रधानं कारणं
योगो ह्येतत्तन्निर्धोतस्य । क्रियायोगस्तु योगस्य कारणं
परमं भवति ति पुराणम् ।

क्रियासममिहार उ० सम-अभि-ङ् वञ् । इत० क्रि-
याया यौन पुन्ये । क्रियासममिहारेण विराज्यन् भवेति क
इति भाष । [क्रोषाति क्रोषीति अक्रोषोत् अक्रोशे ।

क्रोशे (मुखशयनेन द्रव्यप्राप्ते) क्वादि० उभ० सक० अगिट् ।

क्रोड खेडने भा० पर० अक्र० सेट् । क्रोडति वजीरीति ।

क्रोडन न० क्रोड ल्युट् । परीक्षिते, क्रोडावाद्ये ।

क्रोडा स्त्री० क्रोड य । परीक्षादि खेडने च ।

क्रोत उ० क्रो-ज्ञा । हादयपुत्रान्तर्ये ‘क्रोपीयात् वस्त्वपत्योश्च
मातापित्रोर्वैमनिकात् । स क्रोतः सप्तमस्येत्युक्ते पुनर्भेदे ।
कृतक्ये वस्त्वपत्ये लि० ।

क्रोताशुश्रूष उ० क्रोति अशुश्रूष इत्यादिना पचात्पापोयत् ।
कदाचदविवादेषु ‘क्रोता शूश्रेण यः पण्यः क्रोता न
वक्तुं स चते । क्रोतास्तमय इत्येतद्विशदं पदमप्यने’ इत्युक्ते
विवादभेदे ।

क्रुध गच्छे दिवा० आ० अक्र० सेट् । क्रुध्यते । अक्रोडिड ।

क्रुध् उ० क्रुन्च क्रिप् । (क्रोच) चक्रभेदे । जातित्वे गण क्रुधा ।

क्रुध् उ० क्रुन्च कर्मणि वञ् । क्रुधपर्वते । अण् टाप् । वेपार्थभेदे
क्रुध्(धा) स्त्री० क्रुध-अण्ट दिवात् क्रिप् वा टाप् । कामा
प्राप्तिहेतवे चित्तवृत्तिभेदे क्रोधे ।

क्रुध क्रोधे दिवा० पर० अक्र० योषर्गं सक० अगिट् ।

क्रुध्यति गत्यमभिक्रुध्यति क्रुध्यन् । [डीप्

क्रुन्च गतौ, वक्रण्ठेनादरे च सक० पर० सेट् । क्रुचति अक्रु-

क्रुञ्च क्रुञ्च लेपे च कृ० पर० अक० सेट् । क्रुञ्चति आकृञ्चति
क्रुञ्च रोदने आक्रोमे च सक० आ० पर० अकृञ्चि । क्रोशति
अकृञ्चत् । [अधृष्टे लि० ।

क्रुञ्च क्रुञ्च-भावे क् । रोदने रवे च । आङ-तर्कणि क् ।
क्रूर लि० कृत-रन् भावे क् । कृत्वि, निर्दये, परद्रोहकारिणि,
रुद्राये, उष्ण च । रक्तकरवोदे श्वेतवस्त्रे, कट्टपक्षिणि
च्योतिषोक्ते रविगङ्गमन्दराङ्गकेतुस्थे पक्षे, पूर्वोक्तय-
भरलोमसारूपे वक्ष्ये च पु० ।

क्रूरशक्तिं उ० क्रूरस्यं रोति च षिति । श्लेषकात् ।
क्रौञ्च लि० क्रौ-यत् । क्रौञ्चे वक्ष्यमाणे ।
क्रौञ्च उ० न० कृञ्च पञ्च । कृञ्चे (कोच) । राक्षसे चक्रे च
उ० । अवातासरणि कुलान्दरे च स्त्री० टाप् । वार-
हीकन्दे उ० स्त्री० ।

क्रौडाङ्गि उ० क्रौञ्चे अङ्गि, रंख । कक्षये ।
क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । परापरकारण विस्तृष्टकिमेदे, परानिष्ट
मिष्टाये, अमिष्टविषयहेतुके विस्तृष्टकिमेदे च ।
क्रौञ्च उ० क्रौञ्चात् जायते जन्-ट । क्रौञ्चे 'क्रौञ्चात् भवति
संनोह इति गीता । 'सैश्वर्यं साधुं श्रेष्ठं ईश्यांश्चया
सैश्वर्यम् । सगृह्यजनक सार्वं क्रौञ्चोऽपि गणोचक
रत्नं व्यक्तमभेदे च ।

क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । कोपयुक्ते, कोपशीले, तन्नोतेषु कष्ट
नेदेषु भैरवभेदे, मलिनवस्त्राभ्यं ज्योतिषोक्ते 'रोमो-
मरुद्वर्हिष्ठ विरोधीभक्तसङ्घे । क्रौञ्चे निषमं चर्म
मिलु क्रौञ्चलो वक्ष्यभेदे च ।

क्रौञ्च उ० कृञ्च-यत् । रोदने आह्वाने च । अचक्षुश्चक्ष-
माने (कोप) क्रौञ्च सङ्कलितयेन तपा'मिति बोधा-
वती । सतान्तरे सङ्कलितमाने । [स्थित्य क्रौञ्च ।
क्रौञ्च उ० क्रौञ्चति क्रुञ्च-यत् । स्त्रागे । सार्धं कन् अलैकार्यं ।
क्रौञ्चकपुष्पिका यो० क्रौञ्चकल पुष्पमिव चयान्तरा ।
(बाह्यिया) दृष्टिमप्यस्य । [श्रुगन्धा बाह्यसाह ।

क्रौञ्चि स्त्री० मृग दृष्टं लक्ष्यं जीव । भूमिद्वाराखे, विदार्या,
क्रौञ्च उ० क्रुञ्च-यत् अयम् । (कोचक) वक्ष्यभेदे कुरारपक्षिणि,
दैत्यभेदे, दक्षप्ररोपाधने चोपभेदे, चर्मभेदे च ।

क्रौञ्चद्वारका(ण) यो० क्रौञ्चं दैत्यं पर्वतं वा दारवति इ लिच्
रुपं युच्वा । कार्तिकेये सहि 'क्रौञ्चक्रौञ्चो ह्यतो दैत्य
क्रौञ्चश्री ऐमकन्दरे । कन्देन युद्धां विचर चित्तमायो
सगायिका । स पैकलस टेलस स्वातदिलस कर्मपा ।
सेततामगमलस कासा क्रौञ्च' स उच्यते इति उदाहरणम् ।

क्रौञ्चादन य० क्रौञ्चाना मकभेदानामद्वयं भक्ष्यम् । वृषादे,
(पेषु) विद्योदके, पिपल्यान् । यन्त्रवीने स्त्री० । -

क्रुञ्च वधे वा चुरा० उभ० पक्षे आ० पर० सक० सेट् । घटादि० ।
क्रुञ्चति ते क्रुञ्चति अचक्रुञ्चत् अक्रुञ्चोत् अक्रुञ्चोत् ।
क्रुञ्च रोदने अक० आह्वाने सक० इटिन् पर० आ० सेट् । क्रुञ्चति
अकृञ्चत् । [अलदिट् क्रुञ्चति ते ।

क्रुञ्च बैकल्यं दि० आत्म० अक० सेट् । घटादि० । क्रुञ्च
क्रुञ्च रोदने आ० उभ० इटिन् अक० सेट् । क्रुञ्चति ते
अक्रुञ्चोत् अकृञ्चत् । [अचक्रुञ्चत् त ।

क्रुञ्च अक्षय्यवर्ण्ये चुरा० उभ० अक० सेट् । घटादि० । क्रुञ्चति ते
क्रुञ्च क्रुञ्चो दिवा० पर० अक० सेट् । क्रुञ्चति अक्रुञ्चोत् । क्रुञ्चि-
त्वा-क्रुञ्चत्वा । क्रुञ्च । [क्रुञ्च । क्रुञ्चिवा क्रुञ्चति ।

क्रुञ्च ग्वावी आ० पर० अक० सेट् । क्रुञ्चति अक्रुञ्चत् अक्र-
क्रुञ्च उ० क्रुञ्च-यत् अक्रुञ्चति । आयासे, चने च । [क्रुञ्च ।

क्रुञ्च उ० क्रुञ्च अयम् । आयासे । [क्रुञ्च क्रुञ्चति क्रुञ्चत्वा ।
क्रुञ्च मने दिवा० आत्म० अक० सेट् । घटादि० । क्रुञ्चते अक्रु-
क्रुञ्चान्ति लि० क्रुञ्च-क्त । यवार्थे । [अक्रुञ्चोत् अक्रुञ्चोत् ।

क्रुञ्च आर्षाभावे दिवा० पर० अक० सेट् । क्रुञ्चते । अक्रुञ्च-
क्रुञ्च रोदने इदिन् आ० उभ० अक० सेट् । क्रुञ्चति अक्रुञ्चोत्
क्रुञ्चति लि० क्रुञ्चते । आर्षे ।

क्रुञ्च उपतापे दि० आत्म० अक० सेट् । क्रुञ्चति । अल्लेगि
क्रुञ्चिवा । क्रुञ्चिवा-क्रुञ्च । [अक्रुञ्चत्

क्रुञ्च विवाते क्पा० पर० सक० सेट् । क्रुञ्चति अक्रुञ्चोत्-
क्रुञ्चिवाति लि० क्रुञ्च-उपतापे क् । क्रुञ्चते वा । उदाभावे क्रुञ्चोत् अक्रु-
क्रुञ्चत् न० क्रुञ्च क्रुञ्चि न० वक्ष्ये स्त्री० तन्मति हृष्टने अय-
मधुके (यदिमधु) । [क्रुञ्चोत्वावधौ ।

क्रुञ्चिका स्त्री० क्रुञ्चोत् क्रुञ्चोत् अक्रुञ्चोत् अक्रुञ्चोत् ।
क्रुञ्चिवाति नदे अक्रुञ्चोत् अक्रुञ्चोत् अक्रुञ्चोत् । क्रुञ्च
(यते) अक्रुञ्चिवाति । [क्रुञ्चोत्वावे च ।

क्रुञ्चिवाति उ० क्रुञ्चिवाति-अयम् । वक्ष्ये, पित्रमहीने, पर्वकाले वौ,
क्रुञ्च गतो आ० आत्म० अक० सेट् । क्रुञ्चते अक्रुञ्चत् ।

क्रुञ्च उ० क्रुञ्च-यत् । पूर्वोभावे, चन्द्रे च ।
क्रुञ्च यथे उपतापे आ० आत्म० अक० सेट् । क्रुञ्चते अक्रुञ्चत्

क्रुञ्च उ० क्रुञ्च-यत् । उ खे, रोगदौ, योगग्राहोत्तरेषु ययि
द्याजित्वादियु पक्षे । [क्रुञ्चोत्वावे गीता ।

क्रुञ्चोत्वावे (य) न० क्रुञ्चिवाति भावे-अयम् । क्रुञ्चोत्वावे वा क्रुञ्च गच्छ
क्रुञ्चोत्वावे न० क्रुञ्च गच्छि वनिन् । 'अपला दक्षिणे भागे हृद
यात् क्रौञ्च विवर्ति । अन्वर्हि दिरात् क्रुञ्चोत्वावे सतं

स्वायेकम् अथोक्तम् चौरवर्षिका यत्तैराच ।
 चौरविवर्ति स्त्री इतः दम्पत्युक्तं यत् यत् स्यात् वा
 दधिर्भुजिकेयुक्तायाम् । (चौरसा) दधिर्भुजिकायाम् ।
 चौरवृत्तं पुं चौरप्रधानो वृत्तः । उद्धमर राजादयाम् ।
 चौरशरं पुं चौर शरति यत् यत् । (जाना) व्यामिषायाम् ।
 चौरशाकं नः कपलमेव यत् चौरशाकं हि नत् पयः
 इत्युक्ते नत् इत्ये राजादने च । भूकृष्णवर्णे स्त्री ।
 चौरशुक्लं पुं चौरनिव शुक्लः । शृङ्गादने (पाणिफल)
 चौरसारं पुं चौरस्य सारः । नवनेते चौरसारमनोयः सु
 ज्ञात (जाना) कामिकायाम् । [फेरी] यत्तैराचने ।
 चौरहिण्डोरं पुं इतः । इत्युक्ते । चौरनिव हिण्डोर
 चौराविवं पुं चौरस्य इत्युक्ते । चौरवृत्ते एव
 चौरसागरादयोऽप्यत्र । [स्त्री] ।
 चौराविवं पुं चौराविवो जायते कन-ड । चर- । कृष्ण
 चौरादी स्त्री चौरनिवति अत्र-अथ डीप् । इत्युक्तायाम् (इथी)
 चौरिका स्त्री चौर-अथर्वे डम् (चौरा) राजादयाम् ।
 चौरिणी स्त्री चौर-अथर्वे रनि । मित्रादयाम् प्रीत-
 इत्याया च चौरकतायाम् ।
 चौरिन् पुं चौर-रनि । चुह्याम् वदे वृत्ते, उद्धमरे,
 अथर्वे, राजादने, चौरकतायाम् स्त्रीलोहये च ।
 चौरिष्ठं पुं कर्म । चौरवृत्ते नमोभाष्यलोद्धमरपारि-
 श्रवाण्येन प्रवृत्तं वृत्ते ।
 चौरिष्ठं पुं चौरवृत्तमथ उद्धमरसादेन । चौरवृत्ते ।
 चु चुतौ अदाः परः अकः सेट् । चौरि अचानोत् चुचाव ।
 चुतः । चुता । चुतः । [उमैम]मिति वाच ।
 चुगा मिं चुदत्तः । अथर्वे, विहृते च अथर्वे मसुखताति-
 चुत् स्त्री चु सपदाः किं प्रवृत्तः । (हाचि) चुते ।
 चुतं नः चुत्तः । नासात् वायुनि वरवृत्ते मन्दे । (हाचि)
 चुद मेवमे वधाः उभः ककः सेट् । चुचति चुते । अथ-
 र्व अथोदीन् अथोदिष्टः । [मस्ययादिणि च
 चुद मिं चुदत्तः । नीचे कपले, कूटे, दरिद्रे, अथर्वे,
 चुदकण्टकी स्त्री चुद कण्टक यस्या डीप् । इत्युक्तायाम् ।
 चुदकण्टिका चुद कण्टक यस्या टाप् अथ इत्यम् ।
 कण्टकारिकायतायाम् ।
 चुदकम् पुं कर्म । यत्तैरे । [उद्धमर]
 चुदकण्टिका स्त्री कण्टकेन कन् कण्टिका कर्म । किद्विषयाम्
 चुदजम् पुं कर्म । 'चुदमन्तराणि स्यादववा चुदमन् वा ।
 एव वा प्रवृत्तौ येषां केचिदा बहुलादीनां युक्ते सत्ये सत्ये ।

चुदकम् (चु) स्त्री कर्म । भूमिजम् ।
 चुदचौरकं नः कर्म । कचचौरके, सुगन्धे च ।
 चुदधाती स्त्री कर्म । कर्मट्टये ।
 चुदधान्यं नः कर्म । कहुमभ्यतो लघुधान्ये ।
 चुदपना स्त्री चुद पय यस्या टाप् । चाङ्गेषाच्च (चुको
 पावत्त) डीप् । नचानाम् ।
 चुदपनसं पुं कर्म । नकुवे (मादार्) ।
 चुदफलं पुं चुद फलमथ । जीवनवृत्ते । कण्टकायाम्
 अजिन्मया, भूमिजम् । स्त्री टाप् ।
 चुदभण्टाकी स्त्री कर्म । इत्युक्तायाम् ।
 चुदमुसा स्त्री कर्म । कचिद्वृत्ते ।
 चुदवात्ताकिनी स्त्री कर्म । कण्टकायाम् ।
 चुदवात्ताकी स्त्री कर्म । इत्युक्तायाम् ।
 चुदशङ्कं पुं कर्म । यत्तैरे । [मिं]
 चुदशरीर्षं पुं चुद शरीरमथ । मयदिखाद्ये सत्यशरीरमिति
 चुदशुक्ति स्त्री कर्म । जवशुक्तिनायाम् । स्वाये कन तत्तैराचने
 चुदश्यासं पुं कर्म । सत्यकाशरोने ।
 चुदसङ्गा स्त्री चङ्क यत् चुदसं वक्ता इतः । चङ्कपल्याम
 काकारमन्तरायाच्च ।
 चुदसुवर्णं नः कर्म । धितये । [हृत्ते टप् । कर्तव्ये ।
 चुदहिङ्गुली स्त्री कर्म । कण्टकायाम् । स्वाये कन् अथो
 चुदा स्त्री चुद रत्न । वेष्टायाम्, कण्टकायाम् चरमाय
 मयिनामाल, चाङ्गेषाच्च, हिचाया, गन्धुकायाच्च (मट-
 गन्धेयान् । [जायाम् ।
 चुदाग्निमन्त्रं पुं कर्म । (चोटमविषारी) सत्यगणिकादि-
 चुदगन्धमन्त्रं पुं अथ अन्तराच मन्त्र कर्म । नकुवे
 (वेष्टो) (मादार्) । [वृत्त] स्वाये कन तत्तैराचने ।
 चुदाशा स्त्री अथवा अन्तराच कर्म । चाङ्गेषाच्च (चुकोपा-
 चुद्रेवर्णं पुं कर्म । गोपालकं धाम ।
 चुद्रेवर्णिका स्त्री कर्म । काकोदुम्बरिकायाम् ।
 चुधं नुमयाया दिशः परः सक्तः अपिष्ट । चुधति अथुभत् ।
 चुधु (धा) स्त्री चुध सग्यादित्वात् किप् टाप् । भोजनेष्वायाम्
 चुधं पुं चु-पन् । चुधमायागिफादुक्ते शाकीटादिभुजे,
 हाचपाक्षिमदिह्ये मयत्तमेदे, राजन्यमेदे च ।
 चुधं पुं चुध त्ति । अथनदरुत् । चुधिते मिं ।
 चुधं अथोचने अथ- अथ- अकः सेट् । चुधते अथुभत्
 अथोचिष्ट-चुध । चुधितः । [अथोभीत] चुधितः ।
 चुधं अथवाचने वा दिवा-अथ-अकः सेट् । चुधति चुधति

धास्याद्युक्ते प्रकतिप्रेरके पुरुषे, ईश्वरे च ।
 चौद्र न० चुद्राभि सरवाभिर्निर्दिष्टम् खण् । 'सविका
 कपिला खण्ड्या चुद्रास्याकृतकृत्य मयु । सगिभि
 चौद्र'मित्युक्तमित्युक्ते मधुनि ।
 चौद्रज न० चौद्राज्यायते जन-ठ । मधुजाते (मोम) धिक्कके
 चौद्रधातु उ० कर्म० । भाविके मधुनि ।
 चौद्रमिय उ० चौद्रमिष मिय साहस्यम् । सन्नरुपकपुत्रे
 इत० । मधुमिये ति० ।
 चौद्रिय न० चुद्राभि जतम् ढक् । धिक्कके । (मोम)
 चौम उ० न० चुनाया अतस्याधिकार खण् । अतसो-
 वल्लजजाते वस्त्रे, इहूचे, यथजे वस्त्रे च । सु-मन् प्रधा-
 दिवाद्य् कङ्कालिकायासु । [आयास्य
 चौमी स्त्री० चुमैव प्रसाद्याम् । अतस्याम् चुमानिर्निर्दिष्ट-
 चौर न० चुरेण निर्दिष्टम् खण् । चुरभिषाद्ये वचनादौ ।
 कण् तेजने अन्ता० पर० सक० सेट् । चौरौ भिषाद्योत् ।
 च्या स्त्री० चानते भार सन-रूप चपचाचोपच । प्रयायाम् ।
 च्याभृत उ० च्या प्रविर्षी विभर्षि पावयति वा भ-क्षिप्
 तक् च । नये, पथते च । भूधदादयोऽप्यत्र ।
 च्याय विभजने आ० आत्म० सक० सेट् । च्यायते चक्ष्माधिक
 च्योस विभजे आ० पर० सक० सेट् । च्योसति अच्योसोत् ।
 च्विड च्नेवे आ० आत्म० सक० सेट् । च्वेडते चक्षिडत् चस्वेडि
 च्विड मोचने च्नेवे अक् । आ० आत्म० सक० सेट् । च्वेडते
 चक्षिडत् चस्वेडि । [च'खदत्
 च्विड् जूने दिवा० पर० सक० सेट् । च्विडति च्वेदीह्-
 च्विड् जूने आ० पर० सक० सेट् । च्वेडति च्वेदीह् ।
 च्विड् उ० च्विड-अच् । योगयोगद्वये, विभे, रचालके अन्यौ च
 योगातयोगे न० । इराचदे, इटिते च वि० । यथाकायासु ।
 च्वेडा स्त्री० च्विड अच् टाप् । योगातस्याम्, चिचनारे वंश-
 च्वेडित न० च्वेड-क्त । चिचनारे ।
 च्वेला सचाकने, गतीचक० 'म्रीहाय न् अक् । आ० पर० सेट् ।
 च्वेसति च्वेसोत् विधि कृति अचचोचनत् ।
 च्वेला स्त्री० च्वेस-अ । म्रीहायाम् ।

ख

ख उ० खडे-ड । खण् । इन्द्रि, देहे, उरे, खण्, खण्,
 खण्, आकाशे, खण्, खण् च न० ।
 खखख खणि आ० पर० सक० सेट् । खखति अखखोत्
 खग उ० खे च काशे गच्छतोति भव-ड । खण्, देहे, खरे,

विह्वे, वादौ, खूर्ध्वचन्द्रादिषु खणेषु च ।
 खगमति स्त्री० इत० । 'डीनं प्रदीनसुदीन सडीनं परिहीन
 कम् । विडीवमवडीवञ्चाभिडीन डोनडीनकम् । गतागत
 मयत्तत सस्यात्' पक्षिषा गतिरित्युक्ते विह्वगमने ।
 खगप उ० खगन् पाति पा-क । मरुहे अगपयादयोऽप्यत्र ।
 खगस्थान न० इत० । हुमखे, कोटरे । [श्रेणविह्वे ।
 खगान्तक न० अन्नयति अन्न करोते विह्व-खण्, इत०
 खगोन उ० खं गोख, इव । भूगोलोपरिस्थिते मरुत्तमाकारे
 आकाशे वक्ष्य सस्तिमानभिधेयो इहदभिधाने इहव्य ।
 खच् भूतो, जलसौ च क्ता० पर० सक० सेट् । खञ्जाति अक्
 खीत्-खञ्जाचोत् । [खचत् न ।
 खच नवमे खद० उरा० कर्म० सक० सेट् । खचयति-ति अच-
 खचर उ० खे आकाशे चरति चर-ड । राक्षसे क्षिप्यां चीप् ।
 खण्, वादौ, खण् अक्षतरे च । आकाशगामिनि ति० ।
 खचित वि० अच त्त । वडे चयत्तो च ।
 खज चत्वे आ० पर० सक० सेट् । खजति अज्जाजोत्-अजजोत्
 खज पशुसाया भा० पदिन् पर० सक० सेट् । अजति अचजोत्
 खज उ० स्त्री० खज अच् । दय्याम् (जाता) मन्ददखे च ।
 खजाका स्त्री० खज आक । दय्याम् । (जाता)
 खज्योतिस् उ० खे आकाशे ज्योतिरस्य । खजोति कोट ।
 खञ्जा(क) उ० खञ्जि गतिर्विह्वे अच् खण् । (खोडा) पादविकसे ।
 खञ्जलेट उ० खञ्ज इव खेटति अच । खञ्जविह्वे ।
 खञ्जलेख उ० खञ्ज इव खेति अच् । खञ्जनखणे । [खण्
 खञ्जन उ० खञ्ज, ख्यु । खनादख्याते विह्वे । खण् कन् तलै-
 खञ्जरीट उ० खञ्ज इव अक्षति क गतो खोत् । खञ्जनविह्वे
 खट काङ्गे आ० पर० सक० सेट् । खटि अक्षाटोत्-अखटोत्
 खट उ० खट-अच् । अन्धकृषे, खरे, टङ्गे, तथे वाङ्गे च ।
 खटिक उ० खन्-डन् । हुजपायौ । (जटि) खेजन्ध्वी
 स्त्री० खटिका विद्योतिरिति नैषम् । [धसश्चमा वसेष्टुव
 खटिनी स्त्री० खट-डन् इति खेखद्वये (खटी) न पति खटिनी
 खटी स्त्री० खट-अच् गौरा चीप् । (खटी) खेखपापनख्ये
 खट हतो उरा० उभ० सक० सेट् । खटयति न् अचखट् ।
 खडा स्त्री० खद-कन् । 'अद्यामि कावयण्डेव जाता यडेति'
 कथ्यते इत्युक्त्या यथायाम् ।
 खडाका स्त्री० चुद्रा-खडा अत्यन्तं कन् अद्यापित्य अत्रस्यान्
 वा अत इत्यम् । अत्रवङ्क्यायाम् ।
 खडाङ्ग उ० रागमेहे । खडाया अत्रविष । गरगउरे, रीगायुध
 विभेये, उटवमे च । इत० खडाया कर्त्ते न० । खडाङ्ग-र-

धारक इति वटुकलोत्तम् । [वटुकमेतरे च ।
 खडाङ्गभत् ३० खडाङ्गं निर्मातं च किप् ठक् च । गिने,
 खडाङ्गद ३० खडा अम् धाङ्ग-क्तं निलयः । प्रसादवति ।
 खडाङ्गिते । लि० । [अण्विङ्ग ।
 खड्ड भन्त्ये भङ्गने च भा० व्यात० इदित् सक् भेट् । खड्डते
 खड्ड भेदे चुरा० भ० सक् भेट् । खड्डयति ते व्योचड्डत् ।
 खड्ड नः खड्ड-अच् । तदभेदे (खड्ड) 'शानानरे, भेदे च पु०
 खड्डकी स्त्री० खड्डन् इत्यम्यक्तयन् करोति क-ङ् गौ० डीप् ।
 मस्यहारे (खिड्कि) । [प्लते सेखनद्रव्ये ।
 खड्डी स्त्री० खडि अच् नि० नलोप गौरा० डीप् । खनाय
 खड्ड ३० खडि-ग नि० नलोप । गण्डकड्डे तद्वति गण्डकपयौ
 च । (भाण्डार) खोरनामगन्धर्व्ये, खौ च । लोहे न०
 खड्डकोप ३० इव० । चर्मादिभवे अविषयने (घाप) वस्तुनि
 (दाढ) खड्डावरके च । [खड्डकोपे (घाप) च
 खड्डपत्र ३० खड्डस्य पत्रमिराष्ठादकम् । (दाढ) खडावरके
 खड्डमिधान न० खड्ड पिबोयतेऽनेन । (खाप) खड्डकोपे ।
 खड्डिन् ३० खड्ड+अङ्गयति इति । गण्डारे। खड्डधारिजने लि०
 खण्ड ३० खड्डे चञ् । भेदे 'खण्ड खड्डे यदुर्गता' इति देवी-
 साहाय्यम् । हिन्दवये, इनुविकारे (खड्ड) च न० ।
 कर्मणि चञ् । एकदेशे ३० न० । [भेदे।
 खण्डकार्य ३० खण्डर कर्ष कन्दोयस्य । (भक्तकन्द) व्यापु
 खण्डकालु ३० खण्डर कायति कै क कर्म० । (भक्तकन्द)
 व्यापुभेदे । [काडको
 खण्डधारा स्त्री० खण्डे एकदेशे धारा वसा । कर्मव्याम्
 खण्डन न० खडि-लुट् । सङ्गमे, भेदे, छेत्ते, निराकरणे च
 खण्डपरशु ३० खड्डयति खण्ड परशुरस्य । गिने तन्मिथ्ये
 जाददनेन च । खण्डपरशुरस्य ।
 खण्डिक पु० खण्ड+अङ्गयति इति । खलाने, अङ्गिभेदे, कवे च । लुक्
 लि० खण्डिकोप ध्याय गिष्याय चभेद ददातीति भाष्यम्
 खण्डित लि० खडि ङ । भेदिने लिङ्गे, विषादने च 'प्राप्तय
 खड्डिकते अङ्गिते धाकपाविते लुक् विज्ञादास्त्रिया स्त्री०
 खण्डी स्त्री० खण्डयते गौरा० । वनसङ्गे ।
 खण्डीर ३० अपकृता खण्डो गुण्यदितात् २ । वीरसङ्गे ।
 खड्डमाल ३० खे तमात् २ व । ध्मे, सेने च । [खड्डोत् ।
 खड्ड व्यर्थे अक्-वधे वक्-भाण्ड-भेट् । खड्डि अथादीग-
 खड्डिर ३० खड्ड किरण् । (खण्ड) द्रुमभेदे इन्द्रे, वन्द्रे च ।
 खड्डिरपतिका स्त्री० खड्डिरसेन पत्रवसा दीप् तव चञ्जाया
 नन् कापि लुक् । खड्डिरे चञ्जासुचयाया । कनमाने

खड्डिरपतीत्यथैव । [विना खड्डिरपतेषु हट ।
 खड्डिरसार ३० इव० । खड्डिरदुमस्य निर्यामने धारे (खण्ड)
 खड्डिरिका स्त्री० खड्डिर खड्डिरमोऽभ्यस्या ठन् । नाजाया
 वसा हि खड्डिरान्ननिर्वाच ।
 खड्डिरी स्त्री० खड्ड-किरच् गौरा० डीप् । खड्डानुनवायाम्
 शाकभेदे (झावकोडा) लवायाच । [भेदे
 खड्डिरोपम न० खड्डिर उपमा यस्य । (काटारावणा) दुम
 खड्डोत् ३० खे व्योमते व्युत्-अच् । खड्डोत् भेदे च (जोनासेपोका)
 खड्डुप ३० खमाकाय ध्रुवमिति ध्रुव-अच् । (झाड) प्रभतौ
 अन्तःकोटने 'खड्डु खड्डुपानि ति भट्ट ।
 खन विदारे आ० सभ० सक् भेट् । खनति खड्डानीत्-अङ्गनीत्
 अङ्गनिट् खयात्-अङ्गनात् । [कोडा] लि०
 खनक ३० खन-नुन् । सन्निधे, सन्निधौरे च । भूमिगतौ
 खनि(नी) स्त्री० खन-ट वा डीप् । धातुरवायुसत्तिसाने ।
 आकरे भविदारणे च ।
 खनिज न० खन इत् । (खोन्ना) व्यस्तभेदे ।
 खण्डुर ३० खमिन्द्रियमाकाश वा विपत्तिं प्र क । गुहाकूटं,
 (घरातु) भद्रसुखं, व्यापनस्ये च । जर्दगत पुटे, घटे च
 न० । अलसे लि० । [प्रथमीम्पाना] ।
 खमूली स्त्री० खे व्याकाशे भूमिमतरेषाणि सुखमरा । वादि
 खस्य गतौ आ० भ० सक् भेट् । खस्य त अङ्गस्त्रीत् ।
 खर ३० ख सप्तविंशतिमयेनाक्षस्य २ खमिन्द्रिय पाति रा क
 वा रलबोरेकलम् । गर्भे, अङ्गरे राक्षसभेदे च 'खर
 खरद्रुमपावि'ति भट्टि । कण्डकिट्ठभेदे, कामे, कड्डिङ्गे,
 कुररपविधि, इ० खखरमध्ये वस्तुभेदे रने धार्चवरे,
 मिमलस्ये च । तद्वति, कड्डिने च लि० 'खरविशदमभ-
 वलार्थ'मिति भाष्यम् । देवताइहसे स्त्री० टाप ।
 खरकोष्ठिका स्त्री० खरस्य काठ वसा । वलायामीवभौ
 खरगन्धा स्त्री० खरोवश्वो यस्या । नागवन्धा न् । रानि च
 खरघातन ३० खरघातने घातय तद्ध्न विच् लु । नागसेवरे
 खरच्छट् ३० खर छट् पल्लवस्य । (खलुखट) तणभेदे ।
 खरणस्य(श्च) लि० खरा कठना गाधिकास्य नाशिकाया नय
 नान्यलोप । यत्तच्च । कठिवनायिके ।
 खरत्वच् ३० खरा कठना त्वक् यस्य । खड्डालुभेदे ।
 खरदण्ड न० खर उपायमेवया कठिनोदण्डोऽजावो यस्य । पद्मे
 खरदंता स्त्री० खरं दन्त यस्या । काण्डोत्तरे ।
 खरद्रुम ३० खरस्य द्रुमवधुनादकतापेदतो दन्त ।
 धक्क्रे (पुतरा) वड्डोमे लि० ।

खरध्वंसिन् पु० खर खरनामानं राक्षसं ध्वंसयति, धनुषं ध्वंसयति । रामे ।

खरनादिनी स्त्री० खर नदति नदं ध्वंसि । रेणुहानामगम्यद्रव्ये खरपत उ० खराणि पलाययत् । शाकटुमे, मरुते, अत्य-
पलपुत्रसाह । गोविन्हाया स्त्री० टाप् ।

खरपत्रक पु० खरपत्र+पत्राया कन् । तिलकद्रुमे ।
खरपादक्षि उ० खरं पादे मूलेराटा । कपिलद्रुमे ।
खरपुष्पाङ्गो स्त्री० खराणि पुष्पाण्यस्या वा ङोप् । खर-
रायाके (शकुट इत्यर्थे) ।

खरसञ्जरी स्त्री० खरा मञ्जरी यस्या मौरा ङोप् । यवामां
खरवस्त्रिका स्त्री० खरा वस्त्रो यस्य आच्ये कन् । नामवस्त्राम्
(पान) । [गर्भभण्डे] । कर्म० उपपद्ये ।

खरगच्छ उ० खर उच्यते मन्त्रोदयः । ऊरुस्थले । इतः
खरस्तम्भ उ० खर स्तम्भोऽप्य । शिवायद्रुमे । खञ्ज्या स्त्री०
खराश्वा स्त्री० खरैरुद्धते भुज्यते अश्व-व । मयूरविद्यायाम्
(चतुष्टयानेता) ।

खह उ० खन उरधामादेशः । द्रव्यं, अग्ने, दले, कामदेने
क्षेतवर्णे च । क्षेतवर्णसि, निषिद्धचौ, निषेधे, मूरे च
नि० पतिश्वराया कथाया स्त्री० । [अखर्जित् ।

खर्ज्जि व्याग्राय अक्ष० मार्ज्जने पक्ष० पर० सेट् । अक्षति
खर्ज्जि न० खर्ज्जि खट् । कण्डुमे । [रीडुमे च ।
खर्ज्जि (खर्ज्जि) स्त्री० खर्ज्जि उ वा ङङ् । कण्डुमे, कीटभेदे, खर्ज्जि-
खर्ज्जि (खर्ज्जि) उ० खर्ज्जि (खर्ज्जि) कण्डुद्वयं हनि हन टङ् ।
कर्मभेदे, (ददमर्हन्) अर्कद्रुमे च ।

खर्ज्जि उ० खर्ज्जि राति अर्थने कण्डू ददाति । कीटभेदे
(खरापोका) (खर्ज्जि) द्रुमभेदे उ० स्त्री० । स्त्रीले ङोप् ।
गत्यने ह्ये च न० ।

खर्ह दमने आ० पर० सक० सेट् । खर्हति अखर्हति ।

खर्पर उ० खर्परमन्त्र उ० जलम् । तत्करो, धूर्णे, भिषागाले
कपात्रे त्रिदशस्ययस्यते च । भाटभेदे हस्तार्ज्जभेदे च न०
खर्परि (ग) गतौ आ० पर० सक० सेट् । खर्परि गति कसर्गि (गो) न् ।
खर्परि (उ) खर्परि (ग) अच् । कर्ज्जि, निधिभेदे खट्याने (खट्
राशोटी) "खर्ज्जिदमन्त्रं खर्ज्जिदमन्त्रं" इति धीयावतो
तत्कस्याते च । नीचे, बालने च नि० ।

खर्परि (गो) उ० खर्परि (ग) अटन् । 'यस्यो यत् तं यामो नगर
चैवत स्यात् । धिपय खर्परि (गो) नाम नदी गिरिसपा-
पुत्र' इत्युक्तिरिति पाठे ।

खर्परिगाम् नि० खर्परि गाम् इत्यप्यदादयोऽस्य । कामने,

सुभ्रमाखाने कृते पु० । [नताकभेदे ।

खर्ष (खर्ष) ज न० खर्ष (खर्ष) उ तस्या जायते जन-ङ् । (खरसज्ज)
खर्ष गवे स्वा० पर० अक्ष० सेट् । खर्षति अखर्षति ।

खर्षन चवने खर्षने च आ० पर० अक्ष० सेट् । खर्षति अखर्षति
खर्षन न० खर्ष-अच् । धान्यमर्हन्स्याने, (खामार) भुरि, तिष्ठ
कल्के च (खरुज) । नीचे बाधमे मूरे च नि० । खे धीयते
खी ड । खर्षे । ख वर्धत सति सा क । तमाजुमे ।
खर्षति उ० खर्षन सञ्जने अति घृ० । इन्द्रमुद्रागे (भाषार
टाङ्) महति नि० । [कराक्षे] ।

खर्षपू नि० खर्ष भूमि पुनाति पू क्तिप् । स्थानयोधमकारिणि
खलाधारा स्त्री० खल आधरो यस्या । (तिनापोका) तैल-
भायिक याम् ।

खर्षि उ० खर्ष इ । तैलकीर्ति (खरुज)

खर्षि (लीन) उ० न० खे खर्षि (लीन) सीनं इ० वा तुल्य । अङ्
खर्षस्यादा कर्षिकाया (कर्षिकाय)

खर्षिनी स्त्री० खर्षाना भाषमर्हन्स्यानामा समूह इति ।
धान्यमर्हन्स्यानस्ये । [मत्स्यभेदे ।

खर्षिषा उ० खे खागोमे खर्षादूर्ध्वभागे लिंगति क । (खर्ष्या)
खर्षीकार उ० अखर्षं खर्ष करोति वि-ज-पञ्च । अपहारे
तत्करणे हि अखर्षीति खर्षो भवति ।

खर्षु अन्त्य० खर्ष उ । मञ्जे नाशने, गोक्षया, ताने, निषेधे,
अनुनये, राक्षस्य भूयस्वरूपयो, निषेधे, हेतो च ।

खर्षेकपोत उ० खर्षे धान्यमर्हन्स्याने दया कपोता दुग्धत्
पतति एव निषेधणानामेकत्वं दुग्धपदस्य रूपेण्यभेदे ।
खर्षेवारी स्त्री० खर्षे वात्यने चात्यने हवभा यस्या । यक्ष-
मर्हन्भूमिस्थस्ये चाते (नि टकाय) ।

खर्ष्या स्त्री० खर्षाना समूह यत् । धान्यमर्हन्स्यानसमूहे ।
खर्ष्य उ० खर्षतीति क्तिप् खर्षत सति ला-ङ् । कर्मभेदे, कर्मणि,
गर्भे, जातके, इतो (ममय) औपमर्हन्पाने च (खर्ष)

खर्ष्य सन्निपतिवस्तवो-मादुर्भावे क्त्वा० पर० अक्ष० सेट् ।
खर्षति अखाशेन अघरीत् । [हिमे (खो) ।

खर्षाण्य न० इत० । रजस्यं खाकापातं निघ्नन्ति नवे
खर्षा उ० देगभेदे, द्विषाम्यप्राने कटने, तद्वैरस्ये गम्येन
द्विषाक्षोपादिना खर्षिजनात्तद । इषावत मया इत्युप-
स्य मनुष्या दर्शितं पतिते कर्मभेदे च ।

खर्ष भवे आ० पर० अक्ष० सेट् । खर्षति अखाशीत-अखशीत्
खर्ष उ० खाति इत्थिवाच सति निघ्नोचरेति धो-ङ् ।
(खो) च ङङ् । रानभेदे ।

रसस्वस प० पोमा) नामककनकी द्रुमभेदे यस्य निवांश
काहिकेन (आफिह) ।

सुजाजिक पु० से थाकागे नीयते अज दन् आओगवि शेटसा-
मि दन् । जाजेषु खर) दण्डयुसोगे हि तथामाकायगति

खटि पु० स्त्री० खट ईत । शवरणे । स्त्री० वा डीप् अखट्टे ।
खागडव पु० इन्द्रपस्सनगरसहितस्थे वने ।

खति न० खन-क्त । गच्छे, पुष्करिण्यादौ च 'पुंत्त खातादि-
कर्त्त' चेति स्रुति ।

खातक पु० खन चञ्च खाधे कन् (खाह) परिखायाम् । खात
इव कायति कै क । अधमणै (कण्ठी) 'खात(द)को-

वितकी' स्याल्लको वितवान् यदेति स्रुति ।
खाताभू स्त्री० खातस्य भू स्वनम् । परिखायाम्, अल्लभू च ।

खाट भक्षणे भ० पर० ङक० सेट् । खात थाखादीन् ।
खाटक पु० खाटते खाण्डम् । कण्ठपाकके अधमणै

'खाटको' विसर्गिण स्यादिति स्रुति । भक्षके लि० ।
खाटिर 'य० खदिरस्य विकारः अयम् । खदिरवाणमिति

द्वयादे 'खादिरे' इष भ्रूति खादिर वीर्यकमस्येति
पुति । खदिरनिर्यासि (प्रपर) पु० ।

खारि(री) स्त्री० खमारानि रा क गौरा० डीप् वा सुच ।
श्रीगच्छतयवधये भाव्यादिमाभये ।

खारीका लि० कायार्थ पाप, खारीपरिमाणमस्य वा ईकम् ।
खारीमतिपापदणनयोर्व्ये केने खारीमति भाव्यादौ च ।

खिष्ट भवे भ० पर० अक० सेट् । खेदति अयेजेन् ।
खिष्ट ईष्टे दिशः खडा० च आत्म० अक० अट्टि । खिद्यते

दिग्ने व्यतिष्ठ । लिङ् । [खिद्यत् । अयेसीम् लिङ्
सिपद् परिधाते टा० पर० अक० अट्टि सुधादि । खिद्यति

खिन्न लि० खिद्यत । दैत्यपुत्री, अन्धे, सन्तुष्टे च ।
खिल कथम यादने टा० पर० लक० सेट् । खिलति अयेजीन् ।

खिल लि० खिल क । हृदिना यदन्ते चेष्टादौ गारत
संज्ञिमे प्रथमायापरिग्रहे दया सत्तेगौ शोषकम्,

अजुर्वेद गिरिभक्त्यादि मङ्गलभारत इति । खिलेपुष्टि
संज्ञ इति पुष्पिकायाव्य ये चिन्तो भवत्यस्य वीर्यस्य

मुमा इतर मता ० ति मे अक्षरं मोते भावयते च ।
गुं अये भ० आत्म० अक० अट्टि । अयत मसोड ।

गुल अये भ० पर० अक० सेट् । कोजति अयोजीन् ।
गुजाक पु० गुं अक० सेट् । देगारवसे । [गुज

गुज अये भ० पर० अक० सेट् । गुजत अयु
गुज भेदने अयु तदभक्तम् । अ इति ते अयुजीन् त

खुड भेदने चुरा० लभ० अट्टि अक० सेट् । खुडयति ते अयुस्युज्जत् त

खुर विषयने ददा० पर० अक० सेट् । खुरति अयोरीन् ।
खुर पु० खुर क । रुक्मस्यते वन्द्या गच्छे, कोटद्वे, नसो

नामगच्छद्वे, नागिवाक्ते, खट्टादीना गादे च (चुरा) ।
खुरक पु० खुर इव कायति कै-क । विवहले ।

खुरणस्(स) लि० खुर इव नासिकास्थ नसादेश वा
अन्वखोप अयव । विटिनासिके ।

खुरखी स्त्री० खुर इव जाति वा क गौरा० डीप् । वराभ्यामे
खुराखिष पु० खुराखामात्रिण कायति प्रजागर्त वै-क ।

(भाह) नाभिनास्रभायते, नाटावक्ते, उपधाने च ।
खु(खु)र्ह क्रीडाया आ० आ० अक० सेट् । खु(खु)र्हते कपु सु० ईट्

खेचर पु० खे चरति चरट अयुज्जत् । शिने, ख्यादियसे,
विद्याधरे च क्षिया दीप् । 'क्षित इति से यक्षात्

जिह्वा इति खे गता । शुभोरनामैषा जिह्वा खेचरी
नाम स्रुति 'ते' तन्त्रोक्ते सुभाभेदे स्त्री० ।

खेट भोजने अद० पु० लभ० अक० सेट् । खेटयति ते अयिरोटत त
खेट पु० खेटयति । ख्यादियसे अयिद्रुसे मिमा तेन'

इति खीतिवम् । अक०, पानभेदे च । ख्याया पु० ङ० ।
अधये लि० । कर्मणि लणे च न० । [ख्यायवम् ।

खेटक पु० खेट-पुन । कलके (डाग) रोक्क पुष्पभाषणेन
खेट भोजने अद० पु० लभ० अक० सेट् । खेटयति ते अयिरोटत त

खेट पु० खेट अयम् । मोके, अयवस्यतावाय ।
खेदिनी स्त्री० खेटयति खिद्यति लिङ् । अयवस्यतावाय

खेय न० खन-यत् । परिखायाम्, गडवाद्य समनं च लि० ।
खेल जानने गवाड् अ० पर० अक० सेट् । खेलति अयेजीन् ।

अयितव्यम् त । [गारिकल्ले भो०
खेलन न० खन-यत् । क्रीड याम् । खापारे अयु० डीप् ।

खेला स्त्री० खन-यत् । प्रीडायाम् ।
खेव खेने भ० आ० अक० सेट् । खेवत अयेडि अयितव्यम् ।

खेसर पु० खे अयव गडव मोग्रयामिनाम् अरति अट् अयु
अ० । अट्टिभाटयोजने अयवार्द्धेन ते वा अयवने अयुभेदे

खे खेये अक० खनने लिखावत् अक० आ० अयु० अयु० ।
अ इति अयव खीन् ।

खोट गति अयवने अयवार्द्धेन अयु० अयु० अयु० । खोटत अयु० अयु० अयु० ।
खोट अये अयु० अयु० अयु० । खोटत अयु० अयु० अयु० ।

खोटि(टी) स्त्री० खे अयव अयु० अयु० अयु० । खोटत अयु० अयु० अयु० ।
खोटत अयु० अयु० अयु० । खोटत अयु० अयु० अयु० ।

खोड छेमे यद० चु० उभ० सक० सेट । खोटयति ते अणुखोडतु
खोड त्रि० खोड गतिप्रतिधाते अच् । खञ्जे । (खाडा) ।
खोर गतिवैकल्ये भा० पर० सक० सेट । खोरति अखोरीत्
अणुखोरत् त । [अणुखोर्त् व

खोल गतिवैकल्ये भा० पर० सक० सेट । खोलति अखोलीत्
खोर(ल) त्रि० खोर(ल) अच् । खञ्जे ।

ख्यात त्रि० ख्यात् । ख्यातयुक्ते कथिते च । [अख्यत् ।
ख्या कथने यदा० पर० सक० सेट । ख्याईभातकभाजविषयोऽयम् ।
ख्याति स्त्री० ख्यातिः । प्रपञ्चयाम्, प्रविष्टौ, कथने च

ग

ग पु० गै क । गच्छन्, गच्छे, छन्नीयन्तीन्ते एकपुरुषर्त्ते च ।
गगन न० गग युच् गोन्नादेश । अन्त्यप्राभादिकम् आकाशे ।
गगनध्वज पु० गगनस्य ध्वज इव । मेघे, सूर्ये च ।

गगनेचर पु० गगने चरति चर टक् । सूर्यादिपथे, नक्षत्रे च
गगध्व इवने भा० पर० सक० सेट । गगधति अगगधीत् ।

गङ्गा स्त्री० गङ्गा गङ् । स्वनामधेयान्ते नदीभेदे ।

गङ्गाज पु० गङ्गाया जायते जन ड । भीष्मे, कार्त्तिके च
च हि अग्नौ विविङ्गस्य चित्रगोर्ध्वस्य कौटुम्भकयता अ
श्विन्या गङ्गाया वक्रगले तस्माज्जात इति पुराणकथा ।

गङ्गाधर पु० गङ्गा धरति धज अच् इत० । शिव, च हि
जटाया ताम्रधरयदिति पुराणम् । वषट्के च ।

गच्छ् पुं गम श । कुम्भे लीलावतीप्रसिद्धे अक्षुभेदे च ।

गज मदेच्छने च भा० पर० अक् सेट । गजति अगानीत् अगनीत
गज चने भा० इदित पर० अक् सेट । गजति अगज्जीत् ।

गज पु० गज-अच् । हस्तिनि, अष्टवस्त्राया दिग्गजानामष्ट
तारु तयत् । अरत्नीनां प्रताप्यष्टाभिः कष्टभिकानि च ।
गजप्रभायामाख्यातमित्युक्ते 'बाधरथनबाहुल्या निन्दतकु-
लिको गज' इत्युक्ते च परिभाषाभेदे, अङ्गीकृतोक्तं बाह्य-
भेदे, वैद्यज्ञेयैः गजपुत्रे गजभेदे च ।

गजच्छाया स्त्री० 'यदेन्दु मिश्रेष्वप्येकत्रैव भरे'मित्यत ।
वाय्वाः सिधिमर्षते अ च हि गजच्छायेति कीर्त्तित्युक्ते,
'मृच्छापके त्रयोदशा मण्यभ्युदकरे रवि । यदा यदा
गजच्छाये तुल्ये च योगभदे' द्विगुणा द्वात्रिंशत्काया द्यौ
स्यादपरादिस्त्री गजच्छायति सा प्रोक्ष्युक्ते दम्भेराह्णे च
गजता स्त्री० गजता वरह । गज । हस्तिपदार्थे ।

गजदन्तं पु० गजस्य दन्त इति दन्तवर्ग । गच्छे । हस्तिदन्त
तत्त्वदन्त इति त्रि० । इत० कटि० च ।

गजपिप्पली स्त्री० गजे च विषयो भात० । चनामरसा-

वाया पिप्पल्याम् । [इत्युक्ते यौगध्याकार्ये गजभेदे ।
गजपुट पु० 'हस्तप्रमाणो गजो य एत स त्व गजाङ्गव'
गजप्रिया स्त्री० इत० । गज्जकीदृशे । [छायाम् (हस्तिशाला)
गजवन्धनी स्त्री० गजा वन्धन्येऽत्र ख्यु० षीप् । हस्तिवन्धन्या-
गजमध्या स्त्री० गजेर्भध्या । यत्नकीदृशे ।

गजवल्गमा स्त्री० इत० । बङ्गवीचामा गिरिकदल्या यत्नकद्वय
गजसाङ्गय च० गजेन हस्तिनामकवधेण सहित आङ्गयो
यस्य । हस्तिनापुरे (दिहौ) । [हस्तिपाशके

गजाजीय पु० गजेस्त्वानाज्यादिमिराजीयते जीव अन् ।
गजानन पु० गजस्येगानन यस्य । गच्छे च हि यतिदक्ष्या
विम्वचस्तक पञ्चात् गजवल्गमेन तत्कुचमिति पुराणम् ।

गजारीह पु० गजमारोहति रूढ अयम् । हस्तिपाशे (माङ्गल)
गजा(र)श्चन पु० गजैरह्य द्याते कर्मणि ख्युट् । अत्रत्य
हुमे । गज्जका स्त्री० षीप् । [गजाङ्गयमयम्

गजाङ्ग च० गजचक्षिता आङ्गावस्य भावः । हस्तिनापुरे ।

गजेष्टा स्त्री० गजानामिष्टा । विद्वार्थ्याम् (भूमिपुत्राख्ये)

गज्ज पु० गजि-अच् । अष्टपञ्चायाम् आधारे चम् । भास्त्रा-
गार खनौ चोढागारे च । पामरद्वये, कृत्स्नायै,
मद्याभास्त्रे, मदिराद्वये च स्त्री० ङाप् ।

गज शीले भा० पर० अक् सेट् घटा० । गडति अगानीत्
अगनीत् । गजयति ते । [गच्छति अगप्यीत् ।

गज वदनेकदेशे (गच्छन् अयापारे) इदित्त्वा पर० अक् सेट् ।

गज पु० गज-अच् । मत्स्यभेदे (गडुर) विज्ञे परिष्कार्यो,
व्यवधाने, देमभेदे च । खार्ये क्त गडुर(मत्स्ये) । [अपणे

गडदेगज न० गडदेगे भास्त्रदेगे जायते जन ड । भास्त्र
गडि(ति) पु० गड(र)-ङ् । इति सप्तम्ये दुष्टतया भारवृद्ध
भीत्या शयाने (गणे) गजारी 'वृष खपति गोमडि(ति)' इति
गड् पु० गड ड । रोगे घातमककवीमर्थे भास्त्रवर्जके रोगे,
गजगच्छे कुक्षे, गत्याले विषमपक्षौ च भाव्यान्तर्गदु-
भूतत्वादाह्वार प्रक्षेपिकेति साङ्गि १० प० ।

गडुर(ल) पु० गडु ड्जरीगोद्वारा र ल थ । कुक्षे ।

गडेर ड० गड परक् । भवे (गाढेन) ।

गडुर(ल) पु० गड ड्जरी (ड्ज) वा टप्प नेत्यम् । भवे ।

गडुरि(नि)का स्त्री० गडुर क नेत्यम् अयावत् उभ । भेदात्
गत्या नेत्यम् अयावत् । तदावद्व्यतिरिक्त्यर्थे ।

गण दक्षयने यद० चु० उभ० सक० सेट् । गणयति त
अजीमयत् व अजगयत् त ।

गण पु० गण चत् अच् मा । गिराह्वारे भूते, गमूह, वस्त्राणां,

(गणमत्या २७ रयसंख्या २७ अश्वसंख्या २८)
पदातिरख्या । १५५ एष चक्षान्विताया सेनावाम्, एकैक
विकरणभेदमासेदुषा आद्यटादिधातुना समूहे, ज्योतिषोक्ते
देवादिमन्त्रकनचत्वाणा समूहे अन्तेऽपन्वोक्तेषु वर्णनयात्म-
केषु मयरादिषु अट्टय च ।

गणक ३० गणयति-गुण् । देवते ।

गणदेवता स्त्री० गण्य भन् गणीभूय वा देवता । सहस्र देवयं
प्राप्तेषु आदिन्या हाटय प्रोक्ता विष्टे देवा दग कृता ।
वमवद्याल्लंछाता पटविंशत् तृथिता मताः । आभाष-
राचठ पटविंशता पद्माग्नूनका । मङ्गराजिकनामानो
हे गते विंशतिस्था । आद्याहाटय विख्याता बह्वैका-
दश कृता इत्युक्त तत्तत्तत्त्वभेदान्त्रितेषु व्याख्यादिषु ।
गणनाय ३० गणना प्रमयादीना माय । गण्ये गिने च
गणनायकादयोऽप्यत्र ।

गणदत्त न० गणना रात्रौषा समाहार । गणशब्दस्य
-संख्यामन्त्राद् द्विगुणः पञ्चमना । दानिहन्दे ।

गणरूप ३० गणा वहुनि रूपान्यस्य । अर्कहणे ।

गणशस्त्र अयं गगान्-गणान् इति गणशस्त्रम् । बहुरूपस्यैव
गणशस्त्रस्य च गणान् हासयति क्वम विष्णुत्तुम् । चोरनाशगमे
गणान्त्र तं गणायोक्तम्, गणानां वाऽन्यम् । मठादौ बह्वजनो-
द्देशेनोद्गृह्यते, बह्वस्त्राभिरुद्धे च 'गणान्त्र गणिकान्त्रेति
महता निविज्ञानमर्थे गणितम् ।

गणिका स्त्री० गण्य समूहोपस्था भर्तृत्वेन उक् । वैश्यायाम्,
विजातैककान्त्रा यूपिकायां (मुद्र) कल्पित्याह ।

गणिकारिका स्त्री० गण्यत गणि गण इति करोति अथ
लीपु गणिकारी स्थायं के रूपम् । (गणियारी) दुने । कम-
भावे गणिकारीत्यस्य ।

गणित न० गण्य भावे क् । गणने । करणे च । व्यञ्जयत्त-
द्वये अट्टमाह । कर्मणि क् । तत्तत्तत्त्वे संख्याति मि० ।

गणिय वि० गण एव । गणनीय ।

गणोद् ३० गण-पठ । कर्मकाररुहे, कल्पित्या, वैश्यायाह ।

गणोश् ३० गणनामीय । अनामरुदाति देवे, गिने च ।

गण्ड ३० गण्ड अथ । दृष्टिगोत्रे, कपोतमात्रे, गरुडके,
(गण्डर) चित्रे, भीष्मके विष्टे, गीरे कृमयण्ये, मुद्रे,
स्फोटके चम्पे, ज्योतिषोक्ते विष्णुभाटिसंज्ञे गोबर्मे,
अन्त्ये वैशाखिचन्द्रमन्त्रे अर्धे चर्मादिगारादयश्चर्मे च

गण्डक ३० गण्ड+कर्त्तृ कन् । अनामरुदाति दयो (गण्डार)
अस्त्राभेदे, अमरादे, अरुणोद्दे च ।

गण्डकारी स्त्री० गण्डं शब्दि भगवद्योजनरूपं चर्चि करोति
क-अण डीप् । (हातजोडा) धराङ्कान्तायामोपधी ।

गण्डकी स्त्री० 'गण्डकायैकदेशे च गणपामणिस्त्व'मि-
त्युक्ते नदीभेदे ।

[गिरायाम् ।

गण्डकीशिला स्त्री० गण्डकायत्तदा शिला । गालय भ-

गण्डगात्र न० गण्डा स्फोटका मात्रे ऽवबने यस्य (आना)

चीनाफले ।

[दूर्वाभेदे ।

गण्डदूर्वा स्त्री० गण्डयुक्ता पञ्चमनी दूर्वा (गण्डदूर्वा)

गण्डमाता स्त्री० गण्डाना स्फोटकाना माता । 'स्त्राह्ण'उ

माना बह्वभिष गणैरित्युक्तस्य रोगभेदे ।

गण्डमानिका स्त्री० गण्डानां पयोनां मात्रा यस्य वा क-

यत इत्यम् । कान्त्रा लुङ् ।

गण्डलेखा स्त्री० चिह्निते ऽयं खेदा म्यमी गण्ड त्यनीय ।

प्रशकागण्डव्यस्यम् । गण्डविन्याद्वैभ्यत् । [प्रदेपुजनादे च

गण्डयैल ३० यैलस्य गण्डरय, राज-रुः पर्यन्तात् प्रतिपेपु सूत्रे

गण्ड ३० स्त्री० गण्ड-उ । पत्नी उपधाने च । स्त्रीत्वे वा ऊङ्

गण्डूपट ३० गण्डयुक्तानि पटानि यस्य । (विश्वे) जिह्वुके ।

जाली दीप् ।

गण्डूप ३० गण्ड-ऊङ् । सहपूरणयोर्म्ये तोमे 'गणाय

गण्डयजन्'मिति कुमार । अरिहमाये, गण्डा प्रतिपे

जने, करान्त्रौ च । [अर्धे, गणनीये च ।

गण्य वि० गणं जप्ता गण-यत्त वा । गण्य स्यात्त

गत मि० गण-ऊ । ज्ञाने, ज्ञाने, ज्ञाने, ज्ञाने, ज्ञाने,

यमात्रे च । भावे क् । गतने ।

गतागत न० गत वागतम् । गतायाने 'गतागत फामक'रा

अभन्ने' इति गीता । गतवागतम् यस्य । दृष्टिगतिभेदे

गतासीत्वा स्त्री० कृतोरयमाश्व तत्फल गभादि च गत

आतीरो यस्या । वन्यायां बह्व्याह ।

गति स्त्री० गत-भावादौ जित् । गतने, यपि ज्ञाने, ज्ञाने,

यात्रायाम्, ज्ञाने, गतीमण्यपने, इत्यं कले, गती च ।

गट ३० गट क् । शीकण्यायुक्ते रोगे च । भावे च । कर्मणि, गिने च ।

गटा स्त्री० गण्ड-ऊङ् । अनामरुदाति चर्मादिभिरुजिते,

श्रीकर्मने चर्माभेदे, गटवाहने च ।

गटाग्र ३० १०० चोक्तम् ।

गटाधर ३० गटा धरतीति ५-०, १०० । ज्ञाने ।

गटाराति ३० ०२० चोक्तम् ।

[गरदि वि०

गट्ट ३० गट्टिभ्यश्च गट्टि क्, अथ वा अथवाक्यरुद्धम् ।

गट्टध्वनि ३० गट्ट-कर्मविनाशकः ध्वनि । इत्येवोपादिना

मक तेन वायुना यथास्थानानुसारणात् भजाने अर्थकृत्तमन्त्रे ।
तदति वि० । [यमूचे न० ।

गन्ध वि० गन्ध-यत् । कथनोपे । यदाभिसे कविकते अपादे पद-
गन्ती स्त्री० गन्धतेऽनया इन् ङीप् । छववहनीये शकटे ।
गन्तीरथ इ० गन्ती रथ इव लभोऽस्थानपादकवात् । शकटे
गन्धं श्रोत्रे चुरा० व्या० अक० सेट । गन्धयते अगन्धत ।
गन्ध इ० गन्ध अच । सच अच, तेने गन्धके गर्भे, सीमाभ्रने, वल-
चन्दनादीना प्रायश्चित्तोपुषेदे व च गन्ध पञ्चविध
'बुभोलीने वा हठो वा दाहक र्यत यथा । रथ गन्ध-
हृजोवादि प्रायश्चित्तोपुषेदेति' पञ्चविधकारणमेदात्
हृदचन्दनादौ च ।

गन्धकिन्दक इ० गन्ध+अर्थ आद्यच् गन्धयुक्त कन्दीऽस्य कप् ।
कर्मोत्पि । [पदादे] ।

गन्धकचूर्णं इ० गन्धकपानचूर्णं । (गन्धक) इति ध्याते
गन्धकाष्ट न० गन्धयुक्त काष्ठम् कर्त्त० । अयुहचन्दने ।
गन्धकुट्टी स्त्री० गन्धस्य कुट्टोवाशर । छरानामगन्धद्रव्ये ।
गन्धकुसुमा स्त्री० गन्धयुक्त कुसुम यस्या । (गन्धिवरी)
गन्धिकाष्टके । [विषा] गन्धवति भूत्वे ।

गन्धखेडक न० गन्धस्य खेडा अल कप् डलयोरेकत्वात् ।
गन्धजात न० गन्धो जातो यत् । तेजपत्रे ।

गन्धज्ञा स्त्री० गन्ध ज्ञानात्प्रज्ञा वजयेत् न । नाशिकायाम् ।
गन्धतैल न० गन्धयुक्तस्य चन्दनस्यान्विधयोगेन जमितं
तैलम् । यन्मन्त्राद्येन जगिते तैले । (आतरे) प्रभृती

गन्धत्वच स्त्री० गन्धाग्नित्वा त्वक यस्या । एकायाम् ।
गन्धद्वया स्त्री० गन्धयुक्त द्वय यस्या । अजमोदायाम् ।
गन्धन न० गन्ध भावादियु ल्युट् । उल्लेखे, प्रकाशने, छत्रने,
हिषामाह ।

गन्धनाकुली स्त्री० गन्धाग्नित्वा नाकुली राख्ता । राखामेदे
गन्धनिजया स्त्री० गन्धस्य निजयो यत् । नवमक्षिकायाम्
गन्धपत्र इ० गन्धयुक्त पत्र यस्या । तुलस्याम् । गन्धमेदे स्त्री०
गन्धपत्रिका स्त्री० गन्धयुक्तं पत्रं यस्या अथ कापि अत
इतम् । अजमोदायाम् ।

गन्धपत्री स्त्री० गन्धयुक्त पत्र यस्या गौरा० ङी० । अथ
गन्धायाम् अन्धकायाम्, अजमोदायाम् ।

गन्धपलायिका स्त्री० गन्धयुक्त पलायं यस्या कप् । हृदयायाम्
गन्धपापा इ० गन्धयुक्त पापम् । गन्धके ।

गन्धपुष्प इ० गन्ध पुष्पे यस्या । वेतले, अश्वोत्तरके भङ्गवारे
अयोके च । कृत्या, नीत्याम् गन्धकारीहले च स्त्री० टाप्

गन्धफन इ० गन्धयुक्त फल यस्या । विले, कपले च । विदा-
र्या, यल्लक्याङ्ग स्त्री० टाप् । प्रियङ्गी स्त्री० ङीप् ।

गन्धवन्त इ० इत० । अच अष्टवे । (गन्धभादान) लताभेदे ।
गन्धमट्टा स्त्री० गन्धेन वेद्यमात्रवेद्यनेन भद्र यस्या इत० ।
गन्धभाण्ड इ० गन्धस्य भाण्ड इति । (गन्धभाण्ड) लताभेदे
गन्धभासी स्त्री० गन्धवन्ता भासी कर्त्त० । जटामाक्षीभेदे ।
गन्धमादन इ० गन्धेन मादयति मद-स्थि ल्यु । पर्वत
भेदे । भवदे, वानदे, गन्धके च इ० ।

गन्धमादिनी स्त्री० गन्धेन भादयति मद स्थि णिनि । काका
याम् छरानामगन्धद्रव्ये च । [द्रव्ये] ।

गन्धमालिनी स्त्री० गन्धमालाऽवस्थिता इति । छरानामगन्ध
गन्धसुखा स्त्री० गन्धां सुखेऽस्या । हृदयस्याम् (हृत्वा)

गन्धसुगन्ध इ० गन्ध सुगन्ध त सुगन्ध+तकारोति धिच-अण् ।
(गन्धभादान) लताभेदे ।

गन्धभूत इ० गन्धो भूत्वे यस्य । यल्लक्येले यस्याम् । इ०
स्त्री० वा ङीप् । स्वाये कन् तलैराणे । ध्यातेऽयमष्टवे च ।

गन्धशुभ इ० गन्धप्रधानो यत् । गन्धयोनौ कक्षोत्पन्ने । (स्रनाम
गन्धराज्य च० गन्धेन राजते राज अच् । चन्दने, कण्डगुग्गुली,
गन्धराजी स्त्री० गन्धरा राजो ढक् ङीप् । मन्थोगन्धद्रव्ये

गन्धर्व इ० गन्धवर्त्तत अर्च्य गन्धो अच् यत् । अर्चमेदे,
अथे कीकिते, अर्चयत्येदे देवयोगेभेदे, गायनत्वात् च ।

गन्धर्वजगर इ० न० गन्धर्वजा गजगतिन । गन्धाधिपाने
छरकारे मीनपीतादिवरचमामेदे, इन्द्रजावे च ।

गन्धर्वरचयत् । [धे] नि षित् ध्याने ।
गन्धर्वलोक इ० इत० । सुहृदोकोपरि विद्याधरलोकस्या

गन्धर्ववेष्ट इ० इत० । पादवेष्टोपवेष्टे लङ्गोतिरिद्यायाम् ।
गन्धर्वकुला इ० गन्धर्वस्य कुलमेदस्य कुला पाद इय

पत्रमस्य । एरष्टवे । स्वाये कन् तलैराणे । [भेदे] ।
गन्धलता स्त्री० गन्धाग्नित्वा लता । प्रियङ्गी । ध्याते जावि-

गन्धवर्ण्य इ० गन्धोपयोनि वर्ण्य । (गन्धवेनिया) इति
गन्धवती स्त्री० गन्ध+मदुप यस्या व । व्यासनातरि, भूमी,

वायुवक्ष्ययोर्वगन्धायाम्, छरयाह ।
गन्धवल्सत इ० गन्धो वल्सत इति । (दारविनि) तवे ।

गन्धवल्लरी स्त्री० गन्धाग्नित्वा वल्लरी । अहदेनीतनायाम्
गन्धवल्लोकयत् । [नायकादौ वि०

गन्धवह इ० गन्ध वहति वह अच् इत० । बायो । गन्धयुक्त
गन्धवारि न० गन्ध वाहित व रि । गन्धद्रव्येण वाहिते जने ।

गन्धवाह इ० गन्ध वहति वह अच् इत० । बायो । नाशिकायास्त्री०

गन्धविह्वान् पु० गन्धेन विह्वलयति ह्वस्-विष्-अच् । गोधूमे
गन्धवोजा स्त्री० गन्धो बोजे यस्या । केचित्त्रायाम् ।

गन्धव्याकुल पु० गन्धेन व्याकुलयति विन्-व्यान्-कुल णिच्
अच् । कङ्कोषे । [वासमति] प्रथयौ ।

गन्धशालि पु० गन्ध प्रधान गति । आमोदयति धान्यभेदे
गन्धसार पु० गन्धयुक्त सारो यस्य । चन्दनद्वये ।

गन्धसारण पु० गन्धं सारयति घ-णिच्-स्यु । दृष्टव्याम्
गन्धसोम न० गन्धां धोमोविधुयस्व । कुष्ठे चन्द्रोदये हि
तस्य गन्धः ।

गन्धा स्त्री० गन्ध-णिच् अच् । गन्धैर्धौ चम्पककलकायाम्
गन्धागु स्त्री० गन्धयुक्त आगु । कुष्ठव्याम् (एच॥)

गन्धाजीव पु० गन्धेन गन्धद्रव्येषांजीवति आन्-जीव अच् ।
(गन्धधने) गन्धपण्डि ।

गन्धाक्ष पु० गन्धेनादा । चन्दनद्वये, नागरद्वये च ।
गन्धयुक्ते नि० । 'गन्धाढः सुमनोहरः' इति गमम् ।

'सर्वद्वय्य, गन्धवतायाश्च स्त्री० ।

गन्धास्त्रा स्त्री० गन्धयुक्त आस्त्रो यस्या । वनबीजपूरके ।

गन्धार पु० गन्धद्रव्यं न च अणुं कष्टं । रागे, धिक्ते,
हरभेदे च । देहभेदे च न० । [वताभेदे ।

गन्धाली स्त्री० गन्धमयति यस्यांशोति अन्-अण् । (गन्धभादाद्य)
गन्धालीगर्भ स्त्री० गन्धवेषी गर्भं यस्या । हृत्स्वैलायाम्

गन्धाटक न० गन्धानां गन्धद्रव्याणां टकम् । चन्दनाद्याद्य
गन्धद्रव्येषु प्रयुक्तं दृष्टव्यमिधाने दृष्टम् ।

गन्धिनी स्त्री० गन्धोविद्यतेऽस्या इति । सर नाकगन्धद्रव्ये ।

गन्धिपर्या पु० गन्धिं गन्धयुक्तं पश्येयम् । सप्तपञ्चदशमे (आशिम)

गन्धोक्तदा स्त्री० गन्धेन उक्तदा यस्या । दमनकङ्कोषे ।

गन्धोक्तमा स्त्री० गन्धेन उक्तमा उक्तदा । सदिरायाम् ।

गन्धोली स्त्री० गन्धयति ल्हयति गन्धं कोलच् गौरा
ङीप् । वरगाम् (वीरता) ।

गन्धिल पु० गन्धेन प्रायते गम उ न विधयति यमसि भाष
यति भस् द्विच् । किरणं, खुर्ये च । आद्यायां वल्लि-
प्रत्या स्त्री० वा ङीप् ।

गन्धिसन्त पु० गमनिन्-मठम् । सूर्ये । [हय्ये]

गन्धिल्ल पु० गन्धस्यो हन्ता द्रव जलावर्धकत्वात् यस्य ।

गन्धोर नि० गन्धति जलमय गम ईरन् आनादेशच् । निम्ब
व्य ने, अतस्तस्यैव गन्धेने उष्णमेव दुर्गन्धे च ।

गम गतो भान् ५०० घञ् ० ञिन्ट् । गच्छति व्यागम ।

गम पु० गम वाय् । व्युत्पन्ने, जिगीषोर्वावायाम्, गमने, पवि,

दक्षपाठे च । [कृतात् शमाश्च इति भाष्यम् । यमदितरि च ।
गमक नि० गमयति बोधयति गम-णिच्-एवन् । बोधके, गम-
गम्भारी स्त्री० कं जल विभक्तिं भ-अण् ङीप् पु० कस्य ग ।
(गामारी) द्रुमभेदे ।

गम्भीर नि० गच्छति जलमय गम ईरन् भुगगम नि० ।
निष्कस्याने, मन्दे गम्भीराय च । जम्बोरे, पक्षे, वृक्षभेदे

च पु० । सरे सन्ने च नाभौ च त्रिषु गम्भीरता शुभा ।

गम्भीरवेदिन् पु० गम्भीर मन्दं वेति विद-णिनि । विद-
कादेन यो वेति शिवा परिश्रितामपि 'गम्भीरवेदी

विष्टेय व गम इत्युक्तचिह्ने, 'त्वग्भेदात् भोजितत्वात्
माहस्य कृपनादपि । आत्मानं यो न जानाति न म्यात्

गम्भीरवेदिनेत्युक्तचिह्ने च गजे । त्वच् गम्भीरवेदितायत्व
मय पु० अचरभेदे, नागरभेदे, चन्द्रभेदे च । दीर्घभेदे स्त्री० डाप्

मर पु० गृन्-निगरणे अच् अच् वा । विषे, रोगे, वषादिभि
पक्षे करणे च । [ङीप् ।

मरह पु० मर रिप् इति । धर्मरे । मरहरे (गडुह) स्त्री०

मरह न० गिरति जीवन् गृ-अलच् । विरे, हर्मिरे, त्वग्भेदे च
मरागरी स्त्री० मर मृक्कविषयागिरति आन्-गृ-अच् गौ-

ङीप् । देवताङीप्ते ।

गरिम्भ पु० गुरोर्भाश्च इमन्विच् गरादेय । गौरवे । [धानमय
गरिष्ठ नि० अतिगर्वेन गुह् ईरन् । गुहरे । दैत्यसुनिगरो-

गरी स्त्री० गृ गच्छे अच् गौरा ङीप् । देवताङीप्ते ।

गर्ह पु० गर्ह्यां डवते हो-ड पु० तडोप । वृक्षप्रत्यक्षे
विगतगर्भजाते पक्षिराजे ।

गर्हध्वज पु० गर्हो ध्वजं विह्वमस्य । निष्ठा ।

गर्हपुराण न० गर्हणेन मोक्ष इत्याणम् । इराचभेदे ।

गर्हशत्रु पु० हृत्-रिन्ताया व्यङ्ग्येन हृत्स्वकारणौ अश्वे ।

गर्ह पु० हृत् गृन्-उति । स्वाना नभोगतिहेतौ पक्षे (माहा)
गर्हस्तत् पु० गर्ह अस्त्वस्य सप्त्यं यवादिभान् न नञ् च ।

गर्ह, विह्वमाने च ।

गर्ग पु० गृ ग । मृत्तय पुने हविर्भेदे ।

गर्गरी स्त्री० गर्ग इति शब्दं राति रा-क गौ ङीप् । दंष्ट्र
मृगनपाते, कलशे च । मत्स्यभेदे, तक्षपधौ च पु० ।

गर्ज कर्वादेत्यकस्ते भान् पर-कञ् सेट् । गर्जति । अग
र्जति 'गर्जं गर्जं' अण् कृते ति देवीमाहात्म्यम् ।

गर्ज रने शुरा उभ-चक-सेट् । गर्जयति ते व्यक्तगर्जन-त

गर्जर नम-विच् मर जरयति कृ-णिच् अच् । (गाजर) कलभेदे

गर्जित न० गर्जं क । मेघशब्दं । कर्त्तरि क । मत्स्यकर्त्तरि

गर्भे पुं गृ तत् । भूमिच्छिद्रे, स्त्रीनिमित्तव्यस्ये क्षुप्य कारेऽग्रे, रोग
भेदे च 'भुजु सङ्ख्याण्यष्टौ च गतिर्योऽन न विद्यते । न
तामदीगम्बरा गतीनाम्' इत्युक्ते आते स्त्री० टाप् ।

गर्भिका स्त्री० गर्भोद्भूतस्या ठन् । तन्मन्वपनशालायां (तामपर)
गर्ह रवे वा चुरा० टम् । यत्ते भ्रा० पर० चक० सेट् । गर्हयति-
ते गर्हति अजगर्हन्त न अगर्हन्त । [विद्वङ्गे च न०]

गर्हभ पु० गर्ह अमच० (गाभा) गर्हभे, गन्धभेदे च । देवकृष्णदे,
गर्हभशाफ पु० स्त्री० गर्हभस्य भक्ष्यं शाफ । अद्भ्ययटिडुमे
(वासनहानी) भाग्यान् स्त्री० ङीप् ।

गर्हभाण्ड पु० गर्हभ गन्धविशेषमस्ति अम ड, उल्ल जेत्पम् ।
पलादिजन्तुस्यतुल्यावारे दुप्ते (पाण्डु) ह्रस्वे ।

गर्हभाह्वय पु० गर्ह गन्धविशेषमाह्वयति च्चे न । गर्हभ
इति आहुयो यस्य वा । कुण्डे ।

गर्हभी स्त्री० गर्ह-अमच० गौ० ङीप् । गोमयकीटे, केमकष्ट-
कार्या, अपराजितायाश्च । गर्हभ+पु० योगे ङीप् । राघव्याम्

गर्हू तिहाया पु० उभ० सङ्घ० सेट् । गर्हयति ते अजगर्हन्त न
गर्हन्त पु० गृध-पञ्च अच० वा । अतिशयसम्पूहारा, गर्हभ, गृहभूमेन
गर्हू भूति० गृधं दुष् । दुष् ।

गर्भ गती भ्रा० पर० चक० सेट् । गर्भति अगर्भति ।

गर्भे दपे अट्+चुर० आत्म० सेट् । गर्भयते अजगर्भत ।

गर्भे पु० गर्भ-दो० यच् । अङ्गहारे ।

गर्भे पु० अ भन् । मूषे देहजन्मकारके शुक्रघोषितादुभयव्यस्ये
'गर्भाग्रयगत शुक्रमासं' जीयस्रजम् । प्रकृति खरि-
क'रा च तत्पञ्च गर्भकृतिर'मित्युक्ते माधमिच्छे शिषी
कुली, नाटकव्यभिभेदे ममककण्टके, अपपरके, 'भाद्र-
कण्वचस्रहृदया वायदाग्रते जलम् । तादृ गन् विज जो-
यादित्युक्ते म द्रव्यव्यवहृदया गङ्गागङ्गाज्ञानस्याने, व्य-
चये, पुत्रे, च ।

गर्भक पु० गर्भे केममध्ये जायति के क । केममध्यस्ये मास्ते ।

गर्भकण्टक न० गर्भे द्रव्य गृह्णन् । गृह्णन्मध्यभागे ।

गर्भपातिनी स्त्री० गर्भं हृन्ति हृन्ति विनि । आद्रुचिकाह्वये ।

गर्भट्ट पु० गर्भे ददाति दा-क । पुत्रजीमट्टह्वये । क्षुपभट्ट स्त्री०
हृच् ङीप् । गर्भट्टीव्यभि व्यस्ये । [पट्टेयान् ।

गर्भपाकिन् पु० गर्भं पाकोविद्यतेऽस्या इति । पटिकपात्वे

गर्भपातन पु० गर्भं पातयति पत विच्-ष्णुल् । रत्नपोषा

अने (नालसज्जना) । [अधिचारीदुप्ते ।

गर्भपातनी स्त्री० गर्भं पातयेत्तया पत विच्-ष्णुट् ङीप् ।

गर्भपातिनी स्त्री० गर्भं पातयति-पत विच्-विनि ङीप् ।

विश्रव्याह्वये ।

[गर्भाया स्त्रियाम्

गर्भवती स्त्री० गर्भोविद्यतेऽस्या सत्प मल्ल व । आप्त

गर्भश्रव्या स्त्री० गर्भस्य श्रव्ये स्थानम् । 'यज्ञमाभ्यानि-

वीनित्स्यावर्त्ता आ च कीर्तिता । तस्यास्तुतोमे त्यावर्त्ते

गर्भश्रव्या प्रकीर्त्तिते व्युत्पल्लवस्ये गर्भस्त्रित्स्थाने । 'गर्भश्रव्या

गतोवे ति वेणीसहार । [गर्भस्य पतने

गर्भस्त्राव पु० सु-पञ्च ह्रन् । प्रकृतिज्ञानात् पूर्व रोगादिना

गर्भस्त्राविन् पु० गर्भं त्यायति च्चु पिच् शिति । हिमालयह्वये

गर्भाचार न० गर्भदशानाम् । गृह्णन्मध्यभागे वाचगृहे ।

गर्भरागारम् । गर्भस्थाने ।

गर्भाधान न० गर्भं गृह्णन्वा आधीयते, जेन । दयविश्रमका

दानार्गते गर्भाधानस्य संस्कारपूर्वकं गर्भनिधेके ।

गर्भाश्रय पु० गर्भं आश्रयेत्यत्र श्री-श्रय् । गर्भवेदनचर्मापि अरावी

गर्भाष्टस पु० गर्भात् गर्भस्यतुल्यसमादृढस । गर्भस्यतुल्यस्य

केऽष्टमे चासि वये वा । 'गर्भाष्टमेऽन्दे कुर्वीतेति मनु ।

गर्भिणी स्त्री० गर्भोद्भूतस्या इति । गर्भवत्यां सगर्भाया स्त्रियाम्

गर्भापघातिनी स्त्री० गर्भस्यपक्ष्मि उप+हृन्-विनि । गर्भमा

तित्वा गति । [हृन्मभेदे च ।

गर्भुत् स्त्री० गृ-उति उट् च । जल्ले, छाया, (जयना)

गर्भे मदे भ्रा० पर० चक० सेट् । गर्भति अगर्भत् ।

गर्भे पु० गर्भ-वच् । अभिमाने, 'शिवस्यैकपताकस्यैकगुणनिर्वा

वलेरपि । इदमादिनात्येवाभवत्ता गर्भेरित'इत्ये-

व्यवभाभेदे च । [अजगर्हन्त । पत्ते आदिह्रन् ।

गर्ह निन्वा वा चुरा० पत्ते भ्रा० आत्म० चक० सेट् । गर्हयते

गर्ह तुल्यायां भ्रा० आत्म० चक० सेट् । गर्हते अगर्हन् ।

गर्हू वि० गर्हं व्यत । निन्दे, व्यथये च ।

गर्हूवादिन् वि० गर्हो वदति वट्-विनि । कुल्लिमवादिनि कवदे

गल्ल मय्ये ज्ञाने च भ्रा० पर० चक० सेट् । गलति अगर्हीत्

गल चारवे चुरा० आत्म० चक० सेट् । गलयते अजीगलत

गल पु० गल-अच् । कण्ठे (गला) सक्करीदे (धुना) च द्योभेदे,

गलकमल्ले च ।

गलक पु० गल-दुन् । स्त्र्यप्रपञ्चमल्ले । [गर्भविच्छेदे

गलकमल्ल पु० गले कल्लव इव । पाप्ताया गवां गलस्थिते

गलगण्ड पु० उभ० । (गरगण्ड) । रोगभेदे ।

गलगण्ड पु० 'वारभाननन्दं यत् प्रलारम्भी न दृश्यते ।

गर्गादिमुनय सख्ये तमेवाकर्त्तुमशक्य'मित्युक्ते प्रलारम्भाभा-

वयति पटायै, 'अभ्यपक्षे चतुर्थी च चतुर्थ्यादिदित्तलस्यम् ।

'अयोदीनीचक्रकस्य आसनेति गलपहा' इत्युक्ते त्रिपट्टये च

गन्धविह्वल पु० गन्धेन विह्वलयति ह्वल-विच्-अच् । गोधूमे
 गन्धवोजा स्त्री० गन्धो दोजे यस्या । मेघकलयम् ।
 गन्धव्याकुल पु०० गन्धेन व्याकुलयति वि+आ+कुल विच्
 अच् । कपोले । (वाधसति) मन्धवौ ।
 गन्धशाशि पु० गन्ध प्रधान श शि । आसोदयति धान्यभेदे
 गन्धसार पु० गन्धयुक्त सारो यस्या । चन्दमहले ।
 गन्धसारण पु० गन्धं सारयति घ-विच्-ल्यु । छद्मस्थाम्
 गन्धसोम न० गन्धार्य धोमोविपुर्देस्य । कुष्ठदे चन्द्रोदे हि
 तस्य गन्ध ।
 गन्धा स्त्री० गन्ध-विच् अच् । गन्धहेतोः चम्यक्तकलिकाद्याम्
 गन्धारवु स्त्री० गन्धयुक्त आरु । छद्मद्वयम् (छद्म) ।
 गन्धाजीव पु० गन्धेन गन्धद्रव्येषांजीवति धा+जीव-अच् ।
 (गन्धवेने) गन्धदण्डि ।
 गन्धाक्ष पु० गन्धेनाक्षः । चन्दमहले, नागरद्वये च ।
 गन्धयुक्ते नि० । 'गन्धादा सुमनोहर' इति तत्त्वम् ।
 गन्धयुक्ता, गन्धयुक्ताया स्त्री० ।
 गन्धारवा स्त्री० गन्धयुक्त अर्थो यस्या । वनजीवपूरके ।
 गन्धार पु० गन्धमन्धति अ-आच् उभ० । रामे, हिन्दूरे,
 -सरभेदे च । ईशभेदे व० व० । (सताभेदे ।
 गन्धाली स्त्री० गन्धमन्धति मन्धतितीति आन्-अच् । (गन्धभासय)
 गन्धालीगर्भ स्त्री० गन्धश्चो गर्भे यस्या । खल्वैवायम्
 गन्धाटका न० गन्धानां गन्धद्रव्याणां टकम् । चन्दगाद्यहृत्
 गन्धद्रव्येषु प्रयुक्तस्य छद्मभिधाने द्रष्टव्य ।
 गन्धिनी स्त्री० गन्धोविद्यतेऽस्या इति । छर भाग्यगन्धार्थे ।
 गन्धिपर्णी पु० गन्धि गन्धयुक्त पर्व यस्या । मन्धकदम्बे (जातिभ)
 गन्धोष्कटा स्त्री० गन्धेन उष्कटा उष्मा । दूगनहले ।
 गन्धोक्तमा स्त्री० गन्धेन उक्तमा उक्तम् । मदिरागाम् ।
 गन्धोष्णी स्त्री० गन्धयति गन्धयति गन्धोष्ण गौरा-
 ङीप् । १८११गाम् (गोवता) ।
 गन्धिस पु० गन्धते गन्धयति गन्ध ह न विधमन वधति भाग
 यति भग-तिप् । निरुपे, हृत्ते च । आकाश गन्धि-
 मन्धा स्त्री० वा ङीप् ।
 गन्धिसान् पु० गन्धित+सान् । हृत्ते । (हृत्ते)
 गन्धिसाक्ष पु० गन्धितो गन्धा इव उताक्षरकत्वात् यस्या ।
 गन्धिर वि० गन्धति अलम्ब गन्ध-रन्तु भावादिस्य । निम्न-
 च्च, अलम्बयति गन्धने दुष्प्रापे, दुर्गते च ।
 गन्ध गौ ११० १२० मन्ध गन्धि । गन्धति यमस्य ।
 गन्ध १० गन्ध १२ । गन्धभेदे, जितेधोर्वाद्याम्, यमने, धनि,

वदयथाठे च । [आकाशसमाप्त इति भाव्यम्] गन्धितरि च ।
 गन्धक वि० गन्धयति बोधयति गन्ध-विच् ल्युत् । बोधके, गन्ध-
 गन्धारी स्त्री० कं लय विभक्तिं अ-अच् ङीप् १२० कस्य ग ।
 (गन्धारी) दुष्प्रापे ।
 गन्धौर नि० गन्धति लज्जत्य गन्ध ईरन् भुगान्न नि० ।
 निधम्याने, मन्धे गन्धोर्वाच । लम्बोदे, मन्धे, कृत्स्नभेदे
 च पु० । सरे सन्धे च नाभौ च द्विपु गन्धोर्वाता सुभा ।
 गन्धौरवेदिम् पु० गन्धोर्वा मन्धे वेति विद-धिति । विद-
 कावेन यो वेति शिक्षा परिचित्तमपि 'गन्धोर्वादे' दी
 विद्येय च गन्ध द्रव्यविह्वल, 'त्वग्भेदात्' शोधितस्यात्
 मासस्य कृद्यमादि । आत्मानं यो न जानाति स स्यात्
 गन्धोर्वादेति युक्तविधि च गने । तच् गन्धोर्वादेति याच्य
 गय पु० छद्मभेदे, नागरभेदे, मन्धभेदे च । तीर्थभेदे स्त्री० ङाप्
 गर पु० गन्ध-निगरणे अच् अच् या । विधे, रोगे, यथावद्विके
 पक्षे चरणे च । (ङीप् ।
 गरञ्ज पु० गर विप ह्वति । बर्दे । मन्धोदे (गद्गद्) स्त्री०
 गरल न० गिरति जीवन्तं ग-अलच् । विरे, सर्पविरे, तद्यम्ये च
 गरगरी स्त्री० गर मूत्रकविवसागिरति धा+ग-अच् गौ-
 ङीप् । देवताङीपुमे ।
 गरिम् पु० गुरोर्भा इवविष् गरदेय । गोरे । धान्यम
 गरिष्ठ नि० गन्धयतेन गुर कृत् । गुरदे । दैवगुनिगरी-
 गरी स्त्री० गुर मन्धे अच् गौरा- ङीप् । देवताङीपुमे ।
 गरुड पु० गरुडग इत्येते ङी-ङ ङीप् ततोप । कश्चनराज
 विनतागर्भजाति पक्षिराजं ।
 गरुडध्वज पु० गरुडो ध्वज विधुतस्य । दिष्णौ ।
 गरुडपुराण म० गरुडेन मेति पुराणम् । पुराणभेदे ।
 गरुडाग्रम पु०० विनताया क्छेदयुगे चर्चमारुगौ चरथे ।
 गरुड पु० गरुड-गन्धा इति । सगाना नभोगन्धहेतो यसे (पाशा)
 गरुडकृत् पु० गरुड अक्षयस्य मन्धे यथादिनात् न मन्ध च ।
 गरुडे, विह्वलमात्रे च ।
 गर्ग पु० गत-ग । मन्धान् पुने धनिभेदे ।
 गर्गदी स्त्री० गर्ग इति मन्ध राति रा-अ गो० ङ् । ट०
 मन्धनशाने, मन्धने च । मन्धभेदे, मन्धपथौ च पु० ।
 गर्ज लक्षाद्विषयस्य भा० १२० २३० मेट । गर्जति । अग
 'गर्ज' गर्ज' गर्ज' चण कृते'ति देवोपादाकम् ।
 गर्ज रते चुरा- ट०० मन्ध- मेट । गर्जयति ते अग्रगर्ज-ग
 गर्जते नभ-विष् मन्धे उदरति मन्ध-विष् मन्ध । (गन्ध) मन्धभेदे
 गर्जति न० गर्ज-ङ । मन्धभेदे । मन्धे मन्ध । मन्ध-विष्

गत्ते ३० गृत् ३० । भस्मिच्छेत्, स्त्रीनितम्बस्ये कृष्णकारेऽंशे, रोग
भेदे च 'धनुः सङ्ख्याख्ये' च मतिर्योर्षा न विद्यते । न
तानदीगन्धर्वरा गर्भाणां इत्युक्ते स्त्राते स्त्री० टाप् ।
गर्भिका स्त्री० गर्भोदस्येष्टा इत् । तन्मवपनशालायां (तातपर)
गर्ह रवे वा सुरा० टाप् । पक्षे आ० पर० चक० सेट् । गर्हयति-
ते गर्हति अजगर्हन्त न अगर्हति । [विट्ठे च न०
गर्हभ ३० गर्ह अमभ् (गाथा) गर्हभ, गमभेदे च । जेतकुण्डे,
गर्हभश्राफ ३० स्त्री० गर्हभस्य भक्ष्यं प्राक् । प्रक्षयपिष्टुमे
(शामनहादी) भाषदात्त स्त्री० डोप् ।
गर्हभाहृष्ट ३० गर्हभ गमभियेयमभति थम् उ इक्ष जेयम् ।
पलादिष्वल्यतन्माकारे डुमे (पाकुण्ड) डुवे ।
गर्हभाहृत्य ३० गर्ह गमभियेयमभति थम् । गर्हभ
इति आहृत्यो वक्ष वा । कुण्डे)
गर्हभी स्त्री० गर्ह-अमभ् गौ० डोप् । गोमयकोटे, जेतकुण्ड-
कार्या, अपराजितायाह । गर्हभ-न-३० योगे डोप् । राक्षस्याम्
गर्ह लिखाया च् । चम० चक० सेट् । गर्हयति ते अजगर्हन्त न
गर्ह ३० टट्ठ-चञ् अच् वा । कतिप्रयत्नहाता, गर्हभ, चक्रहृत्तच
गर्हभ नि० टट्ठ-युच् । कुम्भे ।
गर्ह गती आ० पर० चक० सेट् । गर्हति अजगर्हन्त ।
गर्हदं अद-पुर० आत्त० सेट् । गर्हयते अजगर्हन्त ।
गर्ह ३० गर्ह-दं चञ् । अहङ्कारे ।
गर्भ ३० ग-भन् । भूये देहजन्मकारके शुक्रयोगितातन्मवज्जये
'गर्भगयगत पुन्रसाधनं जीवस्य चकम् । प्रकृति सवि-
काटा च तत्तुल्यं गर्भोदितं' मिलुते मासमिच्छे, शिशौ
कुम्भौ, नाटस्यभिभेदे, मनस्यकण्डके, अपवरके, 'भाद्र-
कण्ठचर्तुष्टया यावदाहृत्यते अहम् । तावद् गमं विज्ञानो-
यादित्युक्ते भाद्रकण्ठचर्तुष्टया गङ्गाजलज्जावनस्थाने, अक्षे,
अनेा, डुवे, च ।
गर्भक ३० गर्भं जेयमभ्ये कायति के-क । जेयमभ्ये, माखी ।
गर्भगृह्ण न० गर्भ इव टट्टम् । टट्टमध्यभागे ।
गर्भघातिनी स्त्री० गर्भं हन्ति हन-णिनि । भाद्रलिखाहले ।
गर्भद ३० गर्भं ददाति दा-क । डुवजोडहले । चुपभेदे स्त्री०
तप् डोप् । गर्भदात्रीर्द्धि चामां । [पेटेयान्] ।
गर्भपाकिन् ३० गर्भं पाकोविद्यतेऽस्य इति । पटिकपाये
गर्भपातज ३० गर्भं पातयति पत णिच्-ह्रुत् । रत्तयोभा
जने (नाचचञ्जना) । [कृषिकारीडुमे ।
गर्भमातयो स्त्री० गर्भं मातयेत्यस्या यत्-णिच्-ह्रुत् डोप् ।
गर्भपातिनी स्त्री० गर्भं पातयति-पत-णिच्-णिनि डोप् ।

विगल्याहले ।

[गर्भाया स्त्रियाम्

गर्भवती स्त्री० गर्भोविद्यतेऽस्या भर्तृ-वक्ष्य व । आपन्न
गर्भश्रय्या स्त्री० गर्भस्य श्रयेण स्थानम् । 'यस्यनाभ्यान्ति-
योनिस्त्रियावर्ता चा च कीर्तिता । तस्यास्तृतीये स्वायने
गर्भश्रया प्रकीर्तिते' व्युत्पन्नचक्षे गर्भोत्पत्तिस्थाने । 'गर्भश्रया
गतोने'ति नेषीर्षङ्कार । [गर्भस्य पतने
गर्भस्त्राय ३० च-पञ्च इत् । प्रकृतिकालात् पूर्व रोगादिना
गर्भस्त्राविम्ब ३० गर्भं स्त्रायति च् णिच्-णिनि । विगल्याहले
गर्भगार न० गर्भद्वारागारम् । टट्टमध्यभागे शस्यहले ।
गर्भयत्तारम् । गर्भस्थाने ।
गर्भधानं न० गर्भं दृढतया आधीयते, जेन । दग्धविषङ्का-
रान्तर्गते गर्भपातस्य संस्कारपूर्वकं गर्भनिद्रेके ।
गर्भश्रय ३० गर्भं आश्रयेत्यस्य यी-अच् । गर्भोदजनकमणि लरायो
गर्भाटस्य ३० गर्भात् गर्भस्य लक्षणस्यदाटस्य । गर्भस्य लक्षणस्य
केऽपने आसि वणे वा 'गर्भोदनेऽस्ये कुर्वीतेति मत्त ।
गर्भोष्ठी स्त्री० गर्भोऽस्येष्टा इति । गर्भवत्ता सगर्भाया स्त्रियाम्
गर्भापघातिनी स्त्री० गर्भस्य हन्ति, उप-ञ्चन-णिनि । गर्भना-
तिस्था गवि । [तृणभेदे च ।
गर्भुत् स्त्री० ग-उति सट् च । अर्णे, छतायां, (सयना)
गर्व भेदे अ० पर० चक० सेट् । गर्वति अगर्हीत् ।
गर्व ३० गर्व-चञ् । अभिमानी, 'देवर्ष्यकृपादण्डकुलविद्या-
नैरपि । इद्वहामादिनामोपायवशा गर्वैरित्युक्ते-
ऽवसाधेदे च । [यजगर्हन्त । पक्षे आदिहृत्पम् ।
गर्ह-निन्दायां वा सुरा० पक्षे आ० आत्त० चक० सेट् । गर्हयते
गर्ह कृत्वायां आ० आत्त० चक० सेट् । गर्हते अगर्हिष्ठ ।
गर्ह्य नि० गर्ह-ह्यत । निन्द्ये, अपभेदे च ।
गर्ह्यादिन् नि० गर्ह्ये वदति वद-णिनि । क्षेपिकादिनि कवदे
गल मलये स्त्राते च आ० पर० चक० सेट् । गलति अग्राहीत्
गल चारणे चुरा० आत्त० चक० सेट् । गलयते अजीगलत
गल ३० गल-अच् । कण्डे (गवा) धर्म्मरसे (धुमा) वाद्यभेदे,
गलकमल्ये च ।
गलक ३० गल-वृत् । खल्यमृत्तनमल्ये । [मांसपिष्टे
गलकमल्य ३० गले कल्य इव । साक्षायां गरां गलस्थिते
गलगण्ड ३० उ० । (नरगण्ड) । रोगभेदे ।
गलगण्ड ३० 'आरम्भानन्तरं यत् प्रत्यारम्भो न दृश्यते ।
गर्भादिमुन्नय सखे गमेयाहर्गलपद' मिलुते प्रत्यारम्भाभा-
वमति पदार्थे, 'क्षेपणपक्षे चत्तर्षी च प्रमथ्यादिनित्यम् ।
'ज्योदशीचन्द्राश्च अदायते गच्छपदा' इत्युक्ते त्रिष्यहके च

मिर्तमृदे, वत्साम्, मृधनयौष्टये, (गृहकायात्री) ।
 गुग्गुवाक उ० गुग्गुनाकादित्वात् थाक नि० (सुपारी) मृसके
 मृद संवरणे भा० उभ० सक० सेट् । मृहति ते अगृहीत अधुनात्
 अगृहीत अगृह ।
 गुह उ० मृद-क । कतिंकेये, अथे, रामधिवे मृद्वेरेरधिषे
 चण्डालगये, गते, विष्णो च । बिंक्षुच्छेलतायाम् अथ
 मिये देवदाते पर्यंतगते, हृदये च स्त्री० । गुहां प्रवि-
 ष्ठाति मृति ।
 गुहाय उ० गुहायां गते यागेनें गी-पाच् । कपाने ।
 'विह्वाम्रहकाशधतरचुदीपिनकादा । मृज्जुच्छकाळांरा
 द्वाद्या । सुगुहायवाः कृत्युकेषु विहादिषु, हृदये, गुहौ
 च स्थिते जीये, ईदरे च 'गुहायाम् मृद्वेरे'मिति मृति ।
 गुहिल न० गुह-इत्थच् कश्चि । धने, वने च ।
 गुह्य ति० गुह-अप । कच्छये, दध्ने, परमात्मनि च । रहसि,
 भगे, सिद्धे च न० । रहस्ये, गुह्यमर्हति द्रव्यदित्वात् यत् ।
 अपमाद्ये च ति० । [ऊनेरधनरथने देवयोनिभेदे ।
 गुह्यक उ० गुह्यं क सर्वं यस्य, गुह्यं कृत्स्नं कायते कै क वा ।
 गुह्यकेश्वर उ० । त० । ऊनेरे ।
 गुह्यपुत्र उ० गुह्यं पुत्रमस्य । अवलम्बये । [जुगप । नूनः
 ग् विद्यायागे गदा० कटा० पर० अक० सेट् । मुवति अगुविच
 ग स्त्री० मच्छत्वपानेन देहात् गम-इ टिषीपच । विद्यायां,
 मले च । गुहाय कर्पूरयानताकाचनं भुजिङ्गताकाचनञ्च
 ग्रामादिकम् ।
 गूढ ति० गुह-क । गुप्ते, ऊनेरे, मृद्वे च । रहसि न० ।
 गूढज उ० गूढं गुप्तं यथा तथा जात -गूढं सक्तु वा लाजः जग
 द् । दादयप्रमथो इत्यभेदे । [हि केनापि च इदमर्थम्
 गूढनीड उ० गूढं नीडं बाधस्थानं यस्य । खज्जनपणे गदाधस्थानं
 गूढपत्र उ० गूढं पत्रमस्य । अङ्किते, करीरे च ।
 गूढपाद(ः) उ० गूढं पादा यस्य वा पादपत्रः । चर्षे ।
 गूढपुत्र उ० कर्म० । गुप्तपदे, प्रसूयो ।
 गूढपुष्प उ० गदादि संघटानि पुष्पाख्यस्य । पञ्जलभये ।
 गूढफल उ० गूढं यथा तथा फलति यत् । वदरे ।
 गूढमैद्यन उ० गूढं केनाप्यदस्य भेद्यनं यस्य । कांके ।
 गूढवर्णिका स्त्री० कर्म० । अचोदहस्ये ।
 गूढसावित्रि उ० कर्म० । 'सावित्रि साधैतिर्ज्ञानं प्रत्यक्षिवचनं स्पृष्टम् ।
 च भ्राज्यते गदा गूढो गूढसाधो यच्छयते' इत्युक्ते सावित्रिभेदे
 गूढाङ्ग उ० गूढाङ्गग्रामस्य । कच्छये ।
 गूढोत्पन्न उ० उत्पद्यते मृदे यस्य म च प्रायेण कश्च सः । च

मृदे मृद उत्पद्य कास्य स्वात् यस्य तत्त्वज इत्युक्ते पुनर्भेदे ।
 मृद उ० न० । मृ-यच् । विद्यायाम् ।
 मृर उच्यते चुरा० आ० अक० सेट् । मृरयते अजगुरत ।
 मृर मधे गतो च दिवा० अ० अक० सक० सेट् । मृरयते अमृरिच ।
 मृ सेके च्वा० पर० सव० अयिन्ट् । मरति अगर्भति ।
 मृज्ज ध्वनौ स्वा० पर० अक० सेट् । मर्जति अगर्जति ।
 मृज्ज ध्वनौ स्वा० पर० अक० सेट् इटिच् । मृज्जति अमृज्जति ।
 मृज्जन उ० मृज्जति मज्जतेन मयते रोगेषु मृजि-मृदु ।
 'गम्य कतिरसैत्तस्य रसस्तथास्य । मज्जयन्ते' इत्युक्तेन मयते
 मृज्जभेदे (मृज्ज) इति ख्याति सूत्रभेदे च । विरट्मधपरा-
 भासे न० । [अगर्भति । मर्जति । मर्जति । मृज्जति ।
 मृध विद्यायां दिशः पर० सक० सेट् । मृधयति अमृधय-
 मृध्म ति० मृध-लु । मुधे ।
 मृध्र उ० मृध-मृध् । (मृधनि) मृधभेदे ।
 मृध्नरसुी स्त्री० मृध्नस्य मृध्नस्य पत्न्यादि अस्याः स्त्री ।
 मृध्न्याम् (मृध्न्यादा) कृत्स्नकश्चे च ।
 मृध्नराज उ० इत० । मृध्नराजने कटायुषी ।
 मृष्टि स्त्री० मृष्टं गमे मृष्टाति मृष्ट-मृष्टि-पृ-मृष्टि० । मृष्टात्-
 'मृष्टायां गति, मृष्टायां लय, मृष्टायां मोषो, काष्ठज्यसि
 मृष्ट पक्ष्ये मृष्ट० पु० आत्मा० सक० सेट् । मृष्टयते मृष्टय-
 मृष्ट न० मृष्टं मृष्टार्थं क । मृष्टायां मृष्टाति मृष्टि गेहे ।
 मृष्ट-मृष्टये वाच् । कल्ले 'न मृष्टं मृष्टमिच्छाङ्क-
 मृष्टि मृष्टयत्ये' इति मृष्टि । गामनि, मृष्टादिभवे
 रागौ च । मृष्ट्यादिवादयस्यमृष्टि तज एकमृष्टे न०
 मृष्टिहस्य मृष्टयमानस्य 'मृष्टागारं धनमृष्टिहस्य'-
 मिति मेधवृत्तम् । कश्चयेऽपि मृष्टमृष्टयत्, व० व० ।
 मृष्टककम्प उ० मृष्टे कच्छप० इव । मेघपाणिशालाम् ।
 मृष्टकान्या स्त्री० मृष्टे कलेव । इतकान्याम् ।
 मृष्टकारश्च उ० मृष्टं करोति क-पुन । (मरानि) मृष्टनि-
 मृष्टकारके मृष्टमृष्टभेदे । [मिलकले (पुष्ट)
 मृष्टनाश्रु उ० मृष्टं नाशयति मृष्ट-मृष्टि-पु । मनकपोते
 मृष्टगोधा स्त्री० मृष्टस्य गोधेव । (मृष्टिहस्य) मृष्ट्याम् ।
 मृष्टं कन् मृष्टं मृष्टं ।
 मृष्टपति उ० इत० । मृष्टस्यामिनि, मृष्टस्य, मृष्टनि, मृष्टं च
 मृष्टगूमि स्त्री० मृष्टयोऽस्या भूमि । मृष्टगूमि ।
 मृष्टमयि उ० मृष्टे मयिरिव । मदीरे ।
 मृष्टसुरा उ० मृष्टस्य मृष्टस्य । मृष्टरे । [मृष्टस्ये ।
 मृष्टमेधिन उ० मृष्टमेधेभते मृष्टमेधे मृष्टमेधे मृष्टमेधे ।

गृहमेधीय पु० गृहमेधीनोऽयं च । गृहस्यकर्तव्ये ६० ।
 गृह्यायु लि० गृह-आयु । पौरोहित्य । [समीपस्थीपवने ।
 गृह्याष्टिका स्त्री० गृहसमीपे यादिका चारामः । गृह-
 गृहस्य पु० गृहेषु दारेषु तिष्ठति अभिरमते स्था-क । गृह्णि
 गृहागत पु० गृहमागतः आनगम-क्त । आगन्तुके, अतिथौ ।
 गृहागते लि० । [पक्षे उपवने ।
 गृहाराम पु० गृहे गृहसमीपे चारामः । गृहसमी-
 गृहामग्राहणी स्त्री० गृहसमन्वृत्ताते अनेन अर+पह-कारणे
 ह्यु-होः । देह्याम् (देहोयाज) ।
 गृह्णिणी स्त्री० गृह-अप्यर्धे इति । भाष्यायाम् गेहकर्म-
 कृषायाम् । 'गृह्णिणी सविरो विपः सपी'ति रघु ।
 गृह्णिन् पु० गृहा गारा-अन्त्यस्य इति अह-ले ।
 गृहीत लि० अह-क्त । स्वीकृते, प्राप्ते, प्राप्तौ, हते च ।
 गृहेनर्हिन् पु० गृहे एव नर्हति न मुहे, माने समिवादि-
 च० । कापुद्वे रणभीदी गृहे आस्तावतिरिति ।
 गृह्ण पु० अह-पदाद्यै रीत्यादिना अह- । गृहाहते चने हने
 च अह-हारे, वैशेदितकर्मप्रयोगप्रापके गोभिनस्यदादौ
 अहमेदे च । अहैरिणि आचते, सवधौने धमे च
 लि० । गृहे भव-यत् । गृहभवे, वस्तुनि लि० । साधेकृन्
 तमेसाधे । नगरदाह्यात् अमे स्त्री० टाप् गृहा ।
 गृ विद्यापने घुरा-आत्म-अक-धेट् । गारयते अजीगरत ।
 गृ गृह्ये आदि० पर-धादि० अक-धेट् । गृह्याति अगरीत्
 गृ निगृह्ण तु० पर-अक-धेट् । गिरति-गिरति अगरीत्-
 अगरीत् । [नेदत् । नेदित्वा गेत्वा ।
 गेट् गती आ-आत्म-अक-धेट् । गेदते अगेदित् । अलि-
 गेन्तु(सु)कं पु० गच्छतीति ग गच्छति रवाधे कृन् । कन्दुके
 अन्तिमिर्गते गोमास्ये स्त्रीकृते । द्वयो-वा इत्ये गेह्णुक्
 गेय लि० गे-अन्त्येदेत्यादिना कर्त्तरि यत् । गायेते । गाये यत् ।
 गौती 'गेदे केन विमोतं वा'ति रघु । कर्मणि यत् ।
 गातव्ये लि० पूर्याह गेयं चावेति भाष्यम् ।
 गेय वने आ-आ-अक-धेट् । गेयते अगेयि । अजिगेय-
 गेय अन्त्येदे आ-आ-अक-धेट् । गेयते अगेयि । अजिगेय-
 गेह न० गो गेहो गेह्यां वा ईहः ईहितो यत् । गृहे ।
 गेहेनर्हिन् पु० गृहेनर्हिन् अर्धम् । [रणभीदी ।
 गेहेनूर पु० गृहपुत्र गृह । माने समिवादि च० । कापुद्वे
 गै गाने आ-पर-अक-धेट् । गाति । अगाधीत् ।
 गैरिक न० गिरौ भवः टक् । (गैरि इति स्त्राते र्गन्तव्यते
 उपप-तमेदे, अर्थे च ।

गैरिकात्त पु० गैरिकमिवानि पुष्पस्य । जलमधूके हले ।
 गैरी स्त्री० गिरौ आता अण् । (विदलाङ्गी) आङ्गीभीद्वे ।
 गैरेय न० गिरौ भवः टक् । (गैरज) गिराजतान् ।
 गो पु० गव-हो । हयमे, समे किंने, वृत्ते जवे, पगौ, चन्द्रे, वायो,
 कृत्वे, गृहमन्त्रमौगधौ च । गौरमेत्याम् इहो, वाने,
 दिशि, मातरि, यावि, भूमौ च स्त्री० ।
 गोकण्टक-पु० गोर्धनोः द्विविधा वा कण्टकः । घुरे, विप-
 गोघते खापटे, गिराहृतले च (वेद-च) ।
 गोकर्ण पु० गोर्धनं कर्णो यस्य । कर्णे, 'अर्धमि' गोकर्ण-
 गरीरमहा इति चौरः । गौरिव कर्णो यस्य । अह-हरे,
 कृगमेदे, गृहदेवतामेदे, अनामिकायुगविभूताहृगमाने,
 ६ गवे गोर्धमेदे च ।
 गोकर्णी स्त्री० गौः कर्ण इव यस्याः । घूर्णानायायम् ।
 गोकील पु० गो-द्विविधाः कीलद्वय । आङ्गदे, सुषये च ।
 गोकुल न० गवां कुलं यत् । गोस्थाने गोत्रे, 'गोत्रे कन्दु-
 यावावा'ति कृति । अजनामके प्रसिद्धे स्थाने 'गोकुले
 रावकेपरावति पुराणम् । इतः । गोत्रम् ।
 गोक्षुर पु० गो-अर-र । गोक्षुरद्वे इतः । गवां घुरे ।
 गोप्रस्थि पु० गोर्धन्यति । कटीषे (वहा) गवां यस्मि । पट्टि
 र्गत् । गोत्रे । गोर्धन्यति, गोजिज्जोपधी ।
 गोम्र पु० गोर्धन्यते यथै हन-अह-दाने टक् । अतिथौ तदा-
 गमने हि मृगकर्मणो गोर्धनो विहितः । कर्त्तरि टक् ।
 गोघातके लि० ।
 गोचर पु० गावः इन्द्रियाणि चरन्त्यस्मिन् लि० च । इन्द्रिय-
 विषये रूपरसादौ । गावचरन्त्यस्मिन् । गवां प्रचार-
 स्थाने, देशस्थाने, ज्योतिषोक्ते कर्मराश्वपक्षिके तत्तत्
 स्थाने स्त्र्योदियहगमनेषु च । 'गोचरे वा विषये वा मे
 पक्षारिद्वयचदा इति ज्योतिषम् ।
 गोचर्यम् न० इतः । गवां चर्यम्, 'अप्रकृतेन दृष्टेन लिङ्गस्यै
 निषकर्मम् । दश ता चर गोचर्ये'तुके भविर्वातामेदे च
 गोच्छात्र पु० गां भूतिधाप्तादयति अद विष् अण् पु० ।
 भूद-ले (आकुलिय) । [रन् । गोच्छात्रिषु ।
 गोजा स्त्री० गवः द्विविधा गोच्छाद्रूपेण आरते रिट् आ-
 गोजिष्ठा स्त्री० गोजिष्ठेव । (गोजिष्ठा कर्त्तामेदे । अह-कृन्
 अवे वावे । [गवाट् वा । अह- (तराज) गोर्धन्यते पु०
 गोहत्या स्त्री० गां भूतिं तृपति अहते तदि च ट् । (गोपक)
 गोथी स्त्री० शुच-अन्त्ये लि० शुच गोच-आपदेदेष्टे कृत् ।
 गावाधारे (शुच, एत ते आवाधारे हि दृष्टे, आवाधारे,

'विष्णुप गोपुडाहूते नि माभेदे, प्रीथोपरिमास च ।

गोऽग्रे पुं गोरेख इव । गोपजातिभेदे (गांठ) दृक्प्रभाभौ वदति
गोतोस पुं वृक्षस्य पुत्रे स्वमागच्छति सन्निभेदे ।

गोतोर्थ न० गोहेतुक तत्स्थित्या गोर्निमित्त । गोठे ।

गोत्र पुं गाष्ट्रिणीं व्यासत जै क । पर्वते । नायनि, कानने,
चेने पवि, झले सजागीवमणे, धौलायपमे यमे कपि-
शब्दाश्चोप कारिणरुपेण शाबिहल्लादिपु चतुर्विधौ धन-
नेप च । विष्टरो दृष्टद्विधाने ।

गोत्रज लि० गोत्रे यमाने गोले जायते जन-ट । एवगोलोत्पदे
गोत्रभिदु पुं गोत्रान पर्वतान् विनक्ति भिद-क्तिप् । दृष्टे ।
गोत्रा स्त्री० गोत्रा पर्वता सन्ध्याया अर्थे च दिवाद्यप् ।
धराया । गो+धनुषे लङ् । गोधनुषे । [दन्ते पुं०

गोदन्त व० गोर्दन्त दन्तवशी यस्य । हरिवाषे । इव० । गवा
गोद्वान न० गवा क्षेत्रादोदने विद्यमाने इव टो-ल्युट् । केगान-
रुपसम्भारभेदे 'अथ ह्य गोदानप्रतिदन्तार मित दृष्टु ।
गोद्वारण न० गा भूमि दारयति द विष्णु ल्यु । बाह्वे,
दृष्टावे च । [गोर्धमाहनकम्

गोद्वारी स्त्री० गदीभेदे । गोद्वारि । वरसति । दपि अवे
गोधन न० गवा धन समूह । गोधमूले । गोरे धनमस्य । गो-
धमधनति लि० । गोर्दध धनम् । गोधुमेधने व० ।

गोधा स्त्री० पुण्यते वैद्यतेराङ्गवत्ता करवे धन्य । धनुर्गुणा
घातवारपाय त्रकोटं पर्वं चर्माधि । कर्नरि अच् ।
(गोवध) द्रवि ल्याते चर्माभेदे 'अथ च शङ्खौ गोधति'
मह । सार्धं कन् धन्यैवाधे ।

गोधाप्रदी स्त्री० गोधेय प्रादो मूलमखा आह्वयत् जातिव्याय
होपि पञ्चाव । (गोधाप्रदी) सगभेदे । सार्धं कन् धन्यैवाधे

गोधास्त्वन्व पुं गोधेय स्त्रीत्वस्य । निरुधिर ।

गोधि पुं मुध-इन । लकटे, गोधाका च ।

गोधिनी स्त्री० मुध धिति । दृष्टनीभेदे ।

गोधूम पुं मुध-नम । गोर्धमेदे (मांझग) गाद्वेदे च ।

गोधुलि पुं गोम्य उल्लिखे धलित्य कावे । (बन्धावपादस्थित
प्रथमदिग्भागे व्योमि स्फुरद्विरलसारकक्षविशेषे । यस्मै
गवा श्वरपुटोद्व कर्तारलोमिर्गोधुरिलुक्ते कावे ।

गोनर्ह पुं गा जल गदेयति नर्ह अण् । शारसपत्तिरि,
पर्वतभेदे च । किरलीकक्षके न० ।

गोनर्ह्यय पुं गोर्दं तसमीये देगे भव । पाणिभौ सनौ ।

गोनस पुं गोर्दव माधाय नकादेय । चर्माभेदे ।

गोप पुं गा भूमि वा पाति रक्षति या क । (गोपाना) जाति-

भेदे । यागाधिकृतं मुरजके उपकारके च वि० ।

गोपवोन्मत् स्त्री० गोपविदा घोषा । हृदि केचौ 'वृत्ती-
सदृशवारो दृक् स्तब्धमनो भवेत् । अटशामेर भा
घोषा गोपवोन्मत्ते कीर्तितेऽनुदये च ।

गोपति पुं० इ० । गवा पत्नी दपे, (गार) दपपत्नी शिवे, भूमि
पत्नी, अमे श्रीकण्ठे, किरणपत्नी र्थे, स्वर्गपत्नी यम-
रूपमनामौषधी च ।

गोपटल पुं गोपदमालाध्याम शक्ति स्ता क । गुवाके ।

गोपभट्ट पुं गोपेभ्यो भट्टस्मात् भूव० । गालके । [गामायांस्

गोपभट्टिका स्त्री० गोमेधोभट्ट यथात् एव० अथ यथादत्तस्य ।

गोपवल्ली स्त्री० गा पाति पा-क कर्म० । मूर्धावलाया इयामा
जताया (अयमावाक) ।

गोपा स्त्री० गा पाति पा क उट् । ग्वापावलाया म् ।

गोपामसी स्त्री० गवा किरणानां नाम गोपि गोपान स्तुति
को-क गौराः दीप । काद्यो छादार्थं पट्टे वस्त्रकटे
(पुटनी) मन्त्राधारि चक्राधारि रंगमण्डर च । [तिले च

गोपाल पुं सः सरभेदवभादिह भूमि वा प नयति । गोपार्थे,

गोपालकर्मटी स्त्री० । पाल अण् गोपालस्य गोरेखकस्य
प्रिया कर्मटी । सुदकर्म्याम् ।

गोपुच्छ पुं गो पुच्छ इव पुच्छी दक्ष । गोपङ्क उमानदे ।

गोपुच्छाकारवत्ता कारभेदे । इव० । गोछाङ्गल न० ।

गोपुर न० गाव पथीने यस्य पुं मूल० क । गुरदारे केर्लोपुलके च

गोप्य पुं मृग-यत् । दम्बे दाधीपुत्रे । दम्बोप्यमात्रे मूले च वि०

गोमती स्त्री० गदीभेदे वेदमन्त्रभेदे च । [अङ्गुगोमत् त ।

गोम वेपने अद० बुदा० अम० अक० कट् । गोर्दक्षि ते

गोमन्त पुं निष्पयवर्जं स्य प्रत्ययपर्वत ।

गोमय पुं न० गवा पुटीयम् गो-वयम् । गोहरीणे (गोर्द)

गोमयच्छत्र न० गोमये तदाधारस्याने छत्रमिव । विशोक्तै
(कातिया) । [रिजामोका] कटभेदे

गोमयोद्या स्त्री० गोमयादुत्तिवति लट्+ल्यप् क दाट् । (गुव

गोमयाय पुं गा विहता याव विनोत म-उट् । ग्वापते,
गवर्चभेदे च ।

गोमिन् लि० गो-न्त्यर्थे मिनि । गवा स्वात्मिनि । ग्वापते पुं०

गोमुख पुं गोर्दिव मुखमस्य । यशभेदे मत्ते वट्टभा-

गारे वाद्यमात्रे चौरजतसंविभेदे छेपने तन्त्रोत्ते नय

मानाध्यापनाय पट्टमालाटि नक्षत्रे दन्त्रभेदे च । शिवा

वैद्यदेवता महापतनमपुष्टाया स्त्री० दीप ।

गोमृत्तिका स्त्री० गोमूत्रं साधनमेवात्रा टप् । गोमृजजाया

सत या गोसलतुल्यमन्त्रिदेशनिषेधति काव्यमये च ।
गोलेष्ट पु० मणिके हे भवेदे च । 'मे मेदे गोपतिना इत्यु-
पक्रम्य यावादे हतागात्रो दम्बा कोपामिना सदा ।
तन्नेष्टया मदीच्छया गोमेदे स तवोऽभवदिति पुराणेश्च
गोमेदता निवृत्ता ।

गोलेष्ट पु० गो मेधने वत् मेध व्याधारे ध्व् । यवमेदे ।
गोरक्ष पु० रक्षति रय-यच् । बारहृष्टे (गोरक्षचालुनिया) ।
लक्ष्मिदे च । गोर किं लि० ।

गोरक्षकर्कटो इति० कर्म० । कुट्टकर्कट्याम् (रावाकाकाङ्कु) ।
गोरक्षजम्बू, स्त्री० गोरक्षे गोधे जम्बुरिव । भोष्टाफले
गोधूमे च । [[गोरक्षचालुनिया] कुपमेदे ।

गोरक्षतण्डुली स्त्री० गोरक्ष तण्डुल दीज यस्या ।
गोरक्षतुगी स्त्री० गोरक्षी तुम्बे । कुम्भाकारतण्डुलम् ।
गोरोच न० गो किरण इव रोचते ह्य-यच् । हरिताले
गोरोचना स्त्री० गोभ्यो जाता रोचना हरिश् । स्वाम-
प्राप्ति गक्षप्रत्ये 'गोरोचनालक्तकुहुमेनेति तन्मम् ।

गोर्द न० गुर कश्चादित्यात् लि० । भक्तिर्लक्षणमलक्ष्ये हते
गोर्द पु० गुड वच् डलवोरेक्षम् । सर्वतोवर्गुडे, मदनकुन्ने,
भर्त्ति रहते जारणे पुर्व, ज्योतिषोक्त भूगोषे खगोषे,
यकारादी पठ्यहृदीने च । मखडले न० । सार्धादी कन्
रहते भर्त्ति जारजाते पुर्व, मणिके (आवा) गुडे, विष्टे,
गव्यक्षे कत्राये च ।

गोला स्त्री० गो दीप्ति भाति ला क । गोदारोचन्याम्
चख्या, कुम्भाया पलाङ्गने, मणिके भवद्वये, बावक्रीडनके च
गोलाङ्क हा पु० गोदिन प्रष्टु लाङ्कलमस्य । जम्बुमले वानर-
भेदे व्यावर्भे च । [गिनीम्बे च (हातिया)]

गोलास पु० गवि गोमये लासो जम्बु यस्य । गोवधकीटे,
गोलिष्ट पु० गोभिर्निष्ठते विष्ट घञे क । घण्टापाउनी
(घण्टापाएल) । [ए रुलि] ।

गोलीट पु० गोभिर्लिहते लिह-ठ । घण्टपाटवो (घण्टा-
गोलीक पु० न० इत० । वैजठय टलिषभागस्य स्थानभेदे,
विष्णुनवासस्थाने पु० ।

गोनेमिका स्त्री० गो गोमट्य घोमास्य लीप् सत
स्वार्थे कनि यथो व्रत । (वावरी) (गोधडा) इति च
ख्याताया प्रसरिण्याम् क्रोट कुप्यायाश्च ।

गोलीनी स्त्री० गोर्दि गोलीमयस्य गोमास्य लीप् । ज्व-
द्वार्याम् । गोनीमद्य जाता यच्च वचायाम् । गोलीवा-
मियम् यच् । वेष्टायाम् ।

गोवन्दनी स्त्री० गवि भूमौ बन्धते ल्युट् । प्रियङ्गु, पीतदण्डो
तस्ये च । [भेदे घाघाद्विद्वारा तस्य हि गोवर्धकत्वम् ।
गोवर्द्धन पु० ना वर्धयति ह्य णिच् ल्यु । हृन्दावनस्ये पर्वत-
गोवर्द्धनधर पु० गोवर्द्धन पर्वत धारयत ह्य णच् । गोलस्ये
नन्दनन्दने । [गवाध्वये लि० ।

गोविन्द पु० गविन्दवि विद-य । श्रीकृष्णे । हृष्टस्यै च ।
गोविष्टा पु० न० इत० । गोमये ।

गोशीर्षे न० गो शीर्षमिव गोशीर्ष पर्वत सप्तजातलात् ।
मनवैकदेये जाते चन्दने । इत० गोमल्लोचन० ।

गोशीर्षका पु० गोशीर्षमिव कायति क्-क । द्वीपप्रदीहये
क्षत्रभाद्रिजाते गोरीचनातस्ये चन्दनभेदे च । [गवङ्गे

गोशुद्ध पु० गो शुद्धमिव शुद्धमस्य यस्य । वरुण्डस्ये । इत० गो
गोष्ठ सघाते व्या० व्याल० व्यान० सेट् । गोष्ठते व्यगोष्ठि ।

गोष्ठ न० गावस्तिष्ठत्यल्ल वज्रणे क पत्यम् । गना स्थाने ।
गोष्ठी स्त्री० गावोऽनेका वावस्तिष्ठत्यल्ल वज्रणे क पत्य गौरा-

लीप् । सभायाम् ।

गोप्यह न० गो पदम्, भाव पद्यते यस्मिन् देये वा पुट् ।
गो पद्यजाते गर्ते, गोपदप्रमाणे च । गोभिः सेविती
देय । गोप्रभने ह्ये लि० ।

गोसरस्य पु० गाव सघर्षे, मयल्ल यच् । गोमे ।

गोसम्भावा स्त्री० गोर्दि सम्भयो घोमादिष्पणकारी यस्या ।
ज्वद्वार्याया । गोजाते लि० ।

गोसुव पु० गाव सुवले बध्यन्ते ल्यु णच् । गोमधयर्षे ।
गोस्तान पु० गो काना इव गुक्तो यस्य । चतुर्दिक्कारे ।

गोशानी स्त्री० गोर्दि कान कानमस्या । प्राद्याभेदे ।

गोस्थानके न० गवा स्थान स्थाये वच् । गोष्टे ।

गोहरितकी स्त्री० गो हरितकीव हितकारित्यात् । विस्वहये
गोहित पु० गवा हितं वक्ष्यात् १५० । विस्वे, गोमन्तायाश्च ।

गोहिकारके लि० ।

गोह पु० । 'वर्द्धये वसारश्च भुवनेगाम्ना गिवे । गोहदेम
समाख्यात इत्युक्ते देये । वृद्धयस्य लो व० व० । 'सार-
स्वता काव्यकुञ्जा गोहमे वचकोक्तया यच्च गोहा इति
ख्याताविन्यस्योनरवासिन ईत्युक्ते विन्यपर्वतोत्तरभा-
गवाक्षिपु ब्राह्मणेभ्ये च ।

गोहवास्या (सूक्ते) पु० न० । 'गदेव वेत् हृष्टपल यत् सारौड-
वास्तकमिष्युक्ते वास्तकभेदे । [काव्यदीपतिभे च ।

गोष्ठी स्त्री० गुहस्य विकार व्याप् । सराभेदे थवद्वारोणे
गोष्ठी लि० । कुवादावत यच्च । गुणयोगात् प्रष्टे मष्टे णट्ठस्य

कृतान्नमय विज्ञेयो नवैते यद्वक्त्रयस्तुक्ते स्वर्यादि
कसेण वक्षिमेदे ।

ग्राम ५० पक्ष मन् आदन्नादेश विभाव विप्रध्वत्वाय यत्त चैव
नरक्षि हि । एत याम इति धीकृत् श्रद्धाया वास एव वा
'तथा श्रद्धजननाया समस्त इदुपीवला' ज्योतिषयोगधर्मो
वशित, यामर्षिमेलेन कृतजन्मे विप्रादीना वासस्थाने, यथा
कुतुम्बिन् चर्षयेकीयता भवति हि । तथा ज्ञदण्डा
सम्प्राप्ते याम इत्यभिधीयते' इत्युक्ते अत्रमेदे, किञ्चिच्छ
ज्योतिषदे तदर्थं यथा च यथा यामयाम अर्थयाम इत्यादि
ग्रामगृह्या श्री० पक्ष-वाङ्मार्गे कथम् । यामवक्षिभूतायां
येन याम् ।

ग्रामणी ५० पक्षं यवतिभी-क्षिप् चत्तम् । नारिते । पक्षौ,
प्रधाने च वि० । यामगम्यावा येत्याया, नीलकायाश्च श्री० ।

ग्रामता श्री० यामायां चत्तम् तत् । यामगृहे ।

ग्रामधर्म ५० पक्षे यव चत्तम् । मैत्रेये व्यास्ये ।

ग्रामचुख ५० यामस्य चत्तम् यम् । कृते ।

ग्रामस्य ५० इत० । कुक्षुरे । [वि०]

• ग्रामयाजना ५० इत० । यामस्य वागवाचां वागने चपकत्
ग्रामान्त न० इत० । यामस्य वसीपक्षे यादतिषटे ।

ग्रामीण ५० पक्षे भर चत्तम् । कुक्षुरे, कान्ते, याम्यनकरे
च । यामोद्भवे नि० । यामोपस्य प्रपन्न इति भाषापरि-
नीलिकोपस्य, पाठक्यायाने च श्री० ।

• ग्राम्य नि० यामि भर य । मालते भूदे, यामयमे, ज्योति-
षोक्ते मिथुनादिपक्षिमेदे 'ज्ञानमेव याम्याया याम्या
मोक्षा इत्युक्तेषु पक्षमेदे च अश्लोचयग्रमे भवत्वादिवाक्ये,
च । यथावा भीत्याश्च श्री० ।

ग्राम्यकन्द ५०-कर्म० । कन्दमेदे (यामेर यौल) ।

ग्राम्यकर्तृटी श्री० कर्म० । कुम्भाग्रहे ।

ग्राम्यकुक्षु म० कर्म० । कुक्षुमे ।

ग्राम्यपशु ५० कर्म० । 'मैत्रेयोऽजो यतुष्य चत्तम् यतुष्य
गर्भा' इत्युक्तेषु पक्षमे पशुपु ।

ग्राम्यवस्त्रभा श्री० इत० । पाठक्यायाने (पावड)

ग्राम्याश्च ५० कर्म० । गर्भे ।

ग्रामन् ५० पक्षे यव-च यामवति वन-धर्मकौ विच-
कर्म० । प्रसारे धर्मते, मेले च । इदे नि० ।

ग्राम ५० पक्ष घञ् । पिबुद्धि कारे यद्वादे कथे 'कुक्षुयाज-
प्रमाणं वा यद्वा प्रमाणसुखम् । एत याम विभागीयादि
त्युक्ते सुचपूरययोग्यावादी ।

ग्राम ५० पक्ष मावे घञ् । आदाने ज्ञाने, पक्षे च । कर्त्तरि
ण । जलजन्मभेदे (हृत्पठ) । [नरि नि० ।]

ग्रामक ५० पक्ष ध्रुव । अनेनपक्षि विषये च । यही
ग्रामिणी श्री० पक्ष-यिनि । कुक्षुराजभावात् (विषद)
ताम्यमवाहके, यहीवासा । [कारके च वि० ।]

ग्रामिन् ५० पक्ष यिनि । कपिले । पक्षके, यवपक्ष-

ग्रामिफल ५० यामि यवपक्षकं मन् यम् । यमिष्यइते ।

ग्राम्य नि० पक्ष-यन्त । यहीउपचिते, पक्षययोग्ये, उपादेने,
सीकार्ये, घेदे च ।

ग्रीवा श्री० गृ-र नि० । कथ्यारवात् ।

ग्रीष्म ५० पक्ष-म नि० । निदाये, चर्मजगले व्यातवाही तदा-
भरकावे ज्वंशयाडवाही चक्षि च तद्वि नि० ।

ग्रोमभा श्री० योक्ते ज्ञाने ज्ञान-च । (योषा यात)
चक्ष्यात् नवतुङ्गाश्च ।

ग्रोम्युष्मी श्री० योक्ते यम् यम् । नवतुङ्गाश्च ।

ग्रोम्यमवा श्री० योक्ते भवति भू यम् । नवतुङ्गाश्च ।

ग्रोम्यसुन्दर ५० ०त० । (मिना) यामेदे ।

गुप्त योक्ते गतौ च भा० पर० सक० सेट् । योवति यदु-
चत् ययोचोत् । युचिता युक्ता ।

गौव न० योराव भवत् यम् । योरावरणे ।

गौवैय न० योरावा भवत् यम् । योरावरणे डकत् योवैयन-
याम । 'यैवेयक जौषण्य' इति याज्ञि० ।

ग्लस भक्षणे भा० व्यात्त० सक० सेट् । ग्लयते यम्यविड ।
ग्लयिता-ग्लयना ।

ग्लह आदाने वा चुरा० उभ० यवे भा० सक० सेट् । ग्लह
यति नै ग्लहति यम्यग्लहत् न ग्लहोत् ।

ग्लह ५० ग्लह-च । गुमादौ कते पवे, यत्त च ।

ग्लयन्ति नि० ग्ले-यन् । ग्लयिगुक्ते ।

ग्लय योक्ते गतौ च भा० पर० सक० सेट् । ग्लोचति याम्
यत्त-यम्योचोत् । क्ता सेट् । (याम्यवत्त-यम्युहोत् ।

ग्लयन्त योक्ते गतौ च भा० पर० सक० सेट् क्ता सेट् । ग्लयति
ग्लेय दैत्ये गतौ यवे च भा० व्यात्त० सक० सेट् । ग्लेयते
यम्येयि । यम्येयिषत् ।

ग्लेय येवेभा० व्या-यक० सेट् । ग्लेयते यम्येयि । यम्येयिषत्
ग्लेय यम्येयि भा० व्या० सक० सेट् । ग्लेयते यम्येयि यम्य
ग्लेयत् । [याम्येयि ।

ग्ले ज्ञेय हर्षवदे च भा० पर० सक० यमि । ग्लेयति

ग्ले ५० ग्ले-टी । यम्, कर्पूरे च ।

घ

घ ड् घट-ड । घटाया, घट्टयन्ते च ।

घट्ट हसने आ० पर० अक० घट् । हसति अघट्टीत् ।

घट्ट वेष्टाय आ० आक० अक० घट्ट घटादि । घट्टति अघट्टि
घटवति । घटा । [घट्ट-व ।

घट्ट हिंसे सक० अघाते अक० घु० उभ० घट्ट । घट्टवति-ते घट्टी
घट्ट घुनी वा घु० उभ० घसे अघट्टयन्ते-घट्ट । घट्टयति ते
घट्टति । अघट्टयन्-त अघाटीत् अघट्टीत् । [घट्ट-त ।

घट्ट शब्दकरणे घुरा० उभ० अक० घट्ट ददित् । घट्टयति-ते अक-
घट्ट ड० घट्ट अच् । कसम्, कृष्णशब्दार्थे परिमाणभेदे च ।

घट्टक नि० घट्टवति अघिषिष्टतया निरूपयति घट्ट पिबु-सुहृ ।
वाग्यलक्षणदिपु मध्यमार्तिनि यदायं, योजके च ।

घट्टना स्त्री० घु० घट्ट-युच् । वंशतकरणे, कोचने, मेखने,
करिणा समृद्धे च । [घट्ट-ने च ।

घटा स्त्री० घट-अ । घटने, सभायां, सङ्घे, गजसङ्घाते, वेद्या
घटिका स्त्री० 'मुञ्चदरापाददित च मध्या भयं मलानां घटि-
का किलैवे'ति उद्भेतिविद्वाभरपोते पट्टमकारान्नरे दृश्यन्ते

कावे । घटवति निरुद्धकारकाय घट शिबु-बुध् ।
दृष्टव्यदृष्टे मुहूर्ताङ्गके वाते । अथो घट कन् । खल्ले
मुहूर्ते । द्वाये कन् । गित्तये न० ।

घटी स्त्री० घटेन कसमानस्यपकेन सञ्चिदेष कुम्भेन प्राप्या ।
दृष्टाङ्गके कावे । अस्यायं घटी । घुटे घटे ।

घटीरन्त न० इत० । घुटादिभ्यो उच् घाटयन्ते अघट्टे,
उद्घाटे, अघट्टीरोगभेदे च । [भेदे ।

घटोत्कच पु० हिमालया राक्षसा भीमसेनाख्याते रामस-
घट्ट चावने आ० आक० अक० घट् । घट्टते अघट्टि ।

घट्ट चावने घुरा० उभ० अक० घट्ट । घट्टयति ते अजघट्टन्-त
घट्ट ड० घट्टतेऽज घञ् । अजाना यान्तरावसाने (घाट) शक-
अघट्टस्याने च । भावे घञ् । चावने । [जातिभेदे ।

घट्टजीविन् पु० घट्ट कोवति जीव शिभि । (घाट्) नि घट्टि
घट्टित नि० घट्ट-त । निर्वर्तिते अघिषिष्टे, जलघटादेरुत्पत्त्यायम्
अघट्टयन्तेन विद्वा मध्यादे (कृत्य दिव घोट) ।

घट्टा दीप्तौ तना० उभ० अक० घट्ट । घट्टति घट्टते । अघा-
लोत्-अघणीत् अघणिन् । अघिषा-घट्टा ।

घट्टा स्त्री० हन ट तस्य नेघन् नि० च । कात्यादिनिर्मिते
वाद्यभेदे । अतिवत्त या, जागन्नाया, घट्टायाकलो च ।

घट्टाकर्मा पु० घट्टने कर्मायस्य । गिवातवरभेदे (घट्ट) ।
घट्टापच घट्टोपनयित, घट्टापका हस्त्यादीनां यमयोभ्यो

• या हन्या' उप । 'दृष्टव्यन्तरो राजमार्गे घट्टापच
कृत' दल्लुपचिमाये नगरभाजकनि ।

घट्टापटलि पु० घट्टने अ हन कर्माय ट टस्य नेघन्
घट्ट नि०, घट्ट भनो वञ् घाटकां साति मा-घट्टि कर्म० ।
(घट्टापचलि) हलभेदे ।

घट्टारवा स्त्री० घट्टारौति आ+ह अच् । (नगरा,
हलभेदे यस्य फल पक्वं सत् भक्ष्यायते ।

घट्टाली स्त्री० घट्टा तस्यद्वयमिति अघ-घाट्टा दीप् । कोपा-
तस्य भ् । इत० । घट्टायेत्यौ ।

घट्टावीज पु० घट्टने बीजमस्य । नयवाने इत्ये ।

घट्टिका स्त्री० घुरा घट्टा खल्लार्थे कन् । घुराघट्टाया
तमुत्साकाटमाह (अन्तर्ज) तात्पर्यजिह्वायाम् । [इमे

घट्टेऽत्र ड० अघट्टायवे सङ्गच्छ सैधानाम्ना पन्ना जाति
घन पु० हन-अच् घनादेश । नये, हल्लाय, कौचे, दाह्ये,
काटिके, विनादे, देहे, सौहृदादे, कपे, अघने, 'अघनि घाट' च
अन० घट्टि' दल्लुपे घनातीयाङ्गमस्याद्योभ्युपने च
• यथा अघायाचन २० घट्टया १६ । निविडे घाट्टे, पूर्वे,
इत्ये च नि० । कात्याया द्याये, मध्यमन्तरे यौचि च न० ।

घनकम्प पु० घनस्य मेघस्य कम्प इव । मेघोर्ध्वे करदे ।

घनच्छद् पु० घनो विविदच्छदो यस्य । शिघौ ।

घनत्वञ् पु० घना निविडा तन्वयस्य । सोमे ।

घनद्रुम पु० कर्म० । विविदद्रुमो ।

घनशक्ति पु० इत० । धूने तस्य मेघयोनितात् तन्नामिल धन-
अथोति अघिषकरनामिति मेघदूने तद्वत्तोक्त । [विद्यान्

अनघट्ट पु० घनानि घनाण्यस्य । अनर्थवायाम् । [स्त्रातया च
अनघट्टयो स्त्री० इत० । आकाशे तस्य सैधाधारतया गल्लार-

अनरस पु० घनस्य रसो विद्यन्तः । जले । कर्म० । काङ्क्षनिर्वा
सादौ । अघट्टे वीलुषण्योऽपु० । व० निविदरस्ये दि० ।

अनवलिङ्गिका स्त्री० घना निविडा यष्टी । कस्यल्लुपेतायाम्

अनवल्ली स्त्री० घनस्य मेघस्य वल्लीव । दिवृति ।

अनसार पु० घनस्य सार इव मोक्षस्तात् । कर्पूरे, दधिपारणे
घारदे, जले च ।

अनस्तान्ध पु० अन् सन्तो यद्वा । कोश अघट्टे ।

अना स्त्री० दृष्टव्यतायां माघपयसां । राजपथे ह्योति मेघधम्

अनागम पु० घना-नेवानागतयो अना । यथा-ने 'अनागमे

अनाघन पु० हन अघ नि० । दृष्टे अघुषेये मत्ते-पाट्ये-

गले, अघे, अघो कषण्ये च । निरन्तरघाटके नि० ।

अनात्यय पु० अनायायकमो दत्त कावे । परत्वादे ।

घनास्य पु० घनो दृढ आसयो यस्मात् पु० खर्जरहणे ।
 घनामल पु० घनोऽमल विरोधशब्दः । वास्तूकभावे ।
 घनोपल पु० इतः । घनश्च उपल इव सङ्घट्ट कठिनत्वात् ।
 करणे (गिल) ।
 घग्घ गतो भ्रा० पर० सक० सेट् । घञ्घति अघञ्घोत् ।
 घरट्ट पु० घ-अच् घरोऽट्ट । यस्मात् पु० म० सक० । (जाता) 'प्रति
 हट्टपणे वरट्टादि'ति नैषधम् ।
 घर्घर पु० घन घन घरति दृष्ट सुक् अच् । चतुर्द्वारिध्नौ
 नटभेदे हारे, स्वरभेदे च । कुट्टयट्टिकायाश्च स्त्री० ।
 घर्घरिका स्त्री० 'घर्घर-अस्त्वर्थे' टन् । कुट्टयट्टादम् वाद्य-
 भेदे । भट्टघाले, नटभेदे च पु० ।
 * घर्घ गतो भ्रा० पर० सक० सेट् । घर्घति अघर्घात् ।
 घर्घा पु० घ सेके सक नि० घुष् । अर्घान्तेषु न ज्ञान् निघञ्दि-
 नि-जङे, आतामे, योङे च । [ततो जघभेदे ।
 प्रार्थविपर्यया पु० भर्गोत्या विपर्यया । (दाभाजि) 'रात्रिका
 घर्घयाल पु० घर्घयाय अलति यस्मादिति अल-अच् । पिशा
 चलके (कोडा)
 प्रर्घणी स्त्री० घ घ कर्णाय अट्ट कीप् । इरिद्रायाम् ।
 घप(स) जरणे भ्रा० आत्म० प्रक० सेट् र दन् । घव(स)ति
 अघ प(शिष्ट) । [घञ्घति ।
 घस भक्षणे भ्रा० पर० सक० अगिट् । घपति । अघपन् । दस्ता
 घस्त्रार ति० घ घ क्कारच् । भगवन्गीषे ।
 घस्त्र पु० घञ् रक् । दिवसे । छिद्ये ति० ।
 घाट पु० घु० घट-अच् । जीवाया पशुजाते । तस्मात्
 स्त्री० टाप् । स्थायं दन् अस्मैवायं ।
 घाटिका पु० घञ्घया घरति टन् । 'रात्रा प्रभोधयनवे यस्या
 गिलास पाटिका' इत्युक्तवचनेषु रात्रौ प्रभोधनाय यस्यां
 वाद्येना इति पाठकेषु, भुरुरे च । दस्ता-दट्टे ति० ।
 घात पु० घन घञ् । प्रहारे, मारणे, अहस्य पूरणे, रुचने च ।
 करणे चैव । शये ।
 घातिन् त्रि० घन गच्छीत्यर्थे लिङ् । हमाकरघरीषे ।
 घातुक ति० घन-उकञ् । हिस क्रुरे च ।
 घार पु० घ सेके घञ् । रचने । [अध्वने (पिलोड) ।
 घार्त्तिका पु० एतेन नि र्वत तस्य विकारो व टन् । एतद्वरे
 यास पु० घ-कर्त्तव्य घञ् । मगदोभा मञ्जो तण्डले ।
 घिण्य पक्षे भ्रा० आ० सक० सेट् र दन् । निघते अघिण्य
 घु भग्नो भ्रा० आत्म० प्रक० अगिट् । घवते अरोट् ।
 घुट आर्त्तन भ्रा० आत्म० सक० सेट् । घ टटे अघुटन्

अघोटि । [जुषाट ।
 घुट प्रतिवर्तते तं कृटा० पर० सक० सेट् । घुटति अघुटोत्
 घुट पु० सक० घुट अच् । चरखयन्तौ गुलके । दन् । तस्मात्
 स्त्री० वा कीप् । स्थायं कन अस्मैवायं । [जुषाट ।
 घुल व्यापाते तं ऊ० पर० सक० सेट् । घुलति अघुलोत्
 घुष भ्रमणे तं पर० सेट् । घोषते अघोषात् ।
 घुष् भ्रमणे तं पर० सेट् । घुषति अघोषोत् ।
 घुषा पक्षे भ्रा० आत्म० सक० सेट् । घुषते अघोषात् ।
 घुष् पु० घुष्-अ । स्तनमल्लोते शास्त्रमन्त्रमौ ।
 घुष्ट पु० घुट क नि० घम् । गुलके । स्थायं कन् । तस्मात्
 घुर भग्नौ भीममवने च तं पर० सक० सेट् । घुरति अघोरोत् ।
 घुर्घर पु० घुरितव्यञ्जने घुरति घुर-अ । (घुर्घुरिया) कीट-
 भेदे अकृताश्च व 'न घुर्घुरादितोऽतोति चा० इपरि,
 घुम कालौ कर्तौ च भ्रा० आत्म० सक० सेट् र दित् । घुमते अघुमि
 घुप पक्षे भ्रा० पर० सक० सेट् । घोपति अघुपन् ।
 घुप स्त्री० आदिप्रकरणे च वा घु० उभ० पक्षे भ्रा० पर० सक०
 सेट् । घोपयति ते घोपति अघुपयन् । अघुपन् ।
 घुष्टय न० घुष अघच् । उद्गने । 'घुष्टयैर्वन जगामोदरे'
 इति नैषधम् ।
 घूर्ण पु० घूर् इति कायति कै क । उल्लेखे पेशके ।
 घूर्कारि पु० इतः काले तस्य वैचित्र्यैरपि भोक्तृविश्वम् ।
 घूर्कावास पु० इतः । वायोदहस्य तस्य निदिदृष्टव्यमाभा
 नुमतेन कोटरतत्त्वज्ञानं दिग्भोरोऽङ्गस्यावस्यान्तरम् ।
 घर हिंसायां सक० जीर्णतायाम् अयनं दि० आत्म० सेट् ।
 घूर्णते अघुरिष्ट । घूर्ण । [घूर्णित ।
 घूर्ण भ्रमणे तं उभ० सक० सेट् । घूर्णति ति अघूर्णन् अघूर्णित
 घ् सेके भ्रा० पर० सक० अगिट् । घरति अघर्षात् । [घर्षि
 घ् सेके घु० उभ० सक० सेट् । घारयति ते अजीघरन्त । घारयिषा
 घ् भाषे अक० सेके सक० ऊ० पर० अगिट् । विघर्षति अघर्षात् ।
 घृषा दीप्तौ तना० उभ० अघ० सेट् । घर्षति अघुर्षात् ।
 घृष्य सङ्घे भ्रा० आत्म० सक० सेट् र दित् । घृष्यन् अघृष्यत् ।
 घृष्या स्त्री० घ सेके कन् । काश्चन्ये, ददाया, जुष्टयायाश्च ।
 घृषि पु० घ-नि नि० घुषाभाव । किरणे, ज्वालायां, तप्रे,
 सूर्ये च ।
 घृत न० घ भास गाने क्त । दीप्तौ । कर्तरि क्त । दीप्ते ति० सेका
 घञ् अर्चति क्त । जले घृक्कनयनोते हा वि च भ० ।
 घृतकुमारी स्त्री० हतप्रधाना कुमारी । सनातनप्राजापत्यो-
 , ययौ तस्या हि द्दष्टे दक्षिणे घृतमिव अयति ।

घृतपूर उ० घृतेन धृतं पूर-अच् । पक्काभेदे (विशेषः) ।
घृताची स्त्री० अघृतोभेदे ।

घृप सधये सक० घृषे अक० भा० व्यास० सेट् । धर्षते अघर्षिष्ट
घटिष्ट उ० घप-क्तिच् । बराहे । किन् । घर्षणे, खडाई, विष्णु
क्रान्त्या, बाराह्यास्त्री० ।

घटिला स्त्री० घटि लाति ला-अ । घृत्तिपयस्त्रीम् । (बाकुलिया)
घोट(क) उ० घुट-अच् खुत् वा । अच् । [लोके प्रचिद् ।
घोटकारि उ० इत० । मृष्टिमे वस्स मृष्टिमेण सङ्ग वेदिभाषय
घोणा स्त्री० घुण अच् । अजगाधिकाया, नासाधाने च ।
घोणिम् उ० घोया नासाधकस्य घोस्याद्विवात् इति ।
बराहे तस्य दीर्घास्यत्वात् तपासम् ।

घोण्टा स्त्री० घुण-ट तस्य नेस्वम् । (वेयाकुल) यद्रीभेदे ।
घोर उ० घुर-अच् । मित्रे, कर्मिभेदे, कारखोलेषु रज प्रवातेषु
आक्रायादिभिरेपधर्मेण । विषे न० । दाक्षणे, भयानके,
हर्मि च लि० ।

घोररासन उ० घोर रासनं शब्दोऽस्य । शङ्गावे ।

घोरा स्त्री० घुर-अच् । देवताहीनताया, भयानकाया रासौ,
कारखोलाया राजस्य मनोहरी, श्वेतियोगे 'देवायुधमे
सकमे भाकरस्य भवेतोऽराखोयुक्तं' रविचक्रान्तभेदे च ।

घोल उ० न० घुड-कर्षण्यि अच् उल्ल ल । गते भविष्यति ।

घोप उ० घोषति गतोऽस्य घुप-आधारे अच् । आभीरपङ्कगम्
भावे अच् । ध्वनौ, अस्वद्वन्द्वे च । कर्त्तरि अच् । अणामार्गे,
आकारणोक्तं नयनिर्गोचरत्वात् सौ शब्दाप्रत्ययभेदे च । कास्त्रे न० ।
घोपया स्त्री० घुप-ण्यिच् युच् । लोके स्वाभिमार्गसङ्गे शब्दकारणे ।
घोमा स्त्री० घुप्यते भगवैरित्य नञोश्चि अच् । यमकुल्याया,
मधुरिकाया, कर्कटशृङ्गा, कोमातकपात्र ।

घ्रा गन्धपङ्कये भा० पर० अक० पङ्कयगाले अक० अचिन्ट् । जिम्वि
अज्ञात-अज्ञासीत् । घ्राण-घ्रात । [व्याघ्राते लि०
घ्राण न० घ्रायतनेन घ्रा ख्युट् । नासिकायाम् । घ्रा क्त ।
घ्रायतर्पण्य उ० घ्राय नासिका तर्पयति ङण-ण्यिच् ख्यु । उभज्यौ

ङ

ङ ५० ङ-ङ । विषये, विषयदायकम् ।
ङ्घ्रि नञोऽस्मात् अक० अचिन्ट् । ङवते अङ्घ्रिष्ट ।

च

च अच् । चि-ङ । अन्त्याचये (एकस्य प्राधान्येन तत्साम्येन
पौन्ये) यथा याम गच्छ याज्ञानिय यच्च यागमय

भेत् । चक्ष्मन्जीवननन्वावृष्टिकम् । रुधुचये (परस्पर
मेचारहितस्थानेकस्य एकस्मिन् कर्मादेौ अन्यत्रे) यथा
दिता इत्यत्र याम गच्छति । अत्रैकस्मिन् गमने कर्मणि
वितरित इत्यस्यापि अन्यत्र । इतरेतरयोगे (परस्पर
सापेक्षायापेकस्मिन् कर्मादावप्यत्रे) तत्र च इत्युक्तमाहय
यथा पितापुत्रौ गच्छत । अत्रौभयोरपि एकस्मिन् प्रत्येक
रूपेण गमने परस्परसापेक्षतायैवान्वय अस्याप्यादयमेवास्य
विशेष । सापेक्षता च स्वघटितनामोक्तवर्ति विभक्त्यन्त
विलेन । समाहारे (मिथितानामन्वये) यथा कुक्ष्याद
शब्दवति अत्र कुक्षादीनां मिथितानामिदानीम् इतरेतरगतौ
त प्रत्येकस्यान्वय अथवा तद्वर्ति पदसङ्घट्टयोपस्थाप्यतत्तत्
पदार्थसङ्घट्टितरे तत्र प्रधानं सङ्घट्टितैकत्वात् तत्त्वैकवचनता ।
व्याचक्षाय च पञ्चदशोभयत्न इतरेतरयोगस्य समाहारे
रूपसङ्घट्टये प्राधान्यं द्योत्यते । पञ्चानरे, अथपञ्चारे, हेतौ,
तस्यल, विचारागे, पादपूरारे च । चख्खेगे, चम्मे,
कच्छये, चौरै च उ० । उर्जने निर्जले च लि० ।

चक्र आनी स्त्री० पर० अक० सेट् इटि । चङ्घति अचङ्घीत् ।
चक्र प्रतिवाते सक० तस्यौ अक० भ्य० उभ० सेट् चटा० ।

चङ्घति ते अचङ्घीत् अचाषीत् अचविट् । चकयति ।

चक्रास दोस्तो अद० अच० पर० अक० सेट् । चक्राति
अचक्राषीत् । अचक्रचाषीत् ।

चकित न० चक भावे क्त । भवे । कर्त्तरि क्त । भीते लि० ।

चोडगासरपादके अन्धोभेदे स्त्री० ।

चकौरङ्ग उ० चक्र तस्यौ चोरम् । अणवस्थाने-पविभेदे चकौर
शरशकरीति सरादि ।

चक्र आनीं चुरा० उभ० अक० सेट् । चक्रयति ते अचचङ्घत त
चक्र उ० क्रियतेऽनेन स चपय्ये च नि० हिलस । चक्राके
पलिबि, (चक्रा) रचाङ्गे, चाक्रा) घेये, कटवाने, राङ्गे, दमा
भेदे, कुम्भकारोपकरणे, 'कलसि जिघृषेयदण्डज जिघृ-
चक्रव्यमिका रते'ति नेष्पस्य अस्त्रभेदे । उर्जने, अणारत्ने,
पात्रजावे, तगरुड्ये, अङ्गुलभेदे, तन्त्रोद्देशे सूत्राधारदिषु
स्थितेषु वट्टेषु वट्टेषु, चयतोमश्रा दणु देशाचमयन्नेषु 'यो-
चक्रमेतद्विदितमि'ति तन्त्रम् । अन्त्रदीप्तापयोगिषु अचक्रमा
दिषु, वीरादिचक्रेषु, 'महत्त भैरवीशक्रे चय्ये वषोद्विजो
समा' इति तन्त्रम् अचक्रादिके प्रात्ययन्य विभक्ते च ग० ।
अर्जनादेत्यात् द्विलिङ्गादपि चक्रभेदेन वाप्य लिङ्गविद्यम
चक्र उ० चक्रमिष कायति चै क । आनेवापेक्षेन विगतम
अनेद्विलिङ्गपङ्कट्ये तर्कभेदे ।

चक्रकारक म० नलःकतित्वेन चक्रवत् घटने करोति तत् स्तुब्ध
इतः । व्याघ्रनखाद्यै गम्यद्भ्ये ।

चक्रकुल्या स्त्री० चक्रस्य तद्द्वन्द्वनाकारस्य कुल्लेभाधारः ।
(चाकुलिया) ग्रन्थिपर्याम् । [चक्रमर्दे] (दादमर्दन)

चक्रगज पु० चक्रे चक्राकारे दहुरोगे गजदन्त मर्दकत्वात् ।
चक्रगुच्छ पु० चक्रमिव वेदनायुक्तं शुष्कं फलाको यस्य ।
अशोकवृक्षे । [विष्णौ, सर्पे च ।

चक्रधर पु० चक्रमस्तम्भेदं कथयन्त्येव वा धारयति धृ-अच् ।
चक्रधारा स्त्री० चक्रमस्य धारापम् । चक्रागे यद्वेगस्य तीक्ष्णता
या चाप्ये यदेवमनेव धारा । [नखाद्यै गम्यद्भ्ये ।

चक्रमण्डल पु० चक्राक रो मण्डपं शुभ्रं दि० मण्डलम् । व्याघ्र-
चक्रमण्डाट पु० पद्म मण्डपमवस्थितिं अथ मण्डाटो गजचक्रे

चक्राकारे दहुरोगे मण्डाट गजदन्त मर्दकत्वात् । चक्रमर्दे
उक्ते (दादमर्दन) [ग्रन्थिपर्याम्

चक्रमण्यौ स्त्री० चक्रमिव मण्यस्योऽङ्गौ । (चाकुलिया)

चक्रमाणि पु० चक्र मण्डपस्य च यौ यस्य । विष्णौ ।

चक्रपाद पु० चक्र पाद इव गतिशोधनत्वात् यस्य । रत्नं
चक्रमिव पादोऽस्य । कृत्स्नि ।

चक्रपुष्करिणी स्त्री० कृत्स्नकेषु निष्ठायां पुष्करिणी ।
कायोतीर्थस्य सप्तकांक्षशास्त्रे चक्रतीर्थे । [योगे ।

चक्रभ्रम्ब पु० चक्रयो मेलनत्वात् भ्रमुरिव । सूर्ये दिवाहि तयो
चक्रभेदिनी स्त्री० चक्रौ भिनक्ति परस्परं विभो नयति भिदं
विनि । रत्नौ तत्र हि तयोर्विभोगं लोकमसिद्धं ।

चक्रध्वज पु० चक्रमिव भ्रमति अच् । कुन्दाद्वे प्रसिन्ना यन्मवेदे

चक्रमर्द पु० चक्र चक्राकारं दहुरोगं बह्नाति मर्द अच् ।
(दादमर्दन) लुपमर्दे । स्तुब्ध चक्रमर्दकोऽप्यत्र ।

चक्रला स्त्री० चक्र रोगमर्दं ज्ञाति का क । लङ्कायां चक्राभेदे

चक्रमर्त्तिन् पु० चक्रे भ्रमण्डले, वर्तितुं चक्रं चैव चक्रं वा
वर्त्तमानौ वर्त्तयितुं योजनस्य हतं हतं चैव वा विनि ।
सप्तद्रुपयेनाशितेरधीन्द्रे, शालूकशाके च । चक्रात् वर्त्तन्ति
वि० । जलकायां जलामास्याम् अचक्रको च स्त्री० ङीप् ।

चक्रवाक पु० चक्रमयेन उच्यते नव परिभाषये कर्माणि
चक्रं । सप्तमस्थाने चक्रे । [मर्जते । मण्डले न०

चक्रवाड(ल) पु० चक्रमिव वाडते वेद्यति अच् । लोकालोका
चक्रावृत्ति स्त्री० हृदरेषु पुनर्द्विषयकवृत्तिवदावृत्तेति कल्लुते
उद्दिभेदे (उदरे उदर) ।

चक्रग्रह पु० चक्रमिव ग्रहः सैन्यस्य सारवनाविशेषः ।
दुर्गस्य भण्डाकारे सैन्यस्यापने ।

चक्रा स्त्री० चक्र लक्ष्मी रक् । नागरसुतायां कर्कशं ह २०२ ।

चक्राङ्ग पु० चक्रस्याङ्गमङ्गचक्रमिमाङ्ग यस्य । हस्ते । अमङ्ग-
यस्य । रणे । [मोक्षकार्यं, मञ्जिषासाध

चक्राङ्गा स्त्री० चक्रं तन्मिकरमङ्गमस्या । कठुलोहिण्या, हिष्-

चक्रिन् पु० चक्र+अच् कर्त्तव्यं इ-न् । विष्णौ, सर्पे, चक्रवाके,
कुम्भकरे सूत्रके तैत्तिरिभेदे चक्रार्ति न, चक्रमर्दे व्याम
भस्ते, खरे, यामजात्रिके च । चक्रमति वि० ।

चक्रोत्पत्ति पु० चक्रवत् अवयवस्योक्तिं मनुष्यं मस्य व नि० जत
रेवम् । मर्दं, मण्डेदे च ।

चक्र कथने ज्ञाते च अदा० यात्+चक्र० षेत् । चङ् । अथवा
अथवा भाष्यमते अङ्गाकीर्त्तयकपाल । ज्ञाते च
चमचचिद । [चानना ।

चक्रवर्त्तनं चक्रं स्तु न चक्रादेय । मन्दागमरोचने चक्रवर्त्तने
चक्रुश्चक्रं पु० चक्रुषा घृणोति श्रुं यच्चुन् चक्रुरेव नव
कर्त्तौ यस्य वा । सर्पे ।

चक्रवर्त्त पु० चक्रवर्त्तं हितं यत् । केतके पुण्ड्रलोमहस्ते, भीमाङ्गने
रवाङ्गने च । चौरीराङ्गने, स्वल्पघ्ने, खरौरीदले च न० ।
नियदर्शने, चक्रुर्हिते च वि० । कुलत्पिकायां, सुभगादाय,
अजगद्भ्याम्, वनकुर्वत्यै च वाङ् स्त्री० ।

चक्रुस् न० चक्र-उक्तिं मिश्रं तेन न चक्रादेय । मोचने ।
चक्रं ज्ञाने चादि० चक्र० षेत् । चक्रोति अचक्रोति अचक्रं त
चक्रुर्दुःखं पु० चक्रं चक्रं । रणे, हस्ते च । याममात्रे न० ।
चक्रुर्मय न० क्रमं यच्च स्तु । इन पु० भ्रमणे अतिमृदभ्रमणे
इतल्लो भ्रमणे, कुटिलभ्रमणे च ।

चक्षुरी स्त्री० चक्षुष मती चक्षुः त ज्ञाति छा-क रस्य च चक्षुः
आक्षेपे र वागौरा० ङीप् । भ्रमज्ञां तिलिङीङ्गे च ।

चक्षुरीक पु० चर ईकन् परकीकादित्वात् नि० । भ्रमरे ।

चक्षुस पु० चक्षुश्चक्षुश्च चक्षु मति या ज्ञात ज्ञा-क वा ।
क हस्ते, दासौ च । चपरे, अश्विरे च नि० । विद्युति
वक्षसाङ्ग स्त्री० ।

चक्षुः स्त्री० चक्षुश्च अच् । नशनिर्मितं कजभेदे (चाव) अक्षेयति
रवावे कन् 'लुब्ध अक्ष्ये' इति तस्य लुप् । हयमयप्रभे ।
चक्षुः पु० चक्षुश्च । एरवृक्षे, रत्नैरवृक्षे, नादीषमाके च ।

चक्षुषामिणे (टीट) । ज्ञात वा ज्ञात इत्येके । चक्षुः ।

चक्षुस्त्विति पु० स्त्री० चक्षुः स्त्विति यस्य । कारण्डपमणि
स्त्वितपणे वा ङीप् । वा कप् ज्ञाने च ।

चट भेदे आ० पर० चक्र० षेत् । चटति अचटोत् अचटोत् ।

चट नभे भेदे च च० लभ० चक्र० षेत् । चाटयति ते अच।चटन्

चटक उ० चटति भिनति धान्यदिग्गम् कुम् । कलविह्रे (चटुह्र)
खार्गे कन् चटककोऽप्यम् । जावौ क्षियामजादिलाह् टाप्
न तु डीप् । कन्प्रथमे चटकिता ।

चटकाशिरस् उ० चटकाया शिर रश् । पिण्सीम्ने ।

चटु उ० चट-कु । म्रियवाको, त्रतिवाभासनभेदे, उदर च ।
होवत्सपीत्यम् ।

चटुल त्रि० चट उलप् । चट्टे, चप्टे । विद्युति स्त्री० ।

चड कोमे भा० आत्म-अक० सेट् इटि । चण्डने अचण्डिह ।

चड कोमे घुरा० उभ० अक० सेट् इटि । चण्डवति त अच-
चण्डवत् । [चाणवति ।

चण शब्दे भा० पर० अक० सेट् । चणति अचापीत्-अचपीत् ।

चण गतीं क्षिप् च भा० पर० अक० सेट् वा यटा० । चणति
अचापीत्-अचपीत् । अणवति-चाणवति ।

चण दाने भा० पर० अक० सेट् यटा० । चणति अचयोद-
अचापीत् । चाणवति । [यस कोमाचण चाणवत् ।

चणाय उ० चण-दाने कुम् । गणभेदे (गुडा/होचा) छनिभेदे च

चाण्ड उ० चडि-केपि-अण् । तिलिनीहस्, यमदूते दैत्यभेदे च ।
तीक्ष्णं न० । तीक्ष्णवति अतिकोपने च त्रि० । क्षिया
डीप् । चण्डी । भक्तिकाष्ठकुष्ठे चण्डी लुब्ध ।

चण्डा उ० चडि अच् टाप् । चारानगन्धस्त्र्यम्, गङ्गुष्ट्र्यम्,
मिष्टिनीलताया, कपिकण्डा, आशुपण्या, केवदूधार्वा,
मन्नामतीनयाश्च ।

चण्डाशु उ० चण्डास्तीना अचयो यस् । चय्ये ।

चण्डात उ० चण्डमति अच-अच् । चरणीरे ।

चण्डातक उ० न० चण्डा कोपमाभगति अत एवल् । परस्त्रीया
नङ्गेरुच्यन्ते यस् । [त्राक्षण्याहसादिने चण्डीर्वाच्ये

चण्डाल उ० चडि-अलच् । खनामस्याते जातिभेदे, शूद्रेष
चण्डिहम्न उ० चण्डस्य भाव इमनिच् । उपत्ये ।

चण्डी स्त्री० चडि-अच् वङ्गादिलाह् डीप् । नेामरवा, डर्वाया
तकाह् त्र्ययुक्तायाह् अम्रमतीनामके कोमे च 'चण्ड्या
शताहतिमाहर्दिनि चटि ।

चण्डोकुम्भ उ० चण्डोमिय कुम्भ यस् । रत्नचरवोरवसे ।

चत दावने भा० ड० द्विक० झट् । चतति-ते अचतीत् अचतिट

चतु पत्नी स्त्री० चत्वारि चत्वारि पत्न्याश्च । कुटुम्बापान्धभेदे

चतु पत्नी स्त्री० चत्वारि चत्वारि प्रतिपद्यं पण्यन्त्यस् । कुत्रा-
हिकायाम् (यामरुच्)

चतु फाला स्त्री० चतुर्धा विभक्तं फलवत् । भागवत्तायाम्

चतु शाला न० चतस्र चोन्वाभिहृष्य शाला यम् ।

अथो दार्भिकुलहृष्टचतस्र्युमभवने, एकपाये चतुःशाले,
कुम्भिन्दे इति ज्योतिषम् ।

चतुःस्र न० चतु रि समानि यत् । 'अवर्गं जीरक पय्या
यमानी च चतुःस्रमित्युक्ते' गङ्गा/दत्तचतुर्द्वया-
त्मके अथोपे, 'कस्तूरिकायाश्चौ भागौ चत्वारिदन्त्यस्य त ।
कुटुम्बस्य तदथैव अग्निश्च चतुःस्रमित्युक्ते' पुं मिनि
नेषु चतुर्द्वारिमापानितकस्तूरीचन्दनकुम्भकूर्कुरेण च ।
वा संत्ये चतुःस्रमण्यभयम् ।

चतुर् लि० च० च० चत-उट् । चत चत्वार्याम् चतुःस्थान-
चित्ते च । क्षियां चतस्र । [नेत्रमोचरे च त्रि० ।

चतुर उ० चत-उट् । क्षियां चत्वार्याम् । कार्यकुशले, दक्षे,

चतुरङ्ग न० चत्वारि खट्वाणि यस्य । दृष्ट्युपपत्तिरुपमा
प्रचतुर्द्वयते सेये । रत्नहरितकीतमामलक्षणाणि चत्वारि
पक्ष्याणि श्रीडावाधम्याह्वान्यस् । (चत्वारि) श्रीडाभेदे

चतुरङ्ग स्त्री० चतुर्द्वयस्य प्रमाणस्य पर्यन्तं अच-
समा० । चतुरन्ध्रे (चोन्दाह) ।

चतुरथ त्रि० चतस्र अथय कोषा यस्य चत्वारोत्तारि

भि० । चतुष्कोषे, ज्योतिषोक्तयो लानाशुर्गण्डमन्थान-
योच । दक्षवर्ध चतुरचमित्ये । [मुन्नादयोऽप्यल ।

चतुरानन उ० चत्वारि ज्ञानमवि यस्य । ज्ञानि एव चत

चतुर्ष्व लि० चतुर्षा पूरण । येन चतुर्ष्वेष्टा पूर्यते तावगे
। तरोये । [चुरा चतुर् इति छति ।

चतुर्धा उ० चतुर्वीर्यम् । चतुर्वीर्येकभागे गारे, 'चतुर्धाव-

चतुर्वी स्त्री० चतुर्ष्व चतुर्ष्वेष्टाया मरेगनिर्गमद्वेषक्रिया-
मकतिषौ, व्याकरणोक्तेषु के भ्याम् अच् इति प्रत्ययेषु

चतुर्हन्त उ० चत्वारो दन्ता यस्य । पेदावते दन्तून्ने ।

चतुर्हश्च लि० च० च० । चतुर्धिका दम् । संत्यभिदे तन्-
चत्वारो वदार्थे च । तत्चत्वारिद्वये त इट् । चतुर्धय

क्षियां चतुर्धौ । चतुर्ष्व चतुर्धेष्टकालाक्रियाया चतुर्धौ ।

चतुर्हो ल० चतुर्भि रक्षिते यस्तु चतुर्हन्तं तदुच्यते दन्तौ
द्विपदेष्टुर्निर्वाह्ये यानभेदे (चोत्तेल) ।

चतुर्हा अल० चतुः प्रकारम् भाव् । चतुः प्रकारे ।

चतुर्भङ्ग न० चत्वारि, महाह्र चत्वारि चत्वारि चत्वारि चत्वारि

यानि अन्धनानि विरेकेषु यमाह्वयानि । मिनिते धर्मदिप्यते ।

चतुर्भुज उ० चत्वारो भुजा इत्या ल्यप् । मारायने ।

चतुर्थ्युक् न० चतुर्था युगाया समाहार शालादिलाह् डीप् ।

चतुर्था उ० चतुर्था युगाया समाहार शालादिलाह् डीप् ।

चतुर्था उ० चतुर्था युगाया समाहार शालादिलाह् डीप् ।

[illegible]

रूपे पन्थे, तद्व्येतिरि जने गोत्रे च । भावे व्युत् ।
गती भवणे, आचारे, शीघ्रे च न० ।

चरणप्रतिष्ठ उ० इत० । गन्त्रे ।

चरणायुध उ० चरणायामायुधति आनयुध क० । कुट्टे ।

चरणव्यूह उ० चरणानां वेदगाथानां व्यूही विमेषोद्यो-
निरूपणं यत् । आग्रहणे पन्थभेदे ।

चरम वि० चर-अन्त्यम् । अन्ते आश्रयने, पश्चिमे च ।

चरमाचल उ० चरत पश्चिम आचल कर्म० । व्यत्यासे ।

चरमालादयोऽप्यत्र । [एक व० । अर्धेके उ० ।

चराचर न० चर-अचरि० । जगति । समा० ह० । अङ्गभेदजङ्गमे
चरित(ज) न० चर-ज्ञा (इत्य वा) । अनुगमने, सहादे, प्रत-
कर्मादौ, वेदिने, लोकादौ च ।

चर उ० चर च । इत्याद्ये होमाय याच्याने 'जनवन्नावितान-
नरुद्रवातयोदनचरुति याचिका । चरपाकपात्रे
भाट्टे च । [अन्त-त् । अर्थित चर्वा ।

चर्च अध्ययने चुरा० उभ० सक० सेट् । चर्चयति-ते कश्च-
चर्च उक्तौ मर्मज्ञे च त्त० पर० सक० सेट् । चर्चति कश्चर्चति ।
चर्चरी स्त्री० चर्च करतु गौरा० स्त्री० । गोतिभेदे, कुटिल
क्षेत्रे, चर्ममोडायाम्, घटोदयस्थे, जन्मेभेदे च ।

चर्चा स्त्री० चर्च-अ । विचारे, विन्नायां, चन्दमादिना देव-
लेपने च । [विपने

चर्चित वि० चर्चा जातास इतच् । चन्दमादिना जगतामायु-
चर्च गती भवणे च भा० पर० सक० सेट् । चर्चति कश्चर्चति ।
चर्मकार उ० चर्म तन्मन् पाटुकादिक करोति ल-अण् ।

(चामार) पाटुकाकारे एवं चर्मकादादयोऽप्यत्र ।

चर्मक्षती स्त्री० चर्मोदरस्थाम् मज्ज नि० । नदीभेदे ।

चर्मोदण्ड उ० चर्मणा कवीदण्ड । कगायाम् (कङ्का)

चर्मन् न० चर मनिन् । रक्षा, राया क नी, दन्तिभेदे वेन अर्ध-
उपलभ्यत त अन् 'मरोरावरक शर्मे चर्म इत्यनिधी-
यते इत्युने (डास) कश्चके च ।

चर्मपाशुका स्त्री० चर्म निर्वृता पाशुका । उपानवि (जुता)
चर्मप्रमेदिका स्त्री० प्रमिलित प्रमिष्ट-पुण्ड्र इत० । चर्म-
वेधनेऽप्यभेदे ।

चर्मप्रवेदिका स्त्री० चर्मणा प्रधीयते विष एतन् । अग्नि
चन्दोपचारं चर्मनिर्मिते भस्माग्नि दण्डे ।

चर्मिन् उ० चर्म-कृत्रकस्यास्ति श्रोत्रादिवादिनि । कृत्र-
काशरति लघुचर्मरति, भूर्मादौ, अङ्गरेडे, कटस्थान् ।

चर्या स्त्री० चर-अन्त्यम् । निवसापरिचारे चरुषटि मयाद्युपगमे

चर्व भक्षे (दन्तैश्चर्वणे) वा चुरा० उभ० पक्षे भा० पर० ।
चर्वयति-ते चर्वति अचचर्चयत्-स कश्चर्चति ।

चर्मणि उ० कश्च कश्चि उ० आदेशयत् । जने 'स चर्वणीना-
सुदादि'ति भागवतम् । [चल चाल ।

चल गती भा० पर० सक० सेट् छळाट् । चलति आचालीत् ।
चल विवासे त्त० पर० अक० सेट् । चलति आचालीत् ।

चल मन्थने चुरा० उभ० सक० सेट् । चालयति अचोचलत्-त
चल वि० चल च्वलादिवात् या अच् । तरले, चञ्चले, कम्प-
युक्ते । भावे क० । कम्पे । [प्रलादयोऽप्यत्र ।

चलदल उ० चलानि चल्लानि द्वाभ्याम् । अद्वयद्वये चल-
चला स्त्री० चल अच् । लक्ष्म्या विदुके च ।

चलाचल वि० चल अच् । मि० । अत्यन्तचञ्चले । काले पु०

चलि स्त्री० चर्च इन् उ० । (चट्) चम्पे । [मय्यत्राये ।

चलिष्ठा स्त्री० चर्च कुन् उ० । चम्पे । (चट्) इकन् उ० । चलि-

चल्य न० चर्चते चर्च-यत् उ० । (चट्) इत्ये चलायां, कार्यासाध

चल्यया स्त्री० चर्चयति जायते जन-उ । गजपिमल्लाम् ।

चट्र मन्थे भा० उभ० पर० सक० सेट् । चर्चति-ते अचर्चातीत्-

अचर्चतीत् अचर्चति ।

चट्र मन्थे भा० पर० सक० सेट् । चर्चति अचर्चातीत्-अचर्चतीत् ।

चट्रक उ० न० चर्च-कट्टये कुन् । मद्यपानपात्रे । कर्मणि कुन् ।

मधुनि, मद्यभेदे च न० ।

चट्रात् उ० चर्च-आलच् । यस्मिन्मद्यपानपात्रे काठे यूपमर्च-

देये इत्यकारे काठमन्थे लौहमन्थे वा यदाचै ।

चट्र प्रतरणे भा० पर० सक० सेट् । चर्चति अचर्चति ।

चट्र प्रतरणे अट् चुरा० उभ० सक० सेट् । चर्चयति-ते

अचर्चयत्-त । [चर्चत् त ।

चट्र प्रतरणे चुरा० पर० सक० सेट् चटा० । चर्चयति अचर्-

चाकचर्चय न० चक कच् चक प्रकरे द्वित्वे कश्चकलस्य

भावे । उच्चकृतायाम् । चाकचर्चादिचाक्य संदेशम-

ल्लङ्घयति वेदान्तपरिभाषा । [मनी च ।

चासुय न० चसुग निर्मुक्तम् अच् । चसुसे ये प्राप्ते, वृत्ते

चाक्षिक उ० चक्षेय अच्चेन चरति टन् । इत्याद्युतिपाठक

याष्टिर्वाय ।

चाट्टरी स्त्री० चट्टक मोमभेदके दन्तो चाट्टं मोममदमता

मोचति इट्-टन् गौरा० स्त्री० । (चाट्टक) सुप्रभेदे ।

चाट उ० उ० चट्-अदे अच् । चाटो विमानस्य चट्टात्

प्रगल्भति चोदे "चाट्टारचट्टादि" इति भवति

निष्पन्नमिति श्रुतिः ।

चित् पचने वा बु० पक्ष भ्या० उच० द्वि० अष्टि पटादि ।
चपयति ते वयोत ते । अथोचपत् त अचैपोत् अचेष्ट ।
चिकित्सक इ० कित रोगापनयने स्थायै सन् युक्तः । रोगापन
यनकर्त्तरि वेद्ये । [करण ।

चिकित्सा स्त्री० कित स्थायै च० च । रोगप्रतीक रोपाय
चिकित्सु द्वि० चिकित्सायि० योग्ये अर्थायै सङ्गत । साध्ये
रोगे रोगाद् मोचनयोग्ये जने च ।

चिकुर इ० चि द्रव्यगत गन्ध उरति ऊर क । केचै, द्रव्य-
भेदे, पर्वते चरीछपे च । चपरे, तरवे, चक्षुषे च द्वि० ।
चिक्षा भीहने च उच० सक० चेट । विद्वयति ते अविचिन्त त
चिक्षाया इ० चिक्ष किप् चिक् त अणत् अण बन्धे अच् ।
एव कष्टये । कृत्फले न० । मष्टये किन्धे चिक्न) नि०
चिक्षायापुष्यत्वा उत्तमाया गमि स्त्री० ।

चिक्षन्ति स्त्री० चिदेव गति । चिक्षति परमेस्वरस्य विमल
चेतस्येवोच्यत इत्युक्तमेतथे । [सायै वल आमेव ।

चिक्षा स्त्री० चिन्तित्वम् । शब्द चिन्तोति चि उ ति नङोष्ठये ।
चिक्षास्त न० चिक्षेवाहम् । अष्टमागके ।

चिट प्रेसवे भ्या० पर० सक० चेट् । चेटति कचेदोत् ।
चिट प्रेसवे बु० उच० सक० चेट् । चेटयति ते अचोचिदत् त

चित प्राप्ते भ्या० पर० सक० चेट् । चेतति कचेतोत् । चित्तम् ।
चित प्राप्ते बु० अत्त० सक० चेट् । चेतयति ते अचोचिदत् त ।

चित्त स्त्री० बु० उच० सक० चेट् इति । चित्तयति ते अविचिन्तत् त
चित् स्त्री० चित अक्षरं । द्वि० । प्राप्ते चेतनयाम् चेतये ।

चित् नञ् चित क्रिप् । अणकस्ये यया चिञ्चिन्ता आदिभिः ।
चित नि० चित् । इतचपने उच दी छपे च । शब्दा
हार्थकाचुङ्गा स्त्री० ।

चित्ति स्त्री० चित्ति चित्ताया, शब्दे भेदात्तोत्ति निर्दिष्टय
सङ्घे निर्दिष्टचित्तिरेव केचित्ति अक्षेपचारं रक्तम् ।
प्रासादादिषु दृष्टक दिव्यायात्रायाँ अहंशास्तीति (१८)
इति यस्याने पञ्चैव अस्मि वान् इति च ।

चित्त न० चित्ते प्राप्तेनेव चित्तम् । मनसि, बुद्धानोर्
इत्युच्यते नङोष्ठानि चान् करणे, चित्ताकारे च ।

चित्तचिन्तये इ० चित्ति चिन्तयति योगात्पनयति दिप कम् ।
• योगशास्त्रोक्तं योगप्रतिपक्षेण व्याधादिषु नष्ट । दिरोने

चित्तविज्ञान इ० चित्तस्य विज्ञानप्रत्यक्षान् यथा त एव० । एवम्
चित्तविज्ञान इ० चित्तस्य विध्वंसो विध्वेष भ्रमणपनयस्याग
यस्याग एव० । उक्तादौने ।

चित्तशुद्धिर्नि स्त्री० चत्तुर्बुद्धयश्च चित्ति इति । चित्तस्य

सम्यगुत्पत्तेर्ज्ञेयै गन्धे च चित्तोद्भूतिरप्यत्र गन्धे च ।
चित्ताभोग इ० सम्यग् भोग व्याभोग एकरिपयता इति० ।
यकतिषये स्थिरचित्ततायाम् ।

चित्त्व इ० चित्ततत्त्वै चि क्यप् । अन्तर् । चित्ताया स्त्री० ।
चित्ति कथिते सङ्घे अङ्गुने च चट्० बु० उच० सक० चेट् । चित्त-
यति ते अविचिन्तत् त ।

चित्र इ० चित क्रिप् लायत मै क वाटोप चित्र-अच् वा ।
यथभेदे दृकोदाय विज्ञायेति तर्पणमन्त्र । अथोचदृष्टे
(चित्ता) चित्रकृष्टये एरचट्टये अ० काशे इहभेदे नामागणै
च । नष्टि अङ्गुने च नि० । देखे तिष्ठते गन्धदृष्टारभेदे
च न० । सायै चत्तुर्बुद्धये (चित्रात) दृष्टादे । चित्रक
कायति मै क व्याजभेदे इ० । [च (पुत्र) ।

चित्रकृष्ट इ० चित्र कष्टोऽस्ति । पारायते तद्भेदे वनकपोते
चित्रकृष्टस्य इ० कर्ष० । कर्षणभेदे । [चित्रकारोच्य ।

चित्रकर इ० चित्र करोति त दृप् । पर्वसङ्करभेदे । अच्
चित्रकाय इ० चित्र कायो यश्च । (चित्राया) व्याजभेदे ।

चित्तकृष्ट इ० चित्र कृष्टस्य । पर्वतभेदे ।
चित्रगुप्त इ० यथभेदे चित्रगुप्ताय च यश्च इति तर्पणमन्त्र ।

चित्ततण्डुला स्त्री० चित्रतण्डुलोऽस्या । चित्रे ।
चित्ततन्त्र इ० चित्रा तन्त्र यश्च । भूजतये ।

चित्तदण्डक इ० चित्तोदण्ड काण्डो यश्च क् । (चौक) मूरयो
चित्तपट इ० कर्ष० । (चिट) मष्टतौ यस्ते ।

चित्तपटिका स्त्री० चित्राणि पटान्यस्या चट्टायां चत्तु
आणि अत इत्यम । इति च चत्ता, कतिपयस्याम् ।

चित्रपयी स्त्री० चित्राणि पयाण्याः डीप् । अणयिष्याम
चित्तपट्टा स्त्री० चित्र पट्ट आभिधानं स्यात् यस्याम् । गोधा-

चताया, अश्वशरयादके प्रत्योभेदे च । [चित्रि
चित्रपयी स्त्री० चित्राणि पयाण्याः । (चाकृतिना) टुञ्चिप

चित्रपादा स्त्री० चित्रौ पादौ यस्या । पारिक वञ्चिणि ।
चित्रपुष्पी स्त्री० चित्राणि पुष्पाण्याः डीप् । अणयिष्यामतायाम्

चित्रपट इ० चित्र पटस्य । कटविट् वञ्चिणि ।
चित्रफला स्त्री० चित्र फल यस्या । कष्टकार्यां वासांश्च न

चित्रशान् इ० चित्राशानयो यश्च । श्रुतां पूर्त्ये, चित्रक
अष्टवे च ।

अथ दशान्वयपादके कन्दोभेदे च ।

चित्रवीर्यं पु० चित्रमायं वीर्यमस्य । रत्नैरकृते ।

चित्रशिशुपिण्ड उ० चित्रशिशुपिण्डोऽद्वितीयो जायते
जन-५ । दृश्यते ।

चित्रशिशुपिण्ड उ० चित्र शिशुपिण्ड अस्मत्तु द्वि ।

'मरोचिरद्वितीयोऽस्ति' प्रत्यय उल्लेखः । रचित-
येति मन्त्रेते प्रोवायितशिशुपि खननं दृष्टुं प्रथमं सन्नि-
विष्टाङ्ग उ० चित्रमङ्गस्य । रत्नचित्तके सप्तमं च । [भेदे च

चित्राङ्ग उ० शालवराजस्यने विविधवैर्यभावादि, मन्त्र-
चित्राङ्गी स्त्री० चित्रमङ्गस्य । मङ्गिताया कर्णजलोकादिषु

चित्रायस न० कर्म० अन्वयमा० । तं च्छन्ते (दृष्टान्) ।

चिद्रूप उ० चिदेव रूपमस्य । आत्मनि, स्फूर्तिमति च ।

चिद्राकाश न० चिद्र आकाशस्य निवेद्यतात् स्यादधारता

च । सुखे मङ्गलि ।

चिद्राभास उ० चित् आभासः प्रतिबिम्बः । मुद्राभासप्रतिबिम्बे

कोमे मुद्रिद्विचिद्राभासादिति वेदान् । [अथर्वाङ्गारणे

चिन्ता स्त्री० चिन्ति-च । आगतभूतज्ञानजने संस्कारोद्बोधे पूर्ण-

चिन्तामणि उ० चिन्ताविमल (मङ्गलार्थे) मणि । चिन्ता

मात्रेण चिन्तितवस्तुदायके मणौ, स्यामणौ च । 'यथा

चिन्तामणिं सृष्टा सोऽं काष्ठमतां ज्ञेयं' इति ।

चिन्त उ० चित्त-न पु० तस्य न' । (चिन्ता) मन्त्रभेदे ।

चिन्माय उ० चिदेव चित्+मायत् । चैत वस्तुपादके परमेश्वरे

'चिन्मायसादिनी' इत्येति । [यामे कन् । अनेनामे

चिन्मि उ० चिन्मिदु किञ्च । (चिन्ता) इति स्थाने प्रथमे

चिर न० चिर-क् । दीर्घकाले । नञ् लैनि पदार्थे नि० ।

चिरक्रिय नि० चिरकालेन क्रिया मन्त्र । दीर्घकाले ।

चिरजीवक पु० चिरं जीवति जीव यन् । जीवकहे ।

चिरजीविन पु० चिरं जीवति विनि । काके, जीवकहे,

मायमिद्वेदे; मार्कण्डे, 'अथत्वाता रमिष्योर्जीवमाय

विभीषण । अथ परमरायस्य मन्त्रे चिरजीविन'

इत्युक्ते प्रथमं च । चिरजीविनि नि० ।

चिरस्त्रीविन् उ० चिरं जीवति जीव-विन् । चिरजीविन्यामे

चिरण्टी स्त्री० चिरण्ट अथ न पिबेच्छात् अर्धेनेहम् अष्ट-अण्

पु० । यौवनवयसि पिबेनेहस्यायां निपासम् ।

चिररतिता उ० चिररतिनै रति अथ । (चिराता) भूमिनि ।

चिररत्न नि० चिरं भव' इति । चिरान्ते पुरातने ।

चिरन्तन नि० चिरम्+अन्तु गट् च । पुरातने । निरन्तरोप ।

चिरपाकिन् उ० चिरेण पाशोऽयस्य उज्जरतात् । अयि

चिरपुष्प पु० चिराणि पुष्पाश्चक्षुः । व' उदये ।

चिरम् अथ० चिर-रक् । वड्काभासे ।

चिररात्र उ० चिरा रात्रि अण् । वड्काभासे ।

चिररात्राय अथ० चिररात्राय अयने चर-अण् । वड्काभासे

चिरविल्ल उ० चिर विनति विन-भेदेने व । करञ्जहे ।

चिरसूता स्त्री० चिरं सूता । वड्काभासे वयसा मयादी ।

च यं कन् आवाच ।

चिरस्य अथ० चिरमस्यति अयं अयत् शकः । दीर्घकाले ।

चिरात् अथ० चिरमस्यति अत-क्रिप् । दीर्घकाले, गच्छे पु० ।

चिराय अथ० चिरमयते अण् । चिरकाले दीर्घकाले ।

चिरायुष् उ० चिरमायुषस्य । हेने । चिरजीविनि नि० ।

चिरि हिमे स्नादि पर-सक-सैट । चिरयेति अचिरायोत् ।

चिरेण अथ० चिर+अण् । दीर्घकाले । [चिर्मिदोच्यते ।

चिर्मिदो स्त्री० चिरेण भटति अण् । दीप् पु० । कर्मकात् ।

चिल गति तु० पर-अक-सैट । चिलति अथेनीत् ।

चिलिचिच उ० चिल इन् चिलिं शब्दं चिनोति चि-मन् ।

(विशेषगुणविद्या) मन्त्रभेदे ।

चिल्ल गैमिष्ये भावकतौ च भा० पर-अक-सैट । चिल्लति

अचिल्लति । [चिप् । क्रिप्तेने नि० ।

चिल्ल उ० चिल्ल-अण् । (चिल) चिल्लभेदे । क्रिप्+चि क्रिप्स

चिल्लक उ० चिल्ल-अण् । चोमे । भिक्षिकाया स्त्री० ।

चिल्लाम उ० चिल्ल पर मन्त्राहादिपादाभाति भा-क ।

चिल्लभेदे चोरे । [चिल्लकयाके च ।

चिल्ली स्त्री० चिल्ल-अण् गौरा० स्त्री० । चिल्लीकोटि, चोमे,

चिदु न० चोद-अण् चोद उ० चोद । चोदोद्योभागे चोमे

कन् तल्लेवाये । प्रचक्रुद्वये उ० ।

चिल्ल मन्त्रे वा पु० सप्त-सक-सैट । चिल्लमति ते अचि-

चिल्लत । [चिल्ले ।

चिल्ल न० चिल्ल-अण्, चिल्ल-अण् चोदभावात् चिल्लत वा । चोदमे

चोद कर्मणे वा पु० सप्त-सक-सैट । चोदमति ते

चोदति अचोचिचत्त न चोचोमीत् ।

चोद उ० चि-अण् पु० दीर्घ । 'मानसिगान् दृष्टुं चोद-

देय मन्त्रिनि' इत्युक्ते देमे, तद्देयमे उने च० न० ।

तन्वोने तद्देयाचारभेदे च । तद्देयोद्वयमे न० 'चोद-

चोदमन्त्रमन्त्रादयो' इत्युक्ते । चोदमन्त्रोद्दिष्टे

चोद, चोदमेदे च पु० । यथावा, चोदो च० न० । चोमे

कन् । चोदमान्येदे । [चोदिभेदे ।

चोदकार उ० चोदिद्वयमन्त्राचार स-अण् । चोदमेदे

चीनमिष्ट न० मिष्ट-न० मिष्टं पूषं इत० । (चीनर सिन्दूर)
 सिन्दूरभेदे । [चिचिमीमत् न ।
 चीम प्रथमायां आ० अक० सक० सेट् । चीमति अचोमीत् ।
 चीरं न० चि ऋनु दीर्घः । यम्पयस्ते चीराणि विपणितं य-
 स्तीति भागवतम् । लेखनभेदे ब्रूयात्, चीयत् इत्य-
 म्च परस्ते, वक्ष्यभेदे च । [इत्थम् । अघुषीति
 चीरपतिका स्त्री० चीरविषयमस्या स्त्रायै कन् अत
 चीरपर्यायं इ० चिरनिर पर्यस्य । यान्तेष्टे ।
 चीरितच्छाट्ट इ० चीरवदाचरितं कदोहनं यस्य । पाठश्रुत्यागे
 चीणं मि० चर नञ् इ० अत इत्थम् । कते, चीलिते, चण्डिते च
 चीयं पश्येते सहातौ च आ० उभ० सक० सेट् । चीयति त अचो
 चीत् अचोचिष्ट । अचिचोचत् न ।
 चीय दोमौ चुरा उभ० सक० सेट् । चीयत त ते अचोचिष्ट न ।
 चीवर न० चि ऋच दीर्घः । मिथुवस्ते चीवोगादौ ।
 चुक्ष्येते च उ० उभ० सक० सेट् । चुक्ष्यति त अचुचुक्षत् न ।
 चुक्ष इ० चुक्षरत् अत उभयम् । अक्षयते च (चुकापाठः)
 चाक्षभेदे, चुक्षभेदे च । चायै कन् (चायहन) ग्रावे,
 तिलिचाक्ष स्त्री० । [चिद्यायां चाक्षिकभेदे च स्त्री० ।
 चुकाक्ष इ० चुक्षिद्याम् । इत्याक्षे । अक्षकोणाया
 चुक्षिका स्त्री० चुक्षैव सायै कन् । (चुकापाठः) चाक्षभेदे ।
 चुचुचुचु न० चुचुचु इत्यस्य च यच्च यति यत्त-किञ् ।
 चुचये लग्नम् । [सेट् । चुचयति अचुचयीत् चुक्ष ।
 चुच्य क्षति मत्स्ये पीडने चुरादिगम्याने च आ० पर० सक०
 चुट अस्तीभावे आ० पर० अक० सेट् । चोटति कचोटोत् ।
 चट अस्तीभावे आ० पर० अक० सेट् इदित् । चुपयति अचुपयीत्
 चुट छेदने वा० उ० उभ० पक्षे चुरा० कृतापर० सक० सेट्
 चोटयति ते अचुपुटत त पक्षे चुरा० अचुगोत् चुचोट ।
 चुट छेदने चुरा० उभ० सक० सेट् इदित् । चुपयति त
 अचुपुष्टत् न । [चुपुष्टत् न ।
 चुट्ट अस्तीभावे चुरा० उभ० अक० सेट् । चुट्टयति ते अचु
 चुट्ट छेदने चुरा० उभ० सक० सेट् इदित् । चुपयति त
 अचुपुष्टत् न । [अचुपुष्टत् न ।
 चुड अस्तीभावे आ० पर० अक० सेट् इदित् । चुपयति
 चुडु(दूड) कते कते च आ० पर० सक० सेट् । चुपयति अचुपुष्टीत्
 चुपा छेदने इ० क० पर० सक० सेट् । चुपयति अचुपुष्टीत् चुपोष ।
 चुत चरणे आ० प० अक० सेट् । चीतति अचुतत अचोतीत्
 चुट नोदने च० उ० सक० सेट् । चीदयति ते अचुपुष्टत् न ।
 चोदना चुरा ।

चुप मन्दगतौ आ० पर० अक० सेट् । चीपति अचोपीत् ।
 चुम्ब चुम्बने वा० उ० उभ० पक्षे आ० पर० सक० सेट् इदित् ।
 चुम्बयति ते चुम्बति अचुचुम्बत-त अचुचोतीत् ।
 चुम्बक इ० चुम्बि च्चुम् । सनामख्याति अयस्याने मथौ ।
 धूर्त्, चुम्बकत्तिरि, चम्बकदंष्ट्रामिथि च वि० ।
 चुर कोरे (परद्व्यापहरणे) वा० उ० उभ० पक्षे आ० पर०
 सक० सेट् । चोरयति ते चोरति अचुचुरत् त अचोरीत्
 चुरा स्त्री० चुर कटाप् । चौर्थे ।
 चुल सञ्ज्ञये चुरा० उभ० सक० सेट् । चलयति ते अचुचुलत् त
 चुलुक इ० चुल-उकक् । प्रकृतौ मि वडपक्षे भाण्डभेदे च ।
 माधनात्मकमयीत्ये त्रये न० ।
 चुलुकिन् इ० अचुलु-अचयै इति । मिथुमात्रादे मत्स्यभेदे
 चुलुम्प डौल्ये आ० पर० अक० सेट् । चुलुम्पति अचुलुम्पीत्
 चुल्ल भावकतौ आ० पर० अक० सेट् । चुल्लति अचुल्लोत् । [वि०
 चुल्ल इ० ह्रिस्वस्य चुलादेय अचुप्रत्यय क्लिप्ते नेत्रे तद्युक्तौ कने
 चुल्लि(क्षौ) स्त्री० चुल्ल च् वा डोप् चुद लिङ् वा । पाकार्थ-
 ममिस्थानमस्याने (चुल) चुल्लो विर रोदितोमुह्यत ।
 अच् । चुल्लायत् ।
 चुडा स्त्री० चुद च्च वि०, चुल सञ्ज्ञये दीर्घे अह डल्ल न
 वा । चदूर-चुडाया मत्स्यमध्यमिच्छामाने, कुटिकायां,
 माडभूषणे शिखायाम्, (अयो), भूषणमात्रे, क्रमे, इय-
 विशयकारणमर्मेते सस्कारभेदे च । 'प्रथमेऽच्' इत्येते वा
 चुडा चार्थेति सत् ।
 चुडामणि इ० इत० । चिरोरजे चुडामणितविभुतिरिति ।
 चुडाक्ष न० चुडामणोऽक्षम् । इत्याक्षे ।
 चुडाल्ल न० चुडा शिखायस्य वा । मत्स्ये । शिखामुत्तजने वि०
 अचुल्लयति, नागरसंस्काराय च्चुडाल्लये च स्त्री० डप् ।
 चुषा सङ्कोचे चुरा० उभ० सक० सेट् । चुषयति अचुषीत् ।
 चुत इ० चुप त इ० । आक्षे, चचुत-अचोममिथ्यतोति चुसार
 अत्त इ० अह्वारं न० । स्त्रोत्रं मन आक्षे, चुपके च ।
 चर दाहे दिवा० आक्षे० सक० सेट् । चुर्यति अचुरिष्ट । चुप्यै
 चुर्यै चेषवे च० उभ० सक० सेट् । चुर्यति ते अचुचुर्यत् न ।
 चूर्ण इ० चूर्ण पत्र । चेषयति ते रजसि चूर्णौ (आवीर) स्त्रीति
 इत्ये, ताक्ष्यचर्षोपयोगीन्द्रये च चूर्णमानीयता इ० मि न
 चूर्णक इ० चूर्ण-पुल्ल । सङ्गुः । चूर्णं कन् अचूर्णीत् । अच
 दोराचर सत्यमथाश्च चूर्णक विदुः । मिथुमात्रादे मत्स्यभेदे
 चूर्णकार इ० चूर्ण करोति क अच् । चुर्णीति ।
 चूर्णकुन्तल इ० चूर्णं इति चूर्णी । चूर्णं । चिर

च्यु गती भा० व्यास० सक० अमिड् । अचते अचोड ।
च्यु हासे सहेने च चुरा० उभ० सक० अमिड् । अचवति ते
अचुचुत्तत् ।

च्युत शरणे भा० पर० अक० भेट् । अचोति अच्युतत्-अच्योवीत्
च्युति स्त्री० अच-जिन् । नरणे भावे च अपादाने क्तिप् । भजे

छ

छ लि० स्त्री० क । छेदककर्त्तरि, निर्गमने, तरणे च । छेदे न०
छगल पु० स्त्री० कचच् छुट् च । मगुभेदे छागे । जाती छोप् ।
जीवभेदे न० । छद्दहारकहले स्त्री० टाप् । स्थाये कच् ।
मगु भेदे छागे ।

छगलान्त्री (छग) स्त्री० छगलछेगलान् अङ्गिर्वा कखा
गौरा० छोप् । छद्दहारकहले, छेदे च । छाये कच् । अन्तेवाये
छटा स्त्री० छे-अटन् । छोरी, परम्परायाश्च ।

छटामान पु० छेपे परम्परागतं फलं दध्य । पुवाके ।
छत्त पु० छट्-णिच्-ङ्गु हल । वचाशरत्नपद्मे (छातारिया)
गुपभेदे । आतपने न० । छतिछलावा (छला) छेदे स्त्री० ।
छत्तक पु० छत्तमेव जायति कै क । (राङ्गापुनेखाडा) छत्त,
मत्स्यरूपे मलिचि च । छाये कच् छये न० ।

छत्तमस न० छत्तमिच पलमस । स्यनपद्मे, भूजपलहले पु०
छत्तपुम्प पु० छत्तमिच पलमस । तिलकटये ।
छत्तभट्ट पु० छत्तस भट्टो दध । अवनगो, वंधये अस्मात्तयेच
ह्यचा क भ० अस्मा अतिस्त्रमेव कामति कै-क । गिली भे
'अस्मात्तिसुवराहले'ति मट् ।

छत्ताकी स्त्री० छत्तमकति अक-लुटिचगतो कल् । रास्त्रायान्
छत्तं छेदनी च० पु० उभ० सक० भेट् । छटयति ते अचिच्छेदत् त
छत्त वनाधाने, जीवने च भा० पर० अच० भेट् । छटति-
अच्छटन्-अच्छटीत्-अच्छादीत् ।

छट संवरणे वा० चुरा० वने भा० उभ० सक० भेट् इटि ।
छटयति-ते अचच्छटत् त । छन्ति-ते अचच्छन्तीत्
अचच्छन्टि । [अच्छदीत् अचच्छदि ।

छट अवरणे भा० उभ० सक० भेट् । छटति छटते । अचछटीत्-
छट पु० छट क । पने पलिया पने, धमिपण्डने, ममाज-
हले च । [छट् । पिधाने ।

छटन न० छट क्षट् । पने, पणे, तिजरात) सचे च । भावे
छटपय प० छटापं पयमस । भूर्जपत्रे । [छट्पत्रे ।
छटि पु० छट इट् । मट्टे, धातु रति स्नाते स्नद्धाच्छाटने
छटिस् स्त्री० छट इडि मट्टे (चाक)

छट्टतापस पु० छट्टना छडेन तापस । लोकतराण्यं
तापसतापसापनाय तापसलिङ्गादिणि तत्त्वमनस्तुता-
यिनि वैडालमतिजे ।

छट्टान् न० छायाते सक्षपमेने छट मनि । कपटे छटे ।

छन्त् पु० छदि संवरणे धातारनेकार्थत्वात् इत् इच्छादाम् धन् ।
अमिलागे, यमतायाम्, विपभेदे च ।

छन्त्स् न० छदि यधि । नेडे, खैरावर रे कपिलाये, निव
तासरवर्गमात्वादिसमिवेषवगात् च० चरणादौ एकादि
भेदे गायत्रादौ छन्ति, पये च ।

छन्दोग पु० छन्द सामवेद नायति गै-क । सामवेदो विरादौ
छन्द लि० छन्-णिच् ता नि० । द्वाक्षादिरे । निर्जले
रक्षति न० ।

छप गयी वा चुरा० उभ० पणे भा० पर० सक० भेट् इटि ।
अचयति ते अचयि अचयम्भत् त अचयमीत् । [अन्वा

छस भजये भा० पर० सक० भेट् । छमति अचयमीत् । अमिता-
छर्द्ध वने चुरा० उभ० सक० भेट् । छर्द्धमति ते अचयच्छर्द्ध त ।
छर्द्धन पु० छर्द्ध-णिच् ल्यु । निवहले मट्टमहले च । भावे
छुट् । मने न० । [अमैरादे

छर्द्धिर्ही स्त्री० छर्द्ध-णिच् इट् । वमनरोगे वा छोम् ।
छर्द्धिया स्त्री० छर्द्ध-णिच् ल्युन् । उक्ताधिकार्या, दिगुक्ता-
नायाश्च । धालये च्छुन् । वने ।

छर्द्धिकारिपु पु० इत् । सुत्रेनायाम् । छर्द्धिनाशके लि० ।
छर्द्धिपु छर्द्धिं हनि-कृन् उक् । निमभेदे । छर्द्धिनाशके लि०
छर्द्धिस् स्त्री० छर्द्ध इडि । वने ।

छल न० छो कलच् । शक्ते, मक्षपाच्छादने अक्षनि, त्यागोने
तास्योनिरेण प्रयुक्तस्य यद्व्याघानिरक्तमेव वायुक्ती
प्रतिपादिता दक्षद्वये च । यथा मेघानादागतोऽयं नक्ष-
त्रचक्षुषादिने बादिन छत्रो मक्षद्वये मृगनापायेपरि
स्थिते मतिपादिश तस्य नक्षत्रं यज्जार्थत्वात्तन्नेन नास्ति
नक्षत्रस्य कस्यचनस्मिति यद्वृत्तपण दीयते ।

छलना स्त्री० अच-नत्त्वरोति लिच्-भावे-ङ्गु । परम्परा-
रणायाम् । [छलन) अवाय भू घनतो च ।

छल्ली स्त्री० छट-णिच् तां साति छा-कनी० छोड् । वस्त्रे
छवि छे० छत्त पञ्जर छिरति मने वा नि० । [छल्लि ।
काली च । [छल्लि ।

छप वधे भा० उभ० सक० भेट् । छपति ते अचछापीत् अचछपि
छाप पु० छो-मन् । द्वापडे । छातो निर्गमं छोप् । गरी दाने च ।
दक्षमे च्छप् दाम्यादमे द्वापदधि च न० ।

छागल उ० छागलर प्रचाद्यम् । छागलमख्याते यमौ, छाग-
लस्यापत्यम् अण् । चागिभेदे ।
छागलान्न उ० छागो दाहनमस्य । चागौ ।
छाति वि० क्षो-कर्मणि कर्त्तरि वा क्त । छित्ते, उर्वये च ।
छातितराम्छदति काव्य० त्र० । उ० ।
छात उ० गुणोर्ध्वपरम् क्त तच्छीलमस्य ष । मिथे 'परदा
कविला रीता प्रायोहिमवती यने । कुर्वन्ति जलका
कारं तज्जं छात नमु स्तुत'मित्युक्ते मनुभेदे न० ।
छादन उ० छद-णिच् लु । मोनाम्नामहते । माने छद ।
छादने । करणे लुट । पले न० ।
छान्दस् उ० छन्दोवेदमधीतेऽण् । वेदाध्ययनकर्त्तरि ।
छान्दोग्य न० छन्दोग-पञ्चायाद्याद्यैश्च । सामगात्रा धर्म
आवाये, (मन्त्रमाह्नायाकके याक्ते) यदूहे च ।
छाया स्त्री० स्त्री-ण । ज्ञातयामावे, कालौ, मर्तव्ये, यावने,
अल्कोवे यद्वत्, संज्ञामतिहवाया दूर्ध्वभाष्यायाम् अम-
विशावरपादने छन्दोभेदे च ।
छायातनय उ० इत० । यमैरे 'छायाप्रमादयोषम ।
छायापुत्र उ० छायाया पुत्रस्य इव । आकाशे द्रष्टव्ये निज-
आयातुहने छायाकरो इव ।
छायाहृत् उ० ज्ञायामधानो हृत् याक् । यदादौ हृत् ।
छिन्ननी स्त्री० छिन् इत्यस्य नाविकामद कर्त्तुं शक्त्वा-
यने अच् गौरा० ङीप् । (वाक्छिन्नो) हृत्भेदे ।
छिक्का स्त्री० छिक् इत्यस्य शब्दं करोति क्त । कृते ।
छित्तर वि० छिद-वरच् ण् । तद्धृत् । वैरिणि धूर्त्तं हृदके च ।
'क्षियाङीप् । हृदने न० । [अच्छिदत् अचिञ्जत्, छिद ।
छिद ह्येधोकरणे कथा० उ० षक् । अचिञ्जत् अचिञ्जत् ।
छिद्विर उ० छिद-विरच् । कृतादे पावने, रज्यभेदे करारावे च
छिदुर वि० छिद करच् । वैरिणि धूर्त्तं हृदके, हृदग्नये च
छिद्र भेदे अद० घुरा० उभ० षक् । छिद्रयति ते
अचिञ्जत् त । [छोतिमोते तन्मोऽष्टमस्थाने च ।
छिद्र न० छिद-रक् छिद्र अच् ष । दूषणे, गर्ते, अवकागे
छिद्रान्तर उ० छिद्रमन्तर्मध्यं यत् । मते ।
छिद्रित वि० छिद्रित । विद्रे कर्त्तव्यम् ।
छिन्नपती स्त्री० छिन्नं पत्र यस्या । अन्वष्टावाम् । (आकण्ठादी)
छिन्नमस्ता स्त्री० छिन्नं मस्तं यस्या । यदाविदाया विद्याभेदे
छिन्नमस्य उ० छिद्योऽपि रोहतं यत् । तिलहते । सुह-
चा, यज्ञका, केवल्याश्च स्त्री० ।
छिन्नोद्भावा स्त्री० छिदाप्युद्भवति उद्+भू-अच् । पुद्गल्याम् ।

कुलुन्दरी स्त्री० कुलु इत्यस्य क्त ह्याति अच् ण् । (कुलु)
जन्तुभेदे अच्मपि ।
कुट जेदने वा घुरा० उभ० षक् । कुट० पर० षक् ।
कुटयति ते कुटति । अचुष्टुत्तं यच्छुतीत् ।
कुड जेदने त० कु० पर० षक् । कुटति अच्कुटीत् चुकोह
कुप समे त० पर० षक् । अचिञ्जत् । कुपति अच्योषीत् ।
कुप उ० कुप-क्त । कुपे, अग्रे, अपरे, सुदे च ।
कुप जेदे भा० पर० षक् । कुपति अच्योषीत् ।
कुप जेदने त० कु० पर० षक् । कुपति अच्योषीत् ।
कुपिका स्त्री० कुप-कुप । अच्योषीत् (कुपि) । कुप क गौ-
ङीप् । कुरीत्यप्यल ।
कुट्ट सन्दीपने वा कु० षक् । भा० पर० षक् । कुट्टयति ते
कुट्टत । अच्योषीत्-अचिञ्जत् त अच्योषीत् ।
कुट्ट देवने दीप्तौ च अद० वनने मक् । कथा० उभ० षट् ।
कुपति धूर्त्तं अच्योषीत् अच्योषीत् ।
कुप यावने हिक् । यन्ने अक् । वा घुरा० उभ० षक् । पर०
षट् । अच्योषति ते अच्योषति । अचिञ्जत् त-अच्योषीत् त ।
अच्योषति । [मागरे च नि० ।
कुक्क उ० कुक्क । अह्नासो पविष्टि, यदे च । विदग्धं,
कुक्कानुप्रास उ० कुक्क विदग्धस्य श्रियोऽनुप्रास याक् ।
अनुप्रासभेदे अह्नासद्वारे । [द्वारभेदे ।
कुक्कोक्ति स्त्री० कुक्कोक्ति विदग्धाया उक्ति । यकोक्तिरुपेक्ष-
केद जेदने अद० कु० उभ० षक् । कुक्कयति ते अचिञ्जत् त
कुक्क उ० कुद-वच् । कुदेने कुक्को, भावने च । कुद पुण पुणं
कुदयति नीतारती । कर्त्तव्यं यच् । अग्रे, 'महाङ्ग
अद्विभङ्गागा मिति कुमार ।

कुदिक उ० कुद नित्यं यर्षति उक् । वेतवे ।
कुदी जेदने ति० पर० षक् । अचिञ्जत् । कुति अच्योषीत् अच्योषीत् ।
कुटिका स्त्री० कु० कुट-एवम् । तज्ज्याङ्गानि ते शब्दं ।
कुय गती भा० आ० षक् । अचिञ्जत् । अच्योषीत् ।

ज

ज उ० जि-जन-वा ट । जिने विज्यौ, जनके, वेगे, सुतौ
जिने, छन्दोपन्योक्ते पुत्रमर्थमे वर्णने च ।
जज गद्ये सक् । इति यक् । जजा० पर० षट् ।
जजति अजयति ।
जगज्जुः उ० जगतां चक्षुरिप सर्वपापघर्ता, कलात् । सर्वे
जगत् उ० जग-क्विप् नि० । यमौ । जज्जने नि० विद्रे कोके न० ।

जगतप्राण उ० जगतां प्राणो जीवन्मुक्तेष्वाम् । वायौ ।

जगत्साक्षिन् उ० जगतां साक्षीयं सर्वस्य साक्षाद्दर्शनात् । अथ

जगतो स्त्री० गम-क्षिप् नि० । अथिष्या, भुवने, जने, जम्बु

क्षेत्रे, वासुभेदे, दादयाचरपादेके छन्दोभेदे च ।

जगदाधार उ० इत० । वायौ, जगतामाधये च 'कासो हि

जगदाधार' इति सूत्रम् । [हावी'मिति सूत्रम्]

जगद्भाति स्त्री० धा लृप् इत० । इगभेदे । 'जहद्भाति जग-

जगद्योनि उ० जगतां योनिरुच्यति यस्मान् । शिबे, विष्णौ,

चिरश्रमार्थे, कुमारे च । इत० अथिष्याम् । [भैरवभेदे च ।

जगद्भाति उ० इत० । विष्णौ, तदीयलोकेभेदे, विमलापोठस्थं

अगल उ० गल-अन्ते यङ् अच् नि० । सदाकल्ले (गदेर मोडा)

मदनदले पित्तदले भूते च ।

जग्ध नि० अद्-क्ष । भुक्ते ।

जग्धि स्त्री० अद्-क्षिप् । भोजने, चक्षुर्भोजने च ।

जघन न० वक्तुं कृत् जघन-वद् अच् इ० । स्त्रीषा जगिपुत्रो

भागे, नौपी च । 'पीनस्तमजघनया' इत्युद्धट् ।

जघनेफला स्त्री० जघने रज मध्यभागे फलमस्या अमुक्यु० ।

काकोदुम्बरिकायाम् ।

जघन्य नि० जघन-वद् अच् इ०, जघनमिध इवायं यत् वा ।

अधने, चरने, गर्भिते च । अत्रे इ० । जघनमनुगोचरितं

यस्य । पुषा क्षिते ।

जघन्यञ्ज उ० जघन्ये चरने जायते जन-ङ् । अत्रे, कनिष्ठे नि० ।

जङ्गम नि० गम-यद्-अच् । गतिमन्युतम् ।

जङ्गल न० गल यद्-अच् इ० । वने, रहसि च । माने उ० ।

जङ्गा स्त्री० जघन्यते कुटिलं गच्छति गत्यर्थक्य जने

कौटिल्ये यङ-अच् इ० । सुलफजाश्वोरनराद्ये अयमेव ।

जङ्गाकारिक नि० जृ अच् कर्' विलोप इत० ता अस्त्वर्थे

ठन् । जङ्गाय ननेनाजीवति प्रायके (ध उर्ध्वे)

जङ्गात् 'नि० जङ्गा वेगवती अस्त्वस्य लच् । भास्के जङ्गाजी-

विनि । 'हरिष्यैषाकृद्गर्धप्यतन्यहृशम्बरा । राजीरय

तमा हयौ जङ्गाता परिकीर्तिता' इत्युक्ते च स्तमे पु० ।

जङ्गिल नि० अतिमयवेगवती जङ्गास्त्वस्य रज्ज्वच । वेगव-

जङ्गादि'यि'ते भास्के ।

जज युदे भा० पर० अक० सेट् । जजति अजाजोत्-अजजोत्

जज योधने भा० पर० अक० सेट् इति । जजति अजजोत्

जट संहतौ भा० पर० अक० सेट् । जटति अजाटोत् अजटोत् ।

जटा स्त्री० जट अच् । अश्वोयसंलम्बे केपे प्रतिनां पिछा-

यम, रुपादे सटायाम् इत्यादिभेदे, (जट) जटमाखा,

वेदस्य पाठभेदे, रुद्रजटायाम् नतायाम् शतायाम् च ।

जटाजूट उ० इत० । जटाना जूटे (वस्त्रे) समूहे च 'जटा-

जूटसमायुक्तामिति इगार्धाधनम् । [गम्यद्वयभेदे ।

जटामासी उ० जटा सन्त्यते मन-स दीर्घ । खनामस्थाने

जटायु(स्) उ० जटा याति या कु, जट संहतौ अच् जट

संहतमायुरस्य वा । खनामस्थाने खगभेदे, युगुमौ च ।

जटाल उ० जटास्त्वस्य लच् । युगुमौ, बटे, कर्मरे, सन्तके

च । जटायुक्ते नि० । जटामाखा स्त्री० ।

जटावल्ली स्त्री० जटव वल्ली । रुद्रजटायाम् । [वा ङोप् ।

जटि(टी) उ० जट-इत् । बटछले, समूहे च । जटामाखा स्त्री० ।

जटिन् उ० जटा अस्त्वस्य इति । इले (पाकुड़) अस्त्वस्युत्प-

पलपुक्ते इत्यभेदे । जटायति नि० ।

जटिल उ० जटा अस्त्वर्थे इत्यच् । चिह्ने, जङ्गाधारभेदे च ।

जटायुक्ते नि० । जटामाखा, पिपल्या, वषाया, ह्रमन

इले च स्त्री० । [भेदे विभौ (जहुन) ।

जटु(छ)ल उ० जट-उलच् इ० टस्य ठ वा । देहस्थो लण्यचित्

जटुर उ० जायते जटुर्गर्भौ वासिन् जन-अट् ठानादेग ।

कुचौ । उर्ध्वे, कटिने उ० नि० ।

जह नि० जगत घनीभवति जह-अच् ङस्य न । इटानि-

जानमिडे, हिमार्से, छुके, रुद्रिणीने, अमकागे, वेदय-

कृष्णायमर्थे भूयै च । जवे, वीचके च न० । जहयति जग-

करोति शिष्-अच् । अकर्मिष्या भूम्यावकाशं स्त्री० टाप्

जतु न० जन-उ वोभादेग । अलक्ष्णे, लाद्यायाश्च ।

जतुका स्त्री० जत+इवायै कम् । (चामिका) मक्षिभेदे गम्य

इत्यभेदे, जम्बा, शर्षपा, तिर्थक्ष्मणाम्, गिर्याम्बायाश्च ।

जतुकारी स्त्री० जत करोति क अच् ङोप् । जतुकावतायाम्

जतुरसं उ० इत० । अलक्ष्णे ।

जतु न० जन इ तानादेग । खल्लमकययो घनी, कष्ट-

साधोभागस्ततयोरस्त्येव ।

जन जनने जुहो० पर० अक० सेट् घटा० । अजनि । अजकत्

अजजोत् अजजोत् । जनयति जनित । [यति जात

जन जनने दि० आ० अक० सेट् घटा० । जायते अजनिट् । न-

जन उ० जन अच् । लोके पापरयोके, मङ्गलोकादुद्गर्भलोके च

जनक उ० इ० जन शिष्-एत् । पितरि निजिजाधिपे राज

भेदे च । कारणे नि० । [रामपत्न्याम्

जनकसुता स्त्री० जनकस्य सुततया स्वाता । भीमार्देया

जनता स्त्री० जनाना समूहः । जनकसूते ।

जननि(नि) स्त्री० जन-अन् वा ङोप् । भागि, अनिष्टा-

गन्धर्व्ये, दद्यात्, कटुकावा, मञ्जिष्ठायाम्, अलक्तके,
जटामालाञ्च ।

जनपट्ट पु० जना पदान्ते मण्डलं यत् पट-य । ऐमे ।

जनमेजय पु० जन+ज-णिच्-यञ्-सञ्च् । पत्नीपुत्राजपुत्रे,
व्यभेदे । ४० । जन्मेजयोऽप्यत्र ।

जनयित् पु० जन-णिच्-ञच् । धितरि । मातरि स्त्री० डीप्
जनलोक पु० सहोद्योकोपरि मुद्रनभेदे ।

जनवल्गुभ पु० ६३० । येतरोहितहस्ते । जनप्रिये त्रि० ।

जनश्रुति स्त्री० जनेषु श्रुतिरेव न दर्शयिष्यात् । सत्यनिष्ठा-
साधारणलोकप्रसिद्धौ किम्वदन्याम् ।

जनस्थान न० दाहकारणस्य समीपे स्थानभेदे, अवाधार-
स्थाने च । जनस्थाने भ्रान्तमित्युद्धट ।

जनान्तिक न० ६३१ । जनसमीपे, अप्रकाशे, विपत्ताकारेणा
स्थानप्रसाद्यान्तिके जनान् । अन्योपामन्त्रणं यत् कान्
जनानां तज्जनमानिकमित्युक्ते नाटकैर्भिनयकर्तृरथो
न्यस्यमाणश्च यः ।

जगद्भन पु० जगद्भनं वाक्येति चाभिष्टमसौ अर्द्ध-याचने
कर्मणि व्युट् जन् जननमर्द्धमिति वा अर्द्ध-हिंसायां व्यु
त् । तिष्ठौ ।

जगत्त्रय पु० जगतां त्रयोविधमथ । मन्त्रेषु ।

जनि(नी) स्त्री० जन-भावे इन् वा ङीप् । उभयौ बाभूव-
। भावमर्त्त, जायते गर्भोऽस्याम्, नायाम् । मातरि, कुषाय,
जायावाञ्च । जायते आरोग्यमनया । ज्येष्ठभेदे जन्मकावाञ्च
जनुस् न० जन-ङि । जलसौ ।

जनु नृ स्त्री० जन उ वा ङङ् । उलसौ ।

जनेष्ट पु० जनानामिष्ट । उद्धरहस्ते । उद्दिनामोषधौ, ज्ञातीपुत्रे
एरिद्रायाम् जन्मकावाञ्च स्त्री० । त्वाभिमानिनि जीवे ।

जन्तु पु० जन ह । जननमोषे प्राणिनि अविद्यादोषात् टेह-
जन्तुसौ स्त्री० जन्तुभिः कायति प्रकाशते के-क । जायावा,
मस्याङि कीटं प्रकाश । हिन्दवे च ।

जन्तु पु० जन्तून् लभोन् इति टङ् । गीजपुरे । विष्टके,
हिन्दुनि च न० । प्राणिप्राक्ते त्रि० ।

जन्तुफल पु० जनवर् कवेऽक्ष । उद्धर ।

जन्तुमारी स्त्री० जन्तून् क्रमोन् सारयति च णिच् यञ्च उभ०
निष्कृते (निमकी) । [तल हि मञ्जुकीटानां स्थिति ।

जन्तुवा स्त्री० जन्तून् कीटान् सारि वा-क । आगत्ये
जन्म न० जन-मति । उलसौ, याद्यद्यसम्यक्, गर्भावासी
मिति सारणेन हेतुमहत्वे, ग्यावाद्युक्ते अपूर्वदेहादिभि

सम्यक्, ज्योतिषोक्ते उन्मनस्ये, सादृष्टिके दशमे जन-
विभे च मन्त्रे, कन्मन्ने च ।

जन्मभास पु० ६३० । 'आरभ्य जन्मदिवसं दास्यत् विगृह्णानि
च । जन्मभास स विज्ञेय वर्ज्योऽनं सर्वकर्मस्वित्युक्ते जन्म-
दिनावधिके त्रिं प्रतिनामर्त्तं भासे ।

जन्मान्तरं न० अन्यत् जन्म भव० । भवान्तरं परावर्त्ते ।
जन्माष्टमी स्त्री० श्रीदृष्टव्य जन्मतिथौ सप्तम्यान्ते ग् याव-
यस्य दृष्ट्यादस्याम् ।

जन्मिन् पु० जन्मास्यस्य प्रीत्यादि० इति । प्राणिनि लीये ।
जन्य त्रि० जन कर्त्तरि यत् । दायागाने । जन-णिच्-यत् ।
उत्पाद्ये, जनने च । जन्मं यथ दृष्टुमिच्छति वा दत् ।
नयोदात्तातिमित्यध्यक्ष्येति त्रि० । अर्द्धे, परोपादे, प्रीती,
पुष्टे, ऐचे च पु० । भासे यत् । जनने न० । मातृव्य
स्यावा स्त्री० । [पीत् जलपीत् ।

जप उच्चारणे वाचि च स्वा० पर० सक० सेट् । जपति जपता
जप पु० जप-ञच् । वेदमन्त्रादेरादौ सकृदुच्चारणे 'जपस्त-
स्त्रापर्यं ध्येयसंयुक्तीकरणं ह्ये इत्युक्ते मन्त्रादिप्रापणे च ।
जपा(रा) स्त्री० जप-ञच् वा पठ्यत् । सनामस्याते ह्ये तत्पुमेच
जप मेघुने स्वा० पर० सक० सेट् । जपति जपन्तीत् ।
जप मेघुने स्वा० पर० सक० सेट् इदित् । जपति जपन्तीत्
जप जपने भा० आत्म-याक-सेट् इदित् । जपते जपन्ति
जप गार्धे घुरा० उभ० सक० इदित् । जपयतिने जपयन्तीत्
जप जपने भा० आत्म-सेट् । जपते जपन्ति । [जान्ता
जप भने स्वा० पर० सक० सेट् । जपति जपन्तीत् । जमिता-
जमटग्नि पु० परधुरामस्य धितरि उभिभेदे ।

जम्बती पु० हि० व० । जाया च पतिश्च ह० जायाया जम् ।
टस्यौ स्त्रीपुरुषयो । [पडे, चैरावे, जेतन्याश्च ।

जम्बान पु० जम्ब-यञ् जम्बालासति आहते कान्ठा च ।

जम्बालिनी स्त्री० जम्बा+जम्बल्ये इति । मद्याम् ।

जम्बीर पु० जम्-विच् बीर-विशालौ क कर्म० । (गोदानेव)
हृत्तमेदे, मन्त्रके, बिमार्ज्ये च ।

जम्बु(म्) स्त्री० जम्-ङ् नि० मुक् १५० वा ऊट (जाम) । इति
ख्याते हस्ते । तस्या फले जम्बु तस्य वा लुप् । जाम्बवम् ।
वा हृत्वे । जम्बु चायम् ।

जम्बु का उ० जम्बुरव कायति के-क । (गोदारजाम) इति
ख्यात हस्ते, खोमाहमेदे च । सार्धे कन् जम्बु शब्दार्थे
जम्बु द्वीप पु० जम्बुद्विचिह्नो द्वीप गणः । समुद्रोपर्यो
सनामस्याते द्वीपभेदे ।

जम्भक पु० जम्भ उलकादि० नि० । शृङ्गाले नीचे, वरुणे,
जम्भकाय व (गोला-जम्भ) जम्भामे स्त्री० ।

जम्भ पु० जम्भ भज् । दैत्यभेदे, दम्भे जम्भीरे, चण्डे, हुनौ, तृणे च ।
भावे भज् । भवणे जम्भणे च । यः । जम्भया स्त्री० ।

जम्भभेदिन् पु० जम्भ दैत्य भिनत्ति भिद-भिनि । इन्द्रे
जम्भभेदनादयोम्यत् ।

जम्भाला स्त्री० जम्भ जम्भा लाति ला क । राजसीभेदे तस्या
कारणे ज्वरनागात् ज्वरनागे च तस्यैव जम्भाला अपि
भावात् 'सुसङ्गोत्तरे गोरे जम्भाला भाव राजसी'ति ।

जम्भ पु० जि भाते कश्च । गङ्गामभिभावेन नारायणमार्गचरे
'एतो हौ पावर्गौ मल्ल जयो विजय एव'ति भागवतम् ।
विराट् । रण्ये घुमसक्तौ यधि वरे च ।

जयतङ्गा स्त्री० जयच्छविका टङ्गा । वाद्यभेदे ।

जयद्वय पु० जयन् रयौ वक्ष । सिन्धुराजे दुर्योधनप्रतिनी-
पतौ खनामख्य ते जये, खल्ये, मोक्षे च ।

जयन्त पु० जि भाज् । इन्द्रस्य उमे चण्डे, घिरे, विराट् । इन्द्रस्य
घुमसक्तौ भीमे च ।

जयन्ती स्त्री० जयति रोगान् अन्त्यायौ भावि वा जि-शब्द
होय । जरायाम् मादेत्याम् दुर्गामेदे 'जयन्ती मङ्गला का-
शीति मन्त्र । पताकायाम् जयन्तीहणे, 'रोहिणीषष्ठिता
हण्य' साधे च श्रावणे । इत्ये । शङ्करालादधोक्षिम् कलयादि
यदा भवेत् जयन्तीनाम सा प्रोहे भुक्तलघवे योगभेदे च ।

जयपत्त व० । जयपत्रम् पत्रम् । पूर्वोत्तरक्रियायुक्तं विधिं
दानं यदा न्य । भद्रद्वारं जयिने लेख्य जयपत्तं तदु-
च्यते' इत्युक्तं पत्रे ।

जयपात पु० जयेन भजप्रयेन भाजयति पात कश्च । खनाम
ख्याते चारकफलके हणे । इतः । विष्णौ, जये च ।

जया स्त्री० जि-कश्च । हृत्तिव्याम्, जयन्त्याम्, दुर्गाया, तत्
सङ्घर्षा, गणिकारिकाया, विजयायां (भङ्गा) प्रजाकामेदे,
बीकङ्गुल्याय मू, यानाहणे ज्योतिषोक्ते 'जयोदशस्तमो चैव
हतोया च जया सत'त्युक्ते ति सचसुदाये च ।

जय वि० जय गमय जि-यत् प्रयज्यौ तर्धे नि० । जेतु शक्ते
जरट वि० ज-जरटश्च । कर्कशे, कठिने, पाण्डौ, जीर्णे च ।

जरा पु० न० । जू खिन्वन् । जीरके, हिङ्गुनि, औषधे,
कण्ठोपधौ च । काशभेदे पु० । कण्ठजीरके स्त्री० ।

जरत् वि० जू यजन् । हरे, जीर्णे, जरायुक्ते, उरातने च ।
'क्षिप्या जरती ।

जरत्का पु० ममसादेया पत्नी मुनिभेदे । ममसादेया स्त्री०

जरद्वय पु० जरन् गौ यच् चणा० । हरीले, गृध्रभेदे च ।

जरन्त पु० जू-माच् । मरिषे । जीर्णे वि० ।

जरा स्त्री० जू-कश्च । शैवस्यापादाकादस्याभेदे ।

जरायु पु० जराभेति जुष् । गर्भावरणकर्षाणि गर्भाभये,
चटादौ पक्षिणि च ।

जरायुज वि० जरायुगो आयते जग-ङ् । 'यशस्य शृङ्गायैव
व्यालाद्योभययोदय । रक्षासि च पिशाचाश्च सतथाश्च
जरायुना इत्युक्ते पञ्चादिमत्तयानेषु 'यत्त चर्माकृति
छन्दा जरायु सा निमद्यते । एकमोषितयोर्योगसक्तान्
सजायते यत । तत गर्भो भवेद्युक्तात् । तेन प्रोक्तो जरा-
युज इत्युक्ते गर्भे च । [द्विद्युत्तमिन्द्रकौ न्यभेदे ।

जरासन्धः पु० 'अरया सन्धितो यस्मात् जरासन्धस्तमोऽभव
जख्य पु० न० जू-जम्भ । जम्भामे । [अज(र्षी) कर्षी (र्षी, तु
जर्षी(र्षी) कर्षी भर्षने च तः परः सकः सेट् । अर्ष(र्षी)ति
जर्जर इ० न० । अर्ज-यर्जन् । एकध्वजे, गैलके, गम्भूज्ये च ।

जीर्णे वि० । [हृदये । जीर्णे वि०

जर्जरीक वि० जर्ज-रैवन् परंरीकादि० नि० । शङ्खिन्द्रे
जर्भो जगौ निन्द्याह तः परः सकः सेट् । जर्भति कजर्भति
जर्भित इ० जू-विच् कश्च । अरयति । [अजर्जरीत् ।
जर्भो भर्षने पुनौ रक्षणे च आः परः सकः सेट् । जर्भति
जल व्याख्यादने उराः चभः चकः सेट् । जालयति । ते
शयीजलत् त । [अजर्जरीत् । जल जाह ।

जल तीक्ष्णतादिभवने आः परः सकः सेट् क्वादि । जलति
जल्य वि० जल-कश्च । जडे । उदरे, हृदये गम्भूज्ये, ज्योति
षोक्ते सम्भाविते पदार्थस्थाने, पूर्वोपादानस्थाने च न०

जलकण्टक पु० जलस्य कण्टकद्वय । शङ्काटके । (पानकट)
कुम्भीरे च ।

जलकपि पु० जले कपिरिव । शिखारे जलजम्भेदे (वोहक)
जलकरङ्ग पु० जलस्य करङ्ग इवाभावर । भारिकेले, मेले च ।

जले करङ्गद्वय । शङ्खे जलसतायाह ।

जलकाक पु० जले काकद्वय । (पानकाकौ) पक्षिभेदे ।

जलकुन्तल पु० जलस्य कुन्तल क्षेत्र इव । शैवाले ।

जलधर पु० जलेधरति धर-टक् । पादादिषु जलजन्तुषु ।

जलज पु० जले जायते खज । शैवे शरीररक्षे हिष्णक
हन्ते, मास्ते ज्योतिषोक्तेषु कर्षट्प्रोममकरान्याईरागिषु च ।

जारभेदे, यजे च न० । शङ्खे पु० न० । अजजातभावे नि० ।

जलजन्तु पु० इतः जलस्येव पादादिषु, प्राणिषु । [(जीक)
जलजन्तुका स्त्री० जलजन्तु-अस्त्रावे कन् । जलोकादाम्

जलद ५० जन्म ददाति दा-क । मेघे, कर्पूरे च जलदातरिति ।
 जलदागम ५० जलदागमागमो यच्छिन्ना काले । वर्षाकाले
 जलधर ५० जनानां धर- छ-अच् । मेघे-कर्पूरे, यच्छे, तिसि
 मष्टये च । जलधारिणि मि० । [छन्दोभेदे च ।
 जलधरमासा स्त्री० ६५० । मेघपङ्क्तौ, दादाधारपादकै
 जलधि ५० जलानि धोयन्तेऽयं भा-वि । मष्टये । त्रयोधि-
 प्रभतयोपयत्, चतुष्टयायां शंखाभेदे, 'जलधिधान्यं
 मध्यं पराद्यधि'ति स्त्रीभवती । [विश्व ।
 जलधिजा स्त्री० जलधेर्जायते जल-ड । छष्ट्याम् । [वृद्धा-
 जलनिधि ५० कलानि निधोयन्तेऽयं मि-धा-वि । चतुष्टे चतु-
 जलनिर्मम ५० जलानां निर्गम । नद्यादे जलभ्रमणे, अधि-
 तस्य जलस्रोतगती, प्राकारादिषु जलनिष्कारजलजानके च
 जलनीमी स्त्री० जलं नीलयति नील+तत्करीति णिष्+अण् ।
 गौषाढे । श्वारे कर्तुं जलनीमिकायम् ।
 जलघटजा स्त्री० जलस्य ङङ् उपरि आधते जन ङ । गौषाढे
 जलप्राय न० जलं प्रायं मम । जलघट्टे देशे ।
 जलहय ५० जले प्रवर्तते मु-अच् । (वदविराज) जलजन्मभेदे
 जलमुहुद न० ६५० । जलविष्णे । [प्रहस्तरहविहते
 जलमङ्ग ५० जले मङ्गुलि निरन्तराजमौलिकञ्जनात् ।
 जलमार्ग ५० ६५० । गवाक्षम् (माला) (नरदमा)
 जलसूच ५० जलानि सूचति सूच-किप् । मेघे ।
 जलमोद न० जलेन जलयोगेन मोदयति धेनि-उद्+णिच्
 अच् । उगीरे (विशारदम्) । [विशारदम् ।
 जलयन्त्र न० जलानासूत्रेणैवाद्यं यन्त्रम् । (कं हारा) म्याति
 जलवल्कन ५० जलानां वल्कन इव । कुशिकायाम् ।
 जलविषय न० एवे गुलादादिषंफलानौ ।
 जलधेतस ५० जले जातो वेतसः शाकः । वेतसभेदे । [च
 जलव्याल ५० जलस्थो व्यालो द्विष । मर्मभेदे, वृत्तरक्षणि जलौ
 जलशास्त्रिण ५० जले चतुर्दश गते शी-र्णनि । न रायथे ।
 जलशुक्ति स्त्री० जलस्य शुक्तिरिव । शूलैः ।
 जलशूक न० जलस्य शूकप्रभम् । गौषाढे ।
 जलशूकर ५० जलस्य शूकर इव । कुशीरे । [जीक
 जलसर्पिणी स्त्री० जले सर्पति सर्प-णिनि । असीराणाम्
 जलरक्षिण ५० जले रक्षी । बाह्यान्ते जलजलो । उत ।
 जलस्यै रक्षिण्ये जलभेदे ।
 जलपास ५० जलानां पाश इव एवम् । फेजे, यच्छेने च
 जलपाश ५० ६५० । तदग्रादी जलपाशे, चतुष्टे च । जलपा-
 शी यत् । यच्छेने । उगीरे न० । जलपान्ते वि०

एवं अनाग्रयाद्योऽयं जन्मा श्वार्ये गोधा ।

जलाद्री स्त्री० जलेनाद्री । जलेनाद्रीत च जने ।
 जलाखूक न० ६५० । गालूके मग्रादिहन्ते मग्राण्यन्ते च ।
 जलावर्त्त ५० य + वृत्त-णिच्+अच् ६५० । शतो जलानां भ्रमणे
 जलूका स्त्री० जलकोको यस्या ५० । जलौकायाम् ।
 जलेचर ज० जले चरति चर+टक्+अण्+अच् । हंसादौ ।
 जलेन्धन ५० जलाभ्येन्धनानि यस्य । बाह्याण्ये । [हं
 जलेच्छा स्त्री० जले रोहते-हृङ्+अच् कणुक् ५० । पटुमिनी
 जलेशय ५० जले शयति शी-अच् अणुक् ५० । भक्त्ये ।
 जलेश्वर ५० ६५० । वरुणे, यच्छे च ।
 जलोच्छास ५० जला दुष्पञ्चकस्य उद्+हृङ्+अच् । प्रहृङ्-
 जलस्य निर्गमणार्थं, यधिरुजस्य चर्मोत्पन्नं च ।
 जलोदर न० जलप्रधानमुदरं वायाम् ५५० । उदरादयोरुभये ।
 जलोद्भावा स्त्री० जले उद्भवति उद्+भू+अच् । सत्यमाश्रमादे
 जलोकस् स्त्री० जलकोषो वयतिरस्याः । (जीक) स्यात्वा
 रक्षणायाश्च । यधिरवन्ते व-व ।
 जलौकस्य ५० जलकोषोऽस्याय अच् । (जीक) रक्षणायां
 जलौकसेन रक्षाकारिणिपुत्रेण मेघाजनेनेति यावद्वत्ता
 जलौका स्त्री० उच्यते नि० क जलकोषं स्यात् यस्या ।
 (जीक) रक्षणायाम् ।
 जलप वागि श्रेये आ- पर-कक- श्रेष्ठ । जलपि अजन्मेत् ।
 'नमि प्रत्येन कल्यणिभयम्' इति न्यायमिति नमि ।
 जलप ५० जलप-अच् । परमतरि कारमुपार्थं अमाम्बयन
 इमे व श्रमभेदे, तत्पदमलो कदादयं वाटे, कपने च ।
 जलपकि मि० अन्य पाकम् । यच्छेदितवायवतमणी-वापाश
 जल कथते चुरा० उभ-वाक-श्रेष्ठ इति । अध्यायि-ने उच्यते
 जल ५० जु-अच् । वेते ।
 जवन ५० जु-अच् । वेगवति गोत्रेने शेटक । (श्रेष्ठभेदे, जाति
 भेदे च । (परवत्) स्याते वक्ष्येभेदे ।
 जयमिका स्त्री० जयम्वस्यां कृ-लृट्+णिच् कम् । जयाम् ।
 जयस न० जु-अच् । यामे ।
 जयिन ५० जयि-अच् इति । जेटके, उच्ये च । वेतपति मि०
 जय महे आ० उभ-मक-श्रेष्ठ । जयति ते यार्थ-अच्+अच्
 जय मोमये दिश-पर-कक-श्रेष्ठ । जयति अजयन्-जया-
 शीत् यज्योत् । [यजोत्पत्ति न ।
 जय महे कदाते ॥ जय- उभ-मक-श्रेष्ठ । जयति ते
 जय रचये च-उभ-मक-श्रेष्ठ इति । जयति ते यार्थ-अच्
 जयतुस्यामी स्त्री० जय-श्रेष्ठम् । जयति ते, यार्थ-अच्

जहदजहल्ललणा भो० जहज अनहज साधोवा ताहमी
 लषणा । पाथ्यायैकदेवत्यागेकदेशहमी लषणायाम्
 यथा सोधयै देवदत्त द्रव्यत्वं तत्कालैव कालरूपार्थयागेन
 केवलदेवदत्तमाधार्यगेयनात् पाथ्यायैकदेशहमि ।

जहन्मनायां लक्षणायां । यथा आदर्शतम् ।

अहं पुं चन्द्रशेखरे राजविभेदे येन गङ्गावतरणकाले गङ्गा
पीतेतिपुराणम् । [गङ्गायाम् ।

जडतमया स्त्रीः जडोक्तान्वेष तदुदरं गत्वा ततो नि सरणात् ।
जडसप्तमी स्त्रीः वैशाखशुक्लसप्तम्याम् ।

जागर पु० जाग्रत अप्। निद्राभावे जागरणे, अवचे च ।

जागरित न जात त । इन्द्रियविषयोऽप्यभिव्यक्त्या-
 याम् । जीवो हि सत्तादिहेतुर्भूतानाम् इन्द्रियविषया-
 म् । अत्रमेवैष स्वप्नविषयान् व्यवहारिकाद्य मयार्थान्
 यस्माद्यवस्थासामुभरति तज्जागरितम् । कर्त्तृ-त्वं ।
 जागरणयुक्ते वि० । विषयस्य जीवे

आगरहितस्यान ड० आगणितं व्यागमस्य । वेदान्तोक्तं
 आगच्छत वि० आगच्छ जय । आगच्छयसि, व्यागमस्य च ।
 आगच्छ्या स्त्रो०आगच्छ-य । आगच्छे । व्य । आगच्छाव्यत्र । [रित्
 आगच्छ विज्ञाप्रति यद्-अ०-र०-यस्य । सेट् जय० । आगतिं चआग
 आगच्छति ड० आगच्छ क्तिन् । कर्मो, क्यप् च ।

जायतु न० जाय-जात । इन्द्रियादिभि विषयज्ञानबोधमा-
बन्धन्याम् । तद्वति वि० क्षिवा कोष ।

अङ्गिण पु० जङ्गले भव, दत्त मोहित यस्य वा अण्। करिष्णवे
अतो निर्भमदेगे ऋत्विग्दिग् मध्यं कुरुदेवमोयस्य देमे
च तद्देवस्ये वि० म० व०।

आङ्गलिक इ० जन्म परिशीलनमक्ष जन्म दम् । विषये ।
 आङ्गलिक इ० आङ्गल्याविषयिका चरित उक् । विषये ।
 आङ्गली स्त्री० आङ्गलेदियम् चम् स्त्रीम् । विषयिद्यायाम्,
 अङ्गल्यायाम् ।

जादुली स्त्री. मन-यह ठहरे नि. होए. निरिद्यामा ।
जादुय नि. जहायामजीरनि वेतवादि. ठह. भारवे,
महाजीरनि । उठे पु. । [ब नि.]

जातं न० जन-३ । शुद्धे, अर्थे, अग्रजि च । उत्पत्ते, प्रसूते
जातकं न० जातस्य दितम् कर्तु । जातस्य शुभाशुभनिर्वाहने
इह जातवादी पश्ये, जातवर्णने सख रते च ।

जातकर्मणः भवः जातस्य कर्मणः भवः भविष्यमाणादि ।
वस्तुतया ।

जातभात वि० जात एव भवति । सद्योजाते बालकादौ ।
जातरूप न० जात रूपमस्यै प्रशस्तवर्णे, स्वर्णे ।

जातिवेदस् ५० शातान् प्राणिन विन्दते जठरानस्येन विद-
 , समे असन् । वहौ, चित्कहे च ।

जाति स्त्री० जन-तिन् । जन्मनि, अतुलनकारुद्रिजनन
समये, अवनत्यङ्गे सखदुपदेवत्यङ्गे च धर्मभेदे, यथा गोवि-
नतुल्यत्वादि आह्लासलक्ष्यत्वादि च । व्याकरणेति पौष्ठा-
खपत्यालक्षणे गोत्रे, वेदयाख्याभेदे च । न्यायोक्तौ वाचक्यं
वैधर्म्याध्याय्यं च द्वित्रिरूपेणाध्याय्यादिवाक्येषु द्वय-
दानक्ये वाक्ये, बहुजादिषु सप्तच खरेषु, व्युत्पत्त्याभेदे,
पुल्लग्न, आत्मलक्षणा, काव्यिके, छन्दसि, आत्मिके,
सालख्या, (पानेली) उद्यमधानहृषे च ।

जातिकोप नः जान्या कोपनिव (जायकल) जात्याम् जय-
ज्याम् स्त्रीः स्त्रीयः ।

जातिब्राह्मण पुं. जात्या ब्राह्मण । 'तप शुद्ध्याया यो
 होनो जातिब्राह्मण एव स' इत्युक्ते निम्नो विभे ।

जातिशस्य न० जात्या, यस्यम (जायफल) जातिफले ।

जातिमूर्धनि वि. जाति पूर्वजन्म परति सन्-शब्. । अतीत
जन्मह तानमृतियुक्ते जने ।

जाती स्त्रीः जन तिष्ठन्तीषु । मानव्याम् (चाम्बो) तत्पुत्रोऽपि
जत भेदे च यस्या कस्य (मायकच) ।

जातीफल न० ६३० (आयफल) प्रतिव्याप्ते फले ।

जातीय वि. जातीय भेद छ । समाजजातियुक्ते समातीय
विश्विष्टत्वात् जातीयप्रत्यय । प्रकारार्थे । यथा तार्किक
जातीय तार्किकप्रकार । (अविच्छेद, निर्वेधे च ।

जातु बन्धुः वै-शब्दे तु । कदाचिदथर्थे, शब्दे निरुद्धायां
जातुधान उः जातु कदाचिद्व्युत्पत्त्यां प्रायः धनवर्धनायनस्य ।
यावत् । [निर्भते पदार्थे ।

जातुय नि० जतनी दिवार अण् पुनागम । जतुनिवार-
जातुकर्या ३० छानिजेदे ।

जातेति स्त्री० वज्रं किन् इति जातश्च सव्यारभेदं दर्शय्या
इति दानभेदे । जातवर्णात्ये सव्यारभेदे ।

प्राप्तोच पु० ज्ञान भाद्रपद्यावस्य उद्या टक्षमसः । यादृ
प्राप्त्य नि० आती भव यद् । कुक्षोने, मेरे, क्षामे च ।

रात्यन्ध्र विजाग्री जगत्प्राप्तम् । जगत्प्राप्तम् आश्रयम् च
रक्षतेति वदतु ।

इत्युत्तरं न० कथा व्यासिषुपाया शास्त्रावध्याया-
 चरम् । व्यासोक्तं ननु दृष्टम् ।

जानकी स्त्री० जनकसेव्य इच्छित्वेन यत् । सीतायाम् ।
 जानपदं मि० जनपदे भवः, तत आगतो वा यत् । देहस्य
 देहादागतं च । जनपदानो ह्यौ स्त्री० डीप् ।
 जासु न० जन-जुष् । ऊर्जज्जुषोर्मध्यभागे (यस्य) स्यात्
 कन् अयैवायं । [रामे] ।
 जामदग्न्यं पु० जमदग्नेरथस्य यज् । जमदग्निपुत्रे परम-
 जामात्यं पु० जायां माति मिथोति मिथोति वा यत् । इच्छित
 पत्नी, वल्लभ, स्नाति च ।
 जामि स्त्री० जन-मिष् मि० उडिः । जमिन्वा इच्छित, सुपायां,
 कृत्स्निदा, चक्षित्वस्त्रियाम्, 'जायते' याति नेहा' 'ति कृत्
 आश्वत् पु० रामाद्यमभिदे भङ्गुराजे ।
 आश्ववती स्त्री० आश्ववतीऽपत्ये स्त्री । कृष्णस्य भायाम्भेदे
 आश्वपतकस्यायाम् 'आश्वः आश्वः महाबाहो । नृपु
 आश्वतोतृते'ति सूत्रेण च । नामदभन्याम् ।
 आश्वमदं न० जश्वदे भवम् अयम् । सर्वे 'तीरमृतं तद्वत्
 प्रायः सुचवायुगिरिषिषा । जाश्वं नदास्यं भवति सुचवं
 विश्वभयमिच्छते सुचमभेदे (तद्वत् जमुरसस्य) धुमरे च
 जायक न० जयति गन्धर्वान् जि-एतुम् । पीतस्यै सुगन्धिका
 दाया स्त्री० जन-यत् । 'पतिर्भायां चंद्रवत्यं गर्भमिच्छे जायते
 जायासाम्नि जायात्' गदस्या जायते पुनरित्युक्तायां
 * स्त्रियाम्, ज्योतिषोक्ते लज्जताः वज्रान् प्याने च ।
 जायाजीर पु० जायया जीवति जीव-क । गदे ।
 जायासुजीविन् पु० जाय-सुजीवति यस्तु-जीव-विनि ।
 नडे, वेयासतो, वडे, डु-य्ये च ।
 जायु पु० जायति रोमांस्त्रि उष् । औषधे ।
 जार पु० जोर्यतेऽनेन कृ करणे वज् । उवपती ।
 जारज मि० जारज् जायते जन-ड । अनिपुणाशस्यवयवि-
 जाते जुर्येगोलेके च पुत्रे ।
 जारणी स्त्री० जारयत्यथा पु-ज-करके लुट् । म्यजजीरके
 जान पु० पु० जन मस्वरणे धञ् लन-घातने, शिष्-यप्, जये-
 नियते क्तल्यप् । कटम्बहने गवाक्षिदे 'गणजानैर-
 भिनिष्कतन्व' इति भट्टिः । मन्त्रधारणां च शस्त्रजनिभित्ते
 सनामस्यात आनाये, यस्मिन्कालिकायां धुमके, कन-
 पस्यादिवारकां धामे च । यस्मिन्काले समुहं दम्भजाने च
 न । भायं फन् । महाकाष्ठे पु० । मोवककने य-
 कनिहान्मृते, चारके च न० ।
 जामकारत पु० ज-कृतं ह्ये० । जानस्य सविज्ञादिघातमपि
 याग्य एते-मर्कटे (याकृत्या) माघस्य सतिवस्य च ऊर्ध्वरेभिः

जालन्धर पु० विगतोऽस्ते देगे वदेयस्ये जने, व० व० ।
 जालपाट् पु० जालमिव घाटाभस्य पाट्वात् । हंसं (गरादि)
 पक्षिभेदे च । [भेदे] ।
 जालवर्चुरक पु० जालाकारो वर्चुरकः । (काटाववला) इव
 जालिक पु० जातेन चरति जाल-उड् । वायुरिके लज्ज-
 जीविनि, कैवर्त्तं, मर्कटके च । जालोपजीविनि मि० ।
 जालिनी स्त्री० जाल-यन्त्रस्ये इति । चित्रभागायां, कोषात्
 क्याम्, (किञ्च) यस्याः पक्षकस्यकोवे हि जालवत्त्वम् ।
 जाली स्त्री० जालं विद्यतेऽस्याः व्यञ् गौरा० डीप् ।
 (किञ्च) लताभेदे । [यामभन्याम्] ।
 जाल्म मि० जालवति अपवारयति म । घाते, मूत्रे, क्रूरे,
 जावात्त पु० जावात्तया ययत्तम् यज् । मुनिभेदे ।
 जाल्मो स्त्री० 'सामुद्रात् पुरादायां यज्ज-संभय कोषतः' ।
 तस्य कन्यास्वरूपा च जाल्मो तेन कीर्तिते'त्युक्तमिदं च-
 वाया गृह्णावाम् ।
 जि जवे भा० परं यक० यजिद् । जयति व्यजिर्गोत्र ।
 जिगीषा स्त्री० जि-सन् य० जयेच्छायां, वज्रं, वयमे च ।
 जिज्ञासु पि० जायतिच्छुः जा-सन् उ । जायतिच्छुः, उच्छर्त्तं च
 जित न० जि-भावे ज । जवे । कर्षणि श्च । अभिमूर्ते पराजिते
 जयस्ये, वजीरते, यायसीकते च ।
 जितकाशिन् मि० जितेन जवेन कायते प्रकाशते इति ।
 जिताहने, जयिनि च । [जितेन्द्रिये] ।
 जितात्मन् मि० जित वजीरत आका इन्द्रियं सन्ने वा जेन ।
 जितेन्द्रिय मि० जितवति वजीरतामोन्द्रियाय जेन । 'सुता
 ददा तवा यथा भुजा मारता च यो मरः । न ह्ययति
 य्मादति वा यदित्ये जितेन्द्रिय इत्युक्ते कर्षणिपाट्पये
 शाने जने । कामद्विहसे पु० ।
 जित्य पु० जि-यज् । दृष्टके लज्जमिधमीहरणार्थं यज्जकादे
 (मरः) शस्य स्त्रोति जितकाशिकी ।
 जित्वर मि-स्वरम् । जयमोले । श्रिया छोप् ।
 जिन पु० जयति गंगारं जि-जुष् । गुरे, विष्णो च । जिगरे मि०
 जिस मले भक्त पर० यक० डिट् । जेमति यजेमोत्र ।
 जिदि जिवायां म्या-य-यक० चेट् । जिरोति यतिरायाम्
 जिव प्रोचने भा० पर० यक० चेट् इति । जिघाति यजिभ्याम्
 जिघ मले भा० पर० यक० डिट् । जेपति यजेमोत्र ।
 जिष्णु पु० जित-यज् । कर्तुं, दम्भे, विष्णो, यज्, यज्
 च । जिगरे मि० ।
 जित्ति मि० जा-स्य द्विवाट् इति । इतिने, मले, तारवसे च

जिह्वाम् पु० जिह्वां गच्छति गम-ड। सपे, मन्दहजे च। मन्दगे,
कुट्टिचे च वि०।

जिह्वा स्त्री० चेदि अन्त्या लिह् व नि०। *रसज्ञानेन्द्रिये
रसनायाम्। [विषमरखावेस्त्वे विषमभेदे

जिह्वामूलीय इ० जिह्वाम्बे भवः क। कवाम्ब्यां प्राक् अर्ध-
जिह्वारद पु० जिह्वैव रदोदन्त्यवर्षणसाधनं यस्मै। दन्तहीने
लिह्यैव वर्षणकारे सते। [इह, जरति, चर्मपटे च।

जीम लि० ज्या-ययोहानी कर्त्तरि क्त्वा धर्मधारण दोष्य।
जीमूत पु० ज्या-क्तिप् जो- तदा जरया भूयो बद्धं सूचयन्ने
क्त। अयति नभः, जीयते वायुना वा जि-क्त मूट् टीक्ष्ण
वा। मेघे, सप्तके, पर्वते, हृत्तिक्के, देहादृष्टे, इन्द्रे
पौषातकीलतायाम्। [(जीरा) ख्याते पदार्थे

जीर पु० ज्या-रङ्। जीरणे, खण्ड्ये, अग्नौ च। संतायां कन्।
जीर्ये पु० जु-क्त। जीरके। शैलजे य०। जरायुक्ते लि०।
स्व-लजीरके स्त्री०।

जीर्णपर्या इ० जीर्णानि पर्यायस्य। जदत्वे। पुरातनपत्र
मुक्ते लि०। कर्म०। पुरातनार्थे न०।

जीर्णो स्त्री० कृतिन्। जीर्णतायाम्।
जीर्णोद्धार इ० जीर्णस्य भग्नमन्दिनूदेरुद्धारो यत्। संस्कारभेदे
जीर्दे प्राणधारणे भ्या० मर० वाक्० चेद्। जीमन्त अजीवीत्।
धिष् अजिजीवत् न अजीविषत् न।

जीव पु० जीर-क। देहाभिसानिनि आत्मनि भगुप्याधि कीट
पर्यन्ते वेग्ये 'प्राणान् सौमित्ररूपेण धारयन् जीव उच्यते'
इत्युक्ते प्राणिनि। करणे वज्। जीवनोपाये। जीव-विष्
अच्। इजभेदे। भावे घञ्। प्राणधारणे।

जीवक पु० जीवयति जीर-विष् श्चुम्। जीवधभेदे। मीत-
यावे ह्ये चयये च। जीवके, ह्यजाजीविनि, जीव्यात्
आगिनि युज्। आयादमानजीवने जने लि०।

जीवधन इ० जीवदा धनोभूति सैव शशिशमकवय यस्मै।
हिरण्यगर्भे। [चकोरपरिवर्ति

जीवजीव पु० जीवान् जीवयति दशनेन हृत्तिक्करत्वात् क।
जीवज्जीव पु० जीवान् जीवयति यच्। चकोरे, इजभेदे च
जीयन् न० जीव्यतेऽनेन जीव-न्पुट्। इतो, छडे, यजानि,
मैयङ्गोने च। भान् न्युट्। प्राणधारणे। जीवयति
विष्-ल्। पुनरे जीवकौपथे, वायौ, क्षुद्रफणकहजे च पु०
जीवगयोनि स्त्री० इत०। न्यायोक्ते देहे प्राणवध रकारणे
अतीतिरूपे यत्नभेदे।

जीवनतेज् पु० इत०। 'नित्या निश्च भति येना गोरक्षा

विपणि' अणि'। इतिभैरवं कवीन्द्र टण जीवनहेतव'
इत्युक्तेषु विद्यादिषु जीवनोपायेषु दृश्यम्।

जीवनी स्त्री० जीव्यतेऽनया जीव श्रुट् क्रीप्। जीवन्त्याम्,
काकोल्यां, स्वर्णहरितकीभेदे, शब्दा, गुडूच्याम् बन्दायाश्च
जीवन्तिका स्त्री० जीव-भ् क्रीप् साधे कन् तुल्ये व्यत
इत्थम्। गुडूच्याम्, जीवाद्यत्राकि, बन्दायां, हरितक्याश्च
जीवन्ती स्त्री० जीव-भ् क्रीप्। जीवन्त्यां, मधुमवाख्यौषधौ,
शब्दां, गुडूच्यां, बन्दायां, हरितक्याश्च।

जीवन्मुक्त लि० जीवन्नेव मुक्तः त्यागसंसारः। कृतात्मसाक्षात्
कारे भारव्यग्रभक्षययत्नं शुभुप्रित्तं व्यवहर्त्तरि आत्मते
जीवे 'सुषुप्तेपद आपति यो न पश्यति ह्यन्तः पश्यन्नपि
चाद्व्यसतः। तथाच कुर्वन्नपि निष्क्रियश्च य स्यात्त-
विश्रान्त इतोह निश्चयइत्युक्ते मङ्गलान्तायुक्ते।

जीवन्मुक्ति स्त्री० जीवन्नेव मुक्तिः कर्तव्यभोग्यतादिभ्याम्।
जीवतो बन्धनिहतौ।

जीवपुत्रक इ० जीवयतीति क जीव' पुत्र इव कर्महेतुतात्
इत्यर्थे कन्। (जीवापुत्रा) इजभेदे।

जीवपुष्पा स्त्री० जीव' पुष्प' यस्या'। इहज्जीवनयाम्।
जीवप्रिया स्त्री० इत०। हरितक्याम्। [इह्निनामौपथे च
जीवभट्ट स्त्री० जीवानां भट्टं यस्याः इह०। जीवनीकृताया
जीववल्ली स्त्री० जीवयतीति जीव' कर्म०। वीरकाकोल्याम्
जीवस्याम् न० इत०। मर्षणि।

जीवा स्त्री० जीव-चञ् जीवयतेरच् वा टाप्। धनुषो
गुणे, जीवन्तिकायामौषधौ, वचाया, पिङ्गिते, भनौ,
जीवनोपाये स्त्री०। [जीवनीपथे च

जीवात् पु० न०। जीव जायत। यत्ने, जीविते, जीवनीपथे, कृत
जीवात्मन् पु० कर्म०। देहाभिसानिनि जीवे।

जीवाधार इ० इत०। हृदये, देहे च। [आजीवने

जीविका स्त्री० जीव-भ् कन् व्यत इत्थम्। जीवनोपाये
जीवितकाल इ० जीव-भावे क्त तस्य कान्। जीवनाधि
कावे चायुषि।

जीवितेश इ० इत०। यत्ने, प्राणसाधने, 'जीवितेश्वर्यंति'
जगाम वेति दण्डे। जीवितौ, चन्द्रे सूर्ये च। प्रियनाथे लि०

जीवोपाधि पु० इत०। स्वशुभुप्रसिद्धायादवभ्यास।

जीव्या स्त्री० जीवाव हिता यत्। हरितक्याप्, जीवन्त्यां,
गोक्षुरदुग्धायाश्च।

जु रंजि श्चोपार० यज्० कनिट्। जवति। यजौषेत्। जत-
जु गतौ शो० व्याज्० यज्० कनिट्। जवते। यजोष्टे।

जुग त्यागे स्त्री० पर० सक० सेट् इदित् । जुहुति । अजुहोत् ।
जुगुप्सा स्त्री० सुप निन्दायां चार्थे सन् अ टाप् । निन्दायाम्
जुह् ५० जुगि-अच् । दृढदारकद्वये वा स्त्री० इति केचित् ।
जुटिका स्त्री० जट-संहृतौ टाप् ४० । विद्यायां, संहृतकेये च ।
जुड मेरुणे बु० उभ० सक० सेट् । जोडयति ते अजुजुडवत् ।
जुड भये तुम० जुटा० पर० सक० सेट् । जुडति अजुडोत् अजुडो
जुड गतो तु० पर० सक० सेट् । जुडति अजुडोत् । [जीवत् त
जुत दीप्तौ भा० आत्म० सक० सेट् । जीवते अजीवित् । अजु-
जुन गतो तु० पर० सक० सेट् । अजति अजोनीत् ।
जुर्न रथे भा० पर० सक० सेट् । अर्जति अजूर्जोत् । जूर्तः जूर्तिः
जुप मेरुणे बु० उभ० सक० सेट् । जोषयति ते अजुजुषत् त
जुप तसौ तर्के च वा बु० उभ० पथे भा० पर० सक० सेट् । जोष-
यति ते जोषते अजुजुषत् त अजोषोत् ।
जुप हृषे अक०, सेवने सक०, तदा० आत्म० सेट् । जुषते अजोषित् ।
जुट भ० जुप-ता । उक्छिदे । सेविते नि० ।
जुह् स्त्री० जुहोत्रया छ-क्विप् नि० । पञ्चमकारणमिते
अर्धे पञ्चाक्षरिहमे दशपादभेदे, पञ्चमये दशपादभेदे च
'यस्य पञ्चमस्यै जुह्वमवती'ति श्रुतिः ।
जुट ५० जट भये च ४० । भये, समये, जटामात्र ।
जुति स्त्री० जु-क्तिन् नि० दीर्घः । वेगे ।
जूर् वयोर्हानौ अक० वधे सक० दिश० आत्म० सेट् । जूर्त्ये
अजूर्जित् । जूर्णः ।
जूर्ण ३० जूर्णः । (उज्ज्वल) तन्त्रभेदे ।
जूर्ति स्त्री० ज्वर-क्तिन् संमशरक्षम् । क्वरे ।
जुप वधे भा० उभ० सक० सेट् । जुपति अजुप्योत् अजुप्यित्
जुप ५० न० जुप-धञ् अच् वा । सदादीनां कामे (गूढ) ।
जुप्या न० जुप-लु । भातप्रशाम् (भारतुज) ।
जु व्यकारे भा० पर० सक० अजिह्व । अजति अजोर्जोत् ।
जुभ जुम्भये (हस्तोत्था) भादि० आत्म० सक० सेट् इदित् ।
जुम्भति अजुम्भित् ।
जुभ जुम्भे भा० आत्म० सक० सेट् । अर्भते अजर्भित् ।
जुभ ५० जुभि पञ् । उद्युक्तिये (हस्तोत्था) अ टाप् । अत्यैव
स्त्री० ततः सार्धं कृन् अत इत्यम् जुभिक्षायत्यैव ।
जुम्भकाक्ष न० जुभि-विष्-वृन् कर्म० । विषयस्य जुम्भोप
सहितनिष्कारकैर्ये ।
जुम्भोपी स्त्री० जुभि-विभि । एकादशवर्षात् ।
जु जरायां दिश० पर० सक० सेट् चटादि० । जोषति अजरत्
अजारीह । जीर्णः । जरा । जरयति ।

जु जरायां वा जरा० उभ० पथे क्वादि० धादि० अक० सेट् ।
जारयति ते जूषाति । अजीजरत् अजरत्-अजारीत् ।
जेमन न० जिम-लुट् । भक्षणे ।
जेय नि० जि-बध्निश्च यत् । जेत्यभावे ।
जेप गतो स्वा० आत्म० सक० सेट् । जेत अजेपित् । विष्
अजिजेपत् त । [अजिजेहत् त
जेह यत्ते भा० आत्म० अक० सेट् । जेहते अजेहित् । विष् ।
जे चये भा० पर० सक० अजिह्व । जयते अजामीत् । जान ।
जेत नि० जेतैव जेत मन्त्रादि० अच् । जयमीये । परदे ५० ।
औपथे न० ।
जैती स्त्री० जेमय जेत-सार्धे अच् डीप् । जयमीहये ।
जेन ५० जिनोदेवतास्य अच् । शैवभक्त्यावस्थिति अर्हदुपासके
जैमिनि ५० नेदोर्भावाच्छक्त्येति व्याख्यायै चमिनेदे ।
जैवात्सक ५० जीव-आत्सक वत-कृष् इति च । चदे, औपथे,
कपूरे च । दीर्घासुक्ते नि० ।
जोह्यक ५० न० । जुगि-वर्ज्ये वृष् नि० । अष्टवचन्ये ।
जोपन् अच्य० जुप-चट् । छेदे, मंगलार्थं, तुल्यीमर्थं, मङ्गले च ।
जोया स्त्री० जुयते जुयते वा जुप-वच् । नायार्थम् ।
जोपित् स्त्री० जुप-इति । नायार्थम् ।
जु ५० ज्ञा-त । मङ्गलि, मङ्गलिते, सोमपुत्रे, बुधे च ।
ज्ञप गारुणे, आडोके, निगाने, गोपये, कृतौ च चुरा० उभ०
सक० सेट् चट् । जपयति ते अजिजपत्-त ।
ज्ञपित् नि० जप ज्ञ । गारिते, चापिते च नि० ज्ञोदधय ।
ज्ञप्ति स्त्री० जप-क्तिन् । बुद्धौ ।
ज्ञा बोधे क्वा० पर० सक० अजिह्व । जानाति अजानीत् ।
ज्ञा तपपात्ये चुरा० उभ० सक० सेट् चटा० । जपयति ते
अजिजपत् त ।
ज्ञा मेरुणे चुरा० उभ० सक० सेट् । जपयति ते अजिजपत् त
ज्ञातसिद्धान्त ५० ज्ञात-विद्वान् तत्पार्थो वेग । विद्वान्
ज्ञाति ५० ज्ञा-कर्त्तरि करणे वा क्तिच् । वितरि वितर्ये धरिण्य
अनुत्पन्नानोदककोमलप्रसवे एतयोर्मोक्षये विहयादौ ।
ज्ञातेय न० ज्ञातेर्भाक् टक् । जातिने ।
ज्ञान न० ज्ञा-भावे लुट् । साक्षा परिगेषक्ये बुद्धिर्भावे,
'ज्ञानं हि ५० वक्ष्यते योतते'ति निर्दिष्टलक्षम् । बुद्धिरत्य
अर्थादि योतकत्वात्वेन च । अक्षयं यद्व्याप्तिरिति पाठः
५० अतिशया ज्ञोऽवस्थाविवक्षितया योऽवस्थायां इत्युक्ते
नामाविषये बुद्धिरिति धामिषु । [अक्षयमोपाये विद्वामेदे ।
ज्ञानयोग ५० ज्ञानेश योग कौषं मङ्गलान्तरादी वा ।

तथागत पु० यथा पुनरावृत्तिर्न भवति यथा गवोघातः । बुद्धिपुनरी
तथाच अयम् । तथेति चिनीति चि-ड । पूर्वोक्तायं द्वादीकरणे
तथाहि अयम् । तथा च हि च इ० । निर्दग्धेन प्रविष्टमेवेत्यर्थे
तय्य न० । तथा तय्य साधु यत् । अयम् । तदति वि० ।
तद् वि० तन-यदि द्विज । पूर्वोक्ते बुद्धिस्थे, परामर्शयोग्ये
विमलप्रविष्टे च । प्रकृति न० । 'यान्तरादिति निर्देशो
महात्मा' इति श्रुतिः ।

तदा अयम् । तस्मिन् कावे दाच् । तस्मिन् कावे दय्यर्थे ।
तदात्मन् वि० च आत्मा यस्य । तन्मुख्ये ।
तदात्मन् न० तदेवस्य भावः तदात्मन् । तदाधि ।
तदानीम् अ० तस्मिन् कावे-तदा-दानीम् । तदेवार्थे ।
तद्वत् वि० तस्मिन् गत आधिक्य । तस्मै एकान्विततया तदात्मन्
तद्वत् पु० अन्तर्गतोक्तं कर्मावधारणे ।
तद्वत्सविज्ञान पु० तन् वज्रोहो गुणस्य सुधीभूतस्य
(विमलप्रविष्टः) सविज्ञान विवेकवारतन्त्र्येण बोधनः यत् ।
व्याकरणोक्ते बहुव्रीहिसमासभेदे भवति च तन्मध्यमाव-
येत्यादौ सुधीभूतस्य कर्मावधारणायम् ।
तद्वत् वि० तदेव धर्मः यस्य । कर्मणे च हि सर्वमेव धनमत्र
व्याप्तव्यवधार्य आत्मनि तद्वत्त्वमेव अभिमतम् ।
तद्वत्सम्पत्तिं वि० उद्देश्येन विनापि सद्यः धर्मो यस्य अभि-
संगः । सधर्मोऽयमिति बुद्ध्या धर्माव प्रवर्तमाने जने ।
तद्वत् पु० तस्मै विषयस्य तत्त्वप्रतीतिः स्वविशिष्टतया प्रती-
त्येति । व्याकरणोक्ते प्रत्ययभेदे । [द्वि०]
तद्वि अथवादे कोटि सौ० पर० अयम् । वेद्वद्विन् । तन्वति अत-
तद्वत् अयम् । तेन तस्य वा तस्या सा चेत् क्रियेत्यर्थे इति ।
तन्वद्वत्क्रियावति । तस्य तन् वा तन्वमित्यर्थे इति । त-
न्वत्येव यदा तद्वत् शिष्यस्य विभुता-वेवत् शिष्ये भ-
वितादि । तद्वत्त्वार्थे अतएव अयम् । तद्विष्टे वि० ।
तन विस्मृतौ तना० उभ० चक० वेद्व । तनोति तनुते आगामीत्-
अगमोत् अतत-अततिष्ठ ततान तने । तनित्वा-तान्त्वा ।
तन उपकारे अद्यायं यद्वे काशते च वा० पुरा० उभ० एव
भा० भक्त० वेद्व । तानयति ते तनति अतोलनं न व्यवसोत
कृतनीव । उपसर्गात् देख्ये । आतानयति दीर्घा भवति ।
तनय पु० तनोति कुलम् तन-कनय । पुत्रे । उद्भित्ति, अत्र
कुल्याया ततायां, धवकुमाय्योऽस्त्री० टाप् ।
तनिसन पु० तनोर्भावं दमनिष् । तद्वत्, काशे च ।
तनु को० तेन च । देखे, मुर्च्छे वा अद्, तनुच । अल्ले, विरले,
कमे च लि० शिवा वा ढीप तन्वी तनुः ।

तनुच्छाय पु० तन्वी छाया यम् । पशुरकटने । इत० ।
देहच्छायाया स्त्री० न० । [स्त्री० देहजातमात्रे लि०]
तनु(पू)ज पु० तनो तन्वा वा जायते जन-ड । पुत्रे । उद्भित्ति
तनुत् न० तनु देह लायते जै-क । काशे । स्फुट् । तनुवाणमयम्
तनुत्व वा स्त्री० तनो तन्वा वस्त्रस्य यस्या । स्फुटानिमये ।
तनुपत पु० तनूनि छायाणि पतयिष्य यस्या । स्फुटोद्भवे ।
तनुभस्त्रा स्त्री० तनोर्देहस्य भस्त्रे । नाशिकायाम् । शर्म० ।
स्फुटभस्त्रायाम् ।
तनुभृत् पु० तनु देह विमर्शि आत्मनि नाशिमयत्वे च क्षिप् ।
जीवे वा इत्यत्रा तनुभृतामिति भागवतम् ।
तनुमध्या स्त्री० तनु कर्म मध्यं यस्या । लग्नमध्याया शिवा,
मङ्गलप्रादये इत्येभेदे च । [च]
तनुवार न० तनु देह हणोति ह अण् उप० । कन्ये सदाह
तनुवीज पु० तनूनि कषायि बीजानि यस्या । बीजवद्वत् ।
तनुस न० तन-सर्वि । देखे ।
तनूनपातु(ह) पु० तनू न वाभयति पत शिप् क्षिप् । काशे,
जठरस्यलेपि भुक्त्या चनादस्य देहापातनायम् । तनू न
पाति रक्षति वा यत् । बन्तौ । अयं पक्षे तनूनपातो दन्ता-
दिभेद तन्वा ज्वरं ज्वरं शक्ति तनूनयं इत्यादि तदति अद्
क्षिप् । बन्तो अस्मिन् पक्षे तनूनपादौ दन्तादिभेद ।
तनुक्ष न० तनो रोक्षति रक्ष् क । लोभनि पक्षिणा पक्षे च
तनुक्षुब्धतनुक्षुब्धतनुक्षुब्धतामिति नैपद्यम् । [द्वि०]
तनुच गतो आ० पर० सक्त० । तनुति अतङ्गीत् । तनुत्वा
तनुच सङ्कोचने अथा० पर० चक० वेद्व । पाणिनीयगणे अतनु
साहचर्यादय देहेषु बोधदेयगणे अतनुत्वा नामादि
कम् । तनक्ति अतङ्गीत् अताङ्गीत् ।
तनुज सङ्कोचने अथा० पर० सक्त० । पाणिनीयगणे (तनुच)
इत्यत्र तनुज इति पाठान्तरम् अतनुसाहचर्यात् अयं
बुद्धिसात् वेदेव । तनक्ति अतङ्गीत् अताङ्गीत् ।
तनु पु० तन-तनु । पाछे अवल्ले सज्जते, सज्जते च ।
तनुकीट पु० तन्वी कीटः । (पुटिनीका) कीटभक्षः ।
तनुमाम पु० तनूनामावस्थाय अण् सभा० । (पाकडवा) तनुमायाम्
तनुनिर्व्यास पु० तनूनिर्व्यास निर्व्यासो यस्य । ताडयते ।
तनुपर्वन् न० तनो यनोपवीतस्य दानरूपं पर्वन् । चान्द्र
। आनयपौर्णमास्याम् तद्विने हि वामनाय यनोपवीतदानो
त्तव भूतौ विहितः ।
तनुभ पु० तनुना अन्तः । भाति भा-क । शर्मने रक्षे च ।
तनुर(ल) न० तनुर्विद्युत् रक्षे च । स्यात् ।

तन्नुवाप उ० तन्नु वपति वप-ञच् छप् । तन्नुवाये (ताति)
 तन्नुवाय उ० तन्नु वपति वप-ञच् । (ताति, जातिभेदे ।
 तन्नुविग्रहा स्त्री० तन्नो विग्रहे यस्या । 'वदस्वाम् ।' तत्-
 त्वचि नि बहुस्त्रवाणि प्रादुर्भवन्ति । [उद्दे
 तन्नुशाला स्त्री० तन्नो वपनाय शाला । (तातपर) तन्नुवपन
 तन्नुमन्तात वि० तन्नुभि सन्तव व्याघ्रम् । स्रुतवस्त्रे ।
 तन्नुसार तन्नुवपन सारो मज्जास्य । 'पुराकट्ये ।
 तन्नु न० तन्-इन् । विद्वान्ने, शोषधी, कुटुम्बकायै, प्रधाने,
 तन्नुवाये, परिच्छेदे, हेतौ, लभ्यायै चकत्प्रवृत्तौ, इति
 कर्तव्यतायाम् राष्ट्र, परस्मै चरये, अर्थसाधक, तन्नी,
 खराइयिनायाम् परिजने, तन्नुवायप्रसाकायास प्रवम्बे,
 ग्राम्ये, धने, गृहे, वपनसाधने, कुले, वेदशास्त्राभेदे,
 वेदादिशास्त्रे, स्वामनस्याति शिष्याद्युक्ते भास्त्रे च ।
 तन्नुक न० तन्नाद्विदादपकृतम् कन् । नवीने वस्त्रे ।
 तन्नुता स्त्री० तन्नुस्य भाव तन् । अनेकोद्देशेन सज्जतप्रवृत्तौ
 यदा तन्नुप्रसङ्गाद्यनेककर्मोद्देशेन सज्जतस्य ने शते सर्व
 कर्माङ्गस्त्वानिहि ।
 तन्नुवाप(य) उ० तन्नुवापि तन्नु वप(य)ति वप-वे-वा ञच्
 छप् । तन्नुवाये (ताति) । [उद्दे
 तन्नुका स्त्री० तन्नुयते तन्नु रं तत् । स्वार्थे कन् अथो लृत् ।
 तन्नी स्त्री० तन्नि रं । गृहस्थाम्, शीकाभेदे, देहविनाशम्,
 रक्तम् नदीभेदे, युवतीभेदे च ।
 तन्ना स्त्री० तौ तद्-य । आलस्ये निद्रायाम् प्रसीदायाम्
 तन्नासु वि० तौ तद्-य आलुप् । निद्रागीवे ।
 तन्नि(स्त्री) स्त्री० तौ तद्-इन् वा ङीप् । आलस्ये निद्रायाम्
 तन्नुय वि० तद्दे सयत् । गङ्गावापने भेदे ।
 तन्नात् वि० तद्दे सयत् । तदाकळे । सा छात्रा यस्मिन् ।
 चास्त्रोक्तम् 'तस्मिन्सिद्धं तन्नात्वा तेन तन्नात्वा कृता ।
 तन्नात्वात्यन्तियेपायि शिष्येप्राप्तोक्तिः । न शान्ता नापि
 'शोदाले न मूढाश्चाविशेषिण, इत्युक्तेषु पक्षेषु शब्दादि-
 कर्तव्यभूतेषु भूतेषु ।
 तन्नी स्त्री० तद्+ङीप् शृङ्गपर्याम् । तन्नुल्लुषसुक्तायाम्
 इशास्त्रियायाम् । [चवपि ।
 तप टाङ्गे भा० छप् । छक् । सेट् । तपतिने अतापोत् अतपीत्
 तप छपतपि सक् । ऐङ्ग्ये अ० दि० आ० अ० चट् । तपते अतप ।
 तप टाङ्गे उ० छप् । छक् । सेट् । तपयतिने अतपीत्-त ।
 तप छपतपि सक् । ऐङ्ग्ये छक् । आ० पर० चानिट् । तपति
 अतापीत् ।

तप उ० तप यच् । शीघ्रे ज्यैष्ठावाकाशने कृतौ । "
 तपती स्त्री० तप-यत् जि० । छायागाम्याम् स्त्र्यैपत्त्या, नदी-
 भेदे स्त्र्यैपत्त्यायाश्च वदीयात् कृत्प्रकापत्त्या उच्यते ।
 तपन उ० तप-ल्यु । स्त्र्यै तपे भट्टातकहृत्ते, नरकभेदे श्रीमे
 श्वरी अर्थकृते, सुद्राग्निनव्यहृत्ते, स्त्र्यैकान्तमष्टौ च ।
 तपनतनय उ० इत० । यमे । यक्षगाया, यमीहृत्ते च स्त्री० ।
 तपनी स्त्री० तप-ल्यु गौरा० ङीप् । गोदायरीनयाम् ।
 तपनीय न० तप-अनीयम् । खलौ । चात्थे कन् । चात्थेवार्थे ।
 तपस् उ० तप-यच् । चान्दे भाषे भाषि, शिष्ये कृतौ, जन-
 शोकोपर्य्ये शोकभेदे च । आशोचने च तपोऽङ्कुरतेति
 उचि खान्नमविहितमर्थे, वैधे के प्रजनने चान्दायशादी
 कर्मणि, ज्योतिषोक्ते सन्तोषनवनस्याने च न० ।
 तपस्य उ० तपसि तपसरण्याय साधु अनतिशीतोष्णत्वात्
 नत् । काल्युने भाषि । तपसि भाषे भव दत् । कुन्दिदुष्य
 हृत्ते तपसरणे साधुवत् । तपस्मिरते वि० । [याञ्च
 तपस्या स्त्री० तपसरति तपस्+ञच् च । तपसरणे, तपयत्यौ
 तपस्मिन् वि० तपस्+अस्त्र्ये विनि । तापसे, चान्दायणा
 दिव्रतधारिणि, अनुकम्पे, दीने, प्रयस्तनयोवति च । इत-
 कट्टे, गत्यभेदे, चट्टे च उ० ।
 तपस्मिनी स्त्री० तपस्+विनि ङीप् । तपोयुक्ताया स्त्रिया,
 जटासांसा, कटुदोषिण्याम् दीनायाम् वृक्कस्यायां, जिह्वाह
 तपात्यय उ० तपस्य शीघ्रस्यात्ययोऽवसानं यत् काले । यपो-
 काते 'तपात्यये वारिभिरुचिते'ति कुमा० ।
 तपोधन उ० तपोधनमनोवेदस्यात् यत् । तापसे, तपमहृत्ते च
 तपोवन न० इत० । तापवसेय्ये वनभेदे तद्भाषके तीर्थभेदे च
 तपकुम्भा उ० तप कुम्भो यत् । नरकभेदे ।
 तपकुम्भ उ० 'तपकुम्भं विवेदमक्षिपलम् पय मिवत् ।
 पञ्चमेकं पिते शर्मिलसकृच्च शिष्योयते इत्युक्ते व्रतभेदे,
 'यस्य इतदहं वदुः' तप मतिवशे पिते च तपकुम्भ
 इति गौतमोक्ते उल्लेखयि । [यत् । नरकभेदे ।
 तपपापाण्यकुण्ड न० तपा पापाणां यत् तापं कुण्ड
 तपवाल्क न० तपा बालका यत् । नरकभेदे ।
 तपसुद्रा स्त्री० तपा सुद्रा चिद्रम् । वैष्णवोचितधर्माक्षये नि
 तापितकौशल्याकादिनां कते मगपदायुष्कारे 'कला पात-
 मयौ सुद्रा तापयित्वा स्यात् ननु । चक्रादिभिः स्तम्भे ।
 धारयेत् वैष्णवो नर इति तद्भाष्योक्ते चिद्रभेदे ।
 तपसुराकुण्ड न० तपाया चराया कुण्डं यत् । नरकभेदे ।
 तपस्त्रिंशुकुण्ड न० तपस्त्र्यै कुण्डं यत् । नरकभेदे ।

तम खेदे अकं इच्छाया सकं टिवा० शसा० परं सेट् ।
 तास्यति । अतमन्-अतमोत् । तमिवा तास्वा ।
 तम पु० तास्यति तम-अच् । तमोरुणे, मवानरे, राहौ च ।
 तमानहचे च राहौ स्त्री० । अन्धकारे पादाये च न० ।
 तम, प्रभ ३० तमस इव प्रभायस्व । नरकभेदे । नरकभूमौ स्त्री०
 तमस् न० तम-अच् । नेमहचिरोपके नैयादिध्याने, गोके,
 माये, कात्यांकायां विवेके, विमोहार्जनविरोधिदोषे कारकोक्ति
 शुक्लरक्षणमेव तम इत्युक्ते शुभभेदे राहौ च । इतिरपु
 तमसं न० तम अहच् । अन्धकारे । नदीभेदे स्त्री० तमसापवाया
 तमस्विनी स्त्री० तमप् अहचये विनि । राहौ ।
 तमाल पु० तम-काठन् । रुनामल्लते हस्ते, तिष्ठके, वरण-
 हस्ते, खड्गे, कृष्णखदिरे च । पंथलपि पु न० तालू-
 लवृक्षाम्, वरणहस्ते च स्त्री० स्त्रीपु ।
 तमालक पु० तमाल+लायं कन् । तमालहस्ते, सुमियस्वमाये,
 न० । पलके (तंजपात) पु० न० । [च । तमालहस्ते पु०
 तमालपल न० तमालस पलनिव । तिष्ठके, (तमाला) पलके
 तमिभि) स्त्री० तम-इन् वा स्त्रीपु । राहौ ।
 तमिस्त् न० तमोऽप्यल २ नि० । अन्धकारे, कोपे, घर्माहङ्कार-
 भूते अज्ञाने च । आन्धकारराहौ स्त्री० ।
 तमिस्त्वपु पु० तमिस्त्वप्रधान एव चाक० । तन्मपहस्ते । प्रथ
 मतोऽन्धकारस्याविर्भावात् तस्य तन्मप्रधानत्वम् ।
 तमोम्र पु० तमोऽन्धकारं भौहचक्षानं वा कृत्वा कृन्-इह ।
 सूर्ये, वह्नौ, चन्द्रे, दुहे, मिष्णो, मित्रे च ।
 तमोज्योतिस् पु० तमवि अन्धकारे ज्योतिरस्य । सद्योते कीटे
 तमोऽपह पु० तमोऽन्धकारमज्ञानं वापहन्ति अप+हन्-ट ।
 सूर्ये, चन्द्रे, वह्नौ, प्राप्ते च । तमोऽनुदाहरीयन् ।
 तम्य गती आ० पर० अक० सेट् । तस्यति अतश्चीन् ।
 तय गती दहसे च आ० आ० अक० सेट् । तयते अतश्चीन् ।
 तरह्य पु० तरं गति भागे वा विद्योति मित्रपु० पु० । अनादये
 लुह्यायाम् । [तय्येर्गोष्ठीयने ।
 तरह्य पु० त-अहच् । (देव) उर्मौ वादुना जलस्य अनादयेन
 तरहिणी स्त्री० तरह्य+अहचये इति । मयाम् । [चहस्ते च
 तरहिता लि० तरह्य संतापोऽस्य तर- इतश्च । जातमरे,
 तरण पु० त-अच् । भेदके (होह) लये च । भागे लुट् ।
 पारममने, इत्ये च न० ।
 तरपि पु० त-अपि । सूर्ये, भेदके, अहहस्ते, हिरणे,
 तस्ये च । नौकायां, इतश्चामायां स्त्री० वा स्त्रीपु ।
 इतश्च पदधारितामपि ।

तरह्य पु० न० त-अहच् । यद्विभीक्ष्णवन्मनसा, (हिर)
 . इत्ये च । देवभेदे पु० । नौकाया वि० स्त्रीत्वपक्षे स्त्रीपु ।
 तरतम मि० नृणां नित्यभावावितेऽर्थे । तारतम्येन वर्तमान
 इति शारीरकभाष्यम् । [स्त्री० स्त्रीपु ।
 तरन्तं पु० तृ अहच् । सङ्घे, इत्ये, भेदके राहसे च । नौकाया
 तरपयन् न० तरह्य वयादिपारयानस्य पर्याय गुणम् । नद्यादेः
 पारयानार्थे इत्ये गुण्ये ।
 तरख पु० तृ-अहच् । शारभयस्य मणी हारि, तथे च ।
 चपरे, चाखके, विखारे, भाउरे मध्यमूल्ये-द्रव्ये, इहोन्ते
 पदार्थे च मि० । यमाम्, हरायास्व स्त्री० ।
 तरलित मि० तरह्य इवाचरति तरह्य+किट्-ता । आन्दोनिने
 जम्पिते, धूते, लुलिते च । [भेदे ।
 तरवारि पु० तरं अमूया गतिं धारयति ह-णिप् इन् । अह-
 तरस् न० तृ-अहचारी अहन् । कसे वेगे, अवेगमने, रीगे,
 तोरे, धारि च । [इहस वचनप्रत्ययान् तमालम्
 तरस न० तरी वेगोऽप्यवितं वचनमप्यमिन् अच् । तस्ये नृह्य
 तरसा अह्य+तृ-अहच् । त्रुटितीत्यर्थे नैह्ये ।
 तरस्विन् पु० तरह्य+अहचये विनि । शायी, मरुदे च । वेगवति,
 गुरे च मि० । [इममदशावाह ।
 तरिरी स्त्री० तृ-रपा स्त्रीपु । नौकायाम्, अवेगमने,
 तरिक पु० तराप पादवमनाव दितं ठन् । इत्ये, भेदके । नौ-
 कायां स्त्री० टाप् ।
 तरी स्त्री० तृ-र । नौकायाश्च । अन्धोपमत्वात् शोभयति ।
 तह्य पु० तृ-उ । इत्ये । [एवं इत्यलपडादयोच्यम् ।
 तह्यप्यपुह्य पु० तह्यप्य मलम् तह्य+प, अह्य । इत्यप्ये
 तह्य पु० तृ-उचन् । तरह्यहस्ते, अ्यजनेत्ये च । पुन
 पुन्ये न० । नूतने दूति च मि० । दुष्टतां स्त्री० स्त्रीपु ।
 तीवनस्य इत्यप्यप्यां, दन्तीहस्ते (वेकोमौ) पुन्यहस्ते च ।
 तह्यलुह्य पु० 'आहल्लत्वं तह्यं अन्धकारमनीति' इत्यु-
 क्ते अह्यप्यप्यने अह्ये ।
 तह्यह्य स्त्री० तह्य रोहति ह्य-क । अन्धारे (परमार्थ)
 तह्यस्त्री स्त्री० तह्योऽन्धारे । अन्धारे ।
 तह्यमिस्विनी स्त्री० तह्योऽन्धारे । अन्धारे ।
 तर्क पु० तर्क मन् । व्यापारं वा, 'तर्क', बुद्धिमान् विचारः,
 व्यापारोपयोगे व्यापकवस्तुने, दशा अत्र इति इति-
 नं व्यात्तं धनोऽयं च व्यात्त । अन्धोपादिनाये, अन्धकार-
 विरोधिनायेन आत्मार्थपरिचये, अन्धकारादन्धत्वनिवर्ति
 नानायेन आत्मार्थपरिचये, अन्धकारात् अन्धत्वनिवर्ति-

पतितस्वप्नार्थं कृते, उभेवायाज्ञः । [अतर्कत-त ।
तर्क दोषो अहं दितर्कं सक० चुरा० उभ० सेट् । तर्कयति ते
तर्कविद्या स्त्री० तक्ष० । गौतमोक्तानां प्रमाणप्रमेयादीना
षोडशाना पदार्थानां विद्याया, काष्ठादाद्युक्तषोडशपदा-
र्यादिविद्यायाज्ञः ।

तर्कादौ स्त्री० तर्कशब्दनि च यश्च । जयनीह्वे । --
तर्कु पु० कृत उ नि० । (टोको) दति ख्याते दन्तभेदे ।
तर्कुत्वासक पु० तर्कु लभयति चालयति लघु-लघि-लुभ ।

तर्कुचालने यत्ने (चरुका) ।
तर्ज्ज भर्ज्जने भा० पर० सक० सेट् । तर्ज्जति अतर्ज्जति ।
तर्ज्ज भर्ज्जने चु० व्या० सक० सेट् । तर्ज्जयते अतर्ज्जयते ।
तर्जनो स्त्री० तर्ज्जतेनया तर्ज्ज ल्युट् । अङ्गान्तरिकलक्षणेऽङ्गुली
तर्पा पु० तप्-ल्यप् । पक्षे । श्वत् । गोवत्से, 'लक्ष्मण-
माया तर्पकपद्विस्तृति तर्ज्जोभ० । चर्याजाते मिथौ च ।

तर्ह् द्विभे भा० पर० सक० सेट् । तर्हति अतर्हति ।
तर्ह् स्त्री० तर्ह् तद-वा क । कावनिर्भिगवा दध्याम् ।
तर्पण न० तप-ल्युट् । द्रष्टु । श्वत् । श्रोत्रभे, षट्स
कर्तव्ये पञ्चयज्ञान्तर्गते पित्र्यर्ग, यज्ञकार्ये च ।

तर्पिणी स्त्री० तर्पयति श्रोत्रयति पिनि । पद्मचारिण्योमौ
तर्प गतौ भा० पर० सक० सेट् । तर्पति अतर्पति ।

तर्प्तिन न० त-पनिन् । दूपापनामे । [माना दिते भागवदम्
तर्पे ह० तप-पञ् । अभिवागे दध्यायाज्ञः "निहसतवेदपुत्रीय
तर्हि अर्थ० तदु-हित । तर्हिन् कावे दध्याम् ।

तस्य प्रतिगद्या वा चुरा० उभ० यत्ने व्या० पर० अक० सेट् ।
तास्ययति ते तक्षति । अतीतसत् त अगानीन् ।

तस्य पु० न० तस-ल्यप् । स्वल्पे यथा भ्रमिगल करतलम् ।
अधोभागे, चपेटे, तालह्वे च । खड्गहृष्टी व्याधारे,
स्त्रभावे च पु० । वने न० । ज्वालातारको, गर्भे च स्त्री० न० ।
तलप्रहार उ० तलेन चपेटेन प्रहार प्र-ह्व अञ् । (चाप-
कार) चपेटाघाते ।

तलातल न० अतदादिषु माथे पक्षेये पाताले ।
तलित न० तल-तारका० इतञ् । षट्कार्ये । [खे च लि०
तलिन न० तल इनन् । श्रयायाम्, शिरसे, खोले, तुल्ये,
तलुन उ० लु छनन् रस ल । पावौ । यूमि, तरुणे च लि०
युवत्या स्त्री० लीप् ।

तल्प पु० न० तल-पञ् । श्रयायाम्, अट्टलिकायां, दारेषु च ।
तल्पकीट पु० इत० । (हाराणोका) कीटभेदे ।

तल्लज पु० लज आनी अल् वहन् लज । प्रहारे लजपद

खोयम् प्रवृत्तावनेष्वेति समीपेऽपि नियतलिङ्गस्य तेन
प्राज्ञाधीतज्ञः इत्येव ।

तट लि० तल तट । तनूकते द्विधाजते, दृष्टिने च ।

तट्ट पु० गञ् लट् । (हारा) जातिभेदे, विश्वकर्माणि, सर्वकौ च
तस्य अलह्वारे वा चुरा० उभ० पत्ने भा० पर० सक० सेट्
इदिम् । तंशयति-ते तस्य त अततंसन्-त अतंशीत् ।

तस्य उतसेपे दिवा-पर० सक० सेट् । तस्यति अतशीत् अता-
शीत् । तश्चिरा तस्त्रा ।

तस्त्रर पु० तात् करोति तद-ल्ल अल् नि० । चौरे, प्रकाशान्
काशान् परद्रव्यान् चारुके, दमनकटवे, द्रव्यापाने च । चौप
यथा क्षिपा स्त्री० लीप् ।

ताच्छील्य न० तत् शीलमस्य अञ् । नियततत्त्वभावे ।
ताट(ड)ल्ल पु० ताद्यते ताड वा डल्य ट अङ् द्विज् डल्य
शक० । कर्षभूषणभेदे ।

ताटस्य न० तटस्य भाव अञ् । चौदासीत्ये, नैक्ये च ।
ताडका स्त्री० राखीभेदे । [(कीट) (चानुत्) ।

ताडनी स्त्री० ताद्यतेनया तड व्यापति ल्युट् । कपाशम्
ताडयत न० ताडयति अल् ताड पतयति । कर्षभूषणभेदे ।
ताडि(ची) स्त्री० चु० तड-ट । (ताड्यात) ख्याते डल्यभेदे ।

ताण्डव न० तण्डुना क्षुनिना मोक्षतण्डवान् यस्य अल्ल ।
'पुण्डव ताण्डव मोक्ष स्त्रीकृत्य दास्यङ्गणे दलुतो हृष्ट
वले, लणभेदे उडतण्डवे च । ।

ताण्डवमित्र पु० ताण्डवं मित्र यस्य । मित्रे, अत्यमित्रभावे लि०
तात पु० तन त् दोर्ध्व । पितरि । अत्युत्तमि पञ्चै च लि० ।

तात्पर्य न० तत्परस्य भाव अञ् । वक्तु-रिक्त्यायाम्, अभि-
प्राये, तत्परतायाञ्च । [तडहेये च ।

तादर्थ्य न० तस्यै इदम् तदर्थं तस्य भावः अञ् । तदर्थत्वे,
तादृश्य न० च आत्मा स्वल्प यस्य तस्य भावः अञ् । अर्थभेदे,
स्वल्पे च । [तादृक् । नञ् । तादृग्य । एतादृशकार्ये

तादृच्छ लि० तल्ले द्येयमस्य द्येय अञ् । तथाविधेऽर्थे । किप ।
तान पु० तन-पञ् । विलास्यत्वे प्रयोगाय मूर्च्छनामप्यस्य ।

वालाकोऽप्यनपञ्चाम् अन्तररुचिह्वार्य दलुतो गगान्नि
रुचभेदे तानमदार्थित्वोपगन्तुमिति कुमार विभादे
च । ज्ञानविषये न० ।

तान्त्रिक लि० मन्त्र विज्ञानं तन्त्रात्मकयाज्ञं गणिते वेद १।
तन् । शास्त्रविज्ञाने, अस्त्रादिनि, तन्त्रयाज्ञाभिधे च ।

ताप पु० तप-पञ् । श्लाघे, लक्ष्णे च ।

तापस न० तपसि शब्द यद् । तथादयत्ने (तेजपात) । तप

अथ स अथ । तपस्विनि मि० । दमनकहणे, बकहणे वा ए० ।
तापसतात् ३० तापसोपयुक्तस्य । रुद्रदीहणे तत्तत्तादिना
तापसानां सर्वकर्मनिष्ठायाः ।

तापसप्रिय ३० तापसानां प्रिय ह्यायप्रदात् । प्रियावहणे
तापिष्ठ्ये (स्त्री) ३० तापिन आनयति जयति वा अद जि-या ड
ष्टयो० । तमावहणे । [पवित्रवाहिवदीभेदे ।

तापी स्त्री० तापयति यत् गोरा० डीम् । विख्यातस्य
तामरस न० तामरे अले चलि चष ड । पक्षे ताम्रे, खर्चे,
धुसूरे, हादयावरपादे अदीभेदे च ।

तामलकी स्त्री० ताप किं वा कर्म० । भूम्यामलकाम् ।
तामस ३० तमसि अथवा तमसि विद्यायुगे वा रय अय् । चर्पे,
लम्बे, खले च । तमसा शुषभेदेन निर्दिष्टम् अय् । सांख्योक्ते
तमोऽनले अह्नोरात्रौ मि० । तमस एहोरपथ्यम् अय् ।

राडहतैपु० ज्योतिषोक्तेषु केतुषु । तमसा व्याघ्रा अथ
डीम् । राम्नी, जटासांशाम्, तमोधिकारास्त्रिगह स्त्री०

तामिस्र ३० तमिस्रमस्त्रिजिन् च । सांख्योक्ते अष्टादशभिः
विपर्ययरूपाज्ञानभेदे, भीमेष्वाप्रतिप्राज्ञे श्रोत्रे तमिस्रा
पाणिनि दास्ये च । अज्जकारमने नरकभेदे न० ।

ताम्रमूला न० तम ऊर्ध्वं दुर्गागम दोर्ध्व । (पान) स्नाने पाग-
मलीद्वे गृहाणे च ।

ताम्रं लुकरङ्ग ३० इत्० । (पानपात्र) ताम्रग्राधारणम् ।
ताम्रं लुपत ३० ताम्रं लुपत प्रथमम् । पिष्टाण्यौ ।
ताम्रं नृपक्षी स्त्री० तम क्षिप्रम् दुग्ग मज्जने क इ० दीर्घ
कर्म० ताम्रवाक्षा शब्दौ । (पान) पागमलाम् खाद्ये कम्
अनैपार्थे । [विषयीपञ्जीभिनि जातिभेदे ।

ताम्रं लिख मि० ताम्रं पण्यमस्य डक् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रं लिख मि० ताम्रं एतत् पण्यम् इति । (ताम्रं) जातिभेदे
ताम्रं न० तम रक् दोर्ध्व । भागभेदे (ताम्रा) कुशरोगभेदे च
अरुणारणे ३० तद्वति मि० ।

ताम्रकर्णौ स्त्री० ताम्रो अथवा कर्णौ यस्याः । पदिम
दिग्मस्त्रिजिन् । [जातिभेदे ।

ताम्रकार ३० ताम्रं ताम्रमयं करोति क अय् । (ताम्रं) ताम्रं
ताम्रकट न० ताम्रस्य ताम्रं ताम्रं कट (ताम्राङ्ग) इति स्नात
प्रदाये भविरा मानकृतं च ताम्रकटं च ताम्रं ताम्रं ताम्रं

ताम्रचूड ३० ताम्रा चूडा यस्य । कुड्गे ।
ताम्रतपुज न० ताम्रं तपुज च ताम्रां जायते जह-ड ।
कासे तमोभवात्तुल्यमिति ।

ताम्रपट्ट न० ताम्रमय पट्टम् । (पाटी) ताम्रमे रेषनररे ।

ताम्रपत्र ३० ताम्रमय पत्रम् । जीवशास्त्रे । कर्म० । ताम्रमे
खेचनपत्रे न० । [महोदधे] इति रय् ।

ताम्रपथी स्त्री० नदीभेदे । ताम्रपथीसमेतस्य स्नातारं
ताम्रपथ्य ३० ताम्राणि पत्रवानि यस्य । चमोहणे ।
ताम्रपाकिन् ३० पच्यते पाकः प्रसुप्तादि ताप पाकः
अथस्य इति । नदीभास्त्रहणे ।

ताम्रपथ्य ३० ताम्राणि इत्ताम्रं इत्ताम्रस्य । भूमिपथ्ये ।
ताम्रपुष्पिका स्त्री० ताम्राणि पुष्पागदस्या डीए कशापा
कम् हुल । रत्नविह्वित (मज्जतेयोदि) । [भानव्यास ।

ताम्रपुष्पी स्त्री० ताम्राणि पुष्पागदस्या डीए । जगाम्,
ताम्रफल ३० ताम्रं फलमस्य । अलोहणे । [पान] पुष्पी ।
ताम्रमूला स्त्री० ताम्रं मूलमस्या डारु । इराजभायम्

ताम्रज्वली स्त्री० कर्म० । ज्वलितायाम् ।
ताम्रवील ३० ताम्रं वील यस्य । कुलये ।
ताम्रदण्ड ३० कर्म० । रत्नचन्दनम् अथ कुलये च ।

ताम्रदण्डा ३० ताम्रं दण्डमस्य । कुलये, स्त्रीलसि डारु ।
ताम्रशिशुम् ३० ताम्रमयं शिशुमस्य इति । कुलये ।
ताम्रसार ३० ताम्रमयं सारमस्य । रत्नचन्दनम् । कर्म० ।

ताम्रार न० । [रत्नचन्दने च
ताम्रसारिक ३० ताम्रं सारोऽयस्य डारु । रत्नचन्दने
ताम्रिक ३० ताम्रमयं शिशुमस्य ताम्रसारं वा डारु । कौल

कारे (काम रि) जातिभेदे, ताम्रनिर्मिते कर्मनिर्ते प्रदाये च
ताम्रं सारमे दिग्गारे च अ० । पान० म० । भेट । ताम्रमे
अतादि अतादि । विष् अततावत्-न ।

तार ३० इ०-सांघे विष् अथ, मेरवे विष् करपादौ वज्र वा ।
तारभेदे, शङ्खहायाम्, प्रचरे, देवीमण्ये, (तुर्ग) तरवे,
गिरीजान्धरी च । नद्ये मेरुमध्यमन्त्रीनिकाश

स्त्री० । एवे न० । अमुकनारे, अमुके निर्मले च मि०
महाविद्याभेदे तानिपत्त्या, इत्यन्तिभास्योपाय स्त्री० ।
तारक ३० तारयति नृ विष्-चतुम् । तानि, मेरवे, दैत

भेदे च । नद्ये, मेरुमध्यमन्त्रीनिकाशम् स्त्री० । डारु
विष्-नेत्रम् तारका । तारककर्ति मि० तम्र तित्यां
तारिका । [तारकहादयोग्ये ।

तारकजित् ३० तारक जितवान् जि भूमे किम् । तानिभ्य
तारकित न० तारका जाता अस्मदतम् । नद्ये, मेरवे च
तारण ३० तारयत्येव लुट् । मेरवे । इ० । वर्ममते । तार

भवति धामाभ्य तारने चरन्-दिने । रयुने वदरभेदे च ।
तार-जि-र नि० ।

सारतस्य न० तारतमयोर्भावं यज् । पुनाधिक् । निर्जन
निधनमेतयोर्द्वयोस्तारतम्यविभक्त्येववचामि'त्यङ्गुट ।
तारपुष्प ५० तार निर्मलं शुभ्रत्वात् पुष्पमस्य । कुन्दइत्ये ।
तारसाक्षिक न० तारस्य रूपस्य साक्षिकम् उपधातुभेदे ।
रजतहस्त्ये उपधातुभेदे ।

तारशुद्धिकर न० तारस्य रजतस्य शुद्धिं धातुनरयोगात्
जातमलशुद्धिकरोति ॥ टक् । सोमके तत्तत्स्यर्कादि रज
तस्य मलशुद्धिकेतिभिर्भा । [स्योरोच ।

तारापति ५० इतः । शिवे, चन्द्रे, इन्द्रायतौ, शालिवाने,
तारापति ५० तारापतिमिव यस्य । चन्द्रे, कादम्बरीकपां
प्रविष्टे स्वयम्भेदे च । [लत् । कपूरे ।

ताराश्च ५० तारो निर्मलं चमत्स्वयं यच्च भेदस्वयं शुभं
तारिणी स्त्री० तारयति क्लृप्तपिप्पिणि । शिवपत्न्यां
द्वितीयायां महाविद्यायाम्, तारयन्त्योर स्त्रियाम् ।

तार्किकं वि० तर्कं वेद्यधीते वा ठक् । तर्कशास्त्राभ्येतिरि नद
मिमे च । तर्कशास्त्रं गौतमकपादइत्यस्यादिप्रणीतं शास्त्रम् ।
तार्क्ष्यं ५० । कश्यपप्रभौ । [रन्, कश्यपकश्यप, रक्षप्रभे च ।
तार्क्ष्यं ५० तार्क्ष्यस्यापत्यम् यज् । गङ्गे, गङ्गे, गङ्गे, गङ्गे, गङ्गे,
तार्क्ष्यीयकं वि० द्रव्यीय-सार्धे ईदम् । द्रव्ये ।

ताल ५ तल्लुक् पिप्पि च्च वा । खगागच्छाते इत्ये, विलता-
याम् क्लृप्तप्रभयाभ्यां, परिमिते दीर्घपरिमाणभेदे,
करतले, कटाक्षोटे, (ताम्) काण्डनयगाभ्येदे, (करताल)
खट्वाङ्गुली च । छेदप्रभमे न० ताडोद्गादप्रभिर्जातुष्व
प्राप्तं परिचीकितं दस्तुते हादप्रभा इत्येन जातुष्वण्व
परिभ्रमणोपलक्षिते कालरूपे नामभेदे, योतादौ द्विज
माङ्गादिष्वक्षयिभावान्ने च ।

तालक न० तल्लुक् । हादप्रधानयन्त्रे, हरिताले, आठव्याय
तालध्वज ५० तालविहितो ध्वजो यस्य । वज्रभङ्गे ।

तालनवारी स्त्री० भाद्रशुक्लनवम्याम् । तद्विने देवेभ्योविधानेन
ताडनाय स्नातौ विहितम् ।

तालपत्र न० तालस्य पत्रमिव । कर्णध्वजभेदे वाडङ्गे ।

तालपत्रिका स्त्री० तालस्य पत्रमिव पत्रमस्या ङीष् सप्तमा
कन् हुस । तावमूले इत्ये ।

तालपत्री स्त्री० तालस्य पत्रमिव पत्रमस्या । यच्चपत्रार्थाम्
तालपत्री म० स्त्री० तालस्य पत्रमिव पत्रमस्य । मुरानामग्न्य
दस्य । स्त्रोले ङीष् । व्याख्या स्त्री० ङीष् ।

तालमूली स्त्री० तालस्य मूलमिव मूलमस्या । उपन्याम्
सार्धे कज । तालमूलिकायाम् ।

तालहन्ता न० ताडणे करतले हन्तं वञ्चनमस्य, तालस्येव हन्त-
मस्य वा । व्यजने (शाका) सार्धे कन् । व्यार्थे ।

तालाङ्ग ५० तालरूपतश्चित्रं यच्च ध्वजोऽस्य । मल्लेये ।
तालिक ५० ताडने करतलेन निर्दष्टं ठक् । चपटे (चापट)
(हाततालि) । ताडी-सार्धे कन् । तालमूल्याम् स्त्री० ।

ताली स्त्री० ताडने तन्निर्वाहिन निर्दष्टा ण्यप् । (ताडी) ताल-
काठचुरायाम् । तल खलनाय यच्च गौरा० ङीष् ।
(तादित्वात्) हज्रभेदे, तालकल्याम्, (मूल्यामला) हज्रभेदे,
व्याख्यायाम्, (कहर) तालीयमन्त्राख्ये इत्ये, तालकिहाटम
यन्त्रे (काटि) कुट्टिकायाम् ।

तालीश न० तालीय-रोगाम् मृत्ति, यो-इ । खनामस्थाने इत्ये
तालीशपत्र न० ताडीय ताडहृद् रोगनाशक पत्रं यस्य ।
खनामस्थाने इत्ये, मूल्यामलायाम् ।

तालु न० तल्लयनेन वर्षां तल्लयत्यस्य त । निर्वह्निर्वापि
जने (वेद्यो) स्वाभ्येदे । सार्धे कन् तालुक्कमपत् ।

तालुजिह्व ५० तालु एव जिह्वा यस्य । कुभीरे तस्य जिह्वा
शूललेऽपि तालुनेव दसाखादार ।

तावत् चक्षुः० तवरिणापमस्य नि० । मास्ये, यवयौ, भागे,
श्वधारणे, प्रथमार्थां पञ्चानन्दे, वास्यमूष्ये, तदेत्यर्थे च ।
'मर्त्तापि तावत् क्षयैर्मिकाया मित्रि रपु । तवरिणाप-
यति नि० स्त्रिया ङीष् तावती ।

[तैत्ति त
तिक गतो भ्या० आस० चक० वेट् । तैत्ति जनेतिजिह्वि च्च यत्
तिक आख्यन्ते वधे च सार० पर० चक० वेट् । तिकोति ज्येतीकुत्
तिक्त ५०० तिक त । वक्ष्यते, कुटने, रचभेदे (तत्)
च । तद्वति लि० । पद्येदीपयौ न० । कटुकाया प्रभायां,
किङ्कण्यायु स्त्री० टाप् ।

तिक्त ५० विक्त-वैभवाया कन् । भनिम्ने, (विराता) विरति
कण्ठ्यादिरे, निम्ने, इहदीड्ये, तिक्तार्थे, पदोये च ।
कटुत्वार्थं स्त्री० टाप् । [नायाम् ।

तिक्तगन्धिका ५० तिक्तो गन्धो वेद्योऽपि यस्या । वरूक्षा-
तिक्तगुञ्जरा स्त्री० गुञ्जरे विक्ता राजदन्ता० । करङ्गे ।

तिक्ततण्डुला स्त्री० तिक्ततण्डुलोत्पन्नं यस्य यस्या । पिप्पलायाम्
तिक्ततण्डुलो स्त्री० कर्षा० कटुत्वाम् (तिक्ततण्डुल) [पिप्पलायाम्
तिक्ततण्डुला स्त्री० तिक्त इत्ये भिद्योर्धो यस्या । चीरपत्राम्,

तिक्तपत्र ५० तिक्त पत्रमस्य । (काकरोल) कर्काटके ।
तिक्तपर्ण्यं स्त्री० तिक्त पत्रं भिद्योर्धो यस्या । पत्तिद्रव्यायाम्
तिक्तपुष्पा को० विक्तानि पुष्पाण्यस्या । (काकरोल) पठाणाम्

तिक्तफल ५० विक्तानि फलानि यस्य । कतकड्ये (मिर्गाह्य)

तिक्तमटक उ० मद्र करोति चिच्छ्वस् तिक्तोऽपि मद्रक
कर्म० । पटोले ।
तिक्तरोहिणी स्त्री० तिक्ता सती रोहति बहू णिनि कर्म० ।
कुत्तायाम् (कटको) सार्धं कान् अन्तर्ये ।
तिक्तवल्ली स्त्री० कर्म० । मूलोन्मत्तायाम् ।
तिक्तबीजा स्त्री० तिक्तानि बीजानि यस्या । कटुत्वव्याम् ।
तिक्तशाक उ० तिक्त भाकोऽस्य । वरुणदुग्धे, खदिरद्वये च ।
तिक्तसार उ० तिक्त सारो नैर्योऽस्य । ख दरे ।
तिक्तना स्त्री० तिक्ता स्त्रियं कान् तुल्ये अतश्चक्षम् ।
कटुत्वव्याम् । [ज्योतिषीत् ।
तिग आम्बन्दे हिवायासु स्था० पर० चक० चेट् । तिग्न ति
तिग्मा न० तिग्न मन्त्र जस्य ग । शीघ्रे, तद्वति ति० ।
तिग्मरश्मि उ० तिग्नारश्मयोऽस्य । च्छये । तिग्मद्वादयोप्यत्र
तिघ्न भवते स्था० पर० चक० चेट् । तिग्मेति अत्येवत् ।
तिज तीक्ष्णकरणे, उ० उभ० चक० चेट् । तेजयति ते अतीतिन त
तिज अमाया स्त्रियं चन निधाने न घञ् भ्वा० व्याम० चक० चेट् ।
तितित्यने तेजते । अतितित्तिष्ठ अत्येजिष्ठ । [चाक्षन्म
तित्त उ० तत् उ० चक० चेट् इति निहृणात् न सन्नि ।
तितित्या स्त्री० तिज सानौ भावे कान् अ टाप् । अमाया
परामानादिषड्भ्यस्ते, अतीत्यादिहृ इषड्भ्यस्ते च ।
तितित्ति वि० तिज कान् उ । प्राथवियोगफलकभिर्यतीति दि
चङ्गनमिषे । [(तिरि) भविभेदे ।
तितिरि(रि) उ० तितिरि द्रव्यकृपयद् राति रा क, डि वा ।
तितिरि(री) उ० स्त्री० अत दविम् उ वा ङीष् । पट्टद्वय
अङ्गकलाक्रियास्तु प्रतिपदादिषु, पट्टद्वयद्वयायाव ।
तिथिचय उ० तिथीनः तिथ्युपलक्षित अङ्गकलायां अथ अवा
रम्भो यधियु । दग्गे अमावास्याय सृ । इत् । तिथीना भागे
तिथिप्रथी उ० तिथीन् प्रथयति सगत्या निष्पदायति प्र
थी क्तिप् । अन्ते 'दायन्ती तिथिप्रथ' इति षड् ।
तिन्निडोक्त न० तिग्न आर्द्राभावे अतीकादवचेति नि० ।
उम (तेजु) हृद्यभेदे उ० कचोमे । तिन्निद्यायार्थे स्त्री० ।
इश वा अस्ते तिन्निडीकादयोप्यत्र ।
तिन्दु उ० तिज तु मगयादि० नि० । (तेजु) हृद्यने इष्ये स्त्रियं
कान् (गार) इति ध्याते इष्ये इ० स्त्री० हृद्यने ङीष् ।
तिम रघवे आ० व्याम० चक० चेट् । तमने अत्येजिष्ठ अतिम ।
तिम आर्द्राभावे आ० पर० चक० चेट् । तेजयति अत्येजिष्ठ ।
तिम आर्द्राकरवे दिवा पर० चक० चेट् । तिम्यति अत्येजिष्ठ ।
तिमि इ० तिज कान् । अस्ते रघवे, तमने महाभावे अत्येजिष्ठ ।

च । 'असि मत्स्यनिर्मिताम तथाचा' इति तिमिङ्गल । तिमि
इतिगिषोप्यसि तद्विज्ञोऽप्यसि लघुष्येति रागायत्यम् ।
तिमिङ्गिरा उ० तिमि मत्स्य गिरति न गिरत्य चम्
चम् च । मत्स्यभेदे, त गिरति तिमिङ्गिरागि लघुष्यत्यम्
तिमित वि० तिग्न कर्त्तरि क । निघटे छिन्ने च (मिने)
तिमिर न० । तिग्न किरच । अन्तर्यामि, नेत्ररोगभेदे च ।
तिमिप उ० तिग्न किरच । आम्बकक्षाम्, नाटाद्ये च ।
तिरुचीन वि० तिर्यङ्गुन्मत्ताय च । तिर्यङ्गुने । 'गत तिर
चीनमनसुसारचेरिति भाष । [तिर्यङ्गये च
तिरस् चयम् तु अचङ् । अन्तर्हाने, तिरस्कारे अवज्ञायाम्,
तिरस्कृतिरिषी स्त्री० तिरस्+ङ्ग णिनि नि० । अन्तर्हानाया
(परदा) 'तिरस्कारिण्यो जगदा भवन्तीति कुमार ।
तिरस्कार उ० तिरस्+ङ्ग कान् । अन्तर्हाने, अविज्ञेये च ।
तिरीट उ० तु इटक् । सोमहृषे ।
तिरोधान न० तिरग्न+धा ल्युट् । अन्तर्हाने ।
तिरोष्ठित लि० तिरस्+धा क्त । अन्तर्हाने, आम्बान्ति च ।
तिर्यङ्गु व्यञ्ज तिरस्+यन्तुर् क्तिप् तिर्यादेर्यम् । वस्ते निघटे
च । यद्यु, यद्यु, अस्मान्तिवि च वि० ।
तिल गतो आ० पर० चक० चेट् । तेजयति अत्येजिष्ठ ।
तिल छेदे उ० पर० चक० चानिट् । तिल त अतर्कोत् ।
तिल छेदे चुरा० उभ० चक० चेट् । तेजयति ते अतीतिन त
तिल उ० तिल क । सानागस्त्यो इष्ये तत्तुल्येति उ० ।
तिलक उ० तिल कान् तिल+ङ्गभावे सत्ये वा कान् वा । तिल
हृषे, अत्रभेदे रोगभेदे नक्षत्रभेदे च । शीर्षच, नाड-
खाद्ये व० । अन्तर्हानाते नावादी भावे च० आदिदिग्भेदे
उभ० । प्रधाने लि० । द्युक्कनतिमद्र इति न टक् ।
तिलकट न० तिलक रश्मि तिल+कटच । तिलकान्म च्छये ।
तिलकल्ल उ० तिलक कल्ल । विष्णुके (पुन) ।
तिलकास्तक उ० तिल इष्ये सानकः इष्य । देह्ये तिला
कारे चङ्गे, रोगभेदे च ।
तिलकट्टन० इत् । (काट) तैजभेदे, दिव्ये वे च (चल) ।
तिलकतेन न० तिलक चङ्ग तिल+तैजम् । तिलकटे । तिल
रघोप्यम् । [तामायां ङीष्
तिलकधेनु स्त्री० तिलनिर्मिता धेनु । दानार्थे पिधानेन तिल
तिलकधेनौ स्त्री० तिलकधेनोर्ध्यायस्या ङीष् । रक्षत्यने ।
तिलकपिण्ड उ० निष्कलान्ति तिल+पिण्ड । निष्कलान्ति
वेज । तिलकधेनोप्यम् । [अत्रभेदे रोगभेदे ।
तिलकित उ० तेजस तिलकित इति कृत्वा गच्छति च ।

तिलोत्तमा स्त्री० 'तिउ तिलवभानीय रत्नानां वह्निनिर्घाता।
तिरोत्तमेति तत् तथा नाभेल्लुक्तनिर्वचने अक्षरोभेदे ।
तिलोद्गम न० तिलमिश्रित बोधो यत् । जयरे ।
तिल्य न० तिउनां भवनं जलम् यत् । तिलमवनयोर्यत्र जले
तिल्ल गतो भ्रा० पर० सक सेट । तिल्लत यतिज्ञोत् [जलैव]
तिल्य उ० तिल्यतेनेन तिल सेहने च् । लोभे खर्वे कन् ।
तिल्लङ्ग अय्य० तिलनि भावो यत् नि० । दोहनकावे 'या ति
रुनु जपन् सन्ध्या मिते भट्टि । अष्टाश्वयोमावनिपद्य
मथाश्वयत्तपव पुल्लित्तोक्तिं प्रासादिकी ।

तिय उ० तुष्यन्त्यधनु तुष-क्यप नि० । पुष्यमचले तिम
दोषो यत् अष्टादि० नि० । कलियुगे । तिल्ले मचले
जात अण् तस्य हक् । पुष्यमचलजाते नि० ।

तियफला स्त्री० तिय कठियुगेऽपि फलवत्या १५० ।
'नियमासके लक्ष्मी'दिल्लते आमचक्याम् । [तीकत त ।
तीक याचने भ्रा० आत्मा० दिक० सेट । तीकते अतीक्षित अति
तीक्ष्ण न० तिल कल्ल दोषे च् । मरये, युद्धे, शिने, लौहे,
शस्त्रे, शीघ्रे, पाट्टववणे, ङ्कके, चक्रे उभे (फाउ)
रचे च, तद्वति नि० । यवकारे, चेतकृषे कुन्दुरके ।
अतीनेनेने आह्वीलेपाव्ये शम्भुनचले च उ० । तीमे
आत्मादिनि, निटाउसे उरुशो योगिनि च उ० ।

तीक्ष्णक उ० तीक्ष्ण+चपाया च । तीरचर्मणे, लक्षके च ।
तीक्ष्णकण्टक० उ० तीक्ष्ण कण्टकोऽस्य । पुधूरे, वहुँरे,
रङ्गदीहणे वये च । कम्पारीहल स्त्री० टाप ।

तीक्ष्णकन्द उ० तीक्ष्ण अन्धोमूलस्य । मलयश्री । [कतैरां
तीक्ष्णगन्ध उ० तीक्ष्ण गन्धोऽस्य । गोमाञ्जनहणे । वा कप ।
तीक्ष्णगन्धा स्त्री० तीक्ष्ण गन्धोऽस्या । वषाया, राजिकायास
कन्धार्था, सूक्ष्मतायाम् जीवन्त्याम् ।

तीक्ष्णपल्लु स्त्री० तीक्ष्णकण्टका यस्या । पिपल्यम् ।
तीक्ष्णतैल न० तीक्ष्णस्य क्षुद्र तैलम् । खुडीकीरे वर्ज्यरचे मया च
तीक्ष्णपत्र उ० तीक्ष्णानि पत्राण्यस्य । हस्त्यरुहणे ।
तीक्ष्णपुष्प म० तीक्ष्ण पुष्पस्य । लवङ्गे केतक्या स्त्री टाप ।
तीक्ष्णफल उ० तीक्ष्ण फलस्य । हस्त्यरुहणे ।
तीक्ष्णमूल उ० तीक्ष्ण मूलस्य । गोमाञ्जने, कुलञ्जने च ।
तीक्ष्णरस उ० तीक्ष्ण रसोऽस्य । यवकारे ।
तीक्ष्णशूक उ० तीक्ष्ण शूकोऽयं यस्य । खे
तीक्ष्णसारा स्त्री० तीक्ष्ण कठिन स रोरस्या । धियपायाम्
(गिर) । [अल्लभ्यमय्याम् ।
तीक्ष्णा स्त्री० वषायां कविककाम महान्दोतिप्रत्याम्

तीक्ष्णायसु न० तीक्ष्णस्य अस् सपा० । (रखात) कौहमेदे ।
तीम केदने दिवा० पर० अक० सेट । तीम्यति अतीमोत् ।
तीर मारगते कर्मचयासौ अद० चुरा० उभ० अक० सेट ।
तीरयति ते अतितीरम् त ।

तीर न० तीर-अण् । नद्यादे कृषे, छाये च । छीधके पु०
तीरभक्ति उ० (तिहोत्) विदेहदये ।

तीर्ण नि० दृष्ट । उन्नीये अभिभते व्याप्तते च ।

तीर्थ न० दृश्यम् । शास्त्रे, यत्र जल उपाय स्त्रीरक्षि
नद्यादरवगरणे, चक्रादौ, 'मन्तीष पयसाभिराशय' इति
भारवि । विद्यादिपुण्यतपात्रे, उपाध्याये मन्त्रिणि
योगी दयने, ब्राह्मण, आगमे, निदने चान्तौ उपभूष
जलायये, दैहिके मानविके भौतिके च विविधे पक्षि
स्त्रीने च । तत्र दैहिकानि तीर्थानि अदृश्यये दैव तीर्थे
अस्माकस्त्रीर्ष्वे च यम् (माजापयाम्) । सध्वेष्टकृताङ्गुल्यो
पैल भूवेष्टाङ्गुल्यस्य द्राक्ष'मित्युक्ताणि मानवानि, यथा 'सत्य
तीर्थे यथा तीर्थे तीर्थसिद्धिर्दिपय' । धर्मभूतद्वया तांश्च
सर्वथाकार्ययेव च । दान तीर्थे दानतीर्थे शम्भोयलीर्षं
सम्भते । ब्रह्मर्षये पर तीर्थे तीर्थेष्ट दिवसादिता । दान
तांश्च इतिस्त्रीषु पुण्य तीर्थेष्टद्वयम् । तीर्थानामपि ततीर्थे
विपक्षि मनस्य परे युक्ताणि । भौवानि यथा 'यथा
शरीरस्त्रीहृष्टा केचित् मेध्यतया मता । मथा पुत्रित्या
उद्देशा केचित् पुण्यतया मता । प्रभावाद्भुताङ्गने
सखिलस्य च तैलस्य । परिपक्वात समोनाश्च तीर्थेना
उप्यता चेतैल्लुक्ताणि । [मकयिद्यादिषु ।

तीर्थेकर उ० तीर्थे हितयाचनभाग करोति क ठक । तीर्थ
तीव स्त्रीस्ते भ्रा० पर० अक० सेट । तीर्थति अतीवीत ।
तीवर उ० दृष्टजन नि । चउरे अये, वयेसङ्करजा त
मेदे (तेहोर) ।

तीव्र उ० तीव्र दक् । शिने । लौहे, कोपके, तीष्णे च न० ।
तद्वति उ सधे, अत्यये निताने च नि० । कटु रोहिण्या
राजिकाया, मल्लदूष्याया महाज्योतिष्याया नदीमेष्ट च स्त्री०

तीव्रकण्ट उ० तीव्र कण्टो यस्यात् १५० । शिनेने कण्टगे
उके चूरये (खोव) तस्य कण्टोहनिताकोक मभिदा ।

तीव्रगन्धा स्त्री० तीव्रो गन्धोऽस्या । यवगन्धम् ।

तीव्रगन्धा स्त्री० तीव्र यथा तथा ज्वालयति उद्दिगयति
शिविम अल्ल निच अ । धातक्याम् । ततस् 'ने गात्रे
मण्यन्ते कोकमयिद्रम् ।
तीव्रवेदना स्त्री० कर्म० । अल्लनदीदाशो यातनायाम्

तु हतो अकं डिपाया पूर्वी च सकं यदा परं जनि ।
तोति तयोदि । अतोयोगे ।
तु अजं तद-मितं दु । घसृज्जे, अजधारणे निरोगे,
प्रसंवायाम्, विनिपये, उतागदाविनष्टो, पादपूरये च ।
तुगा(इ) ह्यो तुज-तुज वा यज् । वंशरोचनायाम् ।
तुजं उ० तन्ज यज् । पर्वते, पुद्गामण्डये, नारिकेले, ज्योति-
योगेऽपि सूर्यादीनाम् अंगनिर्गमोपकथितेष्वपि राशिषु
च । लघुतावृत्ते उक्ते प्रधाने च वि० । किञ्चल्ये न० ।
तुजभट्ट उ० संदीप्तकटे कृत्तिनि । दक्षिणदेशस्य नदीभेदे ह्यो
तुजिनो ह्यो । तुज-चिषुम् नष्टम् । मन्दागतावयाम् ।
तुज्ज न० तुज-उत्थम् । किं तुदा य्युदा इति ह्योः क । उवाजे
यस्यन्दये धाम्नि (तुप) । ह्योने अत्ये, त्वये च वि० ।
तुज्जट्ट उ० कर्म । एएज्जट्टे तस्य नि कारलान् तुज्जट्टम् ।
तुज्जधात्यक्तं न० कर्म । एवाजे (भुञ्जी) ।
तुज दीप्ती चु० उभ-अक-सैट् इति । म्हायति-तस्य तद्वत्-त
तुज प्राणिवले च आ० पर-अक-सैट् इति । तुज्जति अज्जट्टीम्
तुज जिंसे आ० पर० सकं सैट् । तोजति अतोयोगे ।
तुज कवहे त० भृ० पर-अक-सैट् । इति अज्जट्टी ततोऽ ।
तुज भेदे त० भृ० पर-अक-सैट् । तद्वति अज्जट्टी ततोऽ ।
तुज निमीढने आ० आ० अक-सैट् इति । एज्जट्टे अज्जट्ट
तुज दिवाकणे आ० पर० सकं सैट् । तोडति अतोयोगे
अतोयोगे त ।
तुज्ज अनादे आ० पर० सकं सैट् । तद्वति अज्जट्टीम् ।
तुय इट्ठोत्तरये त० पर० सकं सैट् । तुयति अतोयोगे ।
तुयि उ० तय-उत् । तयज्जे (तन्) ।
तुयज्ज न० इति तोडने षच् । छसे ।
तुगड्(पिड) कैरी स्त्री-प्रसक्त तयड्(पिड) वन् तद् ईरयति
ईके वा ईर-अच् । काशीक्षाम् तस्या कन्यस्यविदारे हि
विभीषणस्य आह्वानार्थमेत्यसौ । विम्विकायाम् (विभा-
क्या) तदा । एवेन हि एषा ह्योवाह्वयमाना । सोमं
कम् तुस । तयज्जिड्(पिड) अयम् ।
तुगड्(पिड) किमी स्त्री-तयज्जिड्(पिड) ससे कायति कै-क तयज्
(गिन्) क सोड तय इते स मुखाशोभावापत्ताम् ईर-अच्
तोरा० टोड । विम्विकायाम् (विम्विका) ।
तुयिड उ० तय-उत् । छसे, चसौ च । विम्विकायां, वन्द्यां,
नाभौ च सो० ना टोड । सोमं कम् यययम् । (भुञ्जिड्) ।
तुयिडम् न वि० तयिड-उत्ति । न विभा० अच् वा । इत्ये
तत्तु पूर्वे अट्-उ० उभ-अक-सैट् । तुयमति ते अज्जट्टम् ।

[illegible]

तुर न तर क । तूणे गोत्रे । नग स्त्रीत्वमपि तुरपाटिति
तरग पु तरेण वगेन गच्छति गम-इ । घोटके, चित्त च ।

तुरगस्तम्भ इ० तरग+गमूह स्तम्भ च । अश्वसमूह । इतः ।
अप्रक्षम्भ । [अश्वशब्दात्प्रक्षम्भ]

तुरगी स्त्री तुरगस्तुरगगन्धोऽस्तुशब्दात् अच गौरा० डे० ।
तुरङ्ग पु० तुरेण गच्छति गम च सम् वा डिङ् । घोटके चित्ते
डिङ्प्रमाणेन तुरङ्गोऽप्यल ।

तुरि(री) स्त्री० तुर इत वा डीप । तन्त्रवायस्य कामादिनि
र्ज्ञेते वयनवाधने (माउ) वृद्धवातुरीतुरीति नैवधम ।
तुरीय त्रि० चतुर+तुरेण तीर्थ त्रि० । चतुर्थे वदामोक्ते
गुह्ये निरुपेये प्रह्वयि ।

तुरीयवर्ण इ० कर्म० । शूद्रे । [द्वयोऽप्यल ।

तुरङ्गवर्ण इ० तुरङ्गस्य वर्णमप्यल । विवरे तुरङ्गवर्णा
तुरङ्गारि इ० इतः । करनोरे इत्ये, कश्चि च ।

तुरासा इ० तुरा नग सहिते तुरागवन्तम् आवाहयति अत्रि
भवति वा क्षिप्य उतपद्ये गच्छन् । इच्छे ।

तुरास् इ० तुर अत्रि च साधु कन् इच्छोपदिनि वलम् ।
गन्धद्रव्यभेदे (गिलावर) ।

तुर्य त्रि० चतुर्था पूरण्य यत् त्रि० । चतुर्थे । •

तुर्य हिम आ० पर सक० सेट । तुर्यति अतुर्यति । तुर्ये ।

तुर्यसु पु० यमातिव्यपतिगुणभेदे ।

तुल उच्यते वा 'तुरा उभ० भवे अ पर सक० सेट । तोसय त
ते तोसति अतुलत त । तुलयति तु तुलायन्त त चित्त
तुलसी स्त्री तुलातिव्यपतिव्यपत्तयः सक० । 'यशादपि तुला
मासि विष्णु पाविष्ये च । तुलसी तेन सा प्लात' लुक्ते
सकामक्याते इत्ये ।

तुला स्त्री० तुल मिदा० अट । साट्ये जाने, यद्वादा दाह
मन्त्रादि पदयते भाण्डे, मेधागधित सप्तम राशौ तोलन
दृष्टे दिव्यमगारूपे विपर्वण माझ्णस्य सन्धेयगत
तुला धृतेति वारदोक्ते मरीचामभेदे च ।

तुलाकोटि(टी) स्त्री तुलया तुला वा कोट्यति वृट् परि
तापे इ वा डीप । नूरे तुलाकोटकाण्डिलुङ्ग ।

तुलाधर त्रि० तुलाया मान्यकडल धर इ अच । वाणि
जके, तुलादाशौ तुलादण्यधारेके गुण च ।

तुलापुरुष इ० भोग्यमहादानामगते दानभेदे विमलस्त
मन्त्रतुलादानादिपद्वो । [तुलादृष्टे]

तुलामान न० तुलाय मौलनार्थे मान मौलतेत्येव वा व्युत् ।

तुलावीन न० तुलाया वीज मलम् सुखायाम तनारमैव हि

मानं शास्त्रे दर्शितं यथा दण्डिपञ्च प्रवदन्ति मायमिति ।
तुलित त्रि० तुला+वत्सरोति णिच्-कर्मणि क्त । परिमिने
सदशीकते ।

तुल्य त्रि० तुलया सञ्चित यत् । सदृगे । [भिरेवत्त पाने
तुल्यपान न० तुल्येन सजातीयेन सद्य पानम् । सजातीयैवञ्च
तुल्ययोगिता स्त्री० अवहारोक्त कथावद्वारभेदे ।

तुवर पु० तरति हिनक्तिरोगान् सौ० त घट् च् त्रि० गुणा
भाव । धान्यभेदे कपायरसि च तद्वति त्रि० । आठक्याम
भौराद्रव्यसिक्तायासु स्त्री० । पिप्य त डीप । स्वायं कत
द्वरिकायमैव । [रक्तचक्रमहने]

तुवरीशिव इ० तद्वर्था आठक्या रस शिवा यस्तु ।
तुप गोत्रे दिना पर अक० अगिड । तप्यति अतुपत ।

तुप इ० तुप क । विभीषणदृष्टे (वयडा) न ध्यत्यपि खड्गा
ज्जाते द्रव्ये च ।

तुपानल इ० तुपस्तानल । तुपजात अग्नौ । [तद्वति त्रि० ।

तुपार इ० अलभतपण्ये तुप अरक्त । धिमे, कपूरे योते च
तुपित इ० तुप कित् । 'तोष प्रलोच सन्तोषे भद्र शान्ति
रिपस्यति । इप्य कतिविशु खाहा सुदेनो रोचनो
द्विषट् । तद्वितानास ते देवा आसन् खाद्यमुनोऽनार' इदु
केषु द्वादशस्थेषु मतान्ते वटतिगतस्यैवैषु गणदेशेषु ।

तुष्टि स्त्री० तुप कित् । सन्तोषे 'अज्ञातार्थं लोकस्य सतार्थोऽ
स्त्रीति वा मति 'रिदुक्ताया बुद्धौ तुष्टिर्भवति साङ्गोक्ताद्य
आध्यात्मिकदार्ष्टान्तेन नवभेदासु विभिन्नु मातृकामदेशेषु च ।

तुस ध्याने आ पर० सक० सेट । तोषति अतोषीत ।

तुह नभ आ० पर सक० सेट । तोषति । अतुहन्त अतोषीत ।

तुहिन न० तुह इतन् । हिम अतुहन्तश्च ।

तुहिमांशु इ० तुहिनमवशो यस्तु । अत्रे । हिमाशुमभवतोप्यल
तुल अनादरे आ० पर सक० सेट । तुहयति अतुहीत । णिच्
अतुहन्त त ।

तूष्ण सङ्कोचे अद० पु० उभ० सक० सेट । तूष्णयति ते । अतुष्णत्त त

तूष्ण सङ्कोचे पु० उभ० सक० सेट । तूष्णयति ते अतुष्णत्त त ।

तूष्ण पूर्ये पु० उभा० सक० सेट । तूष्णयते, अतुष्णत्त त ।

तूष्ण स्त्री० पु० स्त्री० तूष्ण क स्त्रीत्वमके मौ० डीप । मायाधार
स्वानगम्यते इत्युभौ । तूष्ण इ वा डीप सङ्कोचे स्त्री० ।

तूणीर इ० तूष्णे सङ्कोचे राति दन्त त टा क । तूष्णे, इत्युभौ

तूर किमे सक० नने अक० दिश आत्म० सेट । तूष्णति अतूरिड

तूष्ण न० अवर त्त कट तस्य न । शीघ्र, अवर तद्वति त्रि ।

तूर्थ न० तर यत् । नाद्यभेदे ।

तूल पूरणे चरा०या०सक०सेट् । तूलयते अतुलत ।
 तूल प्रयत्नापरिच्छेदे निष्काशने च आ० पर० सक० सेट् ।
 तूलति अतुलति ।
 तूल इ०न० । तूल क् । कार्पासभेदे (तुला) "तुलरायिमिबानन"
 इति सूत्रिः । व्याकरणे, (तुल) एवमेदे च न० । कार्पासा
 स्त्री० । खाद्ये कन् अत्येव न० । [योगध्याय ।]
 तूलकार्मुक न० इ०त० । तूलस्फोटनार्थं धतुवि । तूलपाद-
 तूलनाली स्त्री० तूलनिर्मिता नावी । विद्विक्कायाम् (पादज)
 खाद्ये कन् अत्येवार्थे । [तुलार मात्र]
 तूलमिच्छु इ० पिच-मर्दने कन् तूलप्रधान मिश्रु । तूलद्वये
 तूलद्वय इ० तूलप्रधान द्वय शक० । शालाबिह्वले ।
 तूलि(वी) स्त्री० तूल-इन् वा ङीप् । विनशाधने स्तनाम-
 र्प्यते पदार्थे ।
 तूलिका स्त्री० तूल+अत्यर्थे ठन् । (गोत्रक) गत्योपहरणभेदे ।
 तूलयति धुनृ । विनशाधने (तुली)इत्ये 'उक्ती'जत तूलि
 कवेच चित् "मित क्" उच्यते।देवात्मनसरोक्षोपयोगिपदार्थे
 दीप्यादिप्रकाशनाय ।
 तूलिनी स्त्री० तूल+इनि । शास्त्रविह्वले ।
 तूलिफला स्त्री० तूलितुल फल यस्या । शास्त्रविह्वले ।
 तूलर इ० तु-र दीर्घश्च । कावेऽजानमन्त्रे गवि, अजानमन्त्रके
 इत्ये, कपायरे च । तद्वति त्रि० । आढिका, बीराष्ट्र
 ऋत्तिकायाश्च स्त्री० ङीप् ।
 तूल तुल्ये आ०पर०सक० सेट् । तूलति अतुलीत ।
 तूल्योशील त्रि० तूल्यो शीलं यश्च । नौगवल्गिनि ।
 तूल्यार्थिक त्रि० तूल्यो शीलं यश्च शीरेऽर्थे कन् मलोपच,
 नौगवल्गिनि । [तुल्यकामयत्न ।]
 तूल्योन्मि अश्च० तूल-नीप् । औने । अश्च०प्रतिपद्ये भावि ।
 तूल न० तुल-नन् दीर्घश्च । जटायो, सङ्कलनेषु, वृक्षे, छच्छे च
 तूल गती आ०पर०सक०सेट् । तूलति अतुलीत ।
 तूल भले तना० उभ० सक० सेट् । तूल्योति तर्हति ह्युते
 तर्हते । अतर्हति अतर्हिष्ट । मर्हिता ह्यष्टा ।
 तूल न० तूल नन् हलोपच । नटादौ, खटे (खट्)
 तूलकायह न० तूलार्ता समूह दूत० काण्डश्च । तूलसमूहे
 तूलकेतु इ० तूल्यु केतुदिग् वेगत्वात् । वंशद्वये, दाहद्वये,
 वायारत्ने न तूलदुमलक्षणावयव ।
 तूल्यजाति स्त्री० तूलमेव जाति । उच्यते। (खट्)
 तूलद्वय इ० तूल्यजातीया दुग्धा लसारात्वात् शक० । मारिकेये,
 गावे, युवाके, नास्यां, केतका, चूर्णरे, अर्जुनार्थे च ।

तुल्यवान्य न० तूल्यनिव भान्त् अक्षयुलवन्नात् शक० ।
 नीवार, श्यामाकादौ च ।
 तूलराज इ० तूल्ये रागते राज-अच् इ०त०श्च वा । तानद्वये
 तूलवीज न० इ०त० । श्यामाके धाये ।
 तूलसारा स्त्री० तूलमेव साराऽस्या । कदल्याम् तस्या
 सर्वासाधारणानुवायम् । [धातुपत्युक्ते तूलभेदे
 तूल्ये तु तूल्यमिचुरिज मोक्षधारणात् । वल्लभायाम् मोक्ष-
 तूल्योक्त न० तूल्यमिचुरिजमोक्ष । तूल्यमिचुरिज तूल्ये (खट्)रपर
 तूल्योपध न० तूल्योक्तलोपधम् । एतानुवायम् गम्यते
 तूल्या स्त्री० तूल्या समूह पत्रा० य । तूल्यसमूहे ।
 तूल्य त्रि० तूल्यादा पूरण् त्रि+तुल्य धम्यधारणश्च । तूल-
 या पूरणे वेन त्रिष्वचस्या पुर्व्यति तन्निम्न पदार्थे ।
 तूल्यप्रमत्ति स्त्री० तूल्यु धाममेव तूल्य प्रमत्ति प्रकाश ।
 ननु सत्ये कोने ।
 तूल्यी स्त्री० चन्द्रमण्डलस्य तूल्यकनाया चर्यतएव
 प्रवेशनिर्गमन्यतरक्षपतिवास्तिकाया त्रिधा ।
 तूल्यीलर त्रि० तूल्यो लरं त्रिगुणार्थं तूल्य+ल+र त्रि ।
 निवारकत्वे चेत्ये ।
 तूल्य अनादौ इ० उभ० सक० सेट् । तूल्यति तले । अतर्हि
 अतर्हत् अतर्हिष्ट । तर्हिता-तूल्या ।
 तूल्य(स्या) प्रीणने तु० पर०सक०सेट् । तूल्यति तूल्यति अतुलीत ।
 तूल्य(स्या) प्रीणने तु० पर०सक०सेट् । तूल्यति तूल्यति अतुलीत ।
 तूल्य हिमे तु० पर०सक०सेट् तूल्येत् । तूल्यति अतुलीत ।
 तूल्य प्रीणने आ०पर०सक०सेट् । तूल्यति अतुलीत ।
 तूल्य चन्द्रीणने प्रीणने च वा तुरा० उभ० पक्षे आ०पर०सक०
 सेट् । तूल्यति ते तूल्यति अतुलीत त अतुलीतपत् ।
 अतर्हि । [तुल्यार्थि-अतर्हि ।]
 तूल्य प्रीणने हि०पर०सक० सेट् । तूल्यति अतर्हि अतर्हि अतुलीत-
 तूल्य प्रीणने तु०पर०सक०सेट् । तूल्यति अतर्हि ।
 तूल्य स्त्री० तूल्य-क्रिप् । अतिप्रयत्नयोगेन भवत्येवमिदं तूल्ये ।
 तूल्य प्रीणने तु० पर०सक०सेट् । तूल्यति । अतर्हि ।
 तूल्य निफला स्त्री० तूल्यादा फलानां समूह वा समूहधार-
 णश्च । इति त्रिधा प्रकाशनाय रूपफलभेदे ।
 तूल्य तूल्यादा दिवा०पर०सक०सेट् । तूल्यति अतुलीत अतर्हि
 तूल्य(वा) स्त्री० तूल्य क्रिप् । भाष्यमते इत्यनन्तात् वा टाप् ।
 तूल्यादा, आरपलायाम्, बाह्यविह्वले च ।
 तूल्याम् स्त्री० इ०त० । कोमवि हृदयस्य स्यामभेदे ।
 तूल्यति त्रि० तूल्या आतास्य तार० इत्यच् । तूल्यामिति ।

तृणाङ्गं वि० तृण-नञिङ् । तृणाङ्गुली भुञ्जे च । [५]
 तृणा स्त्री० तृण-नञिङ् । तृणाद्याया, चीमे, व्याघ्राभिलाषि
 तृणाक्षय ५० तृणाया चीमस्य चयी यथात्, ५५० । प्रमे,
 'तृणाक्षयस्यस्यैते वार्धनो'ति कश्चि । ० । ०
 तृहृ हिप्ते ह० पर० सक० वेट् । तृहृति व्याघ्रहृति व्याघ्रत् ।
 तृहृ हिप्ते वा चु० ल० पठे स्या० पर० सक० वेट् । तृहृति ते
 तृहृति व्याघ्रहृति तृहृति व्याघ्रत् ।
 तृ नटये रुन्ने ये अभिभवे च आ० य० सक० सेट् । तृति प्रतारीत
 तेज निघाने पालने च, आ० पर० सक० सेट् । तेजति यतेजोत
 तेज प्रसूत ५० तेजस्करं कर्त्तुं यस्य । (तेजास) इत्यमरे ।
 तेज न ५० । तेजयति शस्त्रमणिं वा तिल-विष्णुं । नञे
 छन्दे च । छंदायां कर्त्तुं । प्रताभिधे तृणे, मूर्खायां, ष्योति-
 श्च्योति स्त्री० छीप् ।
 तेजप्रत्त न० तेज-च्यप् । तेजं प्रत्तं यत् । त्वये (तेजघाता) -
 तेजवती स्त्री० । तेजनें तेज चत्वेणं भतपुं मत्त व । गज-
 पियस्याम् ।
 तेजस् न० । तेज-च्यप् । तृणस्यैवति वन्यादी इत्यमरे
 छांध्यमते शब्दस्यैवत्कालवहितारूपतन्मात्रादुत्पत्ति भूते
 दीप्तौ, मन्त्रायै, पराक्रमे, वीर्ये, मन्त्रोत्पादने इत्यादौ, तापके
 'ज्योतिषि च्छयादौ मयोरुत्पत्तौ, छत्रेणादौ-चातुर्ये
 मज्जनि, निसे, 'व्यदिच्छेपापानादौ प्रयुक्तस्य घरेण यत्
 पायात्तद्वैद्यस्य चर्म्मं तत्तेज' च छदाङ्गमिमुक्तं व्यपवाता-
 र्देवद्वये 'तेजो निवर्त्तनं यत्तं यानिनां स्फुरन् रज-
 स्युक्ते च्यापानां क्षापाधिके बले, वैद्यस्यात्तदे परमज्यो-
 तिषि मज्जनि, चांक्ष्योति मत्तयुजे च ।
 तेजस्यती स्त्री० तेजस्य-च्यप्ते मत्तपुं यत् । गजपि-
 यस्याम्, च्ये, (च्य) मज्जन्तीति प्रत्यय, वृद्धे इत्यां, तिल-
 वन) इत्यमरे च ।
 तेजसिनी स्त्री० तेजस्य-प्रति । तेजोयुक्त्यायां क्षियां,
 ज्योतिष्यां शतायम् (तेजवत्) तेज कथायाश्च ।
 तेजीयस् वि० तेजस्य-प्रतिप्रत्यये ईदृशणि विनेर्बुक् ।
 नञोक्तं 'तेजीयस्य न दोषाय वदे सर्वभूजोदये'ति
 भागवतम् ।
 तेजोमय ५० तेजो मयति मन्त्रं च्यप् । तद्विचारिकायात् ।
 तेजोमय वि० तेजस्य-प्रत्यये मत्तपुं । तेजाप्रवृत्ते तेज-प्रधाने
 ज्योतिष्ये च । क्षियां छीप् । 'तेजोवदो वापि'ति दावि
 तेजोमात्रा स्त्री० तेजसां चत्तयुक्त्यां चासां इत्यां । इति
 मन्त्रां सातिकाश्चैव एव तेजास्तस्य चांक्ष्यिका ।

[illegible]

जातिपुत्रद्वये तत्पुत्रेण वाचितं हि गन्तव्यं भवति ।
 तैलम्पाता श्री० तिष्ठस्य पावोदय ज नि० सम्यक् । स्वधा-
 याम् पुत्रद्वयेन वाचे च । [गन्तव्यमेवे ।
 तैलम्पाता श्री० तैलम्पातयन्नेन विध-विध-व्युत् (काकता)
 तैलीन् तिलानां भवनं चेत्तं च । तिलपत्रमयोक्ते चेत्तं ।
 तैप पु० तिलपत्रमयुक्ता पौर्णमासी तैपो चास्मिन् मये थण् ।
 चान्द्रपौषासि । [पौषस्य पौर्णमास्याम् ।
 तैपो श्री० तिलेण नयलेण युक्ता पौर्णमासी थण् । चान्द्र
 तोक न० सौ० तु० तस्य चेत्तम् । अपत्ये पुन्ये दुहितृदि ।
 तोटक न० द्वादशायत्तयादेवे हन्तेमेवे । [चतुष्टोत्तम् ।
 तोड अनादरे भा० पर० चक० सेट् । तोडति अतोडोत् । थिच्
 तोडो(री) श्री० तड-अच् गौरा० डोच् वा डल र । सनाम
 प्लाते तैलसाधने धान्यमेवे । [चावतण्डे च ।
 तोत्त न० तुद० इन् । गवादिताडनदण्डे (धातुनि) -गवादि
 तोट् न० तुदयेनेन ह्युत् । तडये छेत्ते । मारे ह्युत् । अघातान्
 तोमर पु० न० तु विष् तोर्मतो मियतेनेन च-अच् । तुल्येये
 शक्याये दण्डाकारेऽस्मभेदे (रायवाश) । [वि च ।
 तोमरिका श्री० तोमर-उच्चाया कन् । चाटव्याम् । [तच्च
 तोय न० सौ० तु विष् तवे पूर्णं याति या-क । तवे पूर्णमासा
 तोयकाम पु० तोयं कामयते काम-अण् । जलनेतये । जल-
 भिलापुके त्रि० ।
 तोयंक्ष्ण न० जलमात्रपात्रकमे प्रथमेदे । [जलदादि त्रि०
 तोयद् पु० तोयं ददाति दा+क । नेचे, छच्छे च । इते न० ।
 तोयधि पु० तोयानि धीयन्तेज्ज था कि । चच्छे तोयनिध्या
 दयोप्यथ । [चाटव्याम् ।
 तोयपिप्पली श्री० तोये पिप्पलीच । (काचङ्गा) शाकभेदे
 तोयपुष्पी श्री० तोयेन बहुजलदानेन पुष्पायस्या । पाटवा
 हत्ते । [ह्यु । कतके (निग्न्यात्स्य)
 तोयप्रसादन पु० तोयं प्रसादयति प्रसवदोष-
 तोयफल श्री० तोयप्रधानं फल शक्या । इषाटी कर्कटीभेदे
 तोयवल्ली श्री० तोयवतिवृक्षस्थाने वल्ली । कारवेले (जम्बे)
 तोयसूचक पु० तोय तोयवे चक्षुष्यति रोषेण सूच-सुचन् । नेचे
 तोरण पु० न० तुद पुच् । बहिर्दारे, कामोपारिते दिङ्मादि
 काटे द्वाराद्याभागी च । कम्परासी न० ।
 तोल पु० न० तल अण् । शुभ्रातीतिवर्तिमाने कर्षे । साधे ननु
 ह्युच् वा । तोलकमथम् ।
 तोर्य न० त्वे चट्जादौ वाये भवम् अण् । चट्जादिप्रची ।
 तोर्यनिक न० त्वय दत्तायाम्प ननु तोर्यापदार्थं निश्चय ।

तद्व्यगोतवाद्येषु सचदितेषु 'वनेऽपि तोर्यनिकमि'ति नैपम्
 तौलिक पु० तल्ला खीयति ठक् । चित्तकटे ।
 त्यज हानौ दाने च भा० पर० चक० यविट् । त्यजति अत्याचीत् ।
 त्यद् वि० त्यज-अदि डिङ् । तन्पदार्थे 'योवा ह्योवा भवाम्
 हति ति वेष्ट्याम् ।
 त्यागिन् वि० त्यज-पिणुन् । दागदि, गृहे, वर्कनगोत्रे,
 कर्कफलत्यागिनि च 'यत्तु कर्मफलत्यागो च त्यागीत्यभि-
 धीयते' इति गोता ।
 त्रक गतौ भा० आत्त० चक० सेट् । त्रकते अत्राहित ।
 त्रख गतौ भा० पर० चक० सेट् । त्रखति अत्राचीत् अत्रापीत्
 त्रख गतौ भा० पर० चक० सेट् इदित् । त्रखति अत्राचीत् ।
 त्रग गतौ भा० पर० चक० सेट् इदित् । त्रगति अत्राचीत् ।
 तद् चेराया भा० पर० अक० सेट् इदित् । तन्ति अत्राचीत् ।
 तप छत्राया भा० आ० अक० सेट् वा च० । तपते अत्राचि
 अत्राचि । थिच् त्रपयति त्रापयति । मरा ।
 तपा श्री० तप-भावे अच् । लज्जामा । अच् । कुचटामा ।
 त्रवे कीर्त्तौ च । [वीरवे; रत्ने च ।
 तपु न० अन्वि ददा त्रपते लज्जते इव लज्जया त्रवीमति त्र
 तपुटी श्री० तप-उट् गौरा० डीच् । त्रपटीयाम् ।
 तपुप श्री० त्रपते क्षिप् तप्य-दादे क क० । कर्कटीभेदे
 गौरा० डीच् । (वीरा) (यवा) प्लाते हत्ते ।
 तपुस् न० त्रप-उधि । रत्ने ।
 तय न० श्री० नवाथाभयव त्रयोऽपयवा मेपां वा अयच् ।
 त्रिवर्षस्यायाम् 'अयत्रयवराहके'ति मनुः । क्षीतपत्रे
 डीप् । 'असौ नरादिचिन्मयो'ति भाष । त्रिवर्षा-
 निमित्ते त्रि० क्षियां डीप् । अगादिदेदमवे, 'तवीर
 नीताइउचेन विस्तर'मिति नैपम् । त्रिङ्गादिभूतिवे,
 इरभ्याम्, हतौ । ओमरात्रोदये च ।
 त्रयीधर्म पु० त्रया वेदवेधे त्रिधियमानो धर्मः त्राङ् ।
 वेद्वे धर्मे ऋदितोभादी ।
 त्रयोदशन् वि० त्रयच दश च, त्रयिका वा दय । त्रयिच
 दशचक्रान्ति । तत्रपूरे च चट् । त्रयोदय वि० चन्द्रस
 त्रयोदशचक्रादियदये तिथौ श्री० डीप् ।
 तस इतो यचे निचे च पुदा० उम० चक० सेट् । तसदति
 ते अतिमत्तम् ।
 तस भाषे वा० पुदा० उम० पदे भा० पर० चक० सेट् इदित् ।
 तसदति ते तसति कतमेधत् त अमधीत् ।
 तस भवे वा दित् । पदे भा० उवा० पर० चक० सेट् । तसदि

वसति यत्रवीर्यं यदावीर्यं तेषां तत्रवत् ।
 तस्य न तत्र-भये वज्रं च । वने । तत्र हवीं अर्धं जज्ञमे वि-
 तसरेणु ३० तत्र चवो रेणु ४० । आलात्तवते भानो
 दृश्य यद्वसते रज । प्रथमं तत्रमाणां तत्ररेणुं
 प्रचरोते । द्युते गवाक्षान्तगतव्यतिरिक्तं रोधूयमाने
 परमाणुपटाकारे दृश्युक्तवत्तमे रजसि ।
 तस्य वि० तत्र ३० । भोते चकिते । भोते ४० ।
 तत्रु वि० तत्र-३० । भोते तत्रयोरे ।
 त्राग्रु वि० त्रुया निर्वक्तुं अर्धं । त्रुयमे पात्रादी ।
 त्रायन्ती । श्री० त्रै-वर्णं । किं वा अयति श्री० १-१-
 वा गत । (वत्) स्वातायाम् स्वातायाम् ।
 त्रायमाय श्री० त्रायते त्रै पात्रम् । (वत्) स्वाताया स्वतायाम्
 त्रि वि० ४-४० । त्रि । त्रिजलस्याविष्टे । त्रियाम् त्रिजा
 द्वे । त्रिज द्वादि ।
 त्रिश वि० त्रिद्युत-पूरणे वदे । त्रिशतपूरणे, त्रिंशत्तमे,
 त्रिंशत्तमस्यारामे भोगं द्रव्यभिधीयते इति ज्योतिषम् ।
 त्रिंशक वि० त्रिंशत्तमोत्त वृत्तु । त्रिंशत्तमस्यान्तिद्रव्येण
 श्रुति वस्तुते । [वा, तत्राद्वाप्ति च ।
 त्रिंशत् श्री० त्रिंशद्वाय परिमाणस्य वि० । त्रिंशत्तमस्या-
 त्रिंशत्तमं न० त्रिंशत्तमस्यापि प्रमाणं द्वावि प्रतिपुष्प-
 कस्य । ऊठदे ।
 त्रिक न० त्रयुषा संव जनु । त्रिकवद्वायाम् वृत्तं प्राप्ते
 १ मार्गे, वडिभागे, त्रिकलायाम् (वडिप्रमाणवतीवयसा-
 फलमे) त्रिकटुनि, (छल्लीविषकीवटिप्रमे) वातादि
 त्रिहतेषु च । त्रिपु कायति के-४ । मोरुदे वदे ३० ।
 त्रिककुट्ट ३० श्री० त्रिकुट्टकानि त्रिहृत्तस्य त्रिकुट्टस्य अन्य
 कोष । त्रिहृत्ताप्ले पर्यंतमेवे । [मोरुदे वदे ।
 त्रिकट ३० मोरु वातादिदोषान् । वडि विषादयोति अर्धं ।
 त्रिकट्ट न० त्रयाणां कट्टरसां समाहार । त्रिहतेषु वृद्धी-
 पिमसीनरिषेणु । [वदे, त्रिहते वदे (टिहृत्) ।
 त्रिकट्ट ३० त्रय कट्टा कट्टा कस्य । मोरुदे, कुट्टी
 त्रिकाल न० त्रयाणां कार्यकारणभूतव्यतिरिक्तानां समाहार ।
 भवविषयवर्तमानकारणमे प्रातर्भ्याह्नसायंकूपकारणमे
 च । त्रिकाल पर्यंतमेवैवमिति तत्रम् ।
 त्रिकालत्र ३० त्रिकालवर्तिपदाणां जागति वा च ।
 चर्चमे त्रिकावदिदामोक्षम् । [पर्यंत ।
 त्रिकुट ३० भोधि त्रुट्यस्य । वडाडरवडिहते वृत्तेश्च
 त्रिकोण वि० त्रय कोणस्य । त्रिकोटिभुते वदार्थे, ज्योति

भोक्ते घनान् नवमपहमस्याने न० । त्रिकोणान् ग्रह
 पश्यन्ति ज्योतिषम् ।
 त्रिकोणफल ४० त्रिकोण त्रिकोणकारं फलम् । गुहाटके
 (पानीकड) । [जनु त्रिष ।
 त्रिगती ३० त्रिगतीव्यपतेदेवे । तदेवमेव जने न० । शार्पे
 त्रिगुण न० त्रयाणां गुणानां समाहार । शर्पेक्षेते प्रधाने ।
 त्रिभिर्गुण्यते गुण संज्ञाने वज्र । त्रिभिर्गुण्यते त्रि ।
 त्रिगुणास्तत वि० त्रिगुण कला ४० कां ३० । त्रिभा-
 । वदेन लडे चेत्यदी ।
 त्रिगुणात्मक न० त्रयो, गुणा सत्त्वादयमात्मा सत्त्वं
 वस्य च । शर्पेक्षेतोते प्रधाने, वेदान्तोते अष्टाने च ।
 त्रिजटा श्री० रामायणवर्षिचे राखीभेदे ।
 त्रिणाथिकेत ३० वि कालो वा चकितोऽन्तिविनी वेन ।
 चर्चार्थभेदे 'वृत्तान्तो ये च त्रिणाथिकेत' इति श्रुति
 त्रियोनेत्र ३० भोधि नेत्रात्मक । विषे । पूर्वपदात्
 चर्चायाविति कले 'मात्रे निरिगदादित्यात् वा चले
 मिति नेत्रेत् । मुखादि-नेत्रस्ये ।
 त्रितय न० त्रयाणां वदव त्रयोऽवयवा येषाम् वा तयम् ।
 त्रयवद्वर्षे त्रिर्बल्लयायाम् । त्रयवर्ष्याविते त्रि० ।
 त्रिदण्ड न० त्रयाणां दण्डानां समाहार । त्रिदण्डं त्रय-
 दण्डेषु, त्रयादण्डोवर्षिते चर्चायायमे च ।
 त्रिदण्डि ३० त्रिदण्डमस्य इति । 'त्रिदण्डोऽयं
 मनोदण्डं कावदण्डस्येव च । यस्मै त्रिजिहा वृद्धी
 त्रिदण्डो वि च चकिते इति भग्नो चर्चायायमेदे ।
 त्रिदशा श्री० भोधि भोधि द्वावि प्रतिपत्तं वद्या ।
 (भोयाविवा) भोवापदीकतायाम् ।
 त्रिदश ३० त्रिषो दश चकितसावितायास्तान् न तु हजि
 परिमाणवत्ता नतर्मागामि द्वा येषाम् । द्वेषु । अथ
 वा त्रिषावर्षिदशसां दश परिमाणमेव वद पात्र-
 व्यापिकात्मकव्योष एवैव त्रिदशस्य तन्मतयोद्धार
 आत्तत्रयार्थपरायम् । त्रय त्रिभुजवर्षति द्वे यथा
 यार्थं द्वादश, द्वादश एकादश, त्रयोऽष्टौ, त्रिंशे देवौ
 हविति । अथमेव यथा शुद्धतुल्य मो च द्वादशेति
 कान्दोऽप्येतिहितान् त्रिषावर्षावतत्तादोतर्माग मो वेति
 द्विचकितवत्ता निर्देशः ।
 त्रिदशाधिप ३० ३० । ३० ।
 त्रिदशाध्य ३० त्रिदशा द्वावि कापत्तत्रयुपेक्षी त्रिद
 त्रिदशा द्वावि वाऽध्य । चर्चार्थविषि त्रिदश, त्रिदश

शिवे, विष्णौ च ।

[रुलततायाभिधवातृत्वे ।

विष्णौक न० दय या लोहाना धातृना यमाहार । सुवर्ण
विचर्ग ३० त्रयाणा धर्मायकामाना वर्ग । धर्मायिकाध-
रूपेण पुरुषार्थेषु, विफलया, कटुत्विके, साह्योक्ते चत्त-
रजसवीर्यरूपगन्धे । 'अथ स्थान च दृष्टि विचर्ग' इति
नेतिवेदिनां विद्युक्ते आत्ययकद्विरूपेण प्रदर्शयेत् ।

त्रिवर्णक ३० त्रयो वर्णा उद्योगस्य कर्म । मोक्षुरे । धर्माऽहि-
पाताऽक्षार्ये कर्तु । विप्रसाया विरुद्धौ ब्राह्मणचानियवेष्ट
रूपे हिनातिवर्णयेत् च न० । [त्रिवर्णवयन्काया भवि ।

त्रिवर्धिका स्त्री० लोषि वर्धाषि बयोऽस्या क्षार्ये कर्तु ।
त्रिविक्रम ३० लोन् सोकान् विरोधेण चामयेऽप क्रामति । +
'क्रम याच । विष्णौ 'त्रिरित्येव त्रयोचोक्ता कोर्तिता छनि
सकमे क्रमते तासाया सख्यौ त्रिविक्रमो जगार्ह' इति
हरिवय बहिवयनयमये हि तस्य तयाक्षरपम् ।

त्रिवीज ३० लोषि त्रीषि वीजानि प्रतिफल यस्या ग्याभाक्ते
त्रिहृत् (ता) ३० लोन् अथयवान् इषोति इ किप् त्रिभिरथयै
इता हा । (तेषोहि) षोषप्रियेदे, वचन इत् तिस्र इतो
यत् । त्रिपुले लि० 'विमसोर्देहत त्रिहृ'दिति क्कति । तासा

त्रिहृत्पयैका करोतीति शुभक्तेषु भिन्निषेण तेजोलघावेण च
त्रिहृत्पर्यां स्त्री० त्रिहृत् त्रिदोषम् पर्ययस्या । (हेतुत्वा) हित
मोषिहायामे । शुभप्रवाहे च दक्षिणे छन्द्रे च प्रयाते ।

त्रिवेणी स्त्री० तिस्र वेणु मवाहा यत् कम् । शुभप्रवाहे
त्रिवेणु ३० त्रयोवचबोयत् । रचस्यस्य उययभेदे ।

त्रिवेदिन् ३० त्रयो वेदा पाश्चात्वेन धन्यस्य इति । शशादि-
वेदत्रयवाङ्मे ।

त्रिगङ्ग ३० स्वर्ग्यप्रतीयन्वभेदे । त्रिगु अवयवेण शङ्कुरि ।
शरमे, माङ्कारि जातके, खद्योते च ।

त्रिशश्वमत ३० त्रिच शशा अक्ष तादृशं वत्तं यत् । त्रिले
त्रिशिख ३० त्रिच त्रिधा प्रतिफलस्य । त्रिले । राक्षधभेदे
च । त्रिभूते, मण्डलान्तरे च न० । त्रिषातयति
मायकादौ त्रि० ।

त्रिशिरस् ३० लोषि त्रिरास्य । राक्षधभेदे खरे, कुवेरे च
त्रिशीर्षक न० लोषि शीर्षाख्यस्य कम् । त्रिभूते ।

त्रिभुल न० लोषि त्रिभुलानि त्रिधायाच यत् । खनाम
स्थाने यत्नभेदे ।

त्रिभुलिन ३० त्रिभुलमफलस्य इति । त्रिने । त्रिभुलपादि
त्रिभुल ३० लोषि त्रिभुलस्य । त्रिभुलपर्यन्ते ।

त्रि(वि)ष्टम् स्त्री० त्रिष्ट स्थानेषु स्थानाति स्तम्भ किम् पलम्

ने संप्रसारण वा । एकादशाक्षरपादके छन्दोभेदे ।

त्रिसन्ध्य न० त्रिदृशा सन्ध्यानां समाहार । त्रिकावे माहा
पराङ्मुखाद्याह्न्यरूपकावत्ये । त्रिसन्ध्य य मनेन्द्रियमिति ।

त्रि(प)सवन न० त्रोषि सवनानि यत्न फावे वा पयस ।
त्रिक्तावे । समाहारद्विष्ट । त्रैकान्तिके स्थानवय च ।

'वायुतस्त्रि(प)सवन चरेदि'ति सूत्रे ।

त्रिस्तोतस् स्त्री० त्रिषु स्तोत्रेषु स्तोतो यस्या । गङ्गायाम
त्रिहृल्य त्रि० त्रिहार कवेन कट यत् । त्रिहारकहे चोक्ते

त्रिहायमी स्त्री० त्रयो हायना वयोमानमस्या छोप पयस ।

त्रिवर्णां भवि । [अयुर्जीत् ।

तुट छेदने दिश० तदा० तु० पर० चक० सेट् । तुयति तुत्ति
तुट छेदने चुरा० व्या० चक० सेट् । लोटयते अयुत्तुत् ।

तुटि(गी) स्त्री० तुट-इन् लिङ् वा छीप् । छेगे, छपये च्छेत्
लाया, निमेषद्वयरूपे कावभेदे, क्षात्रौ च ।

तुन्प(म्) वध आ० पर० चक० सेट् । तुयति यत्तुयति ।

तुन्प(म्) वधे आ० पर० चक० सेट् । तुयति यत्तुयति ।

तुप(क) वधे आ० पर० चक० सेट् । त्रिप(क)ति चामोषो(की)त्

तेता स्त्री० त्रीन् इवा त्रि० दक्षिणान्निगार्हव्याह्वनीयात्तके

सुहृदिने क्षत्रियवे, सत्ययुगान्तारवर्तिनि युगभेदे, द्यूत-

मोहाधाधनस्याक्षस्य यस्मिन् पादौ त्रयोऽङ्गास्य पार्श्वस्य

उत्तमववा पतने द्युतविशेषे वराङ्गागता मध्ये त्रयोऽङ्गास्य

सागतया पतने च 'त्रेताहृतवर्षस्य'मिति च्छेत्तद्विक्रयोपा

त्रेता चक्ष० त्रि० मकारार्थे धात् त्रैस्ते इयादेश । त्रिपकारे

त्रै पाठने आ० व्या० चक० खदिट् । ज्ञायते च्यातात् ।

त्रैयुगिक त्रि० त्रियुगार्थे प्रत्ययमिति त्रियुग अङ्केतमेकयुग

प्रयुक्तं 'तत्रप्रत्ययमिति भट्टानि'ति इट् । एकयुग द्वया

त्रियुग त्रीतिरि वाई विचभेदे ।

त्रैयुग्य न० त्रयाणा युगानां चत्तरजगत्तया समाहार तत्र

सावै व्यम् । इत्यादिषु युगेषु त्रैयुग्य विद्यता वरा इति

गीता । युगत्रयसावैयुग्याऽप्य कर्षकमयुक्ते इहारे च ।

त्रैध न० त्रिपकारम् त्रि० छेत् । त्रिपकारार्थे ।

तोडि(वे) स्त्री० पु० लुट-१ या डीप् । कटफले, चङ्गाम्,
(पञ्चिर ठोठ) पञ्चिभेदे मत्स्यभेदे च ।

तोत्त न० । त्वे-उत् । गवादिताडने (पापुनि) लघुङ् ।

तौक गत्या भा० व्याप्त० एक० सेट् । तौकते, प्यौकश्चि ।
शिच् । अथतौकत् त ।

व्यम्बक ड० लोपि अन्त्यकाभि नेत्राण्यस्य व्युत्पन्नान्तरं हृहृद-
भिधाने । शिवे । कश्चित् साधायामादि द्यवहारयोगेष्ट-
त्वाद् वियम्बकोऽप्यस्य 'वियम्बक सवमिर्न ददयेति कृ० ।

व्याम्बकसंखु ड० इत० पञ्चमा० कुरेरे ।

व्यङ्ग्यस्य ङ् । अयायासहा तिथीना सप्तौ यत्नेकस्मिन् सौर
दिने । तिथितयसम्युक्तं एकस्मिन् सौरदिने ।

व्यङ्ग्यस्य ड० लोपि चङ्गान्न वारान् व्युत्पत्ति व्युत्पत्ति ।
वारतयसम्यकारिण्यामेकस्मिन् तिथौ ।

व्यौषी स्त्री० लोपि एताभि कर्तुंवाचि प्रत्या डीप् लस्य न ।
(सञ्ज्ञास्त्रीमा) आविज्ञोमणि ।

त्य वि० तन-विच् अन्तश्च व । भिक्षे व्यत्यासिष्ये मर्त्यनामायम्
त्यक्पञ्चक न० लघु पञ्चकम् । 'त्यौषीडस्यराशत्यभिरीय
उच्चपाद्या । पचैते क्षीरिणो इच्छाक्रेषा लघुपञ्चकं सत-
मित्युक्ते न्यौषादिरस्यते ।

त्यक्पुत न० । लपि पत्नयम् । पुत्रलपि (दारपिनि) तैज-
पत्ने च । द्विपुत्रा स्त्री० डीप् । [स्त्रीत्वं डीप्

त्यक्पुत्र न० लघु उच्चमि । रीमाष्टे । जिह्वास्थिने ड० स्त्री०
त्यक् कास्ते भा० पर० एक० सेट् । त्यक्ति अत्यचीत् अत्यचीत्

त्यक् संतवीभा० पर० एक० सेट् । त्यक्ति अत्यचीत् । [(दारपिनि)
त्यक्सार ड० लपि, लन् वा वारोऽस्य । वगे, उच्चमि च

त्यक्गन्ध ड० लपि लज्जत्यक्ते मन्त्रोऽस्य । गारहे, लम्बोरे ।
त्यक्दीपान्त ड० लपिद्योष्यान्ता यस्मात् ५५० । रुचिजन्ते ।

त्यक् संवरणे ड० पर० एक० सेट् । त्यक्ति अत्यचीत् अत्यचीत्
त्यक्(वा) स्त्री० लघु सपाः किप् वा टाप् । वल्कले, चर्मणि,
उच्चमि च ।

त्यक् न० लघु-चच् । चर्मणि, वल्कले, लङ्गुले च (तिष्ठपात्) ।
त्यक्सार ड० लपि भारोऽस्य रुचिजन्ता चर्मणा कपुम् । वगे

त्यक् वि० तन-किप् यगो च लङ् च । अकार्ये वर्मनापादम्
त्यक्च गभी भा० पर० एक० सेट् । त्यक्ति अत्यचीत् । तक्षिता

तक्षा । [स्त्रीत्वं मन्त्राभरे लापेट् कञ्जस्य सेट् ।
त्यक्च गभीरे दभा० पर० एक० सेट् । त्यक्ति अत्यचीत् अत्य-
त्यर वेगे भा० व्याप्ति० एक० सेट् मडा० । त्यरते अत्यरित ।

गिप् त्यरति । त्यर ।

त्यरा स्त्री० लघु-चच् । चने, अमीषाभावि नित्यव्यासकृते च
त्यरित न० लघु-क्त । योमे । त्यरति ति० ।

त्यरितोदित वि० त्यरितं योमं यदा तपोदितप्रसारितम्
वदन्त । योमोच्चारिते ।

त्यट् ड० लघु-चच् । देवशिल्पिनि नियन्त्रणं, ॥ द्वादिभ्य
। मध्ये आदिभ्यभेदे, लघुचकारिणि (हृत्कारे) वर्षपट्टभेदे,
चित्रान्नामे च । [किप् । वाट् । एताप्युक्तौ

त्याहच वि० लघुवे दर्शनमस्य कृत् । लक्ष्मणे, ड । ताडय ।
त्याह्र ड० लघुपरपत्यम् । हृत्कारे संज्ञानाम्नां एतत्पत्रात्

स्त्री० डीप् । लघा देवताऽस्य कृत् । चित्रान्नान्ते ।
त्यि(पा) स्त्री० तिप्-चच्-किप् वा टाप् । स्त्री । [कश्चित्

त्यिप स्त्रीमा भा० चम्-चच्-च्यतिट् । त्यिपति ते । अत्यिपत्
त्यिपपति ड० इत० व्युत्पत्ति । कृत् ।

त्यर कर्तव्यता भा० पर० एक० सेट् । त्यरति अत्यारीत् ।
त्यर ड० लघु-उ । लङ्गुलौ ।

य

य ड० लुट ड । पर्वते, भयवारणे, व्याधिभेदे, भयविज्ञे
नक्षत्रे च । दक्षे, मङ्गले, मये च न० ।

युष्ट सहातौ ड० पर० एक० सेट् । युडति अयुडोत् ।
युत्कार ड० युदित्यक्तपदस्य चार ल-पञ् । भिटीवन-

। त्यागातन्त्रयस्ये ।
युर्ध्व मये भा० पर० एक० सेट् । युर्ध्वति अयुर्ध्वोत् । युर्ध्वः ।

द

ड ड० दा देव दे वा क । वर्मणे दक्षे चक्षणे च । भार्यास्य
स्त्री० । दातरि वि० दे । व पतिविज्ञोति त्वैवधस ।

दंष्ट्रा ड० दन्त-चच् । वनमल्लिकाम्याम् (दंष्ट्रा) दन्त कटपादौ
चम् । वर्मणि, वर्मणि, दोरे, लङ्गणे, लङ्गान्ते, दने च ।

दंष्ट्रान न० दन्त-भावे लुट् । दन्तादिना चक्षणे । करणे
लुट् । वर्मणि ।

दंष्ट्रति वि० दंष्ट्र वर्म दंष्ट्रावोऽस्य । लतपदादे हृत्कारेणि
दंष्ट्रा स्त्री० दन्ततेजसा दन्त-दन्त अन्ता० न डीप् । दन्तभेदे

दन्तपदक्रियमानस्यासौ द्विपङ्क्तताया दन्तवती ।
दक्षिण ड० दक्ष-चच् । दक्षिण न० च । दक्षिणेति वि०

दक्ष दक्षो गोप्राप्य च भा० चक्ष-चच्-सेट् । दक्षते चक्षते ।
दक्ष वि० दक्ष चच् । दक्षिणे चक्षिण्ये दक्षिणे, लज्जने च
दक्षते, दितद्वे, सविभेदे, लङ्गणे दक्ष-दक्षान्ताते दक्षः ।

स्थाने 'दद्यात् भाता पिता वा वं च पुत्रो दत्तको भवेदि'
लुक्ते इत्यभेदे ५० ।

दत्ताभ्रदानिक न० दत्तस्याभ्रदान पुनरादानमस्त्वस्मिन् ठन् ।
अष्टादशवितादानार्गते दत्तास्तुन पुनरुपादानविषये 'दत्ता
द्रव्यमभ्रमस्य पुनरादावभिष्णति । दत्ताभ्रदानिक नाम
अप्यकारपद हि तादि'ति गारदोक्ते अप्यकारभेदे ।

दत्तात्मानं पु० दत्त आत्मा नेन । 'दत्तात्मा ह्यस्य दत्त' इत्युक्ते
इत्यभेदे ।

दत्तिम लि० दानेन गिर्वत्त दा त्ति मेमै च । दानगिर्वत्ते ।
'भाता पिता वा दद्याद्वा यमद्वि पुत्रभाषदि । सङ्ग
मोतिस्मयुक्तं च प्रियो दत्तिम एत' इत्युक्ते दत्तकडले ५० ।
दृढ दाने धनौ च भा० व्या० म० सेट् । ददते अर्थादृढ ददते
दद्वु ५० दद द । रोगभेदे (दादृ) कश्चपे च ।

दद्वु ५० दद्वु इति इन-उक् । चक्रमर्हते । (दाद्वुर्हते) ।
दद्वुण नि० दनु यस्त्वर्थे न । दद्वु न सुखचर । दद्वुरोगवि
दद्वु ५० दद्विज नि० । लङ्गरीगभेदे (दाद्वु) ।
दधि दाने भाषये च भा० व्या० म० सेट् । दधते अर्थादधि ।
दधि न० दध-इन् । (दध) दुग्धविक्रिभेदे, पक्षे च । धा ति
हितम् । धारणकर्तरि नि० ।

दधिकृचिका स्त्री० 'दध्ना चक्षुषं यमं यत् खात्तदधिकृचि
के' लुक्तायामाभिधायाम् (क्षान्ता) । [(कएतवेव)
दधित्य ५०, दधिवर्णकालित्यस्मिन् स्या क ५०] । कपिले
दधिपुष्पिका स्त्री० दधित् गुग्गुलु इत्यमस्या कश्चात् इत्यम् ।
दध्यापानजितायाम् । कवमाये छीम् । कोल-शिक्षाम् ।

दधिपक्ष ५० दधित् पक्ष मत्सेवत् । कपिले ।
दधिमण्ड ५० इत० दध् मल्लिनि (भात) क्षमापि पदार्थे ।
दधिसक्त ५० दध् मल्लिनि । दधिमिन्नितसक्त
दधिसार न० इत० । नवनीत ।
दधीच(चि) ५० अयमनेरोररुके कर्हमन्त्राधितिक्रियायां जाते
धनिभेदे, दत्ताभ्रदानार्थे यस्यास्थिभिः देहेर्देहं निमित्तम्
दधीचास्थि न० इत० । तेन निर्मितत्वेन तत्पारोप्य । यन्त्रे
तन्नामके धोरके च ।

दध् ५० दध-न । यमभेदे 'यौद्धवराज दध्मेति यमतर्पणमन्त्र
दनु स्त्री० कश्चपपञ्जाम् दध्मजापते कन्याया दानवभाषदि
दनुज ५० दनोत्तायते लभ ५० । अष्टरे, दत्तसक्तपुत्रमन्त्रवोध्मन्त्र
दन्ता पु० अन्तर्भाषितस्थर्थे दध् वत् । चर्षणसाधनेऽपि-
भेदे (दात) कुञ्जे, पर्वतनितम्बे, धातुनि, द्वाविष्ट-
यस्यायावत् ।

दन्तक लि० दन्ते प्रसिद्धः कन । दन्तार्ज्जुनोपजीविनि ।
नयदन्ते, गिरिप्रदेशात् तिथ्यावर्तिगते पाषाणे च ५० ।
स्त्राथे वन् दन्तार्थे ५० ।

दन्तकर्षण ५० दन्तान् कर्षति क्षय-स्थ । जखोरे ।

दन्तकाष्ठ न० दन्तधावमार्पकाष्ठम् । दन्तधावनसाधने
काष्ठे । तत् यस्मात् पु० विकृतत्वे ५० । [(तोड)
दन्ताच्छद् ५० दन्ताच्छादनेऽनेन छद्-णिच्-य लुक् । कोष्ठे
दन्तच्छदोपमा स्त्री० दन्तच्छदोष् उपमीयतेऽनया अह ।

विखीरतायाम् (विखाश्रया) - तत्कलेन हि खीरसाद्वत् प्रसिद्धम्
दन्तधावन ५० दन्तान् धावयति शोधयति धाव लुक् । छनि-
रहणे, गुग्गुरहणे, वज्रवे च । भावे ख्युद् । दन्तधौ ।
दन्तपत्रक न० दन्तश्च यश्च पत्र दन्त मल । पुनरुप्य
दन्तपुष्प न० दन्तरश्च यश्च पुष्पमल । पुनरे, कतकफवे च ।

दन्तफल न० दन्तरश्च यश्च फलम् । कतकफवे । दन्तत
फलः ख । कपिले ५० । पिमस्याम् स्त्री० दाप ।

दन्तमूर्तिष्ठा स्त्री० दन्तश्च यश्च मूर्त यस्या क् । दन्तीष्ठे
दन्तवर्त ५० दन्तध्यान वर्तमल । क्षणिकेभ्ये कपतिभेदे ।

दन्तवीर्यक ५० दन्तवत् वीर्याणि यल्ल । दाक्षिणे इत्थे ।
दन्तशठ ५० दन्तात् यदति क्रुदयति अच् । जखोरे, कपिले
कर्करणे, नागरणे च । चात्रैषां पुष्पादिकामां स्त्री० ।

दन्ताघात ५० दन्ताघाति व्या+हन्-ङ् । निष्कृते । भावे
घम् । दन्तोद्गमने ।

दन्ताशिया स्त्री० दन्तात् अशयि भुषयति, तिथ्यो वा यस्या-
श्रोति अष्ट+अण् लुक् वा । यस्याम् । (लागाम्)

दन्तावल ५० दन्त+अस्त्वर्थे यल्ल पूर्यहोम । कृत्तिनि ।

दन्तिका स्त्री० दन्त-तन+गौरा० कोट् स्त्रार्थे कन । दन्तीहणे ।

दन्तिन् ५० दन्त इति । कृत्तिनि ।

दन्तिनी स्त्री० दन्त इति । दन्तीहणे । [(शोषधौ च ।

दन्ती स्त्री० दन्त तन् गौरा० कोट् । उद्ध्वरपर्यायं प्रलम्पर्या-
दन्तीवीर्य न० इत० । दन्तेभ्यो कतकफवे ।

दन्तुर लि० छत्ता दन्ता अन्तरु दन्त+उरल् । उद्ध्वरदन्त
युक्ते, उद्ध्वरान्वये विषये स्थाने च ।

दन्तुरच्छद् ५० दन्तुर उद्ध्वरान्वये छदे यल्ल । योजपुरे ।

दन्तुलुखलिक ५० दन्तात् एतुलुखल कण्डनपात्रेन विद्य
तेऽस्य ण् । राषभभेदे च हि दन्तरेव योऽष्टादोन् कण्ड-
यित्वा खादति । इति । दन्तुलुखलीत्यल्ल ।

दन्त्य लि० दन्ते दन्तपूर्वे वा भव यत् । दन्तदन्तमूलवीजनि
तवर्गादी र्थे । दन्तेभ्यो हित गर्ह । दन्तहितकारके ।

दन्द्मूक उ० गर्हितं दमति दग्गं गर्हिषि यद्-कक । राचधे,
धरोदधे, धर्ये च । [दम्भिला दम्भा]

दम्भ दम्भे स्त्री० प० अक० सेट् । दम्भोति यदम्भोति ।
दन्भ सवाते शु० आत्त० अक० सेट् । दम्भवते यददम्भवत् ।
दन्भ दग्गे भ्या० पर० सक० अनिट् । दम्भति यददम्भोति ।
दम्भ प्रेरणे शु० उभ० सक० सेट् । दम्भवति ते यददम्भवत् ।
दम्भ प्रेरणे शु० उभ० सक० सेट् । दम्भवति ते यदोदम्भवत् ।
दम्भ न० दन्भ-रक्त । अन्ते, 'यददम्भोमधियमे'ति भारवि
दम्भे दग्गे च दि० प्रभा० अक० सेट् । दम्भवति यददम्भ-
वदम्भोति । दम्भिला दम्भिला ।

दम्भ उ० दम्भ०-अक० । दग्गे दम्भोद्विवाषा ध्येयविषयव्यति-
रिक्त्यो निर्वाकने, 'नियतो बाह्यद्विवाषा दम्भोद्विवाषा
यते' इत्युक्ते बाह्योद्विवाषाधारोभे, विकारहेतुवचिधाने-
रपि गणधे स्त्री०, 'कुशितात् कर्मणो विम । यच्च विम
निवारणम् । च कीर्तितो दम्भ इत्युक्ते कुशितात् विमणो
निवारणे, कर्मणे, दम्भे च । [चोचज्ज] इत्तं पाठ
दम्भोप उ० विपुषासपितरि चन्द्रार्क्ये न्यभेदे, 'सुदम्भोदम्भ-
दम्भोपसुत उ० इत्त० । विपुषाषे । दम्भोपमादयोऽप्यत्र ।
दम्भनक उ० दम्भ ल्यु स्त्री० कर्त्तु । (दीमा) दम्भेदे, कुन्ददम्भे च
दम्भनी स्त्री० दम्भतेजसा ल्युट् । अन्तिदम्भोद्वेच ।
दम्भयन्ती स्त्री० दम्भ विष्-शब्द । नञ् राजपश्याम्, भद्र-
वक्षिकायाम् ।

दम्भित वि० दम्भ त्त नि० । दम्भे, भारवहननादित्येवमेव च ।
दम्भ(न)नसु उ० दम्भ उभवि वा दीर्घ । अन्ती, शुक्राचार्ये च
दम्भतो पु० इति० । जाया च पतिषु दम्भे जायापदस्य दम्भा
देश । निश्चितो जायापदो ।

दम्भ उ० दम्भ धनं । कपटे शास्त्रे ।
दम्भोति उ० दम्भोति वेदयति दम्भ-योवि । रत्ने० उक्ते ।
दम्भ उ० दम्भ-वत् कपट् वा । प्राप्रभादेवहननोप्यवस्थे वक्षे,
अनद्विषा च दम्भोपे दम्भोपे शास्त्रे च लि० [यदद्विष ।
दम्भ गतो धने दाने पात्रमेव च भा० आत्त० अक० सेट् । दम्भे
दया स्त्री० दम्भ-मिदा० अक० । 'यत्राद्विषा रत्नेव' इति वा
हृदि लभिते । इत्या भूमिहृदये । वा दया परिकीर्ति-
ते लुक्लक्षणेकामेदे । [रत्नहृद ।

दयालु वि० दम्भ आहुच । लयापुक्ते । 'दयानुरवि च लक्ष्य'
दयित उ० दम्भ त्त । पत्नी । दियमात्रे वि० । भार्याया स्त्री०
दम्भ अक० इ अण् । दम्भ-वत् । भवे, मर्त्ये च पु० न० । 'दयादराभा
दम्भमिने'ति नैवधम् । कन्दरे पु० स्त्री० कोले सेट् ।

दम्भकण्टिका स्त्री० दम्भ कण्ठ यस्या स्त्री० कन । यत्रावर्त्याम्
दम्भ स्त्री० इ अटि । प्रपाते, भवे, पर्वते, धरे, म्भे स्त्री०
भेदे, इदमेव च ।

दम्भ उ० भवे, देवभेदे च । तद्देश्ये प० व० । दम्भ दम्भ
इति भवतु । दम्भ भव ददामि दा क । भवभेदे वि० इति उ० न०
दम्भ उ० दम्भि अच् आलोप । निर्वने, दीने च ।
दम्भ उ० इति० अदा० स्त्री० अक० पर० अक० सेट् । दम्भ
इति यददम्भोति यददम्भोति ।

दम्भ उ० इति० कर्णो भवति धरन नि० । मेघे भवे;
'वाद्यभेदे' पर्वतभेदे, मृत्तमपानभेदे च । भानजाते न० ।

दम्भ स्त्री० दम्भि अ नि० । (दाद) रोगभेदे ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० दम्भति इति विष् ल्युट् । क्षामभेदे ।

दम्भ उ० पु० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दम्भ उ० इति० अच् वा । दम्भभेदे, गवे, अक्षहारे च ।

दलमोप ५० दलान्तर कोमोयस । कन्दुष्यद्वये तेषु उपम
कोमान्तराभावात्तयात्मम् ॥

दलनिर्मीक ५० दलतोति दलं पल्लवं निर्मीक इव यस्य ।
भूर्जपत्रद्वये तस्य द्विःपल्लवस्य निर्मीकाकारत्वम् ॥

दलपुष्पा स्त्री० दलं स्वयं विदेभिं पुष्पमस्याः । केतक्याम् ।

दलसिद्धि ४० द्येनाटक इव । स्वयंजातसिद्धद्वये, दृश्याम्,

कन्दे, नागकेशरे, गिरोषे, करिकर्णे, केने, सावके, पैरिदिके च

दलसिद्धि न० द्येनात्मत्वम् । नरुदके । नद्वयद्वये द्यमद्वये च ५०

दलास्त न० द्येनात्मत्वम् । वृत्ते (षुकांशवत्) ।

दलित नि० दल-क्त । प्रकुले, खण्डिते, व्यङ्गिते च 'व्येका-

दलितः विभाजितेनेति लोकाः । [चन्द्रद्वये]

दलेगान्धि ५० दले गन्धो यस्या इव स्यात् । सप्रम्यायत्वम् ।

द्वय गती भ्रा० पर० सप्त० सैद ददित् । दन्तसि चदन्तोत् ।

द्वय ५० द्वयोति द्व-अयु । द्वने, द्वागने च । भावे अयु । उपतापे

द्वयसु ३० दु-दु- उपतापे अयुषु । संतापे, मातादिदाहे च ।

द्वयानि ५० द्वयस्य वगस्तानि । दावानले ।

द्विषि नि० अतिप्रियेन दूर-दूरम् अन्यवोषः रागश्च । अति

दूरे । रीरुणि दशीद्वय । अत्रैवाप्ये क्षिप्तो लोपः ।

दृश दीप्तौ च० उभयभक्त सैद ददित् । दृश्यति-ने अददंयत्-त

दृश दंगने चुरा० आत्म० चक० सैद ददित् । दंगयते चददंगत ।

दृशक न० दृष परिनाप्यमस्य कप् । दृशति, दृषयद्यायाम् ।

दृशकावृत्त ५० दृष कपटा यस्य । रावणे । दृशकवरादयोऽप्यत्र

दृशत् ५० दृष परिनाप्यमस्य अति । दृशानां वने-दृषके दृष-

यद्यायाम् ।

दृशधा चय० दृषयकारम् वाक् । दृशयिषे ।

दृशन् नि० दृग्-कनिन् । (दृग्) दृष्टाविभेदे ।

दृशन ५० दृग्गतेऽनेन नि० गतोपः । दन्ते मियरे च । करणे

ल्युट् । कश्चे । भावे ल्युट् । दंगने, दन्नादिवाधाते च ।

दृशनोच्छिष्ट न० दृग्गतेनोच्छिष्टं यस्य । अथरादिष्वुत्पन्ने

'देवतोदगनोच्छिष्टपरिपूतपुटे' इति नाभः । विशाये ४० ।

दन्तोच्छिष्टे नि० ।

दृशपुर न० दृष दिव्यं विपरीतं मू-क । केवरीश्रवणे । दृष

पुरो यस्य अयु स्यात् । मासवदेयकषण्टे ।

दृशस्य ५० 'दानयोग्यस्यपारोक्ष्य्यागमप्रज्ञावयवि च । उपा-

याः प्राविधर्मानं दृष बुद्धयानि ते' इत्युक्तानि दृष

कानि यस्य । बुद्धयौ ।

दृशमुखा स्त्री० दृग् मुखा यस्याः । 'द्विद्वेभं पुराकल्पे गनोः

पदभुनेऽन्तरे प्रादुर्भा दृषमुखा देवी' मुखायां दुर्गादाम्

दृशम नि० दृशानां पूर्य' उटि मट् । येन दृग् सस्या पूर्यते

तस्मिन् । स्त्रियां लोपः ।

दृशमिन् नि० नयतेर्हर्षं दृशमो याऽवस्थामेदेऽप्यस्य पूरणा-

'मोह इति । नवत्युर्हर्षमके अतिद्वे ।

दृशमी स्त्री० दृशानां पूर्यी । श्रतायुर्हर्षं पूर्यते मरणा

श्रतायुष्यविमत्तं यस्यायुषो दृश्याविभागे नवत्यधिक्या-

नवत्यस्यायाम् तद्वद्वावस्यायाम्, चन्दस्य दृग्गकलायाः प्रवेश-

निर्गमायत्तद्व्यापकके ति, दम्भेदे 'द्वारभ्य तस्यां दृशमी च

यागदे'ति अतिः । 'उक्तादो भूक्यां अतिरिक्ता' फरद्व्या

द्वयै सु'रिति निरुद्वास्यामेदे मरत्युत्पन्नविमत्तात् ।

दृशमीस्य नि० दृशम्यावस्थायाम् तिष्ठति स्या-क । अतिद्वे

नवत्यधिक्यण्ठे-लोपरागे-स्त्रुतिहीने, विष्केद्वयात् मर-

णावस्थामात्रे वासिष्ठे च ।

दृशमूल न० दृग् मूलानि यत् । पाचनभेदे । दृशानां मूलानां

समाहारः पात्राः । 'विलम्बिताकामाभ्यां रोषाद्वह्निगण-

कादिकाः । गालपथीं श्रिष्टिपथीं' इत्युक्तोदगोत्तरम् ।

उभाम्भ्यां यज्ञयूक्त्याम् दृशमूलप्रदाहृतं मित्युक्तेषु विस्मदि-

दृशकमूलेषु ।

दृशरय ५० दृषह दिव्यं गती दयो यस्य । सूर्येर्हर्षे मरभेदे

दृशरयसुत ५० इत० । राधे यत् दृशरयाभजनादयोप्यत्र ।

दृशहरा स्त्री० दृग्गविधानि दृग्गकामितानि च पापानि

हरति कृ-उट् । गङ्गाजगदिने ऋषिपुत्रदृग्गस्याम् उट्-

श्रुतद्वयोमधिक्यत्वं 'दृग्गपापहर' यस्मात्तस्मात् 'दृग्गह'-

च्छतेत्युक्तम् ।

दृशा-स्त्री० दृग्ग-अट् नि० गतोपः । अथस्यायां, दीपन्याम्

'अथेहने न च खेत न पल्लं न दृग्गानाम् । परोपकार

विरता अथिदीपा द्योत्तमा' इत्युक्तम् । विशे, काष्ठकत-

वियेवस्यायां गर्भवाचक्यादुत्पन्नायां 'वाल्कीयोत्तमदि-

व्यायाद्य, काष्ठकते विरहितया जेतारायाद्यव्यादयके

ज्योतिषोक्ते नवत्यनुभादेय एषोदिपहायां अतिमतेन

भोग्यकाले च विनष्टो दृग्गद्विधाने ।

दृग्गकपि ५० दृग्गता तस्मादिदृग्गकवर्ति अ-+कव-अयु । प्रदोपे

वलाहके ५० स्त्री० इतो व-क ।

दृग्गद्वय ५० 'अथ सत्वं एतं गन्धो शुभानुद्वयैवजम् ।

धृत्वं विद्वद्विद्यां दृग्गद्वयं उच्यते' इत्युक्ते धृग्गद्वे

यस्मात्तस्मात्तस्मात्ति विनष्टोद्वयविधाने । [चर्ह] ।

दृग्गपविद्य न० दृग्गपस्यायत्वं वर्तमानम् । पात्रादिदेवे शव-

दृग्गारुहा स्त्री० दृषह दिव्यं चरोति वा-+र-अ । के

जीमन्ते । [इति । देशमेदे । भदोमेदे । स्त्री० ।
 दशार्ण्ड उ० दश-वर्णानि दुर्गाणि ज्ञानानि वा यन्मरणायन्द
 दशार्ण्ड उ० यदराजमेदे । तद्देशस्ये न० १० ।
 दशावतार उ० दश मोक्षार्थेऽवतारावस्य । विष्णो त्री चाव-
 तारा दृष्टद्विधाने दर्शयिष्यन्ते ।
 दशाव उ० दश अथ रथे वस्य । [रथस्त्रिचक्र घोषस्य
 कुम्भामास्तव वाजिनः । मामदावचतवो युक्ता दश वैम
 भद्राववाविस्तुक्ते चम्पू । [काशोस्यो मोर्यमेदे ।
 दशावधमेधिक उ० दश अक्षमेधा मङ्गलाया क्त्वा चम्पवतन् ।
 दशाव उ० दशमामस्तु । सप्तारार उ० चमा० मास्तारैय ।
 दश दिनेषु । दशाव कृतज्ञो भवेदिति श्रुति ।
 दशोत्थन उ० दशो वर्तमाने चम्पवत अस्तु । भदोमेदे ।
 दशोरक उ० भदोमेदे । तद्देशस्ये न० १० ।
 दस उ० दशमेदे दि० पर वक० सेट् । दशति । अदवत्-अदावीत्
 अदवीत् । दशिला दश्या ।
 दस भाषे उ० उभ० वक० सेट् इट् । दशयति ते अददवत् व
 दस दर्शने दशने च उ० आ० वक० सेट् इट् । दशयते अददवत्
 दस्यु उ० दस-यच् नानादेश्य । चैदे, रिप्पो, मङ्गलाष्टकिके च
 दस्यु उ० दस रज्ज् । गह्वरे । अद्वितीकुमारयो, द्वि० ॥ अद्विती
 - तारके च । [अददवत् त ।
 दह दीप्ती घाक० दाहे सक्० उ० सेट् इट् । दहयति ते
 दह दाहे आ० पर० वक० अनिट् । दहति अघाधीत ।
 दहन उ० दह लु । आनै । विजयदशे, भङ्गातके, दुष्टवेतवि
 च । भावे ल्युट् । दाहे न० ।
 दहर उ० दह अरन् । मृगयाम् धातुद्वयद्वयवचनानि (सुभि)
 लृप्ते दहरोद्विन् अन्तराकाशं इति कृति । अस्ते चमि०
 दहराकाश उ० कर्म० । चिराकाशे ईदरे ।
 दाण दाने आ० पर० वक० सेट् च रज्ज् । वञ्चति अदात् ।
 दा दाने लुक् । उभ० वक० सेट् । ददाति दाने अदात् अदित
 दा छेदने अदा० पर० वक० अनिट् । दाति अदात् ।
 दाचार्याणी स्त्री० दशस्वाम्य स्त्री फिज् गौरा० ङीप् । अयि
 न्यादितारास्य, स्तनीनाय्या विषयव्याप्त्य ।
 दाक्षिणात्य उ० दक्षिणार्धादिभि यव दक्षिण+त्यक् । भारि-
 केषु । दक्षिणादिमवमाने ति० ।
 दाक्षिण्य न० दक्षिणस्य भाग स्य् । अत्युत्तले । दक्षिणा
 मरुति आ । दक्षिणार्धे अविजि । [छनेमोतरि ।
 दाघी स्त्री० दक्षस्य गोत्रापत्य स्त्री० इज् ङीप् । वाकिनि
 दाघीसुत उ० इज् । व्याकरणकर्त्तरि भाषिनिघ्नौ ।

दाक्षिणिम दि० दत्त वज् दात् तेन निर्दत्त इमम् वा
 लस्य । दाक्षिण्ये स्त्रिया ङीप् 'त्रियोगिनोमैवत दाक्षि-
 नीमसाविति नै० । [छत्ते । इत्० । दाक्षिण्ये न० ।
 दाक्षिण्युप्य उ० दाक्षिण्यस्य उप्यगित उप्यमस्य । रोहितक
 दाक्षिण्य उ० दा०-दिभ्य ङस्य नेत्त्वम् । सनामख्याते छत्ते ।
 दात वि० दो वज् । क्षिप्ते । दैप क्त । छत्ते ।
 दात्युह उ० दो-क्तुन् इति स्यञ्चन वञ्चति इति वाट् स्यञ्च
 अथ दाह जह्-आदेरित आत्मन् । काचकाण्डके पयिमेदे ।
 दात न० दा इन् । देदनवाधने (दा) शब्दे । [अदीदांसि
 दात कववाट् अरण्ये छेदने च । आ० अक० आर्थे चन् । दीदासत
 दात न० दो-दं दा वा ल्युट् । हस्तिमदशे, पाशने, छेदने,
 छत्ते, ल्याने च ।
 दातव उ० द्योरपत्यम् अण् । अदरे ।
 दातवारि उ० इत्० । देवे, विष्णौ च । कर्म० । हस्तिमदशे न० ।
 दातशील वि० दात शीलमतमद्वयमस्य । वज् दातरि ।
 दातशीलं वि० दाने शीलं दत्त । मङ्गमेदे । [दक्षिणे च
 दामित वि० दा णिच क्त । दामिते, भगदिना मयोजिते,
 दामन् स्त्री० न० दो मनिन् । दीक्षनकावे पशुवन्मदव्यौ
 दम्प्यमाने, मातायाश्च । स्त्रीत्वे वा उप् । दाता दाम् ।
 दामनपर्यवर्त्तन इत्० । दमनमञ्जवतिषो चैव यत्नवदद्वयम्
 दामनी स्त्री० दातव प्रज्ञा० अण् वा ङीप् । पशुवन्मदव्यौ
 दामोदर उ० 'दामानि चोक्तनामानि तानि यस्मिन् दामने ।
 तेन दानोदरो देव' इत्युक्ते निश्चौ ।
 दाक्षिण्य वि० दक्षिणे अरति भक्त उक् । लोकेषु लोचनार्थि-
 दक्षिणार्थे धर्मचारिणि वैदाक्ष्यमत्रविनि, दक्षयुक्ते च ।
 दक्षयुक्ति उ० । [अदयत् त
 दाय दाने आ० आ० वक० सेट् । दायते अदायिच चिप्-
 दाय उ० दा कर्मणि यज् । 'दिभागेऽर्पस्य पित्रास्य उर्ध्वैर्वा
 मकलान्ते' इत्युक्ते पित्रादिष्वन्वयवति तदुपरमे तत्त्वस्य
 विभि भुवादिभि विमज्जनीये द्रव्ये, विराट्कावे सामा-
 न्यादिभ्यो द्वे भवे च । भावे यज् । दाने । दो-भावे
 यज् । स्यञ्चने । दैप क्त्वादी यज् । अथुनि स्थाने,
 लये सोष्ठुयमवाक्ये च ।
 दायभाग उ० दायस्य सन्ध्यास्त्रानिकभूतस्य तत्त्वस्य विमद्वय
 द्वौ तस्य सन्ध्यास्त्रानि भुवादिभिर्भाग विभजन युटिकापाता
 दिना व्यञ्जनम् । अष्टादशविधादानमर्गते विवादमेदे, तादृ
 मविवादविषये भुवादिभि पित्रादिभ्यस्य विभजने च ।
 दायार्ह उ० दाय विभजनीयधनमादत्ते व्या+दा क । पुथे ।

दायमन्ति अद्वैतयोग उपपद्यमाने । सपिण्डे ।

दार ५० २००० दारयन्ति भ्रातृस्त्रेहम् दृष्टिपूर्वकम् ।

पत्न्याम् वा हि पत्युः भ्रातृस्त्रेहं भिन्नतीति लोकमविद्वन् ।

दारक उच्छ्रयति भिनत्ति उदरे ह-स्तम् । पात्रके नालिकायां

स्त्री० दाप्यं कृत इत्यम् । भेदके वि० पामशुकरे उ० ।

दारकर्मण उ० दातृपक्षिके दारकस्यादृक् कर्म । पित्रादि

संबन्धेयं दिवातोमां दारकर्मणीति स्मृतिः ।

दारह उ० दारदि देहे भवेः अणु । विषये, दारदे, छिद्रयेः च

दारदे देहेन संयदिष्यं अणु । दारहयपवित्तं कच्छे ।

दारह न० ह-उण् । कावे, पिचवे, देवदारौ च । मिलिनि,

दारयो च वि० । [कावे च न० ।

दारुके उ० लक्ष्मीदायौ । दारु-कार्ये कर्तुं । देवदारुहृदये

दारुगन्ध्या स्त्री० दारुणि गन्ध्या यस्यां (पीडा) गन्धद्रव्ये ।

दारुण्य उ० दारयति चिन्तं ह-नये उण् । चित्तवेत्तोरुदरे,

भयानकरे च । भयानरे, दुःखे, भोषणे, भयहेतो च वि० ।

दारुणिष्ठा स्त्री० दारुण्ये निष्ठा पत्यम् । दारुणिष्ठायाम्

दारुण्ये स्त्री० दारुण्ये च यस्यां स्त्रीम् । हिङ्गुपत्रायाम् ।

दारुपुत्तिका स्त्री० दारुमयो शुभिका । काष्ठपुत्तिकायाम् ।

दारुसारं न० दारुण्यं सारं केषुम् । चक्षुः । [प्रदण्ये ।

दारुसिता स्त्री० दारुण्ये-सिता मधुरताम् । (दारुणि)-

दारुहविद्रा स्त्री० दारुण्ये-हविद्रा । स्त्री० लक्ष्म्यावायाम्

हरिद्रायाम् ।

दारुहृत्ताक उ० हृत्ताकं कर्तुं दारुण्यं हृत्ताकं । [कार्त्तु-

निमित्तं हृत्ताकारे (हृत्ता) प्रदण्ये ।

दार्वट न० दारुण्यं निषङ्गमिदं निषङ्गणीयविषयविषय-
नन्त्यस्य षट्-प्रत्यये क । चिन्तामये, सन्त्यमये च ।

दाव्यापाट(न) उ० दारुणि पाटनं हृत्-अणु वा । दान्या-

देहे । [काठ्योक्ता] पक्षिभेदे ।

दायिका स्त्री० दारयति उत्सादि । वि० दायी दारुहविद्रा

मत्ता विकारः उक् । दारुहविद्राकापोद्गरे तस्ये । दायी

अर्धमात्रा कर्तुं ययो ह्रस्वः । गोजिह्वावयवाम् ।

दायी स्त्री० ह-उण् गौ० टीप् । देवदारुणि । उत्सा० नि० ।

हरिद्रायाम् गोजिह्वायाम् दारुहविद्रायाम् ।

दास ५० २००० दस-अणु । कोश्वे (कोटी) चान्येदे, मधुमेदे च ।

देवतावीचया स्त्री० कोप् ।

दाद उ० दुःखेति दु-अणु । वने, वनवेष्टके, चान्येतामे च

भावे घञ् । तावे । [वत्सोपेत्य ।

दायिक वि० देविकायां मद्यो मसः । अणु देविकादेरेत
षात्तम् । देविकान्मद्योने । [मो(वी)त् ।

दाश(स) हिंसने स्वा० पर० मस० सेट् । दाशो(स्त्रो)ति कदा

दाश दाने च० उभ० षक० सेट् । दाशयति-ते अदिदायत्-त

दाश दाने स्वा० उभ० षक० सेट् । दाशयति-ते अदिदायत्-त

विट् । शिचु अदिदायत्-त ।

दाश(स) उ० दशति मत्स्यान् दश च० नि०, दाशते मूष्यमप्ये

दाश-अणु वा । मत्स्योपजीविनि भीवरे ।

दाश(स)पुर न० दाय(स)ान् शीवकान् विपूषिः पाशयति

युक्तः । शीवर्ताशकः । [रवाय मैमिलीति भास्कम् ।

दाशरथ उ० दशरथस्यैरम् अणु । श्रीरामे प्रदीपता दाय-

दाशरथ उ० दशरथस्यापत्यम् अत-अणु । दशरथस्यापत्ये

श्रीरामादिषु धर्तुम् । (वा. विष्णो, दशरथेयके वि० ।

दाशार्चः उ० दायं दानमर्चति कर्त्तुं-अणु दशार्चयेत्यर्थः । अणु

दाशरक उ० दशरथेयः । तथैवस्य जने च० व० ।

दास दाने स्वा० उभ० षक० सेट् । दाशयति ते अदिदायत् कदा

विट् । शिचु अदिदायत् त ।

दास उ० दास-अणु । अद्वे, प्रातात्मनि, भीवरे, दानयाने

अद्वेसोपाधौ । अद्वे दशे प्रयोजनेदिनि स्मृतिः । कोश्वे

देवतेयस्य मत्तादिः दास-अणु । मत्ते, शैवके च हि० ।

क्षिपां, कोप् दासी ।

दासी स्त्री० दश चोपे कर्त्तव्यं अणु । भिद्रायां, शालजह्वा-

याम्, श्रीविकिण्यां, वेपाद्य । दासस्य पत्नी कोप् । अद्वे

यज्म, शैवर्तात्म्यामाह ।

दासेय उ० दासा अर्थे उक् । दासोपजीविते दासि । दासस्य

धीरस्त्रायाम् उक् । आश्रयनार्थं स्त्री० ।

दासेर उ० दास-अणु । अद्वे । दासा अर्थे उक् । दासी उभे

दासे । स्त्री० कर्तुं । अर्थेयार्थे ।

दाह उ० दह-अणु । भस्मीकरणे, मायादिप्रत्यये च ।

दाहक उ० दह-अणु । चित्तकटणे, रक्तविजये च । दाह-

कश्चरि मि० । क्षिपां दाहिका ।

दाहहरण न० दाहो हिवतेनेन सुहृद्विच-कर्त्तरि ल्यु

वां । शीतबभूवे (विषाद-मक) । दाहनायके नि० ।

दिशर उ० दिशुर्जीवतेऽसौ कृ-अणु । तस्ये । दुर्बलां स्त्री०

दिक्पति उ० दिक् । दिशमधीचरेयु । अद्वे यज्ञिः विप्रपति

महर्षौ वंशयो महर्ष । कुनेर दैवः पतयः पूर्वादीनां

‘मनीषरा’ इत्युक्तेषु सूत्रे दिव्ये च । एवमो दिक्पतिर्भूत
रिति मन्त्र । एव दिक्पादादयोपि इन्द्रादिवेव ।
दिगम्बर उ० दिक् मन्त्रमेवामरं यस्य । गिरे चपचपभेदे,
‘दिगम्बरा मध्यमत्वमाकुंरापादमसकम् । चैतन्यस्याभि-
सहदे रा गच्छाद्यनेरभौलुक्ते जीवस्य देहपरिमाणाद्भी
कारणे बोद्धभेदे च । नन्वेति० । क निजाया स्त्री० ङीप् ।
निशासम्बरमिडापरकलात् । तथसि न० ।
दिगम्बर उ० इतः । ‘पिरावत उपहृते’ वाचन कुसुदोऽनन
उवाचत् सार्धभौत सुप्रबोध्य दिव्यजा इत्युक्तेषु पूर्वा-
दिदिग्भूमिवाचय सितेषु पिरावतादिषु गजेभु ।
दिगम्बर उ० दिग्भूत । विराट्पादेषु, बह्वी प्रत्यये च । भावे स्त्री ।
जडे वेपथे च न० । कर्मणि स्त्री । छिन्नेति० । भावे स्त्री ।
दिग्भूत न० दिव्योरीतमोत्रा अश्व । एवमेवे । इव० । अस्त्व
दिति० स्त्री० दी अस्त्वण्णे स्तिप् वा ङीप् । दैव्या-
तारि कथ्यमयम् । भावे क्तिन् न ङीप् । खण्डने ।
द्विजिज उ० दितेजायते जन-इ । अहरे । दिव्यपादयोऽप्यस्य
द्विषिपु० उ० दिविषुमात्मन इत्यति कथं किप् उ० वा
कुञ्ज । द्विषुदाया स्तिवा स्तमनि ।
द्विषिपु स्त्री० दधाति वाय धियते वाधा भिष वा क नि०,
द्विषि चैथ स्तिमि ची क वा यत्नम् । द्विषुदाया स्तिवा प्रभू
क्षियाम्, ‘ज्वेद्याया यद्यानदाया कन्यायः कृष्णतेऽनुका ।
‘ वा चापेदिषिष्वेवा पूर्वा इ दिविषू’ कृतेत्युक्तम् ।
‘ ज्वेद्यायां अनुदाया यस्याम् जडायां कनिष्ठमिति यावत् ।
द्विषिपुमति उ० इतः । ‘आतर्क्यतस्यमाय्याया सोऽहरेण्येत
‘ कामत । चर्मोपादि निमुद्रायां च सेयो दिविष्वयति दि-
त्युक्ते पुनर्भूतौ । ज्वेद दिव्यहाम मे जडाया कनिष्ठाया
‘ भगिन्ना पत्नी च ।
दिन न० इत तम । सूर्यकिरणयोश्चरयिते ऋद्धिदृष्टात्मके
तद्विषये वा चतुर्मासात्मके कावे । तच्च मनुष्याणां यद्वि-
द्वयहात्मकम् पिष्टपात्रम् गौशपात्रमासात्मकं तेषां हि
चन्द्रलोकोपपत्तिरिति लघ्याष्टमेतत्पूर्व सूर्यस्य यद्वि-
किरणमप्यस्यः प्रकाश्या पुनर्भूतत्वात्कादवाह न
तत्त्वमर्थ । देवानामसुराणाञ्च सौरवर्षासात्मकं तद्
विस्तारस्त इष्टमिति मे । नक्षत्रो दिव्यमानेन युगचक्र
क्षयकालात्मकमिति त दिवेक ।
दिनकर उ० दिन करोति सोऽदम्भ क टक् दिवे कट
‘ तिरयो यस्य वा । सूर्ये ।
दिगद्यय उ० एकस्मिन् सावने त्रिहविषोऽन विषय यदा

नदं दिनद्यय भोक्त इत्युक्ते एकमात्रनदिनमितिपि
व्ययकूपे कावे ।

दिनपति उ० इतः । सूर्ये अर्कहृत्ते च । दिनेषादयोऽप्यत्र ।
दिनयणि उ० दिने गणित्वि प्रकाशकत्वात् । सूर्ये अर्कहृत्ते च
दिनम् यद्यते च० आत्म० अक० भेद । दिव्ययते अर्द्धिद्वयत
दिनादि उ० इतः । प्राप्त कावे ।
दिनान्त उ० इतः । दिवावसाने वायकावे । अर्द्धिद्वयत न
दिम्भ मेरये चुरा० उभ० सक० सेट् इदित । दिव्ययति न
द्विष्य सवाते चुरा० उभ० सक० सेट् । दिव्ययति ते यदि दप्यत न
द्विषोप उ० सूर्यवर्गो यपभेदे रचो पित्तिदि ।
द्विष्य ग्रीते स्वा० मर० सक० सेट् इदित । दिव्ययति यदिप्योत ।
द्विष्य जितोत्राया यवे यवहरेदे इत्याद्या आत्मायाश्च दिवा०
वर० अक० सक० च सेट् । दीव्यति अर्द्धिद्वीत । देविता सूर्या
दिव कृष्णे च० आत्म० सक० सेट् । देवयते अर्द्धिद्वेयत ।
द्विष्य अर्द्धि च० उभ० सक० सेट् । देवयति ते अर्द्धिद्वेयत न ।
द्विष्य ग्री० दिव इति । सूर्ये आत्माये च । [दिव्ये च० च
द्विष्य च० दिव क । सूर्ये, दीव्यकच० इत्यत्र दनता । आकाश,
द्विष्य उ० दीव्यव्यत दिव्यचस्य भिष्य । ‘नाटोपहितम
साल सारयो दिव्य सूर्यः निश्यागोऽर्काग्रेष्ठ दिव्य
सौर उच्यते । आन्तर्य त्रिष्यव्यस्यो भौमो भयदिपे
यत’ इत्युक्तेषु सारवादिषु दिनेषु ।

द्विष्यसमुच्च न० इतः । प्रभाते ।
द्विष्ययति उ० इतः । यमुक् उ० यत्नम् । इन्द्रे ।
द्विष्ययिषी स्त्री० हि० व० । दिव्यययिषी च नि० च० ।
निवितयो भूमिसर्गयो रोदसी ।

द्विष्या अस्त्व दिव्य का । दिव्ये ।
द्विष्याकीर्त्ति उ० दिव्ये कीर्त्ति सत्त यस्य राची सुरजर्मे
निवेधात् । नापिने [यद्विज्ञानं दिवागर्भोतिमि वृ
द्विष्यातन नि दिवा भय सु उट च दिवाभय । द्विष्या कोप ।
द्विष्यान्त्र उ० दिवा दिवे अस्त्व इत्येवाभावात् । निषक्तदौ
‘दिवाया प्राप्तिन केचि’दित चण्णी ।
द्विष्यामोत उ० दिवा दिव्ये भोत । चोरे चण्णे, मेचके च ।
‘द्विष्यामोतमिनाम्यकारमि नि कुषार ।

द्विषि उ० दिव कि । च ययिषि ।
द्विषिज उ० दिव जायते न न इन्द्र० अमुक् च० । सूर्ये
दिविष्यपादयोप्यत्र । [दिविषादयोप्यत्र ।
द्विषिपद् उ० दिवि योद्वि किप् छपमादि० पत्यम् । इव
द्विषो० लौकिक० उ० दिवि दिव्यम वा अथेक् यस्य इ० ।

अटनत्वम् । देने । 'नारकेण दिवौकस' इति उक्तम् ।
 दिवौकस इ० चन्द्रमंशये काशिराजे स्वभेदे ।
 दिव्य न० दिवि भव यत् । लङ्गे चन्दने, चन्द्रचक्षुषे, अलौकिक
 प्रभाषभेदे पुण्यसौ, तन्मोक्षे भावभेदे च । वाचकभेदे
 पु० । दीयते ज्ञेन दिव-वच । मनोहरे द्योतनात्कथं च नि०
 दिव्यगन्ध पु० दिव्यो मनोहरो गन्धोऽयम् । गन्धके । लङ्गे गन्ध
 स्वस्मैलाया श्री० । कर्म० । उन्नतगन्धे पु० ।
 दिव्यगायन पु० कर्म० । गन्धध्वने ।
 दिव्यतेजस् स्त्री० दिव्यं तेजो यस्या । आक्षोभतायाम् ।
 दिव्यदोहद्व न० 'यत् दीयते त देवभ्यो मनोराज्यस्य धिष्णे ।
 उपपातितं दिव्यदोहं तद्दिदुषुषा' इत्युक्ते आभोष्ठविषये
 देवभ्यो देवे द्रव्ये ।
 दिव्यपुष्प इ० दिव्यं पुष्पमस्य । सरसीरे । मराठोवायां स्त्री०
 दिव्यलता स्त्री० कर्म० । भूषांलतायाम् ।
 दिव्यसार इ० दिव्यं सारो यस्य । गानध्वने ।
 दिव्या श्री० दीयते ज्ञेन दिव्य वचम् । गन्धार्कजैर्द्विंशता-
 वयाम्, मङ्गमेदायां, माफ्ताम्, जेतदूषायां, जेतसीरक्षे,
 इति तत्प्राज्ञ ।
 दिव्योदय न० कर्म० । भेषजवे ।
 दिव्योपमादुक् इ० उपपद्यते साहचर्यादिदृष्टकारणतन्मयेत्येव
 'अष्टमङ्गलतापुष्पं यत् उल्लसते वप+पद-उल्लस्य' मिश्रा-
 चादिभ्यादन्ते दिव्य इति धिष्येवर्षे तेषां साहचर्यादिना-
 दृष्टकारणमेवाभावेऽपि दिव्यलतायाम् तत्प्राज्ञम् । देने
 दिव्योपधि स्त्री० कर्म० । मृग जिह्वायाम् ।
 दिव्य शने आश्रयने च लङ्गम० चक्र-अविट् । दिशति अदिशत
 दि(न्)यां स्त्री० दिम्-क्षिप् वा टाप् । आश्रयाम् कर्तुमि ।
 दिव्य वि० दिवि भवे दिग्भ्य उपनीतं वा यत् । दिग्भवे, दिग्भ्य
 'उपनीतं च । [काठे पु० । उगदिदे नि० ।
 दिष्ट न० दिग्-क्ष । भास्वे 'न दिष्टमिदं दृष्टं' इति माय ।
 दिष्टान्त पु० दिष्टस्य भाग्यस्थान । भाग्यस्थानोदन्तिभित्तं मरणे
 दिष्ट्या अस्म्यदिप-दम् अग्नोदि० नि० । रुद्धे, रुद्धे, भाग्ये-
 नेत्यर्थे च । [अभिज्ञत-अदिष्टि ।
 दिष्ट भवने षट्+उभ० षट् अविट् । नेष्टि दिग्मे आधिपत्यम्
 दो दृष्टे हि-वाक्, च-अविट् । दोष्टे अग्नान् । दिग्मे दीप
 दोष्ट मोरोग् दार्ते, उपनयने, निवृत्ततदोष्टादेभ्ये च भा०
 च-अविट् । दीयते अदोष्टि ।
 दोषणीया स्त्री० दोष-अनेष्टि । दोषकाभे दष्टभेदे ।
 दोषा स्त्री० दोष य विषये, अष्टाद्विंशतदोषा विद्वत्तदोष

दुष्ट' इति रघु । 'दीयते विमल शानं क्षीयते दम्भेन-
 ' सना तेन क्षीयते सा मेके'ति तन्मोक्षे आभोष्ठमन्त्र-
 यल्ले, तदुपदेष्टे, यागे च ।
 दीक्षागुरु पु० दीक्षाया गुरुपरदेष्टा । सम्प्राप्त्युपदेष्टरि ।
 दीक्षान्त पु० दीक्षाया प्रधानयागस्य अन्त फलोपदेष्टरि
 तत्समापको यागभेदः । अन्तर्ध्वन्ये यागभेदे ।
 दीक्षित वि० दीक्ष-क्ष । योगयागादौ संकल्पं विधाय हतनिदये ।
 दीक्षा तन्मोक्षा संज्ञाताऽस्य इत्यर्थः । तान्निष्ठदीक्षानिति ।
 दीक्षित्वि पु० दिक्ष-क्विन् अन्तापोदीर्घश्च । उल्लसते । दन्ते
 पु० न० । उदिते नि० । [किरले
 दीधिति स्त्री० दिधो-क्विन् यथादितादिद्वि-इकारभोग्य ।
 दीधी देवने दीप्तौ च यदा० जमा० यात्वा० यत्नः वेद ।
 दीधीति अदोष्टि । [भूषिकाया स्त्री० ।
 दीन वि० दी-क्ष तस्य च । उ विष्टे, भीते च । तगरुमे न० ।
 दीनार पु० दी-यारन् तुद्व च । स्वर्णभूषणे टङ्गायां, उपर्य-
 कर्णद्वये, निम्बलाने, क्षान्तिवर्धितकामरिदितक द्युने च ।
 दीप दीप्तौ दि० यात्वा० यत्नः वेद । दीयते-अदीप्-अदी-
 विट् । दीप्त । विष्प अदीप्पित् अदीप्पित् । [निते
 दीप इदीप-क । मदीये तदादिस्त्रेयोरनेन शर्त्तुतादाहृत्कारिणा
 दीपस्य इ० दीप+सार्थं कर्तु । मदीये, मदीयसिद्धि, रागभेदे
 च । कुडुमे अर्धमहारभेदे च न० । दीपमति निष्प द्युम् ।
 यथावायु, स्त्री० । वायुमहाभेदे, उगुमे च नि० । निवर्त्त
 टाप् अत इत्यस्य अन्त्यभेदे ।
 दीपन पु० दीपयति मत्परात् अत्रास्ति नो अस्ति दीप-विट्
 लु । यथायसौ कारभर्त्तने, मद्रुग्निषायां यामिषकादि,
 तगरुमे, कुडुमे च । दीपनकर्त्तरि नि० । अग्रेऽर्द्ध
 वेदिकायां, तात्प्राज्ञ स्त्री० दीप् ।
 दीपपुष्प इ० दीप इव पुष्पमस्य । रम्यवहने ।
 दीपमालिका स्त्री० दीपायां माला तस्याम् इत्युक्तं इत्यम् ।
 दीपमित्रावायामावसायाम् । [न० । दीपमङ्गले ।
 दीपलह पु० गार्थं कर्तु दीपमभारो टण । [गन्तव्य
 दीपाधारे तैक्ष्णे जगद्दिनदिने त्वा टाये ।
 दीपान्विता स्त्री० दीपैरन्विता । मोरुपमद्वे चार्त्तरि
 मृग्यवाक्ते द्योतिवतामालायायाम् ।
 दीप्त पु० दीक्ष-क्ष । विष्टे, 'द्वेष्टे च । गार्थं हि' न च न० ।
 अन्तिने, दन्ते भादिने, दीप्तिमति च नि० । आउत्तिवताम
 च अन्तिवोपि, जगद्दिनदिन दीप्ताः ।
 दीप्तजिह्वा स्त्री० दीप्ता जिवन्- । जिह्वा यथा । पुन टाप् ।

रुग्णोभेदे तस्या किं राज्यो जिह्वा ज्वलतीति प्रथितम् ।
 दीप्ताग्निः ३० दीप्त आग्निर्जटावली यस्य । अगस्त्ये ।
 तेष्वाजटाग्निमति ति० ।
 दीप्ति स्त्री० दीप त्विन् । कान्तौ, कान्तरेव व्योमोद्देशका-
 रणादिभि । उद्दीपिताऽतिविकार प्राप्ता दीप्तिरिहो
 च्यते । इत्युक्ते स्त्रीणां सुभेदे ।
 दीप्तिक स्त्री० दीप्ता कायति कै च । दुग्धपायावष्टमे ।
 दीप्ति ३० दीप यत् । जीरेके । जेतजीरेके न० । दीपने काप्रयेत् ।
 यतान्तरा ३० स्त्री० । [खरवर्णे च । अ यते दि० ।
 दीर्घ ३० इ धम यस्य तेचम् । शालवताष्टके, चङ्, द्विमात्रे
 दीर्घकणा स्त्री० दीर्घ कणो वेधो यस्या । चंते जीरेके ।
 दीर्घकण्टक ३० दीर्घ कण्टको यस्य । बर्दुदे (वावता) ।
 दीर्घकण्ट ३० दीर्घ कण्टो यस्य । वके । आयतकण्टमात्रे ति०
 दीर्घकान्त न० कर्म० । मूलके । दीर्घ कान्तो यस्या कप्यत
 इत्यम् । मूल्याम् स्त्री० । [तल्लेयार्थे ।
 दीर्घकील ३० दीर्घ कीलो यत् । अथोडके । सायें कन् ।
 दीर्घकौपिता स्त्री० दीर्घ कौपो यस्या कप्यत इत्यम् ।
 (किनुव) इषांभायाम् । न खल्व्यमथोऽपि ।
 दीर्घग्रन्थि ३० दीर्घा ग्रन्थि पर्व यस्य । गन्धविषमस्थाम् ।
 दीर्घग्रीव ३० दीर्घा ग्रीवा यस्य । चङ्, नीलमौष्ठे च ।
 दीर्घच्छद ३० दीर्घाच्छदा यस्य । इषौ ।
 दीर्घजङ्घ ३० दीर्घा जङ्घा यस्य । चङ्, वके च ।
 दीर्घजिह्व ३० दीर्घा जिह्वा यस्य । चयें ।
 दीर्घतङ् ३० कर्म० । ताडयते । [य्या स्त्री० ङीप् ।
 दीर्घदण्ड ३० दीर्घो दण्ड इव क खल्वेन । एरवष्टके । गीर
 दीर्घदृशिन् ३० दीर्घा दृशति इव शिति । दूरदृशिनि
 पठिते, भङ्गे च । आगामिकार्थे, दूरदृशिकात्वे ति०
 दीर्घदृष्टि ३० दीर्घा दृष्टिरस्य । पठिते । दीर्घा दूरगा दृष्टि
 चेवा इ० । दूरवीक्षणे दन्तभेदे । [न खल्वेन । गङ्गे
 दीर्घनाद ३० दीर्घा दूरगमित्वात् विसौर्षो नदोऽयं लुका०
 दीर्घनिद्रा स्त्री० कर्म० लुका० न यत् । यत्नो यत्नकान्तिक
 निद्रायाश्च । 'दीर्घनिद्रावशयित' इति रघु । [नवभेदे
 दीर्घपटोत्तिका स्त्री० कुशिता पटोनी कन् कथे० । (पुष्प)
 दीर्घपत ३० दीर्घाणि पलायस्य । राजपगाम्यो विष्णुकन्दे,
 हरितम् इत्यत्र तावे, कुपोनी च अजन्तमुष्टे वस्त्र-
 पलायस्व स्त्री० गण । सङ्ग या कन् यत्न इत्यम् । यत्
 नम आ, जनवसायाश्च । सङ्गुशाके पञ्चमिनायाश्च
 स्त्री० ङीप् । [पाकनियम् ।

दीर्घपर्णी स्त्री० दीर्घाणि पर्यायस्या ङीप् । इतिपर्यायम्
 दीर्घपल्लव ३० दीर्घ पल्लवोऽयम् । गण्डके । कर्म० । दीर्घच्छदे
 ३० न० । दीर्घच्छदयुक्तमात्रे ति० ।
 दीर्घपादम् ३० कर्म० । ताने, मूने च ।
 दीर्घशृङ्ग ३० दीर्घ शृङ्गमस्य । सर्वे ।
 दीर्घफल ३० दीर्घाणि फला यस्य । आरग्वधे (सोमाल) सत्राया
 कन् । अगस्त्यष्टके ३० । कपिलश्राव्याया, जटकायाश्च स्त्री०
 दीर्घमूल ३० दीर्घ मूल यस्य । मोरटावताया, शिल्भभेदे च ।
 दीर्घे न० । कर्म० । सत्राया कन् । मूलके । श्यामास्रताया
 स्त्री० ङीप् । इरावताया स्त्री० ङीप् ।
 दीर्घरागा स्त्री० दीर्घा वृक्षकालस्याप्यो रागो रज्ज्वन यस्या ।
 हरिद्रायाम् । [चिरकाले ।
 दीर्घरात्र न० कर्म० । दीर्घा रात्रौ । ७० । वृक्षरात्रियुक्ते
 दीर्घरोमन् ३० दीर्घाणि रोमाण्यस्य । भङ्गे के ।
 दीर्घवल्ली स्त्री० कर्म० । पलाय्या, पातालमन्त्रकीलतायां, मृगकेन्द्र
 व दक्षाम्, आभताया कतायाश्च ।
 दीर्घदन्त ३० दीर्घ दन्तस्य । श्लोनाके इवे । सायें कन् ।
 तल्लेयें । इन्द्रविभंशा स्त्री० ङीप् । सत्रायां कन् यत्न
 इत्यम् । एकापण्यां स्त्री० ।
 दीर्घशाख ३० दीर्घा शाखा यस्य । शान्त्ये । सत्रायां कन्
 यत्न इत्यम् । एकापण्यां स्त्री० ङीप् । [राजाने ।
 दीर्घशूक ३० दीर्घ शूकोऽयमस्य । शालिभेदे । सत्रायां कन् ।
 दीर्घसूत न० कर्म० । दीर्घकालिके यत्नभेदे इ० । सतृक्ष्ण
 ति० । 'द्विषे दीर्घसूतस्य भवेत् नो सचोऽय' इति रघु
 दीर्घसूत्र ति० दीर्घेण चिरकालेन सूत्रेणोचितकर्म यस्य ।
 चिरकालेन प्रारब्धकर्मोद्वगतिः । कर्म० । आयातनौ न०
 दीर्घस्कन्ध ३० दीर्घ स्कन्ध आश्रोऽयः । तावदर्थे ।
 दीर्घासुख ३० दीर्घासुख यस्य । जेतमन्तराष्टके मार्कण्डेये च
 दीर्घायस्व ३० दीर्घ आयुर्विषयकालोऽयः । काले गान्धर्विष्टके च
 दीर्घिका स्त्री० दीर्घेण विकाररूपेण कायतेन । जनायधभेदे
 यस्या सङ्ग सहागमन्दे इत्यम् । [न०
 दीर्घ ति० दृक् । विदारेति, भोगे च भागे क । विदारे, भगे च
 दु गतो भ्रा० पर-भक्त० यति । द्यति, अदीर्घोऽपि केषिच भेद-
 यतिमाङ्गलेन अदीर्घोऽद्वयः । [हून । दग्ध ।
 दु उपनामने भ्रा० पर-भक्त० वेत् । दुनीति अदीर्घो अदीर्घो
 दु रा इ चकारये अद् । घुरा-उभ० भक्त० भेद । इ अयति ते
 अद् इत्यत्र ।
 दु लु न० उ च अथ धम वा । प्रतिहृष्येनेदं विवक्ष्यमानभेदे

न्यायने यात्तर्धमभेदे, पीडायां, कचे च । इ खषाधने
पदार्थे, तद्वति च नि० । [इ खाना तित्तये ।
दु खत्रय न० इत० । अयात्तिकाविदैविकाभिवैतिकाकृष्ये
दु शासन इ० इ खेन नियन्तेऽथो शास-खलपथो युत् । अरत
मयिदे इयोधनस्थाननरावते हलराइवते ।
दु यमस् अथ० इट० सममल तिष्ठ० अथ० यत्तम् । गते
इ०० अयत्तम् । अयत्तमये नि० ।
दु सहा स्त्री० इ खेन सहाते इरु+धद-यत् । नागदमन्याम्
दु स्य नि० दु खेन तिष्ठति स्वा-क । दीने मूखे, दुखे च ।
दु स्थित नि० इरु+स्था-त्त । अयत्तस्थिते, इ खेन स्थिते च
दु स्थी इ० स्त्री० इ खेन स्थितेऽथो इरु स्थू-यत् । इरु-
नभायाम् । सताकरणे इ० । कष्टकायाम्, कथिकस्थाम्,
आकाशप्रज्ञाया स्त्री० । इ सध्वस्यगामे नि० ।
दु कृत्त न० इ अकृत् अकृ च इट कृत्वति कृत्वयनरथे क
वा इ० । बोमाभ्यदे, हृत्तमये, हृत्तमये च ।
दु ध न० इरु-त्त । ययि स्त्रीदे, स्त्रीजातिस्थानिभ्यद्द्वय
कृष्ये । कर्मणि क्त । कतदेहाया येनादो स्त्री० । मूरिते
नि० । अने क्त । दोहने न० ।
दु गृधपापाय इ० इ गृध नियोज्य पापायइव यत् । (धिर
गोवा) स्वाते इरुभेदे । स्वाते कृत् । कालिधौ ।
दु गृधका स्त्री० इरुभे खरतिर निगोषोऽन्यसा कृत् । (दुधि)
(वीरा) इति स्वाति इरुभेदे ।
दु गृधो स्त्री० इरुभिमि नियोजोऽन्यस्य अथेयायत् गो-
लीत् । इगृधकाम् (दुधि) ।
दु द्रुम इ० दुहो द्रुम इ० । हरितगन्धे पत्रावली ।
दु द्रुमि इ० इद्रु इति मन्देन उभति द्रुयति उभ-क यत् ।
इरुद्वह्यायां, मेथी, वरुणे दौलभेदे, रावसभेदे, निमे,
इ० वरुमये 'म्राणिना कायत इयो इद्रुमो वरुमिनी'
सुतावत्ये भतुवनेदे च । पागके स्त्री० ।
दु र (इ) अय० इ रत्तम् वा । इटे निन्द्यायां, निषेधे, इ खे च
दु रत्त इ० इटो रत्त मान कपटयामके । इटोऽथो वत् । दुद्वयते
दु रत्यय नि० इ खेगतीयते दुर्+यति-इ-यत् । इरुतिरुग-
थीये, इरुदे च । [इरुमे, दुर्मे च ।
दु रट्ट न० इटमडट्ट मा० । दुर्भावे पाये । [इरुय्ये
दु रधिगम नि० इ खेनधिगम्यते इरु यति-गम-यत् ।
दु रथ इ० इटोऽथ मा० अथ० । इरुभक्ति ।
दु रन्त नि० इटोऽथोऽन्यार्थे यत् । अयत्तारायामादिदु
अथनेत्तामि हि मदनं चयमिला यत्ने इरुचय न ।

दुर्गोत्तन परिक्रमो दय्य । इरुभे, गभीरे च ।।
दु रभिग्रह इ० इ खेनाभिग्रहणे इरुभेऽथो यत् । अयामने
इ खेन याद्ये नि० इरुभगवा, कथिकस्थाम् स्त्री० ।
दु रायइ इ० इरुभयइ निर्वन् । युक्तिरहितेऽभिनिवेने,
इ०० । नयुक्ते ति० ।
दु राचार इ० इट आचार मा० । विकाराचरे । इ०० तटा
चारवति नि० । 'अपि चेत् पुदराचर' इति मोता ।
दु रात्मन् नि० इट आत्मा विरक्त यत् । इरुभित्ते जने ।
दु राधर्ष इ० इरुत्त राधवान् आधर्षयति यत् । अतर्धर्षि
तत्त्वोभये हि वेतालादीन मयपथं कृतो दानितम् ।
इ खेन इपदधि धर्षयिषुमहायम् दुर्+धा+इरु-यत् ।
धर्षयिषुमहायम् नि० । कृदन्तिगोहले स्त्री० । - -
दु रायइ इ० इ खेनायइतेऽथो इरु+धा+इरु-यत् कर्मणि
क । विरु, नारिकेले च । खर्ष्यां स्त्री० । -
दु रायइ इ० इ खेनायइते इरु+धा+इरु-यत् । गायइ
इत्ये । नीरुयत् स्त्री० इरायइयति नि० । -
दु रालभा(या) स्त्री० इ वेनालभते सुखते अथो इरु+
आ+लभ-यत् वा ईत् । (आलभुमी) सतायाम् ।
दु रालाप इ० इरु आलाप मा० । इरुचयनकयने आभिनिग्रहणे
च । इ०० । गहनि नि० । -
दु रासद ति० इ खेनासद्यते मयतेऽथो इरु+धा+इरु-यत् ।
। इरुय्ये, इरुभे च य मयम् इरासद' इति रयु ।
दु रित न० इरुभिव गमनं नरकादिस्थानमात्रितेन । पाये ।
दु रित न० इरुचयत् । पाये । [इरुभिव ।
दु रच्छेद नि० इ खेन यच्छेद्यतेऽथो इरु+च्छेद-यत् ।
दु रत्तर नि० इ खेन वतीयते इरु+च्छेद-यत् । इरुभे
इरुचयत् मा० । इरु चत्ते न० ।
दु रूक् नि० इ खेन यरुते विरुयते रुक् यत् । इरुभे
दु रोदर इ० इरुम् यमनाइरुदरस्य । पूरुचारे, यथे, अथे
च । इति न० । 'दु रोदरश्चमिनामि ति भारवि' ।
दु र्गो इ० इ खेन गच्छतेऽथो यत्तम् च । अरुभेदे, तद्वन्त
देव्यां स्त्री० । 'तत्वेन च यथिय मि इगंगायां यथाहरम्
इरुभेदेति विख्यातमिति यथो । अरुभजित मा, नी-
न्याय । गुणयो इ० इ खेन अरुभ इरु+गम-याभादे
इ । 'यथोदिदं' इरुभे इटे, कोडे (देहा) (गङ्गा) एव ते
न० । इरुभेदे, अरुभे, इ खेन यथायं च नि० । ना-
योधादिदः खेन इरुभे यथायं न० ।
दु र्गति नि० इरुभिव इरु+गम क्त । इरुभे र्गति न० ।

दुर्गति स्त्री० डुर्ग+गम क्तिन् । नरके दारिद्र्ये दुष्टाया गतोऽयं
दुर्गन्ध इ० डुगेगन्ध । रूतिगन्धे । इषा तद्वति लि० पलायको इ०
दुर्गसंख्य इ० डुर्गे देये सञ्चरन्नेन । (पाकी) संकसे ।

दुर्गानवमी स्त्री० इव० । जगद्वादीनामरुद्रगुणजाकाल-
रुधना कान्ति कथुकनवयाम् ।

दुर्जन लि० दुष्टो जलो यस्मात् बदाचरणेन साधुरपि दुष्-
ति । खडे । इष्ट लभ प्रा०ष० । खडे इ० ।

दुर्जर लि० अ-यद् जर डालेन जरा खोर्षता यस्य ।
इ सेन जोर्यति वदार्थे । ज्योतिषलोकावा स्त्री० ।

दुर्जति न० इष्ट जातम् प्रा० । व्यसने, आपदादौ । इष० ।
व्यस्यजाति व्युत्पत्ति च लि० ।

दुर्णामा स्त्री० इष्ट निन्दितं मायास्य ङोप् चत्वम् । दोष-
कोपिकायाम् (भिडुक) ।

दुर्दाना इ० दुष्ट दाने दुर्गमं यत् । कलहे । इ सेन दम्यते
अ दन ज्ञ । अमाने वल्लभे लि० ।

दुर्दिन न० द्युति तम इति दिन दुष्ट भेषाच्छादनादिना मनो-
नाशकताकरणीं दिन प्रा० । भेषाच्छादे दिग्घे । दुष्ट
सङ्घर्षेन दिनं यच्छात् इष० । भेषाच्छादे, घर्षे च ।

दुर्द्वर इ० दुर्ग+घ-घल् । नरकमेदे, अग्रभीषणी, भङ्गालो
देवभेषे च दुर्द्वर दुर्मुखश्चैति वक्ष्यते । दुष्टेन सप्तसुभि-

हृदये धार्यते, केनापि न धार्यते वा चल् । निष्पी । इ च
धार्ये दुर्द्वये च पदार्थे लि० । [कन्यारीकृते च स्त्री० ।

दुर्द्वयं लि० दुर्द्वे सेन द्युते । अतोभ्ये, अपरध्वे च । नागद्वयं रं
दुर्द्वयं लि० । दुष्ट वल यस्य । वलद्वये, तमे, अलसावे च ।

दुर्भग लि० दुष्ट मन भाग यस्य । अत्यन्तव्ये । पतिते ह-
ज्ज्यायां सिया स्त्री० ।

दुर्भाग्य न० दुष्ट भाग प्रा० । दुर्दृष्टे भागे । इष० । तद्वति लि० ।

दुर्भिक्ष अद्य० भिक्षाया अभावा अद्योभावेत्यर्थे । नाग
न्यायस्य ततोभाषप्रत्ययौ तेषां 'दुर्भिक्षे रात्रिनिद्रा' इति
दुर्भिक्षमत्यभिलादि च चिद्विष । भिक्षाया अभावे, तद्वय-
रुत्पत्ति काले अत्यासकाये च ।

दुर्भिति लि० दुष्टा भति र्यस्य । विवेकप्रतिपत्त्यरूपायेन अनुचित
मुद्दी कने, इ० वर्षमथ्ये सगद् भयस्या दृष्टिर्भूतौ सप्त
स्थिते इत्युक्तप्रत्यये वर्षमेदे पु० प्रा०ष० । दुष्टाया मुद्दी ।

दुर्भनस् लि० । दुष्ट जिनादिना व्याकुल मनोऽस्य । विम-
नस्ते । शतावस्था स्त्री० ।

दुर्भरा स्त्री० इ सेन धितते च अच । 'दुर्भावाम् ।
दुर्मुख इ० दुष्ट सप्तमस्य । अक्षे, गगरे, नागमेदे, देवमेदे च ।

व्यभिचारादिनि लि० । [आधर्म्यविषे ।
दुर्भेषस् लि० दुष्टाभेषास्य व्यभिच समानं । अन्धबुद्धौ विम
दुर्योधन इ० इ सेन द्युतेः सौ सुध पल्लवो यत् । धतरा-
रुत्पत्तिर्ज्योत्युत्पत्तिरूपमेदे । इ सेन योये लि० । ।

दुर्भस इ० दुर्ग-सम-सम । कर्षदे । दुष्प्रापे लि० । मानस्य
दुर्भसं सोक्षे विद्या तत्र सद्दर्शनेति प्रामाण्य । 'दुरास-
भाया, जेतकष्टकार्यास्तु स्त्री० ।

दुर्लक्षित न० दुष्टं खलितम् इष्टम् यस्य इष्टेन । अन्धार्थकादि-
क्षणे अचभ्यविषये आचारे । (आवादाः) दुर्लक्षिते च । 'दुष्टं
खलितं यस्य । नादशाग्रवति (आवादे) । दुर्लक्षे च लि० ।

दुर्लभं यथे च्वा० वर० चक०षेत् । दुर्लभं यद्दुर्लभम् । दुर्लभं
दुर्लभं न० इष्टोऽपि वल्यते रज्ज्वत्तमेन दुष्ट मणिन एव
वर्षवपि सुभवापादवेन/क्यान्त करोति । रज्ज्वत्, एव
वास्तुके च । दुष्टवर्षवति मणिने लि० ।

दुर्वासस् लि० दुष्ट वासोऽस्य । बलिनमन्त्रे । अत्रिपुत्रे शङ्करा-
यजाति रुनिमेदे इ० । [विषमिति नैमधम् खले मूलं च
दुर्विषं लि० । दुष्टा रिषा यस्य । रतिरे 'विदमति दक्षिणार्ध-
दुर्लभं लि० । दुष्ट दृढ यस्य यत्प्राप्तं नित्यं हृदये ।

मनो । दुष्टपिते लि० यत् दुर्लक्ष्योऽपि । ।
दुष्टं लक्ष्ये च्वा० लभ० चक० । सेट । दोषवति ते अद्वयन
दुष्टि(यो) स्त्री० । दुष्ट रन् लि० धिनुन् वा ङीप् । नन,
याम् । रुनिमेदे इ० ।

दुष्टव्यान् इ० इष्ट वर्णा यस्य । अमाहवमेदे 'दुष्टवर्णा दुष्ट
वर्णा स्यात् इति क्लृप्ते सहापातकचिद्वृत्ति ।

दुष्टव्रतन इ० इ सेन अचन व्रतन यस्य, दुष्टा क्रुद्धा चावने
रुनिरस्य वा । इन्द्रे, च हि अचननेन कदाचित् कोपात् क
पदात् प्रापित ।

दुष्टवैरते दिनाभर० अक्षर० अचिद् । दुष्टाति अद्वयत् क्लृप्तत्
दुष्टार न० इ सेन कीर्यते कृ सत् । आभागे । क लक्ष् ।
दुष्टेन कार्ये लि० ।

दुष्टव्यान् न० दुष्ट वर्णाऽयम् । भागे । इष० । तद्वति लि० ।
दुष्टवृत्ति न० दुष्ट लक्ष लति । भागे । 'सुष्ठव दुष्टवृत्ति शोके गच्छ
। अन्धतुगच्छवोति लिन् दुष्टवृत्तिरत्य । इष० । तद्वति लि० ।

दुष्ट लि० इष क । इवने, अथने, दुर्लभे, दोषयुक्ते च । (कृष्ट),
कृष्ट इ० । इ वस्याम् स्त्री० । । [व्याने च ।

दुष्टु अद्य० दुर्ग-स्या-कु पत्यस्य । निन्दाया, निन्दकताया इ
दुष्टवत् इ० । इति पद्यास्य । चोरनामग्न इष्ये ।
दुष्टधर्मयो स्त्री० इ सेन प्रथम्यते कर्मापि सृष्ट । वास्तव्य म

दुष्प्रेषा स्त्री० इत्थेन प्रवेद्यो यत् । कच्चादीहृत् । [पवो ।
दुष्प्राप्तात् पु० चन्द्रशेखरे राजभेदे भरतराजपित्रि यजुर्नवा-
दह दोहे बदा० उभ० द्विक० यतिट् । 'दोष्णि-दुष्मे ।
अधुचत् अधुचत् यजुश्च ।

दुह वधे भा० पर०भक्त० सेट् । दोहति अदुहत्-अदोहोत् ।
दुहितुःपति इ० इत० अकुक् स० । जामातरि ।
दुहित स्त्री० इच्छ-लघु प्रथमाभावः इट् च नि० । सुतायाम्
दू छेदे दिवाः व्यास० अस्म० सेट् । दूयते अदविट् । दूनः ।
दूत पु० दु-त दीर्घः । सन्देहहरे वाचाहरे ।
दूति(तो) स्त्री० दु-तिष्ठ वा ङीप् । स्त्रीमुषयोः सन्देहहारि-
कायां स्त्रियाम् । 'रतिदूतिमदे निवेष्टिते'ति कुमारः ।

दूत्य न० दूतस्य दूता वा भावः । नर्त्तनं वा यत् । दूतकर्त्तव्य
दूतसभावे च । 'दूते रवने सितापीति नैमिशम् ।
दून वि० दु-क्त । अजगतादिना ज्ञाने, सन्तर्षे च 'मित्रेण
दूर ति० दुःखेनेत्येते प्रायते-दूर-रक्ष-रक्ष दूयो चोपच ।
'मित्रकृते योगोचरे च ।

दूरदर्शनं पु० दूरान् पश्यति दृग्-मुक् । अर्ज० ।
दूरदर्शिनं पु० दूरान् ज्ञास्यत्येतेः प्राक् पश्यति दृग्-मिति ।
पश्यते । दूरान् दर्शके ति० ।

दूरमूलं पु० दूरपर्यन्तं मूलमस्य । सप्तदशे (सप्त) ।
दूर्वा स्त्री० दुर्ल-हिमायां वा । सनामस्मृतेमासभेदे ।
दूर्वाकाण्डं न० दूर्वायां सन्तुः काण्डम् । दूर्वासमूहे ।
दूर्वाटमी स्त्री० सादृशकाटम्यां तद्धिते दुर्लभा देवावगमस्य

'अती विभाषात्तदात्मम् । दूर्वायाम् 'आवणी दीर्घनवमी
दूर्वा चैव उतागतीति अती गम्यते दूर्वाशब्दप्रयोगान् ।
दूपाया पु० रावणस्य भाद्रपक्षे दे रावणभेदे । दूय-पिच-स्तुट् ।
दोषदाने भ० । 'नेलमवे (विशुद्धि)

दुपिका स्त्री० दुपयति नेलं सिद्धं करोति दुप-पिच-स्तुट् ।
दुपित वि० दुप-पिच-क्त । अभिमते, 'मित्रिणे, दुपदोहे च
दुप्यं न० दुप-पिच-य । यस्मिन्मिति शब्दे । दूषयति वि०
'दुप्यं यस्मिन् पुनर्निपुणं विभाष्ये'ति विरोधविधिः । कच्चायां
मज्जमावयनरक्षणं स्त्री० ।

दुष्टे भा० पर०भक्त० यतिट् । दुष्टेति अदार्भित् ।
दुष्टादे तदा० आ०भक्त० येनित् आहर्ष्ये । आह्वयते यादव
दुष्प्रसाद स्त्री० ईशं प्रसादयति यन्-यद-पिच-आह । कुल
या यां तदनेन हि दृग् प्रसादो भवति ।

दुष्ट न० दुष्-क्त वि० दुष्टभावः । लोके दुष्प्रसादभेदे, अति-
गते, निशामे च । महति, दुष्टे, दुष्टादे, दुष्टयति, दुष्टे,

कठिने च वि० ।

दुष्टे दुष्टभेदे

दुष्टकण्टकं पु० दुष्टः कण्टकोऽस्य । (पश्यायाकडा, मुकुटक
दुष्टकाण्डं पु० दुष्टः कठिनः काण्डः अस्तीत्यस्य । अष्टभे
'दोष्परोहितके न० ।

दुष्टसुरा स्त्री० दुष्टं सुप्रतिपाद्यं यस्याः । वल्ज्यायाम् तपभेदे
दुष्टग्रन्थि पु० दुष्टो ग्रन्थिः यस्याः । यमे ।

दुष्टतण्डुलं पु० दुष्टं कठिनं तण्डुलं कर्म० । सप्तदशे । वल्ज्यायास्त्री०
दुष्टनीरं पु० कावेन इदमां प्राप्तं नीरं यस्य । मारिकेचे
तस्य जलैवैव हि क्रमस्य तत्त्वस्य एतद्वदेति ।

दुष्टपत्रं पु० दुष्टं पत्रं यस्य । यमे । वल्ज्यायां स्त्री० गौरा-
ङ्गी ।

दुष्टपादा स्त्री० दुष्टं पादोर्मूलमस्या ङीप् । (भुक् प्रासवा)
दुष्टप्रोक्ष पु० दुष्टः प्रोक्षः अङ्गुरोऽस्य । अष्टभे ।

दुष्टफलं पु० दुष्टानि फलानि यस्य । मारिकेचे । [श्यामायाम्
दुष्टवस्त्रिणी स्त्री० दुष्टं वस्त्रानि यस्यानि स्यान्त्येति विनि ।
दुष्टभूमिं वि० दुष्टा भूमिरस्य । योगविशेषेण संज्ञकालं करणे
विषयसुखरामादिना चालितमयमेति विस्ते ।

दुष्टसृष्टिं पु० दुष्टा सृष्टिः यत्, यद्वात् । यत् । अष्टभे ।
हि सृष्टेर्दृष्टवा । दुष्टा आधिविज्ञा सृष्टि, येष्ट । अष्टभे ।

च हिमनादिनं सृष्टीं विधाया आदिष्टना इवर्तं भवति ।
दुष्टमूलं पु० दुष्टं मूलमस्य । सप्तदशे, मारिकेचे च ।
दुष्टवल्गुलं पु० दुष्टं वल्गुलमस्य । भूगद्वये । अजगतायां स्त्री०
तस्य इदमवधि ।

दुष्टबीजं पु० दुष्टं बीजमस्य । वदरे, अजगते, वदुरे च ।
दुष्टमत्र वि० दुष्टं मत्रं विद्यमोऽस्य । आकाशोदयं मारभवेत्यायां
मार्गमिति ।

दुष्टसन्धिं वि० दुष्टः सन्धिः सन्धेनं यस्य । निम्बिष्ठम
दुष्टसूत्रिका स्त्री० दुष्टं सूत्रं यस्याः । गार्ग्यं कुरु अत इत्यम् ।
सूत्रांशमस्य ।

दुष्टस्तन्यं पु० दुष्टः अस्तीत्यस्य । लीरिह, इष्टे ।

दुष्टा स्त्री० द्वियति इतः । जीरके ।
दुष्टि पु० दु-तिष्ठ । अर्धमिच्छितोदयानि, अर्धमोदय-
यन्ते भिमि । अष्टभे च ।

दुष्टिदूरं पु० दुष्टिं अर्धमयि दूरति दून् । इदरे ।

दुष्मं लवे त० पर०भक्त० सेट् । इत्यति इत्यति अदम्भीत् ।

दुष्मं पु० दुष्मं च नि० । अष्टे, अष्टे, एष्टे, अष्टे, अष्टे च ।

दुष्मभावे पु० पर०भक्त० सेट् । इत्यति अदम्भीत् ।

दुष्मकर्मणे वा पर०भक्त० सेट् । इत्यति अदम्भीत् ।

यदिति दर्शयति । अदीहपत् त अदर्थयत्-त अदर्थीत् ।
 हृष हर्षे गर्भे च दिवाभरन्धकनसे । इत्यत्र अदपत् अदर्थीत्
 दर्शित्वा इत्या । इत् । [चरान्] इति रामचन्द्रम् ।
 हम् नि० इय-क्त । गच्छति 'वरद्वान्' जगन्निव रावपादिनिघा
 इम् क्षेपे त० सु० पर० अक० सेट् । इत्यत्र अदर्थीत् ।
 हव्य नि० इम-क्त । धयिते, भीते च ।
 हम् यपने वा चुरा० उभ० पक्षे त० पर० अक० सेट् । दर्शयति
 ते इति अदीहभत् त अदर्थयत् त अदर्थीत् ।
 हम् भये वा चुरा० उभ० पक्षे आ० पर० अक० सेट् । दर्शयति-
 त् दर्शयति । अदीहभत् अदर्थयत् त । अदर्थीत् ।
 हम् राशीकरणे चुरा० उभ० अक० सेट् । इत्यत्र ते अद
 इत्यत्र । [यद्वाचो] ।
 हम् वाचुपज्ञाने आ० पर० अक० अन्ति । यदति अदर्थय-
 हम् (शा) स्त्री० इय सम्भ० भावे क्तिप् वा टाप् । दर्शने भावे ।
 करणे क्तिप् । नेले, हितव्यत्वात्वाच्च । अनेरि क्तिप् ।
 साक्षिणि, वृद्धिर् भातरि च नि० ।
 हृष (प्र) ह् स्त्री० इ विदारे अदि ह् (प्र) वा ह् । यामाये
 निम्न पणधियावाह (प्रिख) । [इत्यहो रि तमत् ।
 हृष (प्र) द्विती स्त्री० इयत्-मत्तु पक्षे च । नदीभेदे 'वरखती
 हृष्ट न० इय न् । अद्वयचक्रभेदे । नीलिते नीलिते च नि० ।
 हृष्टरजस् स्त्री० हृष्ट रजो यवा । मोहमां क्षियाम् ।
 हृष्टान्त उ० इत्योऽस्त्री नाथोऽनघाम यद्विच्छेदय यक्त्वि ।
 करणे भावे, प्रतिपाद्यप्रतिपादकयो बुद्धिस्थान्निवयक्ये
 उदाहरणे, यथा यो भ्रमवान् स भ्रमिमान् यथा यात्रस्त
 भगिन्नादौ भ्रमवृत्तिमन्वयोर्वाभौ यात्रस्त्यावत्तदाहृष्टम्
 अत्रहृष्टोक्ते अर्थाच्चक्रभेदे च ।
 हृष्टि स्त्री० इय भावे क्तिप् । दग्ने, वृद्धौ च । करणे क्तिप् ।
 नेले हितव्यत्वात् 'चक्षुर्लेशमोहादिचिद्युक्ता ह्यवमा
 विक्ता हृष्टिचिद्युक्ते' इत्युक्ताया मनोहृष्टौ च ।
 हृष्टिविभ उ० हृष्टौ विभ यत्स । सभेभेदे ।
 हृष्ट इदौ आ० पर० अक० सेट् । दर्शयति अदर्थयति ।
 तत्र इत्यत्र अदर्थीत् । [दरयति ।
 ह भये आ० पर० अक० सेट् यग० । इति अदीहो विष्णु
 ह विदारे 'दिवा' क्त्वा० च आ० पर० अक० सेट् । दर्शयति
 इत्याति । अदीहो ।
 ह भये क्त्वा० आ० पर० अक० सेट् । इत्याति अदीहो ।
 दे यात्रने आ० आत्म० अक० अन्ति । दयते अदाय ।
 देव श्रीउने आ० आत्म० अक० सेट् । देवते अदर्थयति ।

देव उ० दिव प्रवाचम् । अन्ते । द्योतयामने आत्मनि दीव्यति
 श्रीउने यथाहोयते द्योतते दिवि । तथादेव इति मोक्ष
 द्योतते सर्वदेवते दिव्यत्वे परमेष्ठरे ब्राह्मणस्योपाधी च ।
 इन्द्रिये न० । पूज्ये नि० । माद्योक्तौ राजनि उ० ।
 देवक उ० श्रीउत्पद्य मातापदे देवका । पितरि रूपभेदे ।
 दे(द्वै)वकी स्त्री० देवकस्य स्थिते आत्मजा भुवोर्गे केवयीति
 वदन्ती । श्रीउत्पद्य मातरि वददेवस्य भाव्यायाम् ।
 अपत्योपेक्ष्य देवकीति तत्रैव । युतादयोऽप्यत्र ।
 दे(द्वै)वकीमन्दन उ० इत्त० श्रीलक्ष्मणे वददेवतात्वे दे(द्वै)वकी-
 देवकुसुमं न० देवता प्रिय योग्य वा कुसुमम् यावत् । सज्जे
 देवतात् न० देवेन खात खन क्त्वा । अक्षयिनि लज्जाभरे ।
 '७१० देवभोषणं खाते च । -
 देवखातविल न० देवेन खात विदारित विलम् । युहायाम
 देवगायन उ० इत्त० । गव्यम् ।
 देवगिरि उ० देवता प्रिय गिरि । पर्वतभेदे ।
 देवगुरु उ० इत्त० । वृद्धस्यौ । यद्विके चारे ।
 देवचन्द्र उ० देवचन्द्रात् प्रार्थने चन्द्र-कर्णणि चक । यत
 देवजगत् न० देवैरुद्यते अ अद क्त्वा जगददेश खापे क्त्वा ।
 वस्तूषे, गव्यत्वे च । [चन्द्रेण पञ्चह इत्येव ।
 देवतक उ० इत्त० । मन्दारपाटिजामरानामकः इत्येव
 देवता स्त्री० देव+भावे तल् 'कृत्वि' साधिका अपि प्रत्यया
 प्रकृतितो विद्वत्प्रधान्यतिवर्तने, इति भाष्योक्ते लोचनम् ।
 इन्द्रादौ चरे । [इत्यभेदे, धर्मौ, राक्षौ, नेत्रे च ।
 देवताड उ० देवमिन्द्र ताडयति ताड-अण् । (देताड)
 देवदह्या स्त्री० देवमिन्द्र दहयति दह्य-अण् । नामवत्वाच्च
 देवदत्त उदेवा यम देवाय आधिपतिः । इति तत्ता-
 मने जने, अर्जुनसङ्गे 'देवदत्त धनद्वय' इति गीता
 अर्थाच्चक्रे दात्री च । देवाय दत्त । देवोद्देव्यत्वे नि० ।
 देवदाह न० देवता प्रिय दाह यत्स तत्ताचन्द्रस्य देव
 प्रियत्वात् । अनाथस्थाने उषे अर्थे पुत्राभयश्च अष्ट पुर
 प्रत्यय देवदाहमिति वयु । [गीजपूजे, वेष्टायाश्च ।
 देवदासी स्त्री० देवमिन्द्र दाक्षीति दाह-अणे अण् । वन-
 देवद्वीप उ० देवेन इन्द्रियेण दीप इव रूपप्रकाशत्वात् । गोचने
 देवदन्तुभि उ० देवान् इन्द्रभित्ति इन्द्रदत्तात् । रत्नतण
 क्षाम् । इत्त० देवदत्तायाम् ।
 देवद्वती स्त्री० देवनि इन्द्रियाणि द्वयने चिदात्मन्या द्वा
 क्तिप् णीप् । मयीजपूजे ।
 देवदेव उ० देवेषु मध्ये दीव्यति दिव अण् । महादेवे ।

सुच्यते, रत्युक्ते देवदेवे ज्योतिषोक्ते 'समेकनद्वयोर्भाष्य-
 — रेखावर्तिदेवावधिके देवे नद्वयधिके यन्त्रयोजनादौ च ।
 दैशिक उ० देवेण प्रथित उचु । पथिके । देवोदेयनोपदेश
 सत्र सांधु उचु । गुरौ । [तत्कर्मणांम् ।
 दैशिनो स्त्री० दिशति दिश करणस्य कर्तुं लविषसावर्षिणि ।
 दैश्य न० दिश-व्यत । पूर्वपथे । देवमर्हति यत् । देवयोग्ये
 ति० । १० । ज्योतिषोक्ते सन्ने च । भावे चत्त्वेपदे इ० ।
 देव उ० न० दिश चत् । स्वसूक्ष्मकार्यकारणरूपे प्रतीते
 देवधारक उ० न० देव धारयति छ-विष्णु स्तुतु । अस्मि ।
 देवभूत उ० ईश्वरं विभक्तिं च क्तिप् । जीवे ।
 देव्याता स्त्री० देवी याति गच्छत्यनेन या-करणे क्त्वं न
 कीप् । गरीररक्षासाधने भोजने । इत० । मरुते तद्देव
 लक्षिते समुद्रोदगने च ।
 देवसी (नि) ईश्वरं सेवन् सति ऋह्याति या-क गौरा० कीप्-उ०
 वा लुप्त । सेवयोज्यायां द्वारविहितायां, (देवात्)
 कपाटस्थे ईध काष्ठस्थले च ।
 देवसार उ० इत० । मज्जनि । [वार्षिके ।
 देवतावादिन उ० देवदेव आत्मतया वदति वद-वार्ति ।
 देहिन् न्ति० देह-प्रत्यये च नि । माषिणि देहतामिभानिनि जीवे
 देम भोजने आ० पर० वक० सेट मित् । हासति वहाधीत् हासात्
 देतेय उ० देहोपपन्नम् दिनि डक् । अहरे । अय । दैत्योपपन्न ।
 दैत्यपुत्र उ० इत० । पुत्राचार्ये, दैत्याचार्योदोष्यत् ।
 दैत्यनिवृत्तन उ० दैत्यान् निवृत्तयति हिगवि वृद-विष्
 ल्यु । विष्णौ ।
 दैत्यसेवज उ० दैत्यानां सेवाक्यायते जन ड । पुण्यो ।
 दैत्यिया । स्त्री० मधुकैटभदेजलातलात्तलासाधनम् ।
 दैत्या स्त्री० दैत्यस्य प्रिया यत् । दैत्यचार्यायाम्, छरातां,
 छरानामगमनस्ये, चण्डोपभौ च ।
 दैत्यारि उ० इत० । विष्णौ । [ति० ।
 दैन न० दैनस्य भावः । दैनस्ये । दिने प्रथ चत् । दिनस्ये
 दैनन्दिन ति० दिनं दिनं प्रतिदिनम् तत्र प्रथम् अण्व नि० ।
 प्रतिदिनस्ये ।
 दैनन्दिनप्रलय उ० ३०० ब्रह्मण्य सप्तमागुशारेण प्रति-
 दिनावसाने चर्मच्छेदवशात् सवे । विकारो वृद्धमिधामे ।
 दैन्य न० दैनस्य भावः । दैन्ये । दैन्ये, दैन्यस्ये च ।
 दैय न० देवादागतम्, देवोदेवाऽस्य, देवसेवं वा वष । भाष्ये
 करोण्ये शुभाशुभकर्माणि, 'प्राज्यन्ति तत्र' कर्म्यं शुभं
 वा यदि वाऽशुभम् । देवयदेन निर्दिष्टविह जन्म नद

बुधै' मिलित्तो पर्वजन्मास्मिन्ते कर्मणि, दक्षिणवृत्ताङ्गुलीना-
 मधरूपे देवतोषे, मन्त्राणांमसुपाङ्गुदेवतादाने, उत्थात-
 नाने च । विवाहभेदे, विविधभूतादिर्गणे च उ० । देव-
 चक्षन्निनि आङ्गुलीभादौ ति० ।
 दैवज्ञ उ० देवं पर्वजन्मास्मिन्ते शुभाशुभं जनानां जन्मत्वमादिना
 जानाति प्रा० क इत० । गण्यते ज्योतिर्मिदि । वसुधादिना
 शुभाशुभप्रायां क्षियां स्त्री० उाप् ।
 दैवत उ० न० । देवत्वं देवता तत् प्रज्ञादायु । देने । देवताना
 धर्मसे अण् । देवसमूहे न० ।
 दैवतन्त्र ति० दैवस्य वन्मन्त्रावसम् । भाष्याधीने ।
 दैवपर ति० दैवसेव परं चेत० यस्य । दैवधारे यज्ञविष्ये ।
 दैवप्रश्न उ० 'मत्त निगम्य यत्किञ्चिच्छुभाशुभकरं नृच । नृचते
 तद्विदुर्बेरा दैवप्रश्न' मिलित्तो दामौ अकस्मात् आकाशादौ
 अथवापे शुभाशुभलक्षणे सत्ये । १०
 दैवलेखक उ० दैवं लिखति । गण्यते । [चक्रतयाध्याय ।
 दैववाची स्त्री० देवस्येयम् अण् कर्म० । व्याकाशवाप्याम्
 दैवसर्ग उ० देवस्य सत्यगुणवत् सर्ग । सर्गलोक्तभूत-
 धर्मस्यो वाणिवागमयो ।
 दैवात् अथ । दैववर्तति कि० । वृद्धादिष्ये ।
 दैविक न० देवोदेवताऽस्य उक् । 'देवात्तरिय सक्का' दैविन
 मत् प्रचक्षते' इत्युक्ते देवोदेवस्यो जाते । देवसेवं देवादागतं
 वा उक् । देवादागते देवचक्षन्निनि च ति० ।
 दैवी स्त्री० देवस्येयम् अण् । वाणिवागमयो, 'दैवी वग्मद्विभो-
 चावेति गीता । देवचक्षन्निन्याह ।
 दैवीदाहि उ० दिवोदासस्यापत्यम् अथ इत् । प्रतर्हने भवे ।
 दैव्य न० देवेन कृतम् देवानामिदम् मा यत् । भाष्ये ।
 देवचक्षन्निनि ति० ।
 दैशिक ति० देवेन निवेष्टं देवसेवं वा उक् । देवचक्षन्निनि
 व्यायोक्ते देवकृतसंस्कारभेदे विशेषणस्यस्ये च । क्षियां कीप्
 दैष्टिक ति० दिष्ट वाग्येयमेव चर्मापनमिति यस्य मति
 उक् । भाष्याधीनतावादिनि ।
 दौ छेदे दिश० पर० चक० चनिट् । याति कदात् ।
 दौ शिखर न० इत० । चकले । [मति स्त्री० कीप् ।
 दौघ उ० डक् अण् । गले, गोपाथे, दोहनकर्त्तरि ति० ।
 दोर्दण्ड उ० दोर्दण्डश्च दोषलात् कार्यसाधकताय । वाङ्-
 एव । एवं प्रवृत्तदण्डोऽयम् ।
 दोर्मूल न० इत० । कले वाङ्मूले । [दोनयाम दोषोद्वेग्य
 दोह उ० डक्-भावे चत् । औत्तम्यस्य दोषवदमे एवमभेदे ।

दोला स्त्री० डल अच् टाप् य वा । (डोली) यानभेदे, उदा
मादे मीढार्थं दोहनयन्ते च । खर्चं कृन् । कलायै ।

दोलायमान लि० दोला दोहनमाधयते अयं शान्तश्च ।
दोलनं कूर्चति दोलायन्ताच्चे ।

दोष ड० डप्-पञ् । दूषणे प्राये च । मात पिता कफचेति तयो-
दोषा समपतत । इत्युक्तेषु वातादिषु, अलङ्कारोक्ते रसा
व्यपकर्षाभावे दुष्टशब्दादिभेदे न्यायाद्युक्तेषु रागद्वेषभेदेभ्युप

दोषयाहिन् लि० दोषान्मेव स्फुटति न तुषान् यद्-हृषिति ।
दोषपात्री पुणत्यागो चाप्रभोर हि दुर्जन इत्युक्ते दुर्जने

दोषज्ञ लि० दोषान् जानाति सा क । वशिष्ठे, वातादि
दोषज्ञे चिकित्सके च ।

दोषप्रत्य न० दोषार्णं प्रत्यम् । नागरिकसत्तेषु ।
दोषा अय्य० डप्-अच् । रात्री ।

दोषाकर ड० दोषा रालि करोति तच्छिन् कटः किरणो यस्य
वा । चन्द्रे । दोषाणामाकरा दोषान्मेव ड० । [रिक्तागाम्

दोषाक्षीया स्त्री० दोषा राज्ञौ क्षियति अच् टाप् । वनवर्तुं
दोषैकहृक् लि० दोषेयव न शुचे एकादश् नञ् । खले ।

दोस्(वा) ड० दस कट्ये दोमि । भुजे, भाशुरिते टाप् पलम्
दोह ड० डह कर्मणि णञ् । दुग्ने 'दोहृवाटमेदहनी'ति

मृति । व्याधारे णञ् । दोहनमात्रे । जाने षञ् । दोहने ।
दोहद् ड० न० द्योः गर्भे दोतदपक्षयोर्द्वयस्य लि० । गर्भे

पादविषया दोहदक्षप्रमिति रघु । दोहमाकर्षं ददाति
दा क । (पाद) गर्भेयविभागे लाहवाभाह । विष्टे, गर्भे

लक्षणे च न० । ड० औत् । दोहदमयम् ।
दोहदिनी स्त्री० दोहदोषस्य रालि । गर्भेयाम् 'ताश्च

विद्वद्भां गतीमाहर्दोहदिनीमित्युक्तेः ।
दोहनी स्त्री० दुहतिञ्च व्याधारे ल्युट् ङोप् । दोहनमात्रे ।

दोहा स्त्री० माताद्वयभेदे । [रिण्यि च ।
दोहा न० दूतस्य भाग कर्म वा णञ् । दूतस्य भागे तल-

दौर्भाग्येन ड० दुर्भाग्या अपत्यम् उच् इतडादेव दि
भदवति । दुर्भाग्यम् ।

दौर्भाग्य न० दुर्भाग्यो भाग अयम् । बाह्याभ्यन्तरकारणैर्भवेन
दीप्त्ये, सौभाग्ये इ च खेदेकं विनासावसादे च ।

दौवारिक ड० द्वारे विपुला डक् । द्वारपालं । प्रतीकांक्षी०
दौष्कल्य लि० दुष्करसाध्यम् उच् । निन्दितकुलजारी ।

दौहित्र ड० इहियारपदम् षच् । इहियः पुत्रे 'दौहित्रं
पुत्रमिच्छाह्वरयन् इहियमिच्छा । अर्थात् इहियः पुत्रे
दौहित्रमिति बोध्यते इत्युक्तेषु अङ्गादिषु न० ।

दौवाधिवि स्त्री० द्वि० व० । द्यौष पृथिवी च इ० द्यावा-
देय । सूर्यप्रथिव्योर्भिन्नतयो एवं द्यावाभूम्यादयोऽप्यत्र

द्यावाभूमौ जनयदिति नृति ।
द्यु अमिषयै अदा० पर० च० अन्दिट् । द्योति यद्योतीत् ।

द्यु ड० दिव-किप् ड० कृषाः । आनी, कृष्ये, अर्कहने च
आकाशे, दिवसे च न० ।

द्युत दौमै न्या० आत्म० च० सेट् । द्योतते अद्युतत् अद्योतिट्
द्युति(गे) स्त्री० द्युत-इत् वा ङीप् । कानौ, दौमै, शोभायाम्

प्रकाशे च । [द्युमण्यादयोऽप्यत्र ।
द्युपति ड० इत० । अर्क्ये अर्कहने च एवं विप्रोत्पत्तिरिति

द्युम्न० दिव जनति आ० क । धने, वने च ।
द्युत न० दिव-ङ् । (जुवा) पायसलोकावाद् अयाधिकरणस्य

कीडावा, कैतवे च ।
द्युतकर लि० द्युत करोति कट-ङक् । पागवादिनीकाकारके

(जुयारी) जुम् । द्युतकारकीयत् । किप् । द्युतज्ञप्रत्यय
द्युतपूर्व्यिमा स्त्री० द्युतस्य द्युतार्थं पूर्व्यिमा । आह्विनदीर्घ-

माणां कोलातरार्थैर्वाहान् ।
द्युतप्रतिपद(ह) स्त्री० च० अर्थे इत० । कार्तिकपुत्रप्रति-

पदि । द्युतप्रतिपदा नाम तत्र कारी गच्छेत्तत्र इति मृति
द्युतवृत्ति ड० द्युतमेव वृत्तिर्लोपिका यस्य । वृत्तिने ।

द्युतिरल्लारे आ० पर० च० अन्दिट् । द्यापति अद्याहीत् ।
द्यो स्त्री० द्युत-ङी । सूर्ये, आकाशे च ।

द्योत ड० द्युत षच् । प्रकाशे, आकाशे च । [शब्दे ।
द्यूतमन् ड० दृक् अच् । द्युतमिच् इडादेय । इदमे

द्यूत(स्य) न० इत्यन्त्येन ष(स्य) अच् च । वपभिन्ने द्यूतीभूते द्यूति
द्यूम गतौ आ० पर० च० सेट् । द्यूमिति अङ्गमेत ।

द्यूम्न ड० 'कराटवानां द्यूमकहवं यत हा काविपी तच्च
वषट्पतयते धोकुम् द्यूम्न'इत्युक्ते परित्यागभेदे (काव्येन) ।

द्यूव ड० डु-अच् । रथे वधावने, रत्नी, रथे प्रतीपाद्ये च ।
द्यूवज ड० इवाट् रथान् आगते अज-ङ । युक्ते । इत्यञ्ज-त-

मात्रे लि० ।
द्यूवल न० द्यूवति सन्त्ये डु-अच् तस्य भाव । आलोके

सन्त्यन्तारके प्रथिवीकवर्तेनोद्गती एवभेदे ।
द्यूवद्वय न० द्यूवतीति द्यूव कर्म० । इत्यदधिपरादौ विभ-

न्विनि द्यूवे । [पथ्याह ।
द्यूवन्ती स्त्री० द्यूवत्य । नद्याम् । धतप्रविहारां द्यूवस्य
द्यूविह ड० वैभवे । गङ्गयन्ते णञ् ।

द्यूविण न० द्यूव-ङ् । विष्टे, आह्वने, वराहने, वने च ।

द्रविणनाशन उ० द्रविणं बलं नाशयति नश-यन् च लु ।
 योभास्त्रमद्वये ।
 द्रव्य न० द्रु यत् । पित्तमे, विरे विरेपनद्रव्ये, मेघने,
 भव्ये, जहनि विनये मयो, म्यायोक्तेषु छविद्यादिषु गुण
 वस्तु नवत् । धाकरणेते विद्रव्यस्थानविनि पदार्थे ।
 शोर्धस्य विकार तस्येदम् वा यत् । हन्विकारे वस्त
 स्थिति च नि० ।

द्रष्टृ नि० द्रव्य तत् । विकारकृपये वेदने, वाक्षिणि, द्रष्टा
 हृष्टे कर्तृदीप्त्युक्ते दर्शनकर्तारि च ।
 द्रा स्त्रे प्रकाशने अदा० धाक्० अमिट । द्राति अद्रासीत् ।
 द्राक् अयम् द्राज्ञ । मोक्षे भवितोत्यर्थे । [अद्राहीत् ।
 द्राञ्च कात्याया भा० पर० सक० सेट् इदित् । द्राहति
 द्राचा स्त्री० द्राक्षि य नि० नलोप । अहोकायाश्च (विष-
 निष्ठ) द्राचे । द्रव्यनि के त्यामिति जयदेव ।
 द्रास्त्र शोषणे व्यसनये च भा० पर० सक० सेट् । द्राक्षति अद्रा
 सीत् । णिच् अद्राक्षत् । [अद्रासीत् । णिच् अद्राक्षत्
 द्राघ आवासे गती भवे च भा० पर० सक० सेट् । द्रावति
 द्राघिमम् उ० शोर्धस्य भाव इत्यभिद्रापादेय । शोर्धने ।
 द्राघिष्ठ-नि० अतिशयन शोर्ध इन् द्राघदिष्ट । अतिशोर्धे ।
 द्रव्यम् द्राघीयत् इत्यर्थः । क्षियां णीच ।
 द्राड विभेदे भा० पा० सक० सेट् । द्राडते अद्राडित् ।
 द्रावक उ० द्रु यत् । अमृकालमयौ, जारे विद्धे रचभेदे वा
 द्राविडी स्त्री० द्रवके पात्रा यत् । कृष्णकायाय ।
 द्राड जगरे भा० धाक्० अयङ् सेट् । द्राहते अद्राडित् णिच्
 अद्राडयत् ।

द्रु गती भा० पर० सक० अमिट् । द्राति अद्रुहत् ।
 द्रु कृतमात्रे भा० पर० सक० अमिट् । द्रुणीति अद्रुहीत् ।
 द्रु उ० द्रव्यम् द्रु-उ च वा । द्रवे, शाखायाश्च । गती स्त्री० ।
 द्रुघण उ० द्रु-णि अनेन द्रुन करणे चण् णञ् कृतम् ।
 द्रुहरे, द्रवधे, मृदाणि चतुर्मुखे, भूमिचमके च ।
 द्रुह मज्जने भा० पर० सक० सेट् । द्रोहति अद्रोहीत् ।
 द्रुह मज्जने ण० कृ० पर० सक० सेट् । द्रुहति अद्रुहीत् ।
 द्रुण कृद्विहीकरणे ण० पर० सक० सेट् । द्रुषति अद्रोषीत् ।
 द्रुणस्त्र नि० द्रुषि शोर्ध नाशिकास्थ नद्यादेशे शब्दम् । शोर्ध
 नाशिके घने । [अक्षय्यात् कञञ्जोकाश्च ।
 द्रुणी स्त्री० द्रुषक गौरा० णीच् । कात्याय नाशिकाय
 द्रुत उ० द्रव्यम् द्रु तत् । द्रवे । शोर्धे च अज्जोकायोरु-
 मोक्षे च न० । शोर्धतावति, द्रुवीमते, प्रकाशिते च नि० ।

द्रुपद् उ० अमृकाले सुधिविरादे श्वरे नृपभेदे ।
 द्रुम उ० द्रु याखास्त्रस्य म । द्रव्ये, पारिजाते, कुवेरे च ।
 द्रुमास्य उ० द्रुमस्यास्य रव । आशायाम् । [कर्णिकारे ।
 द्रुमोत्पल उ० द्रुमेण मध्ये उत्पलमिव तदाकारपुष्पस्य ।
 द्रुसल्लक उ० द्रुष सल्लक इव । म्रियालहत्वे ।
 द्रुह अतिदृष्टिमाने दिवा० पर० वे० । द्रुहति अद्रुहत् ।
 द्रोहिता द्रोघ्या द्रोघा ।

द्रुक्षिण उ० द्रुह इज्जन् विद्वा । जगत्स्वरि चतुर्मुखे ।
 द्रु वषे गती च सा० कृ० अ० अ० धाक् सेट् । द्रुषीति द्रुणते द्रुषाति
 द्रुषीते अद्राहीन् अद्राहन् । [द्रिष्ट । णिच् अद्रिष्टकत्
 द्रुक्ष स्त्रे उत्साहे च भा० धाक्० अ० अ० सेट् । द्रुषते अद्रे
 स्त्रे भा० पर० सक० अमिट् । द्रावति अद्रासीत् ।
 द्रोण उ० द्रुण अथ, द्रु-न वा । भावतमसिहे स्त्रनामस्थाने यीदृ
 भेते द्रोणकारे (डाहवाक) द्रविते चेत्यभेदे (पक्षधिया)
 द्रवभेदे आहवत्तययक्ये परिभाषे जगत्प्रभेदे च
 तदागम्यदे लघ्वर्ष द्रव्यम् ।

द्रोणकाक उ० कर्ण० । काकभेदे (डाहवाक) । [दाहवाक ।
 द्रोणगन्धिका स्त्री० द्रोणपुष्पस्येन नव्या वस्त्रा कार्थे क्व ।
 द्रोणि(णी) स्त्री० द्रुष इन् वा णीच् । जकाद्यावारे पात्रभेदे,
 नदीभेदे, मेलननामगम्यद्वये, आशान्धनाशिन्याम् ।
 द्रोणीदक्ष उ० द्रोणीय दक्षवत् । वेतकोदये ।
 द्रोह उ० द्रुह यज । अतिदृष्टिमाने ।
 द्रोहपित्तन उ० द्रोह एव चित्तनम् । परानिदृष्टिमाने ।
 द्रोणायन उ० द्रोणस्यायनं कञ् । अथवायानि ।
 द्रोणिक नि० द्रोण स्त्रिण् अभावेऽयति पथति वा ण् ।

द्रोणनिद्रास्यवपनदीये चेत्ये द्रोणचपनदीये माने च ।
 द्रौपदी स्त्री० द्रुपदस्यापत्यम् स्त्री कश्च । द्रुपदराजाज्जनायाम्
 द्रुह्य उ० द्रोही वधाभियन्तौ द्रव्य रक्षस्यभ्यादित्या दना नि० ।
 धाकरणेते लभयपदार्थे प्रधाने धमाकभेदे । 'सुविमर्शि
 शोकलोही रागहेचो तमेव च । काशमोक्षप्रभवो ह्य
 शब्देन नर्णयता इत्युक्ते परस्परनिद्रहे, शोकापोकादी
 गीतोष्णादी रक्षसे, चक्षे, युद्धे, निघुने, हर्णे च ।
 हन्वहर उ० द्रोहीभूय अरति चर-प्रपाद्यत् । अत्रवाके
 ह्यय न० द्रावययावत् शब्दयय वा हि-चयट् । हितपस्थायां
 न० स्त्री० णीच् 'अतद्द्विदोर्जातरे'ति न० । 'अथद्वय वाह
 तरे'ति कु० हितचंष्ट्राभिते नि० । इयं नत शब्दोति कु०
 क्षियां णीच् । [सा कर्तारि ऋ । दा (हो)स्त्रितोऽमव
 दा (हो)स्य उ० दादि विभक्तिस्था कदा विषमकोप । द्रापये

द्वाचत्वारिंशत् स्त्री० द्वाधिका चत्वारिंशत् द्वौ च चत्वारिंशच्च
 वा व्यात्वम् । (वैयाकरण) संख्याभेदे द्वाविंशदादयोऽप्यत्र ।
 द्वादश नि० द्वादशानां प्रत्यय उट् । येन द्वादशवर्णा प्रत्यये
 तद्धिन् । [मर्यामभेदे द्विराहता दश विंशति संख्यायाम्
 द्वादशन् उ० द्वौ च दश च द्वाधिका वा दश व्यात्वम् (वारो)
 द्वादशकर उ० द्वादश करो दृष्टा व्यस्य । कार्त्तिकेये इह-
 व्यतो च द्वादशहन्नादयोऽप्यत्र । [द्वादशनीचन्यादयोऽप्यत्र ।
 द्वादशनेत उ० द्वादश नेत्राध्यास्यस्य । पदानने कार्त्तिकेये ।
 द्वादशाक्षुस् उ० द्वादश अक्षुस्त्वय प्रभावस्य तद्धितार्थे द्विपः
 तद्धितस्य लुकि यच् समा० । वितस्त्रिमासे । [च ।
 द्वादशात्मन् उ० द्वादश आत्मनोऽर्थो बोधोऽस्य । चर्ये, चर्यते
 द्वादशाद्युस् उ० द्वादश वर्णमाद्युस्त्वय । कुक्षुरे ।
 द्वापर उ० द्वौ परौ प्रकाशौ द्विपयौ वा यस्य उ० व्यात्वम् । चयने
 सत्येतान्तरं युगभेदे । द्वाहसङ्ख्यावित्प्राथम्यार्थे च ।
 द्वापराय उ० प्राथम्यस्य द्वाहसङ्ख्यावित्प्राथम्यं वा द्वौ द्वापरं तस्य व्य-
 उच्चाततया पतनम् । व्युत्पत्तेरे द्वाहान्वितप्राथम्योच्चात-
 तया गतने । [गौतमे चनौ च ।
 द्वास्तुप्यायण उ० द्वास्तुप्योऽप्यत्र । नि० । द्वयोः इत्वे ।
 द्वार् स्त्री० द्व-वत्त्वे णिष्-णिष् । गृहादिनिर्गमनस्थाने,
 प्रवोहारे, उपाये, छले च । [उपाये, छले च
 द्वार न० द्व-णिष् यच् । गृहादिनिर्गमनस्थाने, प्रवोहारे,
 द्वारका स्त्री० द्वारेण प्रयत्नद्वारेण कायति के-क । चन्द्ररश्मि-
 लने तीर्थभेदे द्वारकादयोऽप्यत्र ।
 द्वारकेश उ० इत० । श्लोकश्चे । [एषु च । एतावन्तुताये ।
 द्वारय नि० द्वारं याति दधाति प्रा-क । द्वारपादे । प्रा-क-यच् ।
 द्वारयन्त्र न० इत० । ताडके । [ताका) (अनुष) क्साते धर्मान्
 द्वारावती स्त्री० द्वापाणि मौखीशयाः चञ्चलाम् वतष् धूर्त्वं
 दीर्घ । तीर्थभेदे इती द्वारावती चैव चतुर्वा दिति उदात्तम्
 द्वार-चञ्चल्ये टनि । द्वारिकायाश्च ।
 द्वारिन् नि० द्वारं प्राप्यते नाप्यस्य दधि । द्वारपादे ।
 द्वाविंशति स्त्री० द्वाधिकाविंशति द्वौ च विंशतिश्च व्यात्वम् ।
 (वाचस्प) संख्याभेदे ।
 द्वि नि० द्वि-व० । द्व-उ । द्विपचद्वान्विते ।
 द्विक उ० द्वौ द्वौ कारकौ यत् । काके, कोके, खपवम् कन्
 द्विपचद्वायाम् तद्धित च न० । एके द्विके त्रिकछेनेति
 कारिका ।
 द्विकुट्ट उ० द्वे कुट्टे यस्य अन्त्यकोप । उट् ।
 द्विप उ० व्याकरणीके सप्ताधमेदे । ६९० । गोदयंशानि नि०

द्विगुण नि० द्वय्या गुण्यते गुण-पञ्चमे क । द्वय्या गुण्यते
 द्विगुणास्त नि० द्विगुण-कत्वा कटम् वा-+क-त्वा । द्वि-
 वारकटे चले ।
 द्विज उ० द्विर्जायते जन क हतो सङ्ख्याया वारायत्वम् । ब्राह्मणे
 ब्राह्मणादिर्वर्णस्ये, 'जन्मना जायते ब्रूह' सत्त्वारैरिह
 उच्यते' इति स्मृति । दम्, चरुदने विहगादौ, तन्मुख्ये च
 द्विजकुस्त्रिण उ० २२० । श्लेषातकचये तत्पञ्चस्य द्विजना
 सगम्यान् त् तद्धित्यत्वम् ।
 द्विजदेव उ० द्विजे देवदेव । ब्राह्मणे, ऋषौ च ।
 द्विजन्तम् उ० द्वे जनानौ यस्य । ब्राह्मणचद्वियगैश्चैवैवै
 मये, 'मत्सरयेऽधिनवनं द्वितीयं मौञ्जीवन्त्रे, इति स्मृति
 दम्, चरुदने च ।
 द्विजन्तु उ० द्विगो वन्तुर्दस्य तद्गौतम्यत्वात् । सकार्य-
 रक्षितेषु जन्ममात्रोपजीविषु अपभेसु ब्राह्मणचद्वियगैश्चैवै
 द्विजराज उ० इत० उच्यते समा० । चम्पू, चनले, गदये च ।
 द्विजवर उ० द्विजेय वर । निमे । द्विजवर्यद्विगौतम इत्येवम
 द्विजग्राम उ० २२० । राजवाणे (वटवटी) । [शायम्वृत्ते च ।
 द्विजा स्त्री० द्विर्जायते जन-क टाप् । प्राचक्ष्णां भार्या, रेणु-
 द्विजाति उ० द्वे जातौ जन्मनो यस्य । 'ब्राह्मण चद्विगोर्गम
 ज्ञोवर्षा द्विजातव' इति मन्त्रे कर्त्तव्ये 'मत्सरयेऽधि-
 ननं द्वितीयं मौञ्जीवन्त्रे' इत्युक्ते लोपा तथात्वम् ।
 द्विजित उ० द्वे जिह्वे यस्य । चर्पे । चर्पे, नीरे, इ चाभ्ये च नि०
 द्वितय नि० द्वयवयवस्य द्वयवयं वा द्वि-गम्यो द्वितयद्व्या-
 न्विते 'यदि पावौ द्वित्रयेऽपि त्रैऽपचा' इति भारगि
 क्षित्वां ङीप् । द्वितयद्व्यायाश्च न० ।
 द्वितीय नि० द्वौ प्रत्ये दोष । द्वयो प्रत्ये । चन्द्रस्य
 द्वितीयकवाकियाद्युपे विचौ स्त्री० मातामहं । द्वितीये
 भागे । [रुक्ते चले ।
 द्वितीयास्त नि० द्वितीयां कत्वा कटम् वा-+क-त्वा । द्विना
 द्विद्व नि० द्वौ द्वावस्य यद्यपि द्वावस्य द्वादेशः । द्विद्वो-
 पक्षवितवयस्ते द्वादो क्षियां ङीप् ।
 द्विदेव उ० द्वौ देवास्य व्यप् उच्चारददधि । रिशाचापचले
 तस्याः यस्मान्निदेवतात्वात् तथात्वम् ।
 द्विधा व्यञ्ज० द्विगुणारम् द्वि-धाप् । द्विप्रकारे ।
 द्विप्रालेख उ० द्वधा चेत्तं रेखावर्धेति या । द्वि-ल-
 हत्वे । द्विप्रकारेऽधनौ नि० ।
 द्विप उ० द्वय्यां उच्यते सङ्ख्यायां विवित प्रा-क । हस्तिनि ।
 द्विपद उ० द्वे पदे यस्य । गतये, दम्, पक्षिणि, रामये, च

‘मिथुनतन्नायटक याहिपदाया वापपूर्वभागधेति’ उच्यते
योक्ते राशिभेदे च ।

द्विपट्टा स्त्री० द्वौ पादावस्या षट्क्षान्यस्योप गपि भवता
पदादेः । सत्विके मे । छन्दोभेदे ङीप् द्विपदी ।

द्विपर्षी स्त्री० द्वे द्वे पर्षे प्रतिपर्षयस्या ङीप् । वनकोष्या
गान्धर्व्या, श्रमिषण्या । पर्वद्वययुक्ते नि० । क्षिया
टाप् । [जराम्भे च ।

द्विमातृक पु० द्वे मातरावस्य । इमां चासुरकाभिरिते गणैरे,
द्विमुख पु० द्वे मुखे यस्य । राजनये । सुसहस्रवति नि० ।

कलौकाया स्त्री० ङीप् । एव हिमूहदिवोऽप्यल पृथग्भेदे च ।
द्विरद् पु० द्वौ रदी यस्य । रुतिनि ।

द्विरागमन न० द्विरागस्तगागम् याक् । ‘हन्ते प्रातिपद्ये
नेहात् विड् पतिगठं मति । पुनरागमनं यत् स्थानम्
द्विरागमनं विड्’ रित्युक्ते विवाहानन्तर कन्याया पुनर्गमने ।
द्विरक्त नि० विवादादिना द्विरक्तञ्चास्ति । ‘विवादे विह्वले
हर्षे छेदे द्वेदोऽपधारये । प्रसादने सगुणे च द्विक्षिपत्
न दुष्यतीत्युक्ते विवादादिभिः । द्विरागते व्याकरणीते
आधत्वात्प्रसिद्धे च ।

द्विरूठा स्त्री० द्विरामृदा वङ्-क्त । पुनर्मूर्खियाम् ।

द्विरूप पु० द्वे रूपे यस्मिन् । कौभेदे । रूपद्वयवति नि० ।

द्विरैक पु० द्वौ रैकौ वाचकमात्रे यस्य । भवदे तच्छब्दस्य
रूपद्वयवत्त्वेन तद्वाच्यमनुकरणात् । द्विरैकवचनम् ।

द्विवचन न० द्वौ वक्ति द्वौ वा ल्योते वनेन । ध्वारचोक्ते
द्विवचोक्ते षोडशमन्वतिगण्ये ।

द्विपर्षी स्त्री० द्वे र्षे षय परेकावस्य आहोय ठक्
आयर्हति स्थापे कम् तस्य जुच् । द्विर्षवयस्यायां भवि ।

द्विवापिक नि० द्वयोर्वर्षयोः भव ठक् वतत्पदद्वि ।
द्विर्षभने तदुच्यते ।

द्विग्रह पु० द्वौ ग्रहौ यस्य । गौरजोमक्षिप लण्य ऋचरो
ग्रहौ च । द्विग्रहाः प्रथमेष्वे वाक्चिद्वय सप्तमं द्यु
शेषे पण्यु । [हयोर्ग्रहौ ।

द्विग्रह् अथ० द्वौ द्वौ ददाति ऋचोति वा । एवञ्चिदवा
द्विपदे अदा-उम-उम-अदिट् । द्वेदिद्वे कदितत् अदितस
द्विपत् पु० द्विप पत् । ऋषौ । [यवुगलये ।

द्विपन्ताप ह० द्विपल तापवति तप विष् कच् तुल्य तपम् ।

द्विष्ट नि० द्वयोर्लज्जति स्वा-क सप्रसा० वतम् । द्यौ
क्षिते संयोगादौ पदार्थे । [द्विरात् ।

द्विस् अथ० [द्विस्त्रिद्विगुण्ये णच् । द्विराहणमिवादाय्

द्विसप्तति स्त्री० द्वाविका सप्तति द्वौ च सप्ततिष या नालम् ।
[बाह्यतर] संख्याभेदे । [तदुच्ये ।

द्विस्मिन् न० द्विराहत्तं स्निग्धं वक्तुम् । [मिद्विचालो चिद्व
द्विस्मिन् नि० द्विराह हृदयेन लट् यत् । द्विराह हृदयेन लट् यत् ।

द्विहायनी स्त्री० द्वौ हायनी वक्त्रेभ्यां यस्या ङीप् । द्विर्य
वयस्याया गवि । [गर्भहृदयेन च तस्यान्वयात् ।

द्विहृदया स्त्री० द्वे हृदये यस्या । गर्भिण्याम् । सङ्घट्टयेन
ह्रीन्ध्रियप्राप्त्य उ० हाभ्या नेतलगिन्द्रियाभ्या यद्वातेऽनौ ।

व्यायोक्ते ‘षट्पादिरपरस्यानो द्रवत् त्वेह एव च । एत
त्त द्वीन्द्रियप्राप्ता’ इत्युक्ते उच्यते ।

द्वीप न० द्वयोर्गता आयोऽन्य अथ आदेरेत ईच् । जलमध्यस्थे
स्वामभागे ‘जम्बुप्रायद्वीपौ द्वीपाभ्यामिन्द्रियप्राप्ता’ इत्युक्ते

अथयत्तद्व्याप्यतेषु भूमिर्देगमेरेषु द्विर्षे चर्माणि च ।
द्वीपवत् पु० द्वीप-अथयत्ते मत्पुं भव्य च । नदे । तद्वत् च ।

नद्यां भूमौ च स्त्री० ङीप् ।

द्वीपिन् पु० द्वौ वर्णावयते ई-पृक् द्वीपं द्विर्षं च यं तद्व्यप्य
रति । व्यासभेदे [वितावाय] ।

द्वीपिशत पु० द्वौ । शतसूत्रात् तद्व्यप्ये हि तस्य नाम ।
पुं संवरणे भा० पर० सक० अनिट् । हरति यद्वर्णैर्ह ।

द्वेधा अथ० द्वि-प्रकारे भाक् पदादेः । द्विधापे ।

द्वेप पु० द्विप यच् । विरोधे अतिव्यापनतापान्तर्ये
रागवतिष्विषितवृत्तिभेदे ।

द्वेपथ नि० द्विप यच् । शमो । भवे स्फुट । द्वेप न ।

द्वेप्य नि० द्विप यत् । शमो । [जीवे वाईपी ।

द्वैगुणिक नि० द्विगुण यद्विगुणैकान्नं प्रत्यक्षति टक् । इत्ता
वैत न० द्विधा वतम् द्वेन मय भाव आत् । द्विभाभेदे,
द्विगुणस्यायाह । सौ० ण् । द्विभाभेदवति नि० ।

द्वैतरन न० द्वे-रते गते अकार् वर्यः । शोभोर्वादिह-
रकिते वरभेदे ।

द्वैतयाटिन् नि० द्वैत वदति वदति नि । जीवेरयोर्द्वौ
भुषणत्वरि नैवायिना । [उच्ये ।

द्वैतयोक्त नि० द्वित्व एव यामे रक्त् । द्वित्वस्याप्यस्य
द्वैत न० द्वि-प्रकारे षण् । द्विपार ।

द्वैप पु० द्वौ द्वौ विद्वत् । अथ० । प्राज्ञेमेवमर्थे । तत्र
परिहते एव पुनर्यच् । द्वैप-अथ० पतिवृत्ति रते ।

द्वैपायन पु० द्वौपायन लम्भम् । द्वौ द्वौपायन थ एव
प्रसादात् । ‘द्वैपे लम्भः’ वाचकत्वात् द्वैपायनेऽथ
व’ इत्युक्ते आसे ।

है मातुर ५० हयो भांतोरपत्तस् अण् उचं रपरत्तम् । उर्गा-
पाण्डुराभ्यां पाचिते मण्डये, जरासमे कपे च ।

छाणुक न० हयोरपत्तः संयुक्तयोर्भवे कन् । परमाणुद्वय-
जाते द्वयभेदे ।

द्वष्ट न० हे जेमद्वये कृते व्यावृत्ति कथ-क्त । ताप्ये ।

द्वामुध्यायण ५० अथम प्रविष्टस्यापत्तम् कर्त्तुं व्याख्यातव्यः
हयोराध्यायणः ६० । 'धमयोराध्यायौ रिक्त्वो पिहृ-
दाण च धर्त्त' इत्युक्ते तत्र, मम पावमिति समयेन परि-
वृद्धीने पुनर्भेदे । [छात्रजाते क्वरादौ ।

द्वाराक्षिक ति० हयोराध्यायः छात्र तत्र ममः कन् ।

ध ।

ध ५० धे धा-वा ङ । धर्त्त, धृते, धृत्ति च । धने न० ।
धत्त नामने चुरा० धम० धक० धेत् । धत्तमति-नी चदधत्त-त
धट् ५० धन यच् डालादेयः । तलावां (तरासु) टिक्कमणो-
द्वये पटीधामेदे वा ।

धटक् ५० धिचत्तारिमद्रुतिशालके परिणामभेदे ।

धय ध्याने भा० पर० धक० धेत् । धयति कथयतीन् कथयतीन् ।

धकृत् ५० धयति धातुन् धा-जर ५० । धुक्ते । [कथनीत्

धन धावोत्पत्ते लुक्ते० पर० धक० धेत् । धमनि कथनीत्

धन रवे भा० पर० धक० धेत् । धनति कथनीत् कथयतीन् ।

धन न० धन-यच् । धगि धर्त्त, धेते, धनिष्ठान्तमे च ।

धनञ्जय- ५० धनं जयति कि-यच् धम् । धज्जने, वही,

नागभेदे धोयकृते हेतुव्यापिशायी, कडुमहर्षे विम्वहर्षे च ।

धनद ५० धन दयते दे-पालने । कुवेरे द्विजलकमे च ।

धा-क धनदाति ति० । [नदत्तवरत्तम्

धनदानुचर ५० ६० । यत्ते कुवेरस्य दक्षराजतया वचायां

धनदानुज ५० ६० । राधये ।

धनमति ५० ६० । कुवेरे ।

धनविश्रायो की० धने विद्याधीह । धनादायां धनलोभे

धनहरी की० धनं हरति कच् गोरा० कीम् । चौरनामक

गम्भर्ये । [व्यादयोपन ।

धनाधिप ५० ६० । कुवेरे । धनामालमिधे ति० । धनाधि-

पतिक ५० न० धनियत् कायमि धि-क । धनार्त्तः । धने ५० ।

धनं विद्याते फलस्य दन् । धनसाधनि धनमर्थे ति-

धनिकस्य वचाधयो ति क्वति । क्षियां टाट् । धा च

विद्यद्वहे, यथा० । [स्वाते नदमभेदे ।

धमिष्ठा धी० धमिष्ठादेन अथर्वी रजन् रज्जुर्भूत् । कथाम

धनुष्पाट ५० धनुषपट् पाटी विलासोऽस्य । पियाडहमे ।

धनुर्गुण ५० ६० । मौल्याम् ।

धनुर्द्धम ५० ६० । यमे ततएव धनुषोन्नमनात् ।

धनुर्हर ५० धनुषोरयति छ-यच् । धातुके (तीरन्दाज)

धनुर्दृष्ट ५० धनुषः साधनं दृष्टः । मन्त्रागडे, वंशे, यज्ञमे च

धनुर्भेदे ५० धनुष उपचारार्तं तत्रसेपवीयाफमयोगादे उप-

वीगी वेदः । यन्मैदक्षोपवेदे मन्त्राक्षराद्योगोपभंसारमि-

पादकमन्त्रवर्धिते यास्यभेदे ।

धनुष्क ५० धनुर्कटे यस्य धतम् । धातुके (तीरन्दाज)

धनुष्मत् ५० धनुश्चयस्य मत्तम् धतम् । धातुके ।

धनुस् ५० धन-उचि । विद्यालक्षणे धनुर्हरे ति० । वापे,

मेषादिनी नभसे राधौ च न० ।

धन्य ५० धनाय हितम् धनं कथा धनस्य निमित्तं धर्मोऽ

उत्पातो धनं प्रयोजनमस्य वा यत् । धन्यकथामे ।

ध्याय, क्ताय, पुण्यशोभे, धनोपयोगिगर्भवाते, धनाय

हिते, धनस्य कारये च ति० । धामनकथासु, धनार्त्तं च

की० टाट् । [स्वाते दृष्टे ।

धन्याक न० धन-कारकम् विद्याकादि० ति० । [धमिया] इति

धन्यदुर्गं न० धनवा मर्यातां तत्तं दुर्गम् । यद्वाहिं प्रहयोजन

मर्यामिहते दुर्गभेदे ।

धन्य न० की० धन कच् । वापे ।

धन्यन् न० की० धन्य कनिज् । धनुहि, तददेमे च ।

धन्यन्तरि ५० धनम् विस्वमाकां तस्मान्निर्गतं ध-रन्

यत्त० । 'कारायपीयो भगवान् नमो धन्यन्तरिकृन् ।

उरा वल्लभयते वल्लभ्यौ बहोर्ध्वरित्युक्ते कर्त्तव्येताभेदे,

द्विषोदाधि क्षामिराजे, विश्वादिफलमभेदे वल्लभ-

भेदे च 'धन्यन्तरिचयवक्षामरविद्वद्भुतेतामभेदेत्यादि ।

धन्यन्तरियक्षा की० ६० । (वह्नी) कटुजम् सोमोपन

नाय तेन तदापायः क्षतः । [वभायाम् ।

धन्यववास ५० धन्यो वरमभेदेरावः तमोत्पन्नः ५० इरा-

धन्यवास ५० धनयो वाचो निवीज दृष्टः । इरावभायम् ।

धन्यी ५० धनं विद्यातेत्य इति । धान्ये, धान्यभुम्, द्या

क्षामावाम्, वद्वे च । रिदि, धान्ये ति० ।

धन्यस्थान न० ६० । 'वद्वे धन्यस्थाने वद्वे च धान्ये

मया । धान्यकीर्त्तं तदापत्ते कदाप्यन्तेमान धनियत्-

कृते च धन्यस्थानिभेदे ।

धन्य ध्याने की० पराजन् धेत् । धनति कथयतीन् । [वि-

धन्य ५० धन्यतेत्येव धन-क । मने, मन्त्राध्यायके, मने च

धर्मनि(नी) स्त्री० धर्म-अनि वा लीप् । नाद्यां, त्रिरायां, ह्रस्व
विशसिन्वा, सीबाया, हरिद्रायाश्च । [छोप्यो]
धर्मिष्ठ ५० सौ० धर्म-विच् मित्र क ५० कर्म० । धर्मेषु क्षेत्रेषु
धर्म ५० छ-अच् । पर्वते, कुर्मराजे, वसुभेदे कार्यासङ्ख्ये च ।
धरणा ५० छ-अच् । पर्वतभेदे, खोले, गुह्ये, घान्ते 'दिवाकरे
क्षेत्रे च । चतुर्विधविरक्तिनामाने द्वावर्तिकापरिमाणे च ।
धरणि ५० धू-अनि वा लीप् भूमी, कन्दविशेषे, कन्दावली
वगन्त्ये च स्त्री० ।

धरणि(णी)धर ५० धरणिं(णीं) धरति छ-अच् । पर्वते
विष्णौ, कक्षमे च । [नाद्याम्]
धरा स्त्री० धू-अच् । इधियाम्, गर्भाशये जरायौ, भेदोपस्थायां
धराधर ५० धरा धारयति धू-अच् । पर्वते धराकृष्ये विष्णौ च
धरामर ५० धरायामर इव । ब्राह्मणे एव भूदेवाद्योऽप्यत्र ।
धरित्री स्त्री० धू-एत गौरा० लीप् । भूमी ।

धर्म ५० न० । धू-अच् । याज्ञविक्रितकर्मोक्तुगमज्ज्ये भावि-
कृतवाधनभते शुभाहते 'श्रुतिस्मृतिव्यावृत्तिं यत् स धर्मः'
इत्युक्ते श्रीते धर्मे कर्मणि । 'चिद्वतःप्रियया साध्यो धर्मः'
पुंसा गुणो सर्व' इत्युक्ते कर्मज्ज्ये अहते च आत्मनि,
देवधारणात्, जीने, आचारे, बह्वगुणकृते, स्वभावे, उप-
वासात्, योगादौ, आर्षिषायां ज्ञाने, उपनिषदि, यज्ञे,
सोमाध्यायिनि, सतर्के, भद्रवि, ज्योतिषोक्ते सन्नात्
नवमस्थाने च । दानादौ न० ।

धर्मज्ञ ५० न० । धर्मज्ञेति कृत्वेन सहस्रामहदान्तरम् । धर्मज्ञेन
कृत्वेन ह्यहमयीजनाधीन्युक्ते कृत्वेन । इतः । धर्मस्थाने
धर्मघट ५० धर्माधीन घट । सौन्दर्यशाले मल्लक दातव्ये स्वय-
म्भोदकपर्णे चट्टे । [आर्थायाम्]

धर्मचारिणी स्त्री० धर्म दायत्वधर्म चरति चर चिनि ।
धर्मदान ५० 'दातेभ्यो दीयते नियमनम्येक्ष प्रयोजनम् ।
केवल धर्ममुद्या यत् धर्मदान प्रचलते' इत्युक्ते प्रयोजना
कारुण्येन दत्ते ।

धर्मद्वी स्त्री० धर्मजनको द्वी यस्या । 'विष्णुशदापरांभते ।
गच्छे त्विपयगामिनि । धर्मद्वीति विख्याते' इत्युक्तात्
गङ्गायाम् । [जटादिपारिणि]

धर्मोज्जिन् वि० धर्मोच्चप्रमिश्रणस्य इति । ओजिष्यं
धर्मपत्नी स्त्री० धर्माय पत्नी । प्रथमं सम्भूतायां यथायाम्
स्त्रियां, सोमं, नाभि, कर्म, मेधायां, धूर्तौ, सभायाश्च ।
धर्मपुत्र ५० इतः । सुविचरे । [समा०] नये, सुविचरे च ।
धर्मराज ५० धर्म्ये राजते एवादाय । धर्मस्य राजा इव

धर्मसंलक्षणा न० धर्मो लक्ष्यतेनेन लक्ष क्युट् । 'धृतिः क्षमा
दमोऽस्तेय भौतमिन्द्रियनिग्रहः । धीर्विद्या सत्यमक्रोध
दयकं धर्मलक्षणं' इत्युक्ते धर्मादौ दशके ।

धर्मवाणिज्यिक ५० वणिजेव सार्धे ढक् वणिजिक ७तः ।
उपलक्ष्यसंवाभिभाषणे । [नाय दातरि]
धर्मवेत सिक ५० धर्मेन धनमुपाज्यात्मनो धार्मिकसंस्थाप-
धर्मशास्त्र न० धर्मप्रतिपादकं शास्त्रम् । मन्वादिसंज्ञितं
स्मृतिशास्त्रे ।

धर्मशीत वि० धर्म शीघ्रं सततमनुष्ठेयं यस्य । धार्मिके ।
धर्मसंस्थापन न० धर्मस्य सम्यक् व्यवस्थितराशेरणेन स्थाप-
नम् । 'भेदोदितधर्मस्य स्थापने धर्मसंस्थापनायैव सन्ना
वानि युगेयुगे इति उपायम् ।

धर्मसंज्ञिता स्त्री० धर्मसंज्ञां चिह्ना बह्व दविता धर्म-+धा-
ज्ञा । सन्नादिभोक्ते धर्मप्रतिपादनायै शास्त्रे ।

धर्मात्मन् ५० धर्म आत्मा स्वभावो यस्य । धर्मात्मगतचित्ते ।
धर्माधिकरण ५० धर्माद्यैर्नभिहितयतेऽर्थी कर्मणि क्युट् ।
'यस्य यज्ञौ च शिल्पे च धर्मास्तुतिवारद । विप्रसंख्य
कुलीनश्च धर्माधिकारयो भवे' इत्युक्ते धर्माध्यये । इतः ।
'धर्मशास्त्रातुभारये जर्णशास्त्रनिर्णयम् । यत्नाधिक्रियते
स्याने धर्माधिकरणं हि तद्विदुः' इति विचारस्याने न० ।

धर्माध्यक्ष ५० 'जगदीशगुणोभेत् सर्वकर्मपरायणः'
प्रदीप्ये त्वेवाध्यक्षो धर्माध्यक्षोऽभिधीयते' इत्युक्ते धर्मा
धिकरणे । इतः । सर्वधर्मास्य धर्माध्यक्ष परमेश्वरे च ।

धर्माभास ५० धर्मरूपाभासते आभासोक्तान्तात् । 'श्रुतिस्मृति-
व्यावृत्तिं यत् स धर्मो प्रकीर्तितः । अन्यत्रास्तेषु स प्रोक्तो
धर्माभास स उच्यते' इत्युक्ते अन्यत्रास्तेषु कर्मप्रकारे धर्मे ।

धर्मासन न० इतः । राशो धर्मोदगमार्थभासने । [
धर्मिन् वि० धर्म-+अन्त्यये इति । इत्यस्मिन् धर्मपुत्रसङ्घ-
धर्मिण्युक्ते जि० ।

धर्मिष्ठ वि० धर्मिष्ठेन धर्मो दत्तः इनेर्लुक् । धर्म्यस्तधर्मवति
धर्म्ये वि० धर्मादनयेन धर्म्येण प्रायो वा यत् । धर्म्युक्ते,
धर्मलभ्ये च । [हिंसायाश्च]

धर्म ५० इव यज् । प्रागल्भ्ये, यमये, शक्तिव्यवने, चङ्गी,
धर्म्ये न० छ-अच् क्युट् । वरिधये, प्रथमे धर्म्येन्द्रां च ।
कर्मणि क्युट् । अधिधारिकायां, क्षिप्याय स्त्री० षीट् ।
धर्मित न० छ-अच् क्त । जेयते । कर्मणि क्त । इतर्धमे
तिरस्त्रुते च जि० । अधिध्या क्षियाम् स्त्री० ।
धर्म गतो व्यापारः सङ्गः ईट् इदित् । धर्मति यधनोत् ।

धीशक्ति स्त्री० इत्० । सुप्रपादिषु सटस पीडयत्येव दर्शितेषु मुष्टिपुण्ड्रेषु ।

धीसख इ० प्रिय सखा टप्समा० । अमात्ये धीसखिने ।

धु कल्पने स्त्रा० उम० संक० अविट् । धुनोति धुनोति । अधो-
मोत्त यपोट् ।

धुव सन्दीपने भा० आत्म० संक० सेट् । धुवते । अधुसिष्ट ।
धुत वि० धु-त । त्यक्ते, कम्पिते च ।

धुनि(नी) स्त्री० धुनोति, नेतृसादीन् धु-निक् वा ङीप् । बदीमात्ये
धुन्नुमात्र इ० वृहदक्षपउने, इन्द्राग्रेषु कीटे, वट्टधूमे (भुना) च
धुर्(रा) स्त्री० धूमं क्तिप् वा ङाप् । चिन्तामास, रणायपमाणे,
यामसखे, भारे च ।

धुरन्धर ति० धुरं भारयति इ विष्-सच् सप्तु कृत्तच ।
भारवाहने इमादौ, भारयते च । धनलब्धे इ० ।

धुरीण ति० धुरं वक्षति य । भारवाहके, अग्रे च ।

धुर्यं ति० धुरं वक्षति यत् । भारवाहके, अग्रे च ।

धुर्वं चिषे भा० पर० संक० सेट् । धूर्वति व्यधूर्वति । धूर्त ।

धुविल न० ज० धु-विल । यत्रादौ, वडिधुविले ।

धु(धू)स्वा(स्व)र इ० धुव-क्तिप् ङा-क कर्म० इ० वा ह्रस्व ।
(धुतरा) स्याति इत्ये । [अथोष्ट]

धू कल्पने भा० उम० संक० सेट् । धुवति अधावीत्, अधवति

धू कल्पने वा० चुरा० उम० वषट् तदा० ज० पर० संक० सेट् ।

धूमयति ते धुवति अहूधुवत् आधुवीत् ।

धू कल्पने स्त्रा० कृपादि० शब्दिषु उम० संक० नेट् । धुनोति
धुवते । धुनाति धुनीति । अधावीत् अधवति अधोषट्
धुनोति चम्पकनामि धुनीत्यधिकेति । 'वायुर्धुनय-
तीति च कविरक्षसम् ।

धूत ति० धूत । भक्षिते, कम्पिते, तर्किते, त्यक्ते च ।

धूनक इ० धूमयति संयुचते वक्षिम् इ० धू स्युक् तुगागम् ।
वक्षभूमे (धुना) । [अहूधुवत् त ।

धूप दीप्तौ चुरा० उम० अक० दीपने सक० सेट् । धूपयति ते ।
धूप तापे व्यक्तत्वापने सक० आ० पर० सेट् । धूपायति अधूपायति
अधोषट् । [गन्धद्रव्ये धूमे, तत्तापनद्वये च ।

धूप इ० धूपयति रोगान् दीपान् ॥ धूप-जम् । गुग्गुलुमध्वति

धूपन इ० धूप स्यु । रक्तधूमे (धुना) ।

धूपद्वष्ट इ० इत० चरद्वष्टे । धूपद्वष्टस्य । धूपाह्नस्य च ।

धूमित ति० धूप-ज वा व्यायामात् । अथ्यादिगन्धनेन प्रत्ये,
गन्नायितं च । [अथे वदार्थे ।

धूम इ० धूमन् । धार्द्रकाज्जाते मेघकल्पवयो कारये वक्षि

धूमकेतन इ० धूम-केतनो यस्य । यज्ञौ । धूम इव केतन ।
वायुपञ्चालके धूमकेतो चत्वातमेदे ।

धूमकेतु इ० धूमइव केतु । चत्वातमेदे धूमकृत् च तारापञ्च
मेदे । इव० । यज्ञौ धूमध्वजादयोऽप्यत्र ।

धूमगन्धिक न० धूमखेव नखोऽख्यस्य ठम् । रोहितपथे ।

धूममन्दिपी स्त्री० धूमस्य मन्दिपीय । पुनःमन्दिपायम् ।

धूमयोनि इ० धूमोयोनिरस्य । मेघे, छलते च । इव० । यज्ञौ
धार्द्रकाज्जे च । [तद्वति ति० ।

धूमल इ० धूमं धूमइव वाति का-क । जन्मलोहिते वर्षे ।

धूमाभ इ० धूमस्योभाभा यस्य । धूमवर्णे । तद्वति ति० ।

धूमावती स्त्री० मङ्गावियामेदे । [हितं यत् । धूमावते ति० ।

धूम्या स्त्री० धूमाना समूहं यात्रादि० य । धूमसमूहे । धूमा-
धूम्या इ० धूम्या इव व्यटति व्यट-अच् । [किङ्गा] पक्षिमेदे

धूम इ० धूमं वहत्यं राति रा-क० इ० । धिक्कुके, खरलोमरवाभि
ः कण्यलोहिते वर्षे च । तद्वति ति० ।

धूमक इ० धूमइव कारयति कै-क । उट् । [पक्षिमेदे च

धूमलोचन इ० धूमं लोचने यस्य । कपोते, मणिपादरवेना-

धूमवर्णे इ० धूमो वर्णोऽस्य । धिक्कुके, कण्यलोहितवर्णे च ।
तद्वत्येति० । [इत्ये तस्या धूमधारुणागमालम् ।

धूमिका स्त्री० धूमोवर्णं शारेऽख्यस्य ठम् । (मिषा) मिषपा

धूर वषे यतो च दि० या० संक० सेट् । धूर्वते व्यधूरिष । धूर्त

धूर्वाटि इ० कठ-वयाते इन् । धूरलोकोत्थाचिन्ताया जटि
सहातोऽस्म । भिने ।

धूर्त्त इ० धूर्त्त धूर-वा ज । धूर्तरद्वये, चोरतद्वये, नायकमेदे,

'धूर्तैरपरा चम्पतीति' शा० इय० । लोहकीटे, बिह-
। खण्ये च । दूतकारके, वक्षके च ति० ।

धूर्त्तक इ० धूर्त्तइव वक्षकर इत्यर्थे कन् । रगाथे ।

धूर्त्तक ति० धूरं वक्षति वक्ष-अच् देके इत्ये दीर्घ । भारवाहके
धूरन्धरे । धूर्त्त इति धूरत्तयुक्तकलसं भगमादिभ्यम् ।

धूलि(जी) स्त्री० धू निष् वा ङीप् । रजवि प्रदग्ने ।

धूलिध्वज इ० धूलिरेव ध्वजोऽस्य । वायो ।

धूलिपुष्पी स्त्री० धूलिध्वज इ० धूमस्य ङीप् । केतनयाम् ।
खायं कन् ह्रस्व । अत्राथे ।

धूलिकदस इ० धूनीनां कदम्ब यम । कदम्बद्वये, पदम्बद्वये,

तिलिगद्वये च । इव० । धूलोदम्बे न० ।

धू(ध)स्य मोमने चुरा० उम० संक० सेट् । धूप(ध)स्यति ते
अहूधुव(ध)स्यत् त ।

धूसर ई० धू पर किञ्च न यत्तम् । रङ्गमे, उट्, कपोते,

तैलकारे, ईपत्ताखुवणे, लण्णदेववणे, मुखपीतवणे च तत्तद्वर्णितं लि० । [स्तिम्वण्डवणे ।

धूसरपतिका स्त्री० धूसर पत्रमस्यसा दन् । (हातिपुं०)

धृ पतने आ०या०यक० अणिट् । धरते अष्ट ।

धृ स्त्रियो अक० हतो एक० आ० उभ० अणिट् । धरति ते अधर्षीत् अष्ट ।

धृ स्त्रियो अक० हतो सक०तदा०आ०अणिट् । ध्रियते अष्ट

धृ धारणे, घुरा०उभ०यक०अणिट् । धारयति ते अदीधरत् त

हृज गतो आ०पर०यक०सेट् इदिह । हृजति अष्टश्रोत् [च

धृतराष्ट्र उ०अन्धबन्धे दुर्व्योषन भतरि अग्रभेदे भागभेदे, पश्चिमभेदे

धृति स्त्री० धृ तिङ् । हृत्, धारणे, यागे, विष्कम्भावधिके

अहमे योगे, छले, धारणायां, अवसादेति घरीरादे

स्तम्भपत्नी, अष्टाद्याधरपादके अन्दीभेदे, अष्टादयश्छा

याङ् । [धर्मत्वा हृदा ।

धृष्ट सङ्गतो अक० द्विसे सक०आ०पर०सेट् । धर्मति अधर्षीत्

धृष्ट प्रागन्त्ये आ०पर०यक० सेट् । धृष्टोति अधर्षीत् । धृष्ट

धृष्ट सामर्थ्यमन्त्रे घुरा०आत्त० अक०सेट् । ध्रुवति अदीधरत्

अधर्षणं ।

ध्रुव शोधे अग्निभये च वा चु० उभ० पले आ० सक० सेट् ।

ध्रुवयति ते धर्मति, अदीधरत् त अधर्षणं त अधर्षीत् ।

ध्रुवाङ् लि० ध्रुव-न कञ् । प्रगल्भे ध्रुवजे मेघदुधे च (कक्षी)

ध्रुवा, लि० ध्रुव क् । प्रगल्भे निर्वज्जे च ।

ध्रुट् लि० ध्रुव क् । निर्वज्जे, प्रगल्भे, नायकभेदे च ।

ध्रुष्टद्युम्न उ० धृष्ट प्रगल्भ द्युम्नं वल वल । ध्रुष्टव्यपने ।

धेनु स्त्री० धनति घनान् धे-नु इङ् । नवप्रसूताया गवि ।

धेनुक उ० धेनुरिदं दगर्भे कन । अथरभेदे । हस्तिन्या स्त्री०

छायै कनु । धेनी । धेनुकहादयोश्च

धेनुकस्तृण उ० धेनुकं अद्वयति हिनति अद्व ल्यु । नीलप्ये

धेनुदुग्धकर उ० धेनुदुग्धमिनजिरति कृ अथ । गजरे(गजवर)

धेनुद्या स्त्री० धेनु-२ प्राया यन् स्यञ् च । हृद्यशोधवार्धसप्तम

णाय वन्यकले न दीयमानाया धेनी ।

धेनुके न० धेनुना समृद्धं ठक् । धेनुकम् ।

धैर्यं न०धीरस भाव प्रज्ज 'स्मिन्विशेषविशेषात् तद्वैर्यमिति

गीयते' इत्युक्ते मनस्यै, दौर्लभ्ये, 'मनसो निर्बिकार

त्वं धैर्यं वत्तपि हेतवि'त्युक्ते मनसो विकारभावे

अथाकले, विप्रावर्णस्तितागि भारव्यापरित्यागहेतो

विषयज्ञानेदे च ।

धेवत उ० 'गत्वा नाभरपोभागं शशि प्राणोर्द्ध' इव ।

धातविव च यो याति कच्छं देगं स धैवत' इत्युक्ते कच्छो-
स्थिते सरगेदे । [धिच अदुधोत् त

धैर गतिवातय्ये आ०पर०यक०सेट् । धैरति अधर्षीत् ।

धैरणा न० धैरलनेन धैर-ल्य ल्युत् वा । हृष्य अरपादो

याने । भावे ल्युट् । अथगत्यभेदे ।

धैरणि(षो) स्त्री० धैर-अणि वा ङीप् । परम्परायां 'यदा

स्ववन्माधुरीधाराधैरविधीतधामनी'त्युक्ते ।

धैत लि० धाय क् कष्ट । मर्जिते, मर्यासिते, लज्जिते,

शुभे च । रजते न० ।

धैतकौपेय न० कर्म० । मर्यासिते कर्मकोपजाते वस्त्रे ।

धैरिति न० धैर-क्क मर्यादाय् । 'अज्ञाना वहराया गतो ।

छायै कनु । तजैरायै । . .

धैरेय लि० धुरं वहति ठक् । भारवाहके दगादी ।

ध्मा अग्निवद्यतो दीर्घाचचेतके अन्धमेदे आ०पर० ताडय

यन्धेन वादने सक० अणिट् । धम त अधर्षीत् ।

ध्मात लि० आत क् । वृद्धिते दीर्घाचचेतकीपद्व्युक्ते ।

ध्माच्च आकाङ्क्षे सक० धैररने अक० आ० पर० सेट् इदिह ।

आह्वति । अथगङ्गीत् । [काञ्चीकिकाया स्त्री० नी० ङीप्

ध्माङ्ग उ० आदि अथ् । काङ्क्षे, मत्स्यमणके पश्चिमभेदे, मिक्षुके च

ध्माङ्गीयो स्त्री० आदि ओव तो० ङीप् । काञ्चीलोत्तमाङ्ग

ध्यान न० ध्ये ल्युट् । धियने, ध्येयवस्तुविषयधियने, चित्तलोक

दानमगारे ज्ञेयवाचीति सङ्ख्यानिर्दालव्यतया स्थिति ।

ध्यानपदेन विख्याता परमात्मन्दाविगीति वैदानीक

मन्त्रविषये चित्तस्थैर्ये, 'ध्ये चित्ताया अतो धातुचिन्ता

तत्त्वेन निश्चये । यदु ध्यानमिह 'प्रोक्त'मिति तत्त्वज्ञे

ध्यैव्य चित्तस्थिरतया धियने च ।

ध्याम न० ध्यायते यष्टिर् ध्ये कनु । गन्धतये दमनकहृत्ते

च । सप्राया कनु । रोषिवतये ।

ध्यै धियने आ०पर०यक०अणिट् । ध्यायति अधर्षीत् ।

अज गतो आ० पर०यक०सेट् । अजति अधर्षीत् अथजोत्

अथविद्विज अजति अथगङ्गीत् ।

अथ ध्याने आ०पर०यक०सेट् । अथति अथयोत् अथापीत्

अस कथमं आहाने क्वा०पर०यक०सेट् । अजति अधर्षीत्

आधर्षीत् । प्रसिद्धा प्रस्ता । [यति ते अदिप्रमथ न

अस उन्धेने कथमं आहाने च घुरा०उभ०यक० सेट् । प्राप-

प्राच्य काङ्क्षे धैररने च आ० प०य०सेट् इदिह । प्राहति

अथगङ्गीत् । [अथ खोत । अदि अदमासत् ।

प्राख शोधने अथस्ये च आ० पर०यक० सेट् । प्राखति

ध्राघ गतो भ्रा०या०यक० सेट् । द्राघते अट्टादिट । चटि
अट्टादिघट् ।

ध्राड विभेदे भ्रा०याक०यक०सेट् । द्राडते अट्टादिट ।

ध्रिज गतो भ्रा०पर०यक०सेट् । ध्रिजति अघ्रिजीत् ।

ध्रु स्यैयै अक० सपञ्चो यक० तु० क० पर० अदिट् । ध्रुवति
अध्रुवीत् डध्राव ।

ध्रु स्यैयै अक०सपञ्चो यक०भ्रा०पर० अदिट् । ध्रुवति अथ्रुवीत्
ध्रुय पु० क० ध्रु-अच् । गङ्गो, विष्णो हरे, उत्तानपादस्तपत्रुते

यन्मनेदे, अयोतिषोक्ते योगभेदे, नावासे स्वाधौ, उवाटस्ते
आवसभेदे, भूगोलसौत्तरदिशिषकेन्द्रबोधपरिस्थे, सिरे

ताराभेदे च । निश्चिते, तर्के आद्यामे, उत्तराखण्डोद्दिष्टो
नक्षत्रे च नः । संज्ञके, अपरिपरिमित्ये, सिरे च

दि० । गृह्यान्तु, शास्त्रयथांश्च स्त्री० । यटादिपञ्चि
पु०स्त्री० । यथाया कन् । गोविभेदे न० (ध्रुवा)

ध्रैक लहाष्टे यथे च स्वा० आक० अक० सेट् । ध्रैकते ध्रमो-
दिट । चटि न तुल्य ।

ध्रै गतो भ्रा० पर०यक० अदिट् । ध्रैवति अत्राधीत् ।

ध्रौव्य न० ध्रुवस भाव याच् । स्यैयै ।

ध्रुस पु० ध्रुवस यच् । विगाये ।

ध्रुस्त्रन न० ध्रुव क्युट् । अथ प्रवने, गमने, नाये च ।

ध्रुज गतो भ्रा०पर०यक०सेट् । ध्रुजति अध्रुजीत् अध्रुजीत्
अयमिदिदिधि । अध्रुजति अध्रुजीत् ।

ध्रुज पु० ध्रुज यच् । ग्रीष्मके, चर्पे च । चतुष्पायाकारे
बादरायोर्दिशि वक्ष्यमाणे, खड्गके, वेदे च पु० नः ।

ध्रुजद्रुम पु० ध्रुजाकार द्रुमः । तावडके ।

ध्रुजमद्रु पु० ध्रुजसु मेद्रम अद्रु ससामर्थ्यहीनता यत् ।
हीनलक्षणे रोमभेदे ।

ध्रुजासुत न० ध्रुवेन सहासुतः । 'स्यमादासुत' वसु विजित
दिवसां द्रुमम् । सास्यं च जीवितं यत्कृत् नदु भेजासुत

यथ्यते इत्युक्ते धनविभेदे । तादृशे दासि पु० ।

ध्रुजिन् पु० ध्रुज+यत्तल्ले इति । अये, एते, आसुते,
तारु, यै, यटादिभ्योयल्ले इति शी०रुके अट्टे च ।

ध्रुजिनी स्त्री ध्रुज अल्पला इति । दीनायम् ।

ध्रुवा भू ने भ्रा०पर०यक०सेट् । ध्रुवति अध्रुवीत् अध्रुवीत्
ध्रुम एवे भ्रा०पर०यक०सेट् वा यटादि । ध्रुवति अध्रुवीत्-

यध्रुवेत् । ध्रुवति अध्रुवति । [कथ्यते] ।

ध्रुग दर्थ ए० पु० ध्रुव-यक०सेट् । ध्रुगति अध्रुगन्
यत्त १० पु० ध्रुव यत्त । दये ।

ध्रुनि पु० ध्रुव+यन् । ध्रुवते अट्टादिघट्टे, यथाहारोक्ते
उत्तमकाये च । [विहारे अट्टादिघट्टे ।

ध्रुनिविकार पु० ध्रुवैर्विकार । शोकादिना द्रुवस
ध्रुवस गतो भू ये अथ+यत्तने च भ्रा०याक०यक०सेट् । ध्रुवते

अध्रुवत् । क्ता सेट् ।

ध्रुवा वि० ध्रुवस क्त्वा । क्युते, गटे गतिने च । [अध्रुवीत्

ध्रुवात्(कास्ते) घोररथे वभा०पर०यक० सेट् इति । ध्रुवति
ध्रुवस पु० ध्रुवा यच् । याके, पके, भिजुके, गटे च ।

ध्रुवान पु० ध्रुव यच् । गये ।

ध्रुवान् न० ध्रुव क्त्वा । यत्तकारे ।

ध्रुवान्तादि पु० इत् । कर्पे कर्पटके, यके, यकुने च ।

ध्रुवान्तास्तेप पु० ध्रुवान्ते अथकारे उत्तमोदस । पयोति ।

न

न अथ० नच् यथे च । निवेधे । तत्र प्रियायोगे यथावे ठांदि
योने भेदे उपमायाश्च । नन्वे, प्रजाते, रत्ने च पु० ।

नकुल वि० नास्ति कुलस्य । निम्बुके । सपैरिधि दधौ,
मिरे, चतुर्धयायने च पु० । वृत्तुत्वा यटायां । यद्विना

कुटुम्बे च स्त्री० कीपु ।

नकुलेटा स्त्री० इत् । रात्र्याया तस्या नकुलविवाहकथायम्
नक्षत्राणाम् पु० यत्त० यत्त०सेट् । नक्षरति ते अमनद्रुग त ।

नक्षत्र न०यत्त क्त्वा । रात्रौ मर्त्यदिनातिक्रमेण रात्रिभीजनद्वये मत च
नक्षत्रक पु० नक्षत्रकम् । (नक्षत्रकं चण्डे जीर्णलक्षणे ।

नक्षत्रादिन् पु० नक्षत्रे रात्रौ चरति चर-विनि । वेपथे,
विहासे च । रात्रिचरिणो वि० ।

नक्षत्राक्षर पु० नक्षत्रे, नक्षत्रे चरति इत् । रात्रौ कीर,
वेपथे, विहासे च । रात्रिचरे वि० दिवसो कीपु ।

नक्षत्रान्दि न० नक्षत्र दिता च नि० । पञ्चमर्त्यलोचने रात्रे ।
नक्षत्रम् अथ० नक्षत्रे मोक्षे तत् । रात्रौ ।

नक्षत्रात्तल पु० नक्षत्र रात्रौ या अमति च । चरुद्रुमे ।

नक्षत्रात्तल न० 'नक्षत्र विवादां पुत्रांश्च कृत्वा' निर्वर्तयत् ।

नक्षत्रात्तल न० 'नक्षत्रे यथा' इति सपञ्चो यक०सेट् इति
नक्षत्राभावेन च रात्रौ प्रपद्यमाने भोजनद्वये मते ।

नक्षत्र पु० नक्षत्रात्तल इत्यन्तम् यत्त०यत्त० । पुत्रादि । अथ
नक्षत्रात्तल इत्यन्तम् यत्त०यत्त० ।

नक्षत्रात्तल पु० इत् । इत् । इत् । इत् । इत् ।

नक्षत्रात्तल न० नक्षत्रात्तल इत्यन्तम् । यत्त०यत्त०यत्त० ।

नक्षत्रात्तल न० नक्षत्रात्तल इत्यन्तम् । यत्त०यत्त०यत्त० ।

जन्मनाडिकाया ए०। विस्तरस्तु दृष्टदिशाने । तगरभूमे न०।
 नतद्रुम ए० कर्म० । सताधानहले । *
 नतनासिक नि० भता नासिकाऽस्य । विषिटनासिके (स्त्राया)
 नताङ्गी स्त्री० स्नानजननभारात् नतमङ्गलस्या ङीप् । नयांम्
 नति स्त्री० नम किन् । नवनायाम् 'निकीर्णमय पटकीणमर्ध-
 चन्द्र प्रदक्षिणम् । दण्डवटाङ्गसप्तपञ्च सप्तधा नतिसप्तव्य-
 मित्युक्ते सप्तभेदे नमभेदे च एतद्व्यवस्था दृष्टदिशाने ।
 नट् सन्तोषे आ० पर० अक० सेट् इदित् । नन्दति व्येनदीत्
 नन्द्यु । प्रवन्दति ।
 नट् ए० नट्-कच । सिन्धुमैरवयोवादी चक्षत्रिमे जलप्रवाहे
 नदी स्त्री० नट् अच् नट् इति निर्दिष्टात् । टिप्तात् ङीप् ।
 गङ्गावसनादिम् दृष्टवद्वज्रप्रवाहे 'धनु दृष्टावसदी च
 गतिर्वासा न विद्यते । न० ता नदीगङ्गवहा' इत्युक्ते धनु-
 दृष्टावसनात् नदीगङ्गवहा नदीगङ्गप्रवहति । तात्
 च 'मयौ पुत्रौ मांभुसो वाहिनी स्नात नदी पचा
 हाहिनी निक्षेपेन' इति 'मायो वडवहा पुत्रौ सन्धु
 गङ्गवहा फणा' इति च विधेये ।
 नदीकान्त ए० नदी कान्ता यस्य । सप्तरे हिज्जलहृष्टे, सिन्धु-
 वारके च । जलहृष्टे काञ्चनक्षीपधी च स्त्री० ।
 नदीकुलमियं ए० नदीकुल मिय यस्य । जलपैतरे ।
 नदीज ए० नद्या हसीमे जायते जन इ । अयुंनहृष्टे
 अग्निमन्यहृष्टे च । हिज्जलहृष्टे, चोतीजके च न०। नदी-
 कावधमि वि० । 'नदीच' सङ्गमवारकेट्' इति भारतम्
 नदीम ए० इत्० । सप्तरे वरये च । नदीभिन्ने वि० ।
 नदीमात्यक वि० नदी मातृव गोभिकाऽस्य । नदीजलवसम्भ
 नदीप्राप्तित ईमे ।
 नदीप्रा वि० नद्या द्वाप्त जानमि छा न नलम् । नदी
 क्षानज्जगते दक्षा दक्षा नद्या यथावतरपीय तद्धान्युक्तं
 नदीसर्ज्ज ए० नद्या सृज्यतेऽशी सृज-न्यप् । अर्जुनहृष्टे ।
 नहु वि० नह ता । बहे दृष्टे च ।
 नद्यौ स्त्री० नद्यौतेनया ड्रु ङीप् । चर्धर्निर्मितरज्ज्वाय ।
 जनन्द स्त्री० न नन्दति सतावागम सेवाया न तद्यति च नन्द-
 यम् । भर्तृमगिन्याम् (ननह) ए० वही । ननान्दायत् ।
 ननु अय न इति उद ह । नये, कञ्कारके निषेदे, अतमतौ
 व्युत्पादय, अतमदे, चान्दने, सन्तोषने चामन्यके, पर
 क्तौ । अधिकारे सभने, उदीर्तौ सभ्यत्वादे, स्तौते,
 आलेपे, प्रत्युक्षौ, उल्लेखावाय ।
 ननुच अय० ननुच च यथाहार इ० । विदोषोत्तौ ।

नन्द ए० नन्द अच् । नीलकण्ठस्य पितरि गोपभेदे महानन्द
 सन्ते नृपतिभेदे चानन्दे, निधिभेदे, प्राद्विषदाऽरन्ध,
 आस्तुभेदे च ।
 नन्दक ए० नन्दयति नन्द विच् श्रुत् । हरे -अन्ते, भवे च ।
 चानन्दजमके, कुवपात्के च वि० ।
 नन्दकिन् ए० विद्यामयो नन्दकोटिचिरस ठम् । विन्दौ ।
 नन्दगोपित स्त्री० इत्० । राक्षायाम् । भट्टि
 नन्द्यु ए० नन्द अद्युच् । आनन्दे 'यस्यासौ गत्स नन्द्यु' इति
 नन्दन ए० नन्दयति नदि-विच् । पुत्रे भेदे, नर्मभेदे 'नन्द-
 श्रीराक्षसा गावो नन्दन नन्दने विप' इत्युक्ते इ० नर्मभेदे
 वरभेदे च । इन्द्रीद्याने न० । चानन्दकारके वि० ।
 नन्दननन्दन ए० नन्दस्य नन्दन । नीलकण्ठे नन्दपुतादयोऽयम्
 नन्दनन्दिनी स्त्री० इत्० । इग्यायाम् 'नन्दगोपकहे पाता
 ययोदागर्भसम्भवे'ति चरुषी । नन्दपुतादयोऽयम् ।
 नन्दा स्त्री० नन्द अच् । 'नन्दत सुरासोकेषु नन्दने वसतेऽधना ।
 हिमाचले महापुच्छेनन्द' देशे ततोऽधम दिव्यकाया गोप्याम्
 अछन्द्रे, (गाद) सम्पदि, 'प्रतिपदेकादमी पशो नन्दा
 सेवा वनीविभिरित्युक्तं पु दिशिपेदु 'सिदे जीववारो ह
 नन्देति धमेति सूर्यसममानभेदे ननन्दे, गोभिर्भेदे च ।
 नन्दि ए० नन्द इत् । सनातनस्याते इत्ये चानन्दे ज्यैष्ठ्या-
 नन्दिर्चर्चो र न इति रातावयम् । महादेवस्य चर्च-
 वरभेदे नन्दिकेदरे । द्युतात्रे ए० न० ।
 नन्दिकेखर ए० विषस्य चर्चवरभेदे । तेन मोक्षमय तस्य
 लुह । इरायभेदे । [नन्दिकादयोऽयम् ।
 नन्दित्र ए० नन्दयति विच् यिनि वर्म० । धवङ्गो ।
 नन्दिन ए० नन्द-यनि । शिवहाराय । गर्भमाग्ले, वट्टुने च
 नन्दिनी स्त्री० नन्दयति नन्द-यिनि । अग्निभेदे सतायाम्,
 उमाया, गङ्गाया, ननन्दति, व्याहिनाति, रेणुकोनयो च
 नन्दिनीसुत इ० इत्० । आकाशस्य सप्तकारके व्याहिनी
 नन्दिपुराण न० नन्दिना भोज इरायम् । उपपुराणभेदे ।
 नन्दिर्धन ए० नन्दि नन्द नन्दिन वा र्धेदति इध विच्
 खु । तनने मिले धिने च । चानन्दवर्धके वि० ।
 नन्दीहृष्ट ए० नन्द इत् वा ङीप् कर्म० । अदभभेदे, लल
 (तट) कुनेके, मेयप्रकाय । [नन्दीचरादयोऽयम् ।
 नन्दीश ए० नन्दी ईश इत् । शिवदेवमाते । इत्० । दिने
 नन्दावर्षा ए० 'दक्षिणामृतमिन्द्राय दत्त पवितापचम् ।
 पूजनीयोऽनन्दाय नन्द्यार्धे नन्दिन नन्दिन्युक्ते मन्मथ
 भेदे, भगवद्वे, मल्लभेदे च ।

नपु रुक पु० न स्त्री न पुमान् नि० । 'खनकेष्वनो नारी
लोमश्च इत्यादि स्तुत । उभयोरनर यश्च तदभावे नपु
रुक् मित्युक्तमप्ये स्त्रीवे । शब्दे तदावहारस्तु तत्त्वज्ञोभ्या
साभ्यावस्थापसाभ्यावसमत्वात् अनादिप्रकारविशेषवत्त्वादा
नपु पु० न पतन् पितरोऽनेन नपुष्व खच नि० । पौत्रे
दौहित्रे च । पौत्रा दौहित्राश्च स्त्री० वीर्य ।
नभ न० नभ यच् । आकाशे । आवणे भासि पु० ।
नभ (सु)सुहृ पु० नभसि सोदति यद् किप् । देवे ।
नभस्यर पु० नभसि चरति यच् । मेघे वायौ, पक्षिणि, विद्या-
भरे, सुखादिषु यद्देपु 'राज्ये च । आकाशभासिनि नि०
नभस न० नभ स्यच् । आकाशे । [आकाशे न० ।
नभस्य पु० नभ स्यचि । आवणे भासि, मेघे पश्यत्ये च ।
नभसङ्गम पु० नभस गृह्णाति नभ स्यच् सङ्ग च । पक्षिणि ।
नभस्य पु० नभसि मेघे वायु यत् । भाद्रपदभासि ।
नभस्यत् पु० नभस्यस्यस्यस्यस्य नभस्य स्यच् च । वायौ ।
नभोमणि पु० नभस आकाशस्य सविचिन् प्रकाशकत्वात् । सूर्ये
नभोरजम् न० नभसो रज इव इत्यागकारत्वात् । अन्धकारे
नभोज्ज पु० न भोजति भोज किच् । 'मेघे ।
नभस्य स्यच् । नभ स्यचि । नभो, भाने, वने च ।
नभस्तार पु० नभस्य-तार इत्यु । कदाभ्यां चिर खयोगविशेषेण
स्वाकर्षणशक्तौ व्यापारभेदे ।
नभस्य नि० नभस्य ततोति नभस्य-नभस्य-कर्मणि यच् ।
नभस्यरक्षिणि । भावे च । नभो, प्रकाशाय स्त्री० ।
नभसि पु० न उद्यति न-स्य-नि । घातनिघ्नभावो कवि-
र्हातजोऽप्यरभेदे ।
नभसिहिप् पु० इत्यु । इन्द्र, वज्रसूत्रमादयोऽप्यत्र ।
नभेच् पु० नभ इत्यु । घ्रातव्यागहमे, बह्रासे च ।
नभ्य गतो भ्याः पर० सक्र० सेट् । नभ्यति क्लमसीत्
भञ्ज नि० नभ र । नभे, निनयामिते च ।
नभ्य पु० नभ इव कायति कै च । इनायै कन् वा । वेतसे
स्वायै कन् । नभ्ये नि० ।
नय गतो भ्याः क्लम० सक्र० सेट् । नयते क्लमयिष्ट ।
नय पु० नी यच् । नीतो गुणाचार्यादिप्रणीते शास्त्रभेदे द्वाव
भेदे च । कर्मणि यच् । नेतरि न्यासे च नि० । [प्रापये ।
नयन न-नीयतेऽनेन वरये स्फुट । नेत्रे चतुषि । भावे स्फुट
नर पु० न न-वा यच् । प्रजापति 'व्यापणे वे नरसुनय' इति
सुत । विष्णो, नराधमारे कर्जुने, सविभेदे, वसुधे,
गयिष्यमाशुक्ते क्रियाप्रमाथसावीपयोगिनि, बहो च ।

नरक पु० नृ वृत् । भूमिगर्भे बराहज्जाते दैत्यभेदे पापिनां
उ खयोगस्यानभेदे रौरवप्रकृतौ च । तेषां विभेदो दृष्ट-
विधाने । [दृष्टविधाने ।
नरककुण्ड नन्द० । पापिनां यातनाभीगणकुण्डेषु । विचारस्तु
नरकजित् पु० नरक नरकागार जितवान् नि भूते क्रिप् ।
नीतव्ये । नरकान्धकादयोऽप्यत्र ।
नरदेव पु० नरोदेव इव । नृपती ।
नरनारायण पु० इति० । नरच नारायणश्च इ० । 'क्षणाक्षमाय
तारिणो मुनिभेदयो । नमवकोऽप्यरभेदे यक्षस्यभेदयो च ।
नरपति उ इत्यु । राजनि । नरोपादयोऽप्यत्र ।
नरपुङ्गव पु० पुमान् नौ पुङ्गव इव नर पुङ्गव इव भार
वृहन्वयव्यत्वात् । मध्ययत्ते - नृभे च ।
नरमाला स्त्री० नराणां तन्म रङ्गायन माला । नरस्यस्य
निर्मिताया आकाश्या 'नरमालाविभक्तये'ति चण्डो ।
नरमेध पु० नरो मेधते बध्नेते मोक्षपादिभिः सन्निवृत्ते वात्र
नरमासक्यव्यकरणके यागभेदे ।
नरवाहन पु० नरा वाहनावयव । कुमरे च हि ननुयैव
ह्यते । मध्ययत्ते नि० ।
नरसिङ्ग पु० नरपाशौ सिङ्गश्च । अरयवभेदेन नरसिङ्गयो-
राकारयुक्ते हिट्स्वकारणयोर्नापाधभाविभूते भगवद्व
तारभेदे नरसिङ्गादयोऽप्यत्र । नर सिङ्ग इव शीर्षादिभ
त्वात् । नरनेत्रे । [रक्षेयत्वाच्च ।
नरस्तान् पु० नर-समुच्चै स्तन्व । नरसूत्रे एव मध्ययत्तत्वा
नरेन्द्र पु० नर इन्द्र इव । राजनि, विपक्षे यकादिभ्यश्च
चरपादके अन्धोभेदे च ।
नरोत्तम पु० नरेषु उत्तम । पुत्रोत्तमे नारायणे, 'य
स्वकात् प्रतोयेषु आतमिर्बेदे व्यासज्ञान् । सुदि क्षत्वा
हरि गेहात् प्रमज्जेव च नरोत्तम' इत्युक्ते वैराग्यवति
पुत्रे नृभे च 'नराणांश्च नरोत्तम' इति गीता ।
नर्तक पु० नृत्य कुल । चारणे, नृत्यत्रये च यादव मत्स्यपात्र
स्यात् गीत योज्य च तादृशम् । अत्यस्य धारणात् पात्र
नर्तक परिचोचिर्त्ति' इत्युक्ते मत्स्यभित्ते मदे नि० ।
नित्यात् स्त्रियां ङीप् ।
नर्तन न० नृत्य कुल । नृत्ये । [न पालय प्रवर्तति ।
नर्तयेत्यस्य गतो सक्र० भ्याः पर० सेट् । नर्तति अगर्हति
नर्तयेत् पु० नर्तये परिहास इत्यादि दा च । केलिचरित्रे । हरि
हासदायके नि० । सोमोद्गाथायां दक्षिणस्यायां गद्यां स्त्री०
नर्तनम् न० न यनिन् । गरीहासे केरी ।

नल नन्वे भ्यां परः पक्षः वेदा वा यदा । नलवि 'प्रगानीद' ।

विज् नलयति नात्रयमि ।

नल पु० नल अच् । लघभेदे, चन्द्रवशे, लघभेदे, वामरभेदे,

आइदे, पितृगणभेदे, 'कथ्यवालस्यया नल' इति पुराण-
मन्त्र देवभेदे च । यद्वा न० । 'यदायि, यद्वयि च

सलक्ष न० नल इव दवाये कन् । शाक्यसि, भावीन् शक्तिरे
नलकिनी स्त्री० नलक शक्तिद्रुमसि कथ्य इति । जङ्घायाम्
नलकृषर पु० नल कृषरो दुग्धरोऽस्य । कुरेरुत्ते ।

नलद् न० नल बन्धं गति या द्यति दो क । छमीरे । 'सादसा

नलद विने ति नैपभन् । श्वकरणे, नदामासुर च स्त्री० ।

नलपट्टिका स्त्री० नलनिर्मिता पट्टिकेच । (दरपा) । कुरभेदे ।

नलमौन पु० नलमय मौन । (चिह्नो) चत्यभेदे । [च

नलितया स्त्री० नल लायै कन् टाप् । गाद्याम्, युगमिद्रुमभेदे

नलित पु० नल-ल । (नालता) शाकभेदे ।

नलिन न० नल इन् । प्रो, गौडो गोवे च । 'नलिकावाद्य

नलिनी स्त्री० नल चत्यस्या इति । पद्मपत्रे, पद्मपुष्पदेवे,

नलिनीपुण्ड्र न० नलिनीपद्मपत्रे चण्ड । पद्मिनीपद्मपत्रे ।

नली स्त्री० नल अच् गौड० लीप् । नलः शिवाया, विदुष-

कतायाम्, नलिकायाश्च । (नालमाशक) ।

नलय पु० नल-य । चय मलकृषमिति ते, कृषचय शब्दे च ।

नल पु० ल-यच् । लने, दलङ्गनमाशक । अच् । नलने नि० ।

नलशब्द पु० कर्म० संज्ञात्वात् न द्विप् । 'सूर्यचन्द्रौ नलशब्द

बुधवापि दृश्यन्ति । एक यैश्चरो राक्ष केशव नक-

पक्ष' इत्युक्तेषु नवषु पक्षेषु तेषां स्वागादि दृष्टमिधाने

नयति स्त्री० नव दगत परिमाणमप्य नि० । (नव्यु) दृष्टाभेदे

नवदृष्ट न यम् । कमलकर्णिकाशमीयसे दृष्टे, इतने यत्ने च

नयदुर्गा स्त्री० कर्म० संपादात् न द्विप् । 'यदा गैलपुत्री च

इतिवा मद्राचारिणी । यतया नन्दन्येति कुशाद्वेति

चतुर्विंश । पद्मो हन्तुमनेति चतुर्वालायमिति च ।

यस्यो कालराशिच महाभेदीति चादमी । नवमी विहिता

मोहा नव दुर्गा मता भुवि नृकाश्च शैवपुराणदि नवषु

दुर्गाभूतिषु ।

नवह्वारपुर न० नव द्वारसि यत्न कादम् पुत्रम् । देवे लक्ष्मि

देवोने, यत्नो माभिके च लघुमेकमिति कर्तव्यानि यत्न,

दे मादृशस्ते अचः इति नवविद्वत्प्रायश्चित्तद्वाराणि स्मि ।

'नवद्वारपुरे देवो'ति गोता ।

नवधा नाम० नवधनद्वारे धात् । नवधारे ।

नवधातु पु० कर्म० संपादात् न द्विप् । 'चेमतादात्ताया

साधरुक्ते च तोष्णकम् । काष्ठस्य कालसोऽह्ण धातो नव
कोर्त्ता' इत्युक्तेषु हेमादिषु नवषु ।

नवन् नि० व० । लु अचि । (नव) शस्यभेदे ।

नवनीत न० नव नीवते यत् नी त् । (माग्न) पय सारभेदे

नवनीतया न० नवनीतस्य विकार इन् । इते ।

नवपत्रिका स्त्री० कदली दाडिमो धाव्य कुरित्ता मानव

कच । विन्ध्योको लयनो च विन्ध्या नवपत्रिका

इत्युक्ताम् नवषु कदल्यादिषु पत्रिकाषु ।

नवसल्लिका स्त्री० कर्म० । नवसाधिकायाम् पुष्पप्रधाने दृष्टभेदे

नवस नि० नवमा इत्यच् कटि मट् । नवधरया येन दृश्यते

नसिन्, चन्द्रस्य नवमक्षणाक्रियाद्वये तिथिगते स्त्री० लीप्

नवसालिका स्त्री० कर्म० । अवनाम्नाते पुष्पप्रधाने दृष्टभेदे

नवसूक्ष्मी स्त्री० कर्म० । वरीदायां स्त्रियाम् ।

नवसञ्चारमण न० इत्त० । नवसञ्चार मणमत पितृव्यात्

पतिव्यक्ते चागमने ।

नवरत्न न० नवानी रत्नानी रत्नाहार । 'सप्तमायिष्यैर्दृष्टं

गोवेदा यत्नविदुमी । यद्यराग मरुतं वीरुहे लुक्तेषु

नवषु रत्नेषु । अथनद्विषयपञ्चमत्पितृव्यवेतान्तमात्र

कर्मरक्षाविदाया । निव्य पराङ्मिष्वित्यच् नवादि दत्ता

न्यायंजावावरवधिरित्युक्तेषु नवषु विज्ञप्ता' इत्युक्ताम् नवषु

नवरात्र न० नवमा रात्रौ चार्थ पञ्चाहार अष्टममा० आदि

व्य दिवादिषु शुक्लवर्तिपदावैश्वज्जनयोर्धर्म्येतेषु नवषु ति

द्विषु तद्विषयेषु कर्मस्य व्रतभेदे च । 'मैत्रे' इति तद्वारादि

वाद्ये धार्योपहीतव्य । नवरात्रे नवरात्रेति देवभा

वते नवषु द्विष्येति नवरात्रमन्त्रयोग ।

नवसम्पत् न० कर्म० । अवाहते नूतने धवने ।

नवशास्त्रक पु० गीतोमाहो तमा तेनी हनी लोदृशवाचनी ।

कुलात् नवकारस्य नाविता नव शास्त्रा' इत्युक्तेषु

आतिभेदेषु ।

नवश्राव न० कर्म० । सदादमाचर्चयित्वा पाठे ।

नवसूतिका स्त्री० नव सूत मयसोऽभ्यस्याः इन् । प्रेमी,

नूतनश्रावणा इति ।

नवान् न० कर्म० । योमाद्ये नवान् यत् । नवानामचने 'नवी-

रते नवासे च इत्युक्ताद्वे, यदा विवर अचन्द्रमिति अचि

नवीम नि० नवन्त्य । नवने ।

नवीरुक् न० कर्म० । नवत्रये । नवद्वय यत् । देवता' नवम

मिति कर्मदे कौटाशङ्क्य इतिपददिने ।

नवीरुत् न० कर्म० । नवीने, नवीनोद्भवमिति नि० ।

नय्य त्रि० नु यत् । नूतने । रक्तपुनर्वायां पु० ।
 नट त्रि० नग ङ । तिरोहिते, दर्शनायोग्ये, ध्वजे च ।
 नट चन्द्र पु० । नटयन्त्रो न इत्यत्र भाट्टे भाषि चित्ताहिते ।
 चतुर्थोऽष्टादशोऽष्टमः प्रतियोजो मनोविमो रित्युक्ते
 शौरभाट्टमते उभयपञ्चचतुर्थोऽष्टमिदं चन्द्रे ।
 नटचेष्टता स्त्री० नटा चेष्टा यस्या तस्य भावः त्वत् । सुयोगो-
 कादिभिः सर्वचेष्टारोहिते । [सुप्रख्यातवैद्यैः, निरन्तरैः] ।
 नटानि पु० । नटोऽन्विग्यस्य । ममादादिना नटयैतानि कान्यौ,
 नटैन्दुकला स्त्री० । नटा रन्दकला यस्याम् । चतुर्दशयोगे
 दशैः । 'चतुर्दशमे यामे क्षीणो भवति चन्द्रमा इति
 ऋतेकयुक्तामावास्या हि रन्दुकलायम् ।
 नट्य न० । नट्टे हितम् । नाटिकादौ कपटारादितोऽन्यकार-
 पांथ नटि देवे भूषे । [नागकोट्या] । नटोर्ध्वे ।
 नट्योत पु० । नटि नाटिकायाम् । अथ्यक्तः कृतः आनन्दे तु ।
 नट्य आय० । न च कृत् । प्रसारणे ।
 नट्टि आय० । नट्ट इन् । निवेष्टे ।
 नट्टय पु० । चन्द्रस्ये नटभेदे, नागभेदे च ।
 नट्टपातज पु० । यवातिपातके ऋते । नट्टपुत्रादयोऽथम् ।
 ना थ्य० । नट्ट डा । निवेष्टे ।
 नाक पु० । न कर्मक इ च तदास्ति यत् । खर्गे । 'नट्ट इ खेप
 समि' नट्ट पक्षमननरम् । अधिकाभोगीतं च तत्
 चण्ड च पदासुर्दमित्युक्ते । खर्गश्च इ चन्द्रमसम् ।
 नाकिन पु० । नाको नापस्यानले नापस्य इति । देवे ।
 नाकु पु० । नल उ नाकादेव । यक्षीके, पर्वते च ।
 नाकुली स्त्री० । नकुलस्येदम् मियलाग् येषु । कुलु कीकन्दे
 चरिते (चर) राज्ञाम् यवजित्ताया, जेवकन्दकाया ।
 नाग न० । न गच्छति अग न क्षमः । मत्तुयाकारेण कणला
 कूल चमिदेषु नाटकादिषु चर्मेषु कृत्स्नि, केचि नाग-
 केयरे, नागदन्तके, छलके, देहस्ये चकारकारके पवन-
 भेदे, दशादिभ्योऽकरणभेदे च । अगे भव थ्यु । पर्वतभवे
 त्रि० । रङ्गे क्षीरके च न० ।
 नागकेयार पु० । नागस्य केयार । अनामख्याते पुण्यहमे ।
 नागगन्धा स्त्री० । नागस्येव गन्धोऽस्या । नाकुलीकन्दे ।
 नागज म० । नागात् ज्ञायते जन-इ । सिन्दूरे, रङ्गे च ।
 नागजिह्वा स्त्री० । नागनाभिव जिह्वा मूलवत्स्या । अयन्
 मूलायाम् उतायाम् । [हृदिदन्ते । शार्वे कर् । तमैव
 नागदेन्तु इ नागस्य दन्त इव । अष्टादिगतादायि । इय० ।
 नागदन्तिका स्त्री० । नागस्य चर्मस्य दन्तस्यस्यन्विषिष-

स्यस्य इव । (विकृति) इति ख्यातायाम् उतायाम् ।
 नागदन्ती स्त्री० । नागदन्त आख्यातिनापस्यस्य अयं गौ० छीय ।
 (हाविगुंका) उतायाम् नस्यायाम् ।
 नागदमनी स्त्री० । नागा सर्पा दम्यन्ते अयया दम ल्युट्
 छीय । (रघुरमल) उताभेदे ।
 नागद्व पु० । नागमिव द्व । कुहोदधे तस्य सर्पपूजास्थानत्वं
 तत्त्वियत्तम् अतएव कुहोद्विदमस्यितानि ति कृतौ
 चर्मभिर्देववाया मनसामा क्षुभीष्टवाचितत्वस्यत्तम् ।
 नागनिर्ग्युङ्ग पु० । नागकर निर्ग्युङ्ग । नागदन्तके भित्तिये
 नागाकारे निर्गतकापयच्छे ।
 नागपाश पु० । नाग पाश इव मन्त्रमहेतुत्वात् । मन्त्रस्यास्त
 भेदे । नागाकार पाशः । 'साईइयावर्कभाकु नागपाश
 इति ध्रुव' इति तन्मोक्षे भूमिभेदे ।
 नागपुर न० । दक्षिणदेशमधिके नगरभेदे, कलिनागरे च ।
 इव० । पातालस्ये नागानां नगरे । [नागकेयरे इत्ये] ।
 नागपुष्प पु० । नागपुष्पकृत् कलिमदगन्धमुक्त पुष्पस्य ।
 नागपुष्पमला स्त्री० । नागाकार पुष्प सत्यति मूलते कल यच्च
 कृष्णरङ्गम् । [उतायाम्] ।
 नागपुष्पी स्त्री० । नागाकार पुष्पस्या छीय । नागिर्था
 नागफल इ नागाकार फलस्य दीर्घत्वात् । मटोचभेदे (पुष्प)
 नागसला स्त्री० । नागानां दन्तिनां बल यस्या य० । [गोरच
 - बाकुलिया] उताभेदे । [चारेयाश्च] ।
 नागसाठ स्त्री० । इ० । कर्तुं यमास्याया कस्ययपन्याम म-
 नागसार पु० । नाग कृत्स्नि भावयति कृ विष्-चण् ।
 अङ्गराजे तद्वत्तये हि कृत्स्नि नाग । कृत्स्नारके त्रि ।
 नागयष्टि, स्त्री० । नागात्रयायां यष्टि । (रङ्गका) पुष्करिकादौ
 यस्यामा नागानां मध्ये उद्धतमावासाद्येण तदीयस्याय
 त्वेन कलिने दीर्घसूत्रकारे कारे ।
 नागर त्रि० । नगरभवे । विदग्धः । अग राति अगार न अगार ।
 देवरे, नागरजे, नावीरभेदे, छलकभेदे च (नागरछया) ।
 नागरक पु० । नगरे भव तता कृत्स्नार्थे प्रावीण्ये वा वृत् ।
 चौरे, विद्वत्छेयनकरे प्रित्तिनि च ।
 नागरघन पु० । नागरस्य यव छलक । (नागरेच्छा)
 छलकभेदे । [शाराङ्गी] ।
 नागरङ्ग पु० । नागस्य बिन्दुरस्ये रङ्गोऽस्ति यत् । नावीरभेदे
 नागरसुखक पु० । न० । अयन्नामख्याते छलकभेदे । नागर
 छलायम् । [यथा०] । अयन्ते सर्वे देवराते गर्जे च ।
 नागराज पु० । नागानां सर्वाणां कृत्स्नां च राजा इव

नागलता स्त्री० नागाकारा नागलोकस्य वा लता । तान्त्रिकीं
पुरुषलिंगे च ।

नागलोक पु० इत० । पाताये ।

नागवल्ली स्त्री० नागाकारा नागलोकस्य वा वल्ली लता ।

ताम्बूल्याम् नागवल्लीद्वयोप्यस्य ।

नागमन्त्रोप न० नाग शेषं सङ्गोऽस्य । सिन्दूरे । [च

नागस्तोता स्त्री० नाग इव स्तोता । नागदन्तीष्टये, दन्तीष्टये

नागहनु पु० नागस्य हस्तिनी हनुवि । नक्षत्रावगम्यद्वये

नागहन्त्री स्त्री० नागान् सर्पान् हन्ति तच्छीर्षे । नव्याकर्कश्याम्

नागान्तक पु० इत० । गच्छे । नागारातिरथस्य नव्या-

कर्कशाच्च । [तंश्याम् ।

नागास्तव स्त्री० नागा नागकुलं दद्यादात् । कुम्भाकाराया

नागाश्वन न० नागान् अश्वानि नाग ह्यु । गच्छे । [घोषस्य

नागाह, न० नागेन युक्ताहा दह्या । हस्तिनाडरे । नागाह्ववाद-

नागी स्त्री० नागान्घुयोके ङीष् । सर्पयोगिनि, 'हस्तियोगिनि

च । स्त्रीत्ये जनपदेनादिना ङीष् । ह्युसमुपयोगात् हस्ति

गच्छायाम् क्त्याम् । दीर्घस्यघोषात् सर्पस्यस्यादान्त

क्षिप्वा न ङीष् क्तिन् टाप् । [स्त्रामनेदे च

नाचिकेतम् पु० आनो, कर्मभेदे, तत्प्राप्ते, वैतेत्ये उप-

नाट पु० नट-पञ्च । नृत्ति, कर्णाटभेदे च ।

नाटक पु० कामाख्यास्यपञ्चभेदे, 'नाटकं स्थानाहर्षं स्थान्

पञ्चसन्निवसन्ति'मिल्लाद्युक्तलक्षणे सा० इय० इत्युक्त्या

भेदे न० । नाटयति पुरा० नट-एतद् । नर्तके त्रि०

नाटाक्ष पु० (नरहज) सहायपदे ।

नाटार पु० नटस्यापसम् आरम् । नटस्य ध्वजे ।

नाटिका स्त्री० नाटककर्मभेदे । [स्थल ।

नाट्ये(र) नद्या अपत्यम् उक् । नद्या अपत्ये । उक् । नाट्ये

नाट्य न० नटाना कर्म यस्य । नटककर्म नक्षत्रीयवाद्यस्य

विभेदे । [द्विरावाहस्यमुच्यते सङ्घे ।

नाट्यशाला स्त्री० नाट्यस्य नाट्यार्थं शाला । (नाटमन्दिर) ।

नाट्योक्ति स्त्री० नाट्ये नटकर्मणि क्तिन् । नाटकविषये

पचने । नाटिकास्य हृदयमिति ।

नाडित्वम् पु० नाटी 'संनयनी' इति स्त्री-सम्पत्तौ चमारेण

सम्पत्तौ । स्वर्णकारे । [नाडिकाश्याक

नाडित्वम् पु० नाडीमये पत्र यस्य इ० हृत् । नाडीपत्राये ।

नाडि(ही) स्त्री० नट-भेदे पु० नट इति । वा ङीष् । देहस्याप्य

निराया, राक्षसा कार्त्तिके, नावे, प्रथमेदे, गच्छदूर्वायां,

पञ्चमभेदे, कर्मण्ये, कर्मण्ये च ।

ना(डि)डीका स्त्री० नाडी नाडं विद्यतेऽस्य इति वा ह्रस्व (नन्मन्)

नाडै 'कुसुम्' नाडिकाश्याक'मिति कृति पट्टाये पु० ।

(नाडीच पु० नाडि' चषवि चम-ट । (नाडिता) शाकभेदे ।

नाडीपत्र न० नाडीमण्डलमाध्याय उक्ताऽहमिदं स्त्रियम् ।

नाडीचकमिति नाडकस्याश्याक सद्यता इत्येते नामि-

स्ये नाडीनिष्पन्नपचकभेदे । [भेदे, कर्मभेदे च ।

नाडिजङ्ग पु० नाडीय जङ्गलस्य । कान्ते, ब्रह्मण मिये इव

नाडीतरङ्ग पु० नाडी तरङ्ग इव यस्य । ककुकोपे ।

नायक पु० न अथक' कुसित नमर्चनपद्मेन स० । प्रथमे,

सहायिष्ठित्वे निम्नादी न० । तद्यथायनयानात् कुलत्

नायकस्य चेति कृतिः ।

नाथ उपताये मार्गने च पर०, आमीर्वादे व्यासः, चक्र० देने

चक्र० सेद् । नाथवि अनाथोन् आगमि-नाथते अना-

थित । विधि अनाथस्य ।

नाथ पु० नाथ-येत्ये अथ । अथि स्तम्भिनि, मार्गनेति त्रि०

नाथवत् त्रि० नाथोऽप्यस्य वडु यस्य च । पराधीने परतन्त्रे ।

नाथहरि पु० नाथं हरति कु-इत् । पञ्चौ ।

नाट् पु० नट-पञ्च । नृत्ति, कर्णाटभेदे, 'नाटं स्थानाहर्षं स्थान्

पञ्चसन्निवसन्ति'मिल्लाद्युक्तलक्षणे सा० इय० इत्युक्त्या

भेदे न० । नाटयति पुरा० नट-एतद् । नर्तके त्रि०

नाटार पु० नटस्यापसम् आरम् । नटस्य ध्वजे ।

नाटिका स्त्री० नाटककर्मभेदे । [स्थल ।

नाट्ये(र) नद्या अपत्यम् उक् । नद्या अपत्ये । उक् । नाट्ये

नाट्य न० नटाना कर्म यस्य । नटककर्म नक्षत्रीयवाद्यस्य

विभेदे । [द्विरावाहस्यमुच्यते सङ्घे ।

नाट्यशाला स्त्री० नाट्यस्य नाट्यार्थं शाला । (नाटमन्दिर) ।

नाट्योक्ति स्त्री० नाट्ये नटकर्मणि क्तिन् । नाटकविषये

पचने । नाटिकास्य हृदयमिति ।

नाडित्वम् पु० नाटी 'संनयनी' इति स्त्री-सम्पत्तौ चमारेण

सम्पत्तौ । स्वर्णकारे । [नाडिकाश्याक

नाडित्वम् पु० नाडीमये पत्र यस्य इ० हृत् । नाडीपत्राये ।

नाडि(ही) स्त्री० नट-भेदे पु० नट इति । वा ङीष् । देहस्याप्य

निराया, राक्षसा कार्त्तिके, नावे, प्रथमेदे, गच्छदूर्वायां,

पञ्चमभेदे, कर्मण्ये, कर्मण्ये च ।

ना(डि)डीका स्त्री० नाडी नाडं विद्यतेऽस्य इति वा ह्रस्व (नन्मन्)

नाडै 'कुसुम्' नाडिकाश्याक'मिति कृति पट्टाये पु० ।

(नाडीच पु० नाडि' चषवि चम-ट । (नाडिता) शाकभेदे ।

नाडीपत्र न० नाडीमण्डलमाध्याय उक्ताऽहमिदं स्त्रियम् ।

नाडीचकमिति नाडकस्याश्याक सद्यता इत्येते नामि-

स्ये नाडीनिष्पन्नपचकभेदे । [भेदे, कर्मभेदे च ।

नाडिजङ्ग पु० नाडीय जङ्गलस्य । कान्ते, ब्रह्मण मिये इव

नाडीतरङ्ग पु० नाडी तरङ्ग इव यस्य । ककुकोपे ।

नायक पु० न अथक' कुसित नमर्चनपद्मेन स० । प्रथमे,

सहायिष्ठित्वे निम्नादी न० । तद्यथायनयानात् कुलत्

नायकस्य चेति कृतिः ।

नाथ उपताये मार्गने च पर०, आमीर्वादे व्यासः, चक्र० देने

चक्र० सेद् । नाथवि अनाथोन् आगमि-नाथते अना-

थित । विधि अनाथस्य ।

नाथ पु० नाथ-येत्ये अथ । अथि स्तम्भिनि, मार्गनेति त्रि०

नाथवत् त्रि० नाथोऽप्यस्य वडु यस्य च । पराधीने परतन्त्रे ।

नाथहरि पु० नाथं हरति कु-इत् । पञ्चौ ।

नाट् पु० नट-पञ्च । नृत्ति, कर्णाटभेदे, 'नाटं स्थानाहर्षं स्थान्

पञ्चसन्निवसन्ति'मिल्लाद्युक्तलक्षणे सा० इय० इत्युक्त्या

भेदे न० । नाटयति पुरा० नट-एतद् । नर्तके त्रि०

नाटार पु० नटस्यापसम् आरम् । नटस्य ध्वजे ।

नाटिका स्त्री० नाटककर्मभेदे । [स्थल ।

नाट्ये(र) नद्या अपत्यम् उक् । नद्या अपत्ये । उक् । नाट्ये

नाट्य न० नटाना कर्म यस्य । नटककर्म नक्षत्रीयवाद्यस्य

विभेदे । [द्विरावाहस्यमुच्यते सङ्घे ।

नाट्यशाला स्त्री० नाट्यस्य नाट्यार्थं शाला । (नाटमन्दिर) ।

नाट्योक्ति स्त्री० नाट्ये नटकर्मणि क्तिन् । नाटकविषये

पचने । नाटिकास्य हृदयमिति ।

नाडित्वम् पु० नाटी 'संनयनी' इति स्त्री-सम्पत्तौ चमारेण

सम्पत्तौ । स्वर्णकारे । [नाडिकाश्याक

नाडित्वम् पु० नाडीमये पत्र यस्य इ० हृत् । नाडीपत्राये ।

नाडि(ही) स्त्री० नट-भेदे पु० नट इति । वा ङीष् । देहस्याप्य

निराया, राक्षसा कार्त्तिके, नावे, प्रथमेदे, गच्छदूर्वायां,

पञ्चमभेदे, कर्मण्ये, कर्मण्ये च ।

परायणा । नन्दनि देवता यथातथाहान्दी प्रकीर्तिते ।
सुते मङ्गलाचरणभेदे च ।

नान्दीमुख उ० नान्दीय दृष्ट्या बन्धनान्वित मुख यस्य । कृष्ण
दिग्मुखवन्ने पटे । नान्दी दक्षिणदिग्वाह चास्ये यस्य ।

नान्दीयाः शुभजि पितृगणे । बाबादौ स्त्री० डीप ।

नान्दीवादिन् उ० नान्दीय वदति वादयति वा । नाटकादौ
नान्दीकरे सङ्गभारे तर्ध हत्यादिवादे नटादौ च ।

नामित उ० सुरकर्माकारके जातिभेदे ।

नाभिः उ० नक्षत्रे आत्मा नक्षत्रेऽनेन वा नक्षत्रेण भावा
देव । हाटमक्षयचक्रस्य मध्ये, रयचक्रस्य वामपिण्डग्राम,
आश्रये च । मृगमदे स्त्री० प्रायश्चित्तभेदे (भाट) उ स्त्री० ।
स्त्रीत्वे वा डीप् । प्रधाने, कुर्यात् सि० ।

नाभिज उ० नाभौ विष्णुनाभौ जायते नम इ । चतुर्भुजे
मङ्गलि, नाभिजन्मादौष्यत्वात् ।

नाम अर्थ० नामयति नम शिवे इ । स्त्रीकारे विभक्त्ये चरणे
सम्भारनामां, निन्द्या प्राकाशे, विज्ञाने अस्तीके, कोपे च
नामकरणा न० नाम क्रियतेऽयं क-क्युट । 'दमनेऽहनि मित
नाम क्रियते' इति शुभुक्ते दमसादिदिने कर्त्तव्ये चक्षुःकारभेदे
नामधेय न० नामैव सर्वेषां धेय । नामनि वाचकमर्थे सहायस
'वाचादन्धश्च विकारो नामधेय' इति श्रुतिः ।

नामन् न० नम्यतेऽभिधीयतेऽनेन नामन्तुषीमिति सि० ।
आकाशादिष्वपह्नायैषीके सहायस्ये आख्यानाम् तानि च
प्रश्न 'उपायान् लदन् च तद्विज्ञानं समाचलम् । यद्वा-
चकण्येति नाम बहुविधं कृतमिति श्रुतिः ।

नामशेष सि० न सैव धेयो न देहादिरस्य । कृते । नाव
नाम शेषी यस्य । करणे उ० ।

नायक उ० नी यन्म । नेतरिः स्वामिनि, धनी हारमध्यमणौ,
विनायकौ, शङ्काररसयवन्ने यन्मयपलादौ च । प्राय
विनाय च सि० ।

नायिका स्त्री० नी यन्म । शङ्कारसावन्ने भाव्यादौ, दुर्गा
या महास्त्रीषु उपपन्नशक्तिषु च ।

नार उ० नारस्यार्थे अर्थ । बाबू, जसे च । 'आयो नारा इति
प्रोक्ता इति श्रुतिः । परमात्मव्यभिचि बहुव्ययव्यभिचि
च सि० । 'नार सुहा व सखे' इति श्रुतिः । नाराय
चक्रस्य अर्थ । नरकभेदे न० ।

नारय उ० न० यन्म प्रसायण । नरये । नरके भव अर्थ ।
नरकस्य सि० । [नोमिनि जीवे ।

नारकिन् सि० नारक भोग्यत्वेनासदस्य इति । नरकजातना

नारङ्ग उ० न० अरङ्ग अरञ्जन यस्य । खनामस्यातेऽस्त्री
भदे, पिप्पलीरसे विदे च । गच्छते न० ।

नारद उ० नार जय ददाति दा क । 'नार-पानीय मिश्रक
ततः पिबेत् सदा भवान् । ददाति तेन ते मम पारदेति
भवित्यतो लुक्प्रतिर्वचनयुते सुनिभदे । नारतज्ञान द्यति
दो क, नार ज्ञान ददाति दा क वा । सुनिभदे ततोक्ति
यज्ञविश्रुतिष्वह्मत्वमेकं महापरायणं न० ।

नारदीय न० नारदेन प्रोक्तम् इ । उपपरायणभेदे ।

नारसिङ्ग न० नरसिङ्गमन्त्रजय कृत धन्य इत्यर्थ । उपप
रायणभेदे । [श्रीहमने अर्थभेदे ।

नाराच न० नराणां समूह नारमाचमति चम इ । सर्वे
नारायण उ० 'आयो नारा इति प्रोक्ता आयो वै नरस्य
नव । नर यदस्ययन पूज्ये तेन नारायण कृत' इति
मनुस्मृतिर्वचनवति विष्णौ ।

नारायणक्षेत्र न० इव० । 'प्रमाहमपि ज्ञात्वा यावद्विज्ञान-
द्वयम् । अथ नारायण स्वामी' इति गङ्गाया प्रवाहा
विश्वज्जलसङ्गमस्थानत्वात् । [विज्ञानमेकं विधाकभेदे ।
नारायणवलि उ० सृज्यते स्वतन्त्रा पापपुण्यादीनां प्राय
नारायणी स्त्री० 'जगतामना नराभारा सङ्ग्रहयमापि वा ।
नारायणी समाख्याता नरभारी प्रकीर्त्तं लुक्तायां विष्णुपत्नी
कल्याण दुर्गाया 'नारायणि प्रमोदस्य ते' इति चण्डी
गङ्गाया प्रतापव्याह ।

नारिकेल उ० नर इव नासि केन वायुना जलेन वा द्रवति
चरति इव च कर्म० रसवोरक्षम् । खनामस्याति इत्ये
नारीटा स्त्री० नारीभिदिषा । मल्लिकायाम् ।

नारल न० नर क्वचादि० च । काष्ठे, लसकादिदृष्ट्ये शृण्वते
न० स्त्री० । नावा सखावापभुजो भजान' इति नै० ।

नालि(ली) स्त्री० नर इव ना डीप । वैश्यपिण्डाग्राम,
माकभेदे पद्मादिदृष्ट्ये च । सप्तायां कन् । जेतकचक्राग्र
नालीयाने, चर्ममयकयायस्य, कृत्तिकर्षणमयान, नाळे
शुक्तिमिष्ट, जेठुपाजने दण्डालके काले च ।

नालिता स्त्री० नर शिवि क । खनामस्याति प्रायभेदे ।

नालीक उ० नात्या कायति कै च । सखामत्वे शौचशुद्ध
अन्त्यमिष्टे शरभेदे शरीरे च । पद्मपत्रे न० ।

नाविक उ० नावा परति ठक । कर्षणभेदे ।

नाय्य सि० नावा तोयतेऽस्त्री नौ यत । नौतार्ये देगे ।

नाय्य उ० नय-यज । पञ्चायने कर्द्दमे, निधने अदपकमे च

नाय्य उ० सि० य० । नायि अर्थक्ये ययो नय प्रकया, नायां

यस्य त्वज-इ नि० वा । अविनीतभायो तौ हि सुख-
तेजोऽमहानाया संप्राया उत्तरकृष्टं चयकृष्टं ह्यस्य
तपस्यस्या अत्रकृष्टधारिणा सुखेण कमलाया अत्य-
उत्पथिया तद्वे तो भासाऽत्येन त्वजन्दासासायायेन
जायति नि उत्तरकृष्टा ।

नासाऽस्त्री० नास-सन्धे च । नासिकायाः गन्धपाहकोऽन्य-
भेदे, गन्धे च । [संनकाह]

नासादास न० नासायै दद्यात् दास् । हारोद्धत्ये कामस्यते
नासास्तु पु० नासायै नासिकागन्धाय चयते मन्त्रोति यत्त
चण् । कटुकहृष्टे तत्कस्यर्च्यदोने हि नासिकागन्धो भवति

नासिका स्त्री० नास-स्तुन् । गन्धपाहकोऽन्यभेदे नासाग्राम्
नासिग्राम् नि० नासिकायै हित तत्र भवो वा यत् । नासाग्रे,
नासिकास्थिते च । नासाग्रयोऽविनीतभायोः पु० दि० व०

नासीर नृ० नास-दीरन् । अपहरे सैत्ये विनासते च । अपहरे नि०
नासि अर्थ० प्रसीति विनाशितिरूपकस्यैव स्तुं प्रेति
नृ० घट्टेन च० । अविनाशमानताया सत्ताभावे यथा
गालिनीरा गौ । 'यस्मि नासि न सागतो'ति वाच्यः

नासिका नि० नासि वटोकोक्तसाधनमहत्, तस्याधोऽदो वा
इति नितिरस्य हन् । वटोकोक्तसाधनमहत् वत्साधना-
हताभावादिनि, तस्याधिष्ठै वटोक्तसाधनमहत्ति च
वाच्यं वादी । [सावधानस्य निष्पावत् ।

नासिकाता स्त्री० नासिकस्य भावः । निष्पावत् वटोक्तसाध-
नासिकस्य न० नासिकस्य भावः कर्म वा यत् । नासिकोक्त
कर्मवत्कर्मण्ये चयन्तावुद्धौ ।

नि अयं नृ० हि । निवेगे, भयाने, भियाने, धन्ये कौशले,
चैव, धर्मने, सामीये, व्यादरे, दाने, मोचे, चामभने,
इत्यने, दायी, अधोभने, विद्याने, निवेगे, निवेगे च ।

नि'प्रलाक नि० निर्गतं यथाकाया निर्गता यथाका यथाह
वा । निवेगे इति । [हि प्रोयं गन्धं निर्गच्छति ।

नि शल्या स्त्री० निर्गतं शल्यं यस्या इव० । दमोद्धते [तत्त्वने
निःश्रेय मि० निर्गता श्रेयान् प्रा० व० । निविने वचने । च
निःश्रेयस्य नि० निर्गतं श्रेयस्य यत् । इति०, चदे, मोचिने
निःश्रेयसी स्त्री० नि देवेण चयन्तया नि-स्तुट् स्त्री० ।
अधिरौहिणाम् [नर] । [याने, चयन्ते इति च ।

नि, श्रेयसि (स्त्री०) निर्गता श्रेयाः संनिद्रम् । यथा निर्गते शो-
नि श्रेयस्य न० निद्राम् श्रेय नि० चय् चयान् । मोचने,
नृ०, दाने, भयौ चयन्तये च ।

नि ग्राह इ० निर्गता च यत् । यथा यथा निर्गते शयौ ।

निःसत्त्व मि० निर्गतं सत्त्वं यत् । धैर्यं गृह्ये, वलगृह्ये,
प्राथिगृह्ये च ।

नि सम्भात पु० निर्गतं सम्भातो गतागतं यत् । धर्मात् ।
निःसुरण न० नि सत्यकाम् । निर्गता यथादाने स्तुट् ।

मेहादिहारे । भावे स्तुट् । निर्गते, वरणे, निर्वाने च ।
करणे स्तुट् । वरणे ।

नि सार पु० निर्गता सारान् । य'चोदहते, गोनोदहते च ।
सारहिते नि० वदोदहते स्त्री० । [दिभो निर्गतमपे

नि सारण न० नि सार्थतेनेन निर्गता विष्-स्तुट् । स्या
नि स्तुट् स्त्री० निर्गच्छति स्त्री० यत् । अतरीहये
[वधिम] स्त्री० स्त्री० स्त्री० ।

नि स्तुट् पु० नि सति स्तुट् । [माह] [लेष] भर्तृषे ।

नि स्तुट् पु० नासि स्तुट् । इति । [निवेगे च ।

निकाट न० निर्गतायै वाटम् । निर्गता-यत् वा । समीपे

निकर पु० निर्गता यत् । वृद्धे, घाटे, व्यावर्धे, निवेगे, निवेगे च ।

निकर्षण न० निर्गतं कर्षणम् । यामादौ गृह्यादिरूपकं

परिच्छिद्ये देहे, इति निर्गतायै च ।

निकृपा (स) पु० निर्गतायै यत् च वा । [वयोपान्त] इव०

पावणे, ग्राणे, यस्या द्वासीयताशामने पापापादौ च ।

निकृपाय न० निर्गतायै स्तुट् । अन्तेपाने । [स्त्री०

निकृपा अर्थ० निर्गतायै च । निवेगे, नृ० च । रासकमात्ति

निकृपातय पु० इव० । दावते निवेगात् पादयोधम् ।

निकृपोपल पु० कर्म० । भावे । यथा दिव्यमग्राधने प्रसारे

[कर्मोपावत्] च ।

निकास न० निर्गता-पञ्च । यद्येति, दानमित्रमे यति

यवे, निवासनप्राप्तेति पु० चदे, यतान्ति च । [च

निकाय पु० निर्गता-पञ्च । यथायथायति, निवास

निकाय न० निर्गतायै निर्गता यत् । यत् ।

निकृष्ट पु० नि इ वत् । इति०, यथायथा, निद्रायाः च ।

नृ० च । धात्वादिदर्थे च ।

निकृष्ट पु० निर्गता विष् चय् । पावणे, परिमयवरे ।

निकृष्ट न० निर्गतायै वा ज्ञाते ज्ञान-इव० । यथा निर्गतायै

निकृष्ट पु० नि स्तुट् यत् । पुनर्गतायै च । [स्त्री० द्वासी

निकृष्टा स्त्री० चयन्ताः वचनमग्राधने द्वासीयता

निकृष्ट न० निर्गतायै यत् । यत् ।

निकृष्ट नि० निर्गतायै । इति०, यथायथा, यथायथा

निकृति स्त्री० नि+ञ्ज क्तिन् । गच्छे, चये, तिरस्कारे, दैवे च
निकृष्ट मि० नि+ञ्ज क् । आत्माचारदिभिर्निन्दिते, अप-
मर्ते, अपमाने ।

निक्षेप ३० नि+क्षिज निबाधे आधारे षञ् । स्थले, निक्षेपने,
निक्षेपन न० नि+क्षिज-निबाधे आधारे ण्युट् । स्थले ।

कर्मेण ण्युट् । पञ्चाशत् ३० ।

निकोचक ३० नि+कुच-कच् वुन् । अघोष्ठहर्षे ।

निकोष्ठक ३० नि+कुष्ठि-वुन् ३० नक्षीप । अघोष्ठहर्षे ।

निष्ठा(का)ण्ड ३० नि+क्ष्ण-ण्यप्, ञञ् वा । शीघ्राया गच्छे ।

निक्षिप्त मि० नि+क्षिप क् । गच्छे, स्थापिते, (गच्छिते) ।

निक्षेप ३० नि+क्षिप-कर्मणि षञ् । अन्वक्षिन् अर्पिते
राजमादौ, शिखिहृक्ते संस्काराद्ये प्रदत्ते च । भावे ञञ् ।
सद्रूपस्यान्यक्षिन् निष्ठायात् स्थापनकृते 'सङ्ख्य' यदि
निष्ठायात् निक्षिपयन्निगदिते । निक्षेपे नाम तत्त्वोक्तं
अवधारणं बुधैर्दिगुक्ते अवधारणं च ।

निखर्त्य ३० निखर्त्येति नि+खर्ज-गतौ ण्यच् । 'अर्मुदगलं
धर्मनिखर्जमहापद्मगङ्गावत्पर्यादि'ति श्रीसातत्योक्तं द्रव्य
वृत्तकोटिहृत्वे सत्यभिदे तत्त्वस्ये च । वागने नि० ।

निख्वात मि० नि+खन-क्त । खनित्वा स्थापिते ।

निखिल मि० निखल खिलं येनो जगत् । सकृदे समये ।

निगद ३० न० । नि+गज ण्यच् डमयोरैकान्त उलम् । गृह्य
छायात् । (विद्) निगदो गज ऐक्यगणकात् कटनत्वात् ।
कोहमये कृत्वापारमन्थने ण्युट् ।

निगदित मि० निगदो जातोऽस्य गद- इतच् । गदे ध्वने
निगद ३० नि+गद ण्यच् । भाग्ये, गदभागे च ।

निगम ३० निगम्योऽस्य अनेन वा नि+गम षञ् । निगमे दुर-
भेदे भव ण्यच् न इति वा । वाचिणे, दुरभेदे, कदभेदे
दक्षिण्ये, निघरे, अन्धनि प्रतिप्राप्तम्, पर्यायकथनेन
वेदार्थोपधे दान्तभेदे, व्यासगतमिधे पञ्चादयवर्गार्थेयान्ते
अरमारवदे, व्यासगतान्तमभेदे, गदे च 'निगमव्यत्ययो'
इति भागवतम् ।

निगमन न० नि+गम ण्युट् । धनिकृत्तयाववाधनेन गतत्वात्
प्रभाषोपपङ्काजके पङ्काज्यावज्जये 'तस्मात् बुद्धिमान्'
दकाज्यावज्जये अरमारवदे ।

निगमन ३० नि+गम-ण्यप्, ञञ् वा । भोजने ।

निगमन ३० नि+गम ण्यट् । अन्धकदन्ते ।

निगृह ३० नि+गृह क् । गृह्यते । गृहे, अर्गहृते च नि०

निगृहीत मि० नि+गृह क् । तत्त्वोक्ते, शीघ्रते, कुरारये च

निग्रह ३० नि+ग्रह ण्यप् । ग्रहणे, शोभायाम् गमने, अत्र
पद्माभागे, विक्रियाया, निग्रहग्रहस्य तिरस्कारे कारणे,
पक्षितवारणाय रोधे च ।

निग्रहस्थान न० निग्रहस्य वादिपराजयस्य स्थानम् । गौत-
मोक्तं नोक्तं पदार्थेषु गच्छे यानिमे पदार्थे । विनरस्य
हृदयमिधाने । [भाषे ।

निग्राह ३० नि+ग्रह+ण्यच् । अग्रिते ते भूयादित्येव ह्यमे
निघ ३० निर्विशेषेण हृद्यते ह्यन क् नि० । समवित्तादित्ये
तस्मादोहृदयाद्ये च पदार्थे ।

निगृहिका स्त्री० नि+गृह क्तिन् । गृह्यहर्षे ।

निगृह्य ३० नि+गृह+ण्यच् । गमयाहर्षे कोषमिधानादौ ।

निघस ३० नि+घस-ण्यप् गसादेश् । भोजने ।

निघ्न मि० नि+घ्न षञ् । व्यधने, छिद्यते च । 'दिग्-
व्यान्यनिघ्न' इति शीघ्रावर्तते ।

निघ्नय ३० नि+घ्न कर्मणि ण्यच् । व्यवसायिना उपचिते
पदार्थे, 'घर्षे' च यान्ता निघ्नया' इति उदात्तम् । भावे
ण्यच् । घञ्चने, वञ्चकृत्वे निघ्नये च ।

निघ्नय ३० नि+घ्न षञ् । रागोक्ते धाम्नादौ ।

निघ्नित मि० नि+घ्न क् । व्याप्ते धरिते, घञ्चने, मिश्रिते च

निघ्नय ३० नि+घ्न षञ् । हिमकहर्षे, वेतने, निघ्नये च ।

निघ्नय ३० नि+घ्न षञ् । दौर्ग । दौर्ग्ये हर्षे, निघ्नये च
निघ्नय ३० नि+घ्न-ण्यच् । गच्छद्वये (वेन गच्छादि गच्छा-
वाते तत्त्वम्) दोषाद्यावदवस्थे, स्त्रीमिधानपदे च ।

निघ्नोक्त ३० नि+घ्न-ण्यच् । घञ्चने कोषागतौ घञ्चने
वारणाद्ये, कृपाद्ये च । [दने पदे ।

निघ्नोक्तो स्त्री० नि+घ्न षञ् गौरा-कात् । कोषो द्रव्या-
निघ्न मि० नि+घ्न-ण्यच् । आलोके, व्यापारिके, निघ्नये च ।
निघ्नोक्तो स्त्री० निघ्नोक्तो कृपाद्ये ।

निघ्नय ३० नि+घ्न-ण्यच् । निघ्नय गच्छते जायते च 'घञ्च-
न-च वा । कोषो घञ्चय कटिहर्षे, कटिहर्षे, कृपे, पदा
अधोभागे, कटिहर्षे (धर्मतरपत्तिमान्ते) कटिहर्षे च ।

निघ्नयिनी स्त्री० निघ्नय+नीत्यनेन इति । घञ्चयिनी-
यान्ति स्त्री कोषाभागे च । [भाषे च

निघ्नयाम् अन्धय नि+घ्न-ण्यच् । गृह्ययाम्, अन्धयने
निघ्नय न० नि घञ्चये तत्त्वोपपङ्काज । वागमभेदे ।

निघ्नयान् न० निघ्नयान्ति गद नि+गम क् । गच्छये ण्यट् ।
गृह्यते नि० ।

निघ्नय न० निघ्नयेन निघ्नय नाम नि+गद ण्यट् । गच्छते अन्धयाम्

क्रियमाणत्वेन विधियोधिते, प्रत्यवधिषाधनाभावप्रतियोगिनि
 कर्मणि, यथा अहरणं स्यात्प्राप्त्यतीतेति यत् सव्यापाने
 प्रत्ययस्य भवत्वम् । अविच्छिन्नपरस्पररूपे, उत्पत्तिविनाश-
 रक्षिते च यथा वस्तुं निम्ना । तद्वति, प्राप्ते, वारत्तवस्ये,
 वस्तुनि च नि० । सधत्ते पु० । [नादौ ।
 नित्यकर्म्यं न० कर्म० । अकरणे प्रत्यवधिषाधने, सव्यापान-
 नित्यत्वेन नि० नित्यं तत्प्र विद्येन यत्नानन्दे वा दत्तम् ।
 परमाण्वन्वाभेन सततद्वये 'नित्यद्वयो निराप्य इतिगी-
 नित्यत्वा अन्वः नित्य+दाच् । प्राप्ते, सधत्ते । [तानि ।
 नित्यसुक्तं पु० नित्यं कृति । काष्ठमनेपि वन्यग्रथे परमा
 नित्यसुक्तं पु० नित्यं । क्रिययोगं विना जीववशात्निमित्तो-
 र्निहिते यथाकश्चित् प्रतिनिध्यादिना, अथप्यन्येष
 काष्ठेषु, अग्निषोढादौ यजे ।
 नित्यसत्त्वस्य नि० नित्यवचनं यत् सत्त्वं धैर्यं वृषभेदो वा
 तत्प्र तिष्ठति स्या-कः । धैर्याशब्दनि, राजसस्यो अग्निपूज
 यथा सत्त्वप्रापयस्तन्नि च ।
 नित्यसमास पु० कर्म० । व्याकरणेति समसमासमासद-
 रक्षितविषयश्चाप्रक्षिप्ते समासभेदे ।
 नित्यागम्याय पु० सव्याका वर्त्मनोत्येवपाठकानादौ । 'होमेव
 वर्जनेद्विद्वज्जनध्यावौ प्रयत्नः । साव्यायभूमिग्रायज्ञा-
 , नालानं प्रायश्चित् द्विज ' इति 'इवाग्निमन्त्रमव्यायानधीयानो
 निषर्ज्यमर्ति'तिमनुना मर्दगतेऽगम्यायभेदे ।
 नित्याभिप्रायं नि० निममभि समन्तात् सुक्त योगे व्यापृत ।
 देववाक्यमादाय प्रयत्नगाने, इतरत्यागमकं योगिनि
 निदर्शनं पु० नि+रगं लुट् । उदाहरणे, इहानं च अर्वाच
 कक्षाभेदे स्त्री० उष्टु ।
 निटाय पु० नित्या दक्षतेऽव नि-टह-कञ् ल्यङ्गुडि० कृतम् ।
 लभ्ये, वस्त्रं, धर्मज्ञाने औषमाद्विषययो, धर्मज्ञाने च ।
 निटायकद पु० निदात धर्मं करोति क दच् । सत्ये ।
 निटाद्यकालं पु० इतः । श्रीकृष्णे औषमाद्विषययो ।
 निटान् न० निरक्षरमाधारयथा देवतं दा-लुट् । आदिका-
 रणे, कारयमाने, सुदी, तपस कर्माणां, वदकानि,
 आगाने, योगनिपादके पञ्चभेदे, योगहेतौ च ।
 निटिग्य नि० नि+दिह ल । उपचिते, वेपादिना कर्तिते च
 न्यादा स्त्री० तत् वस्तुदाकनु । कष्टकारिकायस्त्री०
 निटिग्यासत न० 'निट्तर विचारो य मृदापण्यं प्रतो-
 दुमान । तद्विद्विषयं प्रोक्त'मिति निरुद्धे विचारभेदे
 'ताया नि'विद्विषये चित्तस्य स्थापितस्य दत् । एकता

नलमेवहि निदिध्याधनपुञ्जने' इत्युक्ते आनमेदे प । ॥
निदेशं पु० नि+दिध-धञ् । शब्दने, व्याख्याया, जघने निरुद्धे,
आजने च ।
निद्रा स्त्री० नि+द्रा-ञच् । शयने 'यदा तु मनसि ह्वाने'
कथात्वात् छापान्तिता । विषयेभ्यो निवर्त्तने तदा
सुषिति मानम् । इत्युक्ते हेतुके विषयेभ्यो कर्त्तृनिष्पादा
॥ व्यापारोपरमरूपे जीवसाधारण्यमेदे सन्ने ।
निघन पु० नि+घा-ञ्च् । भरणे, दाणे, कृते, ज्योतिषां
सम्पादधिके अष्टमस्थाने ।
निधान न० नि+धा-ञ्युट् । गह्वरप्रादौ निधौ, 'निधान
कुम्भस्य यद्येति ऋचु । आश्रये, कार्यनिधाने च ।
निधि पु० नि+घा-ञ्कि । धनविदेवगह्वरप्रादिभेदे । विस्तर
ब्रह्मनिधाने । पुनरादायाश्चक्रितप्रदेशे अर्थेषु, व्यापारिके
द्रव्यभेदे च । आधारे ङि । आधारे । यदा पुननिधि ।
वारिधिरित्यादि षष्ठे, वलिकानासगन्धद्रव्ये च पु० ।
निधीशु पु० इतः कुत्रे निधियत्यादयोऽप्यस्य ।
निधुवन न० निदरा धुवन कुलादिवस्त्रं यदा । शरीरे
स्त्रीपुंसयोः केचिभेदे । 'निधुवनविहीने च मनुर्निति'
॥ ग्वावास्तोत्रम् । [प ।
निनागाद पु० नि+नद व्यय, वञ्ज वा । ध्वरो शब्दे, दयशीमे
निन्दा स्त्री० निन्द् च । अपवादे, गणायो वृत्ताया, दूषणे च
निघ पु० न । निवत विषयत्वेन या ज्ञ । जठरे, पदसङ्घे पु० ।
निपत्ता स्त्री० निवतत्वात् आधारे ण्यप् । निष्कृन्तुमौ,
कुपुमौ च । [वादिङ्, नादिङ् च ।
निपात पु० निष्ठ हत । अस्मिन्पगने भरणे, व्याकरणीतेषु
निपान न० नियतं पीयते'त्वा । कृपसमोपमत्वे जगन्ने,
कृपेष्टतत्त्वाधारण्याने, मीढेष्टनयाने च ।
निपीडित वि० निपटा पीडित नि+पीड-ङ् । (निपट्ण)
'लवयिष्यीद्वे ।
निपुण वि० नि+पुण-कर्त्तृणि च । परं ने, निपुण दृष्टे ।
निफला स्त्री० निफल् फलं दत्ता । ज्योतिष्यत्वात् भतादान
निपुण्य पु० नि+पुण्य ष्य् । कलत्रिणे देवत्ये च वतिपुत
यन्मन्त्रि'निवत्यो प्रत्ययसम्भवे'ति अत्रि चंपदपञ्चमभेदे, पुत्र
॥ रोधरमे रोधनेदे, बन्धने च । 'निवत्यावापुरो भते'ति
गोहा । निवहति कोऽम् अच् । निवहणे तद्वहने च
कोहरोधो भवति ।
निपुञ्जन न० निष्पत्तौनेवाय च ह्युट् । जेती, दीपना-
लक्ष्मीतद्व्यगोर्धमा च । भाव ह्युट् । पश्यने ।

निम पु० निभाति नि+भा-क्तं व्याजे । उत्तरपटस्थं । सद्य
वि० । यथा पितृनिध, साहचरिभेत्वादि तत्तद्वय इत्यर्थः ।
प्रातन्त्येणास्य न प्रयोगः ।

निर्मातुन नः निःपञ्चमं वदतु । दर्शने ।
 निरुत दिःनिःपञ्चः कः । हनेः विनीते, विषये, एकाग्र्ये, उद्यमे,
 निर्वर्तने, अन्ताराष्ट्रियस्थिते च 'नर्ममं निश्चिन्तयेत्' विदुषु
 निमज्जतु ३० निःसङ्ग-वदतु । 'अवगाहने, निवेदनया
 लिखिते च । निमज्जतु विनीते च ।

निमज्जन नः नि+मज्ज-ञ्युट् । ययमाहने, अचादो प्रवेष्टे,
निमन्त्रया नः नि+मन्त्र-न्मुट् । अकरणे प्रत्ययवायमाहने । नि-
योगभेदे यया आह्वौ भोजनार्थं नियोगः । तस्याकारणे
प्रत्ययायो जायते इति स्मृतौ प्रविद्धम् आह्वाने च ।

निमान ४० निमोषते प्रोषतेनेन सा ह्युदः । मूल्ये ।
निमि ५० दशाक्षरंमे, चन्द्रवंशे च गणभेदे ।

निमित्त न० नि+मिद-तल् । कारणे, हेतौ, वरत्ते, चिह्ने,
भारिगुभाग्रभक्षणे ज्योतिषाद्युक्ते भवन्ते च । 'निमित्तप्र
त्ययप्रथम' इति दृष्ट्वा 'निमित्तानि च प्रज्ञासौ'ति गोता ।
उभेभ्ये च । 'निमित्तात् कर्माद्ययोगे' इति पाणिनिः ।

[illegible]

निमोक्षण न० नि+मोक्ष ण्युट् । मरये, घ्नोयने, वधुर्घ्नये च
 भिष्य मि० निजत् घञति ण्य् आद्यधी क । गयोरे गोवे ।
 निरङ्गा णी० निघ गञति गण ङ । वदोमासे । गोवामादिनि नि०
 निरङ्गोऽन्त लि० भिध् तद्ध्रस्व । उग्रमावते दङ्गुटे ।

निम्न पु० निम्नलिखित स्वार्थः निम्न सीधे चत् । (निम्न) इत्ये ।
निम्नतम पु० निम्न-तम कर्म । मन्दारवर्णः ।

निष्प्रयीजः पु. नित्यं यत् तद्दीर्घं यत्नः । राजादमीदृशैः ।

निम्न क्षो० निम्न-ज । (जि०) दृष्टभेदे । स्वार्थे कन् । यमैव ।

मिष्टौषध न० मि० गृह-सूट । अमरावती ।

नियत (मि० नि० यम०) विधिते नियते, आचारवृत्ते, नियत-
वर्ति, वशीकृतोन्निवेष्टे च । नियतार्थाणि न० ।

नियति शब्दो नि+यम-कृतम् । निरमे, माय्ये 'नियतिः' शब्द
माय्यत इति उदाहरणम् । माय्यतमायान्माय्यति, पुनर्येत् ।

मि - प्र० किंवा हाहात निःसंग-हृत्। पारसी, याहि

वैरि, पशुपेरेके वि०। स्त्रियां ङीप् । (रुद्रै ४ ।

नियन्त्रित मिश्रिततर यन्त्रित निःसृत्य त्तः । यथापे, प्रति
नियम इव निःसृत्य-वन् । यन्त्रणे, प्रतिपाद्यं, निपदे, व्यङ्गी-
कारे, पूर्वमीमांसोते । यद्यत वाग्नस्य इतर प्रत्ययदामेन
एकतरपदे व्यनस्यापने, यथा मोहोनाङ्गुलि । यत्
विश्वीकरसंवादनमनुमत्य नपादेरवहनस्य वा लभ्योः ।
। प्राप्नोः व्यनस्यात एव प्रवृत्तिर्यवस्यायते । अने, 'निय-
यन्तु य यत्' कर्मातिशयागन्तुशब्देन निवृत्तौ व्यनित्ये
यान्त्रकमावने चयनसादौ कर्मणि, 'मीवादिपु च ।
विचारत इहदभिधाने । ; -

नियामक उ० नि० यन्त्र-सुख । कर्ता धारे । नियन्त्रि नि०
नियुक्त न० अतः प्रहस्यमानं नियुक्तं प्रसुतं तयोऽप्युक्तायां नृप-
पद्मायां 'नृपस्य नियुक्तद्वयैः सुक्तायां दशतत्त्वपद्मायां,
संसत्तपद्माधितैः च ।

नियुक्त म० मिष्टान्न नितरां वा युद्धम् । बाह्यद्वये ।

नियोग पु. नि-युज्ज-भावे प्रज् । अयथास्थे, यात्रायाम्, निह-
 दस्य प्रेरणे च । नियुज्यतेऽस्मिन् व्याधारे प्रज् । कार्ये ।

नियोग्य त्रि० निघोक्तमर्हति एतत् । निवोगकरणाच्च प्रभो ।

नियोज्य - वि० नियोज्य गच्छते कर्मणि यत्तु हुत्वाभावे ।
 प्रेक्षे प्रेक्षार्थं भवत्ये । (विद्याभ्यासार्थं च)

निर्णयः न-क्षिप्तं दीर्घः । निष्पद्ये, निष्पद्ये, चक्षिभयि निः

निरंश निःशक्तिः शून्यः । अंगरहितः पातितस्त्रीयादिपुत्रा-
दी । राज्यंगरहिते प्रथमदिने अन्तिमदिने अन्तिमदिने च

निरस्ति पु० नास्ति अनिरस्य । अनिरसाध्यैतकसंगन्ये व
विप्रादिषु त्रिषु वर्णेषु ।

निरस्तुष्टिः त्रिः निर्गतोद्भवात् । वाक्यान्वये, अनिवार्यं च ।

निरस्त्रेण त्रिभिर्निर्गततत्त्वेन यस्यात् । अङ्गमन्त्रेण निर्मेते । अङ्गमं
तम । अङ्गिभक्त्या यस्यात् तद्धात् निर्गतं शक्तिर्गतं यस्याद्वा ।

परममहर्षि 'निरञ्जनं साम्यसूतेति दिव्य'मिति श्रुति ।

निरतिशय द्वि० निर्गतोऽतिथोऽस्मात् । अतिवचनूपि पर-
 भोक्ते । [निरस्य समेति भारवि ।

निरतयस्य वि० निर्गतोऽस्योदधत् । निर्वाधे अम, विद्धे च

निरन्तर वि० निर्मितमन्त्रात् निर्गतमन्त्रं वा प्रक्यात् ।

निदिष्टे, निरवधौ, निन्द्ये च ।

निरपत्तय वि० निर्गतोऽप्यप्यथा । निर्बन्धे ।

निर्गम वि० निर्गममं यथातु। दृष्टं निर्गममं ५

मिरांकर वि० निर्माहोर्ता: ५५५५ ५५५५ ५५५५

दाभिधेदगुमे च ।

निरवयस्य नि० निर्गतोऽवयवात् । निरूपितव्ये ।

निरवयस्य नि० निर्गतोऽवयवात् । दोषग्रन्थे, उत्कृष्टे च ।

निरवयस्ये ३० निर्गतोऽवयवात् । परकाणो । आकाररूपे
आकाशयो नि० ।

निरवयस्ये नि० निर्गतोऽवयवो यस्मात् । सर्वस्मिन् ।

निरवसितं नि० निरु+वस+घो+ङ् । शनिरवसिते (यस्य
भोजनपात्रं संस्कारेणापि न शुध्यति तस्मात्) चाखलवादी
नीचवर्णे । [निष्ठासने च ।

निरसन् ३० निरु+वस+लुट् । परित्यागे, प्रतिषेधे च ।

निरस्तं नि० निरु+वस+क्त । लरितोऽकारिते, निष्कृते, क्षिप्ते,
प्रतिवृत्ते, भस्मिन् च ।

निराकराय न० निरु+आ+क्त+लुट् । निवारणे दूरीकरणे च ।

निराकरिण्या नि० निरु+आ+क्त+लृप् । निवारणशीले
प्रतिषेधकक्षेत्रे च ।

निराकृतं नि० निरु+आ+क्त+क्त । दूरीकृते, निवारिते च ।

निराकृति स्त्री० निरु+आ+क्त+क्तिन् । निवारणे ।

निरासय नि० निर्गतं व्यासयात् । रोगरहिते । नक्षत्राग्रे,
शूकरे च ३० ।

निरासाय ३० निर्गतो रसतेऽयं रस-आयु । कवित्वद्वये ।

निराजया स्त्री० निर्गतं आलम्बोऽस्मात् । आकाशसम्बन्धो
मासाम् । [निष्कृते नि० ।

निरीश न० निर्गतमीशमाः । काष्ठे । ईश्वररूपव्यवसायिनि

निरुक्तं न० निरु+वस+लृप् । निर्वाणो ।

वर्णविशेषश्च हो चामरौ वर्णविकारमायो । भातोत्पद्योति-
मयेन शीतलद्रव्येण पञ्चविधं निरुक्तं 'मित्युक्तदिशः प्रकृतम-
त्यदाद्यवधारणनिष्पन्नप्रक्रियादिके वेदाङ्गे सम्बन्धे ।

निरुक्ति स्त्री० निरु+वस+क्तिन् । निर्वचने प्रकृतप्रत्ययवाच्य-
वधारणकथनद्वारा वृत्तदिव्यशेषोपने ।

निरुपाय्य नि० निर्गता उपाय्या यस्मात् । व्यसयदार्थं
वन्ध्यादवादी, शोषमनसं च विषयतयोक्तं खनायोप्ये कलुष्ट
कन्दे च मज्जाणि । [मज्जे ।

निरुद्ध ३० निरु+वस+ङ् । शक्तिवत्त्वव्यवसायोपपत्ते

निरुद्धलक्षणा स्त्री० निरुद्धा शक्तिवत्त्वा लक्षणा । आच-
रणशेषा दहेतवः प्रविष्टाश्च शक्तिवत्त्वात् प्रथमरूपायां
मद्वेषावशेषनामका ।

निरुद्धि स्त्री० निरु+वस+क्तिन् । प्रविष्टौ ।

निरुपय न० निरु+वस+लुट् । तन्वनाशतद्वृत्तमद्वेषोपने
निरासे, निर्द्वेषे, शान्तौ च ।

निरूपितं नि० निर्गतरूपं क । 'निरुक्ते, तदविरूपये, कल्पिते,
न्यायोक्तं' निरूपकतासंबन्धेन सम्बन्धिनि च ।

निरोध ३० निरु+वस+ञ् । नाशे, न निरोधो न्योसतिरि-
ति उदात्तम् । भवने, प्रतिरोधे च । [रोधने

निरोधनं न० निर्गतरूप-लुट् । कारागारादौ प्रवेगनेन गति-
निवृत्तिरिति नियमा अतिरिचया यत् । दक्षिणपश्चिमविरुद्धता ।

निरुद्धाय स्त्री० । निरुपद्रवे नि० । [यानमनिद्रये ।

निर्गन्धपुष्पी स्त्री० निर्गन्धं गन्धशून्यं 'द्रुमं यस्यां ह्रीम् ।

निर्गुण ३० निर्गतो गुणेश्च । समुद्रजलसमो रूपगुणमयश्च
निर्धर्मके परमात्मनि । निर्गताः एषाः शौचादयो रूपा-
द्वयो वा यस्मात् । गुणहीने नि० ।

निर्गुण्य स्त्री० निर्गता एकात् वेदनात् ३० गौराऽदीष्ट ।
शरीरे, कलिकायां, विष्णुशरीरे, पद्मकन्दे च ।

निर्गन्ध ३० निर्गतो घन्मध्यः । क्षमपके, दिगम्बरे, शीतले,
सूतकारे, सविभेदे च । निर्वाणे, मूले, निःसृष्टाये, निर्दे-
गते च नि० । स्वयं कन् । व्यपणे, निष्कृते च ३० ।

निरुद्धते नि० ।

निर्गन्धनं न० निरु+वस+कीटिल्ये लुट् । मारणे ।

निर्गन्धिक ३० निर्गतो घन्निर्विकल्पान्वयेत्यस्य रूपं । क्षमपके ।

निर्गन्धे, घन्महीने च नि० ।

निर्घात ३० निरु+वस+ञ् । 'पवनः पवनमिच्छति, गमनाद-
वनी यदा पतति । गमति तदा निर्घातः' द्रव्यकं पना-

वृत्तपवनजम् शब्दभेदे । 'निर्वाते भूमिपक्षणे' इति धातुः ।

निर्घण्य नि० निर्गता एषा दया यस्मात् । निर्द्वेषे ।

निर्घोष ३० निरु+वस+ञ् । शब्दमात्रे ।

निर्जैनं नि० निर्गतो जने यस्मात् । जनेरनाधीनं विजने

निर्जरा ३० निर्गता जरा यस्मात् । देवे । जराशून्ये नि० ।

३० । व्यधत्ते न० ।

निर्जरा स्त्री० निर्गता जरा यस्याः ३० । रुद्ध्या, मानप्रज्ञा ।

निर्जरा ३० निरु+वस+ञ् । पर्यादादि-वृत्तजनप्रवादे (परवशं

निर्भरिणी स्त्री० निर्भरः वनेतादि-वृत्तजनप्रवादे । कारव-

लेनादयस्या इति । नयाम् ।

निर्णय ३० निरु+वस+ञ् । विषये, तदभावादादिनि एति

तदुपाधिनि ज्ञाने, धन्द्वेदे यदा भावामारी इत्येव विषय-

तया भाविते येन विज्ञे तम् एकविधप्रवाभाभावे । निर्दो-

धनविहारे, मोक्षादौ पद्धारयवत्यादमये चरमावरे,

न्यायोक्तं 'निर्दिष्टा एवमविविधयोः बाधनवापनाभावा-

दाभावादे च ।

निर्वृत्त वि० निरुद्धत-क्त । निष्पद्ये । निर्गता कृतिर्वक्ष्य ।
दृष्टिरहिते वि० ।

निर्वैद उ० निरु+विद-घञ् । सस्यावमाने, वक्ष्यावेनाथ-
पिसे पदार्थे निष्पद्योन्नतमे चक्षुषाये, औदासीन्ये,
वेराग्ये, 'तदा गन्तासि निर्वैदे' श्रौतव्यस्य सुतस्य चेति
गोता अथवाप्येत्येति अनिरुद्धस्य स्यादिति च ।

निर्वैश उ० निरु+विग-घञ् । भोगे, वेदाने, मूर्च्छने, विवाहे च
निर्व्यथन न० व्यथ भावे ल्युट् निष्पद्येन व्यथनं भवे चक्षुषं वा
यत् । अत्रे, शोकस्थाने, व्यसनारी, इ सोमादौ व्यापारे च
निर्व्यथ वि० निरु+वि-घञ्-क्त । ज्ञाने, अस्मात्, यन् वक्षु
समाप्नुयेषामप्याप्तं तस्मात् च । यथा पञ्चादीना भस्मधने
न सध्यक्तं कालं यथेष्टदानाद्यप्यप्याप्तं इति न दस्य निर्व्य-
थत्वं भवति च, हौदित्यादे स्तत्वं सध्यमेव पस्यामनत
सर्विष्यत्वं । [निष्कासने च ।

निर्वहरण न० नि ग्नेषेण हरणम् । दाहार्थं यथादिहरणे,
निर्वहार् उ० निरु+हृ-घञ् । निष्कातग्रह्यादे चक्षुरे, मल-
मलदिद्यागे, 'साक्षात्निर्वहार्निर्वहरयोगा' इति स्मृति ।
मेतदेवम् दाहार्थं निर्वहने, यथेष्टविधौ च । 'न
निर्वहार् स्त्रियः कुर्यादिति' मत्तु ।

निर्वहार्निम्न उ० निर्वहरति कूरं गच्छति' निरु+हृ णिनि ।
० दूरगागिगच्छे । निर्वहणकर्त्तरि वि० ।

निर्वहार् उ० निष्पद्येन हृद् हृद् चक्षुः शब्दे ।

निस्सय उ० निस्सयेत्येवम की-व्यप् । अहे, यावानस्थाने च
निस्सयने अयम् अयमनियमे । निस्सयेत्यस्य शब्द नियमोपार्थ
निस्सयन न० नियत वपनम् । पिनाद्युपेन दाने ।

निस्सर्तन न० अभ्यस्तो निश्चितिर्गतिरिति सोमादौ 'निस्सर्तनं
श्रितिशंखस्थे रिगि शोः' निरुद्धत-व्यच-ल्युट् । निवारणे

निस्सर्तन न० नितरा वक्ष्ये वक्ष्ये हिवायां ल्युट् । शारणे ।

निस्सर्तति स्त्री० निरु+वक्ष-आधारे व्यतिष्ठ । अहे ।

निस्सर्तय उ० न्युपेत्येत्य निरु+वक्ष-व्यच । पाले ।

निस्सर्तन न० न्युपेत्येत्य ल्युट् । अहे । निरु+वक्ष-आधारे
ल्युट् । यत्ने । [उपपन्नसुखे कामुभेदे ।

निस्सर्त उ० निरुद्धत-वक्ष-च । समुहे । निरु+वक्ष-व्यच ।

निस्सर्त उ० निरुद्धो निरुद्धो वा यतोऽप्यहार् । दृढकर्मणे

एवमाद्येवमवक्ष्ये, शान्त्ये च । शान्त्युत्पत्ते इमे वि० ।

निस्सर्तकवच उ० शिरःपदकवचो वक्ष्य सक्षुद्रस्यैत्यर्थ इमे
देवमेते ।

निस्सर्त न० न्युपेत्येत्य निरु+वक्ष-व्यच । शिरःपदकवचो वक्ष्य सक्षुद्रस्यैत्यर्थ इमे
देवमेते ।

निवास उ० निरु+वक्ष-आधारे वक्ष्य । अहे, 'शान्त्ये च' उग-
विषयो वक्ष्येवमवक्ष्येति माध ।

निर्विद्ध वि० नितरा विद्धि सद्यते निरु+विद्ध क । शान्ते
चने, नीरस्ये, दृढे च । निरुद्धा माधिका निरु+माधिका
विद्धम् । नगमाधिकायाम् स्त्री० ।

निर्वीत न० निरु+वक्ष-क्त । वक्ष्येति व्यतिष्ठति । व्यम्
वक्ष्ये च अमसारणादि । पाठतन्त्रे ।

निर्वृत्त निरुद्धत वावे क्त । निर्वृत्ते, 'निर्वृत्तं यदार्थ' इति भाष्यम्
कर्त्तरि क्त । विरते, वि० । [महाकवेति मत्तु ।

निर्वृत्ति स्त्री० निरुद्धत-क्तिम् । उपरते, विरती च 'निर्वृत्ति
निर्वृत्त न० निरु+विद्ध-ल्युट् । कर्त्ता न्युपेत्येत्य दाने,
समर्थने च । [निर्वृत्ते, उदाहे, स्याने च ।

निर्वेश उ० निरु+विश-घञ् । विद्याये, शिविदे, व्यापककथ्ये-
निर्वेशन न० निरु+विश-आधारे ल्युट् । मेहे । भावे ल्युट् ।

निर्वेशे, स्थितौ च । [राशौ, कुर्यादाद्य
निशु ली० नितरा स्थितिं तनूकरोति व्यापारान् गो-क्त उ० ।

निशु(श्री)मन न० निरु+मन विष् ल्युट् वा तुम् ।
अवश्ये, दर्शने च ।

निशा स्त्री० नितरा स्थितिं व्यापारान् गो-क्त । राशौ कुरि-
द्यायाम्, 'व्यमनोपतिवृत्तम् वक्ष्येति' निशा' इति
ज्योतिषोक्त्येन मेधादिरागिषु च ।

निशाकर उ० निशा करोति क्त । अहे, कुरुते च ।

निशावर उ० निशावर वरति वर-ट । राशौ, अगावे
मेवमे, मर्षे, निशावे, चक्षुषावे, चौरि च । रातिवरमात्रे वि० ।
छोप । राक्षसाम् कर्मदायां केशिनीमामन्यत्रये च स्त्री०

निशा(शित)त वि० निरु+वक्ष-व्यच-ल्युट् । तेजित तैजो-वृत्ते
निशान न० निरु+वक्ष-ल्युट् । शोचोदरणे ।

निशान्त न० निशायास्यते वा अम-गती कर्मणि क्त ।
अहे । नितरां शान्ते वि० ।

निशापति उ० इत० । अहे, कुरुते च ।

निशुमुप्या स्त्री० निशि राशौ वृत्त्यति उद्य-व्यच अमुप्या ।
मेधादिवाच्यम् । निशुप्यायादयोप्यत्त ।

निशीय उ० निशयेत्येत्य निरु+वक्ष-व्यच । अहे, रातिमाने च

निशीयिनी स्त्री० निशीयोऽप्यस्या इति । राशौ ।

निशुम्न उ० निरु+वक्ष-व्यच-ल्युट् । राशौ शिरःपदकवचो वक्ष्य सक्षुद्रस्यैत्यर्थ इमे
देवमेते ।

निशुम्नमर्दिनी स्त्री० निशायां वृत्त्याति राशौ वि० ।

उगाद्याम् ।

निश्चय पु० निरु+वि+च्यत् । संशयात्प्रज्ञाने निश्चये, सिद्धान्ते,
इदमेवेति विषयपरिच्छेदे च ।

निश्चल नि० निरु+चल अच् । स्थिरे, स्थले, अवस्थानवा-
निरपरोक्षभावनादित्ये च । मूलो, शाश्वतत्वाच्च स्त्री० टाप्

निश्ठास् पुनि+द्वय चञ् । संसृज्यासिकाभ्यां प्राणवायोनिश्चरणे
निपट्ट पु० निरु+पञ्चनि शरा यत् सन्तुज-चञ् । तृतीयरे

निपट्टिन् नि० निपट्ट+प्रत्यये णि । भवहरे ।

निपट्टा स्त्री० निरीदल्यस्याम् जना सद-च्यप् । पण्यनिव-
याचायां (काटकाया) ङङे, सुदृशशावाच ।

निपट्टर पु० नि+पट्ट+क्तिप् निपट्ट व्याचनं ता ह्याति वर
चाररकाः ङ ङाच् । जग्यासे कह्ये ।

निपट्ट पु० नि+पट्ट अच् पु० । कठिने देशभेदे च तद्देश्ये
वञ् । तद्देश्यभेदे, निपादभेदे, हरिवर्णस्य जग्योदा-
पर्वते च 'पु०' ।

निपाद् पु० निपीदति सन, पार्श्वं वा वक्षिन् पद-चञ् ।
'निपादं रौति कुहने' इत्युक्ते तन्मोक्षशोभित्ये चारभेदे,
चरणादे, प्राङ्मार्गात् ऊढायां श्रुत्यावसथने पारयवासे
वर्षसङ्केते च । [विनि । कृतिपादे

निपादिन् पु० निपादयति उपवेशयति कृतिर्न नि+पट्ट-चिप्
निपिट्ट नि० नि+विध क्त । निषेधविषये, इष्टमाधनतात्मक
निषेधकेन नञ्पठेन, लिङाद्यवृत्तान्तरपरेन वा बोधे,
पदार्थे, भाषिते च । [मित्रिप्रसू ।

निषेध पु० नि विध अच् । मर्षाभावे 'निषेधादि श्रद्धाभावात्'
निषेध पु० नि+विध-अच् । निवृत्तौ, प्रतिषेधे, नञादिना
बोधितार्थे । [प्रादिभ्यो न चत्सम् ।

निष्क माने पु० व्याप्त+मङ्+विट् । निष्कर्वते अनिश्चित ।
निष्क पु० न० निषेधेन कायति के क । शास्त्रे वगैरुपमाचक

परिनिष्ठप्रत्ययानामप्राप्तिक्रमे, व्यवहारिचक्षुष्ये दोनारे,
(टाका) चरुभिः उपसंघटिते मानभेदे वीजप्रज्ञे

(काङ्क)परिमाणे, वयोभूषणे, श्वेदभावे, वयपरिमाणे च
निष्कपुट्ट पु० निषेध कष्टोऽस्मात् । स्वभावत्वे वरुणास्ये पुमे

निष्कर्ष पु० निरु+पञ्च अच् । पदतापपरिच्छेदे निषेधे च ।

निष्कल नि० निर्गता कला अद्यात् । कलाशून्ये, नदवर्णे
च । आचारे पु० । कलाशून्यमात्रे च 'न' ।

'निष्कलनादित्यस्ये'ति पर चम् । शिवात्मनि वाद्याम्
इत्यादि शिवा स्त्री० ता गीरा+चोच् ।

निष्कामित नि० निष्क+च्य मतो चिप् क्त । नि शरिते ।

निष्कट्ट पु० निरु+ट्ट-अ । मृकपत्रेपक्षे उपवने. केनारे

चने, रात्रास् चञ्च परे च । [वा डीप् । एलायाम्
निष्कुटि(टी) स्त्री० कुट-इन् कौटिल्यम् निर्गता कुटियस्या
निष्कृति नि० निरु+कुप-क्त । संहिते, निष्कृतिभूते च
'कौकैर्निष्कृति'मिति मद्रास्तव ।

निष्कृष्ट पु० नि ऋषेण कुञ्जयते विद्यापयति कुञ्ज च । इत्या-
दिस्थे स्वयं जाते रग्ने कोटरे । ।

निष्कृति स्त्री० निरु+क्त क्तिन् । निस्तारे, निर्गुणौ, प्राप दिभ्य
उदारे च 'ह्रतयं नास्ति निष्कृति'रिति स्मृति ।

निष्कृष्ट नि० निरु+क्षप-क्त । चारामे ।

निष्कृषण न० निरु+कुप-ल्युट् । अन्तरवयवनां वक्षिर्निष्कारणे
निष्कृषण पु० निरु+क्षम अच् । बुद्धिसङ्कटौ, निर्गमे, दुष्कृष्टे च

निष्कृषण न० निरु+क्षम ल्युट् । बहिर्गमने, अदृष्टे नास्ति
शिमो कर्त्तव्ये वस्तुतमभेदे 'अदृष्टे नास्ति कर्त्तव्यं शिमो-
निर्गमणं' इत्यादि दिति मद्र ।

निष्ठा स्त्री० नि+स्था-अच् । नाशोभ्या प्रकृतकदाचमाप्तौ,
निष्पत्तौ, भारे, कले, वायुजायाम्, उत्कर्षे, व्यवसायाम्,

स्त्रे, जने, वृक्षवृक्षादौ, तत्परतायां, धर्मादौ प्रज्ञायां च
'बोधोऽस्मिन् दिविधा निष्ठ'तिगीता । निषेधेन स्थितौ च
'निषां निषा तु नास्योति शीता । [द्वयोर्दो व्यञ्जने

निष्ठानं न० निष्ठोयतेऽस्य स्या ल्युट् । भक्ताद्यनोपसृचने
निष्ठो(ष्ठे)व पु० नि+विध-अच् वा दीप् । सृष्टेन स्रष्टृनिष्ठये ।
ल्युट् वा दीप् । निष्ठोऽस्मिन्निष्ठेने एते अयात् ।

निष्ठुर न० नि+स्था-उरच् । प्रख्याप्ये । कठोरे, नि० ।
'इह्यान्नेध्यमस्याना वचनं निष्ठुरं दिडु' । यदन्त्यावचो

जीवं स्त्री० वचनमुनामयं निष्ठुते, अस्तीत्यवचो न० । तत्त-
दिष्टिणे नि० ।

निष्कृत नि० नि+विध-क्त । निष्ठे ।

निष्ठाति नि० निष्ठारं स्थात पर वन पुष्टौ वा नि+स्था-क्त
चलम् । निष्ठये, पारङ्गते च ।

निष्ठात नि० निरतिशय पक्वम् । अतिमयेन पक्वे कायिते
दृग्भाषादौ । पक्वं याच विरा+चञ् । पाचयत्ये नि० ।

निष्ठाति स्त्री० निरु+पट्ट-क्तिन् । वग्राप्तौ, पित्रौ च ।

निष्ठातासति स्त्री० यत् प्रवृत्तत्वात् अच् पत्य मर' तस्या
प्रवृत्तौ निष्ठापनं समर्थं तत् सज्जि । 'सुप्रवृत्तमात्रा
व्याप्तकलमप्यने' इति इष्टवृत्तिर्न । अतिव्याचारात् ।

निष्ठाविका स्त्री० निष्ठत मज्ज दस्यु १५० । अटीरव
(टाटरकादा) ।

निष्ठाव्य नि० निरु+पट्ट-क्त । निष्ठे. वनाये च ।

निष्परिग्रह वि० निर्गतः कन्याकौपीनपुष्पाद्यातिरिक्त
परिच्छेदोऽस्मात् । परवर्धने परित्राजने । त्वत्तत्त्वे वि० ।
निष्पाव पु० निष्पद्यते तृपाद्यवनयनेन शोचतेऽनेन निरूप-
करणे षञ् । संपादित्वायौ तेन हि रत्नस्य धान्यादिक
कण्टहारदिभ्यश्च करोति । कर्षाणि षञ् । कट्टरे (धाग-
डा) राजभाषे (वरवटी) त्रैविधिविधाने, त्रिबीभाषे च ।
निर्विकल्पे वि० । [त्रौपादिभक्तिभ्यो वि० ।]

निष्पायक पु० निरूप-सुखम् । श्रवणिष्वभा (वरवटी)
निष्पावी स्त्री-निरूप-षञ् गौ० त्रैविधिविधाने (वरवटी)
निष्पृह वि० निहता मृदा यत् । जैयसिक्ते सुखे इच्छाभ्यु-
निष्पृप पु० निरूप-विष-षञ् । धंयर्थे । रहिते च ।
निष्पृतिभ वि० निर्गतः प्रतिभावा । जडे, व्यर्थे, मायस्य
निष्पृवाणि वि० प्रोयनेऽक्षमनया वा प्रभञ्जे-स्युट् ङीप्
प्रवापी तन्त्रवायव्याका निर्गतः प्रवाप्याः निरा-ह- ।
नवाहरे, व्यभिचारे । (तानकाटा) पक्षे ।

निष्पृस वि० निर्गतं फलं यस्मात् । फलरहिते । पलावे फल-
भ्यन्ते भाग्यकाय्ये (नाडा) पु० विगतार्थभावां क्षिप्यां स्त्री०
निस्त् व्यस्यः नि-घो-ङिप् ए० । निषेधे, निषये, शाकले,
च्यतीति च ।

निस्तरा पु० नि-घञ-षञ् । समाप्ते, ससूते, दृष्टौ च ।
निस्तिन्वु पु० नितरा चिन्तुवि वक्तृव्यवसादिकस्याह । वि-
भुवारे (निगिन्दा) ।

निस्सूदन न० नि-सूद-स्युट् । मारणे वने ।
निस्सूता स्त्री० नितरां यत्ना-ह-ङ् । निहवायाम् (तेषोडि)
निस्सूट वि० नि-घञ-ङ् । व्यस्ये, गभ्यस्ये च ।

निस्सूट्याय पु० 'उभयोर्भाषतद्वीय स्यं वदति चोत्तरम् ।
चन्दिह कुर्वते कर्म निघट्टार्थेषु च कृतं द्युक्ते दावभेदे
निस्सारण न० निरूप-कारणे स्युट् । उवाये । भाषे स्युट् ।
निलारे, पारगमने, तरणे, निर्गमे च ।

निस्सारण्य न० नि-कृञ् हिंसाया स्युट् । मारणे ।
निस्सास वि० निरसं तमं प्रज्ञा यस्य । वर्तुषे, तद्व्यस्ये, पक्षे
च । मोरा-टीप् । घटिकायाम् स्त्री० । नितरां तमम् ।
तमे न० । [अभीष्टमात्रौ च ।]

निस्सार पु० निःसेधेन ताराः पारगमनम् । उद्गारे, पारगमने,
निस्सुधदीर पु० निस्सुधमस्य धमं चोरनिव श्रुयं यत् ।
मोक्षे तदा हि श्रुयं चोरवत् श्रुयम् ।
निस्सुधित वि० निष्पय-सतो विष-ङ् । तमिहीने कते
तद्व्यवहारे, कट्टरे, पक्षे च ।

निस्त्रिंश पु० निर्गतस्त्रिंशद्भ्योऽहुविष्य' इव पनाः ।
सहने, निशट्कृत्यधिकस्यैव सहगतात् ततो मूनते
हरिका । तनुत्वांश्चकत्वात् निर्द्वे वि० ।

निस्त्रिंशपत्रिका स्त्री० निस्त्रिंशद्व पत्रमस्यस्या ङम् ।
(वनसा) खुडोभेदे ।

निस्त्रिंशस्य वि० निष्कान् त्रैमुष्यात् त्रिमुषकायां संश-
रात् त्रिमुषकायैभ्य' काभादिभ्यो वा । कामनादिभ्यश्च
संघारातीति च 'निस्त्रिंशस्यो भवार्थुने'ति गीता । [काषांम्

निस्त्रिंशकला स्त्री० निस्त्रिंशं खेदभूयं कलं यत्ना । त्रैविध-
निस्त्रिंशत् पु० निस्त्रिंशत्-षञ् वा वत्तम् । सन्देहे
रूपतुष्टारणे निष्कान् सन्देहं यस्यात् । सन्तन्त्रस्य वि०
निस्त्रिंशत् पु० नि-सु-षञ्, संघायां षञ् वा । भूतनस्यो
(माह) व्यपसरणे च ।

निस्त्रिंशान् पु० नि-सन्त-षञ् षञ्, वा । गदे ।
निस्त्रिंश न० नि-हन् स्युट् । यथे ।

निस्त्रिंश उ० नि-त्रे-षञ् संघारणस्य । याहने । [काषांम्
निस्त्रिंश स्त्री० निस्त्रिंशं सहाति भुवं वा कनु न हृत् । गोधि
निस्त्रिंश वि० नि-धा-ङ् । स्यातिने, यत्ने, स्थिते, निस्त्रिंशे च ।
निस्त्रिंश वि० । व्यस्यन्ति ।

निस्त्रिंश पु० नि-त्र-षञ् । गात्रे व्यस्यया स्थितस्य वस्त्रो
व्यावर्तने सूत्रे व्यस्यये । कु-तिम् । पञ्चतन्त्रायन
निस्त्रिंश पु० नितरां तदा नि-ह-षञ् । व्यस्ये गदे ।
नीकाश पु० नि-काश-षञ् सोमं । निषये । पञ्चार्थे । हृत्ते
किन्त निमादिभ्यः परपदस्यतयैवात् प्रयोगोन्मादया
व्यनमोकायप्रायादि ।

नीच वि० निहतायो लक्ष्मीं वसति वन-ह । पादरे, निधे
वामने च । चोदनायने गभ्यस्ये पु० ।

नीचभोज्य पु० शत० पञ्चस्यौ । पारगमनमात्रे पु० ।
नीचेषु व्यस्यः निहत्तं भोजते वि-हैमि टोप्य । भीमे व्यस्ये,
हृत्ते च । [निवस्यमाने पक्षिणां वृषाणि च

नीटु पु० निविता दस्यवन दस-च वनमोरेभ्याम् कृतं ह ।
नीटज पु० नीटे जायते खन-ह । निषये मोक्षोद्गारादोऽप्यन
नीति स्त्री० मोक्षे लक्ष्मीवन्तेषां जयया मो-दिन् । पुत्रा-
शुक्रशालव्यायां कायं ह-रूपदोरेभ्याम् तच्छाते च ।
भाते हिन्व माष्ये ।

नीतिशास्त्र न० नीचोपार्थं शास्त्रे माष्यः । पारगमनमात्रे
पञ्चतन्त्रमात्रे निहोदेभ्याम् माष्ये ।

नीमि(श) न० निहतेन परस्मि हर्षोय वा लपारि-ह-ह न

मल० व दीर्घ । पटलपानभागे । वने, नेसो चन्द्रे,
रेवतीमन्त्रे च ।

नीप उ० नी पङ् । कदम्बे, बसन्ते, नीलोपोकटके च ।

नीर न० नी-रक्त, निर्गत रादमितो वा 'कान्तेराप इति'
श्रुतेः स्यात्तु निश्चयम् । जले, रसे च ।

नीरज न० नीरे लायते लज क । पद्मे, सप्ताया, कुलोपयो च ।
जलजातभावे जि० । जलजन्तुभेदे उ० (उद्वेगाल) ।

नीरद उ० नीर ददाति दा क । नेये सुखमे च । निर्गते
रसो दनोदध्यात् । दलपद्मे जि० ।

नीरद्व जि० निर्गत रस्य यथाह । सान्ने वने ।

नीरस उ० नि घटन् रसो यथात् । दाडिमे । रसहीने
जि० । 'नीरसतद्वर्षे' इति शब्दः ।

नीराज न० नीरोरस शान्तिदकस्य कजन सेपोरस जि०, नि ये
मेघ राजनम वा । होपादिना सत्कारे निर्वज्जने, पद्मे
नीराजनं कुर्यात् प्रथम दीपमासया । द्वितीय शोकाङ्गिन
तृतीय धौतवासया । चूताशलादिपत्रैश्च चतुर्थ परिकी
र्तितम् । प्रथम प्रथमातेन साक्षात्तेन यथाविधौ श्रुतदिना
होपादिभिः प्रहारासत्कारे आराजिके, आश्विनमासादौ
शोकादि पूजनविधौ च ।

नीराजना स्त्री० नि मेघेय राजना राज शिष्य-युष् । होपा
दिना सत्कारे 'नीराजना जनयतामिति' नैयमम् । नागि-
नीराजनाविधिपदि दृष्ट । (रोगरक्षिते जि० ।

नीरज स्त्री० निहता रज । स्यास्ये । निर्गता रज यथाह ।

नीरज न० निहता रजा यथात् १५० । कुलोपयो (इड)

नील उ० नील वर्णं च । इवाङ्गवर्णसोकरस्य रश्मि-
वर्णस्य लयांशवर्णिते, भारतवर्षस्य वर्णभेदे, वानरभे,
निधिमर्दे, कामधने, वटइले, 'वरपाणिस्तु इच्छा यस्य ते
हानि गोपतेः । साधारणवर्णस्य न नीलमिति निर्देष्टेदि
श्रुते, 'लोहितो यस्य वर्णं प्रकाशयेत् तं पावडुर । अतः
सुरशियापाश्चात् न नीलो इव लक्ष्यते' इत्युक्ते च इयमेदे,
'नीलं वा इयमल्लेखेति' बायुपुराणम् । क्षयवर्णं च ।
तद्वति जि० । यौगंधी स्त्री० नील । नीला रक्तवत् ।
भीनीरज जि० । इन्द्रनीलमयी (नीलम) बाधोपपन्ने,
विषे, पीरिपुत्रे च (तृते) न० ।

नीलक न० नील इव काय त कै क । (काशान्वय) काय-
लक्षणे, वीजगणितोक्तायां वायुसाधनानुपायनोपायव्यञ्ज-
रादिमहायां, नीलभेदे च । अक्षयइले उ० ।

नीलकण्ट उ० नील कण्ठोऽस्य । 'सौराभ्ये' इत्यत आत् ।

हावाङ्गलोहपूत । इत्येव भारितं कण्ठे नीलकण्ठसतो
हरे इत्युक्ते गिरे, गयूरे, दाङ्गरे, कामचन्द्रे, सञ्जने,
पीतसारे चन्द्रमण्डे च । मूलमे न० । [इत्ये

नीलकान्द उ० नील चन्दो मूलमस्य । विषकन्दे, सहिषकन्दे, च
नीलकुरण्टक उ० कर्ण । नीलकण्ठग्राम । नीलकण्ठो
त्यर्थम् । [इत्ये च ।

नीलताल उ० तलमेव ताल नील तालमस्य । हिन्नामे, तमाल
नीलदूर्वा स्त्री० कर्म० । सुरिद्वर्णदूर्वायाम् । [इति जि० ।

नीलध्वज उ० नीलाकारो ध्वज इव । तालइले । नीलध्वज
नीलनिर्यासक उ० नीलवर्णं निर्यासो यस्य कप् । नील
वर्णोऽस्य इत्ये । नीलवर्णनिर्यासे उ० । ६५० । तद्वति जि० ।

नीलपत्र न० नील पत्र पत्रं पुष्पदन वा (पावडि) यस्य ।
नीलवर्णं ऊपदे, पुष्पइले, कामानकटके, नीलासनइले,
दाडिमे च । कर्म० नीलवर्णपत्रं न० । ६५० । तद्वति जि० ।

नीलपुष्प उ० नील पुष्पमस्य । नीलकण्ठराजे, नीलास्याने च ।
पत्रिपत्रं न० । अपराजितायां स्त्री० । यथाह (महिमा)
जीप । सार्धं जन्तु तलैव ।

नीलफला स्त्री० नील फल यथा । जम्बूइले ।

नीलमणि उ० कर्म० । (नीलम) इन्द्रनीलमयो ।

नीलमाप उ० कर्म० । सारभेदे (काशकवाच) ।

नीललोहित उ० नील कण्ठे लोहित केपेयु । शिने तद्व
इत्येव प्रथमभेदे, लक्ष्मणमन्त्रिते वर्णं च । तद्वति जि०
कर्म० । जम्बां स्त्री० । (लघ्वाहतायां, लक्ष्मणे च ।

नीलवर्षाभ उ० वर्षाया भवति भक्ति कर्म० । लक्ष्मणे
नीलवर्षा स्त्री० कर्म० । वदयाम (परगादा) ।

नील(लो)वर्षा नीला रक्त नील कर्म० नीला वा रक्त वल्
शकः । नीला रक्षिते वल् 'नीलोवर्षा न स्मृते' इति
स्मृति । नीलवर्षावदोऽयम् । ६५० । तद्वति जि० ।

नीलहन्त न० नील हनयत्य तमे ।

नीलहृदा स्त्री० नीलवर्णं प्रथ पुष्प फल च इति प्रथम
इव च । बालाकोभेदे । [चरमसतोति तत्कले श्रुम् ।

नीलसरस्वती स्त्री० द्वितीयविद्याया तारायाम् । 'माननीन
नीनसार उ० नील सारोऽस्य । तित्त्वे इमे (वेद) । [यौगंध
नीलसिन्दूर उ० कर्म० । लक्ष्मणसिन्दूरान् नीलसिन्दुसारान्
नीलाम्बुज न० कर्म० । नीलोत्पलमे (तृते) ।

नीलाम्बर उ० नीलवस्त्र यस्य । तद्वदे प्रथमभेदे च ।
कर्म० । नीलोत्पले वस्त्रे न० । ६५० । तद्वति जि० ।

नीलाभ्या उ० इत्यत आत् । आदिति च । न० । नील

भिरुद्यताम् । तस्या हि उद्यमस्य कानेनैव गतति ।
नीलालु पु० कर्म० । श्यामवर्णकन्दे व्यानुमेदे ।
नीलासन उ० कर्म० । (विद्यावाच) ह्यमेदे । [हति च ।
नीलिनी स्त्री० नीलोत्पलाख्यस्याः स्त्री । नीलोत्पले कृष्णनि
नीलोत्पल न० कर्म० । रन्दीरु शीगर्भिके नीलवर्णं कुसुदे
नीवान उ० नियतं मानो पथनं वच-यन् दीर्घः । सहार्थेणेयो
भान्यसञ्जयदे । [कड्डरोयैरि'ति रघु० ।
नीवार उ० नि+ह-घञ् दीर्घः । ह्यवगम्यमेदे नीवारमाकादि
नीवि(री) स्त्री० निव्यवति निरीयते वा नि+व्ये ण् न्वोपः
टीर्षे हिञ् वा लोप् । शयिजां मूषघने, कडीयस्त्राख्ये च
'नीविं' इति प्रयुहिते-तु कदे' इति सा० ३५० । जिनपदे ।
नीहृत् उ० स्त्री० नियतं वर्तते इत्य नि+हृत्-क्विप् दीर्घः । देधे,
नीश्वर उ० नितरां गीयते हिमागिरावतामेव वा नि+
श्व-यञ् दीर्घः । हिमोनिनिवारणे प्रावरणे, काण्ड
पदे च (हानाह) । [हिमे च ।
नीकार उ० मिहियते नि+हृ-घञ् दीर्घः । कनीभूते शिथिरे,
शु व्यञ् । उदति नीति वा नित० दु । गिकले, वातघने, कनीते,
प्रभे, जेती, वितर्के, अपमाने, अपदेशे, अयुतामे च ।
मुह भवे त० पु० पच-यच्-वेत् । उदति अउदीम् । न यत्नम्
मुति स्त्री०, उ-क्तिम् । रुधे, प्रणामे च ।
मुत्ता(त्ता) नि० मुद्-क्तं तल्ल वा नः । प्रेरिते, पित्रे च ।
भूतम् नि० नव एव नव+तम् नवश्च भू । अधिगमे गरीजे ।
त । भूतोप्यत । [हते ।
मूह उ० छदति पापं च उ० दीर्घः । अश्वत्थान्द्रे यन्मूहयन्ति
नूनम् अय्य० सु+जन-घनि । वितर्के, निमित्ते, चरणे,
वाग्य पूरणे, उत्तेषाद्योतने च । [वादाहदे ।
मूय उ० मू-क्विप् उरि उरति उर-यन्तमने च । (नेउर)
मू उ० मो-यन् इति । मय्ये, उरये च । लाली कोए । गरी
मग उ० दक्षाकुर्वन्ने नपमेदे ।
मकरोटिका स्त्री० इत० । नरकपाथे ।
मचचस उ० ननु षटे मगति मय्यालेन चच-यञ् न एवा
देशः । राचये । [मर्त्येति ।
मत् नर्तने दि० पर० वाच-वेत् । मत्तति व्यनर्तते नर्तयति-
मत्ता(त्ता) न० मत्-क्तं यञ् वा । तालमानयुक्ते रुचिवापाङ्ग-
विशेषरूपे नर्तने ।
मप उ० ननु पाति दयति वा-क । 'मप'दोऽजमन्यमेत्यपिवाटो
'मप'ो भवे'दियुक्ते राजभिमपे, राजभावे च ।
मपञ्ज उ० इन्द्राणां मपः केऽः राजद० । राजपराजो ।

मपति उ० इत० । कुवेरे, राजनि च । [हृद्यादयोऽयम् ।
मपद्रुम उ० दुग्धवाणां मपः राजद० । राजद्वले आरवपे राज
मपप्रिय उ० इत० । (वेदुर्वाच) वगमेदे तस्य दुग्धेष्ट-कारि-
त्वात्तन्निवत्तम् । राजपराजो, गाविषा ये, अ मे च ।
राजवद्भवे नि० । केतव्यां राजपञ्चस्योऽप्यु स्त्री० ।
मपप्रियफला स्त्री० मपप्रियं फलं यस्याः । वातांश्याम् ।
मपसम न० मपवाणां समा गावा संदति गां । राजमन्त्रे
राजासदपात्रायाश्च ।
मपोक्षित उ० मयेप लभितः । राजभावे । राजयोमे नि० ।
मयञ्ज उ० नुवां यत्नः । अतिविपूजने । नरयथादयोऽप्यम् ।
मवराह उ० ना मराहः । अश्वत्थान्द्रे 'मवराह'राज्यो
मगयद्ववाटमेदे । [परद्वोर्हि च ।
मव्रांस नि० ननु मंसति मयुस्त्रिंशदाम् यन् । चातके, हूदे,
मसिंह उ० ना सिंहः । अंघ्यायां मयुसिंहाकातिदुग्धे
भगवतोऽयत्तारमेदे ।
मू नीती क्वादि० हादि० पर० मक० मूट् । कपाति म्नाटीम्
कपोपदेयसाव यत्नम् । [मय्यति । मय्यत्नम् ।
मू गवे म्भा० पर० मक० मूट् कटा० । नरति म्नाटीम् । विष्
नेवक उ० निव-युद्धी-यन् । राजके । गोपकवाले नि० ।
नेह ति० नी-हृच् । प्रभी, निर्वृक्ते भायके, प्रवर्तके, प्रसिंहे,
च । क्षिपां णीए । निव्यहृत् उ० ।
नेह न० वयति नीयते वाऽनेन इन् । मन्त्रदामनि, वक्षमेदे,
हृदयपूत्रे, रत्ने, जटायां, वाघ्याम्, गज-कायां, चतुरि
च । प्रायसिगि, नयनक्षपने, प्रवर्तके च नि० ।
नेत्रच्छद् उ० नेत्रे छाद्येत्यनेन छद णिच् छत्तम् । नेत्र-
भायके चर्मपत्रे नेत्रपदे ।
नेत्रपर्यन्त उ० नेत्रयोः पर्यन्तः । कोणं हीमा । कपादि ।
नेत्रमल न० इत० । चतुर्मेदे हृदिवायाम् [विशुद्धि] ।
नेतरस्त्रन न० नेत्रे रज्जये अनेन रज्ज् कर्तयेच्छद् । कल्ले
नेतरोगहन् उ० नेत्ररोगं हन्ति इन क्ति० । हृदिवायां
रथ्य हि नेत्ररोगनाशकत्वं मयेदे प्रविष्टम् ।
नेत्राखु न० इत० । चतुर्मेदे अउपि । [हृदयेदे ।
नेत्रोपसफम् उ० नेत्रे उपमा दश तावत् कथयता । (वादा)
नेत्रोपविधी स्त्री० न० वा णीए । अत्रमद्वाम् (गादरपि) ।
नेत्रिचि० म्नातिपत्रेवाभिः हृदयं नेद्रे देहः । कतिवायनिवृत्तये
नेदीयम् नि० कतिवनेवाभिः ईष्यन् नेकादे० । अयम-
मयोपसि । [माटवादेरितिवादेऽवकाशमस्ती च ।
नेपय न० नी-हृच् नवः नेपः यत्नम् । मूषके देऽ, नेप्याने,

नेपाल उ० भन मन्वाते 'खटेद्वर सम रथ्य योगेशान् बहे-
 रति । नेपालदेशो देवयोगो'त्युक्ते देशभेदे ।
 नेपालकस्त्वल उ० इत० । कुषाक्षे चित्तकव्ये ।
 नेपालनिष्ठ उ० इत० । उपरान्तके तण्निष्ठे, निष्ठभेदे च ।
 नेपालमूलक न० इत० । हस्तिकन्दसङ्घे मूलभेदे ।
 नेपालिका स्त्री० नेपाले भवा ठन । मन शिषावाम् ।
 नेम उ० नो मनु । अथधौ काळे, अङ्गे, भाकारे, कैतवे, गत्ते,
 नाखे, अन्यस्मिन्नित्यर्थे च । अङ्गोपेङ्गस्य सर्वान मता ।
 नेमि उ० नी मि । तिमिशब्दके । कूपमयोपे रञ्जुधारणार्थे नि-
 काटयव्ये, चत्ताने च । (रचयकाश्च भूमिस्त्रयैर्योष्येभ्यो)
 भूपालिकस्य-समानस्त्वभावे स्त्री० वा ङीप् ।
 नेमिश्र न० मृकणा मृदस्य चक्रस्य नेमि प्रीर्यतेत्यच् ण इ ।
 नेमिमारण्ये चोले । स्तार्थेऽण् । नेमिशचम्बल ।
 नैकभेदं वि० न एवे अनेके गम्यन् न लघुपेति स० नैके
 भेदा यस्य । अनेकभावे उच्चारणे ।
 नैगम उ० निगम एव प्रज्ञाद्यच् । नीकाम्, उपनिषदि मङ्ग-
 । विद्यायाम्, तन्त्रनिर्यादके वेदाने च । निगमे भव व्यच् ।
 हणिगजने, नागरेच । [उत्तमाया गति ।
 नैचिकी स्त्री० नीचैरप्यं चरति ठक् टिछोप गौ० ङीप् ।
 नैत्य(वि)क य० नित्यमवृत्त्यम् कन् ठन् वा । नित्रावृत्ते,
 'नैत्य(वि)काले मुक्तिरित्येति श्रुति ।
 नैपुण्य(ण) न० निपुणस्य भाव व्यञ् व्यच् वा । दक्षतादाम् ।
 नेमिन्तिकु वि० नि-जसादागमस्य ठक् । प्रमत्तस्य टिमिन्ति-
 कादिभ्यश्च विहिते जातेऽङ्गादी नित्य नैमित्तिकं कटे'दिति श्रुति
 नैमित्तिकसाय उ० कर्मो 'चतुर्गुणइच्छान्ते ब्राह्मणे नैमित्तिको
 हय' इत्युक्ते मङ्गलदिनावधाने जगती प्रत्ये । [लभ् ।
 नेमिन्ति न० तीर्थभेदे निमेषेय निष्पुमा तन्नास्तरविनाशात् तया
 नैमेय उ० नि+मि यत स्तार्थेऽण् । विनिमये परीर्यते ।
 नैययोध न० न्ययोधस्य विकार व्यण मल्ल मल्लक । बटफवादी
 नैयायिक वि० न्याय वेद्यपीते वा ठक् । न्याये ।
 नैरन्तर्य न० निरन्तरस्य भाव व्यञ् व्यच् । अविच्छेदे ।
 नैराश्रय न० निराश्रय निष्काशस्य भाव व्यञ् व्यच् । आश्र-
 न्द्रत्यर्थे 'नैराश्रय परम सत्य'मिति उदाहरणम् ।
 नैर्दती स्त्री० निर्दतेतिरप्यम् व्यच् । दक्षिणपदिकया विदिति
 'नैर्दती दिवसात्रये'दिति श्रुति ।
 नैर्मल्य न० निर्मलस्य भाव व्यञ् व्यच् । निर्मलत्वे सत्यत्वे । 'विप-
 देष्टवित्तप्राप्तौ भा-सो मल उच्यते । तेनैव हि निरागस्य
 नैर्मल्यः समानाकृतमि'त्युक्ते विपश्यैराभ्ये च ।

नैवेद्य न० निवेद निवेदनकृति व्यञ् नि+विद-णिच् कर्माणि
 यत स्तार्थे व्यच् वा । निवेदनीय द्रव्यस्य नैवेद्यमिति,
 कथ्यते' इति स्तुत्युक्ते 'देवतोर्होमस्य त्वत्थ्ये द्रव्ये ।
 नैपथ्य उ० निपथगान् जनपदानामस्य व्यञ् । नलनामनि भेषतो,
 तदधिकृत्य लते सन्त्येच० । यद्देशभवे तत्त्वस्त्विति च वि०
 नैपथ्यं न० निष्कर्षयो भाव व्यञ् । विविधा सर्वकर्मित्यामे
 'न कर्म पाथनारम्भान् नैपथ्य'मिति इति गीता ।
 नैपथिक उ० निष्के हेमि दोगारे तदगारे ऋषे नियुक्तं ठक् ।
 कोषाध्यक्षे, ठङ्गशाखाया नियुक्तं ।
 नैष्ठिक उ० निष्ठा धरावरवाशि प्रयोजनमस्य ठक् । मङ्गलार्थेय
 यावज्जीवं हृदयव्यवहिति मङ्गलचारिभेदे । निश्चयतया-
 स्थिति निष्ठा सत्तामक ठक् । निश्चयाया स्थितौ चत्ते
 लि० क्षिया ङीप् नैष्ठिकी ।
 नैसर्गिक वि० निश्चयैव सत्तामैव निर्दत्तं ठक् । सामाजिके ।
 नैस्त्रिशिकु वि० निस्त्रिय प्रहरणमस्य ठक् । पञ्चमे नैस्त्रि
 नो व्यञ् नच ङे । अभावे ।
 नोचेत् व्यञ् नो च चेज् ङ० । निषेधे ।
 नोपस्थाठ वि० न उपतिष्ठति स्ता ठक् । दूरस्थे । भूमे
 'न यथादी क्रियादेवो नोपस्थाता निरूप' इति स्तुत्युक्ते
 इत्यभिमते । [कन् । नीकायनैपात्ते ।
 नौ स्त्री० नृद ङी । जलोपरि इवगतावने तरयिभेदे । स्तार्थे
 नौकाद्वय उ० इत० । नौकाया चालनाय धार्वाक्षयभेदे
 कावद्वये (दाह) । [न्यक्तितिरप्यार्थे ।
 न्यकार उ० न्यक्त+क-वञ् । नीचकारणे तिरस्कारे च । क्तिन् ।
 न्ययोध उ० न्यक् दण्डि दध व्यच् । बटस्य, पमोडस्य पाङ्क-
 द्यविन्मरकतव्यामरूपपरिमाणे (राशौ) सञ्जाणि शब्दस्य
 स्थिते विच्छेदे, विषयस्या मोहोन्मोही च । भूमिकपयस्य
 स्त्री० ङीप् ।
 न्ययोधपरिमण्डला स्त्री० 'जनौ द्युतौनौ यस्या नित्ये
 च विद्यालता । अथ्ये सीषा भवेद्या वा न्ययोधपरिमण्डले,
 लुक्तपणयाया भावार्थम् । [स्थले मृगभेदे च ।
 न्यङ्कु उ० नितरावहति नि+चन्च-उ क्तम् । छनिवेदे, बड
 न्यङ्कुभूरु उ० न्यङ्गिरि भूरु । शोनावृत्ते । तस्य
 बडङ्गकारात्तात्पर्यात् ।
 न्यच् वि० निश्चयमिति नि+चन्च क्तिन् । नोवे निवे ।
 न्यक्षित वि० नि+चन्च च । व्यध विभे ।
 न्यसा वि० वि व्यच ङ् । विभे अत्ते, विपदे, निहिते च ।
 न्याद् उ० नि+यद् वञ् न प्रसादेय । भोजने ।

न्याय उ० नि+रि-इत् वा घञ् । उचिते गौतमोक्ते शास्त्रभेदे,
तदुक्ते प्रतिज्ञादिपक्षकप्रातिपादिकवाक्यविशेषे, भीतो नयो
पाये, भोगे, युक्तौ, युक्तिमूलकज्ञानभेदे च ।
न्याय्य लि० न्यायादनयेतं यत् । उचिते, युक्तियुक्ते च ।
न्यासि उ० नि+अस-कर्णणि, भावे वा षञ् । स्थापयत्ये (शब्दितम्)
स्थरणे विन्यासे, संन्यासे च । [उचितप्रिये च लि० ।
न्युह्य उ० नि+उह्य-अच् । सामवेदाद्वे मु घट् प्र प्रणवेपु । मनोहरे,
न्युह्य लि० नि+उह्य-अच् कृत्वाभाव । अधोष्ठके कुजे । (ऊको)
यज्ञप्राप्तभेदे (दर्भपयसुनि) उ० । कर्मरत्नकले न० ।
न्यून लि० न्यूनयति नि+ऊन-उटिनाये कच् । अने गह्वे च ।

प

प उ० पत्, पा हा ड । पश्ये, पातरि, पथे, पाने च । ।
पक्षश्च उ० पक्षति पक्षे किर'कष-अच् कर्म० । यवराज्ये ।
पक्षिण लि० पक्ष-क्ति, ततो अण् । पाक्षिर्गते । [जाने च
पक्ष लि० पक्ष-क्त तस्य च । परिपक्षे, इडे, विनागोष्ठे, कव-
पक्षिण उ० पक्ष' मरोति क किप् । निम्बवले ।
पक्ष परिपक्षे चु० उभ० सक० घेड् । पक्षयति ते अपपक्षत ।
पक्ष परिपक्षे अद० चु० उभ० सक० घेड्, अय आदिष्य पर० ।
पक्षति पक्षयति ते अपपक्षत न अपभोत ।
पक्ष उ० पक्ष-अच् । शुक्लकर्मवतिपदादिष्वदृश्यत्वपक्षद्वय
तिव्याप्तके कावे, दुर्गामा' वतल्ले (पाका) मरुत्तुपक्षले पक्षे,
केमात् पर । वरुणपक्षे, यथा केमपक्ष इत्यादि । पात्रे, पक्षे,
न्यायोक्ते छदिभवाप्यवति पदापे, यथा पक्षोते वृत्तिपक्षे ।
विरोधे, वले, यहाये, ययौ, उल्लोचने राजकुलरे, रणे,
मद्ये, कर्मणे, पिच्छे, देहाई च ।
पक्षक उ० पक्षरूप कायति के-क । पक्षिहारे (पिच्छके)
पक्षता स्त्री० पक्षल भाव । न्यायोक्ते अतमानेच्छाभाव
वसानाधिकरणे साध्यवतामिषयाभावे यत् बहुधादिन
शाध्यते तत्र पक्षि'य पक्षि'मत्त्वमिषयाभावे एव पक्षल
कव तन्निश्चयस्य त अतमानेच्छावत्यएव पक्षता नेत-
रपेति न्याये स्थितम् । [समाभा पक्षय भूये च (दाना)
पक्षति स्त्री० पक्षल भुञ्जति । पक्षारण्यके गतिपदि निचौ
पक्षहार न० पक्षे पात्रे दारु । (पिच्छके) पक्षल्ये द्वारे
पक्षपात उ० पक्षे पक्षल्यमाहाये पात अधिगमिव ।
अन्यादशाहाये ।
पक्षपातिता स्त्री० पक्षपात+अस्यर्थे इति तस्य भावः यत् ।
शाहाय्यरूपमिषयिषे, पक्षाम्नां पक्षे च 'न परं मयि

पक्षपातिनेति नैषधम् ।

[तिचौ ।

पक्षान्त उ० पक्षस्थानो यत् । अक्षानाम्नाया पूर्णमापन्न
पक्षिणी स्त्री० पक्षतस्ये अक्षनी विद्येते अस्या इति । आगामि
वर्तमानदिगम्यां युक्ताया राक्षी ।
पक्षिल लि० मय बाह्यमस्यर्थे इत्यच् । शाहाय्यकारके ।
न्यायभाष्यकारे वात्स्यायनसन्तो उ० ।
पक्षिन् उ० पक्ष+अस्यर्थे इति । बाणे, विहङ्गमे च ।
पक्षान् न० पक्ष-भिनन् । नेतावरके लोनि, पक्षारे, केपरे,
सूत्रादेरद्वल्यभागे, छात्रादे पक्षे च ।
पक्ष उ० पक्ष-पक्ष' लि० । ऊतम् । कर्मि, पात्रे च ।
पक्षिण्य उ० पक्षे जायते जन इ मक्षे अनुक् उ० । पक्षे,
भारवपक्षि' च । पक्षलकादयोऽप्यत्र ।
पक्षमूरय उ० पक्षे मूरय इव । शास्त्रे ।
पक्षार उ० पक्षलकाति क-अच् उ० । दैवते, सेती च ।
पक्षिल लि० पक्ष+अस्यर्थे इत्यच् । कर्मरति हेरे ।
पक्षे इह न० पक्षे रोहित इह च अनुक् उ० । पक्षेभारवले च
पक्षि स्त्री० पक्षि-क्तिन् । समागोष्ठपक्षौ (पात्र) पक्षारपक्षे
केदशावरपक्षौ च चन्द्रोभेदे, द्युमद्वाराभावे तेन पक्षित्व
इति द्युमद्वाराभावे । श्रमिष्या, मोदने, भावे, प्रपञ्चे च ।
पक्षिद्वय उ० पक्षि' पात्रे भागभाष्यपक्षिणा विनाया
। भागवि द्वयवति उ० पक्षि'य कुचु । अपवात्तये प्रादायौ
अभाजयोरे द्वितयौ । विमरयु इहद्विभागे ।
पक्षिपावन उ० पक्षि' पात्रे भागभाष्यपक्षिणाभाषि
इति पक्षि'य कुचु । आशुभाष्यपक्षिणाभाषि
विमरवारके विमरविमरादी । विमरयु इहद्विभागे ।
पक्षिबीज उ० पक्षि'नूताभि बीजाभि यस्य । कर्तुं इहसे ।
पक्षु लि० पक्षि उ० पक्षारेपु सुच्य । गतिहीने निर्यां कच् ।
यनेपरे उ० । [पक्षि'य पक्ष ।
पक्ष पात्रे पक्ष' उ० अविट् । पक्षति गे । अवाचीन् अपक्ष ।
पक्ष व्यक्तीकारे भा० क्तात् अविट् । पक्षते । अपक्ष ।
पक्ष विमारे चु० उभ० सक० घेड् इटि । पक्षयति ते अपपक्षत ।
पक्षनी स्त्री० अपक्षतेनया भूट् । वरुणपक्षे लक्ष्मीरभेदे
पक्षयवा स्त्री० पक्षति पक्ष-अच् ट० इट् इति । दार
हृदिद्वाराय ।
पक्ष आवरणे भा० पर० सक० घेड् इटि । पक्षति दारपक्षे ।
पक्ष उ० पक्ष' मत्तुपक्षरणाभा जायत जन-न । पक्षे, पक्षे
पक्षे इत्यादि । पक्षि । [पक्षि'य पक्षय पक्षे च ।
पक्षक न० पक्ष'भाववयम् कच् । पक्ष'रणायां पक्षि'विभो

पञ्चदशमाय पु० कर्म० । 'जन्मश्रावणविश्राम वज्रल वदर
तथा । अथाया पञ्च विधेया' इत्युक्तेषु पञ्चसु कर्मायेषु ।
पञ्चकोल न० पञ्चकोल कणामूल कृष्ण यस्याग्निनागरेरि
त्युक्ते पावनभेदे ।
पञ्चकोप पु० पञ्च कोपा दवावरका यस्य । वेदान्तोक्तं अत्रय
यादिरञ्चकोपाग्निमानिनि जीये । सभा० हि० । पञ्च-अथ
अयादिकोपाग्रेषु देहादिषु न० ।
पञ्चगव्य न० गोविंकार अथ दद्याथा गव्यानां सप्ताहार । 'कृष
गव्य' 'द्विचक्षीरद्वतगोमलगोमवे'रित्युक्तेषु दद्याद् दसु पञ्चसु
पञ्चचूडा स्त्री० पञ्च चूडा यस्या । अग्रभेदे ।
पञ्चजन पु० पञ्चभि भूतैर्न्यते जन-पञ्च न उदि । अत्रये,
हैतभेदे च यस्याश्वा इत्यस्य पाञ्चनस्य यज्ञोजात ।
पञ्चतत्त्व न० 'तथा मास तथा मास्यो मुद्रा भेदगतेषु च । पञ्च-
तत्त्वमिदं मोक्षमिति तन्मोक्षेय अद्यादिषु पञ्चसु साक्षा
द्युक्तेषु भूमादिषु पञ्चसु भूतेषु च ।
पञ्चवटी स्त्री० पञ्च इव सभा० हि० । 'अथवोविस्वहस्य
यटधाना'गोक्षक । यास्ते पञ्चवटीत्युक्तेषु लुक्तेषु अथवा
दिषु पञ्चसु इत्येतेषु रामायणप्रसिद्धे जनस्यानन्ते ज्ञानभेदे च ।
पञ्चवक्त्रा पु० पञ्च वक्त्राणि यस्य । गिरे वृद्धाग्रभेदे च । पञ्च
विकारे अथ पञ्च वक्त्राण्यस्य । गिरे, वक्त्राण्यपञ्चवक्त्रादयोऽथवा
पञ्चवह्मना न० सभा० हि० । 'कृषोषोऽह्नरात्र्यमल्लवेतव
वल्कलम् । पञ्चोन्मथमित्युक्तमित्युक्तेषु वटादिवल्कलेषु ।
पञ्चवाण पु० पञ्च वाणा यस्य । 'समोहोऽन्नादौ च योष
; एतापनस्ताः । सत्तमचेति कामस्य भद्रा पञ्च प्रकी-
र्तिता' इत्युक्तगणपञ्चयुक्ते कामे । पञ्चगरादयोऽप्यत्र ।
पञ्चशस्य न० सभा हि० । 'आयचक्रास्त्रिणा सापा यथा
निर्वाचकोऽथ वा । पञ्चशस्यमिति मोक्ष'मित्युक्तेषु धान्यादिषु
पञ्चश्राखं पु० पञ्च शाखाका रा अष्टवली यस्य । हस्ते ।
पञ्चशिखं पु० सर्गभेदे, 'नोदुः पञ्चशिखस्येति' पुराणम् ।
पञ्चसुगन्धिक कर्पूरककोकमङ्गप्रमृगसुवाकपातीकपञ्चकेन ।
समाश्रमागेन च याजितेन मनेष्टर पञ्चसुगन्धिकस्या'दि
त्युक्तेषु मित्रिवसुगन्धिद्वयेषु ।
पञ्चसूना स्त्री० पञ्च सूना प्राणिवधस्थानाणि । 'पञ्च सूना
मृक्षस्य चूडा मेघानुष्कर । कण्डवी चोदाम्भसे'त्यु
क्तेषु पञ्चसु कीटकस्थानेषु ।
पञ्चाग्नि उ० पञ्च अग्नय उपास्या यस्य । आन्दोत्ये 'वेद्यया
कोम्य । पञ्चभासाङ्गताया उरुषवचसो मन्वी'ति प्रश्न-
मूर्त्तमदग्निताया स्वर्गमेवादिषु पञ्चसु स्थानेषु अग्निस्वेने

भावनरूपया विद्यायास 'पञ्चाग्नयो यः विष्णुचिन्ता'
इत्युच्यते । पञ्चाग्निमिति च ।
पञ्चाङ्ग न० सभा० हि० । 'तत्त्वं पूर्वं कुष्ठं मूलं फलवृक्षस्य शा-
खिन । एतत्स्य तु पञ्चाङ्ग'मित्युक्ते एकद्वयस्य तत्त्वा-
दिषु पञ्चसु, 'तिथिर्वाचनस्य योग करणमेव च । पञ्चा-
ङ्गमेतद्विषय'मित्युक्तेषु विद्यादिषु च । पञ्च अङ्गानि यस्य ।
'अपहोमी तर्पणस्नानपेको विप्रमोजनम् । पञ्चाङ्गोपासन
छोके उरवरचमिष्यते' इति तन्मोक्षपुरपरणभेदे, पञ्च
अङ्गानि आयत्ताणि यस्य । श्रौते उ० तस्य हि वृक्षपाद-
धीमादृशाङ्गपञ्चकस्य अनेष्ट मङ्गोचरिकाग्नौ स्वेच्छया
करणादायसत्तम् । [एरण्डवृक्षे । पञ्चाङ्गलुक्ते वि० ।
पञ्चाङ्गुल उ० पञ्च अङ्गुलय इव यन्त्राकारा यस्य अथ सभा०
पञ्चाङ्गत् न० सभा० हि० । 'उग्व' च 'यर्कोरा चैव इत दधि तया
सधु । पञ्चाङ्गत्तमिदं मोक्ष'मित्युक्तेषु पञ्चसु उग्व्यादिषु ।
पञ्चाङ्ग न० 'अथत्य एक पिबुर्गर्ह एको ह्यो चम्पकौ लीणि
च केयराणि । सत्राय तावा नव नारिकेला पञ्चाङ्गवापी
मरक न यावी'त्युक्तेषु अथवादिषु द्वयेषु ।
पञ्चाक्ष पु० देवभेदे । तस्मै न० व० ।
पञ्चाली स्त्री० पञ्च पञ्चमसति पर्याप्नोति अथ कण ।
वल्कलपुत्रमिकायां, मानभेदे च (पाषाणौ) ।
पञ्चाशत् स्त्री० पञ्च दशत परिभाषेनस्येति वि० । (पञ्चाश)
चङ्गामेदे, ततश्चङ्गातेषु च ।
पञ्चोन्मथ न० सभा० हि० । 'ओजसमैररसेनप्राय पञ्चोन्मथ
सत नियुक्तेषु ओजोदिषु सानेन्द्रिय' 'वाक्याणिपादपादुप
स्थानि कर्षोन्मथाणि से'त्युक्तेषु वागादिषु कर्षोन्मथेषु
च पञ्चसु । [कृद्वावे । विहङ्गादिवल्कलस्थाने न० ।
पञ्चिञ्चर पु० न० पञ्चि (मिजि)-वा अदर । शरीरास्थिद्वये
पञ्चल उ० पञ्चि अथक् । ओषकन्दे ।
पञ्चि(क्षी) स्त्री पञ्चि रज्ज् वा डोद । हृत्तहाधनशास्त्रिकाया
(पाद्व) स्यात्ते कन । अथ, पाणिनीयसूत्रवृत्तिभेदे
तिष्ठापादपञ्चाङ्गोपिकाया पञ्चिकायाश्च (पञ्चि) ।
पञ्चतपस्वि वि० पञ्चाग्निर्वाधे तपोरस्य । अथ पाश्चात्याग्निवत्
दयोर्ज्ञेयसमर्थकपतेज पञ्चकैसत्यपाने 'पञ्चम पञ्चतपस'
इति भाष । [चक्षुषायाश्च । तस्याङ्गाते वि० ।
पञ्चतय न० पञ्चागमस्यैव पञ्चतयरा वेदां वा तस्य । पञ्च
पञ्चतन्मार्त्त न० तदेव तन्मार्त्तं पञ्चानां तन्मार्त्ताणां सप्ताहार ।
साक्षाद्विधिदेषु मन्त्राङ्गकारवीर्येतेषु
अथवापदेषु पञ्चसु सूत्रमन्त्रेषु ।

पञ्चत्वं न० पञ्चानां दृष्टव्यान्भूतानां मानं तत् । पञ्चत्वे तत्र
हि देहादभ्युपगमनात्ता सखायस्य स्त्रियुं चैव प्रवेश
इति तस्य पञ्चरूपता । तन् । पञ्चतात्पर्यम् ।

पञ्चदश वि० पञ्चदशानां पूरणं इट् । येन अष्टदशवक्ष्यां प्रथ्यते
तस्मिन् । स्त्रिया ङीप् । सा च चञ्चल पचयो पञ्चदश-
कलाक्रियाव्यापायां पूर्णिमावासागस्यासाच्च द्विचै,
विद्यारण्यप्रणीते वेदान्तयन्त्रभेदे च ।

पञ्चधा क्रय० पञ्चप्रकारस्य पञ्चानुधात् । पञ्चप्रकारे ।

पञ्चानु वि० पञ्च विचारो ऋणि । (पाच) चङ्गायुक्ते ।

पञ्चनख इ० पञ्च नखा यस्य । जूनिनि, ज्यामे च । पञ्च

नखयुगे वि० । ते च शशकादयः 'शशकं शङ्खौ गोधा

शङ्खौ कूर्मश्च पञ्चमः । तच्चाम् पञ्चनखेष्वाङ् इति षष्ठ

पञ्चमट् पु० पञ्च नखो यस्य । 'वितस्तेरावतीचन्द्रभागो' महे

चरित्तरा । यतस्तु च विवाशा च तेन पञ्चनदं कृतं

इत्युक्ते (पञ्चार) इति पठ्यते अत्रुदेवे । पञ्चानां नदीनां समा-

कार । कारीखात् 'किरणा धृतवाया च शुभ्रतोया भर-

सती । गङ्गा च यमुना चैव पञ्च नद्यः प्रकीर्तिता' इत्यु-

क्ताय विन्दुभाष्यतोषकविक्रितश्च पञ्च नदीषु ।

पञ्चपर्व्यां स्त्री० पञ्च पञ्चपर्वणि प्रतिपद्यं यस्याः । (चैत्रवा-

ङ्गुलि) नूनभेदे । आर्षे कन् आर्षे ।

पञ्चपल्लव न० पञ्चा० द्वि० । 'आकाशस्य वटपञ्चपल्लवप्रोद्वर-

मल्लवः । पञ्चमल्लवस्तु' जित्कुं वेदिककर्णेषु, 'पनसाय

मयाद्वय एव वृत्तमेव वेति तन्मते' तात्त्विककर्माणि

च आत्मघटोमिरे देव पञ्चमपञ्चके ।

पञ्चपात न० पञ्च पाताणि आहोर्देव्यानि यत्र । देवपञ्चद्वय

मित्रादिनिकमिति प्राप्तपञ्चकोद्देशेन कल्पये विक्रमिषांश्च

आह पञ्चानां मायायाः समकार । पञ्चव पातेषु ।

पञ्चप्रदीप इ० पञ्च प्रदीपा यत्र । कारात्मिकायं पञ्चप्रदीपात्मके

नैपयाभेदे । पातेषु उग्रित इत्युक्ते चक्षुषेदे ।

पञ्चभट्ट इ० पञ्च देहभ्यामेव भट्टः । 'पञ्चभट्टस्तु हृत्पुत्रे द्वय

पञ्चभूत न० पञ्चानां भूतानां समकार । 'वैश्विषायास्तु' पु

'शक्तयतेनोपायुधोभात्मकेषु भूतेषु ।

पञ्चन वि० पञ्चानां पूरणं पञ्चननुषट् । येन पञ्चपञ्चा

पृथेत तस्मिन् । स्त्रिया ङीप् । माच चञ्चल पञ्चमकला

क्रियाव्यापाया विधौ च ।

पञ्चमकार न० पञ्चमां अकारादिपञ्चानां समकारः । तन्मो-

नयु मट्मात्मकस्य द्वाभेदेन ।

पञ्चमहायज्ञ इ० पञ्चानं यज्ञं महायज्ञं गतं कर्म । नित्य

वद्व्यस्यकर्तव्येषु साध्यामापादां ग्नहोवशागतविपजन
पितृवर्षणवलिक्तार्थेषु प्रश्नुषु पञ्चमहायोगानोरुप
कर्मासु । पञ्चयज्ञमन्त्रोपायाश्च ।

पञ्चमास्य इ० पञ्चस्य सारभेद आस्ये तदेकदेशकृते दस ।

कोटिषु 'पञ्चम रौति कोटिषु' इति हि कथ्यते ।

पञ्चमूल न० पञ्चा० द्वि० । 'वित्तमोनाकगम्भीरीपुत्रागण

कारिका । पञ्चमूलमिति ख्यातं मित्युक्ते प्राचनभेदे ।

पञ्चरत्न न० पञ्चा० द्वि० । विद्रुम होरक नीलं पञ्चरागद

चौलिचम् । पञ्चरत्नमिदं प्रोक्तमिदं तु पञ्चह रत्नेषु ।

पञ्चरात्र न० रात्रौ चान्नवचनं ज्ञानं पञ्चविधम् पञ्चरात्रम् । पञ्च

रात्रमिति ख्यातं चित्तुके पञ्चज्ञानसाधने भारद्वाजमुखायामे

पञ्चमहासूक्तं न० पञ्चमहासूक्तं सूर्यमयै कायति कै न ।

योऽयं यज्ञदानसंभवे महादानभेदे ।

पञ्चलौकिक न० चौह भातु पञ्चा० द्वि० 'उपैव रत्नत ताव'

रङ्ग नाय तथैव । पञ्चलौकिकमिति प्रोक्तं मित्युक्ते धातुपञ्चके

पट गवो भ्या० पर० चक्र० सेट् । पटति । व्याघ्रटीतं व्याघ्रटीत ।

पट रीतौ ड० उभ० चक्र० सेट् । वाचयति ते व्यपीपटन् त ।

पट वेवने ज्ञ० गु० उभ० चक्र० सेट् । पटति ते व्यपगतं त ।

पट लि० पठ्यते वक्ष्यते च । पठ्ये । स्त्रियां गो० ङीप् ।

पियालहवे इ० । पुरकते लि० । दापय ।

पटकार इ० पट करोति स च । हन्तवाय । (पञ्चमहा

पटकुटी स्त्री० पटविर्मिता कुटी गा० । अटमय पट्टे (तापु)

पटञ्जर न० पञ्चने आवेष्टात यन् अन्त, भूतमजं पटञ्जर ।

चौर्यपक्षे । पटत्रिच भक्ति इव चरति चर च । चौर इ०

पटस न० पट वेष्टने कचन । (चाट) छदिति । स्त्रीसमस्य

— गो० ङीप् । हले, पञ्चभेदे च इ० ।

पटवासक इ० पटानं वासयति पुरभीकरोति नाम लुण् ।

वसनवासके कुङ्कुमादिपूषे ।

पटह इ० न० । पट् हन्त्यत हन्, पट हन्त्ये पट्टं जहाति वा

वा वा ड । डकाय वे । वररतो इ० ।

पटिडो स्त्री० पट इन् वा ङीप् । पटभेदे कुम्भिकादने च ।

पटोर न० पट रत्नम् । चातन्नाम् मूलके, विदार, मध

वगवादे खदिरे, उदरे हन्त्ये, चन्द्रे च । पटिपीत

पटोरपैरत्नवत् इत्युद्धट । उभे, चरपीप च लि० ।

पटोयस् वि० पटिमात्रेण पटु देवश्च । पतिपयकार्येदे ।

पटु लि० पट-उ । निपुणे, चौरोगे, लोच्ये रुद्धे, निरुर धूर्त

च । स्त्रियां वा ङीप् । पटाने इ० । लच्ये, पांशुलचये

लच्यते च न० ।

पटुजातीय वि० पटुप्रक रं जातीयर् । पटुप्रकारे ।
 पटुपर्णी स्त्री० पटुनि पर्णान्वया । सर्षपीरिणोत्तरे ।
 पटुहूप वि० प्रशस्त पटु० प्राग्वये रूपम् । अतिमयदधे ।
 पटोल पु० पटु योलच् । सनामस्थाने प्रतापेदे । वस्त्रभेदे न०
 पटोली (मिका) स्त्री० अथलट पटोल' डीप् (मिड्डा) स्त्री
 ताया नतायाम् । खाये कन् । तत्रैवार्थे ।
 पट्ट न० पट ङ्ग नेट् ट वा तस्य नेचम् । नगरे । चतुष्पथे,
 राजादिवेस्वपत्ने, (पाट्टा) पीटे, 'लगाटपट्ट' चित्तुङ्गट् ।
 फलके (डाक) राजसिंहासने, उत्तरीयवस्त्रे, औषधे (रिषम)
 वेषणे च । पाषाणे पु० ।
 पट्टल न० पट्टात् जायते । पट्टनिर्मिते वस्त्रे (रेचमिकापट)
 पट्टदेवी स्त्री० पट्टे राजासने देवी कर्ताभिषेका स्त्री । राज
 मङ्गियान् (पाट्टाणी) पट्टमङ्गियान्मोष्यत् । [प्रधाननगरे
 पट्ट' (त) न० पट' (र) नि जना यत्न पट-पत, वा ननन् । सेट् ।
 पट्टरङ्ग न० पट्टे रङ्गतेऽनेन रङ्गज-करणे चञ् । (वक्त्र) इति
 रङ्गते पदार्थे । खुट् । पट्टरङ्गमथत्यत् ।
 पट्टशाक पु० कर्म० (नामिका) शाकभेदे ।
 पट्टिकालोभ्र पु० पट्टिकाकार लोभ्रः । (पट्टियालोभ्र) लोभ्र-
 भेदे । पट्टिलोभ्रादयोऽप्यत् ।
 पट्टिन् पु० पट्ट+यत्स्यर्थे इति । रत्नलोभ्रे ।
 पट्टिल पु० पट्ट यत्स्यर्थे-रत्नञ् । इति करणे । [अपठोन्
 पट् लिखितः] अरुचिर्भा भ्या० पर० सञ्ज्ञ० सेट् । परति अयागोव्
 पट्ट गती भ्या० आ० सञ्ज्ञ० सेट् इदित् । पण्डने अयविकट ।
 पट्ट सङ्गतौ वा चु० उ० पठे भ्या० अथक० सेट् इदित् । पण्ड-
 दति-ते पण्डति अपपण्डन्-ठ अपपण्डोन् ।
 पण्य व्यवहारे (क्रयविक्रयद्वारे) कृतौ च भ्या० आ० सञ्ज्ञ० सेट् ।
 पण्यायति -ते पण्यते व्यनहारे त्र पण्यायति इत्येव । अथ
 नायीत् अथपायित् अपयित् ।
 पण्य पु० पण्यतेऽनेन पण्य-अच् । मूले, भने, ताभे कर्णयति-
 सिने (पयश) रसाते इत्येव च । भावे अच् । धर्मी, द्यूते,
 ग्ले, (पराजये, इद देयमित्येव) निशमे । व्यवहारे च 'पा-
 काकिनी' ताव पण्यतश्च' इत्येव चत्त फाकिनीपरिभाषे च
 पण्य न० पण्य-भावे खुट् । विक्रये ।
 पण्य पु० स्त्री० पण्यं व्यवहारं वाति वा-ङ् । पट्टभेदे 'पण्य-
 नायकगोष्ठ्या' इति भीमा । [व'चञा पणया' इति भट्टि
 पणया स्त्री० पण्य-स्त्रार्थे आद्यन्त-अच् । व्यवहारे 'न चोपसेमे
 पण्यायित् वि० पण्य-काय-ङ् । स्मृते । आयाभावनपणे पण्य-
 मथ्यत् ।

पणित्य वि० पण-तय । विक्रये, लोतये, व्यवहार्ये च
 , अत् । पण्यमथ्यत् । [आदिपण्यं वृत्ति स्त्री० टाप् ।
 पण्ड उ० पण्य-ठ तस्य नेचम् । ह्रीने, निष्कवे च । तत्त्वानु-
 पण्डापूर्व्यं न० पण्डं फलाभाधनसंपूर्णम् । प्रकृत फलभाधन-
 योग्ये फलानुपचिते धर्माधर्मात्मकेऽपि यथा सभ्यायान्द-
 नादेरभावे दुरदृष्टं जायते सभ्यादेवन्दे त्र तत्त्वानुपयत्ना
 फलानुपचितं दुरदृष्टं नश्यतीति तत्त्वानुपूर्व्यमिति सीमांसा
 पण्डित उ० पण्डा तत्त्वानुना बुद्धिजातास्तु तार० इत्यच् ।
 शास्त्राचार्य्ये विद्विषि ।
 पण्यवीथी स्त्री० इत० । विनोदयद्रव्यविक्रयमार्गाया (घाटघाटा)
 , सृष्टे च । खाये कन् । पण्यवीथिका, पण्यवाटो चाप्यत् ।
 पण्यस्त्री० स्त्री० कर्म० । वेश्यायाम्, प्रण्याङ्गनादयोऽप्यत् ।
 पण्यजीव पु० पण्येन क्रयविक्रयद्रव्येयानोर्जात आन्जीव
 अच् । शक्तिजनैः । [अपपतत्-त ।
 पत गती अर्ध० चु० सञ्ज्ञ० सञ्ज्ञ० । ऐश्वरे अथ० सेट् । पतयति-ते
 पत ऐश्वरे दि० आ० अथ० सेट् । पत्यते अपयति । [अपपट्ट ।
 पत गती भ्या० पर० सञ्ज्ञ० , ऐश्वरे अथ० सञ्ज्ञ० सेट् । पतति
 पतय पु० पतयनेन पत पतयनेन पतयति गङ्-ङ् । निष्कृष्टे ।
 पतङ्ग पु० पतन् वन् गच्छति गच्छ-अच् इति । खल्ले, पतभे,
 (महिषा) धने, शास्त्रभेदे, चक्षुष्टये च । [आयान्
 पतङ्गिका स्त्री० चुट् पतङ्ग पतङ्गि तत कर् । अङ्गमणि-
 पतञ्जलि पु० पतन् अङ्गमणिर्वैद्यैः नमस्कारात् पङ्क० । प्राणि-
 नीयस्त्वनायकारे, योगस्त्वनाकारे इत्यनेभेदे ।
 पतत् पु० पत-यत् । पतिषि ।
 पतत्त पु० पतत्तं तायते तै-क । पतिषा पति (पराका) ।
 पतति पु० पत-अभिन् । पतिषि, पतञ्जो मतप्रथ ।
 पतन्तिन् पु० पतन्तिन् अस्ति इति । पतिषि पतन्तिन् ।
 पतङ्ग पु० पतन् सञ्ज्ञादिभ्यः सञ्ज्ञं लङादि षङ्ङात् ।
 (पिण्डदानी) पात्रभेदे ।
 पतयात् वि० चु० पत-यानुच् । पतयतीत्ये पातये ।
 पताका स्त्री० पतये रोष्यते वोपादिभेदोऽनया पत-आकाङ् ।
 अंगोपरिदेवे विक्रीणाकारे वस्त्रपण्डे, धौर्भाग्ये नाटकाङ्,
 अङ्गे, कैरी, कन्दोपम्याङ्गे सपुपुष्याङ्गानां च त्रभेदे च
 पताकिन् वि० पताका+अय्यर्थे इति । पताकापारिषि ।
 ओतिपीठे नटाकारवति रिट्कृत्पठे च त्रभेदे पु० ।
 पति पु० पा इति । सर्वरि । अतिपतीति वि० । विद्या वा औप-
 पतित वि० पत-ङ् । अतिरे, अतिरे अर्थादियागादिज
 दुरदृष्टवति जनेच 'पतितामां न दाहः स्या' इति

पतिवरा स्त्री० पति वृणीते छ-खच् । स्त्रीक्या पतिवरण-
कारिकायां कन्यायाम्, कण्ठकीरके च ।
पतिवती स्त्री० पतिवरणस्या वतपूनि० वृत्, मय्य व, डीप्
च । भवनाया स्त्रियाम् ।
पतिव्रता स्त्री० पति प्रतिसेवन व्रत यस्या । सत्या योषिति ।
पत्ति उ० पद-तिन् । सेनायास । किन् । गती, (रय, गज
श्चक्रा प्रदेना) एतत् सख्यान्विते सेनामदे च स्त्री० ।
पत्नी स्त्री० पति+यप्रत्यये डीप् तुष्ट च । पतिव्रतवप्रत्यया
विभवा जडाया योषिति ।
पत्न न० पत-इत् । राजनसाम्ने षणं पविषा पत्ने, सेखनापारे
द्रव्ये, धातुमयपञ्चाकारे, इत्य च । क्रिया स्त्री० डीप् ।
पत्नपुत्र प० ३२० । (त्रिकाट-विज्ञे) दृष्टे ।
पत्नसना स्त्री० पत्नै र्ना । धातुकाङ्ठे ।
पत्नदारक उ० पत्नाकार दारक कर्म० । (करात्) ऋक्पाक्षे
पत्नपुत्र्य उ० पत्नमेव इत्यभिन्न मुगन्निवाह यस् । रक्ततन्त्र्याम्
वसाया कन् । तुलस्या स्त्री गप् ।
पत्नभङ्ग उ० पत्नस्येव भङ्ग खण्डो यत् । लगदी पत्नख-
रङ्गात्तिष्ठयेय सेव्ये तिनकादौ । गौरा-पत्नभङ्गो यस्या
पत्नरय उ० पत्न पद् रयश्च गतिनायन यस् । पतिणि ।
पत्नलोवा स्त्री० पत्नस्य सेवा । चन्दनादिना पत्नाकृतिसे
यत्ने । उ० । लगदी नयासेव्ये तिनकादौ ।
पत्नवल्ली स्त्री० पत्नस्य वल्ली श्रेणीव । चन्दनादिना सेव्ये
प्रमाणः श्रेणीमुखे तिनकाकारे अर्थात् ।
पत्नश्रेष्ठ उ० पत्नेय श्रेष्ठ । निरुद्धे ।
पत्नस्त्रि स्त्री० पत्नायां स्त्रिपरिच । कण्ठके ।
पत्नाङ्ग न० पत्नेयु वदति यत्, पत्नमेवाङ्गमस्य वा । भूर्भुवने
(वक्त्र) काठमेदे, रक्तचन्द्रे च ।
पत्नाङ्गलि स्त्री० पत्नमङ्गिताङ्गुलियत् । चन्दनादिना लगदी
सेव्ये पत्नमुक्ताङ्गुल्यकारे तिनकमेदे ।
पत्नाङ्गन न० पत्न सेवनपत्नमङ्गनेऽनेन स्त्रुत् । मक्षम
पत्ताण्ड उ० पत्ताङ्गन यान् । काकाङ्गमेदे ।
पत्तामलि स्त्री० इत० । पर्येषेणो पत्ताया सेव्यपत्तायाया
वली च । वा डीप् । पत्नभङ्गे । [सायें कन् तमेव
पत्नी स्त्री० पद इण् डीप् । विषो नदापारत्यान यत्ने च ।
पत्तिन् उ० पत्न पक्ष चान्यस्यपि । पतिषि, मदे, श्वेने,
रतिनि, पर्वते, गावे च । पर्ययुने मि० ।
पत्तोर्ष्य न० पत्नकटा लयां (रेवम) चक्षुष्य चर्म चाद्यत् ।
पटन्ये, कोपेदे । पत्नेयु लयां यस् । श्लोनाङ्गणे उ० ।

पथ गती आ० प० स० सेट । पयति थपयत् ।
पथ गती वा कु-उभ० पत्ते आ० प० स० सेट इति । पथयति
ते पयति । चपपयत् न । थपयति ।
पथ उ० पथ यत् । मार्गे, पथि ।
पथिक वि० पथ्यान् गच्छति पथिनु+कन् । देयान्तरयानात्
वृद्धादिष्वल्थ पथिगन्ति । [टन् । कथितवाद्याम् ।
पथिका स्त्री० पथे पथिगमनाय हिता यनायामभक्ष्यतात्
पथिद्रुम उ० पथ इन् कर्म० । खदिद्रुमे ।
पथिन् उ० पथ+इनि । (पथ) रथात्ते वृद्धिनि ।
प्रथ जि० पथे चिक्षिणात्कारिमागम हितम् । चिक्षिणोपयो
गिनि रोगिसेव्ये वस्तनि, हितकारके च । कृतिरीने,
जन्मान्कारावाङ्ग स्त्री० ।
प्रथशाक उ० कर्म० । तद्गुलीययाके ।
पद् स्त्री० आ पर० थक्-सेट । पदति थपादोत् यपदीत् ।
पद गती दि-था० थक्-थनिट् । पदात्ते थपादि ।
पद गती थ-पु० थात्ता० थक्-सेट् । पदयते थपयत् ।
पद न० पद-थच् । शिखे, स्थाने, पादे, उदाये, यागे, वृद्धि
* मर्दये, (पुष्टितकन्ठ्ये) मर्देगे, लौकपादे च ।
पद न० पद किप् पादे । किरये उ० ।
पदय जि० पदेन गच्छति तव ड । पदातिके ।
पदन्वास उ० पदय गेथपदेकदेशुस्तन्यान् तन्नामाधत्
यत् । गोशु-पुणे । इत० । वदहार्ये ।
पदविषो स्त्री० पद थवि वा डीप् । पथि । [गामिनि
पदाणि उ० पादाभ्यामञ्जवि ईन् गोमाशाभाव पदादेग । पा
पदाति उ० पादाभ्यामतति थत-इन् पदादेग । पदगामिनि
पदार्थ उ० पदोप्योर्द्ध माहः । यमिधेये, वल्लुमले यर्धेयं
मद्वोभ्यन्तयत्तायम् ।
पद्म उ० पद्मा गच्छति गम ड । मदेन गामिनि ।
पद्मतिनी स्त्री० पद+इनि किन् वा डीप् । पथि, पद्मौ
पूजादितापकपद्ममेदे च ।
पद्म न० पद+कन् । कथने, गजपदादिके, विन्दुपदमेदे च
माकारेण कै पादेरिभिवगन्तमेदे कृत्तेदे निधिमर्द, कर्पुट
कज्जिनि पयायान् श्लोकायां दगाङ्गुटयत्ता, तद्वत्तातेय,
उत्तरपक्ष, कोमके, धातो, गरीरप्ये, मादीपक्षमेदे च ।
पद्मकन्ट उ० इत० । यान्ते ।
पद्मकाष्ठ न० इत० । कोषमिमेदे । [रति । भूर्भुवने ।
पद्मकिन् उ० पद्मगामि गजविन्दुकाभातादोदिस्थ गन्त
पद्मकिशर उ० इत० । किशरे, पद्मभग्नभग्नपद्मे दीप्तये

केगाकारे पदार्थे । [मृत्प्राणि। कर्षे०। कसलपथे न०।
पद्मागर्भे इ० पद्मं विष्णुनाभिपद्मं गर्भसंसादनं यस्य । चतुर्मुखे
पद्मचारिणी स्त्री० मृत्प्राणि चरति स्थानं परित्यज्य दूरं
गच्छति विनि । उत्तरजुह्वे देशे पवित्रे जगामेदे ।
पद्मनाभ इ० पद्मे नाभौ यस्य अथ । विष्णौ । [चमूले] ।
पद्मपत्र न० इत्य० कसलपत्रे । पद्मस्य पत्रं पादुकाभिव । कस-
पद्मपुराण न० पद्मपवित्रत्वं कतपथं यस्य तुक्तं कर्म० ।
महाउरावात्मनेने उरावपदेदे ।
पद्मपुष्प इ० पद्ममिदं पुष्पं यस्य । कर्षिकारुह्ये ।
पद्मपुष्प इ० पद्माकारो जलः सविशेष । पद्माद्वह्मरभेदे ।
पद्ममन्त्र इ० इत० । छत्रे०, भगवते च । पद्ममिमाद्वे० जय ।
पद्मभू इ० पद्मविष्णोर्नाभिपद्मं भूतत्वसिस्थानं यस्य । चतुर्मुखे
मृत्प्राणि । पद्मोद्भवोऽयम् ।
पद्मराग न० पद्मसेव रागो यस्य । राग० उर्ध्वं पद्मिभेदे (वाचित्वा)
पद्मलाञ्छन इ० कर्षा लाञ्छनमस्य । छत्रे०, पद्मवि, जने, जुनेदे च
पद्मवासा स्त्री० पद्मवासापरि पद्म इत्य० उरसायां कर्षाग्राह्यं
सर्वदे च । पद्मं निवासी निवसो यस्याः । पद्मनिवासाद्वे० जय ।
पद्मवीज न० इत० । कसलजो (कसलगाह) ।
पद्मवीजाभ न० पद्मवीजनिवाभाति यत्तन्नाभः । (पद्मवीजो)
जलने कसभेदे । [मनवादेया, कृतप्राण्ये च] ।
पद्मा स्त्री० पद्मनखस्य चर्यं आद्यात् । रथप्राप्तं, सवने,
पद्माकार इ० इत० । पद्मयुक्तं तद्योग्यं वा आगते जलापये,
पद्माट इ० पद्मदंडंति आट आत् । कसलपट्टे (दादमर्द) ।
पद्मावती इ० पद्म+अत्यवे गतए मस्य च दीपव । (पद्म)
नदीभेदे, मनवादेया, पद्मचरिणीकतायाश्च ।
पद्मास्त्र न० पद्मनिवाकस्य । योगशास्त्रमसिद्धे आचनसेदे ।
पद्मिनी स्त्री० पद्मा+मन्त्र, कसलपट्टे वा पद्मि । कसल
समूहे तद्युक्तदेवस्यार्थं मदीवरससज्जाया, स्त्रीभेदे च ।
पद्मिनीकान्त इ० इत० । छत्रे० पद्मिनीमियाद्वे० जय ।
पद्मिन् इ० पद्मं विष्णुनाभमस्य सवि । कसिणि । पद्मयुक्ते नि-
पद्मेश्य इ० पद्मे गते श्री-अथ अनुक्तं इ० । विष्णौ ।
पद्म न० पद्म चरणमर्चति पदं यत् । कसिनेते चतुश्चरणालके
‘पदं चक्षुषी तद् दृष्टं जगतिरिति द्विष्युते, नाभभेदे ।
पदवां स्त्री० । पद्मां जातं यत् । अत्रे० इ० । पदं विधति
यत् । गर्जाराया स्त्री० । [विष्णु अथवायिच अथपिच ।
पद स्त्री० आ० अत्तमक+सेट । पदवाये पदवायि अथवा-
यनस इ० पद-अथवा । (काटाउ) कसलपट्टे । [गवै न०
पद्म लि० पद-क । गजिते, ज्यति, च । पद नन् । पद्येषुच

पन्त्रग ड० पन्त्रघोषव यथा तथा गच्छति, पन्त्रा न गच्छति
वा, गन्-ड । घेर्, पन्त्राकारे च । जाति ह्रीप् । कर्णाम् ।
पन्त्राश्रान् ड० पन्त्राश्रयति व्यग्र-स्तु । गच्छे ।
पन्त्रास्त्री स्त्री यदि नञा नञा नञे-क । चर्मापाङ्कायाम् ।
पन्त्रास्त्री स्त्री वदु नञातेऽनया नञे-इन् पिच्चात् ङीप् ।
चर्मापाङ्कायाम् । [यणम् ।
पन्त्रा स्त्री नदीमरे, पन्त्रा नञ्चक्ष । पन्त्रायामिति ङाक
पन्त्र मतो व्या-प्यात्म० धक्-सेट् । पन्त्रते व्यभिङ ।
पन्त्र-कन्टा स्त्री पन्त्र चोर् कन्टे यङ्गा । चोर्विदायाम्
पन्त्रस् न० पा-वञ्चन् इकारपानादेशे । डुग्गे, लघे च ।
पन्त्रस्य लि० पन्त्रो विकारो यत् । डुग्गविकारे दङ्गादी ।
विङ्गारे ड० । चोर्काकोल्याम्, चर्कडुम्बिकाया, कुटुम्बि-
व्याह स्त्री ङीप् । व्याहवाया स्त्री ङाप् ।
पन्त्रस्थिनी स्त्री पन्त्रयुक्तस्थले भित्ति । पौनौ, नद्या, काको
ल्याम्, चोर्काकोल्या, डुग्गकेत्यां, चोर्निराख्यां, ज्ञात्या,
चोर्न्या, रामौ च ।
पन्त्रोधर ड० पन्त्राणि भारयति छ-चिच् चल्-स्तुत् । केचे,
स्त्रीकान्ते । प्रायः पन्त्रोधरचञ्चनतिरत्र चेद'रित्युक्त'
नारिकेले, कसेरवि, चोर्बकारे च । [मिथ्याद्वयोभयम् ।
पन्त्रोधि० ड० पन्त्राणि धीवन्तेऽन्य पन्त्रयुक्तं भा किं । सञ्चरे पन्त्रो-
पन्त्रोर् ए० पन्त्रो जलं रक्षति रन्ज-ड । रादरे ।
पन्त्रोक्षता स्त्री पन्त्र धर्मावा सदा भाक् । चोर्विदायाम्
पन्त्रोवृत्त न० पन्त्रोवा धर्मावर्णं व्रतम् । हाडपाङ्कायाम् व्रतमरे
पर लि० पु भावे व्यप्, कर्चति व्यप् वा । व्यन्त्रिन् भित्ति इत्यर्थे
चकारे, डूरे, चोर्भापरिच्छन्ते, केचे च चोर्, केवले,
नञ्गाणि च न० । हे नञ्गाणी नैदित्ये परहापर'मिति
श्रुति । यत्नो ड० । १
पर श्रुत न० वृत्तात् परे लि० । प्रवाधिकसंख्यायां, तत्तद्वातिषु च
परं श्रुतम् चकारे च परे दिने लि० । आगामिपरदिशत्
परणिन् दिने । [तत्तद्वात्मितेषु च ।
परः सञ्चक्ष न० सञ्चक्षत् परे लि० । सञ्चक्षधिकसंख्यायां
परकोय लि० परस्वेत्तु च डुक् च । परसंभित्ति । उप
भाविताया स्त्री ।
परच्छन्द ड० ईत् । परेष्ठ्याया परच्छन्दानुवर्तनीयुङ्गङ
परश्च छन्देन छन्दो यत् । परापीने लि० ।
परजात लि० परस्थात्, परच्छन्दकोषयत्ता जात जग ह ।
व्यत्येन जाते, परपयनेन डुष्टे च । [पञ्च ।
परतन्त्र लि० परच्छन्त्र प्रधान अन्त्र । पराधेने परपक्षादगो

परत्व नः परस्य भाग इति । त्रैलोक्यभक्तिसिद्धे पुण्यभेदे, भेदे च परपाकनिवृत्त उ० परार्थं देवतित्याद्यर्थं पाकस्तिष्ठासि हत । 'यद्दीप्तानि समारोप्य पञ्च यथाशक्ति निरुमेत् । पर-पाकनिवृत्तौ चापि'त्युक्ते प्रत्ययसाधारणे ।

परपाकित उ० परस्य पाककाल एव रम्यं तत् । 'प्रत्ययस्यान्त्यस्य तात्पर्यात्परीति । अतः प्राप्तवत्याय परपाककालस्य' इत्युक्ते परपाकावधारणे स्वतन्त्रं प्रवृत्ते ।

परप्रियादृक् क्ति० परस्य प्रियत्वं चाद्यमिति अर्ध-अण् । नित्यमप्राप्तोपजीविति ।

परपुष्ट उ० परया काका पुष्ट इत्य-ङ्ग सर्वनाम्न पुष्टत् । को-क्तिरुक्ते, कोक्तिरुक्तं हि द्विस्वस्फोटनादस्या नोदस्य' काक इतिमपराधार्थं सन्निभे तत्र म्यायिते काकया सन्निभपुष्टा इति इत्यते इति कोकमिति । परभृतादभोग्यत्वं । अक-भावेति वि० । वैश्यायाम् को० ।

परपूर्वा क्ति० पर इतर पूर्वो यस्या । 'प्रति हिताप्रसन्नसहकृतं या निवेते । परमर्षेति वा प्रोक्ते'त्युक्ताया पुष-भूति क्षियात् ।

परभाग उ० भज्यते स्यतेऽनेन भाग उत्कर्षं कर्म० । अथ कोक्तेर्'सर्वपरभागते'ति इयु । भाग उच्यते कर्म० । वेद्योऽति० । परस्य भागे यथे । -[क्षिप् । काके ।

परभृत् उ० पर कोक्तिरित्य' सन्निभपुष्टा निमित्तं, पर-परम् अथ्य० पु-अणि । निमित्ते, लोपे क्लृप्ते च ।

परम वि० पर परत्व भाति भाक् । उत्कृष्टे, सुभागे, आद्ये, प्रत्यये च ।

परमम् अथ्य० पर+भा-ठणि । अतश्चायाम्, लोकार्थं च ।

परमपि उ० परमं त्रुक् कथति गच्छति जानाति वा कथयतीति । 'रूपमि परमं यस्मात् परमपि कृतं' इति निरुक्ते यस्मिन्नेति । कर्म० । अने सुमी । [न्यासिभेदे

परमजस उ० कर्म० । कुटीरकादिषु चतुर्षु वस्त्राणिषु मध्ये परमाणु उ० कर्म० । त्रैलोक्यभेदे प्रविष्यादीनां कृत्या भूतामा हाणुककृपावधारणं कुरुचक्षुः ।

परमात्मन् उ० कर्म० । 'आकाशस्य जगतो यस्मात् सर्वोत्क-रायतीति । परमात्मा परं तन्म तेन वेदे प्रकीर्तित इत्युक्ते परमज्ञापि । [परमात्मस्य ।

परमान्न न० कर्म० । पायसं दुग्धमन्नेन्द्रे देवादिभिरन्यतः परमायुष उ० परमायुर्वेदा इ० । अथनखत्वे ।

परमायुस् न० परमं गेवाधिकं व्यायोजितवत् । अन्त्यादीनां कोतितोक्ते शताब्द'दिवावे । विस्तरस्य दहनप्रधाने

परमेश्वर उ० कर्म० । जगत्प्रादिकारके सृष्टये तिसृन्नेत्रं प्रक्षिपि, चक्रवर्त्तनि दृष्टे च ।

परमेष्ठिन् उ० परमे प्रक्षिपि तिष्ठति लीकते स्म । इति द्वि-पत्यम् । चतुर्मुखे प्रक्षिपि, शायपानमूर्तिभेदे च ।

परम्परा क्ति० परम् अतिशयेन दृष्टान विपत्तिं वा इ-यु-दा अच् । वने, व्यवधाने, सन्तती यविक्षिप्तधारादाम-एव परंपराप्रसंगिति गीता । वने, अतुल्ये च ।

परम्पराक न० परस्य कतिपयेन परा कृष्टा परम्परा तथा चारवा अ बोधिसर्गं यत् यत् कृष्टिगतो वैज्, प्राप्ता परस्य रा हिता अविनाशनकावात् कन्धा भगुसकल बोधो । यथायं पयुङ्गते । 'वा वेद्विहिता हिता निग्रहाक्रि-राकरे । अविशानेन तत्र विद्यादिति मन्त्रैरुत्तमा अवि-कानेन हि प्रागक्षम् । [गते ।

परम्परीय क्ति० परम्पराया धारयागतं च । अविच्छेदनादा-यववत्ति० परस्य वा चारवत् । परार्थने ।

परवत् क्ति० पर परावत्ततात्वेत्यस्य मन्त्रं मन्त्रं च । परार्थने परवत् उ० पर मर्यादति श्रु क्ति० । पर-वे (द्विती) मन्त्र-भेदे । सुय यन्तु उच्यते । परम्परा, अक्षमात्रं च ।

परशुराम उ० परशुधारी राम याक् । जन्मनिने भगवद-तारभेदे येन परशुना वि वृक्षतो भूमिर्नि रक्षिता कता ।

परश्रुत्वाध उ० श्रि-ह ने इति परस्य च प्रयति, परस्य च काठ प्रयति वा ये च । उदारं अक्षमेदे ।

परस्पर क्ति० पर+वोधाया द्वित्वम् उद्दि० च । अन्त्योन्निष्ठं यथायं । स्त्रीतुं यकयोस्तु मार्कंडेयमिहिकायास अथ्य । परस्परं च परस्परमिति सर्वविभक्तौ ।

परस्परपद न० परतो परोद्वेगं प्रदं प्रलब्धं धनं दक्षता । व्याकरणेभ्यो विवादिषु नवच । सतिरित जितच धातो-रुत्तरतिनादिभिर्नवभिर्दे पराभेदेन कल बोधेत ।

परा अथ्य० इ-या । प्रातिपत्ये प्राधान्ये, वर्ये, आभिषेक्ये आगे, विरुद्धे, अभावे गतो, भजे, अनादरे, निरकारे, प्रदी-हृत्तो च । मन्त्राकरोषां 'परा शान्तप्राप्तिनी'त्युक्ते सूनाधारस्ये शब्दभेदे, 'वा परा यथाचरमविगायते' इति दृष्ट्युक्ताया त्रुक्विद्यायाश्च स्त्री० ।

पराक उ० 'तत्तात्त्विकोऽप्रमत्तस्य हादगाच्छमोजनम् । तत परा कोशमे'त्युक्ते हादगाच्छोपगतभाष्ये प्रायदित्त'ये अतमेदे पराक्पुष्पी क्ति० पराक् इत्य यस्या । कषाकर्म ।

पराक्रम उ० परा+क्रमं कर्त्तुं महति । पथे देहपथायम् ।

पराग उ० परागच्छति परा+गम् इ । पुष्टिकाने उपरज्जि

‘सुप्ररागप्ररागतपद्वज्ज’मिति माय । स्त्रीनीयद्रव्ये कुडु-
मधुर्वागौ उपरागे, चन्द्रे च ।

पराङ्मुख नि० पराङ् प्रत्यावृत्त सध यस्य । विद्यते आर-
म्भायात निवृत्तायुक्तये ।

पराच् नि० परा अक्षति अनुष किन् प्रलकृतत्वमिदं दद-
व्यवहारविषये बाह्ये वस्तुनि ।

पराचित नि० परपाचित पुत्र आभो वा आन्विक्त ।
प्रेरेण प्रतिपासिते सध्यग्याने च ।

पराधीन नि० पराधेभव पराङ्मुख । पराधुरी, परकाविते च
पराजय इ० पराङ्जि यच् । पराभवे (हारि) ।

पराधीन नि० पराधि इति भावो समवे शब्दचरपदात् य,
प्रस्ताधीनो वा । परायते । [अचक्ष्मां न०

परान्न नि० प्रस्तामेरावसम । परासोपपत्तिनि । इत० ।

पराभव इ० पराङ्भू यच् । गिरस्तारे, अभिभवे, विनागे च
परामर्श इ० पराङ्मधु यज् । युक्तौ, विनयने, न्यायाद्युक्तौ

न्यायिनिविष्टता पक्षे ज्ञाने च यथा तद्विषयाध्यधनान
यज्जत इत्यादि क्षामम् ।

परायण न० परमयण यावत् । आत्मसाक्षात् उत्तमायने च
इव० । अत्याधुक्ते, यथा धर्मपरायण धर्म आत्मसाक्षात् ।

सत्परे अधोक्ते च नि० ।

परादि अयम् । पूर्वोत्तरे द्वे पूर्वोत्तरापरि परादेश नि० ।

पूर्वोत्तरद्वारे गतलोकोयवत्ये । परोरि । अत्यन्तगम्यो इ०

परास् इ० पराङ्कति पराङ्क लप् । कारभङ्गवले (उष्ण) ।

पराङ् न० अध-अध कर्म० । चरमस्थाना ‘परोपराङ् गणित
महि स्ता इति नैपथम् । कर्म० । प्राङ्मुख आमुषोदिनी
वाङ् । [यत् । अङ्के ‘पराङ्मुखान्तरपे ति रघु ।

पराङ्ग नि० पराङ् चरमस्थानासुपचारत अहलमर्हति
पराङ्मर्श इ० पराङ्गत यज् । परोक्षे विनिमये ।

परावङ् इ० पराङ्गति पराङ्ग यच् । सप्रशामुष्य
परिवहवायोऽहर्हस्ये वायुभेद ।

पराशर इ० आकर्मितरि सुविभेदे ।

पराश्रया स्त्री० परमाश्रयति आन्वि यच् । वन्द्याम
(परमाज्ञा) अचावस्तुनि नि० ।

परासन न० पराङ्गत् लुट । मारय ।

परासु नि० परागता अक्षयो यस्य । मृते ।

परास्तेन्द्रेण इ० परन्तु आकन्दति क्षिनि । चौरै ।

परास्त नि० पराङ् यज् । निरस पराङ्गते च ।

पराह इ० पराङ्गतरमह कर्म० द्रव्य समा० इक्ष्व । परादिने

पराङ् इ० परमज्ञ एकदेविस० दृष्ट समा० अज्ञादेश यावत् ।

दिवसस्य चरमभागे, स्मृत्युक्तपराङ्काल च ।

परि अयम् । पू-इन । सर्वतः अयमेव यज्जने ध्यायी, प्रेष, कश्चित
प्रकार भाग, निरक्षने, पूजायां, भूयसे, उपरमे, गौले,
सन्तोषमायने, अविशये, त्यागे, नियमे च ।

परिकर इ० परिङ्ग यच् । पर्यङ्गे, परिवारे, समारम्भे,
समूहे प्रगाढ़गावयने, विवके, सङ्घारिणि च ।

परिवर्मान् न० । कर्म अस्मारादि, अस्माराद्वा यच् । देहवस्त्रादे,
कुडुवाद्यङ्गोद्गर्तनीयद्रव्ये भूयसे च गणिगानुगुणेषु सङ्घ-
सनव्यवसंयमगुणमभागततिततध्दन्ततत्सद्व्येय अन्वि-
धेषु सङ्घारेषु च । इव० । सेवके नि ।

परिजम् इ० परिङ्ग यज् न इति । जीडावौ, पूज दौ
प्रदविषोक्तवाद्यां य द्य गद्यने च ।

परिक्रिया स्त्री० परिङ्ग क्रिया वचनम् । परिखादिना
उदाहरणेने । [भदे परिचितोपान ।

परिहित इ० अर्जनेन समद्वय सत्पाठित कुत्रय्ये अपति-
परिखा स्त्री० परत ध्यात खन ड । उदाही रिद्वयधर्तना
इध्, विषयविषये गतं यथाया अवाधारस्थाने वेदना-
कारभवौ । [मिन्ने, गते च ।

परिगत नि० परिङ्ग यज् । माले, ज्ञाते, विष्कृते, चरिते,
परिग्रह इ० परिङ्ग यज् । स्त्रीकृते, सैम्यवाङ्गने च कर्मणि

च । भाष्याया, परिजने च । करणे अच् । मूढे, प्रपथे च ।

परिघ इ० परिङ्ग यज् नि० । परिघातान्ते शौकसङ्गरादौ,
शौकसुते सङ्गडे सङ्गरे, मूढे, हावगटे, रघवे विस्तृता
वर्जि कर्मविधितयसे योने च । [पणये च ।

परिषय इ० परिङ्ग यज् । ज्ञातस्य घोन पु येन ज्ञाने, सक्तये,
परिषय्या स्त्री० परिषरङ्गयण । शैवागाम ।

परिषाव्य इ० परिषोयने सक्किवतेऽपौ चि एवत । यशाम्नी ।

परिषावक नि० परिङ्ग यज् । सेवके अये ।

परिच्छेद इ० परिङ्ग यज् च लृट् । उपकरणे कथ्य च
श्चपदाते, सङ्गादिभूयसे, परिवारे च । ‘सिनापरिच्छे-
सास्य’ति रघु ।

परिच्छेद इ० परिङ्ग यज् । विमेषरूपेण दयसाकरणे,
सर्गादिष्वानोये सत्यस्य विच्छेदस्थाने च ।

परिजन इ० परिङ्ग यज् । परिवारे, प्रतिपात्ये चने ।

परिणत नि० परिङ्ग यज् यावत् । परिपके इति गते यत्र-
स्यानार प्राप्ते, तिर्यग्दन्तावगतिनि गय च
परिणय इ० परिङ्ग यज् । निवासे ।

परिणाम इ० परि+नम-ञच् । मन्तेरन्यथाभावे विचार्यते,
अथावहारभेदे च ।

परिणाम इ० परि+नम-ञच् । विचार्यते ।

परिणोत इ० परि+नो-लृच् । विवाहकर्मणि भर्त्सति ।

परितस् अर्थः परि+तसिच् । सर्वत इत्यर्थे चतुर्हि ।

परिताप इ० परितप्यते, काम या भावादी यच् । उ चे,

उपश्रयान्, मोक्षे, भये, कर्म, परकर्मभेदे च । [भारथ्ये च ।

परित्याग न० परि+त्ये ल्युट् । रक्षणे, अनिष्टे प्रवृत्तस्य नि-

परित्याग न० परित्यजेत दातुम् इत्युट् । विनिमये प्रत्या-

नयस्यणेन द्रव्याभ्युददाने ।

परितेजस न० परि+तेज-ल्युट् । अनुशोचने, विचार्यते, क्षम्यते

कर्मभेदेऽनुचिततथ्यानुत्तमे च । शिष्य-गुरु । परितेजसा

यत्न, लाभे च स्त्री० । [रक्षे कामरूपोदयस्येने ।

परिधान न० परिधीयते परि+धा कर्मणि ल्युट् । परिधित-

परिधि इ० परि+धा कि । अन्तर्मुख्यकर्मणो जेपादिष्विति

कर्मणो ज्ञापयानि वेष्टनाकारे मण्डले (छत्र्यवसा) (चन्द्र

समा) यन्निग्रययन्त्रनाथ निष्कामाया यन्निग्रयो मला-

भादे माध्यायान्, मोक्षमण्डलस्य परितो वेष्टनकृतमाने,

परित मार्गे च ।

परिधिस्तु लि० परितो तिष्ठति स्त्री-क । परिधारके,

युद्धादे इतिगो रक्षार्थं परित स्थिते वैय्यादे च ।

परिपन्न न० परिपद्यते व्यवस्थितोनेन पन-यच् । मूलधने

परिपन्नस्य इ० परिपन्नयति दोषास्त्रान् गच्छति ल्युट्

मन्त्रान् बर्जयित्वा मन्त्रति वा कर्तुं मन्त्रादेश्च । शत्रौ ।

परिपन्थि इ० परि+पन्थि-ङि । शत्रौ ।

परिप्राक इ० परि+प्राक् यच् । मैत्र्ये, उत्तमभावे च ।

परिप्राकिमी स्त्री-परिप्राक+अन्त्ये इति । लिङ्गति (तिवोटी)

परिप्राटि(टी) स्त्री० परि+प्रा-लृट् । अनुशोचने, विचार्यमानम्

परिपुष्करा स्त्री० परित पुष्कर पत्रं यस्या । (मोक्षक)

मोक्षसाधनम् । [यजमाने सृष्टाकारे पट्टे ।

परिप्रेत न० परि+प्रेत यच् । मैत्र्योपपत्तौ येनवचन्ये जा-

परिप्रेतव न० परित मैत्र्युपपत्तौ यस्या । मैत्र्योपपत्तौ ।

परिप्लव न० परि+प्लृच् । चक्षुषे आक्षिपे ।

परिप्लव इ० परि+प्लृच् यच् । अपमोक्षे कृत्स्नचरणादिपरिप्लवे

परिभाषा इ० परि+भाष यच् । अनादरे, निरक्षारे

परिभाषण न० परि+भाष-ल्युट् । निन्दया दुष्टवचने व्यासने,

निन्दने च । [मनादयः वचनार्थे विविधसंवायाम् ।

परिभाषा स्त्री० परि+भाष यत् । कचित्तत्त्वसाधनम् व्यववर्धि-

परिभूत लि० परि+भूत क । निरक्षरे, अनादरे च ।

परिभूतलि लि० परिभूतो मण्डलम् । वस्तुवाक्ये ।

परिमल इ० परि+मल-ञच् । कुटुम्बवन्मादिभेदे, मर्त्यो

हन्ते तुगन्तो, परित सम्बन्धे च । 'सतः परिमल' इत्युदयन

परिमाण न० परिमीयतेऽनेन परि+मा ल्युट् । [माप] तत्राह्वन

प्रत्यादिभिर्द्वयस्य परिच्छेदे । [विपरिमाणे च ।

परिमित लि० परि+मित क । हतपरिम ले, युक्ते, यथा-

परि(रो)रम्भ इ० परि+रम्भ यच् । सम्भूत वा दीर्घ । आसिद्धने

परिवत्सर इ० परवत्सरमवसानार्थे वत्सरभेदे ।

परिवर्जन न० परिवर्ज्यते तुभिरनेन इति णिच् ल्युट् ।

मार्ग्ये । वज्र-भावे-ल्युट् । ग्राते ।

परि(रो)वर्त्त इ० परि+वर्त्त भावे यच् । वा दीर्घ । विनिमये ।

याधारे यच् । युगान्ते कावे, पन्थविच्छेदे अथायादी च कर्त्त-

रि णिच् । कर्मकारणे । भावे ल्युट् । परिवर्त्तन विनिमये ।

परिवह इ० परि+वह-ञच् । समवायुमभ्याप्तिनि वायुभेदे ।

परि(रो)वाह इ० परि+वह-ञच् वा दीर्घ । अपमर्ते 'तुरो

जल परीवार' इति वत ।

परिवादिनी स्त्री० परितो वदति अष्टाक्षरमिव भदति वद-

यिनि । समतलीयुक्तायां, मीथायाम् अपवादकर्मणि स्त्रियाश्च

परि(रो)वाप इ० परि+वप यच् । वा दीर्घ । वपने । वप-

णिच्-यच् । तुच्छने । ल्युट् । परिधीयमानम् ।

परिवापित लि० परि+वप वा-वा णिच् क । उपकृते ।

परि(रो)वार इ० परितिवर्तेऽसौ चनेन वा परि+व वज्र वा

दीर्घ । परितने कुटुम्बादे, खड्गभेदे, (साम्) परिपादे च ।

परि(रो)वाह इ० परि+वह यच् । वा दीर्घ । [मोक्षसाध

परित समसाज्जलवायुश्चलन ए तदा तम् ।

परिविक्त लि० परिविद्यतेऽसौ कर्मणि क । अनुशोचने

विवाहकाले कर्मभेदे अनेन । तत्राह्वन मण्डले स्त्री० । अनेन-

नूतनसाधनेऽष्टाक्षरकल्प दोष परिवर्त्तन इति

इति तस्य परिवर्त्तनकर्मणम् ।

परिविक्ति इ० परिविद्यते परिनेदान यदनेन इत्यनेन, री,

परि+विद कर्मणि लिप् । [माप] तत्राह्वन

परिवह लि० परि+वह क । यधिमे प्रती ।

परिवेत्त इ० परि+वेद लृच् । अनेन नूतन साधनपरि

वेदकर्मणि यत्नेन आहारि ।

परिवेत्तन न० परि+वेत्तयित्वा सचित्तकालं वेदन विराह लाभो

वा । उद्ये, कर्मभेदे, अतदाभ्याधाने च अनिष्टस्य निराकरणे,

अभ्याधानकर्मणो च दुष्टदहनने अस्त्रो दोषे ।

परिवेदनी स्त्री० परिविद्यते यथा परि+विद् कर्णे ल्युट्
डोष् । यामूढा परिवेदनदीप्ती भवति तस्या द्वियाध्,
'परिवेत्ता परिविति यथा च परिविद्यते । अर्थे ते भक्त
यानि दाहयानकपक्षमा' इति मत्त ।

परिवेश ५० परि+विश व्याप्ति भावे घञ् । 'वेत्ते, वेधादि
मपराज्यायमाने चन्द्रार्कमण्डलस्य वेदभाकारे ।' यातायै
मण्डलोभूता सूर्याय वेदमयी कृता । माताया व्योम्न
इत्यने परिवेशस्तु च खल्वे' इत्युक्ते मण्डले यदायै ।

परिवेषण न० परि+विष-णिच् लुट् । भोजनार्थमवादे
भाजनपत्राणि दाते ।

परिव्याध ५० परि+व्याध-कर्मिण् ण । अत्युपतप्ते ।

परिव्राज् ५० परि+व्रज क्तिप् णि० । सर्वत्रगोषि परिव्रज्य
आश्रमान्तरगमिषि अस्वाश्रमिषि यतो ।

परिव्राज(क) ५० परिव्रज्य सर्वत्रगोषि व्रजति मन-वञ्
लुक् वा । व्रजगोषमिषि यतो । [पतिपादके चत्वे ।

परिशिष्ट न० परि+श्रिप् क्त अवयवे अवयवे अच् । अवयवित्यय
परिश्रम ५० परि+श्रम वञ् न इडि । व्यायामे लेश
कारणे व्यायायि ।

परिश्रय ५० परि+श्रि-आधारे अच् । समायाम् ।

परिपद स्त्री० परित दीदृक्लाम् रुद क्तिप् । समायाम्, धर्मोप
देशप्रसिद्धितचमुदाये च । [भास्करे परिवर्त्ते च ।

परिपद ५० परित दीदृक्लाम् रुद अच् । अतश्चदे

परिपद्वल वि० परिपद+अन्त्ये वञ् । समायदे ।

परिव्य(क्त)न्ट वि० परिव्यदाते पर्यन्ते परि+व्यन्ट वञ् वा ।

परम् । परित्पदे । क्त । परिव्यव्यय वा वत्ते परिव्यव्यय ।

परिव्याह ५० परि+व्याह वञ् छट् च । वृष्ये विद्यायामवस्थाने
पुष्यान्तरख वर्ज्यादी, क्लृप्ताश्च । [नादिसंस्कारे च ।

परिव्यक्त वि० परि+क्त क्त छट् च । भूयते वेचिते, कृतवाक्यं

परिव्यक्त ५० परि+व्यक्त क्त । व्याभिज्ञाने ।

परितसर ५० परि+सृ अच् । नदीनगरपर्यन्तादे स्त्रीपक्षाने,
सद्यो, विधाने च । [जातु गमने च ।

परितर्ग ५० परित सृज्यते सृज-अच् । परितोवेगेने वञ्

परितर्ग्या स्त्री० परि सृ यत् । सर्वतो गमने ।

परितस्तु ५० परि+स्तु-अच् । सप्तमाह चत्वे उच्य-

पञ्चादे रचयामिदे परिव्याह, परिवर्त्ते च ।

परि(तो)स्तु स्त्री० परितस्तुति शाकादिना निर्गन्ति च क्तिप्

वा दीर्घ । मदिराशम् । क्त । परितस्तुत्यय । [मगदरे च

परि(तो)हार ५० परि+हृ अच् वा दीर्घ । क्षान्ते, शोभायकारणे,

परि(री)हास ५० परि+हृ-अच् वा दीर्घ । खेलौ ।

परीक्षक वि० प्रमाणेन परीक्षते परि+क्ष् अच् । प्रमाणे
प्रत्याखेन विषयनिर्णयके ।

परीक्ष्य न० परि+क्ष्-ल्युट् । प्रमाणेन वस्तुनिर्णय ।

परीक्षा स्त्री० परि+क्ष् अच् । उदाहृतत्वाकोषने प्रमाणेन

वस्तुनिर्णयके, सत्युक्ते उदाहृतत्वाकोषने उदादिप्रमाणे च

परीष्टि स्त्री० परि+ष्टि क्तिप् । अन्वेषणादाम्, परिचर्याय च

परीक्षार ५० परि+क्ष् अच् । सर्वतोभ्रमे ।

परितु अन्व० पूर्वक्किन् वत्ते लट् परधानादेश्च । गतवत्पर

परितु वि० परितु क्त । गतवत्परमे परितु ।

परितु न० पृष्ठम् । निरुत्तरवत् । भोषोनिष्ठ्याम् ५० ।

चितवत्ते, गतरे च वि० ।

परितु न० पृष्ठम् । चत्वे, (गट्) परितु च ।

परितु वि० परा+रञ् क्त । चत्वे । [क्तिप् वा । यत्ते ।

परितराज(ज्) ५० इतः टच चत्वा, परितेपु राजते राज अच्

परितराजि अन्व० परकिन्नह्मि नि० । परदिशे इत्यर्थे ।

परितराज् अन्व० परकिन्नह्मि यत्+रञ् अच् । परदिने । [गति ।

परितराज स्त्री० परितराजते इत्युक्ते चत्वे । वञ्चप्रसाराय

परितराजि वि० परितराजते इत्युक्ते चत्वे । चत्वे ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

परितराज अन्व० परितराज अच् । परितराजि ।

करीरे । [कषि गजहातयाभ्रसम्भ्रव इति प्रविष्टिः ।
 पर्णाशन उ० पर्णाणि चक्षुःश्रुतिं श्रम-स्यु । मेघे तस्य पन्नमलण
 पर्णासि(हि) उ० पर्णाणि अस्मिन् अस्-अस् इन् वा । तलस्याम्
 पर्णिन् उ० पर्य+अस्+अस् इति । ह्ये । भागपर्याणी-सीए ।
 पर्हि अपाननायुक्रियाया आ-आस्+अस्+अस् इति । पर्हि अपर्हि
 पर्णि गतौ आ-पर+अस्+अस् इति । पर्णि अपर्णि ।
 पर्म न० घृ ष । नदे, ननहये, ससवाहनवाधने योगदी ।
 पर्मट उ० पर्य+अट । (अतपापडा) सुपमेदे, सहादिप्रचलेते
 (पापर) स्याते प्रिष्टमेदे, सौराष्ट्रमल्लिकायाम्, उचरहेम-
 भवे तुगनिहये च स्त्री० गौरा० डीम् ।
 पर्मे गतौ आ-पर+अस्+अस् इति । पर्मे अपर्मे ।
 पर्यङ्क उ० परितोऽङ्कम् प्रा० । सहायाम्, योगपङ्के 'पर्यङ्क-
 पन्निभविपुशितभुजगासेपे'त्यादि कृष्णकटिकम् ।
 पर्यङ्कापादिका स्त्री० पर्यङ्क एव प्रादा यस्याः सहाय-
 कम् । कोटिमिष्याम् ।
 पर्यङ्कवन्ध उ० पर्यङ्कस्य योगपङ्कस्य बन्ध बन्ध-वन् । योग
 मङ्गलादिना प्रवृत्ताहुतवृत्तवन्धे 'पर्यङ्कवन्धे निष्ठ'
 विभेति कुमार । लुट् । अत्रैव न० ।
 पर्य्यटन न० परितोऽटनम् । उत पुनश्चमेघे ।
 पर्य्युत्तयोग उ० परितोऽहवोत भय । दूषणं निज्ञासा
 धाम् एतेनास्मिन् पर्य्युत्तयोगव्यापकाय इति दायभाग ।
 पर्य्यन्त उ० परितोऽन्तं बीजम् । आनवगदे जेपयोगायाम्
 पर्य्यन्तम् स्त्री० पर्य्यन्तस्य जेपयोगाया नू । आनादे
 जेपयोगायाः परितरे ।
 पर्य्यय उ० परितस्तस्य शालनी ककमयोदाम् चय इय-
 अय । शालनीककमयोदाम् परितोऽयम् आनादे ।
 पर्य्ययस्या स्त्री० परितोऽयम् आनादे । विरोधे, प्रतिपक्षवादे
 च । लुट् । हतेव न० । तस्य तत्कर्त्तरि नि० ।
 पर्य्यस्या नि० परितोऽयम् आनादे । विरोधे, प्रतिपक्षवादे च ।
 पर्य्याया न० परितोऽयम् आनादे । आनवगदे जेपयोगे
 (जिन्) इय-लुट् । पर्य्ययस्य च ।
 पर्य्याप्त न० परितोऽयम् आनादे । यमेदे, लप्ते, वाच्ये, नि-
 वारणे, योगपले च । कर्त्तरि क्त । सम्ये, प्राप्ते च नि० ।
 पर्य्याप्ति स्त्री० परितोऽयम् आनादे । मरणादितो निवारणे,
 प्रकाशे, प्राप्ते, सम्येन प्रज्ञे, न्यायमत्तविद्ये अद्यतन
 प्रज्ञानपदायां सर्वत्र सम्बन्धस्य सम्बन्धमेदे च ।
 पर्य्याय उ० परितोऽयम् आनादे । अतस्ते, प्रपारे, अतस्ते,
 निष्पत्ते, द्रव्यसम्बन्धे, समानोपपत्ते इत्ये च ।

पर्यायशब्दान न० पर्यायेषु श्लेषेण प्रयत्नम् । यन्निष्ठमनानि
 श्लेषेण प्रयत्ने ।
 पर्य्यद्वयन न० पर्य्यद्वयने उद्दिष्टे कर्त्तरि लुट् । अने
 पर्य्यद्वय नि० परितोऽयम् आनादे । निवारिते फलप्रत्यय-
 श्रव्यता भेदावकन्या निविष्टमाने 'यथा रात्रौ च' इ-
 न इत्येति निष्पत्तिरिति रात्रौ चोऽने न फलम वा प्रयत्न-
 इति रात्रि पर्य्यद्वयम् उद्दिष्टमात्रस्यायम् आनादे ।
 पर्य्यदास उ० परितोऽयम् आनादे । निवारणे फलप्रत्यय-
 श्रव्यता भेदावकन्या चोऽने 'यथा रात्रौ च' इत्येति नि-
 षेधे प्रयत्नता । पर्य्यदास इति श्लेषेण यत्रोत्तरपदेन नञ्
 लुप्तकषणे निषेधे च निवारणस्य इत्येति प्राप्ते ।
 पर्य्यपित नि० परितस्तस्य लुप्तकषणे उद्दिष्टम् इति ।
 (वाचि) यावदाकाशे पक्षे, 'यावदाकाशे गतरे' इति
 पर्य्यपितस्य इति ।
 पर्य्यपथा स्त्री० परितस्तस्य पथा पथोऽयम् । तत्रादिपथा-
 पदावपरीचायाम्, अन्वेष्टयायाम् ।
 पर्य्यप्राप्ति आ-पर+अस्+अस् इति । पर्य्यप्राप्ति ।
 पर्य्यत उ० पर्य्यतः पर्य्यतः आनादे । कलस्य त वा । गिरी
 मुपदे, दागपे कलिते पर्य्यतकारे युगादिमैदृशते, तुम-
 भेदे 'नाल विजयतु प्रययौ दत्त पर्य्यतस्य स्यात् इति मैदृ-
 शस्यमेदे (पावदा) इत्ये, शर्ममेदे च ।
 पर्य्यतमे स्त्री० इत्ये । निरिक्तस्याम् ।
 पर्य्यतवासिनी स्त्री० पर्य्यतः वसति वस विनि । आनादे-
 आनादे, यावत्प्राप्ति ।
 पर्य्यतीय उ० पर्य्यते भव च । (पादादीनां) जातिमेदे 'प्रवर्तते' इ-
 त्येति लुट् । पर्य्यतानामने नि० ।
 पर्य्यन्त न० घृ वनि । उद्दिष्टे, अन्वेष्टे (पाठ) तद्यप्येव प्रकारे,
 अन्विष्टे इत्येति 'अन्विष्टे' इत्येति च यथापत्त्या च पूर्णि-
 मा । अन्विष्टेति रात्रौ च । अन्विष्टेति रात्रौ च ।
 पर्य्यन्तः पक्षः कालमेदे च । [नो इय
 पर्य्ययोनि उ० पर्य्ययौ निविष्टेति इत्येति । इत्येति-
 पर्य्ययौ पर्य्ययौ रोहिते इत्येति । दाहिने । (गिरद्वय-
 पर्य्यवल्ली स्त्री० पर्य्ययानां यन्विष्टेति । आनादे इत्येति ।
 पर्य्यवल्ली उ० पर्य्ययौ निविष्टेति । पर्य्ययौ (पर्य्ययानां) यन्विष्टेति ।
 (वाच) अन्विष्टेति रात्रौ च । अन्विष्टेति रात्रौ च ।
 पर्य्यका स्त्री० पर्य्ययौ यावत् प्रययते इति । पर्य्ययौ
 इत्येति तस्य पर्य्ययौ इत्येति दाहयतम् । पर्य्ययौ ।
 पर्य्यये इत्येति आनादे । पर्य्यये । पर्य्यये ।

पर्यट्ट स्त्री० छप कटि । धर्मायाम् भर्मापदेकपञ्चिहृतसमाजे च । ततः अस्मिन् वलच् । समागदे जि० ।

पल गती भ्रा०पर०भक्त०सेट् जेला० । पलति व्यपलौत् ।

पल रश्मि शुरा०उभ०भक्त०सेट् । पलवति ते व्यपोपलत् ।

पल न० पल-द्यु । मासे, आसिधे, कर्षचतुसपरिमाणे, मास्त्रीय

तोषकचतुष्टये नौदिकसाष्टरत्नविभाषकाधिकतोषकमित

परिमाणे, पटिगुर्वधरोऽारक्षयोम्बे दृष्यपटिभागे विना

डिक्राये कावे च । पलावे (तृकृपाये) पु० । [(राज)

पल्लगण्ड पु० पलं मायं गच्छति गच्छति करोति । सेपनकदे

पल्लगुण्ड पु० पलं मातृद्विष्ट कपति द्विषति च । राक्षसे,

कण्ठगुल्मी च । राज्ञायां, छात्रायां, गुण्ठी, गोशुरे,

महाप्राणया, पलाये, मलिकायां स्त्री०टाप ।

पलल न० पल कण्ड । बाधे, पडे, तिलपुष्पे च । पलं चाति

ला-क । राक्षसे पु० ।

पलागु पु० पलं मातृद्विष्ट कपति च । (पैदाज) कर्मदे

पलायु कवकानि केति भव । [मायस्थानमन्त्रे ।

पलायन भ०परा भय लुट् रक्ष च । भवादना स्थानत्यागे-

पलायन पु०न० पल कालम् । मल्लगुणे भान्यकाये (माडा)

(पैदाज) [हि गल हडि ।

पलायदीहट्ट पु० पलाय दीहट्ट वल । आसिधे पलायनेने

पलाय न०पल-गती पुनरे क पलं चतनमनुते, पलं विवोगिनां

मातृमिश्राति मोपकलादा अद्य अल । [कर्मान्तराते

पले 'नरपलायपलायन' मिति माध । पर्येषवर्षात्

परिहर्षे पु० । तद्वति जि० । छात्रायां, जगभेदे च

स्त्री० गौ० बीच ।

पलायन पु० पलं मातृमिश्राति श्रुत् । पलायन पलायने च

पलायपर्याय स्त्री० पलायनसेव पर्येषला । अथगमायाम्

पलायिन् पु० पलायन कर्मस्य रति । छले । [भिन्नं गति च

प्रक्षिप्ती स्त्री० पलित+टीप जि० । हवायां वीथिति, वातग-

पलित न०पल-भावे क्त । केवादी परया सातायां जेतयायाम्,

मासादेर्लिपरेतमावे च । कर्त्तरि क्त । छडे । क्षिप्य

प्रथिता । वीथिति तु प्रथितोद्युजम् ।

पल्यट्ट पु० परिमर्शोऽह रक्ष च । गत्यायाम् । (चलट्ट)

पल्ययन न०परि रक्ष-प्लुट् रक्ष न । घोटकृष्णभाभेदे (जिन्)

पल्युन टेरने पुनो च अद-पुरा०भ०भक्त०सेट् । पल्युन

यति ते अपपल्युजम् । [वर्गं ते अपपल्युजम् च

पल्युन चने प्रविशन्तरणे च वा पु०उभ०भक्त०सेट् । पल्युन

पल गौ भ्रा०पर०भक्त०सेट् । पलित अथजोति ।

पल्ल पु० पल्ल-अच् । स्तूचकुन्दले हृति धा दादिस्थापन

स्थाने (पालुद) (मराठ)

पल्लव पु० पल्यते सभ्य०किप् पल, लयते ल-अप् कर्म० । अति

नये पल्लविस्तारे, 'लवोऽपि पल्लवे' इति गेषम् । तद्वत्-

मासायां विस्तारे, पले, वातजकरागे, पल्य, वायने च ।

पल्लवट्ट पु० पल्लवप्रधान पु० । अथोक्तसे ।

पल्लवित जि०पल्लवं नतनपल्ल विस्तारो वा जात अथ तार०

इतच् । पल्लवयुक्ते, विस्तारयुक्ते च 'द्विमन्त्रितं पल्लवितम्

विभक्तमिति नैषधम् ।

पल्लि(स्त्री) स्त्री०पल्ल इन् वाचीप् । पुत्रपति, पत्न्याम्, गेहे च ।

पल्लिपुष्पायनेमाचल्यस्थ अच् । पल्लिगोशिकायाम् स्त्री० डीप्

पल्लिका स्त्री० पल्लिगं मूत्रे कायति के क । पल्लिगोशिकायाम्

पल्लव पु०न० पल-वल । मूत्रे करि (डोवा) 'च पल्लवजलेऽ

पुने'ति भागिनोविज्ञात [कर्त्तरि क्त । गौरी ।

पव पु०पू अच् । वाय्वदे गोधने, वडवीकरणे च व्यापार ।

पवण पु० पू-युच् । वाय्वदे गोधने, वडवीकरणे च व्यापार,

कर्त्तरि क्त । वाते । वाये व्युट् । गोधने न० । करणे

व्युट् । अवे न० । व्यापरे व्युट् । व्यामरदादिपाक-

स्थाने । (पोयार) । 'धनोरिपववैप' इत्युद्धट्ट ।

पवनव्याधि पु० पवनजनिनां व्याधिर्यस्य मातृ० । पवने,

पवनम् पवनव्याधिरिति माध । कर्म० । वाय्वदे पु० ।

पवनमात्र उद्धट्ट० । इत्यति, भीम, वल्ली च 'वायोऽस्मिन्'ति

श्रुतेस्तस्य वायुजातमातृद्व्युत्तमम् । पवनसुतादयोऽप्येव ।

पवनमात्र पु० पवनचक्राति अथ अच् । सर्वे, वायुमन्त्र जि० ।

पुच् । पवनशरीरस्य ।

पवसान पु० पू-मानच् । वायी ।

पवि पु० पू-इन् । पवने ।

पवित जि० पू-क्त । पविने, पवने च म रणे न० ।

पवित स्त्री०न० पू-रत्न । वयादाधे, कृपे 'पवितानि वैन्द

वीति मकुन्ध । तापे, लक्ष, वरणे, वरणे, वरणे-

करणे, यत्रोपवीते, वज्रि, वने, 'अन्तर्गमिति साधं कौञ्ज

दिदकभेज च । आदेशमात्रं विज्ञेयं पवित मने कर्म' ।

चलुक्ते पुनश्च न० । मतादिना पुडे जि० । तिगहरे,

पुनजोपचले च पु० । तस्य, इतिप्रायां मदीभेदे च कर्म०

पवितक पु० पविन+स्योपे क्तु । अत्रये, पडम्बरे, पुडे,

दमनहर्षे च ।

पविनारीपण न० पविनस्य वजीरोतस्य विन्दरे मूरोप-
दानं अथ । 'वायव्यपुलकदायां वजीरोदेने वजीरोतस्य

दानरूपे उत्तमम् । पवित्रारोहणमप्यत्र ।

पशु(प) वामे आ० उभ० चक्र० सेट् । पशु(प)ति ते अप-
मी(मी)त् यषामी(मी)त् अपमि(मि)त् ।

पशु(प) स्त्री०, गती, अतुपसमांतं वन्दे, वामे च अट्० चु० उभ०
चक्र० सेट् । पशु(प)ति ते अपपशु(प)त् त ।

पशु(प) वन्दे पुरा० उभ० चक्र० सेट् । पशु(प)ति ते अमीपशु(प)त

पशु पु० सर्वमविशेषेण पशुति इग-ञ्ज पश्यादेशः । अथादौ
लोपवक्ष्यामि इति जन्तुभेदे, देवे च । दर्शयार्थेऽप्ययम् ।

पशुपति पु० पशूनां सर्वान् समदर्शनां देवानां पतिः । महादेवे

पशुराज इ० पशूनां राजा टप्पना० किंछे । आधातककसे

पशुहरितकी स्त्री० पशूनां हरीतकीव हितकारितात् ।

पश्यात् अयम् अपरं प्रपश्यामि मोक्षमर्थे याति पद्यादेशः ।

प्रपश्यात् सर्वं तदपरमन्त्रस्यार्थे, चरने, अधिकारे च ।

पश्यात्ताप पु० पश्यात् चरमनाथः । अतुयमे ततस्तु कर्मवी

हृत्पित्ततपिदा अहोगोमे ।

पश्यात् पु० अपरमं पद्यादेशः । अथार्थे अपरभागे, पश्यात्तत्र

मभिः शरपतकमया' इति शकुन्तला ।

पश्विम् वि० पश्यात् भवः द्विवक् । मेवमेवे । प्रतीत्यात्मनाचल

चन्द्रिकायां दिशि स्त्री० । [चौरभेदे

पशुगोचर पु० पशूनामनादयः चरति कू-अप् पशुक् इतः ।

पशुन्ती स्त्री० दृढ-गठ-छीप् । परादिभट्टचतुष्टयमध्ये

गठभेदे पिलरो वृद्धनिधाने ।

पश्याच्चर पु० पशुदेवः कर्मस्त्री तलेनाचारः । तस्मिन्ने

वैदिकभागानुसारिणि आचारे । अथवा सोत अपवित

पशु वामे, पश्ये च आ० उभ० चक्र० सेट् । पशति ते अपसीत्-

पशु नामने चु० उभ० चक्र० सेट् इति । पश्यति ते अपपश्य-त्

पशुव्य पु० अशुभादिहोमजातिभेदे, 'यथा जपकास्त्रोना-

पारदाः पशुवामने' इति भट्टः । [यति ।

या राने आ० अट्० अक० अतिट् । पिरति व्यापान् । पिबू पाय-

शमूढमस्य पांशुषे' इति वृत्तिः ।

पांसुन वि० पशु-स्यु इ० । दूषके ।

पातं पु० पव भावे चञ् । पचने, कौटमे, कौटनेन निष्पादने

निष्पत्तौ, परिष्कारे च आधारे चञ् । स्थान्यादौ, देचने,

राश्यादिभ्यो, भवे च । पिरति कर्त्तं पा-क । पिरौ वि०

स्त्रियां पाका ।

पाकल्लप्पु पु० कचपाके लप्पु । (पानीयाभ्यां) हृत्भेदे ।

पाकल्लप्पुमल इ० पाके परिष्कारे लप्पु कर्त्तं यत् । (पानी

व्यामवा) हृत्भेदे । [वि० ।

पाकल्लप्पुपाकयते जन-ट । काचल्लप्पु । पाकजातमांसे

पाकयज्ञ इ० पाकसाधो यज्ञः । चरमाकसाधे ह्योह्यगारौ

कर्मणि । [तिजयमे

पाकशस्त्रेण न० पाकं पश्यामन् शस्त्रेण रज्जुवति रज्जुव विष्-स्युट् ।

पाकिल न० पाकं लाति ला-कं । कुटीरधी (इट्) । बहौ,

वागौ च पु० । कर्त्तव्यार स्त्री० गौ-छीट् । [लोचय

पाकशाला स्त्री० इतः० पाकस्थाने । पाकशालास्थानाद

पाकशालान इ० पाकं तन्नामाशुतं शास्त्रि माह-स्यु । इत् ।

पाकिम् वि० पाकेन निर्वृतम् इत्यन् । पाकनिमित्तं । [पु० ।

पाक्य न० पच-प्यत् इत्यन् । पितृवये पांसुतवये च । वसतः

पात्तिक वि० वसतः प्रागः टक् । वसतः प्रागे, प्राशप्राशि

वभाववतिपये' अतएवमे दत्तकृते नियमे, 'निद्रम

पात्तिके वती' इति भीमार्था ।

पाचक इ० पचति पच-स्युट् । बह्वी । पाचकर्त्तरि भूरादौ,

भुक्तावनारकोषधौ च वि० । पित्तार्थे भातभेदे न० ।

पाचन न० पच-पिबू स्युट् । पिशादिहोमनादये पौष्टकोत्ते

कायभेदे, मासवित्तं च । पच-पिबू-कर्त्तरि स्यु । बह्वी,

अचरये, एतेरये च पु० इतिश्या स्त्री० छीट् ।

पांसुल्लप्पु इ० पशुजने दैह्यभेदे भवः कम् । हिंस्ययस्ते 'पच

जन्ते' इत्येते' इति गोता । [छीट् पाशवी ।

पाटी स्त्री० पट-विच् इन् ङीष् । धाराया-व्यक्तगणनाया
 मोक्षवाच्यदौ (वाला) इति स्थाते ण्ये च । चिरखे च
 पाट ३ पट घञ् । अक्षरापाठकारणे सूत्रसंख्यवर्णपूर्वको-
 पाठक ३० पठति पाठयति वा ण्यम् । अथेतर्हि, अध्यापके च
 पाठशाला स्त्री० इत० । पाठमन्दिरे ।
 पाठा स्त्री० पठ-कर्म ष घञ् टाप् । विद्वज्ज्याम् (काचनादि)
 पाठिन् ३० पठ-णिनि । चित्पठये । पाठके त्रि० ।
 पाठीन ३० पाठिं एह नमयति नम इ दीर्घ । शुम्भुतुहणे
 मत्स्यभेदे च (बोयाच) 'पाठीन रोहितायाद्यानि' इति मत्तु
 पठ-रत्नम् । पाठके त्रि० । पण्यवीच्या, कृद् च स्त्री० ।
 पाणि ३० पण-कृष् आयाभय । कर्, कृत्विके एवे च (कुवेछाडा)
 दाक्षिण्यकृती स्त्री० दाक्षिण्यकृतीरे जङ्गा ङीष् । मायायाम्
 पाणिग्रहण न० पाणिर्गृह्यतेन पण-आधारे ण्युट ।
 निग्राहे । 'पाणिपङ्कजस्वार चरणांस्तुपदिशत' इति
 मत्तु । पाणिरीडनादयोऽप्यम् ।
 पाणिष ३० पाणिं हन्ति, पाणिना वा हन्ति भादयति हन टक्
 कृतम् । पाणिताडके, पाणिना कट्टादिनादके च ।
 पाणिनि ३० पणन पण ततः अण्यवे इति तदध्वजम्
 अण् तस्य छान् इज् । अशाध्यायीयाकरणादिकारके
 दाक्षिण्ये भाषादरीयपात्रभवे सनिभेदे ।
 पाणिनीय त्रि० पाणिना मोक्षम्, तस्मैदम् वा क् । पाणि
 निना तते कृताध्यायीकणादौ व्याकरणादौ ।
 पाणिभुज् ३० पाणिरिव भुज्यते मोक्षत भुज कोटने क्तिप् ।
 उद्ध्वरहणे, पाणिना मुञ्चते भुज क्तिप् । हस्तेन भयके त्रि०
 पाणिवाद् ३० पाणि, पाणिना वा कट्टादिनां वादयति वद-
 णिन् ण्यप् यच् वा । कृत्ताडके, हस्तेन कट्टादिना
 दौ च । स्तुत् । पाणिवादकोऽप्यम् ।
 पाणिसर्गा स्त्री० पाणिना वृण्वतेऽर्वा वृज-ण्वात् । रज्ज्वी
 पाण्डुर ३० पङि-वर दीर्घ । मयकटके, जेतवर्णे च । गह्वति
 त्रि० । कुन्दप्रभे, गैरिके च न० । शुभे सुधिरिपादे ।
 पाण्डव ३० पाण्डोरपत्यम् यण । चन्द्रवस्त्रस्य रूपमेदस्य तेजजे
 पाण्डु ३० पङि कृ नि० दीर्घ । चन्द्रस्थले, यजमणे जेतवर्णे, जेतकी
 धूलिधर्मिणे पीतवर्णादि वर्णभेदे च । तद्वति त्रि० नागभेदे,
 जेतहस्तिनि, रोगभेदे, घटोदहणे च ३० । मायपण्या स्त्री०
 पाण्डु कण्टक ३० पाण्डुवर्णां कण्टकानि यस्य । अपायागे
 पाण्डु कण्डल ३० कर्म० । जेतवर्णेनागरे । कण्ठज इव,
 पाण्डु राज० । प्रहरभेदे । विषकम्बजपादौ रणे ।
 पाण्डु कम्बजिन् ३० पाण्डु कम्बज-कम्बवे इति । पाण्डु

पाण्डुतृप् ३० कर्म० । धवहणे । { कृत्तिनि, जेतवर्णे च ।
 पाण्डुहृत् ३० नाग इव पाण्डु राज० । पुद्गागटके, जेत-
 पाण्डुफल ३० पाण्डुनि कलान्यस्य । पटोले । चिर्मया स्त्री०
 पाण्डुर ३० पाण्डुवर्णोऽस्यानि २ । जेतपीतमिश्रिते वर्णे ।
 पङि-वर ट० इति । जेतवर्णे च । गह्वति त्रि० कान्-
 वासे रोगे, विमरोगे च न० । मायपण्या स्त्री० टाप् ।
 पाण्डु, रज्जु ३० पाण्डुरज्जुस्य यज्ज । (पाठराज्ञा) याके
 पाण्डु, रज्जु ३० कर्म० । कुटजहणे (कुडधी) ।
 पाण्डु, राज ३० पाण्डु राजो वर्णो यस्य । दम्भकहणे ।
 पाण्डुकोमरा स्त्री० पाण्डुनि लोभानोवाङ्मनि सति यस्या
 च । मायपण्याम् । जेतवर्णवति त्रि० ।
 पात ३० पत-वच् पतने । पा-त् । पतिते त्रि० । पत ण् ।
 ज्योतिषोक्ते क्षान्तिशाम्यक्षमादौ राज्ञ्ये पद्मभेदे ।
 पातक न० पातयति ज्योति नमयति पत-विच्-स्तुत् । पातित्य-
 क्षमादौ वापे, पातजनने पाणिषभादौ च ।
 पातक्षल न० पतक्षलिना मोक्षस् यच् । पाणिनिस्त्रयपार्श्व-
 व्याख्यानरूपे 'अथ पतक्षलम् सन' कित्तादिके महाभागे,
 'अथ योगाहमासव' कित्तादिके-योगशास्त्रे च ।
 पाताल न० पत-याकञ् । धरायाकलस्य भुवने, ज्योतिषोक्ते
 जन्मावृत्तये स्थाने च ।
 पातालनिवास ३० नि-वच-आधारे वच् । पाताव निवासो
 यस्य । दैत्ये पातालनिवासोऽप्यम् ।
 पातुक त्रि० पत उकञ् पतनशीले । प्रगते, जलकृत्तिनि च ३०
 पात न० स्त्री० पाति रक्षमाधेय, विवस्मनेन वा पा-इन् त्रिदां
 ङीष् । जलावाधारे भोजनयोग्ये यस्मै, विद्यादिभुक्ते
 दानयोग्ये ब्राह्मणे 'ब्राह्मण पातपाङ्क' इति वृत्ति शसिय
 क्षुशादौ, वीरहयस्यधर्तृनि जलाधारस्थाने, पात्रे
 श्मिनेने नायकादौ च न० ।
 पातोय त्रि० पाते यक्षपाते योग्य त् । यक्षस्थे । नार्ध
 क । योग्ये, 'विम पातोयतामिद्यादि' इति वृत्ति ।
 पातिसमित त्रि० पाते भोजनवासादानकामे एव समित
 वज्रत । भोजनादयत्न अतुरस्थिते कात्यादौ । (च
 पाय न० पीयतेऽद च । जवे। पति रवति च । अग्नौ, छये
 पायस् न० पति रवति, पीयते वा पा-पाने, रवणे वा यच्
 मुञ् च । जवे, कसे च यत्नभोजने हि देकरदा ।
 पायेय त्रि० पायि ह्विं टक् । पय भोजनोत्पत्ते द्रव्ये ।
 पाट् ३० पट विच् क्तिप् । चरणे पादे । { इषादेऽर्धे च ।
 पाट् ३० पटयत पटयतेनेन कटये घञ् । चरणे, चरण्ये,

पादकटन उ० पादस कृत्र इव । नूरे ।

पादकच्छ उ० पादमिततधायमित क्षच्छ याक० । 'उप-
वासेन चैतेन पादकच्छउदाहृत' इत्युक्ते व्रतभेदे ।

पादग्रहण न० पादयो मरण यत् । पादग्रहणपूर्वके
ग्रन्थभेदे 'अथ पादग्रहणं गच्छन्नाग्निवादनं भित्तिं ननु ।

पादचारिन् उ० पादेन चरति चरन्निनि इत० । पदाती ।
पद्मा गन्तरि वि० ।

पादताण न० पादौ लायेते येन तै-करणे स्फुट् । पादकायाम्
पादप उ० पादेन मूलेन विवृतिं चित्तं जलम् पा-क्त । हले ।

पाद पाति रक्षति पाक् । पादपीठे । (गच्छा)

पादप्रहृष्ट स्त्री० पादं रोहति हृष्ट-क । हृष्टायाम् । (यत्-
पादपीठं न० इत० । पादस्थापकाद्ये । 'चिंहायनं तस्य स-

पादपीठमिति भट्टि । पादकाया स्त्री० टाप् ।

पादमूल न० इत० । करणस्याधोभागे ।

पादरोक्त उ० पादेन मूलेन रोहति हृष्ट-क । हृष्टेये ।

पादवस्त्रमीक न० पादस्य वस्त्रमीकम् । स्त्रीप्रदोषे (गोष्ठ)

पादविक्रि वि० पदवीं धावति कृत् । पदविके पदिधावके ।

पादविरजस् स्त्री० पादौ विरजसौ वृत्तिभूतौ यस्या ।

५० । पादकामाम् । (प्रेषा) दानादौ ।

पादशस्त्रम् अथवा पादं पादं ददाति करोति वा यत् । (प्रेषा-
पादशस्त्रे उ० पादाकारं 'श्रेष्ठ । शस्त्रमप्यर्चते ।

पादस्फोट उ० । पादौ स्फोटयति कृत् । रोगभेदे ।

पादप्रम न० इत० । करणप्रभागे प्रभेदे ।

पादप्रहृष्ट न० पादस्य हृष्टदन्तिव । नूरे ।

पादात्त न० पदातीनां समूह कृत् । संयुक्तपदाये पादाभ्या

सहाति गच्छति कृत् । पदातो वेत्ये । पादातिपादातिकोऽप्यस्य

पादुका स्त्री० पदं पिण्ड-ज तत् 'साधे वन् ह्रस्व' । चर्कये

पादाच्छादने पदं (जुता) । कनभावे पादूरयत् ।

पादुकाकार उ० पादुका करोति कृत् कृत् उभ० । चर्ककारे

पादुकापादुकाकारादयोऽप्यस्य ।

पादु-न० पादस्य पादप्रमाणमात्रं शास्त्रं यत् । पादप्रमाणान्तरे

जले । अथ स्त्रीत्वेन स्त्रोत्रमपि । 'पादा पादा इत्यादि

माध्यादितम्भ । (पाधारे स्फुट् । पादभाजने ।

पानि न० पा स्फुट् । द्रव्यस्य गलाच्च हवीचने, रसपे च

पानमोडी स्त्री० पानार्थं मोडी सभा । (चक्र) पानार्थं पत्राणाम्

पानभाजन न० पीयतेऽस्मिन् वा स्फुट कर्त्त० । वाजपाने

पायपाकादयोऽप्यस्य ।

पानीय न० पीयत यत् वा-यनीयत् । अथ । अतमे-रति

तव्ये च वि० ।

[[पाना] कुम्भात् ।

पानीयष्टञ उ० पानीयष्टे जलोपरि जायते जन इ ।

पानीयफल न० इत० । (साधना) जननम् फलमेवे ।

पानीयमूलक न० पानीये मूलं यस्य कृत् । गोमराज्याम् ।

पानीयशाखिका स्त्री० पीयतेऽस्याम् आधारे जनीयर् तादृशी

पानीयवितरणार्थं वा वा यावत् खातिं कृत् । प्रपातान्

(जलप्रवहने) ।

पानीयायलक न० कर्म० । (पानिआलका) दृष्टभेदे ।

पात्र्य उ० पन्थानं गच्छति पयितुं चण्ड पन्थादेव । पथिने ।

पाप न० पाति रक्षति आत्मानमच्छाद् पा-व्यपादने व ।

नक्षत्रेणो डरहते, तदाथने हिंसादौ, ज्योतिर्विरोधे डरहते

नक्षत्रविग्रहवतिपु पापेय । [पापनाशके वि० ।

पापज्ञ उ० पापं कृति कृत् । त्रिते तस्य हिंसायेन पापनाशकत्वम् ।

पापचैली स्त्री० पुन पुन पयति पा-वह-कृत् पापवोवायुक्त

कीरयति ईर-कृत् रक्ष । (आकाशगदि) सादाशताशाम्

पापप्रपुष्प उ० पापामृक् प्रपुष्प उदपाकार । तन्मोक्षे वाग

कुचिष्य पापामृके ध्येये नराकारे प्रदाये ।

पापगमनी स्त्री० पापं ग्रस्यतेऽनया शमं विष्-करणे स्फुट् ।

छिप् । यथोदये ।

पापात्मन् उ० पापयुक्त आत्मा अथ कर्त्त० यत् । पापान्ति

जीये 'पापात्मा पापसम्भव' इति पुटाप् ।

पापम्न उ० आश्रोति आश्रोति आश्रयं भवितुं नि० । प्राप्ते ।

पासन् न० वा भवितुं । विचर्चिकाया (छाप पाचडा) स्त्रीमपि

भवन्नात् डीप् । बाधायक ।

पासम्न उ० पासं कृति कृत् कृत् । गच्छते । कटुकां स्त्री० वीट् ।

पासन् वि० पागाचक्षस्य अपचने न । पापदोगपति ।

पासर वि० पाति क्षिप् वा ज्योतिर्मन् व निवर्तनेऽनेन कृत् ।

मूले, नीले, खले च । [डाप् । पुष्ट्याम् ।

पासरीद्वारा स्त्री० पासरीद्वारा उद्वृ-ज्यस्य कक्षादिवा

पासारि उ० इत० । गच्छन् तत्वेने रि पासरीद्वारा ।

पासस उ० पयति उन्नेयकृत यत् । परचाये । पद हम्भ

स्निग्ध वि० पायसं दधिपक्वमिति कृति । चन्ते च ।

पासु उ० पा-उल् । अपावनायध्याने ।

पाथ्य न० पीयतेऽनेन वा पथ्य वि० प रम । मरिमावे ।

पानीय न० । निन्दनीय वि० । [उपपात न ।

पार कर्त्तव्यमात्रो नद० पु० उप० घट० घेत् । पारयति ते

पार न० पारये कृत् पार पार तीरे पु पन् रा । मरीचकेन

पारवयः । परलोकाय हितं यज्ज क्लृप्त्वा । परलोकाहितवाचने कर्मणि । [गन्तारि, रेपगादिणि च ।

पारग वि० पारं गच्छति गम्यते । कर्मवशाद्विकर्षेण, परपार पारणं न० पार-स्युर् । व्रतान्मोजने । कुच । तत्रैव स्त्री० ।

‘नव पारथा सा’ इति रघु । ४ शिष्यः स्युः । मेघे पु० । पारतन्त्र्य न० परतन्त्रस्य भावः । यज्ज । पराधीनत्वे ‘पारतन्त्र्यं रिपे कृतं’ इति सीमांशः । [कर्मणि परलोकावने च

पारत्रिक वि० परत्वं भवं, हितं वा ढक् । परलोकाहितकारके प्रारब्धत्वं पु० पु०-विच तन्तु, पु० चक्षुः वा । भातन्त्रे (पार) पारं ददाति ढा-क् । पारदाविनि वि० । [गामिणि ।

पारदारिक पु० परस्व दाराय गच्छति ढक् । वयं परस्त्री पारदार्यं पु० परस्व दारा एव दारा वयस्य भावः यज्ज ।

परदारगतने ‘पारदार्यं पारिविश्वं मिश्रुपपातकवर्णने कृति पारमार्थिक वि० परमाद्यं दारलोकाधिकभक्त्याय हितं ढक् ।

परकार्येपायभूते श्रेयसाधने कर्मणि । पारम्यार्थं न० परम्यार्थेन साधये यज्ज । कुशादिपरम्यरत्नाम् ‘पारम्यार्थकमागते’ इति कृति ।

पारम्यार्थपदेय्य पु० पारम्यार्थेन विमोदिपरम्यरत्ना उपदेयं न तु शास्त्राकारादिप्राप्तम् । ऐतिह्यो ‘यथा दृष्टं वदे यथा’ इत्यादिरुपदिष्टाते एव सर्वं, न तु तत्र यथा विनयित् प्रथमते । [जगन्नाम्नादौ, कृति कर्मणि

पारलौकिक वि० परलोकाय किंनृक् द्विपदसिद्धिः । परलोके, पारश्व पु० ‘विषादं अहमन्यायां यं पारश्वं उच्यते । च

पारद्वेषे परमपराय पारश्वं कृतं’ इति नृत्वे लज्जायां पारश्वं मातृप्रेमोत्साहिते निषादस्यैव सहीर्षव्यं परलोकाय, नोक्ते च । परपुत्र-पदवर्णनं । परपुत्रमन्त्रिणि वि०

पारपुत्र पु० परपुत्रः परपुत्रस्य भावः । परपुत्रा युद्ध-रिति । ढक् । पारपुत्रिणोपपत्तयः ।

पारसीक पु० ईरान्देशे तर्ह्यस्यो जने न०-प० । ‘पारसीकान्ता जेतु’ इति रघु । तर्ह्यस्यो खोदके पु० (पारसीकः) पारसीक्येय वि० परदेशिया वाचक ढा-क् ढा-द्विपदसिद्धिः । पारमे परमिया उते । [नत (पायरा)

पारापत पु० पारापतपतति मेघपात्ता-पत-यज्ज । पारा पारापा-पा-रा न० परपरापराकृत्यं यज्ज पारापतः । पारि ह० । तद्वदे । पारापरापतौपुत्रवर्णने ।

पारायण न० पर उदाहृत्ययते, जगत्त एव सा । वाक्ये, पयसा वासायने तन्तुः च । [पादे-पयसवाक्ये

पारायणित वि० पारायणपरायणभावनेयति ढक् । पारा

पारावत पु० पर जीवमवति प्रागेपदेयेन यज्ज ढा-क् परान्तु उदाहृत्यं उदाहृत्ययति । कपोते (पायरा)

पारावतपदी स्त्री० पारावतस्यैव पारी वस्या ङीप् पदादेशः । काकजङ्घायाम् । [मतायाम्

पारावतादि पु० पारावतस्याङ्गि रिव मूलमन्त्रः । ज्योतिष्मती पारावारीण वि० पारवशास्त्रं गच्छति यज्ज । तद्वदेव विनि, वरुणपारणे च । पारापारीणोपपत्तयः ।

पाराशर पु० पाराशरस्यापत्यं मिताश्रयः । वेदव्यासे । तेन मोक्षमिषयः । पाराशरीकं भिक्षुसूत्रम् । तत्तन्मृती स्त्री०

पीप् । ‘कौली पाराशरी कृति’ इति कृति । पाराशरिन् पु० पाराशरे मोक्षं विमुक्त्यर्थमभ्येतयामाश्रय रणि । विमुक्ते सर्वकर्मोत्साहिनि सहाविनि ।

पाराशर्य्य पु० पाराशरस्यापत्यं यज्ज दित्यात् यज्ज । वेदव्यासे । यज्ज ह० । पाराशरिण्यज्ज ।

पारिकाष्ठिन् पु० पारवशासि इति पारि मनुष्यान् तन्ना-कृति रिति । मोक्षवतपारिवि वाचयमे लभ्यते ।

पारिजात पु० पारवशासि पारी वनमृत्तय जातं जगत्त । देवतर्ह्ये । छाये कतु । यत्तैव ।

पारिषाथ्य वि० परिषयकावे लभ्यं यज्ज । विषादकावे लभ्यं भवे । ‘पाठ पारिषाथ्यं विदो विमर्शरति’ इति पारिषीरिन् पु० दृष्टान्ति विमर्शं विनि पारी रन्मृत्तय गम-न्या० वा । निवे, जगत्तर्ह्ये च ।

पारिपत्यिक पु० परिपत्यं कृति ढक् पत्यादेशः । पारि पारिषा(वा)त पु० विमर्शपर्यवसिद्धि-कात्तर्ह्येयस्य विम-वर्णने । साये कतु । तत्रैव ।

पारिषाथिक् पु० परिषाथं कृत्वा तत्र वरति वा ढक् । सूत्रपारम्यं पारिषाथे वदे, ‘मदी विद्वन्मो वावि पारिष-किं वर वेति सा० १५० ।

पारिष्व न० परिष्व-यज्ज पारिष्वे । वरुणे, व्यासे च पारिष्वका पु० पारिष्वो भूषणपदस्य मन्त्राद्यम् (पाठदाभाद्यम्) छन्दे परिमन्त्राय कायति वि०-ज । देवदारुदे, निमृष्टे च पु० । कुशोपमो न० ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषाथ्य पु० पारिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषाथ्य न० परिषाथं रोगवयस्यव हितः यज्ज । कुश-वयो । परिष्व प्रतिभूयो पार यज्ज । प्रतिभूयने ‘वाचित मन्त्रायाम्’ इति कृति ।

पारिषा ड० पिपुर्ति दु-विनिघातो तं गति शो-क । (पञ्चाग
पिडल) स्याते हवे ।

पारिषद् वि० परिषद् भवः तिष्ठति वा ज्ञान् । श्वायस्य
भवे । वज्र । पारिषदोऽयम् । [यजुः] वचने, कटके ।
पारिहार्य ड० परिहितेऽस्मै यति-ह-कर्णाय वज्रं खातं
पारीण वि० पारं गच्छति पार-जम् । पारगे, कर्णवसा-
प्रकारे । [यजुः] हवे, प्रविशितो व

पार्थ ड० प्रथाया अपत्यम् यत् । प्रथायते, युधिष्ठिरादौ,
पार्थिव ड० प्रथिव्या दैवतः जम् । राजनि । प्रथिव्याविकारः
कटं वा जम् । भूमिभवे वि० शीवायां स्त्री० वरप्रभवे न०
पार्थिव वि० प्रथिवी पूर्णं भारी भवः जम् । पूर्णं पार्थिवे
न पारदः पार्थिवदेरीवर्त' इति नैवमन् यन्मेषि दन्ता-
वसादी निहितम् यत् । भ्रमरुके वाडभेदे न० । प्र-वनिम्
मघावाच । कर्मभेदे ड० ।

पार्थिव ड० प्रभवे भवः जम् । (श्रीकानिन) निव्यभेदे, प्रभु
जातनाले वि० । यजुःक्यां, गोपाकपूतिकायां, ओदन्यां,
वीर-वृद्धाविकाराय, सुदृष्टापात्रभेदाय, भावकां, दुर्गा-
वाह स्त्री०-डीम् ।

पार्थिवीमन्त्र ड० ६० । कासिकेये, पार्थिवीमन्त्रादयोऽयम् ।
पार्थिवेय न० पर्वते भवे कः । कौशेरीयने । क्यूयमर्षकडे ड०
पार्थिव ड० व्यय-जम् । धातोः प्र च । कथाधोभागे, लोभे, चले,
धुरे च । पार्थिवं पार्थिव्यं वज्रं पार्थिवम् । पार्थिवभूते न०
पार्थिवपरिवर्त्तन न० पार्थिव परिवर्त्तनम् । यत्पार्थिव-स्थाप-
यित्वा शक्तिं तत्पार्थिवोर्ध्वत्रयने (सागमोश) पार्थिव
पराङ्मुख । उग्रस कटे-भादपुत्रकदादयः कर्मये पार्थ-
परिवर्त्तनायै जलभेदे च ।

पार्थिव्यास्त्रि न० कर्म । (पात्र) प्रतीकपार्थिव्यते कलि,
पार्थिव ड० पर्वदि भवकाय स्त्रियो वा जम् । श्वायस्य । यजुः
पार्थिव्याय ।

पार्थिव्य ड० श्री० प्र-वि नि० इति । पारदयस्य शुभकस्या-
भोगाते । (गोकार्ति) हवे, सैकटवे, जितेःपात्राव ड० ।
पार्थिव्य प्राङ् ड० पार्थिव्य प्रथमे स्थिति पद्य । विप्रथायं
जिगमिषोः पदार्थप्रपार्थिव्य प्रथमे प्रथो ।

पात्र द्रव्ये शुभ-म-मै । पात्रतति ते ज्योतिषवत् न
पात्र वि० पात्रवति पात्र-जम् । रत्ने पात्रदीपयित्वा न
पात्रे दग्धोत्थिभेदे' इति श्रुतिः ।

पात्रक ड० पात्रवति पात्र द्यम् । यत्रदस्ये, विप्रवाच्ये च ।
पात्रक ड० पात्रं जम् कलि हन टम् । ज्ञानायै यत्रजलभेदे

पात्रक ड० पात्र-धन्य० हिम् पात्रा ज्ञानायै वाड-पञ्च । (पात्र)
पात्रभेदे स्त्रीयमपि डीम् । श्वायस्य । कुन्दुवृक्षे स्त्री० गौ-
डीम् । कर्मणि यत् पात्रकस्यायम् ।

पात्राग्र न० पत्रार्थं पत्रनक्षत्र तत्पात्रम् । तत्रपमे । तदर्थे-
क्षत्र । हरिद्वर्ण ड० गदधि, पत्राग्रसेदम् जम् । पत्राग्र
संविनि च वि० । 'प्राग्रणस्य पात्राग्रोद' इति श्रुतिः
पात्रि(वी) पात्र-इत् वा डीम् । कोषे, मृत्तौ, यन्त्रात्, सेतौ,
प्राग्रभागे, प्रथमार्थे, मोदे च । सायै जम् । कोषे, मृत्तौ च
पात्रिन्ट ड० पात्रं ददाति दा-क प्र० दम् । उन्मुक्तये ।
प्राग्रभागायां स्त्री० गौरा० डीम् ।

पात्रक ड० पुत्राति प्र-पुत्रम् । वङ्गौ, वैद्युताम्नौ च ।
पात्रिक ड० पात्रक-यपत्रार्थे इम् । कासिकेये व हि वि-
वीर्यात् वङ्गौ विहितकाज्ज इति उपायम् ।

पात्रन ड० पात्रवति प्र-वि-पुत्रम् । ज्ञाने, ध्याने, विदुषे,
श्रोतधृष्टाये च । गोमये, प्राग्रविते, जलकृशाभे कर्मवि,
च न० । पात्रतेऽनया प्युट् डीम् । गङ्गायां, हरीतक्य
वृक्षस्याय स्त्री० । प्रविजलायै वि० ।

पात्र ड० पत्रते श्रुतिऽनेन धम-पञ्च । जगद्विद्वद्भाविनये
रज्जुभेदे (काद) रज्जुकात्रे च । वेगाडुगर्तं पात्रः संघर्षः ।
दया लोचयामः । कर्णाय यतः गोभार्थः । दया कर्त-
पात्रः प्रोमनकर्ण इत्यर्थः । ज्ञायादिभ्यः पात्रम् । यत्र
जलकृशाभ इत्यादि ।

पात्रक ड० पत्र-पुत्रम् । वृत्तक्रीडाकारने मुष्टिकादी (पात्रा) ।
पात्रपात्रि ड० पात्रा पात्रो दस्य । पत्रके पात्रकालादी
यत् पात्र-इति । पात्रोक्तयम् ।

पात्रुपत ड० पत्रवर्तितं, डीयम् हेतवा वा जम् । वज्रके ।
व्रतभेदे, कलभेदे च न० । वज्रके वि० । [विप्रवर्त्तनं
पात्रुपात्र्य न० पत्रम् पात्रवति कल्पत्तम् भाव' तत्त जम् ।

पात्राग्र्य वि० पत्राग्र भवः जम् । पत्रिदेयमने ।
पात्रा श्री० पात्रार्थं वज्रकः दत्त । पात्रगमने ।

पात्रा(व)ण्ट ड० पात्रि रसति इतिभ्यः पा-विन् वा डी-
धर्मकं पत्रवति निष्कनं करोति, चरुयति वा । 'पात्र-
नाड्यं ज्योतिषम् पात्रवदे न विद्यते' (प)त्रवृत्तिजि न०
यस्यान् पात्राग्र्यवृत्तेन केनिना' इत्युक्ते वेदाग्रपात्रार्थे

पात्रपिण्ड ड० पात्रेद्वर्धने वज्रक इति वज्रक-इति । पात्रे
पात्राग्र ड० विप्रदि विप्र-पुत्रं ज्ञानम् । ज्ञाने कल्याणे
डीम् । (पात्रपात्रा) दद्यात्पात्रपात्रम् ।

पात्राग्रपात्रक ड० पात्रार्थं पात्रवति व जम् । १० इति

कारेऽस्मै न न० । [कन् । विष्णुसमन्वये ।
 पिण्डक ३० पिण्ड इह कावति कै-क । पिण्डाली, खाँये
 पिण्डकान्त ३० पिण्डाकार कान्त । पिण्डाली ।
 पिण्डखर्जूर ३० की० पिण्डाखर्जूर । पनान्पलाते हवे
 पिण्डमुष्ण न० पिण्ड उहते शुष्मम् । अयोकशुष्मे, जवायुषे,
 मलशुष्मे, तगरुषे च ।
 पिण्डमुष्णक ३० पिण्डं शुष्णिव कावति कै क । वाकावृणाजे ।
 पिण्डफला स्त्री० पिण्डमिष फलं यस्या । कटुतव्याम्
 पिण्डसुखा स्त्री० पिण्डा संखला सुखा । तगरुणादाम् ।
 पिण्डमूल न० पिण्डमिष मूलमस्य । गर्भरे (गालर) ।
 पिण्डभोजक ३० पिण्डाकार भोजं यस्य कम् । कर्षकारहवे
 पिण्डाभ ३० पिण्ड संघात इवाभाति अयम् । पिङ्गे ।
 पिण्डाभ न० आभस्येऽं अण् आभ पिण्डमिषाभम् ।
 स्रज्जातकरकायाम् ।
 पिण्डायस न० पिण्ड उहतेमय अयं शुभा० । शीतलायस्ये ।
 पिण्डार ३० पिण्ड सघातमकरोति अ-यस्य । विकृतमहवे,
 लपणके, गोपे च । [कन् । शुद्ध्याह । खाँये कन् आभेव ।
 पिण्डालु ३० पिण्डाकार बालु । (गोलयाम्) कान्तभेदे,
 पिण्ड(एली)(पिङ्गा) स्त्री० पिङ्ग-एल् वा जीप् खाँये कन्
 वा । सर्वपाशसङ्गताभारे रघवकर्मणे स्यान्ने रघुनाभौ,
 • पीटे, जातुनोऽथ स्ये संघमगदये च । —
 पिण्डित वि० पिण्ड-क । संघने, पनीमूने, युषिते च ।
 गरुटे ३० । [गोष्ठ्यायाम् (गोष्ठक) ।
 पिण्डितता स्त्री० पिण्ड पिण्डाकारं फलमप्यस्या इत्यम् ।
 पिण्डीतक ३० पिण्डौ अस्मिन् फलमुपाकारा नकति अतः
 कतोति तत्र हासि कम् । मदनहवे, तगरे च । [इहे
 पिण्डीतगर ३० पिण्डा सहासिपेनोपासकितकार । तगर
 पिण्डोपम ३० पिण्डा उपमलित इत्यमर । अयोक्तहवे ।
 पिण्डीर ३० पिण्ड पिण्डाकारं फलमोरवति देह-अयम् ।
 • हासिमहवे । भोरने ति० ।
 पिण्डोन्मूर ३० पिण्डा भोजने एह कान्तमन्मूर । नेहे-
 नईनि, बुद्धादयमर्थे । [ज्योतिष्मोक्तयाम् ।
 पिण्डा स्त्री० प्रयते मूयते रोगहममेन यत् ३० इत्यम् ।
 पिण्डाक ३० न० पय-अनकारे व्याकन् वि० निहवस्ये (घन)
 बुद्धिनि, बाहोने च । पिङ्गे ३० स्त्री० को ते कोट् ।
 पितामह ३० पिता पिता पितामहाह । पितृ विपदि,
 (पत्न्यविपत्तयोपत्त) तपस्या स्त्री० कोट् ।
 पितृ ३० पाति रक्षति वा त्वम् वि० । नयने । वात्रा हवीनी

पितृश्रेय । आलापितौ द्वि० । [पितृ ।
 पितृकानन न० इत० । ब्रह्मणे । पितृनमिषाङ्गादयो-
 पितृतीर्थे न० इत० । गवायाम् तर्ज्यन्वहुष्योर्मिधभागे च ।
 पितृपति ३० इत० । वसे । पित्राजाद्योऽप्यस्य ।
 पितृमन्त्र, स्त्री० पितृषा मन्त्ररिषावदानस्योक्तयाम् ।
 अथरवस्याकाशे, पितृमांस्त्रि च ।
 पितृमित्र ३० इत० । अङ्गात्राजे ।
 पितृभोजन ३० पितृभिर्भुजते कर्मणि ऋट् । आने, चादे
 तद्वाच्य मयस्याम् । भावे वच् इत० । पितृभक्षणे ।
 पितृयज्ञ ३० इत० पितृदेवेन यज्ञ । पितृतर्पणे । 'पितृयज्ञ
 तर्पणं'मिति वतु ।
 पितृयाय ३० पितृनिर्वायतेनेन करणे ऋट् प्रत्ये दयम् ।
 धूपादिबहिर्गते स्तूते अग्निर्भग्नमर्थे वदिनेदे । [इहृदभिधने
 पितृलोक ३० इत० । चन्द्रोक्तस्योपरिस्थे लोकभेदे विवरण
 पितृमन्त्र ३० इत० । 'पितृ पितृ सप्त उता पितृमांस्त्रि' -
 अथ उता । पितृमांस्त्रि उताय विवेकाय विवरणम्
 इत्युक्ते पितृ विष्णुस्युपमादिम् । [मोर्तद ।
 पितृव्य ३० पितृमांसा विष्णु-अयम् । जेहे कतिने वा पितृ-
 पितृव्य(च)स् स्त्री० इत० । वा वतम् । पितृभग्न्याम् ।
 पितृव्यस्त्रीय ३० स्त्री० पितृः लपणमस्य च । पितृमह इमे
 पितृसन्निभ ३० पिता यदिमा मयसता दस्य । त्रितुल्ये ।
 पिता नयपिती-ता तादेय अक्षेप नवी । देहस्ये भावभेदे
 पितामही स्त्री० पितृ कनि कन-इत् स्त्रीम् । उन्मयाम् ।
 पितृद्राविन् ३० पिता द्रावति पुन-अयम् चिनि । अथर-
 कायोरे । [तोषदिमस्या स्त्री० ।
 पिताम न० पितृ काति वा क । ताकादिपति भावभेदे ।
 पितारि ३० इत० । चपटे (वेतपादक) आकाशं, वरी च ।
 पितृ वि० पितृ, इह, दिवं वा पितृन आननं वा दत्त ।
 पितृव्यभानि । पितृतीर्थे तर्ज्यन्वहुष्योर्मिधभागे,
 मयुनि, मयानकमे च । पितृमित्रे भावे ३० । अथारवस्या
 तिनी स्त्री० । [वि० ।
 पितृन् ३० पतृ मन्-यत् । यदपि । पतनेत्यादि
 पिधान न० अग्निभा-अयुत् अक्षेपः । हाहरे, उदहने च ।
 पितृन् वि० कनि-मन्-इत् अक्षेपे । वरिष्ठित वरादौ ।
 पिताक ३० न० आग्नि वा आकन् वि० । त्रिभुजित, उन्-
 काये, पायुर्गते च ।
 पिताकिम् ३० पितामहा-अयुत् इनि । तकारे ।
 पितास्य स्त्री० आग्निमहा अ-अयम् च । चने-कारेण ।

[illegible]

पी घाने दि० श्याम० श्रवित् । पीवते श्रवते । एष निर्वप ।
 पीठ पु० न० पीवते घितते वा च न घातक विट० क हा ट०
 दीर्घ । (पेहे) आसनमेदे प्रतिभासाधने च ।
 पीठसर्पि जि० पीठेन चर्चित कृप० चिनि । अग्ने ।
 पीठ भवे विनोदने च पु० उभ० भक्त० वेत् । पीठवति० त अग्नि
 पीठ० त अग्निचिह्न० न ।
 पीठन न० पीठ० कृत् । परादुष्टस्यमादिनाभिभवे, हनु-
 ममादिषा आत्ममेवे, दु मोत्यादने च ।
 पीठा की० पीठ० च । अघाता, दु ने च ।
 पीठित मि० पीठ० क । चर्चिते, चर्चिते, दु चिते च ।
 पीत न० घात । घाने, कृतिगते च । कृतिग्राह्ये ३० ।
 चर्चिते च । घानचर्चिते, पीतचर्चिते च जि० ।
 पीतक न० पीठ० चर्चिते च । पु० पु०, कृतिगते च । -- अग्नि-
 रवि घनघाते, घितते, चर्चिते श्लोकाकर्षे, चित्ताकर्षे,
 आर्षाकर्षे, पीतगते च पु० । अघातमात्रे चर्चिते न०
 पीतकटली की० चर्चिते । चर्चितकट्याम् (चर्चितकट्या) ।
 पीतकट्ट न० पीठ चर्चिते दश (मज्जे) (गजर) ।
 पीतकाक्षर न० कृचित् वेत् चर्चिते पीतं चर्चितं यकात् १०० ।
 कृत्तिग्राह्यं पीतं चर्चितं कृत्तुमे, घितते च ।
 पीतकाष्ठ न० चर्चिते । पीतचर्चिते पीतागुह्ये ।
 पीतशेया की० चर्चिते । पीतप्रसक्तं पीतशेयात् ।
 पीततपस्व पु० पीतचर्चिते १०० । (अग्नि) आत्ममेदे ।
 पीतचर्चिते की० टाट ।
 पीतगोषा की० चर्चिते चर्चिते चर्चिते । पीतचर्चिते चर्चिते च ।
 पीतदाह न० चर्चिते । चर्चिते, चर्चिते, कृत्तुमे १० ।
 पीतदु १० चर्चिते । चर्चिते, चर्चिते, चर्चिते च ।
 पीतन न० पीतं चर्चिते चर्चिते चर्चिते । पु० पु०, कृत्तुमे,
 पीतदाह च । चर्चिते, चर्चिते च १० । चर्चिते च ।
 आगातके (आगातके) १० ।

पीतराग न० पीतो रागो वर्णो वस्य । किङ्गल्के, विष्के च ।
 कर्म० पीतवर्णं पु० पु० १० वदति वि० । [विरदयोधन ।
 पीतवासस पु० पीतं वासो वस्य । पीतवस्त्रं पीतवस्त्रं पीतं-
 पीतबीजा स्त्री० पीतं बीजं वस्य । [मेघिकायाम् । पीतवर्ण-
 बीजवृक्षे वि० । [(पियासाले)]
 पीतशाल पु० पीतं फलं भवति वाति अणु । चमनहवे ।
 पीतसार न० पीतं सारं वस्य । पीतवर्णं चन्दिकाते, हरि-
 चन्दने च । सलयेजे, मोमेठम यो, यं मोठहवे, तरके,
 बीजके च पु० । ततः कन् । निष्पे अशोठहवे च पु० ।
 पीतसातक पु० जले, स्वाधे कम् । [मेघासात] मियावहवे ।
 पीताङ्ग पु० पीतमङ्गस्य । श्लोभासमेदे । [(पियासाले)]
 पीति वि० पु० याति च । कल-तिष्ठ च्छादेयं चति मोठके ।
 या-भावे तिष्ठ । भाने, भाने, गुण्डायाह । [(पियासाले)]
 पीतिका स्त्री० पीतमिति पीत+पिक्-पुन । हरित्याम्,
 हार हरिद्रायाम्, सल्यय्याम् । [(पियासाले)]
 पीतिन् स्त्री० पीतमनेन दद्यादित्यादिभि । पीठके ।
 पीन वि० पीन-क संवसारवर्ग । खूबे, हवे, हम्पके च ।
 पीनस पु० पीनं पीनतां स्तति बोधे । भागिकारोगमदे
 कर्कषा स्त्री० डोह । [(पियासाले)]
 पीनोद्गी स्त्री० पीतमधीऽस्याः डोहः कर्मकादेशा । पीठो
 पीय पीथने पी+पठ० सक० सेट् । पीयति अघोषीत् ।
 पीयूष न० पीय-जम् । देवातां चैवभेदे व्याहृते । दुग्धं च ।
 मयस्कृतायाः गोः व्याघ्रसारवर्गः पुनर्न तव मेघमयमि
 पील रोषे भा० पठ० सक० सेट् । पीयति अघोषीत् ।
 पीलु पु० पीन-च । पठ० सक०, पीयुषाकः पिठरपाकः इति
 चैवेपिकभेदः । मजे, अर्धसिखरे, तंशकाटे, वसि, लम्बी,
 बीह्वेपेपयाने गृहल्लेहने, कुपने च ।
 पीलुनी स्त्री० पील-उन गी० डोह । मूत्रोयाम् ।
 पीलवत्त पु० पीलुमुक्तं लक्षितं वत्तं वस्य । पीरहा
 मतायाम् । [(पियासाले)]
 पीलवर्षा स्त्री० पीलुमलितानि वर्षाण्यस्य डोह । पुन-
 पीव स्त्री० पीव० पर० यक० सेट् । पीयति येषोरीत् ।
 पीयन् वि० पी-कति । पीयते, वतति च । वागो पु० ।
 पीयन् वि० पी-पर० । स्तुति । कित्तो डोह । अश्वम्यापि,
 गताय्यापि स्त्री० डोह । मर्यादां गति, मत्तस्यतां, भाक-
 पय्यापि स्त्री० डोह ।
 पुंदि न० पुनः । पुनरिच्छे पठ० भेदे । पुनरव निष्ठमस्य
 च । व्याकरणोक्तिं संस्कारविशेषं पुनरिच्छे पु० ।

पुंयनी स्त्री० पुंयो मर्त्यः सकायात् भवति पुरुषानरं
 भवति अथ गौरा० डोह । अथकां क्रियायाम् ।
 पुंयं भवे पु० उभ० सक० सेट् । पुंययति ति यउ० मत्ति । [च
 पुंयवन न० पुमान् स्तुयतेनेन स्तु-त्यत् । गर्भसंस्कारभेदे, दुग्धे
 पुंयं पु० पुंयोभावाद्युक्तं वा । पुंयचिह्ने अत्रभेदे, तकायं
 मुक्तं, पुनरुक्तं व्याकरणोक्ते गृह्यतसी संस्कारविशेषाविति च ।
 पुंयस्य (य) पु० पुन कृतिवं भवति कन-गतो अथ पु० भा. यत् ।
 चयडावे । अयमेति वि० ।
 पुंय पु० पुनर्न स्तति, स्तु-क । बोधमूत्रे, पुन्यवे च ।
 पुन्य पु० पुमान् गौः कर्म पुंयं मतां । हवे, अयतोवयी च ।
 पुनरप्यस्य पुनरापयति । यथा । पुनरापयः पुनः पुनरापयः
 इति उपनिषत्संभाषणाय नरयार्थे । [(पियासाले)]
 पुंय मताये अय० यक० सेट् । पुंयति यउ० स्तुति । राय-
 पुंय न० पुंय-यत् । यथाज्ञाने याज्ञिके च । [(पियासाले)]
 पुंयति (टी) स्त्री० पुंय-यति वा स्त्री० । अहविषोदने (याह
 पुंयिन् पु० पुंय-यति । पुनरु, अयवे च । पुंय-यत्ये
 इति । याह्वयुक्ते वि० ।
 पुंय पु० यथा पुमान् भवति जि० ड । रागी, यवे ।
 पुंय दीप्ती यक० पुंयने वक० पुन० सक० सेट् । पीठयति-
 यपुनरुत्त ।
 पुंय सेवे त-क० पर० यक० सेट् । पुंयति यउ० पुनरुत्त ।
 पुंय संवर्गे अय० पुन० सक० सेट् । पुंयति ति यउ० पुनरुत्त ।
 पुंय न० पुंय-क । यातीकवे, उपविष्टायावपनेन । यदादि
 कोषाहनेन निमित्ते । अथवायावपनभेदे च । यउ० पुनरुत्त
 पुंय । मित्-यत्ये, व्याहृते च पु० । यथाहिरिते
 इत्यादिवाचने वि० (दीना) क्रिया डोह ।
 पुंययाक पु० ययेन याव । पुंययानेयं पीवयाकाभेदे ।
 पुंयभेद पु० पुंयं संज्ञेयं भिन्नं वस्य । यथादेवतावारि जग-
 यत्, यत्ने नमरे, यातोये च । [(पियासाले)]
 पुंयभेदन न० पुंयति यथावि भिन्नमेतद वि० योषां
 पुंयाम् पु० पुंयः संज्ञितं यावः । योषाभेदे ।
 पुंयिका स्त्री० पुंय-य मायं कन् । यथायाम् ।
 पुंयति वि० पुन-क । यातिरे, यातिरे, हन्त्याते, यातनयोः
 क० यातिरादिवाच्यं, यथायाम् यावत् इत्युक्तं यातिरे च ।
 पुंयोटक पु० पुंयं योषिष्ठसकं दम्, पुंयं योषायां यावत्
 हवमले यक० वा दम् । यातिरे च ।
 पुंय यनादे यउ० सक० सेट् । पुंययति ति यातिरे च ।
 पुंय मर्त्ये आया० मर्या० सेट् इति । पुंयति यातिरे च ।

पुनर्वसु पु० पुनर्वसु-उ । पिषी, शिवे च । अश्वि-वसिष्ठे
वसन्ते नक्षत्रे द्वि० ।
पुनराग पु० पुनराग नाम इव सैव अप्रधानमाह उ ईद ।
'सनामवयति इयमवयते वृषभेदे, जेतोत्यवे, जातोफवे,
पारखुनर्वहस्तिनि, मरयेते च । [इन्द्रागोपयत् ।
पुन्राट पु० पुनानि नालयति नट यत् । चक्रपदै । नट-यत् ।
पुन्रागनरक पु० इत् इति पान यत् । अर्थः परदारभिमन-
नदिभि योदयति प्रातःके भोज्ये नरकभेदे, परदारादिक
प्रकाश 'एतेसा पापे उक्त पुन्रागनरके प्रवेदि ति प्रारम्भ
पुनस् पु० भति प्रा-हुमहत् । पश्ये, अत्ये च । आकर-
पौत्रे संस्कारविषयभेदे अर्थभेदे च ।
पुर अथगतौ ह० पर-वक्त० सैद । इति व्योरीत ।
पुर सर वि० इत्येवे वरति-ह-ट । अथगातिनि स्तिता ह-
पुर न० पुर-अथगतये क । मेरे देहे साष्टविभुते नगरभेदे,
उपमद्वडती, नागरपालायां, अथपि, अथोपरिस्थे च ।
अथपानीयव्यवहारस्थाने अथद्वडदियुते प्रधानपाये न०
स्त्री । स्त्रीते वीम् । राशौ, प्रोतमिच्छाम्, पुन्यो च पु०
पुर स्त्री० पिपासं उ दीर्घे क्रिप् । नगव्याम् ।
पुरस्जन पु० पुर देह साष्टेन सप्तान्निध्यम वा जनयति सत् ।
- जीवे तद्वदेन तत्साध्नये न च कि देहारम् ।
पुरस्त्रय पु० कामगम्यान्ने स्वर्थवये अर्थभेदे ।
पुरतत् अथ० इर-यतत् । अथत राजर्षे ।
पुरविप् पु० पुराणां मयमिर्निर्माणा नगराणां दाहकत्वात्
हिद्वि द्विप् । शिवे । पुराविनाशतयोपयत् ।
पुरन्दर उ० पुर दारयति ह उच । इन्द्रे, पौर, (पर) चर्षे च
पुरन्धि(श्री) पुर गेह धारयति प्राक्वर्त ह-उच गौरा-
इयो० वा सुस । अथद्वडदियुत्, वतिउतमत्वात् स्तितां,
'अथेवमेव अथपुरन्धिर्नि'ति कुशात् ।
पुरस् अथ० पूर्वस्मिन् कालादौ अति पुरादेय । अथत इत्ये
पुरस्तार पु० पुर-त-अ अत् । अथकरये, पूजने च ।
पुरस्कृत मि० पुर-त-अ अत् । पूजिते, अथगत च । 'पुनरा
अपुरस्कृतेति ति नैगमम् । अथिमात्रे, अर्थपये, सोमते,
मिने च मि० ।
पुरसात् अथ० पूर्व साक्षात् पुर देय । रिदेयकालकाले
प्रधानानुमांसमन्यस्य पूर्वमन्त्रार्थे, नयत इत्ये च ।
पुरा अथ० पुर-ता । अर्थभेदेन विचारकरये, पुराणे अतीते,
मायिनि निवेदे, पुरातने च । इर-त-अ अत् । पूर्वसा
देव पुरादिद्वयपदे च दी० ।

[illegible]

पुण्य विधाने दिग्परिचयक-सेट् । पुण्याति श्रुत्योत् ।
 पुण्य न- पुण्य-अर्थः । पुण्ये स्त्रीरजः, विधाने, कुबेरस्य
 विधाने, नेत्ररोगभेदे च । स्थायं कम् । कुबेरस्य विधाने,
 नेत्ररोगभेदे; रजस्यदकङ्कषे, रक्षाङ्गने, वीरकांक्षे, षट्-
 द्वारयो गङ्गला, काशोषे च । [चयनधाने]
 पुण्यकरण्डक न- इतः । (मुहुरसाति) वंशादिनिर्मिते पुण्य-
 पुण्यकेतु इ- पुण्यनिर्गम्य केतुरङ्गनम् । जलमाङ्गने ।
 पुण्यचाप इ- पुण्यस्य चापनक्षः । कामभेदे पुण्यपवादवीच्य
 पुण्यचामर इ- पुण्यं चामर इव दक्षः । भट्टनक्षत्रे ।
 पुण्यदन्त इ- गङ्गुवीचस्यो दिग्गजे, त्रिधाधरभेदे च ।
 पुण्यदन्तक इ- भक्षित इत्यादिसवक र्तिर गन्धर्भेदे ।
 पुण्यपुर न- पाटलिपुत्रनगरे, कुष्ठमपुरे (पाटनम्)
 पुण्यफल इ- पुण्यमुक्ते-फलचक्षः । कपित्थे ।
 पुण्यमांस इ- पुण्यप्रधानो मांस भागः । चैमे वनमन्त्रभेदे ।
 पुण्यरज इ- इतः । कबरन्दे जलमनित्यादि ।
 पुण्यराग इ- पुण्यस्तेषु रागो वर्णो यक्षः । नक्षिभेदे (पक्षराग)
 पुण्यरोचन इ- पुण्यं रोचनेन यक्षः । भागभेदे । [चयन]
 पुण्यलिङ्ग इ- पुण्यं वेति लिङ्ग-लिङ्ग । मङ्गुरे । कः पुण्यलिङ्गो
 पुण्यवती स्त्री- इतः स्त्रीरजः श्रवणस्य नक्षत्रं मन्त्र इ ।
 मन्त्रधारां क्षियाम् । पुण्यविधिदे वि- दिवाकरनिपात-
 रवो निश्चितयो द्विः ।
 पुण्यवाटी स्त्री- इतः । इत्योधाने । चायं कम् । जयैव ।
 'हस्तिषेण पुण्यवाटिकाभवा इव भूते' इति श्रुत्योक्तम् ।
 पुण्यवाय इ- इत्यार्येव माया यक्षः । कामे इत्यग्रादेवमाय
 पुण्यशरासन इ- पुण्यस्य शर-सनं भट्टवंश । कामे ।
 पुण्यशून्य इ- इतः । चट्, चट्टे । पुण्यरहिततामे दि- ।
 पुण्यसमय इ- इतः । वचने श्रुतो ।
 पुण्याजीव इ- पुण्यमाजीवति शा-जीव इ- । माभाकरे ।
 पुण्याक्षम न- इतः । कुष्ठमाङ्गने (कोमकाजल) । [नक्षत्रम्]
 पुण्यासव न- इतः । रोगोपशमं यस्य पुण्योद्भवताम् मादृक्ताम्
 पुण्याष्टा स्त्री- पुण्यमिताष्टा यक्षा । यतः पुण्यादाम् ।
 पुण्यिताश्रा स्त्री- चरित्रमे करोभेदे ।
 पुण्य इ- स्त्री- कायं पुण्यम् पुण्य-कर्त्रे यत् वि- । कवि कवि
 (२०) वनमन्त्रभेदे कामे मन्त्रे, श्रुति इत् ।
 पुण्यरथ इ- कर्त्तुं यादोक्तवाद्योपे रते ।
 पुण्यलङ्क इ- पुण्य-इत् श्रुतिः कुष्ठ-इत् श्रुतिः यद्यं श्रुति यत्न-
 यत् । नव्यनगरे मन्त्रभेदे । 'मोक्ष पुण्यरथे' इ-
 पुण्यशान न- पुण्यमन्त्रवाद्ये श्रुत्यम् ।

पुष्पतल्लयुक्तकायेऽभिषेकभेदे । [ति यष्टयत् त ।

पुस्त भवे, पनादरे, प्यारे च पु० उम० सक० सेट् । पुनयति
पुस्त भ० पुस्त-यत् । 'खटावा दाख्वा नापि यस्तेषां यथा चर्माणा
लोहरत्नै कते वापि पुष्पतल्लयुक्ते' इत्युक्ते निष्पादि
गित्यर्थः । 'सायं कन् । 'निष्पापारे यन्ते, उ० क्ती०
स्त्रीति लीप् ।

पू शोभे दि० व्यात्म० सक० सेट् । पूयते अपचित ।
पू गोभे भ० उम० सक० सेट् । पूयते अपचित । [अपचित
पू शोभे क्युदि० इ० उम० सक० सेट् पुनयति पुनीते यमावीत् ।
पूय इ० पू-गन् । किय । (पुपादि) दृष्टे, चपूहे छन्दश्चि, जाने
कथं दृष्टये च ।

पूज पूजने पु० उम० सक० सेट् । पूजयति ते अपपूजयत् त ।
पूजा स्त्री० पूज-अ । कर्त्तुने । अपृष्ट । पूजभयत् न० ।
पूजाहं लि० पूजामर्हति अण् । पूजभयोप्ये ।
पूज्य इ० पूज-यत् । नगरे । पूजनीयमाने लि० ।
पूय रापीकरणे पु० उम० सक० सेट् । पूयति ते अपपूययत् त
पूत न० पू-क्त । अपनीतपुत्रे, (आमङ्गारहित्) मङ्गलोकते धाव्ये
च । अतादिना दृष्टे लि० । सत्ये । मङ्गले, नैतकुवे,
विक्रतदृष्टे च उ० । दृग्मां स्त्री० टाप् ।

पूतकतायी स्त्री० पूतकतेरिन्द्रसपत्नी लोहरेष च । श्रव्याम्
पूतक्रातु इ० क्रातुभि 'पूत', यता प्रविलताधम्यादका क्रातवे
यथा यस्य सा । ऋत् ।

पूतगन्ध इ० पूतोगन्धो यस्य । वनेरे (वापुष्टल्लयी)
पूतक्रातु न० कर्म० । नैतकुवे ।

पूतना स्त्री० पूतं करोति पूत+णिच्-युच् । २ रीतक्यां, गन्ध-
'आस्या, वनाद्यरभिमन्त्र, वा विप्राक्तं कृत्यं पावयन्ती कथ्येन
हता । रोगभेदे, बालकमात्रकामेदे च 'पूतना अम्नाकादय'

पूतमारि इ० इत० । श्रीकण्ठे ।

पूतफल इ० पूतानि फलान्यस्य । 'मनसि (काटाक) ।

पूति न० पू-तिच् । रोहिण्यप्ये । किल । प्रविलतायाम् । पूय-
विग्रहणे दुर्गमे च तिच् । दुर्गमे । दुर्गम्यति लि० ।

पूतिकं न० पूत्या दुर्गमेन कायति के-अ । विगयाम्, पूतिक-
रत्ने इ० भाकभेदे स्त्री० (इट्) 'पूतिका मङ्गलप्राप्तिके'ति अटति

पूतिकरजाज्ञा इ० पूतियुक्त करज (छ) (नाटाकरमवा)
करज्ञभेदे । [दाख्यि । सयायां कन् । सरलदृष्टे इ० ।

पूतिकाष्ठ इत० पूते पापनाथं काष्ठम् अतश्चैवं इत० । देव
पूतिगन्ध इ० पूतिर्देवो गन्धो यस्य । नन्वेक, चकुदीष्टे च ।
कर्म० । दुर्गमे पु० ।

पूतिगन्धि इ० पूतिर्देवो गन्धो यस्य इत् सभाः । दुर्गम्यति ।
पूतितैला स्त्री० पूति दुर्गम्यं तैलं यस्या । ज्योतिष्मासम् ।
पूतिपत्त इ० पूतीनि पत्ताण्यस्य । श्लोभाकभेदे । [ज्योतिर्भेदे
पूतिपुष्पिका स्त्री० पूतीनि पुष्पाण्यस्या । मातृवद्वायाम्
पूतिफला(को) पूतीनि फलान्यस्या वा लीप् । श्लोभाज्याम् ।
पूतिमयूरिका स्त्री० पूतिर्मयूरोक इत इवाये कन् ।
अजनायाम् । [युक्तवायी इ० ।

पूतिमेष्ट इ० पूतिर्मेष्टस्य । अरिभेदे विट्छदिरे । [इष्टम्
पूतिप्रात इ० पूतिं प्रविजतायै वातोष्टस्य । विस्त्रष्टे । कर्त्तः ।
पूतिष्ट इ० कर्म० श्लोभाकभेदे ।

पूय इ० पू-यच् । पिष्टके (पिष्ट) ।

पूपाष्टका स्त्री० अष्ट परिमाणं यस्या कन् अष्टका अष्टवी
उयकारात् तत्कर्मत्वं यावन्तु पूपद्रव्यवापनाष्टका । कर्म
अपष्टायस्या परत कष्टाष्टमीविहिते नाहे ।

पूय दुर्गमे यद्य भेदने विदरप्ये च सक० दिश० आत्म० सेट् ।
पूयते अपृष्टि ।

पूय न० पूय-अच् । मृषादिनि क्ते रक्तविकारभेदे (पूय) ।
पूयारि इ० इत० । निष्कृष्टे इवनायकादयोप्यस्य । [अरिष्ट
पूर पूतीं पीष्यते च दिश० आत्म० एक० सेट् । पूर्यते अपूर्ति
पूर इ० पूर-क्त । जलचपूहे, प्यादभेदे, जपपट्टी च ।

पूरक इ० पूर-युच् । भोजपूरे, जम्बीरभेदे (दारा केतु) अष्ट-
शास्त्रमभिधे शृण्वे तूतस्मादिमभिधे मायायमात्रे नायुक्तं च
एते व्यापारभेदे च । पूरयकर्त्तरि लि० । कृतस्मात्प्रा
दिकदेहोक्तं मतेदेहनिर्वाहकोऽपौचधमे देवे पिण्डकर्मणेन

पूरय न० पूर-युट् । अष्टयास्त्रमभिधे शृण्वे, इष्टी, कुतपूरे,
शपतन्पुत्र च । लु । सेतो, वष्टे च इ० । नङ्गापूरये

पूरयितरि च लि० । यथा द्वयो पूरय । द्वितीय ।

पूरयी स्त्री० पूर्यतेनया । पूरयकस्याया यथा इतो । उत्पत्ती
द्वितीया । भाष्ये लृष्टये च ।

पूरित लि० पूर-क्त । पूर्ये, लुभिते च । ।

पूर्य पूर उच्यते । उच्ये, भरे ।

पूर्य लि० पूर-क्त लि० । पूरिते, एकवे, समवे च ज्योति
शोकाष्ट उभयपथयो पक्षभोदयभोपक्षद्वयीय च स्त्री० ।

पूर्यकोठा स्त्री० पूर्यं कोष्ठं यस्या । मागदृष्टमायम् ।

पूर्यपात्र न० कर्म० । कर्षकाने उत्तमनगोसुवज्रपात्र
आख्यं कथादेयं कृष्णे, होमाने मङ्गदक्षिणार्पणं ददे
'अष्टपत्तिर्भवे' कुक्षिः कुक्षयोदरी च एकत्वम् । उपकृतिश्च ।
अतारि पूर्यमाने विधीयते' इत्युक्तानामपि हयपुराणी ।

पेगि(मी) स्त्री० पिग-रन्तु वा डीप् । कच्छे, मांसपिण्डे,
 चङ्गकोपे, नदीभेदे, पिगाभीभेदे राक्षसभेदे च ।
 पेप सेरने निधये च अन्त्याः कच्छे । येवते असेपि
 चङि न रुच्य । [मत्तपुत्रावाङ् ।
 पेपण न० पिग-रन्तु । कच्छे । कच्छे, (तेकाटाविज)
 पेपणि स्त्री० पिण्डेऽनया चानि वा डीप् । पेपणिविद्यायां ।
 पेस गतो भ्रा० पर० मन्त्रः । पेसति चपेरोत् । कच्छि न भक्ष
 पे रोपे भ्रा० पर० चानि । पावति व्याधीप् ।
 पैटर दि० विठरे स्यात्सां भक्षतम् कच्छ । स्याभीपके भीसादी
 पैटोनसि ड० रुचिभेदे ।
 पैटक न० पिक्त चागतम् डण् । पिक्त प्राप्ते दादे ।
 पैटव्य स्त्री(स्त्रीय) ड० स्त्री० पिश सगरयस्य डण् कण्
 वा डकि डिगोप । पिश्वस्यारपये ।
 पैत्र न० पित्रिदि पिता देवता कस्य वा कण् । तर्कान्युप-
 योगध्याने पित्रोर्पै, पित्रदेवतादे, पित्रसम्बन्धिनि च डि०
 पैल ड० रुचिभेदे ।
 पैशाच ड० पिशाचेन निर्दिष्ट कण् । 'छात्रां नमो प्रमतां वा
 रक्षो यन्नीयमश्नति । च प्रापितो विवाहानां मेधाश्च' इत्युक्ते
 पिशाचभेदे । पिशाचकृति, तनुशब्धिनि च डि० ।
 पैटिक न० पिटायां वस्त्रं डण् गहिकादी वा डण् । पिट-
 वडूरे, गहिकादे, पापे, भयो च । [चयभेदे ।
 पैट्टी स्त्री० पिश्वस्य विठर कण् डीप् । पिश्वस्यविठरके
 पीगाडु डि० चरते पुनाति वा डुविच् पीगंरु एकदेशे
 यत् । पिश्वरके मूलाधिकारे 'पीगण्डः पशुनादन्दा
 दर्शकं च दयमादन्तं' इत्युक्त्यभेदे वाच्ये ड० । [च
 पीटगाल इ० पीटने चलेचमात्रेण गतति गच्छ कण् । मधे, काये
 पीटा स्त्री० ड० डण् । डण्डकदन्तुकायां निवासम् ।
 पीत च० स्त्री० डण् । वाच्ये । मौकायये गाने, वसुधायने,
 गच्छयाने, दक्षे, दण्ड विष्कलिनि च ड० गीरा० डीप् ।
 पीतिकाङ् स्त्री० तत्र चोपै वडु । पीतिकाङ्क ।
 पीतशयिण्डु ड० पीत शयिण्डु । मौक्या शयिण्डुकार ।
 पीतवाङ् ड० पीत भावकृति च कण् । मौकाण्डके (दाहि)
 पीताध्यान च० चेतनां हिन्दुधामस्य सत्तात्मसाक्षात्तायाम् ।
 पीतस्वये (वेणारभावा) । [च ।
 पीय न० डण् । चने, चरचलचये आङ्गवृत्ताये, चङ्गे
 पीयिण्डु ड० च० मवस्यस्य डणि । चुरदे ।
 पीटु ड० डण्ड कण् । [चिटा वरवरा] कण्डभेदे । पीटु डि०
 पीटवर्ण ड० मोमादी चालनार्थं वडु वडाङ् । 'माला

पिता, सुव पत्नी स्वपत्नीनि समाश्रिता । आभ्यागतोऽ-
 निविधानि पोष्यवर्ग उदाहृत' इत्युक्ते, 'माला पिता
 सुवर्णाया प्रजा दीन समाश्रिता । आभ्यागतोऽतिवि-
 धानि पोष्यवर्ग उदाहृत' इत्युक्ते च अत्रय्यप्रतिम स्तुत्यमे
 पीगण्डु न० पीगण्डस्य भाव कण् । 'कौमारं पशुनादन्ता
 पीगण्डु दयमावर्धयुक्ते गिरोरिव स्यामिदे । [चकुभेदे ।
 पीरडु ड० देहभेदे । गह्वरादिनि न० व० । सार्धे कण्
 पीरडुवर्धन ड० देहभेदे (वृष्टा) गह्वरादिनि व० व० ।
 पीरु ड० स्त्री० पुनस्सापत्न्यविशयाण् । पुनस्य पुन न प्रदि, पीत्रेणा
 नस्यमयुते इति वृत्ति । निर्यां डीप् ।
 पीनः पुनिक डि० पुन पुन भव डण् डिगोप । सुकुभेदे ।
 पीन पुन्य न० पुन पुनरित्यस्य भाव कण् । वृद्धादे
 पीनर्भव ड० पुनर्भवि दिव्यशायं भव कण् । हाटपत्रपत्रयो
 पुनर्भेदे । पुनर्भुव कण् कण् । पुनर्भुवकृतिनि डि० ।
 'पीनर्भवेन मन्त्रां रोति कृति । [उपपन्नमये डि० ।
 पीर न० पुदे नगर भव कण् । पीरिवरणे (राचकण्डे)
 पीरव ड० पीरगोत्यायकण् । पुनर्भुवकृतिनि व० व० ।
 पीरव्य डि० पुरीयस्य कण् । पुरीयगभवे, कण् भवे च ।
 पीरपुणिक डि० पुराय वेसाभेते वा डण् । पुराण्डे ।
 पीरुप न० पुनरुप भाव कण् वा कण् । पुनरुपे, रिचने, उद्य
 मे च । पुनरुपे कण् । अर्धपिशाचपात्राविवचनपुनरुपे
 भावे । 'अर्धेपि पात्रेपि च पीरपात्रिक निमित्तमेषम् ।
 पीरीगव ड० पीरीये पायवपुण् गौमैस्य वन पीरीय । भेता
 चोर्धं प्रसायच । वचनमात्रायमे ।
 पीरीमास ड० पीरीमास्यं विहितम् कण् । दागभेदे ।
 तत्र कर्तव्यादादिनी स्त्री० । 'पीरीमासं पीरीमासा
 यनेति वृत्ति । [प्रविशमाणां ।
 पीरीमासी स्त्री० पीरी मासोऽपरमा प्रसादितान् कण् डीप् ।
 पीरुप ड० स्त्री० पुनरुप सापत्न्य कण् । पुनरे, पुनरुपे च
 पुनरुपसादी स्त्री० डण् यवोप । [वपदे ।
 पीलि ड० पुन वपुषे ल्पवाण् तत डण् । पुनरुपे वडाव
 पीलीमी स्त्री० पुनरुपेऽनया वी कण् । गच्छाम् ।
 पीय ड० पीरी पुनरुपवपुहा पीरीमासी कणि कण्
 कण् । पुनरुपवपुषोऽनया वी कण् । चाने न च भेदे ।
 पीवी स्त्री० पुनरुपेऽनया पीरीमासी कण् वपुषे ।
 पुनरुपवपुषादी पीरीमासाण् । [पीरीमासकण् ।
 पीरुप ड० पुनरुपे निमित्तम् कण् तत्र चाने व० । पुनरुपे
 प्राय इति भा० च० कण्डभेदे । चाने, कण्डभेदे च ।

तद्धे, प्रतिहरे, यत्तरोधे च । [ह्यप्रताया सादृश्ये च ।]
 प्रतिच्छाया स्त्री० प्रतिरूपा खया प्रा० । प्रतिचाया, प्रति-
 प्रतिजागर उ० जागरण्य प्रतिनिधि । प्रत्यवेक्षणाय गृह्यमने-
 क्षतेति निदोने । [कारे भाषमिष्टे । (आनजिव) ।
 प्रतिजिह्वा स्त्री० प्रतिरूपा जिह्वा । तालुमूलस्य जिह्वा-
 प्रतिज्ञा स्त्री० प्रति+ज्ञा य । कर्त्तव्यतयोपदेशे साध्यवत्त्वेन
 पञ्चनिर्देशे, यथा प्रत्येतोषद्विभान् कथादिवाक्यम् यत्नेन
 पञ्चनक्षत्रे पञ्चतस्य निर्देश । अथहरे पञ्चाभिभाषये
 'इदमनेन सम गृह्येत न ददातीति भाषये च । ह्यु-
 प्रतिज्ञानमप्यत्र न० ।

प्रतिज्ञात वि० प्रति+ज्ञा क । प्राबुद्धप्रतिज्ञाविषये 'ततोर्ध्वी
 लेयये' इत्य प्रतिज्ञातार्थवाचनमिति धृति ।

प्रतिज्ञान न० प्रतिरूप ह्यस्वरूप दानम् प्रा० च० । विनिषये तु
 ह्यस्वरूपदाने, यथास्य उच्यते प्रत्यये च । [विचर्येतिमहि

प्रतिध्वनि उ० प्रतिरूपध्वनि । प्रतिध्वदे 'प्रतिध्वनीमात्मज्ञता
 प्रतिध्वान उ० प्रति+ध्वन प्रज् । प्रतिध्वे ।

प्रतिममृ उ० प्रतिनिहितो नमो नील प्रा० । प्रपीने ।
 प्रतिनिधि उ० प्रति+निधीयत ह्यस्वरूपगया स्थाप्यते प्रति+

नि+धा कि । प्रतिहरे, प्रतिमाया । च ।
 प्रतिप्रक्ष उ० प्रतिप्रक्ष प्रक्षो यत् । प्रक्षौ व्यपकारे विद्व-
 प्रक्षे प्रतिवादिनि च । प्रा० च० । सादृश्ये ।

प्रतिप्रति स्त्री० प्रति+पद क्तिन । प्रवृत्ती, प्रगल्भ्ये, गौरवे
 प्रप्तौ पदप्रप्तौ, कर्त्तव्यताप्राप्ते च 'विषादमुग्रप्रतिपत्ति

विहितमिति उच्यते । [सौटउच्छे]
 प्रतिप्रक्षफला स्त्री० प्रतिप्रक्ष फल यत् । सुदृष्टारवेष्टे ।

प्रतिप्रहृ स्त्री० प्रतिप्रहृत उपक्रम्यते पथोऽनया प्रति+पद
 क्तिप् । प्रहृष्टप्रभे तिष्ठौ ।

प्रतिप्रमृ वि० प्रति+पद क्त । अथगते स्वीकृते, 'प्रतिप्रमृ हि
 विवेकनेरपीति उक्तम् । विमलाने च । [च

प्रतिपादन न० प्रति+पद णिच् ह्युट् । दाणे, बोधने, प्रतिपत्तौ
 प्रतिप्रसव उ० प्रति+प्र+कृ यप् । निविद्वस्य पुन प्राप्तिवशा

वनागम् । [रोधके लि०]
 प्रतिप्रवृत्त उ० प्रति+प्रवृत्त यप् । कार्यप्रतिष्ठते । शुभ । प्रति

प्रतिप्रवृत्ति(वन्दि) उ० प्रति+प्रवृत्त (वन्दि) ना क्त । जनिदा-
 न्तरप्रसवके वाक्ये ।

प्रतिप्रवृत्त उ० प्रतिप्रवृत्त यत् यत् । 'यत्नो प्रतिप्रवृत्तये' इति
 वेणी० । प्रतिप्रवृत्त वर्त्त यत् । तत्त्ववले लि० 'यो मे
 प्रतिप्रवृत्त छोके' इति चण्डे ।

प्रतिप्रय वि० प्रतिगत भयमज्ञान । भयङ्करो मयदरे ।
 प्रतिभा स्त्री० प्रति+भा य । बुद्धौ, प्रत्युत्पद्युद्धौ च ।

प्रतिभू उ० प्रतिनिधि भवति भू क्तिप् । सम्पत्ते (जामिन) ।

प्रतिभा स्त्री० प्रति+भा य । गजदन्तस्य बन्धे, सद्योक्तये,
 सद्यश्चक्रिकाशिरादिमूर्त्तौ । 'प्रतिभायां शिवावृत्तिरिति

पुराणम् । व० । उत्तरपदस्य । सद्यो लि० । यथा दृश्यप्रतिम

प्रतिमान न० प्रतिप्रोयतेऽनेन प्रति मि भा ना ह्युट् । प्रति
 विषये प्रतिभाया, गजजङ्घास्याधोमागेतद्गतयोर्मध्यस्थाने च

प्रतिमुक्त वि० प्रति+प्र+क्त । प्ररिहिते, प्रविशते च ।
 प्रतियत्न उ० प्रति+यत्न नङ् । शास्त्राद्याम्, उपपद्ये, निप-

चादौ, कथासतो गुणान् राधानहरे सक्तारे, प्रहृष्टे,
 प्रतिमद्ये च । प्रतिरूपो यत्नो यत्न व० । प्रतिप्रवृत्तये लि०

प्रतियातना स्त्री० प्रति+यात्यतेऽनया ह्यु । यत्त प्रुच । प्रति-
 मायायु भा० च० । गृह्यरूपप्राप्तमायायु ।

प्रतियोगिन वि० प्रतिरूप वृत्तते प्रति+वृत्त धितृ । प्रति
 वृत्तवत्त्ववति । यथा पञ्चावस्थ प्रतिवृत्तवत्त्ववत्त्वाय

" चटादिकस्य प्रतिरोगी । विद्वदपक्षे च ।
 प्रतिरूप न० प्रतिगत रूपस्य । प्रतिप्रमायां प्रतिविष्ये च

प्रतिगत रूपस्य व० । सद्यो लि० । सार्थे कन । अर्थेन ।
 प्रतिरोध उ० प्रति+र० भावे वच् । बाधे प्रतिप्रवे मितोये

तिरस्कारे चोर्थे च । कर्त्तरि णिच् । चोरे । शुभमिदमनामयम्
 प्रतिरोध लि० प्रतिगत रोधेन व्यावृत्त्यसम्मान प्रति+रोधनम्

यच्च वना० । वागे विप्ररीते
 प्रतिरोधज उ० प्रतिरोधात् जात लर क्त । उत्तमार्थेतिप्रपत्त

यथतवयात् जाते सद्योर्थेयम् । [शक्ये च ।
 प्रतिप्रचय न० प्रतिरूप वचनम् । प्रतिप्रचये उत्तरे विप्र

प्रतिवात लि० प्रतिगतो वातो यत् । दम्भात् प्रदेष्टात् वायु
 प्रत्यागच्छति तस्मिन् देहे 'प्रतिवातेऽनुवातचे'ति ऋट् ।

प्रतिवादिन् उ० लि० प्रतिप्रक्ष वदति वद णिनि । प्रतिप्रवे
 व्यपकारे प्रत्यर्थिणि व्यविबोध्ये (व्यापको) 'कारणे प्रति

वादिनोति धृति ।
 प्रतिवादि(वर्धन) लि० प्रत्ययत पठति (विद्यति) प्रति+वृ

(विद्य) वा णिनि । (पठति) गृह्यप्रवृत्तमिति धिवां
 छेप । 'वदि हि प्रतिवादि(वेति)नो'ति वा ह्यु० १५ ।

प्रतिविधान न० प्रति+वि+धा ह्युट् । प्रतोकारे ।
 प्रतिविष्य न० प्रतिरूप विषयम् । विषयगतये प्रतिप्रवृत्तमागम्

प्रतिविषय स्त्री० प्रतिविद् विप यथा । अतिविषयायम् (वातरूप)

प्रतिप्रवृत्त न० प्रति+प्रवृत्त ह्युट् । भूतादेर्निष्ठास्य नियोगे

प्रतिस्त्राय उ० प्रति+स्त्रे च । योनसरोते । । [स्त्रे, व्यास्ये च
 प्रतिश्रय उ० प्रति+श्रये प्रति+चि-चय् । यन्नगदे, चभावा,
 प्रतिश्रय उ० प्रति+श्र-चय् । श्रीकारे ।
 प्रतिश्रय् स्त्री० प्रतिरूपं द्रवते श्र-क्विप् । प्रतिश्रये प्रतिश्रयौ
 प्रतिपेधे उ० प्रति+विध-चय् । निपेधे 'मा कुर्व' इत्यादिना
 नियारणे । व्युट् । तलैव न० ।
 प्रतिटभा उ० प्रति+स्तम्भ-चय् पत्यम् । प्रतिपत्ने ।
 प्रतिष्ठा स्त्री० प्रति+स्था-चय् । स्थितौ, जनयामादे । चभावा,
 चतरपरपादके अन्तोभेदे, कृपादेः संख्यादेः, प्रतापानां चभावा
 कर्त्तव्ये कर्त्तव्ये, आचने च 'मन्त्रा इच्छं प्रतिष्ठे'ति कृतिः ।
 प्रतिस्तर उ० प्रति+स्तर-चय् । सैन्यवाहनागे, हलकृते च ।
 प्रतिस्वर्ग उ० प्रतिरूप प्रतिस्वर्गो वा स्वर्गः । मन्त्राण्यः सृष्टि-
 त्वस्यापि चरोद्यादिष्टुटौ भवते च । [निकामां (परदा)
 प्रतिस्तीरा स्त्री० प्रतिविनोति क्षीयते वा रक् दीर्घप्र । जव-
 प्रतिस्त्रय्यं क उ० प्रतिरूप स्त्रयं स्त्रायं कम् । उपस्त्रय्यं
 भण्डे (स्त्रयैवभा) । तत्पुत्रवर्षे लक्ष्मणे च ।
 प्रतिस्त्रुट् लि० प्रति+स्त्रु-क्त । प्रसारणान्ते, प्रेषिते च ।
 प्रतिस्तीमा स्त्री० प्रतिनिहिता शोभा शोभयन्ती । महिषजगाम्
 प्रतिस्तुति लि० प्रति+स्तु-क्त । द्विपे, दत्ते निरले, प्रविश्वसिते च
 प्रतिस्तीहार उ० प्रति+स्तु-चय् वा दीर्घ । हारे चय् ।
 हारणे, वायाकारे च लि० ल्लवाडीप् । व्युट् । हारपात्रे
 लि० । लिनि । प्रतीचारीत्ययम्, वायाकारे च । [लि०
 प्रतीक उ० प्रति+कृन् नि० दीर्घ । व्यवहारे । प्रतिरूपे, विज्ञोषे च
 प्रतीक्षा स्त्री० प्रति+ईक्ष-चय् । कमेष्टायाम् ।
 प्रतीक्ष्य लि० प्रति+ईक्ष-चय् । पूष्ये 'प्रतीक्षां तत्प्रतीक्षायि
 प्रिष्ठमस्ते' इति शायम् । [प्रतीक्षीत्यम्
 प्रतीक्षीन लि० प्रतीक्षां भव । चयिचदिभुषणे । यत् ।
 प्रतीक्षत लि० प्रति+ईक्ष-क्त । ह्यते, प्राप्ते, कृष्टे, शारदे च ।
 प्रतीति स्त्री० प्रति+ईक्ष-क्विप् । ज्ञाने, ज्ञातौ, आदरे, कृष्टे च
 प्रतीप लि० प्रति+अप-कर्त्तव्ये । चय् । लि० । प्रतिरूपे ।
 चय् वक्षे, न्यपभेदे उ० । [चिनि । आख्यायाम् ।
 प्रतीपदर्शनी स्त्री० प्रतीप प्रतिरूपं दर्शयति इय-चिच्
 प्रतीर न० प्रतीर्यते प्रतीर-च । तत्र, गोरे ।
 प्रतीपाप उ० प्रति+प-चय् दीर्घ । भवितव्यमादेरवच्युष्टे
 प्रतीद उ० प्रत्ययान्तेन दृढ-चय् । अश्वारिताङ्गनरूपे (चानु)
 प्रतीली स्त्री० प्र+दृष्ट चय् गौ० दीर्घ । तस्यायासु उराध-
 भावसंज्ञे, च्छादौ विभक्ते पथि च ।
 प्रत्य लि० प्र+ज । उराहने ।

प्रत्यक्षपरी स्त्री० प्रत्यक्ष, प्रमाण्यस्या ङीप् । व्याप्राप्तौ
 प्रत्यक्षमीत्ययम् । [हृदे, मृषिकपण्यांश्च ।
 प्रत्यक्ष्यणी स्त्री० प्रतीची प्रेषीव व्यस्या न कप् । दन्ती-
 प्रत्यक्ष चय् । [प्रतिरूपमन्त्रे । अय्यी० चय् । इन्द्रियजये
 चानभेदे । चय्यं व्याख्यात् । तद्विषये ति० ।
 प्रत्यय लि० प्रतिगतमप्यपत्यम् प्रा० । नूतने, योषिते च ।
 प्रत्यक्षिरा स्त्री० देखीभेदे ।
 प्रत्यय् लि० प्रति+अनृ-चय्-क्विप् । पश्चिमभावे, पश्चिमदेवे च
 पश्चिमायां दिशि स्त्री० ङीप् । प्रतीची ।
 प्रत्यगीक उ० प्रतिज्ञूलनमोक्तं यस् । [रिपौ, विज्ञे च ।
 प्रत्यन्त उ० प्रतिगवीडनम् प्रा० । स्त्री० चय्ये । सक्षिप्तदेवे लि०
 प्रत्यन्तपर्वत उ० प्रत्यन्तः सक्षिप्तः पर्वतः । [हृत्पर्वत-
 क्षीपस्ये पर्वते ।
 प्रत्यभियोग उ० प्रतिरूपोऽभियोगः । अभियुक्तौ प्रतिगदिना
 चाभियोगिर्न प्रति चाभियोगान्तरकरणे ।
 प्रत्यमिवाद उ० प्रति+अभि+वद चिच्-चय् । अभिवादस्य
 प्रतिरूपे, प्राचीन्यचवादी । व्युट् । प्रत्यमिवादनम् न० ।
 प्रत्यय उ० प्रति+इक्ष-चय् । प्रमये, ज्ञाने, विचार्ये, यथोने,
 गद्वे, चिद्वे, आचारे, निचये, स्नाडनि, कारणे,
 'अपेक्षते प्रत्यवसुक्तमिति' इति उभावाः । व्याकरणोक्ते प्रत्य-
 त्ति निमित्तोक्तस्य विधीयमाने प्रत्यभेदे च ।
 प्रत्ययित लि० प्रति+अय-क्त । आत्मे, विश्वत्, प्रतिगते च ।
 प्रत्यर्चिन् लि० प्रत्यर्थयते प्रति+अर्थ-वीक्षणे चिनि । भवते,
 -प्रतिज्ञवमर्थयते चिनि । अवहारे प्रतिवादिनि ।
 प्रत्यर्थय न० प्रति+अ-चिच्-इङ्-व्युट् । प्रतिदाने गङ्गी-
 तस्य भवामे । पुनर्दाने ।
 प्रत्यवसानम् न० प्रति+अव+सो-व्युट् । भोजने ।
 प्रत्यवसित लि० प्रति+अव+सो-क्त । भुक्ते ।
 प्रत्यवस्कन्द उ० प्रति+अव+स्कन्द-चय् । अवहारे चय् वक्षो
 करणयोः उत्तरभेदे । व्युट् । 'वदिनाभिहितो योर्वा प्रत्यर्थी
 यदि तं तथा । मयस्य कारणं मूढात् प्रत्यवस्कन्दं हि
 तदि'ति अत्रत्युक्तस्योत्तरभेदे क्षीयभेदे च न० ।
 प्रत्यवस्था लि० प्रत्यवस्थिते प्रतिवस्तुतया रिचदते प्रति+
 अय+स्था-क्त । प्रतिपक्षमादिन ।
 प्रत्यवाय उ० प्रति+अव+अ-चय् । पावे ।
 प्रत्याख्यान लि० प्रति+आ+आ-क्त । निराकरो हरीरते ।
 प्रत्याग्रहान् न० प्रति+आ+आ-व्युट् । निराकरणे ।
 प्रत्यादिष्ट लि० प्रति+आ+दिष्ट-क्त । निरले ।

प्रत्यादेश उ० प्रति+आ+दिग्+ञ् । निराकरणे ।

प्रत्याखीट न० प्रति+आ+खि+ङ् । 'प्रत्याखीट' दक्षिण पादे ।

प्रत्याखीटन्त नामक मितुते वामपादप्रत्ययेन दक्षिणपादे-
प्रधारणकमे ध्वनिनो स्थितिविषये । यो सादिते लि० ।

प्रत्यासन्न लि० प्रति+आ+उद+ङ् । कतिनिकटस्थे ।

प्रत्याहार उ० प्रति+आ+ह+ञ् । योगशास्त्रप्रविद्धे इन्द्रि-
याणां स्वस्वविषयेभ्यो निराकरणे ।

प्रत्युत्क्रम उ० प्रति+उद+ऊ+ञ् न डङि । दुर्भावोदोगे,
प्रधानप्रयोगनोदोघेनाप्रधानां रसो च ।

प्रत्युत्तर न० प्रति+उद+उत्तर+ञ् । उत्तरस्थोत्तराशये ।

प्रत्युत्थान प्रति+उद+उत्थ+ञ् । यथैतन्नेन शान्तस्य समान-
नान्यमाशानादुत्थितो । तिष्ठकांशोचितदुद्धौ ।

प्रत्युत्पन्नमति लि० प्रत्युत्पन्नं तत्त्वोचितता कतिथस्य ।

प्रत्युत्सर्गोप न० प्रति+उद+उत्सर्ग+ञ् । धौतवत्सुखे,
'स्वच्छं ततमप्रत्युत्सर्गोपवत्'ति कुमारः । पादान्तरं प्रत्युत्पत्ति
न प्रत्युत्पन्नं स्वप्रत्युत्पन्नोपे, प्रत्युत्पन्नोपे च । लि० ।

प्रत्युत्पन्न उ० प्रत्युत्पत्तिः कतिनिका कतिनिका ।

प्रमाति, प्रत्युत्पन्नोपे वसुधे च । अति । प्रत्युत्पन्न । प्रमाति

प्रत्युत्पन्न उ० प्रति+उद+ञ् । निम्ने ।

प्रथ ख्याती आ० आ० स० स० । प्रथते अग्रविद्धे । अग्र-
प्रथयति । अग्र प्रथ । अग्र प्रथ । अग्र प्रथ ।

प्रथ ख्याती अग्र० विषये स० । अग्र प्रथ । अग्र प्रथ ।

प्रथस लि० प्रथ-अग्र । प्रथने, आद्ये च । अग्र प्रथनेनामतास्य

प्रथा स्त्री० प्रथ-अग्र । ख्याती ।

प्रथित लि० प्रथ-अग्र । ख्याति ।

प्रथिमन्त उ० प्रथोभावे । प्रथ-अग्र । प्रथादेशः । प्रथते

प्रथुक् उ० प्रथ-अग्र । अग्रिमन्ते ।

प्रथर उ० प्रथ-अग्र । विदारणे, अग्र । आरोप्यो योनितोममे

प्रथीपन उ० प्रथीपयति अग्रामिन् प्रथीपयति ।

प्रथार उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रदेश उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रदेशन न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रदेश(मि)नी स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रद्युम्न उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रद्युम्न उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रद्युम्न उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रद्युम्न उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रद्युम्न न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रधान न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रधि उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रधुपिता स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्चा स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च लि० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च लि० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च लि० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च लि० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च लि० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च न० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च लि० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च स्त्री० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

प्रपञ्च उ० प्रथीपयति । अग्रामिन् ।

रत्नार्थे मणिभेदे, (समा) बीजादखे च ।
 प्रबोध उ० प्र+बुध वज् । प्रहृष्टबुधौ, निद्रारहिते च ।
 प्रबोधन न० प्र+बुध-विच्-ल्युट् । काव्यादिहेतुमि पूर्वगन्त्यस्य
 न्यूनताया प्रयत्नविशेषेण तदुदीपने ।
 प्रबोधनी स्त्री० प्र+बुध्यतेऽनया प्र+बुध-ल्युट् । डरावधायाम्,
 प्रबुध्यते इरेत्य् । कार्त्तिकपुष्पकादस्याम् । प्र+बुध-विच्-
 यिनि ङीप् । प्रबोधनी तलैव ।
 प्रमञ्ज्वल न० प्रमञ्जति तपादीन् प्र+मज्ज-युच् । बाधौ ।
 प्रमट्ट उ० प्रमट् भट्टमकात् इत् । निवृत्तौ ।
 प्रमन उ० प्रमनकसात् प्र+मन्-यच् । व्याघ्रप्रभायस्थाने, उत्ता-
 दको । 'का सूर्यप्रमणे वंश' इति रघु । इ० वंशे च वलर-
 भेदे च । प्र+मू-भावे ल्युट् । प्ररक्तने जन्मनि च ।
 प्रमा स्त्री० प्र+मा ऋच् । दीप्तौ ।
 प्रमाकर उ० प्रमा करोति क-भाच्, सूर्ये बीजादभेदे च ।
 प्रमाञ्ज्वल उ० प्रमयाञ्जयति अमृज-विच्-ल्युट् । शोभायने ।
 प्रमात न० प्र+मा-भावे क्त प्रमट् । मातमम् । मात कावे
 -प्र+मा कर्त्तरि क्त । प्रमातुके नि० ।
 प्रमाय उ० प्र+भू वज् । राघां क्षोपदण्डजाते तेजसि,
 तेजसि, चामर्ये, धिक्के, प्राची, उन्ने च ।
 प्रमाय उ० प्र+माच-ञच् । अटवस्तुमथो बह्वभेदे, प्रमटवचने
 प्रमास उ०, तीर्थभेदे 'प्रमास पुष्कराधि के ति ज्ञानकम् ।
 प्रमिज्ज उ० प्र+भिद्-क्त । सख्यभेदे गजे । प्रमेदवति नि० ।
 प्रमु उ० प्र+भू-हु । विष्णौ, मन्दे, मारदे च । सामिति,
 अधिपतौ च नि० ।
 प्रभूत नि० प्र+भू-क्त । प्रसुरे, उन्नते, भूते उच्यते च ।
 प्रभृति अथः प्र+भृ क्तिच् । तदारभ्येवार्थे । व० उत्तरपदस्य ।
 तदादिनि नि० ।
 प्रभेद उ० प्रमिथितेनैव प्र+भिद् वज् । प्रकाटे । भवे वज्
 प्रवृत्तक न० प्र+वृज् वज् । अटवस्तुमथो बह्वभेदे, प्रमटवचने आख्ये
 प्रमाय उ० प्र+मय-ञच् । मिनातुकरभेदे, अथे च । कृतितया स्त्री०
 प्रमयान न० प्र+मय ल्युट् । भवे, लेयने, विलोडने च ।
 प्रमयाधिप उ० इत् । जिते, चक्रादे ।
 प्रमद् उ० प्र+मद्-ञच् । कृषे । प्रमादात्तनेन अय् । पुष्करफले
 न० । कर्त्तरि यच् । प्रमसे नि० ।
 प्रमद्वन न० प्रमदस्य कृष्यस्य वृक्षम् । राघोदस्य इत्येव वने ।
 प्रमदा स्त्री० प्रमादायनया अय् । उत्तमयोषिति ।
 प्रमद्वान न० प्रमदाया उचित वनम् । अन्व इत्येवमवोग्ये
 वने प्रमदाकाननादस्येव ।

प्रमनस् नि० प्रमृष्ट मनो यस्य हृदयदमो । प्रमृष्टचित्ते ।
 प्रमा स्त्री० प्र+मा यट् । वयार्थप्राने भ्रमभेदे प्राने ।
 प्रमाय् अ० प्रमोयतेऽनेन । प्रमात्तानसाधने इन्द्रियादे, मर्या-
 दायाम् शास्त्रे, कल्पवार्दिनि, हेतो प्रमातरि च । 'म प्रमाय
 -वदीरु' इति छन्दोपाख्यम् । भवे ल्युट् । यथार्थप्राने ।
 प्रमातासह पु० प्रमात्सो मातामहो येन । आरम्भपदमो ।
 मातामहपितरि । तत्पथ्या स्त्री० ङीप् ।
 प्रमाद् उ० प्र+मद् कम् । कर्त्तव्ये व्यक्तव्यत्वधिया ततो निवृत्तौ,
 व्यक्तव्ये कर्त्तव्यत्वधिया तत्र प्रवृत्तौ वा अत्यधनतायाम्
 प्रमापय न० प्र+मोञ्-हिवाया साधे विच्-आत्ते इत्
 ल्युट् । मारणे ।
 प्रमिति स्त्री० प्र+मा क्तिन् । प्रमायं यथार्थप्राने ।
 प्रमोत नि० प्र+मोञ्-हिवाया क्त । चते । 'प्रमोतौ पितरौ
 , यदेति स्मृति' यथार्थं वृत्तमयी ।
 प्रमोखा स्त्री० प्र+मोच अ । तन्द्राम् ।
 प्रमुख न० प्रमृष्टं चयमारम्भ । तदादिनि । व० उत्तरपदस्य ।
 तदादिहे, गान्धे, प्रचने, प्रचाने, चरे च नि० । उद्गा-
 हने, वसूचे च उ० ।
 प्रमुद् नि० प्रमृष्टा हृद यस्य । हृदे हर्षयुते ।
 प्रमुदित नि० प्र+मुद्-क्त । हृदे हर्षयुते ।
 प्रमेह उ० प्र+मिह वज् । रोगभेदे ।
 प्रमोचनी स्त्री० प्रमोच्य ल्युट् ङीप् । गोदुग्धायाम् (गोदुग्ध) ।
 प्रमोद् उ० प्र+मुद्-ङ्गं वज् । हृषे ।
 प्रयत नि० प्र+यत्-क्त । यत्तिले, नियमयुते च ।
 प्रयत्न उ० प्र+यत्-ञच् । कार्यादुपलब्धे यत्नभेदे । 'प्रहृष्टिच
 -निवृत्तिच तथा जीवन्मरारच' इति व्यायोगे विविचयने
 च बाह्यगुण इति वेगेष्विवाद्य बुद्धिभक्त इति चर्या-
 दय । प्रयासे च ।
 प्रयाग उ० प्रकटो दामो यस्यात् इत् । महायमुनयो सहज
 जाते तीर्थभेदे, इन्द्रे प्रतप्तौ च । इत् । अथे अयने
 धाङ्गसादस्य तयासम् । कर्त्तव्यं प्रकटे यसे ।
 प्रयास उ० प्र+यस-ञच् । अहात्यतापप्राप्ता धान्यादौ जना-
 नावादादातिमये ।
 प्रयास उ० प्र+यस-ञच् । प्रयत्नपदार्थे, यत्ताने च । [लोकावती
 प्रयुत न० अटवस्तुमथो बह्वभेदे, प्रमटवचने च 'लक्षप्रयुतकोटय' इति
 प्रयोक्तृ नि० प्र+युज् कृच् । प्रयोगकर्त्तरि अयदागादौ धन-
 प्रयोगकर्त्तरि उत्तमार्थे, प्रयोजकमाले च ।

प्रयोग उ० प्र+युज घञ् । अल्लसोने वशीकरणे, निर्दोषे, अद्वेष
प्रयोजक ति० कायोदो भव्यादौ प्रयुज्ति प्र+युज-घञ् ।

निहतस्य भव्यादे मेरके, व्याकरणोक्ते हेतुसंज्ञे कर्त्तरि च
प्रयोजन न० प्र+युज-लृट् । कार्ये, उद्देशे, हेतौ च ।

प्रयोज्य ति० प्रयोक्तुं भवते प्र+युज-अक्याये यत् ।

नियोज्ये निहते भव्यादौ । [घञ्] । प्रतोहे

प्रच्छेद ति० प्र+चर-क्त । मृष्टे, चङ्गुले, ज्ञाते च । भावे

प्ररोह उ० प्र+चर-अच् । अद्भुते उद्यमरोह इवेति रघु ।

कारोहे च ।

प्रलब्ध उ० हेतुभेदे । प्र+लब्ध-अच् । प्रकर्षेण लब्धवान्ने ति० ।

प्रलब्ध इ उ० प्रलब्धं हनि हन-ङक् । अलदेने प्रलब्धवाद्दोषेभ्यश्च

प्रलय उ० प्रलीयतेऽस्मिन् प्र+ली-अच् । व्यष्टयवाचानां जयिते-

धिकरणे कावे, मल्लपोदिनामस्थाने च । भावे घञ् । भावे,

बेदाद्ये च 'प्रथयान्नामिदिते विद्योचने' इति कुमाद ।

प्रलाप उ० प्र+लप-अच् । अयमर्थक्यान्ने, निम्नप्रयोजने उक्त-

वादिनाम्ये च ।

प्रलापयन् उ० प्रलापं कृति कृ-क्लिप् । कुलत्यजातेऽस्मिन्ने ।

प्रवचन न० प्र+वच-लृट् । वेदाभिधाने, प्रवचनार्थे च ।

प्रवच(न) ए उ० प्र+वच(न)-अच् । चतुर्ण्ये निमग्नस्थाने, उदरे च

'नन्ने', आर्यते, प्रपुष्टे चण्डे, दुते, क्षिप्ते, व्यासक्ते, क्षीये च ति०

प्रवयस् ति० प्रवहं वयोऽस्य । प्रवहे ।

प्रवह उ० प्र+व-अच् । शूलान्ते, गोले, गोलेप्रवहकधमिवावर्त्तके

क्षनिगच्छे च । अत्रे ति० । अष्टवक्रवन्दे च० ।

प्रवर्ण उ० प्र+वर्ण-अच् । लोकाग्निभेदे ।

प्रवर्त्तक ति० प्रवर्त्तयति प्र+वर्त्त-क्लिप्-लृट् । प्रवर्त्तनकने ।

प्रवर्त्तना स्त्री० प्र+वर्त्त-क्लिप्-लृट् । 'प्रवर्त्तनककल्यापारे

विभ्यादौ' कसि प्रवर्त्तनारूपमस्तस्य चतुर्ण्योतिर्भवेत्किरि

प्रवर्त्त ति० प्र+वर्त्त-अच् । कचे, प्रथाने च ।

प्रवह उ० प्रवह-अच् । वायुभेदे । भावे अच् । वगराहर्हयमे

प्रवहण न० प्र+वह-कारणे लृट् । अन्तर्धवाह्ये वस्ताच्छादिते

स्त्रीवाहने कर्त्तरिणे (महाभाषा) ।

प्रवाणी स्त्री० प्र+वे लृट् ङीप् । तन्त्रशास्त्रशास्त्राकायाम् (माऊ)

प्रवाद उ० प्र+वद-अच् । परम्परागववाक्ये, परस्परकथने च ।

प्रवाहण न० प्र+वह-क्लिप् लृट् । काम्यदाने काम्यस्य उत्तम-

प्रवास उ० प्र+वह-अच् । विदेशवाहे ।

प्रवासन न० प्र+वह-क्लिप्-लृट् । विदेशवाहने-क्षीताप्रवासन

मदो रित्युच्चारितम् । आरण्ये च ।

प्रवासिन् ति० प्र+वह-क्लिप् । विदेशे शश्विन्, 'प्रवासी
द्युधवायातो'ति यदपञ्चागिका । [उत्तमादे च ।

प्रवाह उ० प्र+वह-अच् । मन्त्रो, जलस्रोतवि, अवाहारे,

प्रवाहिका स्त्री० प्रवाहयति मलं लृट् । अवाहीरोगे ।

प्रवाह उ० प्रवर्धे वाह- । कर्परस्वाधोभागे । [याकोर्णे च ।

प्रविदारण न० प्र+वि+द-क्लिप् लृट् । जुडे, विदारणे

प्रविष्टेय ति० प्रकर्षेण विष्टेयो यस्य । विधुरे, प्ररमविष्टेये च ।

प्रविषा स्त्री० प्रवृत्तं विषं यथा । अदिषायाम् । (वातारण्य)

प्रवीण ति० प्रवीण्या प्रगाहति प्र+वीणा+क्लिप् घञ् । निपुणे

प्रवृत्ति स्त्री० प्र+वृत्त-क्लिप् । प्रवाहे, वाचांगाम्, अरन्त्यादि

दैवे, कृत्तिभेदे, व्यापोज्ञे विकीर्णततिवाधताप्रगाधीने

प्रयत्नभेदे च ।

प्रवृत्ति वि० प्र+वृत्त-अच् । दृष्टियुक्ते, मोठे च ।

प्रवेक ति० प्र+विच-अच् । मन्त्राने । [कमले

प्रवे(वि)षी स्त्री० प्र+विष-अच् वा ङीप् । गजस्त्रान्त्ये विष-

प्रवेस उ० प्र+वेच-अच् । वीरवृत्ते (रोनाहण)

प्रवेश उ० प्र+विच-अच् । अन्तर्गमने ।

प्रवेशन न० प्रविशतेऽनेन विच-अरण्ये लृट् । प्रवातहारे,

विंङ्कारे च । भावे लृट् । प्रवेशे ।

प्रवेष्ट उ० प्र+वेष्ट-अच् । वाह्ये, वाङ्मयीचभागे वृत्तिदन्तमात्रे ।

गजदृष्टस्थाने च । [तापस्य] स्त्री० ।

प्रवृजित उ० प्र+वृज-अच् । पञ्चाशति । काष्ठा, सुखीयै,

प्रवृज्या स्त्री० प्र+वृज-अच् । चक्षुषि, हर्षकर्मकागेव विधा-

नेनाश्रयान्तरगच्छने ।

प्रवृज्यावसित उ० प्रवृज्यात् सन्यासात् दहवित-सुत

अव-योक्त । अद्वयवृत्ते ।

प्रवृक्षा स्त्री० प्र+वृक्ष-अच् । गुप्ताधिकारेण लृट् ।

प्रवृषन न० प्र+वृष-क्लिप् लृट् । वधे, शासकवृत्ते च

'लवप्रवृषनलास्यमिति रघु । शालौ च 'हर्षाभावा-

प्रवृषनमिति वरुडी ।

प्रवृस्त ति० प्र+वृत्त-अच् । अमचनोने, अत्रे, अये च ।

प्रवृ उ० प्रवृ-अच् । जिघाक्षायां प्रातिपञ्चिका कथनाय मेरने

प्रवृ स्त्री० प्रवृ-अच् ङीप् । उक्तिकायाम् (पाना) ।

प्रवृय उ० प्र+वि-अच् । प्रवृये ।

प्रवृत्ति ति० प्र+वि-अच् । विनोते ।

प्रवृ ति० प्र+वृ-अच् ति० पलम् । अयगामिनि, अत्रे च ।

प्रवृष्टी स्त्री० प्रवृष्टयमर्थं भाति वृ-क्लिप् । प्रवृष्टमर्थमर्थम्

प्रवृष्टा उ० प्रवृ-अच् ति० । युगपदर्थे दवादी, युगपार्थे

प्रथमयोगिते, द्यौः च । [न्यप्रविष्ट । एष प्रथयति
प्रस प्रपदे ततो च सक० दिश० या० सेट० घटा० । प्रसते
प्रसक्तं वि० प्र०सनुज क्त । प्रसङ्गविषये ।

प्रसक्ति स्त्री० प्र०सन्तु क्तिन् । प्रसङ्गे, आपत्तौ, अर्हतायो च
प्रसङ्ग उ० प्र०सनुज क्त । आपत्तौ, सधन्यभेदे कृतस्त्रोभेया
नर्हयद्वये वृद्धिभेदे कृत्युक्ते च धोट्टेयेन सततर्भण-
न्यस्य विहितेये अशान्तरकार्यनिर्वाहे, प्रसक्तौ, प्रसाधे च
प्रसक्ति स्त्री० प्र०सद् क्तिन् । नैवेद्ये प्रसप्ततायाम् । [स्त्री०
प्रसक्तं वि० प्र०सद् क्त । निर्मले, सन्तरे, कृताहपहभेदे च चराया
प्रसन्नता स्त्री० प्रसन्नस भावः तल । प्रसादे अतुपहभेदे ।
प्रसन्नं न० प्रसत्ता सभा सभाधिकारेऽप्यार । प्रसाकारे,
'प्रसभोद्धत रि रिति रघु ।

प्रसर उ० प्र०सृ चप व्यच् वा । प्रसवे, वेगे, प्रसृष्टे पुत्र
नीसरे निकटानिगमने प्रसादविधये सैन्यादे सर्वथो
व्याप्ती च । [स्त्रीलङ्ग तल ङीप्

प्रसर्पण न० प्र०सृप ल्युट् । सैन्यानां सर्वगोप्याप्तौ व्यस्य
प्रसर्प इ प्र०सृ व्यच् । गर्भस्रोतसे । उत्सृष्टौ, कार्यद्वये कृते च
'अद्वयारचर विष प्रसर्पस्य गीगते' इति कुभार ।
प्रसववन्धन न० प्रसवस्य पुष्यस्य वन्धनम् वन्ध कर्त्तुं ल्युट् ।
हन्वे (बोदा) । . . .

प्रसवित्री स्त्री० प्र०सृ हच् । जनयाम् ।
प्रसव्यं वि० प्रगतं सध्यं नानालम् । प्रतिपूष्य ।
प्रसवा स्त्री० प्र०सृ चप । हह्याम् ।
प्रसृज्य व्यच् प्र०सृ हच् । कृतादिकर्त्तुं । 'प्रसृज्ये तनोभि
रवक्षतां गते' इति ज्ञाय । [कायचौरे

प्रसृज्यचौर उ० प्रसृज्य बलाकारेण चौर । (हाकारत) । न
प्रसाद् उ० प्र०सद् क्त । नैवेद्ये, कृत्यपदे, काव्यशुभभेदे,
लास्ये, प्रसक्तौ देवनेवेद्ये, शुक्लजनपुत्रादिपि च ।

प्रसादमा स्त्री० प्र०सद् विच०-युच् । शिवायाम् ।
प्रसाधकं वि० प्रसाधयति प्रथयति प्र०सिध विच् लुप्त ।
निष्पादकेऽवहर्त्तरि च क्षिप्तां टाप् । 'प्रसाधिकासमित-
स्यपाद' इति रघु । मोरारे स्त्री० टाप् ।

प्रसाधन न० प्र०सिध विच ल्युट् । कृतिप्रभूषणे वेगे । कर्त्तुं
ल्युट् । कृतिविक्रयाम् स्त्री० ङीप् ।

प्रसाधितं वि० प्र०सिध विच-क्त । अलङ्कृते निष्पादिते च ।
प्रसारण न० प्र०सद् विच ल्युट् । निवारकरणे क्रियाभेदे च
प्रसारणी स्त्री० प्र०सृ विच ल्यु मोरार ङीप् । (मरुमादाक)
वराभेदे ।

प्रसारिणी स्त्री० प्र०सृ विचि । लज्जासुचतायाम् ।

प्रसारिनं वि० प्र०सृ विचि । विस्तारकारणे ।

प्रसितं वि० प्र०सृ क्त । व्याघ्रके ।

[निगहादौ

प्रसिति स्त्री० प्र०सिध-व्यये कर्त्तुं क्तिन् । वन्दनशोधने,
प्रसिद्धं वि० प्र०सिध क्त । भूषितं, स्थापितं च ।

प्रसृ स्त्री प्र०सृ विचि । जनन्याम्, कदल्यां वीरधि, घोटक्याह
प्रसृति स्त्री० प्रसृ क्तिन् । प्रसव, अपत्ये, पदरे भातरि च ।

प्रसृतिफा स्त्री० प्रसृतेष क्त । जातसन्तानाया स्तिवात् ।

प्रसृतिज न० प्रसृता जायते जन इ । उ छे, प्रसृतादिज न
इ च हि नर्भसोचविद्भिः । [वि० ।

प्रसृज्य न० प्र०सृ क्त तस्य च । पुत्रे, कृते च । जातसाम्ये
प्रसृज्य उ० प्र०सृ क्त । अर्हतायाम्, प्रसवे प्रसादिते, विनोते,

वेगिते, गते नियुक्ते च वि० । अज्ञाया स्त्री० ।

प्रसेयक उ० प्र०सिध ल्युप्त । वीर्याप्रालवहे काष्ठे ।

प्रस्कम्प उ० अग्निभेदे । स्तब्धं क्त तस्य च । अस्मत्प्रयुक्ते वि०

प्रस्तर उ० प्र०सृ व्यच् । पापायें, गणौ च ।

प्रस्तर उ० प्र०सृ क्त । अस्मत्प्रयुक्ते, प्रसृतादिरचितशब्दाया, अन्तौ
चन्मोते अङ्गिभेदस्थानाग्रायें 'प्रस्तरात्तु चतु न्यस्य प्रथ
वस्य यतोरच । वसोपरि, तृणायेर्' इत्युक्ते प्रक्रियाभेदे च

प्रस्तर उ० प्र०सृ क्त । अस्मत्प्रयुक्ते, प्रसृते च ।

प्रस्तरावना स्त्री० प्र०सृ-विच-युच् । चारभा, कृतधारेण
वसादिभि चङ्क प्रकृत्यभिनेयकया प्रसृतादि कपनीये वास्य
योगे 'नदी विदूषको वासीया दि वा' इय ।

प्रस्तुतं वि० प्र०सृ क्त । प्रकटयामि, प्रासङ्गिके, उपस्थिते
उद्यते, प्रतिपद्ये, प्रकर्षय कर्त्तुं च ।

प्रसृ उ० प्र०सृ-विच । अतः कृत्यारम्भे कर्त्तव्यकर्मव्याये वा मान्या
दे । परिचायभेदे विस्तारे च । पर्वतस्य वायव्योऽप्यभूतौ उ० न०

प्रस्थान न० प्र०सृ ल्युट् । विनोतेऽनुवाङ्गकने, गमनवासे च
प्रस्थोत्तन न० प्र०सृ क्त-कर्त्तुं ल्युट् । अर्धे । भागे ल्युट् ।

तादने, विकारये, पाके च । [ल्यु । भास्यति पर्वते उ०
प्रसृवण न० प्र०सृ ल्युट् । अग्निभेदेन सप्तपदे, लते, खदे च ।

प्रस्त्राव उ० प्रसृ क्त । मूत्रे । [स्त्राव्ये भागे ।

प्रस्तर उ० प्रसृते वागिकटकादिरियान् प्र०सृ व्यच् । दिवस
प्रस्तरण न प्रसृतेत्यनेन ह-ल्युट् । अस्ते कर्त्तव्ये च ।

वापारे ल्युट् । युगे । भागे ल्युट् । प्रहारे, दमे च ।
प्रहर्षणी स्त्री० प्रहर्षणनया कृप ल्युट् ङीप् । हरिद्रायाम्

अयोदयाशरपादे च-भेदे च । नल प्रहर्षोक्तिः । [इय०
प्रहसम न० प्र०सृ ल्युट् । हास्ये, प्रहस्यकायकभेदे च । वा०

प्रहसन्ती स्त्री० मन्त्र-हृष-प्रत्य दीप् । युधियायां, वाधन्यासः ।
 मङ्गल उ० मङ्गलो हृष-प्रः । विष्णुहस्तिके भाषो, रावण-
 सेनापतिभेदे च । [मांघरीहोत्रनाम् ।
 मङ्गारवल्ली स्त्री० मङ्गात्स वेदनोपयमना वल्ली भासः ।
 मङ्गि उ० मङ्गियतेऽय मङ्ग-रन् विभ । कृमे ।
 मङ्गित लि० मङ्गि-क । विभ, निरुक्ते मङ्गिते च । छमे-न०
 मङ्गलिका स्त्री० दुर्वाभावाधानाय मन्त्रे (सेयानि) तरण्यानि
 त्रितः कृते नितम्बस्नानमाधृतः । गुरुणां सप्रधानेऽपि का-
 कूजति घञ्मुञ्जुत्वादिभ्यो कस्योत्तरम् उपद्रव्यजलः कलकः
 मङ्गलात् उ० मङ्गल-भञ्ज । हिरण्यकशिपोर्द्वयस्य इवागारभेदे
 मङ्गु लि० मङ्ग-क । नञ् विनीते, आशक्ते च ।
 मांशु लि० मन्त्राद्यां यमोऽय । उच्चे, उच्चते ।
 प्राकास्य न० प्रकाशस्य भावः यस्य । अष्टदिग्बुधैर्यज्ये, इत्या-
 नभिषावस्तु येद्वयं स्वाध्यायाद्युक्तौ च । [मांघ्र्यं ते
 विभूतिविंति इति मन्त्रः । [कारे मांघरीदौ ।
 प्राकार उ० प्रकीर्यते कृ-प्रत्य दीष् । इत्यादिदिक्षिते वेदना-
 माज्ञत लि० मन्त्रमङ्गलमपकायं यस्य । नीचे । मन्त्रेतरयस्य
 यण् । प्रकृतिसंख्यनि । मङ्गला, सभाभेदे निर्मुक्तः
 यण् । सभावसिद्धे । प्रकृतेः संकृतशब्दात् आगतः
 यण् । नाटकादौ प्रसिद्धे अर्थभेदेऽप्यन्यदे ।
 माज्ञतप्रलय उ० कर्म० । कार्यं प्रकृतौ नाभे तेन सह
 कार्यं जातस्य मङ्गलो छवे, तत्काले च ।
 प्राज्ञतमित कर्म० । सभावसिद्धे भित्ति, विषयान्तरस्य यम-
 क्कात् माज्ञतशब्देः शब्दवहितोत्तरविषयस्य छवे ।
 प्राज्ञतशब्द उ० कर्म० । विषयान्तरवर्ति लि० छमे ।
 प्राकृतन लि० प्रावि काले, देशे, प्राचां दिग्भि ना भवः सु-
 तृष्ट च । प्राग्भवे । [मरेदिरे प्राज्ञतजन्यविद्या इति क० ।
 प्राग्भावा उ० प्राक्भावी सभावाः । इह काले षडौ भविष्यती-
 त्यादिप्रतीतिविद्ये सभाभेदे ।
 प्रागुदीची स्त्री० मांघ्रा उदी व्याघ्रान्तरात् दिक् दिव्यामा-
 न्यनारावे इति व० । पुष्पोत्तरदिग्भि देशान्तरकोषे ।
 प्रागज्योतिष न० कामरूपभेदे तद्वयस्य व० व० ।
 प्रागुभार उ० प्रकृते भारः । उत्कर्षे प्रकृतौ, मांघ्र्याल्लि-
 पङ्क्तौ 'नाम्नाः इति प्रवेष्टव्यमोदयः । चर्चितायमस्ति च ।
 प्रागुहर् लि० प्रकर्षणे व्यये द्विपतेऽपौ अण् । जेवे ।
 प्राग्य लि० प्रकर्षणाय भवः यत् । जेवे ।
 प्राग्यंश उ० प्राक् वंशः सप्तमोऽक्षयभागादिषु सदाशोऽन ।
 इतिगृह्णात् पूर्वभाष्ये यजमानादिसिल्लेखे गृहे ।

[illegible]

प्रयत्नत । विचारयति येनाथौ प्राहृणिकस्य चरति इति
 इति चर्यं प्राहृणिक इति केचित् पठन्ति ।
 प्राण्य उ० प्र+यन् वञ् । हृदयस्य नासाप्रवृत्तिं वि वायी,
 कायजीवने रये, वायुमते, वये च । प्रवृद्धस्यै देहस्य
 वायुमेदे, इन्द्रिये च व० व० ।
 प्राण्य उ० प्राण ददाति दा क० । जवे, अवे च । जीवकहवे
 उ० । इतिव्यां, इन्द्रिये च स्त्री० । प्राणदावरि वि०
 'प्राणदा यमदूतिके लुङ्गट ।
 प्राणनाथ इत० । पत्नी ।
 प्राणमयकोम उ० प्राणदिकर्मोन्मियसहितं प्राणमयसुखमपुत्र
 कोयवदाप्तादृक्त्वात् कोम इव । वेदान्तोक्तं जीवस्वरूपा-
 ष्वादे, कर्मोन्मियसहितं प्राणमयमे ।
 प्राणसयम उ० प्राणस्य प्राणरूपवृत्तिभेदेऽस्य नासाप्रवृत्तिर्ना
 वायी सयमो यम व्यापारे । प्राणायामे तेन हि व्यापा-
 रेण प्राणवायोर्वृत्तिं वरयप्रतिरोधेन प्राणसयम इति
 योगशास्त्रादिप्रसिद्धम् । [पल्लवम् ।
 प्राणसमा स्त्री० प्राणै रथा दृष्ट्या प्रिवत्तात । प्रिवतमाया
 प्राणायाम उ० प्राण प्राणवायुसम्यक्ते चयम्यते तेन आ-
 यम वञ् । योगादिप्राणप्रसिद्धे प्राणवायोर्निरोधवाधने
 । व्यापारे । वकि स्तथास्यवोक्तस्यैवपूरणे, देहस्यस्य
 तस्य ज्ञानवत निवृत्तताया रोधेन, निवृत्तस्य तस्य क्रमेण
 वकिर्नि वारण्यकपरेवनेन च । अथायोर्वयविविभोगक्य
 वयवतासम्पदानमित्यसौ व्यापारस्युदाय प्राणायाम इत्यु-
 च्यते 'प्राणायामनिष्ठ वयवमभ्यास त उच्यते त वत । प्रा-
 णायाम स विज्ञेय' इत्युक्तवशे प्राणायामशब्दस्य पूरण
 ज्ञानकपरेवप्रापारस्युदाये इतिरिति वचनं प्रत्ये-
 कविषय इतिरित्यस्ये विस्तरी इहद्विधाने ।
 प्राणिद्वय न० प्राणिभि मेनककुटादिभि प्रणपूवं यूत दे
 वनम् दिव मावे ज्ञा । प्राणिभि प्रणपूवंके देखने ।
 प्राणिन् उ० प्राण+यन् वञ् इति । जीवे वेतने ।
 प्रात कृत्य न० प्रातः प्रभाते कृत्य वसिषस । प्रभाते कर्तव्ये
 शो वक्ष्यामही । [प्रातरुपास्ये मन्त्रकृते देवभेदे ।
 प्रातःसन्ध्या स्त्री० प्रातरुपास्या सन्ध्या । वैदिके त म्बिके च
 प्रातरु स्य० प्र+यत अद् । प्रभाते, प्रात कावो सङ्घर्षां स्त्री
 नि नि चरुते सूर्यादृष्टावधिविचर्त्तवावे च ।
 प्रतराश उ० अगते भुञ्जते श्वय वञ् प्रातः प्रभाते प्राशो
 भोज्यम् । प्रात कावे भोज्ये ।
 प्रातिका स्त्री० प्र+यत वृद्ध टाप् । जवाहणे ।

प्रातिपदिक उ० प्रतिपदि द्वयते ठञ् । अस्मि, 'रत्नाग्नी यव
 ह्वयेते इति' इतौ अयं प्रतिपदीत्यर्थः । व्याकरणोक्ते 'अयं
 वद् अथावरपल्लव प्रातिपदिकभि'त्याद्यक्ते प्रत्ययप्रत्यया-
 न्मन्त्रे चाद्योश्चै लक्षद्विषयवाचनियमे च मन्त्रभेदे न०
 प्रातिभाष्य न० प्रतिभुगो भाव । (जाभिनी) प्रतिभुगोभावा
 'प्रातिभाष्यागतं सुत' इति इति । [साध्याधरणे धर्म
 प्रातिस्विक न० प्रतिस्वे एकैकस्मिन् भव ठक् । प्रत्येकपदार्थ
 प्रातिहारिक वि० प्रतिष्ठितयतेऽनेन प्रतिहार कापद्य भावा
 च प्रत्येकनवस्य ठक् । नायाकारणे । [वेदाध्ययनादौ ।
 प्रायसकालिक वि० प्रयसकाले भव ठक् । प्रथमाहोत्रिये
 प्रायसिक वि० प्रयस भव ठक् । प्रयसकालभवा । तिस्रो होत्र
 प्राहुर्भाव उ० प्राहुर्+भू वञ् । प्रवृत्ते शक्तिर्भाव ।
 प्राहुस् शब्द० प्र+यद्-उति । स्तुतये, प्रवाये, नान्ति, सम्रा-
 वनायो, इतौ च ।
 प्रादेश उ० प्र+दिश वञ् दीर्घ । तर्जनीसहितविकृताङ्गु-
 दैशवाले च 'अङ्गुष्ठस्य प्रदेशिन्या व्यास प्रादेश उच्यते'
 इत्युक्ते परिभाष्यभेदे च ।
 प्रादेशन न० प्र+या+दिप ल्युट् । दाने ।
 प्राक्ष उ० प्रगोष्ठध्यानं चक्षुः कृता० । रपादौ, प्रगोष्ठोष्ठा
 प्रा०च० प्रलटे पयि । नथे, वने च वि० । [वायास्य
 प्राध्वम् शब्द० प्र+या+ध्वन इति । काष्ठस्यै, वने, नथं
 प्रान्त उ० प्रलटोऽन् । श्वेतीनायाम् । ।
 प्रान्तर न० प्रलटनन्तरं अन्वधानं यत् । दूरगम्ये पयि । इत्या-
 दिव्यादायत्ये पयि, वने, कोठरे च ।
 प्राप्नोष्यत्य वि० प्राप्नोष्यत्य मरत्य देन । इति ।
 प्राप्नोष्यति वि० प्राप्नोष्यत्य देन । अनेहरे, पयिष्ठते च ।
 प्राप्ति स्त्री० प्र+याप ह्रिन् । इदौ, लाने, व्यापानरगतौ,
 सङ्गती कथिनादौ चर्यस्यैवैवमभेदे उदरे च ।
 प्राप्य वि० प्र+याप यङ् । सम्ये लभ्ये च । व्याकरणोक्ते 'श्रिया
 कृतविषयाया सिद्धिर्भव च विद्यते दृग्नादनुभावात् तत
 प्राप्यसिद्ध कथत' इत्युक्ते कर्मभेदे न० ।
 प्राश्ट न० प्र+या+ष्ट ङ । उपदोक्तमद्रुमे । सायं द्यू यौव
 प्रासाद्य उ० प्रसादाय हित उप । वाचकहणे ।
 प्रासाधिक वि० प्रसाधेन निश्चितं किञ्च द्रव्य । प्रत्यगादि
 प्रसाधिद्वि, प्रासाधिवि च विज्ञां होत्र ।
 प्रासाध्य न० प्रम कस्य मार । तद्वि त प्रकारकालरूपे प्रात
 धर्म, तस्य व्यापयते मरतोप्राप्त्य शोभावादिमि सत
 सभावाध्या वा प्रासाधिवि भेद विस्तरी इहद्विधाने ।

प्रो तर्पये सक० बु० उभ० भानि० । प्रायवति ते अविप्रयत्-त ।
 प्रोणन न० प्रो विष्-नुक्-ल्युट् । तर्पये । [२७५ वि० ।
 प्रीत वि० प्री त्ता वा नत्ताभाव । हृष्टे । तस्य नावे प्रीयो-
 प्रीति स्त्री० प्री माने तिक् । हृष्टे, आनन्दे, दम्नी च ।
 प्रु सर्वणे भ्वा० आत्-उक्-अनि० । प्रवते अप्रोष्ट ।
 मुष्ट बद्धे भ्वा० पर० सक० सेट् । प्रोष्टति अप्रोटीत् ।
 मुप भक्षोकरणे भ्वा० पर० सक० सेट् । प्रोषति अप्रोषीत् ।
 'वेट् । [अप्रोषीत् ।
 मुप वीने भूतौ च वक्त० सेट् । अक्-भ्वा० पर० सेट् । मुष्ठाति
 मुष्ट वि० मुप-क्त० । दग्धे ।
 प्रेक्षा स्त्री० प्रक्षेप्य प्रमाणादिना दृष्टा । प्रक्षालोचनायाम् ।
 प्रेक्षावत् वि० प्रेक्षा काल्येव प्रहृष्ट भक्ष च । सम्प्रोक्षकारिणि
 प्रेक्षा स्त्री० प्र-उठि च । दोषायां परिभवणे, सार्यकगतौ,
 हृष्टभेदे, काले च ।
 प्रेक्षित वि० प्र-उठि-क्त । कश्चित् ।
 प्रेक्षोक्ष दोषने च० उरा० उ० सक० सेट् । प्रेक्षोक्षयति ते कष-
 प्रेक्षोक्षन् । प्रक्षोषसर्गलभयोक्त्ये तेन प्राप्तिषोक्तम् ।
 प्रेत इ० प्र-उठि-क्त । नरकस्थे जीवे, पिशाचभेदे, अतिप्राणि-
 देहात्तर जायमाने हेतुभेदे, 'कृते अविश्वीकरणे नर-
 कस्यदात् परम् प्रेतदेह परिमज्जभोगदेह प्रपद्यते इति
 भवति, मते च ।
 प्रेतकर्मण्यु न० इति० । अगस्त दाहादिके अविश्वीकरणे कर्मणि
 प्रेतकर्मण्यु न० इति० । इत्यनेन प्रेतपुरादयोऽप्यत्र । [नदीभेदे ।
 प्रेतनदी स्त्री० प्रेतगम्या नदी । कश्चादस्थे वैतरणीनामके
 प्रेतशिला स्त्री० नमतीरस्थे प्रेतोद्धारणार्थं शिलाभेदे ।
 प्रेत्य अर्थ० प्र-उठि-क्त । लोकाभरे 'मित्र चंपरा नाली ति-
 भवति । [इत्ये, गायौ च इ० ।
 प्रेमन् इ० न० प्रियस्य भाव इत्यनिच् प्रादेश । छेदे, गर्भाणि च
 प्रेमस् वि० अतिशयेन प्रिय ईयथ प्रियस्य प्रादेश । अतिशय
 प्रिये । श्लिषां डीपु प्रेयषी वा च प्रियतमाया, योषिति च
 प्रेरण न० प्र-इर-णिच्-ल्युट् । प्रेषणे निजदक्ष 'अक्रान्दे'
 कार्यादौ नियोगे । णिच् युच् । प्रेरणायत्त स्त्री० ।
 प्रेष गतौ भ्वा० पर० सक० सेट् । प्रेषति अप्रोषीत् ।
 प्रेषिण्य पु० प्र-उठि-भञ्ज वा परदृष्टम् । प्रेषणे, पीडने च ।
 प्रेष्ठ वि० अतिशयेन प्रिय ईयन् प्रादेश । अतिशय प्रिये ।
 प्रेमिष्ठ्य पु० प्र-इयु एत्यु वा परदृष्टम् । लक्षे । प्रेरणीये वि०
 जङ्घाया स्त्री० । [प्रमृतां हुनने च ।
 प्रोक्षय न० प्र-उठि-ल्युट् । समक्षालु सेवने, बधे, यथाय

प्रोक्षित वि० प्र-उठि-क्त । शिक्ते, हिते, यथायं संकृते भावादौ
 च 'भक्षयेत् प्रोक्षितं साव' इति भवति ।
 प्रोक्ष्य न० प्र-उठि-ल्युट् । शार्जने (पौष्ठा) ।
 प्रोत् वि० प्र-ने क्त० । शुम्भिते, कृते, अचिते च । पक्षे न० ।
 प्रोत्फल पु० प्रक्षेप्य उत्तमकृति प्र-उठि-फल-ल्यच् ।
 विज्जल्लाहाकापययति हृष्टभेदे ।
 प्रोथ परिपूर्णतायाश्च काल्ये च भ्वा० उभ० सक० सेट् । प्रोथि-
 ते यमोद्योत् अमोदि० । अति न हृष्ट ।
 प्रोच इ० न० । मुच्यन् । अन्तनादिकायाम् । कक्षा, प्रादो,
 स्त्रीगर्भे, गर्भे, भीषणे, स्निग्धे, अक्षराले च इ० । प्राप्ते,
 स्वाधिते, प्रविते च वि० ।
 प्रोपित वि० प्र-उठि-क्त । प्रवार्ध गते विदेयं गते ।
 प्रोपितसमृक्ता स्त्री० प्रोपित भगौ यस्या कप । विदे-
 यस्वपिकाया नायिकायाम् ।
 प्रो(मो)ष्ठ इ० प्रहृष्ट० चोरोरुख वा इति । [इति] भास्त्रभेदे
 कवि च । वा जीप । प्रोमोष्ठयत् ।
 प्रो(मो)ष्ठपद इ० प्रो(मो)ष्ठो मौलिकेव पद वक्ष । भास्त्रपदाय्ये
 कालविशेषे तेन मुक्ता पौर्णमासी कण्ठा वा वल भावि
 हुवरय् नर न इति । भास्त्रभास्त्राणि ।
 प्रो(मो)ष्ठपदा स्त्री० न० प्रो(मो)ष्ठस्य गोविन्दपदाय्यस्या । पाद्
 भदनयत्ते पूर्वभास्त्रपदायाया उत्तरभास्त्रपदायाया च भदनय-
 तात्कलात् वक्ष्यत् । [वदति । भास्त्रपौर्णमास्याम् ।
 प्रो(मो)ष्ठपदी स्त्री० प्रोष्ठ प्रोष्ठपदा कर्तुं क्ता पौर्णमासी अण् वा
 प्रौष्ठ वि० प्र-उठि-क्त इति । प्रवृत्ते, प्रगर्भे, निडुये च जायि
 कामेदे 'वरणी नियता मता प्रवृत्तप्रयत्ना प्रौष्ठे मुक्तव-
 द्वा वा श्रियाय् च स्त्री० टाप् ।
 प्रौष्ठपाद इ० 'आयनाच्छरासल जाह्नवोर्जुयोक्त्या ।
 ज्ञातव्यमिच्छा यत् प्रौष्ठपाद उ च्यते' इत्युक्त्यर्थे
 काशनाच्छरापादे मन्नादिना कटिजङ्घापरभ्येन स्थिते जने ।
 प्रौष्ठि स्त्री० प्र-उठि-क्तिन् इति । सामर्थ्ये, उद्यमे च ।
 प्रुष्ठ भवसे भ्वा० उभ० सक० सेट् । प्रुष्ठति अग्रोद्योत् ।
 प्रुष्ठ पु० प्रुष्ठने कीदृ प्रुष्ठ-पञ्च । (पाकृद) हृष्टे, प्रुष्ठक-
 चिक्रिते दीपभेदे च ।
 प्रुव पु० प्र-भावि अय् । प्रुवने । कर्त्तरि प्रुव । सेवके (भेद)।
 प्रुवे, प्रुवे, गानदे, अषवे, अलकाके, प्रुवे, पर्वतीदण्डे,
 कारकलवखने, शब्दे, रिपौ, कथभेदे अलजुक्तदे, जलपर-
 पणिकायै कारकादौ च । केवलीं प्रुवे, गन्धर्वे,
 प्रुवय इ० प्रुवन् अय् नञ्चति गम-व इ० । गानदे,

फलपाकिन् पु० फलपाकोऽफलश्च । गर्हभारहे ।
 फलपुष्पा स्त्री० फलानि पुष्पाणीव यस्या । पिण्डधर्तृत्वात्
 फलपूर पु० फलेन पूरं पूर्णं पूर-क्त । पूरजपूरे । कन् । तत्रैव
 फलप्रिया स्त्री० फल प्रिय यस्या । प्रियङ्गो । [अतुभवे
 फलभोग पु० इव० । फलानां कर्मफलानां सुखदुःखादीनां भोगे
 फलमुत्था स्त्री० फलेन उत्था यस्या । उत्थोदायाम् ।
 फलमुन्निरिका स्त्री० छद गिरति इन् फल मुन्निरि यस्या ।
 पिण्डधर्तृत्वात् । [फले न० ।
 फलवर्चस्व पु० फल वर्चस्व यश्च । फलवर्णे इत्ये । तत्-
 फलवृक्षक पु० फलमधामो वृक्षः सञ्ज्ञाय कन् । पनवृद्धे ।
 फलमालिन् वि० फलेन शालते स्त्रापते णिनि । फलयुक्त
 लित्वा ङीप् । [वन्दरुद्धे ।
 फलमेमिर पु० फिमिरि प्राप्नोत्यस्य अण् फल मेमिरि यश्च ।
 फलमेष्ट पु० फलेन मेष्ट प्रत्ययत्तर । फालवृद्धे । ...
 फलसप्त न० फल सप्ति षोडश । पनवृद्धे ।
 फलसौह पु० फले सौहो यश्च । सौहोडउठे । [एषाम् स्त्री०
 फलसौह्या त्रि० फलेनायाः सम्बन्धा । फलसुते । फालकद
 फलाध्यक्ष पु० फलमध्यस्थमिव यश्च । राजादने । फलदा-
 नाभ्यसे ईदरे पु० । फलदाशोलादयोप्यस्य ।
 फलाहत्त न० फलमहत्तं यश्च । इच्छास्ये । अन्वयेनष्ट पु० ।
 फलिनं वि० फल+अन्त्यर्थे ईदरे । फलयुक्तं तादृशे इत्ये पु०
 फलिन् वि० फल+अन्त्यर्थे ईदरे । फलयुक्ते तादृशे इत्ये पु०
 प्रियङ्गुवृद्धे स्त्री० ङीप् ।
 फली स्त्री० फलसम्यस्या अण् गौ० ङीप् । प्रियङ्गुवृद्धे ।
 फलेष्ट्रिङ्ग पु० फले यष्ट्र इन् । योग्यशब्दे फलभरे इत्ये ।
 'फलेष्ट्रिङ्गं वृष्टि' मङ्गि । इष्ट । फलेष्ट्रिङ्गयत् ।
 फलेन्द्र पु० फलेन ईन्द्र ऐहर्थाप्यत । राजपण्डिते ।
 फलेष्ट्रिङ्ग स्त्री० फले रोहति ईष्ट्र इ । पाटनृष्टि ।
 फलोत्तमा स्त्री० फलेन उत्तमा । द्वाभाभेदे ।
 फलोद्भय पु० इत० । फलोद्भयसौ आगे, श्वगे, हृष्टे च ।
 फलपु वि० फल उ पुष्ट् च । रम्भेष्टारे, तिरुष्टे च ययामो
 र्यस्य नद्यां गौ० । (काय) इति स्त्राति षनिद्वये षटादौ,
 काकोडुम्बरिकायाम्, वनवनभवे विद्याशायने च पु० ।
 फलपुन पु० फलपुन्यभेदो नीयतेऽस्मिन् भो इ । फालपुनेवाह
 फलपुनी स्त्री० फल उतन् गन्तु गौ० ङीप् । काकोडुम्बरिका
 याम् । अतिप्रसन्नचित्तोपादये द्वाभे च ययामे च यय
 फलपुटाटिका स्त्री० फलपुनां पाटी इत्यर्थे कन् । काको-
 डुम्बरिकायाम् ।

फलपुन्यताक पु० फलपु रयं वृत्ताक यश्च । श्योनाकभेदे ।
 फलपुन्यताक पु० फलपु निमित्तक उत्सव । फालपुन्यताका
 द्विपु कर्त्तव्ये (यावोर) फलपुन्यकरणे उत्सवे ।
 फाल्य न० फलाय कृत यत् । उभे । [वृत्तो] प ।
 फालि पु० फाल नि पु० । सुविकारे, कर्त्तव्ये (दक्षिणदिश-
 फालित न० फल णिच् क्त । सुविकारभेदे (केषी) ।
 फाल्ट न० फल क्त नि० । अनायासेन लते । 'लितेश्चतोये
 कदित फाल्ट इत्यभिधीयत' इत्युक्ते क्ताभेदे ।
 फाल न० फलाय शलाघ कृतम् अण्, फल्यते विद्यार्थेति
 भूमिरनेन वा वञ् । सनामस्त्योते लाङ्गलसुखस्ये शौह-
 भेदे । फालमस्त्यस्य अण् । वृद्धे, भृद्धे च पु० । फलस्य
 विकारः अण् । कर्त्ताश्वस्ये त्रि० । फालकरणे दिव्य-
 रोषाभेदे न० । फलेषु भव अण् । जम्बीरवीजादौ पु० ।
 फाल्गुन पु० फल उतन् पुष्ट् च सार्थे प्रज्ञायाण् । अर्जुने
 मध्यमपादवृद्धे, अर्जुन्यपथिके एकादशे द्वादशे नवमे च
 को० व० व० ङीप् । फलपुनीभिर्युक्ता पौर्णमासी अण् ।
 चाम्फालपुनमाश्वपौर्णमासां स्त्री० ङीप् । चालमासि
 अण् । चैत्राश्विके द्वादशे मासे पु० । वर्षस्य हि चैत्रादित्यम्
 फाल्गुनिका पु०, फाल्गुनी फलपुनीचमृता पौर्णमासी
 अस्मिन् मासे ङ् । चैत्राश्विके द्वादशे मासे ।
 फु पु० फल-डु । नन्वेष्टारण्यर्थे फलुकारे, तद्वत्त्वाम् च
 फुट्ति वि० फलु क्त पु० । विदीर्षे, प्रस्फुटिते च ।
 फु(कू)त् अण् । फल कुति पु० वा दीर्घ । अमुत्तरपत्रे ।
 फुल्ल विक्रमे आभरण-सक-वि० । फुल्लति अमुल्लोत् । [न०
 फुल्ल त्रि० फुल्ल-विक्रमे अण् । विक्रमिणे । उभे ।
 फो(न) पु० फोय न पु० । सगानरे ययाम् । दुग्धजनीद्व-
 यर्थपरिस्ते सुदुदाकारे ययामे (मेता) अथ फालमपथि
 'हृदयेऽप्या नतोतीरे निन्दे भ्रमतीतिरे । यथा चारत्तता
 मन्त्रा अन्तरे फेणवृत्ता इत्युक्तौ यथे द्योनेरेमेण अन्त्य
 रकारेण ययतादयर्थ । हिमे च । सुविकारभेदे स्त्री० ङीप्
 फो(न) यय न० इत० । सुहृदे ।
 फो(न) वि० फेन+अन्त्यर्थे इत० । फेनविगते
 कोनिके, मदनवृद्धये च न० । इतरुद्धे, कटिरुद्धे
 च पु० । [मद्युपयोगात् भूत्, हिचे च वि० ।
 फोरय पु० फे इत्यस्यो रपोऽस्य । उगाने, रागमे च ।
 फोह पु० फे इत्यस्य रौति इ-डु । उगाने ।
 फो(न) न० फो० फेन च ङाङ् । मुक्तमृज्जिते, उषिटे
 मेममगीना-मृग-च पु० । मेममि कपेक्षीन् । चिद न सुम

व

व उ० वल-ड । वृषणे, तन्त्रवन्ताने, वपने, वरुणे, वदे, वधु, योनौ, जले च । वधने स्त्री० ।

वंहिष्ठ नि० अतिमयेन वं(व)ञ्च इत्यन् वंहादेय । अति-
गवव(श्)ञ्जते । [व(श्)ञ्जते ।

वंहीयस् नि० अतिमयेन वञ्च इत्यन् वंहादेय । अतिमय
वञ्च इति वामर्थ्ये च आ० पर० अञ्च० सेट् । वञ्चति । वचरो-
च्यवामेत् । वेञ्च । [अतिमोनचने, दासाञ्च ।

वडवा स्त्री० वलं वाति व-ञ्च लस्य ड० । चोटक्यम्, वडवामे
वडवाञ्च(ञ्च)त न० वडवया दासा कत (कृत) वा । दास
भेदे 'भक्तदास्य विवेकस्यैव वडवाञ्च(ञ्च)त' इति स्मृतिः ।
वडवार्गिन् इत्यवयवा विवक्ष्यतायाश्च वडवोऽपि । 'वडव-
स्मृतं वोटनीचलस्ये आलानवे । वडवानलादोऽप्यल ।
वडवांसुख उ० वडवाया चञ्च स्वालेनास्यस्य चञ्च आदि-
लादश्च । वडवस्ये कालामवे ।

वडवांसुत उ० हि० व० इत० । वडिनीकुमारयो । [वैष्णव]
वण गन्धे आ० परे० वञ्च० सेट् । वणति अयासीत्-अवधोत् ।
वणिकृमय उ० इत० अचरणा० । वृडे ।

वणिकृमय उ० वणजा वसुकि पोषकतात् । नीडीटये ।
वणिग्भाव उ० इत० । वणिकृम्ये काजीवनाय कृविक्रियकरणे
वणिकृ(ञ्च) उ० वणायते व्यवहरति वण-वजि वजो वा
यस्य व । काजीवनाय कृविक्रियकरणे वणिकृम्ये वणि-
नीलो ववादित वणे करणे च ।

वणिकृम्य न० वणिगो भाट कर्म० वा व । वाणिज्ये आसीव
'मार्गक्रमविक्रमादिमवहारे, स्त्रीतमसि । 'वडवेय वडवेग-
चिन्नामचिन्नादिज्येति छज्जिकम् । [अवदेत् । वेदय ।
वद स्त्री० निचलभने च आ० पर० वञ्च० सेट् । वदति वदामेत्-
वद भाषणे वा तु० वच० परे० आ० पर० वञ्च० सेट् । वद-
वति-ते चयवदन्-त । वचे वदतोवादि ।

व(व)दर उ० व(व)द अरत् । कोसिद्धये । देवर्षिपदके, वार्ध
चरीने च न० । वराहकाम्याय स्त्री० डाट् ।

व(व)दरफली स्त्री० व(व)दरसीव फलमस्या । भूमिव, व(व)दर्याम्
व(व)दरवल्ली स्त्री० व(व)दरफलमध्याम वल्ली वाच० । भूमि-
व(व)दरीतिव्यति कताभेदे ।

व(व)दरामलक न० व(व)दरमिवावमलकम् । मायोमामलके ।
व(व)दरि(री) स्त्री० व(व)द-वदि वा कीट् । कोसिद्धये,
वापीदो, वदिच्छाह ।

व(व)दरिवाथम उ० न० । वदरी-वाथं वन् तस्या वधोमे,
वधिष्ठितोवाथम । तीर्थविभेदे । व(व)दरीमैकोपयत् ।
व(व)दरीच्छदा स्त्री० व(व)दर्या इव च्छदो वरा । हति-
कोटवले ।

व(व)दरीपञ्च उ० व(व)दर्या इव पञ्चमस्या । वधोपाम-
गमद्वये । साथं वन् । वतैव । [विनाशिकाम्याम् ।

व(व)दरीपला स्त्री० व(व)दर्या इव फलमस्या । को-
वञ्चफले उ० वदानि फलान्यस्य । वरञ्चटये । [भ्रमणे ।

वदसुष्टि नि० वद अयुक्त दानायामसारिणी छविस्स ।
वदसिद्धि उ० वदा पिपा यस्य । पिपा । विष वम्यमयुक्त
नि० । उच्चट्याय स्त्री० । [व्याघारे ।

वध उ० वृन्-वज् 'वधादेय' । वृन्ते मायविद्योगकले
वध वधने तु० उ० वज्-सेट् । वापयति-ते वधोवधन्-त ।
वध निन्दत्या वज्यने च आदि० आत्म० वञ्च० सेट् । वीगमते
वधोवाञ्चिड ।

वधिर नि० वज्य-विरत् । अतिवक्तिव्यये वज्येन्द्रियरहिते
व(व)धू स्त्री० वमान्तरिद्यया वज्य-व वधोप, उरति
वज्य-व वधानादेय वा । वाय्याम्, वृषायां, वधाम्,
नवोदायाम्, वाय्यां, वृषायां ।

व(वा)धु(टि)टी स्त्री० अस्या व(व)धु कस्यापि वि वा कीट् ।
अस्यवध्याया वाय्याम् 'वीधव(व)धुटीडूकृषोरादेः ति
भाषासिद्धे' । [मय वज्यादियस्य । रक्षास्थाने ।

व(व)ध्वप्रसव उ० व(व)ध्वा उज्ज्व आर्तवम् रजः वरर
वध्व नि० वधवहेति वध-व-यत् । वधार्हे ।

वध्वभूमि स्त्री० वृन्-भावे यत् वधादेय वध्वस्य भूमि ।
वृन्ताने वधस्थाने । वध्वस्थानद्वयेणम् ।

वध्व न० वज्य-वृन् नयोप । वीधवे, वध्वमदरम्यां स्त्री०
कीट् । उ० नय र । वध्वमिष्यत् स्त्री० ।

वध्व यावने तना० आत्म० दिव्य० सेट् । वधने यावनिड । वृद्ध
वज्य वज्यने यत् । पर० वध० अगिड् । वज्याति अरान्महेत् ।

वज्य वज्यने वृद्ध० उ० वज्य० अगिड् । वज्याति अरान्महेत् ।
वज्य वज्यने वृद्ध० उ० वज्य० अगिड् । वज्याति अरान्महेत् ।
वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् ।

वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् ।
वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् ।
वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् । वज्याति अरान्महेत् ।

वन्धन न० बन्ध भावे व्युत् । निगहादिना संयमने, वधे च ।
 करने व्युत् । रज्ज्वी ।
 वन्धनवेष्टनम् न० इत् । कारागारे बन्धनागारदोष्यम् ।
 वन्धनस्त्राप् उ० इत् । इति संवधनकारे व्याजाने ।
 वन्धु पु० ब्रूति मय स्नेहादिना बन्ध उ । प्रातौ, सातु-
 पुत्रादौ, बन्धुभ्यः पितृषाद्यै र्वि कृतं भावने, मित्रे,
 शोभने, पित्रि, मानत्रि, भ्रातरि बन्धुजीवहते च ।
 वन्धुजीव उ० बन्धुति जीवयति क्व च्छाये कम् । वन्धु-
 जीवहते । (शशुधासि) हस्तेभे च । [च ।
 वन्धुतो स्त्री० बन्धुनश्चेत्, भावे तत् वा । बन्धुहृत्, गन्नाये
 वन्धुर न० बन्ध उरच् । छकुटे । स्त्रीचिद्धे मित्रकत्वे बन्धु-
 जीवहते, धर्मिरे, हंसे, विहङ्गे, ययभीषणे, वने विहङ्गे च
 उ० । रम्ये, नये, उत्तमानते च सि० । वेष्ठाया,
 वक्षुपु । स्त्री० । बन्ध उरच् । रम्ये सि० । [सि०
 वन्धुत् उ० बन्ध-उचच् । चाशतोष्ये । वन्दुरे, रम्ये, नये च
 वन्धुत् उ० बन्ध उच । (बन्धुमी) ह्ये बन्धुपुत्रसहाय'चित्
 रविप्रथाममय रत्नपीतादिषुमे मध्यन्ते प्रभावयति पुत्र्य
 हस्ते, पीतागने च । [च । इत् । बन्धुकुछने न० ।
 वन्धुकुपुप्प उ० बन्धुक्षेपे पुत्रमय । पीतागने हस्ते, जीरमे
 यन्धुति उ० बन्ध-जि । वन्धुजीवहते ।
 वन्धु उ० सि० बन्ध-यत् । आगमाप्रापि कन्धुहते हस्ते ।
 निष्कृते, 'यवन्धुकोरस्ये'ति नारवि बन्धनीये च सि० ।
 अप्रत्याया स्त्रीगती, बाहाये गन्धुह्ये च स्त्री० ।
 वन्ध्याकर्कोटी स्त्री० वन्ध्याया उपकारिणी पुनश्चत्वात्
 चर्कोटी । निग्नचर्कोत्याम् यस्या उपदामिमेन वन्धो
 पकारितस् । स्त्रायै कम् अतइत्यम् । तर्लेन ।
 बन्ध गती आ-पर-भक्त-भेद । बन्धति बन्धनीत् ।
 बन्धु उ० भ-भु-क्षिप्यत् बन्ध-उ वा । मित्रे, मित्री, भजने, वन्दौ,
 सनिभेदे, देवभेदे च महेश्वारादिन ब० व० । चिह्नार्थे उ० ।
 तद्वति सि० क्षिर्गं छद् । सनयो बन्धकरे उ० (पराच) ।
 वन्धुधातु उ० कर्त्त० । सख्ये, पुत्रौ, गैरके च ।
 वन्ध गती आ-पर-भक्त-भेद । बन्धति बन्धनीत् ।
 वर न० व-यत् । कुहने । वृ-यत् । आर्द्धे । अह । ईषदिदे
 यम् । कर्षति यत् । आभासति देवादिभ्यः आभास्ये,
 विद्धे । सारे च उ० । धावेच् । वरये । वृद्ध्यां,
 निष्कृतायां, वेदायां, मातृगाम्, विहङ्गेषु धावायां, वरि-
 द्यासु स्त्री० टाप् । मतायं स्त्री० गौ० ङीप् ।
 वर्य गती आ-पर-भक्त-भेद । वर्यति बन्धनीत् ।

वर्षट् पु० वर्ष अटन् । राजभाषे (बरवटो) । गो० डोप् । तत्रैव
 भोहो, वेष्टायाश्च । [अवर्हिष्ट ।
 वर्षं दाने वषे स्तुतिं वाचि च आ० व्या० घन० सेट् । ग्रहेते
 वर्षं न० वर्ष-वर्ष । मरूत्पिच्छे, पत्ने, परीधारे च ।
 वल जीवने, धान्यापरीधे च आ० पर० घन० सेट् । वलति ।
 यमावोत् वेष्टत । [यमावोत् चरति ।
 वल दाने वषे निरूपणे च भा० लभ० घन० सेट् । वलति-ते
 वल जीवने पु०, ल० यक० सेट् वटा० । वलति ते व्योमल्लू न
 क्वादि० च । वल बाल ।
 वल निरूपणे पु० व्या० घन० सेट् । वाचयते अमीवलात् ।
 वल व० वल-वल् । सैव्ये, देहजे कास्ये स्त्रीक्ये, गन्धर्वा, दूमे,
 एजे, ईजे, पल्लवे, रस्ते च । वलयुक्ते ति० । कान्ते, वल०
 ईजे, वल्गयामे, दैत्यभेदे व ड् ।
 वल्ल उ० वलं वायव्ययात् लै-ल । वल्लवर्षे । तद्वति ति० ।
 वल्लज न० वलात् जायते जन इ । येत्ते, उरुधारे, पले,
 ० युजे च । वलजाते ति० ।
 वलट् पु० वलं ददाति दा-ल । 'पौष्टिके वलट् वलट्' इत्युक्ते
 पौष्टिककर्मणि वल्लिभे । अश्वमत्यादा स्त्री० । वलटातरि ति०
 वलदेव पु० वलेन दोग्धरि दिव-व्यप्, यद्योक्तिरौ देवी वा
 यास० । वलरामे । लावलाशौपथौ स्त्री० ।
 वलभट्ट उ० वल+भट् व्याघ्र+बलो बलवानपि भट्ट वीर्य ।
 वलदेवे, गव्ये च । वनेषु भट्टा । लायलाशौपथौ स्त्री०
 लावं वल्लु । वलैव । [पञ्चे रोहिणीगन्धने चर्चये रात्रे ।
 वल्लरास उ० वलेन रस्ते रस-संसाया कर्तारि भज् । कल्या
 वलजत्तु वाय० वल+जतिगये वात्पु मल्ल इ । अतिगये । वल-
 दपि त्रिविधानां भित्ति गज्जलवा । वलप्रिष्टे ति० ।
 'लोषा वलवती गाही'ति वैद्यकम् । [गभी ।
 वलवर्णिनी स्त्री० वल वल्यति वल-णिच् विनि । जीवनी-
 वलनिव्यास उ० वलाना भेष्टानां विमेषेण दुर्भेदात्तयै व्यास-
 स्वायनम् । अत्रैव विनाशप्रियेतिगये ।
 वलशालिन् ति० । वलेन शासते वल-शानि । वलप्रिष्टे ।
 वल्लद्वन उ० वलं वलावलमपर वलदति वलट्-भ्यु । वल्ले
 वला स्त्री० वलं कार्यतेलावला । (वाल्गयादा) लुपभेदे,
 विशाविमेव राकाव दत्ते अलविद्याभेदे च ।
 वलाका स्त्री० वलं वल्यनमकति वल्यति वल-व्यच् । वलभेदे
 वलाट उ० वलमरति ददाति वलट्-व्यच् । छल्ले ।
 वलान् अश्० वल वाच्ये वादयतेलाति वल-लिट् । वला-
 दिवर्षे । वल्लव्यवल्गयदे वाचनं गवां वा वलाकार इत्या-

दिगिहये तस्यास्यबहोकार्यत्वात् ।

जलात्कार पु० जलात्+क+णञ् । बलपूर्वककरणे, ह्यत्कारणे च
जलात्मिका स्त्री० बलप्रेप्ता स्वरूपं कारणत्वात् यस्या
स्त्रियै कन् अतएवम् । (हविगुहा) हविगुहोदये ।

जलादारा स्त्री० जलाय आद्या । (विनिवाहा) चुपमेदे ।

जलातुज पु० अतुजायते अतु+जन्+ङ् इत् । नीलस्थे ।

जलामोटा स्त्री० जलमामोदयति आ+मुट+ञञ् । नागदन्-
न्ताम् । अथनलोक्ति प्रामादिकी तयाते डीप् स्यात् ।

जलाय पु० बलव्याय स्थानम् अय यञ् । बलपदमे ।

जलासति पु० बलस्य तन्नासात्तरसारसि । इन्द्रे । बलप्रभु
मधतयोयम् । [बलु] पानीयामसके

जलामक पु० जलाम सामर्थ्याय अचरति प्रयोजोति कच-
जलाह्वय पु० बलं बलप्रमाजहाति आ+हा क्तुञ् । मेघे

उचकते, प्रसीते, दैत्यमेदे, नागमेदे च । [किन्द] । गुणबलमे

जलाह्वयन् पु० बलं सामर्थ्याभाजयति आ+ह्वे-ञ् तादृश

मलि पु० वरु इत् । दूजोपहारे, ददत्त 'सो बलि चैव निजग-

ताह्वयिव' इति अष्टौ राजप्राप्ते भाने, उपग्रहे, चाक-

ददृष्टे, गृहस्थकर्तव्यपञ्चममध्यं भूतयुगे, बलिकर्मा तत

कुर्यादिति एतत् । दैत्यमेदे विरोचनमेदे च 'मेघ पक्षो

महीराजा दानमेन्द्रो भद्राबली'ति रक्षाध्वनममन् । अर-

या शूचचर्माणि स्त्री० वा डीप् । 'गृहस्थस्य यदा प्रस्येत्

महीमणिनात्मन' इति अदिति । उदरावधने । 'बलि-

स्थं चारु बभार याने'ति कुमार । पुष्पास्य पद्मुरा-

कारे माक्षपिण्डे, गृहदारुप्रमेदे च (पाठ) स्त्री० स्त्रियै

कन् । तत्र, अतिप्रयोगश्च ।

जलाध्विन् पु० बलिं ध्वजयति सत्त्वानात् धातवति ध्वज-
विधु-णिनि । निष्ठी वामनावतारेण हि तस्य गथात्मम् ।

जलिग(म) लि० बलि+अचयर्षे दृग् भ वा । जराया विविचचर्षयति

बलिन् लि० बलमप्यस्य इति । वयवति । छत्रे, बहिर्षे,

छत्रे, गृहारे, नगरानि कुम्हले, अग्ने माने च ड० ।

(विनिवाहा) चुपे स्त्री० डीप् ।

जलिपुट पु० बलिना दूजोपहारेद्वयेण पुट पुप-ङ् । काके

जलिमिय पु० बलिन मीणाति घो-ङ् । लोभद्रुम् ।

जलिभुज पु० बलिं दूजोपकरणपूर्वं गृहस्थदशबलि वा भुज्

किप् । काके ।

जलि(नो)सुक् पु० बलि(की)सुक् छचकस्य शाक० । वागरे ।

जलिष्ठ लि० जनिदयेन बली बलिन्+दृञ् । जलजपस-

यति । छत्रे ड० ।

बलिसङ्गन् न० इत् । धातवे बलिपरादयोऽयम् । [प्राने] (प्राच)

बलीक इ० न० बलवति आद्योति वज ईकन् नि० । पटल

बलीयसु लि० अतिप्रयेन बली बलिन्+दृञ् । अत्यन्तवतवति

बलीवर्ध इ० वृ-क्तिप् । बर् ई लक्ष्मीय वय ईशरी तो ददाति

दा-क ईवह् बली बली ईवर्धयति । छत्रे ।

बल्य न० बलाय द्वितं बलन्+यत् । प्रधानधातो, शुभे, धनसाधने

च । अथगत्यायाम्, अतिप्रयामा, प्रसारिण्याश्च स्त्री० ।

बल्लु स्त्री० दाने, बधे, च वक्त० शावने द्विक० न्या० शाक०

सेट् । बल्लुत चयल्लुटि ।

बल्लु(क्)यि(ली)नी स्त्री० मल्ल गतौ अयन् ड० मल्ल व० वल

वा मल्लम् बल्लु(स्त्री)योऽस्मादि इति डीप् प्रमथ्यते

याम् । चिरप्रसूताया गतिः । बल्लु(स्त्री)वं नदतीति मी-द

गौ० डीप् प्रमथ्यते पूर्वोपलम् । बल्लु(स्त्री)यगौ(नो)दयाम

य(व)ञ् वतौ भा० आत्म० यञ् सेट् इदित् । बं(रं)इते चय(रं)

इटि । अहिवाह्यादयमोपादिरिति मायिनी ।

दन्तीषादिरिति रोपदेव ।

य(र)ञ्ज लि० बं(र)हि क्तु गतोऽम् । निमग्नमेकवक्त्रा-

भित्ते, विपुले च । क्षिया वा डीप् य(र)ञ्जी ।

य(र)ञ्जकण्टक इ० य(र)ञ्जनि कण्टकान्मस्य । सुदृगोदरे ।

(गोपुरी) चुपमेदे । [कण्टकारिकादाम्

य(र)ञ्जकण्टा स्त्री० य(र)ञ्ज कण्टः कण्टका यस्या ।

य(र)ञ्जकन्द इ० इव० । गुरुणे (गोच) । कर्कशा स्त्री० ।

य(र)ञ्जकर लि० य(र)ञ्जि किरति कृ-यर्षे । (कान्)

मार्कमकरे । गन्तार्क्याय स्त्री० गो० डीप् । छत्रे (र) ।

छत्रे । अनेककार्येकरे लि० ।

य(र)ञ्जकण्टिका स्त्री० य(र)ञ्ज कण्टा इव यर्षाभ्यस्य । कापु

कस्याम् । [यस्यां, चम्पकवज्रिकाया, जीरके च स्त्री० ।

य(र)ञ्जकण्ट इ० इव० । वृक्षे, लघे, (तजमान) न० ।

य(र)ञ्जकण्टा स्त्री० य(र)ञ्जकण्टा इदति दा-ङ् । गृगमेदे ।

य(र)ञ्जप्रस्थि इ० इव० । आपुके (भाट) ।

य(र)ञ्जस्त्रिधा स्त्री० य(र)ञ्ज यथा भा ग् द्विदते षा द्विद

क्त मस्य, दस्य च न । कन्दपुष्पायाम् ।

य(र)ञ्जतिता स्त्री० य(र)ञ्ज यथा तदा शङ्खलेव न

मिक्षा । कचमायाम् ।

य(र)ञ्जतिष्ठ लि० य(र)ञ्जनी एरया य(र)ञ्ज+ट् तिपुट् ।

अनेकप्रयत्ने, 'हाते गते चरतिपे, इन्द्रजट ।

य(र)ञ्जत अथ० य(र)ञ्जतम् । अनेकेषु कारादि ।

य(र)ञ्जल्यप् इ० इव० । भूर्कचमरये । आगे कन् इव० ।

व(व)कुलुष उ० व(व)हनि दुग्धानीत्र भूषानि प्रध्वनन्त्यात्
यद्य । गोधूमे । प्रसुरकोरयत्ना गति, सुहीद्वे च स्त्री० ।
साधे कनु अत इत्यम् । सुहीद्वे ।
व(व)कुलधा अयम् । व(व)कुलप्रकारे-धात् । अनेकप्रकारे
व(व)कुलप्र ३० इव० । प्रजापत्यो अनेकपर्ययुक्ते नि० ।
विद्विष्यात्, दत्तकप्राप्त्या, हलस्य, दत्तत्वा, गोरस्य
उभवाया, जलकायाश्च स्त्री० गी० स्त्री० । तत सप्तम्यां
कनु । भूषास्यस्य, मेघिकाया, जहायतावर्थात् ।
व(व)कुलपर्य ३० इव० । सम्यक्दृष्टे तस्य प्रतिपत्त्ये वप्रपपर्यव-
त्तात् । अनेकपर्ययुक्ते नि० । मेघिकाया स्त्री० ङीप् । तत
सप्तम्यां कनु । आस्यकण्या स्त्री० ङाप् । [वत्तास्यतात्त्व्यम्
व(व)कुलप्रादृ ३० इव० । वत्तास्यलोप । वटद्वये अनेकशिका-
व(व)कुलपुत्र व(व)ह्व पुत्रा इव प्रवीन्यस्य । वप्रपदे । अनेक-
उत्पादक भूषास्य । अतमस्या स्त्री० ङीप् ।
व(व)कुलपुत्र ३० इव० । निम्नद्वये । वत्ताया कनु अत इत्यम् ।
धातक्या स्त्री० । [वत्तास्यपुत्रवत्तात्त्व्यम् सप्तम्ये ३०
व(व)कुलप्रज नि० इव० । वटजन्मानवति । नरक्रे ३० । प्रजा
व(व)कुलप्रज ३० इव० । कदम्बद्वये विकसते, तेज फले च ।
अनेकफलयुक्ते नि० । माधवर्ष्या, चाविकायां, काच-
भाच्या, निपुण्यां, (गयां) गुह्यकारेण्यम्, भूषास्यस्य
स्त्री० । सप्तम्यां कनु अत इत्यम् । भूमिद्वया स्त्री० ।
आमलक्या स्त्री० ङीप् ।
व(व)कुलमञ्जरी स्त्री० इव० सप्तम्यात् न कप । हलस्याम् ।
व(व)कुलमल ३० इव० । शीतले । अनेकफलयुक्ते नि० ।
व(व)कुलमूर्ति स्त्री० इव० । वनकापदि । नागाकारवति नि०
व(व)कुलमुख नि० इव० । अनेकमुखवति । विद्यो ३० । वंशायो
कनु । उभये न० । यत्तावत्या स्त्री० ङाप् । चाकण्यां ङीप्
व(व)कुलरसा स्त्री० इव० । मङ्गाश्रोतिप्रत्ययम् । नागारस्यस्या नि०
व(व)कुलरूप ३० इव० । हल्लद्वये (पुत्रां) शिने, निष्पौ, हिर-
पार्थे, कामे, योगे च । नागाक्षयवति नि० ।
व(व)कुलरोमम् नि० इव० । अनेकरोमवति रोमये । भेषे ३० ।
व(व)कुल नि० । व(व)हि कुलच् नि० ललोप । अनेकवस्थान-
वति प्रसुरे । व(व)हनि अति ला-क । यम्यो लक्ष्यवर्षे
च ३० । तद्वति नि० । लक्ष्यवले ३० । 'व(व)कुलधेयि भते
निपाकर' इति कुमार । आकाशे न० । मोलिकायां नोल-
कण्यां गति च स्त्री० । कन्ध ३० । व(व)ह्व । प्रसुरे
नि० । अग्निदेशतस्यात् लक्षिकानवले स्त्री० ङाप् न० व० ।
व(व)कुलगन्धा स्त्री० इव० । एकाग्रम् ।

व(व)कुलच्छद् ३० इव० । रत्नगोभाङ्गने ।
व(व)कुलीकृत नि० । व(व)कुल+हि ज क्त । (व्यागडा) वृषस्या-
पसारणेन राशीकृते अलस्ये धान्ये, राशीकृतमात्रे च ।
व(व)कुलपुत्र ३० इव० । विवासे । (विद्यासात) ।
व(व)कुलप्रादृ ३० । व(व)हनि वाङ्मयति आधु, तत कन,
यधुच् वा । जेवातले (लोना आता) ।
व(व)कुलविस्तीर्णा स्त्री० । व(व)कुल यथा तथा विस्तीर्णा दि+
कृ त । (उत्पन्न) कृषिकारणे । [वि०
व(व)कुलवीज ३० इव० । (आता) आत्मे दृष्टे । प्रसुरीजवति
व(व)कुलवीर्य ३० इव० । विभीतके, (वक्त्रा) तथ्युलीयगति,
(नटमात्र) आत्माविष्टे, मन्त्रके च । भूषास्यकण्या स्त्री० ।
व(व)कुलवीहि नि० इव० । अनेकवाङ्मयादियुक्ते । व्याकरणीकते
प्रायेच अन्वयपदार्थप्रधाने वंशावधेदे ३० ।
व(व)कुलमसू अयम् । व(व)कुल+वच् । अनेकवारानिल्लेपे 'युष
कस्ये व(व)कुलो विदाजिता' इति कुम २ ।
व(व)कुलमसू ३० इव० । रत्नच्छदिरे । अनेकवीजयुक्ते नि० ।
व(व)कुलमाल ३० । व(व)कुलि यावते मल-सप्तम्या कर्त्तरि
अच् । सुहीद्वे । [युक्ते नि०
व(व)कुलशिला स्त्री० इव० । जलपिप्पल्याम् । अनेकशिका
व(व)कुलसार ३० इव० । अदिरे । अनेकवारवति नि० ।
व(व)कुलसुता स्त्री० । व(व)ह्व पुत्रा इव सुतास्यस्या । संत-
भूषास्य । अनेकउलवति नि० । - [मानयुक्ते नि०
व(व)कुलसूति स्त्री० इव० । अनेकप्रसरवत्यां गति । व(व)कुल
व(व)कुलसूत्रा स्त्री० । व(व)कुल यथा तथा सवति सु वच् । यज्ञ-
कीद्वे । अनेकधा सरणवति नि० ।
व(व)कुल च ३० इव० । अच् सप्तम्यां । अन्त्ये । कृत्ते न० । तदभिज्ञे
नि० । तत्पत्यां स्त्री० । [यथा(वा)हित ।
वा(वा)कुल आह्वाने वक्त्रे चान्ये वक्त्रे वा+आ+कुल । वा(वा)कृते
वाङ्मय न० । वद्वत्यां यमूह अच् । योदकवद्वत्यां । वाङ्मय
नन-यम् । लस्य ड वा वाङ्मो उज्जि त वाति वा क ।
वाङ्मये ३० । वद्वत्यां जात अण । औळं सप्तम्ये
आत्माविष्टे ३० । वाङ्मयान्याद्वीर्यात् ३० ।
वाङ्मयेय ३० इव० । वद्वत्यां अपत्ये डक् । अग्निरोक्ताचारयो ।
वाङ्मय न० । वाङ्मय+वधे यट् । विप्रसृष्टाये ।
वा(वा)ण ३० । अण यन्दे वय गतो वा सप्तम्यां कर्त्तरि घञ् ।
यदे, मोक्षने, (वाट) विरोचनद्वये दालभदे, कवचे च ।
यद्वले स्त्री० । मोलिकाश्याम् ३० स्त्री० । मेदिन्यां दलोपा
च दिव्येय पठित रायकुलप्रादृ अणयन्दे इति धात-

दिविहये तस्मात्प्रसङ्गोकार्यत्वात् ।

वलात्कारः पु० वलात्+क प्र० । वलपूर्वककरणे, हठात्करणे च

वलात्मिका स्त्री० वलमेवासा स्वरूप कारणत्वात् यसा
साधे कन् धातुश्च । (हानियुद्धा) हानियुद्धोद्धे ।

वलाद्या स्त्री० वलाय आया । (विलयाद्या) वुप्रमेदे ।

वलात्तु पु० वलात्+तये वलात्+तन व० इत् । ओष्ठश्च ।

वलाभोटा स्त्री० वनमाभोटयति धातुश्च अच् । नागदभ
न्याम् । अथान्ततोक्तिः प्रमादिकी तपात्ते ङीप् स्यात् ।

वलाय पु० वलस्याय स्यान्नम् अय चञ् । वरणहणे ।

वलाराति पु० वलस्य तन्नाशरस्याराति । रुद्धे । वलशब्द
प्रभृतयोक्तम् । [युष् । पानीशमचके

प्रलाभक पु० वलाय शब्दार्थाय अस्ति वयांमेति अल-

प्रलाभक पु० वल कल्पमात्राति धातुश्च कुनु । मेदे

स्रक्ते, प्रभृते, दैत्यमेदे, भागमेदे च । [कन्द । गुलुस्रक्ते

प्रलाभकान् पु० वलं सामर्थ्यमाह्वयति धातुश्च वा ताडय

प्रलि पु० वल पुन । प्रलोपहारे, दृष्टे 'लो कलि चैव निजगु

लाष्टपुलित'मिति वण्डो राजपौष्टे भ मे, उपमने, चाप-

रदष्टे, शब्दस्वकतैयवस्यप्रमये भूयमे, 'मलिकर्मा तन

कुप्यादिति प्रुत । 'दैत्यमेदे विरोचनपुने च' 'यन वडो

वलीराज । दानमेदो महावली निरक्षायमनमन । जर-

या द्यवचर्मणि स्त्री० वा ङीप् । 'शब्दस्वस्र वरा प्रस्ये

मलोपनितामन्न' इति कति । उदरावयवे । 'वलि-

नय चाह बभार काले'ति कुमार । पुष्टास्य चङुरा

कारे माहयिष्टे शब्ददादप्रमेदे च (पाठ) स्त्री० साधे

कन् । तल, कतिप्रुलाभश्च ।

वलिध्वसिन् पु० वलि ध्वसयति सस्यानात् धातवति ध्वन-
यिष्णिनि । विधो वधनावतारण हि तस्य तपात्मन ।

वलिभ(भ)मि० वलि+भस्येयं इव भ वा । जराया विधिवचमवति

वलिन् वि० वलनायस्य इति । वलरति । उड्, भङ्गिने,

उडे, अकरे, वलरामि पुन्दहणे, कङ्गे, नागे च पु० ।

(विलयाद्या) वुप्र स्त्री० ङीप् ।

वलिपुट पु० वलितान् पुनायहारद्वयेषु पुष पुष ङ । काके

वलिमिय पु० वलिन प्रीणार्ति मो-क । लोप्रभुषे ।

वलिभुज् पु० वलि भूजोपकरणद्वय शब्दस्वदत्तवलि वा भुङ्क्ते

क्रिप् । काके ।

वलि(नो)मुखः पु० वलि(नो)युक्ते स्रक्मस्य शाक० । वागरे ।

यसिष्ठ वि० अतिशयेन वली वलिन्+इवन् । अलनवस-

यति । उड् पु० ।

वलिभुज् न० इत् । पाताले वलिपुरादयोक्त । [मान्ते(दाच)

वलीक पु० न० वलमति व्याख्योति वन इवन् नि० । पटत

वलीयस् वि० अतिशयेन वली वलिन्+इवन् । अत्यन्तवलयति

वलीवर्दे पु० वृ-क्रिप् वल् ई चष्मोय वच इयते लो ददाति

दा क ईवद् वलीवासी ईवद् ईति । उडे ।

वल्गु न० वलाय हि वल+यत् । प्रधानभातो, रक्ते, बलसाधने

च । अश्वगन्धायाम्, अतिवलाया, मकारिण्याश्च स्त्री० ।

वल्गु स्त्रीतो दाने, वधे, च एक० याचने द्विक० भा० आत्त०

सेट् । वल्गुते अयन्+इत् ।

वल्गु(वल्गु)नी स्त्री० मन्त्र गतो अयन् पु० मन्त्र इ० हस

वा वलमन् वल्गु(वल्गु)योऽस्यासि इति ङीप् मन्त्राले

याम् । चिरप्रसूताया गवि । वल्गु(वल्गु)य मपतीति लो ङ

गो० ङीप् मन्त्राले पूर्व० यत्त्वम् । वल्गु(वल्गु)यणी(नी)यत्त्व

य(ङ)ह हडौ भा० आत्त० यत्त्व० सेट् इद्वि । व(व)इते व(व)

इत् । महिषाह्वयदयोप्यादित्तिपाणिनीया ।

दत्तोप्यादित्ति कोपदेन ।

व(व)ङ्ग वि० व(व)ङ्गि क लोप । विप्रधमनेकशब्दा-

न्विते, विधवे च । क्षिय ना ङीप् व(व)ङ्गी ।

व(व)ङ्गकण्टक पु० व(व)ङ्गि कण्टकान्यस्य । सुहृदोदरे ।

(मोषुरी) वुप्रमेद् । [कण्टकारिताप

व(व)ङ्गकण्टा स्त्री० व(व)ङ्ग वृष्टा कण्टका यसा ।

व(व)ङ्गकण्ट पु० इव० । अरण्ये (वो)च० । कर्मा स्त्री० ।

व(व)ङ्गकर वि० व(व)ङ्गि किरति कृ श्च । (परार)

वाक्यनकरे । सम्यार्ज्या स्त्री० गो० ङीप् । न श्च इव०

उड् । अनेककार्यकरे नि० ।

व(व)ङ्गकर्षिका स्त्री० व(व)ङ्ग कर्षा इव नर्णान्यस्य । काय

कर्माम् । [युष्, चण्यककविहाया, जीरवे च स्त्री० ।

व(व)ङ्गगन्ध पु० इव० । कुन्दरुके । लवे, (तेजपात) न० ।

व(व)ङ्गगन्ध स्त्री० व(व)ङ्गगन्ध ददाति दा-क । श्वामेदे ।

व(व)ङ्गग्रन्थि पु० इव० । आबुडे (आङ) ।

व(व)ङ्गस्त्रिंश स्त्री० व(व)ङ्ग यदा स्यात् द्विदते ए द्वि

त वस्य, दस्य च न । वन्द्युह्याम् ।

व(व)ङ्गतिक्ता स्त्री० व(व)ङ्ग यदा तदा नाङ्गत्वेन वा

तिक्ता । काकमायाम् ।

व(व)ङ्गतिथि वि० व(व)ङ्गना पूर्य व(व)ङ्ग+इट् तिड् च ।

चनेकपदाने, 'काले गते वङ्गतिथे, इड्+इट् ।

व(व)ङ्गत अथ० व(व)ङ्गपु अत । अनेकेषु कारादिषु ।

व(व)ङ्गल च पु० इव० । मूर्खपञ्चमे । साधे कन् तवरे ।

य(ग)ञ्जदुग्ध उ० व(ग)ञ्जनि दुग्धानीय चूर्णानि यन्त्रवर्णनात्
यश्च । गोभूमे । प्रचुरकीरवत्या गवि, सुहीदये च स्त्री० ।
साधे कन् अत इत्यम् । सुहीदये ।
य(ग)ञ्जधा अय्य० व(ग)ञ्ज+प्रकारे धाव् । अनेकप्रकारे
य(ग)ञ्जपत्य उ० इव० । पलाय्यो अनेकपर्युक्तो वि० ।
सिद्धिस्थाय इतज्जाया, दण्डा, दण्डा, गोरज
दुग्धाया, जलकायाश्च स्त्री० गौ० ङीप् । तत सधायो
कन् । भूधामलया, मेधिकाया, मङ्गायवाय्याश्च ।
य(ग)ञ्जमय्य उ० इव० । सप्रच्छदये तस्य प्रतिवर्ष-सप्रवर्षपर्यव-
न्नात् । अनेकपर्युक्ते वि० । मेधिकायां स्त्री० ङीप् । तत
सधायो कन् । यास्यकर्णो स्त्री० टाप् । [वृत्तातयालम्
य(ग)ञ्जप्रादृष्टि उ० इव० वा जलकोष । वटवृक्षे अनेकमिका-
य(ग)ञ्जपुत्र व(ग)ञ्ज पुत्रा इव पर्याय्यस्य । सप्रच्छदे । अनेक-
पुत्रादय सूत्रास्य । मतग्न्यां स्त्री० ङीप् ।
य(ग)ञ्जपुत्र उ० इव० । निम्बवृक्षे । वध्याया कन् अत इत्यम् ।
धातव्यां स्त्री० । [त्रिलसचुरदण्डवत्यात् पञ्चदशे उ०
य(ग)ञ्जप्रज वि० इव० । बल्लवन्नामवति । अरुटे उ० । प्रजा
य(ग)ञ्जप्रज उ० इव० । कदम्बवृक्षे विकसते, तेज कषे च ।
अनेकप्रजयुक्ते वि० । मागपण्या, सविकायां, याव-
भाण्यां, निपण्यां, (मया) सुप्रकारवैलगा, भूधामलयाश्च
स्त्री० । सधायो कन् अत इत्यम् । भूमिदद्या स्त्री० ।
यावदय्यां स्त्री० ङीप् ।
य(ग)ञ्जमञ्जरी स्त्री० इव० वध्याया न कप् । तल्लयाम् ।
य(ग)ञ्जमल उ० इव० । वीरवृक्षे । अनेकप्रजयुक्ते वि० ।
य(ग)ञ्जमूर्ति स्त्री० इव० । वनकावधि । नागाधारवति वि०
या(ग)ञ्जमूर्ति वि० इव० । अनेकप्रजवति । विभी उ० । सधायो
कन् । धर्मोटे न० । सधायो स्त्री० टाप् । वाकव्यां ङीप्
य(ग)ञ्जदमा स्त्री० इव० । सधायोतिष्ठाम् । नागाधारवत्यां वि०
य(ग)ञ्जदप उ० इव० । कव्यारणे (पुत्रा) शिवे, विष्णौ, शिव-
रात्रये, कामे, वेदे च । नागाधारवति वि० ।
य(ग)ञ्जरोमज्ज वि० इव० । अनेकरोमवति रोमये । मेवे उ० ।
य(ग)ञ्जल वि० व(ग)हि कुलम् वि० चलोप । अनेकप्रज-
विते प्रचुरे । व(ग)ज्जि जाति ना-क । वस्यो हस्तपर्ये
च उ० । महति वि० । हस्तपर्ये उ० । व(ग)ञ्जोपि अने
निमाचर' इति जुमार । याकाये न० । मोदिश्यां मोह-
वत्यां गदि च स्त्री० । कव्य उ० । वनेह्य । प्रचुरे
वि० । अन्विष्टेनानात् सतिशान्नस्य स्त्री० टाप् च० ।
य(ग)ञ्जमन्त्रा स्त्री० (य०) । पलाय्या ।

य(ग)ञ्जलच्छद उ० इव० । रक्तगोभाङ्गने ।
य(ग)ञ्जलोत्तम वि० व(ग)ञ्ज+वि-कृत् क । (यागङ्गा) सुप्रसा-
यकारणेन राशीकृते खलस्ये धान्ये, राशीकृतमात्रे च ।
य(ग)ञ्जपुत्र उ० इव० । निपाये । (पियासाल) ।
य(ग)ञ्जप्रादृष्टि उ० व(ग)ञ्ज प्रादृष्टि अणु, ततः कन्,
अणुच् वा । ज्ञेयातये (लोका धामा) ।
य(ग)ञ्जप्रादृष्टि स्त्री० व(ग)ञ्ज पदा तथा विनीयो वि-
कृत् क । (कपुद्र) कुविवाहये । [वि०
य(ग)ञ्जपीठ उ० इव० । (याता) यातने इत्ये । प्रचुरीजवति
य(ग)ञ्जपीठ उ० इव० । विनीयते, (वयङ्गा) तथ्युलोभयार्थे,
(पेटेमाह) ग्राह्याविवहे, मन्वते च । भूधामलयां स्त्री० ।
य(ग)ञ्जपीठि वि० इव० । अनेकप्रादृष्टिमुक्ते । व्याकरणोक्ते
मायेय अन्वयार्थमपाने वृत्तावभेदे उ० ।
य(ग)ञ्जमय्य अय्य० व(ग)ञ्ज+यच् । अनेकप्रादृष्टिमुक्ते 'युय
काले व(ग)ञ्जमो निपाजिता' इति कुम र ।
य(ग)ञ्जमय्य उ० इव० । रक्तवर्दिरे । अनेकपीठयुक्ते वि० ।
य(ग)ञ्जमाल उ० व(ग)ञ्जमो प्राकृते मल-सधायो कर्तृदि
अय्य० । सुहीदये । [युक्ते वि०
य(ग)ञ्जमाला स्त्री० इव० । जनपिप्पल्याम् । अनेकमाला
य(ग)ञ्जमाल उ० इव० । सदिरे । अनेकप्रादृष्टिमुक्ते वि० ।
य(ग)ञ्जसुता स्त्री० व(ग)ञ्ज सुता इव भूधामलया । संत-
ग्न्याम् । अनेकपुत्रवति वि० । [मानसुक्ते वि०
य(ग)ञ्जसूति स्त्री० इव० । अनेकप्रजवत्यां गवि । व(ग)ञ्जस-
य(ग)ञ्जसूया स्त्री० व(ग)ञ्ज यथा तथा चरति सु-यच् । यज्ञ-
कोटये । अनेकप्रादृष्टिमुक्ते वि० ।
य(ग)ञ्जसूच उ० इव० । अणु सधायो । कर्मणि । यत्ने न० । महभिधे
वि० । तल्लयां स्त्री० । [अथ(ग)ञ्जिह्व
या(ग)ञ्ज आजायने वध-प्राये अह-भा-था-पिष्ट । वा(ग)ञ्जते
धातव न० बहुवचो घञ् अणु । घोटकवृक्षदाये । बाह्व
वच-अञ्ज लय इ वा बाह्वो इति न जाति वा क ।
माह्वये उ० । बहुवचो जात कण् । बाह्वे घञ् अणु
कावाग्नियेदे उ० । बाह्वय्यादयोऽयत्त उ० ।
याह्वये उ० इव० । बहुवचो अणु अणु । अणुनेकुमारयो ।
याह्वय्य न० बाह्वय-अणु यत् । विगल्लादाये ।
याह्वय्य उ० । अणु यदे अणु गतो वा सधायो कर्तृदि यञ् ।
यदे, भाषने, (संज्ञा) विरोधवत दौर्लभ्ये, अणवे च ।
यह्वये स्त्री० । ओलकिय्याम् उ० स्त्री० । सध्यां दलोद्य
वदिनेय पठित रावतुद्रादय अणुयदे इति भाव-

प्रकृतिकल्पमाहुरतोऽस्योभयविधादिवम् ।
 वा(वा)णिलङ्ग बाणैरेतेन सपञ्चादिविषयं नम्रदायीं निविष्टे
 म्रिलिप्तभेदे । विषयो हृदयविधाने ।
 वायिज्य न० वयिजो भाव, कर्म वा प्राज्ञापादित्वात् यञ् ।
 मयविक्रयादौ 'वायिज्येन गतस्य मे भट्टयते इति' शा० २५-
 वायि(यो) वय २ यिञ् । वक्ष्यादीनां वयनक्रियायात् । वा,
 डीप् । वक्ष्यादीनां वयनक्रियायां, वाक्ये, वरस्त्रयाश्च ।
 वा वर/दर इ० स्त्री० व(व)दर+सार्वभेदण । वार्पापठणे, व(व)-
 वरस्त्रेद तस्य विकारो वा यण् । वार्पापठने न० । तद्-
 स्वादौ ति० । [वा(वा)दरिदण्यम् ।
 वा(वा)दर/दर इ० व(व)दर्या भव कम् । वेदव्यापे । इति ।
 बाध इ० बाध वञ् । प्रतिरोधे । न्यायनते सामान्यवत्त्वार्थे ।
 यथा वक्तिमुक्ते वक्ष्यभावशब्दं हृदो बाध । बाध कर्त्तरि
 णच् । प्रतिव्रज्यते ति० । नागे वञ् । बोधप्रतिव्रज्ये, पीडने,
 उपह्वने च । [बुद्धि न सुख ।
 बाध विह्वतो भादि० बाल० चक० सेट् । बाधते अबाधित ।
 बाधक ति० । बाध ण्वु । प्रतिव्रज्यते । स्त्रीणां कृत्यवाच्ये प्रजा
 जननप्रतिपत्तिरिदोषो रोगभेदे इ० ।
 बाधिर्यं न० बाधिरस्य भावः प्राज्ञापादित्वात् यञ् । तत्रण
 वक्तिराह्वये रोगभेदे । [अपक्वे ।
 बान्धविनिनेय इ० स्त्री० बन्धक्या अपक्व उक्त्वा इत् । अथवा
 बान्धव इ० बन्धु+सार्वभेदण, इदमर्थे शाङ्ग । वञ्चुपद्वयं, पितृ
 मातृसम्बन्धिना मातृवादी च ।
 बाल इ० न० । (बाह्वा) गन्धद्रव्यभेदे । सूत्रे, मिथी च ति० । केमे
 इ० । धर्म आदित्वादन्वयं यण् । अन्धमिथौ, अन्धगालपी,
 हस्तिबालपी, भारिनेचे, पञ्चपुष्के च इ० ।
 बाह्यक बाह+सार्वभेदण । मिथौ, (बाह्वा) गन्धद्रव्ये च । वञ्चु,
 रोगके न० । अन्धकरिपुष्कयो, वतवे च इ० ।
 बालकप्रिया स्त्री० बालक प्रीत्याति ग्री क । इन्द्रबाह्व्यां
 (राजावचनार्थ) कर्त्तव्यात् ।
 बाल(वि)खिल्य इ० अकृतपर्यन्तिनेषु वदितृहृत्तस्येणु, पुत्र
 स्वतन्त्रायां कृतो उल्लेख उच्यते ।
 बालयज्ञ इ० इत० बालानां पीडने अपयज्ञभेदे 'बालयज्ञादि-
 भूतानां बालानां घानिकारक' इति चण्डो ।
 बाह्वतनय इ० बालानमया इव पञ्चाप्यस्य । खदिरे बाह्व-
 तनयिपञ्चादयोभवात् इ० ।
 बालधि इ० बाह्वा धीयमेव धा ति । केशयुक्तबाह्वे ।
 बालदुष्यो स्त्री० बाह्वि भुङ्गादि उज्ज्वलस्वा डीप् ।

ययिकायाम् । स्त्री० कन् । तत्वेव ।
 बालभोज्य इ० इत० । यण्क्ते । बलकभलपीये ति० ।
 बालभूषिका स्त्री० कर्म० । लुहभूषिकायाम् ।
 बालभञ्जन न० बाह्वा यत् व्यञ्जनम् । पानदे । कुर्वन्ति
 बालभञ्जने वमर्ष्य इति कुमार ।
 बालहृत् इ० बालानां वेशानां समूह बाल+हृत् । केयव
 मूत्रे । बाह्वा हृत्तरय यत् । मन्त्रमा लाङ्गवे ।
 बाला स्त्री० बाह्वा वेशाकारा । भद्रार्थां सन्धयश्च । भारि
 नेचे, हरिद्राया वक्तिरामेदे, वतवे, मुटो, इतउर्माया
 (बाह्वा) गन्धद्रव्यभेदे, वाक्त्रया, जीवकिण्टकात् पोड-
 र्वर्वाद्या लिङ्गा, कर्मायाश्च । स्त्री० कन् । गतेव बालु
 बावा, कर्षेभूपणे (बाह्ववासा) यत्वायाश्च । [अथवा ।
 बालि इ० बल इन् विभ । इन्द्रज्ञे कपिराजे । विनि । बानी
 बालिम् ति० बाह्व इन् बलि इति स्थिति यो क हृत् इ ।
 शूर्णे, मिथी च 'बालिष्माणि । ययान' भिदुहृत् ।
 । बाह्वा सन्धयश्च इति बाह्वी मुर्धा रोतेत्यत्र ग्री क । उप
 धाने न० । [बालिहन्नादयोश्च इ० ।
 बालिहन् इ० बालि बालिन् वा इति हन किञ् । इमे
 बालु इ० बल उण् । यत्वायाश्च गन्धद्रव्ये । स्त्री० कन् ।
 वतवे न० । बानीयवतवे इ० । चिकनाह स्त्री० ।
 बालुकायन्त्र न० इत० । औषधपाकायै यन्त्रभेदे ।
 बालुकी स्त्री० इ० बल उक्त गौरा० डीप् । कर्त्तनीयेदे । इ०
 लङ् । बालुकीलयत् ।
 बालेय इ० बलेरपञ्च बले इति डा, लङ् । राघवे, हृत्तभेदे,
 अष्टारवर्त्तमा च । बोधये, वदिते च ति० ।
 बालेयशक इ० बलेरपञ्च इति उक्त्वा कर्म० । (बालनहादि) शकभेदे
 बालेष्ट इ० बाह्वागमिच इव लङ् । वर/दरे । बाह्वाभीने ति०
 बाल्य न० बालस्य भावः, कर्म वा बयोवचनत्वात् यञ् । 'बा
 योऽहमज्ञेदेवात्' इत्युक्ते अपक्वभेदे ।
 बा(व्य)ष्ठा इ० बाध इ० गत सत् वा । नेत्रजवे, जगृषि च
 वा(वा)ह प्रपञ्चे आदि० बाल० चक० सेट् । बाहते अबा-
 धि । चङि न सुख ।
 बाह्व इ० बाह्व-इ भक्ष इ । भुज कणावध्वानिपर्यन्तेषु यदे
 बाह्व इ० बाह्व्यां न(वा)ह्वनाह्वय जायते जग इ । शत्रिणे
 'बाह्व रामनादि' इति । [वक्त्रे औषधभादी ।
 बाह्वत् इ० न० बाह्व लायते त्वे च । अस्त्रावतारवाच्यं हृत्
 बाह्वत् स्त्री० (हरतोर्वा) वदीभेदे । धा हि अवरगाहनात्
 विविधस्य छन्दे शिवहस्त इन्द्रदायिनि उरायम् ।

वाङ्मूल न० इत० । कथे (काक) ।
 वाङ्मुद्र न० इत० । मङ्गुद्र ।
 वाङ्मूल इ० बङ्गमानो कतिमानिय (सांभो) यथे
 वही । बङ्गमनि युक्त पौर्वासायि चण् । कान्तिकपौर्ण
 म स्या स्त्री । सार भावे पुनरर्थ । वाङ्मूलकमार्थे इ० ।
 वाङ्मूल्य इ० व(वे)ङ्गमानामप्रत्य टक । कान्तिकेये ।
 वि(वि)ट आत्मोमे आ० पर० चक० सेट् । वे(वे)टति अपो(वे)टीत्
 विट् अथने भा० पर० चक० सेट् इदित् । विन्दति विन्दति
 वि(वि)न्दु इ० विट् च विट् उ ति० वा । चल्स० प्रे ।
 विल भेदने वा चुरा० उभ० पसे त० पर० चक० सेट् । वेवयति
 ते विलति । अपो(वे)टत् त अपो(वे)ट् ।
 विस् अपे दि० पर० चक० सेट् । विस्ति० विस्ति०-अपेटीत् ।
 वीभत्स ति० वध निन्दाया सांभे च्चु कर्णायि चम् । घातिनि,
 जुघति, जघामिमे च । नाघादौ प्रविष्टे जुघसा
 स्वाविभोचके रघनेरे, अर्जुने च इ० । तद्रूपविषये विलस
 माघादौ ति० । उ । वीभत्स । अर्जुने इ० ।
 युक्ता उक्तादिभ्यस्ते कथने च वा उ० उभ० पसे आ० पर० चक०
 सेट् । युक्थति ते वक्षति अयुक्थत् त अयुक्थे ।
 युक्ता न० युक्त अथ । हृदयस्य माधर्म्ये, अपमासि, हृदये च
 अथ क्षीयमपि स्त्रोत्रे टाप् गो० डीप् वा । युक्तापतेर्मु
 न तनिकटे प्रौढाभेन टाप् लुङ्ग । छागे, (नोता) चमने,
 च इ० । घोष्यते स्त्री० टाप् । इ० । युक्थते अपि हृदये ।
 युक्ताप्रसाप्त न० इत० । हृदयस्य माधर्म्यकारे अपमासि ।
 युट् द्विधायां चुरा० उभ० पसे आ० पर० चक० सेट् । योडयति
 ते । योडति । अयुडत् त । अपोटीत् ।
 युट् स्थाने वरत्वे च लु० उडा० चक० सेट् । युडति अयुडोत्
 युट् निमापने आ० उ० चक० सेट् । जोडति ते । अयुडत् अयोडोत्
 अयोडित् । ज्ञा वेत् ।
 युद्ध इ० युध क्त । भगवतोऽपराधभेदे येन वेदतत्कर्मकोर्नन्दा-
 कता । आगतिरे प्रातवति च ति० ।
 युष्मि स्त्री० युध क्तु । प्राप्ते, बांशोके छत्रे च आद्यदिभि
 धर्मवति प्रलम्भपरिपाकभेदे, अन्तःकरणविषये, वेदातीक्ष्णे
 निधयान्त्रकृतिमति ध्यान करणे च ।
 यहीन्द्रिय न० इत० । यन कर्षो तथा जेतु रक्षया लब्धे च
 नाधिबे । युहीन्द्रियमिति शोक्तमि० यु० यु० इन्द्रियेभ्यु ।
 युद्धत् न० युद्ध च० इ० इतिम् । अथवा योधाकारे विचार्यते
 युध प्राप्ते आ० उ० चक० सेट् । बोधति अतोयोत् विषयस्य
 युध प्राप्ते आ० उ० चक० सेट् । बोधति ते । अयुधत् अतोयोत्

अतोयि अतोयिष्ट । अतोयि वा य पसे क । बोध बुध
 बुध प्राप्ते दि० आ० चक० सेट् । बुधते अतोयि अतोयिष्ट ।
 बुध इ० बुध-क्त । प्रविष्टे, हृदयविभाषायां तादात्म्यं चन्ने-
 जयिते इति० अतोयिष्टे, तस्य रोहिण्या प्रतिपालनात्
 रोहिण्येवमेव ।
 युधरत्न न० बुधमिय रत्न शाक । मरकतमयी । [शाक
 यथा स्त्री० बोधति प्रापयति रोहिणे बुध प्राप्ते च । जटामा-
 बुधाटमो स्त्री० बुधवारयुवाचमो शाक० । चैनमौपहरिण्येन
 रोहिण्येन चारे बुधवारयुवाचमो युक्तामवाचम्यो, तत्कर्त्तव्यमते च
 बुधति ति० आ० उ० चक० सेट् । प्राप्ते ।
 युध न० बुध नृत्तलोप बुधादेयश्च । हृदये मूलभावे च
 इत्युच्यते इति० विट् विष्णुपथ शोकोऽर्थक ।
 युन्द निमापने आ० उ० चक० सेट् । बुन्द त ते । अयुन्दत्
 अयुन्दोत् । अयुन्दित् । ज्ञा वेत् ।
 युन्ध निमापने आ० उ० चक० सेट् ज्ञा वेत् । युन्धति ते अयु
 धेन अयुन्धति अयुन्धित् ।
 युन्ध नन्ते बु० उ० चक० सेट् । युन्धयति ते अयुन्धयत् त ।
 युभधा स्त्री० युल-अनु-य । भोजनेऽप्याया बुधायाम् ।
 युभयति ति० युभयान्तात् इतम् । युभयते युभयति
 ति० विट्तेर युभयते इत्युङ्ग ।
 युल वक्षने बु० उ० चक० सेट् । बोधयति ते अयुलवत्
 युल(स) न० युलते अयुलते बुध चर्तणे क इ० वा पतम् ।
 (आगता) लक्ष्मणाय कलरहितधाम् ।
 युस उज्ज्वे दि० पर० चक० सेट् । युसति अयुसत् अयोसोत्
 युसा यादरे अयादरे च बु० उ० चक० सेट् । युसयति ते अयु-
 सयत् त । [अथवा अथवे अथे (अथि) माधर्म्यभेदे च
 युसा न० युस्यते माधर्म्ये चार्थयते वा युस च्च । पनसादि
 नृ इत्यां अतो च आ० उ० चक० सेट् । युसाति अयादोत्
 ये(वे) च मयते आ० आ० चक० सेट् । वे(वे) इति अथे(वे) इति
 अति न लुप्त ।
 योध इ० युध च्च । प्राप्ते, आगते च अथवादि-बुध-य । प्रापयति
 ति० अयुम् । बोधबोधयति ति० विच अयुम् । अथवे ति०
 योधकर इ० बोध निमापने सामर्थ्य करोति ल अथ । निमापने
 प्रयोक्तेरैवातिव । प्रापके ति० ।
 योधन न० युध विच-स्युट् । निमापने आगतायां गत्यारे
 अन्तर्गतायां तद्विषये, आगते च । मयन बोधनं इति०
 इति उदाहृतम् । 'तायां योधनं इति० इति अति ।
 योधनी स्त्री० बोधयतेऽप्या, अथ वा युध विच-स्युट् ।

प्रिमल्ला नया हि मूर्च्छितो मोघते । कश्चिन्नेकादश्या
नम हि हरेर्भयम् ।

योधित उन्मुह-दः । अद्वयतद्वे, वनाधिपदे च । शातरि वि० ।

योधितश्च उ० कर्म० । अद्वयतद्वे । योधिदुसादयोपलब्ध ० ।

मौञ्च न० बृहन् मोक्षमण् । मुष्मण्योते निरोधरनादे याते ।

यदशेषते इति पुटवन् । मोक्षमण्योतरि वि० । [पुन-न

व्याय चक्षुर्गं रिभते च कु० उ० वक्र० सेट् । व्योमवर्तिने यमुमु-

व्रण चन्द्रे आ० पट० वक्र० सेट् । मणति । चम्रवीरु-चम्रापोरा

म(म)तति स्त्री० प्रतमोदि म-तन किं पु० मस्य च । वतायाम्

मनमि कतोतीति णिच् अति । दम्बोष्णादिलमपि ।

म(म)म इ० वक्र नट् मभादेः । सूत्रे, सञ्चरे, दिने,

द्वयमूढे च । मेदिनीद्वये दम्बोष्णादिलेन विभक्तत्वात्

लमपि तत्प्लव स्यात् ।

म(म)मृक्ष न० अहोरात्रोपितोभूया योषयाया विमेषत ।

पञ्चम्यविभेद प्रात म(म)मृक्षमिति क्वचमि लुक् मन्मदे

मृक्षमौशी स्त्री० म(म)मृक्षः कोशीव । धनकोदायाम् ।

म(म)मृक्षार्थ न० म(म)मृक्षे वेदकाभाय चयते चट-चट् ।

वेदकाभायचपनयमोत्तरमात्रे, मनुकराहित्ये च ।

म(म)मृक्षारिषी स्त्री० म(म)मृक्ष चर्मतेजसा चट-चिच्

चरये च्छट् टीप् इव० । म(म)मृक्षया मार्याम् ।

म(म)मृक्षारिन् म(म)मृक्षी वेदाय कट्टकपाय चरति चर-

विनि । उपनयनानन्तरं मन्मथाननुपेक्ष विमर्दिष्टु विष्णु

वर्णेषु कट्टकीकृत्य, मनुकरादिदादि म(म)मृक्षचर्मैतथा-

दिल्लं क्षिप्य च स्त्री० टीप् । 'सामोवा भरवाह काला

निवत म(म)मृक्षारिषी ति क्वति । [मिहउसे

म(म)मृक्षजटा स्त्री० म(म)मृक्षो जटैव मृक्षजटायात् । दृढ-

म(म)मृक्षु वि० म(म)मृक्ष वेद मरोयं मृक्षचैतयं वा जानाति

वेत्त ना-च । वेदधे, मृक्षीयुः प्रैतय्ये च ।

म(म)मृक्षान न० (म०) । निगृह्यान्विष्टमोहमृक्षीयुः प्रैतय्ये-

विमेषाने विचारो हृदमिषावे ।

म(म)मृक्षय न० म(म)मृक्षे वेदाय धमरति मुहमेतच्छायाय

वा मापु म(म)मृक्षो वनो वा यत् । निवेदद्वयचर्मैरि

विष्णो, 'वमो म(म)मृक्षेनाने नि विष्णुवायामम' । विम-

मये म(म)मृक्षये च ।

म(म)मृक्षीय न० (म०) । उक्तरत्ने, उक्तरत्ने च ।

म(म)मृक्ष न० म(म)मृक्षो वाय च । कलिनिवेस्य म(म)-

मृक्षो वमं, एतमृक्षममृक्षयाने च ।

म(म)मृक्षद्वय इ० (म०) । विमर्शने च'मन्मथद्वे दृष्टये 'म(म)मृ

दृष्टयता मे ये वि क्वति' । विमस्य यदी च ।

म(म)मृक्षदर्भा स्त्री० म(म)मृक्षयो दर्भा पश्यममलाः । यमाद्याम्

व(म)मृक्षदाय इ० म(म)मृक्ष(वे)वा वेदाध्ययनचमाप्नो, विमाय

वा रात्रा दीयते दा कर्मणि चञ् । ममाहकविमाय द्ये

धने 'म(म)मृक्षदायामता भूमिं हरेर्मुना(म)मृक्षीयता'

इति क्वति । [कार० दृष्टये ।

म(म)मृक्षदाय इ० म(म)मृक्षयो विमस्य इति दाहः अथस्या-

म(म)मृक्षन् न० दृष्ट मनिन् दृष्टेनोऽस्तीति नकारस्याकारे

रत्नम् । वेदे, तपसि, धन्ये तप्ये, मषाये, मृष्टीये वर्थ-

मुषादीते विभुदे णिच् स्रष्टुम्, च । हिरण्याग्नें शिते

एवमिन्द्रिजे च पु० । उक्तरत्नदत्तेन दम्बोष्णादिलमेव

वाधितम् मेदिनीद्वये दम्बोष्णादिलेन कौर्त्तनाक्तदायमपि

किन्तु तत्पूर्वं चम्यम् ।

म(म)मृक्षान् न० कात्या । मणिक्वणित्वावभीपस्ये तोर्मभेदे ।

म(म)मृक्षनिर्वाय न० म(म)मृक्षणि निर्वायं निर्दिष्टि । म(म)मृ-

क्षान्वाद्ये सक्तनारयणितितित्तये प्रदानये ।

म(म)मृक्षपर्या स्त्री० म(म)मृक्षे विलोपे मूनादायस्य क्षितानि

धर्पा-न्यासा क्षीर् । उक्तिरप्यस्याम् ।

म(म)मृक्षपवित इ० म(म)मृक्षे वेदोक्तकर्मणि वा पवितः । उमे

म(म)मृक्षपदप इ० म(म)मृक्ष मिम मेदिककर्मयोग्यताम्

विमम(म)मृक्षारिण्यद्वयमौशहा । ममायये ।

म(म)मृक्षपुत्र इ० म(म)मृक्ष पुत्र इव कविनमर्त्यात् । विमभेदे,

उत्तरदेशमसिद्धे नदभेदे, खेदभेदे च । इदमप्यं नद्या

स्त्री० । तस्या विमममृक्षजातये इरायमविहम् ।

म(म)मृक्षमुरी स्त्री० इव० मृक्षोवाकनाम्याने हृदये, तदाभार-

क्याने सत्वयोमे, कात्या ।

म(म)मृक्षमन्त्र इ० म(म)मृक्ष विमो मन्त्रम्यादयो यस्य ।

विमममृक्षरहिते निष्कर्मकारिणि कात्या विमं, विम

यस्ये मृक्षदौ च । [युञ्जे च

म(म)मृक्षमन्त्र न० म(म)मृक्षो धाम भू यद्वत् । म(म)मृक्षाने तत्तः

म(म)मृक्षयुज इ० म(म)मृक्षमिषसक्तनारयणमन्त्रदद्यात्पारमि-

षाको यत् । वेदाध्ययनाद्यपनारी । [हृदि हरे

म(म)मृक्षयि स्त्री० म(म)मृक्षो यद्विराजत्पनाराम् । (याम

यमि मृक्षरन्त्र मन्त्र० यत्तन-हृदिने म(म)मृक्षमिन्द्रिये विद्वत्पा-

ने । तस्मिन्नेव निष्कर्मणे दिक्षीरान म(म)मृक्षानि मृष्टये

म(म)मृक्षाराम्य इ० म(म)मृक्ष विमोऽपि कृष्णमि रीरन ।

रायममृक्षतां दाते भूतभेदे 'ममृक्ष च विदस्य ममति

मममृक्षाराम्य इति मृष्ट ।

ब्र(ब्र)ह्मविं पु० ब्र(ब्र)ह्म विं चतुर्भुजस्यो वा मन्त्रि
वेदस्य स्मृता । वेदस्य चतुर्षु ऋषिणादिषु ऋषिषु ।

ब्रह्मर्षिदश ५० इति । 'कुम्भमेवञ्च' मन्त्रस्य 'मोक्षेति' श्रु-
तेन च । एष ब्रह्मर्षिर्द्वयो वै इति भवति, कुम्भमेवा
दिदेशच यथे । [ब्रह्मर्षिसंख्ये च ।

ब्राह्मलोको ३० ६। ब्रह्माधिष्ठाने भुवने शम्भोके दरीय
ब्राह्मोक्षार्चस्य नः ब्राह्मोक्षणा वेदाध्ययेन तदनुष्ठानेन च
कृतं सर्वं तेजः प्राप्तं यन्मा । वेदाध्ययनजये तेजसि ब्राह्मो
क्षार्चसकामस्य कुर्याद्विप्रस्य पशुने इति मनु ।

(१) ब्रह्मादिन् इत्यत्र ब्रह्म वेद इति चरति स्थितिः । वेदापत्तेः
 (२) ब्रह्म पुन्य ऐतस्य सव्यात्मकतया इति चेति वा वेदा-
 त्तप्रतिपाद्यसव्यात्मकत्वब्रह्मणे शुद्धैवेत्येव इति बोध-
 यति मनेऽत्रावधीतो भान्ते । [अत्राये]

ब्र(म)ह्मविद्या खो. इत. शुद्धयेत शास्त्रकस्य नक्षत्रयोगेन्दे-
 अ(म)ह्म वि (म)न्द उ. मा(म)ह्मणि नेदपाठकाये । वि(म)न्दु ।

वेदाध्ययनकाले नि श्रुतश्रुतविनिर्देशः । [बिषये उपायभेदे
ब्र(म)क्षेत्रवर्त्त ५० । अष्टादशमहापरायणभये काशादमचक्षुः
ब्र(म)क्षेत्रगल्य उ० ब्र(म)क्षेत्र चक्षुः गल्य कण्ठकापं यल्य ।
(बावला) दृष्टभेदे । [अन्त्यभेदे ।

ब्र(म)ह्मसंहिता स्त्री० वैष्णवाचारिण्यने व्याख्यातकाले
ब्रह्मसायुज्य न० सह युनक्ति युन किम अयुक्तस्य भाव
सायुज्य इत० ब्र(म)ह्मसंगे ।

म(त्र)सूत्रम् ५० म(त्र)सूत्रं सूतनाम् च कृत्वा । तत्सूत्र-
कस्यैव विप्रोद्देशेभेदे व्यतिरेके, तस्यावतारभेदे उपायतो य
म(त्र)सूत्रम् ५० म(त्र)सूत्रं वेदप्रवृत्तौ च कृत्वा सूत्रम् ।
यद्यपीयते, म(त्र)सूत्रादौ शारोरीरुद्धम् च ।

महाहत्या स्त्री० हन कम्पू द्वि० । विमहने ।

१
ज(म)सूहन् वि०म(म)सूहन् कृतान् कन विष्णु। विमहाका
रिणि। 'ज(म)सूहन् नमःकव्यो म(म)सूहन् इषीपति।
यकास्यास' इतिगर्भं स तेन मा(म)सूहन् कृत' इत्यतो इष-
सीपती, सुतीत्यनं विष्णु' स वीरोतिहाइविष्णुनि।
शरीरि च कर्तव्यमन्या 'म(म)सूहन्' अवेदित्वादिष्टत्वं
जातिदेशिकम(म)सूहन्पापमृते च ३०।

अ(न)संज्ञित प्र० अ(न)संज्ञे निग्रह अतिथये कृत दत्तम् ।
 निग्रह स्वस्वस्वचित्यमनुययात्मनस्ततिविपुलजन्मये यममदे
 अ(न)संज्ञाञ्जलि प्र० अ(न)संज्ञे वेदपात्य चञ्जलि युरी
 विनयाञ्जलि, सारविमेषाचार्या वा चञ्जलि सञ्जित-
 याणि । वेदपाठ्यं गृहनिर्गते कार्ये विनयाञ्जली, सार-

विशेषार्थशापनाय कृतसङ्कोचे प्राणिके च ।

ब्रह्माणीं प्रब्रह्माण्म न्याययति जीवयति अत्र शिव-
 चक्षुः पूर्वाक्षयम् । ब्रह्मयत्तौ 'इत्युक्तं मिथानस्या साव-
 रुचकमण्डलं । आयाता ब्रह्मज्ञान शक्तिः ब्रह्माणीं सा
 मिधीयत' इति चण्डो । 'ब्रह्माणीं ब्रह्माभ्युत्पन्नमिति'

[illegible]

॥ ब्रह्मज्ञानाख्योऽद्वैतध्यायः ॥ इति तत्त्वप्रवृत्तिरिति वीरच-
 रितम् । तन्मन्त्राख्यरूपं दत्तं तत्त्वप्रवृत्तिरिति वक्ष्यते ।
 ब्रह्मज्ञानार्थं ५० 'अद्वैतगीता' इति नाम्ना द्वाविंशत्यध्यायः । त-
 देवनिर्मितं देहं ब्रह्मज्ञानं प्रवक्ष्यते' इति अन्तर्गतं देशभेदे

ब्र(न)त्तासन नःब्र(न)त्तापोथानार्थमासनम् । ईश्वरार्थानार्थे
 " आसने सति कपभासनादौ ।"

प्र(मि)च्छी लीभस्य ऋवसु यण् द्वितीय डीप् प्र० न डहि ।
१. (वासनहादी) भावभेदे । - [दृष्टमिधाने ।

ब्र(म)ह्मोद्यत न० मेधास्वरवशादिकारके घतभेदे पित्तदो
ब्र(म)ह्मोपनेतृ पु० ब्र(म)ह्मस्य निमग्नपनयते तदेतदुदह

‘हेतुत्वात् उप-नी त्वत् । अत्रायमर्थे ‘निमित्तं पानायो
दयत्’ इति श्रुतिः ।

आज्ञा)स्य च० मन्त्राय प्रदम्, तेन प्रोक्तम वा अण् द्वितीय ।
अह्नुह्नुसे तीर्थे, तेन हि वीर्येन द्विजायमन विहितमिति

नित्यमुपसृष्टे इति सूत्रम् । न(म)ङ्गोक्तेः षष्ठादधुराणाः

सोमनाथायां जल्लीयाके (वागनहादि) गात्रभेदे च स्तो०

प्राप्तव्यो ह्येष वाग्राह्यो धर्मा विधीयते इति भूतैः
 प्राप्तो धर्मभेदे यः । साधुभेदे ह्येष वाग्राह्यो

नारायणी तथैव तन्मम ।

अथ ज(म)ज्ञाणो जातानिति न टिछोप । मङ्गलो सुप्रजात
त्वात् मङ्गलोऽपत्यम् अथ तेन न टिछोप । निम्ने जाति

भेदे । प्रयाया स्त्री० । 'जात्रोहं जंभाति वाह्य' इत्युक्ते
परम(सो)ह्ये ति० । स्त्रिया ङीप् तत्पठ्यां स्त्री० ङाप् ।

ब्राह्मणं ब्रह्म पुरुषं ब्रह्मा ब्रह्मविद्यायां साक्षात्पुनः ।
'विमलस्यारमुक्तोऽपि नित्य भव्यादिकश्च यः । तैमित्तिकश्च

नो कुर्यात् त्रा(त्रा)क्ष्णयस्य उच्यते' इत्युक्ते कदाचारवति
 विभे । [सार्धे कञ् । शत्रवे विप्रदण्डे च ।
 त्रा(त्रा)क्ष्णयसि श्रोऽश्नन् वा होय (वाहनहाटी) इत्यभेदे
 त्रा(त्रा)क्ष्णयस्य नो-त्रा(त्रा)क्ष्णयान् समूहं भावो वा ध्वञ् ।
 विप्रसमूहे । याक्ष्णयस्यो, विधौ च ।
 त्रा(त्रा)क्ष्णयस्योऽप्यम(त्रा)क्षा देवतास्य यच्च टिलोपे कर्म-
 अरणोदयात् प्राग्वर्तिनि 'त्रायेच पचिमे भावे' उक्तयो
 त्रा(त्रा)क्ष्ण उच्यते' इत्युक्ते दण्डद्वयात्मके भावे ।
 त्रा(त्रा)क्ष्णोऽनन् ५० इतः । त्रा(त्रा)क्ष्ण इव कर्तुं वक्षः ।
 वातासीनन्दे । [चत् पचोचत ।
 न कचवे चदा-उभ-हिक-सेट । त्रवोनि याह त्रति । चरो

[illegible]

शतसप्तत्युः ३०५० इत्येव । भक्तस्य निर्यागे (वाट) ।
भक्तिं स्वी० मज्जतिम् । विद्यायां साक्षात्प्राप्त्या, तदेकाग्रचित्त-
वृत्तिभेदे, विभागे, गौण्येन हृत्वी, उपचारे, अवस्थे, भङ्गायु-
व्यायायु रचनायां भवति विद्वत्भक्तिरिति यद्यु

भक्तियोग ३० भक्तिरेव योगः एकापविनष्टतिभेदः । तदे-
कापविनष्टतादये मांने । [महात्म्ये एतिभेदे ।

भक्तिरसं पुं भक्तिरसं रसं व्याप्नोति । भक्तिरसं प्रोवाह-
भक्त्यै च हरे बुद्धिः प्रवृत्तिः । भक्त्यतिशयं लक्षणं भक्त्यै च
भक्तिरसं प्रोवाहभक्त्यै च हरे बुद्धिः प्रवृत्तिः । भक्त्यतिशयं लक्षणं भक्त्यै च

अथकार प्र० वि० मध्य करोति ल-अथ० । अथविटकादि-
विजयोपजीविनि व्यापधिके ।

अस्यपि श्री. भक्तपति यस्याः । तद्वत्ताम् ।

मन्मथालय श्री. बर्न । राजाभावात् ।

[illegible]

भगदत्त पु० महाभारतप्रसिद्धे कामरूपदेशाधिपे मन्त्रभेदे ।
भगन्दर पु० भर्गं गुह्यसूक्तस्यस्यानं दारयति द-स्य-
सुम च । खनामस्यति रोगभेदे । " " "

भगवत् त्रि० भक्तं 'येदर्थस्य सुप्रपन्नः, वीर्यस्य, यशस्य, विद-
 क्षान्तैरात्मयोर्यैव प्रपन्नः भगवतोद्भवेन्द्रियैः प्रेक्ष्यति-
 ष्यत्यस्य भवत् प्रपन्नः नः । येदर्थस्यद्विषुक्तं परमेश्वरे,
 दुर्गायां स्त्रीः उच्यते । 'भगवत्या' इति सर्वमिति प्रपन्नः ।

महाङ्कुर पु० जगे यल्लस्यानेङ्कुर इव । चर्चिरोगे ।

भगिनी स्त्री० भगं यत् पित्रादिषु द्रव्यादानेऽर्ह्य सा
इति । सोदरायाम् स्वर्णि ।

भगीरथ उ० सूर्यवंशे दिक्षीपराजपुत्रे स्वयभेदे । येन गङ्गा
भूमितमवतारिता । [पुंल्लिङ्गस्युत्पत्तिरिति भाट्टकम् ।

भग्न वि० भन्ज-ज । पराजिते, पवित्रिते च भग्नं शम्भुपद-
 भग्नप्रकृतं यं भग्न प्रकृतो यय । ययद्वातोरे काय्यदोषभेदे
 भङ्गं यं भन्ज-वज्ज । पराजये, पश्ये, भेदे, मारुते, कौटिल्ये,
 भवे, शरत्पथभेदे, गणने, जलविगमे च । वायुस्थान्,
 पथान् गये, विहसाम् (तेजसी) विजदात् (भाट्) स्त्री०
 भहि(त्री) स्त्री० भन्ज-वज्जं यं कलम् वा जीम् । तिकेदे,
 कौटिल्ये, विद्यासि, बहोसे, भेदे, व्याजे च ।

मङ्गलं त्रि० भद्रज-पुण्यम् । कृतिषु, सत्यं भद्रजगदीशे, नदीनां
मङ्गलम् । प्रियङ्गुः, अतिप्रियायासु, न (व्यासराज) स्त्री० ।

भञ्ज न० भङ्गना भवन क्षेमं यत् । भङ्गानवनक्षोभे क्षेमः ।
भञ्ज माने शिवायाह भङ्ग० लभ० यत् । भङ्गति ते क्षमा
धीत् । भेसत् भेजे ।

भज पावे हाने व बु०७. वृ००. सिद्ध । भाजयति ते यदीभजतु
भज दीप्तिं बु०७. वृ००. सिद्धिदयम् । भजयति ते कवभजतु
भजमानं नि० भज-पादम् । न्यायागमद्वयार्थे, विनाशके,
सिद्धे ५ । [भाष्येऽप्युक्तम्] । निवि भजयति ।

अट नोपवे भा० वर० गड० वेद० भटति । जभाहीनू० दमहीनू० ।
अट उ० भट अथ० । मोहति, 'मूढतागादीयरी ति जेवथम् ।
जेरे, झीवभेदे, नोवभेद०, रातिस्तरे च । इन्द्रादवय
(रावावयगा) स्त्री० ।

भट्टिय म० बट० हय । गुरुपके मांगदो (काश्या) ।

अहं पु० अहं तम् । स्मृतिप्रवृत्तिरिति (भा०) स्मृतिप्रवृत्ति
 ध्यायिते वेदान्तोपनिषत्तत्त्वम् ।

अष्टारुः भुं ज्ञानितव्यम् । इत्यर्थः । दूष्णे । संतापं
कमुः । शब्दे । निमित्तोक्तौ च ।

अहारक ३० अट नाचये द्विष्ट नृ-विष्ट-दास अमं ।

भट्टिनी स्त्री० भट्टं चाभिलमस्यासि इति ङीप् । विप्रमायां
याम्, नाशोक्तौ व्यक्तताभिषेकाया राज्ञः सियां च ।
भट्ट परिभाषणे आ० था० सक० सेट् ङिति । भवत्येवमभिवृद्ध
भट्ट कल्याणभाषणे कु० ठ० संज्ञ० सेट् ङिति । भवत्येवमिति ते
अवमगङ्गुन्त ।

भट्ट उ० भटि-यत् २० नलोप । वर्षवद्भूतभेदे ।

भण कृष्णे आ० पर० सक० सेट् । भवति । कथाणीत्-अभयणी
च ङि वा तुल्य । अश्वीमण्यत् त अवभाष्यन्त ।

भणिति स्त्री० भण-तिन्त् पञ्चादित्वादिट् । कृष्णे । गौरीवी-
रज्ज्वमशक्ति भवत्येतिरिति नैवधम् ।

भण्टाफी स्त्री० भटि-भाक्कु ङीप् । शार्ताक्याम्, इहल्याह
भण्टु (यद्वा) क उ० भटि-उक्त, लक्ष वा । श्लोकावच्छेदे ।

भण्ट उ० भटि-यत् । अश्वीमशक्तभाषणे (मांछ) 'मयो
मेदस्य कर्तारो भण्टपुत्रं विभाषका' इति चाश्वीमशक्त्याम् ।

भण्टिउर (उ०) भटि इरन्, इरन् वा । गिरीपट्टे । उच-
लनस्य । उपमे, घिसलि, दूते च ।

भण्टी स्त्री० भटि-यत् गौरा० ङीप् । मञ्जिगयाम्, गिरीपे
च । शायं कन् तुल्य । तन्वैर्घे ।

भण्टीर उ० भटि-इरन् । नखलीयाम्, गिरीपट्टे च ।
गौरा० ङीप् । मञ्जिगयाम् स्त्री० । (मञ्जिगयाम् ।

भण्टीरलतिका स्त्री० भटि-इरन् कुत्रा लताभित्तिका कर्णे० ।
भट्ट इमे, एभकल्पे मीतौ च आ० था० व्यक्त० सेट् ङिति ।

भन्ते अमन्दि । [भन्तुन्त ।
भट्ट कल्याणभाषणे कु० ठ० संज्ञ० सेट् ङिति । भवत्येवमिति अ-
भट्टना उ० भटि-अन् नलोप । भौद्रभेदे । पुलिते जि० ।

भट्ट नाम दि र्न् जि० नलोप । भट्टके लखडे सत्ये च स्त्रीति
भोक्ते वशादिता वयमे करवे स्त्री० न० । भट्टादे, इषे,
अग्रमे, कन्दे, कृषिजातिभेदे वयमेदे रासकन्दे, एवेद-
भेदे, पुत्रोदये च उ० । ज्योतिषोक्तस्य द्वितीयवर्गमीहाद-
योतिषिदु च स्त्री० । साधौ, नेते च जि० । सत्ये कन् । भट्ट
लम्बे न० । देवदारवि उ० ।

भट्टकाशी स्त्री० भट्टाव काशे चत् गौ० ङीप् । भट्टलसायाम्
भट्टकुम्भ उ० भट्टावरु कुम्भ । ईश्वरभ्ये, लक्ष्म्ये च ।

भट्टगणिका स्त्री० भट्टो ग्न्योऽस्या कप् कटङ्गणम् । उल्ले
भट्टचूड उ० भट्टा पूजा कस्य । (महाविष्णु) इत्यभेदे ।

भट्टज उ० भट्टाव सायते लक्ष-व । इत्यभेदे ।
भट्टतदयो स्त्री० भट्टादिका तरुणी । उज्ज्वल्ये ।
भट्टवाम न० भट्टावाम दण । लम्बोदरस्य लवणभेदे ।

वर्षभेदे भट्टावदयोऽप्यत्र न० ।
भट्टदन्तिका स्त्री० कर्षः सत्ये कन् । दन्तीवर्षभेदे ।

भट्टदाह उ० न० । कर्षः । देवदारुभेदे ।
भट्टनासिका स्त्री० भट्ट भट्टन नासयति प्रापयति नष्ट विष्णु
एणु १ लायनीहणे । [भट्टपदाह

भट्टपदा स्त्री० वनः भट्टस्य दृष्यते पदं यावाम् । पूर्वोत्तर
भट्टपण्या स्त्री० भट्टं पर्वमस्या यजादि० टाप् । कटभारा-

हणे । प्रचारिण्या, गाम्भार्यान् ङीप् ।
भट्टमल्लिका स्त्री० कर्षः । मल्लिकाभेदे नवमल्लिकायाम् ।

भट्टमुख उ० कर्षः । गरभेदे ।
भट्टमुख क उ० कर्षः । नागरुल्लेखे । भट्टलसायाम् स्त्री० ।

भट्टयव न० भट्ट यवद्वय । इत्यभेदे । [विप् । गाम्भार्याम् ।
भट्टवती स्त्री० भट्टावि वषट्तिनि वन्यस्या भट्टम् लक्ष च

भट्टवर्गम् उ० भट्टं वषट्ति इति मन्त्रिम् । नवमल्लिकायाम् ।
भट्टवसा स्त्री० भट्टाव वसति वसति वल चप् । (गम्भारदाह)

वृत्ताभेदे, गन्धिवर्णां, प्राधवीलतायाह ।
भट्टवल्ली स्त्री० कर्षः कर्षायां कन् तुल्य अन्तरणम् । (अन्तर

णम्) । गोपवल्गाम् ।
भट्टयय न० भट्टाय वीर्ये वी० यय् । वन्द्यभेदे ।

भट्टय्यी उ० भट्टा वीर्यस्य । वन्द्यभेदे ।
भट्टाक्षपत्तिका स्त्री० भट्टावक्षति पर्वोतीति चक्ष-यन्

तादृशं पर्वं यस्या चक्षुःशक्त्यम् । गम्भार्याम् (गम्भार)
भट्टाली स्त्री० भट्टावक्षति पर्वोतीति चक्षुः गौरा० ङीप् ।

गम्भार्याम् (गम्भार) । [दीर्घ । कटलवच्छेदे ।
भट्टायती स्त्री० भट्ट-यय्ये भट्टम् लक्ष च वषट्ति पूर्ववद्

भट्टाग्रस उ० इत् । वन्द्ये । (वषट्ति) ।
भट्टासुन न० भट्टाय लोचसेवायास्तोत्राय च यागारे वषट् ।

भट्टाराली स्त्री० भट्टावक्षति पर्वोतीति चक्षुः गौरा० ङीप् ।
का च गौ० ङीप् (वाप्य) मल्लिकायां । सत्ये कन् । तन्वैर्घे

अय न० विभेदयाम् भी-यत् । भवत्येति । मदि-व् । देव्या-
कन्दे, वरत चाभिलमभाषणाय च विभेदयाम्भेदे

माटवन्विषे रसभेदे च । 'रसभेदे, सुसुतुनदिहो च इ ।
अयद्वर जि० भवत्येति न-यत् लम् च । भवत्यभेदे,

मयनाशिनी स्त्री० भवत्येति न-यत् विष्णु-दिहि । नाय-
भादारवयम् । [च । भवत्यभेदे जि०

भयानक उ० विभेदयाम् भी-यत् । भवत्येति । मदि-व् । देव्या-
कन्दे, वरत चाभिलमभाषणाय च विभेदयाम्भेदे

भर उ० भ-यत् । अतिभेदे । कर्त्तुं चप् । इत्यभेदे जि०
भरय न० भ-यत् । भवत्येति । मदि-व् । देव्या-
कन्दे, वरत चाभिलमभाषणाय च विभेदयाम्भेदे

वजिरे द्वितीये नक्षत्रे, षोडशतयायाश्च स्त्री० ङीप् ।

भरख्य न० भरपाय दितम् यत् । मूत्रे, वेतने च । स्त्रीष्वनमि
भरख्य भूजिभरख्ये वेतन भुज्जो भुज-किम् । वेतनिके कर्मकरे
भरत इ० भरं तनोति तन-ङ् । (चद्रभरत) इति ख्याते स्तनि
भेदे, नाश्याग्रास्त्रस्य, अश्वद्वाराग्रास्त्रस्य च कर्त्तरि स्तनिभेदे ।

यवरे, तन्तुशये, घोले, केकरोद्युते रामातुजे च । भरतेन
प्रोक्तम् भारतं नाश्याग्रास्त्रमधीयते अण् तस्य जुच् ।
नट्टेच । इत्यनेन यजुलकायास्त्यादिते स्वभेदे इ० तस्या-
पत्यानि इज् तस्य वज्रपु लुङ् । भरतवर्ग्ये ऋषे इ० य० व० ।
भरतवराह इ० भरतस्य स्वपक्ष चित्रितं खरहम् । भारत-
वशीनर्गते इमारिकात्वे षष्टे ।

भरतवर्म न० इत० । भारते वर्मे ।

भरताग्रज इ० इत० । दशरथज्येष्ठपुत्रे श्रीरामे ।

भरद्वाज इ० ज्येष्ठस्य भारद्वाजस्य स्वपत्न्या भवताया इष्ट
व्यतिना जनिते पुनिभेदे । [तस्य तत्त्वम् । भरिषो

मरित इ० अ-रताप् । हरिद्वर्णे । तद्वति लि० । स्त्रिया ङीप्
भर्ग इ० भस्म-पञ्च भर्ज्वादिषु कृत्तम् । शिबे, ज्योति प्रदार्णे,
आदिद्यानागते ऐश्वरे तेजवि, आदिद्यानागर्गते मर्षो भर्गो
इत्यत्र सुबुद्धि । जगद्गुरुविनाभाव इ० पक्षे जितवस्य च
ध्यानेन पुत्रपौत्रेण दूष्ये 'हृदयमप्युदये' इति याज्ञवल्क्य
तस्य तेजस ऐश्वर्यं 'यदादिशत तेजो जगद्भाषयते-
क्षितम् । यश्च भवि यज्ञानी ततो जीविभिर्मातृभवि'ति
भीतायास्तम् । भावे वज्र भर्जने च । [धातुरि च लि० ।

भर्तृ इ० अ-रत् । स्तानि, व्यभिषयो, राजनि च । घोषके,
भर्तृदारक इ० भर्तृदधिदस्यराज्यं दारक इव । मायोक्तो
राजकुमारे । तत्तत्प्राप्तौ स्त्री० कर्त् । भर्तृदा-रका ।
भर्तृद्विष्ट इ० भर्तृद्विष्टि । स्वमानस्यैव वाञ्छाघटीयादि
चत्तकर्त्तरि विनामादिस्य ज्येष्ठे भार्तादि राजभेदे ।

भर्तृ व्यभिषये, वरा, एभ० अ० षेट् । भर्तृद्विष्टे च दभर्तृत्
भर्त्सन् न० भर्ष-स्पट् । व्यपहारवने व्यभिषये शिरश्च-र-
यापहारार्पणशब्दोक्तौ । युच् । मर्ष-न-वस्य स्त्री० ।
भर्त्स्य परिपक्षा स्त्री० । मर्त्स्य निरुन्नीयं घनवस्या कण् यत
रजम् । वक्रान्ते ङीप् ।

भर्त्स्य हिंसायां भा-पर० अ० षेट् । भर्त्सितं व्यभर्त्सित् ।
भर्त्सन् न० अ० कर्त्, 'गन्ति वा' स्तुते, भवो, नलो, धुनूरे च
भर्त्स्य हिंसा-पर० अ० षेट् । भर्त्सितं व्यभर्त्सित् ।
भस्म षडे दामे निक्षप्ये च भा० आ० षड् षेट् । भस्म व्यभस्मित
भस्म निक्षप्ये च० आ० षड् षेट् । भावयते षवीभस्म ।

भलता स्त्री० भाति-भा-क्त कर्म० । राजवलासतायाम् । [क्षीत्
भल्ल दाने, बधे, निक्षप्ये च भा० प० षक्त० षेट् । भल्लति अम
भल्ल इ० भल्ल-यच् । बल्लुके । व्यस्तभेदे इ० न० । सार्धे कन्
भल्लुके इ० । वा गीरो-ङीप् तस्यैव । सार्धे कन् । भल्लकाय
भल्लपुच्छी स्त्री० भल्लस्य पुच्छनि उपमसा ङीप् । गीरव
तच्छुवा) चुपभेदे ।

भल्लान्त इ० भल्ल भल्लास्त्रमिवास्ति स्त्रनिजम् अत-यच् । (भेला)
हृत्तभेदे, सार्धे कन् । यत्तैव गौ-ङीप् । भल्लास्त्रमप्यत्र ।
भल्ल(ब्लू)क इ० भल्ल-ङ(त) क । (भालूक) कन्तभेदे ।
भव इ० भू-भावे व्यप् । जलानि, घसायाम्, प्राप्ती च । भवत्यर्थात्
व्यापदाने यप् । जलमूर्तिषुदे महादेवे, जलस्य वृषिषी-
हेतुनेन तद्वत्पक्षे यिपस्य जन्मचेतस्य । आधारे यप् ।
वहारे । कर्त्तरि यच् । भव्ये, (पावता) वृक्षे, वज्रवे च ।
भवत् लि० । भा-इयत् । युष्मदर्थे, चर्म्मनामता वास्य । भवान्
भवत्या इव भरतु इव । भू यत् । वर्त्तमानाकार्ये भवन्
कर्त्तरि च भवन् भिवास्तमवन् षीप् गदानस्यभम् ।

भवद्दीय लि० भवतस्त्वयस्य च वदाम् जन्मभान् । त्वत्-
व्यत्तिनि । [जन्मनि, घसायाश्च ।

भवन्न न० भू-आधारे ह्युट् । ऋषे । भावे ह्युट् । भावे,
भवद्वाह्य(ग)च्च लि० । भवतस्त्वयैव दर्शनस्य भवतु-ङ्गय किप्
ङ्ङ् कृष वा । भवतुष्ये जने । [इगंयात् ।

भवानी स्त्री० भवरा पत्नी भव-ङीप् कान्दुप् च । भिषभायांयाश्च
भवाभीष्ट इ० भवस्य महादेवस्याभीष्ट व्यभि-र-प-क्त ।
गुणुवी । [तद्वति लि० ।

भविक न० भवय कृतम ङ्ङ् । इयते । अर्थे व्यापच् ।
भवितव्य न० भू भविष्यति कर्त्तरि च नि० तस्य । अयस्य
अव्ये भवितव्य भवत्येव यदिभर्त्सनि स्मित-तेति । [च
भवितव्यता स्त्री० भवितव्यस्य भाव तत् । अयस्यभावे, भाव्ये
सविष्णु लि० । भू इत्युप् । भवनग्रीवे ।

भविया(यु) इ० भू-लट् वहेति गङ्ङ् ह्य च ङ् । वा तत्रोप ।
भाविनि कावे । तत्कालवर्तिनि पदार्थे लि० । स्त्रियाश्च
ङीप् सुच ष 'व्यापारोपेव भविष्यत्या इति रप् । ततोय
पक्षे ङ-वत् । उत्तरपटस्य लि० । यद्भवित्यो विनश्य-
तो वि वस्यतव्यम् । भविष्यभविष्य कते इरास्येभे न० ।
भूय लि० । भू-कर्त्तरि लि० यत् । भाविनि 'अयस्य भविष्यते-
वदाम्' इति भेष (वाक्यता) कर्मभेदे वज्रत्वे च न० ।
युषे, अये, योग्ये च न० तद्वति लि० । 'कर्म-रङ्गे, रज-
पितृव्य-च स्त्री० ।

भय कुरुगदं भ्रा० पर० सक० सेट् । भयति अभयीत्-अभायीत् ।
 भयक पु० भय कुन् । कुरुते । [अभयीत् ।
 भय दीप्ती शक० भयं सक० जु० पर० सेट् । वसति । अभायीत्-
 भय्ता स्त्री० भय-जन् । वसति प्रवेष्टिकायाम् । अविशन्वुषये
 वसति निर्मिते यन्त्रभेदे । (शाता) गौ० ङीप् । अयत् ।
 सत्यं कन् टाप् न दत्तम् । भयकायत् ।
 भयक न० भय करोति क-ङ । (भयकोटि) बद्धभोजनकारके
 रोगभेदे । भयं दरायें कन् । कलपीते कृष्ये, विद्वेष्टे च ।
 भयगन्ध्या स्त्री० भयन इव गन्धोऽस्या । रेणुकायमन्त्रद्वये ।
 स्यायें कन् श्यत इत्यसु । तवैव । [गन्धद्वये ।
 भयगन्धिनी स्त्री० भयन इव गन्धोऽन्वया इति । रेणुकायै
 भयगर्भं इ० भय गर्भं यस्या । विविधवृत्ते, कपिले विमपायां
 च । रेणुकायमन्त्रद्वये स्त्री० टाप् ।
 भयम् न० भय-भक्तिम् । (काट) दम्भयोगादिविकारे ।
 भयरोहा स्त्री० भयनि रोहते दह-अच् । दम्भकायम् ।
 भयसात् अयम् भय कात्स्न्येन वपुर्वं करोति भयानु-पाति ।
 शाक्येन भयद्वयकरणे ।
 भा दीप्ती यदा० पर० शक० अनिट् । भाति । अभाषीत् ।
 भा स्त्री० भा-अच् । टाप् । दीप्तौ ।
 भाक्त वि० भाक्ते गौपीयते रागत अच् । औपचारिके
 गौपीयत्वा बोधिर्ये । भक्त्याप्रत्येदम् अच् । अयस्य-
 अयि लि० ।
 भाग पु० भज-भावे वच् । भजने । कर्षि वच् । कर्म, दह-
 वस्तुनोऽर्थे, एकदेशे, भाग्ये, 'विश्रादकनवा रायेभाय
 दम्भिभीयते' इति व्योतिनोक्ते राये त्रिंशत्शके च ।
 भागधेय न० भाग-स्वायें धेय कश्चिन्नान् ननुषकवम् ।
 भाग्ये । भागेन धीयतेऽस्ती भा-यन् । राजदेवे करे ।
 भागी धीयतेऽस्मी धा-सम्पदाने यत् । दायदे कश्चिदे ।
 भागवत वि० भगवत्, भगवत्ता वा इदम् बोधदेवता वा अच्
 भगवत् । भगवत्ता वा भक्ते, तत्त्वविधि च । भगवा ह्ये-
 भगवत्ता भवनीत्युक्तं तयो अन्वयिगुणवर्धने उपाये
 उमपुत्राये च न० 'देवे कृतं भागवत् उपायमिति उपायम्
 त्वं कस्य उपायं कस्य शोपुत्रायत् ननु दृष्टिमाने
 विस्तरे च निरूपयिष्यते । [दापादी ।
 भागशब्द अयम् भागं भागं दद गोत्यायें वधि । एवैवभागस्य
 भागहार वि० भागमंसे कुरति कश्चिदस्मिन् यस्याति
 ह-अच् । अंदापादिभि ।
 भागहार पु० भजते इति भागेन्यायकारा हारो, हरणम्

ह-अच् । अहमास्तीति माज्यस्य विभागकरणे ।
 भागिन् लि० भज-विभुष । अंशविधि । [स्त्री० ङीप् ।
 भागिनेय पु० भगिन्या अयस्यम् ङक् । सस्युते । तत्कस्यायां
 भागीरथी स्त्री० भगीरथेन विद्वत्तायातीता मत्स्यचन्विने वा
 अच् । गङ्गायाम् । 'भागीरथीनिर्भरणीकराया' इति पु०
 भागुरि पु० कृतिव्याकरणादित्तरि स्मिभेदे ।
 भाग्य न० भज-यन्तु कृतम् । उपायमन्त्रवक्ते कर्मणि ।
 भाव प्रयोजनकस्य यन् । भागवते लि० ।
 भाङ्गीन न० भाङ्गायां विजयाया भजनं चोर्ध्वं चञ् । (भाङ्)
 मन्त्राभयनोक्त्ये चोर्ध्वं । यञ् । भाङ्गमयत् । [भाजन् त
 भाज इष्टकरणे, अद० जु० वम० सक० सेट् । भाजयति ते अच्
 भाजन न० भाज्यतेऽनेन भाज-ल्यट् । पात्रे, व्यापारे, योग्ये च
 भाजी स्त्री० भाज-कर्मणि वच् ङि० ङीप् । भङ्गव्यञ्जनभेदे ।
 भाज्य लि० भाज्यते विभज्यते भाज-कर्मणि यत् । विभजनीये
 'भाज्यो हर शुध्यते यद्युष्य स्यादिति चोतावती ।
 भाटक न० भट-योग्ये वच् । परवृत्तवानादिदम्भभागायें
 तत्त्वानि दीवमाने धने । (भाटा)
 भाषा पु० भय-अच् । 'भाव स्यात्कर्षित' इत्याद्युत्तरलक्षणे
 इत्यकायभेदे वाहि० इप० ।
 भाषा न० भा-व्यावृत्त, भय-ह-ल्योर्ध्वं अच् वा । पात्रे, तैश्च
 व्यापारे भाजने, (भाङ्) व्यङ्ग्ये, (भाटार) 'मन्त्रावृत्त'
 भाषोदरेति रोचयितम् । वणिजं प्रलभने, अयभ्या-
 यां, नदीनूतवयमर्थे पात्रे च । गर्हभाषे इत्ये पु० ।
 भवइस भाद्र अच् । भवइरित्ये न० (भाङ्गाणि) ।
 भावइरिन् पु० भावइव्यक्ति च-विधि । (भावइरी) च
 साद्विषयवृत्तेषु ज्ञातविकारे ।
 भाविइवाह पु० भाविइ पुरावापारं (भावि) वक्ति अच् ।
 नापिते । भाविइ-अयस्ये वच् । भाविइकोपय । [मिदे च
 भावइरीर पु० भवइ ईरच् इ० । वटइले, इत्यादिनो बटव-
 भाति स्त्री भा-जिन् । गोपायम् ।
 भाट्ट पु० मन्त्रभिर्मुक्ता योग्यमाने भारो वा दक्षिन् मासि अच् ।
 'चेतादित' इति चान्द्रे पात्रे । तन्नागोदयोर्ध्वमायां स्त्री०
 ङीप् । भट्टे पात्रे कल । पुष्पेभिरभाट्टपादपदानमन
 न० । 'भाट्टदे पात्रे' इति व्योतिन्युक् ।
 भाट्टपटा स्त्री० व० व० । भट्टेदे अच् भाट्ट भाट्टिव पर-
 कापाय । अद्विष्टवर्धने दाहस्यपुत्रोर्ध्वमयोः ।
 तद्युक्ता योग्यमादी अच् ङीप् । भाट्टावयस्य योग्यमास्य म्
 वाऽन भावि अच् । चान्द्रे भाट्टे चावि । [स्त्री० ङि

भाटभातुर उ० भद्राया' सत्ता, भात' अथयम् अणु दुरण् ।
मानु उ० भा-उ । सूर्ये, अर्कदले, किरणे, प्रभौ, राखनि च ।
भातुफला स्त्री० भातुरिच दीप्तिमत् फलं प्रसवे यस्याः । कद-
ल्याम् तस्या' मोचकस्य सूर्ययुत्यनर्कलाज्जायाम् । [त्यथन
भातुसत् उ० भाउ किरणोद्यमस्य जटु । सूर्ये। भातुसाखी
भातुसती स्त्री० विक्रमादित्यवधते. प्रख्याम् ।

भाम क्रोधे आ० व्यात० अक० सेट् । भामते, अभामिष्ट ।
भाम उ० भाम-अम् । क्रोधे, द्रोपौ च । कर्त्तरि अच् । हूय्ये ।
भौपवत्या क्रिया स्त्री० टाप् । [च

भामिनी स्त्री० भाव-णिनि । भौपरीताया स्त्रियां, स्त्रीबाजे
भार उ० भ-अच् । गुरुत्वपरिभाषे, तद्वति द्रव्ये विंशतितला
परिभाषे (अष्टसङ्ख्यतोऽष्टपरिभाषे) च उ० ।

भारत न० भरतान् भरतवंश्यान्धिष्यत् ज्ञतोऽप्यम् अणु
भार वेदादिशास्त्रेभ्योपि वाराधः अक्षयस्य वा वा । वेद-
आक्रमणेति लक्षणेनात्मके सन्त्यभेदे । भरतेन चिह्नितं,
तस्मै वा अणु । 'हिमाङ्गं दक्षिणं वर्षं भरताय ददौ
दिश । तस्माच्च भारतं वर्षं भित्तुते जम्बूद्वीपान्तर्गते
वर्षभेदे । भरतस्य गोत्राप्रत्ययम् अणु । भरतप्रत्यय संख्ये ।
भरतेन सन्निभा प्रोक्तवच् । भरतसन्निभे मादकवाक्तादौ
न० । तदधीयते पुनरणु । नटे, अन्वौ च ।

भारती स्त्री० भ-अथक् स्त्राये प्रज्ञाद्यणु । वाक्ये तदधिदेव-
ताया सरस्वत्या, पवित्रेदे, 'भारती संस्कृतप्राये वाग्व्या
भारो नराचय' इति सा० १५० अथवाभारो इतिभेदे च ।
भारद्वाज उ० भारद्वाजस्य गोत्राप्रत्ययम् अणु । गोत्रप्रवर्त्तके
सन्निभेदे, द्रोणाचार्ये, अगस्त्यसुतो, व्यास्राटविक्रमे,
उद्दृष्टतिष्ठति च । वनकाप्रांशु स्त्री० ङीप् । उ० । भार्हा-
जीत्यन्त । [चन्द्रदत्ते (वाच) ।

भारवटि स्त्री० भारस्य वृक्षानां वटिः शाक० । भारव-
भारवाङ् (ङ्) उ० भारं वङ्गि अणु, स्थि वा । भारवाङ्गिनि ।
खुन् । भारवाङ्गोऽप्यल ।

भारवि उ० किरातार्जुनीयकायकारके कर्मिभेदे ।
भारवृक्ष उ० भारोभूतो वृक्ष । काशीनामगन्धद्रव्ये ।
भारिक उ० भारं वङ्गि भार-ठक् । भारवाङ्गके ।
भार्गव उ० भगीरथपुत्रस्य तपोनामके वा अणु । शुक्राचार्ये,
परगुराभिर्भविनि, गजे च । तेन प्रोक्ता तेनभीता घाता
वा अणु । वेदप्रविदे विद्याभेदे, पार्थिव्या सङ्ख्या द्रव्यावा
च स्त्री० ङीप् ।

भार्गी स्त्री० भर्गस्येयम् । (पापवद्भाटि) इत्यभेदे ।

भाय्या स्त्री० भ-अथक् । विधिनोटाया क्रियाम् भरणीये वि०
भाल न० भा-अच् । लघाटे मुखोर्ध्वभागे ।

भालदग्धेन न० भावे दग्धते कर्मणि ल्युट् । सिन्धूरे ।
भालनेत्र उ० भावे नेत्रमस्य । शिबे । भाललोचनद्वयोपल ।
भालाङ्ग उ० भावलोचनद्वयोपल, भावे अङ्गो यस्य वा । शाक-
भेदे, अरण्येऽक्षे (करागु) रोहितमस्ये, महापुरुष-
चिह्नयुक्ते इत्यभेदे, शिबे, कक्षमे च ।

भाल्ल (ख)क उ० भल्लङ्+धातवे अणु वा उ० लुक् । जन्तुभेदे
भल्लके । उ० । भातुकोऽप्यल ।

भाव उ० भावयति चिन्तयति पदार्थान् बु० भू-अच् । भाष्योक्तौ
नामापदार्थचिन्तने पण्डिते । भावयति द्वापयति हृदयग-
तम् भू-अच् अणु । हृत्तावस्याभेदे मानसविकारे खेद-
कम्पादौ, अभिचारिभावे । भू-अच् । वाद्यरूपे विद्वद्रूपे वा
क्रियारूपे धानोरर्धे, राने आशये च । [उत्पादने च लि०
भावक उ० भाव-साधे क्नु । मानसविकारे । पदार्थचिन्तने ।
भावत्क उ० 'भवतोऽर्थे ठक् । भवत्कमन्त्रिणि । [चिन्ताभेदे च
भावन न० भू-अथक्-ल्यु । (चातव) फलभेदे, भावे ल्युट् ।
कुप् । चिन्तायाम्, अधिवाचने, ज्ञाने, प्रयत्नीकभावा,
वैद्यकोक्ते औपधर्मस्थारभेदे स्त्री० ।

भावबोधक भावस्य रत्नादेर्बोधक' अथवापक । रत्नाद्यु-
भापके भुवद्भादिदेहबोधनिषेधे, छलरागादौ च ।

भावानुगा स्त्री० भावं पदार्थसाधयं गतिगच्छति गच्छ-ङ ।
वाग्यायाम् अभिप्रायाद्युपगच्छति लि० । [तिष्ठति च
भावित लि० भू-अथक् । भाविते, प्राप्ते, गुरे चिन्तिते
भाविनी स्त्री० भाव हृदयबोधभेदोऽप्यस्या इति । स्त्री-
भेदे, स्त्रीभावे च । भू-अथिनि । भविष्यत्कावर्त्तनेति लि०
क्रियां ङीप् ।

भावुक न० भू-उकञ् । भावने, तद्वति लि० । भाष्योक्तौ
भगिनीभूतो उ० । भावयानुते लि० 'उद्धरहो रक्षिका-
युति भावका' इति भागवतम् । [न हृत् ।
भाष वचने आ० व्यात० द्विक० सेट् । भाषते कभाषिष्ट । चटि
भाषा स्त्री० भाष च । वाक्ये, संस्कृतादिभाषे च । अष्टादश
भाषानारविभाषिनीमुज्ज्वल' इति सा० १५० । व्यवहारे
प्रतिप्राप्तवक्त्रभाषे 'यदाभेदयते रात्रे तद्भाषेत्यभिधीयते'
इति खडिग । [भाष्यरूपे प्रथमे' गे ।

भाषापाद उ० कर्म० चतुष्पादप्यवहारे प्रतिप्राप्तवचने
भाषित न० भाष-भावे-ङ । कथने । कर्मणि-क्त । कथिते लि० ।
'भाषितवृत्ता' इति भाषिचिह्नयम् ।

भाष्य नः 'सूत्राचार्ये' वक्ष्यते यत्न मदे सूत्राचार्यारम्भः ।
 सप्तदशानि च वक्ष्यन्ते भाष्यं भाष्यविदो जनाः इत्युक्तं
 लघुषे सूत्रव्याख्यासम्भवे । कथनीये हि० ।
 भास दीप्तौ भा० ध्या० चक्र० सेट् । भासते व्यभाषिषि । वडि
 रा वृक्षः । व्यभीभसन् व्यभवसावत् ।
 भास स्त्री० भास-सम्पदा० क्तिप् । दीप्तौ, भयूखे रक्षावाञ्छ ।
 भास पु० भास-वञ्च् व्यङ् वा । दीप्तौ, गोष्ठे, कुरुरे शुभे च ।
 'यद्यर्थमददन् वस्तु भास काकोत्पत्ता भवेदिति स्मृतिः ।
 भासुर हि० भास पुरच् । दीप्तिगोष्ठे, स्फटिके च । धीरे पु०
 कुजीपथे न० । [[विस्तारि]
 भासुरपुत्री स्त्री० भासुराणि इमाण्यस्याः । इयिकाचौ
 भास्वर उ० भास करोति भासु+क-टच् कणा० चर्ये, यानौ
 धीरे, चर्येड्ये विज्ञानादिरोषणिपन्त्यत्यखिते । चर्ये न०
 भास्वरप्रिय पु० इत० । यस्मात्प्रियस्यो (पुत्रि) ।
 भास्वर हि० भास वरच् । दीप्तिपुक्ते, चर्ये, दिने, चर्येड्ये च
 उ० । कुजीपथे न० (पुत्र) । [नीरे च । दीप्तिप्रति हि० ।
 भास्यत् उ० भासु+चर्ये चर्ये यस्य च । चर्ये, चर्येड्ये
 भिन्न बोधे ज्ञातव्योक्तौ भक्त्यो दायने द्विक० लोके चक्र० भा०
 व्यास० सेट् । भिद्यते व्यभिषिषि ।
 भिद्या स्त्री० भिद्य-य । दायजादाम् ।
 भिद्याक हि० भिद्य+भाक् । भिद्याकारके । क्रिया ङीप् ।
 भिद्यागिन् हि० भिद्याभ्यन्तर्भाति चय-विणि । भिद्या-
 नलोपजीविनि ।
 भिद्यु पु० भिद्य-उ । सदाविनि कर्तृवाच्ये ।
 भिद्युक् पु० स्त्री० भिद्य-उक् । भिद्योपजीविनि ।
 भिद्युड् पु० स्त्री० भिद्य-उ पु० । कर्तृवाच्ये कर्तृवर्ण्ये वक्तु-
 काकारादौ मुप्रभे । स्त्रीत्ये टाप् ।
 भिद्यु न० भिद्य-क्त हि० तद्य न न । चर्ये ।
 भिद्यि स्त्री० भिद्य-क्तिन् । गृहादे कुष्ठे (दियाज) । चर्ये
 कर्त्तु । तत्र, पश्चात् च ।
 भिद्यि हिवाकारणे, विरोधकारणे च रूपा० उभ० कृत् ।
 भिद्यति भिद्ये व्यभिद्य् व्यभिद्य् व्यभिद्य् । [न्दोत्
 भिद्यि चक्रणये भा० पर-चक्र० सेट् इदित् । भिन्दति व्यभि-
 भिद्या स्त्री० भिद्य-कृत् । विदारये, वैशीकरये, विरोधकारणे च ।
 भिद्युर पु० भिद्य-कृत् । वञ्चे । ररच् । भिदितस्य चक्र०
 उप्रभे उ० ।
 भिन्दिपात्र पु० भिदि-विदारणे इत् भिन्दि भेदं प्राप्तमिति
 पात्र कृत् । इत्येतेषु नादिकार्ये, इत्येतेषु नादिकार्ये च ।

भिन्दि पु० भिद्य-क्त । विदारिते, मिन्निते, सङ्गते, व्यस्ये,
 प्रसूटिते च । [कर्मोद्यम् ।
 भिन्दिगात्रिका स्त्री० भिन्दि विदारितं गात्रमवयवो यस्याः ।
 भिन्दिप्रविकल्पात् न० भिन्दिप्रविकल्पात् प्रविकल्पात् संज्ञा
 रविशेष । अङ्गप्रविकल्पात् वयस्य गुणमगादिसंज्ञादे ।
 भिन्दिभिन्दिभात्यन् पु० भिद्यप्रकृत् प्रकारे द्वित्वम् तादृश व्यात्या
 यस्य । चर्ये (लोका) । [ङीप् । पापाण्यभेदे चर्ये ।
 भिन्दिभोजनी स्त्री० भिन्दि भुज्यते इत्यादि भुज्-करणे व्यस्य
 मिल भेदे वा पु० उ० । पले इ० पर-चक्र० सेट् । भेद्यति-ते
 भिद्यति चर्योभिसत् न व्यभिधीत् । [चिंति स्मृति
 भिद्यु पु० भिद्य-कृत् । स्फोटजतिभेदे । (भिद्य) कैर्लभेदभिद्या
 भिद्युतस् पु० भिद्यमिद्य ननुपजीव्यात् तत् । लोभे ।
 भिद्यी स्त्री० भिद्य-कृत् यौ० ङीप् । लोभे ।
 भिद्यि रोगप्रतीकारे यौ० पर-चक्र० सेट् । भेद्यति व्यभिधीत् ।
 भिद्युप्रिय पु० इत० । सुदूष्याम् ।
 भिद्युगुह्य स्त्री० इत् । भुज्यतित्वादात् ।
 भिद्यु पु० भिद्यति चिन्तिते भिद्य-व्यभिद्य् । वैशे रोगप्रतीकारे च
 भिद्युसटा स्त्री० भिद्यप्रसदां दीकते दीक-उ उ० । दग्धात् । इ० ।
 भिद्यिद्या भिन्दिद्या भिद्यिद्या भिन्दिद्या इत्यादयोऽप्येतेषु
 भिन्दिद्या स्त्री० भिद्य-क्तिप् चो-कृत् इत्युक्तं च । चर्ये । [भाय
 भी भवे सुन्दर-यक्ष-चन्द्रि । भिन्दि व्यभिधीत् विभवादाय वि
 भी भवे व्यक्तं भवे वक्तुं कर्त्तुं वा भा० पर-चक्र० अदिट् ।
 भीगाति-भियाति । व्यभिधीत् ।
 भी स्त्री० भी-सम्प० क्तिप् । भवे ।
 भीति स्त्री० भी-क्तिन् । भवे, कल्पे च । क-भीत । भयपुक्ते हि०
 भीम हि० भिन्दिप्राप्तौ भी-मत् । भयप्रेते । भयानकरणे,
 महारणे, भीषणे, चर्येतेषु च पु० । इत्यादां स्त्री०
 'भीना देवति विद्वान्' तन्ने नाम भविष्यतीति चर्ये ।
 भीमरथी स्त्री० 'भयप्रतिभे वदं, वदने कति वदनी । तामि
 भीमरथी चर्ये कर्त्तुं वा भा० ।
 भीमसेन पु० युधिष्ठिरासुते मध्यमप्राप्तये, कर्त्तुं भेदे च ।
 भीमैकादशी स्त्री० भीमेनोदासा यदादशो दशः । भाव-
 पुनैकादश्याम् ।
 भीरु हि० भी-भु । मद्योले । यथास्त्रं, कष्टादां, गत-
 वदिदादां, दायदां योषिति च । स्त्री० वा उक् । भयपुक्ते
 च योषिति । [भयपुक्ते हि० ।
 भीरुक् पु० भी-भुक् । मद्योले । व्याप्ते । रपुभेदे च ।
 भीरुपत्नी स्त्री० भीरुचि यथास्त्रं दत्ता । यत्नपुण्याम् ।

भीलु वि० भी-रु० । भयशीले । रुकुन् । वन । भल्लूके पु० ।
भीषण पु० भीषयते भी-षिच्-न्त्यु भीषादेशः । भवानकरसे,
कुन्दरुके, हिन्नाचे, यक्षक्याक्ष । महादेवे-कपोते च उ० ।
गाढे दारुणे च वि० ।

भीष्म पु० भी-मन् युक् च । भवानकरसे । भयहेतो वि० ।
गङ्गार्मजे गान्तवृष्टे स्नानस्थाने कुक्ष्येष्टे क्षत्रिये पु० ।
भीष्मजननी स्त्री० इतः । गङ्गावाम् । भीष्मपञ्चतयोपल ।
भीष्मपञ्चक न० भीष्मोपदिष्टं पञ्चकम् । कार्तिकपुल्लैका-
दद्यादिषु पञ्चसु तिथिषु, तत्कर्त्तव्यं प्रतभेदे च ।

भीष्माष्टमी स्त्री० इतः । भीष्मस्य देहत्यागादिवसे काष्यष्टा-
दष्ट्याम् अतस्त्रिंशद् दिने सर्वेष्वेकादश तमं चार्थ्यम् ।

भुक् वि० भुज-कर्त्तृणि क्त । भवति । भागे-क्त । भक्षणे न० ।
भुक्तसमुज्जित न वि० इदं भुक्तिं प्रदातुं सद्यन्तर्गतं त्यक्तम् ।
भोजनोत्तरं त्यक्ते अन्नादौ ।

भुक्ति स्त्री० भुज-क्तिन् । भोजने भोगे, च आगमो निम्नवत्त्वात्
भुक्तिः स्नोकापि यत् नो दति स्मृतिः ।

भुक्तिप्रद उ० भुक्तिं भोगं भोजनं वा प्रददाति स्वस्वादावा-
नमत्तात् । उह ।

भुज वि० भुज-भोटने क्त । रोगादिना कुटिलीकते । [भुञ्ज-
भुज भोटने तु प० सक० अजिट् । भुजति अभौषीष्ट । क्त
भुज भक्षणे या० घालने पर० सक० रुधा० अजिट् । भुङ्क्तेऽसम्
अभौषीष्ट । भूमिं भुजति घालयति । 'दिवं भद्राग्निं
भोषते सौमिति ददुः भुज' ।

भज उ० स्त्री० भुज्यतेऽनेन भुज-भज्जने क । वाही, कदे, विविध
चतुष्कोषादिदेवदेवस्याभिज्ञे जीनयत्यादौ प्रसिद्धे 'तथा
यते तद्वज्रसोऽपिवात' इति लोलावती ।

भुजग उ० भुज-वक्रये क भुजः कुटिलीभवत् वज्र वक्रति
गल-ङ । सर्वे, अक्षेयान्त्ये च ।

भुजगान्तर्ग उ० इतः । गहडे । भुजगवायगादयोपल ।

भुजगाशन उ० भुजगात् अन्नाति अश्-न्त्यु । गहडे, भुजग-
भक्षणादयोपल । [अक्षेयान्त्ये च ।

भुजङ्ग उ० भुज' वज्र वक्रति गल-सन् इति । सर्वे, खादे,
भुजङ्गप्रयात न० । दादयासारपादके छन्दोभेदे ।

भुजङ्गम उ० भुज' कुटिलीभवत् वज्र वक्रति गल-सन् सम् ।
सर्वे, अक्षेयान्त्ये च । शेषके न० [हीत् । राक्षायाम् ।

भुजङ्गावी स्त्री० भुजङ्गस्यैवापि उभयं यथाः पञ्च वधा०
भुजङ्गाय्य उ० भुजङ्गवत्स्या व्याख्या यस्य । नागदेवदे ।

भुजशिरस् उ० इतः । अस्त्रदेवे ।

भुजान्तर न० भुजयोरन्तरं मध्यम् । कोडे ।

भुजिय्य उ० भुज-क्रियन् । दारे, रोगे, खतन्त्रे, हस्तछले च ।
दाष्टा, मेष्टायाश्च स्त्री० । [इदं च स्यायाश्च ।

भुवन न० भवत्यत्र भू-क्युन् । जगति, जने, व्यापारे, पत-
भुवनकोप उ० भुवनस्य कोप इव । भूगोले ज्योतिषमन्यभेदे च
भुवर् चञ्च० भू-वर्ह-जुन् क्रिय । आकाशात्मके द्वितीये लोके ।
भुवर्लोका उ० कर्म० । भुरादिगणवोक्तमध्ये द्वितीयलोके ।

भू प्राप्ता इ० आ० सक० सेट् । भाषयते अवीमवत ।
भू प्राप्ता आ० उ० सक० सेट् । भवति-ते अभूत् अभविट् ।

भू युद्धौ आ० चिन्त्ये मित्रये च सक० घुरा० उभ० सेट् ।
भाषयति-ते अवीमवत् न ।

भू चत्वारि आ० पर० सक० सेट् । भवति अभूत् । [यद्वाग्नौ च
भू स्त्री० भू संघ० क्रिप् । प्रथित्याम्, एकसंख्यादां, स्वात्मनात्वे-

भूकन्द उ० भुवः कन्द इव । (बुलकुटि) । सङ्गाचार्यिकादिके
भूकदस्व उ० भुवि कदम्ब इव । (कोकविम) अजमुहयसे ।

भूकदम्ब उ० भुवि कदम्ब इव कायति कै-न । यवान्याम् ।
भूकम्प उ० इतः । लोकाभामिदं स्रष्टुं अमुतद्वये प्रथित्याः ।

सर्वं चवने ।

भूकृष्णी स्त्री० भुवि कृष्णीव । भूमिपादवौ ।

भूकृष्णाण्डौ स्त्री० भुवि कुष्णाण्डौ । वदयन्ति ।

भूकेश उ० भुवः प्रथित्या० केश इव । जडे, शोले च ।

भूखर्जूरी स्त्री० भुवि खर्जा खर्जूरी शकं । कुष्ठखर्जूर्याम्
भूमिखर्जूर्यादयोपल ।

भूशाल उ० भूशाल इव । शोशाकारे भूषण्ये तत्रभाष्यस-
रूपादिकं बहुदभिधाने 'सद्ये सप्तनादयस्स भूगोली
योनिं तिष्ठति । विहास्य परमा गर्तिं जलपयो धार
यात्मिका' इति सूर्यसिद्धान्तः ।

भूच्छाया स्त्री० भूषकाणां । 'छयं किटवससर्गनयात् । जाय-
माने राक्षसगभिधाने तमसि अश्वकारे ।

भूजसू स्त्री० भुवो जम्बूरिच खाडुयात् । गोष्ठे, विक्रान्तमधे
च (वदति) इतः । जुद्धस्यम् । भूचिन्मादयोपल स्त्री०

भूत न० भू-क्त । आत्ये, छषिते, प्रथिभोजने भोवायुगगनरूपेण
मयादिविशेषपुष्पस्युद्रयेषु, जन्तुपुष्टये, यथार्थे, वास्तविके,
'भूतमप्यनुपम्यन्तं वीर्यते व्यवहारत इति स्मृति' तत्तादृश
न्याने च 'कलं निरुद्ध भूतेनेति स्मृतिः ।' पिशापादी,
कुम्भारे, योपीट्टे, कृष्णये प्राणित्ये च उ० । अतीते
हस्ते, हस्ते, प्राप्ते, सत्ये च वि० । कृष्णवर्तुर्ग्यां स्त्री० टाट
भूतकेश, उ० भूतादां केश इव । (भूतकेश) भागके हृषभेदे

स्ते तमसि, या च तत्र, ये कालिकायां च दाप् । नीलविभुगटे षोड
भूतगन्धा स्त्री० भूत प्रभूत यन्मो यस्या । घटानामग्न्यद्रव्ये
भूतम् उ० भूत इति हन-टक् । भूतपले तद्वारणे हि वाक्पह-
भूतादिनिवारणम् । भूतं प्राकृतं यन्मो इति अथ करोति
उच्यते, उच्ये च । भूतपायके वि० । सुवस्या स्त्री० षोड ।
भूतचतुर्दशी स्त्री० भूतमिया चतुर्दशी तद्वेद्येन तस्यां दोष-
दानात् । आदिनक्षत्रपञ्चमस्तद्वेद्यां दोषान्निताम वा-
स्कार्कतियो यमचतुर्दश्याम् ।

भूतजटा स्त्री० भूतय जटवे । जटामांस्याम् ।
भूतद्रादिन् उ० भूतान् द्राव्यमयनवारयति द्रु णिच् णिनि ।
द्रव्यहरदोहणे, भूताद्रुमयते, माखोटहणे च ।
भूतद्रुम उ० भूतद्रुम द्रुम । खेप्रातकहणे । भूतद्रवाद्योयन
भूतधात्री स्त्री० भूतानि जन्तून् धारयति वा णच् षोड ।
द्रव्याम् । [बहुवचनम् । भूतैर्भूतयन्माद्योयन
भूतनाथ उ० भूतं । शिने, बहुवचने च । भूतैर्वी भूतनाथेति
भूतनाथन न० भूतान् नाथयति नाथ-णिच्-ल्यु । द्वाष्टे ।
वर्धने, भूतान्ते च उ० ।

भूतपक्ष उ० भूतमय पक्ष अन्धकारस्थानात् । जन्तुपक्षे ।
भूतपक्षी स्त्री० भूतद्रव जन्तु पक्षं यस्या । जन्तुतल्लान् ।
भूतपुण्य उ० भूतद्रव जन्तु पुण्य यस्या । श्लोककहणे ।
भूतभावन उ० भूतानि द्रव्यस्थितेभिर्भावयति जन्मयति नू-

णिच्-ल्यु, भूता ईत्या यथायां भावना यस्या वा । विष्णौ,
बहुवचने च 'भूतात्मा भूतभावन' इति । तयो लोले ।
भूतयज्ञ उ० भूतान् प्राणिनो वायवादीन् उह्विष्य यचो
यति । निम्नं ऋक्षसकृत् यज्ञयज्ञानामन्ते नक्षिणैश्चदेन
कर्मणि 'भूतैर्मो नक्षिणैश्च भूतयज्ञ' इति कृति ।

भूतल न० भूतैव तलम् । द्रव्याम् । इव० । पाताले भूतैर्विभागे
भूतलिका स्त्री० भूतल पाताल मूलतन्मास्थस्या उन् । द्रवा
याम् (विहिङ्माक) बहुद्रव्यमूलतन्मास्थालयाम् ।

भूतवास उ० भूतं । (ययहा) विभोतकहणे । भूतानाकाद्योयन
भूतशक्ति स्त्री० भूताना देहारभाकद्रव्यादीनां द्रव्यभाविना
विशेषात् मोधनम् । तन्मादौ प्रविष्टे देहारभाकचतुर्विधयि
तत्त्वानां भावनाविषयेष्व सत्त्वारेण देवरूपतामसादने ।

भूतसार उ० भूतद्रव जन्तु सारोऽस्य । श्लोककहणे ।
भूतहन्त्री स्त्री० भूतान् तद्वय इति हन-ञच् षोड । नन्धा
कर्त्तव्या, नेतृत्वाभावात् तद्वारणे हि स्त्रीणां प्रजापति
रोधकभूतभयनाम् ।

भूतहर उ० भूतान् हरति अथवारयति ह-ञच् । पुण्यचो

भूतहारिन् उ० भूतान् हरति स्वागान्तर भयति हन णिनि ।
देवदारुहणे । [स्त्रिनामस्थिते उक्ते

भूतार्द्रश उ० भूताणां पिशाचानामद्रुमद्रव्यापसारकत्वात् ।
भूतात्मन् उ० भूतानि द्रव्यादीनि द्रव्य द्रव्याणि आत्मा स्वरूपं
यस्या । देहे । भूतानि द्रव्य द्रव्याणि भूता प्राणिनश्च आत्मा
स्वरूपं यस्या । परजन्तुवि, 'सर्वं उन्विदं जन्तु तज्जना-
नि'ति कृति । सर्वभूतात्मने हिरण्यगर्भे, विष्णौ, बटुक-
भैरवे च 'भूतात्मा भूतभावन' इति तयो लोले ।

भूतारि उ० इत० । हिही तद्वयेन हि भूतापहरणम् ।
भूतालो स्त्री० भूतावीर्य चकति प्रकरोति अह-ञच् गौरा०
षोड । भूमिवाह्यो, मृगस्याह । [विभोतकहणे च
भूतावास उ० भूतानां प्राणिनामावास स्थितानाम् । विष्णौ,
कृति स्त्री० भूक्तिन् । भवने, अयिनाद्यद्रव्येष्वर्थे, पिशाच
भक्त्यै, भूतये, चण्डी, जाला, इतिनामोपधे च ।
भूतिका उ० भूता सत्त्वस्या ज्ञायति कै-ञ । भूतिन्वे, यमाभ्याह
चन्द्रे, ऋतुके कल्पे च न० । इव० दोर्ध्व । भूतीकोयन
भूतल न० भूत तल मूलतन्मा (तन्मूलक) तन्ममेदे । रोहि
तलणे उ० । [कण्ठ्याम् (चन्दुरजानि)

भूद्रीभवा स्त्री० भूदर्या भूमिदिवे भवति भू-ञच् । आलु-
भूदार उ० भूत द्रव्याणि चकति ललाटवर्गम् दृ-ञच् । भूकटे
भूदेय उ० भुवि देव इव । रिमे ।

भूधर उ० भुव धरति दृ-ञच् । धर्षति । [भक्त्याम्
भूधात्री स्त्री० भुवि वर्या धात्री आत्मलकी शाक्त० । भूध्याम-
भूमिश्च उ० भुवि लयन् निम्न शाक्त० (चिराता) सुपमेदे ।
भूनीप उ० भुवि शम्भो नीप शाक्त० भूमिकदम्बे ।

भूप उ० भुव पाति पा-क । भूमिपाठे भूमिपाद्योयन ।
भूपद उ० भुवि पदं भूय यस्या । दृष्टान्ते । नक्षिकायां स्त्री० षोड
भूपलाश उ० भुवि पलाशं यस्या । निम्नस्थकारके सुपमेदे ।
भूपाक्ष उ० भुव पाक्षयति पाक्ष ल्यु । भूपती ।

भूपेष्ट उ० भूपेष्टे । राजाजलोहणे (विपाकाज) तद्वीजस्य

चिरञ्चि इति स्वातन्त्र्य राजमित्रतात्तत्वात् ।
भूभुज उ० भुव भुजते भुनक्ति पालयति वा पुज-क्तिन् । भूपाते
भूभुत् उ० भुव विभक्तिं धारयति, पालयति वा भ-क्तिन् ।
धर्षति, भूपाते च ।

भूमन् उ० वहीर्भाव द्रव्यनिष्पत्तिं ब्रह्मोर्भावे । बद्धते ।
भूमिनी स्त्री० भूमन्यक्षिन् भूतानि भू-मिन् वा षोड । द्रव्य-
आम्, स्थानत्वात्, जिह्वाया, योगशास्त्रोक्ते योगिना चित्त-
स्थानस्थामेदे, एकवह्वायाह ।

भूमिका स्त्री० भूमिरिव कायति कै-क । रचनायां 'अत्य-
रूपैर्यद्व्यस्य प्रवेगस्तत्र भूमिबेत्युक्तं नास्ते-अभिनेयतादि-
वेशान्तरपक्षे पक्षे-वक्तव्यकयोद्वाते, कक्षावास्तु नैया-
यिकादिभिरात्मा प्रथमभूमिकायाचवतारित इति सांख्य-
प्रवचनभाष्यम् ।

भूमिचम्पक पु० भूमिलग्नः चम्पकः शाक० । (भूरक्षापा) द्रवभेदे
भूमिज पु० भुमेर्जायते जन-ड । मङ्गलपक्षे, नरकाहरे,

भूमिदम्भे, चतुष्ये च । भूमिजातमात्रे त्रि० ।

भूमिजगुगुलु पु० कर्म० । आघ्रापुरजाते गुगुलौ ।

भूमिपिशाच पु० भूमौ पिशाच इव । वाहक्ये ।

भूमिसगृह पु० भूमिं सगृहयति सगृह-अण् । (ह्यपरमाधि)
वताभेदे । [माधवीलतायाम् ।

भूमिसगृहभूषण स्त्री० भूमिं सगृहयन् भूषयति भूष-ल्यु ।

भूमिनीरुह पु० भूम्यां भूमौ वा रोहति रुह-क । दृष्टे ।

भूरक्षाद्योष्यम् । [विष्-ल्यु । प्रवे मते ।

भूमिर्वर्द्धन पु० भूमिं वर्द्धयति स्नेहस्यार्थिवांशोपचयेन, दृष्ट-
भूमिर्न पु० भूमौ तिष्ठति स्वा-क आत्म० यस्यम् । भूष्टस्ये ।

भूमिस्तृण पु० भूमिं स्त्रयति स्त्रुव-कित् । वेपथे, चतुष्ये, चौर-

भेदे चङ्गे, आत्मे च ।

भूमिन्द्र पु० भूमौ इन्द्र इव । ज्ये । [सुप्ते

भूम्यामलकी स्त्री० भूमिलग्न्या कामलकी शाक० । सनामस्याति

भूम्यामली स्त्री० भूम्या सह कामलति सम्बन्धाति आनन्द-
यत् गौ०डीप् । भूम्यामलक्याम् ।

भूयस् अण् भुवे भावाय यस्मिन् यव-भावे क्रिप् । सुनरचै

भूयस् त्रि० कतिपयेन बह्वः ईयस्य त्रि० बहोर्भादेव ।

बह्वतरे । क्षियां डीप् । [मधुरे च ।

भूयिष्ठ त्रि० अतिप्रदेन बह्वः इत्यु त्रि० आदेशः । बह्वतरे,

भूयुक्ता स्त्री० भुवा युक्ता संवदा । भूमिखर्क्यस्याम् ।

भूरि पु० भू-क्तिन् । विष्णौ, पिने, इन्द्रे च । सर्वे न०

मधुरे त्रि० । [मिश्रत्ये ।

भूरिगन्धा स्त्री० भूरिं मधुरो गन्धो यस्याः । सरानाम-

भूरिगम पु० भूरिं भारयुक्तत्वेऽपि बह्वं गच्छति गम-आन् । गर्हमे

भूरिदुग्धा स्त्री० भूरीषि दुग्धानि नियासा यस्याः । दृष्टिकावौ

भूरिपुष्पा स्त्री० भूरीषि पुष्पाण्यस्याः । यवपुष्पायाम् ।

भूरिकीना स्त्री० भूरीषि फेनामस्याः । (वाचकपा) सप्तलहवे

भूरिवला स्त्री० भूरीषि वलाति यस्याः इव । अतिवलायाम् ।

भूरिमल्ली स्त्री० भूरिं बह्वं यथा आत्तं यथा चतुर्दि मल-उष्

गौता०टोय । अयमवात् ।

भूरिमाय पु० भूरयः माया यस्य । शृगाने ।

भूरिशम् अण् भूरि-शम् । बह्वयः इत्यर्थे ।

भूरिशवस् पु० चन्द्रवंशे सोमदत्तसुते नृपभेदे ।

भूरुण्डी स्त्री० सुवं रुण्डति आच्छादयति इति आहती

(साधवहस्यो घटितः) कश् । (हातिगुहा) दृष्टभेदे ।

भूर्ज पु० जर्ज-अच् ०त० । खनामस्याति वल्गप्रधाने दृष्टे ।

'भूर्जालवः स्वर्गवतीर्धना' इति कुमारः ।

भूर्जपत्त पु० भुक्ति-जर्जं पत्तं यस्य । खनामस्याति दृष्टे

भूर्जत्वचाद्योष्यम् । [योग्यस्थाने लोके ।

भूर् इ० भू-क्तु । अन्तरीक्षलोकादधःस्थे चरणसंस्कार-

भूसग्न्या स्त्री० भुवि सग्न्या । गङ्गदुष्पाम् । [व्यादयोष्यत् ।

भूवद्री स्त्री० भुवि वदना वद्री । कुट्टकोष्पाम् । भूमिर्द-

भूप मण्डने वा पु० उभयपक्षे स्वा०पर०सक०सेट् । भूयति-

ते भूयति अन्वभुवन् त अन्वभूयि ।

भूपया न० भूयतेनेन भूय-कारणे ख्युट् । अलङ्कारे जिरी-

टादौ । भावे ख्युट् । भूपयाम् ।

भूपा स्त्री० भूय-अ । मयजगतिायाम् ।

भूपित त्रि० भूय-क्तु । अलङ्कारे ।

भूष्ण त्रि० भू-शब्द । भववीरे ।

भूस्तृण न० भूयस्तृणम् पु० टुम् । भूहये ।

भृ भरत्ये स्वा०टम०सक०अनिट् । भरति-ते अभावीत् ।

भृ भारत्ये, पोषत्ये च लु० उभयसक०अनिट् । विभर्ति विभर्ते

अभावीत् अमृत । विभरन्नास-वभार । अणु भरटु ।

क्ति-लप् च । अतिभ ।

भृकुंश(य) पु० भुवः कुशा(य) इतिज्ञापनं यस्य इ० भुवः

संभारणम् । स्त्रीनेचपादिषि नटे ।

भृकुटि(टी) स्त्री० भुवः कुटिः भृक् । संभारणं वा लीप् ।

भृभङ्गे । 'रचितवकुटिदम्बं मन्दिना हारिरे हरे' इति हरविद्यासः

भृगु पु० अश्व-कु पु० । हविर्भेदे शिवे, राक्षसपक्षे, पर्वतहानी,

जम्बवत्यौ, उच्चप्रदेने वा भृगो गोतापत्यम् अथ बह्वण् लुक् ।

भृगोवैश्वे नव० । [हृदयपतिगो हि तेन रक्षा कृता

भृगुपति पु० भृगुणां मार्गवर्गस्य पतिः । पररागि, तेषां

भृगुसुत पु० इव० । पररागि, युक्ताचार्ये च ।

भृङ्ग पु० अ-गन् कित् लुट् च । अमरे कडिङ्गविद्गे, भृङ्ग-

राने, जारे, भृङ्गारे, भृङ्गरोषे च । अमरे, गुडतदि न०

भृङ्गा स्त्री० भृङ्ग इव जायते जन इ । भाग्याम् । सगुपत्यने न०

भृङ्गपथी स्त्री० भृङ्ग इव पथं पथं यस्याः लीप् । सूर्यै-

लायाम् । सापे कन् । अत्येव ।

भङ्गप्रिया स्त्री० इत० । बाघनीसताया मयुरमयुक्ताय तत्-
प्रियत्वम् । [नलोप । भङ्गराजे (विश्रुति) ।
भङ्गराज उ० भङ्गान् रजयति अन्धभूतयस्य रनुज-यत् उ०
भङ्गराजस् उ० भङ्गान् रजयति अन्धभूतयस्य रनुज-यत् नलोप । भङ्गराजे । [विश्रुति) । क्षुभेदे ।
भङ्गराज उ० भङ्गान् रजयति रनुज-विष-जानिन् नि० इत० ।
भङ्गरिटि टि० उ० भङ्गराज इति अथ, इत वा उ० यतः पञ्चम् ।
शिवपार्ष्णभेदे । [भेदे
भङ्गराज उ० भङ्गराज इति इत्तु । (भेषज) खाने कोट
भङ्गराज उ० इत० । भाराकद्वये, भूमिकद्वये च । भङ्गराज
पञ्चम् । भूमिजम्बु स्त्री० । [युधिष्ठायाम् (युद्ध)
भङ्गानन्द स्त्री० भङ्गान् आनन्दयति आनन्द-विष-यत् ।
भङ्गामोड उ० अभि-रूप इत० । व्यावहारे ।
भङ्गा उ० भिन्नि जलं भ-आरम् नि० । सर्वव्ययजपाने,
जलमात्रभेदे च (मारी) । भङ्ग इव लक्षति भू-यत् ।
भङ्गराजे । लघु, लघुचैव न० । किञ्चिन्नामकोटे स्त्री०
गौरा-डीम् । स्त्री० कम् । तत्रैव ।
भङ्गि उ० भ-गिन् इत्तु च । शिवपार्ष्णभेदे ।
भङ्गि उ० भङ्ग अस्त्वर्थे इति । शिवपार्ष्णभेदे भट्टकचैव ।
भङ्गी स्त्री० भ-गन् कित् इत्तु च गौरा-डीम् । अतिविशालम्
भङ्गीसाल उ० भङ्गा अतिविशाला इव फलमल । आभ्यासके
भङ्गे स्त्री० इत० । रतकुमार्या, भाष्या, तक्षणा, कागजपत्राश्च
भङ्गा मूर्त्तये भा० आत्मा इत० । भङ्गते अभिर्णेत ।
निष्ठाया नेट् भङ्ग । [भाजनाञ्चोना) भङ्गनयामभेदे
भङ्गजन उ० भङ्गजतेऽनेन भङ्गज-रूप इत्तु च संस्कारणम् ।
भङ्गक नि० भ-क्त स्त्री० कन् । वेतनेन कर्मकरे, 'भङ्गकाभ्या-
मको यथे'ति मनु । [पृथ्वी च ।
भङ्गि स्त्री० भ-गिन् । भट्टके, मोक्षके च करणे क्तिन् । वेतने,
भङ्गिभूज् नि० भङ्गि वेतनं मुहुक्ते भुज-क्तिन् । वेतनीयजी-
विनि कर्मकरे ।
भङ्ग उ० भ-गन् इत्तु च । दृष्टे । भट्टकीये नि० । बाघे खण्ड ।
भरणे स्त्री० टाप् । 'कुमारभट्टाङ्गयैति इत्तु ।
भङ्गाभि उ० भङ्ग-रन् इत्तु च संस्कारणम् । (पृथ्वी) बाधभेदे,
भरणे च । 'किञ्च चक्रप्रतिष्ठापिता पुष्पे' इति नैषधम्
भङ्गम् अथ पतने दि० परा-यत् । भङ्गति । लघुभन्तु अथ-
मोर्त्तु । झा रेट् ।
भङ्ग भ० भग्नम् । यत्तस्ये । गङ्गति नि० ।
भङ्ग नि० भङ्ग-ज् । जलोपदेशे विना वायुपानिर्गमने मते

भु भङ्गने भङ्गने भरणे च खण्डि-शा-पर-सक-वेत् । भङ्गाति
अभारीत् । [मण्डकपर्ण्या स्त्री० डीम् ।
भेक उ० भो-कन् कल नेत्तम् । (याद) जलभेदे, भेके च ।
भेकपर्णी स्त्री० भेकपर्वण्यस्या' डीम् । मण्डकपर्ण्याम्
भेक उ० भो-ड तस्य नेत्तम् । भेके, (भेदा)
भेद उ० भिद-यत् । पृथक्करणे अन्त्यतो विशेषे, रातां विषय
शायनार्थं तलचोयास-तार्दिभेदेने, न्यायमतीते अन्त्योन्मा
भावे च यदा यदा पटस्य भेद (तादात्म्यमाभावः)
भेदम् नि० भिद-यत् । रेणके, विदारके, भेदकारके, विशेषणे च
भेदन नि० भेदयति भिद-यिष्येत् । विरेचने, विशेषणे च
विद्वौ कथ्यतेतस्ये च न० । भिद-भावे लुट् । विदारके
भेदित नि० भिद-यिष्येत् । विदारके, भिदे च । [महि'त्यमर'
भेद्य नि० भिद-यत् । विदारके विभुये च । 'विषेया भेद्यागति
भेरि(टी) स्त्री० भो-नि वङ्गाः नि० वा डीम् । इष्टदङ्गायाम्
पठके 'रः' इगम्भाङ्गभेरिस्त्वय' इति कुमारः इत्यु-
ल्लसत्स्य 'ततः प्रवृत्तयेत्येति गीग ।
भेल उ० भो-रन् रल्ल च । नद्यादिनारणां च सुभे (भेदा)
खाने, पदांशे । स्त्री० कन् तत्रैव । [चङि नृत्तम् ।
भेप नवे भ्या-उभ-यत् । भेपति ते अन्धेरीयु अन्धेपि ।
भेपल न० भेप-यत् भेपं रोगमयं जयति जि-ड । यौषधे ।
भेपवाङ्ग न० इत० । यौषधस्य अतुल्ये च क्तिन् ।
भेद्य न० भिद्यार्थं तल्लुक्ते वा क्तिन् । भिद्यार्थं, भिद्यार्थम् च
भेद्यार्थ्या स्त्री० भट्ट-भावे क्तिन् इत० । भिद्यार्थ्याकरणे ।
भेद्य न० भिद्यार्थं क्तिन् इत्तु च । भिद्यार्थ्यम् ।
भेमी स्त्री० भोमेभोयातिता इत्यर्थे वा अत्यन्तं डीम् । भावपुल्ल-
कादभ्याम् भोमराजस्य इत्यत्र दमयन्त्याश्च । 'विश्व
भोमोत्पदार्थ्या क्वे'ति नैषधम् ।
भेरव न० भोरोरोदिम्बु क्तिन् । भवे, तद्वति नि० । नाद्यादिमहि
भयानके इति । भयभावे नि० शिवां टीम् । मङ्गरे, मङ्ग-
तारभेदे रागभेदे, नन्दभेदे च उ० । शिवरत्नां स्त्री० डीम्
भेद्यज्ज न० भेषजमेव भिद्यार्थः कर्म वा यत् । यौषधे ।
भो अथ० भा डो । यथोधने ।
भोग उ० भुज-कर्मार्थे वत् । पृथगे, पृथग् वाद्यतुलने, पथ
कोणां भाटकादिभ्यो वेतने, सर्वस्य सपातां, तलां, भने,
पाचने, पाहारे च । यथे व्यायुक्ते च । आभारे यत् ।
इहे भावे च । उचित्योक्ते व्याख्या रत्नप्रतिष्ठापि, भा-
पि उ० उद्वेगमयिनिभ्यो, दृष्टिभ्यो, भेन च भङ्गापि-
भट्टानां भोगं चैव प्रदायैदिनि इत्तु ।

भोगदेह उ० भुज्यते सुखद खादिकमल भुज आधारे धन
कर्म० । प्रत्ययापनवभोगार्थे देहे, प्रवेदेह परित्यज्य भोग-
देह प्रपद्यते' इति स्मृति ।

भोगभूमि स्त्री० भोगस्थेय भूमि स्थानं । भारतवर्षारिक्ते वर्षे
तल हि भोगयव न कर्म इति शास्त्रे स्त्रियम् ।

भोगवती स्त्री० भोग सर्पशरीर भूषादभ्यसाम् गतम् अस
व । पातालगङ्गायाम् 'भोगवती च पाताले' इति पुराणम्

भोगिन् स्त्री० भोग+अस्त्यर्थे इति । सर्वे, जने, आमाभ्यं च,
नामिने च । भोगयुक्तेति । भोगदादय सर्वे । भोगयुक्ते नि०

भोगिषल्लभ उ० इत० । चन्दने ।

भोगीन्द्र उ० भोगिनामिन्द्र खानित्वात् भोगे इन्द्र इव
वा, अमलदेवे वासुकी च भोगीन्द्रादौचत ।

भोग्य न० भुज यवत् कृत्वम् । घने, धान्ये च । भोगार्हे नि० ।
भोगार्हक्षिया, वेष्टायाश्च स्त्री० ।

भोज उ० भुज यच् । खानामख्याति देशभेदे धाराइरत्य
जप्रभेदे भन्य श्रीभोजराजस्त्रिभुवनविजयोस्तुष्ट ।

भोजकट उ० भोजास्ये देहे ।

भोजन न० भुज-ल्युट् । कठिनद्रव्यस्य गलनलाभ चयोजने ।
भोज्य नि० भुज-ण्यत् भक्षणार्थात्वात् कृत्वम् । भक्षणीयद्रव्यमात्रे

भोटाङ्क उ० (भोटान्) देशभेदे ।

भोस् यच्च भा-डोमि । सन्तोषने प्रज्ञे विवाहे च ।

भौतिक नि० भूतानि द्रव्यमादीनि पिशाचान् वा अपिहित
जातानि ठक् । भूताधिकारेण जाते लप्रभेदे व्याख्यादौ ।

भौम उ० भूमेरत्य तस्या इद वा लण् । नरकागरे 'तयि
भौम गते जेतु मिति साध । सङ्गतपक्षे च । भूमिभवे नि० ।

भौमरत्न न० भौमप्रिय रत्न शाक० । प्रगाडे ।

भौमिक नि० भौमै अधिकृत ठक् । भूम्यधिकारिणि ।

भौरिक नि० भूरिणि स्वर्णे अधिकृत ठक् । स्वर्वाधारे ।

भ्यस भवे आ०या०यक०लेट् । अत्यन्ते अभ्यसिद्ध ।

भ्रगु यच् आ०पर०यक०लेट् । अत्यति अश्वधीन् अभ्यधीन्
स्वकु(ग)स उ० भ्रवा कु(श)भा वल्ल उ०भि० । अकुशयन्तार्ये ।

भ्रकुटि(टी) स्त्री० भ्रुव कुटिमिद्र उ० वा लीप् । भ्रूमङ्गे ।

भ्रम चलने आ० पर०यक०लेट् । अत्यति अश्वधत् व्यश्मधीन्
भ्रम चलने दिश०पर०यक०लेट् यवा० । आत्यति अश्वधीन्

भ्रम चलने, आ०पर०यक०लेट् । अत्यति अश्वधीन् कथा-
भ्रमत्त भ्रममत्त (चकि न हस । ज्यलो०भ्रम भ्रम ।

भ्रम उ० भ्रम यच् । निव्यापाने (अव्यापभूतस्य वस्तुनोऽव्य
वास्पेय प्राप्ते) लक्षनिर्गमस्थाने, कुन्दे, (कुंद) भ्रमये च ।

भ्रमर उ० भ्रम करन् । मधुकर ।

भ्रमरक उ० भ्रमर इव कायति के क । ललाटस्थिते भ्रमर-
तल्पे पूर्णकुन्तले । आर्ये कन् । भ्रमरे, गृहे, बालमृषिकायाश्च

भ्रमरप्रिय उ० इत० । धाराकरस्थे ।

भ्रमरातिथि उ० भ्रमर अतिथिर्यस्य । धम्मके ।

भ्रमरानन्द उ० भ्रमरान् आनन्दयति आ०नन्द-णिच्-
ल्यप् । वज्रले । [ललाटस्थिते भ्रमरतले पूर्णकुन्तले ।

भ्रमरालोक उ० भ्रमर इव अत्यति मर्याप्तेति अल-लुक् ।

भ्रमरी स्त्री० भ्रम-करन् गौ०डोश् । जलकाया भ्रमरमायायाश्च

भ्रमरेट् उ० इत० । शोनाकटस्थे । आर्या भूमिजग्राह्य स्त्री०

भ्रमरोत्सवा स्त्री०भ्रमरावास्तव्यो मोक्षोद्यम । साधनीलतायाम्
स्वप्न अथ पतने दि०पर०यक०लेट् । अत्यति अभ्यासीत्य अश्व-
धीन् । ज्ञा वेट् ।

भ्रष्ट नि० भ्रष्ट ज्ञा । अत्युते अथ पतिते । [बिभ्रञ्ज
असज राक्ते त्वा०यक०अनिट् । भ्रज्जति अश्वधीत् । यमर्ष-
स्त्राज दीप्ते अ०यात्वा०यथा०यक०लेट् । भ्राजते अभ्राजिजि

भ्रजे बभ्राजे । अङि वा लुक् । अयु भ्राजन् ।

भ्राजिष्णु नि० अत्र इच्छुश् । दीप्तिभवे ।

भ्राह्म उ० भ्राज ह्युट् । । एकपितृजाते (भाह) इति श्रुत्यते

सन्ना सहोक्तौ । काहमग्नियो द्वि०य० ।

भ्राह्मज उ० भ्राह्मर्वायते जन इ । भ्राह्मजुने । तत्कलाया स्त्री०

भ्राह्म्य उ० भ्राह्म इल भ्राह्म-यत् । भ्राह्मजुने, प्राप्ते च

भ्राह्मश्रुत उ०भ्रातापि वल्लुज्येभ्रातापि चश्रुस्त्वानीयकात्
विहस्यत्वात् । (भाहुर) भर्तृव्येभ्रातरि 'भर्तृश्रुतता
ज्ये' इति भारतात्परम् । [नि०

भ्रातीय उ०भ्रातरपक्षविद् वाह । भ्रातृजुने अ'हस्यत्वमिति
भ्रान्त न० अथ भावे ज्ञा । अत्ये 'जनस्थाने भ्रातृमि'ति

नाटकम् । कर्त्तरि क् । निव्यापानयुक्ते, भ्रमणयुक्ते च
नि० । पुनरेट् उ० ।

भ्रान्ति स्त्री० अथ क्रिन् । अभ्यक्षे, अयधारिपाने च ।

भ्रान्तिमत् उ० अथद्वालोके अर्थाद्द्वारतेदे ।

भ्रामक उ० भ्रमयति अथ लुक् । अग्राणे, भूते, स्वर्वाङ्गे
यद्यौ, अयस्कान्ते प्रसारे च ।

भ्रामर न० अश्वरेण सधत्त सम्पादितम् अस्तेद वा यण्
मधुनि । भ्रमरसम्बन्धिनि नि० । अयस्कान्ते उ० । 'भ्रामर

रूपं तलासस्येयपटपद भिद्युप्रकथ्य 'भ्रामरोति च मां
लोका' इति चण्डिकास्तोत्रे चण्डोन्मूर्तिर्भेदे ।

भ्राश्रा भावे आ०यक०यक०लेट् । आत्यति आत्यति अश्व-
धीन् ।

विष्ट । भेषे वधाये । वडि न हुस्यः । अयु भागवतः ।
 आष्ट न० अष्टस्येत् तत्पवनवाधनत्वात् (भाजवाधोदा) भजनं
 पातमेदे । अष्टरिदम् अष्ट । आष्टमिष्यत् ।
 आस दीप्तौ भागवत् सर्व्वम् ।
 श्री भये अक० भरणे सक० क्वा० आ आ० पर० अविष्ट । श्रीवाति
 भिषाति अध्येषीत् । [अभुहीत्
 अष्ट संवरणे सक० संघाति अक० दृ० कृ० पर० सेट् । अष्टवि
 अष्टभूकुम्भ उ० सु० कृता यय्य ए० वा हुस्य । अष्टुषवत् ।
 अष्टाकुटि इत० । ए० वा हुस्यः । अष्टवित् सर्व्वम् ।
 दू० श्री० अक० इ० । नैलयोगवर्षायां रोमराजी ।
 अष्टौष उ० इत० । अष्टौष इहेतपापमाय अष्टौषिर्व्यवधाने
 'अष्टौषमात्रातुमितमेवास्मि'ति उपार' । [अष्टुषुषत् ।
 अष्टौषायायां विमद्वेयास्त उ० आ० अक० सेट् । अष्टवते
 अष्टौष उ० अष्टुष-वत् । श्रीषा गर्भे, वाचके च ।
 अष्टौषा वि० अष्टौष गर्भे इति अक० । अष्टौषाकारके ।
 किष्ट अष्टुषायात् । [इष्टमेवस्यस्य मस्येति उपार'
 अष्टुष उ० इत० । शोधादिशापगायं अष्टुषिर्व्यवधाने 'अष्टुष
 अष्टौष भाति आ० आ० अक० सेट् । अष्टौषे अष्टौषिष्ट । पडि
 न हुस्य' ।
 अष्टौष पतने पतने च अक० आ० उभ० सेट् । अष्टौषेपति ते
 अष्टौषेपीत् अष्टौष (अष्टौषिष्ट) । पडि न हुस्य ।
 अष्टेय उ० अष्टेय-वत् । उचितस्वाभाव पतने ।
 अष्टुष मस्ये अष्टुष-वत् अक० सेट् । अष्टुषाति ते । अष्टुषीत् ।
 अष्टुषिष्ट । इगंसते अष्टुषादावपम् ।
 आष्ट दीप्तौ वा दि० पडि आ० आ० अक० सेट् कथा० । आष्टते
 आष्टते आष्टादिष्ट अष्टे वधाये । (अष्टु) आष्टवतुः । शेष
 देवमते आष्टादावपम् ।

म

म उ० मा० अ० । मन्त्रे, शिवे, शङ्करि, यवे, लवणे, मधुच्छन्दने च
 शिवे हलनामकारोणि 'मकारस्तु महेष्टर' इति मन्त्रवा-
 नागतमकाराद्योतः ।
 मक भूषे गती च आ० आ० अक० सेट् इदित् । मकते अमह्वित
 मकर उ० मत्तम् क्वाणि विनष्टि कृ० वत् ए० । जल-
 जन्तुमेदे । मकराकारत्वात् मेघादितौ द्रव्ये रामौ च ।
 मकि-वत् ए० तं राति रा० अ० । निमिमेदे ।
 मकरकुपडल उ० मकराकृति कुपडलं कर्ष्यभूषणम् । मकरा-
 तगतौ कर्ष्यभूषणम् ।

मकरकेतन उ० मकरः मकरचिह्नितः केतनो ध्वजो दस्य ।
 कन्दर्पे मकरकेतनमथतयोषत् ।
 मकरन्द उ० मकरमणि द्याति कामजनकत्वात् दो० अयस्यरुने
 क ए० यम् । इयमधौ, कुन्दरुचे च । किङ्कले न० ।
 मकरन्दवती स्त्री० मकरन्द+वाङ्मल्ये मतप् मस्य व' होट् ।
 पाटलायाम् । मङ्गविष्टे वि० । [मरजमेदे ।
 मकराकार उ० मकरसेवाकारः फलस्य दस्य । (काटाकरमथा)
 मकरालय उ० इत० । मघदे । मकरावादादयोषत् ।
 मकुट न० मणि-भूषणे उट ए० । मरोभूषणे मकुटे ।
 मकुट उ० मणि-उट ए० । दर्पणे, वज्रमहणे, कुलाददृष्टे,
 कलिपादाश्च ।
 मकुल उ० न० मणि-उट ए० । मकुटे, वज्रमहणे च ।
 मकुटम उ० मणि-भूषायां उ-उ० मकु' भूषां स्वकति प्रति-
 इति छात्र-अव् छपाया० फलम् । मघदे (मगानि) ।
 मकुट उ० उत्थितं तिष्ठति स्वा० अ० अमघा० पतम् नीयते
 मा० अ० कर्ष्य० । मीहिमेदे, मकुटमिति वि० । छात्रे
 कन् । मघदे ।
 मकुलक उ० मणि-उट ए० । दन्तीदृष्टे, मकुटे च ।
 मक गती आ० आ० अक० सेट् । मकते अमह्वित ।
 मकुल न० मक-उट ए० । विनामह्वित ।
 मघ रोषे संघाति च आ० पर० अक० सेट् । मघति अमह्वीत् ।
 मघवीर्य्य उ० मघं संघं वीर्य्यं यस्मात् इ० । मिश्रदृष्टे ।
 मघि(श्री)का स्त्री० मघ-कुन् टाप् अतदप्यम् ए० वा दीर्घे ।
 (मघि) कीटमेदे । [सिद्धकाधारे पठार्थे (मौचाक) ।
 मघिकासन उ० इत० मघ-मिहन् तया यास्यते इत्युट् ।
 मख सर्व्वणे आ० पर० अक० सेट् । मखति अमह्वीत् अमह्वीत् ।
 मख सर्व्वणे आ० पर० अक० सेट् इदित् । मखति अमह्वीत् ।
 मख उ० मख-वत् । मघ । [मघजति मूले मघमेदे ।
 मखान्न न० मखकान्ते भोज्यमर्थं हन्वत्वात् । (माखना)
 मग सर्व्वणे आ० पर० अक० सेट् इदित् । मगति अमह्वीत् ।
 मगध उ० मगधते अधोगम्यते इति मणि-अव् ए० मगं दोषं
 यारं ना दधाति भा० अ० । देशमेदे तद्देश्ये जने च० व० ।
 मगधोद्भवा स्त्री० मगधदेशे वाङ्मल्योद्भवति अष्ट । पिप-
 ल्याम् तद्देश्ये मगधप्रभवत्वात् अष्टम् ।
 मघ केतने, द्यूतकोटदौ अक० गती निन्दाया आरम्भे च
 सक० आ० आ० सेट् इदित् । मघते अमह्वित ।
 मघ भूषणे आ० पर० अक० सेट् इदित् । मघति अमह्वीत् ।
 मपवत् उ० मघ-अवत् क इत्य व मघ' पूजा कर्ष्यं मगम्

मस्य वः । इन्द्रे सवयनौ सवयनः । तत्पत्न्यां ङीप्
सवयवी । [तत्पत्न्यां ङीप् सवयनी ।
मघवन् पु० मघ-कनिन् रि०। इन्द्रे सवधा सवधानौ । मघेनः।
मघा स्त्री० मघ-व हृस्व इत्वम् । अस्तिग्वधिके दशमे गजत्वे
तत्क्षाय पञ्चवारात्कत्वात् वङ्ङत्वमपि 'भितरः सृष्टय-
न्यद्वमदकात् सवाप्त चेति स्यतिः । अर्षां मूळवृ षर्जने,
दिति मघादां पिण्डदानञ्चेति कृतमित्त्वं सप्तदायस्यैकत्वा-
भिप्रायेण ।
मघातयोद्गी स्त्री० मघानस्यैव युक्ता त्वयोद्गी । माद्र-
ज्ज्वातयोद्ग्यां तत्त्वैव मघानस्यैवयोमस्यैवमात् 'ग्रीठ-
मघानतीतायां मघायुक्ता त्वयोद्गो' चिति स्यतिः ।
मघी ड० मघानस्यैव मघः अण् इदो ड० सुष्ठुः ङीर् ।
मघानस्यैव रविभुज्यमानयुक्ते काले सौरमाद्रमासौ जाय-
माने (आवस) धान्ये ।
मङ्गुर ड० मङ्गि-उरन् । दर्पणे ।
मङ्गु, अण्-मङ्गि-उन् । शैब्ये, कृष्णार्णे च । ड०-उल्ल सत्यमपि
मङ्गलं ड० मङ्गि-अलच् । भूमिहते, पङ्कभेदे मण्डले अमीहार्थ-
विज्ञौ च । तद्वति लि० । डर्गायां, हरिद्रायां, दूष्कांतां,
प्रतिव्रतायाश्च स्त्री० । [डर्गाभेदे ।
मङ्गलचण्डिका स्त्री० मङ्गलवारे मूल्यायां चण्डिकायां
मङ्गलच्छाया ड० मङ्गला मण्डला ज्ञाया यस्य । मङ्गल्ये ।
मङ्गलमाठक ड० मङ्गलायै स्त्री० । पठति पठ-पुठ् । कुति-
पाठके 'या इत्यामङ्गलपाठकः । मैत्रुवाचकदेति वैष्णोर्भट्टः ।
मङ्गलाम्पदा स्त्री० मङ्गलं प्रददाति प्र-दा-ङ । हरिद्रायाम् ।
मङ्गल्य न० मङ्गलाम् हितं यत् । चन्द्रे, मङ्गलाग्रहणि,
कर्णे, चिन्द्रे, दक्षिणे । हरिरे मङ्गलकरे च लि० 'सर्व-
मङ्गलमङ्गल्ये' इति चण्डी । अश्वये, विले, जीरे, बल्ल
रत्ने, भारिकेने, कपिले, रौद्राकरज्जे, लायमासौषधे च ड०
मङ्गल्यङ्क ड० मङ्गलपङ्कशं त्रिविधः तद्गोमिश्रारण्यं दीयमान-
त्वेन शास्त्रविधातात् । मङ्गुरे ।
मङ्गल्यकुमुदा स्त्री० मङ्गल्यं कुमलं वल्गाः । शतपुष्पायाम् ।
मङ्गल्या स्त्री० मङ्गलाय द्विजा यत् । जीवत्यां, मङ्गिकायाम्-
युक्तायुषि, रोचनायाम्, अवाङ्मुखायाम्, यस्यां, सुल-
व्यायां, मित्रहृते, भायवर्णां, शतपुष्पायाम्, कृष्णिनामौषधौ,
हरिद्रायां, दूष्कांतां, डर्गायाश्च स्त्री० । [अर्षाहृत् ।
मघ दर्पे माघे च एक० आ०-आ० सेट् इदिट् । भङ्गते
मघ उञ्जाकरणे, घारणे, पूजायां च एक० दीप्तौ एक० आ०
यात् । सेट् इदिट् । भङ्गते कर्मणि ।

मर्चिका स्त्री० मर्च-चालर्चमिर्दिष्टे एतन् मस्य मर्चोरिव
मर्चिका ध्यानम् । ममले । अथ्यसन्तोऽभिमिलेके ।
मज्जंस्तत् न० मज्जानं करोति ज-क्ति० । देहस्ये चस्त्रिकस्ये
कोपे अद्यादिषु भुक्तेषु रसादिपरिपाकेन क्रमेण शोणित-
भांसलगतस्त्रिमज्जयुक्ताषाडत्यन्तः अष्टाष्टः मज्जाकलम्
मज्जनं पु० मज्ज-कनिन् । अस्तिजाते अस्त्रिमज्जस्ये स्नेहा-
कारे पदार्थे, दृष्टादेः शारांगे च ।
मज्जनं न० मज्ज-ज्युट् । क्षान्ते ।
मज्जसमुद्भव न० मज्जः सज्जवति सम्+उङ्+ङ्+ङ्+ङ् ५०।
युक्ते तस्य मज्जजातत्वम् मज्जकच्छन्दे दृष्टव्यम् ।
मज्जा स्त्री० मज्ज-ज्युट् टाप् । अस्त्रिवारे दृष्टादेः शारांगे च
मज्जाञ्च न० मज्जातो जायते जन-ङ । भूमिजे युग्युत्ती ।
मज्जारस पु० मज्जायाः रसः परिपाकः । युक्ते तस्य मज्जा
वर्णवर्णं मज्जाकच्छन्दे उक्तम् ।
मस्य ड० मघि-उच्छादे चम् । खड्गयाम् (मांसा) वंशमिर्दिष्टे
उञ्जापने, उञ्जमण्डपभेदे 'मस्यस्य' रयुगन्धनिति' इतरा
यम् । आर्षे कन् । 'तत्रैव इतोऽस्य' पन्तिरेव 'मस्यमगत'
इति हा० ३५० ।
मस्युर ड० मज्ज-यर्त्तु । विवकहृष्टे, सतायाश्च ।
मस्युरि(रो) स्त्री० मसु कश्चति क-इ-ङ् एक० पर०-धा ङीप् ।
अभिनवोद्गतायां सज्जमायां पञ्चाङ्गारूपपायां बह्वर्थात्
ङीबनस्य, वल, सुकायां, विवकलतायां, तत्तस्याश्च ।
मस्युरीनस्य ड० मस्यैव तदवस्थायामपि मज्जः । नेतरे ।
मस्यि(ञ्जी) स्त्री० मज्ज-ङ्ङ् वा ङीप् । मज्ज्याम् ।
मस्यिफला स्त्री० मस्यिः मज्जरो फले यस्याः । कटस्थाम्
मस्यिष्ठा स्त्री० अविमयेन मस्यिपती इष्टम् । क्षानामस्यिष्ठायां
लतायाम् ।
मस्यीर न० मज्ज-ज्जनो इरन् । तपूरे, 'मज्जमणिमज्जीरे
कलमज्जीरे' इति हा० १०५० । दधिगन्धनदण्डवृक्षवृक्षयोः च
मस्यु लि० मज्ज-उन् । मज्जोदरे ।
मस्युघोष ड० मज्जोक्त उपस्थितेभ्योः ।
मस्युल लि० मज्ज-उलच् । मज्जोदरे, निजुञ्जे शैवे च न०।
मस्युधा स्त्री० मज्जल ऊचन् । (पेटरा) भेटिकायाम् मज्जिनायाश्च
मट् चारे आ०-पञ्च-सेट् । मटति मज्जोत् अमाटोत् ।
मटपी स्त्री० मट-अवि ङीप् । माषाण्डरी 'मटपीहते
पुश्चि' इति आदौभ्यप्रुतिः । [ठीर्
मट नावे एक०-मट्ते एक०-आ०-पञ्च-सेट् । मटते अमटोत्-अमाः
मट् आध्याने आनन्दकं सेट् इदिट् । मटते कर्मणि ।

मठ ३० मठस्थ मठ-पञ्चमै क । आत्माद्यामथै, देवागारे,
गन्तीरथे च । [त । विभागे आ० व्यासः मण्डते ।

मठ मोदे चु० उम० अक० सेट् ददित् । मण्डयति ते अममण्डत्
मठ भूषणे चुरा० उम० पले भा० पर० अक० सेट् ददित् । मण्ड-
यति ते मण्डति अममण्डत् त अममण्डत् ।

मठक ३० मठि कुन् ३० नलोभ । धान्यभेदे (मिहया) ।

मड्ड ३० मज्जति अये मज्जा अय मज्जन्-उ ३० । वाद्यभेदे
(विपुलहपरे) । सायें चन् । सायै च ।

मया अव्यक्तपद भा० प० अक० सेट् । मयति आकाशीत् अमयीत्
मया(वी) ३० स्त्री० मय इन् स्त्रीलपणे वा डीप् । उक्तादौ
रत्ने 'मणिकारवर्षिरामश्रीयकमिति, अमनीरमणीय-
विधेति च नैषधम् मण्डयपामभेदे अलिङ्गरे (जावा)
लिङ्गापे, नागभेदे मण्डिन्ने च । सायें कन् अलिङ्गरे म०
मणिकर्णिका स्त्री० मणिकर्ण मणिसमकर्मभूषणमन्त्रस्या ठन्
विष्णुतपस्यादर्शनात् विष्णवेन मिसस मणिसयङ्गुल-
प्रतनस्याने कागोस्ते तोर्यभेदे ।

मणिकार ३० मणिसय भूषणं करोति क णच् । (जह्ति)
मणिसयभूषणकारके प्रत्यहा दृश्ये खड्गालातकतपार्थ-
विन्नामणिमयकपन्थकारे मण्डोशीर्वाध्याये च

मणिकूट ३० मणीना कूट इव मणिमणुर कूट षट् वास्य ।
उत्तरदेशस्य प्रसिद्धभेदे । [मणमणिकूटभेदे च ।

मणिकूटि द्वा स्त्री० मणिरिव सिद्धमस्याम् । भेदानाभीषये,
मणित् क० मण-त् । इति कावे स्त्रीणां मणिकूटभेदे ।

मणिकूटि ३० मणिसय मणिकूटुर द्वीप । धीरवत्प्रस-
थस्य भये द्वीपभेदे ।

मणिकूटभेदे ३० इत् । प्रसिद्धभेदे ।

मणिकूट ३० मणिमणिरिव मूर्त्ये प्रचुरदोषमस्यात् । तन्वीति
नाभिदेशस्यै स्रग्मनाडीमभ्यगते पक्षाकारे चक्रभेदे ।

मणिकूट ३० मणिवर्धतेत्यस्य मय चक्षु । प्रकीर्णय श्लोभिष्यस्य
कल्पस्यो, सैव्यवत्कारे प्रसिद्धभेदे च ।

मणिकूटि स्त्री० इत् । मणीनामाकारं । [अचिते मण्डते ।

मणिसय ३० मणिसय मणिमणुर मण्डय । मणि-
मणिसय ३० मणिसयति नि धार्यतेऽस्यात् मय अपादाने
च । प्रसिद्धभेदे । स कारणत्वेनास्यस्य अय् सैव्यवत्कारे
तस्य मणिसय (मय) धिमुदेयानिकस्यप्रत्ययानाम्नात्

मणिसाला स्त्री० इत् । मणीना भावेव । हारभेदे दनयत-
विधेये, दीप्तौ, सप्रभाह । [मणिसय ३० ।

मणिराग ३० मणेरिव रागो वर्धतेऽस्य । हिङ्गवे । इत् ।

मणिवीज ३० मणय इव बीजात्यस्य । दाहिने ।

मणिसर ३० मणीन् सरति कारणत्वेन गच्छति सर-ञच् ।
मणिसचिते हारभेदे ।

मण्ड ३० न्न स इ तस्य नेषम् । सर्वज्ञानमणसरे, (माठ)
सारे, विष्णे च । आमलक्या, सुरायाश्च स्त्री० । दधिमण्डे
(भाट्) न० । मण्डलकते, ग्राकभेदे, भूषाया च पु० ।

मण्डक ३० मण्डि-खुज् । पित्तभेदे । [मणायाम् न० ।

मण्डन ३० मण्डयति मण्डि-ल्यु । अलङ्कारके । भावे ल्युट् ।

मण्डप ३० न० मण्डि चन् मण्डभूषा पाति रक्षति पा-क्त
मण्डि-कपन् वा । जनविश्रामस्थाने, देवादिभ्ये च । यथा
चण्डोग्यस्य विष्णुमण्डपदत्तादि । मण्डपानकूर्तरि
वि० । निष्पाथ्या (भूकामिन्नीभेदे) स्त्री० ।

मण्डल ३० मण्डि-कच । चक्राकारेण वेष्टने, यथा सूर्यमण्डलं
सू चण्डलम् चतुःशतयोजनमिते-देशभेदे, मण्डलाका-
रेव विहिते पदार्थे, चाद्रमचपके, गोष्ठे, सन्सूचै 'अर्ध-
मण्डलमण्डल' इति बोधदेव 'अने 'मण्डलाकारपादास्यं
मण्डलं स्थानमीरित्'मित्युक्ते ध्वनिना स्थानभेदे मण्डलं
सर्वतोऽर्धित्'मित्युक्ते 'सैव्यमण्डलभेदे, क्षत्रिमरेखावर्ति-
नेमेव रचिते पदार्थे च यथा मण्डलमण्डल सर्वतोऽर्धमण्डल-
मितादि । विन्ने वि० स्त्रिया गौ० ङीप् । चा मण्डलमण्डल
कुसुरे चर्मभेदे च पु० । तस्य सायें कन् । विन्ने, कूटभेदे,
आदर्शे, मण्डलकारे, मूले कुसुरे च पु० ।

मण्डलक ३० मण्डलाकारेण चक्रम् । चक्राकारेण परि-
मण्डलकये मन्ते । [याम् ।

मण्डलपत्रिका स्त्री० मण्डलाकारं पत्रमस्या । रत्नप्रमर्शना
मण्डलाभीषे ३० मण्डलस्य देशविशेषस्याभीष । मण्डलचन्द-
चद शतयोजनमिते देशाधिने । [मण्डलचन्दे च ।

मण्डलिन् ३० मण्डलं कुल्लवमनस्यस्य इति । स्ये, विहावे
मण्डित् वि० मण्डि-ञ् । भूविते । [मणभेदे मणभेदे च ।

मण्डूक ३० मण्डयति चर्ममयम् मण्डि-कच । मेके, शोषके,
मण्डूकपर्ण ३० मण्डूक इव चर्ममय । म्नीनाके, शोषके च ।

मण्डूक्या स्त्री० टाप् ङीप् वा । मण्डूक्या (वाचनार्थादि)
मण्डूकभेदे (मुल्लुङ्गी) च स्त्री० ङीप् ।

मण्डूकी स्त्री० मण्डूक इव प्रसन्नमयस्य मण्डूगीरा-ङीप् ।
मण्डूक्याम् आदित्यमण्डाया, इराद्यायाम्, स्त्रीभेदे,
प्रमत्तमायिकार्या, मण्डूक्योमिति स्त्री० ङीप् ।

मण्डूर ३० मण्डि-कच । मण्डूकभेदे । [अवे (वाचिपण)
मण्डूक ३० मण्डूरमण्डूकम् । आनयनमण्डूरमण्डूकमिति-

मतं त्रि० मन०-ज्ञः । समते, यभिप्रेते, ज्ञाते, यचिते च । भावे-ज्ञा ।
 समता, यभिप्राये, भावे, यर्थायाश्च न० ।
 मतं ह्यु० भावति अनेन मद-अहं च दस्य व० । मेघे, धनिभेदे च
 मतं ह्यु० मतं ह्यु० मतेर्जातः जन-इ । गले ।
 मतं ह्यु० स्त्री० मतं मतमयति भूपयति एतत् ह्यु० । प्रमणे
 शब्दयुक्तोऽयमित्येके । [आर्थे, शाकभेदे च
 मति स्त्री० मन-भावे क्तिच् । भावे, दृष्टायां, कृतौ च । क्तिच् ।
 मतिदा स्त्री० मतिं दयति दो-अ । ज्योतिषशौचनायाम् ।
 (मिच्छद्) । [भवे भ्रान्तौ
 मतिभ्रम उ० मतेर्भ्रमः अयथार्थविषयत्वेन भ्रमणम् । बुद्धि-
 मतिविभ्रम उ० मतिं बुद्धिं विभ्रमयति विभ्रम-णिच् अण् ।
 उन्मादरोगे, ।
 मत्का उ० मद-क्तिप् सार्थे कन् । मत्कुपे (कारभोका) मनेदम्
 कन् । मत्सम्बन्धि 'नैतन्मत्तं मत्कमि'ति मङ्गिः ।
 मत्क्या उ० मद-क्तिप् कुपयति कुप-यच् कर्म० । कोटभेदे
 (कारभोका) । [नामः
 मत्कुणारि उ० इत० । (शिङ्ग) मङ्गायां तत्कम्पकेण हि तस्य
 मत्तं उ० मद-ज्ञः । उर्भेदे गले । चीवे, मदयुक्ते, हृदे च त्रि० ।
 मत्तकाशि(हि,नी) स्त्री० मत्तेव चोद्वेग काशते मसति मत्तमि
 वा पिपि ह्यु० हलः । उचनमोचिनि, स्त्रीणामे च ।
 मत्तमयूर उ० मत्तौ मयूरी वक्ष्यात् । मेघे, हृदभेदे च ।
 मत्तवारण उ० कर्म० । मत्तहस्तिनि । मत्तं वारयति ह-णिच्-
 ल्यु । प्रासादवरण्डे न० । (वारण्डा)
 मत्तलाल्य उ० मत्तलाल्यते आनन्दमि-पञ्च । (शरेण्डा)
 प्रासादवरण्डे ।
 मत्त युत्रभाषणे बु० भा०-एक० सेट् इदिह् । अन्वयते अयमन्वय
 मत्सर उ० मद वर । अयश्चभवेन, परस्परमत्स्यकृते, क्रोधे च
 महति, क्षयणे च त्रि० । मत्तिकाया स्त्री० । [मत्तौ
 मत्स्य उ० मद-ल्यु० । जलजन्यभेदे (माक)जातौ स्त्रियां क्रीप् ।
 मत्स्यकरिण्डिका स्त्री० मत्स्यायां करिण्डकेयाधारः । (पातुह)
 मत्सररक्षाधारे धातुभेदे । [वत्यम्, जलपिपल्याश्च
 मत्स्यगन्धा स्त्री० मत्स्यस्य गन्धोऽस्याः । व्याघ्रमात्रि, कल-
 मत्स्यगन्धी स्त्री० भन्दं स्यान्दते चण्टु० । खड्गविकारे
 (मिचुरि) सार्थे कन् । अत्रैव ।
 मत्स्यधानी स्त्री० मत्स्या धोयमेऽस्यां धा-ह्युट् क्रीप् । कल-
 रक्षणाधारे (खान्दु) धातुभेदे । [हिष्याम् (कटकी)
 मत्स्यपित्ता उ० मत्स्यस्य पिचिनि रक्षोऽप्यस्या अण् । कटुरो
 मत्सरह उ० मत्स्ये न रजति रज्ज्व-कर्त्तरि संघायां घञ् ।

(भाष्यारहा) पश्चिभेदे त्रिषुवनविदितो ह्य मत्सरह इत्युद्धृतः
 मत्सराल उ० इत० । रोहितमत्स्ये ।
 मत्स्यविन्ना स्त्री० विद-नामे क्त० मत्स्योमत्सरयो विद्वो यया
 वत्यविकृतात् । कटुव्याम् ।
 मत्स्यवेधन न० मत्स्योविध्यतेनेन विध-ल्युट् । वडिगे स्त्रीय-
 यपि क्रीप् । अद्गुमपत्रिणि (पानकौडि) उ० ।
 मत्स्याची उ० मत्स्यस्याचीव प्रथमस्या । प्राङ्गाग (प्राग्नकाटि)
 शेषमनायां, मत्स्यदूर्वायां, हितमोचिकायाश्च ।
 मत्स्याङ्गी स्त्री० मत्स्यश्च तत्पिकमिवाङ्गं मित्स्यात् वक्ष्याः ।
 हिममोचिकायाम् । [जलपिपल्याम् ।
 मत्स्यादनी स्त्री० मत्स्यदरादने कासादने अद-कर्त्तरि ल्युट् ।
 मत्स्योदरी स्त्री० मत्स्यगन्धयुक्तघट्टमस्या । व्याघ्रमात्रि,
 मत्स्यगन्धायां, काशीस्ते तीर्थभेदे च । [णः, मयः भाषः
 मय पिबोदने भा०-एक० सेट् । मयते अमयीत् खलः० वा
 मय मयस्यकर्मण्यकभ्यां पर-सेट् इदिह् । मयति । अमयीत्
 मयम न० मय-ल्युट् । मये, छेये, विषोदने च । 'सीरोदम-
 यनोद्धृत' इति पुराणम् । [कारिकाहये
 मयमं उ० मयतेऽन्निववनायमयौ मय कर्मणि यट् । गधि-
 मयित न० मय-ज्ञः । निष्कलतके । पीडिते, कृते च त्रि० ।
 मयुरा स्त्री० मय-उरच् । खनमत्स्यायां मयुर्याम् ।
 मद कृषे दि०-एक० सेट् गभा० । भावति अमदत् अनादीह्
 कर्मदीह् । निराधामभिट् पुत्रादिर्यं तेन अमददित्ति-
 वेति प्राणिनीया । वटा० मदयति । [वटा० मदयति
 मद नर्वे दैव्ये च भा०-एक० सेट् । मदति अनादीह्-कर्मदीह्
 मद तर्पणे बु० भा०-एक० सेट् । आदयते । अभीमदत ।
 मद वाद्ये, सग्रे, मदे वा । आभोदे श्वायौ दीपौ यथायथं अथ-
 हक० च आ० आत्व० इदिह् । मन्दते अमन्दिह् ।
 मद उ० मद्-यच् । खलगाण्डमये, आभोदे गर्वं रैतसि,
 खगमदे, वत्तवाद्याम्, मदे, कल्याणकरे वल्लिनि च ।
 मदकट उ० मदेन कटति कट-अण् । पण्डे (पाङ्ग) मदीकटे द्वि०
 मदकल उ० मदेन कलति कल-यच् । वत्तहस्तिनि-मदीकटे
 अथकृद्भक्तारिणि च त्रि० । [मिदिरायां स्त्री० टाप् ।
 मद्गन्ध उ० मदस्य हस्तिदानस्ये गन्धोऽस्य । घमृद्भक्तये
 मद्गन्धी स्त्री० मद्गन्धं मद्गन्धायां मत्ततां हस्ति-कृन्-उ क्रीप् । पति-
 कायाम् । [क्रीप् ।
 मदन उ० मादयनेन मद करणे ल्युट् । कामदेवे, पुरायां स्त्री०
 मदनक उ० मदयति मद-णिच्-ल्युट् सार्थे कन् । दमकदये
 मदनचतुर्दशी स्त्री० मदनस्य मदनपराधारां चतुर्दशी । नैन-

गुरुचतुर्दश्याम् । [गुरुत्वयोदश्याम् । मदनविषयादयोधाम्
मदनत्रयोदशी स्त्री० मदनस्योपासनायां त्रयोदशी । चैव-
मदनमोहन उ० मदनमयि मोहयति सह-चिञ्चु स्तु । श्लोत्रे
मदनसदन न० इत० । स्त्रीविभक्त्ये । ज्योतिषोक्ते सन्म-
वधिके सप्तमे स्थाने च । [दादौ दद्यामेदे ।
मदनावस्था स्त्री० मदनवतावस्था । कामिनां स्मरकाले उन्मा-
मदनी स्त्री० माद्यन्तया मदन्त्युद् । सुरायाम्, स्मगनाभौ,
कतिपयकाले च ।

मदभञ्जिनी स्त्री० मदं भञ्जति भनूज-णिनि । यतमूल्याम् ।
मदयन्ती स्त्री० मद-णिच्-भञ्ज गौ०ङोप् । वनपक्षिकायाम्
(कादभञ्जिका) स्त्रायें कन् रुक्ताः । तल्लेवायें ।

मदयितु उ० मद-णिङ्-इत्तुप् । कावदेवे, मेवे, गौष्टिके,
च । चये न० । मादके लि० । [द्विष्यते ।

मदसार उ० मदं सारयति गमयति छ-णिच्-चप् उष० ।
मदाह उ० मदेन मदसारणेन (ताडि) रसेनाद्यः । माद-
हये । रक्तभिण्ड्याम् स्त्री० ।

मदासापिन् उ० मदेनाहयति आ+उप-णिनि । शोचिवे ।
मदिरा स्त्री० मद-किरन् । 'आधोक्तं पानसं द्राघं स्वाङ्गूरं
ताकमेष्वम् । मैरेयं भाषिकं टाडं मधूकं मारिकेजम् ।
छल्लमनविकारोत्तं मद्यानि द्वादशैव विस्तृक्ते मद्यसा-
माये, मकलज्जम् च । रक्तचदरे उ० ।

मदोक्त उ० मदेन दानवारिणा उक्तः उक्तः । मत्तगले ।
मदिराया स्त्री० । मदीकृते लि० ।

मदोद्ग्रह उ० मदेन उद्ग्रहः उषः । नक्तं मदोद्ग्रहः कज्जलम्
इति रघुः । माय्यां स्त्री० ।

मदीकृत लि० मदेन उक्तः । मते । [विधिभेदे ।

मधु उ० मधूज-उ उ० भागेर्मदादेशः शुक् च । (पानिकोहि)

मधुर उ० मध-उरच् शुक्च । (माधुर) मल्लभेदे । स्त्रायें कन् यत्नेन

मद्य न० माद्यत्वेन कलये यत् । मदिरामन्दे उक्तमाधो-
कादिद्वादशविधे मदकद्रव्ये । [घातकोहणे (पादकुम्भे) ।

मद्यपासिनी स्त्री० मद्यस्त्रेय माषी गन्धोविद्यतेऽस्याः इति ।

मद्यवीज न० इत० । निष्पद्यते (माषक) मद्यकारणे यदार्जजते

मद्यसन्धान न० मद्याय मद्योत्पादनाय सन्धानमध्यमिव ।

मद्योत्पादनव्यापारे ।

मद्यामोद उ० मद्यस्त्रेय आमोद गन्धोऽस्य । वज्रवहणे ।

मद्र उ० मद-रच् । 'मिराटपायडाबोमिथं पूर्यदशकमेव च ।

मद्देयः सभास्वात' इत्युक्ते देये, हये, मद्रवे च ।

मधु मन्मन्-उ मस्य ध० । मद्ये, नर्जं मर्जं सचं मद्रु । मधु-

यावत् पिबाम्यङ्गमिति चण्डो । शीरे, 'मधु वाता कृता-
यते' इति मधुसूक्तम् पुष्करसे 'मधु द्विरेकः कुशमैकपाते'
इति कुमारः । जले, मधुररसे च । 'मधु चरनि विभ्रव'
इति मधुसूक्तम् । विष्णु कर्षमवजाते दैत्यभेदे । 'विष्णु-
कर्षमवोहूतावधारी मधुकैटभाति इराणं कुम्भीनस्या
मत्तैरि दैत्यभेदे वसन्तर्षा, वैत्रे मासि, (मौच) द्रव्यभेदे, म-
मोक्तव्ये, यत्किञ्चो च उ० । प्राणिना मृगामृगभक्ष्येण न० ।
मोहक्यां स्त्री० । स्त्रायें कन् । यद्विमयी, मधुपि च न० ।

मधुकर उ० मधूनि करोति सच्चित्त्व निष्पादयति क-अच् ।
अनरे, तद्योषिति स्त्री० ङीप् । माभिजने, भृतराजे
च उ० । मधुभृदादयोपि भृकरे ।

मधुकर्कटी स्त्री० मधुः मधुरा कर्कटी । जम्बीरभेदे, निर-
खर्जूरिकायाश्च । स्त्रायें कन् रुक्ताः दाप् । मीजपूरे ।

मधुका स्त्री० मधिवर इत्यर्थे कन् । दक्षिण्यौ, मधुपर्णहिले च
मधुकोय उ० मध्वयं तनः शोषः । (मौषाक) मयिकाकते
शोषाकारे यदर्थे । [कन् । तलैव ।

मधुकीर उ० मधु मधुरं कीरमस्य । खर्जूरहणे । [स्त्रायें

मधुखर्जूरी स्त्री० मधुर्मुखरा खर्जूरी । कतिपिद्विखर्जूरीभेदे ।

मधुज न० मधुरो जायते जन-उ । विनखले (मोन) । मधुदेव
भेदजातायां भगौ स्त्री० । [सहस्रलेशेभु ।

मधुजम्बीर उ० मधुर्मुखः जम्बीरः । कतिपिद्विजम्बीरे ।

मधुजित् उ० मधुनामातुरं जितवान् जिंभूते क्तिप् । विष्णौ
मधुभिन्मधुरिप्रमथतयोधम् ।

मधुलण न० कर्म० । रक्षौ । पुंस्त्वमिति । मधुलिकमयत्वं न० ।

मधुनय न० मधूनां मधुराणाम् नयनं । मधुवृत्तितानां त्रये

मधुदूत उ० मधोर्बन्धमस्य दूत इत्यपचरत्नाम् । क्षान्दहणे ।
पाटकायां स्त्री० ङीप् ।

मधुद्रव उ० मधुरो द्रवोऽस्य । रक्षयिषो ।

मधुद्रुम उ० मध्वयं मद्यार्थं द्रुमः । (मौच) द्रव्यभेदे, तत्तुल्येण
हि पौष्प्यपुष्पमयः । [विकारादौ ।

मधुधूलि स्त्री० मधुर्मुखरा धूलिरिति । खण्डे (खंड) गुड-

मधुधेनु स्त्री० दानार्थं कस्यमाया समप्रभृतिद्रव्यकथनेन ।

मधुप उ० मधु पिबति पा-अ । अनरे । मधुपायिनि लि० ।

'मधुरमौ मधुर्भकारमण्डो' इत्युद्धृतः ।

मधुपर्क न० प्रथमं मधुपः पर्वतं मोगो मयः । मधुयुते

मांसपात्रस्य काक्ष्यामात्रान्तरेष्वस्ते दधि 'दधिसर्पिर्जम्'

श्रीर्हि शिवा चेतैव मधुर्भः, मोष्यते मधुपर्कस्य । इत्युक्ते
दध्यादिद्रव्यपक्षे च ।

मधुपर्णी स्त्री० मधु इव हितकरं पथं यस्या । युद्धां,
गाथायां, भीरोदधे, वराहस्यान्वयाम्, मधुवीनधूरे च ।
मधुपालिका स्त्री० मधूनि पालयति पाल-खुल् । गाथायां
मधुमीलु इ० कर्म० । मधुरपोषी ।
मधुपुरी स्त्री० मधोदौलस्य पुरी । मधुरायाम् ।
मधुपुष्पं उ० मधुपुष्पं इयं यत् । मधुद्रुमे (मौच) मिरिष्यते,
यमीरुदधे, वज्रलहले च । दन्तोदधे, मागदन्तोदधे च
स्त्री० टाप् । [भुजिज्वल्यते ।
मधुप्रिय उ० मधु मधुरं प्रियं यत् । मधुराभे । मधुरय प्रियः ।
मधुपाल उ० मधुरं पालं यत् । मधुनारिखेले । मधुचूर्णिकायां
स्त्री० टाप् ।
मधुवज्रला स्त्री० मधु वज्रलं यत् । माधपोकतायाम् । [यम्
मधुमज्जिका स्त्री० कमुमज्जिका मज्जिका (मोमाधि) चट्वा-
मधुमज्जन् पु० मधुरं मज्ज करोऽस्य । माखोटकद्वये ।
मधुमत्त्रिं० मधुमधुरद्वयोन्मत्त मत्तम् । माधुर्यवति 'मधुमत्
पाथिं रज' इति मधुचक्रम् । नदीभेदे, योगशास्त्रप्रसिद्धे
योगिनां विसृष्टिभेदे, वैदिकप्रसिद्धे 'मधु वाता' इत्यादौ
मधुजले, तन्त्रोक्ते देवी नायिकाभेदे च स्त्री० ङीप् ।
मधुमर्कटी स्त्री० मधुजाता मर्कटी पाकः । (विताखण्ड)
मधुजाति खण्डः । [मागन्त्याम् । साधे कन् । तत्रैव ।
मधुमज्जि (जो) स्त्री० मज्ज-रज् वा ङीप् मधुप्रधाना मज्जि (जो)
मधुमूल न० मधुरं मूलम् । (मौथान्) व्याकुले । [वा ङीप्
मधुयति स्त्री० मधुरा वतिः माह्वन् । इषी । यष्टिमथी स्त्री०
मधुयष्टिका स्त्री० मधुरा यष्टिश्च इवापे कन् । यष्टिमथी ।
मधुर उ० मधु नाधुर्यं राशि राज-क, अक्षयं र वा । युदा-
दिस्ये निहरति, माधुर्यरचयति, रक्षादौ, नगोदरे, 'मधुरवा-
मधुबोधितमाधो'ति माधः त्रिवे च ति० । रक्तमिषी,
रामाभे, रत्नेषी, गुदे, शाली, नीरके च इ० । क्ते, वीक्षे च
न० साधे कन् । नीरके शतयुग्मा यष्टिमथी, काकोल्यां,
गताप्यां हृज्जीवन्त्या, मधुवर्कटिकायां, मधुल्लामेदायां,
पातद्वयाके (मौटी) मिश्राश्च स्त्री० । साधे कन् अन्
रज्जम् । मिश्राम् स्त्री० ।
मधुरजम्बीर उ० कर्म० । (कमवालेव) जम्बीरभेदे ।
मधुरत्व च इ० मधुरा लक्षा यत् । भवहले ।
मधुरफल उ० मधुरं फलमज्ज । राजवदरे ।
मधुरवल्ली स्त्री० कर्म० । मधुवीनधूरे, जम्बीरभेदे च ।
मधुरस इ० मधुन रज रसो यत् । इषी, जले च । मूर्ध्नायां,
द्रावायां, इतिहायां, गाथायां च स्त्री० !

मधुरस्त्व स्त्री० मधुरं स्वति भु अच् । विरहवर्ज्याम् ।
मधुरास्तक पु० कर्म० । आमातके ;
मधुलज्ज पु० मधुमधुररसो लज्जो यत् । रक्तगोभाज्जने ।
मधुलिफा स्त्री० मधु माधुर्यं लिटति गाहते लिट-क ट् ।
राजिकाया (राजस्यी) । [यति । मधुवेहीत्यथ च
मधुलिह् इ० मधु वेति आमातयति जिह्-क्तिप् । भ्रमरे
मधुवन न० मधुवेत्यादिभित्तं वनम् । मधुराज्येवस्ये वनभेदे
जिमिन्वास्वै मधुमधुरे वनभेदे च ।
मधुवल्ली स्त्री० मधुप्रधाना वल्ली । यष्टिमथी ।
मधुवार उ० मधुनो मयस्य वारः क्रमः । पुन'पुनर्मद्यपानक्रमे
मधुवीज उ० मधु मधुरं वीजं यत् । दाहिने ।
मधुवीनधूपूर उ० कर्म० (वेवुभेदे) मधुवर्कटिकायाम् ।
मधुव्रत इ० मधु तत्त्वज्ञेयो व्रतं सततात्मवीर्यं यत् । भ्रमरे
मधुशाख उ० मधुमधुरा शाखाऽस्य । (मौच) द्वये ।
मधुशिरु इ० मधु' मधुरा पिपुः । रक्तगोभाज्जने ।
मधुशेष उ० न० मधुन, शेषः उच्छिद्यम् । मिश्रके (मोस) ।
मधुशेषी स्त्री० मधुन' शेषीव । मूर्ध्नायाम् ।
मधुखासा स्त्री० मधुन इव अश्विल्लफालं द्रव-लपादाने
चम् । जीवनीद्वये । [धारव्यादयोऽयत् ।
मधुहील उ० मधु मीमे गरीक्ष । (मौच) युद्धमद्वये । [मधु-
मधुसख उ० मधुवैषम्यस्य सखा मधुवरः मधु स० । कामदेवे
मधुसूदन उ० मधु तन्नामासुरं हृदयति, मधु, जीवानां शुभा-
शुभकर्मे, प्राददातेन हृदयति वा हृद-लु । श्रीकृष्णे ।
'महानां कर्मणां चैव हृदयन् मधुसूदन' इति निबन्धे ।
मधु माधुर्यं हृदयति मयस्यति । भ्रमरे । मधुरज
हृदयते मयस्यते लुट् ङीप् । पाशहोपाये ।
मधुस्त्व इ० मधूनि मयानि स्त्वन्त्यभात् लु-अप् । (मौचद्वये)
मधुस्त्वम् इ० मधु स्त्वति यत्तात् भु अच् । (मौच) द्वये ।
मधुस्तर उ० मधुमधुरः सरोऽस्य । कोविदे । मधुरस्तरति
ति० । [क्तिप् । मिषी ।
मधुहन्तु इ० मधुनामाधुरं कर्मफलं वा प्राप्नोति हन्ति हन्
मधूक न० मधु-यत्क हस्य च । यष्टिमथी । (मौच) द्वये इ० ।
मधुच्छिष्ट न० मधुन उच्छिष्टमवशिष्टम् । (मोस) दिष्टके
मधुच्छिष्टमयम् ।
मधुपुष्प पुन० मधुदौल्योपशमानय' । मधुराभगे ।
मधुल इ० मधु शक्ति मा-क ट् । जलजगित्तमधुहृदवी ।
मधुवर्कट्याम् याये च स्त्री० गौरा-ङीप् । साधे कन् अन्
रज्जम् टाप् । मूर्ध्नायाम् ।

मध्य उ० मन-यन् नक्ष थ । देहसाधयमभेदे । (माना) मध्यम
 सा वेदितिरन्तमध्ये'ति कुमार । अथादौ मन्त्रयोजन
 भिन्ने व्यापारभेदे पूर्वापरकीयोरन्तराले, परार्थव्यवस्थातो-
 र्वाचीनया यद्वाया, तत्त्वस्थाते च । 'अन्त्यं मध्यं परार्थं'-
 मिति लोकाः ज्योतिषोक्ते यद्वाया गतिभेदे ज्यो० तद्वति
 यत्ते उ० । आत्ये, अन्त्येर्चिन् च वि० । [सार्थे] ।
 मध्यगन्ध उ० मध्ये फलमध्ये गन्धो यस्य । आन्तर्ये । [अद्
 मध्यतस् अन्धः मध्य-तस्विन् । प्रथमापस्तम्बसम्यग्दण्डकर्मोध्यं
 मध्यदेश उ० कर्म० । द्विपरदिन्ययोर्मध्यं वत् प्राग्विनशभादिभि ।
 प्रत्येव प्रयागाच्च मध्यदेशं प्रकीर्तितं इत्युक्ते देशभेदे
 मध्यन्दिन न० मध्य दिनस्य अयुक्त्वना० । मध्याह्ने ।
 मध्यप्रदन्तोपिन् उ० मध्यपक्षस्य गोषोऽप्यस्य इति । व्याव-
 रणप्रसिद्धे प्राक्पार्ष्णिनादिके उक्त्यभेदे ।
 मध्यम वि० मध्ये भव न । मध्यमने । अन्तरमध्ये ज्यौष-
 णरहस्ये पक्ष्मे स्तरे उ० । [मध्यमर्त्तितात् ।
 मध्यमपाण्डव उ० कर्म० । अर्जुने तस्य पूर्वापरयोर्द्वयोर्द्वयो
 मध्यममृतक उ० कर्म० । 'मध्यमस्तु क्षीरोत्त' इत्युक्ते मध्यमे
 दास क्षीरोत्तादौ ।
 मध्यमलोक उ० कर्म० । उचिष्याम् मया पातालमर्गलोकवी-
 र्मध्यमर्त्तितात् 'मध्यमलोकपाल' इति रघु मध्यमोक्षीयन्
 मध्यमसंयुक्त उ० कर्म० । 'मिषव मध्यमास्यानां धूर्तभूषणस-
 दाम् । प्रहोभनश्चाक्षपागैर्मध्यम सपक्षोत्त' इत्युक्ते
 मध्यमं क्षीरं पक्ष्मैर्विवादाभेदे ।
 मध्यमसाहस्य कर्म० । 'बाह पक्ष्मपागानां यक्षोपकरस्य
 च । एतेनैव प्रकारेण मध्यम साहस्य कृतं' इत्युक्ते पर
 कीयवस्तुभेदेद्वाभेदादिभ्यो नक्षत्रपक्षकर्मभेदे साहस्य-
 भेदे 'पथागा ह्ये मते वाहै मयम साहस्य कृतम् । मधी
 च पक्ष विभेय' इत्युक्ते पक्षपथालके दण्डभेदे उ० ।
 मध्यमा स्त्री० मध्य+म । दण्डजस्त्राया नायाम् तत्त्वान्ना-
 योरेतन्मयायामहूतौ, यदादीनां कर्त्तव्यायाम्, हृदयी-
 त्पदाश्च वैषम्यादिषु मध्ये बाधोभेदे, नायिकाभेदे च ।
 मध्यमाङ्गण न० वीजगणितप्रसिद्धे व्ययक्तमानप्रापके गण-
 नाभेदे । [यद्वायात्ते] ।
 मध्यरात्र उ० मध्य रात्रि एकदेशि स० अन्तु सना० । निशये
 मध्यवर्त्तिन् वि० मध्ये वर्त्तते इति चिन् । वादिपतिवादि-
 नोरन्त्योर्वा पक्षमतिष्वयोर्वाद्यादिष्वयिभिरूपैर्भक्तं
 तत्पतिपायके, सापार्श्विरोधेन परार्थव्यवस्थादके, कार्य-
 ह्यादके च मध्यस्थे ।

मध्यस्थ उ० मध्ये तिष्ठति स्था क । मध्यवर्त्तिन्, उदासीने च ।
 'माध्यस्थ्यमिष्टं देवतस्वतेऽर्थे' इति कुमार ।
 मध्या स्त्री० क्षिया टाप् । अन्तरपादके अन्धोभेदे नायिकाभेदे
 मध्यमाहूतौ च ।
 मध्याह्ने उ० मध्यमहन् एकस्य० टच् सना० अह्नादेश । विधा
 विमर्कदिनस्य द्वितीये भागे, 'प्रातः कावो मध्यसांक्षीन्' मं
 गवस्थापदेन ह । मध्याह्नेस्तिष्ठन्तं स्था'दित्युक्ते पक्ष्म-
 विमर्कदिनस्य द्वितीये भागे पु० । [कन् तत्रैव ।
 मध्याह्नक उ० मधुमधुर आत् । (मौ व्यानु) मूढभेदे । तत
 मध्याह्नक उ० मधुना पुष्करेण कृत आवय । (मौक्) मधु-
 हुमपुष्पजाते यत्ते । [अमनीत् ।
 मग पुंजावा सकर्माय अक० भा घट० सेट् । भवति । अमानीत्-
 मन गच्छे अक० चु० या० सेट् । मानयते अमीमनय ।
 मग गोषे मना० आन्धक० सेट् । मनुते अमनित् ।
 मग गोषे दि० या० अक० यथिन् । मन्यते । अमंश ।
 मन इतौ अद्० चु० उ० अक० सेट् । मनयति ते अममनत् त ।
 मन उ० मन-यच् । अजासाहान् ।
 मन शिखा स्त्री० मन यन्त्राच्या शिखा । (मन्त्रक) रत्नवर्णे उ०-
 मनाभेदे 'मन शिखाविष्कृतिना निपेडित' इति कुमार । उ०
 ना तुल्ये उपलब्धि । 'उद्भवेन मितपुष्टैरिदार्थ्यमाणे'ति ।
 मनस् न० स यत्तेनेन मन आदि । सर्वेन्द्रियप्रवर्तके अन्तरि-
 त्त्रिदे, तस्य वेदान्तभेदे बहुस्वरित्वात्मकवृत्तिभेदम करणं
 सुषुप्त जायाधारं 'काम सकलौघिचिकित्सा मन्त्राश्रया
 इतिरहतिर्हृषीर्षिर्भीरुत्वित्त्वत् सर्वमन एवे'ति श्रुते न्याय
 अते दण्डानुवापनमिति भेद । मन विहायाह ।
 मनसा स्त्री० मनन मन ह्यति हो क । आलोचक्य चनेर्मनति
 शास्त्रमिगित्याह्नु जलत्कारिपथ्या नाम्ना जरत्कारौ ।
 मनसादेवी स्त्री० मनसा देश्यति दिव करणस्य कर्त्तव्यात्
 कर्त्तोऽद्वयेन अण् ङीप् अजुक्त० । मनसायदर्थि ।
 मनसि उ० मनसि जायते अन० इ सप्रस्था वा अयुक् । काम
 देवे । लुकि । मनोजोयम् । एव चित्तजातादयोयम् ।
 मनसिश्च उ० मनसि गते अच् वा अजुक् । कामदेवे ।
 मनस्कार उ० क भञ् मनस्य कारोयापारभेद । विनम्य
 सुशततुपरे ।
 मनस्ताप उ० मनस्ताप अवृत्ताप । अथवा, मन योऽप्याह
 मनश्चिन् वि० प्रथम भयोऽप्यस्य विनि । प्रथममन्ये ।
 क्षिवां स्त्री० । 'मनसिभोगा यत्पतिरोपयो'ति कुमार
 मनाक् अव्य० मन आदि । ईदर्थे, मन्दे च 'इतद्विज्ञानमना

मनागभूदिति नैषधम् । [रुधेदे] ईषत्करो वि०
मनाक्षर न० मनाक्ष करोति क्ष-यच् । मन्त्रिकागन्धयुक्ते ऋषु-
मनावी स्त्री० मनोः पत्नी वा ढोए षीद् च । मनोः धर्म्याम्
मनित वि० आ० मन-ङ् । जाते ।

मनीया स्त्री० ईष-यद् मनस ईषा यक्० । युक्ती ।
मनीयिन् पु० मनोया अस्त्वस्य इति । पण्डिते । बुद्धियुक्ते नि०
मनु स्त्री० मन-उ । उक्त्यायाम् (पिहित्वाया) यनुपल्ल्याङ् ।

मजापतिभेदे, धर्म्यास्तकर्त्तरि साययुवे सतिभेदे च उ०
मनुज पु० मनोः सायम्भुवात् जायते जन-ङ् । यदुपे
क्षितं जातो णीप् । [जातो णीप्

मनुय्य उ० मनोरम्यं वत् सुलु च । मानवे जातिभेदे । क्षिवां
गनुय्यधर्मन् उ० वनुय्यस्येव धर्मो यस्य नरवाङ्मनसात् य-
निच् यमा० । कुवेरे । [मन० शिलायाम् ।

मनोपुता स्त्री० मनसा मनःशब्देन तन्मन्दाभावात्प्राग् उप्रा ।
मनोजव वि० जु-यच् मनो जवं वेगवत् मनसा यस्मिन् ।
पितृहृत्से । नवस इव जगो यक्ष । अतिवेगवति नि० ।
अस्मिन्निष्ठायां स्त्री० । [उपिहृत्से ।

मनोजटङ्गि उ० मनोजस्य कामस्य इद्विषयात् पु० । काम-
मनोज वि० मनो जानाति शापयति बोधनाम प्रथोकरोति
अनाभूतवद्येयं प्रा-न । मनोहरे । मन शिलायां, पन्थाक-
कोष्ठा, कटभ्यां, लोरके, मदिरायाञ्च स्त्री० ।

मनोभव उ० मनसि भवति भू-यच् । कामदेवे मनोजमनो-
भूमाप्रयोष्यत् । [मपकसात् । दम्भ्याम्

मनोरथ उ० मनस्य रथोऽयम्, मनसो रथश्च वा इयमाय
मनोरथ वि० मनोरथयति रथ-पिबु-यच् वच० । मनोहरे ।
गोरोचनायां स्त्री० ।

मनोरुत वि० मनो रुतं यक्ष । प्रतिहते, प्रतिगडे च ।

मनोहर वि० मनो हरति हृदयं नाय कृ-यच् । कविरे । उन्म-
हदे उ० नात्वां, सचयूषां च स्त्री० । सच्ये न० । पितृनि ।
मनोहारोति मनोहरे ।

मनोपुता स्त्री० मन मन्देनाश्रयते द्वे-यजर्वे क । मन शिलायाम्
मनुज भार्जने सक्त० धनो यच्च० व्या० पर० सेट् । मन्त्रति यमश्रीम्
मनु उ० मन-जु तद् च । अपराधे, अनुये प्रजापतौ च ।

मन्य उ० मति-यच् । पुत्रभाषणे, रक्षि वर्त्तव्यवधारणार्थमपुत्रौ
देवादीनां कामरुधं मन्त्रायुक्ते मन्त्रभेदे, देवविभागभेदे च
मन्त्रजिह्व उ० मन्त्रपर जिह्वा मन्त्रादनवापनं यक्ष । यन्मौ,
मन्त्रेय दक्षजिह्वासादवतारकस्य तयासम् ।

मन्ददाट उ० दा० ङच् इत० । गुरौ ।

मन्त्रिन् पु० मन्त्रयते शिति । धीमत्तवे येन सष्ट रक्षि
कर्त्तव्यमवधीयते तस्मिन् यमात्ये ।

मन्य छेये अक० विद्योदये सक्त० व्या० पर० सेट् । मन्यति यमन्यीत्
मन्य विद्योदे क्त्वा० पर० द्विक० सेट् । मन्त्राति यमन्यीत् ।

मन्य उ० मन्य-करणे घञ् । मन्यन्तदण्डे । 'सन्तुभिः सर्पिषा-
भक्तैः शीतवर्षिपरिजुतैः । नास्यको नातिशाम्दस्य मन्य
इत्यभिधीयते' इत्युक्ते मेयभेदे, सूयैर्गर्भहृत्से, नेत्रमये, कि-
रणे च । माने घञ् । आलोचनादौ ।

मन्यन् न० मन्यात् दधिमन्यमान् जायते जन-ङ् । नवनीते
मन्यन् पु० मन्यतेऽनेन करणे ह्युट् । मन्यान्तदण्डे ।

मन्यद् न० मन्य-करणम् । कुचन्त्याम् । गोरे, फले, माषे मन्या-
न्तदण्डे च उ० वक्ते, नीचे, जङ्घे, गर्भे च नि० । 'नर्दधस्येय
अस्माच्चमन्यर' इति चै० । केकेयाः दास्यां स्त्री० ।

मन्यसेल उ० ईश० । सत्तद्भवन्त्याय मन्त्रमदण्डहृत्सेण कञ्जिते
मन्त्ररूपवर्त्तते । [म्यात्

मन्यान् उ० मन्य-यागच् । मन्यन्तदण्डे, आराधयद्वा च (गो-
मन्त्रं नि० मदि-यच् । सच्ये कटौ, कभाय्ये, रोगिण्ये, यस्ते,
सतन्त्रे, सखे च । अनियते, कृतिभेदे, यन्त्रे, प्रत्यये च पु० ।
क्योतिपेते रविचक्रानिभेदे स्त्री० ।

मन्द्य वि० मन्दं मन्त्रति गम-ङ् । म्दगामिनि मनि, प्राणि-
पुत्र, इय, ईच, गज, वरक्षिय इत्येते सभाषागन्धगतयः ।
विनि मन्दगामीत्ययम् नि० । स्त्रियां णीप् ।

मन्दत् उ० मन्दं टीकते टीक-ङ् । मदिमृहृत्से । (माहदेमादर)
मन्दता स्त्री० मन्दस्य भावः तन् । आहृत्से, जाट्टे, मन्दभावे च
'उद्देरसति मन्तामरवता'मिति च म्द्वोक्त ।

मन्दर उ० मदि-यरच् । सत्तद्भवन्त्याये प्रवृत्तभेदे, मन्दादृहृत्से,
सर्गे, हारभेदे, दर्पणे च । बह्वये, मन्त्रे च नि० ।

मन्दाकिनी स्त्री० मन्दमकति यक्ष-विनि । सर्गागङ्गाया
'सर्वे मन्दाकिनी तपे'ति पुराणम् ।

मन्दाक्रान्ता स्त्री० बह्वदमाद्यपरादे क्योभेदे ।

मन्दाक्ष न० मन्दं सङ्कुचितवक्षि यथादृक् यच् यमा० । यक्षायाम्
मन्दाग्नि पु० मन्दः यन्त्रे अत्यगन्त्रिषः अग्निः अग्नयः स
यथाहा । देहस्य अवाचयमक्तिर्देगपे तद्वेगो रोगभेदे च ।

मन्दार उ० मदि-यादृक् । सच्येयै देवदण्डभेदे, मदिमृहृत्से च
मन्दिर न० मन्त्रोत्थम मदि-किट् । म्द्रे, पुत्रे च । तस्य द्विजिह्वा
तमिष्ये । सत्तद् जातुपयागो च उ० । [मादृत्

मन्दुरा स्त्री० मदि-यरच् । यथागङ्गायाश्च, शयनीकृते च
मन्दोदरी स्त्री० मयदावककामां रादप्यमहिष्याम् ।

मरुभूहृद् ५० मरुभुवि निर्जलभूमी रोहति रुह-क । कररीरे
मरुव ५० मरु निर्जलदेशं वाति कारणत्वेन वा-क । (माल-
दाना) (मरुया) छन्दभेदे । स्तार्थे कन् । यत्, छन्दभेदे,
(मयवा) सत्यपत्ततलस्याम्, जम्बीरभेदे, पुष्पप्रधाने
छन्दभेदे, (मरुयाकुल) व्याघ्रे, राहौ, मयानके च ।

मरुसम्भवा स्त्री० मरौ सम्भवति क्वच् । सुद्रुडरासमावास्
मरुस्यादयोष्यत् । [सुद्रुसहिरे च ।

मरुङ्गवा स्त्री० मरौ लङ्गति लट्+भू-ञच् । कार्पास्यां,
मर्क गतौ स्त्री० पर-ञक् । सेट् । मर्कति अमर्कति ।

मर्कट ५० मर्क-अटन् । वानरे । उर्ध्वनाभे (भाकड्वा) स्वावर
विषभेदे (हाङ्गिका) पक्षिभेदे च स्तार्थे कन् । तलैव ।

मर्कटतिन्तुक् ५० मर्कटमिलिन्तुक् क जाक० । कुपीली ।
मर्कटपिप्पली स्त्री० मर्कटमिवा पिप्पली शाक० । अपामार्गे

मर्कटप्रिय ५० इत० । श्रीरहणे (सिहर) ।

मर्कटवाससु ५० इत० । (भाकड्वाजाह) वृताश्रये ।

मर्कटार्थी न० मर्कटस्य वानरस्य भोर्धनिव । द्विद्वये । [वि०

मर्कटास्य मर्कटस्य वानरस्यास्यमिव रत्नत्वात् । तत्रैव तद्वति

मर्कटौ स्त्री० मर्कटोच्चस्याः स्त्रियत्वेन ञच् गौ० ङीप् । जया-

जागे, अजगोदायाम्, कट्छभेदे (भाकड्वाकरमवा) वानर-
जोषिति च । [ज्ञानाय चक्रभेदे ।

मर्कटीजाल न० कन्दोपभोगे प्रकाशे लघुलक्षणाविवेक-

मर्कर ५० मर्क-अटच् । महराले (मिथुरिया) भाख्ये तर-

ङायं, बन्धायां-नित्याद्य स्त्री० टाप् ।

मर्क पक्ष्ये चु० उभ० सक० सेट् । मर्कयति-ति अममर्कयन्-त ।

मर्त्त ५० मृ-तन् । मरुध्वे भूधौके च । तत्र भवः मृत् । मर्त्यः ।
मरुध्वे ।

मर्ह न० मृद-लुट् । गात्रपादादिर्बन्धाग्ने, चूर्णने च ।

मर्हन् ५० मृद-यञ् मर्ह् वाति ला-क । वाद्यभेदे (वादन) ।

मर्हन्ति वि० चु० मृद-क्त । चर्षिते, मयिते च ।

मर्ह गतौ भा० पर-ञक्+सेट् । मर्हति अमर्हति ।

मर्मज्ञ ५० मर्म ज्ञानाति ज्ञा-क । तज्ज्ञे । मर्मविदादयोष्यत्

मर्मन् न० मृ-मनिन् । जीवनस्थाने हृदिस्थाने वात्पर्ये च

‘अपि भस्मागममर्मपारगैरिति नैषधम् ।

मर्मर ५० मृ-अटन् सेट् च । वक्ष्यण्याना मर्दे (मउभङ्)

इत्ययत्तमर्दे । ‘रीढाक्षणि, हरिद्रावाह्य स्त्रीणो० ङीप् ।

मर्मस्पर्श वि० मर्म प्राणस्थानं स्पर्शति स्पर्श-किन् । अर-

न्तदे मर्मपीडके । [दीर्घे च । मर्मपीडके ।

मर्मविध् वि० मर्म मन्त्रिस्थानं विधायति विध्-किन् पूर्व

मर्त्या अर्थ० म्रियते-म्रियिष्यतेऽत्र मृ-यत् । शीमायाम् स्त्री-
त्यमि । कर्त्तरि लृट् । मरुध्वे पु० । ‘मेशो मर्त्या अपमर्शे’

इति कृतमन्त्र मर्त्यामृतप्या इति शायनवेदभाष्यम् ।

मर्त्यादा स्त्री० मर्त्यायां शीमायां दीयते दा-ञच् प्रर्थादीयते

ना प्रत्ति-या-टा-यङ् ५० मर्श मः । न्यायपद्यसितौ,

शीमायाम् श्रूये च ।

मर्व पूर्तौ भा० पर-ञक्+सेट् । मर्वति अमर्वति ।

मस हतौ भा० आ० अक० सेट् । मसते अमसति ।

मस ५० मृज्यते शोध्यते मृज-कल-टिठिष । पापे, इरीषे,

शोहादीनां किट्टे कवडे, मण्डरादौ, देहजाते, खेदहेत्वादी,

कपूरे, कषये, पातपित्तकफेषु च ।

मसज्ज ५० मजं विहा हनि रेचयति हन-क । शास्त्रलोकाद्दे

किप् । मजहायत् । नागदमन्यां स्त्री० ङीप् ।

मसद्रूपित वि० इत० । मसिने । [तत्फलस्य रेचकत्वात् ।

मसद्रूपिण्ड्+भञ्जं द्वावयति रेचयति दु-ण्यच् अण् । जघपादे

मसपू स्त्री० मजं मजस्थानं गुणति पू-किप् । काकीहुत्वरिकायाम्

मसभेदिनी स्त्री० मजं भेदयति रेचयति भिद-ण्यच् ।

कटुकायाम् । (कटुकी) ।

मसमास ५० मसो दुर्जोषाचः । ‘अमानस्याद्यं यत्न रवि-

संक्रान्तिवर्जितमसमासः स विप्रय’ इत्युक्ते रवि-
क्रान्तिशून्ये युक्तातिपदादिदशमसंख्ये चान्दे मासि ।

मलय ५० मल-ल्यट् । दक्षिणस्ये पर्वतभेदे । यत् चन्द्रमज्ज

तत्त्वमैतानिफलं देवभेदे, उषमने, मन्दमने नवप द्वीपे

मधे द्वीपभेदे, कषमदेवस्य पुत्रभेदे च ।

मलयज न० मजरे पर्वते जायते जग-ङ । चन्द्रे । मलय-

देशजाते मासौ ५० । तद्वैपजाते वि० । [तिस्रोऽङि ।

मलयया स्त्री० मलयो देशोऽस्यस्या-कारणत्वेन अण् । मित्रताया

मलयविनाशिनी स्त्री० मजं महौषं विनाशयति वि+नश-

ण्यच्-णिनि । शङ्खपुष्पायाम् ।

मलावि ५० मलस्य कनङ्किकिटादेरिति । सर्वदाट्ठ्ये ।

मलिन वि० मल+अस्पर्धे इवच् । मलयुक्ते, दूषिते, कषये च

इति । मनीषयत्न, दोषे, टद्धये, (वोहागा) ।

मलिनमुख ५० मलिनं मुखं यस्य । बह्वी, तस्यादौ भूमाय

मातलेन लण्त्वात् वानरे च । मूरे, खडे च वि० ।

मलिञ्च पु० मली वैदिककर्मानर्हस्येन इट् णन् श्लोषति

गच्छति म्लुच-क । मलमासि, मासौ, कम्पौ, कौरे च ।

मलीमस वि० मल-ईष सच् । मलिने, कोपे, पुन्यमासीषे च

मल्ल हतौ भा० आ० अक० सेट् । मल्लते अमल्लति ।

मल्ल पु० मल्ल-अश् । वायुयुद्धकारके नियोद्धति, पाले, देशभेदे कपोले च ।

मल्लक पु० मल्लाने प्रियतेत्यर्थः । दीपाधारे पाले, नारिकेलफल-जाते पाले च (माला) खनमपुष्पे स्त्री० टाप् अत इष्वम् ।

मल्लज न० मल्ले देये जायते जन-उ । सरिचे । [दिगयेदे ।

मल्लभू स्त्री० मल्लकोहनस्य वाङ्मण्डस्य योग्या भू स्थानम् ।

मल्लयुद्ध इति० । वाङ्मणे ।

मल्लार पु० मल्ल रश् सञ्चालि च-अश् । रागभेदे रागिणी भेदे मल्लिकायाश्च स्त्री० ङीप् ।

मल्लि(क्षी) स्त्री० मल्ल-इन् वा ङीप् मल्लिकायाम् संघायां कन् ।

मल्लिकार्थदेहे आलोहितचक्षुषरश्च इत्यभेदे, मल्लिकाशोषम् ।

मल्लिकामुख्य पु० मल्लिकाया इव मुखमख्य । कुटजवृक्षे कश्च उच्ये च इति० । मल्लिकाकुसुमे ।

मल्लिमत्त न० मल्लित्वेन मत्तमख्य । खत्राके ।

मल्ल बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमधीत् अमाधीत् ।

मल्ल्य बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अव्यति अवध्यीत् ।

मल्ल ध्वनी अत्र० भोमे सक० आ० पर० सेट् । अथति अम-धीत्-अमाधीत् ।

मल्लय पु० मल्ल-युन् । कोटभेदे (महा) ।

मल्लकिन् पु० मल्लकोषस्य इति । उडुम्वरहमे ।

मल्लि(क्षी) स्त्री० मल्ल(श्) इन् वा ङीप् । (काशी) पल्लवखन-द्रव्ये, नीलमेखलाविकटाले च ।

मल्ल बन्धे आ० पर० सक० सेट् । अथति अमधीत् अमाधीत् ।

मल्ल परित्यागे परित्यागे च दि० पर० अक० सेट् । अत्यति अमधत् अमधीत् अमाधीत् । उपादिरसं तेन अम-सद्विधेरेति पाणिनीयाः ।

मल्लन न० मल्ल-अय् । सोमराजीपले ।

मल्लदा स्त्री० मल्ल अरश् । मल्लरे ।

मल्लिका स्त्री० मल्लर इत्यर्थे कन् । नीलगोफा-लवणम् ।

मल्लिज्ज न० मल्लिमित्तं अमम् । (काशी) लेखनद्रव्यम् ।

मल्लिधान न० मल्लिधीयतेऽत्राधारे स्फुट् । अस्याधारे (तोयात्) स्त्रीत्वमपि तत्र ङीप् ।

मल्लिपण्य इ० मल्लिकवृक्षमिन्नमल्लरमेव चक्यं विज्ञेयं यस्य ।

लेखनोपजीविनि । [यस्या] । लेखन्याम् ।

मल्लिपण्य स्त्री० मल्लाः प्रचरित्व । अस्याधारे । मल्लि प्रचरित्व मधीना स्त्री० मल्ल-इन् । अत्रस्याम् (मिति) ।

मल्लिपण्य इ० मल्ल अरश् अरश् वा । मल्लायभेदे (मल्लरी) मेखलां, नीलभेदे च स्त्री० ङीप् ।

मल्लरहिदला स्त्री० मल्लरखेव हिद्वन् यस्या । लक्ष्मिनिहति (कावतेभोटी) ।

मल्लरिका स्त्री० मल्लरेव इत्यर्थे कन् । वसनरोगे, कुट्टियाश्च ।

मल्लरी स्त्री० मल्ल-अरश् मौ० ङीप् । वसनरोगे, निहति, रक्त-विहति च । [च । अत्रस्या स्त्री० ।

मल्लय वि० मल्ल-अय्, सम्+अय्-क ट० वा । अत्रिणे, अकर्मणे ।

मल्ल गवौ आ० पर० अक० सेट् । अत्यति अमक्षित् ।

मल्लर उ० अक० अरश् । अये, अमयुक्तवशे च । भावे अरश् ।

गवौ, शाने च ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

मल्लरिन् पु० मल्लरो ज्ञानं गतिवाङ्मयस्य इति, मा कर्तुं कर्म-नियेषु ।

लोके तत्परिभाषादिकं दृष्टमिधाने दर्शयिष्यते ।
 महर्षि पु० कर्म० । परमर्षिगन्धर्वं वेदव्याघादी ।
 महम् न० मह-यसन् । तेजवि, यज्ञे, उल्लवे च ।
 महा स्त्री० मह-यस् । (गौरवचक्रलया) गोपबन्ध्याम् ।
 महाकण्टकिनी स्त्री० महत् कण्टकमख्यस्य इति कीप् ।
 (चपिभनवा) दृषभेदे ।
 महाकन्द उ० कर्म० । छत्रे, राजमलादौ, भूके च ।
 महाकपिल्य पु० कर्म० । विस्वदृष्टे ।
 महाकरस्त्र पु० कर्म० । करस्त्रभेदे (कांटाकरमवा) ।
 महाकर्णिकार पु० कर्म० । चारुपत्रे (चोदाच) ।
 महाकाय पु० इव० । मित्रावचरभेदे नन्दिनि, हस्तिनि च ।
 विपुलदेहवति ति० । कर्म० स्त्र्युदेहे पु० ।
 महाकार्तिकी स्त्री० कार्तिकेयभक्त्यत् 'मजापत्यं यदाहं
 तथैतस्यां नराधिप । सा महाकार्तिकी प्रोक्ते' नृत्तायां
 १० देवीमन्त्रदुक्ताया कार्तिकेयैर्भाष्याम् ।
 महाकाल पु० कर्म० । अथर्ववेदे काले, शिवे च 'महाकालेन
 च भवति' तिकाविकाव्यामम् (माकाव) उताभेदे, नैरवभेदे च
 'महाकालं यजेद्देवा इक्षिणे ब्रह्मवर्षक' इति उगम् ।
 महाकाव्य न० कवे कर्म काव्यं कर्म० । सर्गवन्द्ये कथा
 विकसर्गे पन्थभेदे मल्लवर्षं साहित्यदर्पणे ६५० ।
 महाकुम्भी स्त्री० महती कुम्भी (पात्रा) कटफले ।
 महाकुल न० कर्म० । 'दमयजुर्विष्णुमातं नोभियाणां महाकुलं'
 मिति मनुनोक्ते दमयजुर्विष्णुविदेधाध्ययिर्भे ।
 महाकुलीन ति० महाकुले भवः खप् । महाकुलीनः ।
 महाकौशला स्त्री० कर्म० । देवदालीलतायाम् ।
 महाकौशली स्त्री० कर्म० । हस्तिषोपायाम् ।
 महागन्ध न० महान् गन्धीयः । कृत्रिचन्दने, वीचे च लवनेषु
 इत्ये पु० । भागवताय, कर्षिकायां, कूटने च स्त्री० ।
 महागुरु पु० कर्म० । 'जय' गुरुपस्यातिगुरवी भवति पिता
 भूता आचार्यश्चेति कृत्येते गुरुपक्ष पितादौ धिरेको-
 टारः स्त्रीणां मिलुक्तं दत्तकन्याया भर्तृरि, यदत्तकन्यायाः
 पितरि, मातरि च । महागुरुनिपाते च 'काव्यं किञ्चि-
 यवाचरेदिति' इति ।
 महागुह्या स्त्री० महान् गुह्योऽस्याः । कोमलताम् ।
 महागुहा स्त्री० महती उपेय भूतमखाः । इन्द्रियस्त्रात् ।
 महाग्रीव उ० महती ग्रीवा । उष्ट्रे । दीर्घवीयायुक्ते जि० ।
 महाघोषा स्त्री० श्रुत्यते कर्मणि वच् कर्म० । कर्णदृष्ट्याम् ।
 (आकङ्क्षिते) । ऊर्ध्वदृष्ट्या महात् घोरोः । विपु

यद्वति ति० । [विपुलायययवति ति०] कर्म० । विपुलाष्ट्रे न०
 महाङ्ग उ० महदङ्गमख । उष्ट्रे । गोचुरके रत्नश्रितके च ।
 महाच्छद पु० महान् छदोऽयः । देवदाहृष्टे । [ति०
 महाच्छाद्य उ० महती छाया यस्या वटदृष्टे । विपुलच्छादायुक्ते
 महाच्छिद्रा स्त्री० महत् छिद्रमस्या । महामेदायाम् ।
 महाजटा स्त्री० महती जटा यस्या । रुद्रजटादृष्टे । विपुल
 जटावति ति० । कर्म० । दृष्ट्यां, जटायाम् स्त्री० ।
 महाजन पु० कर्म० । वेदवाक्येषु व्यासति जने । 'महाजनी
 येन गतो व पन्था' इति भारतम् ।
 महाजस्र स्त्री० कर्म० । राजजम्बाम् ।
 महाजाली स्त्री० कर्म० । पीतवर्णपोषायाम् ।
 महाज्येष्ठी स्त्री० 'ज्येष्ठे एव' गरी 'सैव भाजामस्य' इति श्रुत्या ।
 पूर्णमा रविशरेण महाज्येष्ठे प्रकीर्तिते व्यायुक्तमवधार्य
 ज्येष्ठपौर्णमास्याम् । 'महाज्येष्ठा त यः पश्येत् पुरम्'
 इत्येतावत् इति पुराणम् ।
 महाज्योतिष्मती स्त्री० (वहमाववाहिनी) उताभेदे । [ति०
 महाज्य उ० मजेन जलवेगात् । कदम्बे कर्म० । महाभनवति
 महातत् उ० कर्म० । 'बुद्धीदृष्टे विपुलदृष्टे च ।
 महातल न० कर्म० । यद्य' खेषु पातालेषु मध्ये पक्ष्मि पाताले
 महातारा स्त्री० कर्म० । तन्मोक्षे तारिणीभेदे, जिनदेव्याश्च
 महाताली स्त्री० कर्म० । विपुलतालीभेदे राजताल्याम् ।
 महातिक्त उ० कर्म० । निस्वदृष्टे । अतिगदुतिक्तस्वरति ति० ।
 यवतिक्त्यां स्त्री० ।
 महातीक्ष्ण स्त्री० कर्म० । भल्लतकदृष्टे (भेला) व्यतितीक्ष्णे ति०
 महातेजस् उ० बहुत् तेजोः । प्रादे । व्यतितेजसिनि
 ति० कार्तिकेये बहो च पु० ।
 महातन्त्र ति० महात् याता स्त्रिभान् व्यागदो यस् । महापदे
 महादान न० कर्म० । विनायकादिभूतजगतां तृणादुद्धारि
 भोक्ष्यपदार्थदाने 'व्याघात' संभवश्रानि महादानस्य लब्ध-
 च' इत्युपपन्नम् 'आद्यन्त बर्षदानानां तृणादुद्धारं प्रकृति-
 तादिनां भोक्ष्यदानान्यभिधाय 'विनायकादिपुण्योक्तपात्र
 वषट्कारादिव्यवहाराणां' 'त्रिप्राप्तयेगार्हपत्यस्तोत्रां स-
 भक्ततोहोमचतुष्टयं स्यात् । जपानि स्रजानि तथैव चैव
 चतुक्रमेणापि यथावच्छेष' इत्युक्तं भाष्ये । विहारस्त
 अकृतज्ञतादानादिपदवी देव ।
 महादाह न० कर्म० । देवदाहः ।
 महादेव उ० कर्म० । 'महादेवा' शरापाश्च जनीनां त्रिप्राप्ति-
 नाम् तेषां महत्सात् देवोऽयं महादेवः प्रकीर्तित' इति

नोके तत्परिमाणादिकं ब्रह्मविधाने दर्शयिष्यते ।
महर्षि उ० कर्म० । परमार्थव्याप्यं वेदव्यासादौ ।
महम् न० मह-यत्नम् । तेजसि, यत्ने, उत्तमे च ।
महा स्त्री० मह-यत् । (गौरवभावात्) ओषधिवृद्ध्याम् ।
महाकण्टकिनी स्त्री० महत् कण्टकमख्यं खट्विनी उ० ।
(कण्ठमन्त्रा) वृक्षभेदे ।

महाकन्द उ० कर्म० । सयुने, राजपक्षाण्डौ, मूलके च ।
महान्निमित्त्य पु० कर्म० । विलम्बिते ।
महाकरञ्ज पु० कर्म० । करञ्जभेदे (कांटाकरमेषा) ।
महाकर्णिकार पु० कर्म० । कारभेदे (घोंदाख) ।
महाकाय पु० इय० । प्रियातुल्यभेदे नन्दनि, हस्तिनि च ।
रिपुक्षेत्रवति ति० । कर्म० खलुक्षेत्रे पु० ।

महाकार्तिकी स्त्री० कार्तिकेयमिष्यत् 'महाप्रथमं यदाष्टकं
तत्रैतस्या नराधिप । सा महाकार्तिकी प्रोक्ते'त्युक्तायां
यो द्वितीयस्तत्तुत्याया कार्तिकेयौर्ध्वास्याम् ।

महाकाल पु० कर्म० । अथर्ववेदे काले, पित्रे च 'महाकालेन
च भूमि'तिकादिवाध्यायम् (माफाव) सताभेदे, मौरवभेदेच
'महाकालं यजेद्देव्या दक्षिणे धूम्रवर्णक'मिति उक्तम् ।
महाकाल्य न० कवे० कर्म काव्यं कर्म० । सर्वव्याप्ये चरा
धिसर्वत्र ये यन्त्रभेदे तत्त्वस्य साहित्यदर्पणे इय० ।

महाकुम्भी स्त्री० महती कुम्भोश्च (पाना) कटकवे ।
महाकुल न० कर्म० । 'द्वयपदस्य'पदार्थं श्रीमित्राणां महाकुल'
मिति अनुगोते द्वयपदस्यविशेषाध्ययिष्ये ।

महाकुलीन ति० महाकुले भव ख० । महाकुलोद्भवे ।
महाकोमलता स्त्री० कर्म० । देवदाकोमलताम् ।
महाकोपातकी स्त्री० कर्म० । हस्तिप्रीताम् ।

महागन्ध न० महान् गन्धोऽस्ति । इतिचन्दने, रोषे वा जलपत्रे
इत्ये पु० । नागवत्या, कर्षिकायां, कूटजे च स्त्री० ।

महागुह्य पु० कर्म० । 'अथ' पुराणानिपुरीभरति पिता
भगवा 'वाचार्थे'ति ह्युक्तो गुह्यस्य पितादौ 'परिरेको-
गुह्य' स्त्रीणां'मित्युक्ते दत्तकन्याया भर्तृ, यदत्तकन्यायाः
पित्रि, भ्रातरि च । महागुह्यप्राप्ते च 'काव्यं किञ्चि-
पचापरे'ति श्रुतिः ।

महागुह्या स्त्री० महान् गुह्योऽस्ति । प्रोषयिताम् ।
महागुहा स्त्री० महती प्रेक्षे मूलमखाः । हस्तिप्रीताम् ।
महाधीय उ० पश्यो योग्यः । उ० । शीर्षयोग्युक्ते ति० ।
महाधीया स्त्री० इत्यतः कर्मणि च न० कर्म० । कर्मव्याप्ताम् ।
(बाधनादि) । उन्मुख्याणां महान् योग्यः । विदुः

यन्त्रवति ति० । [विपुलानययति ति० । कर्म । विपुलाङ्गे न०
महाङ्ग उ० महद्भस्म । उ० । गोबुरके रत्नपुत्रके च ।
महाच्छद उ० महान् छदोऽस्ति । देवदाह्ये । [ति०
महाच्छाया उ० महती छाया यस्या वृष्टौ । विपुलच्छायायुक्ते
महाच्छिद्रा स्त्री० महत् छिद्रमस्ति । महाभेदायाम् ।
महाजटा स्त्री० महती जटा यस्या । बृहज्जटवे । विपुल
जटावति ति० । कर्म० । इत्युक्ता, जटायाम् स्त्री० ।
महाजन उ० कर्म० । वेदशक्तेयु 'यद्वाति जने । 'महाजनो
वेन मतो व न्या' इति भारतम् ।

महाजम्बू स्त्री० कर्म० । राजजम्बूम् ।
महाजाली स्त्री० कर्म० । पीतार्णवोपायाम् ।
महाज्योती स्त्री० 'येनैव' शुभ मयी चैव प्राजापत्ये रक्षिता ।
पूर्वमा रक्षितेय महाज्योते प्रकीर्तित्यायुक्तवत्तथाय
कैवर्षीर्मास्याम् । 'महाज्योता त यः पश्येत् शुभ
उत्प्रेष्य' इति उ० ।

महाज्योतिष्मती स्त्री० (वदमावकादिनी) लताभेदे । [ति०
महाज्य उ० भवेन उत्प्रेषणात् । कदम्बे कर्म० । महाधनवति
महातह उ० कर्म० । 'सुब्रह्मणे विपुलह्ये च ।
महातल न० कर्म० । अथ खेपु पातालेषु मध्ये पञ्चमे पाताले
महातारा स्त्री० कर्म० । तन्मोक्षे कारिणीभेदे; जिनदेव्याश्च
महाताली स्त्री० कर्म० । विपुलानीभेदे राजताल्याम् ।

महातिक्ता उ० कर्म० । भिन्नहृत्वे । अतिमृदुतिक्तरसवति ति० ।
यवतिक्ता स्त्री० ।

महातीक्ष्ण स्त्री० कर्म० । महावृद्धये (मेना) अतितीक्ष्णे ति०
महातेजस् उ० महत् तेजोऽस्ति । पारदे । अतितेजस्विनि
ति० । कार्तिकेये बह्वे च पु० ।

महातान् ति० महान् व्यासा सभाय व्यासो दत्तः । महायने
महातान न० कर्म० । विनायकादिपूजकपात्रे दत्तात्रेयादि
पौत्रपदादौ । 'कथाय संवत्स्र्यानि महातानस्य कथ-
य'मित्युक्तम् । व्यासस्य सर्वदानानां दत्तात्रेयस्य सर्ववि-
त्तादिना पौत्रपदानान्यभिवास 'विनायकादिपूजकोपाय
वसन्तकादिस्मरत्तत्त्वानाम् । 'ब्रह्मायुतेमार्गवस्योनां स-
मस्तोपयोग्यतद्वयं स्यात् । अथानि यत्तानि तथैव चैवा
यत्तुल्येभ्यश्चि दत्तात्रेय'मित्युक्तं भस्म । विस्तरस्य
महत्तयादादादिपदतो देव ।

महादाह न० कर्म० । देवदाहः ।
महादेव उ० कर्म० । 'ब्रह्मदेव' सत्तापाइ उनीनां ब्रह्मदेव-
नाम् तेषां महत्तान् देवोऽयं महादेवः प्रकीर्तित' इति

त्रे तद्वद्रे कोविदे, भवद्रे, दधीरद्रे, महाभरे च
चौरकावीहले स्त्री ।

महावीर्य उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च अविनय-
वति वि० । धनकारांस्तु, संताप-सूर्यपत्न्याश्च स्त्री० ।

महादृष्टी स्त्री० कर्म० । सातोव्याम् ।

महादृष्ट उ० कर्म० । सुदृष्टे, दृष्टकरी च ।

महाव्याधि उ० कर्म० । महारोगे, कुष्ठारोगे च ।

महाव्याहृति स्त्री० कर्म० । वैदिके भूभुवःस्वरात्मके मन्त्रत्रये
महात्रय न० कर्म० । (मावित्र) इष्टत्रये ।

महाव्रत न० कर्म० । अतिव्यव्रते शारदेयदुर्गापूजादे 'महा-
व्रतं महाउत्सवं महाराष्ट्ररत्नमिति' इत्याद्यम् । इदम
वार्तिके प्रायश्चित्तके प्रथमे च ।

महापद्म उ० कर्म० । तन्मे वीर्यधारणविदे वृषावास्थि-
जाते 'महापद्मास्थिपथेन रक्षितो जपमात्रिका । महापद्म
अथ साधा भार-विद्याजने भिदे' इत्युक्ते भाष्यभेदे, दृष्ट-
कर्म० च । 'पौष्ट्यं दध्नी महापद्म' इति वीता ।

महाशठ उ० कर्म० । राजभक्त्यै । अविधेयं वि० ।

महाशयपुत्री स्त्री० । अथलेन उग्रमस्य जीर्ण कर्म० । दृष्ट-
कर्म० उग्राम् । 'शायं कर्तुं तमेव ।

महाशय स्त्री० । यमं सूचयि स्वयस्य अथ कर्म० । दृष्टकर्मतायै
महाशयवरी स्त्री०, कर्म० । दृष्टकर्मतायै ।

महाशय नि० । अथ उग्रार काययो वस्य । महाशय नि० ।

महाशाखा स्त्री० । अथ शाखायाः । नागनरायाः ।

महाशालि उ० कर्म० । सुवशास्त्री । [अतिशयेन वि० ।

महाशीता स्त्री० । अथ शीता शीतवशीया । अतस्त्वाम् ।

महाशुक्ति स्त्री० । अथ शीता शीतवशीया । अतस्त्वाम् ।

महाशुक्ति उ० कर्म० । शमीरे (पाश्वरे) जातिभेदे तत्त्वम् ।

महाश्रमयान न० कर्म० । काश्याम् श्रमयानं अतिशययोग्यताया
उपरतुलाभाय नाभाधारत्वात् तस्याश्चाद्यम् ।

महाश्रमा स्त्री० कर्म० । श्रमाश्रमार्थं, श्रमार्थं च ।

महाश्रवणिका स्त्री० कर्म० । (सुवक्त्रे) सुवक्त्रे ।

महाश्रुता स्त्री० कर्म० । अथ श्रुता, अथ श्रुतिश्रुताश्च ।

महाश्रुति स्त्री० कर्म० । 'आदिने शुक्लपञ्चमेया विनि-
रुपे । महाश्रुतिश्च मोक्षे' इत्यादिवाचिनमुक्ताप्याम् ।

महाश्रुति उ० कर्म० । अथ श्रुति, अथ श्रुतिश्च ।

महाश्रुति उ० कर्म० । अथ श्रुति, अथ श्रुतिश्च ।

महाशान्तपन न० । कर्म० । महाशान्तिश्च फलुक्ते मन्त्रभेदे ।

महासार उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासुमन्वा स्त्री० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महासेन उ० कर्म० । भारोकोन्दे, परमाकन्दे च ।

महोदध ३० महो रोहति बह-व । उवे, शावे च ।

महोत्ता स्त्री० महो नतेव । (किंचि) किञ्चुके ।

महेच्छ वि० महवी इच्छा यस्य । महामये ।

महेन्द्र पु० महान् इन्द्रः इन्द्रस्यापि नियन्त्रात् । परमेष्ठे,
महेन्द्र्यसि इन्द्रे, जम्बुद्वीपस्य पूर्वतमे देव च ।

महेन्द्रकदली स्त्री० महेन्द्रमिया तद्वर्णा वा कदली । कदलीभेदे

महेन्द्रपुरी स्त्री० इत० । अथरावत्याम् । महेन्द्रगव्यादयोश्च

महेन्द्रवासयी स्त्री० महेन्द्रवत्पक्ष तयोरिव प्रियत्वात्

यच् देवताद्वये उत्तरपदद्विः । (आकाश) उताभेदे ।

महेरणा स्त्री० मङ्गं गजोद्यमोरयति स्यु । यक्षबीजम् ।

महेय पु० कर्म० । शिवे । महेष्टरोयम् 'महेष्टरस्यैव यय

नाम' इति रघुः ।

महेष्टवन्तु पु० इत० । विश्वे ।

महेत्ता स्त्री० कर्म० । स्य देवतायाम् (वक्ष्यतामी)

महोत्त पु० महान् उत्ता यच् समा० । इच्छुवे, 'महोत्तं वा

महामं वा योमियाय प्रकल्पयेदिति मनुः ।

महोदी स्त्री० महानि फलाभेयया स्त्रुत्वादि उठानि यथा-

न्याः । डीए । इहत्ता, उत्तये च ।

महोत्तम् पु० कर्म० । पद्मे, बारसपत्तिणि च ।

महोत्सव पु० कर्म० । सन्ततवृत्तसम्पादक्यापारे ।

महोत्साह नि० महान् उत्साहो यस्य । अल्लोद्यमयुक्ते ।

महोदधि पु० कर्म० । पथे ।

महोदय पु० महान् उदयो इतिराशिपत्ये वा यत् । आन्त-

पुत्रभेदे । तद्देशस्ये उरभेदे न० । अन्तर्गार्होदययोग्याम्

'अमावस्याति प्रथमनिशः' दिवसकालम् 'मिथिहूने पक्षोदय'

इत्युक्ते विहिहूने योगभेदे पु० । आभवाद्यां स्त्री० ।

महोदरी स्त्री० महोदरं यस्याः । यमस्याम् इहोदरयुक्ते नि-

महोदय पु० कर्म० । तालवले । अल्लोद्यमयुक्ते नि० ।

महोदरा पु० कर्म० । इहोदरभेदे महोदराकारोऽस्तस्य यच् ।

तत्परभेदे न० ।

महोत्ता स्त्री० कर्म० । इहोत्तायाम् ।

महोपध न० कर्म० । गुह्याम्, सगुने, माराहीकन्दे, वक्ष्याभे

देवे, पित्रत्याम्, यन्निर्वाद्यां, वीर्यदीपक्याम् च ।

महोपधि स्त्री० कर्म० । हूमादां, सन्ध्यायुक्ते 'हृदेसी वषा

आधी वषा चातिवषा वषा । यक्षपुत्री तथा विंशो

पदयो च उरभेदा । महोपधदन्तोऽत्रोत्पद्यते देवादीनां

प्रागल्भ्यभेदे । देवहस्त्यादीं डीए ।

मा इन्दे यदायाने वच० इत्युच्चा० यन्दि । मिथोत अथिव ।

मा भाने यदा० प० यक० यन्दि । माति यमासीत् ।

मा भाने दि० आ० यक० यन्दि । मायते यमास ।

मा मय० इदं वचनम् । देवादिनाम् भाषातोः क्तिप् । वारणे ।

भातोर्दिस्तेन यन्दे द्विचव्यवहारात् न माहयोगे रति

भाषिनिधनम् । इदं वचनम् अत्राहनिधनम् न किन्तु

तेन तयोमे अहावमः स्यादेव 'मा निवाद' प्रतिष्ठां लभ-

गमः' इति रामायणम् । सा-म-टाप् । उच्छाम्, भारि

च स्त्री० । सा-भावे क्तिप् । माने स्त्री० ।

मांस न० नन-स दीर्घः । 'मां च भवतिवाचनं यक्ष मांघनि-

काग्रहम् । इति मांसस्य मांसम्' भिन्नत्वे भाषिदेवस्य-

भोषितपरिवाकने धातुभेदे । [मांसरोहिण्यां स्त्रायाः

मांसच्छदा स्त्री० मांसं कादयति कद-धिच्-यच्' तुल्यः ।

मांसस्य न० मांसाख्यायते जन-ह । देहस्य मांसजन्मे मेदसि

मांसदत्तन पु० मांसं शोकात्तत् मांसं दत्तयति दत्त-धिच्-यच् ।

जीवघातकह्ये ।

मांसद्राविन् पु० मांसं द्रावयति धिच्-धिनि । यद्भवेतथे

मांसपेथि स्त्री० इत० । गर्भस्यास्यभेदे । वा डीए तत्रैव ।

मांसफला स्त्री० मांसमिव कोमलं फलं यस्याः । गर्भाभ्याम् ।

मांसमासा स्त्री० मांस-परिवाचे यन् मांसस्य परिवाको दक्षः ।

॥ ३॥ मांसपथ्याम् । [पु]। उगमिद्व्यभेदे (पामकपा)

मांसरोहिणी स्त्री० मांसं रोपयति, कृ-पिच्' विनि वा न

मांसस्य मि० मांसं-रवयत्येव कृ-पिच्' । वचरति, स्यूते, उवे च ।

मांसलफला स्त्री० मांसं पुटं फलमस्याः । गर्भाभ्याम् ।

मांससार पु० इत० । मेदसि । मांसं सारं दद्यामीत्यत्र ।

मांससा स्त्री० मासेन वृत्ते कर्मणि वज् । देहस्य मांसस्य

मांसिक नि० मांसं पक्कमस्य इह । मांसमिव योजयिनि ।

(वशात्) । [उठाभास्याम् ।

मांसिनी स्त्री० मांससाधारणस्येव यत् सांख्यस्याः इति ।

मांसो स्त्री० मांसवत्पक्ष यच् यो० डीए । उठाभास्याम् ।

माकन्द पु० भाति मा-क्तिप् वा । परिमितः बन्धोऽस्य । याप्ये

यापयकम्, योयन्ने, (अष्टयुगी) यन्ने, नगरभेदे च

स्त्री० योरा० डीए ।

माकरी स्त्री० यवस्य तत्पत्न्यस्यैव यत् यच् । मह-

रस्यतद्विधायां तदाराभवाभावाय युक्तरथः । 'तमे

रोहणे मोहकं माकरी इत्युत्तरमिति अतिः ।

मास्य अक्षां आ-पर-कम् । मेदं ददिन् । मास्यि यथाऽनीम् ।

मासि(यो)क न० मांसकामिः वधूय हतम् यच् पु० वा दीर्घः ।

उपधाभेदे मज्जि, तत्पुत्रयुक्ते कर्ममांसं रोपयामि च ।

मातृविज ५० मातृकाज्जायते जन-इ । विखलके (योष)
 मातृककफल ५० मातृकमिव मधुरं फलमस्य । मधुनारिकेके
 मातृकाकृत्कर्त्तरा स्त्री-इत-० । मधुजाते खल्लभेदे (सिताखल्ल)
 मागध ५० मागधदेशे भद्रं ध्वम् । जेतजीरके स्तुतिपाठके
 (भाट) वर्षवृद्धमेदे च यूषिकाया, मिषस्या, स्रग्धैवाया,
 शर्कराया, भागवित्तये च स्त्री-डीप् । मगधदेशजाते त्रि०
 मागधखारिका स्त्री० लोलापत्यज्ञे परिभाषभेदे ।
 माघ ५० मगधसममुक्ता पौर्णमासी माघी छात्र माघेऽण् ।
 वैशाखभिक्षे एकादमे चान्दे माघे । मृगपौर्णमास्या स्त्री०
 डीप् । शिघ्रपादमधकाव्ये, सत्कर्त्तरि च उ० 'तावद्वा भार-
 वे भर्ता यावत्कावस मोदय' इत्युद्धृत ।
 माघ्य न० माघे भव यत् । कुन्डुप्ये ।
 माङ्गल्य न० मङ्गलमेव मङ्गलाय विग वा ष्यञ् । मङ्गले मङ्ग-
 लप्रभे च । [मायाम् ।
 माङ्गल्याह्वी स्त्री० माङ्गल्यमर्हति कर्हं ऋच् । मावमायाव
 माविका स्त्री० मव एवञ् । माव्यया, मविकायाञ् ।
 मास्त्रिड न० मस्त्रिडया रक्तपञ्च । रक्तार्थे । तस्त्रि त्रि० ।
 माटर ५० मव चरन् दानदेशे तत् सायं ऋच् । कूर्यस्य
 पारिपात्रं भवति धरत्य वा । कूर्यस्य पारिपात्रिके गव्यभेदे
 माण(न)क न० मा यक्च षुट तुट् वा । खनामस्याते कुन्भेदे
 'हरिद्रा माण(रु)क कपुटिति नवमस्त्रिकाममायम् ।
 माणव ५० मनेरपत्य ऋच् खल्लार्थे चत्वम् । खल्लपत्यस्ते
 मतये । खार्थे कन् । नत्, हारभेदे च ।
 माथवीन त्रि० माणश्छेदम् ऋच् । बालकसम्बन्धिनि ।
 माथव्य न० माथवाना समूह यत् । बालकसमूहे ।
 माथिक्य न० माथिरिव कायति कै क खार्थे ष्यञ् । (माथिक)
 रक्तर्धे रत्नभेदे, मङ्गनीधिकायाञ् । [सिन्धववचने ।
 माथिव्यन्ध(न्य) न० मथिवन्ध (न्य) धर्जते भव ऋच् ।
 मातङ्ग ५० मतङ्गस्य छनेरदम ऋच् । गजे, किरातजातिभेदे,
 कश्चलइत्ये च । दयमहाविद्याभेदे स्त्री-डीप् । [भेदे ।
 मातङ्गसकर ५० मातङ्ग इव सकरो जलजन्तु । महापतल
 मातरपितृ स्त्री० माता च पिता च द्वन्द्वे मातृर्वा मातरदेश ।
 मातापितो । पक्षे मातृरा नट् । तयोर्धयो ।
 मातरिखन् ५० मातरि खाकाये चयति वर्धते हि कनिन्
 हिञ् ष्यञ्चकृ० । गयो । [धारणे
 मातलि ५० मव खाति खा-अ मवकस्यपत्यम् इन् । इन्-
 माता स्त्री० मा चतन् । जनन्याम् । 'विनेशरी विजमाता'-
 मिति दुर्गास्तव ।

मातामह ५० मातृ पिता मातृ-डामह । मातृ पितरि ।
 तत्पत्न्या स्त्री० डीप् ।
 मातुल ५० मातृधवा मातृ दुलन् । मातृभ्रातरि । तत्पत्न्या
 वा डीप् वा-यातृक्च । मातृधामो मातृवो मातृवा च ।
 मदं चिच्चलच्च ५० दस्य व । धुसूरे, मदनद्वये, सर्मभेदे च
 मातुलपुत्रक न० मातृलस्य पुत्रस्य उव इव कायति कै क ।
 धुसूरे इत-० कन् मातुलस्यते ।
 मातुलुङ्ग ५० मातृल गच्छति गम ऋच् हिञ् ५० । बीज-
 पूरे, मधुकर्कोद्याह । सञ्जाया कन् । पनवीजपूरे ।
 मातृ त्रि० मा-तृप् । प्रमाथककर्त्तरि परिभाषकर्त्तरि, जीने
 खाकाये च खौ मातारौ । मा-तृ । 'मातृजी मातृशरी
 चयती मातारो वैष्णवी तथा कौमारो चैव चाष्टपदा
 चर्चिकेत्यष्टमातर इत्युक्ते, म्रियसकृदरीभेदे, जनन्याम् भूनी,
 विभूनी, लक्ष्म्याम, देव्याम्, कायुकर्ण्याम्, इन्द्राश्चर्याम,
 (राधासयना) कदाभास्या, चयलीप्रविद्यायु देवीयुक्तिम् च
 'मातृ कोपमयावित' इति चयती ।
 मातृका स्त्री० मातेव कायति कै क । उपमातरि, मङ्गल्या
 दिषु चयलीमसिद्धदेवीभूतेशु सर्वव्यस्तोत्पादकेषु अक्ता-
 रादिकोनपद्यामद्वेषु, ऋचये, खरे च । मातृ-छार्थे
 कन् । मातृमन्त्र्ये ।
 मातृबन्ध ५० इत-० । मातृ पितृ मध इत्या मातृमातृ-
 बन्धं वृता । मातृमातृवृत्तत्वाय विनेया मातृबन्ध,
 इत्यस्तेषु मातृ पितृबन्धोवादिषु । मातृबन्धवोच्यम् ।
 मातृव्यस्त्री स्त्री० इत-० । मातृभगिन्याम् 'अनुमन्' । मातृ
 मन्त्राण्यम् ।
 मातृव्यस्त्रिय ५० मातृव्यसुरपत्यम् ङक् । मातृभगिनीपुत्रे
 तत्कन्याया स्त्री० डीप् । ऋच् । मातृमन्त्रोद्योपयम् ।
 मातृविही स्त्री० मातृ प्रमातृ विहीव । मातृकइत्ये ।
 मातृ न० मा तन् । मातृक्ये खवधारणे च । कविच्छेदे, खल्ले,
 परिभाषे कर्षभूषणाम्, विषे, लघुवर्षीशारण्यकाद्ये वर्षा
 वयवभेदे, 'कावेन यावता पापि प्रथेति जातुमयइत्ये ।
 वा यावता कविभि पोक्त' इत्युक्तेषु छलदीर्घप्रगादिषु च
 स्त्री० जोयन्तेऽप्या विषया मा तन् । इन्द्रियइती ।
 'मातास्यर्थास्तु कोमेते'ति गीता । [खाकारे धक्ते ।
 मातापताका स्त्री० कुन्दोपन्योक्ते माताप्रसादाद्युपये पता-
 मातामर्कटी स्त्री० कुन्दोपन्योक्ते माताइतमसागानुगुणे
 मर्कटीजालचक्रभेदे ।
 मातामेव ५० कुन्दोपन्योक्ते माताइतमसागानुगुणे मेरुचके

माताहृत न० माया कृतं हृतम् । आर्यादौ कन्दोभेदे ।
 मात्सर्य्यं न० मत्सरस्य भावः स्यञ् । परमुपेक्षे 'मात्सर्य्य-
 त्वार्थे विचार्य्येति धाहि० । [न्योत् ।
 माय वषे सक० ल्ये च क० भा० प० सेट् इति । मायति अया
 माय उ० मय-वञ् । पयि, मयने च ।
 मायुर जि० मधुरायां भयो मधुरायाः आगतौ वा अणु ।
 मधुरानयतीभवे, तत आगते च ।
 माइ उ० मद-वञ् । दपे, हुषे च ।
 मादक जि० मादयति मद-णिच्-युत् । मत्तताकारे द्रव्ये
 माद्यति कर्मेरि एतु । दाह्ये उ० ।
 मादन न० मादयति मद-णिच्-युत् । उवङ्गे । कामदेवे, मदन
 कृते च उ० । विजयायां, माकन्दाद्य स्त्री० मौ० ङीप् ।
 माहृष्य(श) जि० ममेव दर्शनमस्य द्रष्टृ-कृष्ट किप्, वा ।
 यम तत्त्वदर्शने भवत्ये । [अतिविधायाञ्च ।
 माह्री स्त्री० मन्त्रे भवा अणु । पाण्डुराजस्य हितोयपत्न्याम्
 माधव उ० माया भवः । नारायणे । मधु+सार्ये अणु । वसन्ते
 'व साधवेनाभिमतोन सखी'ति कुप्राट् । मधुने उपरस्ताव
 मद्याय वा कृतः अणु । वैशाखे तस्य वङ्गप्रत्ययस्याम् तद्वि
 त्सु । मधूवङ्गे च तत्प्रेषण हि मद्यासम्भवः । मधु बाङ्ग-
 ल्येनास्त्वस्य । अणु । रासनीलतायाम् स्त्री० ङीप् ।
 भाधवीलता स्त्री० कर्म० । स्रगमस्त्वतायां लतायाम् ।
 भाधवेष्टा स्त्री० भाधवे वैशाखे भाधवस्य कणस्य वा दृष्टा ।
 शाराहीन्दे ।
 भाधवीचिंत न० भाधव उचितो यस्य । कङ्कोवङ्गे ।
 भाधवीङ्गव उ० भाधवे वैशाखे उङ्गवति फलवत्त्वेन उद्+
 णच् । (पियाख) राजादयाम् ।
 भाधुर न० मधु-राति भ्रमेभ्यो हराति रा क-सार्ये अणु ।
 मल्लिकाश्रमे ।
 भाधुरी स्त्री० मधुरस्य भावः स्यञ् भाधुर्य्यं पिप्वात् स्त्रीत्व-
 पक्षे ङीप् यणोप । 'भाधुर्य्यं, मधुरत्वे, शवासुखत्वभाधुरी
 भारेऽनुवृत्तः । मधुर+सार्ये अणु । मदिरायाम् ।
 माध्वन्दिन न० मध्वन्दिनमेव-अणु । मध्वमदिने वदधित्व
 क्तो पण्यः अणु रासुवजुर्दीयमाध्वमे ।
 माध्वीक स्त्री० मधुग मधूवङ्ग्यं च निर्दिष्टम् ईकङ् ।
 मधूवङ्ग्यजाते मये । मधु एव सार्ये ईकङ् शाखापत्रे
 'साधो माधोः । पिना विजहति विजयदेशः । [खे
 माध्वीकफल उ० माध्वीकमिव मधुरं फलमस्य । मधुनाति
 माध्वीमधुरा उ० माध्वीकमिव मधुरा प्र-कडोपः । मधुरच-

जूरिकायाम् ।-

[अमीमांसीदि ।

मान विचारे भा० आ० सक० सेट् सार्ये सन् । मीमांसते
 मान अण्वे वा पु० उ० प० से० भा० पर-सक० सेट् । मानयति ते
 मानति अयोभनत्-व अयानोत् ।
 मान न० मा-ल्युट् । परिचाये वृक्षतलापस्याद्यैर्द्रव्यपरि-
 च्छेदे, प्रमाणे मानाङ्गे कालक्रियायां तालविरामोपल-
 विते कालव्यापारे च । मय-वञ् । यात्मनि उत्कर्षाभिमा-
 नात्मिकायां चित्तचक्षुष्यौ । 'सामोदलोपवीदादिविरोधी
 मान उच्यते' इत्युक्ते अद्वैतज्ञानमयोः स्वस्याभेदे 'तच्च
 मयि साममनिदानमिति जयदेवः शब्दाने च ।
 मानप्रत्यय उ० मानस्य पन्थिर्बन्धनं यस्यात् । अपराधे ।
 मानरन्धा स्त्री० मानाय कालप्रमाणप्रदानाय इत्यु० यस्याः ।
 तात्मनिष्ठिते सखिदे कालप्रमाणहेतौ वटीयान्तभेदे ।
 मानव उ० मनोरपत्वम् अणु । मनुष्ये स्त्रियां जातौ ङीप् ।
 मानस्य न० मन एव अणु । मनसि, वैशाखान्तिकस्य मन्त्रणा
 कृते सरोवरभेदे च ।
 मानसव्रत न० मनसा कृतं मानसं कर्म० । 'वर्हिषाचत्वनकोयं
 मन्त्रार्थमन्वृता । एतावि ज्ञानवागिष्य मन्वानोऽत्युक्तेषु
 वर्हिषादिषु ।
 मानसौक्य उ० मानसयोर्दो यस्य । वंसे ।
 मानिनी स्त्री० मान-रनि । कवीन्द्रे, । मानवत्यां स्त्रियां च
 मानप उ० मनोरपत्वम् अणु वृक्षे च । मानवे, तनोजातौ स्त्रियां
 ङीप् मातृपौ ।
 मानय्य न० मातृपस्य भावः यत् । मत्पत्ये ।
 मान्दु न० मन्दस्य भावः स्यञ् । रोगे, मन्दायाञ्च ।
 मान्दाह उ० माभिन्दं धयति चे-तत् । 'मानयं भासते यस्यात्
 आत्मातावी प्रकीर्तित' इति निरुद्धः दुर्बलाश्रयजले
 व्यपभेदे ।
 मान्य उ० मान-यज्ञायां कर्मणि पठ्यत् । पूष्ये ।
 मानक जि० मन-इदम् अणु इदं मनमादेयः । मन्त्रमन्त्रिनि
 स्यञ् । मानकोनोयम् ।
 माया स्त्री० मा-य नैत्वम् । जपनि, आपये, इन्द्रजावदौ,
 मिथ्याबुद्धिहेतुप्रधानभेदे, ज्ञायां, दम्भे, लक्ष्म्यां बुद्धमातरि,
 ईश्वरलोपाधौ, अष्टमवतनमाधिकायां मातौ । [[मात्रोक्त ।
 मायाकृत उ० मायापित्रजावं करोति क-क्रिप् । मायाकरे
 मायादेवीसुत उ० इत० । बुद्धे ।
 मायावत् जि० माया+यत्सर्वे यदप्य मय्य वः । मायादिभेदे
 कंधराजे उ० । कामपत्न्यां स्त्री० ङीप् । [को०

मायाविन् वि० माया+अस्त्वर्थे विनि । मायाकरे स्त्रिया
मायिक वि मायास्त्वर्थे ठन् । मायाकरे । रनि मायोष्यत् ।
मायु ३० मा-यु । देहस्त्वर्थे मिते । [ययूरस्त्वर्थे वि० ।
मायूर न० मयूराणां मयूह, तस्येदं वा अष् । मयूरश्च ।
मायूरी स्त्री० मयूरस्त्रेदं प्रियत्वात् अष् ङीप् । अजमोदयाम्
मार ३० म-वच् । भरणे । मारयति म-विष्-वच् । काध
हेवे, विभे, धुकरे च । [मारिभवे । (राज) पविभेदे च
मारक पु० म-विष्-वच् म-विष्-वच् लार्थे वच् वा । मारणे
मारकस्थान न० मारणकारणे स्थाने । 'मरुत' चायुष
स्थानमष्टमादृष्टमश्च यन् । तयोरेपि व्ययस्थानं मारकस्या
नवच्यते, इत्युक्ते जगत्काम्नां वृत्तमे द्वितीये च स्थाने ।
मारि स्त्री० म-विष्-वच् । मारणे वा ङीप् मारोत्पत्त्यम् ।
'मारोभवे राजभवे' इति बहुकक्षव ।
मारिप ३० रिप-विहायासु निमेषार्थकमाशब्देन न० ।
माद्योक्तौ काव्ये, हिंसाविवादकतया तस्य उपायम् ।
तप्युदीयमाने, दृक्कावति च स्त्री० ङाप् ।
मारीच ३० तात्काराद्यस्त्रे रात्र्यास्तुचरे रात्र्यवधिषे ।
मास्तत्रत न० 'प्रविष्टां कर्मभूतानि यथाचरति मास्त ।
तथाचरे प्रवेष्टव्यं त्रतमेतद्विमास्तमि'त्युक्ते रात्र्यां भर्षभेदे
मास्तत्तज्ज ३० इत० हृतमति, भोगे च इज् । मास्तिरप्यत्र ।
मास्तपाम् ३० आहव्यं मास्तुदीयमप्यति अयन-हन ३ ।
वचस्पृष्टे । मास्तपाम्ते नि० ।
मार्कण्ड ३० मरुण्डोरपत्त्यम् अष् ङ । लभिभेदे ङम् । यन्०
मार्कण्डेयोप्यत्र । तस्येदं लताभेदे स्त्री० । [अङ्गराजे ।
मार्कव ३० मारयति किप्-मारि केपकमे जूयते क्-अच् ।
मार्ग वल्लारे कर्पणे च वुरा० उभ० वक्० षेड् । मार्गयति
अनमार्गत् त ।
मार्ग अन्येपथे वा० पु० उभ० पथे भा० प० वक्० षेड् । मार्ग-
यति-ते । मार्गति अन्मार्गेतुव । अमार्गेत् । 'अपतेर-
मार्गेति'ति मङ् । । भा० आ० इत्यथ तेन मार्गते,
मार्गमाथ इत्यादि विद्म ।
मार्ग ३० मरु-पुशै-मार्ग-अन्नेषथे वा यज् । पथि-वद्विषे
मम यम् इष्टमिषागे नक्षते । [लु । यावके वि० मरे पु०
मार्गण न० मार्ग-ल्युट् । खर्गपथे यावने, प्रषवे च । कर्चरि
मार्गशिर ३० मरुगिरवायुकागौर्यभासो अथ वा यव भावे
उनरप् । कान्ते अयङ्गाथे मांश्च तलोर्ध्वभासा स्त्री० ङीप्
मार्गशीर्ष ३० शशने मार्गशिरवन् । अयङ्गाथे मांश्च । वन्-
मूर्ध्वभासा स्त्री० ङीप् ।

मार्गित वि० मार्ग-क्त । कर्त्तव्येति । [यति-ते यममाज्जेत-त
मार्ज्यं मार्ज्येने वक्० ध्वनौ शक्-चुरा० उभ० षेड् । मार्ज्य-
मार्ज्यन न० मार्ज्य-ल्युट् । मोक्षनादिना नियंतीकरणे ।
युच् । तत्वेकाग्रं स्त्री० भा च चुरजध्वनौ च । कर्त्तव्ये ल्युट् ।
सर्गाजन्त्याम् (भाटा) । स्त्री० ङीप् ।
मार्ज्जितर(ल) ३० मज्ज-यारन् वा रस्य लः । विहावे रक्तवि-
ल्लवे लतासु च । तत् सर्गायां वच् । मयूरे ।
मार्ज्जिरगन्धा स्त्री० मार्ज्जिरगन्धे गन्धो यस्याः । उन्नप-
थीभेदे । लार्थे वच् । तत्रैव ।
मार्ज्जरी स्त्री० मज्ज-यारन् गौ० ङीप् । कक्ष्याम् लता-
जनौ, मार्ज्जरीयोषिति च ।
मार्ज्जरी(ली)य ३० मार्ज्जरी-(ल)साधे ल, मज्ज-मारीयश्च
रस्य लत्वम् वा । विहावे, मूत्रे च कायमोषणे न० ।
मार्जित ३० मार्ज-क्त । शोधिते । इधि-अयङ्मसुवर्गिर्नरि
चादिके, कर्पूरादिवाधिते भक्ष्यभेदे (रथा) ।
मार्त्तण्ड ३० मते अयङ् मव. अष् ङक् । सूर्ये । तस्य च
वत्तायङ्कन्य 'मार्त्तण्डयव मोक्षमेतदप्येत्तयादिनिम्
वत्तायुने । सुवसेदं मार्त्तण्डाख्यो भविष्यती'ति प्रुपाचीत्तम्
मार्त्तिक न० मर्त्तिकया नि मर्त्तम् अष् । मराने (मरा) मर्त्त्यमे वि०
मार्त्तिक वि० मर्त्त 'तदादं' यिल्लमस्य ङम् । मर्त्तण्डादे
मार्त्वि न० मर्त्तोर्भावे । मर्त्तले, रटङ् खाद्विष्णुतायाम् इत्ये
भावे च 'अधितममर्त्तोऽपि मार्त्वि भजते कैव कथे'ति रटु ।
मार्प ३० कव-क तव लार्थे अष् । तप्युदीयमाने ।
मार्ष्टि स्त्री० मज्ज-क्त । शोधने । [जातिभेदे
माल ३० मल संघायां यज् । 'भिज्ञा विदातावे'त्युक्ते
मालक न० मल एतुक् । स्वयंपत्रे । (माला) मारिक्केमालभेदेच
मालवी स्त्री० भा नष्टौ मोषा वा लतति वेहते लत-अयु
ङीप् । जातीवताया, युवत्वा, काकमाख्यां, नदीभेदे,
विशल्याया, ज्योतस्त्राया, विद्यायाश्च ।
मालतीवीरज ३० मालत्या वदीभेदस्य वीरे आद्यते जन-
ङ । टङ् म् (शोकागा) मालतीवीरभरादयोप्यत्र ।
मालतीपत्नी स्त्री० मालत्यामालनामालादव पत्रमस्या ।
ज्योतस्त्राया (ज्योती) । [जातीकथे ।
मालतीफल न० मालत्यामालनामालात् । फलम् । (ज्योतस्त्राया)
मालभारिक वि० मालाना भारोऽप्यस्य ङन् पूर्वपदङ्कः
आसनां मारयति ।
मालव ३० अयन्निभे (मालवयोया देव) रागभेदे च ।
मालविका स्त्री० मालवे भगु ङम् । विव्रित (तथोक्ति)

मालसी स्त्री० मालं सत्वं जटादिना दुष्टत्वं सति सो० क गो०
डीप् । वेगपुटिकारके डले, रागिणीभेदे च ।

मालाकण्ट उ० मालाकारः कण्टः कण्टको बल । अपामार्ग ।

मालाकन्द उ० मालाकारः कन्दो यस्य । भूतभेदे ।

मालाकार उ० मालां करोति क-अण् । (माली) वर्षसङ्कर
भेदे । माल्यकारके लि० ।

मालाग्रन्थि उ० मालया ग्रन्थिरल । मालाद्रुर्वायाम् ।

मालाहण न० मालाकारं हणम् । भूहवे । साधैकम् । तलैष
भालादीपक न० अष्टाङ्गोक्तो अर्थात्तद्धारभेदे ।

मालाद्रुर्वा स्त्री० मालाकारा दूर्वा । (माहिद्रुर्वा) दूर्वाभेदे

मालारिष्टा स्त्री० मालाभूतपरिहं यस्याः १५० । पाष्णम्

मालाली स्त्री० मालामलति भूयति अल-अण् डीप् ।

पुङ्गवा (मिडिङ्गपाक्षे) स्वाधै कन् । तलैष ।

मालिक उ० यत्ता तद्विर्भाव विलसत्य ठन् । मालाकारे

जातिभेदे, पक्षिभेदे, रत्नके च । माल्यकारके लि० ।

मालिका स्त्री० मातैव कन् अत इण्वम् । नवमल्लिकार्ग,

मीर, लङ्करणे, भदीभेदे चुराया अतस्त्वाभ, पुष्पमाख्ये,

च । 'पायश्चमालिकान्मोजेति लक्ष्मीध्यानम् ।

मालिन् उ० माला विलसत्य लटि । मालाकारे, माल्यवति

लि० मालाकारपत्न्या, पञ्चदशाक्षरपादके, जन्दीभेदे,

गोथ्याम् चम्पानगर्या, मन्द्याकिन्या, कण्ठाचमानिकल्ये

नदीभेदे, अग्निशिखालये, दुरालभाया च स्त्री० डीप् ।

माल स्त्री० मल-अण् । मललतायां (पातलता) मार्याङ् ।

मालुधान उ० मालुरिष मल्लतेष भोजतेऽसौ धा-कर्म्मणि

ल्युट् । (मालुयाहाय) सर्पभेदे । लताभेदे स्त्री० डीप् ।

मालूर पु० मा लक्ष्मीं परेषा लुगति लूरक । विले, नविले च

मालेय लि० मालायां माधु० ठक् । मालारचनापुङ्गे ।

माल्य न० माधौ न्विति यत् । पुष्पे । स्वाधै ध्वम् । पुष्पमा-

कायाम्, भूर्जिस्त्राया पुष्पमालायाङ् ।

माल्यपुष्प उ० मालायै हितं पुष्पमस्य । यथहवे यथपुष्पाश्

स्त्री० डीप् । साधै कन् । तलैष ।

माल्यवत् लि० माल्यमजस्रस्य अतएव सस्र वः । माल्ययुक्ते

केतुमावेदावतवर्धयोः सोमामते पर्यवतभेदे, छत्रेश्वरावस

पुले रायचमन्त्रिणि रायचभेदे च । [कारके

माशब्दिक लि० मेति भद्रं निमेषाय करोति ठक् । निमेष-

माप उ० मप-संज्ञाया चम् । (मापकवास) ग्रीष्मभेदे 'दयार्ह-

उल्लं मयदन्ति मापभ'ल्लुके' 'सुल्लभिर्दशभिर्भावं दलते' उ

परिभाषभेदे ।

मापकलाय उ० मापास्त्रः कलायः । सभास्रवति ग्रीक्षे
मापपर्यां स्त्री० मापसेव पर्यान्त्यलः डीप् । वनमावे ।

मापभक्तवर्जित उ० मापमित्रितं भक्तमेव वतिः पूजोपहार

द्रव्यम् । मापमित्रितं भक्तरूपे पूजोपहारे ।

मापवर्द्धक उ० मापं मापय रक्षितं सधै वर्ययति काश्चिद्वत्

अपहरति वर्द्धयेदने ण्युत् । सधैकारे ।

मापीण न० मापाया भवनं धेनूँ चञ् । मापग्रीहिभवन

योग्ये धेनूँ । वत् । मापमय्यत् ।

मान् उ० माति परिच्छिनत्ति सगत्या काशश् चा-अणु ।

चन्द्रे त्रिषदिनालक्ष्मणारूपे माघे च ।

मास उ० भास्य चम् । चन्द्रे त्रिषदिनालक्ष्मणे काले च । च च

शौरशवनचान्द्रनक्षत्रभेदाज्जर्वाध । माघचन्द्रपक्षायम् ऋण्

चान्द्रे माघे त्ठ छल्ल । मस्यते परिमोदयते मघ परिभाषे हर-

ये यञ् पञ्चयुञ्जालके यन्तार्ये माघ ध्यायै कन् तलैष ।

मास्य न० मासं नयति गी-ड । सोमराजोवतायाम् ।

मासप्रमित उ० मासं प्रमातृमारब्धः । प्र+मा-क्त । काशाः

इति यः । प्रविष्टचन्द्रे । [भक्तमस्ये

मासर पु० मस-परिभाषे यञ् मासं परिपामं रति रा-क ।

मासान्त उ० मासस्य शौरस्य चान्द्रस्य वा ऽन्तः । अयमानम् ।

मासावसाने संक्रान्त्यादी ।

मासिक लि० माघे भव' आकाट्टठन् । मासभवे, प्रतोहयेन

अवसज्जतोयतिवौ, प्रतिमासमृचमावसाया च कर्म्मज्ये

त्रात् न० । मासिकानि स्वकोमे ति'ति कृतिः ।

'पितृणां मासिकं द्वाहमन्तार्हार्थं विदुर्बुधा इति श्रुतिः ।

मास्य अव्य० मघ-णिच् ण् । निवारणे ।

माह्र माने आ० अम० सच० सेट् । काह्रति ते अमाहीत् अमा-

हिच । चडि न छल्ल । [महाकुलीनोपाय

माहाकुल लि० महाकुले भवः अण् । महाकुलोद्भवे । खन् ।

माहात्म्य न० महात्मनो भावः अण् । महिमनि महत्त्वे ।

माहिप न० महिष्या इदम् अण् । महिषीदुग्धादौ महिषसे-

दम् अण् । तच्छूद्रादौ लि० । [छद्रजातिभेदे ।

माहिष्य उ० महिष्या भवः अण् । जलेश्वरं वैद्यायास्तमये

माहेन्द्र उ० महेन्द्रस्यायम् अण् । ज्योतिषोक्तं महेन्द्रादिसप्त

भिनि दण्डभेदे । बूर्जसां दिग्भि, इन्द्रपत्न्या, गवि च

स्त्री० डीप् । [स्त्रीगव्यां स्त्री० डीप्

माहेय उ० यस्या अण्वयम् षडी+डञ् । मन्त्रे नरकापरे च

माहेश्वर लि० महेश्वरादधिगम्य ततः आगत अण् । महे-

श्वरतः प्राप्ते । यवतिहास्यां स्त्री० डीप् । तसेदश् अण् ।

‘माहेश्वरो वृषाहृदा, इत्युक्ते मातृभेदे दुर्गांमात्रे स्त्रीः। डीय
मि खेदे खाऽउभ० सक० खनिट् । मिनेति मिनुते अमासीत्
अमासः । त्ति भृष्ट च विविधम् ।

मिच्छ् रधे आ० पर० सक० सेट् । मिच्छति अमिच्छीत् ।

मित वि० मि मा० या० ङ् । परिमिते, ग्रन्थिते, बध्निष्के, जिप्ते च
मितलुप्त उ० मितं परिमितं बद्ध-गच्छति गम-स्यच् सञ्च य ।
गजे । परिमितगामिनि लि० ।

मितलु उ० मितं द्राति द्रवति वा कु मि० । सघट्टे । [वि०
मितल्यच् उ० मितं पवति पव-ल्यच् सञ्च य । लपथे । परिमितपाचके
सिति स्त्री० मा० मि-या० त्तिन् । ज्ञाने, ज्ञाने, कषच्छेदे, विष्णवे च
मितल न० मित्याति किञ्चित् मिद-त् । खेदायिते सृष्टि, राज्ञां
विश्वानलरितव्यादितद्विद्वान् राजनि तयोर्हयोरपि
मध्यस्थमस्य राजघट्टरूपकैवकायैकरत्नात् मित्रत्वम् ।
मि-क्त । खर्च्ये ।

मितलु उ० मित्रं याति या-क्त । मित्रत्वत्वे ।

मिथ्य रधे भेषायाञ्च सङ्० आ० उभ० सेट् । मेथयिते न्यमेधीत्
अमेथिद । चडि न लुप्त ।

मिथ्य् अथ० मिथ-चसृट् । रक्षि, कैथोयकिञ्चित् ।
मिथिला स्त्री० मिथ-मिथल् । खनामस्त्रायायां राजभाष्याम्
मिथुन न० मिथ उन्न० मिथ् । स्त्री० रधोः भेषादितकृतोभे राशौ च
मिथ्या अथ० मिथ क्यप् । अथार्थे अस्ते ।

मिथ्याहृदि स्त्री० मिथ्या-सफलस्यापि व्यफलनेन हडिः ।
मार्त्तिकतायां सफलस्यापि वैदिककर्त्तव्यो निष्फलत्वज्ञाने ।

मिथ्यानिरसन न० मिथ्या निरस्यतेऽनेन निरु-क्षध-मेधे
करणे ल्युट् । रघये ।

मिथ्याभियोग उ० मिथ्याभूतेनाश्रितेनाभियोग-राशोऽनिके
भेदमन् अभि-गुञ्ज-चञ् । भूतं ये भारयतीत्यवयवज्ञा
राशोऽनिके अभियोगे ।

मिथ्याभिग्रहण न० मिथ्याभूतेनाश्रितेनाभिग्रहणम् अपवादः ।
‘तथा स्रग्भयघट्टमिच्छमवाद्करणे ।

मिथ्याभिग्रहण उ० मिथ्याभूतेनाश्रितेनाभिग्रहोऽपवादः ।
मिथ्याग्रहादे । [अतद्वति तद्वत्त्वेन ज्ञाने ।

मिथ्यामति स्त्री० मिथ्याभूतस्य सति मन-तिन् । भ्रान्तौ
मिथ्योत्तर न० कर्म० व्यवहारे ‘मिथ्यैतत् नाभिजानामि
तदा तत् न सद्रूपि । कजानयाश्च तत्काले इति मिथ्या
पदविधिभित्तुतामकारे, उत्तरभेदे, (‘मिथ्योत्तरे पूर्ववादे’)
इति धरतिः । [अमेदिष्ट । चडि न लुप्तः ।

मिद् रधे भेषायाञ्च आ० उभ० सक० सेट् । मेदति ते अमेधीत्

मिद् खेदे आ० आ० लुङि प० अक० सेट् । मेदते अमिदत्
आवादी ते मिदं मेदितम् ।

मिद् खेदे वायु० उभ० पथे आ० प० अक० सेट् इदित् । मिन्दयति
अमिन्दत्-त् । पृष्ठे मिन्दति अमिन्दीत् । [क्त मेदितं मिदम्

मिद् खेदे दि० पर० सक० सेट् । मेदति-ते अमिदत् अमेधीत् ।
मिद् खेदे च० उभ० सक० सेट् । मेदयति-ते अमी, मेदन्-त् ।

मिल खेदे ङ० उभ० सक० सेट् । मिलति अमेसीत् अमेऽडि
ऊढादिरयमित्येके तेन अमिसीत् ल्युटि मिलनम् ।

मिव खेदे आ० पर० सक० सेट् इदित् । मिमति अमिमोत् ।
मिश्र भवौ गोमे च त्व० पर० अक० सेट् । मिपति अमेमीत् ।

मिश्रि(मी) स्त्री० मिश्र-इन् वा कीर्ः मधुरिकायाः, (गौरी)
यतप्रयायाः, (सुवका) जटाभास्त्राह । अथ उ० मिश्रि-मिरी
निर्वि-मिरी इत्याद्याः । उक्तार्थेपु । [अमिमि(म)त् त

मिश्र(क) योजने अद्-बु० उभ० अक० सेट् । मिश्राद्यति-न
मिथ्र मि० मिथ्र-अच् । संयुते उत्तरपदस्यः स्त्रेण्यं । यथा
आर्थमिथ्याः । गजजातिभेदे, ज्योतिषोक्ते कुत्तिकापिपाया
कस्तलगणे च उ० । [इन्द्रोद्याने ।

मिश्रकावय न० मिश्रकनासकं वनं पूर्वदीर्घं प्लवङ्ग ।
मिश्रपुण्या स्त्री० मिश्रं पुण्यं अस्त्राः अजा० टाप् । मेमिकायाम्

मिश्रवर्णं न० मिश्रविलो रघोर् यस्मिन् । कण्ठागुह्यणि । मिश्रित-
वर्णानि लि० । [शास्त्राया

मिश्रवर्णमला स्त्री० मिश्रवर्णं विजयपामितं फलं अस्त्राः ।
मिश्रव्यवहार उ० खेद-वस्तुते गणनभेदेः ।

मिश्रिता स्त्री० मिश्रिता चैव मिश्रया मिश्रितवैल्ल रङ्गम'
इत्युक्ते कृत्तिकाविशालानलकाले रमिरङ्गमये ।

मिश्रेया स्त्री० मिश्र-अच् मिश्रा इयते ई-गती यद् यय
कर्म० शकं । मधुरिकाया (गौरी) यतप्रयायाञ्च (सुवका)

मिष खेदे आ० पर० सेट् । मेषति अमेषीत् । ह्वां सेट् ।
मिष पराभिनेष्यायाम् ङ० पर० सक० सेट् । मिपति अमेपीत् ।

मिष न० मिष-ह । अथे, खर्चने उ० ।

मिषिका स्त्री० मिषी-कन् । जटाभास्त्राह ।

मिष्ट लि० मिश्र-क्त । विक्ते, सङ्गिते च । मधुरमेपु० तद्वति मि०
मिष्ट खेदे आ० पर० सक० अमिड् । मेहति अमिदत् ।

मिष्टिका स्त्री० मिष्ट-कुन् अत इत्त्वम् । मोहारे ।
मिष्टिर उ० मिष्ट-कित् । खर्च्ये, खर्चये, हरे, मेधे,

वावौ, चन्द्रे, विष्काम्पित्यभास्ये पण्डितभेदे च ।
मी रधे दि० व्या० सक० अमिड् । मीयते अमेद ।
मी रधे क्पा० उ० सक० सेट् । मीयति मीनीते कषासीत्

मुद्रिर उ० उद-किरक् । मेघे, मेघे च । कासके वि० ।
मुद्र उ० उद-गन् नेट् । (सग) कलाभमेदे, पविभेदे, जलकावे च
मुद्रपर्यायि स्त्री० सख्येन पण्यपलाः । (सगानो) वनमुद्र ।
मुद्रर न० उदं गिरति गृ-अप् । अङ्गिकाभेदे, लोष्टभेदे,
(सगुर) पुष्पदले, कन्दारदले (कामराङ्गा) च पु०। सार्ये
कन् । तलेव ।

मुद्रल न० उदं गिरति सृ-अच् रल ष । वनदले, रोहिष
दले च । गोमिदलले प्ररकारके सनिभेदे, न्यभेदे च पु० ।

मुद्रत उ० मुद्रं स्तकति प्रतिवर्धति स्तक-ठ प्र० कलम् । वन-
स्तके । अच् । छन्दकोष्य ।

मुद्रा स्त्री० उद-रक् । प्रत्ययकारिण्याम्, (मोहर) अङ्गुलिस्ते
मुद्राङ्गनयुक्ताङ्गुलौके, सर्वरौप्यादित्थायाम्, अग्रकाये,
'मुद्राविधिः' मिलितिमिलिधिलेखनसम्भा । छिद्रिका
वृषभभूता विपयः पञ्चधा मता इत्युक्तविषयिष्ये विधि
भेदे, 'तन्त्रप्रविद्धे वीराचारसेवे प्रयुक्तालङ्कारा भवा गो-
भूमचपकादय । तस्य नाम भवेन्मुद्रै'त्युक्ते पञ्चमकारादिद्र-
व्यभेदे, देशविशेषादनामाङ्गुल्यादिशब्दविशेषविधेये 'मुद्रा-
मवगुणमिति' वन्मन् वङ्गोक्ते च ।

मुद्राविधि स्त्री० उद्रया विधि । पञ्चधाविमल्लविषयिष्ये
विधिभेदे (आधार अक्षर)

मुद्रिका स्त्री० मूद्रैव मुद्रा वा उद्रा कन् । सर्वरौप्यादि
निर्मिते अङ्गुलिस्ते अङ्गनसाधनयोग्ये पदार्थे ।

मुद्रित लि० उद्रा जातारक्षितच् । अग्रकाशिते, अङ्किते च ।

मुद्रा अन्त्य० उच्च् वा प्र० कल ष । मिथ्याप्रदाय ।

मुनि उ० मन कन् प्र० कलम् । उ सेनसद्विवेचनः सखेयु
विगतस्त्वः । नीतरागभयक्रोधं स्मरधर्मोनिवृत्त्यते,
इत्युक्तवक्ष्ये स्मरचित्ते नोवरागादी जने । ते च अन्त्यवि
विष्णुहारीवाद्य । अग्रप्रख्यायाश्च ।

मुनिखर्जूरौ स्त्री० इत० । खर्जूरभेदे । (विप्रच्छदे(आविध)
मुनिच्छद् उ० सनिचखलाताः अग्रप्रखलाः जडा प्रतिपणं यस्व ।
मुनितक उ० सनिरागकलनामककच । ककड्ये ।

मुनिद्रुम उ० मनीना प्रियो सनिनामको वा द्रुम । शोनाकचये
पकड्ये च । [खजने च । इत० । अविद्यते ।

मुनिपुत्रक उ० छनेः इत संज्ञायां कन् । दशनकड्ये,
मुनिपुष्प न० सनिद्रुमस्य उप० मोमो भोमसेनवडुत्तरपद
लोपः । वयपुये । [जीजनाभावे च ।

मुनिमैदज न० सनीना नैषजमिव । हरीवका, अगच्छं, उमो,
मुनीन्द्र उ० सनि-रन्द् इत । बुद्धे । उत० । अविद्यते ।

मुन्य गत्या आ० पर० सक० सेट् क्ता वेट् । सन्त्यति व्यस्योत् ।
मुन्या स्त्री० ताजकप्रविद्धे जग्न्यपार्थवि एकैकवर्षे सम्यत
एकैकराश्यान्तरे सम्यस्य गतिभेदे । सप्तप्राप्यत ।

मुन्यन्त्र न० सनिवोग्यमद्यम् । गीतारकन्दादौ ।

मुमुक्षु लि० भोक्तुमिच्छुः छप-चन्-उ । मोक्षेच्छावति । संसार
वन्धनाभावेच्छावति । यतो प्र० ।

मुमुक्षान उ० छप-कान प्र० दीर्घः । मेघे, छत्तवति लि० ।
'ह्रस्वादिन सम्प्रान इति वेदमन्त्रः ।

मुमुर्षु लि० मर्तुमिच्छुः छ-चन्-उ । आवन्नमरणे ।

मुर वेदने स० पर० सक० सेट् । छरति अमोरोत् ।

मुर उ० छर-क् । दैव्यभेदे, 'पार्थेनाय द्विपन् मुर' इति भाषः ।

मुर उ० मुर-क् । वेदने । स भावस्याति गम्भद्रये स्त्री० टापू ।

मुरज उ० मुरात् वेदनात् जायते जल-ट । अद्वैते वादभेदे
मुरजमाल उ० मुरज इव फलं यस्व । पनसड्ये । मृदङ्गमाला-
दयोष्य ।

मुररिपु उ० इत० । निष्ठा । मुरादिमुत्तमयनाद्वयोष्य ।

मुरला स्त्री० छरं वाति ला-क् । नर्मदायाम् । 'छरलाभास्तो
धृते ति रङ्' । रंभीनाम्नि बावो गीरा० ङीप् । [योष्य
मुरलीधर छरली धरति छ-अच् श्रीकण्ठे, छरवीरादनाद-
मुच्छं भोजे इदौ च आ० पर० सक० सेट् । मूर्च्छति अमूर्च्छात् ।
भावे त्त । मूर्च्छन् मूर्च्छतम् ।

मुर्मुर उ० छर-क् । प्र० इति । तृपाम्नी, कन्त्ये, कर्त्यावे च
सुर्वं दत्ते आ० पर० सक० सेट् । मूर्धति अमूर्मीप् निशायामनिट्
मुल रोपणे च० उभ० सक० सेट् । मोहयति ते अमूर्हत् त
मुशटी स्त्री० छप-अठप् गी० ङीप् प्र० । शितकह्नौ ।

मुश(श)ली स्त्री० छप छप वा अचच् प्र० पल पः गीरा० ङीप्
गवमूर्च्छाम् वङ्गाश्च सार्ये कन् पञ्चगात् ।

मुप ववे आ० पर० सक० सेट् । भोवति अमोरोत् ।

मुप वेदने दिश० पर० सक० सेट् । छपति अछपत्-अमोरोत् ।
पुणदिरयमिच्छत्ये ।

मुप लुष्टने वृत्ता० पर० द्विक० सेट् । छपति अमोरोत् ।

मुप(स)(श)ल उ० छप कलन् । प्र० पल वा च० (या)वा अयोये
खनापस्थति या चादिकण्डनसाधने पदार्थे ।

मुपा स्त्री० छप-क् टापू । भाट्टावक्ष्ये पालभेदे (उपौ)

मुपित लि० छप-क् । अयच्छतद्वये जने ।

मुष्क उ० छप-टाप् । प्रवृत्तिभेदे अयच्छकोये, (अष्टापादल)
द्वये तच्छरे साधवे, च सार्ये कन् तलेव ।
मुष्कान्युय उ० रगं ह्रस्वपरहितेराभावन उररलजे (खोजा)

मुष्टि उ० स्त्री० उप-तिष्ठ । बद्धबाणौ, पत्रपरिभाषे,
कुञ्जदभगे च । जित् । योग्ये स्त्री० ।

मुष्टिक उ० सञ्ज्ञा कायति कै-ञ्च । कसरालयद्वन्द्वे । मुष्टि
मौषल प्रयोजनमस्य कन् । स्वर्णकरे ।

मुष्टिकान्तक उ० इत० । बरदेहे तस्य मुष्टिकाधरहना तथातम्
मुष्टिन्धय उ० मुष्टि धवति धे-ञ्च यम् च । बलके ।

मुष्टिवन्ध उ० छटवन्धो यत् । उपप्ले । इत० । छटिवन्धे ।
मुस्य चण्डने दि० पर-वञ्च० सेट् । छलति अचक्षुः आधोषीन्
धृषादिरयमित्ये ।

मुस(प)/यान्ति न् उ० मुस(प)/य(ल)-यत्पथे च्छि । बरदेहे ।
मुस(प)/य(ल)यति नि० मुस(प)/य(ल)येन वेधो यत् । उपप्ले ।

मुस्य चण्डनौ च० उभ-वञ्च० सेट् । मुसयति ते अमुमुस्यत् ।
मुस्य इ० स्त्री० मुस्यन् स्त्रीत्ये वाप् । मुसके । (मुस) स्त्रीत्ये
कन् । अलैव अस्त्री० । स्त्र वरविभवे उ० ।

मुस्ताभ न० मुस्ताभे भाति भा-क । (भागरमुस्य) मुस्ताभेदे
मुष्ट्य मोक्षे वैचित्र्ये दि० उभ-वञ्च० सेट् । छलति अचक्षुः
मोहिता, मोभा, मोक्ष ।

मुष्टिर उ० छट किरट् । क्षमे, मूर्खे च ।
मुञ्जस्य व्यञ्ज० त्वञ्च उचिञ् । प्रीन उच्ये ।

मुञ्जस्त्री स्त्री० ऊर्ध्वत भातोर्मुदं च । दादशस्यमिते कावे,
पञ्चदशभा विभक्तस्य दिनस्य पञ्चदशभागे, किञ्चित्पुनरा-
धिकचटिकाद्वयर्धमे कावे च ।

मू० अथे स्वा० का० वञ्च० सेट् । अथते अमनित् ।
मू० उ० मू० कञ् । मत्स्ये, देव्यभेदे, हीने, शङ्खशिरहिते च लि०
मू० लि० छट् । मूर्खे, भावे, जडे, मोरवे च ।

मू० नि० मू० क्त । इवे, वयते च ।
मूल चावे अद० उ० उभ-वञ्च० सेट् । मूलयति ते अमुमूलत् त
मूल न० मूल-वञ्च० । मूलावे उपप्ले च्छि ।

मूलदोष उ० मूलस्य दोषो यस्यात् उप वञ्च० एत० । प्रवेष्टोरो
मूलनिरोध उ० मूलं निरुध्वादि भि-ञ्च-वञ्च० । मूलमति-
वञ्चकरोगे । [कर्मोच्चाञ्च ।]

मूलफलता स्त्री० मूलमेव फल यस्या । त्रुप्याम् (यथा)
मूलाघात उ० मूलमाह्वनि आ-ञ्च-वञ्च० । मूलहननकारिणि
रोगभेदे ।

मूलाशय उ० इत० । भाभेरोदेये वक्षिणागकस्ये ने ।
मूर्खे नि० छञ्च मुरादेय । मूढे शायनीरहिते शार्ङ्गायनी
रहिते च । 'क्रियाहोमस्य मूर्खस्ये'ति अतिव्याख्याया
निरन्तरैस्त्वार्थकतया व्याख्यात ।

मूर्च्छना स्त्री० मूर्च्छे नृप । 'स्त्रर दमूर्च्छितो यत् रागता
प्रतिपद्यते । मूर्च्छनामिति वा प्राड् कवयो व्याससम्-
वा'मित्युक्ते भानादभेदे 'स्फुटीभरद्वयमविशेषमूर्च्छना'
मिति साध । [व्यापारान्ध्यावस्थाया, उद्धो च ।]

मूर्च्छा स्त्री० मूर्च्छे-वञ्च० । मोक्षे, अनिद्रायाम् प वाह्येन्द्रिय
मूर्च्छाणि लि० मूर्च्छा-अवस्थेयं-वञ्च० । मूर्च्छाविधि ।
मूर्च्छितं लि० मूर्च्छा जातास्य इत० । मूर्च्छायुक्ते, ध्वजे
उचिञ्चते च ।

मूर्त्ति नि० मूर्च्छे-क्त । मूर्च्छामिते, मूढे, कठिने च । मूर्त्तिरक्षस्य
वञ्च० । मूर्त्तिमति न्यायोक्तेषु कश्चिन्नपरिभाषणवत्
वित्तिलजस्यपावकपञ्चन सु च ।

मूर्त्ति स्त्री० मूर्च्छे क्तिन् । देहे, कठिने, आकारे, प्रतिभायाश्च
मूर्त्तिमत् उ० मूर्त्तिरक्षस्य मत्स्य । देहे । आकारमुक्ते, कठि-
न्यति च लि० ।

मूर्द्धन्य उ० मूर्द्धि जायते जन इ । वेधे । मस्तकजातयामि लि० ।
मूर्द्धन्य लि० मूर्द्धि भव वत् । मस्तकजाते । पिशाचयोक्तेषु
मस्तारद्वयैववञ्चं उ० ।

मूर्द्धन् उ० उर्ध्व-कनिष्ठ उट्, च । मस्तके ।
मूर्द्धपुण्य उ० मूर्द्धि पक्षगिरिचि उच्ये वक्ष्य । शिरोपह्वये ।

मूर्द्धा स्त्री० मूर्धे अञ्च० । स्वामस्ताते धर्तृणोपयुक्ते उताभेदे ।
गौरा० वीट् । मूर्द्धाव्याध । [अमूर्द्धि ।]

मूल प्रतिभाया आ० उभ-वञ्च० सेट् । मूलति ते अमूलोत् ।
मूल रोपये चुरा० उभ-वञ्च० सेट् । मूलयति ते अमूलयत् त
मूल न० मूल च । शिफायाम् (जङ्) (धिकङ्) आद्ये च
मिडङ्गे, बाधि म्याद्युपयो'निति मूलधने, अलिके, भिजे,
चरणे, शरणे, पिण्डीमूले, टीकादिना व्याख्येयमप्ये च ।
अत्रिन्यपधिके उच्यते नञ्च लि० ।

मूलक न० मूल-उच्चाया कन् । कन्धभेदे (मूला) 'पर्जन्योद ददा
वाधे मूलक मदिराधम'मिति गोटीयस्त्विति । विप्रभेदे उ०
मूलकपर्णी स्त्री० मूलकवक्ष्येयं पर्णा यस्य । शोभायने ।

मूलकमूला स्त्री० मूलकस्य मूलमस्या । शीरकमुकोटये ।
मूलकस्युन् न० मूलेन अनौपधादिना यत् वधोकरणादि
कर्म । यौषधादिना यधोकरणादिकर्मणि ।

मूलकच्छ न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

मूलतिलोष्य न० मूलेन काथितवक्ष्यमूलेन लक्ष्म । व्रतभेदे । तद्
वक्ष्य । 'मूलकच्छं पृथगे मूले रस्ति क्षुद्रमुक्ते नदति लि०
मूलक न० मूलाज्जायते जन-ट् । आर्हिके । उत्पन्नादो उ०
मूलजातयामि लि० ।

अन्नादीनां त्रिकोणानी' लुक्ते रज्यादीनां क्रमेण चिन्हादिषु
राशिषु । [नियते तस्मिन् (पूजि) मूलपनादयोऽप्यन
मूलतद्व्य न० कर्म० । मूलधने यदवलब्धं नापिज्यादिकं
मूलपक्षीं स्त्री० मूलमारभ्य पक्षांशस्या ङीप् । मयङ्कपक्ष्यांम्
मूलपुस्तक न० पुस्तकस्य मूलं राज०पर० । पुस्तकस्य । [कायाम्
मूलपोती स्त्री० पू० तच् गौ० ङीप् मूलं प्रधाना पोती । पूति-
मूलप्रकृति स्त्री० पू० लोभता सजांया प्रकृतिः । सांख्यमतोक्ते
सर्वेषां कारणोभूते साम्यावस्थापक्षे सत्त्वरजस्तमोक्षे
त्रिगुणान्तरे प्रथमे 'भूतप्रकृतिरपि कृति' रिति सांख्यका-
रिका । दुर्गायाब् ।

मूलफलद उ० मूलेऽपि फलं ददाति प्रकृते दा०ङ् । पनसद्वले
मूलरश्च उ० मूले रश्चो यस्याः । मोरटावतायाम् ।

मूलशाकट न० मूलानां क्षेत्रं शाकटम् । मूलभवनयोग्ये
क्षेत्रे । शाखिन । मूलशाकिकोप्यन ।

मूला स्त्री० मूलानि बाण्डलेन सन्त्यस्याः यच् । यत्तमूलानाम्
मूलाधार उ० इत्त० । नाभिजिह्वयोर्मध्ये तस्य हि शरीरस्थ-
सहस्रनाडीनां मूलस्थानत्वात्तायाम् । मूलाधारे त्रिकोणाख्ये
इष्टाज्ञानक्रियात्मके, मध्ये स्रग्ध्रचिह्नं कोटिचर्चव-
ममभं मिलितलक्षणे त्रिकोणकारे तन्त्रोक्ते चक्रमेदे च ।

मूलिन् पु० मूलमन्त्रस्य इति । इत्ते । उन् । मूलिकोऽप्यन ।
मूल्य न० मूलाय पटादिकारणवत्त्वाद्ये इदम् यत् । तन्वा-
द्यादायै दीयमाने धने ।

मूप नृपदेने भा०पर० सक०षेड् । मूपति यमपीत् ।
मूप उ० स्त्री० मूप०ङ् । मूपिके तेजस्वद्वारावस्थापाने, (मुषि) च । मवासे
'यकचिह्नमदिमपावहने' ति डीडा० । देगतादवले च स्त्री०
मूपक उ० स्त्री० मूप०एतुन् स्त्रीले माए यत् इत्यम् । उन्तु० ।
मूपककर्षी स्त्री० मूपककर्षण इव व्याप्यस्याः । (उन्तु० रवाभी)
आधुमपर्याम् मूपककर्ष्यादयोप्यन ।

मूपिक उ० मूप०किन् । उन्तु० । मूपिकपर्या स्त्री० ।
मूपिकपर्या स्त्री० मूपिककर्षण इव पक्षांशस्याः जलजलभमेदे
मूपी स्त्री० मूप०गौ०ङीप् । सखादेष्टावस्थाने (मुची) ।
मूपीक उ० स्त्री० मूप०कीन् स्त्रीले टाम् । उन्तु० ।
य मतो व० पार्श्वभाक्ते लुक्ते आशीर्लुक् च आ० ण्यन
पर०क०यमिड् । नियते । यमङ् । मयार । यमार्शि यमोप
मृकण्ड उ० रुनिमेदे ।

मृत्त संपाते भा०प०क०षेड् । मृत्तति यमजीत् ।
मृग यन्नेपक्षे याचने च अ०बु०वा०ङ०षेड् । मृगयते यममगत
मृग यन्नेपक्षे द्या०पर०क०षेड् । मृग्यति यमगीत् ।

मृग उ० मृग०ङ् । पशुमात्रे, हरिषे, गजमेदे, यद्विन्यवधिके
पक्षमे नञ्चले । अ०बु०मृग०भावे यच् । यन्नेपक्षे, याचने,
यममेदे च । यच् । मृगमदे, मकरराशौ च पु० ।

मृगगामिनी स्त्री० मृग इव मच्छति गम, गमि । विवृङ्गा-
याम् । मृगतल्यमचनवति त्रि० त्रियां ङीप् ।

मृगजीवन उ० मृगलक्षां णादिभिर्जावति जीव०ल्यु । व्याधे
मृगणा स्त्री० मृग०युच् टाप् । नष्टश्रवस्यान्नेपक्षे ।

मृगतृष्णा स्त्री० मृगाणां तृष्णा तृष्णाहेतव्यात् । दूर्यक्षिरणे
जलभ्यामौ, निज्जलदेहसं दूर्यक्षिरणं दूरतो पीष्य तृगै
जलभ्याम्या तृष्णार्तिः इति । वमनयते नच जलं लभ्यते
इति, पीषे मरुदेये विजलादौ पतितरपि क्षिरणेषु जल-
भ्यान्तिरिति च प्रथितम् । सार्थं वन् । तत्रैव

मृगदंशक उ० मृगं दंशति दन्त्य०पुल्ल । उकुरे ।

मृगधूसक उ० मृगेषु धूसकः । मृगावे ।

मृगनाभि पु० मृगस्य नाभिः नाभिजन्यः । कक्ष्याम् मृगमदे

मृगनाभिजा स्त्री० मृगस्य नाभेर्जायते जन०ङ् । कक्ष्याम् ।

मृगनेत्रा स्त्री० मृगो मृगशरीरो नक्षत्रं नेत्रमिव प्रकाशकं
यत्त रानिषु । गौरवर्गस्य क्षिप्रदक्षिणयोरिन्द्रिदिना-
वधिभागं योर्ध्वेयपक्ष्यैर्नदिवधेय रानिषु ।

मृगपति उ० इत्त० । मृगाणां प्रकृता पतिः स्वामी । विंशे
मृगेन्द्रादयोप्यन ।

मृगप्रिय न० इत्त० । पर्वतवत् ।

मृगवधाजीव पु० मृगवधेनाजीवति जीव०यच् । व्याधे ।

मृगवन्धनी स्त्री० मृगोवन्धनेऽनया वन्ध ल्युट् ङीप् । मृग-
वन्धनायै जावे । कटपक्ष कर्तुं तद्विषयायां पिनि ङीप् ।
मृगवन्धनीत्यप्यन ।

मृगभक्ष्या स्त्री० मृगैर्भक्ष्यते भक्ष०वत् । जटामांस्याम् ।

मृगमद् उ० मृगस्य मदो यज्जे यस्यात् । कक्ष्याम् ।

मृगमदवासा स्त्री० मृगमदस्थेन वाः वीरभमस्याः । कक्षी-
सत्त्विकायाम् । [पशुवधफलके व्यापारे व्यासेटके ।

मृगया स्त्री० मृगं यावन्नया या यज्जे क । (पीकार)

मृगयु उ० मृग०ज्ज्ज्वे यु । वक्ष्यति मृगादीनां व्यापार-
मेदे, व्याधे च 'मृगयूषिष्य मृगोऽप दक्षिणेर्मे' ति भट्टिः ।

मृगरसा पु० मृगो मृगमात्रं तस्यैव रशोऽस्याः । सङ्गदेदी-
नतायाम् । [राजते यच् । चन्द्रे ।

मृगराज पु० मृगाणां प्रकृता राजा उन् । विंशे मृगेष

मृगराटिका स्त्री० मृगं रटति जीवत्येन रट०यच् गौ०
ङीप् सार्थं वन् । जीवत्याम् ।

अक्रादीनां त्रिकोणानां न्युक्ते रव्यादीनां क्रमेण सिंहादिपु
राशिषु । [मित्रते तस्मिन् (पूजि) मूलधनादयोऽप्यत्र
मूलद्रव्यं न० कर्म० । सूचयने वदवचस्य नाथिज्यादिकं
मूलपथीं स्त्री० मूलमारभ्य पथान्यस्याः ङीप् । अथकथयस्यां
मूलपुष्करं न० पुष्करस्य मूलं राज०परः । पुष्करमूले । [कायाम्
मूलपोती स्त्री० पू०तच् गौ०डीप् मूलं प्रधाना पोती । पूति-
मूलप्रकृति स्त्री० मूलीभूता सधाया प्रकृतिः । सन्त्यमनोक्ते
सर्वाणां कारणीभूते सात्यावसापदे सत्वरजसामोरूपे
तिगुणात्मके प्रधाने 'मूलप्रकृतिरिति'तिवि साध्यता
रिका । इगांयाह ।

मूलफलद इ० मूलेऽपि फलं ददाति प्रकृते दा०क । पनसहजे
मूलरस इ० मूले रसो यस्याः । मोरटालतायाम् ।

मूलशाकट न० मूलानां लोवं शाकटम् । मूलभवनयोग्ये
लोवे । शाखिन । मूलशाकिनोप्यत्र ।

मूला स्त्री० मूलानि बाह्येन सन्त्यस्याः अच् । श्वमूल्याम्
मूलाधार इ० इत० । गामिलिङ्गयोग्ये तस्य हि शरीरस्य-
सकलगाढीनां मूलस्यागलात्तायाम् 'मूलाधारे त्रिकोणाख्ये
रक्षादानशियात्मके, मध्ये सत्यम् लिङ्गस्य कोटिद्वयव-
चमप्रभं त्रिमुक्तलक्षणे त्रिकोणकारे तन्मोक्ते चक्रमेदे च ।

मूलिन् इ० मूलमध्यस्य इति । छजे । ठन् । मूलिकोऽप्यत्र ।
मूल्य न० मूलाय पटादिकारणतन्नादये इदम् यह । तन्ना-
यादान्य दीयमाने भवे ।

मूप कृष्टने आभर० सक०षेद । मूपति अमृषीत् ।

मूप इ० स्त्री० मूपक । मूपिते तेजस्य द्रव्यद्रव्यानां, (मुषि) च । गवासे
'यक्षिप्रदिमूपायकने'ति लोकाः । देवताद्वये च स्त्री०

मूपक इ० स्त्री० मूप-लुत् स्त्रीत्वे मापु अत इत्थम् । उन्दुरी ।

मूपककर्त्री स्त्री० मूपकर्त्तृरन उपप्राप्यस्याः । (उन्दु, रक्तानी)
आक्षुपयस्याम् मूपःकृष्टयादयोप्यत्र ।

मूपिक इ० मूप-कितम् । उन्दुरी । उपिकपथी स्त्री०

मूपिकपथी स्त्री० मूपिककर्त्तृरन पथान्यस्याः जलजलभमेदे

मूपी स्त्री० मूप+गौ०डीप् । सर्पादेशवधपाने (मुषी) ।

मूपीक इ० स्त्री० मूप कीकन् स्त्रीत्वे टाप् । उन्दुरी ।

मृ स्त्री० त० सार्धधातुते मुदि, आशीर्षिडि च आ० अन्त्येन

पर०यक०अनिट् । मित्रते । अथर्व । सचार । अर्चादि मृपोऽ

मृकखड्ग इ० अग्निभेदे ।

मृत्त संचाते भा०प०सक०षेद । मृत्तति अमृषीत् ।

मृग अन्त्येपे याचने च अ०उ०आ०ष०षेद । मृगवते अमृगवत

मृग अन्त्येपे दिवा०पर०सक०षेद । मृग्यति अमृषीत् ।

मृग इ० मृग-क । पशुमाले, हरिणे, गजभेदे, यन्त्रिन्यवधिके
पञ्चमे नक्षत्रे । अ०उ०मृग-भावे अच् । अन्त्येपे, याचने,
यज्ञभेदे च । अच् । मृगभेदे, मकरराशौ च उ० ।

मृगगामिनी स्त्री० मृग इव गच्छति गम, गिति । निहृडा-

याम् । मृगतल्लममनवति लि० क्षिमां ङीप् ।

मृगजीवन इ० मृगसंख्यासादिभिर्जीवति जीव-ल्यु । व्याधे

मृगणा स्त्री० मृग-लुच् टाप् । नट्टयस्यान्त्येपे ।

मृगतप्या स्त्री० मृगाणां तप्येव तप्याहेत्यत्र । सूर्यकिरणे
जलभानौ, निर्जलक्षेत्रे सूर्यकिरणं दूरीतो वीक्ष्य मृगै
र्जलभान्ता तप्यासौः शङ्खिः मन्त्रम्यते न च जलं लभ्यते
इति, धीमे मरुदेये धिक्तादौ पतितरविकिरणेषु जल-
भान्तिरिति च प्रसिद्धम् । स्तार्थे कन् । तत्रैव

मृगदंशक इ० मृगं दंशति दश्य-ल्युच् । कुङ्कुरे ।

मृगधूर्त्तक इ० मृगेषु धूर्त्तकः । मृगावे ।

मृगनाभि इ० मृगस्य नाभिः नाभिजन् । कक्ष्यां मृगभेदे

मृगनाभिजा स्त्री० मृगस्य नाभे जायते जन-ङ । कक्ष्यां ।

मृगनेत्रा स्त्री० मृगो मृगयिरो नक्षत्रं नेत्रमिव प्रकाशकं
यत्र रात्रिषु । गौरमार्गस्य किञ्चिदधिकतल्लवोर्विन्दित-
वर्धिमार्गशीर्षेऽप्यन्तर्दिशवीव रात्रिषु ।

मृगपति इ० इत० । मृगाणां पशूनां पतिः स्वामी । शिंघे
मृगेन्द्रादयोप्यत्र ।

मृगप्रिय न० इत० । पश्वेतल्लये ।

मृगवधाजीव इ० मृगवधेनाजीवति जीव-ल्युच् । व्याधे ।

मृगवन्धनी स्त्री० मृगोवन्धतेऽनया वन्ध कृद् ङीप् । मृग-
वन्धनार्थे जावे । करणस्य कर्तुं तद्विनवायां पतिनी ङीप् ।

मृगवन्धनीत्यप्यत्र ।

मृगभक्ष्या स्त्री० मृगैर्भक्ष्यते भक्ष-ल्युच् । जटामांस्याम् ।

मृगभद इ० मृगस्य भदो गर्भो यस्याः । कक्ष्यां ।

मृगभदवासा स्त्री० मृगभदस्येव वासः शीरभसस्याः । वक्षु-
री-
मक्षिकायाम् । [पशुवधफलके व्यापरे आधेटके ।

मृगया स्त्री० मृगं यात्यनया या पश्येत् क । (मीकार)

मृगयु इ० मृग-अन्त्येपे यु । नक्षत्रि मृगाद्यादीनां व्यापार-
भेदे, व्याधे च 'मृगयूस्मिन् मृगोऽप्यदक्षिणेर्भे'तिभट्टिः ।

मृगरसा इ० मृगो मृगमांसं तस्मै रसोऽस्याः । मृहदेनी-
नवायाम् । [राजते अच् । चन्द्रे ।

मृगराज इ० मृगाणां पशूनां राजा ठन् । शिंघे मृगेव

मृगराटिका स्त्री० मृगं रटति जीवत्येन रट-अच् गौ०
ङीप् स्तार्थे कन् । जीवन्त्याम् ।

मृगरिपु ५० इत० । विंहे मृगशत्रुपक्षयोऽप्यल ।
 मृगसत्त्व ५० मृगो लक्ष्ये यस्य । चन्द्रे मृगाद्वाद्वयोप्यल
 मृगवल्लभ न० इत० । ऊन्दरत्नम् ।
 मृगावाहन ५० मृगो वाहनं यस्य । वायो 'वायन्' इतिष्-
 पृथक् इति वायुधानम् ।
 मृगय्य न० मृगान् व्ययतेत्यल व्यय-ड । मृगयायाम् ।
 मृगयिरस् ०३० । मृगस्येव शिरोऽस्य । आश्रित्यवधिले पक्ष
 ने मृगस्ये मृगयिराप्यल स्त्री० टाप् । मृगशीर्षन्,
 मृगशीर्षे, यतावयत् ५० न० । [वृतायाम्
 मृगां स्त्री० मृगो मृगमांसतत्परस्योऽप्यल यस्य । सङ्घर्षी-
 मृगाक्षी स्त्री० मृगस्येवाक्षि उप्यल यस्याः पञ्च सप्त० ङीप् ।
 विश्रुतायां मृगस्येवमयनवत्यां स्त्रिया च ।
 मृगागृहजा स्त्री० मृगस्यागृहाकारात् नाभिसितमासपि-
 यङात् जायते जन-ङ । कर्त्तव्याम् ।
 मृगादन ५० मृगान् अक्षि अद-ल्यु । लुङ्प्रत्यये । मृगान्नक्षोप्यल
 मृगादनी स्त्री० मृग इवाद्याते अद-कर्त्तव्यि ल्युट् । सङ्घ-
 र्देश्वात्, इन्द्रवारण्याम्, (राक्षालभया), कर्कोटीभेदे च
 मृगाराति ० इत० । ऊङ्कुरे, मृगशयौ, विंहे च ।
 मृगरि ५० इत० । ऊङ्कुरे, विंहे, व्याघ्रे, रत्नयोभाहने च ।
 तत्त्वमेव हि तस्य नायः ।
 मृगाविष् ५० मृगं विध्यति विष क्रिप् पूर्व दोषः । व्याधे ।
 मृगित लि० मृगं ज्ञाते अन्वेषिते, दासिते च ।
 मृगेन्द्र ५० मृगः इन्द्र इव । विंहे ।
 मृगेन्द्रचटक ५० मृगेन्द्र इव हिंस्रचटकः पक्षी । श्लेष्मविधि
 मृगेन्द्राग्नी स्त्री० मृगेन्द्रेण विंहेषामगते मय्यते व्यय-कर्त्तव्यि
 यत् । वाचके । [वाङ्मयाम् (वादा राक्षालभया) ।
 मृगेर्ज्ज्वर स्त्री० मृगप्रिया इर्ज्ज्वरः कर्कोटी । त्रैतागामिन्द्र-
 मृगेष्ट ५० इत० । उग्रश्चे ।
 मृगेक्षया स्त्री० मृगस्य ईक्षयनिव उप्यलस्याः । मृगेर्ज्ज्वरी ।
 मृज शोधने भूषणे च वा पु० उभ० । पक्षे अदा० सक० षेट् ।
 मर्जयित्ते मर्दि कर्मोद्भूतत्वं अथमार्जत्-त अमा-
 र्ज्यो आभासीन् अमृजन् ।
 मृजा स्त्री० मृज-वद् । मर्जने । [अमर्ज्ज्वरी ।
 मृज तोषके क्पा० पु० च पर० सक० षेट् । मृज्ज्वरानि मृजति
 मृज ५० मृज-वद् । विंहे तत्पप्रत्ययाम् स्त्री० ङीप् आनुक् च
 यण्य विंहे व० प० सक० षेट् । मृजति अमर्ज्ज्वरी ।
 मृपाल न० मृष-काशम् । पद्मादेशोक्त्ये स्रजे, गोरक्षमूले च
 गीरा० ङीप् । मृषाकोत्येव विषयमो स्त्री० ।

मृपालिन् स्त्री० मृषालं विद्यतेत्यल अथ मृषालं पद्मं ततः
 समूचे तद्युक्तदेशे वा इति । पद्मसमूचे, पद्मयुक्तदेशे,
 तद्युक्तसतायाङ् ।
 मृत न० मृ-माने क्त । मरणे । तनुत्यङ्-स्रजनके यावितके
 वृत्तौ च । कर्त्तरि क्त । मरणाय वि० ।
 मृतक न० मृतेन मरणेन कायवि कै-क्त । मरणायौवे 'मृतके
 • मृतकेऽप्येति' मृतिः ।
 मृतकस्य लि० ईपदसमाप्ति मृत मृत+कस्य । मृतमाये ।
 मृतजीव ५० मृतः नष्टः सन् पुनर्जीवति जीव-वद् । तिष्ठकृत्वे
 मृतवत्त्वा स्त्री० मृतोवन्नो यस्याः । मृतापत्तायां-स्त्रियां स्त्री
 गत्याच्च 'मृतवत्त्वा च या नारीति' तन्मन् ।
 मृतसञ्जीवनी स्त्री० मृतान् संजीवयति सन्-जीव-णिच्-ल्यु,
 गौ० ङीप् । गोरक्षद्रुमायाप्तेष्वपि तन्मोक्षे विद्याभेदे च
 मृतस्नात लि० मृतं मरणं तस्मिन् स्नातः स्ना-क्त । मरण-
 विमितं ज्ञतज्ञाने ।
 मृतालक्ष न० मृतमालयति भूयसि अल विङ्-ल्युन् । आढ
 क्मात् । मृतं मृत्तिका वाक् । प्रतिष्ठा यस्य । मृताल-
 क्षण्य । कन् तल्लेव ।
 मृतफली स्त्री० मृतेष्वपि फलमस्याः । कुलीपथी । (उक्)
 मृत्तिका स्त्री० मृद+नित्कृ टाप् । मृदि (मृदि) वा
 चेतत्वेनाप्यल यस्य टाप् । आढक्याम् ।
 मृत्यु ५० मृ-ल्युक् । वयं, देहादिभ्यः प्रापयिष्ये-विजातोवाक्
 मरणयोगनामे वा मरणे च ।
 मृत्युनाशक ५० मृत्युं नाशयति नाश-ल्युन् । पांरदे तस्य
 हि रक्षावगतिर्यादिवा शोधयित्वा सेवने मृत्युनाशकत्वम्
 मृत्युनाशकत्वे लि० ।
 मृत्युपुण्य ५० मृत्यवे स्नात्तिमरणाय उप्यल यस्य । इक्षी ।
 मृत्तु पुण्येति हि तत्स्नात्तिमो नादः ।
 मृत्युफला स्त्री० मृत्यवे स्नात्तिमाय फलं यस्याः । कदल्यां
 फलमाहेति तस्याः नायः । [दाहादेवाहुरादेकद्वयः ।
 मृत्युवीज ५० मृत्युं दाह एव बीजं कारणमस्य । इमे तस्य
 मृत्युसूति स्त्री० मृत्यवे सूतिः प्रसरोऽस्याः । कर्कटकोविदि
 प्रसरादेव हि तस्याः नायः 'यदा कर्कटको गर्भमाशक्त
 मृत्यवे निजम्' इति उदायम् ।
 मृत्यु(जा) स्त्री० मृद+पञ्चकार्मे च छ, 'वा । प्रत्यक्षमृत्तिवा-
 याम् । अर्थकारण्य । आढक्याम् ।
 मृद घोरे क्पा० व० प० सक० षेट् । मृशति । अमर्ज्ज्वरी ।
 मृद(रा) स्त्री० मृदाते लुप्यते मृद-धन्-डिप् । मृत्तिकायाम्

(माटी) टाप् । मदाप्यत् ।

मदङ्ग उ० मद-अङ्गच् किञ् । बाधभेदे ।

मदङ्गफलिनो स्त्री० मदङ्गकारं फलमप्यस्य इति । भोग्य
नक्यम् । तत्फलं साम्यादप्यस्य अच् । मदङ्गाप्यत् ।

मदु लि० मद-उ । कोमले । स्त्रियां वा डीप् मदी मङ् ।

चिन्तादुराधामदगेवतोमल्लेषु च । [भूर्जवृक्षे]

मदुचर्मिन् उ० मदु कोमल चर्मं त्वचाप्यस्य मदीष्ठा इति ।

मदुच्छेद उ० आद्यतेऽनेन मदः तक् इव० । भूर्जवृक्षे ।

ममैतज्जीवुवले, कुन्दरवले श्रीवासवले च ।

मदुताल स्त्री० कर्म० । श्रीवासवले (तेरेत) ।

मदुत्वच्(व) उ० मदुः तक् त्वचा वा यस्य । भूर्जवृक्षे ।

मदुपत्त उ० मद्गुनि पत्ताप्यस्य । तले । कर्म० । कोमलपत्तं न०

इत० । तद्वति लि० । निष्ठीयाके स्त्री० गौरा० डीप् ।

मदुपर्वक उ० मद्गुनि पर्वाप्यस्य । तले । मद्गुपयिष्यते लि०

मदुपुष्प उ० मद्गुनि पुष्पाप्यस्य । शिरोमण्डले । इव० मद्गु-

कुमुदवति लि० । कर्म० । कोमलपुष्पे न० ।

मदुफल न० मद्गुनि फलाप्यस्य । विरहति (वदति) मद्गुनाति

मेघे च । इव० कोमलफलवति लि० । कर्म० । कोमलफले न०

मदुल न० मद-उलच् । जले । कोमलफले लि० ।

मदुलोमक उ० इव० । मयमे । कोमललोमपुञ्जे लि० ।

• कर्म० । कोमललोमि न० ।

मदुत्पल न० कर्म० । नीलोत्पले, नीलपद्मे च ।

मद्वीका स्त्री० मद्गु+स्त्रीर्पे रैकन् । प्राशागम् कपित्थाशांवाद्य

मध न० मध्यतेऽतः प्रजयते च । युद्धे । [द्वित् कनर्दिट् ।

मध आद्रीभावे भा० उभ० चङ०सेट् क्ता वेट् । मर्दति-ते अप

मय भर्तने, प्रणिधाने च तु० पर० षक्० क्यिट् । मर्दति

अधर्षात् मधर्षात् अमृदयत् । मय इत्येके ।

मय मध्यां तु० उभ० क्यिट् । मयति ते अमृदयत् त ।

मय मध्यां च० उभ० चङ०सेट् । मयति त मयमृदयत् त

मय मध्यां च० आ० उभ० चङ०सेट् । मयति ते अमृदयत् ।

मय मेघे भा० पर० चङ०सेट् । मयति अमृदयत् । क्ता वेट् ।

मय मध्यां तु० उभ० चङ०सेट् । मयति ते अमृदयत् ।

मय मध्यां भा० आ० चङ०सेट् । मयति अमृदयत् । [अमृदयति

मय मध्यां दिशः उभ० चङ०सेट् । मयति ते अमृदयत् ।

मया क्य० मय-डा । भिष्याद्यदावे ।

मयायक न० मया अमृदयकमृदयको यस्य । 'मृद्वलोम-

तनुनादः यममृद्वर्ध' इत्यादिवाक्ये ।

मयायक उ० मयायक इव मयरी यस्य । आत्यहले ।

मयायाद् उ० मया+वद् घञ् । भिष्यायाक्ये यथा तुदो
वह्निमानिष्यादिवाक्यम् ।

मपोल्य न० मया+वद्-क्यप् । भिष्याजपने ।

मष्ट न० मष्ट-क्त । मरिचे । छद्मे मोक्षिते च लि० ।

मृ वषे क्यु० वा० च० सक०सेट् । मृषाति यमारीत् ।

मे परोवर्त्ते भा० आ० चङ०क्य०थनिट् । मयते यमास्त ।

मेका(च)ल उ० मि-कलच् खलव् वा नेवम् । व्यद्विभेदे ।

मेक(च)लकान्यका स्त्री० इत० । नर्मदानयाम् । [नदाम् ।

मेक(ख)लाद्रिजा स्त्री० मेक(ख)लाद्रिजायते जन-ङ् । नर्मदा

मेखला स्त्री० मि-खलच् । स्त्री० कन्याभूषणे उपनयनकावे मङ्ग-

चारिधायं छटीवृत्ते, धङ्गादेर्मृशधारणाय उपर्यधोभागेन

बन्धे, यैलवितम्बे, नर्मदायां, दृष्टिपयसां, श्रीमङ्गलो-

परिखे स्मृतौ वेद्यमभेदे च ।

मेघ उ० मिघ-घञ् कृतम् । भूज्योतिः परमसत्त्ववर्षात

जन्मे जलधरे, सखे रावसमेदे रागभेदे च ।

मेघजीवन उ० मेघो जीवन् यस्य । चातकपविधि ।

मेघज्योतिष् न० इत० मेघजन्म ज्योतिः । वज्राम्नी ।

मेघनाद् उ० मेघस्य नादोऽस्य । वरुणे, रावस्य इत्ये इन्द्र-

जिवि । इत० । मेघनादे ।

मेघनादातुलासक उ० मेघस्य नादेनातुलस्यति अनु+लघ-

धुम् । मयूरे । णिनि । मेघनादातुलाधीत्यत्र । [छल्ले

मेघनामन् उ० मेघस्य नावेन नाम यस्य । मेघनाचक्रमृदयाद्ये

मेघपुष्पक ल० मेघस्य पुष्पमिव । जले ।

मेघयोनि स्त्री० इत० । पूरे ।

मेघवर्षा स्त्री० मेघस्य वर्षायाः । नीलोद्यमे ।

मेघवर्त्तन् न० इत० । आकाशे । मेघोपधादोप्यत् ।

मेघवह्नि उ० मेघजन्मो वह्निलक्षणेनाति । वज्राम्नी

एवं मेघानलादोप्यत् ।

मेघवाहन उ० मेघो वाहनमिव यस्य, मेघान् वाहनमिव

वाहयति वा वध-णिव-स्यु । इन्द्रे ।

मेघसार उ० मेघस्य कर्पूरस्य सारः । चीनकपूरे ।

मेघक्षान्तिद्वय उ० मेघक्षान्तिनादुद्भवति भू क्य० । विषयवृद्धे

मेघागम उ० मेघानागमने सत् । वराकावे वर्षसौ ।

मेघानन्दन उ० मेघेन तद्वह्निना नन्दति णिनि । मयरे ।

मेघान्त उ० मेघान्तमनो यस्य । मरुतावे मेघान्मादोप्यत् ।

मेघास्य न० मेघानाचस्योव वंशकठिनमात् । करवायाम्

मेघक न० वध-उनु उ० । अन्ववारे, ओतोऽग्नये च । मयूर-

चन्द्रके, मेघे, क्षामवर्षे च उ० । तद्वति लि० ।

तन्मूलरससेवनादि मेहनाय इति वेदाकप्रसिद्धिः ।
 मेहन न० मिहतेऽनेन मिह-करणे ल्युट् । मित्रे ।
 कर्मणि ल्युट् । मूले । भावे ल्युट् । मूलोत्तमौ ।
 मैत्र न० मित्रोदेवताय ल्यप् मैत्रं पायस्त्वदे पुनरल् ।
 'मित्रोत्तमं मैत्रं कर्म सभाचरेदिति' स्मृतिः मित्रो देवताऽल्य,
 मित्रत आगते, तस्येद वा ल्यप् । अतुरः भानवले न० ।
 तस्य हि मित्रो देवता । मित्रतः प्राप्ते, 'मैत्रवौहाहि-
 फद्धे'ति स्मृतिः । छट्त्वन्वन्विमि च लि० । चित्तएव
 स्थापं प्रसाद्य । मित्रे, ब्राह्मणे च ।
 मैत्रावृष्ण उ० मित्रय वृष्णय देवता हवे आनह मित्रान-
 वृषयोरपत्यम् अण् । अगच्छे । इम् । मैत्रावरुचिरयल ।
 कलभेदे हि तस्य तयो पुत्रं प्रसादप्रसिद्धम् ।
 मैत्री मः स्त्री० मित्रस्य भार्यः अण् स्त्रीत्वपणे ङीप् । वीहर्दे
 ण्यञ् । मैत्रमथल ।
 मैत्रेय उ० मित्राया अपत्यम् ङक् । सनिभेदे, सुहृदे च ।
 मैत्रिली स्त्री० मित्रियाया भवा अण् । सौतायाम् । मित्रिवा-
 वा राजा अण् । मित्रिवादेशाभिने उ० ।
 मैद्युन न० मिद्युनेन स्त्रीपुंसाभ्यां निङ्ङितम् अण् । अग्न्याधा-
 नादौ कर्मणि 'वा प्रयत्ना द्विजातीनां दारकर्मणि मैद्युने'
 इति स्मृतिः अग्न्याधाने हि सतीकस्यैवाधिकार इति तस्य
 तत्त्वात्तलम् । स्त्रीपुंससङ्गमक्ये प्रात्ययभेदं च ।
 मैनाक उ० मेनकाया भवः ङक् । पञ्चतभेदे ।
 मैरेय उ० निरायां देगभेदे शोचभिभेदे वा भवः ङक् । निरा
 देगजाते याचने, 'मैरेयं धातकोऽप्युदधागच्छवत्'मि
 त्तुक्ते पद्यभेदे न० ।
 मोक्ष भवे वा उ० उभ० पक्षे आ० पर० लृट्० सेट् । मोक्षयति
 ते मोक्षत फलमोक्षत त व्यभोक्षीन् । [भरणे च ।
 मोक्ष उ० मोक्ष-पञ्च । उक्ती मोचने 'मोचिमोक्षि मोच' इति
 मोक्ष लि० लृट्-व ल्यप् वा कृतम् । निरर्थके ङीने च । शारि-
 इने, पाटंगेले, विरहे च स्त्री० प्राचीरे उ० ।
 मोघपुष्पा स्त्री० मोघं पुष्पमार्जवं यस्याः । बन्ध्यायां क्षियाम्
 मोच न० लृट्-पञ्च । कदनीकले । मोघाग्रने उ० । कदर्या,
 मोघोदके, याम्ममिहले च स्त्री० टाप् । [वर्त लि०
 मोचक उ० लृट्-पञ्च । मोदे कदल्या, मोघाग्रने च । वैराग्य-
 मोचन न० लृट्-विच्-वा भावे ल्युट् । सक्तौ, मोचने, दग्धे,
 पात्रे च । ल्यप्ते रोगात् कनया करके ल्युट् । कष्टपायाम्
 मोचरस उ० इत० । पादविनिर्वासे अनामस्य ते पदाब्जे ।
 मोचाट उ० लृट्-विच्-कच् मोचाय रोगमोचनय लट्ति

लट्-लृट् । लृष्णीरुक्ते रम्भासि च ।
 मोटक न० लृट्-लृष् । आदे पिष्टदानार्थं सुम्नःपञ्चदये ।
 मोटा स्त्री० लृट्-लृष् । बलायाम् ।
 मोट्टायित न० 'कान्तरणवर्णादौ' हृदि तद्वाभवात्
 प्राक्त्वमभिलापस्य मोट्टायितमि'त्युक्ते, स्त्रीयामभिलापभेदे ।
 मोद उ० लृट्-पञ्च । हर्षे । [वर्षषड्वरजातिभेदे (मयरा)
 मोदक उ० मोदयति लृट्-विच्-लृष् । खाद्यभेदे (मोया)
 मोदमोदिनी स्त्री० मोदरव मोदयति लृट्-विच् । लृष्णाम्
 मोदयन्ती स्त्री० लृट्-विच्-लृट् ङीप् । वनमङ्गिकायाम्
 (काठमङ्गिका) ।
 मोदा स्त्री० मोदयति यनान् लृट्-विच्-लृष् । अजमोदायाम्,
 मोदाका स्त्री० मोद' अजमोदकोनाम्ना । अजमोदायाम्
 हर्षयुक्ते लि० ।
 मोदिनी स्त्री० मोदयति लृट्-विच्-विच् । अजमोदायाम्
 च'ल्लायाम्, यूषिकायां, कर्णार्थी, मदिरायाश्च ।
 मोरट न० लृट्-लृट् । इक्षुमूले, अङ्गोदङ्गुले, वस्त्रातीवित
 चरे च । मूर्च्छालुवायां स्त्री० । मोरमोरटायां उ० ।
 मोपक उ० लृष्णाति लृट्-लृष् । तत्परे चोदे ।
 मोपण न० लृट्-लृट् । मुष्टने, लेदने, बधे च ।
 मोह लृट् पञ्च । मूर्च्छायाम् अङ्गाने आनिवाधने, वेदान्तोक्ते
 अविद्याहन्तिभेदे, दुःखे, देशादिजातामिमाने च ।
 मोहन उ० मोहयति लृट्-विच्-लृष् । धुन्दूरे, कर्णस्य गर
 भेदे च । मोहकारके लि० । क्षियां ङीप् ।
 मोहराति स्त्री० बल्लोपे निजपरिमाणेन पञ्चायदन्ते गते
 प्रलयभेदे 'काष्ठराति मृत्पराति मौहाराति'तिचण्डो ।
 मौक्तिक न० लृट्तेव सार्वे ङक् । छत्तायाम् ।
 मौक्तिकप्रसवा स्त्री० मौक्तिकं प्रसूते प्रसू ल्यप् । मुक्तिमाले-
 छत्तास्फोटे युक्तौ च । [छत्रय ल्यप् । छत्रलये (ऊज्) स्त्री०
 मौक्तिकमुक्ति स्त्री० इत० । छत्तास्फोटे युक्तौ । मिच्छायाम्
 मौञ्जी स्त्री० छत्रलये च ल्यप् । कटिपूले विराहलभमुद्रस्तयां
 मौञ्जीपत्नी स्त्री० औञ्ज्याय पञ्चमध्याः । बन्धजायाम् ।
 मौञ्जीवन्धनं उ० मौञ्ज्य मेघवाया बन्धायाम् । उपनयन
 संस्तारे 'मौञ्जीवन्धः शुभः मौञ्ज्यैमे भोगगते रवार्चि'ति
 अष्टिः [वत् तद्वन्धने न० । 'हितोयं मौञ्जीवन्धनमिति' स्मृतिः
 मौञ्ज्य न० मुद्रया भावः अण् । मोक्षे, वास्ये च ।
 मौञ्ज्य उ० मुद्रया मुनेरपत्यं यज् । गौतकारके सनिभेदे
 मौञ्जीन न० मुद्रायां भवनं कर्म चण् । मुद्रभवनयोप्ये चेत्
 मौन न० मुनेर्भाजः । वाग्यमापरादिभ्यो 'उच्चारं भेदने च

प्रधाने दन्तधारे । खाने भोजनकाये च षट्छ मौनं
 समाचरेद्दि'ति श्रुति ।
 मौनिन् त्रि० मौनमन्त्रस्य इति । वाग्व्यापाररहिते । मुनी पु०
 मौनजिज्ञासु त्रि० सरजवादनं मित्तमस्य ठक् । श्रद्धावादनमेषे
 मौर्त्य न० पूर्वस्य भावः प्यत् । जायो, पूर्वतायाश्च ।
 मौर्वी स्त्री० मूर्त्वा उवा तत्तन्मुग निर्वन्ता यत् । धतुर्गुणे,
 अजगद्भावा ।
 मौल त्रि० मूल वेति मूलादागतो वाङ् । मूलादेरागवादि-
 मूलस्य, 'य परम्परया मौलाः समन्ताः स्थापितं विदुः'
 रिति श्रुति मूलादागते च ।
 मौलि पु० मौ० मूलस्यादूरभवा इज । वृद्धायां, किरोडे, वंयत
 केयेषु च । अयोक्ताये पु० । भूमी स्त्री० वा डीप् ।
 मौपल न० उपलखेदम् वक्ष्यमाण । उपलक्ष्यमानिषेते 'गङ्गायां
 मौपलं खानं मङ्गापातकमायन'मिति पुराणम् । उपल-
 क्षयितव्य इतो धन्य यत् । महाभारत नगते 'उपल-
 क्षकमायन'मिहादिप्रतिपादके षोडशे पर्वणि ।
 मौहृत् त्रि० छहृत् तमप्रतिपादकं यास्य वेत्यपीते वाङ् ।
 ज्योति याज्ञप्रो । ठक् । तलैव ।
 म्ना यथास्ये भा० पर० चक० सेट् । जयति येनमपीत । [य
 स्वस्य सयोजने सेजने च पु० उ० व० सेट् । स्वयति ते अथमथत्
 स्वस्य सयोजने च भा० पर० चक० सेट् । जयति अथमपीत
 स्वस्य न० जय श्रुत् । सयोजने, राशिकरणे, तेषु यत्प्रति च
 स्वस्य गतो भा० पर० चक० सेट् क्वा नेट् । अथति अथमथत्
 यथापीत अथमपीत । [अद् अद्
 अद् सोदे भा० पर० चक० सेट् वटा० । अदते अथदिट् । अदयति
 अदिमिम् पु० अदीर्गव्य षट् + टमिन् अदीर्ग । अद्वि ।
 अदिष्ट त्रि० अतिथयेन षट् इट् अदीर्ग । अतिथिदत्त
 वति । रयट् । अदीयमथ त्रि० । अदीयं डीप् । [वीत्
 अद् गतो भा० पर० चक० सेट् क्वा नेट् । अथति अथमथत् अथम-
 षट् नृच गतो धर्म अथमथत् । अथति अथमथत् अथमथत् ।
 अट(र) उवादे भा० पर० चक० सेट् । अट(र)ति अथमथत्, डीत्
 वति न तुल ।
 अत्त पु० अथमथत् धर्मम् । अथयति ते । अथमथत् ।
 अत्त त्रि० अत्त । वतिने अत्तमथत् ।
 अत्त स्त्री० अत्त । अत्तमथत् । [यत्
 अत्त न० अत्त त्रि० । अत्तमथत् । अत्तमथत्, अत्त
 अत्त गतो भा० पर० चक० सेट् क्वा नेट् । अथति । अथमथत्-
 अथमथत् ।

अनुच गतो अनुचत् धर्मम् । अनुचति अनुचत् अनुचत् ।
 अनुचत् अपमथत् वा० पु० उ० । अत्त भा० पर० चक० सेट् । अनुच-
 यति ते अनुचति अथमथत् अनुचत् न अनुचत् ।
 अनुचत् पु० अनुचत्-वत् । अपमथत् 'अनुचत् वा यदपमथ'
 इति श्रुति । कर्त्तरि अच् । आभरजातो, नोचजातो च
 पु० आभरते त्रि० ङिङ्गते न० ।
 अनुचकन्द पु० अनुचयित कन्द । उवादे ।
 अनुचत्वाति स्त्री० अनुचत्वाति जाति । गोमासादिभक्षके
 किरावादिजातिभेदे ।
 अनुचदेय पु० अनुचत्वाधारी देय । चातुर्वर्ण्याचाररहिते देये
 अनुचत्मोजन न० अनुचत् भुज्यते कर्मणि क्त्वा । वाचके
 यत्तभेदे ।
 अनुचमयुज न० इत० । अनुचदेय । [अत्तमथत्
 अनुचत्पुत्र न० अनुचत्वाधारी उत्तमथत् । तात्वे अनु-
 चत्किन्त न० अनुचत्-त्वा । अपमथत् अथमथत् ।
 अनुच(र) उवादे भा० पर० चक० सेट् । अनुच(र)ति अनुचत्, डी-
 (वी)त् । वति न तुल । [न तुल
 अनुच सेवने भा० पर० चक० सेट् । अनुचते अनुचति । अत्त
 अनुचति अनुचते भा० पर० चक० अन्तिट् । अत्तमथत् ।

य

य पु० य-ड । यायौ, ययि, योगे, गतौ च । यय-ड । धयम् ।
 या-कर्त्तरि ड । यावति त्रि० ।
 यत्तु न० यं धयन करोति ल-ङिङ्ग दत्त च । उवादे-रथि-
 भागस्ये नापिपिडे । उवादे-रथि-
 यत्तुत्तमिन् स्त्री० यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । अत्त । तै-
 यायिकायाम् (तथापि) ।
 यत्तुत्तमिन् पु० यत्तुत्तमिन् योगमथत् रीति । रीतिमथत्
 यत्तुत्तमिन् पु० यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन्
 यत्तु पु० यत्तुत्तमिन् यत्तु-कर्मणि भन् । देवयोगिभेदे, यदीयते कुरी-
 त् यत्तुत्तमिन् ।
 यत्तुत्तमिन् पु० यत्तुत्तमिन् कर्मणि । 'उत्तुत्तमिन् अत्तमथत्
 अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन्
 यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् ।
 यत्तुत्तमिन् पु० यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन्
 यत्तुत्तमिन् पु० यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन्
 यत्तुत्तमिन् पु० यत्तुत्तमिन् अत्तमथत् । यत्तुत्तमिन्

[illegible]

क्षेत्रावादिणि जने । स्त्रियां ङीप् ।

यथाक्रम अयम् । क्रमस्य आनुकूल्यं तस्मान्नतिक्रमो वा अय-
योः । क्रमादुच्ये, क्रमानतिक्रमे च ।

यथाजातं किं जातं समयद्विषयमनतिक्रम्य यथाजातं तद-
स्यास्ति अच् । मूर्खं, भोके च ।

यथातथ अयन्तानतिक्रम्य अनतिरन्तौ अययोः । याथायर्थं
बलवत्तनो यद्वपं भवितुमुचितं तथारूपभावे । यथायथ-
प्रत्यक्षार्थे । [व्यभिचारे सत्यस्यैव अर्थमाद्यच् । सत्ये ति-
यथार्थं अयम् । अर्थमनतिक्रम्य अययोः । सत्यतायाम् अर्थस्या-
यथार्थं अयम् । अर्थं योग्यतामनतिक्रम्य अययोः । यथायोग्ये
ततः अर्थं आद्यच् । सत्यभावे पदार्थे ति- ।

यथार्थवर्णं उ० यथार्थं यथायोग्यं वर्णयति वर्ण-अच् । चरे
यथायक्ति अयम् । यत्तेरातुल्यम् आनुकूल्येऽययोः । यत्ते-
रातुल्ये, यत्प्रसूतारे । [यास्मात्प्रसूतारे

यथाशास्त्रं अयम् । यास्मात्सातुल्यम् अनतिक्रमो वा अययोः ।
यथास्थितं अयम् । यथा येन रूपेण स्यात्तु योग्यं तथास्थितम् ।
योग्यतायाम् अययोः । सत्यतायाम् । अर्थं आद्यच् । सत्ये ति-
यथास्य अयम् । सत्यमतिक्रमोऽययोः । याथायर्थं । अर्थं
आद्यच् । यथार्थं ति- ।

यथेष्टित अयम् । ऐष्टितस्यानतिक्रमः अययोः । स्थावक्यो,
अर्थं आद्यच् । यथाभीष्टे ति- । यथेष्टमयम् । [उचिते ति-
यथोचितं अयम् । उचितस्यानतिक्रमः । भीक्ष्ये, अर्थं आद्यच् ।
यद् ति- । यत्-अदि हिङ् । (ये) एतेष्वे बुद्धिनिष्ठेपविषये अस्म-
ज्ज्ञाते सर्वज्ञानता । दृष्टादिभिर्धे अयम् ।

यदा अयम् । यद्+दाच् । यस्मिन् काले इत्यर्थः ।
यदि अयम् । यद्+यिच्+इन् । अत्रोप- । पञ्चानन्दे, यथायथायाच्
यद् उ० यदातिवपते- । क्लेशेभ्यः, यस्मात् अर्थं श्रीकृष्णावतारः
तस्य गोलापत्यम्पु ब्रह्मणु तस्य लुङ् । यदुपस्थे दशार्हे-
देवे च ॥ १०० ।

यदुनाय उ० यदुनां भावी रक्षकत्वात् । श्रीकृष्णे, यदुपस्था-
दयोग्यम् । [यद्व्याख्यासम्बन्ध-इति गीता
यद्वच्छा श्री- यद्+इच्छ-यत्+टाच् । स्वातन्त्र्ये, खेरतायाम्,
यदुवा अयम्-यदि च उच वा च इह । यद्यर्थं यथानुसारेण,
‘यदायस्तत्तद्व्याख्यास्यते’ पद्येति ति क्यतिः यदुवा उभयं
चिकीर्षेदिति च विन्यादितम् । [भर्तृहरिकारिका ।

यद्वा अयम्-यद् वा च इ० । पञ्चानन्दे ‘यद्वाभ्युदययोग्यते’ति
यन्तु उ० यम-तच् । धारणो, वृत्तिपामके च । संयमयुक्ते ति-
यन्त्र न० यन्त्रि-अच् । संयमने, तन्मोक्षे-देवाद्यभिधाने चमभेदे

पानभेदे, सुगमतया ज्योतिष्काद्यावेक्षणभावे पदार्थभेदे,
सूत्रपारादेशोक्तेष्वप्यदौ (तरनिन्) (भरन्) (कुन्) पदार्थं
यन्त्रकं न० यन्त्रमिव इवार्थं कन् (उन्) दारुभाषयन्त्रभेदे
यन्त्रष्टम्भं न० इतः । तैलिकयन्त्रालये (धानिवर)

यन्त्रगोल उ० यन्त्रमिव ज्योतिष्काज्जितगोलयन्त्रमिव गोलः
वर्तुलः । कक्षायभेदे (सटर) [षोडशायाम् स्त्री-टाप्
यन्त्रणं न० यन्त्रि-स्युट् । नियमने, रचने, बन्धने च । युच् ।
यन्त्रपेषणी स्त्री-यन्त्रेणैव पिष्टतेऽनया पिप-स्युट् । (याता)
मेषधयन्त्रे ।

यमं येनैव आ० पर० अक० अनिट् । यमति यथासीत् ।
यस उपरतौ आ० पर० अक० अनिट् क्तावेष्ट । यच्छति अयंशीत्
यन्ता । [यथोयमत् त अययामत् त

यस परिवेषणे जु० उ० अक० षेड् वा षटाः । यमयति यामयति
यम उ० यम-अच् । ‘अहिंसां सत्यवचनं ब्रह्मचर्यमनन्यता ।
अज्ञेयमिति पञ्चैते यथास्यामि ब्रह्मनिषे’त्युक्ते अहिंसादी,
इन्द्रियादीनां संयमने च । यमयति अच् । प्राणिमते
यथायुग्मकान्तुवारेण दृग्द्विधायने ईद्वरातुल्ये दृष्टि-
वत्त्वे देवभेदे तस्मान्निकृत्वात् काले च । एकगर्भजाय-
माने यमके ति- । आत्मत्वेन यमसन्निविष्टं मनौ, द्विप-
संख्यायां योगे च उ० ।

यमकं न० ‘सत्यं दृष्टमधीयाः स्वरूपज्ञानसंयतेः । क्रमेण
तेनैवावृत्तियमं विमिषयत’ इत्युक्ते यन्त्राद्वारभेदे ।
यमकोटि उ० स्त्री- भूगोलस्य चतुर्धर्मादान्नरिते मद्भूतः पूर्व-
स्थां स्त्रियायां देवनिर्मिताया पुण्यां ‘लक्षा दुमये यम-
कोटिरस्ताः प्राणि’ति विद्वान्निमित्तोपधिः ।

यमज्ज ति- हि० व० । यमः एकदा एकल गर्भे वृक्षचरः वम्
जायते जट्-ड । एकदा एकगर्भजातयोः ।

यमदूतिका स्त्री-यमस्य दूतौव इवार्थं कन् । तिलिङ्गेऽमे
यमदूतम् उ० यमस्य दूतः । यमद्वारस्य याम्बलिङ्गे तत्कुन्द-
कोट्टमयकोटाकोर्ध्वलोच्य हि भारतीयोऽनान्तस्य यम-
दूतसम् । [द्विगोत्रायां यान्तायां चर्यामिति ज्योतिषम
यमद्वितीया स्त्री-इतः । कार्तिशङ्कमद्वितीयायाम् ‘तथा यम
यमद्विज्ज उ० अनिभेदे ।

यमन न० यम-स्युट् । बन्धने, उपरमे च । यमयति स्यु । यमे उ०
यमप्रिय उ० इतः । यद्वये ।

यमराज उ० यमाना चतुर्दशानां राजा यमनिग्रामको राजा
वा टच् चमा० । प्रेतामा राजानि यमराजे । यमेपु
राजते राज-किल् । यमराज्यम् ।

यमल न० यमं योगं ज्ञाति ला-क । युग्मे, दन्दावनस्ते
 दक्षभेदे च ।
 यमलपत्र पु० यमलानि युग्मानि पत्राणि यस्य । अश्वत्थकटवे
 यमवाहन पु० यम वाहयति स्थानात् स्थानान्तरं नयति ।
 यक्ष-स्थेयं विष्-लु । यक्षिणे ।
 यमानो स्त्री० यच्छति अग्निमान्द्यमनया यम-करणे ल्युट्
 ट्ठ० यात्वम् । अजमोदायाम् । स्थायें कन् । तत्तैव ।
 यमुना स्त्री० यम उनन् । कालिन्या नद्यां, यमभनिन्वाम्
 स्वयंछतायाम् इमांयाञ्च ।
 यमुनास्नात् ३०६० । यमे । [तन्ने राजभेदे
 ययाति ३०० यस्य बायोरेव याति सर्वात् नतिरस्य । नङ्गपा-
 ययु ३० या-ङ्ग द्वित्व । अयमेधीयेऽङ्गे, अयमात्रे च ।
 यव ३० यु-वच् । सनामस्याते ऋषभाभ्यभेदे 'यवन्ते सर्व-
 शस्याना जायते पत्रयातनम् मोदमानाश्च विरिञ्चि यथा
 कपिशयाजिनः' इति शीवाद्या । स्थायें कन् । अत्रैव ।
 यवक्यं न० यवानां भवनं यौत् यत् कुक् च । यवभवने यौत्वे
 यवचार ३० यवजातः चार । यवजातचारभेदे उवण-
 भेदे (घोटा) च ।
 यवज ३० यवात् जायते जन-ङ । यवचारे, यवान्याञ्च ।
 यवतिक्ता स्त्री० यवाकारं तिक्तं फलं यस्या । राज्ञाया
 यद्विन्याञ्च ।
 यवर्न ३० यु-ल्यु । देवभेदे, तद्देवस्ये जने व० ३० । वेगे,
 अधिकवेगवयम्, गोभूमे गवैरुदये, त्रिरन्कजातो ययाति
 यमस्य तत्पुत्रस्य तथैकोऽयम् आतिभेदे च । वेगवति लि०
 यवनद्विष्ट ३० यवनैर्द्विष्टं द्विष-त्त । युष्मदी ।
 यवनप्रिय न० ३० । मरिचैः ।
 यवनाचार्य्य ३० ताजनादिज्ञोति शास्त्रकारके पण्डितभेदे
 यवनानी स्त्री० यवनानां विधिं ङीप् दानुक् च । यवनानां
 विधाम् ।
 यवनारि स्त्री० यवनस्मारि । श्रीकण्ठे । [भेदे
 यवनाल ३० यवनानाञ्चि नाला (भाडा) यस्य । (देधान्) धान्य
 यवनालज ३० यवनानां नालात् कायहान् (वाढा) जायते ।
 यवचारे । [कानात्] जवनिकायाम्
 यवनिका स्त्री० यवनस्यां यु-ल्युट् ङीप् कन् ष्वत् इत्तम् ।
 यवनी स्त्री० यु-ल्युट् ङीप् । यवनीनामकोवधौ यवनभा
 योऽङ्ग । 'यवनीउपपद्धानां विधिं रयु ।
 यवनेष्ट म० ३० । धीधकं । अरिषे अञ्जने चण्डने राज-
 पनायो निम्बे च ३० । यजूर्ध्वं स्त्री० टाप् ।

यवफल ३० यवाकारं फलमस्य । वगे ऊटजे च यस्य फल-
 भिन्दूयव उच्यते, जटाभास्याञ्च ।
 यवमध्यं न० यवाजिह्वं मध्यं यस्य । चान्द्रायणभेदे प्रथमदिनादा-
 पञ्चदशदिनमेकैकपाशरक्षा, गङ्गतरं च आपञ्चदश दिन
 क्रमेणैकैकपाशस्यान्या मासमध्ये व्रते तस्य मध्यं दिवसानां
 हि वङ्गलपाशवत्त्वेन यवमध्यतस्यत्वम् ।
 यवलास ३० यवेन लस्यते स्रव्याय कर्त्तरि षञ् । यवचारे ।
 यवभूक् ३० यवानां भूक् कारयत्वेनाक्यस्य अच् । यव-
 चारे यवभूकजादयोऽप्यत्र ।
 यवस न० यु अचच् । वशि, द्रव्ये च । [याज]
 यवागू स्त्री० युवते भिद्यते यु-चागू । पङ्गुयजजपके द्रवभेदे
 यवाग्रज ३० यवस्यापात् भूकात् जायते जन ङ । यव-
 चारे, यवान्याञ्च ।
 यवानो स्त्री० इहो वव ङीप् आहुक् च । (जीवाग्नि) पदार्थे
 यवापत्य न० यवस्यापत्यमिव तज्जातत्वात् । यवचारे ।
 यवास्तज न० यवजातान्हाज्जायते जन ङ । सौमीरवे ।
 यवास पु० यु-वाश्च । इरावभायाम्, खदिरभेदे च । छण्डादिनी
 लये स्त्री० टाप् । स्थायें कन् । तत्तैव ।
 यविष्ठ लि० अतिमु० वृथा युवन्+इच्छन् यवादेश्च अतितरुणे
 यवीयस् लि० अतियवेन वृथा युवन्+इच्छन् यवादेश्च 'अश्वमयं
 यवीयाश्' इति स्मृति । कनिष्ठे स्त्रियां ङीप् ।
 यवीत्य न० यवाङ्गुलिष्ठि उद्+स्था-क । शीवीरके ।
 यव्य न० यवनानां भवनं यौत् यत् । यवभवनयोम्ये यौत्वे । युत-
 चन्द्राकाशत्वं यत् । चान्द्रे मासे ३० । 'यव्यहर्षं चार-
 णादि सर्वान् नदीरजस्रसः' इति स्मृति ।
 यश पठञ्च ३० यय स्यापच पठञ्च । दक्षायाम् वाद्यभेदे ।
 यश श्रेय लि० यशस्य भेदोऽस्य । ऋते । कीर्त्तियवाद्योयत्वं
 यशस् न० यश अश्रुत् भातो' युञ् । श्रीर्थादिप्रभृते स्यात्स्वर-
 पञ्चाये पदार्थे ।
 यशस्या स्त्री० यशसे हिता यशस्+वत् । जीवन्त्याम् तद्विना-
 ओपधी च । यश लाधवे लि० । 'धम्य यशस्यमायुष्यमिति ।
 यशस्वत् लि० यशस्+वत्तु यस्य च । बभोविष्टे । विनि ।
 यशसीत्यप्यत्र स्त्रियां ङीप् । जीवन्त्याम् तत्त्वज्ञोति व भ्र
 यवतिक्तायां, वनकापांस्याञ्च ।
 यशोद् ३० यशो ददाति दा-क । पारदे । यशोदातरि लि०
 नन्दगोपपत्न्या स्त्री० । 'नन्दगोपपत्न्येजाया यशोदागर्भ-
 धनं' इति चण्डो ।
 यट् ३० यज-वच् । दागयोऽपि ।

यटि स्त्री० यज-क्तिन् नि० । ध्वजादिदण्डे, मुजाद्यवस्थने
दण्डे च क्तिच् । तनौ, हारवतायां, भाष्यां, मधूकायां
(वटिमधु) वा ङीप् । शस्त्रभेदे च ।

यटीक न० यथा कायति कै-क । यटीमधौ, लताभेदे ।

यटीपुण्ड्र पु० यटीव पुष्पाख्यस्य । जीवहठे ।

यटीमधु पु० यथा मधु ख्यस्य । (यटिमधु) स्नानाभ्यासे लताभेदे
यस्य यत्ने दिवापचोभ्यामरन्त्यकश्वेदः । यस्त्विति यस्ति संयस्त्विति
संयस्ति अतयस्त्विति अयस्त्वं अयासीत् अयसीत् ।

या गती अदाःपर० सफ० अचिद् । याति अयासेत् ।

याग पु० यज-यज् । मन्त्रकरणके वज्राद्याधिकरणे इति-
प्रत्येपह्ये यष्टे ।

याच याचने भा० उभ० द्विक० शेट् । याचति ते अयाचोत्
अयाचिष्ट । चकि न लुङ् । अय याचयुः । याचिषम् ।

याचक त्रि० याच-एङ् । याचनाकारके ।

याचन न० याच-ल्यट् । याचनायाम् । युच् । याचनारम्भ स्त्री०

याचनक त्रि० याच-ल्यु, सार्धे कन् । याचके ।

याचित न० याच-भावे क्त । याचनइतो याचनायाश्च ।

कर्मणि क्त । प्राप्तिं ते त्रि० । अङ्गीते (चाचोया द्रष्टु)

याचितक न० याचितेनाभिततम् कन् । याचना धनसंनितो
याचना स्त्री० याच-नङ् । प्राप्तयाम् ।

याजक पु० याजयति यज-चिच्-ल्युच् । धर्मादिस्वाभाव
मराधं यजकश्चैव प्रवृत्तिगदी ।

याज्ञवल्क्य पु० छिन्मभेदे ।

याज्ञसेनी स्त्री० यज्ञसेनस्य पुत्रदराजस्यामर्थे स्त्री० अत इत्
ङीप् । त्रीययां प्राण्डवभाष्यायाम् ।

याज्ञिक पु० यथायचित् । यज्ञः प्रयोजनमस्य वा ङक् । दर्भभेदे,
चदिरे, पनागे, अक्षये याजके प्रवृत्तिगदी, यजमाने च ।

याज्य न० इत्येतेषां यज-ल्यट् । यागस्थाने देवप्रतिपादाह
'याज्यं श्वेतवस्त्रा' इति श्रुतिव्याख्यायां दायभागे याज्य
यागस्थानं देवता वेत्तुम् याजनीये ति० । करणे यलृत् ।
अग्निदेणे स्त्री० ।

यातना स्त्री० पु० यत-युच् । तीक्ष्णवेदनायाम् ।

यातयाम त्रि० यातो गतो याम उचिन्नवमयो यलृ । धीर्
पठ्यति 'यातयामं गतरचमिति नीता । उचिष्टे,
परिभुक्ते च । [शतौ गम्ये त्रि०

यातव्य पु० यायतेऽथे या-वय् । कृपायां दुष्टार्थप्रभिमये
यातायात न० यातयायातश्च या-भावे क्त आ-या-भावे क्त
यमाहार इ० । गमनामनयोः ।

यातु पु० या-त । राखसे । गन्तरि त्रि० । [राखसहन्तरि त्रि०
यातुम् पु० यातुं राखं गम्येन इति हन-ङ्क् । पुगुडौ,
यातुधान पु० यात इति धीयतेऽभिधीयते भा-ल्लुट् । राखसे
यात स्त्री० या-ट्च् । देवरपव्याम् (या) यातरी । लृन् ।

गन्तरि त्रि० यातरी । [देगेदेगेनोत्तमभेदे रचयावादी च
यात्रा स्त्री० या-ङ् । जिगीषया रात्रां गमने, गमनभावे,
यात्रिक त्रि० यात्रायै हिवम् । उत्सवे, उपाये, गमनहिते-
नचवादी च ।

यायातव्य न० तया तद्रूपसौचित्यम् अय्यदी० तस्य भावः
अज् । यत्स्य यथा भवितुं युक्तं तस्य तयाभावे ।

यायार्थ्य न० ययार्थस्य भावः । सत्ये सत्यविकले ।

यादःपति पु० यादयां अजजन्तूनां पतिः । वरुणे, चण्ड्रे च
यादव पु० यदोर्गातापत्यस्यु । यदुर्वये क्षियां ङीप् ।

तत्प्रधाने श्रीकृष्णे पु० यदुर्गामिदम् अय्, गोमहिषादिवे
धने न० दुर्गायां स्त्री० ङीप् ।

यादस् न० या-यसन्तु इलृच् । अजजन्तूनाम् ।

यादसंनाय पु० इयं अलृक्कस्य० । वरुणे, चण्ड्रे च । यादयां-
यत्नादयोष्यत् ।

यादृष्ट(व/य) त्रि० यक्षेव दर्शनमस्य यदृ-ङ्ङ-लृट्, (ट) क्लिप्
वा । यक्षणे यथापि । टानानु क्षियां ङीप् ।

यादृष्टिक त्रि० यदृष्टया आगतः ङक् । यदृष्टया प्राप्ते ।

यान न० या-भावे लृट् । गमने, उपचिद्यज्ञोः राधा, भूवराणां
दिरक्षां कृता रिपोराख्यन्त्याय गमने वा । करणे ल्युट् ।
गमनहाधने रथादौ ।

यापन न० या-यिच्-ल्युट् । कावादी सेपणे, निरवने च ।

याप्य त्रि० या-यिच्-ल्युट् । निन्दे चधमे, सेपणीये नि-ये-
धमप्रतिपाद्ये उपचयनवीये रोगभेदे च ।

याप्ययान पु० याम्यं सेप्यं उचितं वा पदद्वयमात्रा इतरथा-
ह्लातायां यावम् (यथापावा) मित्रिकायाम् । [इति हा०

याम पु० यम-यम् । सवने मङ्गरे च 'यामायात संधापि नायात'
यामघोष पु० यामे घोषोऽस्य । ऊक्, (ट) । अटिधन्मभेदे स्त्री०

यामल न० यमल-छागण्ये । युगरे, तन्मयाक्षभेदे च ।

यामवती स्त्री० यामाः बहुवः वित्तसंस्काराः बन्धकाः
भुवि पठ्य चक्षुः । रात्रौ, हरिद्रायाश्च ।

यामाट पु० आयां याति लृच् पु० । आयातयन्त्यां ।

यामि स्त्री० यम-ङ् । ऊवक्ष्यामि भवितुं 'यामोयामि मे-
हामोति वतुः ।

यामिनि न० ऋतुनिगेऽथे वमराविधौ वमने स्थाने ।

यामित्वेधः ३० यामित्वे सप्तसप्ताने वेधः पापपहसंयोगः
 विवाहारी वज्रं पापात् सप्तसप्त गयीयाद्युक्ते योगभेदे ।
 यामिनी स्त्री० यामाः तिसंख्यातः सन्त्यस्य नाड्यस्य इति ।
 रात्रौ, इति द्वायाद्यम् ।
 यामिनीपति पुं० इति० । चन्द्रे, कर्पूरे च । रंजनीवादयोप्यत्र ।
 यामी स्त्री० यमस्येयम् यमो देवताया वा अण् । दक्षिणस्य
 दिशि यमसम्बन्धित्या यातनाया च । यामिन्ना ङीप् ।
 यामियद्यर्थे । [लृप्तत्वात् यासजलवत्स्यत्वम्
 यामुनेष्टक म० यमनायां भवं तद्विषयकम् । सीमन्ते तस्य हि
 याम्य उ० यामी दिक् विवाहोऽस्य यत् । अगस्त्ये, चन्द्रगह्वरे च
 यमोदेवतास्य । यमसम्बन्धित्वे हि० । दक्षिणदेशस्ये हि० ।
 यास्यायन न० यास्यायाम् अयनं सूर्यस्य गतिः । दक्षिणायने
 रवेः ऋगसंज्ञान्तितः पुरेषु षट्च मासिषु ।
 याम्योद्धूत पुं० याम्ये दक्षिणदेशे उद्धूतः । श्रीतावह्वरे ।
 यायजुष्यं पुं० यज-यङ्-कृक् । पुनः पुनर्वैगमीये ।
 यायावर उ० देयाद् भाग्यं याति ना-यङ्-परङ् । अजने-
 भीयाद्ने जरत्कारयती च । भद्रवक्त्रगमनमीये हि० ।
 याव उ० यु-अप् स्यात् अण् । अयच्छते । स्यात् कर्त्तुं । तत्र । याव
 इव कर्त्तुं (ऊनूतीकारः) मीहिभेदे ।
 यावत् हि० यत् परिमाणस्य मतम् । यस्परिमाणे । या-
 वति । चाकले, व्याघ्री, वीजायाश्च अयम् ।
 यावत्तावत् अयम् । यावत् तावत् इ० । वीजगणितप्रसिद्धे
 अयत्तमानानयनाय कलेः प्रथमे रात्रौ । [परिमाणपूरणे
 यावतिथि हि० यावता पूरणः यावत्-उट् इत्युक् च । यावत्
 यावन उ० यु-णिच्-लृप् । विष्ठाप्यगव्यद्वये ।
 यावनाक्त पुं० यवनायक स्यात् कण् । भान्यभेदे ।
 यावनाक्षराश्र उ० यावनाक्षर भद्रः । भद्रभेदे ।
 यावनाली स्त्री० यावनाक्षर विकारः अण् ङीप् । यावनाक्षर
 भवायां यक्षरायाम् ।
 यावन्मुक्त पुं० यवन्द्रव्यस्य विकारः अण् । यवघारे ।
 याटीक उ० यटिः पट्टरगमस्य ईकम् । यद्या योद्वि ।
 यास पुं० यव-कर्त्तरि संज्ञायां यञ् । ड्रावभायाम् ।
 यु मिथये अमिथये च अ-पर-सक-सेट् । यौति अयावीत् ।
 यु वक्षे क्त्वा० उ-सक-अनिट् । युनाति युनीते-अयोवीत् अयोप
 यु निन्दने जु-आम-सक-सेट् । यावयते अयौयवत् ।
 युक्त हि० युज-कृ । मिलिते । अयमस्ययोगे योगिनि पुं० ।
 लक्षिते, न्यायागतद्रव्यादी च न० ।
 उत्तरया स्त्री० युक्तो रथो यस्याः । रात्र्यायां (कादायावत्स्यौ)

युक्ति स्त्री० युज-क्तिन् । न्याये, व्यवहारे, अतुमाने तत्कावक-
 विज्ञानादौ, युक्तिर्यावत्पर्याप्तमित्युक्ते नाटकाद्विगेषे च
 युग नञ्जने आ-पर-सक-सेट् इति । युगति अयुक्तीत् ।
 युग न-युगि-अच् इ० नचोपः । युग्मे, द्वित्वसंख्यायिते, स-
 त्वादापरकस्त्रिंशे काचविगेषे तत्तमायं दृष्टमिधने ।
 लङ्गिनामौषधे, वृक्षवृत्तपारिमाणे च । रघुहृद-देरभभेदे
 पु० (जोयाव) । [काशखण्डभेदे
 युगकीलक उ० इति० । रयादाङ्गयुगधारणायं कोलकाकारे
 युगन्तर पुं० युगं रपस्य युगकां धरति इ-अच् । रपस्य युग-
 कागसन्तरे कुवरादेः काशभेदे, पञ्चतमे भेदे च ।
 युगपद् अथ० युगमिव एवमेव पद-किप् । एककाने इत्यर्थे ।
 युगपत्त पुं० युगमिव संज्ञितं पञ्चमस्य । कोविदारहवे स्यात् कर्त्तुं ।
 यज्ञे । शिंशपाह्वे स्त्री० टाप् अतइत्यम् ।
 युगपार्श्व ग पुं० युगपार्श्वं गच्छति गम-ड । अर्ध्यासां ता-
 द्वचपार्श्वे गच्छे इत्ये । [स्थिते च
 युगल न० युगं द्वित्वं विद्यतेऽस्यस्य लङ् । युग्मे, द्वित्वसंख्या-
 युगलाख्य पुं० युगलेन वररूपेण व्यञ्जनवर्णद्वेनाप्यायते
 आ-प्रा-त । अर्धरहवे । [तत्कावे च ।
 युगान्त उ० युगान् अन्त्यादीनामन्तस्त्रिपदवित्तः शालः । प्रत्ये,
 युग्म न० युज-यक् इ० जस्ययः । द्वित्वसंख्यायिते (जोहा)
 युग्मे । 'युगान्तिवृत्तभूतानि पञ्चमुन्मोहसुखयोः । बह्वेष
 दादौ युक्ता चतुर्दशाय पूर्णिमा' । प्रतिपदाममानाया
 त्रिव्योर्द्विषं महाफलमित्युक्तेतिथिविगेषयोगे वधारायिषु च
 युग्मपक्ष उ० युगानि पक्षायस्य । रक्तक. वृत्तह्वे । युग्मपक्षी
 दयोपल । संज्ञायाम् कर्त्तुं । शिंशपाह्वे स्त्री० टाप् अतइत्यम्
 युग्मफला स्त्री० युग्माणि फलानि यस्याः । इन्द्रचिर्या,
 इविडावौ च । [युगवाक्केऽन्त्यादी त्रि० ।
 युग्य न० युगनईति यत् । बाह्वे वाने । युगं गृह्णति यत् ।
 युक्त्वा प्रसादे आ-पर-सक-सेट् । युक्कति अयुक्कीत् ।
 युज संभवे युतौ च वा कु० उभ० यद्ये आ० पर० सक० सेट् ।
 योजयति ते योजयि अययुजन् न अयोजोत् ।
 युज युतौ इ० उभ-सक-अनिट् । युनक्ति युङ्क्ते उट्पुट्कते मनुजं
 नियुनक्ति । अयुजन् अयोवीत् अयुजत् ।
 युज योगे सभाषौ दिवा-अक-अनिट् । युज्यते अयुजत् ।
 युज निन्दायां जु-आ-सक-सेट् । योजयते अययुजत् ।
 युज् इ० दि० युज-किप् । सभाभिपति । युक् युजौ । इ० युज-
 किप् । संयोगवति हि० । युङ् युङ्गो युञ्जः ।
 युञ्जान पुं० युज-यानच् । योगनिगेषवति भावनासङ्कारेण

सर्वपदार्थानां प्रातरि, रक्षारथौ, विप्रे च ।
 युत दीप्तौ भा० आ० अक्ष० सेट् । योतते । अयोतिष्ठ ।
 युत लि० यु-क्त । संयुक्ते, भित्ति, चभित्ति च ।
 युतक न० यु-क्त युत क वा ततः स्त्राभे कन् । संशये, युगे,
 स्त्रीरचनाश्रये, चरणश्रये, यौतके धने, मैत्रीकरणे, सन्धये,
 अर्थांसे च । अयुक्ते लि० ।
 युतवेधे पु० शिवाहादी वक्ष्ये चन्द्रेण सप्त मासपक्षयोगे ।
 युद्ध न० युध-क्त । मत्स्यदिशेषेष्वप्यपारे, शोधने, तदापारे
 चंदायि, ज्योतिषोक्ते पक्षाया गतिभेदज्ञते, योधनश्रये
 परस्परनिचनश्रिये च ।
 युध युद्धे दिवा० आ० अक्ष० चणिट् । युध्यते । अयुद्ध ।
 युध्(भा) स्त्री० युध-धन्व० क्तिप् वा टाप् । युद्धे ।
 युधान पु० युध-कानच् । क्षतिवे । [मत्स्यम् । पाण्डुराश्रये ।
 युधिष्ठिर पु० युधि युद्धे स्थिर गमियुद्धिस्थिर स्थिर इति
 सुप विभोक्ते दिवा० पर० अक्ष० सेट् । युयति अयुधम् अयोधौ
 सुयुधान पु० युध-कानच् हितम् । इन्द्रे, सामन्तिकानि यद्वे
 क्षतियभेदे, क्षतियमाले च । [त्वा युधजरीतलक्ष्यम् ।
 सुवखलति स्त्री० सुवत्तेव चक्षति । [त्वा] रोगवत्याम् सुव-
 सुवति(ति) स्त्री० सुवन्तति क्त्वा वा । यो० नृत्वा क्षियाम् ।
 सुवन् कीप् । सुवीक्ष्यम् ।
 सुवतीटा स्त्री० सुवतीनामिहा । सर्वव्यवसायम् ।
 सुयम् लि० यु-कनिम् । श्रुते निवर्तयवति । 'यामोदमाश्रये-
 हातलक्षरक्षत उच्यते' इत्युक्तवयस्ते तद्वे च ।
 सुवनाम्ब पु० चर्यसंश्ले, मायाश्रमिषि चरभेदे ।
 सुवराज पु० युवैव राजा टप् सभा० । राजयोग्यविवर्तकार्य-
 करे राजपुत्रे ।
 सुप भजने स्त्री० पर० अक्ष० सेट् । योषति अयोधौ ।
 सुप्राट् लि० सुप मदिहा । संश्लेषकेतने भव्यश्रद्धांसे वक्ष्ये योक्तावे
 हर्षमाश्रया, लिपु विज्ञेयु सप्तक्षया च ।
 सुक् पु० स्त्री० सु-क्षिप् कन् । मकुषे, (उक्कुषे) क्षोले टाप् ।
 सूति स्त्री० सु-क्तिन् लि० दीर्घ । निचोक्तये ।
 सूय न० सु-हृष्ट पु० दीर्घ । राजातोयसप्तदावे ।
 सूयनाय पु० इत० । बन्धनजादीनां प्रधाने । दूषादयोक्त्यम् ।
 सूयिका स्त्री० सु-यक् पु० दीर्घ स्त्राभे कन् अय रक्षम्
 टाप् । अयानके, रातामने, मूषाह (सुरसुच) ।
 सूयी स्त्री० सु-यक् पु० दीर्घे श्री० कोटि । (सुहृत्कुल) उष्मप्रधाने वक्षे
 सूय पु० न० सु-यक् पु० दीर्घ । यस्मिन्सुययन्त्रकाश्रभेदे, दान-
 श्रमाश्रित्यर्थे सभ्ये च । अदशभे ५० ।

यूपकटक पु० इव० । यत्तस्मान्निर्गच्छककाष्ठस्य पिर स्वे वल-
 याकारे कावमये पदार्थे । [यूपद्रुमादयोक्त्यम्
 यूपद्रु पु० यूपाय द्रु प्रकृतिविकृतिभावात् ४०० । अदिरद्वये
 यूप बधे भा० पर० अक्ष० सेट् । यूपति अययीत् ।
 यूप पु० न० पूष क प्रथमस्य य । सहादिकापे । ब्रह्मदास्त्वये पु० ।
 येप यत्ने भा० आ० अक्ष० सेट् । येपते अयेपिष्ट । चङि न च्चुम्
 योक्त्य च० युज्यतेऽनेन युज-इत् । ईमादयहादी युगबन्धनाभे
 दाभनि (योत) ।
 योग पु० युज-भारादी ङस् । सयोगे, भेलने, उपाये, वर्मादि-
 भारणे, आये 'योगविषयविनिर्दिष्ट' इति पात्रज्ञोक्ते
 सर्वविषयेभ्योऽन करणहर्षेर्निर्दिष्टे, 'सयोगं योगनिष्ठाङ्ग-
 जीवात्मपरमात्मनो' रित्युक्ते जीवात्मपरमात्मनोरैक्ये, युक्ती,
 लये, अलभ्यायैवाभिलिङ्गाम्, ईहसौख्ये मन्दादीनां
 प्रयोगे, सहायसम्यक्साधनवार्थसम्यक्, 'योगवत् सभाष्येति
 श्रीमार्कण्डे । 'योगं त्रयप्रयोगं भित्युक्ते यथास्थितवस्तुनो
 अन्यथाकृपमतिपादने, यथा सहारवन्धेजोरपि कर्मचो
 रसम्बन्धोऽप्येकतत्त्वम् । ज्योतिषोक्तेषु रविचन्द्रयोगाधीनेषु
 विष्णुभादिषु, सप्तविमयो पदार्थेषु विधिवारणकलाणाम्
 अत्यन्तरा यतयानां योगविमेषे, अष्टतयोग' अर्थादय-
 योग इत्यादि उपायौ च योगाभ्यसनविश्रीतमिति कृति ।
 योगस्येन न० योगस्य योगस्य सभाहार० इ०० अथध्यवसायि-
 न्नाश्रित्ये सभारिचक्षणे 'योगस्येन वक्ष्याम्यहं' इति पु० ।
 योगज न० योगात् जायते जन-ङ । अयुद्धाश्रये । योगजात
 माले निम आयायुक्ते प्रयसादिवापने अयोक्किकवद्विष-
 यभेदे पु० । [दानप्रतिपक्ष' इति कृत्युक्ते सोपाधिक दाने
 योगदान न० योगेन लक्षणेन उपाधिना वा दानम् । 'योग-
 योगनिद्रा स्त्री० योगद्वया निद्रा । प्रथम परमेश्वरस्य
 सर्वज्ञोत्तराकारकया योगद्वये व्यापारे 'योगनिद्रासुवेमु' इति
 चयुक्ते यदधिगत्यां दुर्गमाश्र ।
 योगपट्ट न० योगाभ्यासाय पट्टम् । योगिभाष्ये पट्टभूषणे ।
 योगपीठ पु० न० योगयोग्य पीठमायनम् । दशादीनामायनभेदे
 योगमाया स्त्री० योगएव माया । भगवतो जगत्सर्जना-
 कांक्षायुक्ते, 'योगमायासप्तविध' इति भाषयतम् । तद-
 विज्ञायां दुर्गमाश्र । [अथ स्त्री०
 योगरट् पु० योगेन रटोक्त्यम् । (वारह्मि जन्मरतेने योगरट्-
 योगरट् पु० योगोऽयवद्विज्ञा कृति ५५६ २५६ २५६
 स्त्री० अथ । अथवयमस्या सहायद्वया च अथवेधे
 पट्टमप्यपारी अथ वि उभयद्वया पट्टमप्यपारी अथ-

यवार्थविधिद्वयप्रत्ययविधिद्वय बोधः । समवर्धनोपनाम्न
पदजाते-कुसुदादौ, स्वरजाते-पद्ये च न तत्प्रत्यययोगप्रसङ्ग
योगवाचिन् पुंयोगेन वङ्गित वङ्ग-णिनि । भारदे, भारभेदे च
योगाचार ५० योगेनावरति आ+चर-चञ् । बोधभेदे तस्मा-
त्ताचारविवरणं वङ्गद्विधाने ।

योगाधमन न० योगेन क्लेनोपाधिना प्राधनम् । उपाधिके
व्यवहारे च नम्यकदाने । 'योगाधमनविश्रुति'मिति श्रुतिः
योगाखट्ट ५० योगमाखट्ट आ+खट्ट-क्त । 'यदा त नेंद्रिया-
धेनु न कर्मस्वतन्त्रजते । सर्वसंस्कारस्यमाधो योगाखट्ट-
सदोच्यते' इत्युक्ते योगभेदे 'योगाखट्टस्य तस्यैव शम का-
रणमुच्यते' इति गीता । [आचनभेदे

योगासन न० योगार्थासनम् । योगशास्त्रोक्ते स्वस्तिपादौ
योगिन् त्रि० युज-विभुष्य । 'आत्मोपस्थेन सर्वान् शम प्रयच्छति
योश्चर्तुन । शब्दं वा यदि वा उ च स योगी परमो मत'
इत्यादिगीतायुक्तयोगयुक्ते संयोगवति च त्रि० स्त्रिय
कीप् । वा च तत्त, दुर्गाया तत्त्व्याङ्गभेदेण नारायण्यादिपु-
त्रपुत्रपिप्रकारेषु, प्रतिपन्नवर्गो इत्युक्ते पूर्व्यादिदिग्भेदाद्
तिथिभेदेण च । [दुर्गाया स्त्री० कीप् ।

योगीश्वर ५० इत० । आङ्गवल्कलपत्नी योगिनां श्रेष्ठे च ।
योगेश्वर ५० इत० । योऽक्षणे, 'योगेश्वर । ततो मे त्व दर्थ-
मात्मन मिति गीता । दुर्गाया मन्मदाक्षकोशा च स्त्री० कीप्
योगेश्वर न० योगाय योजनार्थमिष्टम् । वीरके ।

योग्य त्रि० योगमर्हति यत् युज-य्यत् वा । योगार्हे, उचिते,
निपुणे, यत्ने च । युध्यमधमे ५० । अद्विगामौषधे न०

योग्यता स्त्री० योग्यस्य भावः तत् । शमर्थे, यादवोपसाधने
'पदाद्यै तत्त तद्वता योग्यता प्रतिकीर्तिते'त्युक्ते तत्पदार्थे
तत्पदार्थवशात्कृते, प्रत्यक्षरान्ते वाधाभावरूपे कार्ये च ।

योग्या स्त्री० योगमर्हति यत् युज-कृतम् एवम् वा । अर्थावे
शास्त्राभ्यासे, कृत्यक्षियया ।

योग्यानुपसखि स्त्री० योग्यस्य प्रत्यक्षादिना प्रत्यक्षमुपसर्गशा-
पञ्चिरेधानम् । न्यायायुक्ते अभाववाच्यके साधनभेदे ।
तथापि यटाटिक्ते तत्त यटाभावनानुपसख्यते तस्य प्रथि
योगिनो यटाटि सन्नेपि तत्प्रत्यक्षकारणवशात्प्रत्यक्षेण
तत्प्रत्यक्षसाभावान् किन्तु यटासाभावो व्यङ्ग्ये मिश्रावाद्य
भावस्य तत्र प्रत्यक्षता तत्प्रतिबोधिप्रसादेर्द्वययोग्यतात्
योजन न० युज-भावनो व्युट् । योगेन । पिबु-व्युट् ।
योग्यकरणे । यत्पुं कोषेण । 'प्रत्यक्षमगमदहता योजने'
इति योजनावती ।

योजनगम्या स्त्री० योजनं व्याप्य गम्यो दक्षाः । कस्तूर्याम्,
सोवाया, व्यासवावटि-सत्यवत्याम् । स्वार्थे कन् अत
इत्त्वम् । तत्रैव । [त्वात् । मञ्जिषायाम्

योजनपर्णी स्त्री० योजनं व्याप्य पर्णान्यस्याः विस्तीर्षण्य-
योजनवल्ली स्त्री० योजनं व्याप्य वल्लीव । मञ्जिषायाम् ।
स्वार्थे कन् अत इत्त्वम् । तत्रैव ।

योजन न० यु-ङ्गन् । योज्ते (योज) ।

योज् ५० युष-वच् । युज्कर्त्तरि ।

योध ५० युष-वच् । युज्कारके । भावे वच् । युजे ।

योधन न० युष-भावे व्युट् । युजे । कारणे व्युट् । व्यक्षाद्या-
युधे । कर्त्तरि व्यु । युज्कर्त्तरि ५० ।

योधसंराव ५० योधाया युद्धाय संरावः आह्वानम् । ओभा-
ना युद्धाय परस्परहान्ये । [मस्यभेदे ।

योनस्त ५० यवस्य नव इव वायुऽऽस्य पुंत्वम् । (देधान)

योनि ५० स्त्री० यु-नि । मण्यादीनामस्य स्यात्वे-आकर्, का-
रणे, जले, स्त्रीयामवाधारव्यभिक्ते, तद्देवताके पूर्वफलानी-
नयने च । स्त्रीत्वे वा कीप् । [युजेऽणजे च देहे ।

योनिज न० योनिगम्यात् जायते जन्म-ज । देहभेदे जटा-
योनिमुद्रा स्त्री० योन्वाकारा मुद्रा । तन्मौले देवताविशेष-
पूर्वाद्दे प्रदर्शनीये अङ्गुलीष्विष्येतिविशेषे लक्षणान्त वङ्गद्विभ-

योपा स्त्री० युष-वच् टाप् । स्त्रियाम् न्य-याम् ।

योपित स्त्री० युष-इति । नायाम् वृत्तान्वाटाए । योपिवायव

योपित्प्रिया स्त्री० इत० । इतिप्रियायाम् ।

यौक्तिक त्रि० युक्तिवत् जायत ठक् । युक्तिविज्ञे, योन्वे च ।
युक्तौ अधिकृतः ठक् । नम्यवचिने ५० ।

यौगिक त्रि० योगात् प्रकृतिप्रत्ययार्थसम्भवात् व्यभिगत ठक् ।
प्रकृतिप्रत्ययसम्भवाच्चक्रे यन्वेवया पाचकादिशब्दं पात-
कर्त्तृवाचक । योगे योग्य ठक् । योग्योऽप्ये । [न वृत्तः

यौट संवत्से आ+पर-शक् । वेट् । यौटिति ययौटीत् । पटि
यौट यौटवत् सर्वम् । यौटिति ययौटीत् । [वर्धे धने

यौतक न० युवकावे विवाहकावेऽभिगतम् कण् । विवाहकावे

यौतव न० यु दत्तस्य भावः व्यच् । परिभाषे । [धने ।

यौतुक न० यौट्यौगकालस्तत् सर्वम् कण् । विवाहकावे सर्वम्

यौधेय ५० योध एव ठक् । योद्वि । व । योधेयोऽयम् ।

यौन त्रि० योनित योनिवन्मन्वात् जायतम् व्यच् । पात्रे,
योनेरवसण् । वैवाहिकवन्मन्वे ५० ।

यौवत न० युवतानां समुहः व्यच् । युधविसृदाये ।

यौवन न० युनो भावः व्यच् । तावत्ये अवस्थामभेदे । 'आ यो-

उपाद् भवेत्तत् सारणस्त उच्यते । इहः स्यात् यन्ते-
रुर्ध्वं भिद्युक्तेऽवसाभेदे ।

यौवनकण्ठक उ० यौवनस्य कण्ठक इव पिष्टम् । (यस्य
कोड़ा) प्रथमेदे ।

यौवनदग्गा स्त्री० कर्म० । तारुण्ये व्यवसाभेदे ।

यौवनलक्षणा न० इत्त० । खने, सावये च ।

यौष्माक वि० युष्माकमिदम् युष्मद् कथं युष्माकादेनः । युष्मद्
शब्दविनि । यञ् । यौष्माकीनोप्यस्य लि० ।

र

र उ० रा-ड । रङ्गो, उच्ये, कामानये च ।

रङ्गस् न० रङ्गि यष्टुम् । वेगे ।

[क्त उ

रक्तं सादे प्राप्नो च उ० उ० चक० वेद । राकयति-ते अरीर-

रक्तं न० रन्तुल-करये क्त । कुड्मि, तार्धं, विन्दूरे, विडुडे च ।

यरीरस्ये रवपाकजन्मे मासहेतौ हभिरास्ये भादमेदे

च । भावे क्त । राते । कुड्मि, विज्जवे रोहितवर्णे च उ०

तद्वति लि० । कर्त्तृ-क्त । यतरत्ने कोड़ास्ते च लि० ।

कर्मि-क्त । भीष्मादिभिरुक्ते लि० । करणे क्त । भञ्जि-

शया, लाक्षायां, पुद्गायाञ्च स्त्री० टो ।

रक्तं उ० रक्तं हविरेविव कायति कै-क, रवार्धे क्तु वा ।

अश्वान्तये, हस्तुहये, रक्तवोभग्नये, रक्तारये च । हविरे

रक्तस्ये च न० । अदरागिणि विभोदिनि च लि० ।

रक्तकन्द' उ० रक्तार्थः कन्तोऽस्य । विभुमे प्रवाधे ।

रक्तकमल न० रक्तं कमलविष । रक्तवर्णोमये । उ० । रक्त-

कमलकमलम् न० ।

रक्तकरवीर उ० कर्म० । रक्तवर्णोप्यकरवीररुधे ।

रक्तकाञ्चन उ० कर्म० । रक्तवर्णोप्यकाञ्चनरुधे ।

रक्तकाण्डा स्त्री० रक्त काण्डोऽस्या । रक्तशून्यतायाम् ।

रक्तकुसुद न० कर्म० । रक्तवर्णोप्यकुसुदरुधे । कर्म० । रक्तके-

रवरक्तकोकनदे कथ्यते न० ।

रक्तकुसुम उ० रक्तानि उद्यमायस्य । पारिभट्टे (पाण्डुमाहात)

रक्तकेशर उ० रक्ता केशरा कस्य । पारिभट्टे, उद्यमायस्ये च ।

रक्तगुदिर उ० शरीरो रक्तवर्णं चदिर । रक्तवर्णशरीरे

चदिरुच्ये ।

रक्तगन्धक न० रक्तेन गन्धकविष । गोदे (गन्धक)

रक्तम् उ० रक्तं इति इत-रुधे । रोहितवर्णस्ये । इत्थार्थं स्त्री०

रक्तचन्दन न० कर्म० । रक्तवर्णस्यो चन्दनरुधे ।

रक्तचितक न० कर्म० । (तावन्ता) सुप्रमेदे ।

रक्तपूर्ण न० कर्म० । विन्दूरे ।

रक्तकिण्टो स्त्री० कर्म० । (नालभाटि) उपप्रधानकवर्णभेदे ।

रक्ततुण्ड उ० रक्तं तुण्डमस्य । तुण्डविधि ।

रक्तदग्गा स्त्री० रक्तं दग्धं यस्याः । गोमूत्रिकायाम् ।

रक्तविरट्(वा) स्त्री० कर्म० । (नालतेयोडि) वचभेदे ।

रक्तदन्तिका स्त्री० रक्ता दन्ता यस्याः डोप् संघायां क्तु

यत रक्षम् । दाहिकस्ये उर्गायक्तिभेदे 'भक्षयस्याव

तानुपानु वैपश्चित्तानु भक्षायतानु । रक्ता दन्ता भविष्य-

न्वीक्ष्यकस्य ततो मां देवताः सर्वे मर्त्यलोके च मानवाः ।

सुवन्तो व्याहृदियन्ति चतस्रं रक्तदन्तिका'मिति षण्ठी ।

रक्तदला स्त्री० रक्तानी दलान्मस्याः । नाविकायाम् (नावते)

रक्तदृश् उ० रक्ता दृक् नेत्रमस्य । कपोते । रक्तनेत्रादयोऽप्यत्र

रक्तधातु उ० कर्म० । गैरिजे, तज्जे च । देहस्ये हविरेरुधे

रवशातजाते माषपादहेतौ भादमेदे च ।

रक्तनाल उ० रक्तोन्मवीऽस्य । जीवपाथे ।

रक्तप उ० रक्तं पिवति पा-क । रावधे । रक्तपानकर्त्तृ-

लि० । जखौकायां, डाकियाञ्च स्त्री० ।

रक्तपक्षिका स्त्री० रक्तानि उपपञ्चाप्यस्याः क्त्वा यत

रक्षम् । रक्तउप्यजवायाम्, राक्षायाम् ।

रक्तपल्लव उ० (य०) । अयोवधे ।

रक्तपाकी स्त्री० रक्तः पाकः कर्त्तुं यस्याः स्त्रीम् । इक्ष्वायाम् ।

रक्तपादे उ० इत्त० । तुकवर्धिवि । उज्ज्वालो कर्तायां, ईशवद्याञ्च

स्त्री० स्त्रीम् । [क्रायाम् । (बी०) ।

रक्तपायिनी स्त्री० रक्तं पादं योक्तमस्याः पां+यिनि । जखौ-

रक्तपाद उ० य० कर्म० । विडुडे ।

रक्तपिष्ट न० रक्ताय डुक् पिष्टम् यस्यात् । रोगभेदे 'रक्त-

पिष्टान् भवेत् काम' इति चेटाडम् ।

रक्तपुष्प उ० रक्तं पुष्पमस्य । बरनोदे, रौहितवर्णस्ये, रक्तका-

ञ्चनरुधे, रौहितवर्णस्ये, रक्तवर्णस्ये, वन्धुवर्णस्ये, पुद्गावर्णस्ये च

एवार्थं क्तु । यवाये । कर्म० । रक्तवर्णोप्युमे न० । पर्यदे,

याव्यवर्णस्ये, जवावर्णस्ये च स्त्री० टाप् ।

रक्तपुष्पिका स्त्री० रक्तानि पुष्पाणि यस्याः स्त्रीम् यत रक्षम् ।

उज्ज्वामुजवायाम्, रक्तशून्यतायाम्, भूषिपादधी च ।

रक्तपुष्पी स्त्री० रक्तानि पुष्पाण्यस्याः स्त्रीम् । पाटविहसे

(पाटव) जरायाम्, पारवर्णकोऽवतीनाम्, मानदधयाम्

कवरीवर्णस्ये च । [व्या०] ।

रक्तमूर्क न० रक्तं हविरे पूरयति देवताम् पूर-युम् ।

रक्तमधन उ० रक्तवर्णः मधः इत्यवस्य । बरनोदे रक्ता

स्थाने च ।

[टाप् (तेलाकुचा) ।

रत्नफलं पु० रत्नानि फलान्यस्य । वटवृक्षे । विश्विकाया स्त्री० ।

रत्नवानुक न० कर्म० । शिन्दूरे रत्नवानुकाथान् स्त्री० ।

रत्नमञ्जर पु० रत्नवर्णा मञ्जरी अक्षय्यस्य चत् । निबुलवृक्षे ।

रत्नमूला स्त्री० इत० । रत्नानुलतायाम् ।

रत्नमेह पु० कर्म० । रोगभेदे ।

रत्नमोक्षण न० इत० । हथिरस्त्राण्ये । [कन् वक्ष्ये ।

रत्नयष्टि स्त्री० रत्नवर्णा यष्टिरस्या । मञ्जिष्ठायाम् । सार्धे

रत्नरेणु पु० रत्ना रेणुवदस्य । पञ्चायकविद्यायाम् ।

रत्नलघुन न० कर्म० । (नालरघुन) मूलभेदे ।

रत्नाना स्त्री० रत्नं हथिरं वेदलेनाक्षयसा चत् तत् सति वेव
नात् सान्ध वर । काकतण्ड्याम् ।

रत्नवटी स्त्री० रत्नवर्णा वटी । मञ्जरिकायाम् ।

रत्नवर्ग पु० रत्नाना वर्गं सप्तदाय । दाहिमर्बिगुक्ताया-
मभूकहरिजातवाकुलम्भपुष्पमञ्जिष्ठावत्कर्मभेदे चमूहे ।रत्नवर्ण पु० रत्नो वर्णोऽस्य । रत्नगोपकोटभेदे । कर्म० ।
रोहितकर्म पु० ।

रत्नवर्णन पु० रत्नं हथिरं वर्णयति हथि-विष् स्यु । राज्ञांको

रत्नवर्षाभू पु० वर्षाया भवति भू-क्षिप् कर्म० । रत्नपुनर्नवायाम्

रत्नवीज पु० रत्नवर्णानि बीजान्यस्य । दाहिने । रत्नं हथिर

, येव बीजस्यति कारणं यस्य । 'रत्नान्द्रुयंदा भूगौ पव-
त्यस्य प्रतोरात् । सप्तमति मेदिन्यासाम्नासदा सर'
इति वयडीप्रतिपादितेऽप्यभेदे ।

रत्नवृन्ता स्त्री० रत्नवर्णं वृन्तं यस्याः । शेफालिकायाम् ।

रत्नवृष्टि स्त्री० इत० । देवदत्तोपवृत्तभेदे हथिरवर्ण्ये ।

रत्नयासि पु० कर्म० । (वाचभान) धान्यभेदे ।

रत्नमिश्र पु० कर्म० । (नालरजना) वृषभेदे ।

रत्नशीर्षक पु० रत्नं शीर्षास्य कप् । सरलकुम्भे ।

रत्नशृङ्गक न० रत्नं शृङ्गमिवाक्षयस्य ठन् । विपभेदे ।

रत्नसन्ध्यक्त न० रत्ना सन्ध्यक्तं कन् । रत्नवर्णं कछुारे, प्रसे च

रत्नसरोरुह न० कर्म० । रत्नप्रसे ।

रत्नसर्पप पु० कर्म० । (राजवर्णा) राजिकायाम् ।

रत्नसहा स्त्री० रत्नं सहते सह-स्यत् । रत्नास्थाने ।

रत्नसार न० रत्नं सारोऽस्य । रत्नचन्द्रे । अस्त्रेवर्ण्ये पु० ।

रत्नसौगन्धिक न० कर्म० । (राजवर्ण) रत्नवर्णकछुारे ।

रत्नाकार पु० रत्नवर्णं आकारो भूषितं यस्य । प्रभावे ।

रत्नास पु० रत्नं अविद्यो यस्य वत् स्यात् । पारावते, हथिभे,
चकोरे, वारहे च । रत्नमेवमिति मूरे, यने च नि० क्षिप्यां कोरुरत्नाङ्ग न० रत्नमङ्गं यस्य यथावा । कुडुमे । मञ्जुलपत्रे
कम्पिले (वहरकरमवा) च पु० । प्रभावे पु० न० । जीवन्त्याम्,

मञ्जिष्ठायाञ्च स्त्री० डीप् ।

रत्नाति(ती)सार पु० रत्नमिश्रितोऽति(ती)सारः । वैद्यक-
प्रसिद्धे रोगभेदे ।

रत्नाधार पु० इत० । देहावरके चर्मणि । [बोधे

रत्नापह न० रत्नं हथिरमपहति यम+ह+ङ । मन्त्ररमे

रत्नापामार्ग पु० कर्म० । (वात्त आपाठ) । क्षुभभेदे ।

रत्नाम्बान पु० कर्म० । रत्नमङ्गाङ्गावतायाम् ।

रत्नासु पु० कर्म० । (पकरकन्द) आनुभेदे ।

रत्निका स्त्री० । रत्नेष्व कन् अत इत्यम् । पुष्पाया, राजि-
काया, परिमाणभेदे च ।

रत्नोक्त पु० कर्म० । (काजना) इत्युभेदे ।

रत्नोरण्ड पु० कर्म० । (वात्तमेरएरा) वृषभेदे ।

रत्नोत्पल न० कर्म० । कोकनदे बोहितवर्णं प्रसे । रत्नो-
त्पलविष पुष्पस्यस्य अच् । शास्त्रविद्ये (विषय) पु०
रत्नोत्पलमिव । मेरिसे न० । [त्रिहति नि० ।रत्नोत्पलाभ पु० रत्नोत्पलस्य कोकनदक्षेत्राभा यस्य । रत्नवर्षे
रत्नं पावने आ-प-र-स्य-वेट् । रत्नति वरपोत् ।

रत्नःसम्भ न० रत्नस्य राक्षसानां सम्भ । राक्षसचमूहे ।

रत्नक नि० रत्न-स्युच् । रत्नाकर्षित स्त्रिप्+ङाप् यव इत्यम्

रत्नणि(षी) स्त्री० रत्नं यनि वा डीप् । आश्रमाश्रयतायाम्

रत्नस् न० रत्नते हथिरस्यात् रत्न-अपादानेऽस्य । राक्षसे ।

रत्ना स्त्री० रत्न-स्य टाप् । रत्न्ये । रत्नति अच् टाप् । जयनि,
भयनि च स्त्री० । रत्न-अच् । रत्नके नि० ।

रत्नापत्तु पु० रत्नापे पत्तमस्य । भूजपत्तवृक्षे ।

रत्नित नि० रत्नतेऽय रत्न-क्त । भाष्ये । उपाधिभेदे तड-
भाधितिशिष्टजनकते वैद्यकपद्यभेदे च ।

रत्निवर्ग पु० रत्निषां वर्गः । शैत्यादिरत्नय (प्रहरिण्य)

रत्नोन्न न० रत्नोन्नति इव टन् । आङ्गि, हृद्दिनि च । तद्व्या-
प्राणसम्भवादि रत्नधामपसरचम् । भङ्गातवृक्षे वेतव-
धे च पु० । यत्नेदादिप्रसिद्धे 'समुज्जवाज' इत्यादिने छन्द
भेदे न० । यथायां स्त्री० । राक्षसधामकद्रव्यमाने नि०रत्नोद्गन् पु० रत्नो हति हन्+ङिप् । पुण्डरी तद्व्याप्राणा-
दि राक्षसानामपसरचम् । वेतवर्धने च । राक्षसहन्ति
नि० 'रत्नहन् वचमहन् इति यजुर्भेद' ।

रत्न्या पु० रत्न नट् । लाघे ।

रत्न वर्ण्ये भा० पर+अङ्+वेट् इट् । रत्नति वरपोत् ।

रख धर्मये भा० पर० सक० सेट् । रक्षति बरखीत् बराखीत्
रग गङ्गायाम् भा० प० सक० सेट् षटा० एदित् । रगति बर
गीत् । रगयति ।
रग गती भा० पर० सक० सेट् एदित् । रङ्गति बरङ्गीत् ।
रग खादे आभी च उ० उभ० सक० सेट् । रागयति बरीरयत् त
रघ दीप्ति च० उभ० सक० सेट् एदित् । रङ्गयति ते बररङ्गत्
रघ गती भा० आ० सक० सेट् एदित् । रङ्गते बररङ्गित् ।
रघु उ० लघ० च लक्ष्म्य रत्नम् । सूर्यवम्से दिवोपमूनी अप्रतिभेदे
रघोरत्नमण्य नङ्गु लुक् । रघुवम्से अजयधती क्षत्रिये
भ० व० । तान् अप्रिमत्त कतो यन्म । अण् आख्यायिकायां
तस्य लुङ् । काबिदासप्रणीते जनविंयतिवर्गात्मके
महाकाव्यभेदे उ० । [उल्लेखीरामे ।
रघुनन्दन उ० रघून् नन्दयति नन्द-णिच् लुक् । दशरथज्यो-
रघुनाथ उ० रघूना नाथः रत्नमलात् जेजलाहा । नीरामे
रघुपादादयोपल ।
रघुवंश इ० इत० । रघुजले । तस्यमित्राय कतो यन्म काबिदा-
सिनाया तस्य लुङ् । काबिदासप्रणीते जनविंयतिवर्गा-
त्मके महाकाव्यभेदे ।
रघुवंशतिलक उ० रघुवंसे तिलक इत्य० । दशरथज्यो-
रघुवर उ० रघुपु वरः जेजः । नीरामे ।
रघुहृष्ट उ० रघुपु लहृष्टः रक्षादिभारधारक लहृष्ट-लहृष्टः ।
दशरथज्यो-ने नीरामे ।
रङ्ग त्रि० रक्षि-भृच् । लघणे, धन्दे च ।
रङ्गु उ० रक्षि-उ । लघणिवेधे ।
रङ्ग इ० रणि-भृच् । भागभेदे, (रङ्ग) रन्ज भावे वज्र । रामे
क्षारारे वज्र । रणभूमौ, नाथस्थाने च । करवे वज्र ।
गते, दण्डे, (सोहामा) खादिरवारे च ।
रङ्ग ज० रङ्गात् रङ्गाभोजयते अज-उ । विन्दुरे ।
रङ्गजीवक उ० रङ्गेण रङ्गेन जीवति जीव-लुङ् । (रङ्गरेज)
मिक्षिभेदे, चिन्मरे, नाथजीविनि च ।
रङ्गद उ० रङ्गं रङ्गन रामं ददाति दा-ञ् । दण्डे, खादिरवारे च
रङ्गदायक उ० रङ्गं ददाति दा-लुङ् । कङ्कुरं, (काङ्गरी)
भाज्यभेदे । [रक्षादिना हि नोमरागमध्यायः ।
रङ्गपत्नी श्री० रङ्गाय पद्ममहाः कोट् । मोक्षोदये वत्पद्म-
रङ्गपुष्पी श्री० रङ्गाय पुष्पाति वच् कोट् । मोक्षोदये ।
रङ्गभूमि श्री० रङ्गताय रन्ज-वच् कर्म० । नाथभूमौ
रङ्गभूमि चमाधायोति चा० इव० । मङ्गभूमौ च ।
रङ्गमात श्री० रङ्गस्य रागस्य मातेशोपादिना । माधायाम्

उद्धिग्राह्य वा हि नाथयोर्भातिदिहात् रामं वक्ष्यति ।
रङ्गलासिनी श्री० रङ्गं रामं वाचयत्युद्धावयति इन्नरत्नेन
लस-षिच-षिनि । वेफालिकायाम् ।
रङ्गवीज न० रङ्गस्य वीजस्य उत्पत्तिस्थानं यस्य । -क्ये रजते
रङ्गमाला श्री० रङ्गतेऽयं कर्म० । (नाथवर) नाथमरे ।
रङ्गाजीव उ० रङ्गं रङ्गनं नाथस्थानं वा काजीवति आ-
जीव अण् । (रङ्गरेज) विक्षिभेदे, चिन्मरे, नटे च ।
रङ्गारिपुंरङ्गस्य रिपिज्जारकत्वात् । करवीरे नक्षत्रमन्त्रादि
रङ्गस्य जीव्यम् ।
रङ्गावतारक उ० रङ्गे नाथस्थानेऽवतरति वेफालपरिप-
हेय अय-नृ-लुङ् । नटे, मेषुपे । षिनि । लङ्गावे ।
रङ्गिणी श्री० रङ्गमिव शुभाषि भूषाणि सन्त्यस्याः इति ।
धनभूषासु, कैवर्त्तिकासु च । रङ्गयुक्ते वि० ।
रङ्गसू न० रवि-अद्यत् । वेने ? - [सुदृ । तमैव न० ।
रचना श्री० रच-लुङ् । रचने, इत्यमलादेर्विन्वाये । भावे
रच रचयतां यद० उ० उभ० सक० सेट् । रचयति ते अररचत् त
रच न० रन्ज च । स्त्रीरुधे । परागे, देवौ रघभेदे च उ०
रजकं उ० रजति रन्ज-लुङ् नलोप । मक्षारि-रामकारके
आतिभेदे (शेषा) ।
रजत न० रन्ज-अतत् नलोप । क्ये, गजदन्तं, हथिरे, फादे,
मैवे, छर्चं, धनवे च । लुङ्गलुङ्गति वि० ।
रजताचल उ० रजतकलिवोऽयं च । दानार्थं कलिः, रजत-
नये धर्मते । रजतमिव शुभोऽयं च । कैवर्त्तमयं रज-
तमिवोदयोपल उ० ।
रजन न० रन्ज-लुङ् । रामे । [हरिश्चन्द्रा, जतकावाह ।
रजनि(नी) श्री० रज्यतऽयं रन्ज-रनि वा कोट् । रानी
रजनीकर उ० रजनीं धतव करोति क-उ । चम्पे ।
रजनीगन्धा श्री० रजन्तां गन्धो दद्यात् । सुनामस्य ते
इत्यमभावे लवे । [भटे च ।
रजनीचर उ० रजन्तां चरन् चर-उ । रासवे, पीरे, धाधिक
रजनीजल न० रजन्ता जलमिव । मोक्षारे ।
रजनीपुष्प उ० रजन्तां कृत्रिमां पुष्प इत्यमल । [पति-
करचण । करग्रभेदे ।
रजनीमुख न० इव० । प्रदोषे सुवर्त्तकायाम् चतुर्दश-
त्मके, छत्रात्मके वा भावे । [विषादायाम्
रजनीहासा श्री० रजन्तां हासो विहासो दया । देवा-
रजसू न० रन्ज-अद्यत् नलोप । इत्येवौ, परागे, भूमौ,
चाम्पौ च वेफालिकारके रजतपुष्पभेदे च ।

रजस्वल् वि० रजोऽस्वल् वल् । रजोयुक्ते । मृद्वे पु०
 चार्त्तवत्तां क्षिया स्त्री० ।
 रज्ज् स्त्री० रज्ज-उ नि० । बन्धनसाधने दामनि (दंडि) वेख्याञ्च
 रज्ज् क म० रज्जयति रज्ज-णिच्-ल्युट् । हिन्दुषे ग्रीतिकारके
 वि० । काम्लहृदये पु० (हृदयरमभा) ।
 रज्जन न० रज्यतेऽनेन रज्ज-करणे ल्युट् । रज्जचन्दने,
 मञ्जिषायां, नीलायां, गुण्डारोचनिकायां, (कमलाशुडि)
 शेकाशिकायां, चरित्रायां, पर्वणाञ्च स्त्री० डीप् । भावे
 ल्युट् । रागे । ल्यु । रागजनके लि० । उल्लस्ये न० ।
 चंसायां कन् । कटफले पु० ।
 रट् भाषणे भा० पर० सक० षेट् । रटति अराटोत् अरटोत् भाषे
 नाधि 'रटन्त्याप' इति ऋति' ।
 रटन्ती स्त्री० रट-भाङ् डीप् । 'भाषे शास्त्रिते पत्ने रटन्त्या-
 प्या चतुर्ही । तस्या पदोपसमने पूजयेत् सपुत्रपा-
 विनी' भित्तुक्ताया मापकण्यचतुर्ह्यश्च म् ।
 रट् भाषणे भा० पर० सक० षेट् । रटति अराटोत् अरटोत् ।
 रण गती भा० पर० सक० षेट् । रणति अराणोत् अरणोत्
 षटादि० । रणयति ।
 रण्य रवे भा० पर० अत० षेट् । रणति अराणोत् अरणोत् ।
 रण्य न० रण्यते यन्त्रातेऽथ रण-वज्रं क । युद्धे, भाषे क ।
 गृष्टे, कषे, गती च पु० । [कन्] उह्येने रतिगये च ।
 रण्यरण्यक पु० रण्य गन्धमात्रकारः हिल्यु ततः चंसायां
 रण्यमङ्गुल्य न० रण्येन बहुवचम् । तस्यचयुद्धे ।
 रण्य पु० रण्य-उ तस्य नेत्यम् । भर्त्ते, विषये यद्वाङ्मि-
 श्रिततया द्विवाचये लि० मूषिकपण्यां विभवाद्याञ्च
 स्त्री० । र्त्ते कन् । व्यकलहृदये ।
 रण्यत्रयिन् पु० रण्य विकलः प्रजाहीनत्वात् आश्रयः
 अस्तस्य इति । 'यत्ना रण्यद्वाराणां वाटानाञ्च परे यदि ।
 क्षिवा धियुज्यते कश्चित् स त रण्यत्रयमी यत' इत्युक्तं
 यदसि श्रीविद्युक्ते पुरूपे ।
 रत न० रत भावे क । रतये श्रीपुत्रयोः सङ्गमे मैत्र्ये, गुह्ये
 च । बर्त्तरि क । अनुरक्ते वि० ।
 रति स्त्री० रत-क्तिङ् । रागे, गुह्ये, रतये तदधिषायां
 कामदेशपत्न्यां च । [चन्द्रमसाधे मैत्र्ये ।
 रतिक्षिया श्री रतये रतिक्षयो वा क्रिया आगारः । श्रीपुत्र
 रतिपति पु० इत० । कन्दे रतिक्षालादोपयत् ।
 रतिप्रिय पु० इत० । क. न. रं । इत० । रतयप्रिये वि० ।
 रतिनन्दिर न० इत० । रतिमये श्रीवाचसापरचण्डि च

रतिरमया पु० रतिं रमयति रत-णिच्-ल्यु । कामदेवे ।
 रतिलच न० रतेर्बलं यद्म् । मैत्र्ये ।
 रतिसत्तरा स्त्री० रतिं सत्तरयति सत्तरा+करोत्यर्थे णिच्-
 यण् । (पिङ्गु) याके ।
 रत्न न० रमतेऽत रत-न वान्तादेशः । माणिक्यादिप्रभरे,
 ससजातिषु श्रेष्ठे, भाषिके, हीरके च ।
 रत्नकन्दल पु० रत्नेषु कन्दल रत्न रत्नत्वात् । प्रवाते ।
 रतकट पु० रतमयकटः मद्रमसः । पर्वतभेदे ।
 रत्नगर्भ पु० रतयुक्तं गर्भं गर्भं यस्याः सपुत्रे, कुपेरे च । श्रद्धिजां
 ससुजायां नाय्याञ्च स्त्री० ।
 रत्नद्वीप पु० । रतययो द्वीपः । तन्मोते सुभाषसङ्गमध-
 सिततया ध्ये रत्नचयेऽनारीये । [निर्भितायां प्रेमाय् ।
 रत्नधेनु स्त्री० रत्नसिता धेनुः । दानार्थं कलितायां रत्न-
 रत्नपारायण न० रत्नायां पारायणं वाक्येन स्नानम् ।
 चर्चरत्नाधारे 'रत्नपारायणं नाम्ना लङ्' इति भट्टिः ।
 रत्नमुख्य न० रत्नेषु मुख्यम् । हीरके । [रतयुक्ते लि०
 रत्नवती स्त्री० रत्नानि सन्तुष्टाः यदम् मस्य वः । पृथिव्याम्
 रत्नसानु पु० रत्नानि शानासम् । सुभेदपर्वते ।
 रत्नसू स्त्री० रत्नानि सू-क्तिप् । पृथिव्याम् ।
 रत्नाकर पु० इत० । सपुत्रे रत्नोत्पत्तिस्थाने, मणिलिनी च ।
 रत्नाचल पु० रत्ननिर्मितः अचलः । दानार्थं कलिते रत्न-
 निर्मिते पर्वते । [भूषणभेदे ।
 रत्नाभरण न० रत्नवदितभाभरणम् भाषा । (जङ्गाश्री)
 रत्नावली स्त्री० इत० । रत्नपूषे, तद्वदित हारे, यत्नराजम-
 तीभेदे च रत्नावलीमणिकल कृतः यन्मोक्षं याण्याशिकायां
 तस्य नुनः । यैर्पुङ्गवे चतुर्दशतमे नाटिकाभेदे । [लीप् ।
 रत्नि पु० स्त्री० क-कतिप् । 'वैश्वदित्तपरिमाणे । स्त्रीले वा
 रथ पु० रम्यतेऽनेन रत वा रत-ल्यन् । सनातन्याने यान-
 भेदे, देहे च 'वात्मानं रतिनं विद्धि शरीरं रतमेव चेति
 गीता । पादे, नेतसङ्गते, तिविमद्वये च ।
 रतकक्षा स्त्री० रतना सङ्गं रथ+कक्ष । रतमपूषे ।
 रतकाचार पु० रतं करोति क-दृच्-यण् वा । रतिनिर्माण-
 कारके (मूलधार) वर्षमद्रभेदे ।
 रतकुटुम्बिन् पु० रतस्य कुटुम्बीनः आवकत्वात् । वारधे ।
 रतगर्भक पु० रतस्य गर्भमिव इत्यर्थे कन् । यथोरपे सत्य-
 वाद्ययाने (वाद्यकी) ।
 रतगुप्ति स्त्री० रतस्य गुप्तिः मन्त्रधारणार्थं रथा उपपात्या
 वृत्तानम् । रतस्य मन्त्रधारणार्थं गुप्तस्थाने ।

रवण उ० रु-युष्म कोकिचे, उष्ट्रे च । कांक्षे न० । यद्कारके,
तोक्षे च वि० ।

रवि पु० रु-रन् । शूयै, अर्कटचे च ।

रविज उ० रवेजायते जन-ड । शनी, शार्ङ्गमनी, वैवस्वते
मनी, सुधीरे, वाररे, यमे च यष्टमायां स्त्री० रवि-
तयादयोप्यत्र ।

रविनाथ त० रविनाथः प्रकाशकत्वात् यस्य । पद्मे, वन्मुखे च
रविनेत्र पु० रविनेत्रं यस्य । विष्णोः । रविचोचनादयोऽप्यत्र
रविप्रिय न० इत० । रत्नकमले । करवीरे पु० ।

रविरत्न न० रवे प्रियं रत्नम् । माणिक्ये, तावै च ।

रविर्लोचन न० रवेः प्रियं लोचं धातुः । तावै ।

रघु सने हो० पर० अरु० सेट् । रघति । अरामोत् अरयोत् ।

रघना स्त्री० रघ-ल्युट् । काङ्क्षाम्, जिह्वायाम् ।

रघिम् उ० अयमनि धातेऽलट् रघ-मि वा । किरण्ये, अन्नादि
हामनि च पद्मे न० ।

रस सने भा० प्र० सक० सेट् । रसति । अरामोत्-अरयोत् ।

रस आसारे य० पु० उ० सक० सेट् । रसयति-ते अररयन्-त

रस उ० रसते रस-अच् । आसारे, रसनेन्द्रियप्राप्ते भाष्यार्थं
दिगुपभेदे, देहस्थे भुक्तादारेः प्रथमपरिणामे, 'सत्यक्
मन्त्र भुक्ताश्च चारोनिगदिगोरस इत्युक्ते' भाउभेदे
माधुर्यादिरवति, युक्तादी, उष्णश्च मधुनि, अलङ्कारोक्ति
सङ्घाटिभ्यमिचारिहकारिभ्यश्च रत्नादिसामिभावके
शृङ्गारादौ डप्, बोध्यं, माधुर्यादिगुणे, रागे, हने, पारदे,
जपे च गन्धरसे पु० न० ।

रसकर्पूर न० रसेन कर्पूरमिड । (रसकर्पूर) गन्धद्रव्यभेदे ।

रसकैगूर न० रसेन केयूरमिड नामकेयूररसगन्धितान् । कर्पूरे

रसगन्ध पु० न० रवे गन्धोऽस्य । बोधे गन्धरसे साधे कन्
तत्वे । [विज्ञेये च ।

रसगर्भ न० रसो गर्भे यस्य । विषयभावाद्भवति रसाङ्गने,
रसपु पु० रसं पारदं इति पुन-उक्त् । टङ्गणे (श्रीरामा)

रसज न० रसात् भुक्तावधारान् प्रथममात्रो जायते जप-ड ।
रहिते । रसात् रसुप्रभूतेः दृष्टान् जायते जन-ड । उष्ट्रे,
मद्यकोटे च पु० । रसमहादयोप्यत्र ।

रसज्ञा स्त्री० रसं ज्ञानमिदं अथवा ज्ञा-ड । जिह्वायाम् रस-
ज्ञानवापने जिह्वास्थानस्य जिह्वे ।

रसज्येष्ठ उ० रसेज्ज्येष्ठः श्रेष्ठः । मधुररसे शृङ्गाररसे च ।

रसतेजस्व न० रसस्य भुक्तावधारस्य तेजः पारः । रहिते ।

रसदालिका स्त्री० रसायं दक्षते रस-धर्मापि यन् गौ०

होष्ट कन् । पुष्पे चो (उष्टि आश) ।

रसधातु उ० रसास्थो द्रवस्थो, वा धातुः । पारदे ।

रसधेनु स्त्री० दानार्थं कलितायाम् रसुरसमिर्मिताया धेनौ ।

रसन न० रस-ल्युट् । छन्दे ध्वजो च करणे ल्युट् जिह्वायां
'पित्तने दूने रसने सितापी'ति नैषध ।

रसना स्त्री० रसतेजनया । रस-करणे ल्युट् यज्ञा० टाप् ।

जिह्वायां, राक्ष्वायां, काङ्क्षुयां, रज्जौ च । [याम् ।

रसनेत्रिका स्त्री० रसो नेत्रमिव अस्म्यस्या उन् । मन शिवा-

रसपाकज पु० रसपाकेन जायते जन-ड । उष्ट्रे ।

रसफल उ० रसो जलं फले यस्याः । न रिञ्जेट् ।

रसमाणिक्य न० रसेन पारदेन माणिक्यमिड तत् पाकज-
त्वात् । खनामस्थाने पदार्थे ।

रसरज उ० रसेषु रसोशारात्वेन श्रेष्ठत्वात् रसः इत्यत्र राजते
वा पारदे रसगन्धादयोप्यत्र । [मस्य वः । पाकस्थाने ।

रसवती स्त्री० रस आसाराद्रव्यमन्नादि अस्म्यस्याम् पदम्

रसमोधन न० रसं पारदं दूरीभूतं इत्यर्थे स्यादि वा योभ-
वति गुध-विष्-ल्युट् । टङ्गणे (श्रीरामा) ।

रसस्थान न० रसस्य पारदस्य स्थानम् । विज्ञेये । [याम् ।

रसा स्त्री० पाकजः रसो माधुर्यं दिक्कोऽस्यस्याः अच् । प्रथि-

रसाग्रज नु० यस्याः विषयभावाद्द्रवत्वात् जायते जन-ड ।
रसाङ्गने ।

रसाञ्जन न० रसजातं पित्तयभावाज्जलद्रवम् । खनामस्थाने
'रीत्यान्त्रं प्रायधानायां बलिङ्गन्त रसाञ्जनमि'त्युक्ते पदार्थे

रसाढ्य पु० रसेन मधुररसेनाढ्यः । आम्नातके । रसवति जि०

रसातल न० रसायासतलम् । पातालभेदे सप्तमे भूमे रसोभागे

रसाधिक पु० रसाय द्रवाय स्यादित्यस्याय अधिकः
आदीवसानत्वात् । टङ्गणे । रसेवाधिका । काकोहुर्मरि-
कार्यां स्त्री० ।

रसान्तर न० अन्धोरसः मधूर० वि० । प्रकतरसादन्वयिन् रसे,
रसाभास पु० रस इव आभासते आभास-अच् । अलङ्का-

रोक्ते 'जनौचित्यमवसत्वे आभासो रसभासवोरित्युक्ते'
पश्चादपरिणामकतरशृङ्गारादौ रसे । [अष्टवैतसे पु० ।

रसाग्र न० रसेनाग्रम् । उष्णार्थे, पुष्टे च (पुष्टपाट्ट)

रसायन न० रससायनमिव । तन्त्रे यद्याम्, विषभेदे देहाय
प्रतिहे योषधभेदे च गङ्गे, विज्ञेये च पु० ।

रसायनफला स्त्री० रसायनयौषधिवेष इव फलं व्यापि
धातुं दद्याः । वृत्तिरस्याम् ।

रसायनश्रेष्ठ पु० रसायनेषु श्रेष्ठभेदेषु श्रेष्ठः । पारदे ।

विबुध पु० वि+बुध-ञ । पबिकते, देवे, विबुधवच इति
प्रतिः । चन्द्रे च ।

विभक्त लि० वि+भज-क्त । प्रयुज्यते, विभजे, कृतविभागे च
'विभक्ता विभक्ता वा विभक्त्याः स्वारारे सखा इति
श्रुतिः । भावे क्त । विभागे न० ।

विभक्ति स्त्री० वि+भज-क्तिन् । विभागे 'संस्कारान्याम्यवाधान्ये
प्रतिभान् प्रत्ययस्तु य' । सा विभक्तिर्हिधा प्रोक्ते'लुङ्प्रत्यये
प्रत्ययभेदे च ।

विभवं उ० वि+भू-वच् । धने, घोषे, सर्वमूलसंबन्धोक्तये, ऐश्वर्ये
प्रतिबंधवत्प्रत्यये 'हृदाः पुटाः जनाः सर्वे विभवेऽप्ये
वरावने' । ह्यलुक् वयभेदे च ।

विभा स्त्री० वि+भा-वच् । विरप्ते, मोभावा, प्रकाशे च ।
विभाक्तर इतिभा प्रकाशं करोति लृ-वच् । सूर्ये, यवदृष्टे च
विभाग उ० वि+भज-भावे चञ् । भागे । धर्मवि चञ् । अग्ने,
चक्षुषे धर्मस्त्वामिस्त्वनापोषणं तन्मन्त्राभ्यधीनजावत्सल
व्यस्रक्षमापारभेदे । [मयोमं, भजनीये धमादौ ।

विभाज्य लि० विभक्त्यर्थे वि+भज-यङ्यर्थे क्त्वात् । विभा-
विभाएङ्ग उ० उजिभेदे ।

विभात न० वि+भा-ञ । प्रभाते ।

विभावं उ० वि+भू-वच् । प्रविष्यते, चमङ्गारोक्ते दृक्छोदी-
प्रत्यये आद्यन्मनोदौ 'विभावेनानुभावेन व्यक्तः कृष्णरिषा
तयोऽति चाऽदौ' । [लुङ्प्रत्यये चमङ्गारभेदे ।

विभावना स्त्री० प्रविष्टाकाराभावात् कार्योत्पत्तिर्निभावेन
विभावरी स्त्री० वि+भा-वभिष्ट जीप् वनोट च । राती,
हरिहरा, कुङ्किणम्, चतुरङ्गयोगिनि, छत्रारक्षितम्,
विरोहणे च । [विभक्त्यर्थे, वारभेदे च ।

विभावसु उ० विभावसु वयवोऽस्मा । चर्ये, चर्यदृष्टे, वज्रो,

विभाया स्त्री० विभवा भावाः वि+भाय य । व्यावरणोक्ते

सावित्र्यप्रतिफलके'भवेति विभावे'लुङ्प्रत्यये विभक्त्यविभावे

विभिन्न लि० वि+भिद-ङ् । प्रकाशयते, विदधिते, विभक्ते च ।

विभीतक उ० विभेय भीत इव द्वाये कन् । (वयदा) इत्ये ।

विभीषण उ० विभेय भीषयते प्रभृन् भो विन् उच् ।

सु । रावणप्रति रावणे, मरुद्वये च । [प्रयप्रद्वये ।

विभीषिका स्त्री० वि+भी-विष्-उच् च धात्वर्थे'नर्हे क्त्वात् ।

विभु उ० वि+भू-ट । चममूलसंबन्धे, मनी, मङ्गादेवे तङ्गवि च ।

विभूति स्त्री० वि+भू-क्तिन् । अक्षयि 'अक्षिवा अक्षिवा
माग्निः प्रकाशं वहिषा तया । रीतिं च वहिषा
तया आभारकाविते'लुङ्गे ऐश्वर्ये च ।

विभूषा स्त्री० वि+भूष-ञ । मोभावा, भूषणे च ।

विभ्रम उ० वि+भ्रम-ञ् । स्त्रीयां गृह्णाद्योक्तेभ्योभेदे 'विभ्रम
स्वरवादाभावे भूषास्त्राविषय्ये'दन्त्ये लट्वा भूषास्त्रा
नैपत्ये च 'उभयपारो विभ्रममवज्जनामिति कुमारः ।

विशेषेण, भान्त्वि, मोभावा, चन्द्रे, धमणे च ।

विभ्रान् लि० वि+भ्राज-क्तिप् । भ्रम्यादिना दीप्ते ।

विस्तत लि० वि+वृ-क्त । विस्तमति युक्ते । [प्रागुक्तचित्ते
विस्तमत्(स्व) लि० विविमं मनो यस्तु वा क्त्वा । विनादिना
विस्तद् उ० विस्तृतेऽसौ वि+स्तृ-वच् । (वायवागुन्दिवा)
इत्ये । चक्रवर्त्तये च । भावे वच् । कर्त्तृने ।

विस्तार्य न० वि+वृ-वच् । वराभये, म्यावोक्ते चाद्य-
व्याप्येवैतन्मन्त्रे पद्यनिचये, वितर्त्तं च । वच् तलैव पु० ।

विस्तर्त्त उ० वि+वृ-वच् । विस्तृते, माटकाङ्गभेदे च ।

विस्तल लि० विस्तो मनो यच्छात् । सत्ये, निर्दले, विस्तो
मनो यस्याः इव० । (वामारव्या) वस्तव्याय् अज
वापयत्येय्ये देवीभेदे च स्त्री० ।

विस्तल स्त्री० विस्तृता वावा । माटवपत्त्याम् ।

विस्तलज उ० विस्तारजावते जन-ट । वामने भातरि ।

विस्तान उ० वि+भन वच् वि+भा क्त्वा । हेराद्ये, रत्ने,
हार्म्यैर्मन्त्रभेदे च । वच् उ० यानमाले प्रदमाये व न०

विस्तार्य उ० विस्तो वार्यः । उपवे निवृत्तापारे ।

विस्तुलि लि० विस्तृवन्तुल्लं सत्यस्य । वरिभूये, विस्तये च ।

विस्तुल्ल लि० विस्तवा उरार उरुलोभारी यस्तु । विस्तयिते,
उरारहिते च ।

विस्त्य उ० न० । वी+वच्-उच् । दर्शयामौ भावनाप्रति-

विस्त्याये, वयवउली च । वृत्तौ'दभरयते च लभ्याये पु० ।

विस्त्यावाः कन् वच् तल्य वृत् । विस्त्यावये ।

विस्त्या स्त्री० विस्तं कलं जायतेऽस्या । जन-ट । विस्त्याहणे
(तेकाउवा) ।

विस्त्य उ० विस्त्यटति कट-वच् वयव० । वयवे ।

विस्त्यान् स्त्री० विस्त्यवस्त्याः क्त्वा वामी-वोम् । (तेकाउवा)
वयवे । वयवे क्त्वा । तल्य, वय्यादिमन्त्रये च ।

विस्त्य न० वि+वस्-क्तिप् मन्त्रोदे तन् । वाचाये ।

विस्त्यङ्गा स्त्री० विस्त्यवस्त्याः क्त्वा वामी-वोम् । (तेकाउवा)
वयवे । वयवे क्त्वा । तल्य, वय्यादिमन्त्रये च ।

विस्त्य लि० वि+वा-ञ । इत्ये, निर्दले च ।

विस्त्य उ० वि+वृ-वच् । विस्तृते । १० । वयवोये लि०

विस्त्योमिन् उ० वि+वृ-वच् । वयव०, वय्यादिमन्त्रये इति
विस्त्य लि० वि+वृ-वच् । विस्तृते, वयवे च ।

विरह ५० वि+रन्ज-वञ् । कङ्कणे ।

विरचित वि० वि+रच-क्त । कते, भिक्षिते च ।

विरजस्तमस् वि० विगते रसस्तमसो यतः । सल्लग्नप्रधाने ।

विरजस् विगतं रजो यस्या । गवार्त्तवान् क्षित्वाम् । रजो-
गुणहीने वि० ।

विरजा श्रीविद्येण रज्यते रन्ज-व्य । दूयांवां, गोसोकसे
रापाससीमेदे तच्छायाज्जायमाने मदीमेदे च ।

विर(ञ्च)धि ३० वि+रच-धञ् रन् वा सम् च । जगत्सुदरि ।

विरण् न० विमिश्रो रणो भूखमस । ज्योरे (विणारण्) ।

विरत वि० वि+रत-क्त । निवृत्ते । [राहित्ये च ।

विरति स्त्री वि+रत-क्तिन् । निवृत्तौ, निप्रत्ययेवायां-व्यापा-

विरल वि० वि+रा-लृट् । अन्वयाय, विच्छिन्ने, अनिविच्छेद

विरह ५० वि+रह-वञ् । विच्छेदे, अभावे, स्फुरारवस

विप्रलम्भायो अवस्थामेदे च ।

विरहित वि० वि+रह-क्त । लोके, हीने च । [रागान्ये वि०

विराग ५० वि+रन्ज-वञ् । रागामादे, विगतो रागो यस्य ।

विरान् ५० विगेषेण राजते क्रिष्ट् । अग्निमे ब्रह्माणात्मक-

स्वनदेहाभिमानिनि व्यापिषुमे, हन्तेमेदे च ।

विराट् ३० विगेषो राटो यत् । देशभेदे, तद्गमाधिमे नमे च ।

विराध ५० राधमभेदे ।

विराधन न० वि+राध-ल्युट् । पीडायाम् ।

विराम ५० वि+रम-वञ् । अवसाने, विरतौ, निवृत्तौ च ।

विराम् ५० वि+रह-वञ् डल र् । विहाये मयभेदे ।

विरान् ५० वि+र-वञ् । मन्ते ६५० । विगतये वि० ।

विरिञ्च ३० वि+रिच-वञ् लृट् च । विष्णो जगत्सुदरि

नेपथि, शिवे च । रन् । तमेवायं । [रिते च

विहङ्ग वि० विगेषेण रोहति वि+रह-क्त । जाते, अङ्ग-

पिहृप वि० विगतं हृपमस । उडहृपयुक्ते, निवृत्ते च

विष्णोभूदे न० । अतिविषादां, डुरात्मयास्य स्त्री० ।

विष्णुपाद्य ५० विरुपे विकटे कविषो यस्य यच् बन्ध० ।

महादेवे । विहङ्गनेमे वि० ।

विरह ५० वि+रिच-वञ् । मनादेरभोजि-करणे, अतिरेके च

विरचन न० वि+रिच-विह-ल्युट् । मनादेर्नि-कारणे, अर-

मध्ये विरेचनं भिति वैद्यञ् । विरेचयति वि+रिच-

विह-ल्युट् । रोषुहृपे ५० । भेदकाने वि० ।

विरोह ५० वि+रह-वञ् चण कः । विहृ, ह्यर्धविहरे ५०

विरोधन ५० वि+रध-वञ् । ह्यर्धं चणहृपे, अतिविहृति

मनुःस्वनमृष्टरभेदे, चण्डे च रोधयति चण-विहृ ह्यु ।

रोहिवकहृपे, ह्योनाकहृपे, हृष्टकरञ्जे च ५० । अतिहरेति०

विरोध ५० वि+रध-वञ् । वैरे विरुद्धतायाम् न्यायोक्ते सा-

ध्वनाधामानाधिकारव्यस्ये जेतदोषे, यथा वज्रिमान् जला

दिह्यन् जलव्यस्येहोर्ध्वजिना सामानाधिकार्य नास्ति ।

विरोधन न० वि+रध-ल्युट् । वैरे ।

विरोधिन् ५० वि+रध-थिनि । रिपौ, यद्विषयवत्तमभ्ये

‘जायते सातुमे कर्षं विरोधिनि न संशय’ इत्युक्तवचणे

वत्तरभेदे च ।

विरोधोक्ति स्त्री० अर्थानन्तरभेदे, प्रत्यक्षविरोधवचने च ।

विल लृटो लभ० लभ० लृट् । विवति अयेसीत् ।

विल न० विल-व । विहृ, पुद्गायाह । विलस्यसिक्तारयले-

गाव्यस्य चण् । चोटकोत्तमे, वाजिनो ‘विचवीनय’ इति

कुमारः । नेतसे च ५० ।

विलस्य ५० विलस-व्य विलस्यसुक्ते ।

विलस्य वि० विविध लक्ष्यमस्य । विभिन्ने, विशेषव्युक्ते

च । निष्प्रयोजनस्वितौ च न० । दानार्थं काष्ठमनुपपन्-

क्षित्युत्पत्त्याभेदे स्त्री० । ‘अमोचानात् द्वितीयेऽङ्गि गय्या

द्वयान् विलस्यसिक्तिं विदुः ।

विलग्न वि० विगेषेण खनं लघुज-क्त तस्य न-जस्य गः ।

संभवे । मध्यभागे, कटौ, उद्विगमेपादिरायौ च न० ।

‘गोचरे वा विलग्नैरेति व्योविपसु, [कावे

विलग्न ५० वि+लवि-वञ् । विलम्बने अङ्गीमले प्रतोषपीय

विलम्बित वि० वि+लवि-क्त । अयोधे, मन्ते च मध्यगत्ये न०

विलय ५० वि+ल-वञ् । मन्ते, नाये च ।

विलम्बा स्त्री० वि+लव-वञ् । जेतवतायाम् । [गोभया च

विल(ले)भय ५० विरे जेत-यो यच् वा यल्लुह० । चर्पे, मूढिके,

विलाप ५० वि+लप-वञ् । परिदेवमोक्षौ ।

विलास ५० वि+लस-वञ् । ‘तात्कालिको विधेयस्तु विहा-

योऽङ्गि विहादिभु’ इत्युक्ते स्त्रीया स्फुरारवेषाभेदे, वेहा-

विधेये, लोको च ।

विलासिनी स्त्री० विहायोऽप्यस्य इति ङोप् । भार्या,

वेहायाह । भोगवति वि० चर्पे, लप्ये, बङ्गो, फरे,

महादेवे चण्डे च ५० ।

विलीन वि० वि+ली-क्त । प्राप्रहरोभावे जलादे, विरत, मदे

च ‘विकोनायेवपातकेति भागवतम् ।

विलेपन न० विलिख्यतेनेन करणे ल्युट् । गाथावलेपनहृपे

पिटे हटे वा चन्दनकुटुभादे । चर्पयि ल्युट् ङोप् ।

वश्या, एवेषायां क्षियाह स्त्री० ।

विलेप्य उ० वि+लिप-यत् । वरावाम् विलेपनीये नि० ।
 विलोचन न० वि+लुच-करणे ख्युट् । नेत्रे, भावे ख्युट् । दर्शने
 विलोहित न० वि+लुह-ङ् । तमे । आलोहिते नि० ।
 विलोम नि० विगतं लोम यद् व्युत् स्यात् । विपरीते, व्य-
 पट्टके न० संपुं, कुट्टुरे वरुणे च उ० ।
 विलोमजिह्व उ० विलोमा विपरीता जिह्वा यस्य । गजे ।
 विलोमवर्ण उ० विलोमज स्वरसुक्रतया व्युत्क्रमजो वर्णः ।
 उत्तमक्षिपामधमवर्णेन जतिरे सङ्घीर्णे वर्णे ।
 विलोमी स्त्री० विविधे लोम केषो यस्या एवम् व्युत् गौरा-
 ङोप् । व्यामलक्याम् ।
 विलोल नि० वि+लुल व्युत् । चञ्चले, विमेषवत्ये च ।
 विल्ल न० विल ल किञ्च तस्य नेत्रम् । व्यालवावे । [होक्ते
 विल्लमूला स्त्री० विल्लमालविल्लमिह भेदित मूलमस्या । वारा-
 मिल्ल उ० विल-वन् किञ्च । ओकलवले, तद्वत्कादौ,
 परिमाणे च न० । [पदार्थे शुक्लविलोमस्यैव
 विल्लपेयिका स्त्री० विल्लरस्य मेघोऽस्त्वस्य ठन् । [नेलपुका
 वि(री)वध उ० वि+वध-अच् वा दीर्घ । धान्यतण्डुलादेरहरणे
 भारे स्तब्धवहनयोग्ये (बाक) वाक्छेदे च ।
 विमर न० वि+ह-अच् । विहरे, होमे च ।
 विमरय न० वि+ह-ख्युट् । व्याख्याते, तत्कारके यन्त्रभेदे च ।
 विमरनालिका स्त्री० विमरयुक्तं नाभमस्यास्य ठन् । मेघो(र्वाह)
 विवर्ण नि० विवर्णी वर्णाऽस्य । व्यभि, नीचे च ।
 विवर्णित उ० वि+ह-अच् । नम्ये, वलदाये, व्यपवर्णने वेदान्तोक्ते
 कारणात् विमरवत्ताकतया उत्पद्यमाने काले च । वर्णा
 रङ्गाश्च रजतम् मल्लयो जगत् ।
 विवश नि० विगतो वयः कायकता यस्य । अस्तव्ये, व्याकुले
 च 'विवशा कायवर्ध्' इति कुलाद जतरोगे च ।
 विवशस्तु उ० वि+वच-क्विप् अस्त्वर्थे च इप् यस्य वः । सूर्ये,
 अर्बुदले, अरुणे, हेरे च ।
 विवश्ट उ० विवशीषाद । कषादिदायकल्ले हवी रंजितरस्य
 वा । विवादो व्यरकारदे मुक्तल्लये व्यरकारे, कल्ले च ।
 विवश्ट उ० वि-वष्ट-अच् । दाटयटिपये, लल्लनके व्यापारे च
 विवशित उ० विवशो जातोऽस्य दाट-पत्युः । जाविवशाचे ।
 विवश्या नि० वि+वच-अच् । विवशयोग्ये, विमेषे च वाञ्छे च
 विविक्त नि० वि+विच-ङ् । विव्यंते, वविने, अर्बुदले च ।
 ववोरि-ङ् । विवोरिनि नि० । दुर्भगाया जिव्या स्त्री० ।
 विविध नि० विविधा विधा यस्य । नागवकारे ।
 विवोत उ० विमिह कोटं महादिमकारत्वात् दलः । प्रपुर-

ह्यपासादियुक्ते हेरे ।

विवृत नि० वि+वृ-ङ् । विवृते व्याख्याते च ।
 विवृति स्त्री० वि+वृ-ङ् । विवृते व्याख्याते च ।
 विवेक उ० वि+विच-अच् । यायाद्येन वस्तुस्वरूपाधारणे,
 प्रकतिपुरुषयोर्भेदज्ञाने च ।
 विवोद उ० वि+वृ-ङ् । जामातरि ।
 विव्योक्त उ० वि+वा कुं तस्य लोको स्थानम् । 'गर्भभिधाना-
 दिष्टेभि विव्योकोऽनादरक्रिये' मुक्तल्लये स्त्रीया स्मृत्कार-
 चेष्टाभेदे ।
 विषय प्रवेये ल० पर० सक० अनिद् । विषयि व्यविषत् ।
 विष्णु उ० विष-क्विप् । मनुजे, वैश्ये च ।
 विषल्लुट नि० वि+पल्लुट् । विषावे । [च नि० ।
 विषल्ल उ० वि+वल्-अच् । शुभ्रवर्णे । तद्वति विमये, व्यते
 विमय उ० वि+मी क्वु । संशये 'विमयोविमयचैवेति' मोक्षाया
 विमर दु० वि+गृ व्युत् । वधे ।
 विमरस्यस्त उ० विमरस्य तत्कारकदेवनामिदमिति करीति ल-
 क्तिप् । [शारदमालो] हले ।
 विशल्या स्त्री० विगतं मल्लं तत्कारकदेवना यस्या एवम् ।
 अग्निविषयले, हनीहले, पुष्ट्याम्, निपुमायां अल्लो
 दायाश्च । विमरस्ये नि० ।
 विशसन न० वि+मच-क्षिप्ते ख्युट् । मारये ।
 विशसन उ० विमरस्येनेन ख्युट् । पट्टे, 'अविर्विशसनः' चञ्चु
 इति खञ्जकोलम् । [तल, मारिते
 विशशा नि० वि+मच-ङ् । मारिते अतीते च । [हृद् ।
 विशाख उ० विशाखानलले भवः अच् । वासिंकेरे । धामिनां
 शिवस्वरूपाश्वादात्तत्वात्, इवर्ग्यावां, वाचनै च ।
 विशाखज उ० विविधा माया यस्य तथा वच् जायते
 जनक । मारहे, विद्यापानसमजाते नि० ।
 विशाखु स्त्री० विविधा माया प्रकारो दसाः । वल्लभमल्ला
 ल्लोदित्यवधिके बोधये नल्ले कविपुत्रे च ।
 विशारण न० वि+शू-ल्लार्थे पिप् ख्युट् । मारये ।
 विशारट् उ० विमार्त् ददाति दा क छल रः । वल्लभल्ले
 लुट्टुरावधायी स्त्री० पथितले, प्रगल्भे, वेष्टे च नि० ।
 विशाल नि० वि+मालच् । विस्तीर्णे, वल्लभे च । लभ्येदे,
 लभ्येदे च उ० । दन्तारवधाय, मारहेन्द्रावधायी नदी-
 भेदे च स्त्री० विमाला इत्यर्था मेवेति उदात्तम् । [वल्
 विमालता स्त्री० विमालस्य भावः तच् । मारविकारे । [वल्
 विमालतेथमर्भ इ-विमालं विस्तीर्णं तैर्भ र्भे पञ्चमये दलः ।

विशालत्वम् पु० विमात्रा स्वत् यस्य । सप्तम्ये दृष्टे ।
 विशालपत्रम् पु० विमात्रं पत्रमस्य । काशी, तावद्वत्तं च ।
 विशालाक्ष पु० विमात्रे अक्षिणी यस्य सप्तम्याम् । महादेवे,
 गरुडे, विष्णो च दृष्टव्ये, लि० भार्याख्या नामदन्त्या च स्त्री० ङीप् ।
 विशाली स्त्री० वि+गाल् गौरा० ङीप् । अजमोदायाम् ।
 विशिख पु० विशिष्टा विगता वा शिखा यस्य । शरद्वत्, बाण,
 तोमरे च दृश्यं शिखारहिते लि० । नाडिकायाम् रथ्या-
 याश्च स्त्री० ।

विशिष्ट लि० वि+विश्र-क्त । युक्ते, विवक्ष्ये, विशेषयुक्ते च ।
 विशिष्टाश्चैत न० रापातुज-युक्ते प्रकतिविशिष्टस्त्रयस्त्री० ङीप् ।
 विशीर्षो लि० वि+श्र-क्त । युक्ते, शरावस्थापके च ।
 विशीर्षपर्ण पु० विपर्णं पर्यवस्य । निम्नद्वये ।
 विशुद्ध लि० वि+शुभ-क्त । दोषरहिते, विवदे च ।
 विशुद्धि स्त्री० वि+शुभ-क्तिन् । शोधने, दोषराहित्ये च ।
 विशुद्धल लि० विगता दृक्कला यद्वति रैखाः । परिपाटी-रूपे
 विशेष पु० वि+विश्र-यम् । प्रभेदे, प्रकारे, व्यक्तौ, निश्चये,
 'अन्योन्यान्वयव्यतिरेकेण परिकीर्तितं' इति नैवेदि-
 कीते प्रदर्शने, अर्थाङ्गारभेदे च ।
 विशोपक पु० न० विशेषयति वि+विश्र-यिष्-लुप् । ललाटगतं
 विवर्णे । विशेषकैरि लि० 'निमित्तं विशेषकस्मिन्' लुक्ते
 , एकदाकृत्यपदे श्लोकत्वे न० ।
 विशेषपराय पु० कर्म० । नैवेदिकीते 'मुद्रादिपटके हृषादि-
 चक्षणे' खेहभानने । आभाविचक्षणत्वे च दृष्टे यद्-
 एव चे' लुक्ते पु० उपभेदे पु० ।
 विशेषपण्य न० विशेष्यतेनेन वि+विश्र-ल्युट् । भेदकधर्म-
 गुणविशयो यथा नीलम् उत्पन्नं चलो गौरित्वादौ गुण
 क्रियादिभेदकधर्मः ।
 विशेषपयिधि पु० विशेषे विधिः । सामान्यविशेषयोर्मध्ये विशेष
 गोचरे विधाने यथा मातृकेभ्यो दधि दीयतां श्राष्टि
 श्राम्य तन्मन्त्राय श्राष्टिरस्य मातृकविशेषत्वेन दधि-
 र्वये दधिदान-परादेन तन्मन्त्रदानविधिः ।
 विशेषित लि० वि+विश्र-यिष्-क्त । भेदिते विशेषणमुक्तीकृतं च
 विशेषीकृति स्त्री० अर्थाङ्गारभेदे ।
 विशेष्य लि० विशिष्टते भेद्यते गुणादिभिरसौ वि+विश्र-
 यन् । पञ्च दिग्भिर्भेद्ये, स्वभेदे, पदान्ते धर्मिणि च ।
 विशेष्य पु० विगतः शोका दग्धान् यस्य वा । अशोकवत्
 शोकरहिते लि० योगमाश्लोके चित्तवृत्तिभेदे स्त्री० ।
 विशेष्यनी स्त्री० विशुद्धतेनैवा सुष-ल्युट् ङीप् । द्वीपे

माने ल्युट् । शोधने न० वि+शुभ-ल्युट् । शोधनकारके लि० ।
 विशोषिन् लि० वि+शुभ-णिच्-लुट् । शोधनकारके लि० ।
 नामदन्त्या स्त्री० ङीप् ।
 विश्र(आ)णन न० वि+श्र-यिष्-ल्युट् वा इडिः । दाने ।
 विश्रय लि० वि+श्र-यन्-क्त । विश्रान् 'विश्रय' पठितुम्भेति
 शा० । गान्धे, अतुङ्गते, गण्डे च ।
 विश्र(आ)म पु० वि+श्र-यन् वा इडिः । विरामे प्रवृत्त
 व्यापारस्यावसाने च । [यथे च ।
 विश्रम्भ पु० वि+श्र-यन्-क्त । विश्रान्, प्रत्यये, केचित्कृत्ये
 विश्राय पु० वि+श्र-यन् । प्रविष्टौ स्थानौ च ।
 विश्रुत पु० वि+श्रु-क्त । विस्मृते ।
 विश्रुट् लि० वि+विश्र-क्त । विद्युते, शिष्टिष्वे च ।
 विश्रुप पु० वि+विश्र-यन् । विद्योने चैविल्ले च ।
 विश्रुतं विश्र-यन् । जयति संवारे । तदभिमानिनि जीमे पु० ।
 आदेवविशेषे पु० न० वनं वृक्षे लि० तदभेदं स्व स्वनामता ।
 विश्रुतकर्मन् पु० विश्रुतं कर्म व्यापारो यस्य । सूर्ये, देव-
 यिल्लिनि, रुमिभेदे, परमेश्वरे च ।
 विश्रुतकृतं पु० विश्रुतं कृतं लि० । विश्रुतकर्मणि, परमेश्वरे च
 विश्रुतेतु पु० विश्रुते केतनोऽस्य । यतिवदे ।
 विश्रुत(वा)क्सेन विष्णु(वा)क्सेनावस्य । विष्णो, शिवकृत्ये स्त्री० ।
 विश्रुतगन्ध पु० विश्रुतो गन्धोऽस्य । गोक्षेत्रे, प्रदायकौ च
 विश्रुतगन्धः स्त्री० विश्रुतं गन्धं गन्धं यस्य । इष्टिमायाम् ।
 विश्रुतग्रन्थि स्त्री० विश्रुतो ग्रन्थिर्वेष्टाः । हंसपदीलतायाम्
 विश्रुत(वा)च अथ० विश्रुतव्यति किम् विश्रु(पु) आदेशः । सर्वत
 र्व्यर्थे विश्रुतमिति लि० आश्रामे विश्रुत(वा)ग्रन्थमय ।
 विश्रुतधारिणी स्त्री० विश्रुतं धारयति इ-णिनि । द्रविण्याम्
 विश्रुतपर्णी स्त्री० विश्रुतः पर्वण्यस्याः । भूत्यानलस्याम् ।
 विश्रुतशून्य पु० विश्रुतं शून्यं भवति स्वा-र्जनम् । अन्तो, पन्थे
 देवे, विश्रुतकर्मणि, भूमी च ।
 विश्रुतमेव न० विश्रुतं भेषजम् । सुष्ठुमायाम् ।
 विश्रुतग्न्यार पु० विश्रुतं विपश्चि अ-यच्-लुट् च । इन्द्रे, विश्वो
 च । प्रविज्यां स्त्री० ।
 विश्रुतकूपक न० विश्रुतं कूपकम् कृत् । उष्णगुणवि ।
 विश्रुतेतस् पु० विश्रुतं केतनोऽस्य । चतुर्मुखे नक्षत्रि ।
 विश्रुतरोपन पु० विश्रुतं रोपयति र-विष्-ल्युट् । आशोकमात्र
 विश्रुतेतस् पु० विश्रुतं रोपयति र-विष्-ल्युट् । आशोकमात्र
 विश्रुतसार न० विश्रुतं सारम् । प्रवर्धने । अंशारां चतु ।
 (विषयनवा) इत्ये पु० ।

रावणागङ्गा स्त्री० रातपारिर्मिता गङ्गा नदी । सिंहवदेवस्थे
नदीभेदे । [पुले ।

रावणारि पु० इतः । श्रीरामे रावणान्कादयोपल । [ज्येष्ठ-
रावणि पु० रावणस्यापत्यम् अत इत् । मेघनादाख्ये रावण
राश शब्दे आ० व्या० अक० भेदः । राशते वराशित चङि न ह्रस्वः
राशि पु० अयुते व्याघ्रति अयु० इन् भातोरुहागमय । भा-
व्यादीनां पुञ्जे, ज्योतिषकस्य द्वादशमासे मेघादौ, इत्ये राशि-
प्रविज्ञेय इति लोकायतीप्रविज्ञे व्यक्तायुक्तगणभेदे ।

राशिचक्र न० राशिचरितं चक्रं हत्तम् । मेघादिद्वादशराशि
युक्ते गोकाकारे दायवयेन पूर्वतः पश्चात् अनियं बंध-
समाख्ये ज्योतिर्मन्त्रे 'राम' प्रियतिभिर्ज्योतिषकं क्लिप्तवायु-
ग'मित्युक्ते ज्योतिषके ।

राशिभोग पु० राशीनां सख्यगत्या यद्वैभोगः भज-वज्ज-
ज्ञानम् । रव्यादीनां सख्यगत्यानुसारेण राशिषु गतिभेदे ।
राशी(वि)कृत पुं अराशि' राशिः कृतः राशि+अभूत्प्रत्यये
ङि, तदर्थे समासो वा (ढेरी) उद्गीकृते एकलक्ष्मीकृते ।
राश्र न० राज-इन् । जनपदे 'गौडं राजश्रुतमिति, प्रबोध-
चन्द्रोदय' । उपप्लवे च । [कारिकायाम् ।

राश्रिका स्त्री० राज-इन् पिप्पलाह् ङीष् सार्धे कन् । कण्ठ-
राश्रिय पु० राश्रि भवः च । भाष्योक्तौ राजश्रावे । इ
तत्कार्ये । उभयपि राश्रभवे जि० ।

राश्र पु० रश-वज्ज रौघ-वज्ज वा । शब्दे, ध्वने, धवने ऋजुता-
वज्जन् इवोर्ध्वोर्मध्यस्थित्या श्रीकामे, कोलाहले च ।

राश्रभ पु० राश्र-अभच् । गर्भे ।

राश्रभवन्दिनी स्त्री० राश्रभस्य भन्दिनी । भक्षिकायाम् ।

राश्रभएल न० राश्रभिं ऋजुनामन्त्रवत् इवोर्ध्वोर्मध्यस्थित्या
श्रीकामेन मयउर्ध्वं मयउत्तमाकारेण अवर्धयं यत् । राश्र-
श्रीकाभारस्थाने, श्रीकाश्रस्य तदुत्तराङ्गे मयउभेदे च ।

राश्रिखरी स्त्री० इतः । राश्रिकायाम् । [आभरल

राश्रा स्त्री० रश-नष् । सनामस्थानायां उतायाम् (काटा
राश्र उ० रश-उष् । त्यागे, व्यञ्जारे, ज्योतिषकस्य सूर्योक्ति-
रचसंप्रकाशनेषु आयमानप्रतिबोधायाधिष्ठानरि पश-
भेदे सिंहकाष्ठते दानवे च ।

राश्रज्जत न० राश्रोर्यङ्गस्य जलजिवः । काईके ।

राश्रदर्शन न० राश्रोर्दर्शनं यत् । चन्द्रसूर्ययोरेकपरायण्ये
पश्ये 'द्यानं दानं तव' ब्राह्मणम् 'राश्रदर्शने' इति
अति तेन उपरज्जेर चन्द्रे सूर्ये च तस्य इत्याना नान्यदा
राश्रमूर्धमिदं पु० राश्रोः सिंहकाष्ठतस्य चूर्णं भिन्नति

भिद-किप् । विष्णौ अस्तपानकाने देवपङ्क्तौ देवकपेक्ष
स्थित्वाऽभ्यतं पितृन् दृष्ट्वा विष्णुसस्य शिरश्चिक्षेतेति पुरा०

राश्ररुत न० राश्रोः श्रियं रत्नम् । गोमिदमणौ ।

राश्रसूर्य पु० राश्रोः सूर्यः स्वाधिश्रितभूम्नायाद्वारा यत् ।
चन्द्रसूर्ययोः उपरागकूपे मयवे ।

राश्रच्छिद पु० इतः । सधुने ।

राश्रतृमूट पु० इतः । सधुने ।

रि गतो त्रुपर० अक० र्जित् । रिचति अरैपीत् । [वि०

रित्तं मि० रिच त्तम् । अन्वये, वने, निरर्थके च । सार्धे कन् । तत्वेन

रित्ता स्त्री० रिच-त्तम् । उभयपक्षयोस्तदर्थान्वयोचतुर्द्वयोतिष्यु

रित्तभाएल न० रित्तं भावइत् । तैवतिश्रुत्ये भाष्ये ।

रित्तइत्तं वि० रित्तो वनादिश्रम्योइको यस्य । गिरिने, भूरि-
दाय दिना व्ययितधने च ।

रिक्थ न० रिच-यच् । धने । मिताश्ररायुते अग्रतिबन्धे दाने-
च 'स्वाधी रिक्थकवर्धनिभासत्वादि स्मृतिः ।

रिक्थहारिन् वि० रिक्थं दायं हरति मृच्छाति । दाय-
याहिणि इवादी । अण् । रिक्थपाक्षेयान् ।

रिक्थिन् वि० रिक्थं याग्यमेवत्यस्य इति । दायहारिणि
दायादे 'उभयोपयसौ रिक्थो'ति स्मृतिः ।

रिख चर्धे आ० पर० अक० भेदः रदित् । रिक्थति अरिक्थीत् ।
अनिदिदय्यमिल्लेके रेपति अरैपीत् ।

रिग गतो आ० पर० अक० भेदः रदित् । रिक्थति अरिक्थीत्

रिक्थ न० रिगि-र्युट् । स्तवने । रिक्थि र्युट् । रिक्थमयत्त

रिच कव्यंके रिवोमे च वा यु० उभयपक्षे आ० पर० अक० भेदः ।
रेचयति ते रेचति । अरोरिचत् त अरैपीत् ।

रिच विरेके (यविशय इतोषोत्थं) चभा० उभयपक्षः अगिट् ।

रिचकि रिक्थे अरिचत् अरैकोत् अरिक्त ।

रिज भर्जने आ० व्या० अक० भेदः । रेजते अरैजज ।

रिपु पु० रप-उ-पु० । यत्नौ, चौरनामगभ्रद्वये, ज्योतिषोक्ते
सम्भाषेयया वष्टस्थाने च । [भेदे शत्रुपातके जि० ।

रिपुघातिनी स्त्री० रिपुं हृनि हृन भिनि । (उपुष्ट) वशा-

रिपुस्य वि० रिपुजयते जि० पप् । एजुजयिनि, यवनेदेइ०

रिप्फ चर्धे त्रुपर० अक० भेदः । रिप्फति अरिप्फोत् ।

रिप्फ पु० रिफि-यच् पु० । उन्वायेयया द्वादसे आने ।

रिफ कृकने सौ० पर० अक० भेदः । रेफति अरैकोत् ।

रिफ हिंसायां निन्दाया बोधने च चक्र० दानावाम् यक० द०
पर० भेदः । रिफति अरैकोत् ।

रिच यत्नं आ० पर० अक० भेदः रदित् । रिक्थति अरिक्थोत् ।

रिभ रवे भा० पर० सक० वेद । रेभति अरोभीत् ।
 रिभंसा पु० रम-भन्-य । रमयेच्छायाम् ।
 रिच गतो भा० पर० सक० वेद इति । रिचति अरिच्छीत् ।
 रिग द्विषाय त० पर० सक० अनिट् । रिचति अरिचत् ।
 रिग्य पु० रिग्यते रिग-यम् । रग्यभेदे ।
 रिप रवे भा० पर० सक० वेद । रेपति अरोपीत् ।
 रिट न० रिग-ज्ञ । मन्त्रे, यगुभे च । भावे ज्ञ । नाये,
 पाये च । अगुभादिभति लि० । खड्गे, रज्ज्विषयो च पु० ।
 र्खाये भन् । तेषु । [रभ्ये पु०]
 रिष्टि स्त्री० रिच-रिग-वा ङिन् । अगुभे, यक्षभेदे च । क्रिष्ट
 रिच रवे भा० पर० सक० वेद । रेष्टति अरोष्टीत् । [रीषः ।
 री शरवे ङि० या० सक० अनिट् । रीयते अरोट निशतस्य न
 री गतो रवे च सक० रवे सक० नृपा० ज्ञा० अनिट् ।
 रिद्याति अरोधीत् ।
 रीठा स्त्री० री०-ण्डस्य नेचम् । रीठाकरज्ञे ।
 रीठाकरज्ञ पु० र्वम० । सनामस्याते उभे ।
 रीठा स्त्री० रिङ्-ज्ञ इडभावे । कश्चायांम् ।
 रीण नि० री०-ज्ञ । चरिते द्युते ।
 रीति स्त्री० री०-ङिन् । पितृवे, प्रसावे, चरणे, वीरुचिडे,
 धीमायां, गतो, सभावे, अकृष्टारोक्षे गौष्टादिरचभाभेदे च ।
 रीतिक न० रीतिरिव कायते वै-च । पुष्पाङ्गने स्त्रीलनवि
 भावे भन् । पिचमे न० ।
 रीतिपुष्प न० रीते० पुमसि । पुष्पाङ्गने ।
 रीव चङ्गे, धंरत्ये च भा० उ० सक० वेद । रीवति ते अरो-
 वीत् अरोविट् । रवि न लुप्तः ।
 र धातो अटा० सक० वेद । रीति-रजोति अरोवीत्-अरौवीत्
 र रवे गतो च भा० या० सक० अनिट् । रवते अरोट ।
 रक्षप्रतिश्रिया स्त्री० रजः नतिश्रिया प्रतिशारः प्रति-
 श्र-भावे य । रविद्यायाम् ।
 रज न० रज-भन् नि० कृमम् । काङ्गे, भक्षूरे, वीरे, नाग-
 वेदरे च । [सर्पकादे जातिभेदे ।
 रज्जक० रज पु० रजं नतिश्रिय रजं करोति ज-भुम् ।
 रजिन्न पु० रजं रिपतोस्य रजि । राजभेदे । अर्धस्यवि
 नि० । रजिन्नचक्रायां शोऽक्षय्यां स्त्री० कीन् ।
 रज्ज्व नि० रज-भन् र० वा शेषः । रविचङ्गे, विष्टे,
 चरोरे च । [अरोटिड ।
 रज्ज्व नि० रज-ज्ञ । रीमाजिरे, भुष्टे च । [रज्ज्व
 रज रंरो रजवे च भा० या० सक० वेद । रोजते मुटि उ०

रज्ज्व न० रज-भन् । रजिजागरे, भाङ्गले इत्ये, उल्ले, अथ
 भूषणे, भाङ्ग, शौचवे व्यासाद्यारवे, रोषनायाम्, विष्टे,
 लवणे च । रोजपूरे, दन्ते, निम्बे, कपोते च पु० । [च ।
 रज्ज्व(वा) स्त्री० रज-भन्-क्रिप् वा टाप् । रौप्री, शोभायां, प्रकाशे
 रजि(वा) स्त्री० रज-वि वा ङीप् । अनुतामे, धामने, सृष्टा-
 याम्, अमिताये, किरये, शोभाया, उभुवायां, गोरो-
 चनायां च । प्रजापतिभेदे पु० ।
 रज्ज्व नि० रजिं रति ददाति रज्ज्व । मनोहरे, चन्द्रे, मधुरे
 च । मूत्रवे, पुष्टुने, लवणे च न० । गोरोचनायाम् स्त्री० ।
 रज्ज्वराङ्गन पु० अज्जं जनेन यन्त्र-करणे व्युट् रजि-
 शोभायुक्तोऽङ्गनः । शोभाङ्गने ।
 रज्ज्व नि० रजवे इतिः वत् । चन्द्रे, रविभेदे च । शौचवे
 न० । यत्नौ, कतकृष्टे, याविधान्ये च पु० ।
 रज्ज्वकन्द पु० रज्ज्व । रजिः कन्दो मूलमस्य । अरये (वीर)
 रज्ज्व भजने त० प० सक० अनिट् । रजति अरोवीत् निशतस्य
 च । रजः ।
 रज्ज्व हिंसायां पु० उभ० सक० वेद । रोजवति ते अरुजन्
 रज्ज्व(वा) स्त्री० रज-भन्-क्रिप् वा टाप् रज-यङ् वा ।
 रीने, भङ्गे, नेपाय, कुजे च (ङङ्) ।
 रजाकर न० रजां रोजं करोति रज-यच् । रजिरङ्गने (नाम
 राज्ञः) रोजकारके नि० ।
 रज्ज्व रौप्ये भा० पर० सक० वेद इति । रज्यति अरज्यीत् ।
 रज्ज्व रौप्ये रज-दीप्रायक-पु० सक० वेद । रज्यति ते अरज्यन् त
 रज्ज्व दीप्रा प्रतिपाते च भा० या० सक० वेद । रोजते मुटि
 उभ० अरज्यन् अरोटिड । [रिड
 रज्ज्व उवपाते भा० पर० सक० वेद । रोजति अरोवीत् । [अरो
 रज्ज्व प्रतीपाते भा० या० सक० वेद । रोजते मुटि उ० अरज्यन्
 रज्ज्व गतो रौप्ये रजः मन्दीभावे रज्ज्वभावे च अरज-भा० पर०
 वेद इति । रज्यति अरज्यीत् ।
 रज्ज्व पु० रजि-यच् पु० उल्लेखः । रज्ज्वले रंवे रजवे ।
 रज न० रज-ज्ञ । रवे पण्यप्रभतायां मन्दे । [अरोटीत् ।
 रज्ज्व रोजने अटा० पर० रज्ज्व अरज-वेद । रोजति अरज्यन्
 रजिन्न न० रज-भावे ज्ञ । मन्त्रे । रजिर् रज्ज्व । कनरोटने नि०
 रज्ज्व नि० रज-ज्ञ । आरन्नादिना रजिने जगतिरिषे च ।
 रज्ज्व पु० रीतिरिव रज-यच् । रजिन् रंभेदे 'वो' रीटीरिव यदरो-
 रीत् नत् रज्ज्व रज्ज्वनिवि गुति । अत्रैवादिङ्गिङ्गो
 विद्यायाः सुतेजः । जदमोऽज्ज्वर च मन्त्रोपाया-
 जितः । रज्ज्वरज रजिने अरोटीरिव रंभेद्या रज्ज्व

एकादशसु शिवसूक्तिभेदेषु ।

रुद्र उ० रुद्रात् जायते जन-ड । शिववीर्यजाते पारदे ।

रुद्रजटा स्त्री० रुद्रस्य जटेय पिङ्गत्वात् जटिबत्वात् । सनाम
ख्याते जताभेदे ।

रुद्रपत्नी स्त्री० इत० । दुर्गोयाम् यतस्त्राञ्च (यसिना)

रुद्रप्रिया स्त्री० इत० रुद्रितक्यासु इमांयाञ्च ।

रुद्रविंशति स्त्री० रुद्रस्त्राधिकारः विंशतिः । प्रथवादिसु पञ्चवत्-
हरेषु अन्तिमेषु विंशतिवर्षेषु ।

रुद्रसावर्णि उ० चतुर्दश मनुष्ये, द्वादशे मनौ ।

रुद्राक्षोऽङ्ग न० रुद्राक्षोऽङ्गा यत् । प्रसमाने ।

रुद्राक्ष उ० रुद्राक्षोऽक्ष यत् । सनामख्याते इत्ये ।

रुद्राणी स्त्री० रुद्रस्य पत्नी रुद्र-कोष् यातुक् च । शिवपत्न्याम्

रुद्रारि उ० रुद्र परित्यजे । कामदेवे ।

रुद्रावास उ० इत० । कैशवे, काश्याम् प्रसमाने च ।

रुद्र कामे दि० आ० सक० अग्निर्द्र प्रादेष्टातुपूर्वः । अतुल्यते
अनवरुद्र । [अरौक्षीत्

रुद्र आचरणे, रु० उभ० सक० अग्निर्द्र । रुद्राग्नि रुद्रो आचरण
रुद्रिद न० रुद्र-जिह्वसु । यदोरस्थे रजप्राकजने धातुभेदे ।

रुद्रउपधे रुद्रार्थे च उ० तदर्थवति लि० ।

रुद्र आङ्गलीकरणे दि० पर० सक० सेट् । रथ्यति-अचरन् ।
अरोपीन् । [भेदे च

रुद्रा स्त्री० रु० भक्त० रुद्रपीकान्नरभाषांयाम् नववयसान् देव-
रुद्र उ० रु०-भक्त० । नैगभेदे । [रु०-भक्त० रुद्रकोष्यत्

रुद्र उ० रु०-भक्त० । यदयद्वये । कन् । तत्त, रुद्रैरयदे च उ० ।

रुद्र विंशत्यां त० पर० सक० अग्निर्द्र । रुद्रति अचरन् ।

रुद्र रथे आ० पर० सक० सेट् । रोषति अरोपीन् ।

रुद्र क्रोधे दि० पर० सक० सेट् । रथ्यति अचरन् अरोपीन् ।

रुद्र क्रोधे उ० उभ० सक० सेट् । रोषति ते अचरन् ।

रुद्रा (या) स्त्री० रुद्र-संघ-जिह्व वा टाप् । क्रोधे ।

रुद्रित लि० रुद्र-ज्ञ वा इट् । क्रोधयुक्ते इदमाचरणे अरोष्यत्
रुद्र उदने आ० पर० सक० अग्निर्द्र । रोषति अचरन् । अवा० ।

रुद्र लि० रुद्र-ज्ञ । जाते । दूमायां स्त्री० उत्तरपदस्यः तन्नाड-
भूते लि० यथा भूतः जटिबहम् ।

रुद्र पादयोः कोरतायाम् लि० खेदे च । उ० आ० सक० सेट् ।
रुद्रयति ते अचरन् । [दिनीत्ये स्त्री० ।

रुद्र लि० रुद्र-यत् । अचिह्वे, खेदयत्वे च । इत्ये उ० ।

रुद्रगन्ध उ० रुद्रो गन्धो यस्य । गुणयो ।

रुद्रार्ध उ० रुद्रार्धः । रुद्रिर्धे उच्यते ।

रुद्रपत्त उ० रुद्रं पत्तमस्य (माघोदृष्टवे ।

रुद्रप्रिय उ० रुद्रं प्रियं यस्य । नृपभीषणे ।

रुद्र नि० रुद्र-ज्ञ । जाते, प्रसिद्धे च रुद्रिस्तासि यत् । प्रकृति

प्रत्ययार्थमनयेस्य रुद्राद्यप्रत्ययार्थबोधके शब्दे यथा । पटः

गौरित्यादि । [मिह्य रुद्रं रुद्राद्यप्रत्ययार्थबोधने च

रुद्रि स्त्री० रुद्र-जिह्व । जहानि, प्रसिद्धौ, प्रकृतिप्रत्ययार्थमन-

रूपं रूपान्वितकरणे यत् । उ० उ० उ० उ० । रुद्रयति ते

अचरन् ।

रुद्र य० रुद्र-य माने यत् । माने, शौन्ध्यै, प्रसौ, नानि,

शब्दे, यन्माहत्तौ, इत्युक्ताद्ये नाटकादौ । रुद्रो, रुद्र-

धातुना विभक्तियोगेन (नियमशब्दे, गुणादिवर्णे च तद्वति

लि० । उत्तरपदस्यः रुद्रार्थे लि० यथा पितृरुद्रस्य नयः

भाद्रक्या रुद्रा । एकसंख्यायिते न० 'रुद्रं भलेत् क्षान्

परिपूर्चिवाच' इति लोकार्थः । 'एकाव्यक्तं मोधयेदस्य-

यक्षान् रूपान्वयस्येतरस्याञ्च पञ्चादिति शीजगणितो

अव्यक्तरूपविषयवृत्तिव्यक्तसंख्यायिते च ।

रुद्रस्य न० रूपयत्न रूप-यत्न कन् । अभिनयप्रदर्शके इत्य-

आव्यप्रभेदे, रूपयत्नस्य युष् । भूते लि० रूप-सार्थं कन् ।

गुणादिवर्णे, आकारे च रूपकं रूपितादीनादित्युक्ता-

रुद्रो रूपार्थोद्धारभेदे, गुणप्रवर्णनाय, रजते च ।

रुद्रधारिन् लि० रुद्रं धारयति धारि-णिनि । रूपयति,

शौन्ध्ययिते, येशान्तरप्राप्तिषु भवे च ।

रुद्रयत् लि० रूप-यत्न यस्य रुद्रः । शुभादिरूपयिते, शौन्-

ध्ययुक्ते, आकारविशिष्टे च । [विज्ञायाय ।

रुद्राजीवा स्त्री० रुद्रं शौन्ध्ययनाजीवति आ० जीव-यत् ।

रुद्रिका स्त्री० रूपयत्नस्य रुद्रः । नैताकं इत्ये ।

रुद्र न० रूपय आह्वयते कर्त्तादि यत् । अनङ्गारादिनि-

र्त्तायाय आह्वयमाने सर्वे रजते च सर्वे सन् ।

रजतभाते । रुन्दरे लि० । [रुद्रत् ।

रुद्राध्यक्ष उ० रुद्रेषु अध्यक्षः । कीराध्यक्षे । [ते यत्

रुद्र प्रख्यादिनामिषोकरणे यत् । उ० उ० उ० सक० सेट् । रुद्रयति

रुद्रक उ० रुद्र-यत्न । शब्दे इत्ये ।

रुद्रित लि० रुद्र-ज्ञ । प्रख्यादिभिर्विश्रिते, अचिह्वीकृते च

रे अच्य० रु०-जे हिङ् । गोषादेः रुद्रोपने । [रुद्रः

रेक प्रहारां आ० आ० सक० सेट् । रुद्रदे अरोषिच । रुद्रि १

रेक उ० रुद्र-यत्न । विरेचने । रुद्र-यत् । यदार्थ, शीरे,

भेदे च । रुद्र-य । रुद्र-जे स्त्री० टाप् ।

रेखा स्त्री० विषय-यत्न यस्य रुद्रः । असे, प्रदे, आभीरे,

विन्दुपुत्रकते दण्डाकारेण विभुभेदे, पट्टकौ च ।
 रेचक न० रेचयति रिच-विच् ण्वुन् । कट्टणे, चवचारे, जय
 पावे, निचकट्टणे च । पुरीषनिष्कारणकारके ति० ।
 रेचन न० रिच्-ल्युट् । मलभेदेन तनुनि सारणे ।
 रेचनक पु० रिच्यतेनेन ल्युट् संज्ञाया कन् । कम्पिह्वरणे ।
 कनधाने वा ङीप् । रेचनी रेचनाम्यल स्त्री० ।
 रेची स्त्री० रेचयति च् च गो० ङीप् । कम्पिह्वरणे, अहोठि च ।
 रेज दीप्ती भा० आत्म० अक० षेट् । रेजते करेजिष्ठ । चडि
 न चुल्ल । [करेजिष्ठ । चडि न चुल्लः
 रेड वाघने वाधि च हि० भा० उभ० षेट् । रेडति ते करेजिष्ठ
 रेणु पु० स्त्री० रि-ल । परागे, धूजी, मागौ च । पयंटे उ० ।
 रेणुका स्त्री० रेणुना वायति के-क । सरिषाकृतौ सुगन्धि-
 श्रव्ये, जमदग्निपत्न्या परपुत्रासमातारि च ।
 रेणुकासुत पु० इत् । परपुत्रासे रेणुकासमातारोप्यल ।
 रेणुकूपित पु० रेणुभिः कूपितः । मर्हं । धूचिधूमरे ति०
 रेणुसार पु० रेणुरिच सारोष्ठ । कट्टरे । सारं कन् । तत्तैव
 रेतस् न० रो-यण् लट् च । पृथो रक्षादिपरिपाकजये देह-
 स्स मल्लहेतवे चरमजाती शुष्मे, शिववीर्ये पारदे च ।
 रैप मये अक० गवौ अक० भा० आत्म० षेट् । रैपते करेपिष्ठ
 चडि न चुल्ल ।
 रैप ति० रैप-यञ् । निन्दिते, मूरे, कपणे च ।
 रैफ पु० र+फ । रकारात्मके चर्चं । रिफ-यञ् । कुञ्जिते
 ति० यञ् लट् । क्रूरे, चाघने, डचे कपणे च ति० ।
 रैव(न) गवौ अक० भूती अक० भा० आ० षेट् । रैव(न)ते अरे
 वि(वि)ष्ठ । चडि न चुल्ल ।
 रैम मये भा० आत्म० अक० षेट् । रैमते करेभिष्ट । चडि न चुल्ल
 रैवत पु० रैव-यतञ् । जम्बोरे चारुके वरराजमयुरे राजभेदे
 रैवती स्त्री० रैवतसामलमण्य पु० । रैवतराजकन्यायां मयदेव-
 यत्नाम् । रैव-यतञ् गो० ङीप् । अग्निनवधितः । यप्रति-
 यतिचर्याते मत्तले, तल्लस्याया, मातृकामेदे स्त्रीगम्याम्,
 नदीभेदे, उर्गोदाश्च । [रैव० । रैवतीशब्दोप्यल
 रैवतीरमण्य पु० रैवती रमयति रच विच्-ल्यु । वनरासे ।
 रैवन्त पु० रैव-अच् । शुद्धाभिपत्नी सूर्यस्यभेदे ।
 रैया स्त्री० रैव-यच् । नर्मदास्फुन्याम् ।
 रैय जुवासां (रोटिचमसे) भा० आत्म० अक० षेट् । रैयते करे-
 पिष्ठ । चडि न चुल्ल ।
 रै मये भा० पर० अक० चडि । रायति अराधीत् ।
 रै उ० रा रै । पये, मयं च ।

रैत्य ति० रीतेः पिचयस्य विकारः रीति+यञ् । पित्त-
 मये पात्रादौ ।
 रैवत पु० रैवत्या नद्या अहोरो देव० यञ् । हार्तिकासमीपस्थे
 पर्वतभेदे खर्षाबुडणे, शिवे, दैत्यभेदे च । रैवत्या भव-
 यत् । चवट्टेयञ् मनुयु मनुभेदे ।
 रैवतक पु० रैवतय कन् । रैवतपर्वते ।
 रोक न० क कन् तस्य नेचम् । विदे, तन्मे रोकं च शोकश्चेति
 छति नौकायाम् च । रव-यञ् ति० कृत्वम् । क्रयभेदे,
 दीप्तौ च उ० । [[उड]
 रोग पु० रज-यञ् । धातुवैषम्यजाते व्याधौ, उद्यौषधे च
 रोगज्ञ न० रोगं हनि हन-ङ् । औपधे, वैद्यकशास्त्रे च
 रोगनामके ति० ।
 रोगराज पु० इव० उष्ट्र मभा० । राजयज्ञस्याधी ।
 रोगलक्षणा न० रोगो वक्ष्यते ज्ञायतेनेन वक्ष-ल्युट् । रोगा
 उपायके धातुवैषम्यहेतुके पिष्टभेदे ।
 रोगशिला स्त्री० रोगाय तद्विषयने शिवा । मन शिवायाम्
 रोगह न० रोगं हनि हन-ङ् । औपधे, हन क्ति रोग-
 हन् । रोगहन्ति-वैद्यादौ ति० ।
 रोगहृत् ति० रोगं हरति हृ-अच् । व्याधिनामके श्रव्यादौ
 रोगहारिन् पु० रोगं हरति हृ-यणि । चिकित्सके वैद्ये
 रोगितव पु० रोगितविरुद्ध याक० । अघोक्तव्ये ।
 रोगिन् ति० रोग+अस्त्यर्थे हनि । व्याधिरुक्ते क्रिया ङीप् ।
 रोचन पु० रच-ल्यु रोचयति वा ल्यु । कूटमास्यनिष्ठके
 नेत्रशोभाजने, पचायदौ, करजे, अहोवे, चारुमये
 दाहिमे च । उत्तमया नाभ्यां, रज्जुकृष्टारे गोमिसे, गोरो-
 चनायाम् स्त्री० टाप् । रुचिभारके ति० ।
 रोचनक पु० रोचनाय रुचिजननाय कायति के-क । जम्बोरे
 रोचनफल पु० रोचनं रुचिहर फलमस्य । शीजपूरके जम्बो
 रभेदे, चिर्वाद्या स्त्री० ।
 रोचना स्त्री० रोचयतीति कर्त्तरि संज्ञाया ल्युट् अजा० टाट्
 भव शिवायाम्, गोरोचनाया, फालगस्याम्, नेत्रशक्तिनि,
 मय्यह्वमभेदे (गुडारोचना) च । [दि०
 रोचमान पु० रच-यान् । अद्योराग्यरोचयसं । रुचियुक्ते
 रोचिष्यु ति० रच-ल्युट् । रोचिषोभे ।
 रोचिम् न० रच-ल्युट् । प्रभावात् ।
 रोची स्त्री० रोचयति रच्-विच्-यञ् गो० ङीप् । हिन
 ओचिषायाम् । [[रटी]
 रोटिका स्त्री० रट् ल्युट् । गोपुमादिपुंनिर्भन पिष्टभेदे

रोड अनारदे भा० पर० ध० सेट् । रोडति यरोडीन् पठिन
 छल । [सत्राया कन् । यवासायास् ।
 रोदन न० र०-रुट् । रुन्ने, वरये ल्युट् डीप् । डरावभाया
 रोदस् न० र०-रुट् । र्गं भूमी य गौरा० डीप् रोदरी-
 ल्यय्य व वाभूयो क्री० हि० ।
 रोध ड० र०-रुट् । रोधने, आवरणे च । [पठिवसे न०
 रोधन लि० रुधदि रुध ल्यु । रोधकर्त्तरि, भाने ल्युट् ।
 रोधस् न० रुध-रुट् । नद्यादिङ्गणे ।
 रोध्र न० रुध रन् । पाये, अपराधे लोभङ्गणे च ।
 रोध्रपुण्य ड० रोध्रस् रोध्रयेव उपसस्य । मृषकहणे (नौच)
 रोध्रपुष्पिणी क्री० रोध्रव उपपति उपपिकारो विनि ।
 भातकीङ्गणे (भारमुत्)
 रोम ड० रुह पिच्-रुह प कर्त्तृषि अच् । शाये । भाने अच् ।
 रोमणे, भात्यादेर्जननाय कङ्कुरादिप्राप्तये च । छिन्ने न०
 रोमण्य न० रुह-पिच्-रुह प ल्युट् । जनने, अप्रभेदे,
 रुप-ल्युट् । विभेदने, अन्यभावात् वस्तुनोऽन्यथा
 प्राप्ते । [रातोपणे
 रोपित लि० रुह-पिच्-रुह प क्त । प्रत्यादेर्जननाय ताताकु-
 रोमक न० रोमेन निविर्ङ्गं प्रायति कै-क । (रुम) नगरे,
 पाण्डुरवये च ।
 रोमकन्द ड० रोमुषा युक् कन्दो मूलमस्य । पिण्डाढी ।
 रोमकपत्तन न० कीर्त्त० । (रुम) नगरभेदे ।
 रोमकूप ड० रोमुषा कूपरव । रोमाधारे विभरे 'न रोम
 कूपौ चमिपादिति नैपधम् ।
 रोमकेशर न० रोमभि केशर हिङ्गुटेव । चामरे ।
 रोमपुच्छ न० रोममिर्मुक् स्रवन्ननिन । रोमघटायाकके
 चामरे । ननु । अत्येवायं । [रौवा)
 रोमस् न० रुम रन् । देहजाते कङ्कुराकारे केयद्वये पदायै
 रोमस्य ड० रोम सदाति सस्य-अच् ड० नवीप । भुक्तस्य
 चावादे प्रपुमिदतीत्यर्थे 'रोमस्यस्यस्यतीति' ।
 रोमभूमि क्री० इत० । पर्वणि ।
 रोमलता क्री० रोमाणि लतेव । रोमराजो ।
 रोमविकार ड० इत० । रोमोद्गमे ।
 रोमश लि० रोमाणि सन्त्यस्य च । प्रपुटरोमयुक्ते । येने,
 पिण्डाढी, अक्षरे, कुम्भराष्ट्र ड० (पना)
 रोमहर्ष ड० रोमस्य हर्षरव नद्वयप्रकाशात् । रोमावे, हर्षौ
 लुप्यादिभि रोमकूपे लाघवात् नञ्प्रकाशकारे पदायै ।
 ल्युट् । रोमहर्षवचन्य न० ।

रोमहर्षया ड० रोमाधि हर्षयति हृष-णिच्-ल्यु । विभीतक
 हृषे सविभेदे च ।
 रोमाष्ट्र ड० रोमुषास्य हृषम अन्व-अच् । रोमहर्षे ।
 रोमाश्रित लि० रोमास्य जातोऽस्य तार० इतच् । जातपुत्रके
 रोमासी क्री० इत० । रोमावली तद्वृक्षसाधने तद्वृक्षाव-
 नस्यायाश्च । [नुप् रोमवति लि०
 रोमानु ड० रोमयुक्त यासु प्राक् । पिण्डाढी । रोम-आ-
 रोमाश्रुविटपिन् क्री० रोमासु रोमयुक्त विटमी । कुम्भीङ्गणे
 रोमावलि(ली) क्री० इत० । रोमश्रेणी नामधेयस्य रोमपट्टौ,
 तद्वृषाविति तावत्तावत्स्यायाश्च । [विदादयोमल
 रोमोद्भ ड० रोमुषास्य उद्-व-अच् । रोमहर्षे । रोमो-
 रोवदा क्री० रुद वल्-अ टाप् । अतिशयरोदने ।
 रोल् ड० रु लच् । पानीयावचने ।
 रोल्स ड० रौति रु विच् रौ र्नु सन्ने गच्छति सन्-अच्
 कर्त्त०, रोह सन्-अच् सस्य लो वा । अक्षरे ।
 रोप ड० रुप-अच् । लोभे । [युक्ते लि०
 रोपण ड० रुप-अच् । पारदे, निरुपमकारे, उपरभूयै च लोभ-
 रोह ड० रुह अच् । कटुरे । रोहयकर्त्तरि लि० ।
 रोहण ड० रुहतेऽसौ रुह-ल्युट् । पर्वतभेदे ।
 रोहन्त ड० रुह-अच् । हृषभेदे, हृषणाले च । सताभेदे,
 सतायाश्च क्री० गौ० डीप् ।
 रोहि ड० रुह-रन् । रीजे, हृषे च । धार्मिके लि० ।
 रोहिण्य न० रुह रन् । पशुदधया विभक्तदिनस्य नवमे भागे
 'कुम्भादारोहिण्यं बुध' इति स्मृति रोहिणी देवताऽस्य
 अच् । रोहिण्ययत्न । सटङ्गणे, रोहितकहणे च ड०
 रोहिणी क्री० रुह रन् भौ डीप् । स्त्रीगव्याम्, अग्निव्यव-
 धिके चतुर्थे नवमे, रुहरेवपत्या वचनभ्रमात्, विद्युति,
 कटुदध्या सतायां, शोषरुहे च । रोहित+ङिद्या डीप्
 तस्य मते चालम् । रत्नवर्णयस्या क्षिताय । सा च हरित
 क्वाप्, काशय्याम्, यक्षिण्याश्च ।
 रोहिणीपति ड० इत० । पत्रं रुहरेव रोहिणीगवाद्ययोश्च
 रोहिणीव्रत न० रोहिणीयुक्ताभ्यां व्रतम् । रोहिण्युप-
 चितायां मातृलटाभ्यां कर्त्तव्ये उपवादाद्वये व्रत ।
 रोहित ड० रुह इति । कर्त्त०, पर्वभेदे च । सताभेदे, रुह्याश्च क्री०
 रोहित न० रुह-इतच् । रुधरे, शरत्, इन्द्राभावे, सनाभ
 क्वाप् सत्सभेदे, रोहितकहणे च । रत्नवर्णेऽतद्वति लि०
 कन् । पञ्चमै, मतस्यभेदे सनाभक्वाप्ते हवे च ।
 रोहिताष्ट्र ड० रोहितवर्णा अक्षरा यश्च । वृद्धौ ।

रोहितेय उ रोहितः आर्यं ड । रोहितकहले ।

रोहिन् पु० रोहितेय उरुमिन्द्रोदयि प्रादुर्भवति रुह, यिनि ।

रोहितकहले । रोहिण्यति लि० । स्त्रियां ङीप् ।

रोहिण् पु० रुह-इणन् । स्त्रियामस्याते ङङे ।

रौच्य न० रचस्य भावः व्यञ्ज् । पारुष्ये रौचिक्यतायाञ्च ।

रौचनिक लि० रोचनया रक्तः अण् । रोचनया रक्ते ।

रौट(ड) अगादरे भा० पर० सक० षेट् । रौटति अरौटीव ।

चक्षि व ह्रस्वः ।

रौट्ट न० रुद्रो देवताश्च अण् । सूर्यताये, उपरये च । तद्वति,

भीषणे च लि० । दुर्गायां रुद्रजटाहले च स्त्री० ङीप् ।

रौय न० क्यमेव अण् । रजते । [गङ्गायां]

रौम न० रुमायां नद्यां भवः अण् । प्राप्सरस्त्वये । स्त्राये कन् ।

रौरव उ० रोह्यतेतत्त च-यह्-क्षिप् । तेन प्राचं तखेटं वा

अण् । नरकभेदे नक्षत्रं इहंदिभिधाने । चक्षुषे, धूर्त्वे, घोरे च उ०

रौहिण्य पु० रुह-इणन् स्त्राये अण् । चन्द्रग्रहे ।

रौहिण्य पु० रोहिण्यां भवः ङक् । मुषण्ये, बराने च ।

मरकतमयी न० । मोग्ग्रे दि० ।

रौहिण्य न० रुह-इणन् स्त्रायेऽण् । वगभेदे रोहितमस्ये च

दूजायां, रोहिण्ययाञ्च स्त्री० ङीप् ।

ल

ल उ० ला-क । इन्द्रे, तन्मोक्षे भूमिदेवताके भग्नभेदे न०

लक आस्त्रादे प्राप्ते च ष० ष० षेट् । लाकयति ते कलीकलत् व

लकष उ० लक्ष-अचन् । विकृषडले (मादारा) ।

लकुष उ० लक्ष-उचन् । (मादारा) वचभेदे ।

लक्त्य उ० लक्ष-क्त लि० संप्रायां कन् । अलक्त्ये (आलता)

लक्तकर्मन् पु० लक्तं करोति क्त-मनिन् । रक्तवर्णलोभे ।

लक्ष द्यौने, अक्षने च ष० उभ० ष० षेट् । लक्षयति ते लक्षवत्त व

लक्ष न० लक्ष अच् । परे, विभे, व्याले, यरये च । दशयुतसं-

ख्यायां स्त्री० न० । [बोधके मन्दे ।

लक्ष्य लि० लक्षयति लक्ष्यार्थम् लक्ष-णुन् । लक्ष्यार्थम्

लक्ष्या न० लक्ष्यतेनेव लक्ष-वरये ल्युट् । इतरभेदात्तथापके

विभे, यथा प्रथिमा गन्धोच्चयं च हि श्रुतिं परस्मात्

भिव्रतया अतुमापयति । 'लक्ष्यं तटस्थं द्विधा लक्ष्यं

स्यात् सख्ये परिचं' सख्यादिभिर्यस्य लक्ष्यं लक्ष्यलक्ष्ये

तटस्थलक्ष्ये च यथा आकाशो विरभ्यं चक्षिदानन्दो

मज्जेति । आकाशं रुद्रम्, लक्ष्यलक्ष्यादिकर्तुं मज्जेति ।

सख्ये, यथा तटस्थलक्ष्यं सख्यं । नास्ति, अवरुद्रादयोनि-

विभे च । कर्त्तरि ल्यु । सख्यमपि पदं दे 'नोदनालक्ष्या-

र्षोभम्, इति लैभिनिस्त्रुलम् नोदना विविगाक्यमेव लक्ष्यं

सख्यमपि का यस्मात्तदर्थोऽर्थः । धर्मः इति तदर्थः । मन्-

सायुतामपि पदं दे व्याकरणादिज्ञे च न० 'लक्ष्यं त्वन-

भिज्ञानाभि'ति । कर्मणि ल्युट् । प्रतपाये यथा 'इत्यं

दादयलक्ष्येति साधनीयत्यायमात्ता द्वादशानां लक्ष्यानां

प्रतिपाद्याविषयाणां समाहारः इति तदर्थः । लक्ष-युच् ।

मन्निववाच्यार्थसंबन्धाद्भोक्तव्ये 'लक्ष्यं, यथापे तद्योगे

यथा लोभः प्रतीयते । रुद्धेः प्रयोजनादपि लक्ष्या मज्जे-

रयिते लुक्ते, इतिभेदे स्त्री० । यथा गङ्गाया बोधः प्रतिवक्ष-

वीत्यादौ यङ्गायन्दस्य लक्ष्यप्रवाहक्ये स्त्रायेऽङ्गाद्यसम्भवात्

तत्पञ्चम्यदीरादिबोधकता । हा च वङ्गधा विलोको इहं-

विधाने । लक्ष्ये, सारसमक्षिणि च उ० तत्क्षियां स्त्री०

लक्षित लि० लक्ष-कर्मणि क्त । लक्षयता बोधितेऽर्थे, ज्ञाते,

अनुमिते च कर्त्तरि क्त । लक्ष्याऽप्ये, लक्ष्यमन्दे च ।

लक्ष्यन् न० लक्ष-मनिन् । विज्ञे, प्रमाने च । स्त्राये अण् पु० ।

सारसमक्षिणि द्यरसपत्न्याः समिन्नायाः खेडात्तजे च ष०

वेतक्यकार्या, सारसमक्षिणिनाम्, औषधभेदे च स्त्री०

लक्ष्मी स्त्री० लक्ष्-ई-यट् च । भोभार्या, बानौ, विष्णोः पत्न्याम्,

लक्ष्मी, ईश्वरीये, इतिनामौषधे, फविनीहले, खलपति-

न्याम्, इतिदावां, यथा, लक्ष्मायां, इत्ये च ।

लक्ष्मीकान्त उ० इ० । विष्णौ, राजनि च लक्ष्मीपत्यादी-

न्याम् । 'विष्णय लक्ष्मीपति लक्ष्मी'ति भारविः ।

लक्ष्मीपुत्र उ० इ० । कामदेवे, गन्धर्भभेदे, चन्द्रे, कुम्भे, च ।

लक्ष्मीवत् उ० लक्ष्मी-योमास्यस्य लक्ष्म्यस्य वत् । मनसे

योग्यते लि० स्त्रियां ङीप् । [चन्द्रे, लक्ष्मिः च

लक्ष्मीसहज उ० लक्ष्मी च चोराक्षी आयते लक्ष्म-ह ।

लक्ष्य न० लक्ष्य वत् । वेधार्थेहृदयमाने मरये । लक्ष्ययता

लोभेऽर्थे, लक्ष्ये, लोभे, अतुभेदे च लि० ।

लक्ष्म गवै आ० पर० सक० षेट् । लक्षति । अलक्ष्योत्-लक्ष्योत्

इदित्ययम् लक्षति अलक्ष्यते ।

लग लङ्गोभाने सक० गतो आ० सक० प० षेट् । लगति अलक्ष्मिन्

लग लङ्गे आ० पर० सक० षेट् इति । लगति अलक्ष्मिन्

लगति । 'आनेव लक्ष्य लगति यो'ति नैषधम् ।

लग लादे प्राप्ते च सक० पु० उभ० षेट् । लगयति ते लक्ष्यलगत् व

लगति लि० लग क्त । संक्षे ।

लगुलु(ल)र उ० लग-लुलु लक्ष इत्ये वा । दशमकारे

लागनिर्दिष्टे पदार्थे (लाटी) ।

समन न० लम्ब-क तस्य न । मेघादिराशोनाहदने लज्जिते
 नि० लग-क प्र० । धंसके नि० । स्तुतिपाठके प्र० ।
 समनद्वय इत्यर्थे कन् । प्रतिभुवि । (जायिन) 'आदको
 वित्तहीना' स्यात् समनकोचित्तवान् यदीति चरति ।
 लग्निका स्त्री० नम्ये कन् प्र० । अहट्टरजस्त्रायां क्षियाम् ।
 लघु अमोजने सीमातिप्रसंगौ च आ० व्या० सं० सेट् इदित् ।
 लघुते अचङ्छित् । 'कल्लोत्थिभीवत्तमसल्लसु', इति नाटकम्
 लघु मोक्षे आ० पर० सं० सेट् इदित् । लङ्गति अलङ्गीत् ।
 लघु प्रभाये पु० उ० सं० सेट् इदित् । लङ्गयति-ते अललङ्गत् त
 लघु आकाशे पु० उ० सं० सेट् इदित् । लावयति-ते अलोचयत्-त
 लघिमन् पु० लघोभाष इत्यभि० डिश् । लघुत्वे लावने,
 येनोद्गतिरसम् । ईदृश एवैवमर्थे च ।
 लघिष्ठ नि० अतिशयेन लघु इत्तु चिह्नम् । अतिशय-
 लघुलुक्ते । ईदृशम् । लघोवागम्यत् क्षिया ङीप् ।
 लघु नि० लवि-कु नि० लघोप । लीत्रं लघ्यागुदेषि, गोरण-
 मूत्रे च । प्रज्ञानामौषधी स्त्री० । नि चारे, लावणसुष्पाविते,
 तुल्ये, भगोदरे च नि० । व्याकरणीके लघुसप्तके व्याका-
 रादौ वर्णे ज्योतिषोक्तेषु 'प्रज्ञाविहङ्गा लघु' रित्युक्ते प्रज्ञा-
 दिनक्षत्रेषु च प्र० । लघुतावतां क्षियां स्त्री० ङा ङीप् ।
 लघुकार्मण्यं पु० कर्म० । कटुकत्वे इत्ये ।
 लघुभिर्भटा स्त्री० कर्म० । लघेगौरी कर्कटीभेदे ।
 लघुदन्ती स्त्री० कर्म० । कुद्रदोहत्वे ।
 लघुद्राक्षा स्त्री० कर्म० । काक्षोद्ग्राक्षायाम् । [चन्द्रे ।
 लघुनामन पु० लघुवर्णं नाम वाचकशब्दो यस्य । अयम्
 लघुपक्षक पु० लघुनि लुप्तानि पक्ष्याण्यस्य कप् । (युद्धारो-
 चना) वताभेदे ।
 लघुपुष्प पु० लघु पुष्प यस्य । भुजिकन्दे ।
 लघुवदर पु० कर्म० । कुद्रकोलौ । भूवदयाम् स्त्री० ङीप् ।
 लघुनाक्षी स्त्री० कर्म० । कुद्रमाध्याम् । [कुद्रास्त्रिधये ।
 लघुमस्य पु० । अ० मस्य सत्य पूर्वपदलोप कर्म० ।
 लघुलय न० लघु ग्रीष्मं कीयते लो० अच् । गोरणमूत्रे ।
 लघुसदाफना स्त्री० भदा फल यस्या कर्म० । कुद्रोडम-
 रिकायाम् (कोट कुहर) ।
 लघुसेमदुग्धा स्त्री० कर्म० । कुद्रोडमरे (कोट कुहर) ।
 लघुद्वन्द्विका स्त्री० कर्म० । (कोट कुहर) लघुद्वन्द्वभेदे ।
 लङ्का स्त्री० लङ्क-अच् एतु च । सनायस्थानाया पुण्याम् ।
 लङ्काधिप पु० इत० । रावणे लङ्कान् यादयेत्यत्र ।
 लङ्काधिपिका स्त्री० लङ्कामयते आसीति वास्तुन् । प्रज्ञानं

(पिडित्) शकभेदे । [डक्षभेदे । लङ्कावाधिनि नि०
 लङ्कास्थायिन् पु० लङ्काया तिष्ठति स्या विनि । (लङ्काधिज)
 लङ्काधिका स्त्री० लङ्कायामुपयते वप-स्तु न् प्र० । प्रज्ञा-
 याम् । (पिडित्याक) । [अने च ।
 लङ्कान न० लवि-स्तुट् । अमोजने, अतिशय गमने, क्रमये,
 लङ्क चिह्नकरणे आ० पर० सं० सेट् । लङ्कति अलङ्कीत् ।
 लङ्क प्रीक्षायाम् आ० व्या० सं० सेट् । लङ्कते कलजिह्व ।
 लङ्क निरस्कारे आ० पर० सं० सेट् इदित् । लङ्कति अलङ्कीत् ।
 लङ्क अलङ्काने पु० उ० सं० सेट् इदित् । लङ्कयति ते अलोचयत् त
 लङ्क भाषणे हिंसायां दाने च इत्त० सं० सेट् इदित् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त
 लङ्क भाषने अद० पु० उ० सं० सेट् इदित् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त
 लङ्ककारिका स्त्री० लङ्कं लङ्का, करोति लङ्कयन् अत
 इत्यम् । लङ्कालुलतायाम् ।
 लङ्का स्त्री० लङ्क-अच् । अलङ्कयन्ती परदर्शने दुष्टलक्षणा
 ततो निवृत्तिवाधने पिडितभेदे ।
 लङ्कालु स्त्री० लङ्क-आलुप् । लताभेदे । लङ्कावति नि० ।
 लङ्काशील नि० लङ्का शीलवति पील-अच् । लङ्काविधिः ।
 लङ्कित पु० लङ्का जातः स्य तार० इत्यच् । लतामन्त्रे प्रीक्षिते
 लङ्करी स्त्री० लङ्का अङ्गुर्वै इत्यु गौ० ङीप् । लङ्कालु-
 लताभेदे ।
 लङ्क भाषने अद० पु० उ० सं० सेट् इदित् । लङ्कयति ते अललङ्कत् त
 लङ्क भाषने अच् । लङ्को हि० आ० पर० सेट् । लङ्कति ।
 लङ्काटीत् अलङ्कीत् ।
 लङ्कपथं न० लङ्कं दुष्टं पथं यस्य । लघे (दारविनि) ।
 लङ्का स्त्री० लङ्क-व । (वाटाकरमया) लङ्कभेदे, वायभेदे,
 धामचतके, कुशभे, अमरके च ।
 लङ्क विराधे आ० पर० सं० सेट् । लङ्कति । लङ्काटीत्-अलङ्कीत्
 लङ्क लङ्कीदये जिह्वावाचने च आ० पर० सं० सेट् । लङ्कति
 लङ्काटीत्-अलङ्कीत् । लङ्का । लङ्कयति ।
 लङ्क उपलभ्ये पु० उ० सं० सेट् । लङ्कयति ते अलोचयत् त ।
 लङ्क व्याप्ते पु० उ० सं० सेट् । लङ्कयति-ते अलोचयत् ।
 लङ्क भाषणे हि० ना पु० पथे आ० पर० सेट् इदित् । लङ्क-
 वति ते लङ्कयति । अललङ्कत् त अललङ्कीत् ।
 लङ्क उत्प्लेये वा पु० उ० सं० सेट् इदित् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त ।
 लङ्क लङ्कयति-ते लङ्कयति । अललङ्कत् त अललङ्कीत् ।
 लङ्क लेषणे अद० पु० उ० सं० सेट् इदित् । लङ्कयति-ते अललङ्कत् त ।
 लङ्क लङ्क पु० लङ्क-इ तस्य नेत्यम् सार्थं कन् । गोधूमादिपूर्णे

निर्मिते (बाहु) मित्रावभेदे 'दृष्टुवदुद्धसनीति' नैपथम्
स्तीलमपि ।

लघुङ् उ० बहि-रन् । (लघुङ्) इति स्थाने देवभेदे ।
सत आधाते स्त्री० पर०-सक०-सेट् । उतति अततोत् अततोत्
लता स्त्री० उत-अच् । आचारार्जिते गुह्यादौ ।
लताकरञ्ज उ० लताक्ष-परञ्ज । करञ्जभेदे ।

लताकस्तूरिका स्त्री० उताया कस्तूरी इव सुगन्धो यस्याः ।
कस्तूरीमन्त्रयुक्तप्रत्यक्षाम् लतायाम् ।
लतातल्ल उ० लतेर दोर्मल्लः । ताडल्ले, शाडल्ले, नागर
ल्ले च । लताङ्गनादयोक्त । [लताभेदे ।

लतापनस पु० उताया पनसमि लृच् फलस्य । (तरुञ्ज)
लताष्टका स्त्री० लतेर विलीणां षट्का । (विदिङ्) शाकभेदे-
लताफल न० उताया फलपत्रम् । पटोवे ।
लतामस्तु स्त्री० लताया मस्तु मायुयस्याः । पुष्पायां वस्तु-
मस्तुने हि मायुहृदिरिति वैद्यकम् ।

लगायति स्त्री० लतायि यतिरिति । कल्लिगाम् ।
लतायावक न० उतायां यावकमिति । प्रवाहे ।
लताकी उ० लतायाऽर्धे इव । हृदिलवायौ ।
लप कथने भा-पर द्विच सेट् । लपति । लतापेतु-लपयति ।
लपि न लुप्तः । [ल्युट् । कथने ।

लपन न० लपते लघ्यतेनेन लप-करणे ल्युट् । छले । भावे
लपित लि० लप-कर्मणि-ङ् । लपिते । भावे ङ् । कथने न० ।
लस लालयने सक०-लने सक०-भा-आङ् सेट् इदित् । लसते
ललसित ।

लस्य लि० लस-कर्मणि-ङ् । लस्ये । प्राप्ते ।
लस्यवर्षा पु०-लस्यो वर्षा वर्षेन प्रसया प्रावरत्नेन येन । परिहृते
लस भस्मे सक०-भा० आङ् सेट् इदित् । लस्यते लसभिष्ट
लस प्राप्नोति सक०-भा०-आङ्-ल्यङ् । लसते । लसत्य । लसिभ्यः
लसक उ० लसन्तु रल्ल सः । पिङ्गे लारे । [आषञ्जे लि०

लस्यट् पु० लस-कठन् पुङ्क् च रल्ल सः । परस्मैपु लोभुषे,
लस्य उ० लसि-अच् । नसके, कान्ते, ललोवे, लल्लमास्तीति
विभुजादिष्वेते भुजकर्मवोर्गन्धस्यो लसमाने स्यते च
'लस्युष्यं भूयश्' सट्' लिभुजे कर्त्तुं भवतीति लोभापत्तौ
दीर्घे, लसमाने च लि० ।

लस्यकर्षण उ० लस्य- कर्षणं यस्याः । कामे, हृदिनि, राक्षसे,
स्येनपक्षिणि, ललोऽङ्गवे च । लस्योत्पन्नमिति निनाकर्षणं ।
लसमाने योते पु० ।

लस्यकेय लि० लस्य- दीर्घ- केयः यस्याः । दीर्घकेयाये ।

लस्यकेय लि० लस्य- दीर्घ- केयः यस्याः । दीर्घकेये ।
लस्यदन्ता स्त्री० लस्योदीर्घः दन्त इव योजकण्ठको यस्य
हिङ्गुहोपभक्तमिष्यस्याम् । दीर्घदन्तमिति लि० कर्म दीर्घे
दन्ते पु० । [भावे ल्युट् । आश्रयणे न० ।

लस्यन न०-लस्यते ल्यु । नाभिदेशपर्यन्तं लस्यमाने मल्ल्यादौ
लस्यवीजा स्त्री० लस्यं दीर्घं वीजं यस्याः । हिङ्गुदेशजात-
मिष्यस्याम् । [लस्यमा, गौर्याश्च ।

लस्योर् उ० लस्यते लसि-अच् । तिक्तत्वग्भां (तिक्तवाह) ।
लस्योर् उ० लस्यं दीर्घोदरं यस्य । गन्धे, तादानाद्यो
देव्यां स्त्री० लीप् । दुष्योर्दरपति लि० ।

लस्य गतौ भा०-आङ्-सक०-सेट् । लस्यते । लस्यसि ।
लस्य पु०-लीप् । संश्लेषे विनाशे, लस्यगीतवाद्यानामेवतान
वाद्येष्वप्येव । लोयवेऽन । लस्यभूतवाद्यकर्त्तृप्रत्ययादे, ईदरे च
लस्य गतौ भा०-पर०-सक० सेट् । लस्यति अलस्यति ।

लस्य रक्षायां पु०-उभ०-सक०-सेट् । लस्यति-ते अलोचनत् न
लस्य रक्षायां यद०-पु०-उभ०-सक०-सेट् । लस्यति ते अलसकत् न
लस्यसि लु उ० लस्यो आस्माद्यास्मादमाय चतनौ विभ्रा
यस्य । उभुरे, एते, हिङ्गुलने च । चतन्रवमायुक्ते लि० ।

लस्यन न०-लस्यन्तु रल्ल सः । लालने । केवौ, लाले, लालल्ले,
पियाल्ले च पु० । लस-ल्यु । जिह्वायां, नासांश्च स्त्री० ।
लस्यनाम्रिय पु० कर्म० । लस्यते । लोनेरे न० । जिह्वादिने,
रमणोरप्युभे च लि० ।

लस्यन्तिका स्त्री० लस्य भस्म लस्यं चत रल्लस्यं लस्यसः
नाभिदेशपर्यन्तं लस्यमाने मास्मादौ । [लस्यं-लस्यभेदे, कपाव]
लस्यट् न० लस्य लस्यं लस्यं । लस्यस्यति लस्य-अच् । लस्य-
लस्यट् लस्य पु०-लस्यते तापयति तप-पिच्-अच्, लुप्तः । लस्यं
लस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लि० लिपिलस्यट्

लस्यट् लस्य न० लस्य लस्यं लस्यं । लस्यस्यति लस्य-अच् । लस्य-
लस्यट् लस्य पु०-लस्यते तापयति तप-पिच्-अच्, लुप्तः । लस्यं
लस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लि० लिपिलस्यट्

लस्यट् लस्य न० लस्य लस्यं लस्यं । लस्यस्यति लस्य-अच् । लस्य-
लस्यट् लस्य पु०-लस्यते तापयति तप-पिच्-अच्, लुप्तः । लस्यं
लस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लि० लिपिलस्यट्

लस्यट् लस्य न० लस्य लस्यं लस्यं । लस्यस्यति लस्य-अच् । लस्य-
लस्यट् लस्य पु०-लस्यते तापयति तप-पिच्-अच्, लुप्तः । लस्यं
लस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लस्य लि० लिपिलस्यट् लि० लिपिलस्यट्

लव ५० नू-अए । वेमे, विनामे, वेदेने, बीरामपुने, कावपरि-
माणभेदे, गोवाडूलडोवि, वाचे च ।

लवङ्ग न० नू-अइच् । सनामस्थाने हले । सार्थे कन् वनैव
लवङ्गकलिका स्त्री० लवङ्ग कलिवेव । लवङ्गे ।

लवण न० ल्युट्-अ-अलम् । रघुभेदे, वामभाने धैर्यधैर्यचल-
विहादिरूपे पदार्थे च । तडुलतिल्लाने विन्नुदेये, सघट्टे,
मधुदेत्युत्ते अघट्टभेदे च ५० । लवणरसयुक्ते, वापल्यवति
च लि० । नदीभेदे, महाज्योतिष्मला, दीप्तौ च स्त्री० ।

लवणकिशुका स्त्री० लवणरसाग्नित किशुका वनामकं
प्रमाणं यस्या । महाज्योतिष्मत्याम् ।

लवणचार ३० लवणमय चार । लवणरसयुक्ते चारि ।

लवणखनि स्त्री० इत० । माग्निरिचरयोत्पत्तिस्थाने ।

लवणधेनु स्त्री० दानार्थं कलित्वाया लवणनिर्मिताया धेनौ ।

लवणाचल ३० दानार्थं वसिते लवणाकारे लवणरूपे ।

लवणाब्धि ३० लवणमयोऽब्धि । लवणमचुरचुट्टे । लवण-
चट्टादयोऽप्यम् । [(नरकलवणम्)]

लवणाभ्रिज न० लवणाभ्रेर्जायते ज्वर इ । वासुदूलवणे
लवणोत्तम न० लवणेषु उत्तमम् । मेखनलवणे ।

लवणोद ३० लवणमयचट्टक तस्य उद देय । लवणचट्टे ।

लवन न० नू-ल्युट् । वेदेने, (लोवा आता) हले स्त्री० ङीए ।

लवली स्त्री० लव लेश-लानि ला क मौ-दीह । (मोवाङ्ग) हले ।

लविन न० लवतेऽत्रैव लू-अल । दाने । [अलीलवा(य)त् व
लवा(य)त् व] मिलायाने लु-अ-अक०-वेट् । लाव(य)त् वति ते
लवु(य)त् व न० लव उन्नत् उन्नत् वा । रघुने ।

लप लृङ्गाया दिश० भा० लप-अ-अक०-वेट् । लपति ते लपति
ते-अलपीत् । अलपीत् लपति । [लीत् लवपीत्]

लस ज्ञेने श्रीङ्गाया दीप्तौ च अक०-भा०-पर०-वेट् । लपति-अथा

लसा स्त्री० लपति लस लप् । हरिद्रागम् ।

लसी का स्त्री लस ईकक । इलुरवे ।

लसज् श्रीङ्गाया भा०-भा०-अक०-वेट् । लञ्जने अलज्जित ।
निहायामनिट् तस्य नञ् । लम् ।

लस्त लि० लस त्त लि० इतभाव । लिष्टे, श्रीङ्गिते, मिला
युक्ते च । सघाया कन् । धनुर्गन्धभागे ५० ।

लहरि(री) स्त्री० लेन-इन्द्रेणोव क्षियते अर्द्धगमनाय लू-कर्षणि
रन् वा ङीए । महावरत्ने ।

जा व्यादे ने अदा०-पर०-अक०-अनिट् । जाति अलासीत् ।

लावणिक लि० लवणया रोधयति ङङ् । लवणया लवणे-
धके मन्दे । अलवर्धे ङङ् सार्थे अच् । लवणयुक्ते ।

लाचण्य लि० लचणं वेत्ति अच् । गुभाग्रभलचण्ये ।

लचण्ये म्यञ् यत् वा । लचणयुक्ते 'ल(वा)ल्यया स्त्रिय
चवे' इति स्मृति । [पदार्थे ।

लाचा स्त्री० लञ्जतेऽनया लव-अ-अ ५० इति । (ला) श्याते
लाचातर ५० लाचयो नञ् । (ला) इत्युपाने ह
लाच इत्यादयोऽप्यम् ।

लाचातिल न० लाचया प्रकं तैलम् । वैद्यकप्रतिज्ञे तैलभेदे ।

लाचाप्रसाह ५० लाचाया प्रसादो यस्य । पट्टिकालोभे ।

लाचाप्रसाधन न० प्रसाधने भूयतःनेन ल्युट् लाचा तद्ध
एव प्रसाधनम् । अलज्जने ।

लाचारस ३० लाचानि खनो रस इव । अलज्जकरवे ।

लाख शीघ्रे, भूयसे, दाने वारणे च हङ् । सामर्थ्ये अक०-भा०
पर०-वेट् । आसति अलाखीत्-अङि न लृत् । [लृत्]

लाघ सामर्थ्ये भा०-भा०-अक०-वेट् । लाघते अलाघिह अङि न
लाघस न० लघोर्भावे अच् । लघुने, आदीन्ये च । [पदार्थे]

लाङ्गल न० लङि कञ्च ५० इति । सनामस्थाने भूमिर्गमने

लाङ्गलदृष्ट ३० इत० । लाङ्गलमयं सौ कावमये दृष्टे (ईर)

लाङ्गलपट्टि स्त्री० लाङ्गलपाठा पट्टि देवा । शीतायासु
लाङ्गलपाठे लसभूतिरेखायाम् ।

लाङ्गलिकी स्त्री० लाङ्गलनिष्कारोऽस्यस्या ङङ् गौ०-ङीह ।
(विपवाङ्गता) इत्यभेदे । तल भव अच् । विपभेदे ५० ।

लाङ्गलिन ५० लाङ्गल प्रकरणावगतं नालस्य इति । बल-
राने लाङ्गलदृष्ट इव दीर्घं आकारोऽस्य इति ।
गारिके लहणे । [(काचङ्ग)] प्राकभेदे ।

लाङ्गली स्त्री० लाङ्गलाकारं पुष्पमप्यस्या अच् गौ०-ङीह ।

लाङ्गूल न० लङि कञ्च ५० । पञ्चगा पाषाणनि रोमयुक्ते ।

लाङ्गूलिका स्त्री० लाङ्गलाकारोऽप्यस्या ङङ् । अग्रिमयाम्

लाङ्गूलिन् ५० लाङ्गलमप्यस्या इति । गान्ते तटाकरपुष्प-
वति अग्रभीधे च ।

लाङ्ग अङ्गने भा०-पर०-अक०-वेट् इति । ल अङ्गति अलाङ्गीत् ।

लाज भर्षने भा०-पर०-अक०-वेट् । लाजति अलाजीत् । इति

द्वयथयम् । लाजति कयाङ्गीत् ।

लाज न० लाज-अङ्गं यञ् वा । उमीरे । आर्द्रतयुडे ५० । अङ्ग-
धावे (खट्) पुन-अ-अलीलमप्यम् । [भावे ल्युट्] अङ्गने ।

लाञ्छन न० लाञ्छते लाञ्छि कर्षणि ल्युट् । विज्ञे, नामनि च

लाट ५० लट् अघाया यञ् । देयभेदे, वकी, जीर्णसहारे,

विदग्धयुद्धे च ।

[मन्दान्तरभेदे ।

लाटानुप्रास ३० लाटस्य विदग्धस्य दिव्य कर्मणो अयद्वातोक्ते

लाड लेपे यद्-पु० उभ० सक० सेट् । लाडयति ते यत्नवाङ् व
 लाभ पु० लभ्य न लभ-कर्मणिषच् । लभयनादिबोधिके लभ्यमाने
 भवे । भावे षच् । प्राप्ता । [रोयस्य कप् । वोरसमूले
 लाभञ्जक न० लायते ला क्तिप् वा यदोपमान भज्जा सा
 लासन न० च० लभ-ल्युट् । लेखपूर्वकप्राप्तने । [लोदोदरे च
 लालसा स्त्री० लस मृदू या यङ्-ञ् । अतिशयेच्छास म् गर्भि
 लाला स्त्री० च० लल-ञ् टाप् । एखजलसम्भवे ।
 लालाटिज पु० ललाट प्रभोर्भाग्य पश्चवि ठञ् । प्रभुभाग्योप
 जीविनि-का-व्यासकर्म । ललाटात् ललाटस्थभाग्यात् या-
 गत, तस्येदं वा ठप् । भाग्याधीने जि० 'प्राङ्गिस्तु लाला-
 टिकीमुद्रत ललाटव्यवधि जि० ।

लालाविप पु० लालाया विपक्षश्च । लूतादौ कोटे ।
 लालाट्टाय लाला ट्टावयति क्तिप् चिच्-ञ् । लूताकोटे ।
 लालित्य न० ललितस्य भाव षच् । लौन्द्ये, मनोहरत्वे
 'नैपथे पदलालित्य मित्युद्धत । [मञ्जु । जेदने
 लाव पु० लू कर्त्तरि षच् । लक्षिभेदे । लार्धे कन् । तत्रैव भावे
 लावण्य न० लवणे लुङ्गतम् अच् । लवणसकृत औषधार्थौ ।
 लावण्यिक न० लवणे सङ्गतम् ङच् । लवणे लवणौषधार्थौ,
 लवण पण्यस्य ङच् । लवणविप्रयोगोपजीविन यथैवभेदे
 लावण्य न० लवणस्य भाव षच् । लवण्यत्वे, घृणाकवेपु-च्छा-
 • यावास्तरलमिधानत्वा । प्रतिभाति यद्वैपु तद्वापण्य-
 भिकेच्यते' इत्युक्ते देहकौन्दर्यभेदे च ।

लासिका स्त्री० लस गन् । नक्तकाम्य पु० । लासकाम्य ।
 लास्य न० लस-ल्यट् । लाले, वाद्यलसगीतित्विके । 'स्त्रीलस्य
 लास्यच्यते इत्युक्ते स्त्रीलस्ये च । लार्धे कन् तत्रैव ।
 लिङ्गु च पु० लङ्गुच-ङ् । इत्थम् । [मन्दार] इत्ये ।
 लिङ्गाक्षा स्त्री० लङ्ग अ पु० वा इत्थम् वा क्व । यकाख्ये
 'जावान्तरगत भानौ यशान्तरङ्ग्यते रज । तैवतर्नि-
 भेक्षित्य' इत्युक्ते परिभाषभेदे । [दिरम्यस्य

लिख लेखने तदा-पर० सक० सेट् । लिखति अलेखीत् । कुटा-
 तिम्य गतौ भा० पर० सक० सेट् इदिह । लिङ्गति अलिङ्गीत् ।
 लिखन न० लिख ल्युट् । लेखने, लिखी च ।
 लिखित न० लिख भाव क्त । लेखने । यापारे क्त । लिपो,
 विवादे अर्थसाधके प्रस्तादो च 'प्रमास लिखित मि तस्यति
 लिग गतौ भा० पर० सक० सेट् इदिह । लिङ्गति अलिङ्गीत् ।
 लिग धिनीकरणे पुरा-उभ० सक० सेट् इदिह । लिङ्गयति ते ।
 अलिङ्गित त ।

लिङ्ग पु० लिङ्ग-यच् । लिङ्गे, पुत्रोऽसाधारणचिह्ने, अत्र

माननाधने जेतौ, सास्योक्ते प्रधाने, शिवमूर्तिभेदे, व्याघ्रे,
 अङ्गे गन्दविष्टे पदसाधुवाप्रयोजके धर्मभेदे, अर्थप्रकाश-
 नसाधन्ये च । 'लभता च लिङ्गमिति' मोमासका ।

लिङ्गक पु० लिङ्गेन कायति कै-क । कपिलदण्डे ।
 लिङ्गवर्द्धिनी स्त्री० लिङ्ग' एष्यचिह्नभेद वर्द्धयति दध णिच्
 चिनि । यथाभागे ।

लिङ्गट्टति पु० लिङ्ग सत्यासादिव्यपारणमेव इति जीविका
 यस्य । जीविकार्थव्यासचिह्नादिधारिणि कपटपरिवाजके
 लिङ्गिनी स्त्री० लिङ्गमिवाकारोऽस्त्वस्या इति लोप् । [पचपु-
 रिया] लताभेदे ।

लिङ्गिन् जि० लिङ्गपक्ष्यस्य इति । लिङ्गयति, जीविकार्थस-
 न्यासादिचिह्नयति, प्रयत्नलिङ्गयति-गते च पु० ।

लिप लेपने, तदा-उभ० सचा० सक० ष्यनिट् । लिप्सति ते अलि-
 पत् अलिपित अलिप्त । [लेखने च ।

लिपि(री) स्त्री० लिप-इह वा लोप् । लिपिताक्षरत्वे पत्ने,
 लिपिक(कार) पु० लिपि करोति क्त अच् अण् वा । लेखने ।
 लिप्त जि० लिप-क्त । भुङ्क्ते, लतवन्दनादिष्वे, लिपिते, विप-
 दिभ्ये च । अलोप्योक्ते राये यद्विभागात्तत्वे कसाक्ष्ये
 भागे । 'लिप्याङ्गीर्हीन यदि पूर्वमेवदि'ति ताजकम् दण्डा-
 त्तककावे पु० । लार्धे कन् । अत इत्थम् । तत्रैव ।

लिप्तक पु० कुत्सित लिप्तम् कन् । विप्राङ्गार्ण ।

लिप्ता स्त्री० लभ-ल्युट्-ञ् । लामेच्छामान् ।

लिप्ताक पु० लिप-आकन् ङ् । जम्बीरभेदे(पातिलेख)खरे च
 लिपि(नी) स्त्री० लिप इह ङ् पक्ष्य न० वा लोप् । लिपि-
 भन्दार्थे लिपिकरादौपि लिपिकराद्यर्थे । [अलिप्यत
 लिप् खेपे अलोभावे च दि० आ० व्यक्त० ष्यनिट् । लिप्यते
 लिप् गतौ ङ् पर० सक० ष्यनिट् । लिप्यति अलिप्यत ।

लिह लाह्यादने अदा० लभ० स० ष्यनिट् । लेटि लीटे ।
 अ लघत् त । [न । लोन

ली खेपे दिना० आ० व्यक्त० ष्यनिट् । लीयते अलेष्ट । निशतस्य
 नी जेपे का० श० पर० सक० ष्यनिट् । निनाति अलेपोत् ।

ली श्रवणे वाङ्-उभ० सक० ष्यने भा० प० ष्यनिट् । लाययति ते
 लाययत त् । ययति अलोचयत् त अलोचयत् त अलोचयत्
 लीट निर्विह-आसादे क्त । आसादिन, मृष्टे च ।

लीला स्त्री० लो-किप् लिख इति अच् । कैवै, विवासे, मृङ्गा
 रादिनेष्टायाम् लीलायाम् ।

लीलावती स्त्री० लीला-अक्षयि भदप मस्य व । विवासे
 वला क्षिया म खराचार्यस्य पुत्रा, तत्कृते अह्वयन्भेदे,

न्यायशास्त्रप्रसिद्धे 'भाषा' खजलीत्यादिने' मदाभ्यतिपादके
 धन्यभेदे, पुराणप्रसिद्धे वेद्याभेदे च । [देवने च ।
 लीलोद्यान न० लीलायंख्यानम् । श्रौतनार्थं चारामे,
 सुक्कायितं लि० लुच्यतेलुन्च-अपनयने किप् लुक् कायो यस्मिन्
 तावद्वत्ताचरति सुक्काय-किप्-लुक् । अन्तर्हितदेहे पुष्टदेहे
 लुज्ज् बन्धने अष्टधातोर्देहं च श्राव्यस्यक सेट् इदित् । लुज्ज्
 यति ते अल्लुज्जत् न ।
 लुञ्जितं लि० लुन्च णिच्-लुक् । अपसारिते दूरीकृते ।
 लुट् दीप्तौ अक् । प्रतिघाते सक-भा० आत्म-सेट् । चोटते
 लुङि लम० अलुट् अलोडि ।
 लुट् हरणे भा०पर-सक-सेट् इदित् । लुङ्गति अलुङ्गीत् ।
 लुट् दीप्तौ पु०उभ-सक-सेट् । चोटयति ते अल्लुट् न ।
 लुट् रिशोदने हरणे च सक-पर-सेट् । लुङिति अलुङत् ।
 चङि वा चुत्स । [डीत्
 लुट् रिशोदने विभोटेने च भा पर-सक-सेट् । चोटति अलो
 लुट् गतौ चौर्यं च सक-अङ्गीभावे यावत्से च सक-भा०पर-
 सेट् इदित् । लुङ्गति अलुङ्गीत् । [अचोडिङ् ।
 लुट् प्रतीपाते भा०का०नुडि उ-सक-सेट् । चोटते । अलुट्-
 लुट् उपपाते भा०पर-सक-सेट् । चोटति अलोडि ।
 लुट् चोटे त-उ०प-सक-सेट् । लुङिति अलुङ्गीत् ।
 लुट् चौर्यं पु०उभ-सक-सेट् । चोटयति ते अल्लुट् न ।
 लुट् न० पु० लुट्-लुट् । अष्टादेर्भ्यास्यदौ नवापनयनयि पुन
 पुनरङ्गवाचने (चोटा) ।
 लुङिति लि०लुट्-लुक् । भूरिजताङ्गमावर्त्तने ।
 लुङ्ग मन्थने भा०पर-सक-सेट् । चोटति अलोडि । [डीत् ।
 लुङ्ग चङ्गौ सक-लेपे अक्-त-उ०पर-सेट् । लुङिति अलु-
 लुङ्ग कवत्रया चौर्यं च वा पु०उ०पसे भा०प-सक-सेट् ।
 लुङ्गयति ते लुङ्गति अलुलुङ्गत् न अलुङ्गीत् ।
 लुङ्गक इ० लुङ्ग लुङ् । (गटिया) शकभेदे ।
 लुङ्गकं लि० लुङि-कारन् । चोरे क्षिया गौ-डीप् ।
 लुङ्गकं लि० लुङि-खुन् । चोरे ।
 लुङ्ग चौर्यं पु०उ०सक-सेट् । लुङ्गयति ते अलुलुङ्गत् न
 लुप बधे सक-लेपे अक्-भा० पर-सेट् इदित् । लुप्गति अलुप्गीत्
 लुन्च अपनयने भा०पर-सक-सेट् । लुङ्गति अलुङ्गीत् ।
 लुप छेदने विनायने च त-उ०उ०प-चनिट् । लुप्गति ते
 अलुपत् अलुप् । चङि वा चुत्स । अल्लुपत् अलुलोपत् ।
 लुप काङ्क्षोभावे दिवा-पर-सक-सेट् । लुपति अलुपत्
 अलोपीत् निलम्ब इत्येते ।

लुप्त न० लुप-लुक् । अपहृत्यधने नष्टे । क्षिप्ते लि० ।
 लुप्त अर्द्धने वा पु०उ०पसे भा०पर-सक-सेट् इदित् । लुप्-
 यति ते लुप्गति । अलुलुप्गत् न अलुलोपीत् । [च नि०
 लुप्ग इ० लुप्त-लुक् । व्याधे । स्त्रायं कन् तत्तैव । लम्पे लोलुपे
 लुप्त विभोदने त-पर-सक-सेट् । लुप्गति अलोपीत् ।
 लुप्त आकाङ्क्षायां दि०प-उ०प-सेट् । लुप्गति । अलुपत्-अलोपीत्
 लुप्त विभर्द्धने शी०पर-सक-सेट् । लोडति । अलोपीत् ।
 लुप्ताप इ० लुप्त-पञ्चम्ये क तमात्रेति अष्ट । मङ्गि ।
 लुप्ति लि०लुप-लुक् । आन्दोलिते, चालिते च 'अष्ट लुप्तिमत-
 लिप्तालमिति मङ्गि ।
 लुप्त चौर्यं भा०पर-सक-सेट् । लोपति अलोपीत् ।
 लुप्त हिंसायां शी० पर-सक-सेट् । लोपति अलोपीत् ।
 लुप्त आकाङ्क्षायां भा० पर-सक-चनिट् । लोडति अलुपत् ।
 लुप् छेदने क्ता या०उभ-सक-सेट् । लुप्गति लुपीते अलोपीत्
 लुप्ता लो०-भू-तल् । लोपेदे (आकङ्क्षा) । स्त्रायं कन् अष्ट-
 इत्यम् । तत्तैव ।
 लुप्त लि० लुप्ति लिप्तालम्य न' । क्षिप्ते ।
 लुप्त न० लुप-लुक् । क्षात्रे ।
 लुप बधे लेपे च पु० उभ-सक-सेट् । लुपयति ते अल्लुपत्
 लेख इ० लिखते लिप्तादि परेऽपि लिख कर्मणि च । देवे
 भावे च । वेचने । कर्मणि वज्ज । ऐख्यं लि० । आभारं
 चम् । पले लिपी च 'लिप्तादिभ्यो लेखनेति भाष ।
 लेखक इ० लिख-लुक् । लिपिकरे ।
 लेखन न० लिख लुट् । पत्रादौ वयादिविद्यासि, हर्दने च ।
 आभारे लुट् । भर्त्तापले लिखतेऽनया लुट् । ऐखन-
 वाधने लो०-डीप् । 'वस्यापर वेचनीये'ति चङि ।
 लेखनिक पु० लेखनं लिख सत्यम् । लिपिकरे ।
 लेख्यं पु० लेख कर्मण इव चेत्तात् । इत् ।
 लेखहार इ० लेखं हरति कृ-अण् । पत्राहावे । लुट् ।
 लेखहारकोप्यम् । [विद्यायां वज्ज् टाप् । लिपी ।
 लेखा लो० लिख च टाप् । रेखाया, पङ्क्तौ च । आभारे
 लेख्यं लि० लिख-लुक् । लेखनीये । अवहारे सत्याया
 वेदके पत्रभेदे न० ।
 लेख्यपत्र इ० लिखतेऽन्यत् लेख्यं मूत्र सत्यम् । तावदेवे ।
 लेप मन्थनेभा० आत्म-सक-सेट् चलि न चुत्स । लेपते अष्टेडि
 लेप इ० लिप-लेप-ता च । लोडने, लेपने च । कर्मणि च ।
 लुपताम् (चङिचुत्स) । [पङ्गपे
 लेपक इ० लिप्गति लिप-लुक् । लेपनकरे जातिभेदे ।

लेपन न० लिप-लुट् । (लेप) इति ख्याते व्यापारे । कर्मणि
लुट् । तदस्त्वामगन्वद्भ्ये ।

लेखिज्ञान पु० लिङ्-यङ् कानच् छृ० यलोपः । सपे, पुन पुनः
लेखनकरे तारादिदेवतापूजाङ्गे यङ्गुल्कादिष्विवैश्वर्यविषय
रूपे सद्भावे स्त्री० । तद्ध्रस्वणं इहदभिधाने ।

लेश पु० लिङ्-अस्तीभावे षञ् । अख्ये, ख्ये च ।

लेट् पु० लेप्-तन् । लोटे । [दोष्यत् ।

लेटुघ्न पु० लोट्-हन्ति हन क । नेटभेदे सङ्गरे । लेटुभे-
लेह पु० लिङ्-यञ् । आहारे, आसादे (बाटा) व्यापारभेदे
च । भावे लुट् । लेह्नसम्यक् न० ।

लेहिम पु० लिङ्-हन् । टङ्ग्ये (लोहाम्) ।

लेह्य लि० लिङ्-गयत् । लिङ्गया आघातो । अकृते न० ।

लेह्न न० लिङ्गमभिक्रम कर्त्ता यन्त्रः अण् । आटादमृष्ट, महा-
परायेषु तृतीये इराये, लिङ्गं तदाकारः अस्त्वस्यां पचेयु
पक्षा अण् ङीप् । लिङ्गिनीह्ये । तलेदमण् । लिङ्ग-
सम्यक् लि० । [गतौ च ङण् । लिङ्गादिभिः कस्यते ।
लैङ्गिक लि० लिङ्गेनामुमापकृषिश्चादिना आघातितकृत आ-
लोक दीप्तौ पु० ङ० ङक० षिट् । लोकयति ते अलुप्तवान् त ।
लोक दर्शने भा० आ० ङक० षिट् । लोकेते अलोकित । षडि
न ह्रस्वः । अलुप्तोक्त ।

लोक पु० लोक्यते ऽशौ लोक-चञ् । लुनेषु, अने च ।

लोकपाल पु० लोकां पालयति पा-ल्यिच् अण् । लोकपालके
न्ये, इन्द्रादिदिग्भावे, विनायकादिषु पञ्चसु । लोक-
रक्षकमात्रे लि० । लोकपालाद्योप्यत् ।

लोकवान्धव पु० लोकानां धान्धवः सर्वकर्मप्रवक्तृकत्वात् । सूर्ये

लोकमातृ स्त्री० लोकानां मातृये रक्षिका । वज्र्याम् ।

लोकलोचन पु० लोकेर्लोच्यतेऽनेन लुच-लुट् । सूर्ये ।
इत० । सूर्ये न० । लोकनेत्रादयोप्यत् न० ।

लोकवाह्य लि० बहिर्हरति बहिष्-यञ् टिलोपश्च ५त० ।
लोकबहिर्गते । [आर्वाकर्मते ।

लोकायत न० लोकेषु व्यायतम् विकीर्णम् अन्यायसमर्थत्वात् ।

लोकायतिक पु० लोकायतं व्रजतम् अक्षयस्य ङन् । आर्वाकर्मते ।

लोकालोक पु० लोक्यतेऽशौ लोकः न लोक्यतेऽशौ कर्म ।

समासस्याते इत्यर्थकिरधर्म्यस्यैसीमापद्यते । तस्य च
पार्श्वयोरातपानातमस्यन्वात्तत्वात् ।

लोकेश पु० इत० । प्रहृषि, चपलौ, पारदे च । [न ह्रस्वः

लोच दीप्तौ पु० ङ० ङक० षिट् । लोचयति ते अलुप्तोचत् न षडि

लोच दर्शने भा० आ० ङक० षिट् । षडिन ह्रस्वः । लोचते अलोचि

लोचक न० लोच खलुत् । मंसमिष्टे, अतितापके, कञ्जवे,
स्त्रोषां लताढाभरणे, नीलवस्त्रे, कर्णपूरे, कदम्बां, मूल्यां
सम्यक्चक्षुके च ।

लोचन न० लोच्यतेऽनेन करणे लुट् । नेत्रे । भावे लुट् ।

दर्शनक्रियायाम् । युच् । दर्शने आलोचने च स्त्री० टाप् ।

लोचनहिता स्त्री० इव० । तत्ताडने । [तंते] । [छायाम्

लोचमस्तक पु० लोच्यते इति लोचं मस्तकं यस्य । मयूरशि-

लोटा(ह) उन्मादे स्वा० पर० षक० षेट् षडि न ह्रस्वः । लोट-

(इति । अलोटी(ही)त् ।

लोशा स्त्री० लवणममेवते भक्षणसमये अण् पु० । लुङ्गादि

कायाम्, गोष्ठाभ्याम् स्त्री० । [पु०] लवणले शारभेदे ।

लोशान् न० लवणमन्त्रयति कारणत्वेन ऋ-अण् उभ० ।

लोत न० लू-तन् । लोचने, लोप्ते, (वमाक्ष) चिह्ने च । नेत्रा

लुनि, लवणे च पु० ।

लोत न० लू-ङ्गन् । च लुभके, चोचितधने च ।

लोध पु० लघु-यच् रस्य लः । ख नामख्याते ह्रस्वे ।

लोम पु० लघु-रन् रस्य लः । (लोभ) ख्याते ह्रस्वे ।

लोप पु० लुप-यञ् । विनाशे, वेदने, आङ्गीभावे, व्याकर-

णोक्ते चर्द्धनक्षत्रे नामे च । लोपयति स्त्रोषां रूप

गर्भम् अण् । अण्प्रसवविषयम् स्त्री० ।

लोपामुद्रा स्त्री० रुद्धं राति रा-त कर्म । कण्ठस्यनिप्रत्याम्

लोम, न० लुप-ङ्गन् । सेवधने स्त्रीलमपीच्छति तत्तत्ते ङीप् ।

लोम पु० लुभ-वाकाङ्क्षयाम् अण् । परद्रव्येषु अतिप्रयत्नाभिज्ञये

लोभिन् लि० लुभ-यति । परद्रव्येषु अतिप्रयत्नयति ।

लोभ्य पु० लुभ-यत् । सङ्गे । लोभनीयपदार्थे लि० । [लाभूहे च

लोम न० लु-मत् । देहजाते केगाकारे रोमास्त्रे द्रव्ये, तद्वति

लोमकर्षण पु० लोमवक्रवत् कर्षणं यस्य शक० । शयके ।

लोमकूप पु० लोमां कूप इव । रोमाभारे विन्नाकारे, गर्ते

लोमघ्न न० लोमनि हन्ति हन-टङ् (टाक) रोगभेदे ।

लोमन् लू भवन् । देहस्य केयतल्ये (रोषा) पदार्थे ।

लोमपाद पु० लोममुक्तौ पादावस्य । अत्रदेहस्य न्यभेदे ।

लोमश पु० लोमानि वाङ्मत्ये न सन्त्यस्य य । सनिभेदे ।

लोचयुक्ते लि० काकवद्भावात्, जटामांसां, वचायाम्,

शुकविन्द्याम् महाभेदायां, नवाया च स्त्री० ।

लोमशुकाण्डा स्त्री० लोमव इव काण्डोऽस्याः । कर्कश्याम् ।

लोमशप्रपिण्डा स्त्री० लोमवानोश्च प्रपिण्डं सन्त्यस्याः ङन् ।

मापयस्याम् ।

लोमशप्रप्यक पु० लोममयि प्रप्यमस्य । पिरोपह्वे ।

लोमहर्षण न० लोमो हर्षणं हर्षजनकव्यापारश्च उल्लेख इति
यावत् । रोमाश्च । लोमानि हर्षयति उत्तमव्यया वृष-
ण्वि-ल्यु व्यासगिधे स्तुत० गेसे खन मन्त्राते पौराणिके ।
लोमहृत् उ० लोमानि हृत्ति वृ-क्षि-पृ-क्ष-व । हृत्तिना
लोह त्रि० लोह यच्-इह लः । यद्यप्ये चवृत्ते च जिज्ञासां
मध्यगात् स्त्री० । [चाङ्गेय्याम् (पुकोपाह्व) ।
लोहिका स्त्री० लोहयति सेरने दगान् लोहं स्तुत् ।
लोहित त्रि० लुह-विमर्दे णिच्-क्त । आवृत्ते । [लोभयुजे ।
लोनुपा(भ) त्रि० लुभ-यच्-यच्-उ० मय या प० । धमि-
लोह संज्ञतौ भा० व्या० मक० षेड् । लोहति अलोहित ।
लोह उ० न० लोह-यच्-लुह वा । यन्निष्ठे (हेहा) लोहमेव च
लोह उ० लोहं हनि मर्हयति हन-क्त । लोहमेदने स्र-
रादौ । [लोहमेदनायके स्ररादौ ।
लोहमेदन उ० लोहं भिनत्ति विमर्हयति भिद-ल्यु ।
लोह उ० न० लू-विच् लोहं जहाति ह-क्त । भागमेदे,
भागनाले लोह च । अगुचचन्दने न० ।
लोहकण्टक उ० लोहमिव कण्टको यल । मदनश्चे ।
लोहकार उ० लोहं तन्मयं यस्मादि करोति क-यच् । कर्मकारे
लुभ् । लोहकारकोषात् ।
लोहकित् न० इतः लोहकले । (लोहार लु) । [कांसे च ।
लोहचूर्ण न० इतः । (लोहाडु) प्साते पदार्थे । [भागवद्वजे
लोहज न० लोहाद् लोहाभ्यां वा जायते जन-क्त । लोहकले,
लोहद्वारिन् उ० लोहानि भावयन्त्यानि दाययति दू-णिच्
पिनि । इदमे (लोहागा) । भागवद्वजे त्रि० ।
लोहपट्ट उ० लोहमिव कटिनं पृथक्स । कट्टपण्वि ।
लोहमारक उ० लोहं मारयति आरयति म-णिच्-लुभ् ।
याविमगाके । [त्रि०
लोहल उ० लोहमिव भाति ला-क्त । व्यञ्जकवने, लोहप्याह्वे
लोहवर न० लोहेषु धर्मभातु मध्ये वरम् । सत्ये ।
लोहलेपण न० लोहानि लोपशीनि लेपयति लेजयति
पिनि णिच्-ल्यु । टड्ये (लोहागा) । [भाग रीत्यादौ ।
लोहसङ्कर न० लोहानां पाउदशायां सङ्करो यल । भिन्नत
लोहाभिस्सा(हार उ० लोहेन अभिलिपित्वोत्प्रेतम् ह-
(हृ)-ना घञ् । रात्रां सङ्कयादौ मक्षमोराजनादौ
लोहित म० वर-रतत् रत्न-क्त । कुडुपे, रत्नचन्दने, लघु-
हमेरुधरे च । रत्नोभाष्यने, रत्नार्थे च पु० वदति त्रि०
लोहितक न० लोहितमिव कायति के-क्त । पितले । [विजित-
रायें वन् । दद्यात्तमयो, यद्वयये च उ० ।

लोहितचन्दन न० कर्म० । कुडुमे रत्नचन्दने च ।
लोहितपुष्पक उ० लोहितानि रत्नानि प्रमाण्यस्य कप् ।
दाडिमद्वये ।
लोहितस्मिन् न० कर्म० । गेरिके (गेरिमाटी) ।
लोहिता स्त्री० लोहित+यर्गयाद्यच् । वराहकालायां, रत्न
उपनैवायाद्य । [कोकिले च । रत्नेनेवराति त्रि० ।
लोहिताक्ष उ० लोहिते यद्विषी यल पच्-समा० । विष्णौ,
लोहिताङ्ग उ० लोहितमङ्गमस्य । मङ्गलपदे, काव्यल्लेखे च
लोहितायस् न० लोहितार्थमेति ह्य्-यलन् । ताम्ने ।
लोहितायस न० लोहितवयः अच्-व० । ताम्ने, रत्नवर्णायां
जातिभेदे च । [रत्नवर्णयुक्तायां क्षियाम् ।
लोहिनी स्त्री० लोहितवर्णा स्त्री लोप्-तल्य नञ् ।
लोहिततम न० लोहेषु भातृत्तमम् । सत्ये ।
लोकायतिक न० लोकायतं चार्थान्तरात् वेदधीते वा
ठल् । चार्थान्तरात्तमिणे । [लोकायतिके च ।
लौकिक त्रि० लोके विदितः प्रविष्टो वा ठल् । लोकविदिते
लौकिकान्ति उ० कर्म० । विधानेयां प्रकृते वङ्गौ ।
लोह उक्तादे भा० पर० स्र-वेड् वङ्गि न तुल्यः । लोहित
अलोहित ।
लोह उ० लोहमेव स्यात् अल् । (लोहा) भागमेदे ।
लोहल न० लोहाभायते जन-क्त । मण्डले ।
लोहभाग्य उ० लोहस्य विचारः अल् कर्म० । (हामनदिशा)
लोहमेव यत्नमेदे ।
लोहमल न० लोहस्य यमण्य कर्म० । लोहकित् ।
लोहित्य न० लोहितस्य भावः भञ्-स्यार्थे व्यञ्जा । रत्नार्थे,
नदीभेदे स्त्री० । 'तीर्थलौहित्ये' इति टटु ।
लोहि चोपे व्या० भा० पर० वञ्-क्यादि । स्मिन् ति अलोहीन् ।
लो गतो मद्भा० धा० वञ्-क्यादि । लिनाति अलोहीन् ।
व
व उ० वा-क्त । वायो, राशी, पञ्चमे, भागने, कायाये
वकादि, वचनो, मण्डे, व्यामे, वपने, माध्वे, इत्यने च
वचने पु० न० । काट्ये च य० 'वलो रोहित्ये' इति
यञ् उ० वच-च त्रि० लुभ् । प्रमोषाद्यमन्त्रेणं यद्यत्राति
भेदे (वांम, प्रकाशये, वमं इति) भागवते च । वापमेदे
स्त्री० गो-लोप । 'लोहितवेन यद्विमेति इत्यत्र यमण्यम् ।
यमण्यपूरुदोदना स्त्री० कट्टमिव रोचत र०-ल्यु (र०) ।
यमरोचभावात् ।

वंशजीरी श्रीः वंश जीरमिवास्तस्य अन् मौरा० जीए ।

वंशरोचनायाम् ।

वंशज पु० वंशात् जायते जन-ह । वंशद्वजाते यवाकारे

द्वये । सन्तुज्जाते त्रि० । वंशरोचनायाम् स्त्री० टाप् ।

वंशतद्गुण पु० इत० । वेषु जाते नखद्वजाकारे पदाव ।

वंशधर त्रि० वंश धरति । कुनाविच्छेदकारके वंशवर्गोप्यल ।

वंशनेत्र न० वंशस्त्रे नेत्रस्य । दक्षुभूषे ।

वंशपत्र पु० वंशस्य पत्रमिव पत्रस्य । ननुनाभके द्वये इत०

वंशद्वे न० । नाडीद्विहो स्त्री० गौ० डीए । स्त्रार्थे कन् तत्प्रेर

वंशपत्रक न० । वंशपत्रमिव कन् । हरिताले ।

वंशपत्रपतित न० सप्रदमाश्रमादके जन्तोभेदे ।

वंशपीत पु० पशुसन्तुपन्नमिव पीतः । कषगुणुलो ।

यशुपुष्पा स्त्री० वंशस्य पुष्पास्य पुष्पस्यः । सहदेवीनतावाम्

वंशपूरक न० वंशस्त्रे पूरणं यस्य । दक्षुभूषे ।

यशरो(लो)चना स्त्री० वंशे रोचते वच-स्तु आ रस्य नः ।

वंशस्यन्विते चेतस्ये कपूराकारे द्वये । (वंशलोचन) ।

वंशगर्भरा स्त्री० वंशस्य गर्भरेण । (वंशलोचन) पदाव ।

वंशस्तनित न० । दादशाश्रमादके जन्तोभेदे ।

वंशस्तनित न० । दादशाश्रमादके जन्तोभेदे ।

यशाग्र न० वंशस्य अग्रं मूलम् । वंशादुरे ।

वंशः पु० इत० । (कोङ्) इति प्लानि पदाव ।

वंशिक न० वंशोऽप्यल ठन् वंशस्य वा कन् । अगुवचन्द्रे

वंशीधर पु० वंशी वंशजवादां धरति छ-यल । श्रीकण्ठे ।

वंशु द्वि० वंशे अतुज्जाते जातः याग । सन्तुज्जाते । [अरिश्चि

यक कोटिल्ये अक० गती सक० भ्या० या० सेट् इदित् । वदते

वक्ष पु० वक्षि कश् पु० नलोपः । सनाभस्थाने विषये,

सनाभस्थाने पुष्पद्वय, कपूरे, राक्षसभेदे, वो भीमेन हतः ।

वीरपादिय, वनयन्त्रभेदे, ओतस्थं न कृते दैत्यभेदे च ।

यकजित् पु० यकं जितशब्द जि-जिम् उप० ण० । ओतस्थे

भीमभेदे च वक्ष-न-वादाद्योपल ।

यकधूप पु० यक इव शुभं धूपः । हृदय्ये ।

यकपुष्पक न० । कार्त्तिकपुष्पकस्यैकादश्यादिति विवर्युक्तं ।

यकपुष्प पु० यक इव पुष्पे पुष्पस्यः । सनाभस्थाने पुष्पद्वये

जकजति ३० दक्षेण, सार्धं वरा इति पेशा यस्य । 'अरिश्चि

दैत्येति आरंभावनतत्पर । यतो भिद्यन्निनीतय

रक्षसिदासु' इत्युक्तं तस्य परवक्ष्यते अने ।

यकत्रतपर ३० यक इतं त्रतं परमति छ-यल । 'अटोदति

नैतिनः सार्धं वाचनतत्पर । यतो विद्याविनीतय रक्ष-

त्रतपरोदिज' इत्युक्ते स्तार्धवाधनतत्परे पञ्चके विमर्दौ ।

यकत्रतिन्(क) पु० यकत्रत+यकृष्वर्थे इति ठन् वा । यकत्रतपरे ।

यकुल पु० वक्षि-कुलच् नलोपः । सनाभस्थाने पुष्पद्वये । वटु-

कायां स्त्री० टाप् । काकोल्यां जीप् ए० । वकुलोपि वकुले पु०

वक्ष गतौ भ्या० आत्म० सक० सेट् । वक्षति व्यवहित ।

यक्तस्य न० वच-तस्य । कुक्षिते, होने, डूप् च 'दिवा वक्त-

व्यत पाथे, इति कृतिः । कपनीये त्रि० भावे क्त । कपने न०

यक्तु त्रि० उचितं वक्तुं यक्ति वच-तश्च । उचितवक्तुवादिनि

यक्तु न० वक्तव्येन वृत् । छडे, तगरभूते, वनभेदे, जन्तोभेदे च

यक्तुभेदिन् पु० यक्तां भिगति भिद-पिनि । विक्तरसे । छख-

विदारके त्रि० । [नागरद्वे इत० । छखान्ते ।

यक्तवाच पु० यक्तां वाचयति वृत्तमीकरोति वाचि-यल ।

यक्तामोधिन् पु० यक्तां मोधयति शुभ-णिच्-पिनि । जम्बीरे

छखगोधने ताम्बानादौ त्रि० । छिया जीप् ।

यक्तासव पु० यक्तासव इव । अक्षरसे ।

यक्त न० वक्षि-रन् पु० नलोपः । नदीवदे । शनैश्चरे, भङ्गनपथे

वदे, निप्रासरं, पर्वते, पुटिलगतौ च पु० तदति त्रि०

'राजकेतु सदा यक्ता' इति ज्योतिषम् ।

यक्तकण्ट पु० यक्तः कुटिल कण्टः कण्टकोऽस्य । नदरहसे

ततः संश्रवा कन् । अदिरहसे ।

यक्तवद्ध पु० कर्म० । यक्ताये ।

यक्तगीव पु० यक्ता गीव यस्य । उट्टे कुटिलगीव इति त्रि०

यक्तपुच्छ पु० यक्तं पुच्छं यस्य । कुम्भरे वक्रनाड्युद्गदायाम् ।

यक्तपुष्प न० यक्तावि पुष्पाप्यस्य । वक्षद्वये, सनाभस्थाने च ।

यक्तयल्युप् स्त्री० यक्तं यल्यमिव यल्यति यल्यः । कटु, बिनीद्वये

यक्ताङ्ग पु० यक्तायल्यङ्गस्य । हंसे । पुटिलावययति त्रि० यक्तां

कुटिलद्वये न० ।

यक्तिन न० यक्तस्य भावः दक्षिणः । कोटिल्ये 'यक्तिन-

क्षिप्तं प्रक्षिप्तं इति धातुलोभापवम् पु० अदलोप्यल ।

यक्तोक्ति स्त्री० कर्म० । पुटिलोक्तौ । 'यक्तोक्तिः धातुलोभापवम्'

त्यज्जहारोक्ते धातुलोभापवम् च ।

यक्ष रोपे भा पर-सक० सेट् । यक्षति व्यवहित् ।

यक्षन् न० यक्ष-यक्षन् छट् च । छदेवे उरति ।

यक्षः (यास्त्युज्ज न० वक्ष-व्यवहित वा विधर्मोप । सप्रदमाश्रम

यक्षोज पु० यक्षि जायते जन-ह । सने 'यक्षोजपात्रादि-

मुद्रा ।

यक्षोद्वह पु० यक्षि रोद्वह वक्ष-ह । सने । [यक्षन् यक्षति

यगु गतौ भ्या० वटु० सेट् इदित् । यक्षति व्यवहित् । यक्षि-

वग गतो भ्रा०पर०यक०मेष्ट इदित् । वज्रति थवङ्गीत् ।
 वग वज्रे भ्रा०पर०यक०मेष्ट इदित् । वज्रति थवङ्गीत् ।
 वगाष्ट उ० यय+गाष्ट+यञ् अवतो ज्ञोय । अवगाहने ।
 वघ गतो, निन्दायाम् आरम्भे च सङ्गजने यक०भ्रा०या०येष्ट
 इदित् । वज्रते अवष्टित् ।
 वङ्ग पु० वकि वञ् । नदीवने । पल्ययने (पानान्) स्त्री०टाप् ।
 वङ्ग मन्त्रि-यञ् । धातुभेदे (राहु) 'रत्नाकरं समारम्भ मङ्ग-
 पुत्रालम्' इति । वङ्गदेश इति श्रोतम् । इत्युक्ते देशभेदे उ०
 व० व० । वङ्गदेशे अपभेदे उ० ।
 वङ्गज न० वङ्गात् जायते जन-ङ । धिन्तरे, वङ्गदेशजाते त्रि०
 वङ्गमुल्लज न० वङ्गमुल्लाभ्या रङ्गताम्बाभ्या जायते जन ङ ।
 रङ्गताम्बानिधिकासे भातौ ।
 वङ्गसेन उ० वङ्गसि व गुम्भा सेना पुण्यस्य । वङ्गहणे ।
 वङ्गारि उ० इत० । वृतिराहे तस्य इडुभातजारणात्तापाम्
 वङ्गुण प० वङ्ग-व्युट् प्र० लम् । कवचभ्यौ (कृष्णौ)
 वच चन्द्रेण तु० उभ०यक०मेष्ट । वाचवति ते यवीमवम् त ।
 वच जयने थग्रा०दि०पर०यानिट् । वक्षि । यवोचत् । वक्षा ।
 वचन न० वच-व्युट् । वचने वाक्ये, गुण्यताम् व्याकरणेते
 संख्याधिके उपृतिवचने प्रत्यये च ।
 वचनप्राप्तिन् त्रि० वचन स्मृताति तदुपदिष्टाकारेति यङ्-
 चिनि । वचनेत्येते वगीभूते ।
 वचनीय त्रि० वच०यवीयत् । वचनीये, निन्दनीये चोक्त पत्रादे
 च 'वचनीयमिदं व्यवस्थितमिति क्रुकार' ।
 वचनेत्युत त्रि० वचने वाक्ये तदुपदिष्टाकारेति तिङ्गति स्मृ-
 त्ता अपभ्रुव० । वाक्यप्रतिपादके वगीभूते ।
 वचस्व न० वच वचन् । वाक्ये ।
 वचसापति उ० इत० वच०यञ् । वङ्गस्यो । (पात्रके वङ्गो)
 वचस्तट त्रि० वच वरोति व-वञ् वङ्ग०इत० । वाक्यप्रति-
 पत्ता स्त्री० वच-यञ् । (वच इति स्मृति इत्ये ।
 वज्र गतो भ्रा०पर०यक०मेष्ट इति । थग्रा०योत्-वच०योत् ।
 वज्र मारुतकारे गतो च वुरा० वङ्ग०मेष्ट । वाज्रवति ते
 यवीमवम् त ।
 वज्र उ० न० वज्र-रन् । ईरवे, इन्द्र-नालभेदे च तज्ज दमोहि
 मन्त्रस्थितोऽस्मात् । वाचके, धाम्याम्, काङ्गिक, वज्रपुत्रे,
 भोजभेदे वचभेदे, श्लोकिभेदे विष्णुपाटिच, वज्रविष्णो
 योगे च वच० भोगभेदे च न० । कोटिकाएवमे, वेतवङ्ग
 न० वचस्य दधीमे यङ्गयोऽपभेदे च उ० ।
 वज्रवर्धनं न० वज्रसि वङ्गं वच० वक्ष । वज्रवक्ष इति ।

वज्रतुष्ट उ० वज्राकारं तथैवमस्य । गणेषु, गङ्गे, मयके,
 यक्षे च । [वज्रदृग्नादयोऽप्यस्य]
 वज्रदन्त उ० वज्रसि व कठिनोदन्तोऽस्य । शूकरे, भूपिक्ते च
 वज्रदुष्ट उ० वज्राकारोदुष्ट । खुष्टोदते, वज्रदुष्टादयोऽप्यस्य ।
 वज्रधर उ० वज्रं धरति व-यञ् । इन्द्रे वज्रधरादयोऽप्यस्य ।
 वज्रनिर्घोष उ० इत० वज्रसति तथैवादी, वज्रनिर्घोषाय ।
 वज्रपाणि उ० वज्रं पाषो यस्य । इन्द्रे, वज्रकुलादयोऽप्यस्य ।
 वज्रपुष्ट न० वज्रसि व कठिनं पुष्टमस्य । श्रीपद्मपावनप्रातभेदे
 वज्रपुष्प न० वज्राकारं पुष्पम् । तितपुष्पे ।
 वज्रपुष्पा स्त्री० वज्राकृति पुष्पं यस्याः । यतपुष्पायाम् ।
 वज्रमय त्रि० वज्रान्यकम् यवट् । यतिकठिने ।
 वज्रमूली स्त्री० वज्रसि व कठिनं मूलमस्याः । डीम् । माषपङ्क्याम्
 वज्रवल्ली स्त्री० वज्रसि व कठिनायल्ली । (वङ्गजोड्वा) यस्या-
 चञ्चुरनतायाम् ।
 वज्रवीजक उ० वज्रसि व कठिनं बीजमस्य । यतावरञ्च ।
 वज्रवृत्त उ० वज्रसि व कठिने वृत्त । वृत्तगण्डे (वीणायाः)
 वज्रा स्त्री० वज्र-रन् । उडूपायाम्, वृद्धाश्च, वृद्धा वीरनो'पि
 वज्राङ्गा स्त्री० वज्रविशालं यस्याः । गवेयुका (गङ्गादे) धान्य
 भेदे (वङ्गजोड्वा) यताभेदे च ।
 वज्रास्थिरुत्ता स्त्री० वज्रजनकमस्तीव मङ्गला वक्ष्य
 यस्याः । कोटिकाएवमे ।
 वज्रिन् उ० वज्रवचस्य इति । इन्द्रे । [प्रतारके च त्रि०
 वज्रक उ० वज्रव-वच० वज्रम् । मङ्गावे, वज्रवचो च । यत्र,
 वज्रन न० वज्रव-व्युट् । प्रतारके धान्यधासितस्य वज्रनोऽप्यस्या
 रूपेण कथनादिनाऽन्यमोहोत्पत्तये । वृष् । वज्रनायक स्त्री०
 वज्रक त्रि० वज्रव-वच० । वज्रवायोके । वज्रज । अथानायां ।
 वज्रल उ० वज्रव-वच० उ० वज्र ज । [तिनिदहणे, यवीमव-
 हणे, वेतवङ्ग, स्ववचस्य इत्ये वचभेदे च । वच० त्रि०
 वज्रलुप्तम् उ० वज्रवाच्य इत्ये । यवीमवच० ।
 वज्रुनप्रिय उ० वज्रुनं वच० भोग्यानि भोगे च । वेतवे । [इत् न
 यट् वेतने भाते च वज्रवृ० उभ०यक०मेष्ट । यटयति ते । अत्र-
 यट् वेतने भ्रा०पर०यक०मेष्ट । यटति । अत्रोत्तं वज्रादीत् ।
 यट विधाने च उ० वज्र० यजे भ्रा०पर०यक०यञ् इति ।
 वज्रवति ते वज्रवृत्त । वज्रवज्रात्ताप यवट् । [वज्रं न
 यट् वचने भा पर०वच०मेष्ट यट० । यटयति । यजामा-
 यट् कृते वी०पर०यक०मेष्ट इति । यटति यवट् ।
 यट पुनर-यञ् । यन चक्षता इत्ये यटनिर्भरतो'पि (यट)
 यटक उ० यट-कृन् । यटकभेदे (यट) [वज्रादी स्त्री० वज्रं

वटपत उ० वटस्येन पत्रमस्य । पिताकैजडचे, पापाण्यभेदी-
वटी स्त्री० वट-यच् गौरा ङीप् । गोलाकारे (बही) पठाये
स्त्रायें कन् चुल् । वटिकाप्यत्र स्त्री० ।

वट, उ० वट-उ । सप्तमके मल्लचारित्रि च ।

वटुक पु० वट-उक । वामके, भैरवभेदे च ।

वट वृक्षद्वयकुर्ये आ०आ०सक०सेट् रदित् । वटते अवशिष्ट

वट वामार्थे आ०पर०सक०सेट् । वटति । अश्वतीन्-अवतीन् ।

वट्टर पु० वट-यरत् । मूर्खे, अन्धे च । गटे, गन्दे च ति० ।

वड विभजनेषु०उभ०सक०सेट् रदित् । वण्डयति ते। अवचण्डत्त

वड वेदने विभागे च आ०आ०सक०सेट् रदित् । वडते अवशिष्ट

वड आतोहणे स्त्री०पर०सक०सेट् । वडति । अवाडोत्-अवडोत्

वडमि भी० स्त्री० वडते आवाडोत्तेत्य वड-अभि वा ङीप्

(उद्दिन) गडबुडायाम् प्रसादापस्यन्ते च (विशेषर) ।

वडा स्त्री० वट-यच् । सनामस्थाने पितृभेदे ।

वडिम् न०वड इन् वडिं श्रुति शो०क । मल्लभारण्ये वडवौष

वडक्युते पदं वै, वडिमेन अमीरिवाप्मानि वड्वावचमः

पड् ति० वल-रन् वल उः । वडति । [वडि वा वडिः

यण यन्ते आ०पर०सक०सेट् । वडति अवाचीन्-अवचीन् ।

वष्ट विभाजने अद०पु०उभ०सक०सेट् । वष्टयति ते अवचष्टत्त

वष्ट पु० वष्ट-यच् । भागे, दालादेः वारणस्थाने (वांड)

• अतदोद्वाचे ति० । (टिप्पणी) ।

वष्टक पु० वष्ट-यच् । सार्थे कन् । भागे । खलु । विभाजके

वष्ट वि० वष्ट-त तस्य नेत्यम् । खलं (वेडे)

वष्ट वि० वडि-यच् । अतदोद्वाचे, वष्टाद्यङ्गविकृते (वेडे) च

वत् अयं वा-इति । शास्त्रे व तत्त्वयानोपनयार्थे अयं ।

वत अयं वन-भ । विदे, अग्निकल्पायाम्, हर्षे, विषये, आनन्देष्वेव

वत्तं पु० अयं वन-यन् यथाङीपः । कर्षभूपमभेदे, गेष्टे,

मिरोभूषे, भूपचमने च ।

वतण्ड पु० अयं वडि यच् अवापोपः । सतिभेदे । [क्षिप्याम्

वतीका स्त्री०अयं वतं तोर्कं यल्लाः अवाप्तेः । अपत्यपोनायां

वत्स न० वड-य । वड-स्यङ् । यथादिपिभी हि० । वत्से पु०

यत्स न० वड-य वडयें कन् । पुष्पकाशीषे । उटजे, इन्द्रयके च

पुष्पकवीजं न० वत्स उटजस्य वीजम् । इन्द्रये ।

वत्सवर उ०स्त्री० वत्सः वत्सः वत्सः । वत्सवत्से, अवाप्रदवन

वासे गवादी । क्षिया ङीप् । वत्सवरी । [विषभेदे ।

वत्सनाभ पु० वत्सन् पयसिन् नम्यति विवलि वन-अयच् ।

वत्सपत्न न० वत्स वत्सराजस्य पत्नम् । उत्तरदेवस्यायां

चौनाभ्यां पयस्यम् ।

वत्सपत्न पु० वत्सान् पालयति पान-यच् । औष्ठ्ये ।

वत्सर पु० वड-यरन् । हाटयमासात्मके कावे । [वली

वत्सराज पु० वत्सराजस्य वृषभेदे । 'वत्सराजचरितमि'ति रत्ना-

वत्सरान्तक पु० वत्सरस्यान्तं करोति अन्त+णिष्+खुल् ।

फाल्गुनमासे वत्सरस्य चैत्रादिकल्पान् फाल्गुनस्य तद-

न्तक इत्यम् । [तद्वति ति० ।

वत्सल ति०अन्तं वाति ना-क । छेद्युक्ते वाक्ये रसे पु० ।

वत्साची स्त्री०वत्ससाचीमात्रे अयं वत्समा०। गोडुन्वायाम्

(गोमक) । [गुडूच्याम् ।

वत्सादनी स्त्री० वत्सैव्यते प्रियत्वेन अट-खुट् ङीप् ।

वट् अन्ते अक० अमिश्रान्ते अक० आ०आ० सेट् रदित् ।

वन्दते अगन्दिट । [अवशिष्ट

वट् वाक्ये अन्ते च आ०उभ० अक०सेट् । वदति ते अशानीत्

वट् वाचि आ०पर०सक०सेट् अजा० । वदति अशानीत् उवाट् ।

वट् वाक्ये अन्ते च अक०पु०उभ०सेट् । वादयति ते अमीवदत्त

वट् ति० वदति वट्-यच् । वत्तरि । [कदने न०

वट् न० उवातेऽनेन वट्-करणे खट् । खले । भावे खट् ।

वट्(र)न्य पु० वट्-अन्तं पु० वा दीर्घः । भूतिदानयोगे ।

वटास न० वट्-आयत् । (रदाम) फलभेदे ।

वटाख पु० वट्-आख । पाठीमन्त्रे (गोयाल) सार्थे कन् तत्

वटाखट् पु० अन्तं वदति वट्-यच् ति० । 'वडवत्तरि ।

वधू स्त्री० उवाते प्रियत्वेनात् पतिवत्तं वड-अ धुङ् ।

आर्यायाम् नवीयायां उल आर्यायां' इत्यादि मन्त्राच्च ।

वधूजन पु० कर्म० गरीजने । [उवाते भावामरि ।

वधूटी स्त्री० कल्या वधूटी अस्त्रायस्थायाम् नाय्यां गोपवधूटी

वन क्षेत्रे अक०अन्ते अक०आ०पर०सेट् । वदति अवाभीन्-

अवनीत् । [अवनीत् । वनः वानः । वनवति ।

वन व्यापारे आ०पर०सक०सेट् अक०पटा० । वदति अवाभीन्-

वन य वने द्विक०तना०आ०सेट् आ वेट् । वदते अवनिट ।

वन उपकारे उपगमे च अक०अन्ते अक०वापु०उ०पठेआ०

प० सेट् । वानवति ते वदति । अमीवन्त त । अवनीन्-

अवनीत् ।

वन न०स्त्री० वन यच् । इक्ष्वभदायात्मके अरये । कृति

ङीप् । 'वधनी कम्पवदत् पितामि'ति नैषधम् जडं,

निर्वाणे, आचरे च ।

वनकटती स्त्री० वन० कट० । वनकटायाम् ।

वनकट्ट पु० वनजातः कट्टः । अरयजाते अरये ।

वनकार्याणी स्त्री० वनोद्भव कार्याणी । (वनसायाम्) मुण्डे

वनकोलि पु० वनोद्भव कोलि । (वनकुल) इत्ये ।
 वनचन्दन न० वनस्य चन्दनम् । अथर्वचन्दने ।
 वनचन्द्रिका स्त्री० वने चन्द्रिकेव प्रकाशकत्वात् शुभ्रत्वाच्च ।
 भद्रिकाद्याम् ।
 वनचम्पक पु० उत० (वनपाश) चम्पकभेदे ।
 वनज न० वने जलेऽप्येष वा जायते जन-ज । पद्ये । छत्रकभेदे,
 वनज्जले च पु० । अद्रगभायां, मधुपद्मायां, वनका
 मांसां, छत्रपण्यां च स्त्री० । वनजातमात्रे नि० ।
 वनतिक्त पु० वनेषु वनजातेषु पक्षे विक्त । हृदीतव्याम्,
 पाठायां (चाकनादि) च स्त्री० । स्त्रायं कन् उज्जैर ।
 वनदीप पु० वनस्य दीप इव । वनचम्पके ।
 वनपल्लव पु० वनमिव निविष्टः पल्लवोऽस्य । शोभाञ्जने ।
 वनपुष्पा स्त्री० वनमिव संवृत्तं पुष्पं वस्य । वनपुष्पाद्याम् ।
 वनपूरक पु० पूरक शीतपूरकः पूर्वपदकोप वनोद्भव पूरक ।
 वनपीपलपूरे । [मियमात्रे नि० । लघे न० ।
 वनप्रिय पु० वनं वनस्य प्रीत्याति प्री०क । कोकिले, अरण्या-
 धनभञ्ज पु० वनं भुङ्क्ते भुज-कृत् । अथर्वे, तवाभीषणे च ।
 वनसंश्लिष्टा स्त्री० वनोद्भवा संश्लिष्टा । दंष्ट्रे, कोटभेदे (हाथ)
 वनसंज्ञी स्त्री० वनोद्भवा संज्ञी । अरण्यामश्लिष्टाद्याम् ।
 वनमासा स्त्री० 'वाकातुश्लिष्टो वाका चर्वभुङ्कुष्ठकोष्णका
 पक्षे मूलचतुर्भाटा वनमासेति कोक्षिते' मन्त्रार्थभाषायम् ।
 वनमाश्लिङ्ग पु० वनमासाऽस्य लङि । नीलपत्रे, वाराहील-
 तायां स्त्री० ङीप् । [स्त्री० गौरा-ङीप् ।
 वनमुद्ग पु० वनोद्भव उद्गः । उद्गभेदे (उगानि) । छत्रपण्यां
 वनमूर्ध्वजा स्त्री० वनस्य मूर्ध्नि मूर्ध्वविशालस्यां चम् । (वा-
 कदादिभ्यां) वनेऽभ्युद्गाम् ।
 वनमोषा स्त्री० वनोद्भवा मोषा । काष्ठकट्याम् ।
 वनमृगशी स्त्री० वनस्य मृगशीति वनमृगशालम् । कट्याम् ।
 वनमूर्ध्वर पु० वनोद्भव मूर्ध्वर । कट्यामर्ध्वे । (वनमूर्ध्वर) इत्ये
 वनमूर्ध्वरि पु० वन मूर्ध्वरि छत्रभेदेऽपि वाचि-चिनि ।
 उज्ज्वलवने, शराङ्गेत्यर्थे माण्डवीकवने, शीतमृगिचन्दने,
 अथर्वमन्त्रोपे च । वने वचति वच-चिनि । वनवाक-
 कर्तारि नि० । [गीत्रपूरे ।
 वनवीज पु० वनो वीजपूरकः पञ्चरपदकोपः इह० । वन-
 वनवन्ताङी स्त्री० वनस्य इत्याङी वासीङी । इह०कम् ।
 वनवीरि पु० वनस्य वीरि । गौरा (कटिभाग) ।
 वनमूर्ध्वरि स्त्री० वनस्य मूर्ध्वरि रोचकताम् । वनमूर्ध्वरि ।
 वनमूर्ध्वरि स्त्री० वनस्य मूर्ध्वरि रोचकताम् । वनमूर्ध्वरि ।
 वनमूर्ध्वरि स्त्री० वनस्य मूर्ध्वरि रोचकताम् । वनमूर्ध्वरि ।

वनमृगाष्ट पु० वनस्य मृगाष्ट इव अष्टमृगाश्च । गोमुरे ।
 स्त्रायं कन् । तत्तैरार्थे ।
 वनशोभन व० वनं जले शोभयति शुभ-निच स्रु । पद्ये ।
 वनसंलुप्त पु० वनसंलुप्त-कृत् इत० । भूतरे ।
 वनसरोजिनी स्त्री० वनस्य सरोजिनी पद्मिनी च शोभाकर-
 ताम् । वनक मांसायाम् ।
 वनस्पति पु० वनस्य पति मि० छुट् । पुष्पं विना जायमान-
 पक्षे अथस्यादौ इत्ये । [स्त्रायं कन् । तत्तैर ।
 वनहास पु० वनस्य हास इव प्रकाशकताम् । वनहासे
 वनास्याक पु० अवन-नच-ठकम् आश्लोप । उद्गै ।
 वनामल पु० वनस्यामल इव । कट्याम् ।
 वनामृग पु० वनस्य आमृग इव । कोमावे ।
 वनाय पु० वन-आयुष् । प्रकाशोद्गोद्गम्येभेदे (आरव) ।
 वनायुज पु० वनायुजे जायते जन्-ज । प्रकाशोद्गम । (दारवि)
 वनाष्टिङ्गा स्त्री० वनस्य नष्टि वस्य । वनशुष्टिङ्गायाम् ।
 वनालिका स्त्री० वनमवति भूयति अल-वसुम् । वनशुष्टिङ्गायाम् ।
 वनायाम् ।
 वनिता स्त्री० वन-नि-वट् । योषिति, अतुरातायां निमात्र
 वनिन् पु० वनम् आनयतयाऽस्य लङि । वनप्रत्यानयनमुक्ते
 वनीयक स्त्री० वन-वन् आनयते वनि याचनमिति वट्-
 कृत् । वचने । पु० यकोप । वनीकोयम् ।
 वनेच्छा स्त्री० वनं चक्षुषं० । वरप्री । [आधादी
 वनेचर पु० वने चरति चर-चक्षुश्चक्षुश्च० । अथर्ववादिभि
 वनेच्छां पु० वनेच्छा-वच-चक्षुश्च० । अथर्ववट् ।
 वनोद्भवा स्त्री० वन वट् उद्भवति उद्-भू-पृच् । वनक मां-
 सायाम् । वनजाते नि० । [मि०
 वनीकम् पु० वनवने चोषः प्लान वस्य । वनरे । वनवादिनि
 वने च वनारणे आ-वर-वच० धृट् जा वट् । वनि अथर्वोत्
 वन्द्य वनवि छुट् । अथर्वे, प्रदाये वा छुट् । वन्द्यामय स्त्री०
 वन्दनीय नि० वदि अथर्वोत् । वनरे, वचने च वन-
 भङ्गायाम् इ० । मोरोपवायां स्त्री० ।
 वन्दा स्त्री० वदि-वचि चम् । (वरमात्रा) वन भेदे ।
 वन्दाका स्त्री० वदि-काचम् । वन्दायाम् । गो शोषाम् कोष्णम्
 वन्दादि नि० वदि-काच । वन्द्यामय । [वदरे] वन्द्ये च
 वन्दिनी स्त्री० वदि-वन् वा कोट् । वन्दावपदवादी
 वन्दिपाठ पु० वन्दि-वन्दि वदि वच-चक्षुः । वन्दिपाठे ।
 वन्दिम् पु० वन्द्य-वन्दि चिनि । वचने । वन्दिपाठ ।
 वन्द्य नि० वदि-वन् । वन्द्ये च । मोरोपवायां स्त्री० ।

वन्य न० वने भव यत् । त्वचे (दारचिनि) । वनमूरणे वारा-
होऽन्ते देवनले च पु० । वनवातमाले वि० । वनाना
जलाना घृष्टं वत् । जलघृष्टं स्त्री० ।
वप बीजवपने, तन्त्रवपने सङ्ख्ये च सक०भा० उभ० । अग्नि-
यज्ञा० । वपति ते यवाक्षीतुं यवम् । उग्रिम ।
वपन न० वप ल्युट् । केशसङ्खने बीजाधने तन्त्राधाने च
वपनी स्त्री० । उच्यतेऽनया यत्न वा वप ल्युट् क्रीड् । नापिवाक्षे
तन्त्रमासाया, (तानवर) यन्त्रभेदे (भाकु) च ।
वपा स्त्री० वप णच् । मंडिच (चरचि) छिद्रे च । 'वपाया इविष
इति श्रुति । [वप-उचि] । शरीरे, प्रश्लाकारे च ।
वपुस् न० उच्यते देशान्तरभोगहाधनवीजीभूतानि कर्माण्यल
वपुष्टमा स्त्री० । अतिशयेन वपु प्रश्लाकति तमस् वलम ।
मन्त्रातिथ्याम् उतायाम् ।
वप्तु पु० वप लट् । जनके, क्षीरीषले च । वीजादिवापने वि० ।
वप्त्र पु० न० उच्यतेऽथ रत्न । उर्गेनगरादौ परिछाया उद्भूत-
वृत्तिक्षामूपे । जले, रेणुौ, गटे, कोषके च न० । जनके,
माषीरे, प्रजापती च पु० । क्षिप्रगाम्य स्त्री० ।
वस्त्र गतौ भा० पर० वक्त० वेद् । वस्त्रति आबध्नीत् ।
वस्त्र उद्धारौ भा० पर० वक्त० खट् फणाज्जटा० । वस्ति आ-
मीत् । दु वसधु । ख दाध ।
वसधु पु० वस णधुच् । वसने ।
वसिन न० वस ल्युट् । बहूने, बहूने, आङ्गवी, अधिनिष्ठा-
रणे च 'सगामिष्यन्वसमिति कुपार । वसे पु० जघौ
आया स्त्री० गौ० डीष्ट ।
वसि स्त्री० वस रत्न बहूने । आम्नी पु० पूर्ये वि० ।
वसित पु० वस णिप् । जगोद्धार ।
वस्य गतौ भा० आ० वक्त० वेद् । वसते अवसिष्ट ।
वस्यस् न० वस्य वयन् वीभाव । विह्वले, वात्यादावस्यायाम्
'वसतिपातोद्भवाति नि नैवधम् योषने च ।
वस्यस्य पु० वस्य वसि योषने विवर्ति स्या च । वरुणे
विभीतयाम् स्त्री० । 'वस्यसा नामरामह्वा इति वैयाकम् ।
वस्यस्य उ वस्य दास्य यन् । वसानवस्ये । वस्यो स्त्री० ।
वयन न० वय वयन् । आधि । वयतामरे पु० ।
वयाधस् पु० वया यौग भवे भा वस्यन् । वरुणे ।
वर ईषे अट् पु० उ० अ० वेद् । वरयति ते यववरुत् ।
वर न० प्रियत ह-अप् वर वन् वा । कुडुषे, चक्राभेदे 'वर
भाषान् परिच्छेदे' इति ह-अप् । भावे कप् वर-वन् वा ।
रच्यादम् दावने, वाररुणे वटने च । बर्हिष णच् ।

वभोडे, नेत्रे च वि० । जारे, गुग्गुली, जामातरि, प्रली
च पु० । [वक्षभेदे च ।
वरक पु० ह-वुन् । वरुह्ये, पर्वटे, लक्ष्म्याभेदे (पीना)
वरचन्दन न० कर्मा० । काञ्चीने, देवदारुणि कुसुम्योने च ।
वरट्ट न ह-अट् । कुन्दारुणे । कोटभेदे (वेनता) हसे च पु० स्त्री०
वरण न० ह ल्युट् । कन्यादिदानाय जामातादेरभ्यर्चनासूत्रके
आपारभेदे वेष्टने, अतिगदे त्रियाष्ट त्रियोगय पूजनादौ,
उष्ट्रे, भाकारे, वरुणह्ये च । कायोस्ते नदीभेदे (बाफो)
ख्याते पदार्थे च स्त्री० । [सिद्धवरी च ।
वरण्ड पु० ह-अण्डच् (वयस्फोडा) सखरोगभेदे मतङ्गसूत्रार्थे
वरण्डक पु० न० ह अण्डच् । सार्थं कन् । वरण्डवद्वार्ध
वर्तुते, भित्तौ च । विषावे क्षपणे, भीते च वि० ।
वरण्डालु पु० वरुण्ड+थालु । वरण्डह्ये ।
वरतिष्ठ पु० वर अट् । वरुणी रषी वस्य । वृद्धजह्ये । पाठा-
वा (चाकनादि) स्त्री० । सार्थं कन् तत्रैव ।
वरता स्त्री० ह-अणच् । इक्षि कक्षस्वरज्जौ ।
वरत्व च पु० वरा लघा वस्य । निम्बह्ये ।
वरद् वि० वर दद्यति दा क । अमीडमातरि, प्रवृत्ते च ।
तत्रिष्ठस्य च ह्यादिगिन्यासस्थे उद्गाभेदे न० 'अभय
वरद्वैव देविषे' इति तन्त्रम् । कन्यायाम् आश्रमन्यायाम्,
आदिश्रमज्ञाया, उर्गायाश्च स्त्री० ।
वरदाचतुर्थी स्त्री० वाचपुष्पवर्ण्यम् । 'नामपिज्ञान' 'वत्तवी-
वरदा नाम तस्यां गौरी सुपूजति' इति श्रुति । [न०
वरफल पु० वर कलमस्य । नातिकले ह्ये । कर्म० । जेने फल
वरमुखी स्त्री० वर सख यस्या कीष्ट । रसुक्षानामग्न्यह्ये ।
वरम् अद्य ह-अप् । ईषभेदे । [विनिष्पदायां वयायाश्च
वरस्वरा स्त्री० वर वृषोति णच् । (वाङ्मिया) चक्षुष्यताम् ।
वरुणि वि० वरा वरिषस्य । जेभोतिरिति । पाणिनिपूज
वार्तिष्ठकारे कात्यायनहनी, विश्वपादित्यवभासे पच्छित
भेदे च । [प्राप्तरे वि० ।
वरुज्ज पु० वर उत्कर्ष प्रयेषु वयो दम परतिन० । अथ
वरुजा स्त्री० वरटा+ज् टस्य च । हस्तं (रोन्वा) कोटभेदे
च गौरा० कीष्ट । कल्याम् । [पक्षियाम् ।
वरवर्णिनी स्त्री० वर जेभोतस्य पयवाटफला इति । उत्त-
वरवाङ्गीक न० कर्मा० । इडुमे ।
वरा स्त्री० व-अप् । हरिजयाभवजोवयस्याह्ये उच्यते ।
रेवुक्षानामग्न्यह्ये, वृद्ध्याम्, वेदाया, माध्याम्,
विट्टे, पाठायाम्, हरिदायाम् ।

वराक पु० व-पाकन् । गिरे। युद्धे न०। अवर, शोचनीये च नि०
वराङ्ग न० कर्म० । अलके । त्रियते व्यात्रियते पुन्यते व अप्,
कर्म० । रङ्गो योनी, सुदलचि च । इव० । गजे विष्णौ
कामदेवे च पु० । योगवयवयुक्ते नि० । सप्रायां कन् ।
गुह्यनि (दारुचिनि) न० । इन्द्रियायाम् स्त्री० गौ० ङोष् ।

वराङ्गिन् पु० वराङ्गमख्यस्या इति । अन्वयेतसे । श्रेष्ठाङ्गवति नि०
वराट् पु० वरमख्यमटति षट्-अष् । कर्णे । जुष्टो वराट्
कोप् । सुदृक्कर्णे, स्तौर्णे कन् । तन्मात्रे 'वराट्काया दयक-
द्वय यदि'ति लीलायतो षट् ख्युक् । पद्मरीजाभादे
कोरे, रक्तौ च पु० ।

वराट्कर्तृजस् पु० वराट्कले इव रजोऽस्मि । नामकेशरे इमे
वराट्म न० वरे वरेद्यते षट्-ख्युट् । राजादने (मियाकाश)
वरास्व पु० वर व्याप्त इव । कर्मदे ।

वरादोह पु० वर आरोहो मध्य यक्ष । हृत्तिनि । अयज-
गितम्बवत्यां स्त्रियां च स्त्री० ।

वराणि पु० वरम वरणमनुते अय-रन् । स्त्रुवकले ।

वरासुन न० वराय वरपीयायास्तते विष्यते षट्-ख्युट् ।
जवापुमे । कर्म० । उत्तमे आधने, न० । वर पतिमख्यति
अव ख्यु । पिङ्गे, जारे पु० । वरान् श्रेष्ठानपि अख्यति
हूरीकरोति ख्यु । हारपावे पु० ।

वरासि पु० वरास्यारण्यास्तते अय-रन् । स्त्रुवकले ।

वराह पु० वराय अमीचाय सलादिकाभाय काङ्गिनि खनति
भूमिस्व आङ्गन इ । अरुदे यत्रवराहाख्ये भगवतोऽव-
गारभेदे च । पर्वतभेदे, उल्लेखे, विष्णुगारे, वाराहीकन्दे,
दीपभेदे च । इक्षुभेदे ।

वराहकन्द पु० वराहस्य क छलं ददाति । सन्नामख्याते
वराहकान्ता स्त्री० वराहकायां कान्ताभीमा । वराहकन्दे ।
वराहकान्ता स्त्री० वराहस्य कान्तेन । कल्यानुववायाम् ।
वराङ्गिका स्त्री० वराहो भवकालेनाख्यस्यः उन् । कपिकङ्काम्
वराङ्गी स्त्री० वराहो भवकालेनाख्यस्या अष् गौरा० ङीङ् ।
भद्रसंख्यायाम् ।

वरिस्व न० व-रवृत्त नि० इट् च । पूजने ।

वरिविधिः (वि)ति नि० वरिव पुजन करोति अय-रन् वा
यकोर । पूजने ।

वरिवस्था स्त्री० वरिवस्+काल्ये अय च । पूजने सुपूजायाम्
वरिष्ठ-नि० अतिवयसेन उच्च इवन् वरादेश् । उच्यते ।

वित्तिविरिक्ते पु० । आदित्यभक्त्यायं स्त्री० । (पय्यास्य
वरी स्त्री० वरी मगारी स्त्रीपदकोपः । मगारस्यां, अलं-

वरीयस् नि० अतिवयसेन उच्च नेत्र ईयुष वरादेश् । उच्यते
विष्णुभाद्रिष्य मध्ये योगभेदे पु० ।

वरी(वी)र्वर्ण पु० उच्च यद्-वृत्त अन् पु० रक्ष वा ल । हपमे ।
वरुड पु० व-उचन् । अन्वजजतिभेदे 'रजकयम'कारप
नदोवरुड यव' चेति छट्ति ।

वरुण पु० वृ उचन् । पश्चिमाश्रयतो जलेषु खनामख्याते,
देवभेदे, जले, सूर्ये च । [भवे मटो ।

वरुणात्मजा स्त्री० वरुणस्य अक्षसात्मजेव जन्मत्वात् । अत्र
वरुणानी स्त्री० वरुणस्य पत्नी ङीप् आहुक् च । वरुणपत्न्याम्
वरुण्य न० व-उचन् । वतुजाये वर्मणि । रथपुत्तिस्याने
परिहाररक्षार्थमाहते स्वाये पु० ।

वरुयिनी स्त्री० वरुयोऽख्यस्या इति । सेनायाम् ।

वरेण्य न० व-एत्य । कुहुमे । प्रधाने, प्रायेणीये च नि० ।

वरोट न० वराण्युटाणि दर्शान्यस्य । मरुवकपुमे ।

वर्कट पु० इव अरन् । वरुणपत्नी, मिश्रवाक्ये, ज्ञानभावे च ।

वर्ग पु० वृज-वज् । सजातीयसमूहे यथा भद्रव्यवर्ग पद्मवर्ग ।
समानवर्धनिः प्राण्यप्राणिभिः कृते सवे च यथा कार्यः च
वर्ग । अन्यपरिकेदे यथा अग्नवर्ग पातासवर्ग । अश्वप्राकोले
समानाह्वयस्य परस्परपुत्रने, यथा द्विकस्य चत्वारि,
त्रिकस्य त्रय, चतस्रस्य षोडश, इत्यादि । "वर्गं मूलं पदं
कतिमिदं बोधायनी । आये च ।

वर्गमूल न० वर्गस्य सप्तविंशतिजकमत, मूलम् । अष्टमाक्ष-
प्रविष्ट सनाह्वयस्य इत्याह्वयस्याया यन्मूलं पातसाधनं
तत् । यथा षोडशमात्रा चत्वारि, अष्टमात्रं त्रय, चतस्र-
मौ इत्यादि ।

वर्गोत्तम पु० वर्गेषु पदेषु चेत्वादिव उत्तम नवाय । 'वराणां
प्रथमे चामे शिराणां पञ्चमे तथा शालकाणाह्वय नवमे
वर्गोत्तम इति छट्' इति ज्योतिषिणेति निप्रामाण्यक-
रान्तेनायभेदे । [विशयाम् ।

वर्षे दोषो आ० का० अय-रन् । वर्षते अवरिष्ट । [इड्
वर्चस्व न० वर्ष-अयन् । कये, एजे, तेजवि, विशाख, ब्रह्मादी
वर्चस्विन् नि० वर्चस्+अयर्णे निनि । तेजस्विनि ।

वर्जन् न० वृज-ख्युट् । आगे, मारणे, हिंसायां च ।

वर्ष सुलो विहारे एकादिवर्षकरवे उद्योने दीपने च अर-
वु० उच-व-धीट् । वर्षायति ते कर्षयति ते अवरणं त
वर्ष वर्धने पु० उच-वृज् छट् । वर्धयति ते अवरणं त ।

वर्ष न० वर्ष-वज् । कुहुमे । नान्नापादिवागी, एकादिवर्षे,
भेदे, अक्षरायादये च पु० । अरपादी वज् । यमदि,

गृहे, यद्वाग्रे च । खर्चं, व्रतभेदे, विवेचनद्रव्ये च । भारे
 धत् । विवेचने, स्तुतौ, गीतक्रमे, चित्ते च ।
 वर्षाक न० वर्षयति वर्षे-युत् । हरिताले, अतुल्यपनयोप्ये
 पिते हटे वा चन्द्रो द्रव्ये च । हिन्दुवादौ पु० स्त्री०
 नखडने न० । एकैव खलादेः पञ्चान्वरथाख्यानक्ये
 प्रत्यभेदे न० 'विष्वाखले हतोवर्षके' इति मिताक्षरा ।
 वर्षाकृपिका स्त्री० वर्षानामवराणां वेष्टनाय बुध्ः कृपः
 कृपी सेव कृन् । मखाधारे । [चिन्तये ।
 वर्षाचारक पु० वर्षं शुद्धादिकृष्णं चारयति चर विष्-युत् ।
 वर्षज्येष्ठ पु० वर्षेण ज्येष्ठः प्रवक्ष्यमन्त्रान् । अयने, विमे ।
 खलादेवया जेठवर्षे नि० 'वर्षज्येष्ठया गारोति खतिः'
 वर्षातूनि(ली) स्त्री० वर्षानां वेष्टनसाधनं तूनिः । वेष्टन्याम्
 साधे कृन् । यत्नैव ।
 वर्षाद् न० वर्षं ददाति दा-क । कानोयके गन्धद्रव्ये । वर्षाभेदे नि०
 वर्षादात्री स्त्री० वर्षं रूपं ददाति दा-हृच् डोप् । हरिद्रावाम्
 वर्षदातरि नि० ।
 वर्षाद्रूत पु० वर्षा एव दूतो यत् । विप्री ।
 वर्षाधर्म्य पु० न० ६४० । विप्रीदो नामवाधारये धर्मे यथा विमल
 यात्रनाध्यापनप्रतिपदादि, धर्मियस्य मजापालनादि ।
 वर्षासङ्कर पु० संकीर्णते धर्म+कृ-आप् वर्षतः सङ्करः । विप्रा-
 दिभ्यो वर्षेभ्योऽतःकोमप्रतिषोमजाते भूगर्भाभिप्राकादौ
 जातिभेदे 'जायते वर्षसङ्करः' इति गोत्रा ।
 वर्षा स्त्री० प्रसक्तवर्षोऽस्यस्याः फलउपादौ अच्/आटकाय् ।
 वर्षाङ्गा स्त्री० वर्षां अवराणि आह्वानेऽनया अङ्ग-अच् ।
 वेष्टयाच् । [अकारादाहरे शब्दभेदे
 वर्षात्मन् पु० वर्षं आत्मा सङ्कल्पं यस्य । अन्त्यात्मकादिबन्धये
 वर्षार्हं पु० वर्षं स्तुतिमर्कति वर्ष-अच् । छडे । [व्याम्
 वर्षाकृपिका स्त्री० वर्षां अवराणि वेष्टनेन बन्धसाः कृन् । वेष्ट-
 वर्षयति नि० । वर्ष-क । स्तुते, हठवर्षने, ह्वान्वरमापादिते च
 वर्षिनी स्त्री० ममसरथः अस्यस्याः इति डोप् । हरिद्रावाम्
 वर्षिन् पु० वर्षोऽस्यस इति । चिन्तये, वेष्टके ब्रह्मचारिणि
 च 'यथाह वर्षी विदितो महेष्ट' इति कुयारः विप्रादि
 जातौ च 'वर्षिनी हि वर्षो यजेति खतिः । [सुटे च
 वर्त्तक पु० हठ-युत् । (भाष्य) पविर्भेदे । वर्त्तकाय्य अथस्य
 वर्त्तन न० हठ-युत् । हठो स्त्रियो । चिन्-भावे कृत् । साधने ।
 चिन्-वर्त्तये-युत् । ओरनोपाये न० । हठमोते स्त्री०
 को । यत् । इतिमति, वर्त्तये च नि० । वायवे पु० ।
 वर्त्तनी स्त्री० वर्त्तते प्रादाय । हठ-विष्-आधारे कृत् । पवि

वर्त्तमान पु० हठ-मानच् । काचभेदे शब्दप्रयोगावारे आरम्भा
 परिचयाग्रे काचे । तत्कानडतो नि० । [चौहभेदे
 वर्त्तिलोह न० वर्त्तते हठ-विष्-अच् कर्म० । व्यापननयोप्ये
 वर्त्ति(नी) स्त्री० हठ-युत् वा डोप् । वेष्टे, नयनाद्यने, गात्रा-
 तुल्येपने, दीपदमायाङ् ।
 वर्त्तिक पु० हठ तिकृन् । (हटेर) विह्वभेदे । वर्त्तिनि वर्त्तते
 हठ, अच् वर्त्तः तत् सङ्घः द्वितो वा कृन् । भारे ।
 वर्त्तिन् नि० हठ, धिनि । वर्त्तनीये ।
 वर्त्तिष्ठा नि० हठ-रन्थुच् । वर्त्तनीये । [कावे । तद्वृत्तौ नि०
 वर्त्तिष्यमाय पु० हठ-मानच् लुट् । वहेति कृत् । भविष्यत्-
 यत्तुत् नि० हठ-उलच् । गोत्राकारे पदार्थे । कृत्तने न० कृत्तय
 भेदे पु० । तर्कपोषाय् स्त्री० । गजदिप्यस्याम् स्त्री० डोप् ।
 वर्त्तन् न० हठ-मनिन् । राषि, व्यापारे, 'व्या मनोवर्त्तनः' इति
 रघुः । गेलखदे च ।
 वर्त्तनि स्त्री० हठ-यनि कृत् च । पयि ।
 वर्त्तं जेदने, पूरये च पु० उ०-उ०-कृत् । वर्त्तयति ते चर्त्तयत् ।
 वर्त्तं उ० हठ-यच् । ब्राह्मण (शामनहाटि) यत् । पूरये, जेदे च
 वर्त्तक पु० हठ यत्तुन् । ब्राह्मणवटी (शामनहाटि) पूरये, जेदे च
 वर्त्तकि पु० हठ-यच् कप डि कर्म० । लहरि (हवार) ।
 वर्त्तकिन् पु० वर्त्तक-वर्त्तयिष्यस इति । लहरि (हवार) जातिभेदे
 वर्त्तन न० हठ-युत् । जेदने, पूरये च । हठ-विष्-युत् ।
 हठिहारये नि० । 'करोति विविर्त्तन' इति भट्टिः ।
 हठ-युत् । हठियुक्ते नि० । [चमनपायभेदे च (वदन)
 वर्त्तनी स्त्री० वर्त्ततेऽनया हठ-विष्-युत् । संभाष्यन्याम्,
 वर्त्तमान पु० हठ-मानच् । परपुत्रहवे । हठिमीये नि० ।
 वरावे (वरावाभेदे) मिथ्यो, धनिना, मृदभेदे, देवभेदे,
 नगरभेदे च । हठियुक्ते नि० ।
 वर्त्तापन न० वर्त्तं जेदे करोति वर्त्त+विष्-याच् च ततोपाये
 ल्युट् । नाडीखेदकयार्थाङ्गे संस्कारभेदे ।
 वर्त्तित न० हठ-विष्-क । जेदिते, पूरिते, प्रस्तुते च ।
 वर्त्तिष्ठा नि० हठ-रन्थुच् । हठिमीये ।
 वर्त्तं न० हठ-यन् । चर्त्तयि । चर्त्तयि स्त्री० डोप् ।
 वर्त्तं गतो वये च आ-पर०-चक-वेद । वर्त्तित परकीर्त्त ।
 वर्त्तकयुक्त पु० वर्षं दन कथ्यशोऽय । चर्त्तये ।
 वर्त्तं कदा स्त्री० वर्षं कथति कच् । (शामनहाटि) समसायाम्
 वर्त्तन् न० हठ मनिन् । कथये कदाचे । धर्मियोऽप्यौ पु० ।
 वर्त्तहृत् पु० वर्षं हठवि हृ-अच् । वराहपारययोप्ये
 अथसाभेदे तथये ।

वर्षित नि० वर्ष करोति णिच् ऋ । ऊतवसाहे, उद्युक्ते च ।
 वर्थि लिङ्-ह-यत् । प्रधाने, ऋते च । काथदेवे पु । पीताम्बराया
 कन्याया, कन्याभाते च स्त्री० । [चित्रिकाभेदे ।
 वर्ष्या स्त्री० वरति वयति यन्वायते चञ् । (भक्षभक्षे)
 वर्ष(शैर) न० वर्ष(शै)-वरञ् हिङ्गवे, पीतचन्दने, गम्बरसे च ।
 पामरे मूले च लि० 'शतभिच्छानि वर्षरा' दण्डवृट् ।
 केशभेदे (वाउरी) देगभेदे कृष्णार्जके । (काञ्चतलघोषे) ह्रस्वे
 च पु० । वषायाकनू । चन्दनभेदे शास्त्रभेदे च पु० । उषभेदे,
 मलिकाभेदे च स्त्री० (वायु) ह्रस्वे स्त्री० टाप् ङीप् वा ।
 वषी(वा) स्त्री० वर्ष(वै) अच् । (वायु) ह्रस्वे च ।
 वर्षुर पु० वर्ष-उरञ् । (वायु) ह्रस्वे च ।
 वर्ष पु० न० ह्रस्व-अच् । ह्रस्वे अणुप्रोपशब्दे लङ्गुहोपे च ।
 कर्त्तरि अच् । मेघे, दादयनाकात्मके कावे च । मभशास्त्रु
 पठित्वारेण पु० ।
 वर्षकेतु उ० वर्षस्य केतुरिव । रक्तप्रवर्णयासु ।
 वर्षपर्यन्त उ० वर्षायाः चिह्नभूत सोमार्धयो वा प्रत्येत ।
 'हिमवान् जेसङ्गदस्य निम्नो मेवरेश्वर । पैत कर्षो च
 मङ्गो च समेत वर्षपर्यन्त' दण्डवृट् पु० पर्यन्ते पु० ।
 वर्षप्राक्नु उ० वर्षेण प्राक्कोट्यस्य इति । व्याघातकड्ये ।
 तस्य हि छत्रकोट्यनाम् प्रायेण बहुरागर्णित फलप्राक् ।
 वर्षपुष्पा स्त्री० वर्षकाटे पुष्पमल्लाः । वृद्धेवोक्ततायाम् ।
 वर्षमित्र उ० वर्षे मित्रोऽस्य । आतकपक्षिणि ।
 वर्षवद पु० 'वर्षे रोगोपपन्नं प्रयोति काष्ठयोनि ह-अच् ।
 'ये तल्लक्षणा प्रथममात्मिका स्त्रीसमाविन । जात्यान
 उक्ता कार्येषु ते वै वर्षवदाः पृष्टा' दण्डवृट् ह्रस्वे राशामन
 पुट्टरस्ये पण्डे (खोजा) । 'नर्त वर्षवदैरिति रत्नाक्षरी ।
 वर्षेष्टुहि उ० वर्षस्य हृदिस्थिकया यच्छिन् । जन्मतिथौ, तद्वि-
 कल्पे प्रजादी च । 'युगाद्या वर्षेष्टुहिनेति स्मृति ।
 वर्षा स्त्री० च ह० । वर्षनि वेणु अच् । वायवभाशाश्रमे
 प्रावहने अतो 'वर्षाणु च वषाणु चेति स्मृति ।
 वर्षाङ्गी स्त्री० वर्षाणु चक्षुमस्या । पुनर्नयायाम् । [वर्षाणुमात्रे
 वर्षाणुगम उ० वर्षाणामपगमो यम । प्ररत्नाङ्ग ३३० ।
 वर्षाभव उ० वर्षाणु भवति भू-अच् । रत्नपुनर्नयायाम् ।
 वर्षाभू पु० वर्षाणु भवति भू-किप् । भेक, दण्डगोत्रे, यष्टीवता
 याश्च । पुनर्नयाया, भेकयाश्च स्त्री० । वर्षाभ्रवाम्ने लि० ।
 वर्षा पुनर्नयायाम् स्त्री० लोपु ।
 वर्षाभट्ट उ० वर्षाणु काशति भट्ट-अच् । मयूरे ।
 वर्षिष्ठ लि० अविश्वेन हृष्ट । दण्डु वर्षादय । अविश्वहृष्टे

वर्षीयस् लि० अतिगमेन हृष्ट । दण्डु-रियष्ट वर्षादेय ।
 अतिहृष्टे स्त्रिया ङीप् ।
 वर्षीक लि० ह्रस्व उक्तञ् । वर्षेणपीवे ।
 वर्षीपल उ० वर्षस्य हृदेरुपल मल्लर इव । करणेणु । (मिल)
 वर्ष्या नु न० ह्रस्व-अनिच् । देहे ।
 वर्षे नपे सकलोपौ वाक० च । उभ-सेट् । वर्षेयति ते व्यावर्द्धन्
 वर्षे उत्कर्षे आ० आ०-सङ्ग सेट् । वर्षते व्यावर्द्धन् । [यत्ते च ।
 वर्षे न० वृद्धे-अच् । अयुरपिच्छे, पन्थिपण्ये पण्ये, यमनौ, दीप्रा,
 वर्हि(हिं)कुसुम न० वर्हि(रि)व कुसुममस्य पु० यणोर ।
 पन्थिपण्ये । वर्हि चपादवोप्यम् ।
 वर्हि पुष्प न० वहि वर्हि(रि)व पुष्पमस्य । पन्थिपण्ये ।
 वर्हिः शुष्पान् पु० वर्हि कुय पुष्प मलमस्य । वृष्टौ कुमेन हि
 वर्हि(रि)वोयते । [यत्ते च । सुवरे ।
 वर्हि(हिं)ठ न० वर्हि(रि)व तिष्ठति स्या-क वा विचर्मणेच
 वर्हिण्या उ० वर्हिन्मस्यस्य इव । मयूरे । इति । 'वर्हिन्मस्य
 वर्हिज्यातिस् उ० वर्हिण्या कुमेन यवेतिरस्य । वृष्टौ ।
 वर्हिमुख उ० वर्हिर्वर्हिमुप यस्य । देवे तद्वापेव हि देवा
 वृष्टिरपि ।
 वर्हिपट्ट उ० व० व० वर्हिणि विप्रपाणिस्त्रोऽग्नौ अदन्ति वर्हिन्
 अद-किप् पु० । पितृमयभेदे 'अन्विमता वर्हिपट्टकज्जना
 व्याघ्रापाक्षणेति स्मृति । [वर्हि
 वर्हिष्मेश उ० वृद्धे-दीपे । दण्डु वर्हि होमिमान् जेगो यस्य ।
 वर्हिस् स्त्री० वृद्धि दण्डु नि० यणोप । यष्टौ 'वर्हिभिरजतं
 न देयमिति स्मृति । पन्थिपण्ये चित्तं च (चित्ते) तये पु०
 न० 'वर्हिदेववद'मिति स्मृति वर्हि-दण्डु । दीपुस्ते लि०
 यत्तं संवरणे आ० व्या०-सङ्गसेट् वा पठान् । यमते अविश्व
 यत्त न० वल्लभजनेन वन क वेणे, वल्लभार्थे च ।
 यल्लुच उ० वन किप् अच् अच् कर्म । प्राप्ते वर्षे तद्वति लि०
 यल्लि(भी) स्त्री० वल्लभे व्याघ्रायत वन अग्नि वा कोप् ।
 वल्लभीयार्थे मोषाभक्षाम् ।
 यल्लुच उ० न० वन अणु । कलायादकटकरी । उत्तरपटल
 तदाकारवेदेने यथा भूचरम् । वेदभूमौ, गोत्रे च ।
 यल्लयित लि० वल्लभसि व्याघ्रितम् वल्लभ-कि ऋ । मरिने ।
 यल्ला स्त्री० वन-अच् । [विद्याया] योषधिभेदे ।
 यल्लाक उ० स्त्री० वन-आकनू । वृषपक्षिणि स्त्रियां टाप् ।
 यल्लाङ्क उ० वारि वर्हि पु० । वल्लभवद्व्याप्ये भवार्थी
 यल्लिर लि० वन-अच् वन वल्लभमस्य इव । वल्लभ ।
 यल्लिश्च न० वल्लिवा उत्तराद्व्याप्ये स्मृति मस्य न० वल्लिश्चयार्थे

वलीक न० वल्लते संवियतेऽनेन ईकत् । वनीकयद्वाधे पठते
 वलून वि० वलं देहोत्पादनमन्यस्य जनन् । वलविशिष्टे ।
 वल्ला भाषणे पु० उ० वि० सेट् । वल्लयति ते अववल्कत् त ।
 वल्ला न० वल संवरणे क्व कस्य नेत्वम् । उच्चादीनां त्वचि,
 वल्लवे, मत्स्यानां त्वचि गुल्के (आइस) लल्ले च ।
 वल्लातत् पु० वल्लाय तदः । पट्टिकाधोमे, युगकउचे च ।
 वल्लाद्रुम पु० वल्करभाजोद्भूत । धूर्त्वापन्नश्चे ।
 वल्लात न० वल-वल् वल्ल नेत्वम् । त्वचे । (हारविनि) वल्ल
 त्वचि (वाल) पु० न० ।
 वल्लाधोमे पु० वल्कभवो धोमः । पट्टिकाधोमे ।
 वल्ला गतौ प्रगतौ च आ० पर० सक० सेट् । वल्लति अवलीत्
 वल्ला स्त्री० वल्ल च । (लागाव) वल्लपुष्पस्ये रल्लु मेदे ।
 वल्लात न० वल्ल-क । अयस्य गतिमेदे, गमने, वल्लभाषणे च ।
 वल्ला पु० वल संवरणे उ०-गुहं च । ज्ञागे । मनोहरे वि० ।
 वल्लायां वल्ल । चन्दने, वने, पक्षे च न० । चारुणि चन्द्रे च वि०
 वल्ला पत्त पु० वल्लानि पत्ताणि यस्य । वनचडे ।
 वल्लभ भयस्ये आ० आत्म० सक० सेट् । वल्लभते अवल्लभित ।
 वल्लभिकि पु० वल्ल-इकि छट् च । } क्रीडनिशेषकते वल्लभिका
 वल्लभीक पु० वल्ल-ईक छट् च । } छूदे (उवेर) इति ।
 वल्लु (खल्ल) छेदने प्रविशताकरणे च अद० चुरा० उभ० सक०
 सेट् । वल्लु लालयति ते अववल्कुल्लु कन् त ।
 वल्ल भंवरणे आ० आ० सक० सेट् । वल्लते अवल्लभित ।
 वल्ल पु० वल्ल-वल् । वल्लययपरिभाषे 'वल्लक्षिपुल्ल' इति वीरा०
 वल्लकी स्त्री० वल्ल-कु गी० कीट् । वीषायाश्च वल्लकीटवे च ।
 वल्लभ पु० वल्ल-यभन् । दयिते, आश्रये, उत्तमादि च ।
 वल्लभपाल पु० वल्लभं पालयति पाल-यन् । अश्रवावे ।
 वल्लर न० वल्ल-वरत् । कृष्ण गुहवि, गह्वरे, कुक्षे च ।
 वल्लारिणी स्त्री० वल्ल अरिन् वा लीट् । वल्लर्थां, भविष्यावा च
 वल्लय पु० वल्ल-यत् तं वाति वा-क । गोवे, पाचके, भीषवेने च
 वल्लि (ली) स्त्री० वल्ल-इत् वा लीट् । लतायाश्च वल्लिनाश्च
 दोषानलस्य । अत्रजोदायां, केनर्षिकायाश्च, अर्थे च ।
 वल्लोज न० वल्लं जायते जल-ट । अरिषे ।
 वल्लोदृवा स्त्री० वल्लिरुपा दृवा । पात्रादृवायात् ।
 वल्लोदरी स्त्री० वल्लोरुपा वरी । भूषादृवायात् ।
 वल्लोमुद्र पु० वल्लोमपावः, उद्रः । वनचडे (सम नि)
 वल्लोदृष्ट पु० वल्लोद दोषां दृष्टः । पाचकवे ।
 वल्लुर न० वल्ल-उल् । कुक्षे, अश्रवां, चोले, निजं वल्लाने
 भादवे, मङ्गरे च ।

वल्लूर वि० वल्ल-वरत् । अतपादिना गुल्कमांसे, वल्करमांसे,
 वनचोले, पाचने, उपरभूमी च ।
 वल्लोरा स्त्री० वल्ल-यत् । भाजोदृष्टे ।
 वल्लज पु० वल्लते भुवं वेष्टयति वल्ल-किप् ताडयः सन् वजति
 गच्छति वल्ल-यत् । उच्ये तथ्य मेदे । (वावृ) उच्येमेदे स्त्री०
 वल्लज दोषौ पु० उ० अक० सेट् । वल्लयति ते अववल्कत्-त ।
 वल्लह उत्कर्षे आ० आ० अक० सेट् । वल्लहन् अववल्कित ।
 वल्ल पु० वा-ड मकारे द्वितम् । व्योतिपोक्षे तिथ्यर्थांश्च प्रथमे
 वरणे । [अवयोत् ।
 वल्ल श्रुतायात् अदा० पर० वल्क० सेट् लभा० । वल्लि अवापीत्
 वल्ल पु० न० वल्ल-यत् । आयातले, प्रमत्ते च आयासे वि० ।
 वल्लवद् वि० वल्लं वल्लकरं मङ्गलं, वल्लोऽङ्गमिति वा वदति वद-
 यत् सन् च । त्रिवक्त्राकादिनि, मधुरादिनि, 'तवाङ्गं
 वल्ल' इति वादिनि च ।
 वल्लजिवा स्त्री० वल्लस्य जिवा करणम् ल-ग । वलीकरणे ।
 वल्लज वि० वल्लं गच्छति गल्ल-ट । वलीभूते ।
 वल्लवर्त्तिन् वि० वल्ले वर्त्तते हव-यिनि । वलीभूते ।
 वल्ला (वा) स्त्री० वल्ल-वल् अद् । वल्लायां योषायां, कदायां,
 अरिणां, स्त्रीव्याज् । [स्त्री० ।
 वल्लिकि वि० वल्लोऽन्त्यस्य डन् । श्रुत्ये आवासे च वल्लवल्कत्ने
 वल्लित्व न० वल्लो भोवा-त् । सातत्ये, ईदृशस्य ऐदृश्य-
 मेदे च । वल् । वल्लिवाऽप्यल्ल स्त्री० ।
 वल्लिन् वि० वल्लोऽन्त्यस्य इति । जितेन्द्रिये, क्षामिने, लट्ठ्ये च
 वल्लिर न० वल्ल-वरत् । वासववल्कले वल्लिपल्ल्याह, अर्थे च । पु०
 वल्लि (वि) छ पु० अतिप्रथमे वली इत् न० देनेनुं पु० भा मल्ल वः ।
 अतिप्रथमजितेन्द्रियतायुक्ते छमिमेदे ।
 वलीकरण न० अवयवः वल्लः क्रियतेऽनेन वल्ल-क्-ज-कुट् ।
 वल्ल्यादुक्ते वल्ल्यावभाषादे वल्लियन्तादी ।
 वलीर पु० वल्ल-ईरत् । वल्लिपल्ल्याह ।
 वल्ल न० वल्ल-यत् । अश्रवे । आयासे वि० ।
 वल्ल अर्थे आ० पर० सक० सेट् । वल्लति अवापीत् अवापीत् ।
 वल्लट् अर्थे वल्ल-वल्कित । देवोद्देयकवलिपल्ल्यागे ।
 वल्लट्कार पु० वल्ल-ट्-वल्कित । देवोद्देयकलागवल्कले वल्ले ।
 वल्लट्जन वि० वल्लट् इति लवल्क-ज । छते ।
 वल्ल वली आ० आ० सक० सेट् । वल्लते । अवल्लभित ।
 वल्लय पु० वल्ल-यत् । वल्लयने वल्ले ।
 वल्लययी स्त्री० वल्लयमेव वल्लयवल्कले वल्लति स्वाभावतः
 नो-ड गौ-डी-वल्कलम् । वल्लययतायां वलि ।

वक्षयिणी स्त्री० वक्षय एकहाययो वक्षोऽप्यस्या इति ।

चिरप्रसूताया गवि ।

[अतीवसत् त

वसं नम्यताया अक० वषे सक० पु० उभ० सेट् । वासयति ते

वसु सन्धो टिवा०पर सक० सेट् । वक्षति अवसत् अवशात् ।

ज्ञा वेट् ।

वस निवासे भा पर०भक्त० अतिट् यज्ञा० । वसति अवात्सीत्

वसु आका०दने अदा०का सक० सेट् यज्ञा० । वसु अवसिष्ट ।

वसु वासने अद०पु०वभ सक०सेट् । वसयति वे अववसत् त ।

वसति(सी) स्त्री० वस-वति वा उोप् । वासे यामिवाप्,

'वसतीवचित्' इत्, निवेतने, स्थाने च ।

वसन् न० वस-वन् । वसु, कादवे, मिश्रजे, वक्षभपथे च

वसन्त उ० वस-भ । मधुमाधवात्मके वृद्धभेदे, रागभेदे च ।

वसन्तक उ० वसने कायति कै-क । श्लोनाकहणे ।

वसन्तकुसुमाकर उ० मनेइरोगनाथके औषधभेदे ।

वसन्तजा स्त्री० वसने जायते अज उ । माधवीलतायाम् ।

वसन्ततिलक न० वट्टायाचरपादके जन्तुभेदे ।

वसन्तदूत उ० वसन्तस्य दूत इव । कोकिरे, आकाशपथे, पञ्च-

मकरे च । माधवीलतायाम्, घाटधीहणे, गणिकारि

कायाश्च स्त्री० उोप् ।

वसन्तद्व उ० वसन्तस्य प्रधान द्व । आत्महणे । वसन्तहृत्पादवीच्य

यसन्तसख उ० वसन्तस्य सखा अच् सक० । कामदेवे ।

वसा स्त्री० वस-वसा० माहजाते, देहस्थे, भातभेदे भेदवि,

मावरोहिण्यां वतादात् ।

वसु न० वस उ । धने, रत्ने, वृद्धीपथे, स्थाने, चर्ये, जले च ।

वक्षहणे, हृत्ते, वृद्धी, रस्त्रो, गवदेवनाभेदे, अक्षरश्यायाश्च

उ० । सपुरे एत्थे च जि० । दीप्तौ, वृद्धौचौ च स्त्री० ।

वक्षदेवात्मके धनिगणवर्ते उ० ।

वसुक उ० वक्ष इव कायति कै-क । अक्षहणे वक्षहणे च ।

वसुच्छिद्रा स्त्री० वक्षचक्ष्मात्मनि क्षिद्राप्यस्याः । वक्षभेदाय च

वसुदेव उ० वसुना दीव्यति दिव अश्च । श्रीकृष्णजनने वादने

चयिभेदे । [छतादयोचन ।

वसुदेवभू उ० वक्षदेवात् भवति भू-क्षिप् । नीलपथे वक्षदेव-

वसुधा स्त्री० वक्षनि धीयन्तेऽस्यां भा क । प्रथिव्याम् ।

वसुधारा स्त्री० वषोवेदिराजस्य त्रिवर्णे भारा वतादिपत्र-

चलति । माहस्थे, चेदिराजवक्षहृत्तेन दीदधानायां

वतादिभारायाम् ।

वसुन्धरा स्त्री० वक्षनि भारयति ध-वन् सप् च । प्रथिव्याम्

वसुमती स्त्री० वक्षनि चन्त्यस्यां अदप् । प्रथिव्याम् ।

वसुहृष्ट उ० वक्षमां हृष्ट इव । वक्षहणे । [अववसत् न

वसु वषे गतौ च सक०याचने हि०पु०उभ०सेट् । वक्षयति ते

वसु उ० वक्षते नश्यते वक्ष भञ् । क्षागे ।

वक्षक न० वक्ष इव कायति कै-क । जनिमन्त्रणे ।

वक्षकर्षा उ० वक्षस्य कर्ष इव पञ्चमस्य । सालहणे ।

वक्षगन्धा स्त्री० वक्षस्येव गन्धोऽस्याः । अजगन्धायाम् ।

वक्षमोदा स्त्री० वक्षस्येव मोदो यस्याः । अजमोदायाम् ।

वक्षि उ० वक्षेद्याहृषोति भूजश्च वक्ष-तिच् । नाभेरधोभागे भूजा

धारे स्थाने, वक्षे च वक्षनद्वारायां स्त्री० व०व० । [अन्वहृष्ये ।

वक्षिकर्माद्व उ० वक्षिकर्मणा तन्कोभन्यादादिपादाः ।

वक्षिमल न० इत० । मूत्रे ।

वक्षु न० वक्ष-वक्ष् । इत्ये । पदायै, सन्निपादायै च ।

वक्षुक न० वक्षु+रवायै कन् । वाक्षुते, मातभेदे, वेतवक्षोमाके च

वक्ष्य न० वक्षो वाञ्च वत् । गृहे ।

वक्ष्य न० वक्ष-वक्ष् । परिधायामुपयुक्तो कार्पावादी वक्षने ।

वक्ष्यकुट्टिम न० वक्षनिर्मितं कुट्टिमं यत्न । वक्ष्यगृहे (ताट) ।

वक्ष्यगृह न० वक्षनिर्मितं गृहम् प्राक् । (ताट) वक्ष-

निर्मिते गृहे ।

वक्ष्यप्रथि उ० इत० नीव्याम् । [विक्षायाम् ।

वक्ष्यपुत्तिका स्त्री० वक्षनिर्मिता पुत्तिका । वक्षनिर्मितपुत्त

वक्षभूषण स्त्री० वक्षस्य भूषणं यस्याः ५५० । मञ्जिग्याम् ।

वक्षरयण हणे उ० ।

वक्षरञ्जन उ० वक्षं रञ्जयति रञ्ज-णिच्-ल्यु । कुष्ठभे ।

वक्ष न० वक्ष नन् । वेतने, इत्ये च । धने, त्रिषि, वृद्धौ च मूल्ये उ०

वक्षसा स्त्री० वक्षं सति गो-च । ज्ञायौ ।

वक्षीकसारा स्त्री० वक्षनाभोकस्य सारो यत्न । इन्द्रवर्ग्याम्

इन्द्रवर्ग्यां, कुनेरपुष्पाश्च ।

वक्ष दीप्तौ पु० उ० सक०सेट् इदित् । वक्षयति ते काङ्क्षित ।

वक्ष प्रापणे भा० उ० हि० यज्ञा० अतिट् । वक्षति ते अवा-

चित् एवाश्च । [पथि, भदे च ।

वक्ष उ० उच्चातेनेन वक्ष-वक्ष् । वक्ष्यन्तेदे, पोतने, वाह्ये,

वक्षल उ० वक्ष-वक्षन् । पोते, इदे ति० ।

वक्षलग्न्य न० वक्षो उदगे गम्ये वक्ष । गम्यरचन्ते ।

वक्षलपञ्चुस उ० वक्षयानि वक्षुषीव प्रमाप्य स । मेघप्रक्ष्ण

(गाहरविहृत्) ।

वक्षल्यप उ० वक्ष्वा कठिना लघा यक्ष । वेतगोमे ।

वक्षला स्त्री० वक्षवनि प्रयादेनि चन्त्यप्य अच् वायप् ।

वक्षप्रयादाय स्थूषेद्यादाश्च ।

वह्नि न० वङ्-इत् । पोते जलवाने । सार्थं कन् । अन्वेषे
वहिरङ्ग न० वहि प्रलतेषां मङ्गं यस्य । व्याकरणात्ते प्रत्यया
दिनिमित्तके प्रत्ययानुवयवादिकार्ये ।

वहिरिन्द्रिय न० वहिर्दहाहा द्यस्य प्रदार्थस्य पाहकमिन्द्रि-
यम् । गन्दादिवाच्यविषयवाङ्मये प्रोक्तमिन्द्रियम् ।

वह्निमुख वि० वहिः वाङ्मये विषये स्रष्टुं प्रवृत्तता यस्य । वाङ्म-
विषयावस्तुतन्मते विषयावस्तुते जने, विषये च ।

वह्निस्त्वय्य न० वङ्-इत् । वाङ्मे । [विभीषकउक्ते] ।

वह्निर्बुक् ३० वङ्-यत् वङ्गः एतुक् एव इहत् काख्ये । यस्य ।

वह्नि ३० वङ्-नि । आलो, चिन्तकृते, मन्त्रातके, निम्नके
तन्त्रोक्ते एकारे च । 'वगांश्च वह्निर्वस्य'मिति म्यामाकोत्तम् ।

वह्निहारी स्त्री० वह्निं देहस्य वह्निं करोति उद्दीपयति ज-उ
ङीप् । भावो ह्ये (वा० रुद्र) वह्निरोपके वि० ।

वह्निहाट न० वङ्गे दौष्टादाहावत्कृन् काटम् । दाहावृत्ति ।

वह्निगन्ध ३० वङ्गी दाहकाले गन्धो यस्य । यक्षधूये (धुना)

वह्निगर्भ ३० वह्निर्गर्भे यस्य । वंशे, प्रभोक्ते स्त्री० ।

वह्निज्वाला स्त्री० वङ्गे ज्वालेव घोडाकारकालम् । धातकोट्ये

वह्निदीपक ३० वह्निं देहस्य वह्निं श्वेनादीपयति दीप-षिच्

एतुम् वह्निदि दीपयति दीप-एतुम् वा । कुचभ्ये अग्न्यु-

दीपके वि० अजमोदायाम् स्त्री० ।

वह्निनी स्त्री० वह्निं नयति नी-उ गौ० ङीप् । जटाकांक्षाम्

वह्निपुष्प स्त्री० वह्निदि तापनं पुष्पं यस्य । धातकोट्ये ।

वह्निर्भास्य न० इत् । वते । [गणिकारीकृते] ।

वह्निमन्य ३० वङ्गे वह्निजननाय मन्त्रेऽप्ये अभ्य-यत् ।

वह्निमित्र ३० वह्निर्मित्रं यस्य । वायी इत् । तत्रैव न०

वह्निरेतस् ३० इहैः निमित्तं देतो वेग । मित्रे । वङ्गी हि

निमित्तान् मित्रवीर्यान् गन्नादिर्क्रमेण कार्त्तिकेयोलकि-

पह्निर्लोहक न० वङ्गे मित्रं वेङ्गं धातुः सार्थं कन् । कासे

वह्निर्धू स्त्री० इत् । अग्निगायत्र्यां साहाय्याम्, वदा-

क्ये भक्त्ये च । वङ्गीयायादयोप्यत्र ।

वह्निर्वर्ष्य न० वङ्गे रिव वर्षेऽस्य । एकोत्थे ।

वह्निवृद्ध ३० वङ्गे वृद्ध उद्दीपकत्वात् । वृद्धरत्ने, (धना)

वह्निवीज न० वङ्गे देहस्य वङ्गे जीविव उद्दीपकत्वात् ।

ओरके, वह्निरेतके तन्त्रोक्ते एकारे च ।

वह्निगिह ३० वङ्गे रिव रक्ता पिपास्य । उग्रार्थे । फलि-

क्यां, धातव्याम् स्त्री० ।

वह्निस्तव ३० इत् । वायी । देहस्य वङ्गे दीपके ओरके ।

यस्य न० वङ्ग इत् । यष्टे, वाङ्मयते च ।

वा स्यामो यत्क गतो सेवने च सक० चुरा० उभ० सेट् ।
वापयति ते अश्वेषाम् त ।

वा गमने चिन्ते च अदा० पर० सक० अगिट् । वाति अवा० ङीप् ।

वा अज्य० वा-का । विकृत्ये, सादृश्ये, व्यवधारणे, समुच्चये,

विवर्त्ते, मादपुराणे च ।

वांगिक ३० वंशे तद्वाङ्गं गित्तमस्य उक् । वंशीवाङ्मयीके

वाग्नी स्त्री० वंशे भरः यथ्य ङीप् । वंशीवाङ्मयाम् ।

वाक् ३० वच-यत् । वचने 'नचोवाक् प्रगाथा' इत्यन्तरपदि

तम् अन्वभेदे च 'वाकोवाक् तद्वासेत्यादि' आन्तोम्यम् ।

वक्सेरम् अथ । वक्स्त्वन्वि वि० ।

वाक्कुची स्त्री० वाति किप् वाः कुच-वङ्गे क गौ० ङीप् कर्त्त० ।

(वाङ्मय) औपमिभेदे । [वचनयुक्ते] ।

वाक्पति इ० इत् । उच्छ्वदी, वाचः प्रतिदिप । निर्दोषोक्त

वाक्पय ३० वाचः पत्न्याः विषयः अत् वचा० । वाक्पतिश्च

वाक्पाख्य न० वाचा पाख्यम् । 'देशजातिगुणादीनामा

श्रीगोत्यङ्गसंयुताम् । यद्वचः प्रतिज्ञायां वाक्पाख्यं तदु-

च्यते' इत्युक्तस्येव वरादयविवादान्तरं विवादभेदे ।

वाक्य न० वच-स्वरूपं यस्य च । 'वाक्यं स्याद्योग्यताकाङ्क्षावति

गुणः प्रदीप्य' इत्युक्ते सार्थबोधभागे पदसंज्ञाये ।

वाक्त्वायां आ० पर० सक० वेद इदिम् । वाङ्मति धवाङ्मो

वागीश ३० वाचापोषः । वङ्गस्यो 'वागीश्यादाः' धमन इति

न्यायमात्रा । एतत्सत्तां स्त्री० 'वागीशा वृद्धे द्ये'ति

नीधरः ।

वागीश्वर ३० वङ्गस्यो वृत्ति च तत्पत्न्यां वरपत्न्यां स्त्री०

ङीप् 'वागीश्वरी ग्यध्यातां कुम्भेन्द्रोत्पत्तिवनाम् । वागी-

श्वरेण संयुक्ता'मिति तन्म्यम् ।

वागुजो स्त्री० वाचा युज्यते ध्वयते गुञ्ज-व गौरा० ङीप् ।

वोमराज्याम् । [वाग्मादी] ।

वागुरा स्त्री० वा-चिन्ते उर गन् च । वगर्थांश्च वगवन्धन-

वागुराट्ति ३० वागुरा वगवन्धनपामादितरेव इतिर्जा-

विका यस्य । आपे । [आपे]

वागुरिक ३० वागुरा प्रहरणं यस्य वागुराचरति वा इत् ।

वागुस्वर ३० इत् । वाक्यलोके प्रवृत्तवाक्ये च ।

वाग्दण्ड ३० वाको वाग्निर्नवस्य दण्डः संयमनम् । दिग-

भाष्ये वाक्यसंयमे च । [जतवृद्धस्याया कर्त्ता० न्]

वाग्दत्ता स्त्री० वाचा दत्ता । विभिन्ना वाक्यमात्रेण दायं

वाग्दुष्ट वि० वाचा दुर्बलनेन इत् । एतेषु वल्लभगुरुषु

तथा कल्पने दूषिते । 'वाग्दुष्टं भावदुष्टं च वर्ज्येदिति'मिति

वाग्देवता स्त्री० वाचा देवता । सरस्वत्यां 'वाग्देवता
चरितचित्रितचित्रयो'ति जयदेवः । वाग्देव्यादयोप्यत्र ।
वागिमन् लि० वाच+अस्त्यर्थे णिनि चक्ष कः तस्य लोपः ।
प्रश्लवास्त्वपरादि । उहृष्यतो पु० ।

वाग्द्युत लि० वाचि वागिन्द्रियव्यापारोयतो येन । यौने 'वा-
ग्यतस्त्विवनं चरेदि'ति क्युतिः ।

वाङ्मय लि० वाक्स्वरूपम् अयत्तस्य कः । वाक्स्वरूपे भास्वे
वाङ्मयी स्त्री० 'हिमाद्रेस्तुङ्गविश्वरात् मोह्ना वाङ्मयी
नदी'त्युक्ते नदीभेदे । वाच मिथिवादेयवृत्तिवृत्तया वृत्ति
वाचंयम लि० वाचां यच्छति वाचा+यम-ञ्छ सप्त ह्रस्वस्य ।
मित्रभाषिणि । मौनबलञ्चिनि समो पु० ।

वाचक पु० वक्ति अभिधाद्वया बोधयति यत्पुङ् । 'वाचात्
सङ्केतितं योर्वचमभिधत्ते स वाचक' इत्युक्ते मन्त्रभेदे ।
अथर्वे लि० । वाचयति वच-यिष्-यत्पुङ् । पुराणादिवाठवे
लि० । 'वाचकः पूजितो येनेति' पुराणम् ।

वाचन न० वच-यिष्-त्वायै वा यिष्-यत्पुङ् । मठने कथने च
सुप् । मठने स्त्री० । [भाष्यार्थे ।

वाचनिक लि० वचनेन निर्दिष्टम् उक्त् । वाक्य निष्पादिते
पाचस्पति पु० इत० अन्तुक् वमाः । उहृष्यतो ।

वाच्(वा) स्त्री० उच्यतेऽसौ अभवा वा वच-क्लिप्ति० वा
टाप् । वाक्ये, वागिन्द्रिये च ।

वाचाट लि० वाक्+उच्चायां वाङ्महोदध्ववे आटप् भस्वात्
न क । कुक्षितपङ्कभाषिणि । आलप् । वाचासोप्यल ।

वाचिक लि० वाचा क्षतम् वाच्+ठक् भस्वात् न क । वाक्य-
निष्पादिते प्रापादौ । [वाक्येनैवेष्ट्ये च ।

वाचोयुक्ति स्त्री० इत० अन्तुक् स० । वाचादमित्युक्तौ
वाच्य न-वच-भावे पठ्यत् न क । द्रुपद्ये प्रतिपादने, कथने च ।
कर्माणि पठ्यत् । द्रुपदे, प्रतिपादौ, अभिधया बोधायै च ।

वाक् काले भा० पर० सक-वेद० रदिन् । वाक्कति अवाक्सीद ।
वाज न० वज-वञ् । अवे हते, जवे, यष्टे च । मरपक्षे, वेगे च पु०
वाजपेय पु० न० वायमश्च धर्म वा पेयमत्र । यागभेदे ।
वाजपेयिन् पु० वाजपेय+अच्यर्थे णिनि । वाजपेययागकर्त्तरि
उपचारात् उहृष्ये च ।

वाजसनेयिन् पु० वाजसमेव 'अद्येयतेनाच्यस्य रनि । यजुर्दे
प्राच्याभेदाध्यामिनि विभादौ । मरुत्तरोत्था कर्माङ्गं यजे
च यज्जा वाजसनेयिनः रति यदिति । [चन् वल्लेच ।

वाजिदन्त पु० वाजिनो दन्त इव इत्यवयवः । वाचके । स्यात्
वाजिन् पु० वाजः वेगः पथो वा चक्षवस्य रति । भोदके, वाचे,

वाचके च वेगवति लि० । क्षिप्यां ङीप् । वा च अथमभ्यासाच्च
वाजिन न० वाजिभ्योदेयस् अय् । कामिवाग्निस्तजले
'तप्ते पथसि दध्वाजयति सा वैषदेयामिवा वाजिभ्यो
वाजिनमि'ति, सुतिः ।

वाजिष्टष्ट पु० वाजिन इव ष्टमस्य । अस्त्रानवयवे ।

वाजिभञ्ज पु० भञ्जते भव-कर्माणि वञ् इत० । वणके ।

वाजिभोजन पु० वाजिमिर्भुज्यते भुज-कर्माणि ल्युट् । सङ्गे
वाजीकरण न० अवाजी वाजीव क्रियतेऽनेन वाजिन्+हि

क-ल्युट् । 'यदृश्यम्' उपर्युक्त्यान् वाजिवत् स्वरतत्त्वम् ।
तदाजीकरणं स्वातमि'भुज्यते वीर्यवृद्धिकारके औपधमेदे

वाङ्मया स्त्री० वाङ्-मय । इच्छायाच्च इच्छावन्ताधीनत्वेऽभी
टवियवे विचक्षतिभेदे । [वाङ्मयभूमी स्त्री०

वाट पु० वट-वञ् । पवि, स्थाने, त्रिस्थाने च । गौ० ङीप् ।
वाटिका स्त्री० वट-पुङ् । वास्तुभूमी (वेङ्कियाला) ध्रुवे, चिह्न-

पञ्चाङ्गम् । [ध्रुपभेदे ।

वाद्या स्त्री० वाद्ये द्विवा तल वाद्युर्वा यत् । (वेङ्कियाला)

वाद्याल पु० वादीवयति भूययति अल-अल् । (वेङ्कियाला)
ध्रुपभेदे गौरा० ङीप् । तवैर स्त्री० । एतुम् । तलैवायं पु०

वाट व्याघ्रावे भा० आ० अ० वेद० वदि न तुक्ता । वाटते व्याघ्रदि
वाटवेय प्र-वृत्तार्था भगः उक् । सट्प्रत्यये वादीष्यतेऽपरे ।

वाट न० वच-क्त नि० । अतिमने, तद्युक्तौ लि० । पु० वातलम् ।
प्रतिपाद्यां, स्त्रीकारे च अच्यम् ।

वाय्य पु० वच-वञ् । यरे, गवां कने, दैत्यभेदे, केवले, वल्ली, का
म्यावयवे, भट्टपत्रे, कादम्बरोपमकारके-रविभेदे च 'पद्म

वायस्तु वाय'इति प्रसङ्गरावयम् । गोशभिच्छत्रा पु० स्त्री०
वायपुर न० इत० । गोपितपुरे कोट्टीपुराण्ये पुरेभेदे ।

वायवार् पु० वायं परस्मैकृत् वारयति पु० इ-अण् ।
गोपारदेवोवाकोरे सदाके कवचे ।

वायव्यम् पु० वायं वृत्वाद् वृत्-तादने भूते हिप् । श्रीकण्ठे
वायविशदयोप्यत्र । [वीप् । वाक्ये, तदेवतायाश्च

वायि स्त्री० वच-वञ् वा ङीप् । वपने, वापटपत्रे, वेपनि,
वात गतौ वेगायां वृष्टीकरणे च यथ० अद० पु० उभ० वेद ।

वातयति ते अववातयत् ।
वात पु० वा-क्त । अयमवातविषयेष्ववयवे भूतभेदे पवने, देहस्य
पार्श्वभेदे च । मन्त्रि लि० । लाट्, उहृष्यदवयव 'प्रमात
वाताहनीति भक्तिः ।

वातक इनाम इव वज्रलः इत्यर्थे कन् । अवनपण्याम् ऊरे च
वातकिन् लि० वातोऽप्यस्य रति इह च । वातरोगमुक्ते ।

वातकेतु ५० इत० । धूरी रजनि ।

वातघ्नी स्त्री० वातं रोगभेदं हृन्नि हन-टङ्क् डीप् । सासप
ख्याम् (सासपानि) अश्वगन्धायां, शिष्टोक्तुमे च ।

वातध्वज ५० इत० । सेधे ।

[छवे]

वातघोष ५ वातं रोगभेदं पुथ्यति हिनति पुथ-यथ् । प्रलय
वातप्रसी स्त्री० वतं प्रसिधोति प्र-भा- ई-किञ् । शीघ्रमे स्रगे
वातमज ५० वातमजुलस्य व्यजति अज-यथ् अभावाः । स्रगभेदे ।

वातमृग ५० वातातुगो मृगः शक० । शीघ्रमे स्रगभेदे ।

वातरक्त ५० वातर दृक् रक्तम् रुधिरं यत् । रोगभेदे ।

वातरक्तघ्न ५० वातरक्तं रोगभेदं हृन्नि टङ्क् । कुतुराद्ये
(कुतुराचोडा) ।

वातरक्तार्ति ५० इत० । (युलुब्ध) ख्यातायां उतायास् । [छवे] ।

वातरक्त ५० वातस्येव सततं रक्तचवनमस्य । चचदत्ते अथत्य

वातरायण ५० वा क्त ततकारम् वातरमयनं यत्त षासम् ।

उन्मत्ते, प्रयोजनशून्ये पुरुषे, काष्ठे, करपात्रे, झूटे, सरवस्तुभे च

वातरूप ५० पातेन हृद्यते रूप-वश्च । वातवे, उल्लोके, इन्द्र-
भावे च । [श्रुत्ये लि०]

वातन ५० वातं रोगभेदं वाति ङा-ञ । चक्षवे । वायुकारके

वातव्याधि ५० पातेन वायस्य वातभेदेन जनिता व्याधिः

शक० । वातदोषे । [फलवधे] ।

वाताद् ५० वाताय वातिनिरुक्तमेऽप्युत्तरेऽधौ च-द-वम् (वादाथ)

वातापि ५० अगस्त्यनाशितेऽप्युत्तरेदे । वाताभिर्भक्षितो येन

वातापि चक्षुषः । सद्यः शोषितो येन स जेगस्यः

प्रसीदत इति भोजनान्ते पाद्यमन्त्रः । [अगस्त्ये स्रगौ]

वातापिस्तृद्धन ५० वाताधिं स्तृद्धयति हिनति स्तृद्ध-यत् ।

वातामोदा स्त्री० वातिभाभीदो यस्याः । कल्याणम् ।

वातायन न० वातस्थानं गतिर्धनं । गदावे वातस्येव शीघ्र

मयनं गतिरस्य । अन्ते ५० ।

वाताय ५० वातमयते अय-उष् । हरिणे ।

वातादि ५० वातस्य रोगभेदस्यादि । एतद्वज्जवे, यवभूत्यां,

शेकालिकायां, यवायां, भाण्यां, खुष्णां, विङ्गो, श्रुत्ये,

भृशतवे, जतुकायाश्च ।

वाताय ५० वात एव शीघ्रगोचरः । व्याज्यनेवे चक्षुषमे ।

वाति ५० वा-क्तिप् । वायो ।

वातिक ५० वाताद् गतः टङ्क् । टङ्क्स् वायुधातुजस्य रोगभेदे ।

वातिग ५० वातिं वायुं गच्छति गय-ङ । वातांशो गय-यथ्

वातिगमोपय । [छम् च । वातांशो]

वातिङ्ग ५० वाति देवमन्त्रं वेत्नात् गयवति गय-यथ् ।

वातीय न० वाताय वातिनिरुक्तमेऽप्युत्तरेऽधौ च-द-वम् । वातिने ।

वातुल ५० वातानां समूहः उल-व् । वातसमूहे ।

वातूल लि० वात-अथर्वणे जल-व् । वातरोगयुक्ते उन्मत्ते

समहाये जल-व् वातसमूहे ५० । [नोनः । वातुलीने लि०]

वातोना स्त्री० वातमूनवति जन-यथ् । गोविज्जातुमे राते-

वात्या स्त्री० वातानां समूहः यत् । वातसमूहे 'वितत्य वात्या-

मयचक्षे'ति नेपधम् ।

वात्सक न० वत्सानां समूहः वुञ् । वत्सहंघे ।

वात्सल्य न० वत्सलस्य भावः यत् । इत्यादिखेहातुयुगे रसभेदे

वात्स्य ५० वत्सस्यापत्यं यत् । गोविप्रवर्त्तके छनिमेदे ।

वात्स्यायन ५० वत्सस्य गोविप्रवर्त्तं दुना वत्स-यञ् ततोऽपि

मन्त्रः । वत्सगोत्रोत्पत्ते न्यायसूत्रभाष्यकारके पत्नित्याये स्रगौ

वाद ५० वद-वञ् । उल्लुब्धयुक्त्या कपने, प्रभाष्यतर्कसाधनोपा-

सम्भः शिक्षान्ताविरुद्धः पञ्चाशयमोपपन्नः पञ्चप्रतिपक्षपरि-

यहो वादः इति शैवभोक्ते विचारालोके वाक्यभेदे च ।

वादन न० वद-विच्-कर्मण्य ल्युट् । वदद्वादिवाद्ये । भावे ल्युट् ।

वदद्वादिताडनरूपे व्यापारे । [निर्मिते वदद्वादी]

वादर न० वदरायाः कार्यास्याः विचारः यथ् । कार्यावच्छेद-

वादरङ्ग ५० वादरं वदरावच्छेदविचारविषयं गच्छति गम

यथ् द्विव् । कश्चलवधे ।

वादरत लि० वादे विवादे रतः रत-क्त । अर्तुदिग्विवादधीले

वादरा स्त्री० वातं वायुं वाति ददाति रा-ङ्क ट्, तस्य दः ।

कार्यास्याम् ।

वादरायण ५० वदरीमथानं स्थानं वादरं वदयनं स्थानं यस्य ।

नित्यं वदरिकाचमवाशिनि वेदव्याप्ते । सार्थं दञ् ।

वादराविरचय । अथवे दञ् । व्यासपुत्रे युक्तदेवे ।

वादूल न० वातं वातिं अस्त्विति वा-ङ्क ट्, तस्य टः । मधुसूतौ

वादाम न० वातमयति हिनति अम-यथ् ट्, तस्य षः ।

खनामस्याते फलभेदे ।

वादिन न० वद-विच्-इत् । वदद्वादिवाद्ये ।

वादिन् लि० वदिं वद-विच् । वदति-वदिनि, विवादकर्त्तृति,

विचारस्येव प्रथमपक्षप्रतिपादके च ।

वाद्य न० वद-विच्-यत् । वादधीवे वदद्वादी ।

वाद्यभाष्य न० वद-विच्-यत् । वादनीयवाते । [विच्-विच् न सुत्तः

वा(वा)ध विवाते आ-व्यास-उक्ते चेट् । वा(वा)धते अवा(वा)-

वा(वा)ध ५० वा(वा)ध-यञ् । प्रतिरोधे, प्रतिशब्दे, आवीर्त्ते

आभाषणत्वेन घाने, अवा(वा)धायक, पौडायाश्च स्त्री०

स्युट् । वा(वा)धनमथार्थे न० ।

वह-विष्-विनि । वायुसङ्घारिण्यां देहस्य विरत्याम् ।
 वायुसखि उ० वायोः सखा सहचरः यच्च सना० । अन्मौ ।
 वायुसखि उ० वायुः सखा यस्य । अन्मौ ।
 वाय्वास्तद् न० इत० । वायुसङ्घारस्थाने व्याकारे ।
 वार न० वु० इ-क्विप् । जवे ।
 वार उ० इ-अच् । सङ्घे वारधरे (सरोव्यकावे (पाता) वारो-
 ऽव्तरालसमुत्तिरिति सा० १५० वारे, यिवे, कुञ्जडके,
 कषे सूर्यादिपक्षाणां अधिष्ठते दिने, यथा रविवारः
 . रविस्त्राधिकं दिनम् इत्यादि । यद्यप्येव च ।
 वारक ति० वारयति इ-विष्-ल्युप् । प्रवृत्तिनिरोधके । अथ-
 गतिभेदे, यत्रादिषे च उ० ।
 वारण्य न० इ-विष् ल्युट् । प्रवृत्तिप्रतिरोधे, निषेधे वृत्ता-
 दिवारण्ये च । गजे इ० । वारण्यारे कवे उ० न० ।
 वारण्यवृषा(वा)क्लो० वारण्यं वृष्णादि उप-क उ० । कदल्याम्
 वारण्यवृषभा क्ति० इव० । कदल्याम् ।
 वारवृषा क्ति० वारं जवं वरंल्लय इष-क । आन्मौ । विद्यायाम्
 वारमुखा क्ति० वारे वेष्ठाहन्तृत्वा । वृज्जलमपकृतायां
 वारंवारम् यच्च इ-अचच् हितम् । पौनःपुन्ये ।
 वारलोका उ० वारजं यन्मौके यत् । (वायुः तुलसी) पुने ।
 वारयित् उ० वु० इ-अच् । पलो । वारयत्कर्त्तरि लि० ।
 वारयोपा क्ति० वारस्स जगत्पक्षस्य योवा यथाप्यत्वात् ।
 वेष्ठायाम् । इत० । वारवज्रादयोप्यत्र ।
 वारवाग्य उ० न० वार्यते इ-अच् वारोवायार्थे वाण्ये यस्य । कवे
 वारवाणि क्ति० वारं वरुणं यत्ते वच इव वा लीप् । वेष्ठायाम्
 वारानिधि क्ति० वारान्नलराधोनां निधिराधारः नि+धा-कि
 यन्तु वसा० । वृष्टे ।
 वाराणसी क्ति० वराण्य च असी च सीमावेगास्ससा अण्य
 उ० । आसीनगरे वराणस्यत्यत्र ।
 वाराह उ० वराहस्येदं भियस्यात् यच्च । महाविषडोतक
 उ० वराहमन्थिनि लि० । [लीप् । अथगम्यायाम् ।
 वाराहकर्णौ क्ति० वराहस्यां वाराहश्च कर्णः पञ्चमस्याः
 वाराहपत्नी क्ति० वाराहस्याहर्षश्च पञ्चमस्याः लीप् ।
 अथगम्यायाम् ।
 वाराहानी क्ति० वाराहमिवानीत्याः लीप् । इनीड्ये ।
 वाराही क्ति० वराहस्येवम् लीप् । अटमाहवापये वराह
 यको, 'वाराही वारहिणी चेति व्याख्यानः । वराह-
 माभायाम् वराहयोक्तिश्च ।
 वारि न० इ-अच् । जवे, हारिरे च । वार्यते इत्या इ-विष्-

अच् वा लीप् । अज्जन्मन्त्याम् 'वार्यते' इति वृत्तः ।
 इति वृत्तः । वारिचरस्यत्याम् च लीप् ।
 वारिकल्लक उ० न० वारिणः कल्लक इव । इन्द्राटके ।
 वारिकर्णौ क्ति० वारिणि कर्ण इव पञ्चमस्याः लीप् । कुम्भग्राम्
 (पाता) स्त्रायं कन् । वतैव । [स्त्रायं कन् । ततैव ।
 वारिकुल उ० वारिणि कुल इव वक्राकृतित्वात् । इन्द्राटके
 वारिचत्तर उ० वार्ये चत्तररूपमस्यावत्त्वात् । कुम्भिकायाम्
 वारिचर उ० वारिणु चरति चर-अच् । मत्स्ये जनचर-
 जन्तुमात्रे लि० । [त्वात् शैवावे
 वारिचामर न० वारिण्यशामरमिव पोभाहेतुपञ्चाकति-
 वारिज न० वारिणि जायते जन-इ । पद्मे, लवङ्गे, गौर-
 सुषर्णे, लवणभेदे च । मत्स्ये, यन्मूले च उ० । [च
 वारितस्कर उ० वारिचस्कर इव वापहारकत्वात् । सूर्ये, भेदे
 वारित्ता क्ति० वारिचस्त्रायते त्रै-क । जवे । [लि०
 वारिद् न० वारि ददाति दा-क । भेदे, तुल्यके च । जलदातरि
 वारिदि उ० वारोधि भोयनेदक्षिणु धा-कि इत० । सङ्घे
 वारिनिध्यादयोऽप्यत्र । [(पाता)
 वारिपर्णी क्ति० वारिणि पर्णान्यस्याः लीप् । कुम्भिकायाम्
 वारिपालिका क्ति० वारोणि पालयति व्यासृपाति पाठ-
 ल्युट् । कुम्भिकायाम् (पाता) । [कायाम् (पाता) ।
 वारिष्ट्री क्ति० वारिणि वृत्तिः पर्णीमस्याः लीप् । कुम्भि-
 वारिचदरा क्ति० वारिचमोपमता वदरेव । प्राचीनामलके ।
 वारिवालक न० वारिण्यो वामक इव । छीमेरे
 वारिभव न० वारिणे भवति वधरति नू-अच् । क्षीतोद्धरे ।
 वारिजमि उ० वारि जवं वरिदि नोद्धतापादक यस्य । भेदे
 वारिमूनी क्ति० वारिणि मूत्रमस्याः लीप् । कुम्भग्राम् (पाता)
 वारिरस उ० वारिणि रस इव गमनवापनम् । भेदके ।
 वारिराशि उ० वारोणां राशयोऽत्र । सङ्घे । [लि०
 वारिदृष्ट न० वारिणि रोहति दृष्ट क । पद्मे, जलजातमात्रे
 वारिवदन न० वारिण्युक्तं वदनं यथात् । प्राचीनामलके
 वरुवेने हि सङ्घे वारिनिजावः ।
 वारिवर न० वारि इत्येति इ-अच् । अरपदेके । [दद्याम् ।
 वारिवल्लभा क्ति० वारि वल्लभमस्याः उत्पत्तिहेतुत्वात् ।
 वारिवाह उ० वारोणि वहति वह-अच् । मेरे ।
 वारिय उ० वारिणि वृष्ट्युल्लेखे गते भो-इ । विष्णौ ।
 वारीय उ० इव० । सङ्घे, वदने च । वारिनापादयोप्यत्र ।
 वारुण्य न० वरुणस्येदम् । जवे, वरुणं वन्ति लि० ।
 वारुणि उ० वरुणस्यापत्यम् इत् । अथगम्यतो कुम्भग्राम- .

तात् मैवायस्यापत्यत्वात् तथालम् ।

वाक्पणी स्त्री० वरुणोदेवताया वरुणस्येदं वा अथ डीप् ।
पश्चिमदिशि, मदिश्याम्, अतश्चिपानचले, दूर्वावा,
'गहदूर्वायाम्, इन्द्रवारुणा, अतश्चिपानचलमुक्तवैल-
कण्ययोदेवता, वरुणस्ति यावत् ।

वारुण्यो स्त्री देवभेदे, (वारुणभूमि) (राजवाही) वरुणदेशप्रदेशे
वार्त्तं न० इति+अण् । आरोग्ये । निरापरे, इतिगोत्रे च
लि० । दुर्गायां, इतिकर्म्मणि, इत्तौ, जनश्रुतौ, इत्तान्ते, काच-
कर्त्तके भूतनायने च स्त्री० 'अस्मिन् अफासोद्भवमे कटाहे
स्त्र्यामिना रासिदिवेभ्येन । भासर्गदूर्वापरिचङ्गेन
भूताणि ज्ञातः पशतीति वार्त्ता इति भारतम् ।

वार्त्तात् स्त्री० वार्त्तामारोग्यमाकलयति गमयति अक-अण्-अण् ।
वार्त्ताकौ । क्रियामणि तत्पठे डीप् । इ० अण्मु वार्त्ता
कृत्यत्वा स्त्री० 'वार्त्ताङ्गरेण पुण्यप्रयुक्ते'ति वैद्यकम् ।

वार्त्तावद् इ० वार्त्तामावहति आ+अह-अण् । इतिवाचिण्या
जीविनि वचिभेदे । इत्तान्वाहके लि० ।

वार्त्तिकं न० इतिरूपेण हतो घञ् इङ् । 'उक्ताउक्तउक्तायं
व्यक्तकारि द वार्त्तिक'मित्युक्ते अत्राहक्यायामिष्कारके
घञ्भेदे ।

वार्हिर न० वारे जलाय दीयते इ-अण् । इतिवारिगण्ठे,
काचविद्यायाम्, कण्यनायके, कर्मिणे, काचवीजे च ।
वारुह् इरम् । जडे । [धमूहे इरुस भावे कर्मणि च ।
वार्त्तिकं न० इहानां समूहः तस्य भाव कर्म वा पुञ् । इह
वार्त्तिकं न० इरुस भाव' कर्म वा ण्यञ् कृत् च । इहले ।
वार्त्तिष्ठं उ० वारि जलानि धीयन्तेऽत्र भा-वि लण् । सप्रे ।
वार्त्तिभवं न० वार्त्ति सप्रे भवति भू-अण् । वासद्वयके ।
वार्त्तिपि पु० इहा जीवति इच्छे इच्छुभिभाव । इहगोत्रे ।
वार्त्ति कन् । तत्रेव । [इहगोत्रिणि

वार्त्तिपिन् लि० इह+अण्यर्थे इति प्रकृतेः लि० वार्त्तिभवा ।
वार्त्तिव्य न० वार्त्तिवेमां ण्यञ् । भाव्यादेवार्त्तिनाये (वादिदेवा)
वार्त्तिण्यश्च उ० वारि जलानि धयति धा-क्विप् वार्त्ति नञा
नामिका यस्य अलम् इ० । गच्छके । इ० वार्त्तिण्यश्च ।
'विश्वं विन्द्रियवीथे'नेन इहप्रजापतिम् । वार्त्तिण्यश्च
रोच्यतेऽर्थः' इत्युक्ते यमुभेदे 'वार्त्तिण्यस्य मांसेन अहिहर्-
दमार्थिकी'ति मतम् ।

वार्त्तिण्य न० वर्णयो समूहः अण् न टिडोपः । कवचसमूहे ।
वार्त्तिण्य न० वर्णिया समूहः अण् न टिडोपः । कवचिसमूहे
वार्त्तिण्य उ० वारि जलानि स्रवति स्रच-क्विप् । भेदे ।

वार्त्तिकं लि० वर्षे वर्षात् वा भव' इञ् । वरुणभवे, वर्षाकालभवे
च । तायमाशालतायां न० स्त्री० स्त्रीषे डीप् । वर्षक-
र्त्तव्यायां पूजायां स्त्री० डीप् । 'शरत्काले महापूजा
क्रियते या च वार्त्तिकी'ति चण्डौ ।

वार्त्तिकं न० इहत्वा फलम् अण् तस्य न लृप् । इहतीकने ।
वार्त्तिद्रव्य(णि) पु० इहद्रव्यस्यापत्यस्य, इञ् वा । इहद्रव्याज
पते जरासन्ने न्यवे ।

वार्त्तिस्थल न० इहस्थविना प्रोक्तमधीते अत्र । वात्तांके । तेन
प्रोक्तं तस्मैदं वा अत्र । नीतिगण्ठे, वीद्वागमे च इहस्थति
वन्त्यन्ति लि० । [हितोये करणे ।

वाल्हव पु० वल्-अण् व-अण् ललमस्मादि न । तिथ्यङ्गिके
वाल्ह न० वल्हेन निर्हत्तम् । वल्हजाते पक्षे । [उनिभेदे
वार्त्तिकि पु० वल्हिवौ भवः 'इञ् । रामायणपल्यकर्त्तरि
वावनीका(कि) पु० वल्हिके भव' अण् इञ् वा । उनिभेदे ।

वावदूक लि० वद् वद् लुङ्-अकम् । वद् वदन्तीये वल्हिरि
वाचय उ० वय-यद् लुङ् अण् । (वायु) तल्लोभेदे ।

वाद्यत संभक्तौ दि० आत्-अक० षेड् क्वापेट् । वाद्यत्यते अया-
वर्त्तते । 'ततो वाद्यव्यमाना वेति भट्टि ।

वाद्यत्त लि० वाद्यत-ज्ञा । ज्ञावरणे ।

वाद्य विरचा गदे यक्+आङ्गाने यक्+दि० आत्-षेड् चटि न
लुङ् । वाद्यते अवायिह । 'उद्वाद्यमानः पितर'मिति भट्टि
वाद्या स्त्री० वां मनिगृहि गो-क । वाद्यके । वार्त्ति कन् तत्रेव
वायित न० वाद्य-भावे क्त । विरचां गन्दे, आङ्गाने च ।

वायिता स्त्री० वाय-क्त । करिण्याम्, स्त्रीनाले च ।

वायि(वि)ष्ट न० वायि(वि)ष्टेदम् अण् तेन प्रोक्तं वा अण् ।
वयिष्टमवीते उपपुराणभेदे, योग्याङ्गभेदे च ।

वायि(वि)ष्टवल्हिवि लि० । गोमयां नद्यां स्त्री० डीप् ।
वाय न० वाय-रक् । अये, चतसरे च । दिवसे पु० ।

वाय्या(स्त्र) पु० वाय-पु(र)क् च । जघ्निषि, गोत्रे, चतुर्जले च
अंशया कन् । मारिपयके (मटिया) हिहृषत्वा स्त्री० वा
गौ-डीप् । वाय्या(स्त्र),+कन् । वाय्या(स्त्र)कायत्व । 'न
वासु सुदभीकरके अणु-उ-अक० षेड् । वाययति ते अवायकृ-
वायश्च पु० वय-अण् । यदे वस्ते अयस्थाने, वाय-अण् । वायके,
सुयन्ने च । [वायक' कायुनायक' इति वैद्यकम् ।

वायक पु० वाय-अण् । स्नानस्थाने द्रव्ये 'वेन तत्र मकाराय
वासुकस्यजा स्त्री० 'कुर्वते यगहनं या द वज्रित वायवाम
नि । या द वायकस्यजा खादि'मुक्तवये नादिवाभेदे
वायवज्जायम् ।

वासमृत् न ० वासयोग्यं मृत् । मध्यमृत् ।
 वासतेयी स्त्री० रमतये हवा ढक् । रात्रौ । उरतियोग्ये वि०
 'वनेषु वासतेदेवि ति भट्टि ।
 वासन न० वास-ल्युट् । सुरभेकरणे ध्रुप्ते, वारिधात्याम्,
 यस्ते, वाधत्याने, प्राप्ते च वष णिष् ल्युट् । निक्षेपभावे,
 निक्षेपार्थे सुट् प्राडिते च । [सुरभीकरणे च
 वासना स्त्री० वास-ल्युट् प्रत्याग्राया प्राप्ते, धृतिहेतौ, छकारे,
 वासन्त पु० वसन्त्येदम् वसन्तेभव वा व्यञ् । वसन्तप्रिये-
 उट्, कौकिले च । वसन्तभे-मलयवावी सुत्रे, कच्छसुत्रे
 मदनहृत्ते च । तत्कालभवे लि० । यूषा मासीतताया,
 पाटलाया नवमल्लिकाया, तत्कावेय्याया-डुगायाश्च स्त्री०
 वासयोग्य पु० वाधेन मध्येन योग्यत्व । (आतिर) पूर्वभेदे
 वासर पु० न० । वष-यट् । दिवसे । नागभेदे पु० ।
 वासव पु० वपुरे स्वाधेयं वसन्ति सन्त्यस्य वा व्यञ् । इन्द्रे
 वसीत्यस्य स्त्री व्यञ् डीप् । व्यासमातरि मत्स्य-
 त्वाम् स्त्री० ।
 वास दत्ता स्त्री० वासवदत्तामधिकृत्य दत्तो पत्न्या व्यञ्
 व्यास्याधिकाया तस्य लृङ् । वासवदत्ताचरिताप्लावके
 पञ्चभेदे । इत० इन्द्रदत्ते लि० ।
 वासस् न० वष-यटि । वस्ते ।
 वासागार न० वासयोग्यभगारम् । वासयोग्ये मृदे मृह्मथे
 वासिणी स्त्री० वष-यज् वा डीप् । कुमरभेदे (वाद्य)
 वासित वि० वाष-क्त । एतरोक्ते ।
 वासिनी स्त्री० वाधोऽप्यस्या इति । राक्ष भिष्यताम् ।
 वासु पु० वष-उष् । विष्णौ ।
 वासुकि पु० वसुना रत्नेन कायति के क सपरदम् । वर्षरात्रे
 'भगिनौ वासुके सन्नेति समकालोत्पत्तम् ।
 वासुदेव पु० वसुदेवमापन्नम् व्यञ् । विष्णौ ।
 वासुदेवप्रियम्पुत्री स्त्री० इत० । गताव्याम्, श्रीकृष्णप्रिय-
 कारिण्या 'क्षयाद् ।
 वास्तु स्त्री० वाध-ज् । नाप्योक्तौ वागदायम् ।
 वास्तव न० वसो-वल् । सद्यमतं यदायं । [यदायं ।
 वास्तविक लि० वस्तुनो निर्गतम् ढक् । सत विदे सत्यमत
 वास्तव्य लि० वसति वष-तत्य लि० । वाधकृत्तिरि, वाधयोग्ये
 व्याप्ते, वसती च पु० । [वाधे कृत् । वाकभेदे ।
 वायु पु० वष-वृष् । वाधयोग्यम्, वानाभरान् वाधं च ।
 वायुह न० वास इन् पु० टीप् । वायुमात्रे विज्ञेयाय
 श्री० गौराव डीप् ।

वास्तव्य लि० वसोर्दम् वस्ये हितं वा ढक् । वसिषमन्त्रिनि
 वासयोग्ये च ।
 वास्तोष्मति पु० इत० अलुक्स्थानां । इन्द्रे, वास्तुभूमिपतौ च ।
 वास्तु पु० वस्तेषादतो रष-व्यञ् । यस्तेषु सम्यगाहते रये ।
 वास्तेय पु० वास्याय चित् ढक् । नागभेदे ।
 वाह यत्ते आ० प्रा० व्यञ् सेट् चडि न छञ् । बाहते अवाहिट्
 वाह पु० उल्लेख्येन व्यधौवागमादिना वा वङ् बन् । अत्रे
 'बाहोभारचष्टदयमि'लुक्ते परिमाणभेदे च । [ट्योयत्
 वाहृत्पित् उ० वाहृद्वेदि दिष्य ग्रह इत० । मङ्घ्रिषे वाहृत्पि-
 वाहन न० वाहयत्यनेन वङ्-णिष्-ल्युट् । रघादौ याने ।
 वाहस पु० वाह् यतिं सति यो-क् । अजगरे, मुनिपथके
 (एवमि) शाके च । [पु० गजकुलस्थाभोगे ।
 वाहित्य न० वङ्गतीति णिनि वाही-तप्तिन् तिष्ठति स्था-क
 वाहिनी स्त्री० वाहोऽस्यस्या इति डीप् । सेनाया, वङ्गति
 वङ्-णिनि । नद्याम् 'वाहित्य' पार्श्वमेता न जङ्गतीति
 वाय्यवकाश ।
 वाहिनीपति पु० इत० । सेनापती, ससृजे च ।
 वाहीक पु० वङ्-कंश्च । आतिभेदे (जाट) । गौवाहीक
 इति अवधार । देगभेदे च ।
 वाह्य पु० वङ्-उष् । भुजे व्यपयभेदे, अङ्गमाहोक्ते येन
 व्यङ्गारे भुजाकारे रेखाभेदे च ।
 वाह्यमूल न० इत० । भुजहयस्य मधे कन्यद्वये अङ्गे ।
 वाह्यवार पु० वाह्यं वारयति इ-णिष्-वृष् । तैश्चावकृष्टे
 वाह्य न० वाह्यं वाधमर्हति यत्, वङ्-ल्यङ् । अवाही याने,
 वानरे च । वङ्गिभर-व्याज् टिकोप । वङ्गिभे लि० ।
 वाह्येन्द्रिय न० वाह्यपदार्थना यदादौना पक्षपयोग्यमिन्द्रि-
 यम् । यदादिषु पक्षे चोत्तादी इन्द्रिये ।
 वाह्यिणीक पु० वङ्-णिष् स्यात् ढक् । देगभेदे । तदेव-
 आते-इडुके, हिङ्गुनि न० ।
 वि अन्व-वा-क्ति । निक्षेपे, निक्षेपे-निषये, अक्षयने, निषये,
 हेतौ, अन्वयाग्नौ, इषट्ठे, परिभवे, गृही, व्यवधाने, प्राप्ते,
 गता, व्याक्ये, पात्रने च । रिष्ये पु० । [पुल्लंते तप्तिन्
 विज्ञ लि० विद्यते पूर्य विंशति-उट् । वेन विंशतिपङ्का
 विंशय न० विद्यतेऽप्ययः पुन । विंशतिपङ्कायाप् ।
 विद्यतिरधिक्ता दीवनेऽप्यिन् यते प्रायो कामो इति
 वं-पुन । प्रतिगत विद्यतिविद्यताभौ 'वायुहो विंशं
 यतं भातं स्यति' ।
 विंशति श्री० गे दपतो लि० । द्विदशमस्याया, तत्पङ्काया

विजृम्भित लि० वि+जृम्भ-कृ० । विजृम्भिते भावे कृ० । प्रकाशे
विजृम्भित न० । विज-जृम्भ-कृ० च । त्वत्वे (दारविनि) ।

विजृङ्ग उ० विजेषेण जानाति ज्ञा-कृ० । प्रतीके, पण्डिते च ।

विज्ञान लि० वि+ज्ञा-कृ० । स्वार्थे, ज्ञाते च ।

विज्ञान न० वि+ज्ञा-कृ० । भावे, कर्मणि, यित्यादिभावे,
नेदाद्योक्ते अविद्याद्विभेदे च ।

विज्ञानमयकोप उ० विज्ञानाभावात् कौशल्यादिकस्यान् ।
ज्ञानेन्द्रियवृत्तिरिति पुट्टितभेदे ।

विज्ञानिक लि० विज्ञानमयस्य उठ् । विज्ञानकृते ।

विट आक्रोशे सक० कृते अक० आ-पर-सेट् । वेदति अवेदीन्
विट् पुं-पठ-क । विदुषे, ज्ञाते, अज्ञातपुत्रावशानुचरे भूके,
'विट' । विटपमस्तुतिनि भाव । पञ्चैतभेदे, लवणभेदे,
खदिरभेदे, नाट्यभेदे, भूषिणे च ।

विटङ्क व० वि टङि-अच् । कपोतपाण्डिकाया प्रासादाद्यप्यस्य
काष्ठनिर्मिते कपोतपाण्डिकाने । (प्रायराखोप)

विटप उ० न० । विटं विस्तारं पाति पा-क । आखायां, पञ्च-
विस्तारे, काले, पञ्चमे च विटपशब्दे लि० 'विट' । विटप-
मयन्दरसंज्ञे भाव ।

विटपिन् उ० विटप+पिन्-कृ० । इच्छे, कठक्ये च ।

विटलवण न० विडिब लवणम् उ० । विटलकृते ।

विटि(टी) स्त्री० विट-कि वा कीप् । गीतचन्द्रे ।

विट्खदिर उ० 'विडिब दुर्गन्धे खदिर' । (शुभेष्टानुशा) इत्ये
विट्पर उ० विट्-विष्टायां चरति चर-अच् । आत्मन्त्रकटे
विट्प्रति पुं विष्टते विम-कृप् विम-कृत्याया प्रति ।
जानातरि । [चिह्न] पक्षिभेदे ।

विट्सारिका स्त्री० विडिब दुर्गन्धे सारिका । (शुभेष्टा-
विड आक्रोशे आ-पर-अक०-सेट् । वेदति अवेदीन् ।

विड न० विड क । लवणभेदे । [लि०]

विडङ्क उ० न० विड-अकृ० । सनामख्याते लवणभेदे ('अविष्टे
विडस्वन न० विड-वि-कृ०) विरस्वरूपे अशुकरूपे च । युष् ।

विडम्बनायक स्त्री० 'दयस्व तिरन्दा पुरतो विडम्बतेति कु-
विडाल उ० विड-कान्तम् । सनामख्याते पद्यभेदे, वेदपिण्डे,
नयनोपश्लिभेदे च । विदार्या स्त्री० कीप् । संज्ञाया वन् ।
हरितले न० । सार्धे कन् विदावे पद्यो उ० ।

विडोन् न० वि+डो-कृ० । प्रविष्टां गतिभेदे ।

विडुल उ० विड उठ् । वेदकृते । [उ० वा कीत् । इन्द्रे ।

वि(वी)डीजस् उ० विष-किप् विट् अ पञ्चमोजो यस्य
विह्वल्य न० विष इत गमोदस्य । विह्वलय ।

विह्वलवण न० विडिब दुर्गन्धे लवणम् । सनामख्याते लवणभेदे
विह्वराष्ट्र उ० विट्प्रियो वराह शाक० । आत्मन्त्रकटे 'लघुनं
विह्वराष्ट्र' इति श्रुत् ।

वितंभ उ० वि+वन्ध-अच् । प्रविष्टा बन्धनभावे रज्जुप्रभृती
वितण्डा स्त्री० वि+वृ-कृ० । सप्तवाक्यस्यापनेन परपक्षमात्र
विरावरूपे कथाभेदे, कलसीभावे च ।

वितथ लि० वि+वन्ध-अच् । विद्याभूते पदार्थे, सार्धे यत् । तत्रैव
वितट् स्त्री० वि+वन्ध-अच् । पञ्चाशेपस्य नदीभेदे ।

वितरण न० वि+तृ-कृ० । दाने ।

वितर्क उ० वि+वर्क-अच् । अन्तरे, ऊर्ध्वे च ।

वितर्हि स्त्री० वि+तद-कृ० वा कीप् । वेदिकायाम् । उ० ।

वितर्हित्य स्त्री० वा कीप् ।

वितल न० विमेषेण लवणम् । पातालभेदे ।

वितक्षि उ० स्त्री० वि+वन्ध-कृ० । पादराष्ट्रपट्टिकाया विस्तृत
अकर्मिणावप्यङ्गान्तरपट्टिकाया । [व० चन्द्राग्रे उ० न०]

वितान न० वि+तन-अच् । इतिभेदे, अक्षरभेदे, मन्त्रे, विस्तारे
वितानमूलक न० वितानं विच्छीरे मूलमस्य शब्द । उग्रीरे

वितुन्न न० वि तद-कृ० । क्षिप्रस्थिते संज्ञायाम् कन् । भावे ।

वित्त त्वाते अद० उ० उच० उ० सेट् । वित्तवति ते अविशितत् त

वित्त न० वित्तते लब्धते वित्त-अच् । धने । विट-कृ० । स्वार्थे,

विचारिते, ज्ञाते, कर्म्ये च लि० ।

वित्त स्त्री० विट-कृ० । भावे, कामे, विचारे च ।

वित्तेश उ० उ० । ऊर्ध्वे ।

विद्य याचने आ० आ० विद०-सेट् चडि न लुप्त । वेद्यते अवेदिष्य
विद बुधाद्यनुभवे, आख्याने, वादे च सक० वादे अक० उ०

उभ० सेट् । वेदयति ते अवेदिद्वत् त ।

विद वागे उ० उच० सक०-अनिट् । विन्दति ते । अविद्वत् अविज्ज

विद बोधादि बुधा० आत्यन्त-अनिट् । विन्दे अविज्ज ।

विद भावे, दिवा० आ० अक०-अनिट् । विदाते अविज्ज ।

विद प्राप्ते अद० पर० अक०-सेट् । वेति-वेद । अवेदीव ।

विदग्ध लि० वि+दह-कृ० । नागरे, निपुणे, पण्डिते च ।

नातिक्वामेदे स्त्री० । विमेषेण दुग्धे लि० ।

विद उ० विद-किप् । पण्डिते, बुधपक्षे च ।

विद उ० विद-कृ० । पण्डिते, बुधपक्षे च ।

विद्य उ० विद अच् । योगिनि, कर्मिणि च ।

विद्व न० वि+वृ-अच् । (शुभेष्टानुशा) इत्ये विद्वोदरूपे उ० ।

विद्वं उ० स्त्री० विज्जना' दर्शां ऊजायत । ऊर्ध्वमनगरे (नागपुर)

विद्वल न० विमेषेण दस्तते दन्त-अजम् क । दिवाभूते दाहिम

कम्मे, वंयादिपाते च । कलायादौ, रक्तवाञ्छने पिष्टे च
 ५० विप्रति (तेयोङि) स्त्री० । टल-शून्ये त्रि० ।
 विद्वा स्त्री० विद-व्यङ् । घाने बुद्धौ च ।
 विदार ३० वि+ट-पङ् । विदारणे जसोच्छाये च ।
 विदारक ३० वि+ट-पङ् । जनमधस्यवस्त्रिलादी विदारण
 कर्त्तरि त्रि० । गुम्फनदादेर्जलधारणयोग्ये कर्त्ते न० ।
 विदारण न+वि+ट-पङ् । भेटने, मारणे, विद्वत्त्वे च ।
 बुधे ३० स्त्री० । कर्षिकारहणे ३० ।
 विदारी स्त्री० । विदारोऽप्यस्याः अच् नौ० डीप् । घात-
 पण्डम् । (घातघान) भूतकृष्णारणे च ।
 विदारीगन्धा स्त्री० विदर्याः भूमिकुष्माण्डलेन गन्धोपस्थाः ।
 घातपण्डाम्, घातघानम् ।
 विदाञ्चिन् न० वि+दञ्-णिनि । दाहजनकद्रव्ये ।
 विदितं त्रि० वि+ट-क्त । ज्ञातौ, माधिते च । भावे-क्त । विज्ञातौ
 उपपत्ते, घाने च । तद्व्याप्ति अच् । ज्ञातरि । 'विदितः
 सभाषयाविति भारवि ।
 विदिम् स्त्री० विगतः दिग्म् । दिगोर्मध्ये (कोष) ।
 विदु ३० विद-ङ् । सुविज्ञमध्यभागे ।
 विदुर त्रि० विद-ङ् । नामदे, धीरे, घातरि च । कौरवाणां
 मन्त्रिणि दासोगर्भजाते धर्मोपकारभेदे च ३० ।
 विदुत् ३० विद-ङ् । वेदके, जलनेतवे, गन्धके च ।
 विदूर न० विमिष्टं दूरम् । अविदूरे तल्ले पदार्थे त्रि० 'विदूरे
 केयूरे, ऊह, इति वाङ्मि० धरि० । वैदूर्यमणिश्चान्यस्याने
 ३० 'विदूरभूमिर्नवेमेषाद्' इति कुमारः ।
 विदूरज न० विदूरे देवभेदे जायते जन-ङ् । वैदूर्यमणौ ।
 विदूरय ३० । प्रत्यगमे व्यभेदे ।
 विदूराद्रि ३० विदूरे देशेन्द्रिः वर्त्मनः । प्रत्यगमेदे । यम
 वैदूर्यमणिरस्यत । [सङ्काशभेदे] । परनिन्दके त्रि० ।
 विदूषक ३० विदूषयति वि+दूष-णिच्-शुच । अङ्कारस्य-
 विदेम् ३० विभिद्यो देयः । देयानरे, 'भक्त्याभावे भवति मरणं
 चञ्जलानां विदेयं' इत्युक्तम् ।
 विदेह ३० विगतो देशः । देशमप्यस्यो जयः । जननाल्ले
 यने, तद्विषे च किञ्चिन्मृदिते, देशप्रत्ययश्च यत्ति त्रि०
 विचिन्मादौ स्त्री० ।
 विदेहकपेयस्य न० चर्म्म । 'यस्य प्राप्ता पुत्रायानि इहैव
 भवन्तीत्यनेन कदाप्युक्ते औशनसस्य देहनामकान्तं
 (नरविमोषे) ।
 विद्व वि० अथ क्त । विद्विते, विवे, उभे, माधिते वाङ्मि० च ।

विद्वकर्त्ता ३० विद्वः कर्त्तृ इव पञ्चमस्य । (याकनादि) पाठाद्याम्
 भूतौलमपि तत्रैव डीप् ।
 विद्यमान ३० विद-मानच् । वर्त्तमानकावे, तद्वन्तौ पदार्थे त्रि०
 विद्या स्त्री० विद व्याप् । घाने । वत्ससाक्षात्कारे 'विद्यया
 यतमश्रुते' इतिश्रुतिः । दुर्गाया, गणिकारिकाहृत्ते, तन्त्रोक्ते
 देवोमन्त्रे च । 'तस्य विद्या न सिध्यतीति' श्यामाः सवः ।
 विद्याचन(य) त्रि० विद्यया ख्याते चन(य) विद्ययाविख्याते ।
 विद्याचक्षु ३० विद्यया विख्यातः चक्षुः । विद्यया ख्याते ।
 विद्यादत्त ३० विद्यायै ज्ञानाय दत्ततेऽसौ । भूजहणे ।
 विद्यादान न० देनम् । यथापत्ते, पुनः कदाने च ।
 विद्याधन न० विद्यया लब्धं धनम् । विद्यया लब्धे 'उपपत्त्यो
 त्व यत्तु' विद्या यामयपूर्वकम् । विद्याधनन्त तद्विद्यादिति
 'गिष्यादतिन्यतः प्राप्तं' इतिधर्मप्रचिनिर्यात् यथा
 नभस्योर्ज्वलादभ्यं माध्य यानात् यत् । विद्याधनन्त तत्
 प्राप्तरिति 'गिष्यादति' इति धर्मोऽप्यमिष्यपञ्चम्य परं
 निरस्य वादेन विद्यया युतपूर्वकम् । विद्याधनं त्व तद्वि-
 द्यादित्युक्ते धने ।
 विद्याधर ३० विद्या मन्त्रादिकं धरति इ अङ् । देवोविभेदे
 विद्युत् स्त्री० विद्योर्तते वि+द्युत-क्लिप् । तद्विति, धन्व्यायाच्च
 विद्युत्त्रिय ३० इत० । विद्युदाकर्षके काले, धातौ ।
 विद्युत्वाता स्त्री० यदावरपादके कन्दोभेदे । (रोगभेदे ।
 विद्विध ३० वैश्वेन विद्वं इत्यं इत्यदि रूप-वि ३० । इदय
 विद्विधनाशन ३० विद्विधं नाशयति नय-णिच्-त्यु । योभाज्ञे
 विद्वद्रात्र ३० वि+दृ-पङ् । पञ्च वा । पनायने, घरेणे, दुष्टे च
 विद्वत् त्रि० वि+दृ-क्त । प्राप्तये, प्रभाविते च । [विद्वत्त्वे
 विद्वत् ३० विभिद्यो द्रुम । प्रभावपट्टके विभिद्यो द्रुमोयतः
 विद्वत्सलता स्त्री० विद्वत्सलतेन । पत्नीनामगन्धर्व्ये सार्धं
 वत् लभे । [विद्विधे] ।
 विद्वत्कल्प त्रि० देवदशमाशौ विद्वान् विद्वत्+कल्प । देवदूते
 विद्वत्तम ३० पतिव्येन विद्वान् विद्वत्+तम । अतिविशिष्टे
 तरप् विद्वत्तयोयम् । [विद्वत्कले] । देयम् । तनैव ।
 विद्वद्देशीय त्रि० देवदशमाशौ विद्वान् विद्वत्+देशीय ।
 विद्वत् त्रि० विद्वं कृत् । प्राप्ते, मरिहते, प्राक्कृतयुक्ते च ।
 विद्विष्य ३० विद्वेष्ये इति द्विष-ङ् । यत्तौ दारिद्र्योपपत्तौ ।
 विद्वेष्य ३० वि+द्विष-पङ् । वेदभावे मनुष्याद्याम् ।
 विद्वेष्य न० वि+द्विष-णिच्-पङ् । तन्त्रोक्ते यमिभारकर्म
 भेदे जेन यमूपां परम्परविदेयो भवति तद्विन् व्यापारे ।
 विद्वेष्य-पङ् । विद्वे ।

विध विधाने, तत्परः सकृद्वेदः । विधति अवेधीत
विध ५० स्त्री० विध-क अह् वा । विधाने, गजभक्षान्ने, प्रकारे,
वेधे, दृढी च । नेतने, कर्मणि च स्त्री० ।
विधवा स्त्री० विगतो धनो यस्या । मृतपत्निकाया स्त्रियाम् ।
विधातृ ५० वि+धा-त्त्वं । प्रजापती, ब्रह्मणि, कामदेवे, भट्टि-
रादौ, श्वयुधनिष्ठलयेदे । विधानकर्त्तरि नि० । स्त्रिया
कृप् षा च प्रियात्वाच्च ।

विधान न० वि+धा-त्त्वं । करणे, विधौ, गजभक्षान्ने च ।
विधानञ्च ५० विधानं जानाति ज्ञा-क । प्रसिद्धते । विधिषे नि० ।
विधायक नि० वि+धा-त्त्वं । विधानकर्त्तरि ।
विधि ५० वि+धा-क्ति । जगत्सृष्टि ब्रह्मणि, भाग्ये, क्रमे,
'विधीनोक्तिसाध्यत्वहेतुभीषणयो विधिर'त्युक्ते प्रवर्तनारूपे
नियोगे, तत्त्वजनके वाक्ये, विध्यौ, कर्मणि, गजभक्षान्ने, वैद्ये,
अद्याप्रयापकत्वे वाक्यभेदे, संज्ञा च परिभाषा च विधिनि-
यमप्य च 'अतिदेशोपकारणे'ति व्याकरणोक्ते ऋत्नभेदे ।
विधिञ्च नि० विधिं कर्त्तुं जानाति ज्ञा-क । विधानमन्त्रो
विधित्वा स्त्री० विधातृभिश्चा वि+धा-सन् । विधानेष्वायाम्
विधिदेश्यक ५० विधिं विधानं दिशति दिश+त्त्वं । विविध
विभि सदस्ये, गुरौ च ।

विधिबत् अर्थ० विधिसङ्घति विधि+वति । विध्यतुष्टारे ।
विधु ५० अयध-ङ् । चन्द्रे, कर्पूरे, विष्णौ, ब्रह्मणि, शङ्करे, वायौ च
विधत नि० वि+धु-ङ् । कर्मिते, ल्यङ् च ।
विध्नन न० वि+धु-णिङ्-ङ्ङ्ङ् । बाधने ।
विधुन्तृ ५० विधुं ददति दद षष् घञ् । राक्षी ।
विधुर नि० विगता धू रैस्स कष्टं यजाम । विविधे, विकले च
विगता धू । वैकल्ये, विज्ञेये च न० ।

विधुवन न० वि+धु-त्त्वं । कर्मणे । [नीतिं श्रुतिं]
विधत नि० वि+धु-ङ् । कर्मिते ल्यङ् च । 'विभूतवाचास्तेष्वा-
विधेय वि० वि+धा-यत् । विधातृ' योष्ये, वचनस्ये आयात्ते
विधना बोधिते च ।

विध्वंस ५० वि+धन्-घञ् । नाशे ।
विनत नि० वि+न-ङ् । मन्त्रे मुन्ये, विधिते च । गच्छन्नातरि
कश्यपपत्नीभेदे, पिङ्गकीभेदे च स्त्री० । [पुमयत् ।
विनतासुन ५० इत० गच्छे, गच्छे च । विनतासुजादयो
विनद् ५० विधेयेषु नदति नद-यच् । (आविद्याल) एषे ।
विनम्बक न० विधेयेषु नयमिव दशाये कन् । तगरपथे ।
विनय ५० वि+नी-यच् । मित्रायां, प्रणामे, आतनने च ।
वि+नी-कर्त्तरि षच् । विनययुक्ते, जने, निधते, विप्रे,

जितेन्द्रिये च । वचनस्थिते आयात्ते ।
विनयग्राहिन् नि० विनयं मित्रा यच्छाति यष्ट-णिनि ।
विनयस्य नि० विनये विधति स्था क । वचनपाहिणि आयात्ते
विनयान न० वि+नय-त्त्वं । विनागे, वृक्षेत्तस्ये तीर्थभेदे ।
विना अर्थ० वि+ना । वर्जने, अनरण्येत्तये ।
विनाशत नि० विनेति कृतम् विना+जत् । ल्यङ्, रक्षिते च
विनायक ५० वि+नी-यन्तुः । मन्त्रे, गच्छे, विप्रे, गुरौ च
विनययुक्ते नि ।
विनाश ५० वि+नय-घञ् । जने, अर्पणे च ।
विनाशोन्मुख नि० विनाशाय अन्मुखं कृतम् । गच्छात्ते ।
वि(पी)नाह ५० वि+नह-घञ् वा उपपदार्थे । ब्रूयच्छविधाने
विनिद्र नि० विनया मित्रा यक्ष । प्रकाशिते, निद्राहीने च ।
विनिपात ५० वि+वि+पत-यच् । निपाते दैवादिकते व्यसने,
अपमाने च । [द्रव्यान्तरपरत्वे, मन्त्रे च ।
विनिमय ५० वि+नि+मि-यच् । परिचरं तत्पदव्यदानेन
विनियोग ५० वि+नि+युज-यच् । क्रियासु प्रवर्तने 'अनेनेदन्त
कर्त्तव्यं विनियोग प्रकीर्तितं' इत्युक्ते अद्वैतान्तरविधाने च
'आर्थं कन्द्य देवस्य विनियोगस्यैवैवेति' इति ।
विनीत नि० वि+नी-ङ् । विनययुक्ते, कृत-दण्डे, विप्रे, अप-
मोहे, निधते च । सुमिषिताये, दमनदण्डे च ५० ।
विनीय ५० वि+नी-यच् । कर्मणे, प्राप्ते च ।
विनेतृ नि० वि+नी ङच् । पिबके । ऋषे ५० ।
विनेय नि० वि+नी-यत् । मिषणीये, प्राप्ते च ।
विनोक्ति स्त्री० अवधारोक्ते अपावधारभेदे ।
विनोद ५० वि+तृ-घञ् । क्रीडाये, क्रीडायां, खलने च ।
विन्दु ५० विद-उ नि० । अलस्ये भुवोर्भये, दिवागणितोक्ते
विभागानर्हे विज्ञुभेदे, आदिसारे च । दातरि, दातरि,
वेदितव्ये च नि० । [भेदे ल्यार्थे कन् । तस्यै ।
विन्दु जाल न० इत० । रुक्षिगुणवायुमिने विन्दुचदये चित्त-
विन्दुपत्त ५० विन्दुः पत्ते दस्य । भूज्यपत्ते ।
विन्दुसरस् न० विन्दुभि स्रतं सर । सरोवरभेदे ।
विन्दुपत्नी स्त्री० विध च इ० स्य च विधं पत्नयस्याः ऊर्ध्व ।
(वेदगुह) लुपभेदे । [एलायां, वनजोदये च (नोयाडा) स्त्री०
विन्य ५० विध-यत् ५० स्य च । पश्यतभेदे आये च ।
विन्यवासिनी स्त्री० विन्येत्तये वसति वस-णिनि षच् ।
यद्योदागर्जनायां दुर्गायाम् ।
विन्याचल ५० कर्म । निष्पन्नते ।
विन्याटयी स्त्री० विन्यस्या कर्मणे । विन्यपस्यतस्ये वनभेदे

विन्न लि० विद-क्त। विचारिते, प्राप्ते, क्षिते च ।
 विन्याक पु० वि+नि+यक-घञ् ।। (आवितान)उच्चे ।
 विन्यास पु० वि+नि+यक-घञ् । स्थापने, रचने, वन्तोक्ते
 मन्त्राद्युद्धारणपूर्वकं हृदयादिषु अङ्गस्थादीनामवर्षणे च ।
 विप चेपे जु० उभ० सक० सेट् । वेपयति-ते अघोविपल् त ।
 विपक्लिम लि० विपाकेन निर्हृत्तः । वि+पच-क्त सप्तच् ।
 विपादाधीनजाते 'विपक्लिमप्रागतिरिति' भट्टिः ।
 विपक्ष लि० विरुद्धः पक्षो यस्य । शत्रौ, प्रतिशूलपक्षायकस्मिन्नि
 च । विरुद्धः पक्षः जुग० ख० । प्रतिशूले पक्षे ।
 विपक्षी स्त्री० वि+पच-घञ् गौरा० डोप् । बोधायाम् स्वार्थे
 कन् अत इत्तम् । तत्रैव ।
 विपणा पु० वि+पण वज्रैर्षं क । विक्रये ।
 विपणि पु० स्त्री० वि+पण-इन् स्त्रीतमणे वा डोप् । यस्मिन्
 विक्रयशालायाम् (वाटशाला) हट्टे च ।
 विपन्ति स्त्री० वि+पद-क्तिन् । व्यापदि, नाप्ते, यातनायास
 विपय पु० विरुद्धः पन्थाः अथ सभा० । निन्दितमार्गं
 विपद्दु(दा) स्त्री० वि+पद-घञ् । क्लिप् वा टाप् । विपत्तौ ।
 विपन्न लि० वि+पद-क्त । विपद्युक्ते, नष्टे च । संपे पु० ।
 विपरीत लि० वि+परि+टप्-क्त । प्रतिशूले ।
 विपरीक पु० विगतानि पर्वान्मुख्य अप् । पक्षावहणे ।
 विपर्यय पु० वि+परि+घञ्-यच् । व्यतिक्रमे ।
 विपर्यया लि० वि+परि+अस-क्त । व्यतिक्रमे प्रगट्टते च ।
 विपर्ययिष पु० वि+परि+अस-घञ् । वैपरीत्ये, व्यतिक्रमे
 उत्पत्ते च ।
 विपल पु० विभागः प्रसङ्गः । मलयविभागे कालभेदे । [पश्चिज्जते
 विपल्यित् पु० विप्रकटं वेतति वि+प्र+चित-क्लिप् पु० ।
 विपाक पु० वि+पच भ०ने घञ् । पाके, खेदे च । कर्मणि
 घञ् । कर्मफलपरिणामे जालायुर्भोगरूपे पदार्थे ।
 विपाश(या) स्त्री० विगत पाशो यस्याम् । खनामस्याते नदीभेदे
 विपिन न० वष-इन् नृ० । वने ।
 विपुल लि० वि+पुल विकारे क । बिलीर्षे, अगाधे, मेरुपथि
 मस्ये मधुरे, नेत्री, हिमाचले च । आर्याकन्दोभेदे स्त्री०
 निपुलास्तन स्त्री० विपुलं रवं अन्वति क्यच् । छत्रकुमारीहते ।
 विप्र पु० वष-रन्ट् छ० अत इत्तम् वि+मा-क वा । माच्छाये ।
 विप्रकार पु० वि+प्र+क-घञ् । अपकारे, विरुद्धारे ।
 विप्रकाट नन्विषेयेण प्राति प्रा क विप्रं काटं यस्य । द्रव्यहते
 विप्रकर्ष पु० वि+प्र+अस-घञ् । दूरते ।
 विप्रकृत लि० वि+प्र+अ-क्त । उपद्रुते, विरुद्धते च 'वक्षिन्

विप्रकृताः कावे' इति उभ० रः ।
 विप्रकृष्ट लि० वि+प्र+अस-क्त । दूरस्थे । स्वार्थे कन् । तत्रैवाय
 विप्रचित्ति पु० वि+प्र+चित-क्लिप् । दानभेदे ।
 विप्रतिपत्ति स्त्री० वि+प्रति+पद-क्तिन् विरोधे, 'परस्परं
 अनुप्यासां स्वार्थे विप्रतिपत्तिमिति' छत्रिः । वषणे,
 विकारे च ।
 विप्रतिपन्न लि० वि+प्रति+पद-क्त । संदेहयुक्ते कृतविरोधे च
 विप्रति(तो)सार पु० वि+प्रति+सृ-घञ् वा दीर्घः । अतुताये,
 अतुयमे, रोधे च । [च
 विप्रयुक्त लि० वि+प्र+युज-क्त । वियुक्ते, विरुद्धते च । [विद्योते
 विप्रयोग पु० वि+प्र+युज-घञ् । विप्रलम्भे, विरोधे विचवादे
 विप्रसज्य लि० वि+प्र+अस-क्त । वक्षिते, 'प्रिय काला च वक्षेतं
 यथा नायाति सतिधिमि विप्रसज्येति सा ह्येवे'लुक्लक्षणे
 नायिकाभेदे स्त्री० ।
 विप्रलम्भ पु० वि+प्र+अस-घञ् छम् च । विचवादे, वक्षणे,
 विरुद्धे च 'युक्तयुक्तयोर्भागे युक्तयोर्वांशना भिद्यः अमीडा
 सिद्धनादीनामवगात्रो प्रकृत्यते । च विप्रलम्भो विप्रस्य'
 रलुक्ते यत्रापावस्याभेदे ।
 विप्रलाप पु० वि+प्र+अस-घञ् । विरोधोक्तौ परस्परविरु-
 द्धान्यवकथने । [उच्चे, अयोग्यहते ।
 विप्रलोभिन् पु० विप्रलोनयति लुभ+पिङ्-णिनि । किरात
 विप्रत्यिका स्त्री० विरोधेय शब्दो यस्याः ५, ५, कर्ष इत इत्तम् ।
 देवसायां स्त्रियाम् । [धीनतायाम् ।
 विप्रसात् अथवा विप्रसाधीन करोति विप्र+सावि । विप्रस्य-
 विप्रस्य न० इत् । विप्रसाधिके धने ।
 विप्रिय पु० विरुद्धं प्रिय प्रीति । । अपराधे, अप्रिये च कृत
 वागधि विप्रियं च ये इति ऊपार इ० । विगतप्रिये लि० ।
 विप्रुप् स्त्री० वि+प्रुप-क्लिप् । विन्दौ, वेदपाठकावे सद्यनिर्गत
 अन्विन्दौ च ।
 विप्रोपित लि० वि+प्र+अस-क्ता भक्तप्रवासे ।
 विस्तव पु० वि+स्तृ-अप् । परस्परविराडादितो भवे प्राप्नोपद्रवे छ
 विस्तव पु० वि+स्तृ घञ् । अथवा यतिभेदे वननात् जलज्ञाने च ।
 विस्तुत लि० वि+स्तृ क्त । व्यवनवृत्ते, उपद्रुते च 'अविस्तुतमघ्न-
 चर्य' इति छत्रिः ।
 विफल लि० विगतं फलमस्य । निरर्थके । केतक्यां स्त्री० ।
 विवक्ष पु० विगतो वधो हुननं यतिर्यथात् । संटुष्टेति धाम्य-
 त्वपुङ्गादौ 'विद्वद्विषयादारेति पाप' छ० दीर्घे भारे च ।
 विवन्ध पु० विवधाति सवन् वि+वन्ध-घञ् । रोगभेदे ।

विबुध उ० वि+बुध-क । दृष्टिने, देने, विबुधस्य इति भट्टिः । चन्द्रे च ।

विभक्त वि० वि+भज-क्त । दृष्टकृते, विभक्ते, लवविभागे च 'अविभक्ता विभक्ता वा सविष्टाः स्वानरे धत्ता इति सूत्रितः । भावे क्त । विभागे न० ।

विभक्ति स्त्री० वि+भज-क्तिन् । विभागे 'संख्यालव्याप्यवापान्ये यत्किमान् प्रयवस्तु य' । सा विभक्तिर्विधा प्रोक्ते'लुक्लव-क्षणे प्रत्ययभेदे च ।

विभाव उ० वि+भू-वष् । भवे, बोले, वर्त्मनूत्संयोगव्यये, ऐश्वर्य्ये षट्तिशतवृत्तरन्ध्रे 'सुष्टाः पुष्टाः जनाः सख्यै विभावेऽप्ये वरानने' । इत्युक्ते षट्भेदे च ।

विभा स्त्री० वि+भा-वष् । किरण्ये, शोभायां, प्रकाशे च ।

विभाकर उ० विभा प्रकाशं करोति क-वष् । सूर्य्ये, चरकटके च

विभाग उ० वि+भज-भावे वष् । भागे, कर्षणे च । अंशे, खण्डे पूर्व्वेलादिखलनाशोत्तरं वक्ष्यन्त्याधीनजातखल व्यक्षय्यापारभेदे । [गयोम्ये, भजनीये भनादौ ।

विभाज्य वि० विभक्त्यर्हति वि+भज-यच् । विभा-विभाण्डक उ० छिन्नेभेदे ।

विभात न० वि+भा-क्त । प्रभाते ।

विभाव उ० वि+भू-वष् । परिचये, अजहारादौ रत्नलोदी-पक्षे व्याख्येयानादौ 'विभावेनानुभावेन व्यक्तं लङ्कारिणा तवे'ति वा० ५५० । [लुक्लवक्षणे अलङ्कारभेदे ।

विभावना स्त्री० 'प्रविष्टादृष्टाभावात् कार्यात्मनिर्वाभावेन' विभावरी स्त्री० वि+भा-कणिष् डोप् वनोर च । रात्री, वृत्तिशाय, कुट्टियाम्, अदुरक्तयौगिनि, छयरस्त्रियाम्, मेदीहले च । [चितकटके, हारभेदे च ।

विभावस्य उ० विभावयुक्ता वचनोऽस्य । सख्ये, चरकटके, वक्षो, विभाया स्त्री० विवहा भाषा वि+भाव य । व्याकरणेनोक्ते वाचिकप्रातिपदिके 'नवेति विभावे'लुक्लवक्षणे विकल्पविभागे

विभिन्न वि० वि+भिद-क्त । प्रकाशिते, विदधिते, विभक्ते च ।

विभीतक उ० विरोधेण भीत इव दशाये कन् । (वयदा) हवे ।

विभीषण्य उ० विरोधेण भीषयते यत्नं भी विष् च हृ च यत् । रावणश्च तत्र रावणे, नवत्ये च । [धवप्रदंने ।

विभीषिका स्त्री० वि+भी-षिच्-छच् च धात्वर्धनिर्द्धये लुक् ।

विभू उ० वि+भू-वु । वयस्संश्रयके, प्रभो, प्रह्लादेने भद्राणि च ।

विभूति स्त्री० वि+भू-क्तिन् । भक्षयि 'अपिषा सपिषा प्राप्तिः प्राकाश्यं सदिश्वता वता । ईशियं च सविषय तथा भाषारयति'लुक्ते ऐश्वर्य्ये च ।

विभूषा स्त्री० वि+भूष-ञ । शोभायां, भूषणे च ।

विस्मय उ० वि+व्यस-वल् । स्त्रीणां गृहकाराङ्गे चेष्टाभेदे 'विस्मय

स्तरयादृष्टावे भूषास्त्रानविषय्य'इत्युक्ते त्वरया भूषास्त्रान वैपरीत्ये च 'यस्यस्त्रादौ विस्मयमण्डनानामिति कुमारः ।

विशेषेण, ध्यात्वा, शोभायां, भन्द्रे, भ्रमणे च ।

विभ्राज् वि० वि+भ्राज-क्तिप् । भूषादिना दीप्ते ।

विमत वि० वि+मन-क्त । विरुद्धमतिमुक्ते । [व्याकृष्टचित्ते

विमनस्(क्त) वि० विविधं मनो यस्य वा कम् । चिन्तादिना

विमर्ह उ० विवद्यतेऽवो वि+वद्-वल् । (कानकावन्ध्या) हवे । चक्रमर्हते च । भावे वल् । भर्त्सने ।

विमर्शन न० वि+वृश्-वल् । परामर्शे, व्यायोक्ते धाव-व्याप्येष्टसत्येन वचनियमे, वितर्के च । वज्रं तल्ले उ० ।

विमर्ष उ० वि+वृश्-वल् । विप्राप्ते, नाटकाङ्गभेदे च ।

विमल वि० विमलो मनो यस्याह । सख्ये, निर्मले, विमलो मनो यस्याः १५० । (वाचादन्तया) वल्लभायाम् जग-दाचक्षेत्सख्ये देवीभेदे च स्त्री० ।

विमाल स्त्री० विवहा माता । मातृवप्रत्ययम् ।

विमालज उ० विमालजायते जन-ञ । सापक्षे भातरि ।

विमान उ० न० वि+मन वल् वि+मा लृट् वा । देवयाने, रथे, शालीभीमव्यङ्गभेदे च । अथे उ० यानस्य ले परिभाषे च न०

विमार्ग उ० विवहो मार्गः । जल्पये निमित्ताकारे ।

विमुक्त वि० विरुद्धमनसकृतं सपथस्य । तद्विमुक्ते, निष्कले च ।

विमुद् वि० विगता चङ्गा छज्जीभानो यस्य । विवर्धिते, छज्जारहिते च ।

विम्व उ० न० । वी+वृ-वृश्-वल् । दर्पणादौ भासमानमति-निम्बान्ये, कमण्डली च । सूर्य्ये, देवयाने च लकटादि पुः ।

विम्वयाः कलम् अथ तस्य भुप् । विम्विकाफले ।

विम्वला स्त्री० विम्वं फलं जायतेऽस्याः जन-ञ । विम्विकाहले (तेवाङ्गया) ।

विम्वट उ० विम्वमटति खट-वल् मक् । धर्षये ।

विम्वी(स्त्री) स्त्री० विम्वमस्स्यात् अथ वा गो० डोप् । (तिवाङ्गया) लताभेदे । सार्धे कन् । तम्, एतस्यादिमण्डले च ।

विम्वत् न० वि+मन-क्तिप् मनोये लृक् । आशये ।

विम्वद्वा स्त्री० विम्वत्स्या गङ्गा । खगङ्गायां चन्द्रादि वाम् ।

विवात वि० वि+वा-क्त । छटे, विध्वंसे च ।

वियोग उ० वि+युज-वल् । निष्पेदे । ६० । पविषोने [वि०

वियोगिन् उ० वि+युज-वल् । पञ्चरात्रे, पविषि, निष्पेदमति विरक्त वि० वि+वृश्-वल् । निष्पेदे, विरते च ।

विभ्र लि० विद-क्त। विचारिते, प्राप्ते, जाते, स्थिते च ।
 विन्याक पु० वि+नि+अङ-घञ् ।। (कृतियान)घञे ।
 विन्यास पु० वि+नि+अङ-घञ् । स्थापने, रचने, वक्तृको
 भन्वाद्युच्चारणपूर्वकं हृदयादिषु अङ्गुल्यादीनामर्थेषु च ।
 विप चोरे पु० उभ०सक० वेदु । वेपयति-ते, अयोविपत् त ।
 विपक्लिप्त लि० विपाकेन निर्दिष्टः । वि+पञ्-क्त सप्तच् ।
 विपाकाधीनजाते 'विपक्लिप्तपञ्चानवतिरिति' भट्टिः ।
 विपक्ष लि०-विपक्ष पक्षो यस्य । शत्रो, प्रतिकूलपक्षावलम्बनि
 च । विपक्षः पक्षः द्वयं च० । प्रतिकूले पक्षे ।
 विपक्षी स्त्री० वि+पञ्-घञ् गौरा० डोप् । कोषायाम् खाद्ये
 कतु अत इत्यम् । तत्रैव ।
 विपण पु० वि+पण् ङञ्यै क । विक्रये ।
 विपणि पु०स्त्री० वि+पण्-इत् स्त्रीत्वप्रत्ये वा डोप् । यख-
 विक्रयशाखायाम् (काटकाया) हृष्टे च ।
 विपन्ति स्त्री० वि+पद-क्तिन् । व्यापदि, बाधे, यातनायाश्च
 विपद्य पु० विपद्य पन्थाः अयं सवा० । निन्दितमार्गे
 विपद्(दा) स्त्री० वि+पद-सम्भ० क्तिप् वा टाप् । विपत्तौ ।
 विपन्न लि० वि+पद-क्त । विपद्युक्ते, गते च । सपे पु० ।
 विपरीत लि० वि+परि+ङ-घञ् । प्रतिकूले ।
 विपर्यय पु० विगतानि पर्यायस्य कपु । पडावयवे ।
 विपर्यय पु० वि+परि+ङ-घञ् । व्यतिक्रमे ।
 विपर्यय लि० वि+परि+अङ-क्त । व्यतिक्रमे परावृत्ते च ।
 विपर्यय पु० वि+परि+अङ-घञ् । वैपरीत्ये, व्यतिक्रमे
 चत्ये च ।
 विपस पु०विभागः पलस्य । पलपत्रिभागे काष्ठभेदे । [पथिष्ठते
 विपश्चित् पु० विपश्चित् वेतति वि+प्र+विट-क्तिप् पु० ।
 विप्राक पु० वि+पञ्-भावे घञ् । प्राप्ते, छेदे च । कर्मादिषु
 घञ् । कर्मफलपरिप्राप्ते जात्याभोगक्षये पदायै ।
 विप्राप्(या) स्त्री०विगत प्रागो यस्याः । सनाभस्थिते नदीभेदे
 विपिन न० वप-इत्यम् पु० । घने ।
 विपुल लि०वि+पुल-विकारे क । विक्षीर्णे, वगाधे, मेरुपथि
 मस्य भूधरे, नेतौ, हिमाचले च । आर्याकन्दोभेदे स्त्री०
 विपुलास्त्यस्त्री० विपुलं रत्नं स्रजति अयम् । घनकुमारीरुचे ।
 विप्र पु० वप-इत् पु० अत इत्यम् वि+प्रा-क्त वा । ब्राह्मणे ।
 विप्रकार पु० वि+प्र+क-घञ् । अपकारे, तिरस्कारे ।
 विप्रकाष्ठ नदीमेघेषु मोति प्रा क विमं काष्ठं यस्य । तत्ररुचे
 विप्रकर्ष पु० वि+प्र+क-घञ् । दूरत्वे ।
 विप्रकृत लि० वि+प्र+क-क्त । उपकृते, तिरस्कृते च 'वक्षिन्

विप्रकृता काष्ठे' इति कुमारः ।
 विप्रकृष्ट लि०वि+प्र+कृष्ट-क्त । दूरस्थे । स्थायं कतु । तत्रैवाथ
 विप्रचित्ति पु० वि+प्र+चित-क्तिप् । दानभेदे ।
 विप्रतिपत्ति स्त्री० वि+प्रति+पद-क्तिन् विरोधे, 'परस्परं
 भनुष्याथा स्थायै विप्रतिपत्तिविति' छट्टिः । सप्रये,
 विकारे च ।
 विप्रतिपन्न लि० वि+प्रति+पद-क्त । रुदेहयुक्ते कृतविरोधे च
 विप्रति(तो)सार पु० वि+प्रति+सृ-घञ् वा दोष् । अतुतःमे,
 अतुप्रये, रोधे च । [च
 विप्रयुक्त लि० विप्र+युज-क्त । वियुक्ते, विरहिते च । [वियोगे
 विप्रयोग पु० वि+प्र+युज-घञ् । विप्रलम्भे, विरोधे विचवादे
 विप्रसज्य लि० वि+प्र+ज-क्त । वक्षिते, 'दिय कत्वा च वक्ष्यते'
 यस्या नायाति सविधिम् विप्रलब्धेति सा प्रये'लुक्लक्षणे
 नायिकाभेदे स्त्री० ।
 विप्रलम्भ पु० वि+प्र+लभ-घञ् छम् च । विचवादे, वक्ष्यते,
 विरहे च 'युक्तरयुक्तयोर्भावे युक्तयोर्वयना भियः अर्भोडा
 खिन्नवादीनामनवरात्रौ प्रकृत्यते । स विप्रलम्भो विचये'
 इत्युक्ते मङ्गारावस्थाभेदे ।
 विप्रलाप पु० वि+प्र+लप-घञ् । विरोधोक्तौ परस्परविर-
 हायैककथने । [इत्ते, अयोक्ते च ।
 विप्रलोभिन् पु० विप्रलोभयति लुभ+णिङ्-पिनि । किरात
 विप्रसिका स्त्री०विषयेषु प्रचो यस्याः ५५० कर्षं यत इत्यम् ।
 देवघाता स्त्रियाम् । [भीनतायाम् ।
 विप्रसात् अज्यः विप्रसाधीनं करोति विप्र+धावि । विप्रसा-
 विप्रस्य न० इत् । विप्रसाधिके धने ।
 विप्रिय पु० विबुधं भिय ग्री क ।। अमराधे, अग्निरे च जत
 वावचि विमियं न ये इति कुमार ६५० विगतमिये विः ।
 विप्रुप् स्त्री० वि+पुप-क्तिप् । विन्दौ, वेदपाठकाद्ये ह्यक्षनिर्गत
 अक्षविन्दौ च ।
 विप्रोपित लि० वि+प्र+प-क्त । यतप्रवासे ।
 विप्रुव पु० वि+पु-अयम् । परव्यपतिराङ्गादितो भये रात्रोपग्रहे च
 विप्रुव पु०वि+पु, घञ् । अथस्य गतिभेदे सभन्ताजज्जाने च ।
 विप्रुत लि० वि+पु, क्त । अथस्ययुक्ते, उपकृते च 'विप्रुतमप-
 चयं' इति छट्टिः ।
 विप्रुल लि० विगतं फलमस्य । निरर्थके । केतुर्वा स्त्री० ।
 विप्रुव पु० विगतो नद्यो ह्यनं गतिर्विप्तात् । संक्षेपेति धान्य-
 तप्युत्पादौ 'निहृद्विविधाशारे'ति माघः ५०दोर्ध्वं भारे च ।
 विप्रुव पु० विवप्राति स्रज् वि+पञ्-घञ् । रोगभेदे ।

विबुध उ० वि+बुध-क् । वबिडते, देवे, विबुधस्य इति
भट्टिः । चन्द्रे च ।

विभक्त वि० वि+भज-क्त । धृष्टव्यते, विभक्ते, कतविभागे च
'अविभक्ता विभक्ता वा वयिष्यताः स्थाने सभा इति
वृत्तिः । भावे क्त । विभागे न० ।

विभक्ति स्त्री० वि+भज-क्तिन् । विभागे 'संख्यालयाप्यसामान्ये
प्रतिष्ठान् प्रत्ययस्य य' । सा विभक्तिद्विधा प्रोक्तेः 'लुक्ल-
चये प्रत्ययभेदे च ।

विभवं उ० वि+भू-घञ् । भवे, बोधे, सर्वमूर्त्यव्यययोगध्वे, ऐक्ये
पदिसंयुतपरमध्वे 'वृष्टाः उदा. जनाः सर्वे विभवेऽन्दे
वृत्तानने ।' इत्युक्ते वर्षभेदे च ।

विभा स्त्री० वि+भा-घञ् । किरण्ये, शोभायां, प्रकाशे च ।
विभाकर उ० विभा प्रकाशं करोति क्त-घञ् । सूर्ये, चन्द्रके च
विभाग उ० वि+भज-भावे घञ् । भागे । कर्मणि घञ् । अंशे,
खण्डे पूर्वस्वामित्वनाशोत्तरं वस्तुस्वभावाधीनतासकल
व्यङ्ग्यव्यापारभेदे । [गद्योच्ये, भजनीये भगवदौ ।

विभाज्य लि० विभक्तमर्हति वि+भज-अर्हर्णि घञ् । विभा-
विभाण्डक उ० छनिभेदे ।

विभात न० वि+भा-क्त । प्रभाते ।

विभाव उ० वि+भू-घञ् । सरिचये, अक्षहारोक्ते 'रसलोही-
पके आलम्बनादौ विभावेनावुभावेन व्यक्तः सद्योपि
तयो'दि च।३५० । [लुक्लचये अक्षहारभेदे ।

विभावर्या स्त्री० 'प्रविश्वहारवाभावात् कार्यालसिर्विभावे'
विभावरौ स्त्री० वि+भा-वरिष् छीप् वनोर च । रात्री,
हरिश्चामं, कुडिह्यान्, अष्टरक्तयोविधि, सप्तारक्षिणाम्,
मेरुद्वये च । [चित्रकदम्बे, शारभेदे च ।

विभावसु उ० विभावयुक्ता नवरोऽस्य । सूर्ये, चन्द्रके, यज्ञौ,
विभाया स्त्री० विवशा भाषा वि+भाय घञ् । व्याकरयोक्ते
प्रातिशब्दातिशब्दे 'नवेति विभागे'लुक्लचये विवस्यविभागे
विभिन्न लि० वि+भिद-क्त । प्रकाशिते, विदञ्जिते, विभक्ते च ।
विभीतक उ० विवेकेष भीत इव द्रव्ये क्व । (ययदा) इत्ये ।
विभीषण उ० विवेकेष भीषयते मल्लु भीषि च्छ् च
छु । रावणश्च हरि रावणश्च, नक्षत्रे च । [भयप्रदर्शने ।

विभीषिका स्त्री० वि+भी-षि-घञ् च धातुर्धनर्ह्ये स्युम् ।
विभु उ० वि+भू-ङ् । सममूर्त्यव्ययुक्ते, समी, यज्ञादेवे यक्षिणि च ।
विभूति स्त्री० वि+भू-क्तिन् । यथावि 'अविभासा अविभा
मादिः प्राकार्यं यद्विषा तथा । ईदितं च वयिष्यद्
तथा आभावर्याविते'मुने रेह्ये च ।

विभूया स्त्री० वि+भूय-ञ् । शोभायां, भूयसे च ।

विभ्रम पु० वि+भ्रम-घञ् । स्त्रीयां यद्वायादेवेदामेदे 'विभ्रम
स्वरयादकावे भूषास्तानविपर्यय' इत्युक्ते लट्वा भूषास्तान
वैपरीत्ये च 'ययध्वादी विभ्रममयङनानामि'ति कुमारः ।
विशेषण, भ्रान्तौ, शोभाया, चन्द्रे, भ्रमणे च ।

विभ्राज् लि० वि+भ्राज-क्तिप् । भूषादिना दीप्ते ।

विमत् लि० वि+मन-क्त । विरुद्धमतियुक्ते । [व्याकुलचित्ते
विमनसु(स्थ) लि० विविधं मनो यस्य वा कप् । विनादिना
विमर्द् उ० विरुद्धमतिऽसौ वि+मर्द् घञ् । (कावकादुन्ध्या)
इत्ये । चक्रमर्द् इत्ये च । भावे घञ् । मर्द्ने ।

विमर्शन न० वि+मर्श-ल्युट् । परामर्शं, न्यायोक्ते वाद्य-
व्याप्यहेतुमत्तरे पक्षनिधये, वितर्कं च । घञ् तत्तरे पुः ।

विमर्ष उ० वि+मर्ष-घञ् । विप्राप्ते, नाटकाक्रमेदे च ।

विमल लि० विगतो मनो यस्यात् । सत्ये, निर्मले, विगतो
मनो यस्याः ६५० । (वासारकपा) स्रग्वायाम् जग
वायवेत्यस्ये देवोभेदे च स्त्री० ।

विमल स्त्री० विवदा यावा । वातवपयताम् ।

विमल्टिज पु० विमलुजायते जन-ङ । चापले भ्रातरि ।

विमान पु० वि+मन-भञ्ज् वि+मा ल्युट् रा । देवयाने, रथे,
द्यौर्मयौवनन्यभेदे च । अथे उ० यानम ते परिभाषे च न० ।

विमार्ग उ० विरुद्धो मार्गः । उपये निन्दितापारे ।

विमुख लि० विरुद्धमनतुङ्गवं स्यमस्य । बहिर्मुखे, निहते च ।

विमुद्ग लि० विगता स्रग्वा स्रग्वाभीमो यस्य । विवर्जिते,
स्रग्वाङ्गिते च ।

विम्व उ० न० । वि+वृ-उन्मुल्लो । दर्पणादौ भागमानप्रति-
विम्बायते, कणपटलो च । सूर्यादिभयजने च कक्षवासे पुः ।

विम्बायाः कन्मृ कण् यस्य मुप् । विम्बिकाभवे ।

विम्बजा स्त्री० विम्बं कथं जायतेऽस्याः जन-ङ । विम्बिकाइत्ये
(तेलाङ्ग्या) ।

विम्वट उ० विम्वमटति म्वट-अच् मक्-० । स्रवणे ।

विम्बा(म्बी) स्त्री० विम्वमव्यस्यः अच् भागोऽङीप् । (तेलाङ्ग्या)
सताभेदे । छांते क्व । दन्, यस्यादिनयङ् इत्ये च ।

वियत् न० वि+यव-क्तिप् मनोवे तम् । आकाशे ।

वियद्वद्वा स्त्री० वियतुस्या यद्वत् । स्रग्वायां यन्दाकि याम् ।

वियात लि० वि+या-क्त । दृष्टे, विवेक्षिते च ।

वियोग पु० वि+युज-घञ् । विच्छेदे । ६० । पञ्चयोगे [वि०

वियोगिन उ० वि+युज-घिञ् । चक्रवाते, पतिति, विच्छेदवति
धिरक्त लि० वि+रन्त्र-क्त । विच्छिन्ने, विरते च ।

विराड् पु० वि+रन्ञञ् चञ् । कङ्कभे ।

विरचित्ति वि० वि+रच-क्त । कते निर्मिते च ।

विरजस्तमस् वि० विगते रजस्तमसौ यत् । सत्वगुणप्रधाने ।

विरजस् विगतं रजो यस्या । गतास्तवायाम् । स्त्रियाम् । रजो-
गुणहीने वि० ।

विरजा स्त्री० विशेषेण रज्यते रन्ञञ् च । दूषाया, गोबोकसे
राधासक्षीभेदे तच्छापाज्जायमाने नदीभेदे च ।

विर(ञ्)ञ्चि पु० वि+रच-ञ्च इन् वा ञ्चञ् । जगत्स्रष्टरि ।

विरणं न० विगिहो रणो भूत्वमस्य । उशीरे (वेणारमूञ्) ।

विरत्ति वि० वि+रत्त-क्त । निवृत्ते । [रराहित्ये च ।

विरति स्त्री० वि+रत्त-क्तिन् । निवृत्तौ विषयक्षेपाया-व्याधा-

विरत्ति वि+वि+रा कतम् । व्याकाशे, विच्छिन्ने, क्षणिविदे च

विरह् पु० वि+रह-वञ् । विच्छेदे, आभावे, स्त्रहाररसस्य
विमलभाष्ये अवस्थाभेदे च ।

विरहित्ति वि० वि+रच-क्त । लक्ष्णे, हीने च । [रागान्दये वि०

विरागं पु० वि+रन्ञञ् चञ् । रागाभावे, विगतो रागो यस्य ।

विराज् पु० विशेषेण राजते क्तिप् । क्षत्रिये ब्रह्माण्डालम्ब-
स्त्वन्देहाभिमानिनि क्तिप् । इत्ये, कन्देभेदे च ।

विराट् पु० विशेषेण राटो यत् । देवभेदे, तद्व्याधिने ऋषे च ।

विराध् पु० राधश्चभेदे ।

विराधनं न० वि+राध-ल्युट् । भोढायाम् ।

विरामं पु० वि+रम्-वञ् । अवस्थाने, विरतौ, निवृत्तौ च ।

विराम् पु० वि+रम्-वञ् । इत्ये । विरामे प्रभुभेदे ।

विराघं पु० वि+र-वञ् । मध्ये इत्ये । विगतये वि० ।

विरिञ्च पु० वि+रिच-ञ्चञ् । विष्णौ जगत्स्रष्टरि
भेषधि, मित्रे च । इन् । तत्त्वार्थे । [रिते च

विरूढं वि० विप्रयेण रीक्षति वि+रह-क्त । जाते जडु-

विरूपं वि० विरक्तं रूपमस्य । उद्वेगवृत्ति, निन्दिते च
मिष्यतीभूते न० । अतिविषाया, डरावभाषायाश्च स्त्री० ।

विरूपाक्षं पु० विरूपे विकटे अविश्वो यस्य पञ्च सखा ।
महादेवे । विकटनेत्रे वि० ।

विरिक्तं पु० वि+रिच-वञ् । महादेरयोनि चरणे, अतिरेके च

विरिचनं न० वि+रिच-चिच् ल्युट् । महादेर्नि चरणे, ज्वर-
मध्ये विरेचनं भित्ति वैद्यकम् । विरेचयति वि+रिच-
णिच्-ल्युट् । पीतुड्डे पु० । भेदकाले वि० ।

विरोक्तं पु० वि+रच-वञ् चञ्च । विद्वे, छल्यन्त्रिके पु०

विरोचनं पु० वि+रच-वुञ् । सूर्ये अर्कड्डे, वलिपितरि
प्रसूततवेद्युग्मभेदे, चन्द्रे च रोचयति रच णिच् ल्युट् ।

रोहितकण्ठे, ग्लोनाकण्ठे, एतकरञ्जे च पु० । रुचिकरेति०

विरोधं पु० वि+रुध-वञ् । वैरे विरुद्धायाम् न्यायोक्ते सा-
ध्यासाभानाधिकरण्यरूपे चेत्यदोषे, यथा पश्चिमान् जला
दिह्यन् जलरूपहेतोर्विज्ञाना सामानाधिकरण्यं नास्ति ।

विरोधनं न० वि+रुध-ल्युट् । वैरे ।

विरोधिन् पु० वि+रुध णिन् । रिपौ, पट्टिसवत्तरमध्ये
'जायते चातुषे कष्टं विरोधिनि न सद्यः' इत्युक्तमवश्ये
नत्वरभेदे च ।

विरोधीति स्त्री० अर्थव्यवहारभेदे, परस्परविरोधिवचने च ।

विन् सूनो लभ्यं सकंसेट् । विगतिये च्येचीत् ।

विन् न० विन्-क्त । विद्वे, गुहायाश्च । विस्मयति कारणात्-
नाक्षयस्य अच् । मोढकोत्तरे, वाजिनो विस्मयन्व' इति
कुमार । वेतसे च पु० ।

विस्लज् पु० विस्लज्-ञ्च विस्लयुक्ते ।

विस्लक्षणां वि० विगिह लक्ष्यमस्य । विभिन्ने, विशेषणयुक्ते
च । निष्प्रयोजनस्थितौ च न० । दामोषे काञ्चन उच्यते
विस्लयस्याभेदे स्त्री० । 'अशीपालात् द्वितीयेऽङ्गि मय्या
दद्यात् विस्लक्षणांति क्तिप् ।

विस्लानं वि० विशेषेण खल्वं लज्जं क्तं तस्य न जस्य न ।

संखल्लं । मध्यभागे, कटौ, उदितमेपादिरायौ च न० ।

'गोचरे वा विस्लक्षणे'ति ज्योतिषम् । [काले

विस्लक्ष्णं पु० वि+लक्षि-वञ् । विस्लक्षणे अशीत्रले प्रतीक्षणीय

विस्लक्षितं वि० वि+लक्षि-क्त । व्ययीक्षे, मन्दे च मध्यमत्वे न०

विस्लयं पु० वि+ली-ञ्चञ् । प्रकवे, नाये च ।

विस्लला स्त्री० वि+ल्लव अच् । श्वेतवलायाम् । [गोधाया ॥

विस्लल्ले'शयं पु० विदे श्वेते-यो अच् वा अलुक्कुः । शर्मे, मूढिके,

विस्लापं पु० वि+लप-वञ् । परिदेयनोक्ती ।

विस्लासं पु० वि+लस-वञ् । 'तात्कालिको विषेयस्तु विहा-
सोऽद्विजयादिषु' इत्युक्ते स्त्रीया स्त्रहारचेदाभेदे, वेदा-
विषये, दीप्तौ च ।

विस्लासिनी स्त्री० विस्लासोऽप्यस्य रनि डोप् । नाथ्या,
वेष्टायाश्च । योगवति वि० शर्मे, लण्डे, गङ्गौ, कन्दे,
महादेवे चन्द्रे च पु० ।

विस्लीनं वि० वि+ली-क्त । प्रसङ्गोभावे एतदो, विरतं, नष्टं
च 'विस्लीनायेषपातकेति भागवतम् ।

विस्लेपनं न० विस्लिप्यतेनेन करणे ल्युट् । गामातुयेपनद्रव्ये
पिष्टे छटे वा चन्दनकुङ्कुमादौ । कर्मणि ल्युट् ङीप् ।

विसाग्या, छवेयायां विसाग्या स्त्री० ।

विलेय पु० वि+वि+य-त् । वयावाम् विवेचनीये वि० ।
 विलोचन न० वि+नुच-वरणे ल्युट् । नेत्रे, भावे ल्युट् । द्रव्ये
 विलोडित न० वि+भोड-ङ् । तले । व्यालोडिते वि० ।
 विलोम वि० विगतं लोम यत्र अन्व सभा० । विपरोते, चर-
 पटके न० खण्डे, कुट्टरे वरुणे च पु० ।

विलोमजिह्व पु० विलोमा विपरोता जिह्वा यस्य । गजे ।
 विलोमवर्ण पु० विलोमजः सत्यतन्त्रतया व्युत्क्रमजो वर्णः ।
 उत्तमक्षिप्यामधमवर्णं जनिते सद्योर्णे वर्णः ।

विलोमी स्त्री० विमिष्टं लोम केगो यस्याः पु० अष्ट गौरा-
 लोम् । आमलक्याम् ।

विलोल वि० वि+जुल-लृच् । चञ्चले, विवेषवत्यर्थे च ।
 विल्ल न० विल ल किञ्च तस्य नेत्रम् । व्यालभावे । [हीकन्दे
 विल्लमूला स्त्री० विल्लमालविल्लमिड वेदिनं मूलमस्याः । वार-
 विल्ल पु० विल-वल् किञ्च । श्रीकण्ठपत्रे, तन्मूलादी,
 परिभाषे च न० ।] [पदाद्यै शुक्लविलोलपत्रम्]

विल्लपेदिका स्त्री० विल्लप्य वेगोऽप्यस्य ङम् । (वेदपदा)
 विनीवध पु० वि+वध-धृच् वा दीर्घ । भान्यवधुलादेराक्षरत्वे
 भारे स्वत्ववधुनयोग्ये (शक) काङ्क्षिते च ।

विन्द न० वि+व-धृच् । विन्दे, दोषे च ।

विन्दरा न० वि+व-ल्युट् । व्याख्याने, तत्कारके पञ्चभेदे च ।

विन्दराश्लिका स्त्री० विन्दयुक्तं शालमक्षय्याः ङम् । वेणी(शाल)
 विवर्ण वि० विवर्णी वर्णोऽस्य । चक्षणे, नीले च ।

विवर्त पु० वि+वर्त-वल् । जले, वृक्षदाये, क्षयवर्तने वेदात्मोक्ते
 वारणाय विपमवर्तान्तया उत्तमप्रभावे कार्ये च । वधा
 रङ्गाय रजतम् मङ्गलो जगत् ।

विवश वि० विगतो वय कायसमा यस्य । अस्त्रतन्त्रे, व्याकुले
 च 'विशया चावशम्' इति कुचार्द्र कृतरोक्ते च ।

विवस्त्रात् पु० वि+वध-किं कथयन् चतुर् नस्य न । धर्मै,
 अर्थदत्ते, चरुते, देवे च ।

विवाद् पु० विवदो गद् । 'प्रवादितायवदते इति वृद्धतरस्य
 वा । विवादो व्यवहारश्चेत्तद्वदत्यर्थे व्यवहारे, वदते च ।

विवाह पु० वि+वध-भृच् दारपरिपत्ये, तत्कारके व्यापारे च

विवाहित पु० विवाहो जातः स तार-इतम् । जातविवाहे ।

विवाह्य वि० वि+वध-लृच् । विवाहयोग्ये, विवेके च शब्दे च

विवाह्य वि० वि+विच-ङ् । विवर्तने, परिमि, चक्षुष्ये च ।

विवर्ति-ङ् । विवर्ति वि० । दुर्भवाद्यो विवर्ता स्त्री० ।

विविध वि० विविधा विधा यस्य । वागावकारे ।

विवीत पु० विमिष्टं वातं मगादिप्रकारत्वात् यस्य । मण्ड-
 तपचापादिभुक्ते देहे ।

विहृत वि० वि+हृ-ङ् । विहृतो व्याख्याते च ।
 विहृति स्त्री० वि+हृ-ङ् । विहृतो व्याख्याते च ।
 विवेक पु० वि+विच-वल् । याथाव्येन वस्तुस्वरूपाधारणे,
 मन्त्रितुष्ययोर्भेदज्ञाने च ।

विबोद्ध पु० वि+वृ-लृच् । आभातरि ।
 विव्योक्त पु० वि+वृ-क्त नस्य भोक्तुः स्यान् । 'गर्भमिमाना-
 दिदेषि विव्योक्त्यनादरक्रिये'त्युक्तप्रत्यये स्त्रीयां ऋह्वार-
 चेदाभेदे ।

विश्र प्रवेगे द्वा० पर० सक० अनिट् । विशति अविशत् ।

विश्र पु० विश-क्षिप् । भगुने, वैश्वे च ।

विश्रुद्ध वि० वि+वृद्ध-लृच् । विभाषे । [च वि० ।]

विश्रुद् उ० वि+वृद्ध-लृच् । शुभ्रुष्ये । तद्वति विषये, व्यक्ते

विश्रय उ० वि+धी-लृच् । संघर्षे 'विषयोविश्रयश्चैवेति' मोमांसा

विश्रय पु० वि+गृ-लृच् । वधे ।

विश्रयस्तत् पु० विश्रयं तत्कारवेदेनाविहितं करोति क्ष-

क्षिप् । (हापरभाषा) दत्ते ।

विश्रयत्या स्त्री० विगतं प्रत्यं तत्कारवेदेना दस्याः पु० ।

आन्विष्यवत्ते, दन्तीवत्ते, पुङ्गव्याम्, लिपुषायां अजभो-

दायाश्च । विमतप्रत्ये वि० ।

विश्रयज न० वि+यज-ङि वस्ये ल्युट् । मारणे ।

विश्रयन पु० विश्रयतन्त्रेन ल्युट् । अष्टे, 'अविर्विश्रयः' अष्ट
 इति अष्टस्रोतस्य । [तत्र, मारिते]

विश्रा वि० वि+वृ-ङ् । मारिते कर्तते च । वा दृ ।

विश्राष्ट पु० विश्रायानवत्ते भवः अष्ट । कर्तित्वेने । भगिनं

विश्रयनाराधनादावस्थाने, उपनिषाया, याचने च ।

विश्राष्टय पु० विश्रया याचया यस्य तथा वनु जायते

जगत् । मारते, विश्रायानवत्तजाते वि० ।

विश्राष्टा स्त्री० विश्रया प्राचा प्रकारो दस्याः । वृद्धमवस्था

ल्लोकादिव्यवहिके भोक्तृये नयने परिहृते च ।

विश्राष्टय न० वि+गृ-ध्याये विच-ल्युट् । मारये ।

विश्राष्ट पु० विश्रायं ददाति दा च दस्य दः । वृद्धवत्ते

अष्टद्वारावभावा स्त्री० परिहृते, मग्नये, चक्षे च वि० ।

विश्राष्ट वि० वि+वृ-लृच् । विस्तीर्णे, दहति च । मग्नये,
 चक्षे च पु० । दम्भ्यवत्तया, व्याधिमूरावत्ता मदे-

भेदे च स्त्री० विश्रायां विश्रातं करोति इत्यपम् । द्रव्ये

विश्रास्तता स्त्री० विश्रावस्त भावः अष्ट । पारविधारे । [यस्यो
 विश्रावस्तस्यार्थे पु० विश्रायं विस्तीर्णे त्रैलोक्ये मग्नये दस्य ।

विशालत्वञ्च उ० विद्याया तत्त्वं यस्य । सप्रच्छदे इत्ये ।
 विशालपत्र उ० विशालं पत्रमस्य । काशाली, तालहृत्वे च ।
 विशालाक्ष उ० विद्याये क्षत्रियो यस्य पत्रमस्य । सहादेवे,
 गरुडे, विष्णो च इहवेने, नि० पार्थिव्यां नागदन्त्यां च स्त्री० ङीप्
 विशाली स्त्री० वि० शालञ्च गौ० ङीप् । अजमोदायाम् ।
 विशालि उ० विगिष्ठा विगता वा विद्या यस्य । भरुह्ये, वापे,
 तोमरे च इव । शिखारहिते नि० । नासिकायाम् रय्या-
 याञ्च स्त्री० ।

विशिष्ट नि० वि० विषय-ज्ञ । युक्ते, विवक्ष्ये, विवेकयुक्ते च ।
 विशिष्टाद्वैत न० रामानुजन् युक्ते प्रकतिविशिष्टस्य ब्रह्मणोऽद्वयमे
 विशोणे नि० वि० श-ज्ञ । गुणै, जरावस्थापदे च ।
 विशोर्धपणं उ० विशोर्धं पणमस्य । निम्बहृत्वे ।
 विशुद्ध नि० वि० शुध-ज्ञ । दोषरहिते, विभे च ।
 विशुद्धि स्त्री० वि० शुध-क्तिम् । मोधने, दोषरहित्ये च ।
 विशुद्धल नि० विगता श्रद्धा पद्वि रस्यः । परिपाटीभ्यन्ते
 विशेष उ० वि० शिष-वच् । प्रभेदे, प्रकारे, व्यक्तौ, निवर्त्ते,
 'अन्योन्याद्व्यवृत्तिर्बोधः परिकीर्तित' इति वैशेषि-
 कोक्ते प्रदादभेदे, अर्थावधारभेदे च ।

विशेषक उ० न० विशेषयति वि० शिष-विश्व-युत् । लडाटहते
 विवदे । विशेषकर्त्तरि नि० 'विभिर्भेदं' विशेषकनि० युक्ते
 एकवाक्यतापदे लोकात्वे न० ।

विशेषगुण उ० कर्म । वैशेषिकोक्ते 'बुद्धादिपदकं रूपादि-
 चतस्रं खेडभावेन । साभाविकद्रव्यतन्त्रं अहं यन्-
 एव वेत्सुहेतु गुणभेदेभ्यः ।

विशेषण न० विप्रियतेऽनेन वि० शिष-ल्युट् । भेदकभ्ये-
 गुणक्रियादौ यथा नीलम् उत्तलं च लो गौरित्यादौ गुण
 क्रियादिभेदकधर्मैः ।

विशेषविधि उ० विभेदे विधिः । सामान्यविशेषयोर्भेदे विशेष
 गोचरे विधाने यथा नास्त्वेष्यो दधि दीवतां शाण्डि
 स्थाय तन्मित्र्यत शाण्डिस्तस्य नास्त्वेष्यविशेषनेन तदि-
 धेयं दधिदानमपरादेन तन्न दानविधिः ।

विशेषित नि० वि० शिष-विश्व-ज्ञ । भेदिते विशेषणयुक्तोक्तते च
 विशेषोक्ति स्त्री० अर्थावधारभेदे ।

विशेष्य नि० विप्रियते भेदते गुणादिभिरसौ वि० शिष-
 ल्युट् । गुण दिभिर्भेदो, व्यवच्छेदो, पदार्थं धर्मिणि च ।

विशोक उ० विगतः शोका यस्याच् यस्य वा । आशोकहृत्वे
 शोकरहिते नि० योगमास्तीके चित्तवृत्तिभेदे स्त्री० ।

विशोधनी स्त्री० विशुध्यतेऽनया राध-ल्युट् ङीप् । दनीहृत्वे

भावे ल्युट् । मोधने न० वि० शुध-ल्युट् । मोधनकारके नि० ।
 विशोधिन् नि० वि० शुध-विश्व-यिनि । मोधनकारके नि० ।
 नागदन्त्यां स्त्री० ङीप् ।

विश्व(चा)णन न० वि० श्व-विश्व-ल्युट् वा वङिः । दाने ।
 विश्वय नि० वि० श्वभ-ज्ञ । विश्वे 'विश्वम्' परिचुम्बेति
 या० । बाने, व्यसृजते, गाढे च ।

विश्व(चा)म उ० वि० श्वम चम् वा वङिः । विरामे प्रवृत्त
 आशारखावधाने च । [त्रये च ।

विश्वम्भ उ० वि० श्वभ-वच् । विश्वे, प्रत्यये, क्षेत्तिकल्ले
 विश्वाव उ० वि० श्व-वच् । प्रक्षिप्तौ प्लातौ च ।

विश्व्युत, उ० वि० श्व-ज्ञ । विश्वाते ।

विशिष्ट नि० वि० शिष-ज्ञ । विद्युक्ते, प्रिये च ।

विश्लेष उ० वि० श्लिष-वच् । वियोगे यैथिल्ये च ।

विश्ल न० विश्व-व । जगति संशारे । तदभिमानिनि जीवे उ० ।

आहरेवविभेदे उ० न० वच् । सकले नि० तदर्थेऽस्य चर्चनानता ।

विश्वकर्मान् उ० विश्वेपु कर्म आपादो यस्य । सूर्ये, देव-
 यिष्टिनि, हनिभेदे, परमेष्ठरे च ।

विश्वकर्त्तु उ० विश्वं करोति क-क्तिप् । विश्वकर्मणि, परमेष्ठरे च
 विश्वकर्त्तु उ० विश्वं वेतरोऽस्य । अतिहृदे ।

विश्व(व्य)क्तेन विश्व(पु)षीषेनायस्य । विष्णौ, त्रियङ्गुहृत्वे स्त्री० ।

विश्वगन्ध उ० विश्वतो गन्धोऽस्य । शोवे गन्ध-रूपे, पद्माण्डौ च

विश्वगन्धा स्त्री० विश्वे सकला गन्धा यस्याः । इष्टिव्याम् ।

विश्वग्रन्थि स्त्री० विश्वतो ग्रन्थिर्यस्याः । छंदपदीकतायाम्

विश्व(व्य)ञ्च व्यञ्चविश्वग्रन्थि किम् विश्व(पु) कादेयः । चर्त्तते

रत्नयै विश्वगामिनि नि० अद्रागमे विश्व(व्य)ह्राज्यात् ।

विश्वधारिणी स्त्री० विश्वं धारयति इ-यिनि । इष्टिव्याम्

विश्वपर्णी स्त्री० विश्वतः पर्णान्यस्याः । भूषणलक्ष्याम् ।

विश्वधुन् उ० विश्वं धुति भवति ध्वा-कनिष् । अन्धो, चन्द्रे

देवे, विश्वकर्मणि, भूशौ च ।

विश्वभेदञ्च न० विश्वेषां भेदनम् । मुखदाम् ।

विश्वस्मर उ० विश्वं विधत्ति स्म-अच् उच् च । इन्द्रे, विष्णो

च । इष्टिव्यां स्त्री० ।

विश्वरूपक न० विश्वं रूपमस्य कप् । कृष्णागुहयि ।

विश्वरेतस उ० विश्वं रेवोलनं यस्य । चतुर्मुखे जगति ।

विश्वरोचन उ० विश्वान् रोचयति रच्-यिच्-ल्युट् । नाडोचमाके

विश्ववेदस् उ० विश्वं वेति विद-यच् उच् । इन्द्रादौ देवे, सर्वत्र च

विश्वसार न० विश्वेषां सारम् । तन्मभेदे । संज्ञायाम् कम् ।
 (फणियनसा) हृत्वे उ० ।

विश्वस्तु ज्ञं उ० विश्वं सृजति सृज-क्तिम् । चतुर्भुजे ब्रह्मणि ।
विश्वस्तु जि० विश्व-स-क्तः । जातविश्वसि, विश्वविशेष्य
वि० वा इट् । विश्ववासां स्त्रियां स्त्री० ।

विश्वस्या स्त्री० विश्वतः तिष्ठति स्वा-क । यतावय्व्याम् ।
विश्वोची स्त्री० विश्वमवृत्तिं अनुव किप् । अक्षरोभेदे ।
विश्वोत्तमं उ० विश्वमात्मा यस्य । विष्णौ ।
विश्वामित्र उ० विश्वं मित्रमस्य पूर्वपददीर्घः । ब्रह्मार्चि-
भेदे गाधिवृत्ते ऋमे । [विश्वरे च

विश्वामित्रप्रिय उ० इत० । नारिकेले श्रीरामे च । [पर
विश्वाराज उ० विश्वेण राजते राज-क्तिन् । विश्वेषां राजति,
विश्वोक्त्यस्य उ० विश्वेषां वक्ष्यन्त्यां उ० दीर्घः । गन्धर्वभेदे ।
राज्ञो स्त्री० ।

विश्वामित्र उ० विश्वस-वत् । इदमित्यनेवेत्याकारे चित्त-
वृत्तिभेदे, प्रत्यये, अज्ञावाच ।

विश्वेदेव उ० व, व० कर्म० अनुक्तम् । 'मृतर्देशो वक्ष्य-
स्य ज्ञान-कावल्यायां भूमि । रोचकवाङ्मयाश्च तथा
चान्य-पुष्करवा । विश्वेदेवा भवन्त्येते दस आहुषे पूजिता'
इत्युक्ते आह्वेदेभेदे । विश्वेदेवस्तु वृद्धो उ० ।

विश्वेष्ट उ० इत० । शिवे, विश्वेश्वरादयोऽप्यत्र ।
विश्वीपथ न० विश्वेष्टेण रोगेषु औषधम् । सुवृष्ट्याम् ।
विष आम्नो जु० उभ० सक० आनिट् । वेवेष्टि वेविष्टे । अविषत्
अविषत् त । २०

विष विषयोगे 'आ० पर० सक० आनिट् । विष्याति अविषत्
विष सेवने आ० पर० सक० आनिट् । वेपति अविषत् ।

विष स्त्री० विष-क्तिम् । विषायाम् ।

विष न० विष-क्त । जले, पक्षकेष्वरे, ज्वराले, गन्धर्वे,
वृक्षनामे विषे च गरलनामे पु० न० ।

विषकण्टकिनी स्त्री० विषयुक्तं कण्टकमस्या अस्ति इति ।
वभ्यासकौश्याम् ।

विषकण्ट उ० विषं कण्टे यस्य । शिवे ।

विषघा स्त्री० विषं हन्ति हन-ट निग क्तवत् । पुट्ट्याम् ।

विषघातिन् पु० विषं हन्ति हन-वति । शिरोपहृते । विष-
नायके ति० ।

विषघ्न उ० विषं हन्ति हन-क । शिरोपहृते, यवादि, विभीतके,
चम्पकहृते च । हृष्टमोचिकाया (हेलेका) इन्द्रशरण्याम्,
वर्धरायाम्, भूम्यामनक्याम्, रत्नहवनवतायाम्, हरिद्रा-
याम्, उषिकास्याम्, महाहरिणे च स्त्री० ङीप् । विष-
नायके ति० ।

विषजिह्व उ० विषयुक्ता जिह्वेय प्रत्यमस्या । देवताऽहृते ।
विषज्वर उ० विषसिच प्राणहन्ता ज्वरो यस्य । अहिषे ।

विषण्ड न० विशेषेण पण्डम् । ज्वराले ।

विषतिन्दु उ० विषयुक्ततिन्दुः । कुपीली ।

विषट् न० विष-पट्-अच् । पुष्पाक्षीषे प्रत्ययर्णे उ० । तद्वति ति० ।

विषदन्तक उ० विषं दन्ते यस्य कप् । सर्पे ।

विषधर उ० विषं धरति च अच् । सर्पे, 'विषधर-विषममि'त्युद्धः

विषधर्मान् पु० विषस्येव धर्मान् इत्य अनिट् घना० । (आज्ञ-
कुपी) कतायाम् ।

विषनाशन उ० विषं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । शिरोपहृते
विषतुष्ट उ० विषं तुष्टि सृट्-क्तिप् । स्त्रीनाकड्ये ।

विषपुष्प न० विषसिच गोष्ठं पुष्पमय । गोष्ठपद्मे । जट् ।
सदहृते । कर्म० । गोष्ठपुष्पे न० ।

विषम ति० विगतो विरुद्धो वा घनः । अहमे, अयुष्मे चक्रता
नते, दाक्षणे, सृष्टे च 'भिरविज्ञवस्य्यादं विषमं परि
कीर्षितवि'त्युक्ते पठ्यभेदे न० । [अत्राप्यभेदे ।

विषमच्छाट उ० विषमाः अयुष्मानि सप्त ददाः यस्य ।

विषमज्वर उ० विषमं उषो ज्वरः । ज्वरभेदे ।

विषमनयन उ० विषमाणि अयुष्मानि लीयि नयनादस्य ।
शिवे । विषमनेत्यादयोऽप्यत्र ।

विषमईनी स्त्री० विषं सदादेनया सृट्-ल्युट् ङीप् । गन्ध-
वाङ्मयाम् । सार्धे कन् । तत्रैव ।

विषमस्य ति० विषमे उद्धतानते सृष्टे वा तिष्ठति स्वा-क ।
उद्धृतमाप्ते, सृष्टस्थे, उद्धतानतदेशस्थे च ।

विषमशिट न० विषमं शिटं प्राशनम् । अतुचितप्राशने ।

विषमायुध उ० विषमाणि अयुष्मानि पक्ष आयुधानि वा-
चा यस्य । काये । विषमेत्यादयोऽप्यत्र ।

विषय उ० विषयस्ति स्वात्कतया विषयिणं निरूपयन्ति सम्म-
भ्रान्ति वा वि-पि-अच् । इन्द्रियगोचरे-प्रत्यक्षे, देशे च ।

विषयिन् न० विषयोऽस्यस्य इति । प्राप्ते, इन्द्रिये च । विष-
यायके ति० । राशि, कामदेवे, भूमौ च पु० ।

विषरूपा स्त्री० विषं भूतिकविषं रूपयति अतिक्रामति
रूप क । अतिविषायायां (जातरूप) ।

विषलता स्त्री० विष-व्याप्तेर उता । इन्द्रशरण्याम् ।

विषविद्या स्त्री० विषाय तद्विहृते विद्या । विषमन्त्रविद्याने

विषवेद्य उ० विषे विषाघृष्टारे वेद्याश्चिकित्सकः । विषमन्त्रविद्यावति

विषनालक उ० विषस्य ज्वरानस्य घान्क । पद्मरुद्धे ।

विषहन्त्री स्त्री० विषं हन्ति हन-क् ङीप् । अपरजितायायां ।

विपहारके वि० ।

[विपहारके वि० ।

विपहारी स्त्रीविषं हरति हृ-खच् गौ०डोम् । मनसादेव्याम्

विपहा स्त्री० विषं इति हन-ड । देवदातोत्तयायम् ।

विपा स्त्री० विषं नाशनेनाशयस्वाः वाच् । (आतदच)

व्यतिविषयायाम्, वृद्धौ च ।

विपाया न० विष+आनच् । पयस्त्रे, हस्तिदन्ते वराहदन्ते,

कुशौषधे, क्षीरकाकोल्याञ्च ।

विपायिका स्त्री० विपायमस्यस्वाः डन् । गृह्याम् (गाहर-

श्रिडा) कर्कटसङ्ग्रहाम्, आपसक्याञ्च ।

विपायिन् पु० विपायमस्यस्य इति । अङ्गिणि, हस्तिनि च ।

गृहपाटके, क्षुपभीषधे च पु० ।

विपाद् पु० वि+पद-बज् । अथशदे, अहतावाङ् ।

विपादनी स्त्री० विपाय तन्निष्ठत्वे अद्यतेऽथौ अद-ल्युट् ।

पलायीतवायाम् ।

विपाल्प क० विपस्यान्तक इत् । शिने, विपहरे वि० ।

विपापद् स्त्री० विपमपङ्क्ति अय+हन-ड । रज्ज्वाकृष्याम्,

मागदमन्याम्, आर्षयूलायाञ्च (पररम्भ) ।

विपाराति पु० इत० । कृष्णपुष्परे ।

विपारि पु० इत० । हतकरद्वे, गङ्गाचक्षुषाके च । [चके

विपास्य पु० विपमासे यस्य । सर्वे विपाकानिगलमस्य । गङ्गा

विषु अथ० विप-ङ् । शाल्ये, नानाकूपे च ।

विपुष न० विषु दिनरात्रयोः साम्यं वाति ना-क । समरात्रि

दिनरात्रिके अद्यतनाक्रमेण एवेऽन्तर्गतादिशङ्कान्निभेदे ।

विपुवत् न० विषु साम्यमस्याति नष्ट एववादि० नष्ट इः ।

विपुषमद्वये ।

विपौषधी स्त्री० इत० । मागदन्त्याम् ।

विष्क हिंसाया च आ-हक० सेट् । विष्कयते अविचिन्तत ।

इने उभ० विष्कयति ते अविचिन्तत ।

विष्कम्भ पु० वि+स्वन्भ-कच् । स्वर्गचन्द्रयोगजातयोगमध्ये

प्रथमे योगे, विहारे, प्रतिबन्धे रूपकस्याङ्गभेदे, योगिनां

बन्धभेदे, हृदे, अतस्मिन्नेकोलकादौ च ।

विष्कर इ० विकिरति वि+ङ-क छट् । विह्वे ।

विटप न० विष+पन् लुट् च । भुवने ।

विटप्य वि० वि+स्वन्भ-क । मसिहृदे चरहृदे ।

विटम्भ पु० वि+स्वन्भ-क । मतिवशे रोगभेदे च ।

विटमिन् वि० वि+स्वन्भ-णिनि । प्रतिबन्धके रोषविशेष-

जनके च ।

विटर पु० वि+स्व-बज् मतम् । 'उड्जिभो अवेदमङ्गा उख-

केयसु विटर' इति 'वाभाभर्तसु विटर' इति च सूत्र्युक्ते

दर्भकते आधनभेदे, आधनमात्रे, टचे च । [विष्णौ ।

विटरश्चरस् पु० विटरः कुशसृष्टि एव श्वश्री कर्पावस्य ।

विटरुहा स्त्री० विटा भूमौ प्रविष्टा सती रोहति बह-क ।

सर्पकेतव्याम् ।

विटार पु० वि+स्व-बज् मतम् । पट्टिच्छन्दोभेदे ।

विटि स्त्री० विग-क्तिन् क्तिच् वा । वेतनं विना भारादिवहन-

अग्रे लये, वेतने, कर्मणि, कर्मणे, प्रेषणे, तिथ-

हानिचकारणमध्ये वृत्तमे करणे कर्मकरे-भये, वेतनं

विना कर्मकरे च पु० ।

विष्ठा स्त्री० विविधं विवृति स्या-क मतम् । पुरोपे ।

विष्णु पु० विष-व्यापने नुह । व्यापके, परदेकरे, वज्जी गृहे,

धर्मशास्त्रकारके छनिभेदे च 'मनविष्णुहारीति

अतिः । 'यस्मात् विद्विदं सर्वं तस्य प्रज्ञा सङ्गात्मनः ।

तस्मादेशोच्यते विष्णुर्विश्वधियोः प्रप्रेषनादि' मुक्ते, नाष्टदेवैर्जि

विष्णुक्रान्ता स्त्री० इत० । अयराजितायाम् तस्या । विष्णुपरि

त्यक्त्यात्मनायाम् । [विष मद्रिहः आद्यभाष्यकर्ता ।

विष्णु गुप्त पु० व्यापक्ये पविङ्गते अद्यमेव वाङ्मयादनर्पाच-

विष्णुतेन न० देव्युपनिषदे तैत्तिरेके ।

विष्णु धर्म्य पु० विष्णुपावनयोग्यो धर्मः याक० । विष्णुपाद-

नो चते नियमभेदे उपचारान् तदुपविपादके सन्धे च ।

विष्णु धर्मोत्तर न० विष्णु धर्मे उत्तरः प्रधानः बर्धनेन

यस्य । संज्ञिताभेदे ।

विष्णुपद् न० विष्णोः पदविन व्यापकतात् । आकाशे ।

विष्णुपदी स्त्री० विष्णुपदे कारयतेनास्वस्याः अन् गौरा-

दीप् । गङ्गायाम् उपविष्टं विष्णुपादौ रणेऽन्तर्गतौ च ।

विष्णु माया स्त्री० इत० । विष्णोः परमेश्वरस्य माया, अद्यतन-

वदनपटोयस्याम् अविद्यामज्ञौ, तदधिगता दुर्गायाञ्च ।

विष्णु रय पु० विष्णोः रय इव गतिहेतुतात् । गह्वरे ।

विष्णुरात पु० विष्णुना रातः विष्णुर्वा रायाज्योत्तममध्ये रा-ड

व वा । परोब्रह्माख्ये सति गर्भस्थ एव कथयामासेष दग्धः

यन् अन्ध-प्रसववन्तस्य विष्णुना पुनर्जीवित इति भारतम्

विष्णु बल्लभा स्त्री० इत० । त्वत्साम्, अस्मिन्निष्ठाह्वे च ।

विष्णु वाहन पु० विष्णु वाङ्मनि स्थानान्तरं भवति बह्विष्-

ल्यु । गह्वरे ।

विष्णु वाङ्म पु० विष्णुवाङ्मोयस्य । गह्वरे । [उपनिषदे टट्टारे

विष्कार पु० वि+स्व-र णिङ् अथ आत् अङ् मतम् । धर्मगुणा-

विद्य वि० विमेषे च न्याः विष+यत् । विषेय वये ।

बी कानो जमने च अकण्ठतो व्याप्तौ चेपे भोजने च सक-
 द्वा० उभ० अनिट् । वेति अविशेत् ।
 बी(वि)ताश उवि+काम-वञ् वा दीर्घ । रुद्वि, प्रकाशे च ।
 बीक्ष्ण न० वि+ईक्ष करणे ल्युट् । नेत्रे । भावे ल्युट् । दर्शने
 बोद्धा स्त्री० वि+रक्षि अच् । श्रुतिस्त्रियाम् । अ । गतिभेदे,
 न्यत्वे अद्यगतिभेदे, सञ्चो च ।
 बीवि(वी) पु० स्त्री० वे दोषि स्त्रीत्वे वा ङीप् । उरुद्वे, अत्र
 कामे, सुखे, अस्ते, क्षिरणे च ।
 बीचितरङ्ग पु० बीचेरिव तरङ्गो यत् । बीचितो यथा
 उक्तोक्तं तरङ्गजननमेवं स्रजज्यज्यादिद्वये न्याय-
 भेदे यथा मन्त्रस्य उक्तादिद्वये उद्भवस्रजस्य मन्त्रपरम्परया
 चोत्पत्तेरुच्यते इत्यन्वयान् ।
 बीचिमालिन् पु० बीचीनां मालाऽस्यत्यस्य इति । वस्त्रे ।
 बीज व्यजने अद्० चुरा० उभय० सक० षेत् । बीजयति ते अवि-
 बीजत । 'बीज्यते च हि वृक्षान्न' इति कुमार ।
 बीज न० बी-क्षिप् जन-ड कर्म० । कारणे, एते, अङ्गरे,
 तत्त्वावधाने, मज्जावि, अव्यक्तगणितभेदे, अन्वभेदे,
 धान्यादे कृतादौ च ।
 बीजक पु० बीजेन कारयति कै क । मातृसङ्गके । [वराठके ।
 बीजलोभ पु० बीजानां लोभ इत्यर्थः । मूलबीजाधारे
 बीजगर्भे पु० बीजानि गर्भे यस्य । पटोके ।
 बीजगुप्ति स्त्री० बीजानां गुप्तिर्गुप्त्याम् । शिष्याम् ।
 बीजन न० बीज-ल्युट् । व्यजने । करणे ल्युट् । चामरादौ ।
 वस्तुनि, चक्रादौ, लोकाधीनविह्वले च पु० ।
 बीजपादप पु० बीजप्रथम पादप । भद्रातकहृत्के ।
 बीजपुष्प न० बीजात् पुष्प यस्य । मरुतके । [बीजगुप्तिस्थित
 बीजपूर पु० पूर्यते पूर-वच् इत् । (टावा वेतु) जम्बीरभेदे
 बीजफलक पु० बीजानि फले यस्य कम् । बीजपूरे जम्बीरे ।
 बीजमातृक स्त्री० बीजानां मातृक इत्यर्थे कम् । पञ्चबीजे ।
 बीजरुद्र पु० बीजेन रोषति रुद्र-क । बीजमातृकाते धान्यादी
 बीजरेचन न० बीज रेचयति रिच-ल्यु । बीजेषु सध्वे रेचके
 जयपादबीजे ।
 बीजवपन न० बीजानि उष्यन्तव्य वप-आधारे ल्युट् ।
 जेत्ये । भावं ल्युट् । बीजस्य उत्पादनाय चेषणे ।
 बीजरत्न न० बीज रत्नमित्रास्य । भावकताये ।
 बीजहृत् पु० बीजमातृकाजो हृत् । अघनहृत्के ।
 बीजसंस्थ पु० बीजानां वपनयोग्यधान्यादीनां वृक्षव
 सप्तस्य समु+वि-वच् । वपनयोग्यधान्यादिपक्षे ।

बीजसू पु० बीजं स्रते सू-किए । उषिष्याम् । [उष्टे जेत्ये ।
 बीजाजित लि० बीजेन सह कष्टम् उच्यते । बीजेन सह
 बीजास्त न० बीजेनास्तमिव । दृष्टान्ते । [विशिष्टे लि०
 बीजिन् पु० बीजमफलस्य इति । उल्लाङ्केपितरि । बीज
 बीज्य लि० विशेषेण दृज्यः वि+यज-कप् । कुडोने ।
 बीटि(टी) स्त्री० वि+ट्ट-इन् वा ङीप् । (पानेर बीडा)
 यज्जितवतामूले । स्थायै कम् । गतैव ।
 बीणा स्त्री० अज न बीभाव इ० पालम् । सनातनस्याते
 वाद्यभेदे । [दण्डे ।
 बीणादण्ड पु० इत् । बीणावाद्यस्थितादण्डपरिचये काच-
 बीणावाद लि० बीणा वाद्यमिति वद-णिच्-अण् । बीणावादके
 बीत न० वि-रञ्च । सुप्रसन्नमेव हृदयदादिद्वये, अङ्गुष्ठमर्षणि
 न्यायाद्युक्ते व्युत्पन्नभेदे च । शान्ते, गते च लि० ।
 बीतंस पु० वि-वनुष वच् वा दीर्घ । वृगपक्षिणा इत्यनोद-
 करणे दामभ्यतौ, विद्यापक्षेत्तमानरण्ये च ।
 बीतशोक पु० बीत रिगत शोको यस्मात् यस्य वा ।
 अशोकहृत्के, शोकहीने लि० । [क्षिप् । बीटके पु० ।
 बीति स्त्री० बी-क्षिप् । गतौ, दीप्तौ, भोजने, याचने च ।
 बीतिहोत्र पु० बीतये पुराणवादिभक्षणाया इत्यने देवाव्यक्त
 क-मन् । बहौ । [वर्त्मनि, दृष्टमाभ्यानां कान्तेभेदे च ।
 बीयि(वी) स्त्री० विष-इन् इ० वा ङीप् । मृदुत्वा, मेषौ, मृदाङ्गे,
 बीय्यङ्ग पु० बीयिरङ्गस्य । दृष्टमाभ्यामेदे ।
 बीभ्र लि० वि-इन्-रञ् । निर्भये । नभसि, वाहौ च पु० ।
 बीनाङ्ग पु० वि नङ्-अण् । कृपादिदण्डवन्मनसाधने (पाट)
 ज्ञाते प्रदायै ।
 बीषा स्त्री० वि+आप इन्-अच-ईत्-अच् अभ्यासशीलस्य । व्याप्तौ
 बीम अद्०-वच्-आ-अक० षेत् । बीयते अविशेत् ।
 बीभ शीथैवेत्येते उद्यमे विकल्पने च आ-अक० षेत् । चङि न
 छुस । बीभते अनीभित् ।
 बीर न० अज-रञ् बीभाय बीर-अच् वा । मरिते, पद्ममूले,
 काञ्चिके, उग्रोरेच । संशया कम् । करमोरे, तेगवति शीथ्ययुक्ते
 च लि० वन्तोक्ते जलाचारे न० तद्वति लि० मृदाया स्त्री० ।
 बीरक पु० वि+ईर-ल्युन् । करवीरे ।
 बीरया न० वि+ईर ल्यु । उग्रोरे (वेधारमूल) ।
 बीरतर न० वि+ईर-अच् तरप् । बीरये, शूरतरे लि० ।
 बीरतङ्ग पु० वि+ईर-अच् कर्म० । अर्जुनहृत्के कोकिलायै,
 भद्रातके, (मैला) विलम्बेदे च बीरदवादोयत् । [याम् ।
 बीरपत्नी स्त्री० बीरः पति र्यस्या नुङ् ङीप् च । बीरभायी

वीरपत्ता स्त्री० वीरयति वीर-अच् तथाभूत पत्त
यस्या । विजयाम् भङ् ।

वीरपान(य) न० वीराण पानम् वा णत्वम् । युद्धाय युद्ध-
छेदापवृत्तये वा घृतापानादौ । वीर्ये न० ।

वीरभद्र उ० वीरो भद्रोऽस्य । अश्वमेधोपेत्ये वीरेषु भद्रम् ।

वीररजस् न० वीर इव रज रक्तत्वात् । विन्दूरे ।

वीरस् स्त्री० वीर इति स्त्री-क्विप् । वीरमातरि ।

वीरसेन उ० वीरा सेना यस्य । मन्दराजजनके अयमेव ।

वीरहन् उ० वीरयति शीर्योनिष्ठं करोति वीर-विष्-अच् ।

वीरो अग्रान्निक वृत्तशब्दं च-क्विप् । मन्त्रादौ विभे ।

वीरा स्त्री० वि+हृ-अच्, वीर+अच् वा । घृताभासगन्धद्वये,

वीरकाकोल्याम्, आनन्दकाम्, एतवानुकाया, पतिपुत्र-

वत्तां क्षियां, रम्भायां, विद्यायां इति कात्यायनम्, वीर-

वेदायां, काकोल्या, सङ्घासनायां, इतज्जप्यायां,

अतिविषायां, द्राक्षायां, शिष्यायां च (विष्) ।

वीरास्त्र उ० वीरयति शीर्योनिष्ठं करोति वीर-विष्-अच्

कर्त्त० । अस्त्रवेतसे । [इते युद्धमेवे ।

वीराशसन न० वीरेराशसनेऽस्य फा+अन्-अच् । भव-

वीरासन न० वीरोरासनम् । 'एकमादमयैकमिन् विन्यसेदु-

रुक्षितम् इतरमिन् तथा पदान् वीरासनमिति श्रुत'

मिमुक्षे अचनमेवे । [सतायाम् ।

वीरधृ(त्वा) स्त्री० वि+ध-क्विप् दीर्घं वा टाप् । पितृतायां

वीरेष्वर-वि० इत० । वीरयती । काकोल्ये मिषविहमेवे उ०

वीर्यं न० वीर-अच्, वीरस्त्र भाषे यत् वा । देहस्य चरमधातो

पुमे, पराक्रमे बले, प्रभावे, तेजसि, दीप्तौ च । [युक्ते च

वीर्यवत् वि० वीर्यमस्तस्य गदह मस्य च । वरयति, वीर्य-

वीरध उ० विभेदेण इत्ये०ऽस्य वध वस्य न इति । तत्पुत्रा-

दिष्यते, गर्भे, भारे च । [शक्ते ।

वीरधिक्ष उ० वीरध भाररक्षणं शिलमस्य इन् । भार

वीरधार उ० विधित्ये०ऽस्य वि+ध-अच् दीर्घं । बुद्धयन्दिममेवे ।

भारे चम् । विहारे ।

युग योगे आ+पर+अच्-सेट् इति । युद्धति ऋजुते ।

युट् विषायां युटा० उभ० अच्-सेट् । युटयति त अच्युट् त

इदिके वृष्टयति ते अच्युष्टत् त । [अच्युष्टत् त ।

यध विषायां युटा० उभ० अच्-सेट् इति । युजयति ते

युग वा शिभागे, प्रदह्यते च दि+पर+अच्-सेट् । युजयति

अरोयोधो न । [यु यु व शोधनं ।

यूय विषायां युटा० उभ० अच्-सेट् । यूययति ते

यु आरये यु० उ० अच्-सेट् । आरयति ते अरोयत् त ।

यु सेयाया क्वा० आ० अच्-सेट् । युषीते युषते हि विस्मयकारिण्य

मिति भारयि । अरोट-अरिट-अडत् । [रीट् अडत् ।

यु वरये आ० उभ० अच्-सेट् । वरति ते अरोट् अरिट् अच-

यु वरये खादि० क्वा० च उभ० अच्-सेट् । युषीते ण्युते

इयाति युषीते अरोट् अरिट् अरोट् अडत् ।

य० इति म० इति क्त० । करिजने ।

य० आदाने आ० आ० अच्-सेट् । य० अ० अरिक् ।

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

वक्कडे, खल्ले, अनेकद्वयजने धूमे, वरकडे, उदरस्ये

रक्तिमेवे च अमशया स्त्री० वा गौरा० डीप् । इक्-

क्षियां स्त्री० डीप् ।

य० इ० इक् दयति इनुय-अच् । ऊकुरे । [दमाद्रादौ धूमे

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

य० इ० इक्-क्त० । ऊकुराकारे हरिण्यातके व्याघ्रमेवे । हाक्,

उहृत्तान्ता पु० कर्म० । हिन्नाये ।
 उहृत्तिज्ञा स्त्री० कर्म० । पाठायाम् (धातुनादि) ।
 उहृत्तृण पु० उहृत्तृणं यत् । धमे ।
 उहृत्त्वच् पु० उहृती त्वन् यस्य । (आतियान्) इत्थे ।
 उहृत्पद्म क० उहृत् पद्ममस्य । हसिकन्दे । (चातिकान्द) ।
 उहृत्पाटलि पु० पु० षट्-अलि कर्म० । पुस्तूरुत्थे ।
 उहृत्पाद पु० उहृत् पादोर्मूलमस्य । षट्ठत्थे ।
 उहृत्प्रालम्बि पु० उहृत् प्रासयति प्रास-णिनि । वनजीरने
 उहृत्पीलु पु० कर्म० । मङ्गापीलौ ।
 उहृत्फल स्त्री० उहृत् फलं यस्य । कटुतुम्बाम् ।
 उहृत्षाम न० कर्म० । 'यामिद्भि इवामाहे' इत्यस्यान्वयि
 गोवधाने सान्नि ।
 उहृदन्त पु० कर्म० । (कामराद्रा) इत्थे ।
 उहृदेसा स्त्री० कर्म० । सूत्रैवायाम् ।
 उहृद्गोल न० कर्म० । (तरुण्य) लताइत्थे ।
 उहृद्गल न० उहृत् दलमस्य । पट्टिकालोभ्रे, हिन्नाये च ।
 उहृद्द्वय न० कर्म० । मङ्गाद्याइत्थे ।
 उहृद्भाजु इ० उहृद्भाजुः किरणो यस्य । कर्मे, चित्तकइत्थे च
 उहृद्भ्य पु० उहृत् रथीऽस्य । रुन्ने, यत्प्रपातभेदे, धामायावभभेदे च
 उहृद्बल्य पु० उहृत् बल्यमस्य । पट्टिकालोभ्रे ।
 उहृद्वात पु० उहृत् वातो धातुभेदे यस्मात् ६५५ (देवान्) इत्थे
 उहृद्वाक्यणी स्त्री० कर्म० । मन्त्रैन्नुवाक्यम् ।
 उहृद्वीज पु० उहृत् बीजमस्य । आन्नातके ।
 उहृद्वल्य पु० उहृत् लवो यस्य । मङ्गाभोऽइत्थे ।
 उहृद्मला(दा) पु० स्त्री० उहृत् लवो यस्य वा लस्य इति । अर्जुने
 उहृद्वसति पु० उहृत्वाः वाचः पतिः पु० नि० । जीवे देवाण्यै
 वृ वरुणे ऋ० आ० उ० उ० उ० उ० । इत्यादि इत्येते अवादीन्
 अवरिह-अवरीह-अपूर्व । [यथास्त
 वे कृतौ आ० उ० उ० यला० उ० उ० अनिद् । वयति ते अवादीन्
 वेग पु० विज-अच् । प्रवाहे, जने, रोदधि, भूतविजिहादिनि धा-
 रण्यन्ने, न्यायोक्ते संस्कारभेदे, मङ्गाकाये च । [ह्रीं
 वेगिन् पु० वेग-अच् अर्थे इति । श्रेयसिहने, वेगवति वि० । स्त्रियां
 वेजाना स्त्री० विज-अच् लभान्वयति आ-नौ-ड । सीमराश्याम्
 वेण् वाद्यादाने, यतौ, घाने चिन्नायास्त आ० उ० उ० उ० ।
 वेण्वि ते । अवेदीन् अवेण्वि । चटि न ह्यस्य ।
 वेण् पु० वेण-अच् । वर्षषड्वारविभेदे, वर्षषड्वारकारने
 इषुराजपितरि अयभेदे च ।
 वेरिणा(यो) स्त्री० वेर-इन् वा ह्रीन् । वेगवत्प्रभेदे, जव-

समूह, तत्प्राये, देवदास्यवे, नदीभेदे, गङ्गायतनावर-
सतीभेदवस्थाने च ।

वेणीर उ० वेणु-रन् । अरिद्वये (निम) । [मिस्तुद्वयः ।
वेणु उ० वेणु-उण् । वंसे तद्विकारे वंणीवाये च 'मा पूरय वेणु-
वेणुक न० वेणुरिवेणोर्विकारः वाक्यम् । जोत्ते (पाचनवादि)
वेणु कर्कर उ० वेणुरिव कर्करः । करवीरकले ।
वेणुज उ० वेणुतो जायते जन-ड । वेणुजाते यवाकारे तद्युक्ते
वेणुध उ० वेणुं यवीं भवति ध्वा-ज । वेणुवादके ।
वेणु न० वेणु-उण् । मरिचे ।
वेणुपत्तो श्री० वेणोरिव पत्तपत्ताः । वंशपत्तोपले ।
वेणुयव उ० वेणुजातोयव इव । वंशजाते तण्डुलाकारे पदार्थे
वेणुवादि लि० वेणु वादयति वद-विष्-यण् । वेणुवादके
यणुन् । तत्वेव लि० ।
वेणुवीज न० इत० । वेणुजाते यवाकारे पदार्थे ।
वेतन न० यज-तनन् वीभाव । कृतकर्मवीभती ।
वेतनादान न० इत० । यजकारभेदे । [यदि तत् उण् ।
वेतस उ० यज-यजन् तण् च वीभावः । (वेत) इजभेदे स्त्रीना
वेतसान् उ० वेतस एव यजः । यजवेतसे ।
वेतस्तिन् लि० वेतवीजस्य इव तण् । यजवेतस्युक्ते देवे ।
वेतास उ० यज-विष् वीभाव तव-यन् कर्म० । अस्तुमिषे,
भूतिगिष्ठितयभेदे, विनातुवरभेदे, द्वारपात्रे च ।
वेत्तु लि० विद-वृष् । प्रातरि, वीरि, अन्तरि च ।
वेत्त उ० वेत्त तन् वीभारः । (वेत्त) वेत्तवृद्धे ।
वेत्तधर उ० वेत्तं धरति ध-यण् । द्वारपात्रे । वेत्तमिधारे के लि०
वेत्त(वा)वती श्री० वेत्तौ वाङ्मोनास्वस्वा यतम् जग वः
वा दीर्घ । भाष्यदेवयो नदीभेदे 'गरावती वेत्तवती'ति
उपपत्तम् ।
वेत्तासन न० वेत्तनिर्मितमसनम् । वेत्तनिर्मिते आसने (बोहा)
वेत्त यावने भा० या० वि० धे० कञि न इत्थ । वेत्ते कश्चिपद
वेद् उ० विद-यण् यन् वा विष्ठी, प्राप्ते याङ्प्रदाने तत्प्राधाने
धर्म्यज्ञानतिपादके संवितामज्ञानाभावे यन्मभेदे, याङ्प्रदाने
परिचये च ।
वेद्गर्भ उ० वेद्गर्भे दस्य । कर्मवेदकर्तारि हिरण्यगर्भे ।
वेद्ग न० विद-यण् । प्राप्ते यजङ् प्राप्तायभवे, विज्ञात्रे
च 'यजस इमा याङ्गा यज्ज्योत्स्नवेदे' इति मत्तः ।
युग् । वेदमापि उज्जायै श्री० । [यजसवेदमापि ।
वेदमारग उ० वेदमां पारयन् वेमां यजति गम-ड ।
वेदमात्र श्री० इत० । याङ्प्रदाने यन्मभेदे यथा वेदरचन-

लात्तप्राप्तम् । [तथात्तम् वेदमात्रादयोऽयम् ।
वेदमात्र उ० इत० । याङ्प्रदाने तस्य तत्प्राप्तोक्त्याचारायद्वयान्
वेदविद् उ० वेदे वेदि विद-क्लिप् । विष्ठी । वेदो वि० ।
वेदव्यास उ० वेदान् व्यसति विभिन्नप्राधाने न प्रयत्न करोति
वि-यज-यण् । पराशरयवे सत्यवतीगर्भेति इतिभेदे ।
वेदस् उ० विद-यण् । वेत्तारि ।
वेदार्द्र न० वेदस्य कृमिव । 'विद्या कलौ धाकरणं निवर्तं
यन्मभं यव' । उक्तो विषयमयन्ये वेदार्द्राणि पदेन त'
रत्युक्तेषु विद्यादिषु यदृक् प्राप्तेषु । [प्रत्यये बोद्धारे ।
वेदार्द्रि उ० वेदस्यार्द्रि तस्यै प्रथमोच्चार्यमाणत्वात् ।
वेदार्द्र उ० इत० । वेदमिरोभावे मृग्यमतिपादके उपनिष-
द्वये यज्मभेदे तदुपकारके माटीरकस्य लभाभादौ च ।
वेदाधिप उ० इत० । 'यज्मनुधाधिपतिर्जीवो यज्मनुधाधिपो
यज्म' । सामवेदाधिपोमौलः मग्निजोऽपरेवेदय'त्युक्तेषु
रक्षसादिषु, विष्ठी च ।
वेदार्द्रिन् लि० वेदार्द्रो वेत्तर्त्तं नात्यस्य इति । वेदार्द्राभावे
वेदार्द्रास्य उ० इत० । 'वेदस्वीकरणं पूर्वं विचारोऽध्ययनं जप ।
वदान्तैरि म्रियेयो वेदाभ्याधोषि पश्ये'त्युक्तेषु वेदपाठ-
विचाराद्यधीनतत्त्वजपयथावेनेपु ।
वेदि न० विद-यण् । यज्मयाय मृ (याङ्प्रदाने) परिष्कृताया
भूमी श्री० वा उण् । 'यज्मया वा वेदिरित्यमम्यो'ति
कुमारः । वेदिषु यज्मयाकारपरिष्कारातो यज्मयमार्गं
जीवीयमृयायादाभावे वा कृतसंधारा परिष्कृता यज्-
रक्षादिस्था भूमिः । परिचये उ० ।
वेदिका श्री० वेदिरिव द्वाये कन् । यज्मयायै यज्मद्वारायै
चतुश्च दिवसिक्त्याभ्यासारेण निर्मिते भूयस्ये ।
वेदिजा श्री० वेगा कोलवेदिता जायते जन-ड । द्रौपद्याम् ।
वेदिह लि० विद-यण् इदं च । प्रातरि ।
वेदिन् उ० विद-यण् । यज्मने, हिरण्यगर्भे च । प्रातरि लि०
वेध उ० विष-यण् । (वेदा) वेधने, उक्तावे (वाङ्गा) 'परिधि-
नवयभाय यज्मयायै वेध' इति भीमावती । विचारो
यज्मं नवयविशेषान्ययज्मयैव दहतसंयमं च 'वेध यज्मय
यज्मवेदिनि ज्योतिषम् । [वेधयज्मरि लि० ।
वेधक न० विष-यण् । कर्तृ, यज्मवेतस, यज्मवे न० ।
वेधनी श्री० विधत्तमया विष-यण् 'वेद' । (यं मती) यज्म
रमादिपेकारके यज्मभेदे । यादं यज्म । तत्प्राप्ते, भवि-
यायै, यज्मनी च ।
वेधमुत्त उ० उक्ता । कर्तृ, यज्मनी कन् । वरिडाये ।

वेधस् पु० वि+धा-अतान् गुण । हिरण्यमर्धं जगत्सप्तदि,
विष्णौ, सूर्ये, वेताकैश्च मण्डिते च ।
वेधित पु० वेधोऽज्ञातोऽस्य वारः इतच् । विज्ञे किद्रिते ।
वेधिनी स्त्री० विध-णिनि । जलोकायाम् (लोक)
वेन्धा स्त्री० वन-ध ण् । नदीभेदे । [पुंस्त्व ।
वेप कम्पने भा०धा० षक० सेट् । वेपते अवेपिष्ट । चङि न
वेपथु पु० वेप यथुच् । वन्धे ।
वेपन पु० वेप ल्युट् । कम्पने । [पुन० ।
वेप् न० वेप् न न्यात्वम् । वायदण्डे । मनिन् । अवेराये
वेर न० अज-रन् दीमान् । देहे, पाताको, कुहुने च । सन्नाया
कन् । कर्पूर । [ह्रस्व
वेल् चालने भा०धा० षक० सेट् । वेल्ति अवेलोत् । चङि न
वेल् आलोपभेदे, आ०धु० षक० सेट् । वेल्वति अवेल्वत् व
वेल् न० वेल् षच् । उपयने । काळे समने, भयार्दाया सङ्ग्र-
हणे च स्त्री० । 'वेल्मूले विभाषरी मरिचोऽथे'ति भट्टि ।
वेल् चालने भा०धा० षक० सेट् चङि न ह्रस्व । वेल्ति अवेल्तोत् चङि न
वेल् पुन० वेल् षच् । विज्ञे । धम् । चल्ने पु० ।
वेल्ज पु० वेल् षच् तदाभूत् सन् जायते जन ङ । गरिषे ।
वेल्जन न० वेल्-ल्युट् । अवादेभूमी लुण्ठने कारनिमित्ते
पदार्थे (वेल्जन) च मालाट्टर्जाया स्त्री० ङीप् । [च लि०
वेल्जित न० वेल्-भावे ज्ञ । गमने । कर्त्तरि-ङ् । कर्मिणे, कृतिषे
वेल्जि प्रो० स्त्री० वेल् इन् वा ङीप् । सतायाम् । संप्राया
चन् । (वेल्जुड) ढले ।
वेवी कालौ पतौ व्यामौ रोपे भोजने च सक० प्रजनने षक०
अदा०थात्सेट् अदादि० वैदिक एवायम् । वेवीत अवेविट
वेष् पु० विष् धञ् । अलङ्कारादिना लवणपाने, वेपय्य
कर्मणि, वेष्ठाच्छे, मृष्टमात्रे, प्रवेशे च ।
वेष्धारिन् पु० वेष् धरति चु० ण्-णिनि । ललेन रूपान्-
तरपारिषि, लङ्गतपंक्षिमण्डवी ।
वेष्थन्त पु० विष्-अच् । क्षुद्रधरोवर, अम्बौ च ।
वेष्थर पु० वेष् राति रा-क् । अश्वतरे ।
वेष्मन् न० विष्-मनिन् । मृष्टे ।
वेष्मन् स्त्री० इत० । मृष्टकरचयोम्ये स्थाने ।
वेष्म न० विष्-अच् वेष्मय क्तिन् वा यत् । वेष्मालव पाठा-
याम् (आकनादि) वारयोपिति च स्त्री० । [वेष्मालवय च
वेष् पु० विष्-अच् धञ् वा । भषणादिना रूपान्तरकरणे,
वेपथु पु० वेप ल्युट् । काष्ठमर्धे (काष्ठकाष्ठमर्धे) (पन्था) ढले च
वेष्ट वेष्टने भा०धा० षक० सेट् । वेष्टते अवेष्टिट ।

वेष्ट पु० वेष्ट-अच् वा । वेष्टने, श्रीवेष्टे, हचनियों च ।
वेष्टक न० वेष्ट-ल्युट् । (पागडी) उष्णोष्णे । उष्णायुष्मे प्राचीरे च पु०
वेष्टन न० वेष्ट-ल्युट् । कर्मण्यन्वयाम्, उष्णोष्णे, सङ्गटे च ।
वेष्टवश पु० वेष्ट-अच् कर्म० । (वेष्टवश) वंशभेदे ।
वेष्टसार पु० वेष्टस्य वारः । श्रीवेष्टे ।
वेष्टित लि० वेष्ट ङ् । प्राचीरादिना व्याहृते, वष्टे च ।
वेस भवौ भा०धा० षक० सेट् चङि न ह्रस्व । वेसति अवेसीत् ।
वेसन न० वेष्-ल्युट् । हिदवे, 'दासययणकानान्द निलुषा
यन्मोषितम्' उज्ज्व वेष्ममि'लुङ्ग षण्णादिदिद्वत्पूर्वे च
वेसर पु० वेष्-अरन् । अश्वतरे । [चङिपादौ
वेसवर पु० वेष् वारयति ह-अच् । (वाटना) पिष्टवन्त्या-
वेष्ठ दले भा०धा० षक० सेट् चङि न ह्रस्व । वेष्ठते अवेष्टिट ।
वेहुत् स्त्री० वि+हृ-अच् अति बहोप । गर्भोपचारित्या
क्षियाम् ।
वेह्वर इ० वि+हृ-अच् ण् । स्नानाम्प्राप्ते देवभेदे । [ह्रस्व
वेह्व गतौ भा०धा० षक० सेट् । वेह्वति अवेह्वोत् चङि न
वे शोषे भा० धा० षक० सेट् अमिट् । वायति अवासीत् । निष्ठा-
वस्य न । वान निर्वाण । [भ्रिनि लि० ।
वै षड्य० वा-डै । पादपूरणे, अतुगवे, संशोधने च । [तत्त्वम्-
वैकल्य न० विशेषेण कसति आश्रिते अण् । तिर्यक्कालाव
कामिनि हारभेदे । पुं । उरदि उपरोताकारेण हृते
म स्थभेदे । [विक्रितवृत्तिनि लि०
वैकल्य पु० विक्रित+लार्थेऽण् । (वैपि) हचभेदे । तथोदमण् ।
वैकल्पिक लि० रिक्तस्य प्राप्त भवो वा ठक् । पञ्चमात्रे ।
वैकल्य न० विक्रय्य वाव धञ् । विक्रयते ।
वैकुण्ठ इ० विक्रुष्टे भव अण् विविधा कुण्डा माया यस्य
लार्थेऽण् वा । विष्णौ, मरुते, इन्द्रे, वितामर्जने च ।
वैस्तत न० रिक्तस्य भाव अण् । विचारः ।
वैखरी स्त्री० विशेषेण च राति रा क लार्थेऽण् । कर्मबोधने
कलस्यनादिपु उज्ज्वलस्य वर्षाकाले मृद्विषये ।
वैखानस पु० वि+खन ङ् अण-अण् कर्म० लार्थेऽण् । वानप्रस्थे
तापभेदे 'वैखानसेभ्य सुतराभवातां' इति भट्टि ।
वैखण्ड्य न० विन्तो विक्रो वा गुणोऽस्य तथ्य भाव धञ् ।
यत्र यदुचितं तस्य रूपान्तरतापदाने अयायवे, अस्मद्वले च
वैचित्र्य न० विचित्रस्य वाव धञ् । नागरूपत्वे विरुद्धत्वे ।
वैजयन्त पु० विजयते वि+जि-अ लार्थेऽण् । इन्द्राभादे,
अग्निमन्त्रेण, दानवभेदे च धताकायां, जयने इवे च
स्त्री० ङीप् ।

वैजिक न० योजेन मिहं चं ठक् । श्रियुतेले । योजाय हितम्
ठक् । व्यावृत्ति । स्थाये ठक् । कारणे । तस्येदं ठक् । बीज-
सम्बन्धिन लि० ।

वैज्ञानिक पु० विज्ञानाय साधु ठक् । निपुणे विज्ञानसमिपल्ल
• कतो पन्थ ठक् । योजागमे । तदभ्येतरि, तत्सम्बन्धिन च लि०
वैद्यालत्रत न० विद्यालस्येदम् अणु तदिव त्रतम् । 'यस्य धर्म-
धजो मित्य सधधज इवोच्चित । मधधानि च पापानि
वैडाह नाम तद्व्रतमिच्छेत् प्रकाशेन धर्मावरणेन पुन-
पापाचारे ।

वैद्यालत्रतिका उ० वैद्यालत्रतस्यस्य ठक् । अनेन धर्मावरण-
वृत्तात्तमसि । इति । वैद्यालत्रतोऽप्ययम् ।

वैद्याय न० वैद्यनां फलम् अणु, तस्य म लुट् । वैद्यकले । वैद्यु
सम्बन्धिन लि० । [स्वस्य ठक् । प्रयोगार्थे ।

वैद्याधिक लि० वैद्योर्विकार अणु वैद्याय वैद्युवाद्य विलस-
वैषिक लि० वीणा तद्वादन विलसस्य ठक् । वीणावादे (
वैद्युक् न० वैद्योर्विकार ठक् । गलवालयार्थे चौहस्ये व-
दण्डे । वैद्युक्त्वादन विलसस्य ठक् । वायुवादे लि०

वैद्य (य) पु० वैद्य नोऽयं वलम् वल् । वैद्यकते पुष्पनामके न्यमभेदे
वैतसिक लि० वितसेन न्यमपस्यादिवन्धुप्रायेण चरति
ठक् । वादविलस्योपयोगे व्यापि । [आत्मादी ।

वैतनिक लि० वैतनेन जीवति ठक् । वैतनोपयोगे कर्मकारे
वैतरणी (यि) स्त्री । वितरणेन दातेन कलुषेति अणु ङीप् वा
इ ङुस् । वसहारास्ये नदीभेदे, 'यस्यद्वारे वसहारे
महा वैतरणी नदी'ति उवाचम् ।

वैतस्य उ० वतस्येन स्यादंणु । अश्वमेतेषु ।

वैतानिक उ० वितानस्य । अणु ठक् । जीवतविधानादिविलसायने
'दाकाद्वर्द्धयस्यौ च स्था' 'यस्य वैतानिको विधिरिति स्मृति
वैतानिका लि० विविर्विचलात् मन्त्रगीतादिष्वन्वयेन व्यनक्तिरिति
ठक् । मन्त्रवस्तुत्वादिभि र प्रा प्रयोगकारके भागभादौ ।

वैतानीय उ० ताताडनभेदे ।

वैदग्ध्य न० स्त्री । निदग्ध्यस्य चतरस्य भाव अणु स्त्रीत्वपक्षे
ङीप् । आतर्ह्ये, मन्त्रौ च । अणु । वैदग्ध्यस्य न० ।

वैदर्भ पु० विदर्भाया जनपदाना राजा अणु । विदर्भदेशे धिये ।
नामस्य षोडश्ले न० । 'अद्वितिरसद्वित्तर्वा वैदर्भी रीति-
रच्यते' इत्युक्ते कायरचनाभेदे स्त्री ङीप् । विदर्भे भवा
अणु । नक्षत्राजपञ्चा दशवन्त्याम् स्त्री ङीप् ।

वैद्वान् न० विद्वानस्य विकार अणु भिन्नुकस्य विचापानभेदे ।
विद्वक्भेदे उ० ।

वैदिक पु० वेद वेत्त्वधीत या ठक् । वेदस्य ब्राह्मणे वेदेषु
विहित ठक् । वेदोक्ते लि० । त्रिधा ङीप् 'वैदिकी
तान्त्रिकी धर्म्या यथानुक्रमयोगः' इति तन्त्रम् ।

वैदुष्य न० विदुषो भाव विद्वद्भ्यङ् । पाणिङ्ले ।

वैदूर्य न० विदूरे भव अणु । अणुपीतमणे विहासनेलतुल्ये
मणिभेदे ।

वैदेह्य उ० विशेषेण देह उपाययो वस्य सार्धे प्रसादणम् । वणि
मृजने । विदेहे भव अणु तत कन् । वणिङ्गने अत्रात्
वैद्याकाते जातिभेदे च । ठक् । वैदिङ्गिकोपि । वणिङ्गि ।
विदेहाना राजा अणु । विदेहराजे जनके ष्ये ।

वैदेही स्त्री । विदेहेषु भित्तिवादेशेषु भवा अणु । सीतायाम्
जनकालज्जायाम्, हरिद्रायाम् विषय्या, वणिङ्ग क्रियाया
वैद्य उ० विद्याऽस्य अणु । एषुठते 'माविद्यामान्त वैदा-
नेति स्मृति भिन्नजि, तद्वचकारो-मयकण्डले च ।

वैद्याय न० वैद्या विकिस्यस्यमिलल कतो पन्थ कन् । आदुर्वेदे
वैद्यायन्तु व० इत० । आरग्यपदवले ।

वैद्यमाह स्त्री । वैद्यास्य मातेर । वाचसे तस्य वैद्योर्विकार
योगशास्त्रिकारनेन तद्वचोपकल्पात् तन्कारादस्यस्यम् ।

वैद्यविही स्त्री । वैद्यास्य विहीन । वाचनवले ।

वैद्या स्त्री । वैद्यास्य मित्यत्वात् अणु । मातोऽन्तात् ।

वैद्य लि० विहित आगत अणु । विधिप्रतिपाद्ये ।

वैद्याल उ० विद्यालत्रतस्यम् अणु । वनस्पत्यादाौ छतिभेदे ।

वैद्यति उ० विद्या इति वैयात् उ० इति । विद्याभावि
नधे अन्तिमे योने ।

वैद्येय लि० विद्योयतेऽस्त्री चिन्धा यत् तत सार्धे अणु । भूषे
वैद्यस्य न० विद्वदे भर्मा वल्ल तस्य भाव अणु । विद्वद्
धर्मले अन्त्यस्ये च । [विद्वन्मिति इमार ।

वैद्यस्य न० विधवाभा भाव अणु । इतिविद्वदे 'नववैद्यस्यनवध-
वेनतेय उ० विनताया स्यस्य ठक् । गच्छे, चरुषे च ।

वैजयिक लि० विजये रत ठक् । म्रातृप्रानादिना विजयते
वैनाविक उ० विनायं ससहनमपिलल कतो पन्थ ठक् ।

वीद्यामे । उपचारान्तरं वदन्ति लि० ।

वेनाशिक उ० विनाशस्यमिलल कतो पन्थ ठक् । वधेयं
अणुवहुरवाप्रमिदाद वीद्यामे तद्विभेदे लि० विना-
भाव इति ठक् । ज्योतिषोक्ते वेदनादीचक्रस्य जन्मस्य
लाभमि-योषिषे नवले । अषिषे, परतन्त्रे च लि० ।
उच्यन्ते पु० ।

वैनीतक उ० न० । विशेषेण नीततेऽनेन करणे क्त तत सार्धे

कन् । परम्परया वाहने णि विजोदौ ।

वेपरीत्य न० विपरीतस्य भावः यज् । विपर्यये ।

वेभव न० विभोभावः यज् । विभुत्वे विभूतौ ।

वेभ्वाज न० विभ्वाजद्वयम् यज् । देवोद्यानुभेदे ।

वेमुख्य न० विमुखस्य भावः यज् । विमुक्त्ये ।

वेमातृ उ० विमातृपत्यम् यज् । सापत्ने भ्रातारं तद्याभूतं भगिन्या स्त्री० ङीप् । [भगिन्या स्त्री० ङीप्]

वेमात्रेय उ० विमातृपत्यं ङक् । सापत्ने भ्रातरे तद्याभूतं वेदाकरणं त्रि० व्याकरणं वेत्यधीतं वा यज् । व्याकरणाभिज्ञे वेमात्र उ० व्याकरणं परिहृतौ रया यज् । व्याकरण-परित्ये रये ।

वेयाप्रपद्य उ० व्याप्रपद्यायत्नं यज् । गोत्रकारके छान्दिने 'वेयाप्रपद्यगोत्राजितं, भोजनतर्पणम् । [त्रिभूति वि चाप वेयात्य न० वियातस्य भावः यज् । निर्वृत्त्यत्वे 'वेयात् छुर वेयासिक्त्रि उ० व्यासस्यापत्यम् ङक् । व्यासस्यापत्ये शुक्रदेन । वेयासिक्त्री स्त्री० व्यासेन प्रोक्ता ङक् ङीप् । व्यासप्रसौगाया संहितायाश्च ।

वेर न० वीरस्य भावः यज् । विरोधे विद्वे ।

वैरकर त्रि० वैर करोति क्-ट । विरोधकारके ।

वैरक्त्य न० विरक्तस्य भावः यज् । विरागे ।

वैरनिर्यातन न० वैरस्य वैरकतापकारस्य निर्वोदनम् निट् यत् णिङ् ल्युट् । वैरकतापकारप्रतीकारे ।

वैरप्रतीकार उ० इत् । वैरकतापकारस्य तत्प्रकारापकारकरणे तस्य गोधने ।

वैरमुहि स्त्री० इत् । वैरप्रतीकारे ।

वैराद्य न० विरागस्य भावः यज् । विषयवाचनाद्विलेपे हिंसाद्विषयविषयाराद्विलेपे च ।

वैरहृत् उ० वैरहृत् तन्नामकत्वात् कर्म० । कर्जुनहृत्वे ।

वैरातुजन्तु त्रि० वैर विद्वेषमनुव्रणाति णिनि । विद्वेषात् मुख्यकारके, वैरातुगे च ।

वैरिन् त्रि० वैरप्रत्ययः ङनि । शत्रौ ।

वैरूप्य न० विरूपस्य भावः यज् । विरूपत्वे, अनवरूपत्वे, व्यतर्गभागे यन्तुनो विकारः च ।

वैरच(ग)नि उ० विरोचनस्यापत्यम् चिवायाच् ङक् वा । यत् गिगुत्ते, सूर्यगुत्ते 'विराजवाचके दानवः च ।

वेनचय्य न० विनचयस्य भावः यज् । विनचयत्वे वैशिष्ट्ये ।

वैलक्ष्य न० विलक्षस्य भावः यज् । लक्षणाया, स्थापन-वैलक्ष्ये च वैलक्ष्यज्ञेनैति विधि नैवधम् ।

वैल न० विलस्य फलम् यज् तस्य न लुप् । विलसते तत्सम्बन्धिनि त्रि० । [वाचांश्चे नैगसे (दोहानी) ।

वैवधिका त्रि० विवधेन धान्यादिप्रपञ्चे व्यवहरति ङक् ।

वैवर्ण्यं न० विवर्णस्य भावः यज् । विवर्णत्वे मानित्ये ।

वैवस्वत उ० विवस्वतोऽपत्यम् तस्यद् वा यज् । यमे शनौ,

रुद्रभेदे च तत्सम्बन्धिनि त्रि० 'वैवस्वतकरकिवेत्युद्भूतं दक्षिणदिशि स्त्री० ङीप् ।

वैवाहिक त्रि० विवाहाय हितं साधु वा ङक् । विवाहयोर्व्ये 'वैवाहिकीं तिष्ठि घृष्टा' इति ऊनार विवाहेन सवहे कन्यापुत्रयोश्चारे, विवाहसम्बन्धिनि च त्रि० । पञ्चमे चतुर्थे वापि वेष्टा वैवाहिकी द्विवेति ऋति ।

वैशम्पायन उ० व्यासघण्टे भारतवर्त्तारि छान्दिने ।

वैश्वस्य न० विश्वस्य भावः सायं वा ऋण । हिरणे हिरणे वा

वैशाख उ० विशाखानक्षत्रयुक्ता पौर्णमासी वैशाखी सान्ध्यायां पुनः यज् । सनामस्याते वर्षमध्ये द्वितीये चान्द्रे मासि तन्नामस्य पौर्णमास्या स्त्री० ङीप् । विषाखा प्रयोजनमस्य यज् । सम्यानदख्ये । चतुर्विंशत्यामवस्थानभेदे न० ।

वैशिक्य न० विशिष्यस्य भावः यज् । विशेषविषेषसम्बन्धे, विशिष्टवृत्तिविषयस्य सम्बन्धे, भेदे च ।

वैशेषिक न० विशेषं यदायमेदमधिकं प्रकृतौ पत्यं ङक् । कथादशस्योते शास्त्रभेदे । तदधीते यज् । कथादशास्त्राभिज्ञे

त्रि० । तस्येदम् यज् । कथादशास्त्रसम्बन्धिनि त्रि० ।

वैशेष्य न० विशेषस्य भावः यज् । वैपिच्छे भेदे च 'वैशे-प्यात्तद्वाट् इति साङ्ख्यम् । [वृक्षपञ्चजनाते जातिभेदे

वैश्य उ० विशति उपभुङ्क्ते शिष्यं किं सायं यज् । वषे भेदे

वैश्यदन्ति स्त्री० इत् । कविवाचिण्यादौ ।

वैश्यवश उ० विश्वसोऽपत्यम् यज् विश्ववशादेशः । कुभेदे ।

वैश्यवशालय उ० इत् । वट्टाद्ये कुभेरुपयांश्च । वैश्यपा-सायादयोप्यल । [ह्येन दीपमाने वलौ ।

वैश्यदेव उ० विशेष्यो देवेभ्यो देवो षवि यज् । वैश्यदेवो-

वैश्वानर उ० विशेषा नराधामयम् कुविस्वतात् यज् पूर्वदीर्घः । वल्लौ, पिलकह्वे, सामवेदावयवभेदे च ।

वैषम्य न० विषमस्य भावः यज् । विषमत्वे नेलक्षण्ये ।

वैषयिक त्रि० विषयस्य निर्दिष्टं ङक् । विषयनिर्दिष्टे एवाद्यौ

वैष्णव त्रि० विष्णुदेवताऽस्य तस्येद् वा यज् । विष्णुपाशकं विष्णुसम्बन्धिनि च स्त्रियां ङीप् । वैष्णव्या यज्ञौ वैष्णवी श्वरे वैनमिति चण्डौ । विष्णुसम्बन्धिनि त्रि० स्त्रियां ङीप् 'गायत्री वैष्णवी ह्येति ऋति विष्णुधामनि न० ।

वैसारिण उ० विधरति वि+ञ्-णिनि साधे व्यञ् । व्यञ् ।
 वैडासिक उ० विद्वांसिभिरक्तं करोति वा डञ् । वाड-
 कादौ प्रसिद्धे म्हात्तरसमायकसङ्घरे विदूषके ।
 वोढ उ० वड तञ् । यनिभेदे 'वोढु' वञ्चयिष्यत्येति छटि ।
 वीट् ति० वड-टञ् । वाङ्मे स्थानान्तरप्रापके 'भागीरथो
 निर्भरगीकराया वोटेति कुमार' । पाणिप्याङ्गे उ०
 'विण्डदा वोढुरेते इति छति । भारवाङ्गे मूढे
 च वि० डयमे उ० ।
 वोण्ड उ० वा-उण्ड । (वाँटा) इति ख्याते डने ।
 वोरेण उ० वा-उर वोर वाति वा क । (वोरो) भान्यभेदे ।
 वोल् उ० वा उलञ् । मन्त्ररसे मन्त्रव्यभेदे ।
 वौपट् चञ्च० वड-डोपट् । देवोद्भवेन वृत्तिस्थाने ।
 व्यंसक उ० विगतोद्यो यल्ल क् । भूते 'मयूरव्यसका-
 द्यञ्' इति पाणिनिस्त्वञ् ।
 व्यंसित ति० वि+अ-ञ-क् । यञ्जिते । [च] । विष्णो उ०
 व्यक्त ति० वि+अञ्ज-क्त । स्फुटे, प्रकाशिते, उद्ये, प्राप्ते, स्यूते,
 व्यक्ति स्त्री० वि+अञ्ज-क्तिन् । प्रकाशे क्तिञ् । जने प्रवगा-
 लके, एकैकविधे च । [यल्ल] । विष्णो उ० ।
 व्यप ति० विगतमपं यल्ल । व्याङ्गे, व्याङ्ग्ये च । विपिष्टमपं
 व्यङ्ग न० विगतं विकसं वाङ् कर्म० । विङ्गलाङ्गे, विगतमङ्गं
 यल्ल । अङ्गणीये ति० ।
 व्यङ्ग्य जि० वि+अञ्ज-यल्ल । व्यङ्ग्यवा इत्याद्योऽर्थे, प्रकाशे
 व्यञ् व्यञ्जे व्यञ्च० चञ्चले सक० ङ० ङु० प० सेट् । विवति
 अविधीतु विद्याञ् ।
 व्यञ्जन न० वि+अञ्ज-ल्युट् । त लङ्गके ।
 व्यञ्जक उ० वि+अञ्ज-विञ्-ल्युट् । ब्रह्मभगवादिप्रकाशके
 अभिनये, व्यञ्जनार्थबोधके यञ्च० च । प्रकाशकस्थाने ति०
 व्यञ्जन न० विधेयेषाम्भेदे वि+अञ्ज-ल्युट् । सूपवाकादौ
 ओदनभोजनोपकरणे । वि+अञ्ज-विञ्-ल्युट् । अञ्ज-
 ङ्कारप्रसिद्धे इतिभेदे । युञ् । 'विरवाञ्जमिधावाञ्ज यथावै
 बोध्यतेऽपर' । सा इतिर्व्यञ्जना नाम्बुक्ते मज्जन्मभेदे ।
 व्यञ्जित ति० वि+अञ्ज-विञ्-क्त । प्रकाशिते 'अञ्जलि-
 र्जनवय इति कुमार' । व्यञ्जनाङ्गना बोधिते च ।
 व्यडञ्चक उ० वि+अड-अञ्च उवि स्तुल्य कर्म० सक० । शरयडहृत्ते
 व्यतिकर उ० वि+अति-क-अञ्च । चञ्चले, व्यचने च ।
 व्यतिक्रम उ० वि+अति+क्रम यञ् न डङि । विपर्यये
 'विवाचे च व्यतिक्रम' इति छति ।
 व्यतिरिक्त ति० वि+अति+रिञ्-क्त । भिन्ने 'न दण्डवत्तियति

रिक्तसाधन' इति कुमार ।
 व्यतिरेक उ० वि+अति+रिच-अञ् । विभेदे, व्यतिक्रमे,
 अभावे, विनेत्यर्थे, अवर्गलङ्कारभेदे च ।
 व्यतिपत्त ति० वि+अति+यनुज-क्त । भिन्ने, पविते च ।
 व्यतिपङ्क उ० वि+अति+यनुज-अञ् । परस्परमेने ।
 व्यती(ति)हार उ० वि+अति+ह-अञ् वा दीर्घ । परीचने
 परस्परैकजातीयक्रियाकरणे । [अभ्युपेत इति रङ्गु] ।
 व्यतीत ति० वि+अति-रञ्-क्त । अतीते 'व्यतीतकालस्त्वहम्-
 व्यतीपात उ० वि+अति+पत-अञ् दीर्घ । अहोदातभेदे,
 विष्णुप्रादिभु सन्धे योगभेदे 'अथवा च भविष्याद्वा नागदैव-
 क्तने । यद्यथा वरिचारेण व्यतीपात स उच्यते' इत्युक्ते
 योगभेदे च ।
 व्यत्यय उ० वि+अति+रञ्-अञ् । व्यतिक्रमे, विपर्यये च ।
 व्यत्याच उ० वि+अति-अच-अञ् । विपर्यये ।
 व्यथ भवे चकने इ वातुभने च आ० आ० अक० सेट् षटा० ।
 व्यथते व्यथित । अङ् व्यथा ।
 व्यथा स्त्री० व्यथ-अञ् । पीडयाम्, ड खे च ।
 व्यथ ताङ्गे दिव्य सक० लङि । विध्यति अन्वयात् ।
 व्यथ उ० व्यथ अञ् । रेंधे, क्षितीकरणे, भेदने च ।
 व्यथ्य उ० विवङ् अन्वा अञ्चकाम० । कुपये ।
 व्यथ चये वुरा० उभ सक सेट् । व्यापयति ते अविष्यत् त० ।
 व्यपदेश उ० वि+अप+दिय-अञ् । कपने । चंपावा, आपणे च
 व्यपरोपण न० वि+अप+अञ् पिञ् ल्युट् । छेदने ।
 व्यपरोपित ति० वि+अप+अञ्-णिञ् क्त । बिभे ।
 व्यपाकति स्त्री वि+अप+आ+क-क्तिन् । निराकरणे, कक्षी
 कारे, विज्ञप्ते च । [पाशपिचये च ।
 व्यपात्रय उ० वि+अप+आ+वि-अञ् । क्षापये । [अथव
 व्यपेक्षा स्त्री० वि+अप+ईच क । अपेक्षाया आकरणे] ।
 व्यभिचार उ० वि+अभि+चर-अञ् । निन्दितचारे स्त्रिया पर
 पुत्रसमये, पुत्रव्यपारस्त्रीयभेदे, व्यायादिप्रसिद्धे हेतुदोषभेदे च
 व्यभिचारिन् उ० वि+अभि+चर-णिनि । अङ्गद्वारीके
 रवाङ्गभेदे निर्बेदास्ते, न्यायोक्ते व्यभिचारकृतेतदोषवति
 पदार्थे च । परपुत्रव्यापिस्थानं क्षियां स्त्री० ङोप् । [त
 व्यय वती व्यानेवद० पु० उभ० सक० सेट् । व्ययवति ते अथव्यवत्
 व्यय वती आ० उभ० सक० सेट् । व्ययति ते अथव्योत् अथव्यिष्ट
 व्यय नेदे पु० उभ० सक० सेट् । व्यायवति ते अथव्ययत् त ।
 व्यय उ० वि+रञ्-अञ् । विभजे, धनादेश्चाने, ज्योतिषोक्ते
 अन्वात् दादयस्थाने च ।

व्यर्थ वि० विगतोऽर्थ प्रयोजन वाऽस्य । निष्प्रयोजने, विफले,
 अर्थन्यून्ये च । [अच्यते च तद्धति लि० ।
 व्यलीक न वि+अल+कृ+क्त । अकार्यं, काम्ये अकारणे, अग्निने,
 व्यवकलन न० वि+अव+कल+ल्युट् । विवोजने, विगमने,
 हीनतयाऽग्नेने च । 'व्यवकलनमार्गेऽसी'ति लोलावती ।
 व्यवकलित लि० वि+अव+कल+क्त । विवोजिते ।
 व्यवच्छिन्न लि० वि+अव+च्छि+क्त । छिन्ने, विरोधिते च ।
 व्यवच्छेद उ० वि+अव+च्छि+अच् । प्रयत्नकरणे, विमुष
 करणे, मोचने च ।
 व्यवधा स्त्री० वि+अव+धा+अच् । व्यवधाने ।
 व्यवधान न० वि+अव+धा+ल्युट् । तितोऽग्नेने इत्यान्तरेण
 इत्यान्तराऽग्न्यादेने च । [आग्न्यादेने च ।
 व्यवधायक लि० वि+अव+धा+कृ+क्त । व्यवधानकर्त्तरि,
 व्यवधि उ० वि+अव+धा+क्ति । व्यवधाने ।
 व्यवसाय उ० वि+अव+धा+अच् । उद्यमे 'मरणव्यवसाय-
 वृत्तिमिति वृत्तार उपजीविकायाम्, अतएव, अयमा-
 रणे च 'व्यवसायात्मिका वृत्तिरिति गीता ।
 व्यवस्था स्त्री० वि+अव+स्था+अच् । शास्त्रविरहितस्य विषयान्-
 तरपरिहारेण विषयविशेषे स्थापने, शास्त्रसमाध्याय ।
 व्यवस्थित लि० वि+अव+स्था+क्त । विषयान्तरपरिहारेण
 विषयविशेषे अस्तित्वे-भास्त्रविरहिते पदार्थे ।
 व्यवस्थितविभाषा स्त्री० कर्म । व्याकरणोक्ते विषयान्तर-
 परिहारेण विषयविशेषेऽस्तित्वरूपे विभक्तौ ।
 व्यवहर्तृ लि० वि+अव+हृ+लृप् । व्यवहारकर्त्तरि ।
 व्यवहार उ० वि+अव+हृ+अच् । अर्थविशेषविधानाय अन्-
 विशेषप्रयोगे, छद्मादानादिमहादम्य विहादेपु । 'क्षत्वाच्चा-
 रण्यमेतेन मार्गेणा-र्पित परे । आदेयति वेदांते व्यव-
 हारपदं चि तदि'ति स्मृतिः । 'परस्परमनुयाया खाचै-
 विप्रतिपत्तिषु वाक्यात् व्याख्यातवस्थानं व्यवहारउदाहृत'
 इत्युक्ते विवादनिर्णये, सहायनभोजनादौ च ।
 व्यवहारपद न० द्वेच । व्यवहारविषये ।
 व्यवहारमात्र स्त्री० व्यवहारस्य विवादनिर्णयस्य मातेव
 योपकृतात् परिकेदकावाह इत्यर्थे कन् । व्यवहारनिर्ण-
 याय प्रातिपदिकादिकार्ये क्रिय, अस्त्ये, निस्त्ये इहृदिभिः ।
 व्यवहारिक लि० व्यवहार प्रयोजनमय उन् । व्यवहार-
 योग्ये लोकादिभिः षट्पटादौ, स्त्रिया ङीप् । इहृदुद्ये उ०
 व्यवहारिकसत्ता स्त्री० कर्म । व्यवहारोपर्यधिके सत्त्वे वेदान्
 कल्पिते नष्टप्रतिपदार्थमानस्य वस्तुतोऽप्यर्थस्य व्यवहार-

योग्ये सत्त्वे वेव षटादि व्यवहृत्यते । तत्कार्यकरणोप-
 योगित्वेन कल्पिते षटादेरर्थक्रियाकारित्वलक्षणे सत्त्वे च ।
 व्यवहार्य लि० वि+अव+हृ+लृप् । इहृदुद्ये मेनेत्येवमर्थे
 व्यवहारविषये वेन सद्य भोजनादि क्रियत तस्यां च ।
 व्यवहृत्य लि० वि+अव+धा+क्त । व्यवहानरति पदार्थे ।
 व्यववा उ० वि+अव+अच्+अच् । पाम्यधर्मे मैदने, अलङ्घने
 एवौ च तेजसि न० । [स्त्रियां ङीप् ।
 व्यवयिन् उ० वि+अव+अच्+अच्+अच् । पाम्यधर्माकारणे
 व्यवसन न० वि+अव+ल्युट् । विपत्तौ, भङ्गे, कामजाते, योप-
 जाते च स्त्रीभोगमद्यपानादौ दोषे, दैवादिज्ञते उपद्रवे च ।
 व्यवसनार्त्त लि० व्यवसनेनार्त्त । दैवगुणप्रवृत्तौ ।
 व्यवसिन् लि० व्यवसयस्यति इभिः । व्यवसयुक्ते कामजादि
 मद्यपानादिप्रदीपयुक्ते, दैवाद्युपद्रुते च ।
 व्यसु लि० विगता व्यसवी यस्य । अतः, 'मेवे जातो भवेद्वा-
 रिति ज्योतिषम् ।
 व्यस्य लि० वि+अव+अच् । व्यास्यते, व्याप्ते, विभङ्गे च 'अस-'
 रार्त्तदिवस्तेति कुमार विपरीते, 'असविधिर्विलोक'
 इति लोलावती । सद्यदितपदार्थमर्थे एकैकस्मिन् । 'एते
 व्यसा सद्यसा नेति स्मृतिः । सद्यसमिन्ने च भावे-क्त ।
 अविक्रमे नु ।
 व्याकरणा उ० व्याक्रियते व्युत्पाद्यते व्यर्थवत्तया प्रतिपादने
 शब्दा येन वि+आ+अच्+लृप् । वेदाङ्गे अक्षरभूतानोप-
 शास्त्रभेदे, वेदान्तोक्ते शास्त्रस्याप्या जगतोविद्याने च ।
 व्याकुल लि० वि+आ+कुल+अच् । रोगादिना दतिक्रमे-
 गानिचयविहीने । [रणे च
 व्याकृति स्त्री० वि+आ+कृ+क्तिन् । भङ्गौ, प्रकाशने, व्याक-
 व्याहृत लि० वि+आ+कृ+क्त । प्रकाशिते ।
 व्याकोश(य) लि० वि+आ+अच्+अच् । अच् आगतः कोय (वा)ह
 मा० १० वा । प्रफुल्ले 'व्याकोशे(वे)न्द्रीवराह इति तन्मन्त्र ।
 व्याख्या स्त्री० वि+आ+आ+अच् । विवरणात्मके शब्द-
 समूहस्य अन्त्यभेदे कथने च ।
 व्याख्यात लि० वि+आ+आ+अच् । कथिते, विवृते च ।
 व्याघात लि० वि+आ+अच्+अच् । अन्तरादे, प्रहारे, अर्था-
 उद्धारभेदे, समन्वये कथने, प्रतिबन्धभेदे 'व्याघातावधि
 रायङ्गे'ति खड्गनखखड्गयाद्यम् । निष्कम्पादिप्रति-
 विगमनमर्थे योवभेदे च ।
 व्याघ्र उ० वि+आ+अच्+अच् । जन्मभेदे, रक्षैरखले, वरज्जे च ।
 व्याघ्रिण उ० व्याघ्राद इव दबन्त्य या० । एरखले ।

व्याघ्रनख न० व्याघ्रस्य नखस्य । नखीनामगन्धर्व्ये व्याघ्रस्य
नख इव दन्त्यस्य । खुहीहत्वे । इत० । व्याघ्रनखे ।
व्याघ्रपाद(द) उ० व्याघ्रस्य पाद इव भूतमस्य वा चन्त्यलोप ।
विकृततद्धवे । रुनिभेदे च । [व्याघ्रवाङ्मूले ।
व्याघ्रपुच्छ उ० व्याघ्रस्य पुच्छ इव दन्त्यस्य । परवृत्तत्वे इत० ।
व्याघ्रादभी स्त्री व्याघ्रेणाद्यने यद्-लुट् ङीप् । निरुतायाम्
व्याघ्रास्य स्त्री व्याघ्रसेवास्य यस्य । विद्वासे ।
व्याघ्री स्त्री व्याघ्रस्यपाकादः कष्टकोट्यस्याः यच्च गौ-
-ङीप् । कष्टकारिकायाम् । जातो ङीप् व्याघ्रयोषिति ।
व्याज उ० वि+अज-अच् शोभाशभाजः । कपटे, वस्त्रमाफले
असत्यमन्वहारे कारणादनेष प्रवृत्तस्य कारणादन्व-
-भोक्तृमन्वहे अयमेवे च ।
व्याजनिन्दा स्त्री० न० । कष्टनिन्दायाम्, अर्थावहारभेदे च
व्याजस्तुति स्त्री० इत० । कपटस्तुति, अर्थावहारभेदे च ।
व्याजोक्ति स्त्री० इत० । वृत्तेनोक्ती, अर्थावहारभेदे च ।
व्याज उ० वि+अज-अच् । नाशमच्यते व्याघ्रादौ पशौ,
हर्षे, इन्द्रे च वक्ष्यते वि० । [व्याघ्रनखास्ये गन्धर्व्ये ।
व्याजोपुध न० व्याजस्य व्याघ्रस्यापुधं नख इवास्यस्य अच् ।
व्याजि उ० व्याकरणस्य संभकारके कोषकारके च रुनिभेदे ।
व्याज उ० व्य-अच् । अणवृत्ते जातिभेदे ।
व्याजभीत उ० व्याजभूमीतः भी-ङ् । घृणे ।
व्याधि उ० वि+धा+धा-ङि । रोगे, कुष्ठरोगे च ।
व्याधिघात उ० व्याधिं हन्ति-ङ्-अच् । कारकभूमे (भोन्दात्)
व्याधिघ्नन्ति वि० व्याधिं हन्ति-ङ्-अच् । वाराहीकन्दे ।
व्याधित वि० व्याधितोऽस्य तार० इत० । व्याधियुक्ते ।
व्याधुधूत वि० वि+धा+धु-धु-वा-ङ् । कलिते ।
व्यान उ० वि+अन-अच् । देहस्य सर्वपरिरव्यापके प्राणादि-
-मन्त्रे वायुभेदे ।
व्यापक वि० विभेदेवाश्रोति वि+आप-अच् । अधिभेदेवृत्तो,
व्याप्योक्ते साधितरच्यवृत्तभावप्रतिबोधिते च पदार्थे ।
तन्त्रोक्ते समोक्तमन्त्रविधि व्यापभेदे च ।
व्यापन वि० वि+आ+पद-ङ् । यत्ने, विनयुक्ते च ।
व्यापाद उ० वि+आ+पद-अच् । द्रोह-चन्त्ये । [चिन्त्ये च ।
व्यापादन न० वि+आ+पद-अच्-लुट् । मारये, परानिष्ट
व्यापार उ० वि+आ+पृ-अच् । व्यापारीभावना सेतोत्पादनां
प्रेम च क्रिदे-लुङ्गायां भावितव्य उत्पन्नकियायाम् ।
व्यापारिन् वि० व्यापारोऽस्यस्य रुनि । व्यापारयति कर-
-वादी-व्यवसाययति वक्ष्यन्त्ये उ० ।

व्यापिन् वि० वि+आप-ङि । व्यापके । विश्वी-उ० ।
व्यापित वि० वि+आप-ङि-ङ् । व्यापारयुक्ते ।
व्याप्त वि० वि+आप-ङ् । पूर्वे, व्याप्योक्ते व्याप्तिमति पदार्थे-
-यथा वक्ष्ये व्याप्ति भूषः ।
व्याप्ति स्त्री० वि+आप-ङि-ङ् । ईश्वरस्य ऐश्वर्यभेदे, व्यापयते
तदाभावयति अविद्यामानत्वस्य पदार्थे यथा वक्ष्ये
भावयति जलादौ भूभो गालीति भूमादौ वक्ष्ये व्याप्तिः ।
व्याप्य वि० वि+आप-अच् । व्याप्ते । अत्यदेवृत्तौ पदार्थे
अवृत्तिविधाने न० । [राक्षसपरिभाषे ।
व्याप्त उ० वि+अप-अच् । त्रिव्यक्त्याश्रयो विस्तृतयो बाह्योरन्त-
व्यापयत वि० वि+आ+अप-ङ् । दीर्घे, व्यापयते, दूरे अति-
-यत्ने च । भावे-ङ् । दैर्घ्ये, व्यापयते च न० ।
व्यापयाम उ० वि+आ+अप-अच् । यत्ने, यत्नसाधने व्यापारे,
गङ्गायां यमकारणे व्यापारे, पीरये, दुर्गद्वन्द्वारे, विपदे,
व्यापपरिभाषे च ।
व्यायोग उ० वि+आ+युज-अच् । वृद्धकायभेदे । [गज च
व्याज उ० वि+अज-अच् इत्यस्य सः । हर्षे । विंशदशगते, बुद्ध-
व्यालगन्धा स्त्री व्यालस्य गन्धो वेशोऽस्याः । काकोत्थाम्
व्यालघ्राह उ० व्यालान् अर्थात् वृद्धानि पक्ष-अच् । (वाउड्)
अर्पणारिणि । विनि । अन्तेव । [चमडायायाम् ।
व्यालजिह्वा स्त्री व्यालस्य वर्षस्य जिह्वेय पयसस्याः । मङ्गा
व्यालदंष्ट्र उ० व्यालस्य व्याघ्रस्य दंष्ट्र इव कष्टदन्त्यस्य । गोलुदे
व्यालनख उ० व्यालस्य व्याघ्रस्य नख इव । गन्धर्व्यभेदे व्याल-
-दन्त्येव । [कर्कटीभेदे
व्यालपत्ता स्त्री व्यालस्य पाद इव पद्ममस्याः । रत्नारौ
व्यालस्य उ० विभेदेव व्यालमते वि+आ+अपि+अच् ।
रत्नारौ । [इत्ये । व्यालनखास्ये गन्धर्व्ये उ०
व्यालायुध न० व्यालस्य व्याघ्रस्यायुधं नख इव । गन्धोनामगन्ध-
व्यालकोशी स्त्री० वि+अप+कुश-अच् । शार्ङ्गेऽप्यु । पर-
-वराकोशे । [परस्वरपरवरे
व्यालकारी स्त्री० वि+अप+कु-अच् । सायं अच् ङीप् ।
व्यालकावी भी० वि+अप+अप-अच् । सायं अच् । परस्वरपरवरे
व्यालत वि० वि+आ+अत-ङ् । वृत्ते, निवृत्ते च व्यालगत-
-व्यापने इति कुमारः ।
व्यालति स्त्री० वि+आ+अत-ङि-ङ् । निवारये ।
व्याल उ० व्य-अच् वेदान् वि+अप-अच् । परागदपते गति-
-भेदे, व्यापारिदिव्यापारः इति वृत्तं यत्, निवृत्ते, गति-
-भेदे व्यापयत्येव व्यापाम् । इदं वापयतिने च ।

व्यास उच्यते' इत्युक्ते पुराणपाठके विषये च ।

व्यासक्त वि० वि+व्या+घञ्-कृत । व्यासक्तो तत्परे, संतत्ये च
व्यासक्त पु० वि+व्या+घञ्-कृत । व्यासक्तो नरव्यागेनैकपरत्वे
व्यासक्तौ च । [पिडे च

व्यासिद्ध लि० वि+आ+षिध-क्त । राजाद्यादिनावरुदे नि-
व्यासुत लि० वि+आ+इन-क्त । व्यापातयुक्त ।

व्याहार ५० वि+यः+ङ्-घञ् । बावये उक्तौ ।

व्याप्ति स्त्री+प्र+या+ङ्+ङिन् । पञ्चो, भूय, खरादिषु वाम्पु
अन्वभेदेषु च ।

व्युत्क्रम उ० वि+उद्+उभ-ञङ् । क्रमवैपरीत्ये, व्युत्क्रमे च
 व्युत्थानम् । वि+उद्+स्था-ल्युट् । विरोधकरणं, ज्ञातान्यकरणे,
 प्रतिरोधने, शत्रुभेदे विशेषेण उक्त्यामे च । वि+उद्+
 स्था-क्तिम् । व्युत्तिरिचयत् स्त्री० ।

व्युत्पत्ति स्तोः वि+उद्+गद-क्तिन् । विशेषेण उत्पत्तौ, गान्
जन्ते गदयिष्यादिसम्पादौ संस्कारभेदे, गदनामायाव-
बोधकमाप्ती य । [संस्कारवृत्ते प्रथमे च

व्यत्पन्न लि० वि+उद्+पद-क्त । व्युत्पत्तियुक्ते शब्दे, वग्न-
व्यदस्त लि० वि+उद्+पद-क्त । निरासते ।

व्युदास पु० वि+उद्+घृष्ट-वञ् । निराकरणे ।

व्युप त्वागे थद. बु. उभ. सव. सेट् । व्युपयति ते थदुव्युपनू न
 'व्यु' ट् मि. वि. व. व. न । द्मे, वि. व. व. न द्मभावाः । प्रव्युपिति,
 प्रभाति थ । मथे, दिवसे थ व. । .

व्यष्टि स्योः रि+रष-क्तिन् । षष्ठ्यो, सुतो, फले च ।

ह्युष त्वागे दिशः परः सप्तः सिद्धः । व्युत्पत्तिः व्युत्पत्तः व्युत्पत्तिः
ह्युष त्वागे दिशः परः सप्तः सिद्धः । निवेदनविशेषेण ध्रुवते सैव्यादी

‘यूवां वृषदधुलेषे’त गोता। संज्ञते, ‘यूवोदसो वृषदधुलेषे’
इति तस्यः। प्रयुक्ते, परिशिष्टे ते विवाहिते च त्रि-
‘युवा वा वन वयस्ये’ति प्रयोगश्चेदोदयः।

व्यूढकादृष्टं त्रिं व्यूढः परिचितः सङ्गृह्यते येन । सद्यश्चरते
 व्यूढं त्रिं विभजेत् । तन्मभिर्घषिते ।
 व्यूढं श्रीं विभजेत् । तन्मभिर्घषिते ।

व्यूहः पञ्चविंशत्यङ्गः । अष्टौ निष्ठायाः च । अष्टौ कर्तव्ये, द्वौ
 द्वौ, युद्धायै चैकैकदिनेत्यङ्गविशेषे च । [प्रवृत्तान्ते ।]

व्युत्पादि ५० १४१ : दुर्लभमहाम्या

व्ये ह्यतो हतो च आ० उम० सह० अनिट् यत्

व्योमदेश पु० व्योम्नि केशो यस्य । गिरे भृशदेवे ।

व्योमकेशिन ५० व्योमाकारः केशोऽख्यस्य इति । महादेवे ।

व्योमचारिन् ३० व्योम्नि चरति चरन्निनि । शिङ्गे, देवे,
सहनचन्द्रौ च ।

व्योमधम पु० व्योम्नः धमइव नीळत्यात । मेघे ।

व्योमन् न० व्योमन्निष्ठ० । याकाग्रे, (याव) यध्वजे, जले च
व्योममण्डलं न० व्योम मण्डलनिध । मण्डलाकारे याकाग्रे
इति० । पदाकायाम् । [यक्षध्वजस्थिते वायोरभिधाने च

व्योममन्दर १० व्योम्नोमन्दर ११ आधातयेत्यात् । गगनात्

व्योमयान न०७३० । आकाशमममदोष्ये वाहने विमाने ।
 व्योष न० वि०७४-७५ । धृष्टीमरीचपिप्पलीहमे त्रिकटुति
 ब्रज गवौ आ०७५-७६ । ब्रजति चत्रानीत् । [जित्त
 ब्रज बंकारे गवौ च बु०७६-७७ । 'मालयति ते अवित्र
 ब्रज पु० ब्रज-वर्जये च । मन्त्रै, गोष्ठे, पथि, अष्टाहमीपक्षे
 देयमेते च ।

वज्रनाथ पु० ६८० । श्रीकृष्णे वज्रपासादयोष्यत् । [श्रीकृष्णे ।

ब्रह्मोष्ठन ३० ब्रह्मान् ब्रह्मस्थानं भोक्तव्यं सृष्ट-विष्ट-व्य ।

ब्रह्मवर्चः पुः ब्रह्मवर्चः वरः प्रार्थनीयः । श्रीगणेशाय ।

वज्रवज्रभ इ० ६८० । श्रीगणेश ।

बजारुना स्त्री. ६८१। प्रत्यय स्त्रियां गोण्यास ।

[illegible]

व्याकृतं पु० वृषं करोति क-क्षिप् । भद्रातवे, वृषकारवे नि०

वणद्विप् पु० वणं देवि द्विप-द्विप् । वाङ्मयविद्यायाम् ।

अथवातके दि० ।

नमोऽहं पुनः पुनः कलि हन-ह । एतद्वदे । गृहस्थाम् श्रीः ।

त्रयस्य ५० त्रयस्यजाति त्रय-धम् । मोक्षे, मन्त्रदे रद्वये च
 त्रय न-त्रय-च ज्ञस्य तः । भवस्यभेदे, पुनरुत्पत्तये चपरासादि
 नियमभेदे च ।

यतति(तो) स्त्री० इत-यति ड० वा डीप् । नतायां विभारे च

वतसंग्रह ५० इत० । अथपुष्पांशं मतदोष

ब्रतादेश्य पु० ६४० । उपराधादिमनोपदेश्ये ।

मतिन् पु० मवमस्याधि इति । मतधारणे यजमाने च ।

मन्त्रं चोक्तं तत्रैव पञ्चमः वेदः । उच्यते अत्रायोत् अत्रायोत् ।

ब्रह्मण पु० वृषातेऽनेन वृष-स्य । (ब्र)

व्रात उ० द-यतवु ड० । यमुहे ।

व्रातीन वि० व्रातेन संघेन जीवति । संघजीविनि ।

व्रात्य न० व्रातात् समुच्चात् प्यवति यत् । व्यत्यवृत्त्यर्थे, संस्कार-
कोने, जातिवात्प्राप्तजीविनि, 'व्रात ऊर्द्धं त्रयोषेते यथा-
कालमसंस्कृताः । शरित्वोपतिता ब्राह्म्य' इति वक्तुः ।

व्रात्यस्त्रोम पु० ब्राह्म्योम्यः स्त्रोमः । यधभेदे ।

व्री ह्रीं व्री० श० पर० सक० व्यभिद् । व्रीषाति-श्रीषाति व्यनै भोत्
व्री गती दिश० व्यास० सक० व्यभिद् । व्रीयते व्यनै द० निष्ठावस्य
नः । व्रीयः ।

व्रीड् चोदे वक्त० मज्जायाम् वक्तुं दि० व्या० सेट् । व्रीडते व्यनोडिद
व्रीड् ड० व्रीड-भञ् । डक्कायाम् । य । तत्त्वैर स्त्री० ।

व्रीण् वधे वा चु० उभ० पक्षे व्या० पर० सक० सेट् । व्रीणयति ते
व्रीषति व्यभिप्रियत् त व्यनोषीत् ।

व्रीहि पु० व्रीहि किञ् । भाष्यमाले, व्यापधारे च । [यस्य
व्रीहिक वि० व्रीहिरस्यस्य ठञ् । भाष्यवति । इति व्रीहील-
व्रीहिकाचन पु० व्रीहिषु काचनं तद्रूपमस्यस्य यत् । मकरे
व्रीहिपर्यां श्री० व्रीहीषां च पर्यायस्याः ङेप् । (यत्
पान) चुपभेदे । [चर्मादी ।

व्रीहिमय पु० व्रीहिमयुः भयद् । व्रीहिनिमित्ते व्रीहिर्मे
व्रीहिराजिक पु० व्रीहिषु राजते राज-पञ् ततः स्त्रोमै ड ।
(काङ्नि) भ्रान्तभेदे ।

व्रीड् संरपये वक्त० संघाते अक्ष० उ० कु० पर० सेट् । व्रीडति
व्यन० ङीत् । [व व्रीडति व्यन० योत् ।

व्रीड् वधे वा चु० उभ० पक्षे व्या० पर० सक० सेट् । व्रीडयते व्यन० यत्
व्रीड्य वि० व्रीहीषां भवनं चेत्तं ठञ् । व्रीडिभवयोम्यं चेत्तं
व्री गती वरपये चक्या० श० पर० सक० व्यभिद् । व्रीषति विनाति
व्यनोषीत् ।

श्र

श्र न० श्रो-ड । मङ्गरे । मङ्गरेने, वलो च पु० ।

शंयु वि० शमप्यस्य शम्+युच् । शुभावृत्तिः ।

शंय वि० शमप्यस्य शम्+युच् । शुभमुक्ते, शुभापकोक्ते वञ्चै च पु०

शंवर न० शंङ्कोति शम्+ङ-अच् । अने ।

शंसा स्त्री० शम्ब-अ । शक्ते, शम्भ्यायां, शम्भयायाह ।

शंसित वि० शम्ब-ङ । निमित्ते, क्षिप्ते, क्षिप्ते स्तुते च ।

शंस्य वि० शम्ब-अङ् । क्षिप्ते, स्तुते वाच्ये, च ।

शङ् भाषे अक्ष० अक्षरे वक्त० व्या० का० सेट् इदिन् । शङ्ते
अवदिद । [कीत् अयदिद ।

शङ्क वाच्ये अक्ष० दि० उभ० सेट् । शङ्कति ते अशक्नोत्-अच-

शङ्क वाच्ये खा० पञ्च० व्यभिद् । शङ्कोति अशक्नोत्-अशक्नोत्
पुषादिस्त्येके तेन अशक्यस्त्येक ।

शङ्क पु० शङ्क-अच् । जातिभेदे, देशभेदे, खराद्यावधिवत्पराङ्
मन्त्रेभेदे अयमेवे, तदोषे वक्तरे च । कश्चिद्युगे एककन्युद्
दुषिष्टिः विक्रमादित्यः शानिवाङ्मनयेति त्रयोपगताः ।

शङ्कट पु० न० शङ्क अटन् । मानभेदे, यष्टरविगोषे, सत्यापे
ङीप् । सुत्रयकटे स्त्रोमं कन् । शङ्कटिका तत्त्वै ।

शङ्कटहन् पु० शङ्कटहन्पुत्रभेदे पुत्रगान् हन्-भूते किप् । श्रीलक्ष्म्ये
शङ्कटाच्छा स्त्री० शङ्कटाकारस्यान्तदाद्या यस्याः । टोषिणी-
नवत्ये तस्याः शङ्कटाकारपदस्योरात्कालेन तथालम् ।

शङ्कल पु० न० शङ्क-कलप् । पयस्ते, एतन्नाभे, त्वचि वक्तुये,
यत्नै, (यथा) च न० ।

शङ्कलिन् पु० शङ्कलं शङ्कलस्यास्ति इति । शङ्कलं ।

शङ्कान्द पु० शङ्ककन्युत्पदसंभवी शब्दः । शङ्कान्तकन्य-
रास्यावधिवत्तरे तत्संख्यायाश्च ।

शङ्कार पु० 'मदभूषिताभिमानो दुष्कृततैयर्थसंयुक्तः । सोऽय-
मनृणाध्वारा राज्ञः ग्लानः शङ्कार' इत्युक्तलक्षणे 'राजो-
न्मृताभ्यांभानादि ।

शङ्कारि पु० शङ्कारां श्वेच्छजातिभेदानामदिः । विक्रमादित्ये ।

शङ्कुन्त न० शङ्क-उन्तन् । शुभापुमच्छवकनिमित्ते-वाङ्मलान्-
काद्यादिदेशादी, पक्षिमात्रे, पक्षिभेदे, ऋषे च पु० । [स्त्री०

शङ्कुनञ्च वि० शङ्कुनं जगति प्रा-अ । निमत्ताभिर्मे, जेद्व्यां

शङ्कुनि पु० शङ्क-उनि । पक्षिमात्रे, पक्षिपक्षि, एतन्नाभे-
उत्ते इत्यर्थेपक्षमात्रे च । श्यामापक्षिणि स्त्री० ङीप् ।

शङ्कुनिप्रपा स्त्री० इत० । पक्षिमात्रे पानोपय, मायाम् ।

शङ्कुन्त पु० शङ्क-उन्त । पक्षिमात्रे, भाषपक्षिणि, कोटभेदे च ।

शङ्कुन्तला स्त्री० गत्येः कापते वा वज्रमे-ड । भिनकागर्भ-
आवासां रिखादिमृगतयायाम् वा अ ज तमांशो जामोत्
खडा यज्जन्तवाक्षिता यथात् वस्तुवनिना प्रतिपालिना
दुष्कृतलक्षणे गत्यर्थेपक्षिमात्रे व्युत्ति भारतम् ।

शङ्कुन्तलाह्वय पु० इत० । भरतभेदे ।

शङ्कुन्ति पु० शङ्क-उन्ति । पक्षिमात्रे, भाषपक्षिणि च ।

शङ्कुल पु० शङ्क-उक् । अत्यभेदे (यत्न) । [इत्यांशाम् ।

शङ्कुलाघी पु० शङ्कुपदाघोः पञ्च पदा ङीप् । मय-
शङ्कुलादनी स्त्री० यन्त्रैरप्यत यद्-ङुट् । (यद्-ङी) पाच-
भेदे अडापांसां, अक्षविपद्ग्यां, वद्वये च ।

शङ्कुलाभिक पु० शङ्कुलाभिक इति सुश्लाघाशारत्नाय ।
(मङ्गु) भक्त्यै ।

शक्त स्त्रीः शक्त कृतम् । विद्यायाम् । [स्त्री० ङीप् ।
 शक्तान्तरि उ शक्त किरि कृ दम् । महादीना बन्धे बन्धाय
 शक्तहार न० इत० । भनदरे व्यप मन्वाने ।
 शक्तीकार पु० शक्त क्षिप क अय कर्म० शक्त करण वा ।
 ह्ये । चतुर्द्वाचरपादके इन्दोभेदे नदीभेदे मेघवायाञ्च
 स्त्री० ङीप् । शकरी यदि चतुर्द्वाचरपादके इन्दुश्च ।
 शक्त वि० शक्त ज्ञ । सपथे ।
 शक्ति स्त्री० शक्त शक्ति । सामर्थ्ये स्त्रीदेवतायाञ्च । व्याघ्राद्युक्ते
 कारणानि च व्याघ्रसदनयोग्ये धर्मभेदे इन्दुनिष्ठे अथ-
 बोधकत इति सत्तमेदे अक्षभेदे च ।
 शक्तिप्रश्न पु० इत० । शक्ति अर्थबोधकत्वात्प्रश्नेर्णाम् ।
 शक्तिप्राप्तन पु० शक्ति शक्ति प्राप्ति च यत्तु । कार्तिकेये
 शक्ति प्राप्ति बोधयति यत्तु शिव स्तुत् । 'शक्तिप्रश्न
 व्याकरणोपमानात् कोशाग्रवाक्यात् व्यञ्जहारतश्च वाक्यस्य
 प्रेमाहितार्थद्वयोः' यावन्ति शक्तिबोधके हेतौ ।
 शक्तिधर पु० शक्ति धरति ह-अच् । कार्तिकेये वाच्यार्थधरे
 नि० 'शक्तिधर कुमार' इति रघु शक्तिभूदादयोप्यत्र ।
 शक्तिपर्यय उ शक्तिरिव पर्यय यस्य । सप्रपञ्चे ।
 शक्तिपाणि पु० शक्ति पाणी यस्य । कार्तिकेये शक्तिहस्ता-
 दयोप्यत्र । [चोद्वरि ।
 शक्तिहेतविक पु० शक्तिहेति प्रश्नरथाक्ष यस्य कृत् । यस्या
 शक्तिहेतु पु० शक्तिहेतुत् । [जात] श्रवणगदिर्ष्ये ।
 शक्तुफलाली स्त्री० शक्तु फल एव सूक्ष्माणि फलान्यस्या दा
 ङीप् । यमोदये ।
 शक्ति (विद्) पु० शक्तिवत्ते इति पराशरस्य पितरि क्तौ ।
 शक्तु वि० शक्त क्त । प्रियभाषिणि ।
 शक्त्य वि० शक्त यत् । शक्तियुक्ते यस्या बोधोऽर्थे, समर्थनीये,
 वाचयित योग्ये, वाक्ये च ।
 शक्त्यतावच्छेदक वि० इत० । शक्त्यपदाद्येस्य धर्म्ये तेन धर्म्य
 व्यपेक्ष मन्त्रध्वनेतिविषयता तस्मिन् धर्म्ये । यथा घटमन्त्र
 घटस्यन पठति बोधयति अन्तर्यामी घटल घटमन्त्रस्य
 शक्त्यतावच्छेदकम् । [विषये च ।
 शक्त उ शक्त कृत् । इन्द्रे, कुटजवृक्षे, कर्जूरवृक्षे, जेशानवृक्षे,
 शक्तगोप पु० शक्त शक्तधनुर्गोपादति शनयश्चत्तान् । इन्द्रगोपे
 शक्तज पु० शक्तात् शक्तये जन इ । वाक् । इन्द्रजन्मे वि०
 शक्ततादयोप्यत्र । भिपनाद रात्रौ इन्द्रजेतरि वि० ।
 शक्तजित् पु० शक्त जितवान् वि-क्विप् टक् च । रावण्याज्ये
 शक्तधनुम् न० इत० । शक्तधनुश्च शक्तधनुराकारे सूर्य-

किरणसम्पर्कजे पदार्थभेदे (रामधनुक) । [कारे पदार्थे ।
 शक्तध्वज पु० इत० । मातृशुक्रहादस्या पूज्ये इन्द्रदेवते ध्वजा-
 शक्तनन्दन पु० इत० । व्यञ्जने । इन्द्रानन्दके वि० ।
 शक्तपर्याय पु० शक्तस्य पर्यायो नाम नाम यस्य शक्त० ।
 कुटजवृक्षे इत० । इन्द्रस्य वाचकशब्दे ।
 शक्तपादप पु० इत० । देवदारुवृक्षे । [सिन्धे] कम् । तद्वैव ।
 शक्तपुष्पी स्त्री० इन्द्रवृक्षे पुष्पस्यस्या ङीप् । अग्निप्रियावृक्षे
 शक्तभवन न० इत० । अग्निं शक्तावाहयोप्यत्र । [एषाम् ।
 शक्तभूभवा स्त्री० शक्तभूभवि भगति भू भवच् । इन्द्राह-
 शक्तसाह स्त्री० शक्तस्य सातेव । भाग्यान् । इत० । इन्द्रवनस्याम्
 शक्तमूर्त्तु पु० शक्तस्य शिखायाम् मूर्त्ता यस्य । वल्लीके ।
 इत० । इन्द्रवृक्षस्य शक्तिरिवाद्यदयोप्यत्र ।
 शक्तपत्नी स्त्री० शक्तिप्रिया वल्ली । इन्द्रवाहस्याम् ।
 शक्तवाहन पु० शक्त वाहयति वह णिच् व्यु । मेघे इन्द्रवा-
 हयादयोप्यत्र ।
 शक्तवीज न० शक्तस्य कुञ्जस्य वीजम् । इन्द्रवृक्षे ।
 शक्तशक्तिन पु० शक्तनामक शक्ति । कुटजवृक्षे ।
 शक्तसारथि पु० इत० । इन्द्रादवी मातङ्गौ ।
 शक्तसुत पु० शक्तस्य सुत । वात्सनामके वानरराजे ।
 शक्तमुखा स्त्री० शक्तस्य मुखे । पाण्ड्याम् ।
 शक्तसूटा स्त्री० इत० । इरीटक्याम् ।
 शक्तास्य पु० शक्तस्येवास्या यस्य । वेचके । [मिन्द्रस्याम् ।
 शक्तायो स्त्री० शक्तस्य पत्नी ङीप् कान्त् च । पुष्योनाया-
 शक्ताशन न० शक्तेवाश्वते अथ स्तुत् । भट्ट्याम् ।
 शक्ताशन पु० शक्तं वस्त्रावाप्तये अथ स्तुत् । कुटजवृक्षे ।
 शक्ताश्वान न० शक्तस्य तद्वत्श्वस्य उश्वानम् । शक्तध्वजस्यो
 श्वाने, तद्वत्श्ववित उश्वये च । इत० । शक्ताश्वयोप्यत्र ।
 शक्तर पु० शक् करोति क णच् । शक्ताहे कल्याणकरे वि०
 शिवप्रिया स्त्री० ङीप् । [शुभ्रतात् । कर्परे ।
 शक्तरावास पु० इत० । किन्नारावृक्षे शक्तराशाश्च एव
 शक्ता स्त्री० शक्ति यत् । त्रावे वितर्के, भंगये च । [विने च ।
 शक्तिन वि० यद्वा जातास्य वार० इतच् । भूते सदृशे वित
 शक्तु पु० शक्ति उच् । स्थापौ सात्यभेदे, मत्स्याक्षे, कीचके,
 दयकोटिरस्यायं, तत्प्रज्ञाने, महादने, कलुषे, पद्मशि
 राजाके, मेद्वे, नद्योनामद्वये, छायापरिभाषायां काशादि
 निर्मिते, 'यद्योक्तुका य सूक्ष्मया काशादादुत्सृजिका ।
 यद्युक्ता यद्युक्ते' बोधभेदे च ।
 शक्तु कर्ण उ शक्तिर कर्णस्य । गृध्रे ।

शतपत्नी स्त्री० शतं पत्नीषु दत्ता चत्वाः डोप् । शिबोती)
 पुष्पदन्तभेदे स्थाये कन् । तलैव । [तकयन्मभेदे ।
 शतपथ ३० शतं पत्नीषो यत्तु यत्तु सन्तानं वज्रवेदीयमाज्ञा-
 शतपथिकं त्रि० शतपथं वेत्तुषीते वा ठन् । शतपथमाज्ञायात्मक
 यन्माध्ययिनि ।
 शतपदं न० शतं पदाणि यत्तु । ज्योतिषोक्ते नवत्यपादानुसा-
 रेण नाभकरयोपयोगिमयमवर्षसूचके चक्रमभेदे । शतं
 पादाः यस्याः पादभावाः सन्ताः ङीष्णि वृद्धाव । कोटभेदे
 (कायका) स्त्री० ।
 शतपद्मं न० शतपद्मयुक्तं पद्मम् । शतपद्मकमये, जेवपद्मे च ।
 शतमर्ष्यन् ३० शतं पत्नीषु यन्मयो यत्तु । वंशे, दत्तुभेदे च
 वदुकावां, वचादां, दूक्षादां च स्त्री० । कन् । तात्तु, यत्तु च
 शतपाद् स्त्री० शतं पादा यस्याः पादावाः । कोटभेदे (कायका)
 शतपादिका स्त्री० शतं पादा पूजायस्याः । काकोल्याम् ।
 शतमुष्मा स्त्री० शतं मुष्माणि यस्याः । (चुष्का) शकभेदे (भीरी)
 चुपभेदे च । कन् । तलैव ।
 शतप्रसूना स्त्री० शतं प्रसूतानि यस्याः । (चुष्का) प्राक्ते
 शतप्रासु ३० शतं प्रासा इव फलानि यत्तु । करवीरहले ।
 शतभिषज् स्त्री० शतं भिषज इव गाराः यत्तु । शतवारात्मके
 यत्तु यादियु वत्तुभिषे मद्यत्तु । शतभिरायत्तु स्त्री० ।
 शतभीरु स्त्री० शतं वृक्षे विवोगिनो भीरवो यस्याः इत० ।
 भक्षिकायाम् तद्भेदे हि विवोगिनां काकोदीपनात्
 तवो भीरवम् ।
 शतसङ्घ ३० शतं सङ्घा यत्तु यस्याः इन्द्र ।
 शतसन्धु ३० शतं सन्धयो यत्तु यस्याः, यत्तु हेलेषु सन्धुः
 कोषो वा यत्तु । इन्द्र ।
 शतसान ३० शतं सानि यस्याः ङीष् । संभार्यन्ताम् ।
 शतसूनी स्त्री० शतं सूनायस्याः ङीष् । दूक्षादां, सनामस्या-
 तायां चतायात्तु ।
 शतस्यटिक ३० शतं सटयो टिका यत्तु । शतपुष्पके चक्रमभेदे
 शतसूदीय न० शतं सूदीय टिका यत्तु । वज्रवेदीय टिकाया
 शतरूपा स्त्री० शतं रूपायस्याः । वृद्धावः पत्न्याम् ।
 शतवोय्या स्त्री० शतं वोय्याणि यस्याः इत० । जेवदूक्षादां ।
 शतवेधिन ३० शतं वेधिनं विध-विधि । अष्टवेधे ।
 शतसहस्र न० शतसहस्रं सहस्रम् शक० । अष्टसहस्रायाम् ।

शतसाहस्र त्रि० शतं सहस्राणि परिमाणस्य यत्तु
 उत्तरपदद्विः । नदसहस्राते ।
 शतसृष्टा स्त्री० शतं सृष्टाः प्रदायस्याः ३० सुसृष्टाः । विद्युति ।
 शतावी स्त्री० शतवजोषोऽयं पुष्पायस्याः पत्तु सन्ताः ङीष् ।
 शतपुष्पायाम् दुर्गायात्तु ।
 शताङ्ग ३० शतमङ्गायवयवायत्तु । रथे, त्रिनिवृद्धे च ।
 शतानन्द ३० शतमानन्दयति यत्तु । शतमानन्दे वृद्धागर्भने
 हनिभेदे । शतजवानन्दके त्रि० । [शतसैन्यवति त्रि०
 शतानीक ३० शतमनीकानि यत्तु । व्यासयिष्ये हनिभेदे ।
 शतार न० शतमारण्यस्य । वज्र ।
 शतायुस् त्रि० शतमार्यवर्षकाकोटस्य । शतवर्षमित्ययत्तु 'शता
 युर्दं उरुष' इति श्रुतिः । [सूक्ष्मां इन्द्रभाय्यायाम्
 शतावरी स्त्री० शतसाहस्योति आ० इ यत्तु गौ० ङीष् । यत्तु-
 शतावर्ष ३० शतवार्षा यत्तु । निष्ठा शतवा वर्तते यिनि ।
 तलैव । [उत्तरलोपः । शतपूक्षां, शतपुष्पायात्तु
 शताष्टा स्त्री० शतं शतपूक्षी शतपुष्पा वैति आष्टा यस्याः
 श्रितिक त्रि० शतेन शीतः ठन् । शतेन शीते पदायै ।
 शत त्रि० शतेन शीतः यत्तु । शतसंख्यातद्वयेण शीते ।
 शतु ३० शद-ठन् । रिपी, राक्षां विपयानन्तरस्य ज्ये, ज्योति
 पोक्ते सम्भार्या पठस्याने, कामादपु च । शतके त्रि०
 शतुत्तु ३० शतुत्तु इति हन-च । दशरथात्मने हनित्रागर्भने
 सच्छस्यात्तु ।
 शद् शतके आ० पर० पञ्च० यत्तु । शीयते अयदत्तु । प्रख्याति
 शद् गतो आ० पर० पञ्च० यत्तु । शीयते अयदत्तु ।
 शनकावलि(वी) स्त्री० शनः कायति कै-च इ० तेषामावलिदेव
 वा ङीष् । गजपिपपस्याम् ।
 शनपणी स्त्री० शनपण्ये पणायट्टस्याः ३० यत्तु नः । वदुकायाम्
 शनि ३० शो-यनि किञ्च । सूर्यपुत्रे कातागर्भजाते सङ्गभेदे,
 तत्साधिकादिते च ।
 शनिवार ३० शनिसामिकोवारः । सूर्यादितारमध्ये सप्तमे वारे
 शनैस्तार ३० शनैस्तारि चर-यत्तु । शनिपक्षे तस्य पञ्चाशः
 मध्ये सप्तोपरिकशस्तितायात्तु वृद्धावनेकैकताविभोगात्
 सङ्गवतिम् ।
 शनैस् अन्व० यत्तु ङीष् ३० तत्तु च । मदे, अशैष्टे च ।
 शनस् हिंसायां सुवो कपने च आ० पर० पञ्च० पेद० क्ता नेट् ।
 शंसि अशंशीत् । [यत्तुति ते अयाशीत् ।
 शय आत्मने वा आ० पक्षे दिशः उत्तर० पञ्च० यत्तु । शयति ते
 शयघ ३० शय कपन् । सन्ताकरचाय दिशयेद्वरथे, यत्तु

एतन् यदि मित्या स्थात् तदा मे एतदगिन् छादिष्यदि
 शपन पुं शप ल्युट् । शपे ।
 शप्त वि० शप-क्त । अभिधापयसे । उत्पारये तथभेदे पुं ।
 शफ न० शम-यच् प्र० सफ फ० । शवादीनां पुरे, हलधूवे च ।
 शफर पुं स्त्री० शफं राति रा-क्त । (उंटी) मत्स्यभेदे स्त्रीत्व
 पक्षे केषु । [इत् व
 शब्द शब्दरूपे अ०नु०उभ०-यच्-येट् । शब्दवति ते व्यग्र-
 शब्द पुं शब्द-यच् । अन्त्यात्वे वर्णात्वे च योनेन्द्रियप्राप्ते
 आकाशदिष्वे गुणभेदे । [इ इत्० । शब्दघने ।
 शब्दपञ्च पुं शब्दं लङ्घति पञ्च-यच् । योनेन्द्रियेभ्यो
 शब्दमन्त्रान् न० शब्दात्मकं मन्त्र । वेदात्मके, स्वीडात्मके च
 निते शब्दरूपे मन्त्राणि । [शपभेदे ।
 शब्दभेदिन् पुं शब्दानुसारेण भिन्नानि लक्षणानि चिन्ति ।
 शब्दवेदिन् पुं शब्दानुसारेण विधिति लक्षणं विध-विनि ।
 शपभेदे, अर्जुने च । [उच्चवादी ललितरूपे वाग्यर्थे ।
 शब्दगति स्त्री० इत्० । शब्दागमर्गवशोपकृत्योऽपि अभिधा-
 शब्दानुशासन न० यनु०यत्तेनेन यनु०शप-ल्युट् इत्० ।
 शब्दवापुताप्रापके व्याकरणे ।
 शब्दालङ्कार पुं शब्दमात्रगतोऽलङ्कार । अलङ्कारशास्त्र-
 मधिकेऽनुशासदी अलङ्कारे ।
 शब्दित वि० शब्द-क्त । आहते ।
 शम शान्ती 'शक्त' शान्तोकरणे शक्त० दि० शमा०पर०-येट् ।
 शमस्यि जृम्भन्-अशमोन् । क्ता येट् । [यन्-त
 शम आलोचने पु०उ०-यच्-येट् । शमयति शमयति ते अशी-
 शम पुं शम यच् । शान्ती अल०(इन्द्रियदमने ।
 शमय पुं शम यच् । शान्ती ।
 शमन पुं शमयति शम-विच्-ल्यु । लोकाणां पुण्यापुण्यकल-
 दात्मनेन दण्डकारके शमे । शम-विच्-भावे ल्युट् ।
 शान्तोकरणे अ० ।
 शमनस्तु स्त्री० इत्० । यद्युपायम् ।
 शमन न० शम कयच् । विद्यायाम् । [विश्यादाञ्च ।
 शमि(मी) स्त्री० यव-रन् वा ङीप् । श्यात इत्यभेदे (युंटी)
 शमिन् वि० शमयति शम-विनि । शान्ति ।
 शमीय पुं शम-ई-यच् । शविभेदे ।
 शमीगर्भ पुं शमे गर्भे आगच्छे वास्तव्यस्य यच् । रङ्गी, विषे च
 शमीधान्य न० शमी विमिश्र धान्यम् । शिखात्मकं यान
 उद्गादी धान्ये ।
 शमीपत्रो स्त्री० शम्या इव पत्रमस्या ङीप् । कल्याणहवे

शमीर पु० अस्या शमी अस्याप्ये र 'कचित्' सार्विको कपि
 मत्सयाः प्रकृतितो विद्वच्चनान्यतिवर्तते' इति भाष्योक्तं
 पुस्तम् । सुप्रियां शम्याम् ।
 शम्भा स्त्री० शं पाति भा-क्त । विद्युति ।
 शम्भाक पुं शं शिवं पाके कवे यस्य । आरगुणे ।
 शम्भ वती आ पर-यक्-येट् । शम्भति अशमोति ।
 शम्भ पुं शम्भ-यच् । शम्भे भूयस्य स्यित्तोऽपि लोहकाङ्गाम्
 अतुलोपकर्षणे, दृष्टि च ।
 शम्भर न० शम्भ-यारन् । जने धने, व्रते, विने च । सगभेदे
 देवभेदे मत्स्यभेदे, पथ्यतभेदे, पुत्रे, चित्तवहने, बोधे,
 अर्जुनहवे च पुं । येदे वि० ।
 शम्बरकन्द पुं शम्बर' यैवः कन्दो यस्य । वाराहीकन्दे ।
 शम्बरचन्दन न० इत्० । शम्बरचर्मतज्जाते चन्दनभेदे ।
 शम्बरसूदन पुं शम्बरचन्द्र च्छदयति शिनांसं च-कु-ल्यु ।
 कामभेदे ।
 शम्बरारि पुं इत्० । कामभेदे शम्बरारिशादयो यस्य ।
 शम्बरी स्त्री० शम्बरं जलमाश्रित्योपास्मस्य यन् गौरा०ङीप्
 आपुपण्याम् ।
 शम्बल पु० शम्भ-यच् । कृते, पापे, पात्रे च ।
 शम्बाकृत वि० शम्भं कृतमप्यनुभोममात्मने ते शम्भ+कर्मण्यो
 ङाङ्+क-क्त । अतुलोभिन हिराण्ये लभे चोत्ते ।
 शम्भु(म्) पुं स्त्री० शम्भ-यन् क्त्वा वा । जलप्रभौ (याचक) गत्र
 कुलान्ताभावे च । रामायणप्रसिद्धे अद्रुतापथे, यज्ञे,
 देवभेदे च पुं ।
 शम्भु वि० शमश्चस्य यन्+थ । कल्याणपुत्रे ।
 शम्भल पुं शम्भं कल्याणदायकं शीघ्रं पाति-चा क्त्वा । शामभेदे
 यस्य कस्को भविष्यति तच्छिन् । इति उं स्त्री० गौरा०ङीप्
 शम्भु पुं यन्+भू-ङ् । मङ्गाभेदे ।
 शम्भुतनय पुं इत्० । मधे, क्षातिरूपे च यन्मुद्रादभोयस्य
 शम्भुप्रिया स्त्री० इत्० । आनन्दवत्यां पुंशोऽपि ।
 शम्भुगुह्य न० इत्० । देवपुत्रे । मङ्गादेशमित्रे वि० ।
 शम्भा स्त्री० शम यन् टाप् । वृक्षकीयके ।
 शय पुं यो-यन् । यज्ञे, कर्मे, मित्राय नय दं, पक्षे च ।
 शयय पुं यो-यच् । अन्नमदपर्व, चन्द्रो वरादे, भाने च
 विद्याभेदे वि० ।
 शयनी न० यो लट् । विद्यायं यन्वरा, योने च ।
 शयनीय न० यो-यनीयन् । यन्वरा योने यन् । नयं ।
 शयनकाट्यी स्त्री० इत्० । यान् एतदेवादि ।

गयात् लि. मो-यात् । निद्राशये । अजगरे, कुङ्करे च पुं ।
 गयित लि. मो-कर्मिन् । निद्रिते । भावे-ज्ञा । निद्रायाम् ।
 गयु पुं गी उ । अजगरे सप्ते । उमन् । गयुनोयत् ।
 गय्या स्त्री गो व्यर्थ । खड्गयाम् । [खण्डभेदे च पुं ।
 गर न० गृ-यत् । जले । वाखे दधिदग्धापुसारे, दधुसाधने
 गरकारात् पुं इत० । गरस्तम्भे, तन्निमित्तकवाणे च ।
 गरज न० परात् दधिदग्धसारत् जायते जम-ड । छैयङ्-
 बीने । गरवणे-जाते कान्तिकेये पुं ।
 गरजमन् पुं गरवणे अन्त्र यस्य । कान्तिकेये ।
 गरट उ गृ-यट् । कस्तुरी, कुड्मभाषाके च ।
 गरण न० गृ-ल्युट् । गृहे, रणके, रणणे, वधे, वातके च
 . प्रसारणा स्त्री टाप् ।
 गरणागत लि० गरणमागतः आ+गम-ङ् । गरणपत्रे ।
 गरणपत्र लि० गरणमापन्नः आ+पद-ङ् । गरणमागते ।
 गरणाग्निं लि० गरणमव्ययते अग्नि-णिनि । गरणकामे ।
 गारुडि(सी) स्त्री गारुड-यनि वा डीप् । पवि, कीबलसु
 जयन्त्यात् । [योगे ।
 गारुड लि० गरण्या वाधुः यत् । गरण्यागमनायकदण-
 शरत्कामिन् पुं गरदि कामयते कर्म-णिनि । कुङ्कुरे ।
 गारुडान् न० गरदिषु शुभं पद्मम् । जेतपत्रे ।
 गारुडार्ज्वल न० ७०० । कोजागरपूषिमागिषितोत्पत्ते ।
 गारुड स्त्री गृ-यदि । वसरे, आदिमकार्तिकमाहात्मके अती च
 गरदि पुं गरा धीयनेत्य भा-कि । त्रये । [उद्गाहये ।
 गरपुङ्गा स्त्री । गरस्ये पुङ्गा यस्य । कोनोडवाजवौ काय-
 गरभ पुं गृ-यभम् । 'अष्टपादुर्जयन ऊर्ध्वपादवतश्च' इत्यु-
 ऋतस्ये मृगभेदे, गरभे, शनरभेदे, छत्रे च ।
 गरभू पुं गते गरवणे भवति भू-किम् । कान्तिकेये ।
 गरमय लि० गरस्य विकारः अयत् । गरजाते पदार्थे ।
 ग(र)रायू स्त्री गृ(र)-ययु वा खड् । अयोध्यानिम्नगण्डिन्यां
 नखम् । [हण्डभेदे च ।
 ग(र)रख लि० गृ(र)-ययत् । समये, अष्टदिनचित्ते (परच)
 गरवणोद्गय पुं गरवणे उद्गयः उत्सलित्वाभवत् । कान्तिकेये
 गरव्य न० गरी रात्रिमासं दिनं गच्छ-यत् । अण्ये, गरेष
 वेधनादिभेदे । [इत्य ड च वा । (गराख) पविभेदे ।
 गराटि.टि(वि) स्त्री गरमनुत्तम अटति अट-रन् पुं
 गराभ्याम पुं इत० । गीषभावनमिवाभात् ।
 गरास् लि० गृ-यास् । [विद्ये । [धतुनि ।
 गरासोप पुं गरा कारोपयोगे यो+रह विष्-वट् च यट् ।

गराव पुं गरं दद्यादिसारमवति स्वव-यण् । मृण्मये पात्र
 भेदे, (गरा) कुड्मवयपरिमाणे च । [नदीभेदे
 गरावती स्त्री गरा सन्यस्याम् मत्पृ मस्य वः पूर्वोदोष्य ।
 गराव्य उ इत० । त्रये । [गामासनम् । त्रये ।
 गरासन पुं गराः अश्वनेऽनेन खस-ल्युट् । धतुपि गरा-
 शरी स्त्री शीर्यते श्रु-रे । परकाटणे ।
 शरीर न० श्रु-रैरन् । प्रतिक्षणं धीवमाणे देहे ।
 शरीरक पुं शरीरं कायति आत्मत्वे नामिन्यति कै-क ।
 बीने । चार्थे वृत् । शरीरकोषयत् । [लि०
 शरीरज पुं शरीरात् जायते जन-ङ् । रोगे । देहजातमात्रे
 शरीरावरण न० शरीरमाच्छ्रियेति आ+ह-डुष् । देह्या-
 यिनि चर्चय । देहावरणे लि० ल्युट् । देहाच्छादने न०
 शरीरिन् पुं शरीरमात्मभिमाभायवर्त्येमाच्छ्रयति । जीवे
 शब् पुं श्रु-रन् । जीवे, वज्जे, वाणे, वायुधे च । [ध्याने ।
 शरेट उ गृ-यति कानिन् श्रु अथ गरः कान्तस्य दृष्टदृष्ट-ङ् ।
 शर्करा पुं शर्करायाः रसः अथ दृष्टाभावः शर्करा रस इव
 कयति मधुरत्वात् कै-क । मधुरत्ववीरे ।
 शर्करा स्त्री शर्करात् जायते जन-ङ् । वितापय्ये ।
 शर्करा स्त्री गृ करन् कस्य नेष्यम् । खण्डविभारे (विनि)
 उपरपय्ये, कररपय्ये च । शर्करा अप्सस्य मत्पृ
 तस्य वृत् । शर्करावति देहे, रोगभेदे, यक्षे च ।
 शर्करावत्त पुं दानार्थं अस्ति शर्करामये पथ्यते ।
 शर्कराधेतु स्त्री दानार्थं अस्ति शर्करामये प्रेषाकारे कृमे
 शर्करावत् लि० शर्कराः सन्यसिन् मत्पृ मस्य वः । शर्करामृगदेहे
 शर्करिण लि० शर्कराः सन्यस्य वृत् । शर्करामृगदेहे वृत् । तस्यैव
 शर्द्ध पुं गृध-वृत् । अपानवायुत्वार्थे । ल्युट् । तस्यैव न० ।
 शर्द्धवृत्ता पुं शर्द्धमपानवायुत्वार्थं जहति क्षा-पश् गुम्प । चापं
 शर्द्धं हिंसायं गती च आ+प+वृ+वेष्ट् । गर्भति अमर्षात् ।
 शर्मद् लि० शर्मं ददाति दा-व । उपशयके । विचो पुं ।
 शर्मन् गृ-मनिन् । छये, तद्वति लि० माझपोषाधो पुं । [लि०
 शर्मरा स्त्री शर्मं राति रा-क । दाहहरिद्रायाम् । उपशयके
 शर्म्यति उ० वेपथसतमनोः पुन्रभेदे ।
 शर्म्यं हिंसे आ+प+वृ+वेष्ट् । गर्भति अमर्षात् ।
 शर्म्यं पुं शर्म-यत् । मृदादेहे ।
 शर्म्यर पुं शर्म-यरत् । काभदेहे नमसि न० । 'अध्यायात् ।
 शर्म्यरी स्त्री गृ-मनिष् डीप् रनो र च । रात्रौ हरिद्रायां,
 शर्म्यता स्त्री शर्म-वृत् नं शर्मं जाति चा-व । तोमराक्षे
 शर्म्यो स्त्री शर्म्यस्य पत्नी डीप् आमुट् च । भात्याम्

शस्त्रजीविन् पु० शस्त्रेण जीवति णिनि । शस्त्रजीविनि ।
 शस्त्रपाणि पु० यस्त्र पाणी नख । शस्त्रधारके व्याततायिभेदे
 'यस्त्रपाणिर्धनाय' इति श्रुति । [नकरे शिल्पिभेदे
 शस्त्रमार्ज्ज पु० यस्त्रे मर्ज्जि शब्द आत् । (शिकलकर) शस्त्रमार्ज्ज
 शस्त्राभ्यास पु० इत० । शस्त्रप्रयोगशिक्षायां ।
 शस्त्रायस शस्त्रयोग्यवयव अव्ययम् । लौहभेदे (रम्पात) ।
 शस्त्रिन् त्रि० यस्त्रमस्य स्य रनि । चत्त्रविशिष्टे ।
 शस्त्री स्त्री० स्वस्य यस्त्र जीव । क्षुरिकायाश्च ।
 शस्त्र न० यस्त्र-य । बाहव्ये वाये ।
 शस्त्र न० यस्त्र यत् । इत्यादीनां फले । 'यस्त्रं चेलगतं पोत'-
 मित्ते चेलस्ये धान्यादौ च । [यस्त्रनायके त्रि० ।
 शस्त्रार्धसिन् पु० यस्त्र ध्वं वयति ध्वंश्च विष् चिनि । द्रव्यद्वये
 शस्त्रमच्छरी स्त्री० इत० । अभिनवधान्यादियौ ।
 शस्त्रयूक्त न० । धान्यादेः शीर्षे ।
 शस्त्रसम्भार पु० यस्त्र सङ्गोति सन्तुम् अच् । शालद्वये ।
 शस्त्राङ्ग पु० यस्त्रसम्भृति ऋ णच् । लुङ्गमभीद्वये (विशुभ)द्वये च
 शक पु० य० य० य० । प्रत्ययभेदे इत० य० य० यिरोप
 द्वये, क्षराभ्यामपि प्रत्ययभेदे राजभेदे, तद्वये वत्तरे,
 च पु० इतिव्या न० । शकं सामर्थ्यं यो न तस्य
 नेत्यम् । 'मूलप्रत्ययकरीराये फलकाङ्गाधिकृतकम् । तत्क
 इत्य' कवकश्चैव शक दशविध श्रुतिभिर्युक्तेषु इत्यादिना
 पञ्चादिषु न० 'यश्चाकमुक्तं सोऽङ्गित्यङ्गद्वय ।
 शकपुनिका स्त्री० याकेषु चये पुनिका । विज्ञायाम् ।
 शकट न० यकटाय इतिम् अण् । यकटवन्तिभिर्युक्ता ।
 शकटभे-द्वये, यकटद्वये च पु० ।
 शकटायन पु० व्याकरणकारके रनिभेदे ।
 शकटिका पु० यकटेन चरति ठक् । यकटेन गलति ।
 शकटीन पु० यकट परिमाणमस्य खन् । विंशतिहलामरिमाये
 शकतक् पु० याकास्य तद्व । (विशुभ)द्वये । याकहलादयोभ्याम्
 शकपत पु० याक प्रत्ययस्य । श्रियुद्धे ।
 शकवालेय पु० यकटे द्विभ्यं ठक् । याकप्रधानो वायेय ।
 मङ्गयट्टिवायाम् ।
 शकम्भरी स्त्री० याकेर्विभक्तिं च खच् सप्तम् । 'भरिध्यापि
 चरा । याकेराद्वये प्राणवाटके । याकम्भरीति
 विद्याविमिति चण्डो विद्यायाश्च दुर्गायाम् ।
 शकयोम्य पु० याके ऋद्धये योम्य । च दाके । [वाङ्मूकयाके
 याकराज पु० याकेषु राजते अच्, याकानां वा राजा ठक् ।
 याकविल पु० याकोपि विल इव । वार्ताको सार्थं कन् तलैव

याकवीर पु० याकेषु वीर' वीर्याधारकत्वात् । वाङ्मूकयाके
 याकगात्रट न० याकस्य खलं याकठक् । याकचले । याक-
 टिचक् । अर्थात् ।
 याकयेष्ट पु० याकेषु यष्ट । वाङ्मूकयाके जोडन्या वार्ताको स्त्री०
 याकाङ्ग न० याकस्य तद्वयणस्याङ्ग उपयोगि । मरिचे ।
 याकास्त न० याकमेवाभ्यम् । दद्याच्छे ।
 याकास्तभेदन न० याकस्य भस्म कश्च भिनति भिद-ल्यु ।
 युक्ते (युकोपावङ्ग) ।
 याकालाङ्ग स्त्री० याकप्रधानालाङ्ग । यथायुभेदे ।
 याकिनी स्त्री० याकोदस्यस्या रनि । याकभवनयोम्याया
 भूयो, देवोद्यच्छरीभेदे च ।
 याकुन पु० यकुनं शुभाशुभसूचकं निमित्तमधिकृत्य कृतो पन्थः
 अच् । यकुनज्ञानसाधने पन्थे (काकपरित) । [याकवे ।
 याकुनिक पु० यकुनेन पञ्चिवादिना जीवति ठक् । पञ्चि-
 याकुन्तलेय पु० यकुनलायाय चपलं ठक् । उग्रनात्तने
 यकुनक्षामर्भजे भरते न्ये ।
 याक्त लि० यक्तिर्देवताऽस्य अच् । तन्मोक्षे यक्तिर्देवतोपायके
 याक्तीक पु० यक्ति प्रउरपयस्य ईदृक् । यस्या मोक्षरि ।
 याक्य पु० यक् चञ्-तत्तं साधु यत् । युदे ।
 याक्यसुनि पु० याक्यो रनि । युद्धभेदे ।
 याक्यसिद्ध पु० याक्य इत्ये विद्म इव । युद्धभेदे । [यथास्त्रीत्
 याख व्याप्तौ व्या-पर-चञ्-वेष्ट चङि न० छुल्ल । याखति
 याखे पु० याय अच् । कतिंकापुले स्वभ्रातृजे गयभेदे, यन्त्र
 परिकन्दे, सग्रेस्थानोत्रे यन्त्रायभेदे, दृष्टक्षययभेदे च
 (हाल)पञ्चाब्दे, राजौ, क्षतायाम्, कान्ति, वेदैकदेशे च स्त्री०
 याखाकण्ड पु० याखाभ्यामो कण्ड कण्डयो यस्त्र । खृष्टीद्वये
 याखानगर न० याखेव नगरम् । मूलनगरसमीपस्थे सुह
 पुदे याखापुरादयोक्षम् ।
 याखासग पु० याखास्यो नग पण्यं च नरे ।
 याखासा स्त्री० याखायासा । दद्याच्छे ।
 याखारण्ड पु० याखाया वेदमाखायां रण्डु तद्विहित
 कर्मानाचरणत्वात् । खयाखाद्यागेन कर्षकचरि ।
 याखाल पु० याखा वाङ्मूकस्य च यन्त्रस्य सत् । यानीरद्वये ।
 याखाशिका स्त्री० याखाद्वया शिका मूलम् याक० । गटा-
 दोना याखाकाने मूले । शिकामारम्भ याखा । गृह्योपादि
 चतयाम् । [छिच्छभेदे च ।
 याखिन् पु० याखाऽन्त्यस्य रनि । द्वये । वेदैकदेश्यति, न्यपभेदे,
 याखोट पु० याखा-व्याप्तौ योडन् (याखोडा) द्वये व्याप्तं कन् ।

यत्नैव ।

[जातिभेदे (यांशारी) ।

शास्त्रिक उ० शङ्खसद्विकारवयनिसिद्धिं शिल्पमस्य ठम् ।
शाङ्खुष्ठा स्त्रीभक्ति योः क भः चक्षुः रन यस्या । युद्धायाम्
शाट्ट उ० शट-चञ् । वस्त्रे । स्त्रीत्वमपि योः ङीप् ।

शाट्टक उ० न० शट-पुष् । वस्त्रे स्त्रीत्वमपि टाप् ।

शास्त्रायन उ० स्तनिभेदे, तेन प्रोक्तम् अण् । प्रकृतसौमकर्मणि
वैयर्थ्यसमाधानार्थं विहिते स्त्रीभेदे न० ।

शास्त्र न० शट्स भावः प्लब् । घटनायाम् ।

शास्त्र साध्यायां भावात् शकः सेट् । शास्त्रे अथाहित
शास्त्र न० यथेन निर्दिष्टम् अण् । यथच्छ्रवणनिमित्तं वस्त्रादी ।
यण-यञ् । (अधिपाय) कथयायाणे यस्यादीनां निष्-
र्णयेन तोष्णीवरणयनभेदे ।

शास्त्राक्षीव उ० यास्यसाक्षीवति व्याञ्जीव-यण् । अक्ष-
तोष्णकारके शिल्पिनि ।

शास्त्रि उ० यण-इप् । मृद्वस्त्रे अथेन निर्दिष्टा इत् वा ङीप् ।
यवनिर्मिते पट्टिकायस्त्रे किङ्करके च ।

शास्त्रित लि० यण-विष्-ङ् । तोष्णीवने ।

शास्त्रित्य उ० यणित्तस्यापत्यम् यञ् । गोपप्रवर्तके अङ्गि-
भास्त्रकारके स्तनिभेदे, तस्मिन्त्यागु, विष्णु वस्त्रभेदे च ।

शास्त्र न० यो-ङ् । छत्रे, तद्वि, विष्णे, जने, दुर्गके, विभिते
च लि० पुनरे उ० ।

शास्त्रमुष्म न० यतज्जम्भे भवः अण् । हिरण्ये । पुनरे कर-
रीरे च उ० । [पुनरे उ० ।

शास्त्रकौष्म न० यतज्जम्भे भवम् अण् द्विपदवर्ति । हिरण्ये
शास्त्र न० यो-विष्-तद्-य्युट् । तद्करणे, विनाशने च
'आद्यते पञ्चधातनमि'ति लोभांशः ।

शास्त्रभीष्ट उ० शाट्ट उर्बन्तः यास्या भीरवो यस्याः । अङ्गिकाभेदे
शास्त्रनी स्त्री० शास्त्रं काङ्क्षे जाति काङ् । (यामकवा) छत्रे ।
शास्त्रम उ० यन्त्ररेव साधोः । रिपी । तस्य भावः संशयो
अण् । वेदे, रिपुसमूहे च न० ।

शाट्ट उ० यद-यञ् । यद्भे, यद्वत्तये च ।

शाट्टपरित उ० यदेन हरितकाहर्षयुक्तः । शास्त्रे देये ।

शाट्टल उ० यादा अन्त्यस्य युज्य । यज्जवययुजे देये ।

शास्त्र भेदेन भा० यमः वकः सेट् साधे ङन् । योभांशं ते
यमोशांशीन् यमोशांशितः ।

शास्त्र उ० यान-यण् । यस्यादीनां तोष्णकारके यन्त्रभेदे ।

यानी स्त्री० यान-इत् ङीप् । इन्द्रावस्थाम् ।

यान्त लि० यम-त । यमयुजे, यमियुजे च यम-विष्-ङ् लि०

यान्ति गमिति लि० । निर्दिष्टस्याधिभाक्के रभेदे उ० ।

योमपादरात्रकं याया, यद्यय्यङ्गमस्यां, यमीभेदे च स्त्री० ।

यान्तनव उ० याननोरपत्यम् यण् । भोगे, 'भोगः याननव
इति तत्तत्पर्यमन्तः ।

यान्तनु उ० क्षापरयुगमये चन्द्रस्य प्रतीपराजपत्ने ऋभेदे ।

यान्ति स्त्री० यच-ङ्गिन् । कामकोषादिजने, विषयेषो भनवो
निवारणे, उपद्रवनिवारणे, निवारणे च ।

यान्तिक लि० यान्तये द्वितम् इत् । यान्तिकारके होमादौ ।

याप उ० यण-यञ् । 'यनितं भूयादित्येव यात्रीये, यपये च
यापास्त्य उ० याप यथाक्षं यस्य । घनी ।

यावद्वोष उ० यवदेन निर्वृत्तः अण् । अथवयोषे यन्त्रान-
ज्ये यदावैष्टुतिहारके प्रानभेदे ।

यावद्विक उ० यवदं यवदाधुताप्रामने याक्षं वेत्यपीत वा
ङ् । व्याकरणशास्त्राभिधे । [जावादी ।

यामित्त न० यम-विष्-ङ् इत् । ययवन्त्यस्थाने । [इन्द्र-
शास्त्ररी स्त्री० यम्बरेण निर्दिष्टा अण् ङीप् । नायायाम्

याम्यविक लि० यम्बुः यम्यमस्य ङ् । प्राप्तिने । (याशारी)

या(यु)म्बुक् उ० या(यु)म्बुक्-सार्धेण । यम्बुके (याशक) ।

याश्वाव उ० यम्बोरयम् अण् । युगलो, कर्पूरे, विषभेदे,
यम्बुजने, अङ्गिकाभेदे, देवदाहणि च । यिवयम्यम्यनि,
तदुपायके च लि० । इमांशं स्त्री० 'याम्बो कृषितो

तस्ते'ति तन्मम् ।

या(श)यक उ० यो(शो)-स्युन् । यणे, चान्ने च ।

यार दोषस्ये अद्-ङु-उभयवकः सेट् । यारप्रति-ते अयमारन्

यार न० यार-यण्, यू-यञ् वा । कर्पूरणे । तद्वि लि० ।

यारङ्ग उ० यारं यूरुवङ्गं यस्य यङ् । चातयवमिधि,
हरिणे गजे, भङ्गे, ययूरे च ।

यारद न० यरदि भवम्-अण् । जेतयर्षे । काये, वयुधे,
हरिन्द्रे च उ० यरद्वयमाने लि० यारं जेतयर्षमक्यदाः ।

अण् । वरप्तायाम् स्त्री० । [प्रादे तकायजे रोमे उ० ।

यारद्विक न० यरदि भव प्रादे रोमे वा टम् । यरदाभे भवे

यारदीया स्त्री० यरदि भव अण् । यरदाभे कर्मभाषा

डुनायुक्तायाम् ।

यारि(रो) स्त्री० यूर-इत् वा ङीप् । पायकादिप्रदिकायां,
यस्यभेदे च यारो यरजो यरवि । यारो'ति मैत्राय् । मुद्रिं

ययय्यांके, ययय्यारभेदे, ययये च । यारं ङन् पठिभेदे ।

यारिपत्य उ० न० यारे यनमायारः । यारिपत्य म. यद-

श्रीहाराधने इत्ये (यका) यारं ङन् । तदेव ।

शारिवा स्त्री० शारिख वनति वन-ड । श्वाभावतायाम् ।
शारीर वि० शरीरखेदं यच् । देहस्यैव सुखदुःखादौ
तत्त्वोपमस्य पुन यच् । उच्ये ३० । शरीरधातुत्वेनाभिभवत्ये
यच् । जीवे । स्त्रायें क । स्त्रीमे । शारीरं ड खं जीवं वा
अधिकाय ततो यन्म यच् । व्यासते वेदान्तसूत्रे
चिकित्सादे सुवृत्तयस्याद्योकरेभ्ये च ।

शारीरिक वि० शरीरे भव-डम् । देहजाते डु छादी ।

शार्वक वि० श्व-उकञ् । उच्यते ।

शार्कर वि० शर्करा यस्त्वस्य यच् । शर्करायुक्ते देवे शर्करा-
या विकार- यच् । फाणिते, दग्धफेजे च पु० ।

शार्ङ्ग वि० शङ्खस्य विकार- यच् । शङ्खजाते पदार्थे । विष्णु,
धनुषि, धनुमति च पु० । शार्ङ्गे न० ।

शार्ङ्गिन् पु० शार्ङ्ग- अस्त्वस्य कृति । विष्णो भविष्यात्वे वि० ।

शार्ङ्गल ड० श्व-उकञ् डक् च । व्याघ्रभेदे, पक्षिभेदे, राज-
वभेदे, च उत्तरपदस्य । खेडाद्ये ।

शार्ङ्गललित न० शार्ङ्गदधायरपादके कन्दोभेदे ।

शार्ङ्गलविप्रीडित न० जनविशयशरपादके कन्दोभेदे ।

शार्ङ्गल न० शर्वर्या इदम् यच् । अल्लतवमधि । रामिसम्भ-
न्निभि, पादके च वि० । [अशारङ्गित ।

शाल कथने आ० आ० शक० सेट् चडि न चुञ् । शालते
शाल ड० गल-पल् । मक्षोभेदे, प्राकारे, स्नानमस्थाने, हस्त्रभेदे,
हस्तमात्रे, इत्यादिसु उच्यमाने 'रसाल- शालः सम-
हृष्टतासुने'ति नैवम् ।

शालप्राप्त पु० शालाना उद्याना याम् सकृदौ यत् । शर्वर-
भेदे तत्र जात- यच् । तत्र जाते निष्योर्गृहीतभेदे ।

शाल(वा)लज ड० गाल(वा)लत् जायते जन ड । शर्वरसे (धुना)

शालनिर्व्यास ड० त० । शर्वरसे (धुना) । [हलभेदे ।

शालपथी स्त्री० शालस्येन पथी यस्या कीप् । (शालपानी)

शालभक्षिका स्त्री० शालेन भक्ष्यते निर्मीयते भनृज-युत् ।
काउनिर्भितपुत्तिकाया, वेष्टायाश्च । [लोपे ।

शालानुव ड० शाल तन्निवास इव वचति वहिर्गच्छति वल-ड ।

शालपेट ड० मांसस्य पेट इव । शर्वरसे (धुना) ।

शालसार ड० शालस्य सार । हिङ्गुनि शालेयु सार । उच्यते

शाला स्त्री० शाल यच् । मूत्रे, हस्तस्य स्मृत्स्वयस्यायाश्च ।

शालाक्षि पु० शाल इवाक्षति अनृच-रन् । शालभेदे (याद्या)

शालातुरीय ड० शालातुरे भव । तद्वाशवासिनि सुनी ।

शालानी स्त्री० शालमानयति आ० नी-ड गौ० कीप् । विद्यायाम्

शालान्तम् ड० शालाया मूत्रे सन इव । श्वाले ।

शालाट्टक पु० शालाया मूत्रे, पायायां हत इव वा ।
कुक्षुरे, श्वाले, विद्याले, मूत्रे, वानरे च ।

शालि ड० शल+रन् । कवमादिधान्ये, पत्रिकादिधात्रे,
गन्धमाञ्जारे च ।

शालिका स्त्री० शालिख कायति कै-क । विद्यायाम् ।

शालिच ड० शलि चवति चम-ड ड० सुम् । शालभेदे ।

शालिपर्णी स्त्री० शालेरिव पर्णास्थस्या कीप् । मापयस्याम्

शालिवाहन ड० विष्णवादिष्व हला यकाब्दप्रवर्त्तने न्यभेदे

शालिहीन ड० शालयो ह्यनेन्य ड डन् । शेटके ।

शाली स्त्री० शाल-यङ् गौ० कीप् । लण्यजीरके ।

शालीन वि० शालामर्शति य । हटे चलत्वे, निक्षेपाद्वा ।

शालु न० शाल-उष् । शालूके, कषायद्रव्ये, पौरनामगन्ध-
द्रव्ये च भेदे ड० । [जतीकवे ।

शालूक न० शाल-उकञ् । उष्टदादिमूत्रे उकञ् । तत्र

शालूर ड० शाल-उरच् । भेदे ।

शालेय पु० शालाया भवं डक् । मधुरिकायाम् ।

शालोत्तर ड० पामभेदे ।

शालोत्तरीय ड० शालोत्तरे भव । प्राणिनिष्ठनी ।

शालसल ड० शाल-मलङ् । (मिश्रण) इत्ये तद्विहितद्वीपभेदे च

शालमलि(की) ड० स्त्री० शाल मलिच् वा कीप् । (मिश्रण) इत्ये

शालमलिक ड० शालमलिरिव कायति कै-क । दोहितकण्ठे

शालमलीफल ड० शालमल्या इव फलमस्य । तेषमलहले ।

शालमलीवेष्ट ड० शालम्यौ वेष्टयति वेष्ट यच् । शालमलो-
नियसे वसु । तत्रैव ।

शाल्व पु० शाल-व । देशभेदे ।

शाल ड० शव-वञ् । शिमौ स्त्रायें कश् । तत्रैव शवसेट् यच् ।
शवसम्भेदे 'मिरालं शवमायीच'मिति कृति ।

शालर ड० शालयति विचारयति शव-णिच् करन् । पात्रे,
अपराधे, बोधद्रुमे च शवरस्य प्रोक्तमय् । शवरहते भी-
आसामाद्ये । शवरसेट् यच् । शवर सन्निधिति वि० ।

शालरी स्त्री० शवरस्य प्रिया यच् । श्रद्धागमिनाम्, विद्याभेदे च

शाल्वत वि० शवदृ भव- यच् । वतते निज्ये ।

शाल्वलिक न० शक्त्वोना सङ् डञ् । शक्त्वोसमहे ।

शाल्वप्राप्तया आ० आ० शक० सेट् ह्रा वेट् । प्रायेणाट् पूर्वक
व्याश्रयते आशंसि । [पूर्व] । व्याश्रयते व्याश्रांसि

शाल्व आशीर्नादे अदा० आ० शक० सेट् ह्रा वेट् । प्रायेणाट्

शाल्व शालने अदा० अ० शक० सेट् ह्रा वेट् । शालि व्याश्रयत् ।

शाल्वन न० शाल-लुट् । निक्षेपस्य ह्रिवसाधनादौ प्रवर्त्तने ।

शासनद्वारं पुं शासनं हरति हृ-अच् । चात्राहारके दूते ।
शासित्वं लिं शास-हृच् इत् । शासनकर्त्तरि ।
शास्त्रं लिं शास-हृच् इदभाषः । शासनकर्त्तरि ।
शास्त्रं न० शिष्यत्वेनेन शास-इत् । द्विवाच्यं सते धन्ये ।
शास्त्रदर्शिन् लिं शिष्य-त्वेनेन शास-इत् । शास्त्रे शास्त्रविदाद्योष्यन् ।
शास्त्रिन् लिं शास्त्रं नेत्यधीते वा इति । शास्त्रे ।
शास्त्रीयं लिं शास्त्रेयं विहितः कः । शास्त्रोक्ते भस्मादौ ।
शास्त्र्यं लिं शास-यत् । अतुशासनीये शिष्यादौ । [छात्रे ।
शिष्येनेन भा० उभ० सक० ऋदि । शिष्योति शिष्यते अर्थे शिष्येत् ।
शिष्याया स्त्री शिष्यं पाति वा-क्यं पु० । (शिष्य) हृष्ये ।
शि(वि)क्ष्यं न० शिष्य-यक् कृत् व पु० वक्ष्यं योष्य । (बोध)
मूषिष्ये । छात्रं कर्तुं । तत्रैव । [कृते पदार्थे]
शिक्ष्यं न० स्त्री शिष्य-यत्, शि-यत् वृक् च । (शिक्षा) रज्जु
शिक्षितं लिं शिष्यं शिक्षयन् करोति शिष्यं + शिष्य-कर्त्त० ण
त् । शिष्यावारे स्वाभिते पदार्थे ।
शिक्ष स्त्री अभ्यासे भा० आ० सक० सेट् । शिष्यते अर्थिष्यति
शिक्षा स्त्री शिक्ष-अपच । अभ्यासे पृथीनाशङ्कारणप्रदर्शके
वेदाङ्गे पश्यभेदे 'शिक्षा कलौ व्याकरणादि'ति पु० ।
शिक्षासुक् पु० ७त० । शिष्यादातरि ।
शिक्षितं लिं शिक्षा जातारस्य तार० इतश्च शिष्य-हृच् वा ।
कताभ्यासे, निद्रये, शिष्ये च ।
शिक्षु गतो, भा० अ० सक० सेट् इति । शिष्यति अर्थिष्यीह
शिक्षु, छात्राश्च पु० शिक्षामगतिं अच-इ तस्य नेत्यम् इव० वा
यक० । अश्रुतिर्ध्वं, पूङ्गावाञ्च ।
शिक्षुएतत् पु० शिष्यएव इव कर्तुं । आश्रयणे (आश्रयजन्मौ)
स्त्रीतममि तत्, वा च पूङ्गावाञ्च ।
शिक्षुशिक्षकं पु० शिष्यश्चोपलक्ष्य उक्तं । उक्तुं ।
शिक्षुशिक्षिन् पु० शिष्यश्चोपलक्ष्य इति । ययूरे इत्युप-
राजस्य उपभेदे, शिष्यौ च । शूयकायां, शुश्राया च स्त्री
शिक्षुरं न० शिष्या अक्षयस्य अक्षय्यं आलोप । पर्यवर्त्ये अक्ष-
मात्रे च । इहाये पु० न० । उपभेदे, शूयकायादौ, उपभेदे,
च अक्षय्यां स्त्री ।
शिक्षुरिन् पु० शिष्योऽपलक्ष्य इति । पर्यवर्त्ये, शूयको,
मन्त्रादे, इत्ये, अयामागे, इत्युपभेदे, ययूराये च । रक्षा-
कायां आद्यभेदे, मन्त्रायाश्च आद्यभेदे, मन्त्रिकायां
रोमाकस्यां च स्त्री० ऋषे । (उत्तररङ्गा) सुपभेदे ।
शिक्षुलोहितं पु० शिष्यापलक्ष्य अथ गदाभूतः चन् शोधितः
शिक्षा स्त्री शी-यक् वक्ष्य नेत्यम् इ० । अक्षिभ्याः शिष्यां प्रल

कथञ्चप्येवमुच्यते च 'कोनोपस्यमिषां वदितिरिति स्मृतिः
 शिखाकान्द न० शिखेव कन्दोऽस्य । गृह्णने । (देवको)
 शिखातत् उ० शिष्यावादेपमिषायास्तद्वरिव । दीपद्वये ।
 शिखाधर उ० शिष्यां चूडां धरति इ-वञ् । मयूरे, शिष्या-
 धारके लि० ।
 शिखामूल न० शिखेव मूलमस्य । गृह्णने, (गाजर) ।
 शिखालु उ० शिष्याल्लस्य आलुक् । मयूरशिखाद्वये ।
 शिखानत् उ० शिष्या ज्वालाऽस्यस्य मत्तप् मस्य वः । वज्रौ,
 केतपङ्के, चित्तकटके च । शिष्यावति लि० मूलायां स्त्री-हीप्
 शिखावर उ० शिष्या इषोति इ-वञ् । पदसद्वये ।
 शिखावत्त उ० शिष्यास्तस्य वत्तच् । मयूरे मयूरशिष्य इत्ये व
 शिखिकस्य व० शिखिनो मयूरस्य कण्ठस्तद्वरपणोऽस्यस्य अयं
 आद्यच् । तस्ये (तस्ये) शिखिपीडाशयोक्त्यत् ।
 शिखिध्वज-शिखिनो वज्रे ध्वज इव । ध्रुवे ।
 शिखिन् उ० शिष्या अस्त्वस्य इति । मयूरे, वज्रौ, चित्तकं
 द्वये, केतपङ्के, कुजुटे, द्वये, अये, अजसोत्रि, पर्वते,
 आश्वये, वेपिकार्यं, मयूरशिखाद्वये च । शिष्यासुते लि०
 शिखिप्रिय उ० शिखिनं प्रीदयति प्री-क । लघुपदरे ।
 शिखिमण्डल उ० शिखिनं मण्डलमिव यत् । वरुणद्वये ।
 शिखिमोटा स्त्री० शिखिनं मोदयति छद-षिच्-अच् ।
 अजसोदावात् । [उभ्रायत्ते] ।
 शिखिवर्द्धक उ० शिखिनं वर्द्धयति उ-व-विच्-अच् ।
 शिखिवाहनं उ० शिष्यो मयूरी वाहनं यस्य । काचित्तेवे ।
 शिष्य उ० शि-इच् युक् च । (उभिन्या) इत्ये प्राक्कात्रे च ।
 शिष्य आश्राये भा पर-वक्तु-वेद इति । शिष्ययति अयिष्ठीत्
 शिष्याण न० शिषि-आनच् उ० यत्तम् । काशपात्रे मोक्षकले,
 नाविकावने, त्रेष्वपि च । न्याये वत् । नाविकावने न० ।
 शिष्य अस्त्वु-टञ्चनो इति वा च् । उभ-पङ्के अटा० आ-वक्तु-
 वेद । शिष्ययति ते शिष्ये अयिष्ठीत् न अयिष्ठीत्
 आदित्यस्य पर० इत्येवे तेन शिष्याति अयिष्ठीत् ।
 शिष्या स्त्री० शिषि-अ । भूषणपट् । शिषि-अच् । भवुर्गणे
 शिष्यिनी स्त्री० शिष्यति शिषि-अपि । भट्टगणे ।
 शिष्य अनादरे आ-पर वक्तु-वेद । वेदति अयेदोत् ।
 शिष्य लि० चो ङ । इत्येवे, शिष्यते न० ।
 शिष्यतु उ० अथ वृक्षमि श्-कृ-नि । (शतभुज) मटीमदे ।
 शिष्यगृह उ० शिष्यकीलः गृहो यस्य । वरे । [तद्वरपति लि०
 शिष्यति उ० शि-इच् । भृङ्गपक्षगणे, यक्षगणे, उभ-पङ्के च ।
 शिष्यकस्य उ० शिष्यिः वक्तुः दत्त । शिष्य-दाम्भविष्ये च

शिल्पशाला स्त्री० इत० । चित्रकारादीनां शिल्पकरणस्थले ।
शिल्पशास्त्रं न० शिल्पशास्त्रपत्रं शास्त्रम् । वास्तुविद्यादि
ज्ञपके शास्त्रे ।

शिल्पिन् न० शिल्पं नैत्यधीते वा इति । चित्रादिकर्मकरे ।

शिव न० शो वा इत० । मन्त्रे, सखे, जये । शैव्ये वासुदे
व लव्ये, श्वेतद्वये च । मन्त्रवर्तिनि न० । महादेवे,
मोले, शान्त्यर्थे, शालुके शालुकी, वेदे, पुष्करलीकस्थे,
कृष्णः सूर्ये, पारदे, इने, विज्ञे, विष्णुश्चादिषु अध्ये
विद्यति तत्र योगे च उ० । यन्मार्गे गोष्ठे निष्ठाते काष्ठे ।

शिवक इ० शिव इव इत्यर्थे कन् । शीतके तथा शालकयज्ञ-
शिवकास्त्री स्त्री० इत० । पुरोभेदे ।

शिवधर्मजं शिवधर्माज्जायते जन इ० । महाप्रपञ्चे ।

शिवचतुर्हृशी स्त्री० शिवमिया चतुर्हृशी । काङ्गुनलम्प-
चतुर्हृश्याम् ।

शिवदाह न० शिवो देवतादाहिक दाह । देवदाहश्चे ।

शिवदूती स्त्री० शिवो दूतो यस्या । दुर्गापूजिभेदे ।

शिवद्वन्द्व इ० शिवमिय द्वन्द्व । विलम्बे ।

शिवद्विष्टा स्त्री० इत० । शैवक्याम् ।

शिवधाम्ना उ० इत० । पारदे ।

शिवपुरी स्त्री० इत० । काश्मात् ।

शिवमिय न० इत० । इत्ये, महादेवसम्भवे नि० । वक्रहस्ते,
पञ्चरे, स्वष्टिके च उ० । दुर्गाया स्त्री० ।

शिवमल्लक इ० शिव मल्लाचकट मल्लकर कायति कै क ।
अभ्युन्नहसे ।

शिवमल्ली स्त्री० शिवस्य मल्लोऽश्वः शिवा । वक्रहस्ते ।

शिवरात्रि स्त्री० शिवमिया मङ्गलरात्रौ रात्रि । शिव-
चतुर्हृश्याम् आधोत परस्मा कृष्णचतुर्हृश्याम् । महाश्वी
हि शिवपूजनेत्रतादिषु शिवयते इति तस्या रात्रेस्तन्मिय
सम् तद्विषयकर्मस्ये त्रते च ।

शिवलिङ्ग न० इत० । शिवस्य लिङ्गाकारे प्रसारादिभ्ये प्रदायै ।

शिवलोक इ० इत० । शैवायनामके स्थाने ।

शिववल्लभ नि० इत० । महादेवमित्रे । यत्तत्परां स्त्री० ।

शिववल्ली स्त्री० शिवमिया वल्ली । शिखिजवाया, नीवङ्गगात्र ।

शिववाहन न० शिव वाहयति नक्षत्रं चिह्नं स्यु । एवमे ।

शिववीज न० इत० । पारदे शिवोऽर्थादोष्यम् ।

शिवशेखर इ० शिवस्य शेखर इव । पुष्करे, वक्रहस्ते च ।

शिवसुन्दरी स्त्री० इत० । दुर्गायाम् ।

शिवा स्त्री० शी-रन् नि० । अङ्गवस्त्रा शिवां, दुर्गायां,

सक्तौ, शङ्खाने, हरीतक्याश्च, शमीष्ठले, आमलक्या,
दूर्वाया, मोरोचनायाञ्च ।

शिवानी स्त्री० शिव कल्याणमानयति या+नी इ गौ० डीप् ।
जयनीष्ठले । शिवस्य पत्नी स्त्री० कानुक् च । दुर्गायाम् ।

शिवपीठ इ० इत० । वक्रहस्ते ।

शिवाफला स्त्री० शिवाया इव फलं यस्या । शमीष्ठले ।

शिवालय न० शिव आनीयतेऽत्र लो-अच् । शङ्खाने इत० ।
रत्नयवला महादेवस्थले च उ० ।

शिवस्मृति स्त्री० शिवाया स्मृतिर्हस्या । जयनीष्ठले तथा-
शोकार्थे हि जयनीमासकदुर्गाया स्मरणम् । [वक्रहस्ते]

शिवाह्लाद इ० शिवमाह्लादयति या+ह्लाद पिप् चल् ।

शिवाहा स्त्री० शिवस्यैवाहा यस्या । वक्रहस्ताय ।

शिवि इ० शि वि नि० न युष् । शिवपयो, भूजिह्वे उग्रो-
नरराजस्ये त्रयभेदे च । [इत्ये] ।

शिविका स्त्री० शिव करोति शिव+शिव स्तु च । यावभेदे

शिविर न० शो+शिरप् युष् च । वक्रहस्ते शैवनिवासस्थाने

शिवेष्ट इ० इत० । वक्रहस्ते दूर्वायां स्त्री० । महादेवमित्रे नि० ।

शिमिर न० शय किरप् नि० । हिमे, भाषकाङ्गुनलमा-
इत्यामके मन्त्रभेदे शीतले स्यै च तद्वति नि० ।

शिशु इ० शो इ वल्ग्वान् हितम् । शालके सत्ये च ।

शिशुक इ० शिशुरिव इत्यर्थे कन् । अजयन्तभेदे (पुष्प) ।

शिशुगन्धा स्त्री० शिशु सलौ गन्धो यस्या । मङ्गलार्थे

शिशुचान्द्रायण न० चन्द्र प्रातरुग्रयात् पिप्पुशान् शिव
वर्णादिव चन्द्रोदयमिति सूर्ये शिशुचान्द्रायणं चन्द्र-
नित्युक्ते त्रते । [स्त्री० ।

शिशुत्व न० इत० । शिशोर्भावः त्व । शस्त्रे नष्ट शिशुताप्यत्

शिशुपाल इ० चेदिदेवोपराजभेदे दन्तशेवात्मके । [भीकृष्ये]

शिशुपालधनु इ० शिशुपाल इत्यन्तु इत० भूते हिप् ।

शिशुमार इ० शिशु मारयति म् विप् । मज्जनसुभेदे
मज्जनस्ये तारापत्रभेदे च ।

शिश्र इ० शय नक् नि० । भेदे पुंविभ्रभेदे ।

शिखिदान नि० शिद-आप् हितम् । पापकारके ।

शिय कवे आ+पर-अक-अट् । शैवति अशेरोत् ।

शिय परिशेषीकरणे वा जु+उ+पर-आ+प-अक-अट् ।
यति ते शैवति अशेषीयितुं तं शेषेनेत् । [च ।

शिय विभेदे वधा+अक-अनिट् । शिवति अशिवन् । [भेदे]

शिट इ० शाय त्व । शान्, वदशब्दे विनाशकटे, समे

शिटार इ० शिटानामाचार । वदशब्दे ।

शिटि स्त्री० गान-जिन् । आनाया, हासने, ताउने च
'शिटिशिटिरबधेने'ति मूलति ।

शियि लि० गान-कप् । शियिषोदे, कावे, उपदेसे च ।
शि(वि)हू पु० शिहू-नक् नि० सस्य शो वा । गन्धद्रव्यभेदे स्थायं
कन् । तलेव । [अशोकिट ।

शी ययने अदा आ० यक० सेट् । शीते अश्वघटि । [शोकिटि
शीक सेके सर्पणे च आ० आ० वक० सेट् चडि न हुसः ।
शीक आनपे सेके च पु० उभ० परे आ० व० चक० सेट् ।

शीकयति ते शोकिति ० शोशिकत्वं अशीकीत ।
शीकर न० शोक्त अरन् । सरलद्वे, जलकणे, कायौ च ।
शीश्र न० शिशि रन् पु० । शिश्रवामागे तरिते च उहति लि०
शीश्रजन्मन् पु० शीश्रं जन्म दस्य । फरद्वहे ।

शीश्रपुष्प पु० शीश्रं पुष्पं यस्य । ककडले । [करीरि ।
शीश्रवेधिन् पु० शीश्रं शिषितं विध-किमि । शीश्रवस्थैषम-
शीत न० शै-क्त । शीतले, जले, हिमे च । बङ्गवारद्वहे
असमद्वहे वेतद्वहे च पु० । शीश्रवर्धनति लि० ।

शीतक पु० शीतविष करोति । टीरैच्छति च आलस्यहेतुना
आर्याकरणात् शीतनाशनाभिनीय सल्लिते शीत-स्वायं
कन् । शीतपदार्थं, शीतकावे, दण्डि च ।

शीतकर पु० शीतं शीतलं करो दस्य । चन्द्रे । कपूरे च ।
शीतकिरणादयोऽप्यत्र लि० शीतकारके ।

शीतकाल पु० इत । हिमजलो भाग्यौषमाद्युदात्तके जाने ।
शीतकुम्भ पु० शीतं क्कुमाति क्कुम्भ-कप् लि० । करदोरे ।

शीतलज्ज पु० 'लज्जं शीतं धिवत् शीतं लज्जं शीतं पयः
धिवत् । लज्जं शीतं दृढं पीमा कानुभस्वरप्यद्वि-
लुक्ते व्रते ।

शीतचार न० जर्म० । शैतलद्वहे ।
शीतशान्त्वं म० शीतं शीतलं शान्तिं दस्य । शैतचन्द्रे ।

शीतरु पु० शीतं गानः किरणा दस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।
शीतपर्णी स्त्री० शीतं पर्णं दस्य । डोप् । अर्कद्रविकायाम् ।

शीतपल्लवा स्त्री० शीतः पल्लवो दस्य । भूमिजम्बुम् ।
शीतपाकिनी स्त्री० शीते पाको दस्य । इति । काकोस्थाम् ।

शीतपाकी स्त्री० शीतेन पाको दस्य । डोप् । पाकावले,
काकोत्थाङ्ग । [स्वायं कन् । शैतवे । अर्कद्वहे च ।

शीतपुष्प पु० शीतं शीतवीर्यकरं पुष्पं दस्य । शिरीषद्वहे
शीतप्रभ पु० शीतस्य हिमलेखे प्रभा दस्य । कपूरे ।
शीतप्रिय पु० इत० । पण्डे ।

शीतपात पु० शीतं शीतवीर्यकरं फलमस्य । उडुम्वरे, मेढो च

शीतबला स्त्री० शीतं बलं च दस्य । महापमद्भावाम् ।
शीतभासु पु० शीतः शीतभाषानवोऽस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।

शीतमीरु स्त्री० इत० । मल्लिकायाम् शीतमीते लि० ।
शीतमञ्जरी स्त्री० शीतकाले मञ्जरी दस्यः न कप् । मेक-
लिकायाम् ।

शीतमूलक न० शीतं शीतवीर्यकरं मूलमस्य कर् । उशीरे ।
शीतरश्मि पु० शीतारश्मयोऽस्य । चन्द्रे, कपूरे च ।

शीतल पु० शीतं ज्ञानि ला-क शीतमस्य लक्षणा । शीतस्य
तद्वति लि० । मन्वोद्भवे-चन्द्रे, शैले, पशुमे, शैलिके
कोरपमूले, शैले च न० । अयनप्रार्थना बङ्गवारद्वहे,
चमले, चन्द्रे, कपूरे, राते च पु० ।

शीतलक न० शीतमभिष इष च कन् । शैतोदले मन्वरे पु०
शीतलच्छद् पु० शीतलं शीतलमस्य शान्ता दस्य । चमले
कर्म० । शीतलपत्रे पु० । [वारिष न०

शीतलजल न० शीतलं जलं दस्य । उतले कर्म० । शीतल
शीतलयातन पु० शीतलोनावो धातुभेदे यक्षात् । अयन-
प्रार्थनाम् । तत्वेने हि शायो, शीतलता ।

शीतला स्त्री० देवीभेदे जलजडभेदे च । तन डोप् च ।
शीतवल्का पु० शीतं शीतकरं वल्कोऽस्य । उडुम्वरे ।

शीतवीर्यक पु० शीतं शीतवीर्यकरं वीर्यं दस्य । जलद्वहे ।
शीतशिव न० शीतं शीतलमपि शिरम् । शैतलवर्णे । निवे-
काना, यशीद्वहे च स्त्री० । मष्टिकायापु पु० ।

शीतसङ्ग पु० शीतं सङ्गते घट्-कप् । मोलद्वहे, शीतलस्य
गार च वाचन्याम् स्त्री० । [उडुम्बिता, डुल्लोयाङ्ग ।

शीता स्त्री० शै-ता । नाड्यवपुवो, रागपत्न्याम्, यतिवत्याया
शीताशु पु० शीताः कपयो दस्य । चन्द्रे, कपूरे च । [लि०

शीताङ्गी स्त्री० शीतपद्मस्य । डोप् । हंसपदोद्वहे । शीतद्वहे
शीतार्त्तं लि० शीतेन कट् । शीताङ्गी ।

शीतानु लि० शीत+अक्षयं आलुप् । शीतवादाशुक्ते ।
शीतावगता स्त्री० शीतमावगति आ+वल्-णिङ्-कल् । महाप
मद्भावाम् । [कावे धनिभेदे ।

शीत्कार पु० शीदितस्य कारः शीत्+क-घञ् । स्त्रीपा रति
शी(षो)त्य लि० शी(षो)ताम् अर्हति यत् । इलद्वहे चोदादी ।

शीधु पु० न० । शी-धुक् । इन्द्रशक्तौ मदाभेदे ।
शीधुगन्ध पु० शीधोरिव गन्धोऽस्य । बकुलद्वहे ।

शीन लि० शै-क्त । यनं भूते इतदी । मूर्धे, अजगरे च पु० ।
शीम कथने आ० आ० वक० सेट् चडि न हुसः । शीमते अशीमि

शीर पु० शी-रक् । अजगरस्ये ।

चान्द्रमासौ कावे, श्वेतकट्टे, कावे, वके च ।

गुल्लपुष्प पु गुल्लं पुष्पमस्य । कलाकट्टे, कुन्दवणे, वरुणे च ।

श्वेतपुष्पवति वि० नागदन्त्या स्त्री० डीप् । कर्म० गुण्डे पुण्ये न० ।

गुल्लपृष्ठक पु० गुल्लं पृष्ठमस्य कप् । चिम्बुवट्टे । [वि०]

गुल्लरोहित पु० वर्णोऽर्थेनेति कर्म० । श्वेतं रत्ने इष्ये, तद्वति

गुल्लाला स्त्री० गुल्लं ताति ला-क । उज्जटायाम् ।

गुल्लवायस पु० कर्म० । वके, श्वेतवाके च ।

गुल्लपाल पु० कर्म० । गिरिनिम्बे श्वेतवर्णवणे च ।

गुल्ला स्त्री० गुल्ल+यस्य चायच् टाप् । वरुणत्वा, वरुणाया,

वाकोत्सा, विदार्या, कुङ्गा, श्वेतवर्णत्वा, क्षियाच्च ।

गुल्लाङ्गी स्त्री० गुल्लमङ्गमस्त्राः ङीप् । मेकाक्षिकायाम्, श्वेताङ्ग-

युक्ते वि० ।

गुल्लापाङ्ग पु० गुल्लः कृपाङ्गो यस्य । मधूरे ।

गुल्लास्त न० कर्म० । अम्बुभाके ।

गुल्लिमन् पु० गुल्लस्य भावः दमनिश्च । श्वेतवर्णः ।

गुल्लोमला स्त्री० कर्म० च यस्यस्याः अङ् । शङ्करायाम् ।

गुल् पु० शम-नतस्य नेत्यं नि० श्वेत लज्जश्च । वट्टवणे, आम्बा

वके, गूले च । पर्यटोष्ठे धान्यादिपत्रके च स्त्री० ।

गुल्लाकर्म्मन् न० गुल्लेः वटपल्लवे या सम्यक् कर्म० यस्य ।

पुंसवचस्त्वारभेदे ।

गुल्लिन् पु० गुल्लोऽल्पस्य इति । वट्टवणे । गुल्लवति वि० ।

गुल् स्त्री० गुल्-क्तिप् । गोके । वा टाप् । तत्रैव ।

गुल् गोके छेदे च दिवा० उभ० अक० सेट् । गुल्वति ते

अप्यवत्-अपोषीत् अयोषिच ।

गुल् गोके आ० पर० सक० सेट् । श्वेवति अयोषीत् ।

गुल् इ० गुल्-क्तिन् । बह्वी, बिम्बकट्टे, लौष्ठमासे, वाषाट-

मासे गुल्लवरेणे, कीर्णे, यमौ, गुल्लमनिषि, अग्नि-

भेदे श्वेतवर्णं च । तद्वति वि० ।

गुल्चिद्रुम पु० कर्म० । अश्वत्थवले ।

गुल्चिमल्लिका स्त्री० कर्म० । नवमल्लिकायाम् । [अगुल्चोत् ।

गुल्च्य अमिपवे आ० पर० सक० सेट् निष्ठा ज्विति० । गुल्च्यति

गुल्ल गतिविधाते आ० पर० सक० सेट् । शोडति अयोषीत् ।

गुल्ल आलसे पु० उभ० सक० सेट् । शोडयति ते अगुल्लवत् ।

गुल्ल योधने वा० पु० उभ० सक० सेट् इति० ।

गुल्लयति ते गुल्लति अगुल्लवत् न अगुल्लवत् ।

गुल्लि(गुली) स्त्री० गुल्लि-ङ्त्वा वा ङीप् । (पुं०) । इत्ये ।

गुल्ल गती त० पर० सक० सेट् । गुल्लति अयोषीत् । [स्त्री० ।

गुल्ल पु० गुल्-ङ् तस्य नेत्यम् । मङ्गिभेदे, गजहस्ते पु०

स्त्रीपक्षे टाप् मध्यपानमष्टके वेष्टायाम् घुरायाम् नलिन्या

कुडिचाम् जनकलिन्याश्च स्त्री० ।

गुल्लार पु० गुल्लाय यस्येयं र । शौचिके, कृत्तिनि च ।

अपकर्णे र । अथल्लगुल्लायाम् । लृच् । कृत्तिनि ।

गुल्ली स्त्री० गुल्लकाङ्गोऽस्तस्याः यश्च गौ० ङीप् । (हाति-

गुल्ल) इत्ये । [पवित्रे, गुल्ले च वि०]

गुल्ल न० गुल्-ङ्त्वा । चैत्रवर्णवणे, भरिणे च । केवले, निहृदि,

गुल्लवल्ली स्त्री० कर्म० । गुल्लायाम्, पवित्रायां-सतायाच्च ।

गुल्लान्त पु० गुल्ल अन्तः पर्थन्त्यो यस्य । अन्तःपरे, उपचारात्

तत्र स्त्रियायां राजप्रयोगिणि पु० स्त्री० । 'गुल्लान्तं भोगनि-

तान् वृत्ते इति नैपथम् ।

गुल्लापङ्क्ति स्त्री० कर्म० । अर्थावधारभेदे ।

गुल्लि स्त्री० गुल्-क्तिन् । काञ्चने नैमल्यसम्पादने वैदिककर्म-

योग्यतासम्पादकस्त्वारभेदे च ।

गुल्लोद्दिन पु० वौदभेदे ।

गुल्ल गोके शोधने, निःशेषभवने च दि० पर० सक० अजिड् ।

गुल्ल्यति अगुल्लत् । भक्षोहरः गुल्ल्यति यदुष्णः स्यादिति स्त्री०

गुल्ल गती त० पर० सक० सेट् । गुल्लति अयोषीत् ।

गुल्ल पु० गुल्-ङ् । कुल्लुरे । इल् । तत्रैव । [स्तिभेदे ।

गुल्लः श्रेष्ठ पु० गुल्लव श्रेष्ठोऽस्य अनुकृत् । विद्यामित्रयिमे

गुल्लक पु० गुल्लव वत् । स्तिभेदे स्त्रीयं वत् । कुल्लुरे ।

गुल्ली स्त्री० वत्+क्षिया ङीप् । कुल्लुरयोगिणि, कुल्लापङ्गां च

गुल्लव गुल्लो पु० उभ० सक० सेट् । गुल्लयति ते अगुल्लवन्ते न ।

गुल्लव गुल्लो अक० गुल्लोकरणे वक० आ० उभ० सेट् । गुल्लति

ते 'आय्-गुल्लन्त्यभेदसः' इति वेदमन्त्रः । अगुल्ल्वीत् ।

अगुल्ल्विच ।

गुल्लव दीप्तौ अक०-वर्दने च वक० त० पर० सेट् । गुल्लति अगु-

स्त्रीत् प्रायश्चाप्नन्तिगुल्लवाम्भ्यश्चतु इति वीरचरितम्

गुल्ल दीप्तौ अक०-वर्दने च त० स्या० सक० सेट् । गुल्लति अयोषीत्

गुल्ल दीप्तौ आ० आ० अक० सेट् । गोमते अगुल्लत् ।

गुल्ल न० गुल्ल-ङ् । मङ्गले पञ्चकाष्ठे च । गुल्लयुक्ते वि० । विश्वः

आदिगु अक्षे तयोर्विगयोरे पु० । [रिति भङ्तिः]

गुल्लयुं वि० गुल्लयु+अस्त्वयं लृच् । गुल्लयति 'स्तिपयः गुल्लयु'

गुल्लगन्धक न० गुल्लगन्धोऽस्य । गोके ।

गुल्लग्रह पु० गुल्लः शुभदायकः चङ् । सौम्यपक्षे शुभे गुल्ले-

अधिकचन्द्रे, पापपङ्कट्टे लृप्ते च । [डगायां स्त्री० ।

गुल्लङ्कर वि० शुभ करोति क-अच् लृप् । मङ्गलकारके ।

गुल्लट् पु० गुल्लं ददाति दा-क । अथत्यज्ये मङ्गलदातरि वि०

शुभपत्नी स्त्री० गुगानि पद्मायल्ला डीप् । (शानपान) क्षुभे
 शुभा स्त्री० शुभ क । शोभायां, कानो रोचकायां, गोरोच-
 नाया, शम्भा, प्रियङ्गु, श्वेतद्रव्यायां, देवशभायाञ्च ।
 शुभाञ्जन उ० शुभ-क शुभम् अञ्जनं यस्मात् । शोभाञ्जनवहे ।
 शुध् न० शुभ रत्न । अन्ते रोच्ये, कपोले च । चन्द्रे, श्वेत
 रत्ने च उ० । तद्वति लि० ।
 शुभ्रतर उ० शुभ्र करोत्यु । चन्द्रे, कर्पूरे च । शुभ्रकिरण
 शुभाद्यप्रभतयोप्यत्र । [योगिति]
 शुभ्रदन्त्री स्त्री० शुभ्रो दन्तो यस्या डीप् । शुभ्रदन्तदिग्गज
 शुभ्राणु उ० कर्म० । मङ्गिकन्दे ।
 शुभ्र उ० शुभ्र वाच् । दानभेदे ।
 शुभ्रमर्दिनी स्त्री० शुभ्र मर्दिना श्वद-पिणि । उमायाम् ।
 शुभ्र नारणे क्षमने च दि० वा० च० वेत् । अर्थेते चोरोरिद ।
 शुक्ल कवने, वर्जने, वर्जने च पु० उभ० वक्त० वेत् । शुक्लवति
 ते अशुक्लत् न ।
 शुक्ल उ० न० शुक्लते अतिच्छज्जते कर्मणि क्त् । वहादिभेदे
 राजपाद्मकन्दे, वदन्नात् कलावमोयै पाद्यो धने
 क्षीरभने, 'मग्नियुक्तं' वदन्नाया मिति अति' स्त्री-
 भ्य वधोमायं देवे धने, 'पुष्टस्त्रोयवृत्तायाञ्च' पिष्ट
 दानोदरेते' इति अति भवे च ।
 शुक्लस्थान न० व० । (रादि) वक्ते, भूपाना श्ववनिमयव्यम्
 द्रव्यवरादानस्थाने ।
 शुक्ल न० शुक्ल-वाच् उ० । गान्, रत्नौ च ।
 शुक्ल माने दाने च पु० उभ० वक्त० वेत् । शुक्लवति ते अशुक्लत् न
 शुक्ल न० शुक्ल वाच् । गान्, रत्नौ च । लक्ष्मणे, आशारे,
 यत्रवाये च ।
 शुल्कादि उ० इति० गन्धे तस्य गन्धादिशब्दकान् नपायाम्
 शुल्काय न० शुल्क-वाच् उ० । शशायाम् । शुल् । तमेव स्त्री० ।
 शुल्पा स्त्री० शुल्क-वाच् । अश्वेष्वायाम्, उपाशनायाञ्च ।
 शुप मोने दि० वा० च० वादि । शुपति अशुपत् ।
 शुप उ० शुप-वाच् । कर्पूरे, विरे च ।
 शुपि स्त्री० शुप-वाच् । मोषणे, विरे च ।
 शुपिर न० शुप शिरस् । जिह्वे, श्वादिशयो च । कर्पूरे लि०
 भूषि, चम्पौ च उ० । वदां, मकोमायमयस्त्रे च स्त्री०
 शुष्क लि० शुप-वाच् । अश्वेष्वादिश्ववयोप्यत्र ।
 शुष्कपशु न० शुष्क पशवश्च । (शकटा) शकभेदे । कर्म० ।
 शुष्के पथे न० ।
 शुष्कल न० शुष्क रोच्यं वाक्त्वा क । शुष्कवाधे ।

शुष्कटल उ० कर्म० । यवहले ।
 शुष्कवैर न० शुष्कं कलत्रं वैरम् । उद्देश्यत्रये कलत्रे ।
 शुष्कव्रण उ० कर्म० । (पेटा) क्षिणरूपे व्रणे ।
 शुष्काद्रि उ० शुष्कभूतम् । धवले (धगाढ) शुष्कावयवे लि०
 क्षिप्यो डीप् । वा च नैरिकायाञ्च ।
 शुष्काद्रि क० शुष्काद्रिकम् । शुष्कात् (पट) ।
 शुष्क न० शुष्क-वन् किञ्च । तेजसि, प्रकाशने च । धूये, अनी,
 चित्तवहे, वायो, पक्षिणि, यक्षिणि च उ० ।
 शुष्क न० शुष्क-वन् किञ्च । तेजसि, धौये च । अनी, चित्त-
 वहे, च उ० ।
 शुष्क उ० न० शो-लकम् । (शुद्धा) वीर्याये, शिष्यायाञ्च । भेदे ।
 शुष्ककोट उ० शुष्काकारोऽनशुक्त कोट । (शुष्कोका) कोट
 शुष्कधान्य न० शुष्कगुक्त धान्यम् याव० । यदादौ धान्ये ।
 शुष्कपिण्ड उ० स्त्री० शुष्क पितृव्ये । शुष्कपितृव्याम्
 शुष्कर उ० शुष्क इत्यन्तं शब्दं करोति ल क्त् शुष्क+अक्षये
 र वा । क्षमापयते ययौ ।
 शुष्करकन्द उ० शुष्कर इव रोमय कन्दोऽस्य । शराकोकन्दे
 शुष्करपादिका स्त्री० शुष्करखेव पादाः सूक्ष्मास्वा डीप्
 चक्षायं क्त् । शोचिष्वायाम् । [शराकान्वायाम् ।
 शुष्कराजिन्ता स्त्री० शुष्कराज्यते वा वा+जिन्ता इति० ।
 शुष्करी स्त्री० शुष्कर आन्नावकले नास्वला अर्ध गौ-डीप् ।
 वदन्नायायाम् । शुष्कर+शुभोने डीप् तन्नादिक्षिप्याम्
 शुष्करोट उ० इति० । कवेनानकन्दे । शराक्षिपिद्रव्ये लि० ।
 शुष्कवती स्त्री० शुष्कक्षीयमायमस्तस्या मद्र् मल्ल व ।
 कर्मिकायाम् ।
 शुष्कशिखा स्त्री० शुष्कशुभा शिखा । कर्मिकायाम् ।
 शुष्कशिवि (मो) स्त्री० शुष्कशुभा शिवि वाक्त्वा । कर्मिकायाम्
 शुष्का स्त्री० शुष्कोऽक्षयला अर्ध । कर्मिकायाम् ।
 शुद्ध उ० शुद्ध-वाच् उ० पक्ष द रोच्ये । वयं वयं । शुद्ध
 इति उ० । शोकेऽकर्मणिपुठे 'शुद्ध' इति शुद्धेति
 शुद्ध शुद्धा इत्ययम् अतिपक्षिणि शुद्धमिति शरीर-
 कमायाम् । टाप् शुद्धा शुद्धवादिक्षिप्याम् । पुठेने डीप् ।
 शुद्धभायाम् । [शिवेश्वरी शुद्धभावरदायाम् ।
 शुद्धकर्म न० शुद्धस्य याश्चरिणि कर्म । शुद्धकर्म
 शुद्धमिय उ० इति० । यदादौ ।
 शुद्धार्ता स्त्री० शुद्धेष्वात्तौ वीर्या । शिवो ।
 शुद्धविदिन् स्त्री० शुद्धेति विदि विदि पठ० । शुद्ध-
 वादिक्षिप्या विदिवाक्त्वा । शुद्धेति पठयतेति

मृद्रामुत उ० मृद्रायाः विजातिभिः उभयाः सुतः । विजाति
जाते मृद्रजातिल्लिया सुते शुभभेदे ।

मृना स्त्री० शि-अधिरूपे-क । प्राशिवधस्य ने 'पञ्च मृना-
मृहस्यलेति सति' (यानजिम) अथे जिज्ञायाञ्च ।

मृन्त्र लि० मृन्त्रायै प्राशिवधाय द्वित्वम् ररहस्वानत्वात् यत् ।
निर्ज्वरस्थाने. काकाथे, विन्दुमाने, अमाने च । अम-
मृन्त्रे, अने तथे च लि० । [वि०]

मृन्त्रमध्य उ० मृन्त्रमाकाशो मध्ये यस्य । मने । मृन्त्रमम्युते
मृन्त्रवादिन् उ० मृन्त्रमभावनान्नं सर्वकारणतया वदन्ति
'वदं पति । बौद्धभेदे । [लक्ष्मणभाषा]

मृन्त्रा स्त्री० मृन्त्रमस्यसाः यद् । नल्लान महाकण्ठक जाञ्च ।

मृन्त्र हिंसे सामर्थे च हि-मृन्त्रं चक्र० सेट् । मृन्त्र्यते अमृन्त्रि
मृन्त्र निम्ने च-मृन्त्रम० चक्र० सेट् । मृन्त्रयति ते अमृन्त्रयत् त ।
मृन्त्र उ० मृन्त्र-चट् । वीरे, विक्रमवति, वरुदेनमाथे, यादवे,
सूर्ये, शिखे, मृन्त्रे, शिवकट्ये, चाके, निजुके, मल्लभेदे च ।

मृन्त्रण उ० मृन्त्र-ल्यु (घोल) मृन्त्रभेदे, मृन्त्राणावधे च ।

मृन्त्रसेन उ० मृन्त्रा सेना यस्य, यस्य वा । देशभेदे, स्वभेदे च
मृन्त्रं माने बु० च चक्र० सेट् । मृन्त्रयति ते अमृन्त्रयत् त ।

मृन्त्रं उ० मृन्त्र्यते धान्यादिकमनेन मृन्त्रं-बन् । (कुवा) धान्य-
स्त्रोत्रवे, वंशमयमाने, द्रोणहवपरिचालये च ।

मृन्त्रं कर्षो उ० मृन्त्रं द्रव्यवर्णयत् । मने । [राजबभगिन्याम् ।

मृन्त्रं गङ्गा(सी) स्त्री० मृन्त्रं द्रव्यं नद्या कक्षाः चक्षुः वा कीप् ।

मृन्त्रं पर्यायं स्त्री० मृन्त्रं द्रव्यं पर्यायं स्याः कीप् । शिमोभेदे ।

मृन्त्रं उ० मृन्त्रं चक्षुःपदस्यः उ० । बौद्धविद्यायां ।

मृन्त्रादिभिः(सी) स्त्री० मृन्त्रं जर्मिः मस्याः वा यत्नम् वा
कीप् । लौहादिनिर्वाणायम् ।

मृन्त्रं बजायां भाव० चक्र० सेट् । मृन्त्रति अमृन्त्रोत् ।

मृन्त्रं पु० मृन्त्र-ज । रोगभेदे, व्यथायां, सुखेच्छे अथ प्राये,
विश्रुते च । शिखे, मुनिभेदे, विष्णुमाशिषु नवमयोने च उ० ।

मृन्त्रग्रन्थि उ० मृन्त्राकारः यस्मिन्स्थ । मातृदूत्याय मृ ।

मृन्त्रघातान न० मृन्त्रं रोगभेदं घातवति ह्यन् शिब-ल्यु । मयूरे

मृन्त्र उ० मृन्त्रं हन्ति हन-क । तस्युट्ठवे ।

मृन्त्रदिप् उ० इत० । हिडो ।

मृन्त्रधन्वन् उ० मृन्त्रं धनुःपुष्पस्य अनन्तं सदा० । शिवे ।

मृन्त्रधर उ० मृन्त्रं धारयति धारि-अच् । शिवे । मृन्त्रधरा-
दयोधम् ।

मृन्त्रधारिन् उ० मृन्त्रं धरति धृ-निषि । शिवे दुर्गायां स्त्री०

मृन्त्रष्टम् उ० मृन्त्रेन धरति धृ-निषि । शिवे । दुर्गायां स्त्री० ।

मृन्त्रनाशन न० मृन्त्रं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । शीतलवते

मृन्त्रपाणि पु० मृन्त्रं पाणौ यस्य । शिवे । मृन्त्रहस्तादयोधम् ।

मृन्त्रमत्तं पु० मृन्त्रस्य मत्तः । एरुट्ठवे ।

मृन्त्रहन्त्री स्त्री० मृन्त्रं हन्ति हन-हच्-कीप् । यवाभ्याम् ।

मृन्त्रहृत् उ० मृन्त्रं-हरति हृ-किप् । हिडो ।

मृन्त्राज्ञतं लि० मृन्त्रेन विद्या कृतं पठ्य मृन्त्र+आच्+अ-ज्ञ ।

लोहादिकीनकेन विद्यां पठ्ये मांसे । (काश्या) ।

मृन्त्रलिङ्गं लि० मृन्त्रं पाकगणनत्वे नास्ति लङ् । मृन्त्राज्ञते ।

मृन्त्रिन् उ० मृन्त्रमस्यस्य इति । मृन्त्ररोगयुक्ते, मृन्त्राक्षभारवे लि०

मृन्त्रिन् उ० मृन्त्राकारं फलमस्यस्य इति । भायडोरट्ठवे ।

मृन्त्रोत्तरा स्त्री० मृन्त्रेन उत्तरं चते उद+अन-ह । धीनराब्ज्याम्

मृन्त्रं लि० मृन्त्रे संस्थितं यत् । मृन्त्राज्ञते मणि ।

मृन्त्रं मधवे आ० प० चक्र० सेट् । मृन्त्रति अमृन्त्रोत् ।

मृन्त्र(ग)माल उ० मृन्त्रं वाति वा-क ए० (मेयाव) मयौ दैल-

भेदे, वासुदेवे, निजुदे, खडे च । [काटा] लुपभेदे ।

मृन्त्रालकयट्ठक उ० मृन्त्रावकावत् इव कण्ठको यस्य । (मेयाव

मृन्त्रालकोनि उ० मृन्त्राव इव कण्ठकितः कोनि । (मेया-

कुल) लुपभेदे । [कावे लुपभेदे ।

मृन्त्रालघण्टो स्त्री० मृन्त्राव इव कण्ठकिनो घण्टी । कोवि-

मृन्त्रालजम् स्त्री० मृन्त्रावगम्या जम् । गोडुमे (गोष्ठक) ।

मृन्त्रालविष्ठा स्त्री० मृन्त्रावैरियते पिद-ह । द्विजपय्याम् ।

मृन्त्रालिका स्त्री० मृन्त्रालस्य भाष्यौ कीप् स्त्राथे क् । मृन्त्राव

योषिति, मृन्त्रावोव इत्यर्थे क् । मयात् पवायने ।

मृन्त्राली स्त्री० मृन्त्रालकत्पवायनं हावयेनास्ति अच्

कीप् । पवायने । [बौद्धमे पादपवने च ।

मृन्त्रान उ० मृन्त्रात् प्राधान्यात् कृत्त्यतेऽनेन ए० । निगडे,

मृन्त्राली स्त्री० मृन्त्रावः तदाकारोत्पत्त्या-अच् गौ कीप् ।

कोविताये हवे पुच्छगोवस्तवने च । रोगो स्त्री० टाप् ।

मृन्त्रं न० मृन्त्र-गन् ए० लुक् । पर्वतोपरिधाने, प्राधान्ये, कर्मोद्देशे,

पयादेर्जिमाथे, वदाभेदे च । (विद्या) मृन्त्रालिका स्त्री० कीप्

मृन्त्रं उ० मृन्त्रमिव इत्यर्थे क् । जोरकट्ठवे ।

मृन्त्रकन्तं उ० मृन्त्रमिव कन्दोऽस्य । मृन्त्राटके (पानीफल)

मृन्त्रं क० मृन्त्रे पर्वगाथे जावते जन-ह । अगुश्चन्दने

सरचट्ठवे उ० । मृन्त्रावमाने लि० ।

मृन्त्रमूल उ० मृन्त्रमिव मूलस्य । मृन्त्राटके ।

मृन्त्रमोहिन् उ० मृन्त्राय कर्मोद्देशाय मोहयति मृ-णिच्-

विनि । चम्पके । [गाङ्गविद्या]

मृन्त्राला स्त्री० मृन्त्रं तदाकारात् वाति वा-क । यजश्मश्याम्

‘मृद्वत् ५० मृद्वं प्राप्येनास्त्वस्य भतप् भस्य व’ । भारत-
वर्षस्य ‘मोल शेतस्य मृद्वी च उत्तरे वण्णवर्णा’ इत्युक्ते
सोपापञ्चते नरे । मृद्वयुक्ते त्रि० ।

शङ्खवेर न० शङ्खमित्र वेरमयको यस । आर्द्रिके, शुद्धगाम्,
 राममित्रशङ्खमित्रचस्य पुरे च । स्नाये कनू । आर्द्रिके
 शङ्खवेरारामसूक्तो ५० शङ्खवेरेष तत्त्वं भूत्वमस्य कप । यर-
 काश्च ।

चङ्काट ५०६६ प्राधान्यमर्तति अट-अण् । अठारणपञ्चमदे-
 चतुस्ये, जलहण्टे कटोच तत्कले न० । (पानीकल)
 स्वार्थं अट् । तत्र, चतुस्ये, अठारोक्तविश्वमेदस्ये
 यद्वाचद्वारे च ।

मङ्गल उ० मङ्गं वासोदेवाष्टम्यानेन स-ञ्चय् । तस्योक्ते रच-
येदे लखे हिन्द्रे । पूर्णं च मङ्गं कारयसेन सञ्चयति
स्य । काशायसि आर्द्रके च । नृक प्राधायसञ्चय
नेन स्य । भूयसे, गजभूयसे च स्यायं कुरु । हिन्द्रे ।

शुद्धिनि ३० शुद्धात् जन्मनेनाद्यस्य रजि । पूजे । तत्
फलमद्यपि हि वातादिरिति तयात्मन नजे च । हृदये विं
शुद्धिनि ३० शुद्धाकारोदयस्य ठनु । विषमदे । प्रतिगदा स्तो
शुद्धिनि ३० शुद्धं प्राप्तेनेनाद्यस्य रजनु । मेमे ।

मृद्विन् पु० मृद्वस्यस्य रजि। मेघ, भारतवर्षस्य सीमापश्चत-
मेदे, पश्चतमाले, छविमेदे, हवे च । मृद्वनुक्ते रि० भेदा
स्त्री० बीप ।

यत्त दि० म० ॥ पक्षे ।
 गृध्र अपानशब्दे आ०धा० बुद्धि छटि छटि च उ०धन०सेट्
 प्रायेण वृत्ता० । यत्रैते चशब्दभूत यस्मिन्ति यस्मिन्ति ।

नृध जनेने भा उ० स० शेट्टा ज्ञातेह् । यद्वति ते अश्वर्षति अश्वर्षि
 गृह् विवने क्ता० य० य० य० वेह् । गृह्पाति अश्वारोह् । योयं
 योयुर उ० यिधि गतो अश्वप् । यिधाय०, इह० स्विधम ले,
 य । इत्यादि स्त्री० ।

शेष पु. शी पु. शेषे शिप्रे । शयनकर्त्तरि नि. ।
 शेष पु.न. शी-पु. शिप्रे शी-पथि पु.न. शेषोऽप्यय न
 शिफालिका श्री. शरते दति शेषा शबयो यम कण् ।
 (शिपथि) पु.न. शेषे । (शिफालिका) पु.न.

ग्रेष्माली श्रीः ग्रेष्म गन्धमयानि चन्द्रयो यन् वीर्य ।
 ग्रेष्मप्री श्रीः ग्रेष्मिन्निष् स्रे भोजनं लब्धव्यं चन्द्रः । बुद्धी ।
 ग्रेष्म गन्धो गन्धो गन्धो गन्धो गन्धो । ग्रेष्मिन्निष् स्रे
 चन्द्रः न बुद्धिः ।

श्रेष्ठ ३० मेघ-उष् । वज्रवारहणे ।

शेव पुं श्री वत् । पुर्वङ्गे शिथे ।
 शेवधि पुं शः धनादिनोहस्य व्यवधि । 'पद्मोदस्त्रिय
 महापद्म पद्मोमकरकक्षपो । शकुन्तलान्दनेय य खर्च
 निषेधानने' व्युत्पन्नवधिवे निधौ । [शेव्योवा]

शेवाल न० यो-विष् तथाभूत, वरु चलते वरु । शेवाले ।
 शेवाल न० यो विष् ये-वरु चलते वरु । शेवाले ।
 शेप उ० शिष वरु । वरुले वरुले शेपभेदे, वरुले वरु ।
 शेपा वरु = शिष-वरु । निर्माणावस्थादौ 'शेवाविज भू-
 राणाविजि, वरु ।

शैल ३: पिशा तद्वामपन्थमरोते वेत्ति वा ज्ञय् । पिशाथ-
न्याध्यायिनि, तद्वेत्तरि च । कन् । पिशकोयत् ।

ग्रैखरिक ड० बिचरे प्राचोराद्यये भव ठक् । अयानागें ।
ग्रैखरेय ड० बिचरे भव । ठक् । अयानागें ।
ग्रैय न० योतस भाव. थ्यक् । योतसले ।

प्रै धित्य नः प्रिधित्य नः भारः धनः । अहंयोगभेदे ।
 प्रैनेय इः प्रिनेगात्पादम् इह । सात्त्विकानि यादवे ।
 मैल नः प्रिपाया भवः अहः । प्रैलेवे गन्धस्थभेदे । सात्त्विक

अनु । यत्, विद्याजस्तनि च । विद्याः सन्त्यस्य प्रसाः
अथ । यस्मैते ५० ।

श्रौतगन्ध न० घैतय घैतप्रसवे गन्धोऽस्य । चावरचन्द्रे ।
श्रौतज न० घैते पर्वते जायते खन-ह । स्वनामध्याते गन्ध-
द्वयमेवे । यत्रविजय म् दुर्गापाद्य स्त्री० ।

शैलधर पु० शैल गोवर्द्धनपरमेश्वर भवति ४-मन्त्र । श्रीकृष्णे ।
 शैलपद्म पु० शैलविजयचक्रवर्ति पद्ममय । दिव्यदृष्टे ।
 शैलभित्तिपुष्पशैल विनयि विद्वत्कृष्ण । द्रष्टे पाशाश्वधारणान् ।

शैलराज पु० येनाना नाना राजा टप् सदा० । हिमाचले
शैलबीज पु० शैल तपस्वर्चनं दूर भावति दप् शैल वात्र
यत् । भद्रावले ।

नैलशिविर न० शैलार्जुनगंगा शिविरनिध । वरुडे ।
 श्रौतसार पु० न० शैलस्य वारध । शिवाजगढि ।
 शैलसता स्त्री० ११० । पार्थसार ।

शैलाज न० मंदसायम् । पर्यंतमदः ।
 शैलाज न० मिलादा जायते जन ८ भाषेऽण् । येमने ।
 शैलाज न० येव पर्यंतमदति पद-५५५ । विदे, विराते,

श्रीलादि उ० विनादस्त्रापन्नम् इत्यु । विषयावच्छेदे नन्दिनि
श्रीलादिनि उ० विनादिविषयविषय मोक्षं नदप्यवधारयत

ચિનિ । મઠે રેણુને ।

शोभाञ्जन पु० शोभायै यञ्जते यन्ज-ल्युट् । (प्रजना)इच्छे
शोप पु० शोप-यञ् । यत्नादिना जलादायङ्गारेण कदिमकरणे

शोपयति शोप० पिच्-ल्यप् । यच्छ्रोत्रे ।

शोपयत् न० शोप-ल्युट् । शोपयेन्, रक्षाक्ष दने, शोपे च शोपयति
शुप-तिच्-ल्युट् । उन्नादन० शोपयसेल्युक्ते चारगरभेदे,
शोनाकहले च पु० ।

शोपसम्भव न० सम्भवत्यन्तात् संभू-ल्यप् इत् । पिप्पलीभूषे

शौक न० शुकानां समूह० ल्यप् । शुकवृष्टदाये ।

शौकर न० शूतरस्य पराङ्मुखेऽयम् ल्यप् । तोषभेदे ।

शौक्तेय न० पत्तिकाया भवम् । उक् । पुत्रावाप्तम् ।

शौक्तेय न० पुत्रौ भवम् उक् । पुत्रावाप्तम् ।

शौक्ता पु० शुक्लस्य भावः ल्यप् । श्वेततायाम् चेतयर्थे ।

शौच न० शौचेभावः ल्यप् । शुद्धे, प्रविशतायाम् । लभ्यपरि-
हारय संवर्गवाच्यनिमित्तैः । लभ्ये च ल्यबलान्न शौच-
नित्यमिषोद्यते इति क्लृप्तौ धर्मविज्ञे च । [लक्षः

शौड गर्थे आ० पर० यङ्-ल्येड् । शौडति आशौडोत् । लङि न

शौटीर इ० शौट-रट् । त्वाग्नित्-ल्येरे च । गर्भाभिते नि०

शौटीर्ये न० शौटीरस्य शोरस्य भावः ल्यप् । शैत्ये, पराङ्मुखे,
गर्भे च । [शौटीर्यम्

शौड गर्थे आ० पर० यङ्-ल्येड् लङि न तुल्य । शौडति च-

शौण्ड नि० शुण्डादीं घृतायामभिरतः ल्यप् । भस्ते, दूषे च ।

शोपिह्व इ० शोप्या घृता पण्यवस्य उक् । जदाग्निरिति
आतिभेदे । [शो० ङ्-पृ । ल्यप्, गजपिप्पल्याश्च ।

शोण्डो क्षी० शोण्डा कटिकरजदाकारः यत्स्य ल्यप्

शोण्डोर इ० शोण्डा मन्वील्यस्य रट् ल्यप् । सावर्णेऽयम् ।
गर्भाभिते नि० ।

शौट् पु० शूटायां हिजातिभिराग्रायै भवः ल्यप् । दादयङ्ग-
ल्यप् शूनाजाते हिजातिपुत्रभेदे ।

शौटोदति पु० शूरोदस्य ल्यप् । शौटोदतिभेदे ।

शौधिका क्षी० शोधः शोधनं लक्षितरेकल्यप् शिवः उक् ।

रक्षक्यौ ।

शौनक पु० पुनश्चापलम्बः । सुविभेदे । शैविषे शिविषयज्ञे

ल्यप् । शौनकादय इति भागवतम् ।

शौनिक पु० शूना प्राविषयस्य भं यत्तुल्यवस्य उक् । शौच-

ल्येति (वहाद) शूनायां, शूनायां ल्ये च ।

शौम न० शोभायै हिङ्गु ल्यप् । शोभयामिन् इत्येदे । देवे पु०

शौभाञ्जन इ० शौभाञ्जयत् आर्णेऽयम् । (प्रजना) इत्येदे

शौभिक नि० शोभा नित्यवस्य उक् । रक्षक्यौ ।

शौरि पु० शूरस्य यादवभेदस्य वृद्धेऽयस्य शूर्यस्य वा गोमा-
पत्यम् इज् । विष्णो, इनेश्वरे च ।

शौर्य न० शूरस्य भावः ल्यप् । वीर्ये यत्तौ च ।

शौल्लिक पु० शुल्के राजादिदेवे करे तदादाने कथितः
उक् । शुल्कादानाधिकृते ।

शौल्लिकेय पु० शुल्लिकः देशभेदः तल भवः उक् । विश्वभेदे ।

शौल्लिक उ० शुल्काः काशस्य चपातादि पथ्यमस्य उक् ।

काशकादे (काशारी) जातिभेदे ।

शौवश्लिक् नि० च० परदिने भवः श्वप्-उक् गृह च । भावि-

दिश्लिक्वादिनि परात् ।

शौष्कल पु० शुष्कतं शुष्कमात्रं पथ्यमस्य ल्यप् । शुष्कमात्र-

विशेषात् । गृह्यश्लेष ल्यप् । शुष्कमात्रमश्लेषे नि०

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

शुत चरये आ० पर० यङ्-ल्येड् । शोतति श्वपु तत् शुचोतीत्

श्यामकन्दा स्त्री० श्याम. कन्दोऽस्याः । धतिविषादाम् ।
 श्यामकारुडा स्त्री० श्याम कारुडोऽस्याः । मण्डूदूर्वायाम् ।
 श्यामप्रस्थि स्त्री० श्यामो पन्थिरस्याः । मण्डूदूर्वायाम् ।
 श्यामपत्र पु० श्यामपत्रं पत्राणि यस्य । तमावटये ।
 श्यामल पु० श्यामवर्णं वाति ला-क । पिप्पले कण्ठवर्णयुक्ते
 वि० । अथमभ्यावा, कटभ्यां, जम्बा, कलूष्यांश्च स्त्री० ।
 श्यामलचूडा स्त्री० श्यामला चूडास्याः । गुड्यायाम् ।
 श्यामलता स्त्री० कर्म० । 'सनामस्थ'ते उदाभेदे । श्यामरस
 भावः तत् । कण्ठवर्णे, हरिद्वर्णे च ।
 श्यामलिङ्गा स्त्री० श्यामकोरयोर्योऽल्पस्याः । ठम् । नोल्यामौरयो
 श्यामलेख पु० कर्म० (कात्रवा) दण्डभेदे ।
 श्यामसुन्दर पु० श्याम'रं हि सुन्दरः । पीकण्ठे 'श्यामसुन्दरः'
 ते दास इति भागवतम् ।
 श्यामा स्त्री० श्ये-वत् । भारिवीपधौ, प्रियङ्गौ, वल्लभायां,
 रात्रौ, कण्ठमिद्वि, नील्याम्, युगुडौ, शोमवताय,
 गुन्द्रायाम्, कण्ठायाम्, काष्ठायां, गुट्ट्यां, कलूष्याम्,
 वटपत्त्रां, वन्दायां, नीलपुनर्वशायां, प्रिण्ड्यां, हरि-
 द्रायां, नीलदूर्वायां, लवणां, दण्डगोत्रे, गवि, छायायां,
 शिंपयायां, पचिभेदे (चाया) स्त्रीमाते 'शोतवाते'
 भवेदुष्णा पीप्रे च' सुचयौतवा । उपकाञ्चनवर्णाया वा
 स्त्री श्यामेति नोक्षितेऽनुहलवणे स्त्रीविशेषे च ।
 श्यामाक पु० श्यामेव दग्धं कम् । (श्यामा) चायभेदे ।
 श्यामाङ्ग पु० श्यामं हरिद्वर्णमङ्गयस्य । बुद्धपत्रे, कण्ठदेहेति ।
 क्रियां ङीप् 'श्यामाङ्गं विगताम्या'तिवि वन्मम् ।
 श्यामास्त्री स्त्री० कर्म० । नीलास्त्रीयुगे ।
 श्याल पु० श्ये कावत् । पत्नीभावरि सायं ठक् । श्यालिकोषज
 श्यालिका स्त्री० श्ये-कावत् वज्रायां कम् । अत दन्तम् ।
 पञ्चोभगिन्याम् ।
 श्याव पु० श्ये-वत् । कण्ठपोतविषयवर्णे । वदति वि० ।
 श्यावदत् वि० श्यावा दन्तो यस्य दन्तादेष । श्यामवर्णदन्तयुक्ते
 श्यावदन्ता पु० कर्म० । स्वभावतः कण्ठवर्णयुक्ते दन्ते, द्व-
 कम् । तद्युक्ते वि० 'सुरापः श्यावदन्त' इति छल्लिः ।
 श्येत पु० श्ये-दत् । युक्त्यर्थे वदति वि० स्त्रियां ङीप् नस्य
 नच । श्ये नो ।
 श्येन पु० श्ये-दत् । प्रविशेदे(शान्) पाण्डुरवर्णे च वदति वि०
 श्येनचण्डा स्त्री० श्येता चण्डेव । दन्तीत्ये ।
 श्ये गवो भा० था० सक० ण्विट् । श्यायते अश्याल ।
 श्येनम्याता स्त्री० श्येनस्य पात्रो यन् अशुभम् च । अमयायात्

श्यो(षा)नाक पु० श्ये-ना(षा)क । (शोषा) लुपभेदे ।
 श्यक सपेथे स्वा० था० सक० सेट् इटि । अज्ञाति अश्रुटि ।
 श्यम गवो भा० पर० सक० सेट् इटि । अज्ञाति अश्रुटि ।
 श्यण दाने भा० पर० सक० सेट् । अथति अथापीत् अथपीत्
 धटाटि० अथयति ।
 श्यण दाने पु० सक० सेट् । अथयति ते अथिययत् त ।
 श्यत् अथ्य० श्री-वति । अज्ञायाम् । [अथिययत् त ।
 श्यय यत्ने अथ० प्रतिद्विषे सक० पु० उभ० सेट् । अथयति ते
 अथ दौर्वल्ले अ० पु० उभ० अक० सेट् । अथयति ते अथिययत् त
 श्यय वत्ने भा० पर० सक० सेट् । अथति अथयत् अथापीत् ।
 श्यय वत्ने शोथे वत्ने च वा पु० उभ० पर्ये भा० पर० सक० सेट् ।
 अथयति ते अथति अथिययत् त अथपीत्-अथापीत् ।
 श्यय यैषिले अथ० दत्तरथे सक० भा० था० सेट् इटि ।
 अथयते अथान्विड ।
 श्ययन न० अथ-ल्युट् । वत्ने वत्ने प्रत्यक्ष्ये च ।
 श्यङ्गा स्त्री अन्-भा कङ् । आदरे पुत्रवेदान्तकायादियु विज्ञाने,
 स्मृतायां, पुरी, चिधमसादे प्रत्ययो 'धर्मकार्येण' वा अज्ञेय
 भिधोयते इति अष्टश्लोके धर्मकार्येण प्रत्यये च । [वि०
 अज्ञालु स्त्री० अज्ञान-वालुक् । स्मृतायां क्रियम् अज्ञायुके
 अथ्य यन्त्रने वत्ने च वा पु० पर्ये भा० पर० सक० सेट् । अन्-
 यति-ते अन्वति अथयन्त् त अन्वयति ।
 अथ्य मोचने प्रविष्ट्ये च ज्ञानाय सक० सेट् । अन्वति अथयन्ती
 अथ्यन न० अन्व-ल्युट् । अन्वने ।
 अथित वि० पु० आ-क-विच्-पुश् लुङ्य । पके ।
 अथ तपसि, आयासे सेदे च अक० भा० अग० दि० सक० सेट् क्वावेट् ।
 अथ्यति अथयत् अथयती । अन्वा अग्नित्वा । [आथे च
 अथ पु० अथ-वल् न इङि । तपसि, सेदे, आयासे, मक्षा-
 अमण पु० अथ-वल् । अथिभेदे । मिहजोतिनि वि० । जडा-
 भांसां, छण्डोयां, मरीरभेदे, सुदर्शनया क्रियां च स्त्री०
 अग्निन् वि० अथ-रनि । अथयुक्ते ।
 अथ्य मयादे भा० था० अक० सेट् । अथयते अथयिष्य ।
 अथ पु० अथ-वल् । आथये । ल्युट् । वतैर न० ।
 अथ पु० अथोयनेन अ-वल् । कथं, अथाती च ।
 अथय न० अथोयनेन अ-ल्युट् । कथं अथपाद्वेत्त्रयभेदे
 भावे ल्युट् । अतो । अथियादियु दापिये नच्ये पु० स्त्री०
 कोनतचपि 'अथार्कपाते अथयं वेदि सादिति' अतिः ।
 छन्दुरिकावत् स्त्री० ।
 अथयद्वाद्दयी स्त्री० अथूनेन युक्ता दादयी याक० । 'आधि

श्रीमिष्ट उ० शिवे योगभावे विद्यते विष-क्त । सरलउत्तरये ।
 श्रीपुत्र उ० इतं कामदेवे शिवः पुत्रो भ्राता सहजत्वात् ।
 अथे, उच्येऽथर्वि च ।
 श्रीपुष्प न० श्रियुक्ते पुष्पम् । सवन्ने । पद्मकाष्ठे च ।
 श्रीफल उ० श्रियुक्ते फलमस्य । विल्लउचे राजादव्याम् ।
 श्रीभट्टा स्त्री० श्रियुक्तं भट्टमस्याः । भट्टसत्तले ।
 श्रीभागवत न० श्रियुक्तं भागवतम् । अष्टादशपुराणेषु सधे
 हादयस्त्वयुक्ते अष्टादशहासके व्यासप्रणीते पुराणे ।
 श्रीभ्रातृ उ० शिवः सख्यया भ्राता अतुलत्वात् । अथे, चन्द्रे च
 श्रीमत्त उ० श्रीरत्नस्य सत्तम् । तिस्रहृत्वे, अथत्यङ्गे, विष्णो,
 शिवे, कुरुते च । योगशुक्ते त्रिद्विक्त्यां षोड् हा च राधि-
 कायाश्च । [उ] धूमपञ्चाया उतायाम् ।
 श्रीमल्लापहा स्त्री० श्रिया योगभावा अवममहन्नि अयन-जन-
 श्रीमूर्ति स्त्री० श्रीपर्यवकयनशोभ्यामूर्तिः । देवताप्रतिभायाश्च ।
 श्रीरङ्गपत्तन न० श्रिया रङ्गस्य पत्तनमिव । दक्षिणस्थदेशभेदे
 श्रीरस उ० शिवे रसोऽस्य । श्रीवेष्टे मन्त्राये ।
 श्रीराम उ० श्रीवन्द्युक्तो रामः । दशरणाञ्जले नभभेदे ।
 श्रीरत्न वि० श्रीनयस्त्वमेव सत् । योगशुक्ते लम्पदादियुक्ते च ।
 श्रीलता स्त्री० श्रियुक्ता लता । सहजान्नोविष्टायां लतायाम् ।
 श्रीवत्स उ० वदति वक्षस्व वद-श्रियुक्तो वत्सः । वक्षस्व-
 वक्ष्यथेतोमःवर्त्तविशेषे । व अक्षयस्य षष् । विष्णो ।
 श्रीवत्स्य उ० श्रीवत्सः विसृज्यते तेन कायति व-व । वृद्ध-
 स्वतन्त्रताकारतोमयुक्ते अथभेदे ।
 श्रीवत्सभट्ट उ० श्रीवत्सं विनक्ति भट्ट-किम् । विष्णो ।
 श्रीवत्सलाञ्छन उ० श्रीवत्सोलाञ्छनं यस्य । विष्णो ।
 श्रीवत्साद्वादीयल । [वत्साद्वादीये ।
 श्रीवराह उ० श्रिया युक्तो वराहः विष्णोर्दशवतारेषु
 श्रीवाटी स्त्री० श्रिया वाटीव । नागवत्तोभेदे ।
 श्रीवारक उ० श्रियं वारयति कामवति खुलु । शिवावरत्ने ।
 श्रीवास उ० श्रियै वासः श्रीरत्नमस्य । सरलउत्तरये (दारपिण्ड)
 श्रीवासम् न० श्रियै वासयति वस-पिण्डं वासि । सरलउत्तरये
 श्रीविद्या स्त्री० श्रियै विद्यया विद्या । लिप्युराहन्त्याम् ।
 श्रीवृद्ध उ० श्रियः योगभावा वृद्ध इव । अथत्यङ्गे वृद्धये
 श्वेततोमार्त्तभेदे । [वारपिण्ड] ।
 श्रीवेष्ट उ० श्रियै वेष्टतेऽथै वेष्ट-पञ्च । सरलउत्तरनिर्वासे
 श्रीय उ० इतं । विष्णो ।
 श्रीयसोदर उ० इतं । चन्द्रे, उच्येऽथर्वि अथे च ।
 श्रीयक्षिनी स्त्री० श्रियुक्ता यक्षिनी । हातिपुत्रा इत्यभेदे

श्रु गतौ आ-पर-सक-अतिङ् । अति श्रुयीयोत् ।
 श्रु अथवे सा-पर-सक-अतिङ् । अथोति अश्रुयीयोत् ।
 श्रुक्षात्रिका स्त्री० श्रुक्षात्रः देशभेदः कारपत्वेनास्त्वस्य ठन् ।
 सर्जिकायादे ।
 श्रुत न० श्रूयते श्रु-क्त । ग्राह्ये, वक्ष्यने च 'श्रुतामिति' रति
 भङ्तिः । अथवेन स्योति, अथष्टते व वि० ।
 श्रुतकीर्ति स्त्री० । कुशध्वजकन्यायां यल्लपपत्त्याम् । श्रुता
 विख्याता कीर्तिरस्य । विख्यातयमसि वि० ।
 श्रुतदेवी स्त्री० श्रुतस्य गन्तव्यस्य देवी । सरलत्वात् ।
 श्रुतबोध उ० श्रुत-भाव्यं बोधयति बुध-पिण्ड-अङ् । कानि
 दासकते कन्दोपन्यभेदे ।
 श्रुतयवस्र उ० श्रुतं यवो यवोऽस्य । पिण्डपातपितरि 'निर्दे-
 लतेरि' क्रियया च श्रुतयवस्रः श्रुत' इति भाषः ।
 श्रुति स्त्री० श्रु-क्तिम् । कथं, अथेन्द्रियजन्ये, ज्ञाने, वेदे च ।
 श्रुमास्त्रोक्ते त्रिभुजत्रयोदशे भुजकोशोः श्रुमास्त्रा-
 रेखाभेदे च । [कठोरमध्यवर्गस्थे नाव्यदोषभेदे ।
 श्रुतिकटु उ० श्रुत्वौ अथवे कटुः कठोरः । अरह्यारोक्ते
 श्रुतिजोषिका स्त्री० श्रुतिं जोगयति मूढतयातुसरति जोष-
 अङ् । कृतियास्त्रे । [अथसमाजस्य धारणायुक्ते ।
 श्रुतिधर वि० श्रुत्या अथसमाजस्य धरति धारयति व-अङ् ।
 श्रुतिमूल व० श्रुतिरेव मूलं धर्मप्रमाणं नादयम् । वेदकृते
 धर्मबोधनप्रमाणे इव० । यन्नादौ, वेदमार्गोपनिषे धर्मादौ
 च इतं । कर्त्तव्ये ।
 श्रुतिवर्जित वि० श्रुत्या वेदाद्यवयेन कथंन वा वर्जितः
 इत्य-क्त । वेदपाठशिवे वयिरे च । [भेदे ।
 श्रुतिवेध उ० श्रुतेः कर्त्तव्यस्य वेधो यत्न । कर्त्तव्येधास्त्रे संस्कार
 श्रुतिस्फोट स्त्री० श्रुतामिव मूले स्फोटोऽवस्था । कर्त्तव्यस्फो-
 टावतायाम् । [श्रुतारोक्ते शब्दावधारणेदे ।
 श्रुत्यनुप्रास उ० श्रूयते इति श्रुतिः शब्दलक्षणानुप्रासः । अथ-
 श्रुत्युक्त वि० श्रुतौ वेदे उक्तं विहितं । वेदविहितं धर्मादौ ।
 श्रु(शु)वा स्त्री० श्रु(शु) क । श्रुचायां यप्रपात्रभेदे । [हत्वे ।
 श्रु(शु)वाह्य उ० श्रु(शु)-वायो ह्यः । (वदति) विवद्वत
 श्रुती स्त्री० अथै राश्रीरुत्तराव दौकते दौक उ ५० गौ-
 लीङ् । भिन्नजातोयद्रव्याणां भिन्नतरपाय अद्रव्या-
 स्त्रोक्ते मथ्यनाप्रकारभेदे ।
 श्रुतीव्यवहार उ० अथैव व्यवहारः । श्रुतीमथ्यमार्गे
 नीलायुक्ते उपपद्यते ।
 श्रुति(पो) स्त्री० श्रु-ति वा, लीङ् । श्रुतिरहितयां पदभेदे ।

श्रेयस् न० अतिगयेन प्रयस्यस् ईयसुः आदेशः । धर्मं, मोक्षं,
गुणं च । अतिप्रयस्यो वि० श्रियां ङीप् । सा च हरी-
तक्या, पाठाया, गजविषय्या, बालायाश्च ।

श्रेष्ठ पु० अतिगयेन प्रयस्यः इष्टन् आदेशः । कुवेरे, चमे,
विषे, दिप्पौ च । गोदुग्धे न० अत्यन्तयस्यो वि० । स्थल-
पश्विदां, मेदायाश्च स्त्री० ।

श्रेष्ठकाष्ठ पु० श्रेष्ठं काष्ठमयं । याकट्ये (येयुन) ।

श्रेष्ठान्न न० श्रेष्ठमन्नमस्य । उष्णाह्ने ।

श्रेष्ठिन् पु० श्रेष्ठं धनादिकमस्य इति । शिल्पिपश्विजा श्रेष्ठे
'श्विन् श्रेष्ठिचलटे प्रतिवर्गोति शृङ्खलटिकटोका ।

श्रे स्त्रेदे आ० प० अक० ङीप् । आयति अचपांशुः । निरुक्तौ
चडादि० अपयति ।

श्रोण पु० श्रोण-अच् । पक्षी । शास्त्रिके स्त्री० । श्रोत्रोपोत् ।

श्रोण संघाते आ० प० अक० ङीप् ङि न तुल्य । श्रोत्राणि

श्रोणि(यो) स्त्री० श्रोण-इन् वा ङीप् । कथाम् पयि च ।

श्रोणिफलक न० श्रोणि फलकमिव । प्रयसाकटौ इव० ।
कटिमात्रे । [बन्धनचक्रे ।

श्रोणिसूत न० श्रोणी स्त्रित सूतम् । श्रोणिस्ये चङ्गादि
श्रोतस् न० श्र-अद्युत ङट् च । कर्णे, मदीने, इन्द्रिये च ।

श्रोत न० श्रूततेनेन श्रुतम् । यद्विधानाधने कर्णरूपे इन्द्रिये

श्रोत्रिय पु० श्रूतौ वेदमधीते वेति वा अन्वृत्त-अच् ।

वेदाध्ययनादुरते, 'यदां वाचां शक्त्यां वा वाग्भिराहै
रधीत्य च । यद्वर्त्मनिरतो मिम श्रोत्रियो नाम धर्मेति
दि० श्रुते विभे च ।

श्रीत नि० श्रुतौ विहितमस्य । वेदश्रिते धर्मादौ 'श्रीते कर्म
मयं कुर्यादिति' इति । गार्हपत्याह्नोयदक्षिणात्यशुपु०

श्रीत न० श्रीत-सर्पिं अच् । कर्णे । श्रोत्रियस्य भाग कर्णे

वा अच् । वैदिकस्य भागे 'श्रीताङ्गलोचनेरिति' विश्वामित्रौ-

श्रीयद् अच् । श्रुतौ च । दण्डौ इतिराने ।

श्रुत चर्पणे आ० प० अक० ङीप् ङि । श्रुतते अचङ्गिड
प्रत्यय नि० श्रिच-ङ्ङि नि० । चले, विज्ञे, शौचे च ।

श्रुत्यत्पु पु० श्रुत्या पयसा । अश्रुतनृपश्च ।

श्रुत गतो आ० प० अक० ङीप् ङि । श्रुति अचङ्गिड ।

श्रुत श्रोत्रेले ङट० पु० अम० अक० ङीप् । प्रयसति ते अचङ्गिडन् न
प्रय पु० श्रुच-अच् । शिरःशरीरे, शिपिने, इवेने च ।

श्राप्य स्त्री आ० प० अक० ङीप् ङि न तुल्य । श्राप्यति
चडांशुः । [श्रापते अचङ्गिड ।

श्राप्य आङ्गुषाभिरप्ये आ० का० अक० ङीप् ङि न तुल्य ।

श्राप्या स्त्री० श्राप्य-अ । प्रश्रयायां, निजयुष्माविष्करणे
परिचर्यायाम्, अतिशये च । [चङ्गी

श्राप्य वि० श्राप्य अच् । प्रयस्ये 'श्राप्यस्तन्मृत्पुत्राद्योरिति
श्रिप दाहे आ० प० अक० ङीप् ङा ङीट् । श्रिपति अश्रिपोत् ।

श्रिप आश्रित्वे संसर्गे च सक० दि० अङि । श्रिपति अश्रिपत्
आश्रित्वे त अश्रिचत् ।

श्रिप संघे पु० उ० अक० ङीट् । श्रिपति ते अश्रिपन् न ।

श्रिपार्षकेऽभिप्राये 'आश्रिपि न श्रिपकवेरिति' नैपथम् ।

श्रिट नि० श्रिप ङ । आश्रिते, संसर्गे, अचङ्गिड्यादौ-
युक्ते ङीट् च । [भेदे तत्रोद्युक्ते वि० ।

श्रीपट न० श्रीयुक्तं रक्षितं पदमस्मात् पु० । (गोदा) रोग-

श्रीपटप्रभव पु० श्रीपटाय रोगाय प्रभवति प्रभू-अच् ।
आचङ्गिडे । [श्रीपटस्त्री ।

श्रीपटपट पु० श्रीपटं रोगमपह्नुमि अचङ्गिड-अ । उच्य
श्रील वि० श्रीपटस्य अच् पु० रथ्य नः । शोभायुक्ते तदि-

परीतोहि अश्रीलः ।

श्रीप पु० श्रिप-अच् । संसर्गे, दाहे, आश्रित्वे, यद्व्याज्यादिभेदे च
श्रीप्राप्ता स्त्री० श्रेष्ठायां स्त्रिण कृच-अ टाप् । शक्तिगायां,

केतक्याश्च । श्रीविप्रायां ङीप् ।

श्रीप्राण पु० श्रेष्ठाण्यस्य न । कक० दि० ।

श्रीप्राण पु० श्रिप-मनिन् । कर्णे ।

श्रीप्राण नि० श्रेष्ठ-अचङ्गिड अच् । श्रुतयुक्ते (श्रुतयार) इत्ये पु०

श्रीप्राण पु० श्रेष्ठायां स्त्रिण । श्रुतयुक्तये ।

श्रीप्रात पु० श्रेष्ठये अति अत-अच् । श्रेष्ठातकहे ।

श्रीप्रातक पु० श्रेष्ठया श्रेष्ठजनितकमेन अतति अत-अच्-
(श्रुतयार) इत्यभेदे ।

श्रीप्रातक पु० श्रेष्ठया श्रेष्ठजनकमेन अतत्य इव मायक-
स्यात् (श्रुतयार) इत्यभेदे । [श्रीप्रात अचङ्गिड ।

श्रीक रङ्गे संघाते च आ० का० अक० ङीट् ङि न तुल्य ।

श्रीक पु० श्रीक-अच् । अत पद्यामने अतिरते वाच्यभेदे,
यस्य च । [श्रीकोपोत् ।

श्रीय संघाते आ० प० अक० ङीट् ङि न तुल्य । श्रीयति
श्रुः श्रेयस न० श्रः परदिने भाविष्यते जेदो यस्यात् अच्

चमा० चङ्गे, श्रुते परमाचङ्गिडे । कथ्याचङ्गे नि० ।

श्रुक् कर्पणे आ० का० अक० ङीट् ङि । श्रुत अचङ्गिड ।

श्रुच नतो आ० का० अक० ङीट् । श्रुते अचङ्गिड इतिरान् ।

श्रुट् नतो अचङ्गिडे च पु० उ० अक० ङीट् । श्रुटि-ते

अश्रिचत् न । श्रिच्यम् श्रिच्यति ।

खट इषधने अद० च० उभ० सक० सेट् । अदवति ते अग्रजठत् त
खट्टक प० गुनो दंष्ट्रं न कष्टकोऽस्य कम् । गोबुरे वृषे ।
खट्टा स्त्री० गुनोदंष्ट्रं न कष्टकादृत्वात् । गोबुरे वृषे ।
खधून्ति प० श्वेत गुनां वृष्यायं वा धर्त० । शृगावे ।
ख न० प० श्वि-भनिन् वि० । कुकुरे तज्जातिस्त्रियां ङीप् गुनी ।
खनिश न० स्त्री० गुनां कुकुराणां निशा वा वृषः । ककु-
रमादकरातो । [चख्वाते ।

खपच ३० श्वानः पच्यन्ते वैः भोजनाय पच-वर्जये क ।
खपाक प० श्वानं पचति कर्करि वच् । चख्वाते ।
खफल प० गुनः प्रियं फलमस्य । वीजपरुषे ।
खफल्क प० । शृणाव्यं अजरपितरि नमभेदे ।
खभीरु प० श्वयो भीरुः । शृगावे । [ते अग्रजभत् न ।
खभ गतो विह्वरये सक० दौ स्त्री अग्र० चु० उ० सेट् । अग्रजति
खभ न० श्व-वच् । वृषे ।
खयय प० श्वि-अपुष । घोषे ।
खल ते आ० पर० सक० सेट् । श्वनति अशालीन् ।
खल्क भाषये चु० उ० सक० सेट् । अलकवति ते अग्रजलकत् न ।
ग्लू नेतो आ० प० अक० सेट् । अल्वि अग्रजोत् ।
खल्लुत्ति प० गुन इव घराधीना इति० । दाखे 'न अदस्ता
, कटावनेति धृतिः ।

खगुर प० गु चागु अमुने आगु-वध-उरच् प० । पत्न्य
पितरि, आश्याः पितरि च ।
खगुर्य प० अगुरस्यायम् यत् । देवरे, श्वावे च ।
खग्र स्त्री० अगुरस्य पत्नी अद् उकाराकारवोपच । अगुर-
भाष्यायाम् ।

खग्न्य अग्र० आगामि अग्र प० वि० । आगामिनि द्विवधे ।
खस जीवने अश० जघा० प० सक० सेट् । श्वति अग्रधीत् ।
खस अश० प० अग्र० वैदिकवोधम् । श्वति अग्रधीत् ।
खमन प० श्विकनेन श्व-लुट् । श्वयो, श्वनखले च । भावे
'लुट् । मित्रं छे न० ।

खमनेग्र प० श्वमनो वायुरीश्वरोऽस्य । अर्जुनपदे ।
खसित न० श्व-ज । निशावे, सधनाशिकायां श्विकनयवोके
हृदयस्यापरायो ।

खमुन प० श्व-उभर्त० । (कृष्णयोऽङ्गा) पदे । [वल्लि ।
खस्तन वि० शोभनः श्व-पुष्पं वट् च । भाविदिनस्याय-
नस्य वि० शोभनः श्व-पुष्पं । भाविदिनस्यायवस्तुमि ।
मागणिक प० श्वनयेन वरति इत् वि० दौ । कुकुरादिना
श्वनमाश्रयि स्यात् ।

खादन्त वि० गुन इव दनोऽस्य दौ० । कृष्णतस्यदग्ने ।
खान प० श्वेत अग्र० । कुकुरे तज्जातिस्त्रियां ङीप् ।
खापट प० गुन इवापट्यात् अग्र० । हिंस्रमयी, व्याधे च ।
खाविध् प० गुना आविध्यते अग्र-अग्र किरु दौ० । गत्यन्ते ।
(यथा) क । श्वविधोपच प० ।

खास प० श्व-वच् । श्वयो, काशरीगभेदे, गितोक्ते वधो-
श्वारथायं मातृवत्तमेदे च । [यामव्यापारे ।

खासधारण न० श्वानः प्राणवायुः प्रियतेऽनेन । प्राणा-
खासारि प० श्वामस्य रोगभेदस्यादिः नापकत्वात् । पुष्करज्जे
खि गतो सक० उग्रो अक० आ० प० अक० सेट् । श्वनति अग्रि-
वत्-अग्रवोत्-अग्रवत् । [अग्रितत् अग्रिते च ।

खित शुक्रतापादने आ० आ० लुङि प० सक० सेट् । श्वेतते
खित न० श्वि-वच् । श्वेतकुम्भेदे (धवस) । [(विह्वी) ।
खितग्री स्त्री० श्वितं श्वनि वृन-ट ङीप् । शीतप्रणामं
खितिन् वि० श्वितप्रणमस्य रणि । श्वेतकुम्भेदे ।
खिट्ट शुक्रतापादने आ० आ० सक० सेट् । श्वित् । श्विन्दति
अग्रिन्दीन् ।

खेत प० श्वित-अग्र पञ्च वर । शीयभेदे, प्रवर्तभेदे, वषट्भेदे,
गुणवधे, श्वे, शुभाभेदे, ओरके, गुणवधे च । तदति
वि० । रौप्ये न० । शीयं वच् । रौप्ये न० । वराटके प० ।

खेतकष्टकारी स्त्री० कर्म० । शुभपक्षकृष्टकारिकायाम् ।
खेतकन्दा स्त्री० श्वेत. कन्दोऽस्याः । अतिविषायाम् (श्यातइप्)
खेतकुञ्जर प० कर्म० । येरावतगजे, श्वेतगजमात्रे च श्वेत-
गजादवोपच ।

खेतगुय प० कर्म० । शुक्रवर्षे प्रथमेदे ।
खेतकेतु प० कर्म० । वेदपक्षभेदे, शमनइमदिहं प्रथिमेदे च ।
खेतकेत प० श्वेतः केय इव यस्य । रक्तपिप्यो । शुक्रवर्षेऽङ्गा-
वति वदे वि० । कर्म० । शुके वेगे प० ।

खेतखदिर प० कर्म० । शुके खदिरभेदे ।
खेतगस्त प० श्वेतोपकृतस्य । श्वेदे । शुक्रपक्षयुक्ते वि० ।
खेतगुह्या स्त्री० कर्म० । शुभगुह्यायाम् प० अदनोपच ।
खेतवित्री स्त्री० कर्म० । श्वामभेदे, (माश्विचर) ।

खेतच्छट्ट प० श्वेत अदः पलाऽस्य । श्वेदे । शुक्रपक्षयुक्ते वि० ।
खेतकीरक प० कर्म० । शुक्रकीरके । [श्वारभेदे ।
खेतट्टण न० कर्म० । शुक्रट्टके मातृवोदेतोरावधे
खेतट्ट्या स्त्री० कर्म० । शुक्रट्ट्यायाम् ।
खेतद्वीप प० कर्म० । वेदस्यास्तविष्णुधावि, श्वेदेदे च ।
खेतधनु प० कर्म० । अदिकायाम्, शुक्रवर्षावधे च ।

श्रेतधामन् ३० श्रेतं धाम यत् । चन्द्रे, कर्पूरे, सप्तर्षिषे च
श्रेतकरादयोप्यत्र ।

श्रेतपत्त ३० श्रेतं पत्तं पत्तोऽस्य । कुंभे । शुक्रपञ्चयुक्ते लिं

श्रेतपद्म १० कर्म० । शितकमले ।

श्रेतपर्णासि ३० कर्म० । शुभ्रपुष्पसाम् ।

श्रेतपाटला स्त्री० कर्म० । शुक्रपाटलादृषे (शादापाटल) [वि०]

श्रेतपिङ्गल ३० देशेन श्रेतः जटया पिङ्गलः वर्षोपश्रैनेति व०

श्रेतपिण्डीतक ३० कर्म० । सङ्गापिण्डीतकदृषे ।

श्रेतपुष्प ३० श्रेतं पुष्पस्य । सिन्धुशारदृषे । शुक्राश्विपुष्प-

युक्ते लिं० कर्म० । शुभ्रे पुष्पे न० । संघातां कर्तुं । शुक्र-

करोरे ३० । जागतन्या, घोषातकर्ता मन्वेकारो च स्त्री० ।

श्रेतपुष्पिका स्त्री० श्रेतं पुष्पस्यः कर्तुं यत् इत्यम् ।

महापण्डिते ।

श्रेतभण्डा स्त्री० कर्म० । श्रेताभराजितायाम् ।

श्रेतसन्दार ३० कर्म० । शुक्रसन्दारे । [वि०]

श्रेतमरिच कर्म० । योभास्रवोले शुक्रमरिचे च । [तद्वति

श्रेतरक्त ३० श्रेतो रक्तः वर्षो वपुर्नेति व० । पाटलवर्णे ।

श्रेतरञ्जन १० श्रेतं रौप्यं रञ्जतेऽनेन रत्नञ्ज-सूत्रे । वीरुषे

श्रेतरथ ३० श्रेतो रथो यस्य । शुक्रपक्षे कर्म० । शुभ्रे रथे ।

श्रेतलोभ ३० कर्म० । पट्टिकालोभे ।

श्रेतवचा स्त्री० श्रेता वचेन । अतिविषायाम् (आतदृषे) ।

श्रेतवल्गल ३० श्रेतं वल्गलस्य । उदुम्बरदृषे ।

श्रेतवाजिन् ३० श्रेतो वाजो यस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च । श्रेता-

वादयोप्यत्र । [वि०]

श्रेतवासच ३० श्रेतं वासोऽस्य । संन्याविभेदे । शुक्रवल्गुर्लु

श्रेतवाह ३० श्रेतेन श्रेताचेन उज्जते वह-सि । इन्द्रे,

कर्पूरे, चन्द्रे च ।

श्रेतवाहन ३० श्रेतं वाहनस्य । चन्द्रे, इन्द्रे, कर्पूरे च ।

श्रेतवृक्षा स्त्री० कर्म० । वनविज्ञायाम् ।

श्रेतरथ ३० कर्म० । वरपथदृषे ।

श्रेतदृष्टी स्त्री० कर्म० । शुक्रवर्णमुद्रवृक्षायाम् ।

श्रेतशिश्या स्त्री० कर्म० । शुक्रशिश्यायाम् ।

श्रेतशिश्र ३० कर्म० । शितशोभाप्रने ।

श्रेतशुद्ध ३० श्रेता शुद्धास्य । यत् । शुक्रवर्णमुद्रवृक्षे लिं०

श्रेतशूरप ३० कर्म० । वनशूरपे । [शुक्रमुज्जते ।

श्रेतसर्प ३० श्रेतं सर्पं संप्रति स्रग्म्यं । वरपथदृषे । कर्म०

श्रेतसर्प ३० कर्म० । गौरवर्णं ।

श्रेतसार ३० श्रेतं सारोऽस्य । शुक्रपरिदे ।

श्रेतमुरसा स्त्री० कर्म० । शुक्रवेफाविकायाम्

श्रेतस्पन्दा स्त्री० श्रेता श्वो सन्दते सन्द-अच् । शितापरा

जितायाम् ।

श्रेतद्वय ३० कर्म० । उद्वैः त्रयसि, शितवर्णयुक्ते द्वये च ।

श्रेता स्त्री० श्वित-अच् । वराटिकायाम्, काष्ठपाटलाया, यदि

न्याम्, अतिविषायाम्, शितापराजितायाम्, शुक्रकण्ट-

कायां, प्रापाचमेयाम्, शुक्रदूर्वाया, वंशरोचनाया, शर्क-

राया, मित्रावल्गवाद्याम् ।

श्रेतार्क ३० कर्म० । शुक्रवर्णयुक्ते चर्कदृषे । [वरपादे

श्रेतावर ३० श्रेतं श्रेतवर्णमाहपोति आ+उ-अच् । शिता-

श्रेतेन ३० अच्० । शुभ्रे दत्तो ।

श्रेतीर्षी स्त्री० श्रेतीर्षः पत्नी ङीप् । इन्द्राणाम् मथ्याम् ।

श्रेत्य श्रेतस्य भावः पत्यम् । शुक्रवर्णे ।

श्रेतवसीयस १० अतिवसेन वसुः प्रथमस्य वसोयस नि

परदिने भारिवाले प्रथमे सङ्गते । तद्वति लिं० ।

प

प ३० पी-च इ० पत्यम् । केये । गर्भेऽपिषने, माकने च सन्ने,

मेरे, विषे च लिं० । [असमीत् । वयसति ।

परा संवरणे आ० पर० वच० षेट् वटा० विचि न इति । वगति

पक्ष हिंसाया आ० पर० वच० षेट् विचि न इति । सन्नोति

असमीत् ।

पक्ष विषने आ० आ० वच० षेट् । वचने अचचिष्ट ।

पक्ष संवसे आ० पर० वच० षेट् । वचति । असमीत्-वसामीत्

पट विभाजने आ० पर० वच० षेट् । वटति अचमीत् अचमीत्

पट् कर्मन् न० पट् प्रकाटं कर्म० । तन्मोक्षेण भानिषमीचरच-

लाभनविहोषोवादनपारचक्षुषेण वट्ट प्रवीणमेरेण यजन-

याज्ञनाथ्यनाथापनदानमतिपुङ्गवेण वट्ट विप्रवर्धत्

च । वट् कर्मोपि यस्य । वागादिमुक्ते विभे० ।

पट् शीघ्र १० वट् शीघ्रा यस्य । वच्, तन्मात्रे अट्टिभ. स्ते

निषोषदृष्टये अचमरे, ज्योतिषोले अमनः वरस्थाने च ।

पट् चूर्ण १० वच् अचमरे वसाहारः भावादि० । तन्मोक्षेण

देहस्तेण शुद्धनामोपध्वंसिणे हिदमचमर्षादिपु वट्ट

पट्टेण । वदपिचल वटापत्यः अच तस्य मुच । वट् वच-

प्रतिपादकपत्यमेरे । [वट्टाभेदे तत्पत्यमिति च ।

पट् चत्वारिंशत् स्त्री० वट्टविषा चत्वारिंशत् । [विषादिष]

पट् चरय ३० वट् चरया यस्य । अमरे, वट्पदादयोप्यत्र ।

पट् विनाशे वट् च अचमर्षादिषां वट्टे च वच० वटा० अम०

सेट् । यद्वयति ते यद्वयत् त ।

पट्तिलिन्पुण्ड्र तिवा तिलोद्वर्त्तनादय कर्माख्यस्य । 'तिलो
द्वर्त्तनी तिलस्त्रापी तिलहोमो तिलप्रद । तिलभुक् तिल-
वापो च पट्तिखो जायसीदवोयुक्ते तिलोद्वर्त्तनादिकारिणि
पट्तिंयत् स्त्री० पट्तिष्ठा त्रिंयत् शाक० । (कनिष्ठा) सङ्गा
भेदे तत्सङ्गायति च ।

पट्पञ्चायत् स्त्री० पट्तिष्ठा पञ्चायत् शाक० । (कान्ताय)
सङ्गाभेदे, तत्सङ्गायति च । [अमरप्रियवत्स्य

पट्पद्मयत् पु० इत० । नामकेभ्यो तस्य हि प्रचुरमनुलात्
पट्पद्मातिथिः पु० पट्पद व्यतिथिरिव यस्य । आम्बह्ये ।
पट्पदानन्दवर्त्तन पु० पट्पदस्त्रानन्दं वर्त्तयति हृष-षि-ए-व्यु
उप० । अयोजह्ये ।

पट्पदी स्त्री० पट् पादा अस्याः पादस्य पाद्वाच्यं ङीप् पद्माव ।
कान्ताया, अमरयोपनिषत् च 'द्विपु' । पट्पदयुक्ते ङन्तो-
भेदे च । पट् श्लोकात्कथय्यसंघाते ।

पट्प्रज्ञ पु० पट्प्रज्ञा यस्य । 'धर्मार्थकाममोक्षेषु लोकतत्त्वा
र्थयोरपि । पट्प्रज्ञा तस्य यस्याचौ पट्प्रज्ञ परिकल्पित'
इत्युक्ते धर्मार्थाद्यभिषे बोधे ।

पट्प्रज्ञ न० पट्प्रज्ञाना समाहारः पात्राणां । 'अत्रे वाङ्मे विरो
मथं पट्प्रज्ञसिद्धयन्ते' इत्युक्ते देहावयवभेदे तन्मोक्षे चूद-
सायवयवभेदे यत् चूदादिषु पट्प्रज्ञा यन्मस्मिन्मो-
क्षस्य ते तु । पट् प्रज्ञानीव यस्य । 'मिषाकस्त्रोव्याकरणं
मिषात्' इत्यादि । 'अथोतिपात्रयनचैव पट्प्रज्ञे वेद
इत्यतः' इत्युक्ते भेदे, सुहृगोसुराभ्युपे च पु० ।

पट्भिन्नु पु० पट् अभिन्ना 'द्विष्य चक्षुः श्रोत्रं, धरविचक्षणं
पर्यनिवासादुच्छति, आत्मज्ञानम्, विद्यव्रतिः कायव्याङ्-
विशिष्टमेतानि अभिन्ना अभिज्ञायमानानि यस्य । बोधभेदे ।

पट्प्रतीति स्त्री० पट्प्रतीक्षा अथोति । शाक० । (कान्तायि) सङ्गा
भेदे, तत्सङ्गायति च । पट्प्रतीतिषुषयत्स्य मितुषकत्वा
पट्प्रतीतेः पु० रवेः संक्रान्ती च 'अयवविष्य पदी पट्प्रतीत्यो
विषयविष्यपदी पट्प्रतीत्य इति व्योतिषवृत् ।

पट्प्रतीतिमुख न० पट्प्रतीति । तन्नामसंक्रान्ते मुखम् । 'तथा
दिग्दृष्टोद्युक्तां पट्प्रतीतिषुषयम् क्रमन् । तत्सुदृष्टयमेव
स्यात् द्विसप्तमेषु रात्रिषु' इति पट्प्रतीतिषुषयं तृतीयं भागे,
द्वितीयं त्रिभिषय च मितुषादादौ भागे कक्षायास्तु
पट्प्रतीति, इति सूर्यविज्ञानोक्ते तुलादि । पट्प्रतीतिदिना-
भारतभावे ।

पट्प्रानन पु० पट् प्रानननि यस्य । कार्त्तिके पट्प्रदानादवोप्यन

पट्प्रानि पु० पट् ऊर्ध्वय ऐश्वर्याणि यस्य । पट्प्रानि परमेष्ठदे
पट्प्रान वि० पट्प्रानिभिरयुक्तः पट्प्रानः ह्यो वा शाक०
अथ सभा० । पट्प्रानिभिरयुक्तः पट्प्रानः ह्यो वा शाक०
धर्म्यह्वं पट्प्रानं जीविकादिनामिति पट्प्रानि । पणं
यथा सभाहारः द्विपु । पट्प्रान गोपु न० ।

पट्प्रान् पु० पट्प्रानि युषिता युष्ठा ग क० । रात्रा सन्ध्यादिषु
पट्प्रान युषेयुः । [यद्याम्, मङ्गाकरणे च ।

पट्प्रान् स्त्री० पन्थः पन्थः पट् पन्था अस्याः । वषाया
पट्प्रानि न० पट् पन्थयोश्च । मिथ्यलोमू, पट्प्रान् युक्ते वि०
संघाया कन् । यथा स्त्री० टाप् । अत इत्यन्तं ना ङीप्
वाचाया स्त्री० ।

पट्प्रान पु० पट्प्रानो नासादिस्थानेभ्यो जायते जन०ङ ।
'नासाकण्ठसुरात्तान् जिह्वा दनाथ संवितः । पट्प्रानः
संवावते यस्यात् तस्यात् पट्प्रानि पट्प्रान' इत्युक्ते खर-
भेदे 'पट्प्रानवादिनोः केका' इति टपु० ।

पट्प्रानि पु० पट्प्रानि युषिता दोषाः । तन्मोक्षेषु व्या, ई, ऊ,
ऐ, औ, अः इत्येवं रूपेषु पट्प्रानि दीर्घेषु ।

पट्प्रान् अन्त्य० पट्प्रानकारे पाष् । पट्प्रानकारे ।
पट्प्रान् स्त्री० पट् प्रान इव यस्या (पट्प्रान) फलवताभेदे
पट्प्रानयुक्ते वि० ।

पट्प्रान् न० पट्प्रानरात्रा समाहारः पा० । 'पट्प्रानो लवणसिक्तः
कपायोश्च । कटुलये'त्युक्ते 'मधुरं लौघाभित्याकरि-
त्वादौ च च लवणते । लवणस्तु पटु मोक्षं वैभवादौ
च दध्यते । विज्ञस्तु विषमर्त्तदौ व्यक्तमाभावाते रमः ।
कपायस्तुवरत्तः । स च पूगोफादिषु । पटुस्तु मोक्ष
संज्ञः स्यात् मरीचादौ च वेद्यते' इत्युक्तस्यानेषु लवणेषु
पटुस्तु रवेषु ।

पट्प्रान पु० इत० । 'कामक्रोधमोहमदमात्येषु 'आज्ञे
पटुर्गमिति मङ्गिः । 'सर्वे होरा च त्रेकपात्रं नाना'पट्प्रान-
पके । विज्ञायकत्वे विज्ञेः पटुर्गमः सदाज्ञान' इति
व्योतिषोक्तेषु चेन्नादिषु पटुस्तु रिक्तो दृष्टदिधाने ।

पण्य संभक्तौ भा० पर० सक० सेट् । पण्य सत्वे पण्य नतम् ।
सन्ति पण्यनीत् पण्यनोत् ।

पण्य दाने दना० उभ० सक० सेट् यस्य सत्वे पण्य नतम् ।
सन्ति पण्यनीत्-पण्यनोत् अस्मिन्-अस्मत् ।

पण्यपण्य पु० पण्य-इ इत्यनेन पण्यं पु० पण्यं । इते,
नपुसके, पण्यदिषु पण्यं पु० न० ।

पण्य पु० पण्य-इ तस्य नेत्यम् पु० व० । नपुसके ।

पयस्सुखं उ० यद् यथावि यत् । आतिथेये ।
 पदं गतो पु० उ० सक० सेट् । सादयति ते असीयदत् ।
 पदं विपारे अक० दिंश्यात् गतो च सक० पर० अनिट् ज्वला० ।
 सीदति, असदत् । सद० सादः ।
 पन्च गतो आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् ।
 पन्जा सञ्जे, संजये च आ० पर० सक० अनिट् । सञ्जति अयञ्जीत्
 पय सञ्जये आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् अयसीत् ।
 पय सैकल्ये यद् पु० उ० सक० सेट् । सञ्जयते ते अयसयत् त
 पञ्च सपणे आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् ।
 पञ्जी अजने आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् ।
 पञ्च अपानयद् आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् ।
 पञ्च (स) गतो आ० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् ।
 पञ्च गतो आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् ।
 पय ति० व० व० यो हिप् उ० । (अ) सञ्जामेदे व्याहरणोत्
 सञ्जाराचके शान्ते शान्ते च यद् यद् च । [सञ्जाम्निने च ।
 पटि स्त्री० पट्टयुक्ता दयतिः ति० । (पाट्) सञ्जामेदे, तत्-
 - पटिक उ० पट्टा अङ्गोभिः पण्यते कृत् । (पाटिवा) भाव्यमेदे
 पटिक्य न० पटिकधामस्य भग्नं सैमम् यत् । पटिकधामोत्
 पत्तियोज्ये सेति । [क्षिपां ङीप्
 पटितस्य ति० भेदे पर० तमट् । येन पटिबद्धा पृथ्वी तस्मिन् ।
 पटिसत्त उ० पटिर्बभूवतः । अर्धवयस्ये गजे तदुत्तरं हि
 तस्य भक्तताम्यमात् तत्ताम्यम् ।
 पटिसंवत्सर उ० व० व० पटियुक्ता संवत्सराः । ओष्ठिक-
 मधिरेषु प्रभवादिषु पञ्चोत्तरैषु तद्विधेषु दृक्प्रधाने ।
 पटिष्ठापन पु० पटिष्ठापना ऋगोऽस्य । पटिर्वर्षयस्ये गजे
 पटिदिनपञ्चोत्तरायनी ऋषिः शकः । पटिकथाम्ये ।
 पट्ट ति० पक्षां पूरयः वृत्तं उ० वृत्तं च । येन पट्टेष्टया पूर्यते
 तस्मिन् । क्षिपां ङीप् । [वर्षयस्ये अपररे ।
 पट्टक ति० वक्रो भागः कृत् । वक्रो भागे । [वत्सलस्यस्य
 पट्टाग्र उ० कर्षे । रत्नचमनिकपतया प्रजाभ्यो पट्टो
 पट्टान्न ति० वक्रो दिग्दलस्य वक्रकायः दलस्य तद्गोत्रनस्य वा
 बाहो वत्स । दिग्दलस्य वक्रभागे अयमोत्रनकावर्ति उच्यते ।
 पट्टान्नकात् उ० वक्रं दिग्दं भस्मात्तकात् तत् । तत्रभेदे ।
 पठो धी० पक्षां पूरयो वृत्तं वृत्तं ङीप् । अन्त्ययः वक्रकाया
 तुषाददिकप्रक्रियायमे तिथिभेदे, अन्त्यायायमे वाक्य-
 काभेदे, 'मात्रकाय पूरयवा य वा वक्रो प्रयोधितः ।
 यिपूरां प्रति विष्टेयं प्रतिपादयकारिणो उपरिचो
 विष्टुभक्ता कारिणैश्च कारिणो वि उपायम् ।

पस सत्रे यदा० पर० सक० सेट् वैदिकः । सति अयसीत् अयसीत्
 पस्य सर्वथे आ० पर० सक० सेट् । सञ्जति अयञ्जीत् । अय-
 मात्तेपदीत्यये 'वचोपि पक्षपात्तं न च पदेयु संघट्यत
 इति यञ्जन्वा ।
 पस्य सत्रे यदा० स्या० पर० सक० सेट् वैदिकः इति । संभे
 अयञ्जीत् । [ति सञ्जति अयोज्यत् अयसीत् ।
 पक्ष स्याया वा पु० उ० सक० सेट् दि० पर० सक० सेट् । साञ्जति
 पक्ष स्याया आ० आ० सक० सेट् ज्वला० । सञ्जते अयञ्जीत् ।
 पाङ्गुगुण्य न० यद् गुणा एव यम् । राक्षां सञ्जितिसञ्जादिषु
 पट्टपात्रेषु 'पाङ्गुसञ्जयभुञ्जते' इति याव ।
 पायसात्तर उ० यथा पायसायस्यस्य कस्य उदात्ते रपर ।
 कारिणैरे तस्य सति कारिणं, गता, पृथिवी, पार्थिवो वेति
 यद् यावरः पुराणेषु प्रविष्टाः ।
 पात्यपत्तिक ति० पत्यपत्ये अतिव्यत्य ततो पत्यः ठक् ।
 पत्यपत्यप्रतिपादने पत्ये ।
 पायसासिक न० वक्रे वाचे भवः ठक् । यतस्य एकाङ्गो न
 पक्षपात्रे कर्त्तव्ये आभेदे 'आयां पायसासिके तथेति'
 इति । 'एकाङ्गान्नपक्षपात्रे तस्य विधानमिति' आर्त्तवेध
 पाक्ष विष्टौ सादि० च पर० सक० अनिट् । सापोति साध्यति ।
 असापोत् । [ति अयसान्यत् त ।
 पान्दय सायमुत्तरपादने यद् पु० उ० सक० सेट् । सात्ययति
 पि यत्ने सा० क्रय० उ० सक० अनिट् । विनोति विनुते विनाति
 विनोते अयेपोत् । अपेट । [चत् त । शिष्टा
 पिय आर्त्तविराये ङ० उ० सक० अनिट् । विवृति ते अवि-
 पिट अवादे आ० म० सक० सेट् । सेटति अयेपोत् ।
 पिङ्ग उ० पिं०-गन् उ० । पिं० (चम्य) सायये । [अपेपोत् ।
 पिध आङ्गस्ये सक० यावने सक० नेट् । पिधति अयेपोत्-
 पिध गतो आ० पर० सक० सेट् । सेधति अयेपोत् ज्ञावेत् ।
 पिध विष्टौ दिवा० पत्य० अनिट् ज्ञावेत् । पिधति अयेपोत् ।
 पिभ्य ईधने सक० दोषो अय० आ० पर० सेट् ज्ञावेत् । पिभ्यति
 अयिञ्जीत् । [अयेपोत् ।
 पिस पिधने आ० म० सक० सेट् । पेधति अयेपोत् । [विधति
 पित उ० यत्स्यपदेनात् अयय आदाने ददा० पर० सक० नेट् ।
 पिय यत्स्यपदेनात् दि० सक० सेट् ज्ञावेत् । योमति अयेपोत्
 य (सराण्यायस्ये) यन्माने बोधार्थेः पीडने मन्त्रे च आ० उ०
 सक० धाने यत् अनिट् कृत् प० नेट् । उभोति पुत्र
 चरागोत् अचोत् । [यचोत् ।
 पु गतो आ० आ० सक० अनिट् कृत् प० नेट् । वरति यचगोत्

सौति सवीति स्तुते इत्यथ्ये अस्त्रावीत् अस्त्रोत् ।
 टुच प्रसादे अह०भा०या० सेट् । सौवते अस्त्रोचिट् ।
 टुप् उच्छ्राये अट्०पु०उ०सक०सेट् । सूपयति ते अट्प्रपाप्त् त
 टुप् उच्छ्राये दिप् सक०सेट् । सूपयति अस्त्रप्त् । [अस्त्रोभिट्
 टुभ १ ग अक०साम्भने सक०भा०या०सेट् ह्या वेट् । सौभते
 टुच गतो भा०प०सक सेट् । सौवति अस्त्रचीत् ।
 टुह् बहु तु०प०सक०वेट् । सृजति अस्त्रोत् अस्त्रवत् ।
 टुह् बहु तु० भा०सक०वेट् । सृजति अस्त्रोत् अस्त्रवत् ।
 टेप सारये भा० या० अक० सेट् चटि न तुल्य । सेपते ।
 अस्त्रोपिच । [अस्त्राचीत् ।
 टै सपते सक० ध्वनौ अक० भा०प०चनिट् । सायति ।
 ट्यै वेदने मक० दीप्तौ अक० भा० प० चनिट् । स्यायति
 अस्त्राचीत् । सतान्नेरे ध्यायति । [अस्त्रगीत् ।
 ठग सत्पद्ये भा०प०सक०सेट् षटा०चिचि न इडि । स्यगति
 ठण् सितौ भा०प०अक०सेट् ज्वला० । स्ययति अस्त्राचीत् ।
 ठक् निरासे दि०प०सक सेट् । स्यसति अस्त्राचीत् — अस्त्रोत्
 ठा गतिनिडौ भा०प०अक०चनिट् । तिष्ठति अस्त्रात् ।
 ठिव निरासे (सुखेन सेष्टादिर्द्वेभ्यो) भा०प०सक० सेट् डीपति
 यजे शीत् । डेवमन् । [अस्त्रोत् गीवमन् ।
 ठीव निरासे (सेष्टादिर्द्वेभ्यो वचने) भा०प०अक० सेट् । डीवति
 श्रूत नि० डीवै ऋ । निरसे बाले च । [अस्त्रचन्
 णास निरासे द्वि०प०सक०सेट् ह्या वेट् वा षटा० । वृहति
 णाा मोधर्न अदा०प०अक०चनिट् । स्नाति अस्त्राचीत् ।
 णिह प्रोतो दि०प०सक०वेट् । णिहति अस्त्रोत् । खेहिवा-
 खे डा—खेधा । [अस्त्रहन् त ।
 णिह खेडुक् भवने पु०उ०अक सेट् । खेहति ते अवि-
 णा दाने भा०उ०अक०सेट् । सौति अस्त्रावीत् अस्त्रोत् ।
 ण्युच श्वने भा०या०अक०सेट् । सौवते अस्त्रोचिच ।
 ण्युस भवे दि०प०अक०सेट् । सूपयति अस्त्रोत् ।
 ण्युउ उ हारे दि०प०अक०वेट् । छुहति अस्त्रोत् ।
 ण्यु वेदे भा०प०अक०चनिट् । ध्यायति अस्त्राचीत् । इत्ये
 इत्येव अस्यायति अस्त्राचीत् ।
 पि ईपशासे भा०या०अक०चनिट् । सयत अस्त्रोत् ।
 प्पह सवेय भा०या०अक०सेट् । पजत अस्त्रोत् ।
 प्पद् सारे वेदने पु०उ०अक०सेट् । सारयति त अस्त्रावीत् ।
 प्पद् प्रीतो वेदने च भा०या०अक०सेट् । सयत अस्त्रोत् ।
 प्पम् अविशने भा०या०अक०चनिट् । सजते । अस्त्रोत्
 प्पम् भवने निद्रायाश्च अदा०प०अक०चनिट् ।

सुपिति चक्षाणोः । [यति ते । क्षरप्यन्तु त ।
 प्यन्तु गतो सक्तं ड सेन जोषने चक० चु० ठ० सेट् । प्रस-
 प्यन्तु गतो आ० व्या० सक्तं सेट् । प्रप्यन्ते व्यनक्ति ।
 प्विद् बोधे स्नेहे, च चक० सोषने सक्तं आ० व्या० तुङ् उ०
 सेट् । स्नेहे प्विद् अस्नेदि ।
 प्विद् गात्रप्रवारे चक दि० भ० यमिद् । सिद्यति र्यासदत् ।

स

स उ० सो-ङ् । निष्ठा, सपें, रंयरे विज्ञे च । [प्रकाशने ।
सद्येप उ० सम्+जिप-यञ् । भूयसोऽर्थास्तदाकादिना-
सद्योम उ० सम्+लुभ-यञ् । वाञ्छत्ये, सोमं च । [मि० ।
सप्राप्तिन् उ० सम्+पङ्-षिणि । जडजडये । सद्ययहात्के
सद्य उ० सम्+ज्व-ङ् नि० । सम्पूरे, जन्तुसम्पूरे च । यञ् ।
सधातोऽपि सम्पूरे ढवसंयोगे च उ० ।
सुसर्ष उ० सम्+सर्ष-यञ् । व्यन्योम्यइदसंयोगे ।
सञ्च न० सम्+ञा-ञ । पीतकाये कासीयके गम्यद्वये । सम्+
ञा-ञ्यङ् । वेतनायाम् सुदौ, आख्यायाम्, कृत्वाद्यौर्ध्व-
सूचने, गाढायां, सूर्यपत्न्याश्च स्त्री० ।
स(ञ्च)प्रापन सम्+प्रा-पिङ्-उङ् मारणे सुच स्फुट । भा-
रये । बन्धार्थे न जुल । प्राप्ते । क्षिप् । सचमिरय्यत् स्त्री० ।
संप्राप्तुत उ० संप्राप्ता चर्यपत्न्या । युत । पनेचरे ।
सप्तु नि० सङ्गते बाहुनी मल्ल जातुस्थाने भुः । सङ्गतजातके ।
सम्बर उ० सम्+ज्वर-ञ्यप् । क्षिप्तजाते तापे ।
समर्ह उ० सम्+सर्ह-यञ् । व्यन्योम्यइदसंयोगद्वये सङ्गर्षे ।
सयत नि० सम्+यच-ञ । सङ्गे जतयाः स्त्रीः क्षिप्तनियमे च ।
सयत् स्त्री० सवस्थतेऽन सम्+यच-क्षिप् तङ् च । युते ।
सयन्तु नि० संयच्छति सम्+यच-ङ् । भिदलति ।
सय(या)म उ० सम्+यम-यञ् वा इति । तदाकृतवा पूर्वदिन
कसंयोगे नियमभेदे, इन्विमविपक्षे, वयमे च ।
सयमन न० सम्+यच-स्फुट । वयमे, जते, यद्य भावे म्यङ् च
सयमनी स्त्री० सवस्थते वयते, य सम्+यम-स्फुट । यवाधि-
कतयुष्मांश्च । [सयमसिङ् नि० ।
सयमिन् उ० सम्+यच-चिनि न इति । छिनभेदे इन्विम-
सयाव उ० सम्+यत् इत्यादिभ्योदन्ते निंयत साधुमप्युपय
सम्+यु-यञ् । "सयारसु इवसोरुजहोमसराज" ।
इत्येते इत्यादिवा एकमोभूयर्थे । [यद्यञ् च ।
सयुज् नि० सम्+यज् सुगति सम्+यज्-ङि । उपार्ते ।

संयुक्त लि० सम् + युज - क्त। संयोगवति पदायै।

संयुग न० संयुज्यतेऽञ्ज सम् + युज - क्त प्र० जस्य ग०। युद्धे।

संयुत लि० सम् + यु - क्त। संयुक्ते।

संयोग प्र० सम् + युज - क्त। मेवने क्रियाजान्ते द्रव्याश्रिते गुणभेदे, अव्ययभावे च।

संयोगप्रथकृत्य न० संयोगेन फलसम्बन्धभेदेन प्रथकृत्य नाना-
रूपत्व यत्। एकसौ न कर्मणो नित्यानित्यत्वप्रतिपादके
शोभायकोष्ठे व्यायभेदे।

संयोजित लि० सम् + योज - क्त। कृतमेलने पदार्था-
न्तरेण कृतयोगेने यद् यै।

संरम्भ प्र० सम् + रभ - क्त सम् च। योगे, आक्रोशे, उत्साहे,
वेगे च "अहृदि संरम्भमिवाभुवाहृमि"ति कुमारः।

संराधन न० सम् + राध - क्तुद्। सत्यं कृ सेवने, सत्यं चिन्तने च।

संराव प्र० सम् + र - क्त। मयै।

संरुद्ध लि० सम् + रुह - क्त। प्रौढे, जातादुरे च।

संरोध प्र० सम् + रध - क्त। रोधने, रोधे च।

संलग्न लि० सम् + लग्न - क्त। मिलिते।

संलय प्र० संलयते इन्द्रियव्यापारोऽञ्ज सम् + लो - क्त।
निद्रायाम्, प्रलये च।

संलाप प्र० सम् + लप - क्त। परस्परकथने प्रीत्या व्यक्तो-
न्मोक्षप्रत्युद्दिष्टा भाषणे, रक्षि कथने च।

संलस्य प्र० संलसति क्षतरोऽञ्ज सम् + लस - क्त। बहते,
ज्योतिषोक्ते घषादिपञ्चकानर्गते लस्यभेदे च।

संलत्त व्यञ्ज० सम् + लत्त - क्तुद् यलोयै त्त्। विस्फादित्तरा-
व्यापधिके तत्तुक्तवचनस्ये।

संलदन न० सम् + लद - क्तुद्। बालोचने, वशीकरणे, च।
सम् + लन - क्तुद्। सलनमप्यत्। [भेदे च।

संलर न० सम् + ल - क्तुद्। जलं, दैव्यभेदे, मत्स्यभेदे, खग-
संवर्त प्र० सम् + लवर्तते परावर्ततेऽञ्ज सम् + लव - क्तुद्।
वञ्ज। प्रलयकारे, अतिशयवर्तनभेदे, कर्मफलस्ये, मेघे,
"संलर्षं बहदक्ष" इत्युक्ते मेघनायकभेदे च।

संलर्क्षक न० सम् + लक्ष - क्तुद्। लक्षदेवतादयस्ये। तत-
वर्तयै च। बलदेने, बाहुमानये च प्र०।

संलर्क्षिका स्त्री० सम् + लक्ष - क्तुद् टाप् क्षतलक्षम्। दो-
षादे, निष्ठायां, रक्षादे, वेष्टनसमीपस्ये दृष्टे, वचनस्ये च

संलक्ष्णं लि० सम् + लक्ष - क्तुद्। सम्माननाकारिणि
रक्षिकारणे च।

संलक्षित लि० सम् + लक्ष - क्त। मिलिते।

संलस्य प्र० संलसत्यस्मिन् सम् + लस - क्तुद्। यामि जन-

सम्पूजिनासस्थाने। [वायौ।

संलह प्र० संलह्यते वञ्चते सम् + लह - क्तुद्। सम्प्रदायमध्यवर्ति-

संलार प्र० सम् + ल - क्तुद्। शिक्षापन्थोक्ते वर्षांश्चाराण्यै वाह्य-
प्रयत्नभेदे, सङ्कोचने च।

संलार प्र० संलसत्यस्मिन् सम् + लस - क्तुद्। बहते, उरवासिना-
उराहृदिवापयोग्ये यनाहते स्थाने च। [वर्तव्ये।

संलार प्र० संलारयति सम् + लार - क्तुद्। अहृत्समर्हते। एवम्।

संलारन न० सम् + लार - क्तुद्। भारादेर्वहने, बहने
समर्हते च।

संलिन लि० सम् + लिज - क्त। उद्दिने दृष्टवस्तुताभाय तद्
प्राप्तिहेतुना भयादिना वा जातौल्लखे, [अङ्गीकारे च
संलिति स्त्री० सम् + लिद - क्तुद्। घाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ,
संलित् स्त्री० सम् + लिद - क्तुद्। घाने, प्रतिपत्तौ, बुद्धौ
अङ्गीकारे, समायौ, नाशने, व्यापारे, सहेते, युद्धे, तोषे च -
संलित् स्त्री० संलियतेऽनया सम् + लिद - क्तुद् टाप्। भक्त्याम्
(खिदि) "संलित् सवयो मध्ये संलित् गरीयसीति" तन्मम्
संलित्प्रतिश्रुतम् प्र० संलितोऽङ्गीकारस्य व्यतिश्रुतौ यत्। कता-
ङ्गीकारस्योद्बुद्धनष्टेदेवे विवादभेदे।

संलित् लि० सम् + लिद - क्त। अङ्गीकृते, सम्पृष्टाते च।

संलितान न० सम् + लि + धा - क्तुद्। उपारे, व्यायोजने
रचनायाश्च। [संलित्वायाम् (आतद्व्य)।

संलिया स्त्री० संलितं विभ यदा भावजस्य उत्तरपदलोपः।

संलीच्य न० संल्यन्तीकृते चिन्तयते वा सम् + लि + च -
कृतुद्। दृष्टवस्तुताभावाय स्थानेवये, सम्पृष्टयने च।

संलीति लि० सम् + ली - क्त। आहते, रते, च - सम् + लि +
रत्त - क्त। सङ्गते। [मन्त्रस्येति" रत्तु।

संलत लि० सम् + ल - क्त। आहते, क्षतयोगेने च "तल्लक्षित-

संलये प्र० सम् + लिज - क्तुद्। भयादिना त्वरायाम्, सम्पृष्टयेने च

संलित् प्र० सम् + लिद - क्तुद्। घाने। युष्। संलित्वायाम् स्त्री०।
संलये प्र० सम् + लिज - क्तुद्। घाने। युष्। संलित्वायाम् स्त्री०।
पूर्वकस्य तल्लक्षितस्य सदायाम्। तथा च संलितः प्रथ-
मयेने निष्ठां निनायेति रत्तुः पीठे च।

संलयेन न० सम् + लिज - क्तुद्। रतिक्रियायाम् तदुत्तर-
दि निद्राधिक्येन तस्या निद्राहेतुतायाम् तथायम्।

संलान न० संलयते सम् + लो - क्तुद्। उत्तरीय-
वञ्चे, वक्ष्यमाने च।

संलान्प्रक प्र० सम् + लान्प्रकरीरौ यत्तु च। प्रतिप्राय वं
यावादनिवर्त्तनं वञ्चे "संलान्प्रकरीरौ भूदिति" रत्तु।

समय उ० सम्+यो-ञच् । सन्देहे एकस्मिन् धर्मिणि भावा-
भावयो, विरुद्धोद्देश्य वा सन्देहे । यथा पर्वतो वज्रि-
भाच्च वा, अथ स्थाणुर्वा पुच्छोवेति । “अ समयो भवेद्या
धोरेकलभाभावव्योतिरिति” भाषापरिच्छेद ।

समयस्य लि० समये तिष्ठति स्या-क । समययुक्ते ।

समयात्मन् उ० समय आत्मनि यस्य । सद्विधानं करणे “अय-
यात्मा विनश्यतीति” पुराणम् ।

समयात् लि० समय+अस्ये आत्मुच् । समययुक्ते ।

समयित् लि० सम्+यी-त् । समयकर्त्रेति ।

समरणं न० समयोर्थे ज्ञेयं सम्+य-ल्युट् । एषारम्भे

समित् लि० सम्+यो-क्त । सम्पादितव्रतविषयकदत्ते ।

समितव्रत लि० समितं सम्बद्धं सम्पादितं व्रतपत्तये । सम्बद्ध-
सम्पादितव्रते । [ऊर्ध्वे च ।

समुद्भि क्तो० सम्+उभ-क्तिन् । सम्बद्धं योपने, देशादिभा-
संस्थानं लि० सम्+ध्ये-क्त । योनादिना सङ्गृह्यते ।

समय उ० सम्+यि-ञच् । आश्रये [पु० ।

समय उ० सम्+उ-ञच् । पञ्जीकारे । पञ् । सप्तमोपपत्त ।

सम्युत लि० सम्+उ-क्त । पञ्जीकृते ।

समिष्ट लि० सम्+सिप-क्त । आलिङ्गिते, सवहे च ।

सम्येप उ० सम्+सिप-ञच् । आलिङ्गने, सवहेभावे च ।

ससत्ता लि० सम्+सज-क्त । मिलिते, सवहे, सगुणादु-
र्विस्तीर्णे च “मान्दु सवहेनवेद्याखनिति” कुमार ।

ससद्व् क्तो० सचोदयस्त्वाम् सम्+सद्व-सम्प० क्तिप् । सभायाम्
सत्तरणं न० सम्+स-ल्युट् । सादृष्टमिव दृष्टस्वीकाररूपे

सचारे, असवाधेनागमने, एषारम्भे, वञ्छापथे, उगतौ च ।

ससर्ग उ० सम्+सज-ञच् । सम्बन्धे, “विभागानन्तरं” यत्तद
धनं तत्त्वमेति तत्तत्त्वमेव एतत्त्वमेव एतत्त्वमेव एतत्त्वमेव

ससर्गाभाव उ० ससर्गस्य सम्बन्धस्याभावः । भवप्रमाणभावाच्च
लाभादस्ये-भेदमिदं यथावे सवन्धाभावे च ।

ससर्गिन् लि० सम्+सज-विभुन् । ससर्गयुक्ते विभागान-
न्तरं “यत् तद धनं तत्त्वमेति, तत्तत्त्वमेव एतत्त्वमेव एतत्त्वमेव

ससर्गयुक्ते आत्मादौ, सम्बन्धे च ।

ससार उ० ससरत्त्वाम् सम्+स-ञच् । विद्यादानजन्य
सत्काररूपवासनायां, देशारम्भादृष्टभेदे, सादृष्टोपनिबद्ध

देशपरिपथे च । साधारण्ये । विभे । भावे च । सङ्गती ।

ससारमार्ग उ० इतः । योनिद्वारे तत एव हि बहिर्निगमने

मयादृश्यतेति तस्य तद्व्यापम् ।

ससारिन् लि० ससरति सारभेदेन हेहेन सङ्गृह्यते सम्+

स-चिनि । शरीराभिधानिनि जीवे ।

ससिद्ध लि० सम्बद्धं स्वभावेन वा सिद्धं, सम्+सिध-क्त । स्व-
भावसिद्धे, सम्बन्धिष्यत्वे च । [निष्पत्तौ च ।

संसिद्धि क्तो० सम्+सिध-क्तिन् । स्वभावे, प्रकृतौ, सम्बन्धः

ससृति क्तो० सम्+सृ-क्तिन् । ससारप्रवाहे, सङ्गतौ च

ससृष्ट उ० सम्+सृज-क्त । विभागानन्तरं मैत्र्याम् पुनः,

स्वयमेव उतससर्गवति आत्मादौ “ससृष्ट स त ससृष्टी-

ति” सृष्टिं वचनादिना सङ्गृहे, सङ्गृहे च । भावे क्त । सवन्धे

ससृष्टिन् उ० ससृष्टमनेन सति । ससृष्ट आत्मादौ । “कस्यो-
दर्थस्य ससृष्टीति” सृष्टिः । [सङ्गे च ।

सस्कर्तृ लि० सम्+स-ञच्-सृट् च । सस्कारकारके, या-

सस्कार उ० सम्+स-ञच् सृट् च । सतोपपन्नराधान

रूपे प्रतियोगे, यथा स्वस्वकारादेरस्मादेव स्वादेशे उद्गीयन-

निशानभार्जनादयः, योश्चादेशे यथाह्यतासम्पादनाय

वैदिकभाष्ये प्रोक्त्यादि दर्पणादेर्निर्गन्तीकरणादि ।

सृष्टिहेतौ अनुभवजन्ये आत्मवृत्तिगुणभेदे, प्रथिष्यादिच-

तदयस्ये वेगास्ते गुणैः, यथावस्थिततयास्त्राप्तप्रयोजने स्थि-

तिस्थापनास्ते गुणभेदे, साक्षाद्भावजन्यव्युत्पत्तौ, याकरणे

ज्ञादिया यन्त्रानां साधनप्रकारे, विभादीनां वैदिकसम्भो-

र्तव्यसाधने र्भाषाणादौ क्रियाकलापे, भावे च ।

सस्कारवर्जित लि० इतः । र्भाषाणादिवस्कारहीने, या

स्त्रादौ व्युत्पत्तिहीने च सस्कारहीनादयोपपत्त ।

ससृक्त लि० सम्+स-क्त सृट् च । तत्तत्स्वारे यदर्थे, व्याज-

रणादिवचनपाथीनसाधनयुक्ते सन्दे, पक्षे, भूषिते, यो-

धिते च ।

सस्तर उ० सम्+सृ-ञच् । यतो, यथायाम् यत्कारादिरविच-

यत्वाया च “नवद्वारवचनरे यथेति” कुमार ।

सस्ताव उ० सम्+स्त-ञच् । परिचये, सम्बन्धे सुतौ च ।

सस्ताव उ० सस्यतेत्यस्य सम्+स्त-ञच् । यत्तत्तं सत्ताव-

विभाषा वाचभूमी ।

ससुत लि० सम्+सृ-क्त । सृष्टिपत्ते, सम्बन्धयुक्ते च ।

सस्याय उ० सम्+स्ये-ञच् । सघाते, निविड्वययोग-

रूपे सघिष्ये, विज्ञातौ, सङ्गे, सस्याने च ।

सस्या लि० सम्+स्या-ञ । सघस्थिते, सृते च ।

सस्या क्तो० सम्+स्या-कृट् । व्याख्ययानस्थितौ, स्थितौ,

भावे, यत्तत्तदे, व्यस्यतायां, व्यस्ये, स्याग्ने, प्राप्ते च ।

सस्यान न० सम्+स्या-कृट् । यत्तत्तदे, साकारे, सघयनाः

रम्भस्ययोगभेदे, सङ्गे, सघिष्ये, सम्बन्धयुक्ते च ।

सस्थित वि० सम्+स्था-क्त। कृते, सम्बन्धिते च। [उच्ये।
 सत्पत्नी स्त्री० सत्पत्न्यते सम्+पत्न्य-वञ् टाप्। राजनोगत्या-
 सत्सुट वि० सम्+सुट-क। विकसिते।
 सत्सेत न० सम्+सिष्ट-वञ्। बुद्धे।
 सत्सोट पु० सम्+सुट वञ्। बुद्धे।
 सत्त वि० सम्+जन्-क्त। हृदे, मिलिते, परार्थे मिलिते,
 'सहजपरार्थत्वादिति, साङ्गमूहवसयोगयुक्ते सम्बन्धिते च
 सत्त न पु० सत्त सङ्गन सधात जाति-धा-क। मिलित
 धाणिहये।
 सत्तमुपिका स्त्री० सत्तानि इव सयुक्तानि पुण्याख्यस्या
 कप् यत् इत्तम्। निवेद्यायाम्।
 सत्ति स्त्री० सम्+जन्-क्त। सम्भूते, सम्बन्धनने च।
 सत्तनन न० सत्तव्यते परार्थे सत्तव्यते सम्+जन्-ल्यट्।
 देहे, सपाते, वधे च।
 सत्तप पु० सम्बन्धये सम्+जन्-वञ्। आन्ते, सत्तायाश्च
 च हृत्प्राप्तयेन वञ्। वायौ।
 सत्तार पु० सम्+जन्-वञ्। प्रत्ये, नाये, सत्ते, नर-
 कभेदे, विचर्जने, भैरवभेदे च।
 सत्तारमुद्रा स्त्री० सत्ताराय स्थानालनयनाय मुद्रा।
 'तत्त्वोक्ते मुद्राभेदे तत्त्ववप उद्गदभिधाने।
 सत्तिता स्त्री० सम्बन्धित प्रतिपाद्य यस्या। सत्तादिप्रणीते,
 धर्मशास्त्रे, उदात्ते, इतिहासादी, कर्मकाण्ड-प्रतिपादके
 वेदभागे, च।
 सत्ति वि० सम्+प्रेञ्-क्रिन्। वक्षति कृत साधने।
 सत्तत वि० सम्+जन्-क्त। जतवृद्धे, सद्बुधिते च।
 सत्तति स्त्री० सम्+जन्-क्रिन्। सत्तार-
 सत्तादि पु० सम्+जन्-वञ्। सत्तभेदे।
 सत्तादिन् वि० सम्+जन्-क्रिन्। सत्तायमे।
 सत्ताद् पु० सम्+जन्-वञ्। आनन्दभेदे।
 सत्ताष्टक पु० सत्त कण्ठकेन सद्भ्य स। करुणभेद, (गदा-
 करुणा) संशय च। कण्ठकयुक्ते नि०। [कर्णयुक्ते च।
 सत्तर्क वि० सत्त कर्षेन त्वयनेन तदापारेण वा। युतिशोभे,
 सत्तर्कक वि० सत्त कर्षेण कप्। व्याकरणात्ते कर्णयुक्त
 क्रियाशोभके धातो 'कर्मभाषाशोभकेनित्त'वायकण्ये च।
 धातुशोभेनिर्भेदे सत्तर्क उदाहृत' इत्युक्तदिना
 धातो सत्तर्कशोभकभेदेयम्।
 सत्तन वि० सत्त जनया, सत्तनभाषाया, चतुर्थया वशाभि वा

सहस्य स। सप्तस्य समये, कलासहिते च।
 सत्कारण वि० सत्त कारणेन। कार्ये। [यत्तिके समीपे।
 सत्काय पु० सत्त शोभन काय कप्-वञ् सत्त कायेन।
 सत्कृष्ट पु० सत्त समान कुष्टयुक्तेन। साकृष्टयुक्ते।
 सत्कुल पु० सत्त समान कुलस्य। यत्कुलमस्ये (यत्) स्त्री
 त्वमपि। समानवये वि०।
 सत्कुल्य वि० समाने कुले भव यत्। जगदीशविषय स्थाव
 वञ्चुर्वाधिकासाधुपुण्याधिदशमपर्यन्ते पुष्टवर्गे, टायप-
 कृते स्थावधिपुत्रोद्वाधिकासाधुपुष्टवर्गात् "विभक्ततायादानु
 सत्तस्थानावचते" इति सूत्रेति। [मिति केचित्।
 सत्तत् अय्य० सत्त+नि०। एकवारे विवाहाच्च तत्र स्त्रीय-
 सत्तत्प्रज पु० सत्त एकवार प्रजायते प्र+जन-ङ। काक
 एकवारजातापत्ये वि०।
 सत्तत्प्रजा स्त्री० सत्तत् प्रजायते प्रज-अच्। कदलीहये
 सत्ता वि० सत्त-क्त। आवाप्ते, अविरते च।
 सत्तु पु० सत्त-तन्। अत्यवधिचूषणे (प्राप्त) 'मेगादौ
 वक्तव्ये देया' इति धाति। [डोप्। शमीहये।
 सत्तुफला(श्री) स्त्री० सत्तवद्व चतुर्धाणि फलाम्यस्या वा
 सत्तुथि न० सत्त-स्थिन्। जरी, सत्तवद्वयभेदे च।
 सत्पि वि० सत्त सम न स्थायते स्या इन् नि०। सौहार्दयुक्ते
 सत्पी स्त्री० सत्त+डोप्। सत्तवर्षा, वयसांवाञ्।
 सत्त्य न० सत्तयधेन यत्। मिततायाम् सौहार्दे।
 सत्तर पु० सत्त गदेण विषेण जात। सत्तवर्षे गदभेदे 'सग-
 रान् सागरोजात' इति उदात्तस्य। विषयुक्ते वि०।
 सत्तर्भ पु० सत्त समानो गर्भोऽस्य। सत्तोदरे भातरि। सत्त
 गर्भेण। गर्भयुक्ते, सत्तवर्षे सत्तवर्षयुक्ते कुगद्वर्षा-
 दौ च वि०।
 सत्तर्भ्य पु० सत्ताने गर्भे भव यत्। सत्तोदरे भातरि।
 सत्तोति न० सत्त समान गौयम्। कुल। सत्त सम गौलभय।
 प्रातो वि०।
 सत्ति स्त्री० सत्त-क्रिन् नि० सत्त वि०। सत्तभोजन।
 सत्तट वि० सम्+जन्-वञ्। सत्तावकाशे स्थाने, सत्ताधि। सत्त+
 कट यच्। इत्तु नरोदय्यते सत्तादिनि चरणी। इतो
 भेदे, ज्योतिषोक्ते टपामेट च क्षा० टाप्।
 सत्ताटवि पु० सत्त सत्तावकाशे यच्-यच्। परावसे।
 सत्तर पु० सम्+जन्-वञ्। सत्तावकाशे सत्तरे राजि।
 सत्तरे इतरातिपुष्टयेन इतरातिभित्ता जात प्रातिभेद

“महूरस्य च कर्ता साधुसपुत्र्यामिमा प्रजा” इति गीता
न्यायोक्ते जातिवाक्ये परस्परमावयवमानाधिकरणयोरेका
धिकरणवृत्तित्वरूपे धर्माविशेषे च । वददाहरणादि दृष्ट-
दभिधाने ।

मङ्करीकरणं न० सकर क्रियतेऽत्रेकं वि०-क-ल्युट् । “सरा-
शोऽष्टमेभानामत्राविकवधकाया । सङ्करीकरणं चैव सो-
नाहिमधियस्य च” इत्युक्ते सरादिवधजन्ये पापे ।

मङ्करीणं पु० सकल्यते गमान् नान्तरि नोयतेऽसौ सम्+कच-
युट् । बलदेवे । भावे ल्युट् । व्याकर्मणे, स्थानान्तर-
नये च न० ।

सङ्कलनं न० सम्+कल-ल्युट् । एकलस्योत्तरणे, योजने,
[ठिक देया] समष्टे च । [सङ्कलिते च ।

सङ्कलितं लि० सम्+कल-क । योजिते, रेखादिना सङ्केते,
मङ्कल्य पु० सम्+कच-युट् । आभीष्टविशेषे “इदमित्येष
कार्ये” मिश्रवरूपे मनसोव्यापारभेदे, कार्यसाधनाय याधि-
नायवाक्ये, सङ्कलीनं विना राजन् । अतृकिञ्चिन्मुच्यते

नर इति प्रमाणम् तन्निमित्तमोडदभिधाने, [योऽथल
मङ्कल्यजन्यं पु० सङ्कल्यन् राजन् यस्य । कामदेवे । सङ्कल्यभवाद-
सङ्कल्ययोजि पु० सङ्कलीयान्तरात्मिकाकारण यस्य । काम-
देवे, “सङ्कल्योनेरभिमानभूतमिति कुमार ।

मङ्कल्युक्तं लि० सम्+कच-उक्कन् । आसिरे, मन्दे, दुर्जने
“सङ्कली”, अमरादयोऽत्र च ।

सङ्कल्य लि० सङ्कल्यकायते काम-कच । सङ्के “तद्व्यादि-
महाप्रमिति तन्मम् । निभादिवदस्य निवधमावता ।

मङ्कल्य पु० सम्+कल-क । सङ्के दम्काम् ।

सङ्करीणं लि० सम्+कृ-क । सङ्कलनसमर्थे निरवकाशे
स्थाने, भिन्नितानाजानो, व्याप्ते भिन्निते, सङ्के, एकल
भिन्नितया परस्परविज्ञातीययोगे । इतरवर्धन इतरवर्ध-
स्त्रिय जाते जातिभेदे पु० । [च ।

सङ्कचितं लि० सम्+कच-क । कतसङ्कोच, मज्जिते, यत्प्रकृते
सङ्कल न० सम्+कच क । परस्परपरार्थते, यावज्जीवमह-
मौनी मङ्कलारी च मे पित्त । याता य म सङ्कचितं पुत्रे,
होम पितामह इत्येव शब्दे, परस्परजननरूपे, युद्धे
पञ्चजनादिभिः अवाधेन निरवकाशे स्थाने च सङ्करीणि-
सङ्के पु० सम्+कित यज्यमर्गमगमव्ययनयते कल्लादि
वाचमरूपे व्यापारे । (सारा) । सङ्काध्यादयमर्धो
बोध, अयमर्थ यज्यमर्गमगमव्ययनयते कल्लादि-
अपेक्षितमात्रादिविशेषे, मिदमङ्कलार्थे गुणध्वाने च ।

सङ्केतितं लि० सङ्केतो जातोऽस्य वार० इतन् । सङ्केतयति
वाक्ये चर्धे; साक्षात् सङ्केतितं योर्धमभिधत्ते इति, व्याप्य०

सङ्कोच पु० सम्+कच-युट् । बहुविधयुक्तवाक्यान्त्यविषय
कतया व्यवस्थापने, सामान्यपदस्य विशेषपरतायाम्,
जट्टीभावे, बोधे, अर्थे च । सम्+कच-युट् । मुख्यभेदे
पु० कुड् मे न० । [व्याम ।

सङ्कोचनीं स्त्रीं सम्+कच-ल्यु-गो-हो-गु । लज्जानुमता ।
सङ्कन्दनं पु० सङ्कन्दयत्यस्य सङ्कन्दनं सम्+कन्द-निष्-ल्यु ।
इन्द्रे । भावे ल्युट् । सङ्कन्दनं न० ।

सङ्कल्य (का)म पु० सङ्कल्यमत्यनेन सम्+कल-प्रत्यया इति
जलवन्धनस्थाने (काको) याज्ञान सङ्कलनं जातेति” इति
भावे यञ् । रज्यादे राग्यनरसङ्कारे च । [नरगमने च ।

सङ्कलमयं न० सम्+कल-ल्युट् । सङ्कलान्तराद्यादीना राग्य
सङ्कलान्तं लि० सङ्कलान्तराद्यादि यञ्, सम्+कल-प्रत्यया ।
सङ्कलान्तराद्युक्ते सङ्कलमयं चि, प्राप्ते, दास्यदेव
पितृमन्त्रादित् योगते स्त्रिया प्राप्ते च । -

सङ्कलान्ति स्त्रीं सम्+कल-कित् । सङ्कलमये, रज्यादीना
राग्यनरसङ्कारे च । तत्र विशेषो दृष्टदभिधाने पश्यते ।

सङ्कल्य न० सङ्कल्यते परस्परनाशोद्धारण क्रियतेऽल सम्+कल-
यञ्च क । युद्धे । सङ् । विचारे, युद्धे, द्रव्यापिते एक-
मद्विस्तरौ युष्मदे, च स्त्रीं टाप् ।

सङ्कल्य लि० सम्+कल-क । जलसङ्के, पुष्पिते-सङ्कल्य-
स्थाने च ।

सङ्कल्य पु० सङ्कल्यविचारणा साधनं सङ्कल्यं च । सङ्कल्य
सङ्कल्युक्ते लि० । [करणयोगे ।

सङ्कल्य लि० सङ्कल्यतेऽसौ सम्+कल-यत् । एष्ये सङ्कल्य
सङ्कल्य पु० सङ्कल्य-यत् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, विषयादिताम च
“आयतोविषयाय पुत्र सङ्कल्ये पुत्रायते” इति गीता ।

सङ्कल्य न० सम्+कल-भावे क । योऽहं सङ्कली च कर्त्तरि ।
भिन्निते लि० ।

सङ्कल्य स्त्रीं सम्+कल-कित् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, न्यायोर्ते
जननदाभिधानप्रयोजकविज्ञासाजननप्रदानादिभ्यः, अम
सङ्कल्य उच्यते जाते जातवधकाया । निर्वाहभेदकाव्येन
याता सङ्कल्य रिच्यते इत्युक्ते मङ्कल्यो पदाद्यं च ।

सङ्कल्य पु० सम्+कल-यत् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, विषयादिताम च
“आयतोविषयाय पुत्र सङ्कल्ये पुत्रायते” इति गीता ।

सङ्कल्य न० सम्+कल-भावे क । योऽहं सङ्कली च कर्त्तरि ।
भिन्निते लि० ।

सङ्कल्य स्त्रीं सम्+कल-कित् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, न्यायोर्ते
जननदाभिधानप्रयोजकविज्ञासाजननप्रदानादिभ्यः, अम
सङ्कल्य उच्यते जाते जातवधकाया । निर्वाहभेदकाव्येन
याता सङ्कल्य रिच्यते इत्युक्ते मङ्कल्यो पदाद्यं च ।

सङ्कल्य पु० सम्+कल-यत् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, विषयादिताम च
“आयतोविषयाय पुत्र सङ्कल्ये पुत्रायते” इति गीता ।

सङ्कल्य न० सम्+कल-भावे क । योऽहं सङ्कली च कर्त्तरि ।
भिन्निते लि० ।

सङ्कल्य स्त्रीं सम्+कल-कित् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, न्यायोर्ते
जननदाभिधानप्रयोजकविज्ञासाजननप्रदानादिभ्यः, अम
सङ्कल्य उच्यते जाते जातवधकाया । निर्वाहभेदकाव्येन
याता सङ्कल्य रिच्यते इत्युक्ते मङ्कल्यो पदाद्यं च ।

सङ्कल्य पु० सम्+कल-यत् । सङ्कल्ये, सङ्कल्ये, विषयादिताम च
“आयतोविषयाय पुत्र सङ्कल्ये पुत्रायते” इति गीता ।

क्रियाकारके, विधे, शभोदये च ।

सङ्ग ५० सङ्गता गावोदोहनायाव काले नि० । “प्रात-
कावो सङ्गत्तं क्षोन् सङ्गवस्त्रावेव व” इति सङ्गत्तं प्रात-
कालानन्तर सङ्गत्तं मयात्रके कालभेदे ।

सङ्गिन् नि० सन्ज-पिपुन् । सङ्गयुक्ते । स्त्रिया ङीप् ।

सङ्गीत न० सम्+गै-ङ् । दर्शनाथे नायकीतवाद्यनिके, तत्-
प्रतिपादकपत्रे च । कर्मणि ङ । सङ्गगीते नि० ।

सङ्गीर्ष्य नि० सम्+गृ-ङ् । शीर्षते ।

सङ्गह ५० सम्+घृ-अप् । सङ्गरे, सङ्गरे, बहु धनवाक्या
भाषिकस्य सङ्गहने च । [सुत् ८ ।

सङ्गहणी स्त्री० सङ्घिता पङ्कणी पङ्करीदोगभेदे । [सङ्घ-पा-

सङ्गाम युजे ऋद० चु० उभ० सङ्ग० सेट् । सङ्घामयति ते अथ

सङ्गाम ५० सङ्घाम-पङ् । युजे ।

सङ्गामपटङ् ५० ईत० । रणवाद्यभेदे ।

सङ्गाहिन् ५० सम्गन् मृच्छति भङ्गम् सम्+घृ-णिनि ।
कृतजडने । सङ्गावदभके सङ्गकारके, च ति० ।

सङ्ग ५० सघवत् सङ्गम् । सजातीयसङ्गम्, सङ्गम् च ।

सङ्गचारिन् ५० सङ्गीभूय चरति चर-णिनि । सत्त्वो
सङ्गीभूयचारिणि जन्तुमात्रे नि० ।

सङ्गजीविन् ५० सङ्गेन जीवति जीव-णिनि । सङ्गोपजो
विनि जातीने ।

सङ्गह ५० सम्+घृ-ञ् । परस्परसङ्गर्षणे गठने च ।

सङ्गहृन् न० सम्+घृ-ल्युट् । मलने, गठने, रचनायाञ्च ।
युच् । तलैव स्त्री० । [सोडहाट ।

सङ्गतल ५० सङ्गी सङ्गते मिलिते तले यत् । सयोजितप्रतलद्वये

सङ्गुप्ती स्त्री० सङ्गीभूतानि इन्द्रायस्त्रा ङीप् । धातुकी
इन्द्रगाम् । [धाट् कुड्] ।

सङ्गर्ष ५० सम्+घृ-ञ् । परस्परसङ्गर्षणे, सङ्गर्षाय ।

सङ्गर्षम् कर्म० सङ्ग+वीचार्थ-अप् । भूतिर इत्यर्थे ।
सङ्घाटिका स्त्री० सङ्घटयति-सम्+घट-णिच् खुन् । युग्मे,
जलजगद्वे, प्राप्ते च । [ददसयोगे कर्म च ।

सङ्घाट ५० सम्+घट-पङ् । सङ्गृहे, नरकभेदे, सम्गृहणने,
सङ्घातपत्तिका स्त्री० सङ्घातकञ् पत्तमस्या कप् अथ

इत्यम् । सतपुण्यायाम् ।

सचि(ची) स्त्री० सच-रन् वा ङीप् । इन्द्रास्याम् ।

सचिज्ञस्य ५० सङ्घिचिज्ञेन । सिचनेने (पिचिडिडुकनेने) ।

सचिद्व ५० सच-रन् तथा सन् वाति वा-ङ् । सङ्घारे, सन्निधि,
अप्यभूरे च ।

सचेतन नि० सङ्घ चेतनया । विशिष्टज्ञानयुक्ते ।

सचेष्ट ५० सघते सच-अष्ट तथाभूत् । सन् ८८ । व्याचे । सङ्घ

चेष्टया । चेष्टान्ति नि० । [हरिद्रायाम् ।

सञ्चारा स्त्री० सन् चारो गात्रानुलेपने विजगतिरस्या ।

सञ्चिदानन्द ५० सन् नित्य चित् चैतन्यमानन्द त्रिपद-
कर्म० । नित्यज्ञानसुखमये वक्ष्यणि ।

सञ्छूद्र ५० कर्म० । सङ्घोपनापितादो ऋद्धभेदे । “सञ्छूद्रौ
गोपनापिताविति” श्रुतिः ।

सजम्बाल नि० सङ्घ अम्बालेन । पङ्कयुक्ते देशे ।

सजाति ५० समाना जातिरस्य । समानरस्येन समानवर्षाया
भूत्याम् उत्पादिते इत्ये । वल्यजातौ नि० ।

सजातीय नि० समाना जातिमर्हति च । समानधर्मयुक्ते ।

सजु(जू)म् कर्म० सङ्घ जुषते क्रिप् ५० वा दीर्घ । सङ्घार्थे
“सजु लब्ध रति वसेदिति” । भट्टि ।

सज्ज नि० सङ्ग-अप् । उद्युक्ते, सङ्गरे, सङ्गते, निभते च ।
व । शायोजने, वेष्टे, च स्त्री० । सजोजायते जन-ङ । सङ्घ-
जाते ति० ।

सज्जन नि० सम्ग-णिच्-ल्युट् । रक्षांश्चैकस्यापने, वष्टे
च । सङ्ग-ल्युट् । शायोजने, । सत् जन । सौजन्यवति

जने, “सज्जनरत्नमिति” सत्कुलोद्भवे च ५० ।

सज्ज-णिच्-ल्युट् । स्वपादीनामारोहणार्थं । गजभूषा-
करणादौ । [सर्गरे च ।

सञ्चित नि० सञ्ज्ञा ज्ञानास्य तार० इतच् । कृतवेष्टे, भूषिते

सञ्च सञ्जीयते अल सम्+चि-ङ । वेष्टनार्थे पञ्चभेदे (साच)

सञ्चय ५० सम्+चि-अच् । सङ्गरे, सङ्घरे च । ल्युट् । सङ्घ-

यनम् । सङ्घरे न० । [सीदतीति] इराणम् ।

सञ्चयिन् ५० सम्+चि-इनि । सङ्घकारके, । सञ्चयी नाव-

सञ्च(श्च)र ५० सङ्घरज्ज्वनेन सम्+चर वज्रं कचञ् वा । सेतौ,

देष्टे, सङ्घादे राश्यान्तरगमने च । भावे क । सम्गमती

सञ्चाय ५० सञ्जीयतेऽन्वितम् सम् चि-ल्युट् । वधभेदे ।

सञ्चारिका स्त्री० सञ्चारयति नावकवो रीताम् सम्+चर-
णिच्-खुन् । द्रव्या कुट्टित्याम्, युग्मे, प्राप्ते च ।

सञ्चारिन् ५० सम्+चर-णिनि । पूये, वायौ, अस्त्रादौ

स्त्रादादिराश्यासुगुणे नावभेदे च । “व्यक्त सञ्चारिषा

तथेति, साहित्यं सञ्चारकारके नि० स्त्रिया ङीप् ।

“सञ्चारिषी दीपशिखेति” ख । वा च ह्रस्वपदान्च ।

सञ्चाली स्त्री० सञ्चालति सम्+चल-अ गौ० ङीप् । यज्ञायाम्

सञ्चित नि० सम्+चि-ङ् । सङ्घरीते ।

सम्भवन न० सम्+ज-युच्। परस्परानभिमुखतया स्थिते चतुः-
पादेऽष्टे।

सम्भवीन न० सम्+जोव-लृट्। चतुःशास्त्रे संभक्त्या-
पधारणे च। संजीवयति णिच्-लृट्। औषधिभेदे
स्त्री० ङीप्।

सट न० स्त्री० सट-अच्। प्रतिनां केयचद्वैते, जटायाप्, पि-
खायां, सिंहादेः जेजरे च "सटाच्छटाभिसूचनेनेति" भाषः
सटि(टी) स्त्री० सट-इन् वा ङीप्। घञात्। कन्। नञ्प्रत्यय
इत्वे। सट-इन् ङीप्। सटोद्वल। [भेदे।

सहोदीन न० सम्+ङी-ज्ञा। पश्चिष्वा सकृत्त्व तमनरूपे गति
सत् त्रि० अथ-घञ्। सत्ये, सधौ, पूजिते, धीरे, प्रयत्ने,
विद्यमाने च। स्त्रियां ङीप्। भाष्ये प्रतिज्ञतायां, स्त्रियां,
दशकन्यायाद्। "सती सती योगविच्छेदेहेति" कुमार
ब्रह्मण्यन० "योगित्वमिति निर्दिष्टो ब्रह्मण्यस्तिविध. सटम्"
इति गीता। आदरे अर्थे "सदसवी आदरानन्दरयो-
रिति" प्राणिनि। [तद्वति त्रि०।

सतत न० सम्+त-ज्ज्ञा इ० सतीत्यलोपः। निरन्तरेः

सतप्त न० सङ्घ सङ्घं तप्तेन। स्वभावे।

सतानन्द इ० गौतममुने अङ्गत्यागभर्तृत्वे सतिभेदे।

सतीन इ० सती नयति नी-ङ। वंशभेदे, (चुद्रमटर)
कवायभेदे च। स्त्राये कन् तल्ले।

सतीर्थ्य इ० सताने तीर्थे गुरौ वसति कन् सतानस्य च।
परस्परैकगुण्ये बाले, निर्विकारोऽथयमित्ये।

सतील इ० सती लघयति ड। (चुद्रमटर) कवाये।

सतीलक इ० सतीलकर कायति कै-ङ, सङ्घ त्रिवेन त्रिवर्ष
ज्ञेन कङ् इ० दीर्घः। वंशे, (चुद्रमटर) कवायभेदे, च।

सतीला स्त्री० सङ्घ त्रिवेन त्रिवर्षज्ञेन इ० दीर्घः। कवायभेदे
सत्कटि इ० सत्+ज-यच्। विष्णो। सत्कारके त्रि०।

सत्कर्म्मन् न० कर्म०। वेदादिर्विहिते सागादौ कर्मणि।

सत्काश्चनार इ० कर्म०। रत्नकाश्चने।

सत्कार इ० सत्+ज-यच्। सम्मानने, पूजने च।

सत्कृत त्रि० सत्+ज-ज्ञा। पूजिते, ज्ञतयमाने च।

सत्क्रिया स्त्री० सत्+ज-य। सत्कारे, सम्मानने, पूजने च।

सत्तम त्रि० अतिप्रियेन सन् तमन्। अतिप्रियभाष्ये।

सत्ता स्त्री० सतीभार. तम्। द्रव्यगुणकर्मरूपो जातिभेदे,
विद्यमानतायाद्।

सत्त्वं न० सद-लृच्। स्थाने, स्थे, सद्विधाने, आकाशदाने, प-
रस्ते केतरे, धने, गृहे, दाने, धर्मणि च।

सत्तम् अर्थे सद-लृच्। सहाये। त। सत्तत्त्वार्थे अर्थे०
सत्तमाला स्त्री० इत०। अद्वजवादेदानार्थे कल्पिते गृहे

सत्ताजित् इ० सत्तेषां जयति लोकान् धा+जि-क्तिप्।
बुद्धिगुणवगरे सत्यभाषाजनने राजनेदे। [गृहस्थे च।

सत्तिन् इ० सत्त्वं गृहं यद्योवा विद्यतेऽस्य इति। गृह्यवती

सत्त्वं न० सतीभाव. त्व। सात्त्विके प्रकाशादिप्राधान्ये प्रक-
त्यारणे पदार्थे, "तत्त्वं सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमना-
मयमिति" गोवा। अथ द्वितकार। इ० एकतकारः। स्वभावे
द्रव्ये, प्राप्तेषु, व्यवसाये, रणे, आत्मनि, चित्ते, आधुनि,
धने, च। न्यायोक्ते सत्तात्वे जातिभेदे, विद्यमानतायाद्
द्वितकारः। जन्तुषु इ० च०।

सत्तत्त्वं न० सत्त्वं योभनं पञ्चमम्। पञ्चस्य नवद्वे ई०। उद्वे त्रि०

सत्तय इ० कर्म०। योभनभाष्ये, वेदादिर्विहिते सागादौ च।

सत्प्रतिपक्ष इ० सङ्घः प्रतिपक्षः। पापदुष्कथनस्य प्रति-
पक्षे "सङ्घ विज्ञातया धर्मा दायोकाभ. क्रयोजयः। विभाग,
सप्रयोगश्च सप्रतिपक्षश्चेति" सङ्घति।

सत्प्रतिपक्ष इ० कर्म०। तत्त्वान्तोपनि, न्यायोक्ते द्वेष्ट-
दोषभेदे च। [सवति त्रि०।

सत्फल इ० सन्नि योभनानि फलान्यस्य। दाडिपद्वे उप-
सत्य न० सते हितं यत्। सत्यगुणे, प्रपक्षे, चिन्ताने, याचा-

र्थे च तद्वति त्रि०। अथल्लब्धे नान्दोऽपचापदेने च इ०।
सत्यङ्कार इ० सत्य+ज-यच्. त्रि०। उम्। "मयैतत् अथयं

क्रयमित्येव" सत्यकरण्ये, सत्यापने (पाथनादेयोया)।

सत्यपुर न० सत्ययुक्तं उरम्। विष्णुकोणे।

सत्यफल इ० सत्यं फलमस्य। विल्लब्धे। [याम्।

सत्यभामा स्त्री० सदाजितोत्तरघटायां शीतलस्य भाष्या-

सत्यम् अर्थे सत्+यच्। स्त्रीकारे।

सत्यगुण न० सक्रमभाष्ये युगम् याक। सत्यपुरे प्रपक्षे युगे।

सत्यलोक इ० सत्यपुरो लोकः। अर्जुनस्य प्रपक्षे सत्ये धर्मा-

परिस्थितौके। [सत्यरचनादयोऽयम्।

सत्यवचस् इ० सत्यं वचोऽस्य। सती। सत्यरचनाद्वे त्रि०

सत्यवत् इ० सत्यं विद्यतेऽस्य अद्वयं भल्लवः। भावितोपगो-
चपदे, सतिभेदे च। सत्ययुक्तं त्रि० स्त्रियां ङीप् वा च

व्यापस्य भावति च।

सत्यवतीमुत इ० इत०। सत्यगुणोऽयं भावे सतिभेदे।

सत्यवाष् इ० सत्या वाष् दल्ल। सग्रे, कावे च दल्ल सदेन-
वि युभायुप्रतिपक्षेन दल्ल ववात्। सत्यरचनाद्वे त्रि०।

सद्यम् अयम् सनेऽति निः। तत्त्वये, समानदिवसे दत्तयेच ।

सद्यस्त निः सद्योभवः कन् । सद्योजाते ।

सद्योजात उ० सद्योजायते जन-कचैरि ङ् । वत्से, शिवयूतिं मेदे च श्यायजाते निः ।

सद्योभाविन् उ० सद्योभवति भू-स्थिति । वत्से ।

सदृक्त न० दत्त-ङ्-कर्म० । साधुधर्मात् साधुवर्त्तने । ईदम् सद्यस्तिवति निः । “सदृक्तसद्विकर्षोहि क्षणार्द्धमपि यकते” इति पुराणम् ।

सदृष्टि स्त्री० कर्म० । उत्तमपरित्ये उत्तमव्याख्यानरूपे पश्ये च सती दृष्टिः यस्य । सदृष्टिमति निः “सदृष्टिः सद्यस्त्वनेति” भाषः । [स्थिराकाङ्क्षा ।

सधर्म्मन् नि० समानोधर्मोऽस्त्यधनिष् समानस्य सा । सधये ।

सधर्म्मचारिणी स्त्री० सङ् धर्म्मं चरति चर-स्थिति । सङ् धर्म्मकारिण्यर् भाष्यायाम् ।

सधर्म्मिन् नि० समानं धर्म्मं चरति । तत्त्वधर्म्मचरकचर्चि । स्थिरा स्त्री० । सा च प्रत्याह ।

सधवा स्त्री० सङ् धवेन । जीवत्यतिवाया स्थिताम् ।

सधव् नि० सङ्-अवृति यन्त्र-किङ् सङ्ख्य सतिः । सङ्-चरे स्थितो ङीप् सधोचो सा च भाष्यायाम् ।

सन उ०, सन-युच् । पयसापाच्यिष्ठये । [यन्त्रम् ।

सनक उ०, सन-उच् । छिन्नेदे ‘सनक्य सनन्देति’ तर्पण-सना उ० सन-यति । चतुर्थे ङङ्गणि, सदेत्यर्थे यत् ।

सनत्कुमार उ० ईदम् । अङ्गण उक्ते छिन्नेदे ।

सनन्द उ० सङ् नन्देन । छिन्नेदे । कानन्दयुक्ते निः ।

सनमर्षी स्त्री० सनमेव पश्याम्यहम् । ङीप् । अवनपश्याम् ।

सनस्तु न० ‘अपस्य अवनपस्यस्य अच्’ उ० । कालभारवाचं अवनस्ते जावे ।

सना अयम् सदा-नि दस्य न । सदेत्यर्थे ।

सनातन नि० सदा युज् ङट् च निः । सदाधिव क्लृप्ति निषधे च क्षिप्ता ङीप् सा च सरसता, सङ्गमाश्च । यिने ङङ्गणि, दिव्यमनुजे च उ० ।

सनाभि उ० समान नाभिर्दस्य । आतो तस्य एकदेहोत्पत्तेन तुल्यनाभिता इति तयात्मम् । अधदुक्ते, स्नेहयुक्ते च निः ।

सनामक उ० सना सदा यमयति यम-युज् । योषाद्यनद्वे तस्य पञ्चादिभोजनस्य रोगहेतुमातयात्मम् । सङ् नाश्या अच् । नामयुक्ते निः ।

सनि उ० सन-यन् । पुत्रादां, दाने च । सत्कारपूर्वकनिबोते स्त्री० वा ङीप् ।

सनिष्ठोऽजैव न० सङ् निष्ठोऽनेन । सद्यस्तुवाटिकये (सद्युत कारे) । [युक्ते च ।

सनीड नि० यमाया नीडं सङ् नीडेन वा । निकटस्थे, नीड-सन्तत न० समुत्तन-ङ् । सवते निः । नैरन्यैरति विकीर्षे च निः ।

सन्तति स्त्री० सन्तयते समुत्तन-किङ् । गोले, पुष्पे, कन्या याङ् । भावे-किङ् ।, विस्तारे, पङ्क्तौ, अतिश्रद्धा भारयाङ् ।

सन्तप्त नि० समुत्तप-ङ् । आधगत्यादिना परिश्राने, अजिन वस्त्रे, तेन विमुडे च ‘वन्तप्तवागीकरवल्गुवज्’मिति भङ्गिः ।

सन्तप्तस्य न० सन्तप्तं तस्यः अच् सप्ता० । गाङ्गावकारे, मोक्षे च सन्तान उ० समुत्तप-यम् । वंशे, अयस्ये, विस्तारे, कल-हवे च ।

सन्तानिका स्त्री० समुत्तन-युज् टाप् यत इत्यम् । खाद-सदे, सङ्कटाज्ञावे, येने, क्षुरिकागले च ।

सन्ताप उ० सम्यज् तापः प्रा० । सङ्गजाते तामे ।

सन्तापन उ० सन्तापयति समुत्तप-विच्-लु । कामदेवस्य पञ्चपदान्ते गट्मेदे । सन्तापकारे निः ।

सन्ताप उ० समुत्तप यज् । धैर्ये, सास्ये च ‘हनीवद्वर्त्तं हि उपमिवि गट्’ । [यन्त्रिकापत्य स्त्री० ।

सन्दंश उ० समुत्तप-यच् । (सङ्कायी) दन्तवेदे । एतन् ।

सन्दंशपतित उ० सन्द्ये तन्मन्त्रे पतित इव । मोमांसोक्त न्यासवेदे ।

सन्दर्भ उ० समुत्तप-यज् । रचनायां, पत्र्ये, प्रत्ये “गुहा-देल प्रकाशय शारोहिः श्रेयता तथा ।” नामापरत्वं वेदात् सन्दर्भः कथ्यते युपैरित्युक्ते अर्धनमेदे, वङ्गात्म्य-विमेने च ।

सन्दान न० समुत्तप-यज् । वन्दने, दाभि, सम्यक्प्रवृत्तने च टा लुट् । अधमदाने च । मत्तखाद्योरोरोपभागे उ० ।

सन्दानिका स्त्री० सन्दानं संघट्टनमप्यस्य ङ् । विधुपदे सन्दानित नि० सन्दानं जातमस्य तार० दगच् । वडे

“रचनासन्दानितचरवेति मानविकास्थित्यम्” शिष्ये सन्दानिनी स्त्री० सन्दांश्च द्रव्यं महात्म रनि ङीप् ।

सन्दाव उ० समुत्तप-यज् । प्रकाशने ।

सन्दाह उ० समुत्तप-यज् । प्रपादित्ये, धन्यदाणे च ।

सन्दिग्य नि० समुत्तप-सङ्कटि ङ् । सन्देहयुक्ते । सन्देह-ङ् । सन्देहविने ।

सत्यवादिन् लि० सत्यं वदति वद-णिनि। यथायथाकथं वक्तुम्।
सत्यव्रत उ० सत्यं व्रतमस्य। निश्चिद्व्रतायै राजभेदे। सत्यवत्
यदे लि०।

सत्यसङ्गरः सत्यः सङ्गरः प्रतिज्ञा यस्य। कुबेरे सत्यप्रतिज्ञे लि०
सत्यसन्धे लि० सत्या सन्धा सन्धानं वक्ष्य। सत्याभिसन्धौ।
सत्याकृति स्त्री० सत्य+कृत्+लृ-ङ्-ङिन्। “अवस्थानेत्सत्य-
कृत्यभिसन्धे” प्रतिष्ठाकृत्ये सत्यकरणे (वायनादेशेऽप्यौ)।
सत्याकृतं न० सत्यसङ्गितवदत सत्यं। सत्यगृह्यौ सत्यगृह्ये।
सत्याग्रह न० सत्य+ग्रह्-पुङ्क्ष्व् ल्युट्। सत्याकृतौ। युष्।
सत्यागनायते स्त्री०। [सत्यवाक्ये न०।]
सत्याग्रह लि० सत्यग्रहं यस्य वद-क्यप्। सत्यवादिनि। कर्म०।
सत्रि सन्धे सन्तौ च अट० षु० आ० सक० षेट्। सत्यते
असन्नत। सत्यायते इत्यण्ये।

सत्रि न० सत्याते सन्तव्ये वक्ष्य। अत्रभेदे, श्रीमच्छास्त्रश्रुते, अत्रभेदे च
सत्ताजित् उ० सत्ताजयति लोकं नृ०। श्रीमच्छास्त्रश्रुते।
सत्तर न० सत् तस्या। योऽत्र तत्रास्ति लि०।
सदृशं उ० सद् दंशेन कप्। कर्म०। दृश्यमानं लि०।
सदृशवदनं उ० सद् दंशेन दृशकारेण तयाभूतं वदनमस्य।
कङ्कनिङ्गणे।

सदन्तनं न० कर्म०। उपान्तने रोतिजाते सन्तनभेदे।
सदन न० बीदत्यस्मिन् +वद-ल्युट्। वक्षे, अवे च।
सद्य उ० सन् यद्य। साधुपुत्रावर्जवर्षौ। सद् दग्न्या। दया-
न्ति लि०।

सदम् स्त्री० न०। बीदत्यस्मात् सद-अधि। सभावात्।
सदस्य उ० सदसि साधुर्वसति वा वत्। व्युत्पत्तिरज्ञातविष-
य्यवर्तित्वादायं विधानदर्शयति। सभासदि लि०।
सदा अथवा सर्वस्मिन् काले दाह्यं सादेशः। सर्वस्मिन् काले
इत्यर्थे।

सदागति उ० सदा गतिरस्य। वायी सदागतिमुक्ते लि०।
सदाचार उ० कर्म० इत० वा “सदस्योदयद्वयोर्देवनद्योर्दे-
वनम्। तं देवनिष्पन्नं देवं सदाचारं प्रचक्षते। तस्मिन्
देवे यः साधारः पारम्पर्यमागतः। वर्धमानः सान्तर-
मानः स सदाचार इत्येते” इति सन्तुष्टदेशप्रचलितवाक्ये
“साधवाः क्षीणदीपाश्च संक्षन्ते, साधुवाचकाः। तेषां वा-
चस्पृश्यं सदाचारं सं उच्यते” इत्युक्ते साधुनासाधारण्ये।
सदातन उ० सदा अथ सदा+तन् वट्। निष्पौ। निवले
लि०। क्षियां ङीप्। [सदाभार्याङ्ग]।
सदातोया स्त्री० सदा तोयानि यस्याम्। करतोयानद्याम्।

सदाभिन लि० सन् साधुरात्मा चित्तं यस्य। साधुचित्ते।
सदादान उ० सदा दानं सदैव त्वं त्यागे वा यस्य। ऐरावते
गच्छे-सदाद्यागिनि लि०। [युक्ते लि०।]

सदानन्द उ० सदा आनन्दो यस्य। सदाशिवे। अनवरतानन्द-
सदानन्द उ० सदा न्यत्यति न्यत-अप्। पञ्जनविहगे। सदा
न्यत्यति लि०।

सदानीरा स्त्री० सदा नीरमस्याम्। करतोयानद्याम्।
सदापुत्र उ० सदा पुत्रं यस्य। नारिकेलवृक्षे। रक्षाक्षे स्त्री०
ङीप्। सदापुत्र्युक्ते लि०। [कुन्दे च।]
सदामसूत उ० सदा मसूतमस्य। रोहितपट्टे, शर्करावृक्षे,
सदाफल उ० सदा फलमस्य। नारिकेलवृक्षे, छिन्दुरवृक्षे च
वातांशुभेदे लि० क्षियां ङाप्।

सदाभद्रा स्त्री० सदा भद्रमस्याम्। नाम्नारीवृक्षे।
सदाशिव उ० सदा शिवमस्याम्। महादेवे।
सदुत्तर न० कर्म०। अवहारे, प्रतिश्रापनादुत्तरादिपुनरे वृक्षे
अव्ययुत्तरे च इव०। वदति लि०।

सहस्रं लि० सप्तार्धं दर्शनमस्य, दश+स्र समानस्य सादेशः।
इत्यण्ये। [सहस्रकृते।]
सहस्रं लि० सप्तार्धं दर्शनमस्य समान+इय-क्लिप् सादेशः।
सहस्रं लि० सप्तार्धं दर्शनमस्य समान+इय-ङङ्। इत्यण्ये
क्षियां ङीप्।

सदेय उ० सद् देयेन। निजटे। देयान्ति लि०।
सद्देतु उ० कर्म०। व्यायोक्ते स्वेत्याभासदीपयिते चेवौ।
सद्गान उ० सवीभावः, सन् वा भावः। विद्यामानस्य साधु-
भावे च। “सद्गानमागत” इति भट्टिः। [इति लि०।]
सद्गतं न० सवत् सत् भूतम्। सत्+धि-भू-क्तं। सप्तार्धे। त०
सद्गन् न० बीदत्यस्मिन् सद-मनिन्। वक्षे, अवे च।
सदास्तं लि० सदास्तत्पथात् क्त. ल-क्त। तत्पथावति।

सदाप्राणकार लि० सद्यो हठात् प्राणं वलम् आसुर्यं विद्ध
करोति ल-अप्। “सद्योपार्थं नराश्च च माता स्त्री चौर
भोजनम्” एतत्पुण्योदकत्रयं “सदाप्राणकाराणि पङ्क्ति-
मुक्ते” इत्यमरकृते।

सदाप्राणहर लि० सदा प्राणमायुर्वन्तं वा हरति हृ-अप्।
“यश्च मासं क्षियौ वृद्धां वासार्कचरश्च दधि। प्रभाते वैधनं
निद्रा सदा प्राणहराणि वदितुमुक्ते” इत्यमरसादिद्रव्यमूले
सदाभोया स्त्री० सदा. योचोवस्थाः। कपिकण्ठ्याम्।

सदाभौच न० सदाः भौचमनेवमयीवत्। फलमुक्ते योयना-
यौ अथैवे इव०। वदति सिद्धयन्तोतिवादी लि०।

सद्यम् अथ्य० समेऽङि नि०। तत्तत्तये, समानदिवसे इत्यर्थे च।
 सद्यस्कृत् ति० सद्योभवः कन्। सद्योजाते।
 सद्योजात उ० सद्योजाते जन-कर्त्तरि क्त। वल्ले, शिवमूर्ति
 मेदे च आराजते ति०।
 सद्योभाविन् उ० सद्योभवति भू-चिनि। वल्ले।
 सहृत्ति न० इत-क्त-कर्म०। साधुसभावे साधुवर्जने। ईव०
 सङ्गरित्वति ति०। "सहस्रसप्तिकर्षोऽपि सप्तार्द्धमपि
 मय्यते" इति उदात्तम्।
 सहृत्ति स्त्री० कर्म०। उत्तमपरिवे उत्तमव्याख्यानकर्म
 मय्ये च इती इति। यल्ले। सहृत्तिमति ति० "सहृत्तिः
 सप्तिकर्मन्वेति" भाष०। [क्षियाराङ्गात्।
 सधर्म्मन् ति० समानोषधर्मोऽस्ययनि च समानस्य च। सद्ये।
 सधर्म्मचारिणी स्त्री० सह धर्म्मं चरति चर-चिनि। सह
 धर्म्मचारिण्यो भाषायात्।
 सधर्म्मिन् ति० समानं धर्म्मं चरति। तल्लधर्मचर्यकर्त्तरि।
 क्षियार्त्तं कोट्। सा च यत्नात्।
 सधवा स्त्री० सह धनेन। जीवत्यतिवायां क्षियाम्।
 सध्वत् ति० सह-सहति अन्व-किप् सहस्य सध्वि। सह-
 चरे क्षियां कीप् सधीषी वा च भाषायात्।
 सन उ० सन-सन्। प्रष्टायाश्चिञ्। [मन्त्रम्।
 सनत् उ० सन-इत्। सनिभेदे 'समकच सनन्द्वेति' तर्पण-
 सनत् उ० सन-चति। चतुर्थे लङ्गाणि, सदेत्यर्थे यज्।
 सनत्कुमार उ० ईत०। मन्त्राय उक्ते सनिभेदे।
 सनन्द उ० सह नन्देन। सनिभेदे। सानन्दमुक्ते ति०।
 सनयर्थी स्त्री० सनभेद यथायथा कीप्। सनयनयर्थीम्।
 सनस्युत् न० 'यस्य सनयनस्य च' उ०। कालधारणं
 सनस्यते आभे।
 सना यज्। सदा-नि दस्य न। सदेत्यर्थे।
 सनातन ति० सदा क्षुन् दत् च ति०। सदाभवे सनुनि
 निपते च क्षियां कीप् साच सरसत्वां, सप्तगात्। मिये
 मन्त्राय, दिव्यमय्ये च उ०।
 सनाभि उ० समान भाभिर्दस्य। प्राती तस्य एकदेहोत्पत्त्येन
 तदनाभिवा इति तदात्मम्। सनयुक्ते, सदेत्यर्थे च ति०।
 सनामि उ० सन सदा सनयति सन-सन्। मोषाद्यन्ये
 तस्यप्रादिभोजनस्य रोगहेतुतात्पदात्मम्। सन नाम्ना
 चट्। नामयुक्ते ति०।
 सनि उ० सन-इत्। पूजायां, दाने च। चत्वारपूषं सनिकोते
 श्री० वा कीप्।

सनिष्ठोऽङे न० सह निष्ठोऽङेन। सस्युत्तमादिके (सद्युत्त
 कारे)। [युक्ते च।
 सनीड नि० समानां नोडं सह नीडेन वा। निकटस्थे, नोड-
 सन्तत न० समुत्तन-क्त। सतते निरन्तरे। नैरन्त्येति
 विस्तीर्णं च ति०।
 सन्तति स्त्री० सन्तयते समुत्तन-क्तिव्। गोले, एले, कया
 यावत्। भावे-क्तिव्। विस्तारे, पट्टौ, अविच्छिन्न
 धारावाह्य।
 सन्तत ति० समुत्तन-क्त। सध्वन्यादिना परिधाने, सध्वि
 तमे, तेन विगुहे च 'सन्तप्रचामीपररमुपवर्ण'मिति भाङ्।
 सन्तमस्य न० सन्तर्त दवः अन्व समान० गाङ्गाव्यादौ, मोक्षे च
 सन्तान उ० समुत्तन-वयम्। वंशे, यमले, विस्तारे, कल्प-
 हवे च।
 सन्तानिका स्त्री० समुत्तन-सुत्तं दाप् सन्त दस्यम्। सोर-
 संदे, चरदजावे, फेने, सुदियाफे च।
 सन्तोप उ० सम्यक् तापः प्रा०। वद्विजाते तापे।
 सन्तोपन उ० सन्तोपयति समुत्तन-विष्-न्तु। सानदेवस्य
 यद्वपरात्मनो यत्ने चरमेदे। सन्तोपकारे ति०।
 सन्तोप उ० समुत्तन-वयम्। पैथे, साख्ये च 'सन्तोपमूर्धं हि
 उपमिति सदा। [वन्मिमास्य स्त्री०।
 सन्दंश उ० सन्-दन्त-वयम्। (सङ्कायी) दन्तमेदे। सुव्।
 सन्दंशपति उ० सन्दंशे तन्मये पतिन इव। मोषाद्यन्ये
 व्यापमेदे।
 सन्दर्भ उ० समुत्तन-वयम्। रचनायां, यज्जने, प्रथमे 'गृहा-
 दस्य प्रकाशय चारोक्तिः' चेवता दया। 'नामादेवस्य
 वेदात् सन्दर्भः कथ्यते कुपै'रित्युक्ते कर्मभेदे, वक्तृतात्पर्य-
 मिये च।
 सन्दान न० समुत्तन-वयम्। दन्ते, दन्ति, सन्तद्वयमे च
 दा सुत्। सन्तद्वयमे च० मन्त्रस्योपगोरोपभागे उ०।
 सन्दानिका स्त्री० सन्तानं संघपणमस्य दन्। निदृष्टादिरे
 सन्दानित ति० सन्तानं जातमस्य तार० इतच्। नडे
 'रचनासन्दानितचरवे'त मन्त्रविकारमिति दस्यम्। [गोपदे
 सन्दानिनी स्त्री० सन्तानं इत्यनं गद्यमस्य इति कीप्।
 सन्दाव उ० समुत्तन-वयम्। यथायदे।
 सन्दाव उ० सन्-दन्-वयम्। उपादिमये, सन्तद्वयमे च।
 सन्दिग्ध ति० समुत्तन-वयम्। सन्देहयुक्ते। कर्मणि-
 क्त। सन्देहयुक्ते।

सन्दिहति सन्+दी-क्त। वहे। [कर्मणि क्त। उपरिष्टे ३।
सन्दिह न० सन्+दिह भावे-क्त। वाचिकार्थकथने वाचाय म्
सन्दिहान्ति सन्+दिह भावन्। सन्देहयुक्ते।
सन्दी स्त्री० सन्+दीड गौ०डीप्। खड्गायाम्।
सन्दीय पु० सन्दीयतेऽसौ सन्+दीप-कर्त्तरि यत्। सवूर-
गिराहणे।

सन्देह पु० सन्+दिग्-पञ्। वाचिकार्थकथने वाचायाम्।
सन्देहहर पु० सन्देह हरति अभीष्टस्थान कथनाय नयति
हृ यच्। दूते तत्रैव सन्देहहरादिति' रपु। ख्युन्।
सन्देहहरस्तोत्रम्।

सन्देह पु० सन्+दिह-पञ्। सप्रयगन्देसायै।
सन्दीह पु० सन्+उह-पञ्। सपुहै। सव्यपुदोहे च
सन्दीव पु० सन्+दु-पञ्। पलायने।
सन्धा स्त्री० सम+धा क्त्वा। स्थितौ, प्रतिष्ठायायाम्, सन्धाने,
सरोत्पादनाद्युपे व्यापारभेदे, कतुसन्धाने च।

सन्धान न० सन्+धा ख्युट्। सृष्टादिसन्धानाद्युपे व्यापारे
सोमरसकण्ठनालके अभिषेके, अतुसन्धाने, सङ्घट्टने च
सन्धाने स्त्रीत्वगपि तत्र ङीप्। वा च उप्ययावायाच्च
सन्धि पु० सन्+धा-क्ति। सपाया बह्व्युपानगते सेतुनाथ
मैत्रोहरणक्ये व्यापारे, संयोगे, अस्थिरवयोगस्थाने,
बीरादित्तसृष्ट्याया 'सन्धि कला न चौर्यमिति स्मृति
भगे, सङ्घट्टने, नाटकाङ्गविशेषे, व्याकरणोक्ते कर्णद्वयजाते
कर्णविकारभेदे।

सन्धिचौर पु० सन्धिना कतुसृष्ट्याया चौर। सन्धि कला
चौर्यकारके (सिन्धव)। [प्रकार्यकारके

सन्धिजीवक पु० सन्धि जीवति जीर ख्युन्। मास्त्रेन
सन्धित्वं सन्धि जाताऽस्य तारऽकृतम्। अतश्च सन्धित्वे भिक्षिते च
सन्धिनो स्त्री० सन्धा उपभययोगेन अतश्च भयार्थेऽस्त्वस्या इति
ङीप्। उपभययोगेन हतगर्भायां गवि।

सन्धिपूजा स्त्री० सन्धौ अटन्त्या त्रेचे अम्याय आये टण्डे
पञ्। आश्विनपुष्कराष्टमीनवमीसन्धिकावे विहितपूजायाम्।

सन्धिवन्ध पु० सन्धि वज्राति सयुनक्ति सन्+बन्ध-पञ्।
भूमिचमके। वसेने हि भन्मसन्धियोजनं नैयाके प्रथिमम्
सन्धिला स्त्री० सन्धि लति पा क्। नद्यां, अदिरायाय।
साधे चर्। सृष्ट्यायाम्।

सन्धिविशदाधिकारिन् पु० सन्धिविषयेषु अधिकारोति
अधि+क्त विनि। अस्यां सन्धिविशदाधिकारिभ्यस्मिभेदे
•सन्धिवेला स्त्री० सन्धियुक्ता वेला समय। अहोरात्रसन्धिसमये

सन्धिहारक पु० सन्धिना सृष्ट्याया हरति परद्रव्यम् ष्ट षुट्
सन्धिवारे। (सिन्धवे)

सन्धुचित्वं सन्धु+चुच क्त। उद्दीपिते।
सन्धेयं सन्धु+धा यत्। सद्योज्य मेतन्नेये।

सन्ध्या स्त्री० सन्धु+ध्व अच् ङवा। एक रूपकानोत्तरभाविपर-
रूपकान्तरावकाशे दिवादानस्य मध्यार्त्तिकाले स च
दिवाद्यय खल्वद्वितरातिप्रथमदृष्टासक काल तयो-
चतुर्दशज्ञानकालश्च त्रिधामा रचनीं प्राञ्जल्यज्ञान
चउच्ये। नाङ्गोना नहुभे सन्ध्या दिवादानस्यति इति
स्मृति। अहोरात्रस्य स सन्धि सूर्यनयनार्जित।
वा च सन्ध्या सवास्यातति स्मृति। सायाह्ने, सन्ध्या
कावे-उपास्यादेवताभेदे च। सन्ध्याउपासने ये न नियतं
यथैवगता इति स्मृति। 'प्रातः सन्ध्या ततः कला
वक्ष्य सुष काचरेदिति स्मृति। एतद्विशेषेण इहद्विभि-
धाने। 'वत्सार्थाञ्च सङ्घर्षाणि पर्याप्तानि कृत युगम्।
तस्य त्रावच्छतो सन्ध्या सन्ध्यायश्च प्रकीर्तित इत्युक्ते
युगसन्धिकावे, नदीभेदे, वत्सप्रतीभेदे च।

सन्ध्याय पु० सन्ध्याया सत्ययुगादेरेय। सत्ययुगादेरभेदे
तत्तुमासस्य सन्ध्यायै द्रव्यम्। 'सन्ध्या सन्ध्यायश्चित्त
विशेषे चतुर्गुणयति सद्यु।

सन्ध्यापक्ष पु० सन्ध्याय सवित्र जवरागु तत्र यक्षादिषु सुव।
ततः सन्ध्यापक्ष नाम तस्य गायन्ति देवता इत्युक्ते प्रकीर्त-
भेदे।

सन्ध्यानटिनं सन्ध्यायां नटति नट-णिगि। शिमे।
सन्ध्यापुष्पी स्त्री० सन्ध्याया पुष्पमस्या। जातिहवे।

सन्ध्यावृक्ष पु० सन्ध्याया सन्ध्यापवक्षिते राजिकावे वृक्षस्य।
रात्रौ वृक्षयुक्ते राक्षसे। [वाचिकमेव च।

सन्ध्याध्व न० सन्ध्याकाशिकवध्वनिश्च। सुवर्णमैरिदे। सन्ध्या-
सन्ध्याराग न० सन्ध्याया इव रागोऽस्य। सिन्दुरे।

सन्ध्याराग पु० सन्ध्यायां नदस्त्वभास्यां रागते रच यत्।
चतुर्भुजे मङ्गलश्च। [सर्वे।

सन्धु पु० सौदति रुद क्त। पिपातहणे अथहणे निःसार्ये कन्।
सन्धुक्कट्ट पु० सन्धु यव सन्धु कर्त्तुं। पिपातहणे, खर्वहणे च
सन्धुतं सन्धु+नम क्त। पण्ते, मन्दायमाने च।

सन्धुति स्त्री० सम+नम क्तिन्। प्रवासे, धनौ, नमतायाय।
सन्धु इति सन्धु+नञ् क्त। कतवदादे हतवर्धयि, व्यूह
रचनयावस्थिते सैन्यादी, आततायिनि, मन्त्रादियुक्ते च।

सन्धुय पु० सम+नो यत्। समूहे, उग्रवर्तिने-व च।

सन्धेन न० सम्+नह-लुट् । वर्धमानहणे, उद्योगे, सव्यम्
वन्धने च ।

सन्नाह उ० सन्नहते सम्+नह-ञ् । (शांजोया) वर्धयिष ।

सन्निर्गर्ष उ० सम्+नि+गर्ष-ञ् । सान्निध्ये 'समुत्तसन्निकर्षो'
हि क्षणाईमपि गच्छते' इति पुराणम् । विपरिन्दियसम्बन्धे,
न्यायमते ज्ञानलक्षणासाक्षात्तलक्षणायोगजन्यविशेषात्मके
अतीतिव्यवस्थापने उपायभेदे च ।

सन्निर्गर्षण न० सम्+नि+गर्ष-लुट् । वृद्धिपाने ।

सन्निर्गट्ट त्रि० सम्+नि+गर्ष-क्त । निकटस्थे ।

सन्निध न० सम्+नि+धा-क्त । नैकथे । समीपस्थिते त्रि० ।

सन्निधान न० सम्+नि+धा-लुट् । नैकथे, समीपे ।

सन्निधि उ० सम्+नि+धा-ञ् । समीपे । कर्मणि त्रि० ।

इन्द्रियविषये । कर्मणः साधु निधौ ।

सन्निप्रतित त्रि० सम्+नि+प्रत-क्त । मिलिते, उपस्थिते, कृते च

सन्निपात उ० सम्+नि+प्रत-ञ् । भेदने "सन्निपात
लक्षणेविधिरिति सत् तद्विपातलेखि" व्या० परि० ।
कमादिधातुलक्षण विजातीयवैषम्यरूपलिङ्गोपने पिबारे,
भाये, उपस्थितौ च ।

सन्निपातञ्चर उ० सन्निपातस्य तद्धोऽञ्चर । बैद्यकोक्ते
लिङ्गोपलब्धिकारणधने चरे ।

सन्निपातसुदु उ० सन्निपातं लिङ्गोपलब्धिकारं सुदवि सुद-
क्षिप् । नेपाठनिष्ठे ।

सन्निधिवन्धन न० सम्+नि+ध-ञ् । नानास्थानस्वभावकानामे-
कत्वं सङ्गते, तदुपयोगिपक्षधने च । ७३० । सम्बन्धिवन्ध-
वति त्रि० "सङ्गतिः सन्निधिवन्धनेति" भाष । [समासता ।

सन्निध त्रि० सम्+नि+धा-क्त । सङ्गथे । निभादिबदक्षे निम्न

सन्निधेय उ० सम्+नि+विध-आधारे चञ् । उपादेयान्नास्ते
हेये । भावे चञ् । सम्बन्धु स्थितौ ।

सन्निधित त्रि० सम्+नि+धा-क्त । निकटस्थे "कथंविधि
चित्तं नैवेति" भोमायाः । सम्बन्धुस्वापिते च । भावे क्त ।
नैकथे न० । [युक्ते, अर्पिते च ।

सन्ध्या त्रि० सम्+नि+अस-क्त । निश्चिते, लतसम्बन्ध्यामे,

सन्ध्यास उ० सम्+नि+अस-ञ् । "काव्यानां कर्मणा
त्यागं सन्ध्याय कवयोचिदु" रित्युक्ते विहितकर्मणा विधा-
नेन सम्बन्ध्यामे, तदुपयोगिवतयायमे, चले-कर्मणे
पुराणप्रसिद्धिपरव्रतभेदे च ।

सन्ध्यासिन्नु उ० सम्+नि+अस-णिनि । सन्ध्यासयति, चतु-
र्धासययति, चये कर्त्तव्यप्रवृत्तव कर्त्तरि च ।

सपत्न उ० सप्तानः पत्नः । तत्त्वरूपे साध्यसाधनायये पत्ने च ।

सपत्नकारण न० सप्त पत्नेषु पत्नेषु सपत्नः तथा क्रियते
सपत्न+ताङ्+क-लुट् । पत्नेषु सप्त शरवेषकमेत्यल-
नययने । कर्मणि-क्त । सपत्नाकृत । तथा भोडिते
त्रि० ।

सपत्न उ० सप्त एकाद्ये पतति यतते पत-न सप्तस्य सः । पत्नौ ।

सपत्नारि उ० सपत्नं अरिः । (विजया) वयभेदे ।

सपत्नी स्त्री० सप्तानः पतिवर्त्त्याः स्त्रीषु न च । एकभर्त्तायां
स्त्रियाम्, समसाभिकाया भूय्यादौ तु सपतिरित्यपि ।

सपदि अन्व० सप्त पदाते पद-रन् सप्तस्य सः । तत्त्वसङ्ख्या
"सपदि सङ्गतितासीमिति" कुमारः । [पर्याय ।

सपत् पूजया कृष्णादिः पर० सप्त० सेट् । सपर्यति अस-
सपत्त्या स्त्री० सपत्-यङ्-अ टाप् । पूजयाम् "चोङ्ङ् ह्यं-
विधिभाजनेनेति" रघुः । [चतुष्टोपविष्टे च ।

सपाद् स्त्री० सप्त पादेन चरणेन चतुर्भागेन वा । पादसङ्घिते,

सपिण्ड त्रि० सप्तानः पिण्डः । सदेहारम्भकदेहोपयस्य । एत
देहारम्भदेहे सतिभेदे "सपिण्डा च या मातृरिति"
अति । मातीनाञ्च साक्षात् परम्परया अतिपरम्परया
वा एकदेहारम्भत्वाचयात्मम् । तत्र च दाये अयोदे च
आपिचयविषये षड्विधाने वञ्चते । "दायसुभोक्तु-
त्वेनैकपिण्डवति दायवृक्षोपयोगिन् अपिण्डः" इति
दायभागः ।

सपिण्डोत्तरण न० सप्त पिण्डेन ततः अभूततन्नाये चि+
क-लुट् । प्रेतत्वविधोचनय प्रेतोद्देशेन कर्त्तव्ये पित्रादि
पिण्डसम्बन्धकरचक्रे प्राग्भेदे "सपिण्डोत्तरणार्थं न
दद्यात् प्रतिभाषिक" इति धृतिः ।

सपिण्डोत्तरित त्रि० सप्त पिण्डेः पित्रादिपिण्डे, सपिण्डः ततः,
चि-क-कर्मणि क्त । यदुद्देशेन सपिण्डोत्तरणं प्राग् कृतं
तस्मिन् सन्ने जने "ने सपिण्डोत्तरितः प्रेतः" इति अति ।

सपीतक उ० सप्त सप्तानः पीतनेन । राजघोषातकोट्ये ।

सपीति स्त्री० सप्त-क्तिन् पीतिः यानम् सप्त एकव पीति ।
प्रात्यादीना सप्त भोजने । [इति ।

सप्ताधिकतत्तसद्वायां, तद्वाद्यान्ति च ।

सप्तच्छन्द उ० सप्त सप्त यदा प्रतिपन्नम् यक्ष इत्ती यद्वा यक्ष्य वीशार्धता भाष्योक्ता । (कातिष) छन्दे ।

सप्तजिह्व उ० सप्त जिह्वा इव खासादक्षधनानि व्यङ्ग्यो यक्ष । बज्रैः "काली करावी च धनोज्जवा च खलोहिता चैव ध्रुवचरणां । उवा प्रदीपा च क्षीरोदयोगेः सप्तैव कीलाः कथिताश्च जिह्वा ।" इत्युक्तावां सप्तानामभिन्नावासानेव तन्जिह्वात्वज्ञेयम् । [रादयोप्यल ।

सप्तज्वाल उ० सप्त ज्वालीत्यादयः क्वावा यक्ष । बज्रैः सप्तार्ध-सप्ततन्तु सप्तभिः भूरादिभिर्महाव्याङ्गुतिभिर्गन्धते वन-तन् । दधे । [ज्ञान्ति च ।

सप्तति स्त्री० सप्तयुषिता इत्यति. नि० । (सप्त) सद्वायां तन्-सप्ततितम नि० सप्ततैः पूरणः तमम् । येन सप्तविषङ्गा पूर्यते तस्मिन् यथे । [पूर्यते तस्मिन् यथे ।

सप्तदय नि० सप्तदयानां पूरणः छन्दः । येन सप्तदयसङ्ख्या सप्तहोषा स्त्री० सप्त जन्मभूतयोहोषाः दशाः । जन्म प्रथमसप्तहोषवत्त्वं युषिव्याम् ।

सप्तधा ध्व० सप्तन् + प्रकारे भाष् । सप्तप्रकारे ।

सप्तधातु उ० य० व० । सप्तयुषिता भातव. । देहस्तेषु "रसाक्ष मरिचपेदोस्त्रिमज्जावः शुक्रसंयुताः । शरीरस्था इमे श्रेयाः यष्टिभूतैः सप्त धातवः" इत्युक्तेषु रसादिषु धातुषु । सप्तन् उ० ति० । सप्त-प्रतिज् । (धातु) सद्वास्यान्ति ।

सप्तनामा स्त्री० सप्त नामानि यस्याः काप् । आदित्यभक्त्यायाम्

सप्तपत्र उ० सप्त सप्त पत्राणि प्रतिपन्नं यक्ष । छद्मरुद्धे, सप्त-च्छदश्चे च ।

सप्तपदी स्त्री० सप्तानां पदानां समाहारः ङीप् । विवाह-कावे भवद्भिरिकासु गन्तव्येषु सप्त पदेषु ।

सप्तपर्ण उ० सप्त सप्त पर्णान्यक्ष प्रतिपन्नेम् । (कातिष) छन्दे । सप्तानुलताया स्त्री० ।

सप्तपातल नि० समाहारश्चिह्नः शालादि । "यत्र त्वं पितृभूयैव नितलवृ म्भादध । मद्गतलवृ तुलवं पातालं सप्त की-र्त्तित" पितृभूतेषु सप्तप भूशेध. स्थलोक्षेपु ।

सप्तप्रकृति स्त्री० य० व० सप्तसंख्याता. प्रकृतयः । वाङ्मयिह म-हदहङ्कारचित्तस्पर्शधर्मभूतश्चेतस्यद्वादितकदायात्मके च-दार्ध सम्यक् "महदायाः प्रकृतिविकृतयः सप्त" इति साङ्ख्य-कारिका योऽहमपदाश्चेतस्यानुप्रकृतितत्त्वम् प्रकृतिकार्यमात्रं निरुक्तिमभाषाम् ।

सप्तभद्र उ० सप्तप स्यानेषु भद्रमस्य । शिरोवधे च ।

सप्तम नि० सप्तानां पूरणः छन्दः । येन सप्तसंख्या पूर्यते तस्मिन् यथे स्त्रियां ङीप् । या च चन्द्रस्य सप्तमरुतायां छान्दार्द्ध-रूपतायां त्रिषौ च ।

सप्तरत्न उ० सप्त रत्नानि प्रयक्षान्यस्य । "पाणिपादतले रत्ने नेत्रान्तरमथानि च । वातुकाधरजिह्वाश्च प्रयक्षा सप्तर-त्न ते" इत्युक्तस्यानेषु रत्नानवति जने ।

सप्तर्षि उ० य० व० सप्त ऋषयः कर्म० । "मरीचिरात्रि. पुलह. उषह्य. ऋतरात्रिः राघवश्चे"त्युक्तेषु सप्तसु ऋषिषु ।

सप्तर्षिमेखल नि० इत्० । आकर्म्ये नित्यं भुवनसप्तपरिभ्रा-मणे नक्षत्रसप्तमासके नक्षत्रमखलभेदे "सप्तर्षिमेखलं तस्माद्विभक्तं सप्तर्षीपरीति" इत्याषम् ।

सप्तसा स्त्री० सप्तधा साविता-ज. । नवमावितायां चर्षक-धर्मः, पुद्गायां, पादवायाञ्च ।

सप्तयती स्त्री० सप्तानां यतानां समाहारः । आर्षस्तेषु इरा-थानगते सप्तयतमन्त्रसप्तदायात्मके देवीमाहात्म्यबोधके पन्थभेदे "मन्त्रे सप्तयती अपेदिति" इत्याषं तद्विभागो वृहदभिधाने चक्षते ।

सप्तयत्नाका उ० सप्त यत्नाकाकारा देवा यक्ष । व्योतिभोक्ते विवाहे-वर्षदीपकृष्णके सप्तयत्नाकाकारितचक्रभेदे ।

सप्तशिरा स्त्री० सप्त शिरा यस्याः । तन्मूषसङ्ख्याम् ।

सप्तसति उ० सप्त सप्तयोऽस्या यक्ष । सूर्ये, अर्कह्वे च । सप्ताश्च देवोऽप्यत्र ।

सप्तसागर उ० य० व० सप्तसंख्याता. सागराः । "नवनीतसप्तसर्पिर्देहिद्विभजवानका" इत्युक्तेषु सप्तसु सागरेषु । सप्त इत्यादि-कल्पिता. सागरादय देवपदायात्मक । इराषीतो खनाम-स्थिते महादानभेदे सप्तसं वृहदभिधाने ।

सप्तशु उ० सप्त संशयोक्तावायस्य । "काली करावी चैत्याद्युक्ते" सप्तव्यावावति बज्रौ । [छन्दे च ।

सप्ताष्टवाहन उ० सप्त अष्टवा. वाहनात्मकः । सूर्ये, अर्के-सप्ति उ० सप्त-ति । अष्टे । ["सप्तशकरीविषद्वितोर्विति" भाष. सप्तर उ० सप्त-अरन् उ० मक्ष क. । (उटो) मत्से स्त्रीत्वमयत् सप्तल नि० सप्त मत्सेन सप्तस्य य. । अय्यथे, कतयुक्ते च ।

सप्तल नि० सप्त नवेन चामर्थ्येन सैम्येन वा । चामर्थ्यान्ति सैम्ययुक्ते च ।

सप्तह्यचारिन् उ० सप्तानां वज्रं वेदपङ्कषाकारितं त्रय चरति चर-पिनि । एकवृत्तकथायां वेदाध्ययनकावे तद्विषयन्यन्यमानस्रवाचारवति । [याम् ।

सप्तर्षीका स्त्री० सप्त ऋषी पत्न्याः । विद्यमानपतिव्यां शि-

सभा स्त्री० सह भानि यमोदनिद्याधमेकल गृहे यत् । व-
ह्नां संभारेगनस्थाने, तदधिष्ठासिलनसमूहे च ।

सभाज सेवने दर्शने च सक० प्रीतौ य० अट० चु० उभ० सेट् ।
सभाजयति ते यस्यसभाजवृत्त ।

सभाजन न० सभाज-लुट् । समनागमनादिकात् सृष्टानन्द-
प्रीतिसाधने सन्नायणे, पूजने च ।

सभासदृ ३० सभायां सीदति-किल् । समाजिके सभ्ये ।

सभास्तार ३० सर्वां कृपाति कृ-अण् । सभ्ये ।

सभिक् ३० सभा द्यूतसभास्तस्य इन् । द्यूतकारके

सभीक ३० सभा द्यूतं प्रयोजनस्य इक । द्यूतकारे ।

सभोचित ३० सभा उचिता परिचिता यस्य । सञ्चिते ।

सभायोग्ये नि० ।

सभ्य ३० सभायां भाषु. यत् । सामाजिके, द्यूतकारे च विच-
ध्ये ति० । [सुवे च ।

सम् अर्थ० सी-कत । सव्यगर्भे, प्रकर्म, सङ्गतौ योगने, सच-
सम ति० सम-अण् । समाने, तस्ये, सर्वे, बाधौ च (बोद्ध)
युक्ते, "समेऽर्पिते गर्भे" इति कौशावती । समतयाप्यातेषु
दिनीयचतुर्थपक्षादिषु रात्रिषु च । अतस्येऽस्य सर्वना-
म्ना । गीतबोध्योरेककावचने गायककृष्णादिवाक्यनकृते
तावत् न ।

समर्थ अर्थ० सच्छः समोपम् अर्थयो० अण् । वस्तु.वस्तिकर्म
तदस्मात् अण् । प्रत्यक्षविषये ति० ।

समगन्धक ३० समालुत्यभागेन निषेपितागन्धाः गन्धयुक्तद्रु-
व्याख्यल कट् । ललितमधुमधे । [श्रीरे विभारमूक]

समगन्धिका ३० सम. सर्वदा तस्यैव गन्धोऽप्यस्य इन् । उ-

समप ति० समं सर्वत्र यथा स्यात्तथा स्यात्ते पक्ष-इ । सकले ।

समद्रा स्त्री० समकृतेऽनया सम् + अनुज-अण् । सङ्निधायां

समचित्त ति० समं सर्वत्र समभाव चित्तं यस्य । सर्वत्र तस्य-
दृष्टे तत्प्रशान्ति ।

समज ४० समजस्य समज सज-अण् व्यभाव । जने, सङ्गृहे
पट्टना संघे, मूर्धन्त्ये च ।

समज्ञा स्त्री० समचित्तं सर्वत्र प्राप्तोऽनया सा-अण् । सीतौ
समज्ञा स्त्री० सम् + सज-अण् न बोभाह । सभायाम्. सी-

तौ च । [धा०. सीचित्ते न० ।

समञ्जस ति० सम्यक् सञ्ज यौचित्यं यस्य । उचिते, युक्ते च

समदर्शिन ति० समचित्तं सर्वत्र वक्तव्येनाऽभिप्रेतया पश्यति
इय-चित्ति । सर्वत्र समदर्शके तत्प्रशान्ति । "विद्यावि-

नयसम्यगे साधुचे गतिरुक्तिः । द्युति चैव नृपादे च

परिहृताः समदर्शिनः" इति गीता ।

[नि ति० ।

समदृष्टि स्त्री० कर्म० । सर्वत्र तस्यदर्शने । इ. २० । समदर्शि-

समर्पित ति० सम्यक् अर्पितः प्रा० । अयत्नाधिके ।

समन्तं पु० सम्यक् अन्तः स यत् वा । सम्यगन्ते, सीमायाम् च ।

समन्ततस् अर्थ० समन्त-तस्मिन् । सर्वत्र विस्तारे ।

समन्तदुग्धा स्त्री० समन्ततो दुग्धमस्याः । क्षुद्रोदके ।

समन्तपञ्चक न० समन्तात् पञ्चकं नदपञ्चकं यत् । तीर्थभेदे ।

समन्तभट्ट ३० समन्तात् भट्टमस्य । सुवे ।

समन्तभुज् ३० समन्तात् भुज् भुज-किल् । यज्ञौ । [च ।

समन्तात् अर्थ० समन्त-याति । समन्ततस्तत्र सर्वत्र विस्तारे ।

समन्वित ति० सम् + अत + अण्-क । सङ्गते ।

समपद न० समं पदं यस्मिन् । अस्मिन् समपदनिधेयमपूर्वमे
"स्थानानि अस्मिन् पक्षे" सुपक्रम्य "अस्यै स्मात् समपदं
मित्युक्ते" व्यवस्थानभेदे । [इति ।

समभिव्याहार ३० सम् + अभि + वि + आ + कृ-अण् । सा-

समभिव्याहृत ति० सम् + अभि + वि + आ + कृ-क । सङ्गते ।

समभिवार ३० सम् + अभि + कृ-अण् । योन इत्ये "क्रियाच-

अभिवारेणे विराध्यन्"मिति माप. । [क्रान्त इत्यमिति] "रपुः

समम् अर्थ० सम-अण् । साङ्गित्ये, एकदेश्ये, "सममेव समा-

समय ३० सम् + अण्-अण् । कावे, सपचे, सावारे चिदान्ते

निर्द्वये सङ्गते, भावायां, अङ्गीकारे च ।

समया अर्थ० सम + अण्-आ । गैकथे, मध्ये, च ।

समवाधुपित ३० समय अधुपितो यत् । सर्वकारादित-

कावे "उदितेऽनुदिते चैव समवाधुपिते तमेति" मत् ।

समर पु० न० सम् + अ-अण् । युद्धे ।

समरमूर्धन् ३० इत् । समरस्यापे ।

समञ्जस न० सम्यक् अर्थ० प्रा० । सम्यक्पूजने । [पु० ।

समर्थ ति० सम् + अर्थ-क । यत्ने, कृते च । समर्थं प्रा० ।

समर्थन न० सम् + अर्थ-लुट् । रदमित्यनेनेति निषेधेन-

पञ्चादेन निषाद्यकव्यापारभेदे युक् । अयनेऽभ्यासावे स्त्री०

समर्थक ति० समर्थयति सम्-अण्-अण्-लुट् । इह एव

दातारि, देवादी ।

समर्थार्थ ति० सह मर्थार्थका । बोधायाम् । धर्मोपे ३० ।

समल न० सम्यक् अण् । विद्यायाम् । सह मनेन । कृते ति० ।

समपतार ३० समर्थनीयतेऽनेन सम् + अण् + तृ-अण् । अ-

वापतारपथोराये ।

निम्न ३० समं वर्तते उत-स्थिति । यत्तु धर्मराजे ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । नाटकभेदे ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । समूहे, सेवने, न्यायोक्ते
नित्ये द्रव्यादिषु जात्यादीनां संवत्सभेदे च ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । मिलिते, समूहान्विते न्या-
योक्तेन समवायसम्बन्धेन स्थिते च ।

॥ १९ ॥ ३० सम् + अर + छ - चञ् । सम्यग्व्याप्तौ, समस्ततायाञ्च ।
कर्त्तरि क्तिञ् । संघोभूते समस्तो पदार्थे ।

॥ १९ ॥ ३० समं तिष्ठति स्या - दृष्टम् ३० वा दी-
येः । (शुद्धि) यावे । [यद्धभेदे च ।

समसं न ० सम् + अर + छुट् । समये, संघे । [समसमाये

समसं ति ० सम् + अर + छ - चञ् । समये, संघे । [समसमाये

समस्य ति ० समं तिष्ठति स्या - च । समवायेन तुल्यताया स्थिते
समस्य ली स्त्री ० कर्म ० । गङ्गायुगयोर्षध्यस्ते बन्धने दिदेशे ।

समस्या स्त्री ० समस्यते संविद्यतेऽनया सम् + अर + छ - चञ् । संवे-
पेण चक्षस्ते श्लोकपदादेः परस्मैतेन सज्जतेन वा स्वयंपेण
भागान्तरं संघटनार्थं कृते प्रत्ये ।

समा स्त्री ० समयेति विप्रत्ययनिभावात् अर + छ - चञ् । मन्त्रे
अमरस्योक्तं निबन्धनरचनालताङ्गीकृता प्राचिनानां च

समासरां विज्ञायते इति सूत्रे एकवचनान्ता निर्दिष्टा ।

समाससोना स्त्री ० समासरां विज्ञायते प्रकृते च वि ०
आत् समासमानिबल्य कावाधारे द्विवीया । प्रतिवर्षं प्रकृ-
ताया गवि ।

समाकर्षिन् ३० सम् + आ + कृ + णिनि । अतिदूरगामिनि
गच्छे । सव्यगः कर्षणकर्त्तरि ति ० । [कोर्त्तौ, संघावाञ्च ।

समाख्या स्त्री ० समाख्यायतेऽनया सम् + आ + छ - चञ् ।

समाघात ३० समाकृत्यतेऽनया सम् + आ + छ - चञ् । युगे ।

समाज ३० सम् + अर + छ - चञ् । व्यास । पण्डितानां समूहे,
समायाप, इति च ।

समाधा स्त्री ० सम् + आ + धा - णट् । निष्पत्तौ, विनाशप्रत्यये,
पूर्वपक्षस्य सम्पुचरादुपपत्तिद्वारापुनस्तत्तत्तद्विनाशस्य
महावधारणे च । स्मृत् । समाधानप्रत्यय न ० । वस्ति विनोद-
ये, ध्वं यवस्तुनि निरुत्तरस्यापनक्षे समाधौ च ।

समाधि ३० सम् + आ + धा - किञ् । समाधाया, ध्वं यवस्तुनि
एकाग्रतया मनसं स्थापनरूपे ध्यानभेदे, वचनाभावे,
नियमे च । [यद्धिते च ।

समाधात ति ० सम् + आ + धा - णट् । सम्पुचरति, सम्पु-
चरति ।

समान ति ० समानयति अर + अण् । तुल्ये, साधौ, एकवि-

चिन्तयेत् यन्ममानाधिकरणमिति चिन्तनामणिः ।

समानोदक ३० समानमेकं वर्षपादौ देयमुदकं दत्त । "समा-
नोदकभाषसु निवर्त्तताचद्वर्षादिभ्योक्ते" एकाद्यावधि-
चतुर्वर्षपर्यन्ते प्राप्तिभेदे ।

समानोदय ३० समाने उदरे भव । यन् वा न सदिष्ट । एकोदर
भवात्तदौ । भगिण्या स्त्री ० ।

समाप ३० सम्पुक् आपोयम् अथ समां नि ० । देवजन्मस्य ।

समापन न ० सम् + आप - छुट् । समाप्ता, परिच्छेदे, घेदे च
समापयन् ति ० सम् + आ - पद - ण । समाप्ते, प्राप्ते, छिद्ये, च ।
भारे ण । समाप्ती न ० ।

समाप्त ति ० सम् + आप - ण । व्यवसानमाप्ते, सम्पुमाप्ते च ।

समाप्ति स्त्री ० सम् + आप + क्तिञ् । व्यवसाने, समर्थने, माप्ती च ।

समायोग ३० सम् + आ + युज - चञ् । संयोगसमायायकपादि
सम्बन्धे, "अपेर्द्धिसमायोगादिति" उपाणम् । प्रयोजने च ।

समाखिन् ३० समाख्यते सम् + आ + खि - णिनि । भू-
चक्ष्मे । समाख्यन्कर्त्तरि ति ० ।

समाख्यम् ३० सम् + आ + ख्य - चञ् । सम् । जूभादिना
गान्धर्वेने । लुट् । जूभादिना न ० ।

समावर्त्तन न ० समावर्त्तते । उरुज्ज्वलादेनेन सम् + आ + इत -
लुट् । वेदाध्ययनान्तर्गता ईदृश्याश्च उरुज्ज्वलादात्मन
हेतवे संस्कारभेदे ।

समाविष्ट ति ० सम् + आ + विष्ट - ण । युक्ते, मनोभिनिवेशवधि,
अधीष्टवर्त्तव्यकर्त्तरि चिन्तनापराधविषयेऽप्युक्ते च ।

समावृत्त ३० सम् + आ + इव - ण । कृतसमावर्त्तनसंस्कारे ।

समावेय ३० सम् + आ + विष - चञ् । यन्मानस्युनामिकल
काकादौ व्यवस्थापने, कर्त्तव्येऽभिनिवेशे च ।

समावेयित ति ० सम् + आ + विष - णि - ण । कृतसमावेयने ।

समास ३० सम् + अर + छ - चञ् । संघे, समर्थने, समाहारे, व्या-
ख्योक्ते आदिपदानामेकपदतांशपदादेः पदसमुदायार्थे
संस्कारभेदे च ।

समासक्त ति ० सम् + आ + सक्त - चञ् । संयुक्ते, आत्मनायुक्ते,
अभिनिवेशे च ।

समासज्ज ३० सम् + आ + सज्ज - चञ् । संयोगे, सव्यगमिनिवेशे च

समासवत् ३० समास + अण् + वत् । सपु मस्य व । व्याख्योक्ते
समासयुक्तेष्वेव संघेऽप्युक्ते च समासेन तुल्यं वर्तते । समासवत्त्वे ।

समासादित ति ० सम् + आ + दद + णि - ण । कारमाह्वे,
निकटस्थिते ति ० । [शाखायाम् ।

समासायी स्त्री ० समासेन संघेऽप्युक्तेष्वेव अभिनिवेशः । सम-

समाहित वि० सम्+धा+भा-क्त । हतसमाधौ, आहिते,
प्रतिज्ञाते, निज्ये, युडे च ।

समाहृत वि० सम्+धा+हृ-क्त । संदृष्टीते, एकलक्ष्यीकृते ।
समाहृति स्त्री-सम्+धा+हृ-क्तिन् । संवेष्टे, संपद्ये, समुद्धे च ।
समाहृत्य ड० समाहृत्ये सम्+धा+हृ-क्त्युच् व्यालाभाय ।

युडे आह्वाने प्राणिकरणकयुते च, प्राणिभिः क्रियमाणस्य
स विज्ञेयः समुद्धृत्ये इति अत्रितः ।

समाहृता स्त्री-समा+धा+हृता यस्याः । मेजिहृतायने ।
समित् स्त्री-समीयतेत्येव सम्+दण-क्तिः । युडे ।
समिता स्त्री-सम्+दण-क्त । गोधूमचूर्णे वृद्धते वि० ।
समिति स्त्री-सम्+दण-क्तिन् । समाया, युडे च ।
समिध् स्त्री-समिध्तेऽनया सम्+दण्य-क्तिः । काठे, होमीय
काष्ठभेदे च विस्तरो दृष्टदमिधाने ।

समिधु ड० समिध्ते वृद्ध+दण्य-क्त । काठे वृद्धौ च ।
समिन्वन न० सम्+दण्य-क्तुट् । काठे वृद्धदमीपौ च ।
समीक न० सम-ईक-क्त । युडे ।

समीकरण न०+अवस सप्तः क्रियतेऽनेन सम्+पुन+क-क्तुट् ।
वीजगणितप्रतिष्ठे अज्ञातसंख्यानां मात्रावर्तां वज्रा
प्रागेव प्रक्रियामेते, वृद्धदयतायादने च ।

समीक्ष न०+अभ्यगोच्यतेऽनेन वज् । वज्रादर्थने । भावे वज् ।
प्रयोज्योचने, सम्पन्नायने च । य । समीक्षापत्यं विज्ञे
युक्ते, समीक्षायास्ते, यस्ते च स्त्री-टाप् ।

समीक्ष्यकारिन् वि० समीक्ष्य प्रयोज्योच्य करोति क-क्तिनि
उप० । रक्तसंस्पर्शयोचनपूर्वककार्यकारके ।

समीचीन वि० सम्यग्भव सम्+अनुच्-क्तिः ततः य सम्प
दतिः पश्येदकारणोपे पूर्वपददीर्घः । यथावे, शशी च
इत्ये व० समीचीन वि० ।

समीप वि० सङ्गता यामोऽन्य सप् समी- अत ईत्सम् । निवृत्ते
समीर ड० सम्यक् ईदयति नोदयति सम्+ईर-अच् । शमी
इ० समीरोत्यत ।

समीरण ड० सम्+ईर-क्तु । वायो, मन्त्रकण्ठे, पयिके च
समीरिता वि० सम्+ईर-क्त । कथिते, उच्चारिते 'अतमुच
समीरितेति वृत्तार । [शान्तिनि च ।

समीक्षित वि० सम्+ईर-क्त । अगोटे । [शान्ति-
समुद्य वि० वृद्ध हृत्तेन उपज्वापारये वा वृद्धय यादये ।
समुक्षित वि० सम्+उच-क्त । सम्यग्उपयुक्ते समग्रसे ।
समुक्षय ड० सम्+उद्ध+वि-अच् । हिमादीना रापौ, पर-
सरनिरदेवापामवेष्टेयमेकस्मिन् क्रियादात्मने च । यथा

देवदत्तो यददत्तश्च गच्छतीत्यत्र देवदत्तयददत्तयोः परस्पर-
भावेऽवताभावेऽपि एकस्मिन् समने अन्वयः । महाचक्षुष
प्रायेण प्रकारः कचित् तत्तादिस्योऽपि ।

समुक्षित वि० सम्+उद्ध+वि-क्त । अतश्च युजे 'समुक्षितफल
कामनानांभिति विधिसंस्मृते गदाधरः ।

समुक्षु(ञ्चार) ड० सम्+उद्ध+चर-अच् वज् वा । सम्यगुच्चा-
रणे, सम्यक्त्वाने च । [उत्प्रेषे च ।

समुच्छेद ड० सम्+उद्ध+क्षिद्-वज् । विनाशे । [विरोधे,
समुच्छ्र(ञ्चार) ड० सम्+उद्ध+वि-अच् वज् वा । आतुसतो,
असुक्षित वि० सम्+उद्ध+वि-क्त । आतुसते ।

समुच्छ्रित वि० सम्यक्+उच्छ्रितम् सम्+उद्ध+वज्-क्त ।
समन्तात् विस्तोषे (अवतापि) 'समुच्छ्रितविभवा गतिरि'
ति वाच्य म० । [प्रत्युज्जीविते च ।

समुच्छ्रित वि० सम्+उद्ध+वज्-क्त । सम्यगुच्छ्रावयुक्ते,
समुच्छ्राय ड० सम्+उद्ध+वज्-वज् । उपनाशिकाभ्यां प्राय
वायोऽर्ज्यारे ।

समुज्झित वि० सम्+उज्झ-क्त । लते । [सम्यगुज्झने च ।
समुत्क्रम ड० सम्+उद्ध+क्रम-वज् न कङ् । ऊर्ध्वगमने,
समुत्क्रोश ड० सम्यक् उत्क्रोशति उत्त्रैः यस्यायते सम्+उद्ध+
क्रुष-अच् । उत्प्रेषित्वमे । भावे वज् । आतुसैः यद्धे ।
समुद्य वि० सम्यगुत्तिष्ठति सम्+उद्ध+स्था-क्त वज् वा । सम्य-
ग्रत्वे । [योगे, उत्तोद्यने च ।

समुत्थान न० सम्+उद्ध+स्था-करणे ह्युट् वज् वा । सम-
समुत्पत्ति स्त्री-सम्+उद्ध+पद-क्तिन् । समग्रये ।

समुत्पन्न वि० सम्+उद्ध+पद-क्त । वृद्धभूते ।
समुत्पाट ड० सम्+उद्ध+पट-वज् । जगतीकटये ।

समुत्पाटित वि० सम्+उद्ध+उ-पट-क्त । वज्जमीकृते । [उ०
समुत्पिञ्ज वि० सम्+उद्ध+पिञ्ज-अच् । कलायुजे । आतुसवेत्ये
समुत्सर्ग ड० सम्यक्कृतार्थः । सम्+उद्ध+कृज्-वज् । सम्यक्त्वाने
समुत्सृक वि० सम्यगुत्सृकः प्रागे आतुसोक्तुते दत्तस्तुतायाय
तरागतिने ।

समुत्सृष्ट वि० सम्+उद्ध+सृष्ट-क्त । सम्यगुत्सृक्ते । [तापय
समुत्सृष्ट ड० सम्+उद्ध+सिप-वज् । आतुसतो, अतिस्नेह-
समुत्सृक्त वि० सम्+उद्ध+सृज्-वज् । जगदेवृत्तभासी ।
समुद्य ड० सम्+उद्ध+रण-अच् । वज्जुडे, युडे, म०, प०, १०, २०, ३०
च ज्योतिषोक्ते सत्ये नन वज्जने सम्ये ड० । [प्रापारे च
समुदाचार ड० सम्+उद्ध+आ+चर-वज् । आनिधाने, च
समुदित वि० सम्+उद्ध+उच्-क्त । माधवपते ।

समेत वि० सम्+या-रघ-क्त । समाने, सङ्गते च ।

समेधित वि० सम्+यध-णिच्+क्त । 'संवर्द्धिते मधुसूद्विषये-
धितमेधयेति साध० ।

समोदक न० सम्+उद्+नामेन तुल्यसदृकं यत् । अर्द्धम्
संयोगेन सधितदृजान्ते तत्कथेदे । सह मोदन्ते, सोदक-
सङ्गिते वि० ।

सम्पत्ति स्त्री० सम्+पद-क्तिन् । अतिविषये, अयुक्तपात्रभावे
यस्य अयुक्तता उचितता तस्य तयाभवने च ।

सम्पद् स्त्री० सम्+पद-सम्+क्तिप् । विभवे, सम्पत्तौ च ।

सम्पन्न वि० सम्+पद-क्त । साधिते, सम्पदयुक्ते च ।

सम्पराय पु० सम्+परा+रघ-अच् । युद्धे, आपदि, उत्तरकाये च

सम्परायिक न० सम्परायाय आपदे कृतम् ठगु । युद्धे ।

ठप् । साम्परायिकमयत् ।

सम्पत्तौ पु० सम्+पृच-पञ् । सम्पत्तौ ।

सम्पत्तिन् वि० सम्+पृच-विष्णुन् । सम्पत्तयुक्ते ।

सम्पा स्त्री० सम्पत् अतर्कितं प्रसूतिं पठ-ड । विद्युति ।

सम्पाक पु० सम्पत् प्राक् यस्याह भूः । आरम्भकाले तन्मो-
जने हि भूताद्यादेः सहास्यप्राक् भवतीति वैद्यके प्रसिद्धम्
हृष्टे, अल्पे, धर्मके, लम्बते च वि० ।

सम्पात पु० सम्+पत-पञ् । प्रसिद्धिर्भेदे अल्पकृतने च ।

सम्पाति पु० सम्+पत-णिच्-टन् । जटायुयो ज्योत्स्नातरि,
पथिभेदे । सौम्यं कन् । तत्वे च ।

सम्पुट पु० सम्+पुट-क्त । कुचकलहणे । अल्पे पुटनिच उभय
पार्श्ववर्ति यस्य । एकजातीमपदार्थं भिन्नजातीयस्य उभ-
यतो व्याप्ता स्थिते वि० 'सकामे सम्पुटो जाय' इति वल्हयः

सम्पुटक पु० सम्पुटयति सम्+पुट-अच् साधे ठगु । सप्तहके
समुपाये (वेदपा) पदार्थविभेदे ।

सम्पूर्ण वि० सम्+पूर्-क्त । परिपूर्णं, सम्यक् च 'वादिषो-
दवनेनाया' प्राङ्मुखसंज्ञावात्तया एकारधोर्णि सम्पूर्णेति
अनुक्ते एकादशेभेदे ।

सम्पूत वि० सम्+पू-क्त । मिश्रिते, सम्मिश्रे च ।

सम्प्रापय न० सम्+प्र+प्री-ल्युट् । सम्प्राप्तिसिद्धयारे यो-
भाय संस्कारविभेदे, विधाने च ।

सम्प्राति अल्प० सम्+प्रति+समाहाररह । रदानीमित्यर्थे ।

सम्प्रातिपत्ति स्त्री० सम्+प्रतिपद्यते क्तिन् । राशुक्रार्थेणय
लोकरणे 'शुभाभियोगं प्रत्यर्थी यदि तं प्रतिपद्यते सा त
सम्प्रातिपत्तिः सादिनि अन्तुक्ते व्यवहारे उत्तरभेदे च ।

सम्प्राट् वि० सम्+प्र+दा-टप् । दातृवर्ति ।

सम्प्रादान न० सम्+प्र+दा-भावे ल्युट् । सम्प्रादाने । सम्प्रादीयते
२३ ल्युट् । 'कर्मणा यत्प्रतिपत्तिं च सम्प्रादानमिति पाणिन्युक्ते
दातृकर्मोद्देशे वज्रं विविधम् । 'अनिराकरात्कर्मोद्देश्या-
मात्रकर्मार्थेणितम् प्रेरणातुमतिशयाच्च लभते सम्प्रादानताम्'
इति । वज्रं विष्णवे वक्त्रं ददातीत्यादी अनिराकर्तृसम्प्रादानम्,
याचकाय धनं ददातीत्यादी प्रेरयित सम्प्रादानम्, गुरवे
धनं ददातीत्यादी अनुमन्तु सम्प्रादानम् । [नाट्यसमर्थे ।

सम्प्राधारणा स्त्री० सम्+प्र+ध-वि-ल्युट् । युक्तायुक्ताविविधने-
सम्प्रायोगे पु० सम्+प्र+युज-पञ् । दद्यादित्याभेदाया धना-
दिविविधयोगे । 'विधायः सम्प्रयोगश्चेति स्मृतिः । रक्षणे,
सम्प्राये च ।

सम्प्रयोगिन् वि० सम्+प्र+युज-विष्णुन् । कान्ते जना-
जेष्टिकारणे, सम्प्रयोजनार्थं धर्मादिविधयोगिने च ।

सम्प्रसाद पु० सम्+प्र+सद-पञ् । योगादिप्राप्तौ चित्तस्थ
नैर्भल्यसम्प्रादेर् प्रयत्नभेदे । भावे वज्र । सद्यश्चपयतामाप् ।

सम्प्रसाधन न० सम्+प्र+साध-विष्णु कर्तये ल्युट् । कट-
कादी भूषणे । भावे ल्युट् । भूषणक्रियायाम् ।

सम्प्रसारण न० सम्+प्र+सृ-विष्णु-ल्युट् । सद्यश्चसारणे
सम्प्रादने, व्याकरणेष्टे यच्च । स्थाने जायमाने इत्यर्थप्रत्यये च

सम्प्रसार पु० सम्प्रसारयते सम्+प्र+सृ-पञ् । युद्धे भावे
वज्र । सद्यश्चसारणे, गमने च । [टोमावसाभेदे च ।

सम्प्राप्ति स्त्री० सम्+प्र+आप-क्तिन् । सम्प्राप्तौ वैद्यकीये
सम्प्राप पु० सम्+प्र+आप-पञ् वा लङ् । भिन्नयोगे । [भेदे

सम्प्राप्त्याय ध० सम्+प्र+उच-ल्युट् । असादिविषयेन संस्कार
सम्प्राप्तित वि० सम्+प्र+उच-क्त । असादिविषयेन कृत-

संस्कारे प्रत्यये । [इति वकारादधोपि तस्यैव ।

सम्प्राप्ति पु० सम्+प्र+उच-पञ् । जेवे । [इत्यम् । सम्प्राप्त
सम्प्राप्ति वि० सम्+प्र+उच-पञ् । विहाविते । सम्+प्र+उच-क्त अत

सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० धक्ते । सम्प्राप्ति अचक्ष्मी ।

सम्प्राप्ति सर्वे आ० प० धक्ते । सम्प्राप्ति ते अचक्ष्मी त
सम्प्राप्ति न० सम्प्राप्ति । इत्येतस्य प्रतिनिधिसमर्थे ।

सम्प्राप्ति वि० सम्+प्र+उच-क्त । संवत्स्रिणि । भावे क्त । सम्प्राप्तये न०
सम्प्राप्ति पु० सम्+प्र+उच-पञ् । संवत्, सद्यो गरी, आद्ये, सद्यो,

सद्यश्चस्यने च सम्प्राप्तये यस्यात् । सम्प्राप्ति च वि०
सम्प्राप्ति न० सम्प्राप्ति । अद्य, सद्यश्चस्यने च । सद्यो, सद्यश्च,

अद्यश्च, सद्यश्च, सद्यश्चस्यने च ।

सम्प्राप्ति पु० सम्प्राप्ति सद्यश्चस्यने च । सद्यश्चस्यने ।

सद्यो स्त्री० सम्प्राप्ति स्त्री० । सद्यश्चस्यने च ।

सम्बल न० सम्ब-कल्च । जले । प्रायेये पु० न० ।

स(ग)म्बाकृत त्रि० स(ग)म्बेन प्रतिबोमेन कृष्टं चोर्त्तं स(ग)म्ब-डाच-
क-क्त । प्रतिबोमकृष्टे चोत्तरौ । भावे घञ् । प्रतिबोमकृष्टे

सम्बाध न० सम्बक् बाधा यत् । नरकं रत्नं सम्बाध-
भावे घञ् । अन्योन्यसंबधे पु० ।

सम्बुद्धि स्त्री० सम्बुध-क्लिन् । सम्बोधनायै ।

सम्बोध पु० सम्बुध-वञ् । बोधे, भाषे, सम्बुद्धाने च ।

सम्बोधन न० सम्बुध-वञ् । सम्बुद्धाने । बुध-षिच्-ल्युट् ।

सम्बुद्धाने 'स्वितस्त्राभिसुखोभावाभावं सम्बोधनं पिडुः ।

प्राप्ताभितुष्यः पुष्यः क्रिडात् विभ्युज्यते' इति व्याकर-

णोक्ते अन्त्यासक्तस्त्राभिसुखोकरणाः य योभोदयिषाद्य

विनिवीत्याय प्रापनादिभ्ये व्यापारे च ।

सम्बानी स्त्री० सम्बह् भलते सम्भ-अन्-अन् गौ-डीप् ।

कुडिन्याम् परउरुषेण सह अन्यस्त्रिया योजयिमासु ।

सम्भवं पु० सम्भ-न-अन् । उत्पत्तौ, व्याधिसंस्थाधारे वनाभेय-

नयोन्यावरुषे व्यापारे, उत्पट्टवर्धने च । यपादाने

अप् । हेतौ । कर्त्तरि कच् । मेलने त्रि० ।

सम्भव्य पु० सम्भू-कर्त्तरि यत् । कपिले, सम्भव्याधिनि नि-

सम्भाव पु० सम्भू-वञ् । परिपूर्वतायाम्, समुष्टे, सामग्र्याद्य

सम्भावन न० सम्भू-षिच्-ल्युट् । सखां हारभेदे, व्याकर-

णोक्ते क्रियाद्य योग्यताधारे विहर्षभेदे, उत्पट्टवर्धने

हंययकृषे घानभेदे च । दुष् । सम्भावनाय पक्षायै स्त्री० ।

सम्भावित त्रि० सम्भू-षिच्-क् । सम्भवयुक्ते पदार्थे ।

सम्भाषण न० सम्भाष-ल्युट् । सम्बन्धयने, परस्परकथने च

सम्भिन्न त्रि० सम्भ-भिद-क् । विदिते भेदाभिते सम्बन्ध

विवक्षिते च 'सम्भिन्नकृत्' इति येषोर्ध्वहारः ।

सम्भृति स्त्री० सम्भू-क् । विभवे ईश्वरस्यैवर्धने च । 'स-

म्भृतिं च उपासते' इति श्रुतिः ।

सम्भयसमुत्थान न० सम्भूय+मित्रिता सम्भयसत्तिपन्न

नेन । मित्रिता सयिज्वा विधिव्यादिकर्त्तृकत्वे विवादभेदे

सम्भृति स्त्री० सम्भ-क्लिन् । सव्यक् पोषणे ।

सम्भृद् पु० संभियते संभियतेऽन् सम्भ-भिद-व्यापारे घञ् ।

नदीः सद्रमस्याने । भावे घञ् तन्नाहमे, कथ्यर्थेदेने, स्फुटने,

विभवे रेकृषे च : 'सम्भेदे नाभरर्धयर्थमिति बोधाया ।

सम्भोग पु० सम्भ-भज-वञ् । सम्भोगभोगे, व्रतते, हर्षे, देवि-

भाषादे, 'दर्भरस्यैवर्धने निवेधेति शिवादिना । नव्या-

नरकाधेनय सम्भोगः सदाहृत' इत्युक्तपक्षे यद्वा-

रदाभ्याभेदे ।

सम्भ्रम पु० सम्भ्र-भ्रम-वञ् न डङिः । भवाद्विजनिते वेगे

तराया वद्वेधके, भये, आदरे, यतिशयभगे, हृत्ते च ।

सम्भृति स्त्री० सम्भ-भ्रम-क्लिन् । व्युत्पत्तौ, आत्माभीष्टे

कमिषाये च ।

सम्भृद् पु० सम्भ-भ्र-वञ् क । हर्षे । व्यप् । हर्षयुक्ते त्रि० ।

सम्भृद् पु० संभ्रयतेऽन् सम्भ-भ्र-वञ् । दुष्टे । भाषे घञ् ।

अन्योन्यसंभवे च ।

सम्भान पु० सम्भ-भ्रम-वञ् । आदरे ।

सम्भानित स्त्री० सम्भ-भ्रम-षिच्-क् । दतगोरे, सम्राट्ते च

सम्भार्जन न० सम्भ-भ्रज-ल्यु । संयोधने ।

सम्भार्जनी स्त्री० संभ्रज्यतेऽनया सम्भ-भ्रज-करणे ल्युट्

डोष् । भूत्वादापसारणार्थे पदार्थे (भूतादा)

सम्भित त्रि० सम्भू-भा-क् । सदये, तत्त्वपरिभाषे च ।

सम्भुख त्रि० सम्भूतं सख्यु प्रा० । अभिसख्यागते ।

सम्भुखीन त्रि० सम्भुख पवति च । दमिष्ठये प्रातिनि ।

सम्भूर्च्छज न० सम्भूर्च्छात् जायते जन-ड । सरभेदे ।

सम्भूर्च्छन न० सम्भू-मूर्च्छ-ल्युट् । सम्भृत्सार, उन्नतौ,

बोहे च ।

[येन योषितेऽदादौ च ।

सम्भृट् त्रि० सम्भ-भ्रज-क् । भास्त्रिभुक्ते । सखिकादापसार-

सम्भोद् पु० सम्भ-भ्रद-वञ् । हर्षे, मीतौ च ।

सम्भृक् सम्भृ-भ्र-अन्-भ्र-क्लिन् सम्भ्रादेः । शोभने, बह्वेते,

मनोभे च त्रि० । सम्भ्राशये न० । तद्वति त्रि० ।

सम्भ्राज् पु० सम्भृ-राजते राज-क्लिप् नाटसारः । दत-

राजसूयवशे सम्भ्रभीषदे वपतौ ।

सर न० सरति स्र-णच् । सरोवरे, जले च । सरणे, दधणे,

दधिसत्री, तस्मात्ते नवनीते, बाधे च निभेदे स्त्री० भावे

अप् । वेदने, मन्त्रे च ।

सरस पु० स्र-मुञ् । सव्यपानभावे, मयपरिचयेने, इज्ज-

भये, तत्ताये, अवरिचयविक्रयहृत्तौ च ।

सरसा स्त्री० सरे मयभेदं स्रजि स्र-ड नि० । मधुसखिकायाम्

सरज न० सरात् जायते जल-ड । नवनीते ।

सरजस् स्त्री० स्रज रजसा । यद्यभ्यां क्रियासु अन्वयो-

रजोयुक्ते त्रि० अच् सखा० । रजः सखिभ्ये ।

सरट् पु० स्र-कट् । कृत्वाये (कान्ताय) ।

सरण न० स्र-ल्युट् । गमने, लोहमेते च (सम्भ्रादाय) नवायाई

सरणि, स्त्री० स्त्र-यनि । पथि पट्, स्त्री प्रधारिण्या ।

सरपत्तिका स्त्री० सरे जले पत्तमकृष्याः टन् । पट्रे ।

सरमा स्त्री० स्र-रमते । उच्चरदोषनि, विमोषपट्याय ।

सरसु उ० स-सु। वायो। ऊट्। व्योष्वात्किरादिनदीभेदे स्त्री०
 सरल उ० स-सलच्। पीठदास्थि धूपकाभेदे। उदारे,
 कञौ च नि०। निपुडायां स्त्री०। [निपुडायाञ्।
 सरलद्रव उ० इत०। सरलद्रवनिर्वासे, (टारपीन) नदीभेदे,
 सरलाङ्ग उ० सरतो द्रवोऽङ्गं साधनं यस्य। श्रोत्रे गन्ध-
 द्रव्ये। [प्लव स्त्री० 'सरसीः परिधीविवृति'ति नैषधम्।
 सरस् नञ्-स्रि। जले, सरोवरे च। गोदा०डीप्। सरसोश्च
 सरस् न० स्रश्च रश्च जलेन सासादेन च। सरोवरे, रसा-
 निते, हाँरे ॥ नि०। 'सरसं सरसा परिस्रज्येति' मङ्गि।
 श्रेतमिद्रतायां स्त्री०। [निकष्टवहणे (तेषांटाधिजु)।
 सरसम्मत न० सरसि निर्यासं समस्तमोतिस्मृत्तं प्रत्येत-ड।
 सरसिज न० सरसि जायते जल-ड धनञ्जु च०। सधे 'सर-
 विजलद्रवमि'ति मङ्गलता।
 सरसीसह न० सरसां सरोवरे रोजति सह-क। पद्मे।
 सरस्वत् उ० सरसि जलानि सन्त्यस्य सप्तम् यस्य सः। सरो-
 वरे, हागरे च नद्याम्, नदीभेदे, गङ्गां गवि, ज्योतिषलां
 ब्राह्मणम्, पत्नी, देवीभेदे, सोमप्रतायाञ् स्त्री०डोप्।
 सरा स्त्री० स-स्रच्। निर्भरे।
 सराव उ० सर जलमवति सार-अण्। जलाधारे लुण्ठने
 पात्रभेदे (गरा)। स्रश्च रात्रेण, स्रष्टे नि०।
 सरि उ० स्त्री० स-रन्। स्त्रीत्वमेव वा स्त्रीप्। निर्भरे।
 सरिका स्त्री० सरोऽक्षलाः स-सुन् वा। किङ्कपत्रिकायाम्
 सरित् स्त्री० स-रति। नद्याम्, स्रजे च।
 सरित्पति उ० इत०। स्रष्टे। [शाम्ना न तस्य द'। स्रष्टे
 सरित्त्वं उ० सरि स्रान्तिनामस्य स्रष्ट् यस्य सः पदना-
 सरित्सुत उ० इत०। मन्त्रादुक्ते भोजे। [द्वितीयम्।
 सरिताम्पति उ० इत० चानुक् च०। स्रष्टे सरित्नाम-
 सरित्वरा स्त्री० सरित्सुत वरा श्रेष्ठः। मन्त्रायाञ्।
 सरित न० स-रन्। जले।
 सरोरूप उ० स्रं स्रति स्र-वह तस्य सुहृ, स्रच्। सर्व-
 ष्विकादी, ज्योतिषोक्ते ष्विकादिरामो च।
 सर उ० स-रन्। स्रष्टादिषु।
 सरूप नि० समानं रूपस्य समानस्य स'। तस्यरूपे स्रष्टे
 सरोज न० सरसि जायते जन-ड। पद्मे सरोजप्रभाते नि०
 सरोजमन्त्र न० सरसि जलं यस्य। पद्मे। ब्रह्माप्रभाते नि०
 सरोजिनी स्त्री० सरोजाया यमृष्टः सविब्रह्मदेवो वा
 रनि। पद्मस्रष्टे तदुद्भवेयस्यायां पद्मकामायाञ्, पद्मा
 भारदीर्घिकायाञ्।

सरोरुह(ह) सरसि रोजति रुह-क्विप् क वा। पद्मे।
 सरोवर उ० सरोभिर्जलेर्विजतेऽसौ स्र-क्। तडागे।
 सर्ग उ० स्रज-चन्। स्रगवे, स्रष्टी, निर्मोले कात्यादे' परि-
 ष्ठेदे 'सर्गोऽयमादिर्गत' इति नैषधम्। निघने, 'यदि सर्गे
 एष ते इति'रसः। सोष्टे, उल्लाष्टे, स्रष्टमती च। [दिभिधाने
 सर्गवन्त्य उ० सर्गेर्दध्यतेऽसौ वन्त्य-चन्। मन्त्राकाव्ये। उल्लेखे स्रष्ट
 सर्ज्जं अर्जने आ० पर० स्रज-स्रट्। सर्ज्जति वसर्ज्जित् पोप
 देमात्ताभावाच्च पत्यन्।
 सर्ज्ज उ० स्रज-चन्। शाखहणे, वृष्टे, (धुना) पीतपात्रे च।
 सर्ज्जका उ० स्रज-क्लृप्। पीतपात्रे, शाखहणे च।
 सर्ज्जगन्धा स्त्री० सर्ज्जलेख गन्धो यस्याः। राज्ञायाम्।
 सर्ज्जन न० स्रज-स्रट्। सैन्यपक्षाद्भाने, स्रष्टी च।
 सर्ज्जनिर्यासक उ० सर्ज्जस्य निर्यास इव पायति कै-च। रात्रे
 सर्ज्जं मणि उ० सर्ज्जस्य मालवस्य स्रमणिवि। (धुना) सर्ज्जरे
 सर्ज्जरस उ० इत०। शाखहारे (धुना)।
 सर्ज्जि(ज्जी)स्त्री० स्रज-रन् वा डीप्। सरोभेदे, तत्स्रज्जले सर्ज्जि-
 का चारे (चाजिमाटि)। [नदीभेदे च।
 सर्ज्जिषा स्त्री० स्रज-क्लृप् टाप् यत्त इत्यम्। सर्ज्जिकाचारे,
 सर्ज्जिकाचार स्त्री० सर्ज्जिकायाः चारः। स्रपामप्लवाते चार-
 भेदे, (चाजिमाटि)।
 सर्ज्जिचार उ० इत०। (चाजिमाटि) सर्ज्जिचापारे।
 सर्ज्जि उ० सर्ज्जलेदे यत्। सर्ज्जरे। सर्ज्ज-पत्यम्। सर्ज्जगोर्षि जु०
 सर्ज्ज उ० स्रज चन्। भाग्येश्वरे, भुजङ्गने च 'सर्ज्जवसर्षे भद्रम्
 इति भारद्वाज्यं तज्जादिस्त्रियां ङीप्। भावे षच्। गमने।
 सर्ज्जकाली स्त्री० सर्ज्जस्य कालावस्थेयस्य यस्याः गौ-
 ङीप्। सर्ज्जवसतिर्वा कतायाम्।
 सर्ज्जगन्धा स्त्री० सर्ज्जयां निषस्य गन्धो गमनं विंशने यस्याः
 षच्०। विमृष्टादिषु कतायाम्। [हृदीकतायाम्।
 सर्ज्जवतिनी स्त्री० सर्षे सर्षेति सर्ज्जि स्रज षिनि। सर्षेति
 सर्षट्पा उ० सर्षट्पाविनामस्य सर्षट्पा यस्याः मङ्गले।
 सर्षट्पङ्क उ० सर्षस्य दंष्ट्रेण उल्लेखः। ताम्रदीपको। पर्वस्य
 दंष्ट्रेण स्रमन्वा उ० स्रट्पात्। उदिकादीनामां स्त्री०।
 सर्षट्पङ्किका स्त्री० सर्षट्पाकारोऽक्षय्याः टन्। भजमृष्टात्
 सर्षट्पाङ्गी स्त्री० सर्षट्पावति पद-ड-चन्। गोरपीठके।
 सर्षट्पत्नी स्त्री० सर्षस्य दन्त इव उल्लेखः। गौ० ङीप्।
 ताम्रदीपको। [सर्षट्पात्।
 सर्षट्पत्नी स्त्री० सर्षस्य दन्त इव उल्लेखः। गौ० ङीप्।
 सर्षट्पत्नी स्त्री० सर्षस्य दन्त इव उल्लेखः। गौ० ङीप्।

सर्वभुज् ३० सर्वं भुङ्क्ते भुज-क्तिम् । मयूरे ।

सर्वराज ३० सर्वाणां राजा टच् समा० । वासुकी नामभेदे
सर्वतुता स्त्री० सर्पास्था लता । ताम्बूलीलतायाम् ।

सर्वसत् न० सर्वेषु क्षोभद्रव्येषु तन्नाशनाय वा सत्तम् ।

जनमेजयावृत्ति मङ्गाभारतप्रसिद्धे सर्वनाम्नार्थे यन्त्रभेदे ।

सर्वसङ्घा स्त्री० सर्वं सृष्टे सङ्घ-यच् । सर्वकङ्कातीलतायाम् ।

सर्वहन् ३० सर्वं हन्ति हन्-क्तिम् । नकुले ।

सर्पाक्षी स्त्री० सर्पस्त्रेवादि यस्याः पक्ष सर्पा० । गन्धमाकुल्याम् ।

सर्पास्थि ३० सर्पस्यास्था यस्य । नागकेसरे, महिषकन्दभेदे, च

सर्पाङ्गी स्त्री० सर्पस्त्रेवाङ् यस्या ऊष् । सर्पकङ्कातीलतायाम् ।

सर्पाङ्गी स्त्री० सर्वं सर्पविषमद्यतेऽनया षट् लुट् ऊष् ।

माकुल्याम् ।

सर्पाराति ३० इत् । गच्छे, नकुले च सर्पारिप्रसन्नयोष्यत्

सर्पावास न० सर्पाणामावासे यस्य । चन्द्रनक्षत्रे । इत् ।

सर्पाक्षे ३० ।

सर्पाश्चन ३० सर्पमद्याति यश्च-लुट् । मयूरे, गच्छे च ।

सर्पिस् न० सर्प-रदि । इत् । [गणनकारके लि० ।

सर्पिणी स्त्री० सर्प-णिनि । सर्पयोगिनि, सुपभेदे च ।

सर्पाट न० सर्पाणां भुजगीनामिदम् । चन्द्रनक्षत्रे ।

सर्पेट न० सर्पाणामिदम् । चन्द्रे । [तासु पलम् ।

सर्वं सर्वेषु भा० प० सक-ष्टे । सर्वति यस्मात् अपोपदेश-

सर्वं ३० सर्व-यच् । मिते, विष्टौ च । यन्त्रे, सङ्घे च लि० ।

यस्यप्रायासस्य सर्वनामता ।

सर्वसङ्घा स्त्री० सर्वं सृष्टे सङ्घ-यच् । इतिव्याम् । सर्व-

सर्व्यकर्तृ ३० सर्वं करोति कृ-यच् । चतुर्मुखे नक्षत्रिणि,

परमेष्ठरे च । [संयामे सर्वकर्तावादि'ति भट्टिः ।

सर्वकर्मणि लि० सर्वकर्मभ्योऽनं च । सर्वकर्मसमस्तं पदार्थं

सर्वसार ३० सर्वः सारमयः (सारान्) । क्षाति पदार्थे ।

सर्वग न० सर्वं गच्छति गम-ङ् । जले । मिते, परमेष्ठरे, वायो,

आत्मनि च ३० । सर्व्यामिति लि० । मित्यङ्गुष्ठे स्त्री० टाप् ।

सर्वगत्य न० सर्वं गत्या कृतम् । 'चतुर्गोत्रकर्मपरकलोका-

गच्छद्भुतम्' खण्डवृद्धिस्तु सर्वगतं मकोक्तिर्निःशुद्धे

गन्धश्चसम्भवे ।

सर्वप्रिय ३० सर्वं प्रियमित्यत्र । पितृभ्योऽप्ये । [लि०

सर्वप्रिय ३० सर्वं प्रियं कृतं कृ-यच् लृच् । माये । सर्व्यादिरेविति

सर्वजनीन लि० सर्वजनेभ्यः पठितः च । सर्वज्ञ विख्याते ।

सर्वज्ञ ३० सर्वं ज्ञाति ज्ञा-ञ् । मिते, बुद्धे, परमेष्ठरे च ।

सर्वज्ञानकर्तृ लि० । दुर्गायां स्त्री० ।

सर्वतस्तु च्यम् । सर्व-तस्तिन् । समनत इत्यर्थे ।

सर्वविज्ञा स्त्री० सर्वतः विज्ञा । काकमाच्याम् ।

सर्वतोभट्ट ३० न० सर्वतो भट्टाणि सन्धानि यस्य । चतुर्दोर-

युक्ते मृच्छभेदे, प्रतिष्ठादौ पूज्यदेवनां मण्डपभेदे

ज्योतिषोक्ते शुभागुभट्टानां चरुभेदे, व्यवहारोक्ते वस्त्र-

भेदाद्व्यक्ते चित्ताव्ये च । सर्वतोभट्ट मल्ल । निम्बवृक्षे

३० । गाम्भार्य्यं, नटयोगिति च स्त्री० ।

सर्वतोभट्टचक्र न० सर्वतो भट्टं यत्तद्वर्गं चक्रम् । ज्योति-

षोक्ते शुभागुभट्टानां चरुभेदे ।

सर्वतोभट्टवृन्ध ३० सर्वतोभट्टाकारेण वन्धः । चित्ताव्यभेदे ।

सर्वतोभट्टमण्डल न० सर्वतो भट्टनामकं मण्डलम् । शार-

दातिवक्राद्युक्ते प्रतिष्ठादौ—पूज्यदेवतामण्डलभेदे ।

सर्वतोमुख न० सर्वतोमुखस्य । जले । आकामे, मिते, नक्ष-

त्रिणि, परमेष्ठरे, आत्मनि, ब्राह्मणे व्यनौ च ३० ।

सर्वत्र च्यम् । सर्व-त्रम् । सर्वकिन् कावे, देये, दिशि नेत्यर्थे ।

सर्वतगा ३० सर्वत्र गच्छति गम-ङ् । वायो । सर्वत्र्यामिति लि०

सर्वत्र्यामिन् ३० सर्वत्र गच्छति गम-णिनि । वायो सर्वत्र

गच्छति लि० ।

[प्राया, हेनौ च ।

सर्वथा च्यम् । सर्वप्रकारम् वाच् । सर्वप्रकारे, भवे, प्रति-

सर्वदमन ३० सर्वान् दमयति दम-णिच्-लुट् । उग्रान्तरे

भरतव्ये । सर्वदमनकर्तृ लि० ।

सर्वदर्शिन् ३० सर्वं दृष्टवाने प्रश्रुति, दृष्ट-णिनि । बुद्धे,

परमेष्ठरे च । चक्रवर्त्तु लि० ।

सर्वदा च्यम् । सर्वस्थित्वा कावे देये दिशि वा दाप् । सर्व-

स्थित्वा कासादावित्यर्थे ।

[इमादौ ।

सर्वधुरीण लि० सर्वो दुरं वृद्धिश्च । सकलभारवाहके

सर्वनाम् ३० सर्वं नाम । व्याकरणोक्ते काव्यविशेषार्थं ज्ञत-

संज्ञावति सर्वादिशब्दभेदे ।

सर्वभक्ष स्त्री० भक्ष-यच् उक् । यस्यादायुः सर्वभक्षके लि० ।

सर्वभङ्गता स्त्री० सर्वं वि भङ्गनायस्याः पृ० । दुर्गायाम् ।

सर्वभय लि० सर्वान् भयः मयट् । सर्वाव्यये । परमेष्ठरे ३० ।

सर्वसूषक ३० सर्वं सृष्ट्यात् सृष्ट-लृक् ३० । वाडे ।

सर्वरेस ३० सर्वोत्तमस्य । (पुनः) जावरणे रीवादेर्वाद्यौ,

परिहृते च । कर्म० । लघवे रक्षे ।

सर्वरक्षोत्तम ३० सर्वेषु रक्षे उत्तमः । रक्षे रक्षे ।

सर्वरात्रि ३० सर्वा रात्रिः यच् इत्या- । रात्राद्यानाः इतीति

उत्तमम् । सकलरात्रौ ।

सर्वरी स्त्री० र रणिच् षोऽ र च । रात्रौ ।

सव्यसाचिन् ३० सव्येन वसिने सचति सच-विनि । अर्जुने
सव्येष्ठ ३० सव्ये तिष्ठति स्वा-नक अनुक्त सव्यस्यवादि-पत्नम् ।
सारथी । [सारथी ।

सव्येष्ट ३० सव्ये तिष्ठति स्वा-नक अनुक्त सव्यस्यवादि-पत्नम् ।
ससत्या क्षी- सव्य सखेन । भागदत्ताम् । सख्युक्ते नि- ।
समवा क्षी- सव्य सखेन । गर्भव्यां स्त्रियाम्, प्राण्युक्ते ति-
'न ससत्वेन गतेष्विति सव्य ।

ससुन न- सव्य सखेने ल्युट् । सखायं पशुहनेन ।
सस्य न- सव्य-सत् । सखादोऽङ्गां कवे, जेनमते धाये च ।
सस्यसंवर ३० सस्यं सव्योनि समु-ह-अच् । मातृहते ।
सस्यसंवरण ३० सस्यं संवृणोति समु-ह-ल्युट् । अथकथंके
सस्य अथ- सव्य-अच् । साहित्ये, साकल्ये, साहस्ये, योगपथे,
विद्यानान्ये, समुहो, सख्ये, सामर्थ्ये च ।

सव्य ३० सव्ये सव्य अच् । अथकथंकेमासे भारादिसहिष्यौ नि-
सव्यनार ३० सव्य युगपत् किरति सौरभम् दूपादौ कृ-अच् ।
अतिदूरगाविशीरभाषिते आत्मे । भावे चञ् सव्यवरणे ३०
सव्यकारिन् नि- सव्य सभूय करोमि कार्यं क-विनि । वेष्ट
भेदे सविने सकार्यकारके हेतो ।

सव्यगमन न- सव्य-ग-ल्युट् । सव्यवरणे, सव्य गमने च ।
सव्यवर ३० सव्य चरति चर-अच् । पीतकिष्ठा नीलकि
षट्माह । वयस्ये, प्रसिन्नजने, सहाये, अनुचरे च नि-
'सव्यवरमवुक्तेति' कुमार क्रिया षोड् ।

सव्यचरी क्षी- सव्य चरति चर ट् । पीतकिष्ठां सव्य-
चरति धर्मं चर-ट् । धर्मपात्र्याम् ।

सव्यज ३० सव्य जायते जन-ह । सकोदरे, निवर्गे च सभावाविडे
'सजजमाज्ञावायो'ति भाग सकोलिते च नि- ज्योतिषोक्ते
अकलमनात् ततोवस्थाने न- । [नेयादौ

सव्यजमित्र न- सव्यजं सभावाविडम् प्राज्ञतं मित्रम् । भागि
सव्यजारि ३० सव्यज सभावाविडं अरि । वापसभावा-
विडव्युत्पादौ ।

सव्यदेय ३० सव्य दीयति दिव-अच् । भारीष्ठते पात्रहवभेदे ।
वत्याम् दण्डोत्सवे, यादितोवधी क क्षी- यो- षोड् ।
सर्पाभ्याम् पीतदण्डोत्सवाभावा क्षी टाप् ।

सव्यधर्माक्षी क्षी- सव्य सभागे धर्माक्षयस्या रनि । प्रत्याम्
सव्य न- सव्य-ल्युट् । सभायां, विविधायां, शोतोऽप्यादिष्व
पञ्चवने । सव्य-मुष्ट । सविष्यो, सभाप्ये च नि- ।

सव्यदान न- सव्य दानम् । एकत्र वयादिपाने ।
सव्यभाविन् नि- सव्य भवति भू-विनि । सहाये ।

सहभोजन न- सह एकत्र भोजनम् । एकत्रस्यागमनादौ ।
सहभरण न- सह स्येन पत्न्या सह एकचित्तारोहणेन भर-
अम् । अन्ववतिचित्तारोहणेन तत्कृतमरणे ।

सहभरसा क्षी- सह रसेन । सप्तपथ्याम् । रसान्विते नि- ।
सहस्र न- सह-अधि । वने, ज्योतिषि च मार्गशीर्षे मासे ३० ।
'सहस्रा सहस्रा कवनेपथरिति' भाव ।

सहस्रा अथ- सह-अ-डा । हठादित्यर्थे, व्यक्त्यादित्यर्थे च ।
सहस्र ३० सहस्रे बलाय हिव' यत् । शौपमासे ।

सहस्र न- समानं हवति हस र । दण्डयतसङ्गाय, वङ्ग-
सङ्गायां, तत्कृत्यानिर्ते च । [पादशेष्यत् ।

सहस्रकर ३० सहस्रं करा' किरणाचक्ष । स्रव्यं सहस्रकिर-
सहस्रनाण्डा क्षी- सहस्रं नाण्डा यस्याः । अंतर्द्वारांयाम्
सहस्रददृ ३० सहस्रं वङ्गसङ्गा दंष्ट्रा अक्ष । पाठीममाल्ये
(योगाल) ।

सहस्रदंष्ट्रिन् ३० सहस्रं दंष्ट्रा चक्षस्य रनि । पाठानमदस्ये
सहस्रधारा क्षी- सहस्रवृषिता धारा । देववाद्यानाम्-
वङ्गविद्रव्यमनिसुतवङ्गजवादिधारायाम् ।

सहस्रनयन ३० सहस्रं नयनाचक्ष । रन्त्रे । सहस्रनेतादयोऽयम्
सहस्रपत्न न- सहस्रं वङ्गसङ्गाकानि पत्न्याणि यक्ष । पक्षे
सहस्रपादयोष्यत् ।

सहस्रपाद् ३० सहस्रं सहस्रं पादा अक्ष माह्वा । विष्णो,
परमेष्ठरे च । 'सहस्रपाद सहस्रपादिति' इत्यपभ्रम् ।

सहस्रपाद ३० सहस्रं पादा किरणाचरणा । स्रव्यस्य
कच् । विष्णो, स्रव्यं स्रव्येष्टे च । [ज्योतिषे च

सहस्रभुज ३० सहस्रं सहस्री भुजा अक्ष । विष्णो, सार्वभौ-
सहस्रभुजं ३० सहस्रं सहस्री भुजां नोऽक्ष । विष्णो, सहस्र-
योर्वादयोष्यत् । [जुने, विष्णो च

सहस्रवाङ्ग ३० सहस्रं वाहरोऽक्ष । वाचासरे, वाचनेय्यौ
सहस्रवोय्यौ क्षी-सहस्रं वङ्गनि योर्वाप्यस्या । द्रव्यायाम्,
महायतायाम् ।

सहस्रवेग न- सहस्रं वङ्गो वेधा अक्ष । जुने ।
सहस्रवेधिन् न- सहस्रं विध्यति विध-विनि । हिङ्गो ।
अमुनेते, कस्यस्यां ३० । सहस्रनेपथरिति नि- ।

सहस्रगिखर ३० सहस्रं वङ्गनि गिषराण्यस्य । विध्यवर्तित
सहस्रा क्षी-सहस्रं वङ्गनि अन्वसत्या अच् । अन्वसत्याम् ।
सहस्रात्र ३० सहस्रवर्षोच यक्ष षष्ठ्य सभा । रन्त्रे, विष्णो,

सहस्रार न-सहस्रनारा कोपा अक्ष । विर सिते सुभवा

नाडीमध्यस्थे सहस्रद्वयस्य । [निरादौ मातीने च ।
 सहस्रिन् ३० सहस्र सैवानि सन्त्यस इति । सहस्रसैवयुक्ते
 सहस्री स्त्रीभूते सह सच । सप्रपत्नी, एवक्रपात्नी, दण्डोत्-
 पदाया, प्रविद्या, सुलभिरुप्याय, राज्ञाया, सर्वबोधा,
 सर्वज्ञान्या, नारीरूपे च ।
 सङ्गाचर ३० सङ्ग याचरति याचरत्यच् । भोजनिरुप्याय ।
 सङ्गाय एवम् एति दच-त्यच् । सङ्गचदे, यत्तुके, 'यथाव-
 क्रोऽपि सङ्गाय एवेति' कथार । [सङ्गायसङ्गादौ च ।
 सङ्गायता स्त्रीः सङ्गायना सङ्गं तभाशे वा तच् । सङ्गाये
 सङ्गाय ३० सङ्ग एवमेव सङ्गायि दूरं गच्छति सौरभेण
 नृ-त्यच् । आनो । पारोहरण सह पारणे । महाप्रखे ।
 सङ्गाद्योय त्रि० सङ्ग आद्योमेव । दोनप्रखे ।
 सङ्गासन न० सङ्ग आसतेऽय आस-त्युत् । एकावने ।
 सङ्गित त्रि० सङ्ग सङ्गित ३० सङ्गोऽन्यतोय । सङ्गसङ्गिते
 सङ्गत्त वा दट, सङ्ग-दत्तत्त वा । समानव्याकृते ।
 सङ्गित त्रि० सङ्ग-दत्त वा दट । सङ्गनदीले । दत्तभावे । सो
 दापयति स्त्रिया जीर् ।
 सङ्गित न० सङ्गितेनेन सङ्ग इत्य । सङ्गनवापने भर्तृभेदे ।
 सङ्गिण्या त्रि० सङ्ग-दत्तत्त । सङ्गनदीले । [विद्वत्सङ्गसङ्ग
 सङ्गिण्याता स्त्रीः सङ्गिण्याभावे वत् । सङ्गायाम् पीतोष्णादिभे
 सङ्गद्वय त्रि० सङ्ग द्वाद्वेन । प्रथमावने, कात्यायनभावनधीन-
 मरिचकानुवौ 'सङ्गद्वयपुरोधा कतिपये' इति रचनङ्गापर
 सङ्गलोके ३० : द्वयस्य केच कानुपकरणं सङ्गाय सङ्ग
 कुलेष्वेन । 'गिरिकिताह सङ्गये यत्ने यत्नम् प्रजावते ।
 सङ्गलेपस्य विद्येयमि' लुक्ते दृष्टिताने ।
 सङ्गोक्ति स्त्रीः सङ्ग उक्ति । सङ्गउक्ते, एकोक्तौ सङ्ग प्रद-
 स्त्रीतिशय । प्रपञ्चवाच्यम् । [पर्यथावाच्यम् ।
 सङ्गोदक ३० न० सङ्गते आतपायाय सङ्ग अच् कर्त्त० । सुनीवा
 सङ्गोद ३० सङ्ग उदका देन । 'या नलिनी ललितयते आदा
 जातामि रा हती । योद स नलीं भवति सङ्गोद इति
 बोध्यते' इति सङ्गोत् अज्ञातगर्भावा परिचोदाया स्त्रिया
 जाते पुत्रभेदे, सङ्गोद सन् जायते अच द । सङ्गोदजीर-
 युक्तार्थे । [ममिष्या स्त्रीः
 सङ्गोदर न० सङ्ग सभानुदर नस्य । एकमर्जकते आठरि ।
 सङ्ग न० सङ्गायस्य भाव यद् नि० । सङ्गाय, 'दनाथे सङ्ग
 सङ्गोदिति' प्रारब्धम् सङ्ग भावे यत् । आरोग्ये, सङ्ग्ये
 माधुर्ये च । कर्मणि यत् । सौदमे त्रि० उपायस्येवस्यो-
 मस्ये पर्यतभेदे ३० ।

सा स्त्रीः सो-ठ । गौर्या, सङ्गाय ।
 साख्य न० सङ्गायतोय सङ्गा सङ्गायना सङ्गायत्यच् ।
 सङ्ग्यद्वये 'सपा नेऽभिहित साख्ये इति गीता सङ्गा
 मूलमवस्थादिपदार्थना गणनस्य मन्त्राद्यणु । कपिलमथीत
 दधनशास्त्रे, परस्यचै' साङ्गमस्यभयल साङ्गोक्तयोगे ३० ।
 साघातिक त्रि० संधावाय हितम् ठण् । सङ्गातकारके ।
 ज्योतिषोक्ते जन्मनचलागमयोऽप्यनवने च 'देहद्विष
 नमूना वाच साघातिके तमे'ति ज्योतिषम् परस्यच
 साङ्गातिकस्य भवत्यत् ।
 साष्टिक न० सष्टं प्रत्ययसङ्गसङ्गति ठण् । दत्तास्यारि
 ष्याभेदे, सष्टौ दत्तास्य फलति ठण् । सद्य क्रमे ।
 परस्यचै' सान्द्रिकस्यभयल । [कारके ।
 सायातिक ३० सङ्ग्यय यात्रायै अतम् ठण् । पीतेन वाणिज्य
 सायगोन त्रि० संयुगे दुर्गे बाधु, या । रणक्रयणे ।
 साराविष्य न० सङ्ग-र-भावे धिनि तत् सार्येठण् । व्याप्ते
 सङ्गादिकोशकृते । [अच् । ज्योतिर्विद्वि, गणके ।
 सान्द्रिक ३० सङ्गस्य रत्नानोपयोगिशास्त्रे भैति कथीत वा
 सान्द्रिक त्रि० सङ्गस्ये भव ठण् । प्रतिवर्षकस्ये यात्रे
 सान्द्रिक ३० सङ्ग्यवादायच ठण् । नैयतिके ।
 साययिक त्रि० सङ्गययापच ठण् । सन्धिकाने, सङ्गययुक्ते,
 सङ्गयविये च । [भवे, सङ्गादीपयोगिनि ३० । पदार्थे
 सासारिक त्रि० सङ्गस्याराय हितम् तत्त भवे वा ठण् । सङ्गा-
 सासिद्धिक त्रि० सङ्गिदि सभायविति तथा निर्हृत ठण् ।
 सनायवित्ते । 'सायद्विषयसङ्गायति नि भाषापरिच्छेद ।
 सायकस्य ज्यम् ३० सङ्ग अचति सङ्ग अच् सादेय । सायिके ।
 सायकस्य न० सङ्गस्य भाव ज्यम् । सङ्गाय । सार्थे ज्यम् ।
 सङ्गके, होमाय विहितेय विदादिष्ट्ये च ।
 साकाङ्क्ष त्रि० सङ्गाकाङ्क्षया । सायिकाथे, साङ्गोपयोगिना
 साङ्गायुक्ते पदभेदे च ।
 साकार त्रि० सङ्ग आकारेण सूर्या । सूर्यविपिदे सायय च
 साकुसुम्ह ३० सङ्गस्य एव साय्येठण् । सङ्गसङ्गते ।
 साकेत न० सायिकते आयेत सङ्गाकेतन । अथोष्मापदे
 'जनस्य साकेतमिवाग्नि' इति २५ ।
 साङ्गाक ३० सङ्गते हिनु ठण् । यच । सङ्गा सङ्गाहार तस्ये
 दम् वा ठण् । सङ्गसङ्गते न० । तत्तमस्यिनि त्रि० ।
 साङ्गात् ज्यम् सङ्ग सङ्गादि क्व नैति सादेय, सङ्ग सङ्ग
 अतति यत्त किम् वा । प्रत्यये त्रिदिवे च 'साङ्गात्
 दपरोच्चादङ्गाति श्रुति ।

साक्षात्कार उ० साक्षात्-क वच् । प्रत्यक्षे ।
 साक्षिन् लि० सह यदि अस् इति साक्षाद्द्रष्टा इति वा
 नि० । साक्षाद्द्रष्टरि । स्त्रिया ङीप् । परमेष्ठिने पु०
 साक्षी नेता केवलोर्निर्गुणत्वति श्रुति । अथशेष प्रावि-
 चेतन्यत्वेन वेदान्तपरिभाषादौ स्वीकृत ।
 साक्ष्य न० साक्षिणो भाव कर्म वा प्रज् । साक्षिकर्मणि,
 व्यवहारविषयवृत्तवृत्तान्तकथनरूपे ब्रह्मणे च । 'य
 साक्ष्यमन्तं वदेदिति' स्मृति । [च ।
 सागर पु०सागरेण निर्द्वत अण् । सप्तमे, षष्ठ्यभेदे, ब्रह्माभेदे
 सागरगामिनी स्त्री०गामरं गच्छति गम+विजि न चत्वम् ।
 नद्या, स्रस्त्रेवाद्याश्च । [ष्ठिव्याम्
 सागरतेनि स्त्री० सागर नेत्रिरिव वेष्टनाकारो यस्या ।
 सागरतेस्त्वला स्त्री० सागरी मेखलेव यस्या । [ष्ठिव्याम्
 सागरालय पु०सागर आलयो यस्य । वरणे ।
 सागरोल्य न० सागराद् उत्तिष्ठति उद्+ल्य। क । साष्टद्वयवये
 साग्निक पु०सृष्टान्तिना अग्निहोत्रेण ग कश्च । यौतस्मात्
 ग्नियुक्ते, अग्निहोत्रेणि द्विजे च ।
 साक्ष्यं न०सहृदय भाव यज् । परस्परभावसमानाधिकरण
 इतिवचने न्यायोक्ते जातिबाधके दोषभेदे पूर्वोक्तसहृदय धर्मं च
 साक्षि लि० सहाजने । अक्षयुक्ते 'साक्षि वत् क्रियते पुनरिति' स्मृ०
 साक्षितिक लि० सहत्या निर्द्वत ठप् । सङ्गते ।
 साक्ष्यात्मिक लि० स्यामात्र प्रभवति ठप् । सेनापतौ, युद्धोप-
 योगिरथादौ च ।
 साक्षि अन्व०सच-रण् । वक्ते, तिर्थगणे च । [वर्णनायाम् ।
 साक्षिवाटिका स्त्री० साक्षि वद्या तथा वटति स्तम् । श्वेतपु-
 साक्षीजत लि० कसाचि साक्षि क्रियते अष्टि नि० दीर्घ ।
 वन्नीकते 'साक्षीकता वास्तरेण तस्यागिति' कुबार ।
 साष्ट प्रहापने अद्+षु०उ०स०श्वेट । साष्टयति त अस्साटत् त
 साष्टोप लि० सङ्काटोपेन । षष्ठ्यर्थे विकटे च ।
 सात सृष्टे अ०षु०उभ०यक०श्वेट । सातयति ते अस्सातत् त
 सात न० सात-अच् । सृष्टे । सप्त ऋ । दृष्टे, नष्टे च ।
 सातला स्त्री० सावं पुन्र् साति ला क । चर्मकषायाम् ।
 साति स्त्री० सप्त-क्रिन् । अस्मान्ने । दावे, तीव्रपीडयाश्च ।
 सातीनक पु० सवीनयत्र सार्धं अण् । श्वोनकटके [पुद्गलट
 सात्यकि पु०सत्यकस्य शपितयस्यकषापात्रम् अण् । विनेर्नात्रि
 सनामस्थाने इतिवचने चलिभेदे । [विह्वलेयभेदे
 सात्यत् पु० सतमेव सात्यमवति अत क्विप् शक० । गद्गा-
 सात्यत पु० सतमेव सात्यमस्त्वस्य त सत्यगुणोपाधिके निष्ठी ।

सात्वतो देशस्य राजा अण् । निष्ठी, माप्यदेशाधिके
 नपे यङ्गुप तस्य लुक् 'भगवान् सात्वता पति'रिति
 पुराणम् । 'सत्य सत्तामयं सत्यगुणं सेवेत केयवम् ।
 योऽनन्यत्वेन अनसा सात्वत सद्गताहृत' इत्युक्ते वैष्णवे
 यदुपस्थे अगुपुले नयभेदे च । यदुवंशोत्पत्त्येन मियु
 पातमातरि स्त्री० ङीप् । सा च नाटकस्य वृत्तिभेदे च ।
 सात्विक पु० सत्वात् सत्यगुणप्रधानात् विष्णोर्भवति ठप् ।
 चतुर्मुखे ब्रह्मणि तस्य विष्णुनाभिहृदयजत्वात् तथात्वम् ।
 सत्वमेव सात्विकस्त्वस्य ठन् । निष्ठी । सत्वगुणन तत्कार्येषा
 अनसा वा निर्द्वत ठप् । सत्वगुणजाते, सत्वप्रधान
 अनोविशेषजते च खट्वारादिरसातुगुणे भावभेदे च ।
 सत्वप्रधाने जने लि० । आहृता सात्विकमिया इति
 गोवा । इमांया स्त्री० ङीप् ।
 सादनी स्त्री० सादाने रोगा अवसा दद णिच् लुट् । कटुव्याम्
 सादि पु० सद-रण् । सारयौ, योद्वरि च । चरसन्ने लि०
 सादिन् पु० सद-विनि । अक्षारोऽक्षकर्मरि, गजारोहिणि,
 रथारोहिणि च । चरसन्ने लि० ।
 सादृश्य न० सद्यस्य भाव यज् । तद्विषये इति तद्वत्भूयो-
 वर्णरूपे समानधर्म, येन सह यस्य सादृश्यं प्रसिद्धं तत्
 दृष्टदृष्टिभेदे वक्ष्यते ।
 साधक लि० साधं क्त्वा, विध-णिच् क्त्वा साधये वा ।
 साधनकर्त्तरि, वन्नीकते सन्नादिविशिष्टाकारे मिये च ।
 'साधक विशिष्टाभ्यासादि'त वन्त्यम् ।
 साधन न०साधनेऽनेन मिध धिक् लुट् साधादेः । करणे,
 क्रियोत्पादके हेतुभेदे 'क्रियाया परिनिष्पत्तिर्वापाराद्-
 नन्तरम् । विन्यसेत यदा यत् करणं तत्सा'स्त्वतमित्युक्ते
 क्रियासाधकव्यापाररहितकरणे, हेतौ युक्तोपकरणे पुचिहे,
 कारकभेदे, प्रसाधे, अनुसाधके हेतौ च । भावे ल्युट् ।
 सारणे, सत्वसंस्कारे अस्मिन्दावे, गतौ, निष्पादने, अद्यमने,
 सिद्धौ च । कर्मणि ल्युट् । द्रव्ये, धने, मैत्रे च ।
 साधर्म्यं न० सधर्मस्य समानधर्मस्य भाव यज् । सक्रियासा-
 धारणधर्मरूपे लक्षणे 'यदृक्तं यस्य साधर्म्यमिति' भाषा-
 परिच्छेद । समानो धर्मोऽस्य तस्य भाव यज् । समान
 धर्मं यथा पद्ममिव सुन्दरं सुसमित्यादौ सौन्दर्यम् ।
 साधारण लि० सह धारणया सार्धेऽण् । हठगे अनेक
 स्वत्वव्यञ्जयिन् धने 'साधारणं सभाश्रित्य यत्किञ्चिदाह-
 नादिकमिति' स्मृति । स्त्रिया भोरा० ङीप् । सा च ऊर्द्धि
 काय, वैष्णादिनामिकायाश्च न्यायोक्ते 'य शरणे विपले च

मरेत् साधारणम् च' इत्युक्ते चेत्तामासभेदे उ० । यथा
 'वह्निमान्-उभयार्थादिचादौ' इत्यल्लेखेन सधेये प्रत्यये, विषये
 सुदादौ च स्थित इति साधारणः ।
 साधारणधर्म्य उ० कर्म । 'अहिंसा धर्ममहोर्व' गोचमिन्द्रिय
 निषयः । दमसमाज्जं दानं धर्मं साधारणं विद-
 रित्युक्ते 'अहिंसादौ' सर्वार्थान्वयउत्थे धर्म्ये । न्याया
 युक्ते संययधेतो सभानधर्म्ये च रज्जं रज्जतं नयेति संयये
 रज्जजतयोः सामान्यधर्मशाकषिष्यवपुधत्वादिः ।
 साधितं त्रि० वि०-वि०-पु०-कृ० । साधिते, वसाधादिनाउद्भासिते च
 'साधितात्' इत्यर्थे यत्'मिति सूतिः निष्पादिते' साधिते च
 साधिदेव त्रि० वृद्धिः साधिदेवेन साधेऽण् द्विपदसहितः । अवि-
 देवतासहिते साधिभूतसाधियन्त्रावपि परमेवरे ।
 साधिष्ठ त्रि० अतिशयेन साधुः यादो वा रज्जुं साधादेशः डि
 होपो वा । अल्ललहडे, अतिशयो, अतिशयोने च ।
 साधिष्ठान त्रि० वृद्धिः अतिशयेन । सविहिते तन्मोक्षे
 पट्टकमथे चतुष्पामधस्ये चक्रमेदे न० ।
 साधीयस् त्रि० अतिशयेन साधुः यादो वा साधादेशः डि
 होपो वा । अल्ललहडे, न्याये, साधुवरे च । स्त्रियां ङीप् ।
 साधु त्रि० साध-उत् । उत्तमवृद्धजति, सुन्दरे, मनोहरे, पचिते
 च । स्त्रियां ङीप् । सनौ, त्रिने च 'न प्रपृच्छति सन्नाने
 ' नारमाने न कुमदि । न कुरु । पदं मुदादेतिवहि साधु-
 चय' मित्याद्युक्तधर्मवति अने वाहुविके च उ० ।
 साधुपुय्य न० साधु उभयं यस्य । स्ववृद्धो कर्म । उत्तमवृद्धये
 'साधुवाक्' उ० कर्म । विनोते सुप्रचिते चोदके ।
 साधुवाङ्मि उ० साधु यथा तथा वृद्धिः पिति । विनोतेऽपे
 सुन्दरवृद्धनकर्तारि त्रि० ।
 साधुवृत्त उ० कर्म । कदम्बहले, वरुणहले, शोभनहलबालेच
 साथ उ० विषय-विषय-यत् । 'मनोमन्त्रा तथा साधो नरोऽ-
 यावच कोथवान् । निर्भोजनरक्तैव दयो भारवायो वयः
 प्रमुचेति समाख्याताः साध्या ह्यदय देवता' इत्युक्ते ह्यद-
 यमर्थेयते मणदेवताभेदे, निष्कल्यादिषु योगेषु एकत्रिमे
 योगे च । साधनोमे त्रि० । एष्टादृशविषादेषु प्रभाषादिना
 उद्भासिते पदार्थे । 'प्रतिज्ञादोषनिर्मुक्तं साथ सत्कारणानि
 तम् । निश्चितं लोकविद्वज्ज पदं पचाधिलेखित्युक्ते व्यपसारे
 साधानार्थे प्रतिशये पदे उ० । अत्रियवशा साधनोमे वृद्ध्यादौ
 च यथा वह्निमान् धूमादित्यादौ विषाधविधितः वृद्धिः
 साथ । साध्यमस्यासि अर्थ आद्यात् । साध्यवति पदे उ०
 'साध्यनिर्द्ध्य' प्रतिशेति न्यायकृत्य साथवत्तया पयति-

ह्येष इति दीधितिकारः । साध्यं त्रि० सन्धमात्रे, पा-
 श्चामन्त्रस्य साधुमुक्तत्वात् । स्ये द्वितीयपक्षमादिदे
 'विषय-साध्यः सविज्ञोर्धराः यथा' चेया मनीषिभिर'
 त्युक्ते सन्धमेदे च विस्तारो वृद्धिप्रधाने ।
 साध्यता कोः साध्यसाधुभित्तिविषयस्य भावः तत् । अत-
 र्विदिविधेयताकृते न्यायोक्ते विषयताभेदे ।
 साध्यतावच्छेदक उ० साध्यतामगच्छन्ति विशेषयति अत्र-
 विद-युक्त । येन रूपेण यस्य साध्यतारूपया विषयता
 वक्ष्यन् धर्म । यथा वह्निमान् धूमादित्यत्र वृद्धिः साध्यः
 तस्य साध्यता वृद्धिरस्यार्थमिदमिति वृद्धिर्वा साध्यताव-
 च्छेदकम् ।
 साध्यसिद्धि कोः साध्यस्य सिद्धिः निर्निर्णया विषय-ज्ञानम् ।
 साध्यस्य वृद्ध्यादेः अनुमितादिना साधनाधीने निर्णये,
 निष्पत्तौ, साध्यस्य प्रविष्टेयार्थस्य सिद्धिर्निर्णयो यम् ।
 अत्रादौ प्रतिपादयितुं साध्यविषयादिभिः विनिर्णयकृते
 व्यवहारपादे च ।
 साधस्य न० साधु-यस्यसि अय-यत् । भेदे ।
 साधी को० साधु-ङीप् । सेदात्तं, 'आसत्ते' इतिना वृद्धे
 श्रोमिने सविता त्रया । सते विवते या प्रत्यौ साधी
 चेया पतिवते'त्युक्तवत्तयायां जिज्ञासा ।
 सानन्द त्रि० वृद्धिः आनन्देन । आनन्दसहिते 'सानन्दं नन्दि
 कृतेति साधनोपायवत् ।
 सानु उ० न० सन्-जङ् । पर्यवर्त्ये सन्मुदिदेशे प्रत्ये, वने,
 वातवृद्धे, पवि, अये, बोदिदे, अर्धे, प्रत्ये च ।
 सानुज न० सानो जायते जन-ज । प्रयोज्यरीते । तन्मुरण्णे
 उ० । वृद्धावृत्तेन आनन्दसहिते त्रि० ।
 सानुमत्त उ० सादरस्वस्य वदत् । प्रत्ये ।
 सान्तिपन न० सन्तापवति सन्-तप-पण्य सुद साधेऽण् ।
 'मोक्षं मोक्षं चीरं इति पर्थे' इत्युक्तम् । एकरात्रो
 पदास्य सन्तं सान्तिपनं विदुः' इत्युक्ते साधसाधे मतभेदे ।
 सान्तर न० सन्तं सन्तरेण साधेयः । विरले व्यपननसहिते च
 सान्तानिक त्रि० सन्तानं प्रयोजनमस्य ठक् । सन्ताप-
 साधने विधानभेदे । [साधसाधन्तं सान्तापयतीत्युक्ते ।
 सान्त्य आनन्दकृतकत्वे अट-उ०-उ०-चक-सेट् । सान्त्यवति ते
 सान्त्य न० सान्त्य-यत् । सान्त्यपदे, आनन्दकृते, श्रोतमन-
 मोतिदवायो, प्रियवाक्यादिना श्रोतपदमथकृते, सान्त्ये च
 सान्त्येन न० सान्त्य-यत् । आनन्दकृतकत्वे प्रियवादादिना
 श्रोतपदमथकृते च । युज् । अन्ते को० ।

सान्दीपन पु० सान्दीपनम् इत् । रामकथयोरप्राच्यै
चरन्निपुरवासिनि स्मरे । [मनोरे च वने २०।

सान्द्र वि० अदि-रक्तं सहे बन्देष्ट । निविडे, सदै, क्षिन्ने,
सान्द्रपुष्प पु० सान्द्रं पुष्पमस्य । विभीतकटके ।

सान्द्रस्त्रिंश वि० सान्द्रं क्षिन्ने । अतिहृष्टे अतिमनोहरे च
सान्द्रिके पु० सन्ना सुराच्यावनं विस्रं वेत्ति ठक् । शौचिके

सन्निः प्रयोजनमस्य ठक् । सन्धिकर्त्तरि वि० ।

सान्ध्य वि० सन्ध्यातां भद्रः कृष् । सन्ध्याकालिके ।

सान्नाय्य न० सन्दीयते सन्तनी-पयत् वि० । सन्नादिना सं-
स्त्रायै वतादौ । [ति] दुर्गाशङ्कनमन्त्रः ।

सान्निध्य न० सावित्रिरेव यस्य । गेहके, 'सावित्र्यनिष्ठं कलये
सान्निपातिकं वि० सविपातात् विदोपयिकारात् आगतः

तेन निर्दोषो वा ठक् । सविपाताज्जाते रोपे 'सिकादे
सविपातिके' इति कुम्हारः ।

सान्नायसिक पु० सन्नायः प्रयोजनमस्य ठक् । सन्नायिनि ।

सापत्न्य इ० सपत्न एव साधेयं यस्य । श्रौते, सपत्न्यां भद्रः
तस्या अपत्नं वा यस्य । सपत्नीपुत्रे । कृष् । सापत्न्येषुभयम्

सापिण्ड्य न० सापिण्ड्य भावः यस्य । दायाद्यौषध्याद्युप
योगिनि सापिण्ड्ये 'सापिण्ड्यं सापरीचयनि'तिष्ठति । [हाहे

साप्तपदीन न० सापमिः पदेः उच्चारितैर्निष्ठं च यत् । सस्ते सौ-
साप्तपौरुष वि० सप्त उच्यमान् आश्रयि कृष् । सप्तपञ्चव्यापके

साफल्य न० सफलस्य भावः यस्य । साधक्ये, सम्पूर्णतायाश्च ।
'साम सान्त्वे अट० पु० उ० सं-सिद्धे । सामयति ते सवसामन् त

सामग उ० साम तद्देहं गावति । सामवेदाध्याविनि ।
सामगर्भ पु० साम गर्भे यस्य । विष्णी ।

सामग्री स्त्री० न० समपस्य भावः स्य स्त्रीत्वबले ङीप् ङीपि
सहोपः । समसतायाम् 'प्रायेष्ट सामस्यविधा' इति कुमा-

रः साधेयं यस्य । कारकसमूहे, इत्येव स्त्री० ।

सामस्यस्य न० समस्यस्य भावः यस्य । सौचित्ये ।

सामन् न० सो-मनिन् । 'सन्नि' दूतं तथोपभेदे, इत्यादिके
वेदभेदे, ततोऽन्तात् अथु मानभेदे 'इच्छाधूतं' साम लोयते

इति आन्दोग्यम् । राधां 'साम भेदसभा दानं दण्डके'-
त्युक्ते प्रयुक्तीकरणीयभेदे, म्रियवाक्यादिना सान्त्वे च ।

सामन्त्यनरज्जी स्त्री० ङीप् ।

सामन्त उ० संश्लिष्टोऽनः एकदेशे यत्नमनसस्येवः कृष् ।
सविप्रदाननरपदिदेशाधिपे स्मरे । समन्ताद्भूतः कृष् टि

लोपः । नेष्टप्रजासु (प्रहव) यं परस्परया लोकाः
सामन्तांति भद्रिः । [कावेचिते च ।

सामयिक वि० समये भवः उचितो वा ठक् । समयभने,
सामयोनि पु० साम योनिरुपपत्तिस्थानं यस्य । इक्षिनि,

तेषाञ्च सामयोनित्तत्तं पाठकाव्ये 'सूर्यस्यापङ्कपाठे हे
समानेय प्रजापतिः । इत्याभ्या परितृह्याय सप्त सामान्य

गायत । गायतो मल्लवसयात् सप्तलेखनवृज्ज' इति ।
चतुर्मुखे मल्लविष च ।

सामर्थ्य न० समर्थस्य भावः यस्य । देहने वत् शक्ती योग्य-
ताया, सद्गुणार्थतायाश्च । [समवायसम्बन्धिनि वि० ।

सामवायिक उ० समवेते प्रसूता ठक् । सन्निधिः । तस्मैदम् ठक् ।
सामाजिक पु० समाजः सम्भवेन प्रयोजनमस्य । कृष् ।

सामान्य न० समानस्य भावः यस्य । साहस्यप्रयोजकधर्मं यथा
सं पद्ममिव सन्दरभित्यादौ सौन्दर्यादि । समानमेव

साधेयं यस्य । इत्युपपन्नं तत्सत्यव्याप्तिताया जातौ ।
सामान्यसत्त्वणा स्त्री० सामान्यं साधारणधर्मः सत्त्वयं यस्याः ।

न्यायेनैव सवोक्तिवत्त्वसमाधने उपपद्यते । यथा एक-
वटप्राने वटतृणस्यासामान्यधर्मात् वटस्य वटस-

वतो धानम् । [रथस्त्रिणां वेद्यायाम् ।

सामान्या स्त्री० समानैव साधेयं यस्य समा० टाप् । साधा-
सामि कथ्यः साम-इत् । कर्त्तुं 'सामिपटिते'ति नैपधम् ।

सामिधेनी स्त्री० इत्-इत्थ कथ्ये कर्त्तुं नि० । अग्निहो-
म्यवसाधने इत्यभेदे, समिक्ताहे च ।

सामीप्य न० समीपस्य भावः साधेयं यस्य । गेहके निकटे च ।
'सामीपाख्येपरिवेद्याधारादसत्सर्व' इति व्याहरणम् ।

सामुद्र न० सपुत्रे भवः कृष् । (सरकच) कथ्ये ।
सामुद्रक न० सपुत्रेण प्रोक्तम् इत् । इत्यादिरेखादिना स्त्रीपु-

श्चभागुभनमवसाधने सत्यभेदे, 'सामभागे त्वं नारीयां
दविषे इदमस्य च निर्दिष्टं' सत्त्वयं तेषा सपुत्रेण

सवोद्विगति' 'सामुद्रं सपुत्रेण'ति नैपधम् ।
सामुद्रिक वि० सपुत्रेण प्रोक्तम् ठक् । * स्त्रीपुश्चभागुभ-

नमवसाधने सत्ये । [उष् । दुहे परलोकाधने त्रि०
साम्यरायिक न० सम्यरायाय सापदे परलोकाय वा हितम् ।

साम्यतम् न० सम्य-प्र-वन-वटयुक्ते । उचिते ।
साम्बर न० सम्बरदेशे भवः कृष् । सम्बरदेशे त्वये

साम्भवा स्त्री० सम्भवः कथ्यस्य प्रसादाय् गौ-ङीप् । रक्तोभे
साम्य न० समस्य भावः यस्य । तत्सामप्रयोजके साधारणधर्मं

साम्नाय्य न० समाजः भावः यस्य । साधेयमिदं 'भेजे
साध्याज्योचितमिति रघुः 'नन्नापिपत्वं' राधेयं स्यात्
साध्याज्यं दक्षवत्ये' इत्युक्ते दयवस्येनानाधिरागे च ।

साय ३० सो-यञ् । दिनान्ते, बाधे च ।

सायसन्ध्या स्त्री० सायम् दिनान्ते सन्ध्या, तत्र सन्ध्यायते सञ्-
धौ-पञ्चमे क वा । दिनान्तसन्ध्यायाम् दिनान्ते-उपास्य
देवताभेदे च । भावे अङ् । तन्नोपासनायाम् ।

सायक ३० सो-युक् । बाधे-छन्दे च ।

सायन्तन लि० सायन्धव क्षुब्धत्वं च । दिनान्तमये । क्षिप्य
ङीप् । “सायन्तनी तिथिमण्डल” इति नङ् ।

सायपुङ्खा स्त्री० सायकस्य पुङ्खोयस्या ५ व० । वरउत्तराक्षे ।

सायम् अव्य० सो-अस्य दिनान्ते “साय सन्ध्याति वचनं” इत्युङ्गट

क्रियाङ्ग ३० सायोऽङ्ग एक० त० टञ् छान्दस्य । दिनान्ते,

“सावाङ्गस्तिष्ठन्तं स्थात् आङ्गत्वं न कारयेदिति” सङ्-
म्युक्ते पञ्चधाविभक्तदिनस्य लिप्साङ्गके पञ्चमे त्रयेऽये च ।

सायुज्य न० सङ्गुनक्ति-युज-क्लिप्सादेश्य सयुज् तस्य भाव
यञ् । सङ्गुयोगे, पञ्चविधछक्तिमन्त्रे एकलक्षणपस्यानङ्गमे
छक्तिभेदे च । [सारत्वं च ।

सार दौर्बल्ये अद० पु० उभ० सञ् । सेट् । सारयति ते अञ्

सार न० स-यञ्, सार-यञ् । जले, धने, स्त्राव्ये, भव-

नीते, बोधे, धने च । बले, स्थिराग्रे, मज्जनि, वर्ज्यकारे, वा-
यौ, रोगे, अतिहृदे हृष्यते च पु० न० । नेष्टे, वरे च लि०

सारकं पु० सारयति देवयति स-यिप्-युक् । जयगते ।
देवसङ्गले लि० ।

सारगद्गिरि पु० कर्म० । विट्छदिरे ।

सारगन्ध पु० सारत्रे रोगक्षोयस्य । चन्द्रे ।

सारघ न० वरवाभिर्निर्दिष्टम् अञ् । सधुनि सौहे ।

सारङ्ग पु० स-यञ् । चातकस्ये, हरिष्ये, गजे, ध्वजे
कले, राजह्वये, पिप्लवगे, वायुभेदे, वस्त्रे, नागवर्ण्ये, समूहे
कामदेवे, वामे, जेये, आभरणे, पद्मे, शङ्खे, चन्द्रे, कर्पूरे
उज्ज्वे, कौकिले, मेवे, सिङ्गे, राजौ, भूमौ, दीप्तौ च । शार-
ङ्गमस्य यक० । शारङ्गोऽपि पिप्लवगादौ ।

सारङ्गिका पु० सारङ्ग म्गम इति ठक् । व्याधे ।

सारज न० सारत् दध्युपात् ज्ञायते जन-उ । सवनीते ।

सारण न० स-यिप्-युक् । गन्धभेदे, अतीसाररोगे, रावच-
सचिवे च । भद्रवलायाम्, पाप्मातवे च पु० ।

सारण्य(गी) स्त्री० स-यिप्-युनि वा ङीप् । सुद्रव्या,
प्रसारिण्यान् सङ्क्षेपेण सङ्गत्यादिबोधके ज्योतिषमप्य-
भेदे च ।

सारतत्त्वं पु० सारमथान जलप्रधानस्य । कदलीस्थे ।

सारथि पु० स-यिप्, सङ्ग रथेन सयय घोटक तत्त्वं
नियुक्त इत्य् वा । रथादिवाहनमेतरे नियन्त्रि ।

सारदा, स्त्री० सार ददाति दा-क । सरस्वत्याम् “निम्बुति
यदि सङ्गीता सारदेवि” शिवस्तव । सारदातरि लि० ।

सारद्रुम पु० सारद्रोऽद्रुम । यदिरुद्रे ।

सारभाण्ड न० कर्म० यत्त्रयिमण्डले, येषमण्डले च । [हृत्वे ।

सारभूयिका स्त्री० सारे भूमिकेशमहारक्त्याम् । देवदासी

सारमेघ पु० स्त्री० सर्पाया कण्डपपण्या कमलम् ठक् ।
कुङ्कुटे । तयोपिनि स्त्री० ।

सारपोद्ग न० सौष्टेय सार राज० । कौटुसारे [इष्टपात्रे] ।

सारव लि० सय्या भव अणु लि० । सयूयदीमहे ।

सारस न० सरोऽभिजनोनिजतवयतिरस्य अणु । पद्मे, कक्षा-
भरणे च । सङ्ग रथेन सार्धे यय । चन्द्र, क्षमावस्थाने
पश्चिणि च पु० । तयोपिनि स्त्री० । सरसइदम अणु ।
सरोवरसम्बन्धिनि लि० ।

सारसन न० सार सनोति सन-यञ् । स्त्रीरुद्राभरणे, फा-
ल्युगम्, कञ्जुकदाढ्याय सध्यकारे निबद्धे, पट्टिकादौ च ।

सारस्वत पु० सरस्वती देवतास्त, सरस्वत्यादय वा अणु ।
विल्लदस्थे, देवभेदे, पञ्चगीरमन्त्रे ब्राह्मणभेदे सरस्वती
प्रतिपादितवनिभेदे, ब्राह्मदिनरूपे कालभेदे च “सारस्-
वत्य कल्यसेति” उपायम् । रक्षतीत्यन्विनि “तस्या
पूर्वाङ्गसमवे कुर्यात् सारस्वतीतुल्यवक्ति” उपायम् ।
सरस्वतीदेवतायै च लि० “तस्यावनाय निर्वाययश्च सार-
स्वतीर्वाजै रिति” इति ।

सारस्वतकल्प पु० कर्म० । तन्नोते सरस्वत्या उपासनाय-
कै विधानभेदे, तन्नामके प्रज्ञादिने च । [दृष्ट्यंसाङ् ।

सारा स्त्री० सारयति स यिप्-यञ् । कृष्णलिङ्गायाम्,

साराल पु० सारमास्त्राति सा×स-क । तिष्ठत्ये ।

सारि(री) पु० स्त्री० स रण्य स्त्रीतपये वा ङीप् । पायके
“सारीं चरन्तीं पश्चि । सारयेति नैपथम पश्चिभेदे च ।

सारिका स्त्री० सारयि गच्छति स-युक् । पश्चिभेदे (सारिक)

सारिणी स्त्री० स-यिनि । सहदेवीवत्तायाम् कार्याङ्गा इटा-
सभाया, क पिबिशिषयाया, प्रसारिण्या, रक्तपुर्णसंवाया ।

सारिवा स्त्री० सारिरिव वाति वा क । (यनन्तम्) ।
वत्ताभेदे [भव ठक् । विपभेदे ।

सारोद्भिक पु० सारः श्रेव उद्गोवन सारोद्ग देवभेदस्तन-

सार्ध पु० स-यन् सार्धेऽङ् । समूहे, जन्मसमूहे “स जयत्यरि-

सार्धसार्धकीति 'नैयधस्' सह खद्येन वाच्येन वा । बन्धु-
 समूहे । धर्षनि ति० । अन् । सार्धक । अर्धधृतिने जने नि०
 शब्दे। पु० "सार्धक सार्धबोधक इति 'शब्दप्रतिपत्तिप्रकाशिका"
 सार्धवाह उ० सार्धं वहति वह-अण् । बन्धुजनने ।
 सार्द्र ति० सह आर्द्रेन । आर्द्रतायुक्ते । [अर्द्रयुक्ते ति० ।
 सार्द्रम् अञ् । सञ् + अ-अण् । आर्द्रत्वे । सह खद्येन । सार्द्र ।
 सार्प तः सर्पदेवतास्य अण् । अस्तेषामन्यत्वे ।
 सार्पिष्क ति० सर्पिषा समुत्तमं उण् । हतसंज्ञते अङ्गनादौ
 सार्पजननीन, ति० सर्वेषु जनेषु विदितं सञ् हिपददृष्टि ।
 सर्वलोकविदिते ।
 सार्वत्रिक ति० सर्वत्र भवम् उङ् । सर्वस्मिन् कालादीभ्ये ।
 सार्वधातुक न० सर्वधातून् व्याजोति उङ् । व्याकरणोक्ते
 सर्वधातुप्रकृतिके तिङादौ प्रत्यये ।
 सार्वभौतिक ति० सर्वाणि-भूतानि व्याजोति उङ्
 हिपददृष्टि । सर्वभूतव्यापके ।
 सार्वभौम उ० सर्वथा भूमेरुपर्यन्तं भूमिषु विदितो
 वा अण् । चक्रवर्त्तिनि शब्दे, लघ्वरदिङ्प्रत्यये जने च ।
 सार्वसौमिक ति० सर्वेषु लोकेषु विदितं उङ् हिपददृष्टि ।
 सर्वलोकैषु विदिते "ह राम सार्वसौमिक" इति भट्टि ।
 सार्वविभक्तिक ति० सर्वाणि विभक्तिषु तदर्थं भव-उङ् ।
 सर्वविभक्त्यर्थं विहिते तद्विधादौ प्रत्यये ।
 सार्षप ति० सर्पस्य विकारः अण् । सर्पविकारवैलादौ
 "अङ्गुच सार्षपं तेषामिति, इति ।"
 साल उ० सह-अण् । उल्लसाले, "रसायः सालः सह इत्य-
 तैति 'नैयधम्' स्नानाभास्यते दृष्टभेदे, प्राकारे च ।
 सालन उ० साल कारणेन सार्वसायामादित्यात् न । सा-
 न्यसि (धुना) ।
 सालनिर्यास उ० इतः । धुना) सञ्जरसे । [इत्ये ।
 सालपर्णी स्त्री० सालस्यैव पर्णान्यस्या स्त्री । (साधपाणि)
 सालपुष्प न० सालस्यैव पुष्पं यस्य । सालपत्रे ।
 सालभञ्जिका स्त्री० साल भग्नं भञ्ज-खुल् । काणादि-
 निर्मिते जलमयीङ्गमाद्यने प्रसक्तं वायु, वेश्म याङ् ।
 सालरस उ० इतः । (धुना) राखे ।
 सालवेद उ० साल वेद्यति वेद-अण् । राखे (धुना) ।
 साला स्त्री० साल प्राकारोऽल्लसा अण् । गृहे ।
 सालालक उ० सालार्थं लकडर । कुडुरे ।
 सालूर उ० सह-जण्ड् णिङ् । भेजे भवतुके

सालेय उ० सालाया भव उङ् । मधुरिकायाम् ।
 सालोक्त्वा न० समानोक्तोऽस्य तस्य भावः ण्यङ् । पञ्चविधमिति
 मध्ये एकलोकावस्थावरूपे मृत्तिभेदे । [शब्दे ।
 साल उ० व० व० सौभेदे । तेषां राजा अण् । तद्देशाभिमे
 सालङ्गन उ० साल रूपं हतवान् हन-क्तिप् । विष्णौ ।
 सावधान ति० सह व्यवधानेन । सचेतने, सतर्के, मनोमि
 निवेशयुक्ते च ।
 सावन न० सवन। सोमयागाङ्गं स न तस्मैदम् अण् । "अङ्गोरा-
 तेषु सौमने सावने दिवसः स्रतः" इति ष्योतिषोक्ते अ-
 ङ्गोरात्मात्मने दिवसे, सवनवयस्य अङ्गोरात्मात्मात्मा-
 ङ्गस्यस्यन्वितम् । तन्निष्ठावस्थात्वे मासभेदे च उ०
 'विवाहादौ स्रतः सौः शेषेषु सावनेनोत इति स्रति ।
 "स्रतकादिपरिच्छेदो दिनमासाद्व्याख्या । मध्यमय-
 मुक्तिः सावनेन प्रकीर्तितः" इति सूर्यसिद्धान्तः ।
 सा(या)वर उ० स(श)वरेषु निर्दष्टं अण् । पत्नि, यमनादे च ।
 सार्वर्ष्य उ० सर्वाया सूर्यस्यत्या सप्ताया भव अण् । सवर्षा
 गर्भने सूर्यजे जन्मने भवौ । इत् । सार्वर्षिरयस्य "सूर्य-
 जन्म सप्तायायाः सार्वर्षिर्भवति मनुस्मृति" चण्डो ।
 सावित उ० सविता देवताऽस्य अण् । विमे । सविष्येने, स्त्री०
 स्त्री । "सावित्रीयावत्सादोऽपीति" इति । सा च
 सत्वतोभाष्यायाङ् । सवितादेवताते अर्थादौ ति० दशो-
 पवीते न० । सापदौ अण् । सूर्ये । तस्मैदम् अण् । मङ्गा-
 देवे, गर्भे भवौ च उ० ।
 सावित्रीव्रत न० सावित्रीपूजनसहितं कर्त्तव्यं व्रतम् । ज्वै-
 लक्ष्मणवर्द्धस्या सावित्रीपूजनाथं व्रते । [पर्वीति ।
 सावित्रीसूत्र न० सावित्रीदीक्षाकालिकं सूत्रम् शाङ् । यज्ञो-
 सास्त्रा स्त्री० सह-न णिङ् । योगकल्पिते लोचनपाता-
 लके कल्पे । [करण्ये च ।
 सास्र ति० सह प्यसेष । चतुर्जगन्नि । [सामानाधि
 साहचर्य्य न० सहचरस्य भावः ण्यङ् । समभिव्यारे, साङ्गि,
 साहस्र न० सहस्र वडेन निर्दष्टम् अण् । वनेन कृते पोथ्यं
 स्त्रीसप्तहारादुष्टकर्मणि, सहसा क्रियते यत्तु तत् साहस्र
 मिति स्रतं मिति । इति तत्र पञ्चविधम् "मनुष्यमारण्य
 क्षेत्रं परदारामिषादीन् । पाशव्यमन्दतैव साहस्रं पञ्चधा
 पठतमिति" इति । सहसा व्यक्तिनेन कृतम् कर्म ।
 अविश्रयत्तकर्मणि, ति० । साहस्रमनुस्मृति अण् । भृत्य-
 त्ते द्यवहारेण, "सामोतिषपाङ्गो दण्डउत्तमसाहस्र ।

तदर्थं सध्वमं प्रोक्तुमर्हमधमं धवत्" इति स्मृतिः । "पा-
कयथे तु साहस्य" इत्युक्ते अग्निभेदे च उ० ।

साहसिकं लि० साहसे प्रसृतं उ० । मनुष्यभारणाद्यभिरते
भोरे, पारदारिके, मिथ्यावादिनि, वरुणवादिनि च ।

साहस्यं न० सहसाया सभूह् अण् । सहस्रसमूहे । सायें
अण् । सहस्रसङ्ख्यायाम् न० । सहस्र परिमाणस्य अण् ।

सहस्रसंख्यान्ति लि० । सहस्रसंख्यकगजसमूहे उ० ।

साहायकं न० सहायस्य भावः उण् । साहाय्ये ।

साहाय्यं न० सहायस्य भावः ण्यञ् । सहायक्यायाम् ।

साहित्यं न० सहितस्य भावः ण्यञ् । मैत्रेये परस्परवशायेचाया
तत्संस्काराण्येकक्रियायां चित्ये, हस्त्येदेकक्रियायां चित्ये,
एकाक्रियायां चित्ये, दुहित्वेयेपविषयत्वे, काव्यभेदे च ।

साक्ष्यं न० सहायस्य भावः ण्यञ् सह-एवम् वा । सहाय्ये
सङ्गतीयेति० ।

साक्ष्यं उ० सह साक्ष्येनाभिधानेन । अभिधानसहिते "जगाम
गजसाक्ष्यमिति" भारतम् । शैयादिप्राधिकरणयूतकस्ये
समाह्वये च ।

सिंह उ० हिनव-वर्ष उ० वर्षविपर्ययः । सनामस्थाने वषट्
भेदे, रत्नयोभाह्वये, शैयादित् पक्ष्मे राशौ च । न-
दान्त्य । श्रेष्ठार्थः ।

सिंहकेयूर उ० सिंहस्यैव केयूरोऽस्य । वज्रवे ।

सिंहतनु उ० सिंहस्येन तत्तन्मलः । करहयमेवमनुरूपे षड्भौ ।

सिंहतुण्ड उ० सिंहस्येन तुण्डः प्रथमस्य । वृक्षतुण्डत्वे ।

सिंहद्वारं न० सिंहचिह्नितं द्वारम् । उपरवेशनयोग्ये द्वारे

सिंहज्जनि उ० सिंहस्येन ज्जनि । सिंहतुल्यनादे सिंहनादा-
दयोमलः । इतः सिंहस्य भवदे । [गायभेदे ।

सिंहनर्दिका उ० सिंहद्वयं नर्दति नर्दे-एतुन् । [चिह्ना]

सिंहनादिका स्त्री० सिंहमपि नादयति नद-एणिच्-एतुन् ।
द्वारावभायाम् ।

सिंहपर्ण्यो स्त्री० सिंहस्य उच्छ्वस्य पर्येषमया ङीप् । राशकटखे

सिंहपुच्छिका स्त्री० सिंहस्य उच्छ्वस्य पञ्चाशस्य-अण्,
अतः दन्तम् । [सुद्रपर्ण्ये] हवे ।

सिंहपुच्छी स्त्री० सिंहस्य उच्छ्वस्य पुष्पाणि पर्णानि बाह्या
ङीप् । चित्रपर्य्यायः, प्रतिपक्ष्याम, मापयक्ष्याञ्च ।

सिंहपुष्पा स्त्री० सिंहस्य उच्छ्वस्य पुष्पाण्यस्या । प्रतिपक्ष्याम

सिंहमुखी स्त्री० सिंहस्य मुखमिव मुखसदृशं दन्तः प्रथमस्य
ङीप् । बाधके । [बाधनादयोमलः ।

सिंहयाना स्त्री० सिंहयोयानं वाहनं यस्या । दुर्गायाम् सिंह

सिंहस्य उ० सिंहोऽस्यैव वच् । देवभेदे । तद्देयप्रभयान्तात्
रत्ने, रीतौ त्वये च न० ।

सिंहवास्थान उ० सिंहस्य वास्थानं यस्य । तालसङ्घे हृद्यभेदे ।

सिंहवाञ्छिनी स्त्री० सिंहरूपी बाहो विद्यतेऽस्या इति
[दुर्गायाम्] । [विक्रमे लि० ।

सिंहविक्रान्त उ० सिंहद्वयं विक्रान्तं । अन्ते । सिंहतुल्य

सिंहविन्ना स्त्री० सिंहद्वयं विन्ना विद-ङ् । मापयक्ष्याम् ।

सिंहसङ्गमनं लि० सिंहस्येन सङ्गमनमङ्गमस्य । पदोद्गम्युक्ते

सिंहतुल्यं ङङाङ्गे, च । "सिंहसङ्गमनो दुवेति" रङ् ।

सिंहशिष्टा(शुद्धा)न न० शिष्टि-आनच् उ० । शौचपक्षे ।

सिंहसासनं न० सिंहचिह्नितं सासनम् । राजासने पञ्चराज-
श्रीडावरा जयभेदे, योगासनभेदे च लक्षणं ङङ्दभिधाने ।

सिंहसास्यं उ० सिंहसास्यमिवासास्यद्वयं उण्यं यस्य । बाधके ।

सिंहिका स्त्री० । काव्यपपञ्चरा राजभातरि ।

सिंहिकासुत उ० इतः । राज्ञो सिंहिकापुत्रादयोमलः ।

सिंहो स्त्री० हिनसि रोगान् हिनुष्य अङ् उ० । वातांश्या,

कष्टकारिकायाम्, बाधके, हृत्वा, सङ्गपण्याम्, राजभा-

तरि, च । सिंह-ज्जातौ ङीप् । सिंहयोषिति ।

सिका सेवने चैतन् पर-चक-सेह् । सेकति कषीकोत् ।

सिकता स्त्री० न० च० । चिक-अतच् चिक् । बाणुकाम्याम् ।

चिकता सन्त्यज्य अण्दस्य लुप् । सिकतायुक्तदेये स्त्री० ।

सिकतामयं लि० चिकता-मयच् । बाणुकामये तदार्थे [देये]

सिकतावत् लि० चिकता सन्त्यज्य लतस्य यस्य च । बाणुकाम्युक्त-

सिकतिलं लि० चिकता सन्त्यज्य इवच् । बाणुकाम्युक्तदेये

सिक्थं न० चिक-इक् । मधूनिष्ठे, [मोय] नीत्याञ्च । सायें

कच् । तल, भक्तपुलाके, साये च उ० ।

सिक्थं न० चिक-वत् । [चिके] रज्जुनिर्मिते पदार्थे [हृत्तौ]

सिद्धा (धा)न न० सिध-आनच् उ० । नाशिकाभवे । [धि-

सिच् लि० सिध-क्षिप् । सेचनकुर्त्तरि, कर्मणि सिह् । वसे

सिचय उ० सिच-अयच् चिक् । वक्ते ।

सिचिता स्त्री० सिच-इतच् उ० । पिप्पल्याम्

सितं न० शो-ङ् । रीत्ये, भूषके, चन्द्रे च । रटे, यन्मयहे,

गुल्फाय च उ० । तद्वति, सभाप्रे, वडे, ष्टे च लि० ।

सितकर उ० सितं कर्णोऽस्य । हयभूके, पविषि ।

सितकरं उ० सितं करं किरणो यस्य । पञ्चे, सङ्घे च धित-

मयसादयो मलः ।

सितकर्णो स्त्री० सितं कर्णं इव प्रथमस्य ङीप् । बाधके

सितकुम्भर उ० सित कुम्भरोष्ठः । इन्द्रे । कर्म० । घेरवतगणे
मितकुम्भा स्त्री० कर्म० । श्वेतकुम्भायाम् ।
सितच्छन्दा स्त्री० सित क्षन्धिव प्रथमस्य । श्वेतपुष्पायाम् ।
सितच्छद् उ० सितच्छद् पञ्चोत्थः । इन्द्रे । श्वेतदूर्वायां, स्त्री० ।
सितदर्भ उ० कर्म० । श्वेतउभे । [जोरजे ।
सितदीप्य उ० दीपयत्यस्मिन् दीप-विच्-यत् कर्म० । श्वेत
सितदूर्वा स्त्री० कर्म० । श्वेतदूर्वायाम् ।
सितद्रु उ० कर्म० । मोरद्रुभेदे, गुह्यवर्षहृत्ते च ।
सितधातु उ० कर्म० । कठिण्याम् ।
सितपक्ष उ० सित पक्षोऽयः । इन्द्रे । कर्म० । चन्द्रस्य उद्दिचारक
पञ्चदशतिथ्यात्मके शुक्ले पक्षे । [उभे ।
सितपर्णा स्त्री० सितानि पर्णान्दस्या ऊष्म् । जर्जरे पुष्पिका
सितपाटलिका स्त्री० कर्म० । श्वेतपाटले । उभे ।
सितपुष्पा स्त्री० सित पुष्पोऽस्या । श्वेतपुष्पाङ्गहृत्ते ।
सितपुष्प न० सितानि पुष्पाण्यस्य । श्वेतपुष्पिकाके । तगर-
हृत्ते, काये, श्वेतरोहितकण्ठे च उ० । श्वेताभराणिवाया
स्त्री० ऊष्म् । भक्षित्वाया स्त्री० टाप् । कर्म० । श्वेतपुष्पे न० ।
सितभरिच न० कर्म० । शुभभरिच ।
सितमाप उ० कर्म० । राजमाये (भरपटौ) । [वायाम् ।
सितवर्षाम् स्त्री० वर्षाङ्ग भवति भू-विष् कर्म० । श्वेतप्रगर्भ-
सितसायका स्त्री० सित सायकोऽस्या । इ० । शुभ-
परपुष्पाङ्गहृत्ते ।
सितशिल्पिका उ० सित शिल्पि र्थस्य कप् । गोधूमे,
सितशूक उ० सित, शुभ शूकोऽयः । इन्द्रे ।
सितशूरण उ० कर्म० । वनशूरणे (वनयोधे) ।
सितसर्पप उ० कर्म० । गौरसर्पे । [शके ।
सितसार(क) उ० सित सारोर्निर्यागोऽयः वा कप् । याचिञ्-
सिता स्त्री० षी-ज्ञ । शर्करायाम् ।
सितास्यङ्ग उ० सिताया स्यङ्ग इव । मधुजातयर्षरावायाम् ।
सिताय उ० सितस्य यस्य । कच्छे ।
सितादि उ० सितायाद्यादि कारण्यस्य । शुद्धे ।
सितापात्र उ० सितमपात्र यस्य । मयूरे ।
सिताज न० कर्म० । श्वेतकण्ठे । सितान्धोऽजादयोऽयम् ।
सिताभ उ० सितान्धोऽयः । कर्पूरे, वन्द्रे च । तन्ने स्त्री० ।
सिताभ्र उ० अभ्र इव सितः शुभ राजः । कर्पूरे ।
सिताभ्रज न० अभ्रकमिव सितम् राजः । कर्पूरे ।
सितार्जक उ० कर्म० । देवद्वयस्याम् ।

सितालन उ० आलयति भूपयति अल णिच् श्चुल् कर्म० ।
श्वेतपन्दारे । [श्वेतपुष्पायाम् ।
सितासता स्त्री० सित सतो आलतते आ+त अच् ।
सितावर उ० सित श्वेतताभाऽप्योति या+उ-अच् (घृणिनि)
याकभेदे ।
सिति उ० षी-ज्ञिच् । शुद्धवर्षे, क्षणवर्षे च । तद्वति ति० ।
सितिमन् उ० सितस्य भाव इमनिच् । शुभतायास
सितिवार उ० सिति श्वेतता ऽप्योति इ-अच् । घृणिपक्षके
(घृणिनि)पात् ।
सितिगसम् उ० सिति जण्य वाचोऽस्य । वरदेव ।
सितेतर उ० शिवादितरः । श्वाभयाद्धौ कुलये च श्वाभेतर
वर्षे उ० तद्वति ति० ।
सितोपल उ० कर्म० । स्फटिके । कठिण्या न० । शर्कराया स्त्री० ।
सिद्ध न० सिद्ध-ज्ञ । शैश्वरसवये अजन्मिन्मत्तात्तयात्म
निष्पन्ने, पक्षे, निष्पे च ति० । सिद्धिरक्षस्य अच् । व्यासादी
स्तमौ देवयोनिभेदे च उ० । निश्चिते ति० विष्णुस्मादिभु
मध्ये हाविषयोगे, शुद्धे, जन्मधूसरे च उ० । व्योतिपोक्षे
योगिनोदयासमये सप्तम्या दशायाम् स्त्री० । तन्मोक्षे
शिवादिचक्षुष्ये आध्वनामाद्याद्यत्युक्तोऽस्याद्याध्वनुक्तो
सन्मभेदे उ० ।
सिद्धन उ० सिद्ध इव दशार्थे कन् । सिन्धुवारे, ए वङ्गहृत्ते च
सिद्धजन न० सिद्धपक्ष जन्म । काञ्चिके । सिद्धतय, दशोचल
सिद्धदेव उ० पिङ्गता देव । मङ्गदेवे
सिद्धधातु उ० सिद्ध प्रसिद्धोभावात् । पारदे
सिद्धपीठ उ० न० कर्म० । 'जातोऽलक्षवर्षिर्धनं होमोवा काटि-
यज्ञक । महाविद्यानया कोऽयं सिद्धपीठ प्रफोर्चित' ।
इति तन्मोक्षे स्थानभेदे ।
सिद्धपुर न० कर्म० । "वृद्धाकुलमध्ये यमकोटिरस्या मातु
मक्षिके रोषकपचनञ्च । अधोमत सिद्धपुरेऽस्तुते भूगो-
लक्ष्ये भूदुत्तप दानरितदेशस्ये भूवर्षे देशनिर्मितेषु
उरषु मध्ये वृद्धाधोभागस्ये पुरभेदे ।
सिद्धपुष्प उ० सिद्ध निष्प पुष्प यस्य । करवीरहृत्ते ।
सिद्धप्रयोजन उ० सिद्ध प्रयोजन यस्मात् १५० । गौरवर्षे
सिद्धरस उ० सिद्ध प्रसिद्धोरस । पारदे सिद्धोरसाङ्ग
धातुमाते ति० ।
सिद्धविद्या स्त्री० सिद्धा विद्या मन्त्रोपेक्षा । काशी वारा
महाविद्या षोडशो भुवनेश्वरो । भैरवो जितमस्ता च
विद्या भूमावती यथा । वगला सिद्धविद्या च मानवो ज-

महाक्रिया । एता दृष्ट मङ्गाविद्या सिद्धविद्या प्रकीर्ति-
ना ॥ इति तन्त्रोक्ताय दृष्टय काव्यादिपु ।

सिद्धसाधन न० सिद्धसि निश्चितस्य साधनमनुमानम् । न्यायोक्ते
सिद्धाधिविधाविरुद्धावे साध्यवत्त्वेन निश्चितस्य पुनरनु-
मानरूपे दोषे । सिद्धसाध्यमिति ख्यु । श्वेतसर्पेण पु० ।

सिद्धसाध्य पु० सिद्धादिचक्रस्य साधकनामाद्याचरयुक्तोपा-
वधितोयकोयस्याद्याचरयुक्ते तन्त्रोक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धसिद्ध पु० तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्य साधकनामाद्याचर-
युक्तोयस्थिताद्याचरयुक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धसिद्ध स्त्री० इ० त० । गङ्गायाम् सिद्धनद्यादयोऽप्यत्र ।

सिद्धसुसिद्ध पु० तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्य साधकनामा-
द्याचरयुक्तोयस्थितायोयकोयस्थिताद्याचरयुक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धान्त पु० सिद्ध निश्चितोऽन्योक्त्यात् । प्रमाणाद्यपन्या-
सेन पूर्वपक्षनिरासने सिद्धपक्षस्य स्थापनरूपे वाक्यस्योपे-
क्ष्योति यास्तभेदे च स च सर्वसिद्धान्त सोमसिद्धान्तादि

सिद्धारि पु० तन्त्रोक्ते सिद्धादिचक्रस्य साधकनामाद्याचर-
युक्तोयस्थितायिचक्रस्योयकोयस्थिताद्याचरयुक्ते भन्वभेदे ।

सिद्धार्य (क) पु० सिद्ध अर्थोयकात् पुन० वा कप् । श्वेतसर्पे
वटीहृत्ते च [इ०] प्रसिद्धार्ये लि० । "सिद्धार्ये सिद्धसम्बन्ध
मिति" प्राञ्ज ।

सिद्धि स्त्री० सिध-क्तिन् । कङ्किनामौषधे, योगभेदे, शल्-
कान्ते, निम्बसौ, भास्के, पाडुकायाम्, कोष्ठे, शम्भसौ,
कश्मिराश्रयविषैश्चर्ये, मुक्तौ, साध्यवत्त्वा निचये च ।

सिद्धिद पु० सिद्धि ददाति दा-क्त । बहुकर्मरत्ने । सिद्धिदा-
तरि लि० ।

सिद्धियोग पु० सिद्धिहेतुयोग । "युक्ते नन्दा नृपे भद्रा
शनौ रिक्ता कुजे जना । श्रुतौ पूर्णं च समुक्ता सिद्धियोग
प्रकीर्तित" इति श्रीविष्णोर्क युक्तादिवारयुक्तनन्दादौ

सिद्धि न० सिध-मन् किञ्च । किलाशरोगे ।

सिद्धन् न० सिध-मनिन् किञ्च । किलाशरोगे मर्दोयवति लि० ।

सिद्धत लि० सिद्धन्-अस्त्ये लृ । किलाशरोगवति । नि-
कारे स्त्री० । [नक्षत्रे ।

सिध् पु० कार्यं साध्यमिति सिध-सिध्-कर्त्तरि श्यु लि० । इय
सिद्धक पु० सिधति रोगान् सिध-रन् स्यात् कन् । (सिध्) इत्यभेदे
"वनगिर्यो" रितादिस्मृत्यैव सिद्धकमदस्य शान्तिना द्योर्
विधानात् उ स्तमेवास्, अधोरोक्ते स्थावत्यपिर्नम् ।

सिध्क्तावण न० सिद्धकप्रधान इ० यमम् द्योर्भ । हेतोयाने ।

सिन पु० सीयते रभ्यते च सि-पाददस्य न । पादे, पादे च

सिनी स्त्री० सि-क्तस्य नक्षत्रिया ङीष् । सुखवर्धकियाम् ।

सिनीवाली स्त्री० सिनी श्वेता चन्द्रकलावति धारयति

कम् ङीष् । चन्द्रहीनोयुक्तायामपारास्यायाम् ।

सिन्दु (न्यु) क पु० स्यन्दते स्यन्द-उ समसारणश्च उ० दस्य वा ५

स्यार्थे वा कन् । सिन्दुवार इत्ये ।

सिन्दु (न्यु) वार पु० सिन्धु गजमद वारयति तिक्तस्यात् ङ-

अन् । (निशिन्दा) इत्ये । "सुक्ताकलापीकृत सिन्दुवारमिति"

कुमार तस्य च श्वेतप्रमत्तात् सत्तावस्थानम् ।

सिन्दूर न० स्यन्द-अरन् समसारणम् । स्तनामस्थाने रक्त-

वर्ण्ये चूर्णभेदे, ठण्भेदे पु० ।

सिन्दूरकारण न० इ० त० । वीर्ये । [सधवायाम् स्त्री० ।

सिन्दूरतिलक पु० सिन्दूरवर्णसिक्कचित्भेदोदस्य । कृत्स्नानि

सिन्दूरी स्त्री० सिन्दूरवर्णानि प्रमाणि सन्तस्या अर्धं गौ-

ङीष् । सिन्दूररोचना, धातव्याश्च ।

सिन्धु पु० स्यन्द-उ समवारण दस्य ध्व । सचद्रे, नदभेदे,

इत्ये, श्वेतदृश्ये, रागभेदे, गजमदे, देयभेदे च । तद्देयवा-

सिनि पु० इ० व । नदीभेदे स्त्री० ।

सिन्धुकफ पु० सिन्धो कफरूप । सचद्रेभेदे । [श्वेतदृश्ये ।

सिन्धुकार न० सिन्धुदेये कोयंते क्रियते वा कु-ल-वा-अप् ।

सिन्धुखेस पु० सिन्धुस्योपे सेलति सेल-कप् । सिन्धुदेये ।

सिन्धुज न० सिन्धुदेये सचद्रे वा जायते जन-ङ् । सैन्धव-

वयो, चन्द्रे, कर्पूरे च पु० । लक्ष्म्यां स्त्री० । सिन्धुजातद्वयोमन् ।

सिन्धुनन्दन पु० इ० त० । चन्द्रे, सिन्धुस्यताद्वयोमन् लक्ष्म्यां स्त्री० ।

सिन्धुपुण्य पु० सिन्धो पुण्याति विक्राणते ऽप्-अप् । यज्ञे ।

सिन्धुमन्त्र्य न० सिन्धु मन्त्र्य वा जायते जन-ङ् । सैन्धव

वयो, अन्ते च ।

तरङ्गानिलकम्पिताम्बित'रधु ।

सिम उ० सि-मन् किञ् । सर्वस्मिन् इत्यर्थे, तदर्थेऽस्य सर्वनामता
सिम्बा(म्बि) स्त्री० शायति इतिरनया यम-यन् इन् वा
ष्ट० । (कुटि) सिम्बायाश्च इन्नन् । मखीनामगन्धद्रव्ये । वा
डीप् । डीवन् । निम्बाव्याघ्र ।

सिम्बिजा स्त्री० सिम्बेजायते जन-ड । यशोधान्ये कलायादौ
सिर उ० सि-रञ् । निष्पत्तीमूले । नाद्याम् शम्भुवाङ्मियाश्च
स्त्री० । [सङ्गकोष्ठे ।

सिङ्गकी स्त्री० सि-किप् लङ्-अप् गौरा० डीप् कर्म० ।

सिङ्गपङ्क उ० सो-कि सि जेदस ऊण्डते कच्छकाटतयात्
ऊडि-अण् । सुहोष्टे [तत्त्वे व ।

सिङ्ग उ० सिङ्-अण् ष्ट० । हकभूपायने गन्धद्रव्ये । सार्धे कम् ।

सिङ्गकी स्त्री० सिङ्-लङ्क ष्ट० गौ० डीप् । कङ्गकोष्ठे ।

सिङ्गभूमि स्त्री० सिङ्गस्य गन्धद्रव्यस्य भूमि । सङ्गकोष्ठे ।
सीक सेचने भा० या० सक्र सेट् । सीकते अवेकिट् । षडि न
सुल । अयोपदेयत्वात् पतम् ।

सीकास्यं वा सु० उभ० पुच्छे भा० प० सक्र सेट् । सीकय
ति ते सीकति असीकित् न असीकीत् । न यमम् ।

सीकार उ० सीकयते सिष्यतेऽनेन सीक-अरण् । जलकषे ।

सीता स्त्री० सि त ष्ट० दीर्घ । वाङ्मयपद्मौ, जलकरान्दहि-
तरि, भद्राश्ववर्षस्वितगङ्गावाञ्छ ।

सीतापति उ० ईत० । श्रीरामे ।

सीतायाःपति उ० ईत० अलङ्कृतमा० । श्रीरामे "सीताया यतवे
नन्, इतिपुराणम् अलमकाले पत्ये इति स्थात् ।

सीत्कार उ० सीदितव्यक्रस्य कार सीत्+क्ष-अण् । अत-
रागले गच्छे ।

सीत्कृत न० सीत्+क्ष भावे क्त । सीत्कारे, अन्तरागलयच्छे
सीत्य न० सीतया वाङ्मयपद्मया निर्द्वन्द्वं यत् । धान्ये । सीता-
मर्हति यत् । इलकपणयोग्ये सेलादां लि० ।

सीधु उ० सिध-उ ष्ट० । मद्ये "रक्षो मकरसे सिध सीधु-
रित्तिभिधीयते" इत्युक्ते मद्यभेदे च ।

सीधुगन्ध उ० सीधोरिव गन्धोऽयं न इत् अयि युषाम् । वक्रुले ।

सीधुपुष्प उ० सीधुगन्धयुक्तं पुष्पमक्ष । कदम्बे, वक्रुले च । धात-
वदा स्त्री० डीप् ।

सीधुरस उ० सीधोरिव रस आद्यादोऽयं । व्याकृष्टे ।

सीमन्त उ० सीमोऽन शक० । (चित्रि) केयान्तर्गवर्षकां
कारे पदार्थे "पठेऽष्टमे वा सीमन्त" इत्युक्ते यशोवधिके
यष्टे अष्टमे वा मासि कर्त्तव्ये सञ्चारभेदे च ।

सीमन्तक न० सीमन्ते कार्यति कै-क । सिन्दूरे । नरकावासि उ०

सीमन्तिनी स्त्री० सीमन्त+अन्त्यर्थे इनि । योषिति नात्याम् ।

सीमन्तोन्वयन न० सीमन्तस्य तदाद्यगर्भसञ्चारस्य उन्वयन-
सञ्चावनमन् । स्रत्युक्ते गर्भसञ्चारकर्मभेदे ।

सीमन् स्त्री० सि-रमनि ष्ट० न गुणादि । मर्यादायाम्, अन्वयौ,
स्थितौ-चेत्ते, अण्डकोषे "सीमि अण्डकोष्ठे" इति वि-
ज्ञानकोषदो । वेलाद्याश्च । [सीमन्त्यन्धार्थे च ।

सीमा स्त्री० सीमन् X डाप् । मर्यादाया, यामादेरन्तर्भागे,
सीमाविवाद उ० सीमाया विवाद । अष्टादशत्वि विवादेषु
मध्ये सनामरसाते विवादभेदे ।

सीर उ० सि रञ् ष्ट० । सूर्ये, अर्थेष्टे, हृष्टे च । [जनकम्भे ।

सीरध्वज उ० सीरोहव तच्चिह्नितो ध्वजो यस्य । चन्द्रवयसे

सीरपाणि उ० सीर इव पाणी यस्य । वष्टदेवे

सीरिन् उ० सीरोहवोऽस्वस्यायुधत्वेन इनि । वलरामे

सी(चे)वन न० सिव-लुट् वि० वा दीर्घ । सेवने वन्त-
वन्ताने (विशेषान) [सार्धे कम् । ततोऽं

सीस न० सि-किप् ष्ट० सी-क कर्म० । (सीसे) धातुभेदे

सीङ्गपङ्क उ० सिङ्गस्य+ष्ट० दीर्घ । सुहोष्टे,

सु अञ्ज० ष्ट-डु । पूजायाम्, अतिथये, जम्भूते, अतुमत्तौ,
सम्बद्धौ, यनायासे च ।

सुकण्डका स्त्री० सुष्ठु कण्डकोऽस्या । इतकुमार्याम् ।

सुकण्ड स्त्री० सु+कण्ड+अण् ष्टु । कण्डुरोगे (चलकाना)

सुकान्द उ० शोभन कन्दोऽयं । कपेरी, शोभनकन्दयुक्ते लि०
सञ्चाया कन् । पञ्चाङ्गी

सुकान्दिन् उ० शोभन हितकर कन्दोऽयस्य इनि । वारा-
हीकन्दे, धरणीकन्दे, शूरपे, च । (शौल)

सुनरा स्त्री० सुलेन क्रियते इह्यते वा सु+ल-अण् । सुयी-
लाया गवि । सुषसाध्ये लि० । [कर्त्तव्यते लि० ।

सुकर्षक उ० सुष्ठु कर्षयन् कन्दोऽयस्य कर् । हस्तिकन्दे । शोभन

सुकार्षिका स्त्री० सुष्ठु-कर्षाविष पर्यायस्या क् षत
इत्यम् । मूपिकपर्यायम् । [वाचस्पत्याम् (राक्षसप्रया) ।

सुकाणी स्त्री० सुष्ठु कर्षाविष पञ्चाङ्गस्या टोए । इन्द्र-

सुकर्मन् उ० सुष्ठु कर्म यस्मात् एव० । विष्कम्भादिषु मध्ये
सप्तमे योगे । शोभनलव्यवर्ति लि० प्रादि० । शोभने लव्ये न०

सुकल उ० सुष्ठु कल्यते स्थायतेऽसौ सु+कल+पञ् । दाहय-
भोक्तृत्वादिना चिप्रायते जने सुन्दरभयुराव्यक्तगच्छे च ।

सुकाण्ड उ० सुष्ठु कण्डोऽयस्य । कारवेष्टे, सुन्दरकाण्डयुक्ते
ष्टवे च काण्डोऽस्तया स्त्री० । सार्धे कम् । अन्तरासम् । तत्त्वे

सुकामा स्त्री० सुष्ठुकायस्तेऽप्यौ सुख-क-पञ्च । त्रायभाषा
लतायाम् । योभनकाभवति लि० ।

सुकाष्ठ न० सुष्ठु काष्ठ मा० । देवदास्काष्ठे, योभनकाष्ठे च ।
सुष्ठुकाष्ठ स्त्री० सुष्ठु काष्ठ यस्याम् । काष्ठकदल्याम्, कटुत्वाच्च
सुकुन्दक इ० सु+कुदि-स्तु । पञ्चाशदौ ।

सुकुन्दन न० सु+कुदि-स्तु । वर्णे

सुकुमारो स्त्री० सु+कुमार-कञ् पञ्च वा । जावीरुषे,
नवभाषिकायाम्, कदल्या, शृङ्गाया, मातुल्याश्च । यतिको-
मले लि० मा० सुन्दरकुमारावस्थान्विते लि० स्त्रिया ङोप्

सुसत् लि० सु+स-क्तिप् । पुण्यकारके, धार्मिके जने ।

सुसत न० सु+स-क्त । उखले, धर्मे, सुमे च । सुक्रमसि प०

सुसति स्त्री० सु+स-क्तिन् । उखले, भद्रत्वे, सत्कर्मणि च ।

सुसतिन् लि० सुसतमनेन ङनि । पुण्ययोषे, सुभयुक्ते,
सत्कर्मणि च ।

सुसेसर इ० सुष्ठु के सरो यस्या । वीजपूरे ।

सुसोधी स्त्री० मा० । सीरकाकोल्याम् ।

सुसोपका इ० सुष्ठुकोषोऽस्य कप् । कोषाघे ।

सुख सुखमसादने अद्द० सु० उभ० सक० शिट् । सुखयति-ते
असुखस्त-व । अयोपदेशस्याव पत्यम् ।

सुख न० सुख-पञ्च । पुण्यजन्ते सुखभेदे आनन्दे अतुल्य-
वेदनये यदनुभवाय चित्तमनुब्रूय भवति तस्मिन् अर्थे । तच्च
आत्मधर्म इति नैयायिकादयः । चित्तधर्म इति साङ्ग्या-
दयः । सुखयतीति अच्, सुखमस्यासि अच् वा । सुख-
कारके, सुखिनि च लि० । [हले सुखकारके लि० ।

सुखहारी स्त्री० सुखहारीति क-अच् हम् च ङोप् । लीनवौ
सुखजात लि० जात सुखमस्य परनिपात । जावानन्दे-
"सुखजात सुप्रापीत इति भट्टि ।

सुखदोह्या स्त्री० सुखेन दोह्या इह वत् । क्षेप विना
दोहनीयाया गवि-सुखदोह्याप्यात् ।

सुखभाज् लि० सुख भजते भज-सि । सुखयुक्ते ।

सुखमोदा स्त्री० सुख सुखकरोमोदो यस्या । सङ्गकोदके ।

सुखरात्रि स्त्री० सुखा सुखकरी रात्रिर्वसाम । आश्विना
मावासायाम् दीपान्वितामावासायाम् ।

सुखरात्रिका स्त्री० सुखा रात्रिर्वसाम इव कप् । दीपान्विता-
मावासाया-पूज्याया लक्ष्म्याम् दीपान्वितासुखमन्त्रं "पूज-
नीया तदा उद्योतिर्विशेषा सुखरात्रिकेति" व्योति
वेचनम् । कवभाष सुखरात्रिरथैव "आख्याता भूत्वे
देवि । सुखरात्रि । नयोऽस्तु ते" इति दीपान्वितामावासा-

या लक्ष्मीयुजनमन्त्रः ।

[काद्यारे साधिमाटि ।

सुखवर्चसं इ० सुख वर्चयति उद्योपयति वर्च-विष्-एल्लु । सर्ज-

सुखवर्चस् इ० सुख सुखकर वर्चो यस्या । सर्जिकाद्यारे ।
(साधिमाटि) । [फलद्वये ।

सुखवास इ० सुख सुखकरोव भोगम्यो यस्या । (तरसर्ज)

सुखवासन इ० सुख सुखकर वासन गम्यो यस्या । सुखवा-
सनमन्त्रद्वये ।

सुखाधार इ० सुपानामाधार । स्रगे । कर्म० । सुखकरावासे ।

सुखायत इ० सुखेनायत्यते आ+य-त । विनीतौत्वे ।

सुखायन इ० सुखेनायतेऽनेन अय-ल्युट् । सुविनीताये । [नके

सुखावह लि० सुखमावहति जनयति आ+वह-अच् । सुपत-

सुखाय इ० सुपा सुपकरीत्याया यस्या । वक्ष्ये । सुखेनायते

अय-पञ्च । रात्रतिनिषे हले । सार्धे कन् । सुखायने,

(यथा) रात्रतिनिषद्वये च इ० । भाषे यच् । सुखभोजने ।

सुखोत्सव इ० सुखकर उत्सवे यस्याम् इ० । पत्नी । कर्म० ।

आनन्दकारके, उत्सवे इ० । [आरे (साधिमाटि) ।

सुखोत्थिक् इ० सुखस्य उत्थिक् इति रत्नस्य ठन् । सर्जिका-

सुग न० सुष्ठु गच्छति निर्याति गम-ङ् । विद्यायाम् । सुगमे लि०

सुगत इ० सुष्ठु गच्छति जानाति गम-कर्त्तरि-ङ् । सुते ।

सुगन्ध न० सुष्ठु गन्धोऽस्य न इत् । गन्धते, सुष्ठुनीरके,
नीलोत्पले, चन्दने, यन्त्रियैश्च । रक्तपिपौ, गन्धके, चण्डे,
भूयश्चे च इ० । सङ्गमद्रव्ययुक्ते आपणादौ लि० ।

सुगन्धवत् इ० सुष्ठु गन्धोऽस्य कप् । रक्ततल्ला, गन्धके,
नागरदे, कर्काशाश्च ।

सुगन्धयन्ता स्त्री० सुगन्ध यन्त्रयस्या । रङ्गजवायाम् ।

सुगन्धभूयस् न० कर्म० । गन्ध द्रव्ये, [बाह ।

सुगन्धमूला स्त्री० सुगन्ध मूत्र यस्या । स्वर्गपद्मिनाम्, राक्ष्मा

सुगन्धा स्त्री० सुष्ठु गन्धोऽस्या । राक्षसा यथा, बन्धा-
वर्चोऽस्याम्, रङ्गजवाया, नाकुल्या, यतपुण्याया, नवभाषि-
काया, सूर्ययूथिकाया, शृङ्गाया, सङ्गम्या, गन्धपत्रायाम्,
जवन्त्याया, तल्ला, मातुल्लदे च ।

सुगन्धामलका न० सुगन्धै सूर्योपधिगम्यैः कृत्वा नलकम् ।

"सूर्योपधिगम्यायुक्ता सुगन्धामलकावत् । यदातदाय
योगे स्नात् सुगन्धामलकाभिः" इत्युक्ते सूर्योपधिगम्ये
युक्ते आमलकवल्कले ।

सुगन्धि इ० सुष्ठु गन्ध इत्यस्याम् । रत्नगन्धे सरभौ । सुष्ठु गन्धो

स्या सुगन्धयुक्ते लि० यस्यायुक्ते सुधाया, कुरोरी, गन्धद्रव्ये,
धान्यके, पिप्पलीमध्ये च इ० सार्धे कन् । सुधाये ।

सुदर्शन उ० सुध् दृश्यते स्वर्गं सुच । विष्णुध्वजे (पद्मशुभ्र) ।
 लताभेदे, इन्द्रपुरे च अमरावत्या स्त्री० ङीप् ।
 सुदत्त उ० सुध् दत्तात्यस्य । जोरभोरटाह्वे । शालपर्ण्या स्त्री० ।
 सुदामन् उ० सुध् ददाति दा मनिन् । मेघे पर्वतभेदे
 (हरात् पर्वतं) गोपभेदे, सप्तदे, ऐरावते गजे, उरध-
 प्रविष्टे श्रीलक्ष्मिणि विप्रभेदे च शोभनदातरि नि० ।
 नदीभेदे स्त्री० ठक् वा ङीप् । सुदाजी ।
 सुदाय उ० सुध् दीयते सु+दा+ञ् । यौतकप्रसादादिना
 देवे भवे । सुध् दायो यस्य । पित्रप्रपत्तौ श्रावौ ।
 सुदि यच्च० सुध् दीयति सु+दि+ङि । गुह्यपणे ।
 सुदिन न० प्रादि० । प्रथमादिवसे । प्रथमे ति ।
 सुदिनाह्व न० सुदिनं प्रथममह् टप् यमा० । प्रथमादिवसे ।
 सुदीर्घधर्मा स्त्री० सुदीर्घं अतिविशोर्षां भर्मां गुणविभक्तौ
 यस्या जेवस्तत्प्राप्तानिष्ठा ङाप् । अक्षयपत्न्योम् ।
 सुदूर ति० प्रादि० । अतिदूरे । [कर्मणि च इ० ।
 सुदुम्न उ० वैवस्वतमहपुत्रे । [पित्रे, अन्ते वागे, विह्व
 सुधन्वन् ति० सुध् धनुर्यस्य अगह् । सुन्दरधनुर्हरे । राज-
 सुधर्मान् स्त्री० सु+ध् मनिन् । देवधर्मायाम् । कुटुम्बिनि इ० ।
 सुधर्मा स्त्री० सुध् धर्मो यस्याः अति च सभा न ङाप् । देव-
 धर्मायाम् । गौ० ङीप् । सुधर्माशीत्ययम् ।
 सुधा स्त्री० सुध् धीयते दीयते अर्थे वाचे, धा वाक् । अमृते ।
 वेपथुध्वे (कलिपुत्र) मूषायाम्, सुध्वा, गङ्गायाम्, इन्द्र-
 काया, विद्युति, रसे, जले, धाम्याम् हरितक्याम् मधुनि,
 ग्राह्ययक्षां च ।
 सुधाम् उ० सुधेनाह्वादाश्च व्यपनोऽस्य । चन्द्रे कर्पूरे च । सुधा-
 करादभोष्यत् । [शक्तिरै तैवे ।
 सुधामृतैल न० सुधामृता कर्पूरेण गात्रिण तैलम् । कर्पूर-
 सुधामृतरत्न न० इत० । नैत्रिके तस्य चन्द्रमिवत्वाकपालम् ।
 सुधाङ्ग उ० सुधेनाभ्यासमङ्गस्य । चन्द्रे, कर्पूरे च ।
 सुधाजीविन् उ० सुधा वेपथुध्वमजीविनि आ+जीव् शिति ।
 पञ्चम्ये (राज) ।
 सुधाधार उ० इत० । चन्द्रे, कर्पूरे, अमृताधारण्ये च ।
 सुधानिधि उ० सुधा निधियतेऽल नि+धा ङि । चन्द्रे, कर्पूरे च ।
 सुधापयस् उ० सुधा वेपथुध्वमिव शुभ्रपयो निर्वाहोऽस्य ।
 सुदीह्वे ।
 सुधामुज्ज् उ० सुधा भुक्तान् भुज्ज-भूते जिह् । देवे ।
 सुधाभेकाति उ० सुधा भिष्यते उष्यते सूयते वाऽनेन भ् ङ-
 वा ङि । यधे, चन्द्रे कर्पूरे च ।

सुधामय न० सुधात्मकं वेपथुध्वमयं वा मासुर्यं मयत् ।
 राजभवेन शीघ्रे । अमृतवद्विह्वकवायादी नि० ।
 श्रिया ङीप् । [शर्करायाम्, कर्पूरे च ।
 सुधामोदक उ० सुधेव मोदयति सुध् पिष्ट-पुन । यवा-
 सुधावर्धित्वा उ० सुधा वर्धति ह्य-शिति । चन्द्रे, कर्पूरे, वज्र-
 णि च । [गन्धो यस्या । तपस्याम् ।
 सुधावास उ० इत० । चन्द्रे, कर्पूरे च । सुधाया इव वासी
 सुधासिन्धु उ० सुधामय सिन्धु । अमृतसमुद्रे ।
 सुधास्रवा स्त्री० सुधा स्रगति स्र+ञ् । दन्तोऽस्य मुहुरिच्छा-
 वाच्च (आलजिभ) । [द्वयोप्यल ।
 सुधासर उ० सुधा सरति स्र+ञ् । गङ्गे सुधासारा-
 स्रयति इ० स्त्री० सु+धा ङि च न ह्लादेश्ये । कुहारे ।
 सुधी उ० सुध् धीयते । पश्चिन्ते । सुध् धीः । सुन्दरमुहौ
 स्त्री० । सुध् ध्यायति सु+ध्यै ङि नि० । सुध् धियुते ति० ।
 सुधोऽङ्ग उ० सुधया सङ्ग उदरनि उद+भू-ञ् । भग्नलटि
 वैद्यराजे । इत० । इदित्वा स्त्री० ।
 सुनन्द न० सुध् नन्दयति सु+नन्द-ञ् । बलराममुमुखे
 श्रीलक्ष्म्याश्चरभेदे, राजन्यभेदे च । बानन्दजनके ति० ।
 गोरोचनयायाम्, उमायाम् उमासखीभेदे, नायाम्, अर्ध-
 पत्नीपथे च (रूपेणूच) स्त्री० । [देवयुक्ते ति० ।
 सुनयन उ० सुध् नयने चस्य । नग्ने । नाय्या स्त्री० । शोभन
 सुनालक उ० सुध् नायेन नायति कै न । बलह्वे सुन्दर-
 नाययुक्ते ति० ।
 सुनासिका स्त्री० सुध् नावाऽस्यस्य उन् । नासना-
 नायाम् । प्रा० । सुन्दरनासिकायाम् स्त्री० ।
 सुनासी(मी)र उ० सुध् नासी(मी)र अपगवेष्यं यस्य । इन्द्रे
 सुनासी(मी)र्य उ० सुना(मी)रोरो हेताऽस्य यत् । यज्ञ-
 भेदे । च । सुनासी(मी)रीयोऽयम् । [साधे कन् तवैव
 सुनिधय न० सुध् निधये सग्री यकार् इत० । (सुनिध्) शक्ति ।
 सुनिष्ठ ति० सु+निष्ठ+तेप क्त पठम् । अत्यन्तोद्दीप्ते, हस्तौ च
 सुनीति स्त्री० सुध् नीति यस्य । प्रुवताति, सुन्दरनीति
 युक्ते ति० । प्रा० । सुन्दरनीती स्त्री० ।
 सुनील न० प्रा० । [सविभेदे (नीलक) । दाक्षिणे, सुन्दरनील-
 नर्थ च इ० । लह्वि ति० । अतस्याम् अपराजितायाम्
 जरायोऽयं च स्त्री० । [धने, नीलरत्ने च ।
 सुनीलक उ० सुनीलमिव इत्यर्थे कन् । नीलभङ्गराजे, नीला
 सुन्द उ० । दैत्यभेदे, वापयभेदे च ।
 सुन्दर ति० सु+नन्द अरन् यङ् । मनोहरे । श्रिया

कोप् । सा च उत्तमस्त्रिया त्रिपुत्रसुन्दरीदेव्याश्च ।
 कामदेवे, हृत्तमेदे च (सुन्दरि) पु० । [परिणते त्रि० ।
 सुपक्वोऽसुन्दर पच्यतेऽप्यत्र तत् तस्य वः । शोभनत्वे सुन्दर
 सुपच त्रि० भुज्जत् एवेन पच्यत पच-एज्यै क । उष-
 पाके द्रव्यमाले ।
 सुपत्न न० सुपु पत्नमस्य । तेजपत्ने खादित्वपत्ने उ० सुन्दर
 पत्नयुक्ते त्रि० रुद्रजटाया, शतावर्था, पावश्या भाव-
 पय्याश्च स्त्री० । • [सावा स्त्री० अत इत्यम ।
 सुपत्निक उ० सुप पत्नमस्य साधे कन् । शोभाञ्जनदृष्टे जत
 सुपथ उ० सुपु पत्न्या प्रा० अथ सभा० । सद्यर्जिन सदा-
 धारे च सुपु पत्न्या यत् अथ सभा० सुन्दरपथयुक्ते त्रि०
 सुपयिन् उ० प्रा० सभासालाभाश्च । सत्ये ।
 सुपद्मा स्त्री० सुपु पद्यते पद-म । वषाद्याम् । पद्मिण्याः स्त्री०
 सुपर्ण उ० सुपु पर्ण पत्न्य पत्नी वा यस्य । गह्वरे सुन्दरपर्ण
 युक्ते त्रि० नागकेसरे उ० । वल्लभोऽयम् कप् । आरग्वधे
 दृष्टे, सप्रच्छददृष्टे, गह्वरे च । घालपण्या, रेषुकाया,
 मलाया, सत्यजीवन्त्याश्च स्त्री० कापि क्त इत्यम ।
 सुपर्णकेतु उ० सुपर्णे गह्वरे केतव्यस्य । विष्णौ ।
 सुपर्णा स्त्री० सुपु, पर्णा यस्य गौ० कोष् । सध्वन्या,
 गह्वराकारि च ।
 सुपर्णातनय उ० इत० । गह्वरे । [सुन्दरे प्रकीर्ण न० ।
 सुपर्जन उ० सुपु पर्जन्यस्य । देवे, वागे, वसे, धूमे च प्रा० ।
 सुपर्वा स्त्री० सुपु पर्वा यस्य डाप् । श्वेतवृज्यायाम् ।
 सुपाङ्ग न० सुपाङ्गमर्हति यत् । विह्वलवत् ।
 सुपाख्ये उ० सुपु पाख्येऽस्य । सुषटके (पाङ्कट) हृत्तमेदे,
 सन्नातियुक्ते विह्वलमेदे च सुपाया यन् । गह्वराख्यदृष्टे उ
 सुन्दरपाख्यान्ति त्रि० । ।
 सुपिङ्गला स्त्री० प्रा० । श्योतिष्मत्या, शोभन्याश्च । [त्रि०
 सुपीत न० प्रा० । गह्वरे (गालर) । सुन्दरपीतवर्ण उ० । तद्वति
 सुपुट उ० सुपु उटमस्य । कोलकन्दे, विष्णुकन्दे च ।
 सुपुत्रिका स्त्री० सुपु उत्र पत्न्य यस्य कप् अत इत्यम ।
 जलकायाम् (तेजोपीका) ।
 सुपुष्करा स्त्री० सुपु उष्करमस्यस्या । [सुपु स्वल्पप्रियया ।
 सुपुष्प न० प्रा० । लघुप्रकृते, मयोरुल्लोके तले, स्त्रीया
 रजसि च । सुपुष्पराकोष्णे उपपत्तयाम् सुन्दरमिति त्रि० स्यात्
 स्रज । सुपु पुष्पमस्य । (पावतामान्दार) दृष्टे कप् । पाट-
 साया स्त्री० अत इत्यम ।
 सुपुष्पी स्त्री० सुपु पुष्पमस्य गौ० कोष् । जेतापरान्तिता-

यां, सुतुष्यायाम्, निनेयाया, द्रोणपुष्पाश्च ।
 सुपूर उ० सुपु पूर्यते सुतपूर च । वीजपूरे ।
 सुपूरक उ० सुपु पूरयति पूर खुल् । वक्तव्ये ।
 सुभू स्त्री० व्याकरणपरिभाषिते सुप्रभृतौ प्रत्यये ।
 सुप्त न० सुप भावे क्त सम्प्रसारणम् । निद्राया, यवने च । क
 चरि क्त । निद्रिते त्रि० ।
 सुप्तजन उ० सुप्ते जने यत् । अर्द्धरात्रे ।
 सुप्ति स्त्री० सुप क्तिन् । यवने निद्रायाम्, सुप्ते च करोति
 सुप्तिर्जनदर्शनातिथिति त्रि० नैषधम् ।
 सुप्रतिभा स्त्री० सुपु प्रतिभा यस्य ५५० । छटायाम् प्रा० ।
 उष्णलघुशो । इव० । तद्वति त्रि० । [पादके अन्धोभेद स्त्री
 सुप्रतिष्ठा स्त्री० प्रा० प्रशस्यायाम् । इव० तद्वति त्रि० । पञ्चाक्षर
 सुप्रतीक उ० सुपु प्रतीक यस्य । रीपानकोषस्थिते दिग्गणे
 शिवे काश्चि च सुन्दरात्रे त्रि० । प्रा० । सुन्दरेऽङ्गे न० ।
 सुप्रभा स्त्री० सुपु प्रभा यस्य । कर्मजिह्वादृष्टे । सुन्दर-
 दीप्तिवति त्रि० । प्रा० । शोभनदीप्तौ स्त्री० । [शाम्ये च
 सुप्रभात न० प्रा० । शुभकृष्णभात कावे, तत्त पाद्यमाहृत्य
 सुप्रयुक्तशर उ० सुप्रयुक्ते शरो येन । शीघ्रहस्ते नाप्यभोच-
 नाभ्यासपाटवयुक्ते ।
 सुप्रयोगविशिष्ट उ० सुपु प्रयोगे विशिष्टो यस्य तादृशो
 विशिष्टो यस्य । शीघ्रहस्ते नाप्यभोचशीघ्रताक्षुषपाटवयुक्ते ।
 सुप्रलाप उ० सु+प्र+लप क्त् । सुप्रवने । " ।
 सुप्रसन्न उ० सु+प्र+सद-क्त । कुवेरे । प्रसादयुक्ते त्रि० । शणावा
 कन् । कष्पाजंके उ० । [विचारयुक्ते त्रि०
 सुप्रसरा स्त्री० सु+प्र+सृ-क्त । प्रसारिण्या-सतायाम्
 सुप्रसाद उ० सुप्रसादायाने प्रसादो यस्य । दिवे । प्रा० ।
 सुन्दरप्रसदायाम् ।
 सुफल उ० सुपु फलमस्य । दाहिने, वदरे सुहृ कर्मिके रे
 क पत्ने च । सुन्दरफलवति त्रि० । इन्द्रादस्या कृष्णा
 श्या, कदल्या, कपिलद्राक्षाश्च स्त्री० ।
 सुपुत्र उ० सुपुत्रेन कथ्यतेऽद्यौ वध-वन् । त्रि० दृष्टे ।
 सुभग उ० सुपु भग साहाय्यादि यस्य । चम्यके, जगोके,
 रक्षावने, दृष्टे च । सुवर्षे, म्रिये, शोभनैश्वर्ययुक्त च
 त्रि० । कैमर्त्तसहाया, भावपण्याम्, हरिद्राया, नीत्र-
 द्रव्यायां, तलस्या, पिचकौ, कलूया, चर्मकदल्यां, वन-
 मल्लिकायां, पतिप्रियायां क्षिया च स्त्री० ।
 सुभगश्रावुक त्रि० सुभग्य कपुभगोभरति भू च्छ्व
 सुभञ्ज उ० भञ्ज । भिद्यमानो ।

सुभगासुत उ० सुभगाया सतिप्रियाया सुत । औभागिनेये
सुभङ्ग उ० सुभेनानायासिन भवति नि सारत्वात् भनृज भन् ।
नारिकेलद्वये ।

सुभट्ट उ० प्रा० । सुन्दरयोदित ।

सुभट्ट उ० सुभट्ट यज्ञात् । विष्णो । इ० । गोमनसद्वलति
वि० । श्यामलतायासु श्रीलक्ष्मण भगिन्याश्च क्षीण कप ।
देवरये विरहद्वये च उ० ।

सुभट्टाणी क्षी० सुभट्ट सुभट्टमनसति अ० गो० उ० गो०
कोट् । अलम् । लायलोडतायासु ।

सुभट्टेय उ० इ० । अर्जुने । सुभट्टायाद्वेग्यम् ।

सुभाञ्जन उ० सुभ भाति भ० अ० कर्क० । गोभाञ्जनद्वये ।

सुभिच्च वि० सुभेन लब्धा भिन्ना यत्न पथ्यान्नालत्वात् । मउ
राक्षसि काकादौ । । प्रिमिनायासु

सुभिन्ना क्षी० सुभ भिन्नते याच्यतेऽसौ सु० भिन्न च । धातु
सुभीरक उ० सुभो सुभी तामोरवति विरहिकासु ईर-
एम् । पलायद्वये ।

सुभूति उ० सुभू भवति । सुभूतिव । पवित्रतमेदे । प्रा० ।
सुन्दरिभूतौ क्षी० इ० । तदति वि० । विलङ्घये उ० ।

सुभृग न० सुभृ भवति । अतिगवे दास्ये । तदति वि० । वि०

सुभृगु क्षी० सुभृ भुङ्क्ता वा कङ् । नाय्यासु सुन्दरभृगुते ।

सुभ न० सुभृगीयतेऽद । सु भा वज्रये क । उ० । अन्ते, कपूरे,
ममि च उ० ।

सुमङ्गला क्षी० सुभृ मङ्गल यस्या इ० । (माङ्गल्यता) द्वये
सुमङ्गलवृत्ते वि० । सुभृगी इ० । सुमङ्गली इ० । सुभृगीरतिवति
सुमदन उ० सुभृ मदनति कोकिलान् यद० च० लु । आद्य-
द्वये । विधुरद्वयते वि० ।

सुमधुर न० प्रा० । अत्यन्तप्रियवाक्ये, अत्यन्तवाक्ये च । अति-

सुमन उ० सुभृ च यते मन० च० । गोभूमे पुनूरे च ।

समनःपत्तिका क्षी० सुमनस जात्यान सज्जमक्षा कप
अत द्रवम् । जागीपत्तिकायाम् । । इ० । जागीपते

सुमनःफल उ० सुभृ मनो यस्या तादृक् फलमस्य । अपिमे

सुमनस न० सुभृ मनो यस्या यत्न वा । उ० । य० च० इत्ये
'वि सुभृते सुमनसं धनवापि गम्य इति' रसमङ्गलधर ।

बाह्या क्षी० । मयकाचित्तयुक्ते वि० । प्रा० । मयानमनसि च०

सुमना क्षी० सुभृ मयते मन० च० । आनन्दद्वये ।

सुमनोरजस न० इ० । उ० । सुमनो यताते । [वि०]

सुमिता क्षी० सुभृ मयति इत्येवमेदे । सुन्दरविषयते

सुसुख उ० सुभृ सुसुखम्, अल वा । गन्धे, रसिते

माकभेदे, गन्धभेदे, सिताजके, वन्दे, यनवर्गिकायासु ।
सुमसवदने, मनोहरे च वि० । क्षिया कोट् ।

सुसूल उ० सुभृ सुलभस्य । श्वेतशोभाञ्जने । शास्त्रपथ्या इति-
पथ्या च क्षी० । सुन्दरसुलभयुक्ते वि० । सुश्या मनु ।

गर्जारे न० । [सुन्दरमेघान्विते वि०]

सुसेमल उ० सुभृ मेखला यस्यात् इ० । सुल्लव्हे, इ० ।

मुसेधस् क्षी० सुभृ मेधा यस्या इ० । यद्विष् । ज्योतिष्या

लतायासु इ० । सुन्दरमेधयुक्ते वि० ।

ममेक उ० म० । मयतभेदे जपमासाधीमासपुटिकायासु ।

सुम्भाक्षा उ० सुभृ अ० च० । देवभेदे । तद्देवावति वि० । य० च० ।

सुयासुन उ० ययनाया इदम् सुभृ यासुन मियतेनास्यस्य च० ।

विष्णो, वल्लराजे प्राकारनिगमे, पञ्चतमेदे, मेघभेदे च ।

सुयोधन उ० सुभृ सुयतेऽसौ सु० सुभृ यु० । इतरा-
राक्षसते उर्वेधने ।

सुर उ० सुभृ रातिद्रुतामोघ सु० रा क । देवे, सुभृ, पवित्रे च

सुरक्षता क्षी० इ० । सुद्रुचाम् । देवमिमिते वि० ।

सुरक्षक उ० सुरक्ष रच कायति च० । कोपायो, सपेगैरिदे च

सुरसुख उ० इ० । इत्यसौ ।

सुरग्रामणी उ० सुराणां ग्रामणी नेता । इन्ते ।

सुरङ्ग न० सुभृ रङ्गो यस्या इ० । विह्वले, (पर्वकमादि)
भेदे । प्रा० । नागरते, गर्भभेदे च ।

सुरद्रुधातु उ० सुभृ रङ्गो रङ्गन यस्या कर्म० । गैरिदे ।

सुरद्रिका क्षी० सुभृ रङ्गो रङ्गन यस्या इ० । कप अत
द्रवम् । मूलायासु । । नासायासु, रङ्गमेभाञ्जने च ।

सुरङ्गी क्षी० सुभृ रङ्गो यस्या इ० । गो० कोट् । बाव-

सुरज्येष्ठ उ० इ० । ययमेवे मङ्गलि ।

सुरञ्जन उ० सुरञ्जयि सु० रञ्ज-वृत्त्यु । पुराणे ।

सुरत न० सु० रच भावे क । स्त्रीपुंसयोः सङ्गमद्वये रचय
भेदे सु० रच उच्यते क । अत्यन्तरते वि० ।

सुरता क्षी० सुराणां समूह भाषो वा नृपत्न वा । देवभृगु,
देवते च । सु० रच-क । अत्यन्तरावा क्षियासु ।

सुरथ उ० सुभृ रथोऽस्य । अन्त्येये ययभेदे 'रथो नाम

रात्राभूति' मङ्गली । सुन्दररथयुक्ते वि० । [दादृक्ते

सुरदास न० सुभृ सुदासपथ्यं नृपञ्चित वा दास । देव-

सुरदीर्घिका क्षी० सुराणां दीर्घमेव । मङ्गायासु । सुरा-

पादकोषज ।

सुरकुन्दमी क्षी० सुराणां कुन्दमीवाप्यारवणात् । दम्भसाम्

सुरद्रुम उ० सुरद्रुमो यु० । देवराजि, देवभे च ।

सुरविष् ५० सुरान् द्वेष्टि द्विष-क्रिष् । अघरे देवदेष्टरि नि-
सुरधनुस् न० इत० । इन्द्रधनुषि ।
सुरधूप ५० सुरभिजो धूप- । रात्रे (धुना) ।
सुरनासादो स्त्री० इत० गायत्र्यम् । मङ्गायाम् सुरधुनादयोष्यत्
सुरनाल ५० सुरमियं नासनस्य । देवनवड्ये ।
सुरपति ५० इत० । इन्द्रे सुरमादयोष्यत् ।
सुरपथ ५० सुरापां पन्था यन्त्र च्च सभा० । आकाशे
सुरपथि न० सुरमियं पथमस्य । सौमित्रिके शेषभिन्दे ।
सुरमर्थिक ५० स्त्री० । सुरमियं पथं भाष्य० तदस्त्वस्य ठक् ।
सुरपद्मागे ।
सुरमर्षिगिरी सुरमियं पथं यस्याः कीप् । पलायोदये ।
सुरपादप ५० इत० । तल्लहणे सुरपदादयोष्यत् ।
सुरपुत्राग ५० सुरमियः पुत्रागः । पुत्रागभिन्दे ।
सुरपुरी स्त्री० इत० । अमरापुर्यां सुरनगर्यादयोष्यत् ।
सुरमिय ५० इत० । अगस्त्यहणे, वृक्षस्यो, इन्द्रे च । जात्यां,
सुखेददस्यां स्त्री० ।
सुरभि न० सु+रभ-इन् । सुखे, सुन्दरे, गन्धाम्बुनि च ।
चमले, जातोन्नतहणे, वसने अतो, 'स' सुरभिं सुरभिं
सुभयोभदैति मासः । सुगन्धे, यमोदये, वदन्ते, कष-
पुगुहो, गन्धहणे, वृक्षहणे, रात्रे, चैत्रे मासि, पथिजने,
गन्धकले च पु० । यष्ट्यां, इन्द्रायां, आह्वाने, गवि-
सुरायां, नयमात्रिकायां, द्रव्यस्यो, द्रव्यस्यो, गवो मासि
च स्त्री० ग कीप् । मोरे, वृक्षस्युक्ते, मनोहरे, विख्याते,
च नि० ।
सुरभिका स्त्री० सुरभि+साधे कृत् । (भाषाकवा) । इये ।
सुरभित्वञ्च स्त्री० सुरभिः लङ् यस्याः । सूर्येष्टायाम् ।
सुरभिदाह ५० सुरभि दाह स्य । वरहहणे ।
सुरभिपत्ता स्त्री० सुरभि पत्तमस्य । अन्धहणे, राजजम्बुहणे च
सुरभिपत्तक न० सुरभि पत्तमस्य । उड्गलपि (शारपिनि)
सुरभिमुखा स्त्री० सुरभि मुखे निचन्दो यस्याः । यष्ट्याम्
सुरभित्ता स्त्री० सुरभि अम्भिका । तनय्याम् । यष्ट्याम्
सुरभेदा स्त्री० सुरभिजे भेदोऽस्याः । मङ्गायाम् ।
सुरभि ५० सुरभिः सभिः । आरदादि । अविष् ।
सुरभता स्त्री० सुरभिः यता । यष्ट्याम् ।
सुरभोय ५० सुरापां भोयः बाहसाभादि । सभे । सुरभ-
नादयेन ।
सुरभन्त ५० सुरापां रन्त दम् । आह्वाने ।
सुरभन्ता ५० इत० । देवतायाम् ।

सुरवल्ली स्त्री० सुरमिया वल्ली । तनय्याम्
सुरवैरिन् स्त्री० इत० । अघरे सुगविरोधिनि नि० । सुर-
रिउभूतयोष्यत् ।
सुरस न० सुखेन रसते सु+रस-इच् । गोत्रे, लघे, गन्धहणे,
विष्णुगारे मोषरसे च । शा० छादौ रसे । इय० । सु-
सादुरस्युक्ते नि० । वृक्षस्यो ५० स्त्री० । राद्यायां, नाग-
मातरि, मित्रेयायां, माङ्गायां, मङ्गायताययां च स्त्री० ।
सुरसुन्दरी स्त्री० सुरमिया सुन्दरी । मेनकादासस्य, यो-
गिनीभेदे च ।
सुरा स्त्री० सु+र-इन् वा । मर्दे, यष्टे च ।
सुराकर ५० सुराया आकरः । मद्योपनिस्थाने ।
सुराचार्य ५० इत० । वृक्षस्यो ।
सुराजक ५० सुष्ठु राजते राज-गुण् । भङ्गराजे । इय०
कप् । सुन्दराजान्तिने नि० ।
सुराजन् ५० सुष्ठु पूजितो राजा न इच्छ । सुन्दरे राजनि ।
इय० । सुन्दराजस्यभिन्दे देवे नि० ।
सुराजीविन् ५० सुरा सुरासम्पादनमाजोवति पा+जीन
विनि । योषिजके । [स्त्रावदन्त] इति अतिः
सुराप नि० सुरां विरति पा-क । मद्योपनिस्थाने । सुरापः
सुरापगा स्त्री० इत० । गङ्गायाम् । सुरवरङ्गिण्यादयोष्यत् ।
सुरापान न० सुरा पीयतेऽनेन पा+कषप् । अयदंमे
(वाटनी) सुरायाः पानं देवां याम् । प्राथम्ये जने ५०
सुराभाग ५० सुराया भागः अयभागाः । सुरामये ।
सुरामगह ५० इत० । सुराया अयभागा ।
सुरारिहन्त ५० सुरापाभरिं कृति हन-इच् । विष्णो ।
सुरार्ह न० सुरान् देवानर्हति अर्ह-यच् । कृतिवन्दने ।
सुराङ्ग ५० इय० देवभेदे (सरङ्ग) ।
सुराङ्गल न० स्त्री० सराङ्गदेवे जायते जल-च । दारिकायाम्
कषपवरे, विषभेदे च पु० । तद्देवजातवाये नि० ।
सुरासु ५० सुरप्रमिता आसु यक्ष मूरात् आसुयति गन्धेन
आ+उ-क वा । देवदाहणे, यष्टये, कृतिदाहणे च ।
सुरङ्ग ५० सु+रङ्ग-इच् । योभाग्रहणे ।
सुरङ्ग न० सुन्दरे कषमस्य । इन्द्रे । सुन्दररूपनि नि०
यष्टिने पु० । यष्ट्याम् । यष्ट्याम् च स्त्री० । शा० ।
सुन्दरे इये न० ।
सुरङ्गह ५० सु+रङ्ग-इच् । यष्ट्याम् । [यष्ट्यां स्त्री०
सुरेण्य ५० इत० । पूजते यक्ष-यष्ट् इत० । वृक्षस्यो ।
सुरेन्द्र ५० सुष्ठु यक्षः यक्षः राजा वा । इन्द्रे सुराजे ।

सुरेभं न० सु+रेभ-ञच् । रङ् । (रां) ।
 सुरेयट ५० सु+रेयटः सु+रेय-ञट् न । राभय्ने ।
 सुरेश्वर ३० सुरायाः शिबः । वरे, इन्द्रे च । स्वर्गपद्मायां,
 दुर्गायाश्च स्त्री० स्त्री० । [प्राज्ञा स्त्री० ।
 सुरेष्ट ३० इत् । शब्दे, सुरेष्टाये, शिवमन्त्रायाम् च
 सुरोत्तम ३० सुरोत्तमः । सूर्ये, देवत्रये ति० ।
 सुरोत्तर ५० सुरेय तत्त्वज्ञेयुत्तरः श्रेष्ठः । चन्द्रे ।
 सुरोद् ५० सुरेय उद्भवस्य उदादेशः । सुरासुष्टे ।
 सुलभं ति० सुखेन लभ्यते सु+लभ-ञच् । यथायाचलभ्ये ।
 मायपर्यायं, धूमपञ्चादाश्च स्त्री० ।
 सुलोचन ३० सु+लोचनमस्य । हरिषे । चन्द्रनेत्रयुक्ते ति० ।
 सुलोमया स्त्री० सुलोमानि चल्मस्याः च । काञ्चनकुण्डले
 सुलोमयुक्ते ति० । [मन्त्राच्छायाश्च ।
 सुलोमा स्त्री० सु+लोमाच्छायाः स्त्री० । ताम्बुलस्याम्,
 सुलोहकं च० प्रा० । पितृषे । [विं-विंश्यां स्त्री० तस्य नच
 सुलोहिता स्त्री० प्रा० । अग्निजिह्वाशेषे । सुराक्षये ५० नक्षत्रि
 सुवक्त्रा ५० सु+वक्त्रा वैवर्ण्ययुक्ता । वनपर्वतौ इव० । चन्द्र-
 राननयुक्ते ति० । प्रा० । चन्द्रे सते न० ।
 सुयच्च् ति० सु+यच् । शान्तिनि ।
 सुवर्च ५० सु+वर्च इति सु+वर्च-विच्-ञच् । वर्जिकाधारे
 सुवर्चस्त्रा स्त्री० सु+वर्च इति वर्च-विच्-कञ् । सुवर्भाया-
 दाम्, चतुस्त्रायाम्, आदित्यभक्तायां, ताम्बुलम् । देवभेदे ५०
 सुवर्चिष् ५० सु+वर्च+यच्-ञच् । वर्जिकाधारे । सप्तर्ष्यां स्त्री०
 सुवर्चिन् ३० सु+वर्च-विच् णिनि । वर्जिकाधारे ।
 सुवर्ष ५० सु+वर्षा इत्य । सप्तर्ष्यास्ते भाद्रभेदे, हरि-
 चन्द्रे, सप्तर्षीरिडे, धने, नागभेदे । 'वर्षं सुवर्षं स
 सप्तर्षं' नित्युक्ते कर्णभित्ते कावने च सप्तभेदे, भक्त-
 चण्डगुण्यौ च ३० । सु+वर्षा इत्यमहरं शास्त्र । सुवर्षे
 चन्द्रावर्युक्ते च ति० । 'न सुवर्षयवो वदुः परं नतु
 वागपि तावदो वदोति नैवधम् ।
 सुवर्षे च न० सप्तर्षिर्वा दशांश्च नृ । पितृषे, सु+वर्षा इत्य
 च् । चन्द्रावर्युक्ते ति० । [स्याम् (पाराशर्या) ।
 सुवर्षकद्वी स्त्री० सु+वर्षा इत्या । वष० । सप्तर्षीकद-
 सुवर्षाकार ३० सप्तर्षं सुवर्षमयूषयादि करोति क-ञच् ।
 (वेङ्कटा) सप्तकारे भाविभेदे ।
 सुवर्षगैरिकं सप्तर्षिर्वा शीतं गैरिकम् । (सप्तर्ष्यादि)
 गैरिकभेदे । [स्याम् ।
 सुवर्षनकुली स्त्री० सप्तर्षिर्वा शीता नकुली । यथाश्वी-

सुवर्णप्रसव न० सुवर्णस्य प्रसव इव । एकशतके ।
 सुवर्णवर्णिज् उ० सुवर्णस्य वर्णिष् कयवित्तवादिभूता ।
 जाविभेदे (सोनादेने) सर्ववर्णिकमध्यतयोयज् ।
 सुवर्णयूयी स्त्री० सुवर्णमिव पीता यूयी । पीतवर्णयूयिकायाम्
 सुवर्णवर्णा स्त्री० सुवर्णस्यो वर्णा यस्याः । हरिद्रायाम्
 सवर्णस्यवर्णयुक्ते त्रि० ।
 सुवर्णा स्त्री० सुष्ठु, वर्णा यस्याः । कालागुहणि, वास्यालके च
 सवर्णोय, हरिद्रायाम्, च सुवर्ण्या च स्त्री० ङीप् ।
 सुवर्णम् स्त्री० सुष्ठु, वयोदस्याः । प्रीतायां क्षियाम् ।
 सुवर्लि (श्री) स्त्री० मा० । शीवराजोक्ततायाम् ।
 सुवर्षा स्त्री० सुखेन उज्ज्वले वाद्यगायौ सु+वर्ष-पठ् ।
 येषांलिङ्गायां, राक्षसां, गोधापयाम्, एवापयार्थम्, गन्ध-
 क्तां, वीषाया, विडम्बनायाम्, बृहज्जादायां, वृषवर्षा, गन्ध-
 नाड्य्यां, उषस्यां, नीलविभुश्वारे च । सुवर्षास्ते त्रि० ।
 सुवर्ष उ० सुष्ठु वाच० । सवर्षे उपवर्षाभे च । इ० । सवर्ष-
 युक्ते, चक्षितास्थानिते च त्रि० ।
 सुवर्षाग्निनी स्त्री० सुखेन वसति सु+मघ+विनि । विरण्यां
 चिरं पितृकुलस्थांविन्याम् क्षियाम् ।
 सुविद् उ० सुष्ठु रेसि विद्-क्षिप् । वसिते । सुष्ठु विद्यते अभ्यते
 विद्-वाभे क्षिप् । गुप्ताद्यायां क्षियाम् ।
 सुविद् उ० सु+विद् च । कतुञ्चिनि ।
 सुविदत् उ० सुविदे गुप्ताद्यां क्षियमवति सव-क्षिप् । नये
 सविद्वज् उ० सुविदं रागाभं भाति वा-ञ । अन्धःपुटे-
 क्तामिहते, कतुञ्चिनि च । सुविदा रागा भोयते वा-ञ ।
 अन्धःपुटेस्त्वयाम्यौ स्त्री० । [युक्ते त्रि० ।
 सुविनीता स्त्री० सु+विन+नी-ञ । एयोवायां गति । सुविनय-
 सुवीज उ० सुष्ठु, वीज्यतेऽथौ वीज-ञ । (सुष्ठुस्ये) इत्यभेदे
 इ० । एन्द्रेवीजवति त्रि० । प्रा० । एन्द्रे वीजे न० ।
 सुवीरज् न० सु+वीर षष्ठ्यु । वीरोराज्येन ।
 सुवीराष्ट्र न० सुवीरयति वीर्यान्वित्रं वदोति सु+वीर-
 षष्ठ्यु कर्त्त० । काञ्चिके । [प्रा० । उत्तमे वीर्ये न० ।
 सुवीर्य्य न० सुष्ठु वीर्य्यं यस्यात् । वदोक्तके । वनवर्षास्तं स्त्री०,
 सुवृष्टा उ० सुष्ठु वृष्ट् । वृष्टेन । न्दरे (श्री) एन्द्रेष्टा-
 न्तिने त्रि० । यववर्षा, कावस्त, द्राक्षायाश्च स्त्री० ।
 सुवेगा स्त्री० सुष्ठु, वेगे क्षामुविश्वारूपवेगं यस्याः । इ० ।
 वषाब्धोविद्वज्याम् ।
 सुवेले उ० सुवगा रेवा वरहस्त्युवेन । निद्रारमन्ते । सुष्ठु रेवा
 चर्षास्तं स्तिष्टिः दक्ष । गन्धे, वसते च त्रि० ।

सुवेग ३० सुखेन विद्यते उपमुज्यते सु+विश+पञ् । श्वेतयो
 सुन्दरवेगयुक्ते वि० । [सुन्दरप्रवयुक्ते वि० ।
 सुवती स्त्री० सुष्ठु प्रव निययो यस्या । सुमीवाया यवि
 सुगर्भन् ३० गृहमनिर् सुष्ठु प्रव सुष्ठु यंस् । न्यभेदे
 सुन्दरहृदयवि वि० ।
 सुशल्य ३० सुष्ठु इद गल्य यस्यात् । खदरे । [रके च
 सुशवी स्त्री० सु+शव+अष्ट गौरा० ङीप् । कारवेष्ठे, कण्ठो-
 सुशाक न० सुष्ठु शाको यस्यात् ५४० । आर्द्रके । तस्ययोगे
 हि शाक्य सुखाडता । सुष्ठु शाको यस्यात् । सुष्ठु-
 शाके, तस्युकोदे, (गटेशाक) भिखुवाया ३० ।
 सुशिव ३० सुन्दरो शिवा यस्यात् । वज्रै, चित्तकटके च
 योगेन शिवायुक्ते वि० मयूरविषाया स्त्री० ।
 सुगीत न० प्रा० । गीतवन्द्ये व्यतिशेयवस्त्वर्थे । वहति वि०
 सुगीतल न० प्रा० । गम्यते व्यतिशेयवस्त्वर्थे वि० ।
 सुगीता स्त्री० प्रा० । प्रतपन्नाम्, गीतगुणवन्ता श्रिया च ।
 सुगीम ३० सु+गम् बङ् बल्लसारवत् । गीतमर्थे । वहति वि०
 सुगील ३० सुन्दर-गीतमल । विष्णुपार्श्वरभेदे 'योगेन परि-
 दायिते वि० । [युक्ते वि०
 सुत्रीक स्त्री० सुन्दरो गौरस्य कर् । सप्तवीहसे । सुन्दरग्री-
 मुत्तुत ३० सु श्रूयते सु+शृ+क्त । विद्याभिमलमिन्द्रे विवि-
 द्यायास्तत्तरेति समिभेदे, तत्तत्तमवस्थे च । सुन्दरवृते वि०
 'देवास्तस्यै वृत्ततेन चरन्त्योक्तेनेति, नैवधम् ।
 सुश्रित वि० सु+श्रि+क्त । सुष्ठुगुणे रक्षयिते ।
 सुपम ३० सुन्दर चम प्रा० वलम् । योगेन, चमे च परमाया
 योग्यां स्त्री० । [कोरक, कण्ठकोरके च ।
 सुपवी स्त्री० सु+पु+अष्ट गौ० ङीप् । कारवेष्ठे, सुष्टुकारवेष्ठे,
 सुपानम् वि० सुष्ठु शान यस्य सुषामादि-यत् । सुषान्ध ने
 क्षिप्ये वा डाप् ङीप् च ।
 सुपि स्त्री० सुष्ठु-इन् ३० यस्य चः । सुपौ द्विरे ।
 सुपिर न० सुप विरप् ३० यस्य चः । द्विरे । [वि०
 सुपीम ३० सुष्ठु सोमा यस्य । योगेन यत् । वहति, मगोच च
 सुपुत्र न० सु+पुत्र भावे क्त । 'यस्य सुपुत्रो न कश्चन कामं
 कामयते न कश्चन अत्र पर्यति तत्/सुपुत्रमिति' इत्युक्ते
 चाप्युपपत्त्यभेदे । कर्त्तरि क्त । उदरस्थान्ति वि०
 सुपुत्रि स्त्री० सु+पुत्र+ङिन् । उतीति मायां मनसा बभोय-
 हने बभ्रुपान्मूले बभ्रुमोले पञ्चपदार्थान्मूले च अत्रस्था-
 भेदे 'सुपुत्रिभावे बभ्रुव त्रयो' इति वृत्तिः ।
 सुपुत्र्या स्त्री० सुष्ठु इन्-वत् इदं अत्रिच यत् अत्र च ।

तन्मोक्षे मेरुदण्डमाहास्ये इडापिङ्गलानाथोर्मध्यस्थे सूक्ष्मे
 नाडीभेदे ।
 सुपेश ३० सुष्ठु सेनयति सेना करोति वाच पत्वम् । कर-
 म्दके (करमचा) वेतसे, चि कलके-गानरभेदे च, विवृति
 स्त्री० ङीप् । कन् अत्र इत्त्वम् । कण्ठविवृति स्त्री० ।
 सुष्ठु अथ्य सु+स्था-ङ् । अतिशये, प्रशस्ते, सत्ये च ।
 सुसंस्कृत वि० सु+सम्+क्त-ङ् सुम् च । प्रयत्नेन वृतादि-
 नानाद्रव्येण पक्वे व्यञ्जनादौ ।
 सुसम्पद् स्त्री० प्रा० । सीमान्य सुष्ठु सम्पद् यस्य । सुसम्पदे वि०
 सुसार ३० सुष्ठु सारोऽस्य । रक्तखदरे ।
 सुसिक्तता स्त्री० प्रा० । यर्कटायाम् । उत्तमवृत्तयायां व०
 सुस्य वि० सुखेन तिगति स्या च । आरोग्येण युक्ते सुखिनि च
 सुखा स्त्री० सु+खं च । (खेवाटो) गमीधान्यभेदे ।
 सुखात वि० सुष्ठु खात सु+खं क्त । पञ्चद्रव्येण कतस्थाने
 सुक्षिते वि० सु+धा-क्त । दग्ने, विक्षिते च । प्रा० । सुन्दरक्षिते
 न० । ५४० । अग्निजिह्वाभेदे स्त्री० ।
 सुष्टु ३० सुष्ठु इदं यन्म मित्रार्थे हृदादेश । मित्रे
 व्योतिषोक्ते बन्धार्थे वस्त्रावे च ।
 सुष्टुदय वि० सुष्ठु इदं यत् । प्रशस्तमवस्थे । प्रा० । सुविसे न०
 सुष्टुदय न० सुष्टुदेश वस्त्वम् । मित्रदये सैन्ये ।
 सू स्त्री० सू-ङिप् । सूतो, प्रवने, जेपे मेरवे च ।
 सूक न० सू-गे रणे क्षिप् स्यात् कन् । चतुर्वे, पाप्मे, राते च
 सूकर ३० सू-रत्त्वयत् कन् करोति क्त-अष्ट । वरादे,
 जम्बवादे, रागभेदे च । वराहकामानायां, वराहवोमिति च
 स्त्री० ङीप् ।
 सूक्त न० सु+वच क्त । सुन्दरकवने, एकार्यप्रतिपादके एव-
 देत्ये वेदमन्त्रसुहावे च । यथा श्रीसूक्तं पुरषसूक्तमिन्द्रादि
 तानि च वेदे ब्रह्मनि सन्ति तस्य महादानेययोगीनि क्त
 चिन् सूक्तानि तदादानादिप्रवृत्तौ अस्माभिः उक्तानि ।
 'अप्यानि सूक्तानि तथैव वैशा' इति वृत्तिरुपपत्तिः ।
 सूक्ष्म न० सूक्ष्म-ङ् । वेतसे, अथ्यत्त्वपदार्थे, अचकारभेदे
 च । कतकटके ३० । अत्युपरिमावृत्ति, अत्ये च वि० ।
 सूक्ष्मप्रकाशकता स्त्री० सूक्ष्म त्वर्थे फल यस्या । अथ्य-
 जम्बू इवे ।
 सूक्ष्मप्रपङ्क ३० सूक्ष्मप्रपङ्करोऽस्य । (वचस्य) इतिस्थाने,
 विमलतां स्त्री० । [त्रयापीयसुदौ ।
 सूक्ष्मदर्शिन वि० सूक्ष्मं ध्याति इत्य-विन् । अत्यल्पसुदौ
 सूक्ष्मपत्र ३० सूक्ष्म पत्रमल । भास्वते, वनोदर, देवदन्ते,

चक्रपदे, एरण्ये, वनमर्मणे, वायव्ये, मोहितेचोच ।
यमपुत्राय, यताय, लघुनाम्ना इतरनामा, आकाश-
मांसाय स्त्री० । कर्षु चत रत्नम् । तत्रैव ।

सूक्ष्मपिप्पली स्त्री० कर्म० । वनपिप्पल्याम् ।

सूक्ष्मपुष्पा स्त्री० सूक्ष्माणि पुष्पाख्यसुताः । वनतिलायाम् ।

सूक्ष्मफला स्त्री० सूक्ष्म फलसुताः । भूम्यामवस्थाम् ।

सूक्ष्मवदरी स्त्री० कर्म० । भूमिवदस्याम् ।

सूक्ष्मभूत न० कर्म० । वेदान्तप्रसिद्धे चपड्भूते भूत्यादीनां
पदानां भूतानां सूक्ष्मांशभेदे ।

सूक्ष्ममूला स्त्री० सूक्ष्मं मूलसुता । जलमूलाय् ।

सूक्ष्मवल्ली स्त्री० कर्म० । तावत्प्रवृत्ता, अतवायाय् ।

सूक्ष्मबीज उ० सूक्ष्मं बीजसुता । (समस्त) प्रजाते एते ।

सूक्ष्मकर्मा स्त्री० कर्म० । मानुषायाम् ।

सूक्ष्मशास्त्र उ० सूक्ष्मा भाषासुता । ज्ञानवृत्ते ।

सूक्ष्मगालि उ० कर्म० । लघुभाष्ये श्यामाकादौ ।

सूक्ष्मा स्त्री० सूक्ष्म-कम् टाप् । द्रविण्याया, सुहृदाया,
वरण्या, मानुषायाय् ।

सूक्ष्मैला स्त्री० कर्म० । सुहृदायाम् (सुजराटौ एकाय्) ।

सूक्ष्म रैग्ये (चन्द्रांशे) अद्-पु० उ० उ० उ० उ० । सूक्ष्मयति ते
अपसृष्टम् ।

सूक्ष्म ति० सूक्ष्मं चन्द्रं दृष्टि सूक्ष्म-सुम् । पिपुने चन्द्र
दोहति, बोधने च । कावे, उकुटे, विहावे, मियावे,
मिश्रिगवे, इहे, नाडकप्रसिद्धे सूक्ष्मभारतस्य प्रधानभेदे,
कपडे, सूक्ष्मपानौ च पु० ।

सूक्ष्म न० सूक्ष्म-कम् । विंशने, प्रापने च । सुष् । तज्, दही,
मोक्षायाम् अभिनवे च स्त्री० ।

सूक्ष्मिणी स्त्री० सूक्ष्म-रन् वा टोप् । प्रियाया, लोचनसाधने
सनामप्राते दोहमपदार्थे च । [जीविनि (दरणि)]

सूक्ष्मिक ति० सूक्ष्मि । तत्रा लोचनं मित्यस्यस्य दन् । सूक्ष्मा-
सूक्ष्मिका स्त्री० सूक्ष्मि-सार्थे कन् । सूक्ष्माम् सूक्ष्मिच इत्यर्थे
कन् । इतिगुणायाम् । [मित्रतया सेव्यापचायाम् ।

सूक्ष्मिकारण न० वेदाकोशे लोचनभेदे तस्य च सूक्ष्मप-
सूक्ष्मिकामुख उ० सूक्ष्मिकेय मन्सूक्ष्मं मुखसुता । यष्टे ।

सूक्ष्मचित्त न० सूक्ष्माकारं ज्ञेयम् । लोचनानां प्रसिद्धे
सूक्ष्माकारके ज्ञेयभेदे ।

सूक्ष्मि ति० सूक्ष्म-क्त । कथिते, बोधिते, कथिते च ।

सूक्ष्मपञ्चक उ० सूक्ष्मिच पञ्चमसुता कए । शिवार्जवनाय
सुरीदादयोऽयम् ।

सूक्ष्मपुष्प उ० सूक्ष्माकारं पुष्पं पुष्पाय यस् । जेतव्ये
सूक्ष्मपुष्पादयोऽयम् ।

सूक्ष्मिणी उ० कर्म० । सूक्ष्मभाष्ये श्यामाकादौ ।

सूक्ष्मपत्रा स्त्री० सूक्ष्मं पत्रसुता । गण्डद्वन्द्वायाम् ।

सूक्ष्ममुख सूक्ष्म मुखसुता । शितकुपे । ह्रीरने न० ।

सूक्ष्मपुष्पलुक् उ० सूक्ष्मपुष्पिण सुतः सार्थे कन् । (उभयपुत्र)
तस्यभेदे ।

सूत उ० सू-मस्ये प्रेरणे येय्ये वा क् । सूय्ये । चतियवाते
नाङ्गवीर्यभेदे वर्षचक्रभेदे, लहरि, सारयौ बन्दिनि,
माग्ये, लोपहर्षणास्ये इतावत्कृति च सारदे उ० न० ।
प्रकृते, प्रेरिते च ति० ।

सूततनय उ० सूतस्य तनयः । भारतप्रसिद्धे सार्थे कर्णे
सूतपुत्रादयोऽयम् । तस्य सूतपातिताततातम् ।

सूति स्त्री० सू-तिन् । प्रसवे 'प्रसवेः सूतिभारतैरिति' इति
सूयते कस्यते लोचनस्य सू-व्याधारे तिन् । लोचनि-
वन्मसौ ।

सूतिका स्त्री० सू-क्त कन् अत रत्नम् । नमस्तुतायां
क्षियाय् 'उदकां सूतिका विनेति' इति ।

सूतिकागार न० सूतिकाया निरासद्योग्यमगारम् । सूतिका
ग्रहे । सूतिनाम्नदादयोऽयम् ।

सूतिकारोग उ० इत० । वेदाकोशे रोगभेदे ।

सूतिकापट्टी स्त्री० सूतिकापट्टयुक्ता पट्टी यावत् । सूति
कागारे—प्रसरति रते दिशि पूज्यायां वरीदेयाम् ।

सूतान ति० सुत्, अत्यन्तं उद्योगो यस् । कट्टे,
कर्मण्ये । [रचयाने च ।

सूत्या स्त्री० सू-त्याप् ति० । यत्ताकृत्ताभेदे, अभिनवे, लोच-
सूत्यामौच न० सूतिविभितकतामौचम् । जननाद्यौचे
'यानाद्यौचं न कर्मण्यं सूत्यामौचं शिधीयते' इति इति ।

सूत्र पञ्चने वेदने च अद्-पु० उ० उ० उ० उ० । सूत्रयति ते अक्ष
सूत्रम् ।

सूत्र न० सूत्र-कम् । वस्त्राधारे तन्वी, अत्यन्तायां, नाडक साधने,
प्रकाशे 'सूत्रावरणवदिव' सारत् विप्रदोषकम् ।

सूत्रोपपन्नस्य सूत्रं सूत्रं विदोविदित्'लुक् साक्षभेदे च
सूत्रकण्ठ उ० सूत्रं कण्ठे यस् । विमे, कपोते, पञ्जरीटे च ।

सूत्रधार उ० सूत्रं नाश्वधारनं धारयति ध-णिच्-कम् ।
नाश्वकुशाधनयुक्ते नाडकप्रकाशके प्रधानभेदे, सूत्रधारस्य
सहिताः संज्ञायां यत् कुर्वते' इति दयस्वकम् इत्ये,
मिलिभेदे (पुष्टार) च ।

सूर्य्यं स्त्री-श्रमि-पुं शस्य व । श्रमिगन्धार्थं वा स्त्री ।
सूर्य्यं पुं सूर्य्यं नि० दीर्घश्च । दिग्भक्ते, वर्कटने, दानव-
भेदे च ।
सूर्य्यकान्तं पुं सूर्य्यस्य कान्तं प्रिय । स्मृतिमयौ सूर्य्य-
स्यकान्तं यथा मन्त्रमन्त्रस्मृतिश्च मयौ च (आतमो) ।
सूर्य्यग्रहणं न० सूर्य्यस्य राक्षसा तदन्तान्त्रिक्याया पक्ष-
मात्रमणम् । व्योतिषोक्तं राक्ष-विष्टम्भिक्याया
सूर्य्यग्रहणस्य आक्रमणरूपे पात्रे
सूर्य्यं पुं सूर्य्यात् जायते जन-इ । यनिपत्रे, यने, वै-
जते मनी, सुपोयगवरे च सूर्य्यपुत्रादयोयत् । यतनाया
स्त्री० ।
सूर्य्यभक्ता पुं सूर्य्यस्य भक्ता इव प्रिय । वन्मूकइत्ये ।
सूर्य्यमणि पुं सूर्य्यप्रिय मणि । सूर्य्यकालमयौ ।
सूर्य्यलता स्त्री सूर्य्यभक्ता इवा । आदिभक्तायाम् ।
सूर्य्यवल्ली स्त्री सूर्य्यवल्गायिका वल्ली । शर्षपुष्पिकाइत्ये ।
सूर्य्यसारथि पुं० इत० । अरण्ये गच्छामयजे । सूर्य्यसूतादयोऽथर्व
सूर्य्या स्त्री सूर्य्यस्य भार्या दाप् । कमाहुव्या, सप्तानाचम
सूर्य्यभार्यायाम् । मातृव्या जुत्पान्त्र डोप् । सूर्य्योत्तरे ।
सूर्य्यालोका पुं० इत० । आतमे रोहि ।
सूर्य्यावर्त्ता पुं सूर्य्यं दृशवर्त्तते आन-इत च्च् । (इह-इडिया
कुपभदे (सुभकिया) शाने च आदित्यभक्ताया स्त्री० ।
सूर्य्यास्मन् पुं सूर्य्यप्रिय आस्मन् । सूर्य्यभान्तमयौ ।
सूर्य्याद पुं सूर्य्येण सूर्य्यालकात्वेन जडं प्रापितं वक्ष्यते ।
सूर्यालकात्वेन आगवातिथौ ।
सूर्याल पुं सूर्यालम् मल्य नेत्सम् । श्रगावे ।
सूर्यान् पुं सूर्यान् मन्त्रानि वा मल्य नेत्सम् । श्रीमन्त्रा-
भाने 'सूर्यान् परिषेदि चेति' स्मृति । 'महासूर्या-
शोभिने नृदिश्वरदिति' 'सूर्यान् मन्त्राभ्यामस्य ।
सूर्यान् न सूर्यान् कनिष् । शोभमानाभाने । पुं सूर्यान् । अथवा
सूर्या पुं सूर्यान् मल्य नेत्सम् । मिन्दिपावास्त्रे ।
सूर्याल पुं सूर्यालम् मल्य नेत्सम् । मन्त्रान्त्रे, देवभेदे च ।
सूर्यालवार पुं सूर्यान्त्रे मन्त्रान्त्रे सूर्यान्त्रे वत स्त्राय
मन्त्रं कर्म० । मन्त्रिकाधारे । [सूर्यालम् ।
सूर्या पुं सूर्यान् । यन्त्रौ । अथवास्त्रे स्त्री० । ताव वा डोप् ।
सूर्यान्त्रे स्त्री० सूर्यान्त्रे मन्त्रान्त्रे । यन्त्रे । अथवा स्त्राय । यन्त्रे । [च
सूर्यान्त्रे नि० सूर्यान्त्रे । मन्त्रान्त्रे स्त्राय डोप् । यन्त्रे । यन्त्रे ।
सूर्यान्त्रे नि० सूर्यान्त्रे । मन्त्रान्त्रे स्त्राय डोप् । यन्त्रे । यन्त्रे ।

देयत्वात् यः । [पृथग्देयत्व भातः अपोपदेयत्वस्य चिन्त्यम्]
 स्रम् द्विसे भ्यां परः सकः सेट् क्वा वेट् । सर्मति स्यसर्मति ।
 स्रमर उ० स्र-मरच् । स्रगभेदे, मयनघोष्ठे लि० । [च ।
 स्रट् लि० स्रज-क्त । निमित्ते, युक्ते, निमित्ते, बद्धे, भूषिते त्यक्ते
 स्रटि स्तोः स्रज-क्तिन् । निषांघे, निषांघे निषांघे, सभावे,
 च । कर्मणि क्तिन् । स्रज्यमाने 'या स्रटिः स्रट्प्रादित्'
 यकुलवा । [गर्भदात्रीकुपे ।
 स्रटिप्रदा स्तोः स्रटिः स्रज्जनं गर्भं प्रददाति प्रन्दा क ।
 सेक उ० सिच-वच् । सेचने जह दिना आर्द्रिकरणे । [पालभेदे
 सेकप्राप्त न० सिच्यते जनेन सिच-करणे वच् कर्त्त० । (सेचोभो
 सेक्तु उ० सिवृति रेतः सिच तच् । पत्नौ । सेचके लि० ।
 सेचक उ० सिवृति तोयेन द्रव्येभ्यः सिच-वच् । मये, सिच-
 कर्त्तरि लि० ।
 सेचन न० सिच-भावे ल्युट् । जवादिना आर्द्रिकरणे करणे
 ल्युट् । सेचन्यां, बुद्धसैकपालायां स्तोः ङीप् ।
 सेट् उ० सिट्-वच् । (तरुज) ट्ये ।
 सेत्तु उ० सि-दन् । सेनादेशं वधारणार्थं (शाव) (आह्वात)
 पदार्थं, वरुणहये, तन्मोक्षे प्रसंगमात्रे कन्ते च स्थायं
 कन् । वरुणहये ।
 सेतुवन् उ०, इत् । लङ्गागमनायै निरामेण नलकपिहारा
 कारिते वरुणपरि काचोभये, सेनादेरासीभये च ।
 सेतुभेदिङ्-उं सेतं भिनत्ति भिद-णिनि । दन्वीहये ।
 सेतुहृच् उ० सेतनामको हृच् । वरुणहये सेतुपरिस्ते हये च
 सेत न० सि-दन् । (वेङ्गि) निमडे ।
 सेना स्तोः सि-न, वच् इनेन प्रभुया वा । सैन्ये । [रये च ।
 सेनाङ्क न० इत् । हृच् वरुणपदातिवर्णने, सेनाया उपक-
 सेनाचर उ० सेनायां चरति चर-ट् । सेनागामिनि 'सेना-
 चरीभगदिभानतेति' नैववच् । [सेनापतौ च ।
 सेनानी उ० सेनां देवसेनां वा नवति नी-क्तिन् । कार्त्तिकेये,
 सेनापति उ० इत् । कार्त्तिकेये, सेनाभ्यन्ते च ।
 सेनामुख न० इत् । सेनापते, हृच् वरुणपदातिवर्णने,
 'हृत्तिनः त्रयः रथाः त्रयः स्यन्त नव पदातयः पञ्चदश
 एतत् सप्तदशे' । [याधिके सैन्ये ।
 सेनारक्ष उ० सेनां रक्षति रक्ष-वच् । सेनारथाकारके
 सेफ उ० सि-न । येने पुषोऽपधारणवृत्ते ।
 सेमन्ती स्तोः सिम-भि गौः ङीप् । (सिफोती) उमहये ।
 सेलु उ० सि-लु । खेप्रातकहये ।
 सेयक उ० सेव्यते सिच-वच् । सेवककर्त्तरि (दरबी) सेव-

खुलु । श्वे, दाष्टे, व्यस्यते च लि० ।
 सेवधि उ० सेवं सेवनं दधाति धा-कि । शङ्खप्रभृतौ निधौ ।
 सेवन न० सिच-सेव-वा ल्युट् । सूच्यादिना वक्ष्यादेर्वोजने
 आश्रयणे, उपभोगे, बन्धने, पूजने, भजने च । सीयते-
 टनया ल्युट् । सूच्यां स्तोः ङीप् ।
 सेवा स्तोः सेव-व । भजने, आराधने, उपभोगे, आश्रयणे च
 सेवित लि० सेव-क्त । पूजिते, आराधिते, आश्रिते, उपभुक्ते च
 सेव्य न० सेव-वच् । वीरयम्ने । आश्रये, हिज्जवट्टसे च पु०
 सेवाहं लि० । वन्द्याहये स्तोः ।
 सैहली स्तोः सिह्वे देये भवा वच् ङीप् । सिह्विमल्लाम्
 सैहिक उ० सिह्विकायां भवः ठक् । राक्षी, तस्याः अपत्यम्
 ठक् । सैहिकेयोप्यत्र । [सिह्विताम्रपुरदेये लि० ।
 सैकत न० सिक्तताः सन्वत् वच् । बालुकामयुरे नद्यादितटे
 सैकतेष्ट न० सैकतं स्नायपिष्टं यच्च । आर्द्रके ।
 सैतवाहिनी स्तोः सितायाः शर्करायाः व्यम् वच् सैतो
 मधुररसत्वं वृत्ति वच्-णिनि । बाह्यादायं नद्याम् ।
 सैवान्तिक उ० सिवान्तं वेत्ति ठक् । सिवान्ताभिन्ने ।
 सैन्यापत्य न० सेनापतेर्भावा कर्म वा यच् । सेनापतिभेदे, तल्ले
 वच्ये च 'सेनापत्यस्यैव व' इति कुमारः ।
 सैनिक उ० सेनायां वसवैति ठक् । सिहिते हृत्त्वन्वादी ।
 सैन्यव न० सिन्धुनदीसमीपे देवे भवन् वच् । वरुणभेदे
 सिन्धोरद्वारभरः । वच् । वोटके, तस्य सिन्धुदेससहृ-
 वधोपसाराव्यदेशोद्धवत्तात् तथालम् ।
 सैन्यवधन उ० सैन्यवधिव वचः । सैन्यमिवावत् वचनादे-
 करहात्माके सिदान्त्यस्य परमेष्ठरे ।
 सैन्य उ० सेनायां वसवैति जट् । सिहिते हृत्त्वन्वादी ।
 सेनागा दं वच् । सेनावधनये न० ।
 सैरन्त्री स्तोः सौरं कर्त्तं धरति ङ-मूळ० क हम् च सैरन्त्रः
 कर्त्तव्यस्येदं भिन्नकर्म वच् तदस्यासि यच् गौः ङीप् ।
 परम्हृत्से सवये भिन्नकारिणि स्तोभेदे उ० मेरि-
 म्भोत्थत् ।
 सैरिभ उ० सौरं हृत्ते तदहने रभद्वय चूरः यच् ततः स्थायं ङ् ।
 अहिमे, 'सेवे सैरिभयहिनीभिह महाउज्जीमिति' मङ्गा-
 वच् भ्यान्व । [किष्काम् । स्थायं कन् तस्यै ।
 सैरीय उ० सौरस्येदम् अच् सैरं हलाकारमर्हति लण् ।
 सैरेय स्तोः सैरं सौराकारवर्त्तते ठक् । भिष्काम् । ठक् ।
 सैरेयकोप्यत्र ।
 सेवाल नन्वेवायै सेनादीनामुपभोगाय व्यति पय्यां प्रीति यच्

सौख्यसुखिक वि० सुखसुखि सुखेन ययनं प्रकृति ठञ् ।
 प्रातःकाते सुखययनप्रकृते वेदाधिकारी ।
 सौख्य न० सुखमेव वादः पञ्च । सुखे । [वचस्पतिविनि वि० ।
 सौगत ५० सुखद यव यन् । सुगते बुद्धिभेदे त्रस्येदमण् । सुग-
 सौगन्ध न० सुगु गन्धोऽस्य स्वायै यन् । कन्दुके, रामकपूरे ।
 सौगन्धिक ५० सुगु गन्धः सुगन्धः वस्त्रेदम् ठण् ।
 कसुरे । [सुगन्धी ।
 सौगन्ध न० सुगन्ध भावः पञ्च । सुगन्धे । शार्वे पञ्च ।
 सौखिक ५० सुखी तत्त्वसौख्यननुपपन्नोति ठञ् । [दरभो
 शीतनकारके । [५० 'सौख्यजन्यं यय' इत्युद्धृतः ।
 सौख्य न० सुखजन्य भावः पञ्च । सुखनतायां सहायकारे
 सौख्यी श्री० गुणव्यापारोऽस्य स्वायै यन् । सुख ५० यस्व ५० ।
 गजपिप्पल्याम् ।
 सौत्र ५० वाचिन्त्यादिभिः सुखेण कर्मविशेषाद्य प्रकृतः यन् ।
 आद्यादिद्वयस्योपनिषत्सु तत्त्वज्ञानपरितोषे भावतु ।
 सौत्रात्मनी श्री० सुत्रात्मा इत्यो देवताऽस्य यन् । यन्त्र-
 त्वात् न टिलोपः पठ्यम् । इतिभेदे तत्र किं सुत्रात्मानं
 विगणयामि विहितम् 'सौत्रात्मपुत्रं सुत्रं विवेदिति' शुनिः
 सौत्रात्मनी श्री० सुत्रात्मा यन्त्रं तमेदमेतेका दिक् तन्नात्
 भवत्वात् यन् । विदुषि । का किं सुकृतिमयस्य सुत्रात्मा
 यन्त्रं तमेदमेते जावा । आद्यरोमेदे च । सुत्रात्मा येराव-
 नजस्य देवो डोम् । येरावतयोपिति । तत्र डोमि
 यत्तर्हिमे । सौत्रात्मनीयम् ।
 सौदायिक न० सुदायात् यन्त्रकलात् आगतः डण् । 'जडवा
 कन्याया वापि पत्युः मित्रव्यङ्ग्येऽय वा । भर्तुः सत्तावात्
 पित्रो वा सत्ता' सौदायिकं सत्तामिति, सत्तायुक्तं सौधनभेदे
 'सौदायिकं धनं प्राञ्च सातन्त्र्यं परिकीर्तितमिति' सत्ति-
 सौदास ५० भद्रवर्ग्ये सत्तामपादे न्यपत्तौ ।
 सौध ५०० सुधया सेधनद्रव्येण रक्षितं यन् । राजवर्धनभेदे
 सुधापचर्कितं यन् । सुधे न० । सुधापचर्कितं वि० ।
 सौनिक ५० सुना मध्यस्थानं मण्डपवर्धितमपादि पण्यमस्य
 ठण् । साहस्यनिकयोपजीविनि न्याये (कषाट) ।
 सौन्दर्य न० सुन्दरस्य भावः यन् । 'वाक्य-
 मयङ्कानां यः सन्निवेशो यथोचितम् । सुष्ठिः सन्निवेशः
 स्वात् तत्सौन्दर्यस्य सत्तामिति' लुक्ते सत्तादीनां मनोहरत्वे
 सौपर्ण न० सुधु प्रपर्णं तद्रूपमर्कितं यन् । यत्कृतयस्यौ ।
 सौपर्णय ५० सुपर्णं विनतायाः अपत्यम् डण् । यत्कले ।
 सौप्तिक वि० सुप्तिकात् राज्ञो भवम् डण् । रात्रिपुत्रे सुप्ता-

नपिकस्य ततो यन्त्रः डण् । महाभारतपर्यन्ते ।
 सौभ न० सुधु, यन्त्रेण सौके भाति भा-क स्याये यन् ।
 कामचारिणि, डरे, हरिचन्द्रकपूरे च ।
 सौभद्र ५० सुभद्राया भवः यन् । सुभद्राऽन्ते यमिमयी ।
 सौभद्रय ५० सुभद्राया अपत्यम् डण् । सुभद्रागते यमिमयी ।
 सौभरि ५० सुभरिभेदे ।
 सौभाग्येय ५० सुभगाया अपत्यम् डण् इनादेवः द्विपद-
 हरिः । सुभगाऽन्ते । तत्त्वन्त्यायां स्त्रीः डीप् ।
 सौभाग्य न० सुभगस्य भावः यन् । द्विपदद्विः । त्रिपले शार्वे
 पञ्च । विन्दूरे, डण्डके च । विन्दुमादिषु मध्ये यन्त्रे
 योने ५० । [विन्दुमादिभेदे ।
 सौभिक ५० सौभं कामचारिणं तद्विष्णोः यमिमयी ठण् ।
 सौमनस्य न० सुमनसो भावः यन् । मयकाचित्तले ।
 सौमनस्यायनी श्री० सौमनस्यनयनेऽनया यय-ल्युट् डोम्
 इति वाच्यत्वात्, तत्त्वविधानात् । [यन्त्रेण ।
 सौमित्र (वि) ५० सुमित्रायां भवः यन्, वाङ्मादिः इण् वा ।
 सौम्य वि० सुमो देवताऽस्य यन् । सुमदेवताके दिव्यात्
 द्विपद डोम् । सुमदेव याचादिवात् य स्वायै यन् ।
 सुमोहरे मियदर्थेने यन्त्रेण च वि० सुपे ५० । ततः सौमित्र
 प्रत्वाभावे सोम्योपपन्नम् । 'सदेव सोम्येदमपराधीदिति
 नृवि स्त्रीविशेषे सुमपरे इपादिस्वरपराधी, उद्धुल्लरत्वे'
 गोपयायिनि-विमे ५० । [यन्त्रेण ।
 सौम्यस्य ५० सुम्योऽस्य देवताके वज्रवायो व्रतभेदे । [यत-
 सौम्यगन्धी श्री० सौम्य यन्त्रेण गन्धी यस्याः गौः डीप् ।
 सौम्यगृह ५० सुम्यं । स्त्रीविशेषेण यन्त्रेण सुमपरे सुमपरे
 सौर ५० सूरस्य इदम् सुतो देवतास्य यन् वा । सुम्येऽन्ते
 सुमदेव भवे च । सुमदेवताके वि० सुम्यं डीप् । सुम्ये
 निर्गतः यन् । एकैकपराधी यन्त्रेण सुम्येगतिपाद्ये दिन-
 मन्तादौ वि० । 'विवाङ्मादे सुम सौरः' इति स्मृतिः
 उद्धुल्लरत्वे ५० । [तत्त्वुद्धुल्ले ।
 सौरज ५० सुम्येऽन्ते सौर आलोकततो जाग्रते जन-ड ।
 सौरम न० सुम्येऽन्ते यन् । यन्त्रे, सौरपमस्यासि यन् ।
 सूरमित्रस्यासि यन् वा । सुधुके, सोवे च न० ।
 सौरभेय ५० सुम्येऽन्ते यन् । यन्त्रे, सौरभेयस्यासि यन् ।
 'सौरभेयस्य यन्त्रे' नोदामयन्त्रः यस्या इदम् डण् ।
 सूरमि यन्त्रविनि वि० ।
 सौराष्ट्र ५० सुधु, राष्ट्रस्यासि यस्या यन् । [सूर्य] देम-
 भेदे । सुराष्ट्रे भवः यन् । सुराष्ट्रेदेवभेदे वि० । विरभेदे न०

सौराष्ट्रिक न० सौराष्ट्रेये भवः ठक् । विषमेदे ।
 सौरि ५० सूरसामलम् इत् । 'मनैवरे' 'सौरिवादेऽमृता-
 नोति' ज्योतिषम् ।
 सौरिरत्न न० सौरिप्रियं रत्नम् शाङ्क० । नीलके मणौ ।
 सौरिय ५० सूरये हितम् ठक् । शुक्लभिक्षुग्राम् सार्थे कर्तु
 तत्रैव । [ताम्रभयपत्रनिष्ठांशकर्त्तरि (काचारि)
 सौलि क वि० तुल्यं ताक्षणावादिनिष्ठांशं विलम्बस ठक् ।
 सौव त्रि० स्वसेरम् अष्ट न० इतिः वातपूर्व्यं बौह । आत्म-
 संवन्ति । [स्वपायमने प्रदार्थं ।
 सौवप्रामिक त्रि० स्वपाये भवः ठक् न इतिः वातपूर्व्ययोग् ।
 सौवर्चल न० सुवर्चस्वदेये भवम् अष्ट । कण्ववचने ।
 सौवर्णभेदिनी स्त्री० सुवर्णस्य विकारः अष्ट सौवर्णमि
 भिनति प्रकाशते भिद-धिति । मियङ्गौ ।
 सौवर्तिक ५० सौवर्कराये उभयः ठक् न इतिः वातपूर्व्य-
 बौह । पुरोहिते ।
 सौविद ५० सुविदन्ति सु+विद-क सार्थेऽष्ट । यत्नःपुररचने
 सौविदस्य ५० सुविदन्ति निराममपि वाति आ-क सार्थेऽष्ट ।
 यत्नःपुररचने ।
 सौवीर ५० सुवीरो यत्नं सुवीरो देयमेदः तत्र भवः
 अष्ट । सोमोद्भवे । बाङ्गिके, वदरे व न० सार्थे कर्तु ।
 बाङ्गिकमेदे न० । वदरहचे ५० ।
 सौवीरसार ५० न० कर्म० । सोमोद्भवे ।
 सौवीराम्न न० सौवीराम्नमन्त्रम् । अम्यममेदे 'सौवीरम्य
 यरेतानेः प्रज्ञैर्वा निरुचैः कवम् गोमूयैरपि सौवीरमि'या-
 युक्ते अम्यममेदे ।
 सौष्ठव न० सुष्ठु भङ्गं यस्य भावः अष्ट न टिकोयः । आति-
 यत्ने 'ह सोमवीराय्यंविशेषयान्तिनोति'ति भारविः ।
 सौष्टार्ह न० सुष्ठुर्दो भागः अष्ट । क्लृप्ते, भिन्नत्वे च ।
 सौष्ठित्य न० सुष्ठित्यस्य द्रव्यस्य भावः अष्ट । ज्ञप्ते, 'नातिषोहि
 त्वाभापरेदिति' अतिः ।
 सौष्टव न० सुष्ठुर्दो भावः अष्ट । भिन्नत्वे वस्तुगत्याम् ।
 सुद उवृत्तय गवौ अष्ट० उवृत्तौ, आधाने च सङ्क० आ० आ०
 सेट् इदित् । स्कन्दते अस्फुटित् । [न्दत् व
 स्कन्द समारारे यद० पु० उभ० सङ्क० सेट् । स्कन्दयति ते अचक्ष
 स्कन्द गवौ शोषणे च आ० घट० सङ्क० अस्फुटित् । स्कन्दयि अस्फ
 दत् अस्फावलीव ।
 स्कन्द ५० स्कन्दते उवृत्तय गच्छति अष्ट । कर्त्तव्ये च ।
 स्कन्दन न० स्कन्द-स्युट् । रेवने, चरये, गवौ शोषणे च ।

स्कन्दं शुक्ल ५० स्कन्दस्यार्थं यथाथो यत्न कर्त्तु । पारदे । तयोः
 शिववीर्यजलादेकामृतम् ।
 स्कन्ध ५० स्कन्धते व्याकृते कर्मणि घञ् ४० । अंते (कांथ)
 द्रवस्य काष्ठे (शुद्धि)व्ये, व्युत्थे, दुष्टे, सप्तके, काये, भद्रादौ,
 वन्दोभेदे, शीतयतिष्ठेय विज्ञानादिषु मन्त्रेषु 'सुधा'स्कन्ध
 पञ्चकर्मिणि साधः । पति, अम्यपरिच्छेदे च । 'स्कन्ध-
 हां दयमि'युक्तमिति भावजनविशेषम् ।
 स्कन्धतश् ५० स्कन्धप्रधानस्यः । नारिकेलहृत् ।
 स्कन्धफल ५० स्कन्धे फलमस्य । नारिकेलहृत्, उहुम्बरहृत् च
 स्कन्धप्रसन्नना स्त्री० स्कन्धे वस्त्रमस्याः । मधुरिजायाम् ।
 स्कन्धस्य ५० स्कन्धान् रोहति सङ्क क । वटहृत् ।
 स्कन्धवाह ५० स्कन्धेन वाहयति सङ्क-ण्वि-अवृ । मकडादि
 द्वारा स्कन्धवाहके इषादौ । लु । तत्रैव । [माषाद्याम् ।
 स्कन्धयात्रा स्त्री० स्कन्धात् पथवि पाया । द्रवस्य प्रधान
 स्कन्धतश् ५० स्कन्धप्रधानं द्रवमस्य । मधुरि ।
 स्कन्धावार ५० स्कन्धार्थमावारः आ० ङ-अवृ । युष्माकं युक्त-
 सैन्यानां स्थापने, तदाधारे-वटके च । [भारैः । चरये न०
 स्कन्ध नि० स्कन्द-ज्ञ । श्रुते, गतिते, धरिते, पुण्ये, गते च ।
 स्कन्धम प्रतिपाते ज्ञा० सा० उ० सङ्क० सेट् । स्कन्धादि स्कन्धोते
 स्कन्धोति स्कन्धते । अस्फुटयति अस्फुटित् ।
 स्कन्ध सन्धे आ० आ० सङ्क० सेट् इदित् । स्कन्धते अस्फुटित् ।
 स्फु उवृत्तौ आधाने च ज्ञा० सा० उ० सङ्क० अस्फुटित् । स्फुनाति
 स्फुनीते स्फुनीति स्फुनुते । अस्फुनीत् अस्फुटित् ।
 स्फुट आधाने उवृत्तौ च आ० आ० सङ्क० सेट् इदित् । स्फुन्दते
 अस्फुटित् । [स्फुनाति स्फुनीति । अस्फुनीत् ।
 स्फुन्म रोधने सौ० ज्ञा० सा० आदि० कार्यभागी पञ्चक० सेट् ।
 सुवट् विदारे दि० आ० सङ्क० सेट् । सुवट्ये अस्फुटित् वटहृत् ।
 सुवटयति । [सुवटयति स्फुटयति ।
 सुवल चवे आ० प० सङ्क० सेट् वा वटा० । सुवति अस्फुटित्
 सुवलन न० सुवट-माने लुट् । वनने पतने ।
 सुवलि न० सुवट-माने क्त । इट्शुद्रादी-भट्टत्वा वीरमर्था-
 दात् पतने सुवटयान्ते च । कर्त्तरि क्त । पठिते नि०
 सुन मेघवन्दे अद० पु० उभ० सङ्क० सेट् । सुनयति ते अतस्मान् नृ त
 सुन ५० सुन-अवृ । (भाट) क्षीणम् अङ्गमेदे ।
 सुनन न० सुन-स्युट् । अविधाने, मेघवन्दे, जलनयन्दे च ।
 सुनन्धय ५० स्त्री० सुनं धयति ते-पुण्यं सुम् च । अतिमिश्री
 क्षियां होए । [टाए ।
 सुनय ५० स्त्री० सुनं धयति पा-क । अतिमिश्री वाचके । क्षियां

स्तनभर उ० इत० । स्थूलस्तनभारे वदाभोगे च ।

स्तनयितुः पुं स्तन-इत्तु । मेघे, सुस्तके, मेघशब्दे, पिदुति,
मृत्वी, रोने च ।

ज्ञानवृत्ता ए० सनस वृत्तद्वयम् । सनाये सनशिखादयोपल

स्तनान्तर न. स्तनयोरन्तरम् । हृदये, स्तनमध्ये च ।

स्तनाभोगप्रद्वतः । जनस्य परिपूर्णतायाम् ।

स्त्रानित नः स्तन—भावे क्त । मेघघण्डे, सुरवादिघण्डे च ।
कचरि क्त । शब्दिते लि० ।

संभ रोधने क्यूं साधकसैट् ज्ञा वेट् । सभाति
सभाति अस्तभत् दसाधोत् ।

સૂન્ય ન સામે ભરૂં છું । સમજાતે ડુબું ।

स्तवरोमन् पु० सत्त्वानि रोमाणि यस्य । नृपते ।

स्तम्भ स्तम्भने अस्तीभावे अक० वत्करणे, क्रियानिरोधे च सक०
 भ्याः प्रा० सुदृ इदित् । स्तम्भने अकस्मिन् ।

क्षम्य पुं. स्वा-व्यम्वच् किञ्च पुं । वाय्वरहिते भिष्टिवाहो-
दये, तेषादौ, एच्छे च ।

हा स्वकवि पु० शम्भु गुप्त करोति ल-इन् । ग्रीहिधान्ये ।

सुखधन उ० कामो ह्यतेभेन हन क नि० । साम्बोन्
सके खनितादौ । [सनितादी ।

साम्बन्ध लि० सम्बन्ध इत्येतदेवम् इति-प्रत्ययं वा। सम्बन्धोऽस्य
सम्बन्धेऽस्मिन् ए० सम्बन्धे इत्यादीनां वाक्ये गुण्ये गुण्ये वा रमते

अथैव यत्कृत् स० । मजे । [जहीभावे पु० ।
 मास्मा पु० जसम्-यत् । (याम) स्यूषायास् । भावे यत् ।

सामान नः साम्भ-जडोकरणे भावे ल्युट् । जडोवारे ।
करणे ल्युट् । तन्मोक्षे जडोकरणसाधने प्रयोगभेदे ।

इति ननु पु० कल्पयति कल्प-विशेषः । कल्पस्य पञ्चसु
वाक्येषु मध्ये वाक्यभेदे ।

स्त्वपि पु० सु-धम् । प्रश्रयाम्, सुगो ५ ।

मन्त्रक पु० स्तु-दुनु, स्या-मन्त्रक पु० वा । गुणः ।

सावक वि० सु-सुल । सुतिकारके ।

सिद्धिं न. सिद्धि-भावे क्त । आर्द्रदायाम्, अर्द्राश्रयत्वे च । क-
र्त्तरि क्त । अचक्षते, आर्द्रं नु वि० ।

संत ५० सु-भा। लतकावे ।

श्रुति स्त्री० लु-तिन् । क्त्वे ।

सुतिपाठकः पुं सुति पठति पठ-एतुम् । राजादेवन्दिनि ।

स्तुभ रोधने औ० कृ० सा० कार्यभागी पर० च० स०
 ऋषेड। स्तुति स्तुति। अस्तुति।

सूयं पु० सू-यक् सूय-यच् वा। रागोक्तं गृत्तिकादौ
सघाते, वले, निष्प्रयोजने च।

स्तुभं ३० स्तुभ-भूतं क। आगे। [यीत् व्यसृत व्यसरिह ।

सा विस्तारे सा० छ० सक० अनिट। स्तुषीति स्तुष्यते अस्तु

सु प्रीतौ अक० रणये सक० सा० प० अनिट् । मृषोति अ-
साधीत । अधोपदेशत्वाच्च प । [पदेशत्वाच्च प ।

सृज्य गतौ भ्वा० पर० षत्त्वं सिट् । सृजति यस्यृजोत् । ययो-
सृज्य वषेत् । प० षत्त्वं सिट् । सृजति यस्यृजोत् । ययो-

अथोपदेशत्वाच्च य ।
 इति व्याख्यादने ऋगा० आ० उ० सक० सेट् । कृष्याति कृष्याति

अक्षरीत् अक्षरिद अक्षरोद अक्षरीत् । (जेवत्-त)
 जेन चौर्ये नदः च. उभ. घक. घट । जेनयति-ते अति-

श्रीन ५० श्रीन-यम् । चौर्ये । अष्ट । चोरे त्रि० ।

अमोघदेयत्वाच्च य ।
स्वेयं यः शिव-पुत्र । आर्क्षोभावे, स्वेहे च ।

येन ह. येन्या भाव यत् नित्यं। शौचं "।

वा शानौ वा यदि वा दिवा । यत् परद्रव्यहरणं तेन
 यस्मिन्कीर्तितम् । सित्यक्तो परद्रव्यपाहारे । [कोपः ।

स्येयिन् त्रि० स्येयमस्य इति । परद्रव्यापहारके । श्रिया-
स्येन(न्या) भ० स्येयस्य भावः यत्, यत् वा । चौर्ये परद्रव्यापह-

રથે । સ્નેહ એક સ્વાર્થે થય । જોરે તિ । [ભાર્ગવ ।
સૈમિત્ય જઃ સ્તિભિત્તસ્ય ભાવ ધ્વજ । જાદો, જોરે, ચાધી-

सूक्त ५० स्तुत-वज्र । धातके, जलविन्दो व । बल्ये ति० ।
 सूक्त ५० लोकाय जल य वायति ध्यायते कै-क । धातके

स्रोत ५० सु-प्रज्ञ । शब्दे-पुण्यकर्मादिभिः प्रयत्नने ।

शब्दभेदे, यथा सामवेदे इडा, होद, प्रथमः । ऐतने, सग्नने च
स्तोम आत्मगुणविष्कारणे सदः । पु० उभ० अहः । इदः ।

लोमयति ते बह्वक्षोभत्-३ ।
लोम पु० लोभ-यञ् सु-यन् वा । सप्पूरे, यत्ते, हरे, व,

महादे, घने, गह्वे, मीष्टदण्डे च न० । बद्धे वि० ।
स्थान न० द्वै-भावे च तस्य न । ध्वजे, जनने, मङ्गले,

आवसे, प्रतिपद्ये च । अर्चयिष्ये । सङ्गतिकारके, ध्वनि-
कारके च द्विः । [अथोपदयस्यः प्र ५

स्त्री श्लो० सु-इद् । योनिनि नायाम् ।

स्त्रीगवी स्त्री० स्त्री चासी गौय यन् सभा० । (गभि) रोहि-
ध्याम् । [भाञ्जने] स्त्रीमनोहारके ति० ।

स्त्रीचिन्तारिन् पु० क्रियाचिन्त इति च्छ-षाति । यो-
स्त्रीचिच्छ न० क्रिया यथाभारण चिच्छम् । योनी

स्त्रीचोर पु० क्रिया चोर दब । काष्ठके ।

स्त्रीजित पु० क्रिया जित जि-ङ् । स्त्रीवश्ये ।

स्त्रीघन न० इत० । स्त्रीस्त्यायन् द्रव्यमात्रे इतिभिवाच्यता-
दय । “यथागन्धध्यावामिक भवेदाय तथैव च । आत्मा-
दन्त पितृभ्याश्च पशुविध स्त्रीघन इति” भित्तवे परि-
गणिते स्त्रीस्त्यायने धने इति दायभागादय ।

स्त्रीधर्म पु० इत० । सती भारोक्तुमर्पिकायै रजसि ।

स्त्रीधर्मिणी स्त्री० स्त्रीधर्मोऽस्त्यस्या इति । यत्तमस्या स्त्रियाम्

स्त्रीपुष्पम् पु० स्त्रिया पुष्प धर्म तमधिकृत्य व्यवहारो वा ।
स्त्रीपुष्पो यथागाढाचाररूपे धर्मे तद्विषयके यथा-
दृश्य विवादेषु मध्ये विवादभेदे । ‘स्त्रीपुष्पोविभाग-
येति’ इति । [पुष्पयो] ।

स्त्रीपुष्प इ० द्विव० स्त्री च पुष्पाश्च यन् सभा० । गितितयो स्त्री-
स्त्रीपुष्पलक्षणा स्त्री० स्त्रीपुष्पोर्लक्षणासाम् । कामग्रह-
प्रभृतिस्त्रीपुष्पचिह्नधारिण्या स्त्रियाम् ।

स्त्रीमित्र पु० इत० । व्याचष्टे । नारीमित्रभावे ति० ।

स्त्रीलिङ्ग पु० स्त्रिया इव लिङ्ग तत्कार्ये यस्य । स्त्रीलिङ्ग-
विहितव्याकरणोक्तव्यकारयुक्ते शब्दभेदे । इत० स्त्री-
चिह्ने न० ।

स्त्रीवय इ० इत० । स्त्रीवयोभूते ।

स्त्रीविधेय इ० इत० । स्त्रीवयोभूते । [विवादभेदे] ।

स्त्रीसप्रपञ्च न० स्त्रिया अयमप्ययम् । परस्त्रीहरणरूपे
स्त्रीसम् न० स्त्रीया यथा लोचनम् । स्त्रीसञ्चाले ।

स्त्रीसेवा स्त्री० इत० । स्त्रीसम्भोते, व्यनायधर्मेण नारीसेवने ।

स्त्रीस्वभाव पु० क्रिया स्व स्वभावो यस्य । यत्र पुररचक
महर्षके इत० । स्त्रीशय शोभे ।

स्त्रीय न० क्रिया इदम् अष्ट-नम् । स्त्रीस्वभावे, स्त्रीयेन नीता
विज्ञति लक्ष्मिनेति’ इति । स्त्रीविधेये, स्त्रीसम्भन्धिनि
च ति० ।

स्त्र ति० स्त्रा-क । स्त्रितिप्रभे प्रादय उत्तरपदस्त्रित एताय
प्रयुज्यते यथा पदस्य भागस्य निकटस्थ इत्यादि ।

स्त्रग ध्वरण भा० धर० धर० वेद धरा० धिषिच इति ।

स्त्रगति, यन्मगात् । यथोपदेशत्वाच्च ।

स्त्रगन न० भ्यग-स्तुट् । व्याञ्जदने ।

स्त्रगति ति० स्त्रग-क । आगते विरोधिते । [कट्टे] ।

स्त्रयी स्त्री० स्त्रयते इत्या यञ्च्ये क गौ० रोप् । ताम्रयुषाति
स्त्रयिहल न० स्त्रल इत्यन्तु उल्लेखः । चत्तरे, चपलचनति
श्रुत्ये समीकते प्रदेये “निवेदुषो स्त्रयिहल एव केवले”
इति कुमार । यथायं परिकृतस्थाने, स्त्रीयायं कुप-
यतिनिधितेन बाहुकादिभिः कर्तव्ये मण्डलभेदे च “निर्ध-
नेमिस्तत्र कर्म स्त्रयिहले वा उभापरेत् । इत्यमात्र तु
नन् कुल्यान्तु बाहुयाभिः समन्ततः इति तन्त्रम् ।

स्त्रयिहलयायिन् पु० स्त्रयिहले चत्तरे येते श्रवणशब्दो-
चिनि । व्रतार्थे चत्तरे ययितरि । “स्त्रयिहलयायि-
येति’ इति । [चत्तरे ययितरि] ।

स्त्रयिहलेयय पु० स्त्रयिहले येते यच् यञ्चुच् यमा० । व्रतार्थे
स्त्रयति पु० स्त्रा-क वल्ल यति । कञ्चुकिनि, घित्तिभेदे, (बुद्धार)
कुबेरे, यथोच्ये, उक्त्यतिशयनायकयामकर्त्तरि च । दत्तमे ति०
स्त्रयुट् ति० विवति स्त्रा-क स्त्र युट् यय । विपरीतप्रदेये,
“स्त्रयुटगतमपि द्रव्यमव्ययमस्तीति” भावतोमाधवम् ।
विषयस्थाने-सङ्घारिषि-जीये पु० ।

स्त्रल स्थाने भा० धर० धर० वेद धरा० । स्त्रलति यस्या-
वोत् । लवधाद्वैवाय गतायै इत्यप्ये ।

स्त्रल न० स्त्री० स्त्रल-यञ् । अत्रयुच्ये-यत्तत्तिने-भूभागे ।
स्त्रीपयसे लीप् । “यनस्त्रलीर्मैरपञ्चहोत्रा” इति
कुमार । व्रतिनामविप्रदेयभावे, तत्तिमभूमिर्भेद न० ।

स्त्रलकान्द पु० स्त्रलज गान् । (यनचोच) क्षपाय्यभावे ।

स्त्रलकमल न० स्त्रलजात कमलम् । स्त्रलपद्मे ।

स्त्रलकुमुद पु० स्त्रले कुमुदमन्त्रस्य सारक्षेण यच् । करवीरे ।

स्त्रलपद्म न० स्त्रलजात यद्वा शाक० । लवामस्थाने पुमहर्षे ।
स्त्रलज पद्मसिच । यानके पु० ।

स्त्रलपद्मिनी स्त्री० स्त्रलपद्माना समूह तेषां दक्षिणपदेयो
वा इति । स्त्रलपद्मसमूहे तद्युक्तहर्षे च । “ददर्श दून
स्त्रलपद्मिनीं गल” इति नेपथम् ।

स्त्रलमञ्जरी स्त्री० स्त्रलस मञ्जरीय । यथाभागे ।

स्त्रलमृदुका पु० स्त्रलजात मृदुका धाकः । गोशूरे तस्य कष्ट-
कावतत्वात् यथात्वम् । [कुमार्याम्] ।

स्त्रलेक्या स्त्री० स्त्रले रोहिति रुह-क यञ्चुक् यमा० । इत
स्त्रलेयय पु० स्त्रले येते शी-यच् यल्लुक् यमा० । पराकुरद
ग्रन्थतो पयो-स्त्रलयायिनि ति० ।

स्त्रलिर न० स्त्रा-किरच् स्त्रलादेय । गौलेव गम्भद्र्ये । चतुर्मुख
मञ्जयि पु० । यचरे, स्त्रलेक्ये च निच यथाभावस्या स्त्री०

स्वविष्ट वि० अतिशयेन स्थूलः दृग्नु लोभे युष् । अतिरुद्धे-
र्यसु स्वरीयानपि । अतिरुद्धे । स्त्रियां ङीप् ।

स्यागु उ० स्या व उ० यत्तम् । शिने, याथाश्रयत्वे च । अस्त्र-
भेदे उ० स्वरिरे वि० । [तिरि ।

स्यागिष्ठल उ० स्विष्टले ययिवा ऽण् । नतार्थं स्विष्टले ययि
स्यान न० स्या-ल्युट् । स्थितौ, सादृश्ये, अवकाशे, सन्निवेशे,
वसतौ, यन्त्रस्थौ, भाषने, निकटे, व्याकरणेति प्रसङ्गे,
(यादिगृहमाणस्य सपादेः कारणभूते इपादौ) । नीतिनेदि-
नासुपस्यपचयङ्गीने साम्बाधस्थाने च ।

स्यानचक्षुसा स्त्री० स्याने स्थितावचि चक्षुसा । बर्बरीष्टले
अत्यरतिन चक्षुसत्वात्तस्यासाधायकम् ।

स्यानाध्यक्ष वि० स्याने अध्यक्ष । स्यानरक्षणे ।

स्यानिकं वि० स्याने अधिकत ङ्ङ् । स्यानाध्यक्षे ।

स्यानिन् वि० स्यानस्यस्त्रि रश्मलेन । स्यानरक्षके । स्यानं
प्रसङ्गः अक्षर्ये इति । व्याकरणेति यादिस्थमानयपादेः
कारणे इपादौ "स्यानिवदादेः ङोऽनस्विधानिति" माध्विनः
स्यानीय न० स्वीयतेऽस्मिन् स्या-आधारे णीयट् । नगरे,
स्यानं वाचयति स्यानस्येदम् वा ण । वाचयोग्ये, हेमे
स्यानस्यस्त्रि च वि० ।

स्याने यद्य० स्या-ने । योग्यत्वे, षोडशे च "स्यानेभवानेकनरा-
धिप, वृत्तिरिति" रघुः । सन्ने, सादृश्ये, करणार्थे च ।

स्यामत्त उ० स्वपतिरेव साधे च ङ्ङ् । अनं पुररक्षके कचुकि-
प्रभृतौ । तस्य भाव ङ्ङ् । स्वपतिर्भवे न० ।

स्यामन न० स्या-णिच्-ल्युट् । आरोग्ये, समर्थौ, उंशवग्राह्ये
गर्भभक्षस्तारे च युष् । स्यामनाध्यक्ष स्त्री० सा च निवे-
यने च । [पाठाशङ्कम् ।

स्यामनी स्त्री० स्यामनेऽनदा स्या-णिच्-करणे ल्युट् ।

स्यामिति वि० स्या-णिच्-ङ् । निश्चिते, निवेष्टिते, व्यस्ये च ।

स्यामन् न० स्या-मनिन् । सामर्थ्ये, वरे च ।

स्यायिन् वि० स्या-यिनि । स्थितिर्भावे, कष्टकारोक्ते रक्षतु-
कृते रत्नादिभावे उ० । "निभावेनातुभावेन व्यञ्जं चक्षु-
रित्या तथा । रत्नादौ रक्षतामिति स्यायो भाव उच्येतसा
मिति " बाङ्गिन् । [५० ।

स्यायुक् वि० स्या-उक्ङ् । स्थितिर्भावे । एकपाथाभिज्ञते
स्याल न० व्यसति तिष्ठत्वाद्यत्र आधारे ङ्ङ् । (पाठः यद्य-
पात्रे) । पात्रपात्रे (वाङ्गि) स्त्री० गौ० ङीप् ।

स्वालीपात्र उ० स्वास्या पात्र । गन्धद्वयेन स्वास्यां कृते
पात्रभेदे तद्विधानं उद्बद्धिभावे ।

स्वालीपुलाकं उ० स्वावीक्षाः पुलाकास्तपुलाः सन्त्यय एक
धर्मतोच्चारकत्वेन अच् । भीमांशकोक्ते "स्वलोस्यास्तपु-
लायते सर्वे विकृतिभागिनः । धमकास्त्रामिषयोगभाभि-
त्यात् प्रविपद्यन्" दित्यनुमानकस्यैव न्यायभेदे यथा एकस्य-
पाकद्वयेन अन्येषां पाकस्यानम् एवं एकद्वयाणां धर्मेषां
मेकधर्मास्मान्तमित्येवंकृत्प्रधानम् । [साधने इष्टभेदे ।

स्वालीष्टल उ० स्वाल्यै-इत्तः । अन्त्याकारे स्वालीनिष्ठाया
स्वावर वि० स्या-वरच् । अचक्षुषे स्थिरे, इच्छादौ, भूस्वादी च
"स्वावरं जह्ममयैव ययिपि स्वयमर्जितमिति" स्वति ।
पर्वते उ० । वसुगुणे न० । [पगमे भवतोति उद्बद्धिभावे ।
स्वाविर न० स्वरिरस्य भावः अण् । इत्येव तद् वृत्तिवर्णा-
स्यासकं उ० स्या-व-सार्वादी ङ्ङ् । अचङ्कारे, वा चिक्रे
अचङ्कद्वे च । [भाङ्गि ।

स्वास्तु वि० स्या-स्तु । स्थितिर्भावे, "स्वास्तुरित्वाचिरमभेति
स्थित वि० स्या-स्तु । स्थिते, जर्जस्तया दयःकामाने,
"स्विवासां स्याममाचरे रिति" रघुः निचये "प्रतिप्रायुक्ते
स्थितिर्वाचिनि च । [स्याने च ।

स्थिति स्त्री० स्या-स्तु । मर्यादायां, स्वायत्तयावस्थाने,
स्विर उ० स्या-स्विरच् । पर्वते, देवे, इष्टे, कार्त्तिकेष्टे, धनौ,
भोले, इष्टे, धनद्वये, ष्योतिर्मोक्षेयु इषधिष्वङ्गिष्वङ्ग-
रादिषु च । कठिने, निचये च वि० । माध्वी, काकोत्थां,
ग्रथिष्या, यावत्पर्याङ् स्त्री० ।

स्विरगन्ध उ० स्विरोगन्धो यस्य । चम्पकद्वये । पाटकायां,
केतव्याङ् स्त्री० । स्विरगन्धुक्ते द्रव्यभावे वि० ।

स्विरच्छद उ० स्विरच्छदोवस्य । भूर्जपत्रद्वये । [दी च ।

स्विरच्छाय उ० स्विराच्छाया यस्य । इष्टभावे वायामभावे वडा-

स्विरजिष्ठ उ० स्विराब्धवृत्ता जिष्ठाय यस्य । भास्त्रे । [नोद्वे

स्विरजीविता स्त्री० स्विरं जीवित मायुष्य यस्य । मायुष्य

स्विरतर वि० वतिशब्देन स्विरतरत् । दालनस्विरौ रंभरे उ० ।

स्विरपत्र उ० स्विर्वाचि पत्राय यस्य । [पुनाये, ।

स्विरपुण्य उ० स्विर् उण्यमस्य । चम्पकद्वये, नृनृद्वये च ।

स्विरपुण्यिन् उ० स्विर् उण्यमस्य रणि । तिकद्वये ।

स्विरफला स्त्री० स्विर् फलं दद्यात् । इष्टाष्टाङ्गम् ।

स्विरमति स्त्री० स्विर्वाचि । स्विराचिने, स्विर्वाचि-
मस्य । स्विर्वाचिमुक्ते वि० । "स्विर्वाचिने स्विर्वाचि-
रिति" मोता । [भेदे, चिरस्वादिशोभनमुक्ते वि० ।
स्विरयोवन न० उ० स्विर् यौवनमस्य । विद्याभारतो देवयोनि

स्विररक्षा स्त्री० स्विररक्षो रागोयसा । नोस्याम् ।
स्विररागा स्त्री० स्विररागोरञ्जन यसा । दाहृदिद्रायाम्
स्विरसाधनका उ० स्विर साधयति त्वु वत वन् । त्विन्दु-
वारह्वे ।

स्विरसार उ० स्विर सारोयसा । विवुष) याकवहे ।

स्विराहिम उ० कर्म० । हिनातवहे ।

स्विरावुम् उ० स्विरावुम्यस्येदोर्षेकवस्यायित्वात् । शाप्पवि-
ह्वे । विरजोविनि नि० ।

स्युड वरये तदा० कुटा० मर० सक० वेद० । स्युडति अस्यु-
जीगु हसोड । अवोरपेयवाच य ।

स्युया स्त्री० स्या-नञ् कदन्वादेशे उ० । (सुटो) नृहृक्षयो
“स्युपावयेष नृहृमिति” साङ्गि० लौहप्रतिपायाच्च ।

स्युरिन् उ० स्या-जरन् किञ्च स्युरो हयादिभारवाहक स्युरो
ऽस्यस्य साधयेन इति । हयादिवत्पृष्ठेन भारवाहके
ऽर्थे । स्युरस भाव धन् स्योर नदस्याणि इति ।
स्युरोत्तयम् । [स्युवत् त ।

स्युल वृह्वे अद० पु० उभ० कर्म० वेद० । स्युलयति-ते अत-
स्युल ति० स्युल-धन् । पीवरे, (पीटा) वृटे, वमृहे च न०
मनवे उ० । गजपिप्पल्याम्, रमरी, इष्टदेवायाञ्च स्त्री० ।

सायै वन् । पीवरे ति० । सप्तावा कन्(चतुस्रह)वषभेदे उ०
स्युलकाङ्ग उ० कर्म० । वरकधाने (वीरधान) ।

स्युलकाणा स्त्री० कर्म० । स्युलजीरके ईव० । पीनकयवति ति० ।

स्युलकाण्डक उ० स्युल कण्डकोऽस्य । जालवर्धरे । सप्तावा
कन् अत इत्यम् । मात्सवीह्वे स्त्री० ।

स्युलकाण्डा स्त्री० स्युल कण्ड कण्डकोऽस्य । इह्वाम् ।

स्युलकान्द उ० स्युल कान्दोऽस्य । रत्नवगुने, नुरये, इति
कन्दे, मानके च । [इह्वही ति० ।

स्युलपत्तु उ० स्युल पद्भुरि पिप्पलास्य । सप्तावचुवाके ।

स्युलजीरका उ० कर्म० । जीरकभेदे (काञ्चविरा) ।

स्युलताव उ० कर्म० । हिनावे ।

स्युलदण्ड उ० स्युलोदण्डोऽस्य । देवनवे । स्युलनालोऽप्यल ।

स्युलदर्भ उ० स्युल इट् इभ्यतेऽनेन रभ-यसा सञ्जे (रव) ।

स्युलदला स्त्री० स्युलानि दलानि यसा । वतकुमार्याम् ।

स्युलनास उ० स्युल नासाऽस्य । नूकटे, स्युलनासिकोयत् । इ-
ह्वारावति ति० । [स्युलनासिधात्वम् ।

स्युलपट्ट उ० स्युल पट्टं यकार् । कापणि वसून्धपट्टस्य

स्युलपाद उ० स्युल पीना पादा यस्य न शङ्गाव । गजे

शोषदरोमे च । [स्त्री० । यवतिक्काया स्त्री० डीप् ।

स्युलपुष्प उ० स्युल पुष्पं यसा । वज्रह्वे । पर्थतज्ञातामराजितादा-

स्युलफल उ० स्युल फलमस्य । शायनोऽवे । इह्वत्फलाविते
ति० । यष्टपुष्पा स्त्री० डीप् । [इध्व्यादो भूते ।

स्युलभूत न० कर्म० । वेदानोक्ते प्रत्येकमेकामकतामापद्ये

स्युलमरिच न० कर्म० । कङ्कोले ।

स्युललक्ष्म (स्यु) ति० स्युल लक्षयति दानाय चङ्कसते, स्युल लक्ष्म
यास्य । वज्रदावरि । [क्रायाम् ।

स्युलवर्ध्वात् उ० स्युल वर्ध्वा करोति क-क्रिप् । माङ्गपयटि

स्युलवल्गस्य उ० स्युल वल्गवमस्य । रत्नलोभे । स्युलनवाप्यति ति० ।

स्युलचक्षुफल उ० स्युलस्य इक्ष्वेय फलमस्य । क्षिम्बपिण्डो-
नकवृषभेदे (यवना) ।

स्युलवैदेवी स्त्री० विदेहे भवा अष्ट कर्म० । गजपिप्पल्याम् ।

स्युलयाटका उ० कर्म० । स्युलवसे स्युलपाटिकादयोथल स्त्री० ।

स्युलयावि उ० कर्म० । सप्तावायौ ।

स्युलयीपिका स्त्री० स्युल यीपं यसा कप् अत इत्यम् ।
सुद्रिपिरीलिकायाम् । [यता ।

स्युलपट्टपद उ० पट्टपद इव स्युल राज० । वरोढायाम् (वो-

स्युलस्त्वन् उ० स्युल स्वन्तोऽस्य । नङ्गवे ।

स्युलाया स्त्री० स्युल अयोऽवयोऽस्या । गन्धपन्नायाम् ।

स्युलाञ्च उ० कर्म० । शालभेदे ।

स्युलेला स्त्री० कर्म० । इष्टदेवायाम् ।

स्युलोत्तय उ० स्युलनासपलावाचयोयत् । गण्डशैले । स्यु-
लस्य गजसपञ्चय । गजमध्यगौ । वरह्वे, गजद-
न्विष्टे च ।

स्येय उ० स्त्रीयते विवादिनिष्ठायाकतयासौ स्या-यत् । विवादे-
ववनिर्णायके, (सुरी इतोऽङ्गिते च । स्येरे ति० ।

स्येयम् ति० अतिप्रेयस्ये स्विर इयस्य सादेश । स्विरतरे
ति० । क्रिया डीप् । इयन् स्येयो यत् ति० । दान्त्वने न० ।

स्यैर्य न० स्विरस्य भाव धन् । स्विरतायाम् ।

स्योमेय(क) उ० स्युलया वल्लभीये भर इह्व । पन्थिपर्थ
नामगम्यद्वये ।

स्यौत्य न० स्युलस्य भाव धन् । पीवरे ।

स्यपन उ० स्या-विष्-उङ् स्युट् । अवादिनाऽभिप्रेककरवे
स्त्व उ० स्यु-धन् । सवसे, सवसे च ।

स्यसा स्त्री० स्यस-यत् । स्यायौ ।

स्योतक उ० स्या-भावेन स्योत वेदाध्ययनान्नर सपावर्त्तनात्

स्नानं तदसाक्षि कनू । वेदाध्ययनाननरं गार्हस्थ्यं कृत-
समावर्तनाद्गस्नाने ।

ज्ञातकव्रत न० ६त० । ज्ञातकव्रतार्थे मृत्पुत्रो व्रतभेदे, “ज-
लाभे चैव जन्यायाः ज्ञातकव्रतमाशरेदिति” मृत्ति ।

ज्ञान न० स्त्रा-ल्युट्। शोधने, अवगाहने मज्जने, च तच्च।
मन्वादि कारणभेदादष्टविध विस्तरो दृष्टदधिधाने।

स्नानदृष्टं न० स्नानार्थं दृष्टम् । कुये ।

स्नानीय वि० स्नानाय हितम् ॥ च नसाधने तैलो-
हर्तनादौ । [वायुवाहिनाडीभेदे ।

स्नायु स्त्री० स्नाति-गुश्चति दीपोऽवया स्ना उ०। गतिरत्ये
 स्तिग्ध वि० स्तिक्-क्। स्नेहयुक्तो, वयस्ये, मधुर्ये, विज्ञप्ये
 व। स्नेहस्थे, स्नेहस्थे व पु०। मत्तमय्ये न०।
 मेदाया स्त्री०।

स्निग्धतण्डुल पु० कर्म० । प्रदिधान्ये ।

स्त्रिरधता स्त्री० स्त्रिग्वस्य भाव । स्त्रेरे, प्रियत्वे च । [इत्ते च ।

स्निग्धदार ५० स्निग्ध दार काष्ठमस्य । करलपत्रे, देवदार
स्निग्धपत्रक ५० स्निग्ध पत्रकमस्य कपु । पतकरात्रे, शुष्कव-

रह्ये, गजरायणे च । पदार्था, मालका, काशकोर्याश्च स्त्रीः ।
 क्षिप्रमिण्डीतक इ० कर्म० । मदनहृत्तभेदे, पिण्डीतकभेदे
 क्षिप्रफला स्त्रीः क्षिप्रं फलमस्या । नाकुल्याम् ।

स्त्रिंशद् अक्षरं पु० च० घन० चेद् । ज्ञेयमिति- व्यभिचिदत्-त ।
अपेक्षितत्वाच्च यः । [भाग्येऽज्ञायौ स्त्री० ।]

सु इ० वात+सु आदेशः स्वा-कृत्वा । पञ्चमस्य समभू-
 त्वाद्वा इ० लुङ्गति किन्तु कृतम् लुङ्, नदीद्वयः । चोरक-
 क्षणीद्वये ।

सुत प्र० सु-ल । अस्ति जषादौ ।

स्तुया स्तो. छ-सक्। पुञ्जवध्वाम्, छुहीद्वये च।

सूत्र(१) स्त्री० छह-किन् वा टाम् । छहीवन्ते ।

स्वप्ति(ची) स्त्री० स्तब्ध-इन् वा डीप्। (अमरशासिज्) इत्ये।

"सुहोविष्टसन्निता मिति" पुराणम् ।

स्नेह पुं स्निह-पञ्च । प्रेमणि, तैसादिरसभेदे, म्याद्योक्ते गुण
भेदे च यद्व्याप्त दाहान्तकृत्स्नम् ।

स्नेहन स० पिष्ट-पिष्ट-सुद० । तैवादिमर्दने च० ।

स्नेहप्रिय इ० स्नेहः तैलादि प्रियोऽस्मिन् । मदीये ।

श्रीः श्री. ६४. वेदाख्ये देहस्य धातुभेदे, गेहपाते च

स्नेहरश्मि पु० श्रीधर रञ्जते रञ्ज-रश्मि रञ्जुः तिथे ।

स्नेहपत्त्रं त्रि० श्रेष्ठोष्णं मधुमस्य च । श्लेष्मणोश्च भिषां
कीदृशं । सा च मेदाद्यां पु० स्त्री० ।

स्नेहविद्ध न० स्नेहेन विद्धम् । देवदारुणि । [स्नेहकारणे न० ।
स्नेहीय न० स्नेहानं देवदारुणि । देवदारुणि ।

सुखादि वृत्तान्तः प्रियालक्ष्णः । ६३० ।

सहस्रं पु० सहस्रमत्रं त्रिं यश-यशम् । प्रदीपे ।
 त्रिं यश-यशम् । प्रदीपे ।

स्त्रियं प० स्त्रिह-णिनि । वयसं वयो, स्त्रियुक्ते वि० ।
 स्त्रियां डीप् । [सन्दिह ।

सुद ईपत्कम्भे भा० व्या० यक० सेट् इदित् । अन्ते य०

स्यन्द इ० स्यादि-चम् । ईपशुलने, ईपलम्भे, क्रियाभेदे च । मैत्र-
स्यन्दादौ शुभाशुभविशेषन इहदभिधाने ।

सर्वं सर्वं (परामिभवेष्टायाम्) भा० व्यासः अङ्ग० मृदु ।
 सर्वते सर्वमिदं । श्रुतौ च ।

सुहृद् सोः सह-य। सहर्षे पराभिभवेऽप्यायां, साध्ये, क्रमो-

संस्कृत ।

सर्गं दुः-सर्गं-सूय-वा शब्दं च । न्यायोक्ते त्वगिन्द्रिय-
पात्रो गुणभेदे, पञ्चबौ, दोषे, यत्रे, गुणचदे, उपपात्रं च ।

यद्यपि पुं. स्वर्यके द्वि०। स्पृश-शिष्-यश्। दाने स्पृशके। बा-
यना जिह्वापादयोऽव. यना कादिषु प्राक्स्थानेषु वर्ग्यवर्षेण प०

स्युर्जन न० अर्थ-स्युर्ज-वा स्युर्ज । स्युर्जे, अर्गे व । यिन् स्युर्ज ।
स्युर्जे, टाजे व । स्युर्ज-कर्मणि ल्य । वायौ ५० ।

सुश्रुतस्य श्रीः सार्वभौमस्य च कथ्यते चक्र-शब्दः । चक्रानुक्रमेण

सार्ष्टुन् ति० अय-वन् । उपतापयितारि० रोमे ड० । अच । स-

सुग दन्ते बाधने च भा० उभ० वक्र० सेट् । अयति-ते दम्प-
योनु-याम्नायोनु । अयमिति । [रयमयेति^१ नाप ।

सुट ५. अय-यच् । अस्मात्ते, दुष्टे, गूढचरे, च । "राजनीति-
सुट नि. अय-क नि. दृढभाव । ध्यजे, स्तुते च ।

पु. प्रीतौ अरु. प्रीणने रञ्जये पावने च सह. स्ना. पर.
अनिद । अथोति अस्मार्थेति ।

पक्षा स्त्री. स्पृश-कञ् ह. यस्मात् । पूजयाम् ।

पुत्रं धर्मं दत्तं परं वक्तुं यत्किञ्चिद्। अस्मात्तु यत्किञ्चिद् य-
त्किञ्चिद् यत्किञ्चिद्। [दोषः]

पुण्या श्वी० मृत्यु-व । सर्वश्रुतिनोदधे । वरुणायां श्री० ।

पृष्ठासूट न० अष्टमेव सा सप्तम्यष्टमम् । परमार्थस्य मे ।

महासाठि नः कृम-भाष-प्र मधु-कृम-विह, कृम-
 यच्छिष्टिहृदयो समाहारः । अभाष्यमयोः । "कमरे

यामराजं च मुद्राणां च दुर्लभं च । विष्णुपूजने
मुद्राणां च दुर्लभं च । विष्णुपूजने

सुदृश्यीय त्रि० स्फुट-अनोद० । बाष्पनीये, ज्ञाथे च "अङ्गो
वतासि स्फुट्स्फुटोयोर्य" इति उच्चारः ।

सुदृश्यालु त्रि० स्फुट-आलुष्ट० । स्फुट्हापीवे । [उच्चारः ।
स्फुट्हा स्त्री० स्फुट-यद् । इच्छायां "भिक्षुने स्फुट्हावतीति"
स्फुट्हा इ० स्फुट-यत् । शाठवक्रकण्ठे । बाष्पनीये त्रि० ।

स्फुट विरोधेयतायां चक्र० भा० पञ्च० सेट् । स्फुटति अस्फोटोत्-
५ अस्फोटोत् । इदित्यमप्यङ्गायें स्फुटति अस्फोटोत् ।
स्फुट इ० स्त्री० स्फुट-अष्ट् । सर्पकपायाम् । [भेदे ।

स्फुटि(टी) स्त्री० स्फुट-इत् वा डीप् । (फट् च । रि) बणिगुद्रव्य
स्फुटि(टी)क इ० स्फुटि(टी)व इत्यर्थे कर्त्तु । सनामप्लुते स-
पौ साधेऽण् । स्फाटिकमयत्वं न० । [स्फाटिकमयत्वं ते च ।
स्फाटिकाचल इ० स्फाटिक इव युग्मः अचलः । वैदास्यवर्जते,
स्फाटिकाद्रिभृद्(द्) इ० स्फाटिकाद्रि स्फाटिकमयत्वं भि-
नत्ति सादृश्यात् भिद्-क्रिप् च वा । कर्त्तरे ।

स्फाटिकाश्च इ० स्फाटिकवर्षः कश्च दत्त । कर्त्तरे ।
स्फाटिकारि इ० इत० । (फट् किरि) बणिगुद्रव्यभेदे वल्य स्फ-
टिकतत्त्वदीभिन्नत्वात्तयात्तम् । [अति-ते अपस्फुटन्त्वं ।

स्फुट परिहासे च० उभ० चक्र० सेट् इदित् । स्फुटय-
स्फुट चये स्फूर्त्तिं च तदा० प० चक्र० सेट् । स्फुटति अस्फोटोत् ।
स्फुरणं न० स्फुर-ल्युट् । स्फुरणे । [सीत्
स्फुल पले स्फूर्त्तिं च तदा० पर० चक्र० सेट् । स्फुटति अस्फा-
स्फाटिकोपल इ० स्फाटिकमेव अण् कर्म० । स्फुटिने ।

स्फाति स्त्री० स्फाय-झिद् । डवी ।
स्फाय डवी भा० आ० अक्र० सेट् । स्फायति अस्फायि-अस्फा-
यिद् । निज्यामनिद् स्फोतिः । [ति० ।

स्फार इ० स्फाव-रङ् । सार्धेऽङ्गुदे । निपुणे, विचिटे, मधुरे च
स्फारणं न० स्फुर-क्विप्-स्फारादेशः ल्युट् । विकारणे ।
स्फाल इ० स्फन-वञ् । स्फूर्त्तिः । [कट् पले ।

स्फिगुपातन इ० स्फिगं पातयति ङन-साधे चिप्-ल्यु ।
स्फिग् भी० स्फाय-ङिप् । कठिमेघे, वल्ले वातजे रोगभेदे च
स्फिट डवी हिसे अनादरे च० उभ० चक्र० सेट् । स्फोटयति
ते अर्पिस्फुटन्त्वं ।

स्फिर त्रि० स्फाय-चिर्च् । मधुरे इवे च ।
स्फोत त्रि० स्फाय-ञ स्फोभाच । इवे-मयवे च ।
स्फुट भेदे च० उभ० चक्र० सेट् । स्फोटयति ते अणुस्फुटन्त्वं ।
स्फुट विकारये भा० प० चक्र० सेट् । स्फोटति अस्फुटन्
दस्फोटोत् । [प्रस्फोट ।

स्फुटि(टी) स्त्री० स्फुट-इत् वा डीप् । (फट् च । रि) बणिगुद्रव्यभेदे वल्य स्फ-
टिकतत्त्वदीभिन्नत्वात्तयात्तम् । [अति-ते अपस्फुटन्त्वं ।

स्फुट विदलने भा० आत्म० अक्र० सेट् । स्फोटते अस्फोटिष्ट
स्फुट इने चुरा० उभ० चक्र० सेट् । इदित् स्फुटयति ते
अणुस्फुटन्त्वं ।

स्फुट हिंसे च० उभ० चक्र० सेट् प्रायेणाद् पूर्वः । आस्फोट-
यति ते आणुस्फुटन्त्वं । [अणुस्फुटन्त्वं ।

स्फुट विकारये चद० च० उभ० चक्र० सेट् । स्फुटयति ते

स्फुट त्रि० स्फुट-क । विकारिते, व्यक्ते, भिन्ने, गुले च ।
व्योतिषोक्तेषु मेधादिशत्रिषु अंशविशेषस्थितेषु सूत्रा-
दिपद्येषु इ० तेषां लक्षदंशकादिषु गतौ स्त्री० । उन्
मेधायाद्योतने न० । सर्पकपायां स्त्री० ।

स्फुटन न० स्फुट-ल्युट् । विकारणे, विदलीभावे च ।

स्फुटवन्धनी स्त्री० स्फुटवन्धनं यस्याः गौ० डीप् कपोतपद्याम्

स्फुटित त्रि० स्फुट-झ । विकारिते, भिन्ने "दग्धे वा स्फु-
टितेऽप्येवेति" इत्याद्यम् व्यञ्जीकृते, परिहृत्यति च ।

स्फुटि(टी) स्त्री० स्फुट-इत् वा डीप् । पादस्फोटरोगे
(फोडा) कर्कटीपले च । [फुटि । [इत् त ।

स्फुट अनादरे च० उ० चक्र० सेट् । स्फुटयति ते अणुस्फु-
स्फुट् चये त० कृ० पर० चक्र० सेट् । स्फुटति अस्फुटोत्
प्रस्फोट । [अणुस्फुटिष्ट ।

स्फुट विकारये भा० आत्म० अक्र० सेट् इदित् । स्फुटते
स्फुट परिहासे च० उ० चक्र० सेट् इदित् । स्फुटयति ते
अणुस्फुटन्त्वं ।

स्फुर स्फूर्त्तिं त० कृता० प० अक्र० सेट् । स्फुरति अस्फुरोत्
प्रस्फुर । "बाह्व प्रस्फुर वाङ्मरिति" भट्टिः ।

स्फुरणं न० स्फुर-ल्युट् । ईश्वरपूजने । युष् । तल्ले च स्त्री० ।

स्फुर्च्च विकारये भा० प० चक्र० सेट् । स्फूर्च्चति अस्फूर्च्चोत् ।

स्फुर्जं वल्लयन्दे भा० प० चक्र० सेट् । स्फूर्जति अस्फूर्जोत् ।

स्फुल स्फूर्त्तिं-चये च अक्र० चङ्गवे चक्र० तदा० कृता० प० सेट् ।
स्फुलति अस्फुलोत् । प्रस्फुल ।

स्फुल न० स्फुल-ञ । यक्षगारे (तांड) ।

स्फुलनं न० स्फुल-ल्युट् । स्फुरणे ।

स्फुलित इ० स्त्री० स्फुल-रङ् । स्फुरतव्यक्त भदो विद्रुति
मय्यति यक्षगारं स्फिगं-वञ् । वा । अस्फुरणे ।

स्फुलित्विनी स्त्री० स्फुलित्वं-यक्षवे रवि । अस्मिन्नाग-
याम् । स्फुलित्वयजे त्रि० ।

स्फूर्ज्यु च० स्फूर्ज-अणु । वल्लयानन्दे । [प्रतिभायाद् ।

स्फूर्त्तिं भी० स्फूर्च्च-स्फुर-वा तिङ् । स्फुरणे विकारणे
स्फूर्त्तिसत्तं च० अ० चिर्चिस्फुल यत्तद् । पाण्डवायै संभेदे

प्रतिभाद्युक्ते विकाराद्युक्ते च लि० ।
 स्मेयम् लि० अतिशयेन स्मिर, ईयत् स्मादेय० । अति-
 प्रचुरे, स्मिया ङीप् । इयन् । स्मेयोऽप्यत्र लि० ।
 स्फोट इ० स्फुट्यर्थो यस्मात् स्फुट-यञ् । व्याकरचोक्ते वर्या
 तिरितो पूर्वार्धवर्षादिभवनहितपरत्वनर्थव्याज्ये अर्धमत्वा-
 यजे अचण्डे शब्दभेदे “श्रुषोति य इत्वं स्फोटमिति”
 भागवतम् । “य स्फोटः प्रतीत्यमतीतिभ्यामिति” शारदोर-
 कल्लम् यथा च वर्षवृत्तदयानां नार्धवोधकत्वं तथा
 त्रपहितमस्माभिः, यन्त्परंते । त्रपभेदे च (फोडा) ।
 स्फोटक इ० स्फुट-लृप् । (फोडा) त्रपभेदे विदारणे च ।
 स्फोटन न० स्फुट-ल्युट् । विदारणे, विषागने च ।
 स्फोटनी स्त्री० स्फुट्येऽनवा स्फुट-ल्युट् ङीप् । त्रिष्वधन-
 करणे यन्त्रभेदे (भोगरी) । [ज्यु० भङ्गात्तके ।
 स्फोटपीलक इ० स्फोटश्च त्रपभेदस्य पीलम् इतः स्फोर्त्ते
 स्फोटायन इ० स्फोटयवाञ्चनं वर्षवोधकतावधत्वं यस्य ।
 वर्षवोधकत्वेन स्फोटाभ्युपगमनरि वैदाकरणे सतिभेदे
 “अपद् स्फोटाऽयनस्तेषां” शाण्डिः ।
 स्फो न० स्फा-अय यत् लि० । चङ्गाकारे यस्मात् कारभेदे ।
 स्फु अय० स्फि-ङ । अतोते, शब्दपूरणे च ।
 स्फय इ० स्फि-अङ् । गर्भे, अङ्गुते च ।
 स्फर इ० स्फरति मियमनेन स्फ-अप् । कावदेवे । भावे अङ् ।
 स्फरणे । [विषय ।
 स्फुरटश्च न० स्फरस् नञ्निब । स्त्रीचिह्नभेदे स्फरन्स्फुराद्-
 स्फुरण न० स्फ-ल्युट् । प्रातवस्तुनीऽनुभवानोनसंस्कारजन्ये
 ज्योत्स्नकृष्णारेष आयमाने प्रागभेदे आध्याने चिन्तने च ।
 स्फुरदया स्त्री० स्फुरता दया । कायिना स्फुरताया नयन-
 नादिम् दयस्य दयाश्च । विस्फोटदमिधाने ।
 स्फुरमिया स्त्री० इतः । स्फुरमायायां रतो ।
 स्फुरवीथिका स्त्री० स्फुरस् वीथिष्वेव प्राप्तिरेवताया न्येतायाम्
 स्फुरत्तर इ० स्फर्त्त इति आशयति स्फु-अप् । नष्टादेवे स्फर
 नर्हनादयोच्यते । [न हि स्त्रीषां स्फरोदीपनम् ।
 स्फुराङ्गुय इ० स्फुराङ्गुमररुते अकताम् । नखे, नखाशते-
 स्फुराश्च इ० स्फुरमिय आशः । राजाये ।
 स्फुरासव इ० स्फुरोदीपक अश्वः । काशायाम् कायिनां तनु-
 पादे हि स्फुरोदीपकास्तस्यास्त्यासम् ।
 स्यार्त्तं लि० अती विविक्त, अर्त्तं वेत्यपोते वा यत् । अति-
 शयिते अनादौ “अस्योऽर्त्तं फात्तं वापरेदिति” फा-
 तं नैद्वन्द्वत् परेदिति” च अतिः अतिशयास्माभिरे च ।

स्यि अनादरे विख्याते च पु० आ० शक० सेट् । स्मापयते अवि-
 ख्यत । अयोपदेशत्वात् न यः । अनातोविख्याते स्मापयतो-
 त्वेव । अयं आदिदपि अमिट् । अयते अयोपे ।
 स्यिट् अनादरे सक० स्त्रे अक० पु० उभ० सेट् । अयेत्यति ते
 अविच्छिद्यत् ।
 स्यित् न० स्फि-ङ । ईपहास्ते “सुखं विविक्तमिति”
 नातयोपाधयम् । विविक्तिते, विविक्ते च लि० ।
 स्यील निषेधणे आ० पर० अक० सेट् । स्त्रीसति कापीलीत्
 स्यु करणे आ० य० उभ० अमिट् । अमरति अस्माभौत् ।
 स्यु सौतृकत्वे आ० य० शक० अमिट् यटा० । अमरति अस्माभौत्
 स्युत् लि० स्फ-ङ । जतकरणे स्फुतिविषये ।
 स्युति स्त्री० स्फ-ङिन् । अतृभूतरसुनवहोर्ध्वकृष्णारेष
 संस्कारापीने प्रागभेदे । अर्त्तते वेदधर्मोऽनेन करणे ङिन् ।
 धर्मयामनयासो वेदाचारानुभवजस्ये वेदाचारानुवादोऽनेन
 प्रचीते वाक्यरूपे शास्त्रे । “वेदादिपिषो धर्मसुं स्फुतिपीने
 च तद्विदा मिति” शब्द ।
 स्युतिहेतु इ० इतः । वस्त्रादे वाचनादने एवभेदे ।
 स्युर लि० स्फि-रन् । विविक्तिते ईपहास्यामिति य० “महाजन,
 धीरस्त्वभविष्यतीति” कुमारः । [यखन ।
 स्युद् इ० स्युद्-यज्ये च । नेगे । [स्युन्दे यस्यद्व पस्युन्दि
 स्युन्द धनये आ० पा० कुङि, छदि, छङि च उभ०-यज्य० सेट् ।
 स्युन्द इ० स्युन्द-यज्य० । करणे, प्रसने ।
 स्युन्दन न० स्युन्द-भावे लुट् । करणे । कर्त्तरि ल्यु । जये न० ।
 रये, तिनिरुद्धये च पु० । [रयादोऽप्येव योऽदि ।
 स्युन्दनारोह इ० स्युन्दनारोहति युद्धार्थम्, या० यङ् यत् ।
 स्युन्दनि इ० स्युन्द-यनि । तिनिरुद्धये । ङीप् । बाकायां स्त्री०
 स्युन्दिन् लि० स्युन्द-यनि । प्रकाशिते । नाकायां स्त्री०
 ङीप् ।
 स्युन्त्र लि० स्युन्त्र-ङ । युते अश्वदी । [चरुमीत् ।
 स्युम् धनये आ० पर० अक० सेट् । आरेट् कृपादि० । अमति
 स्युम् विवर्त्तं पु० उ० शक० सेट् । स्मापयति ते अविश्वस्यत् ।
 स्युम् भावे अय० पु० उभ० शक० सेट् । स्मापयति अविश्वस्यत् न
 स्युमन्तक० पु० सुव-अर्ध्वापायां वन् । योतयस्य वसत्ये
 अविभेदे । तस्य युष्माद्विभं इदमभिधाने यस्मते ।
 स्युमीका स्त्री० सुव-ईङ् । अयोदी । काये, भेदे च पु० ।
 स्युत् लि० स्फि-ङ । अस्मादिना अर्त्तिते अश्व दी । अश्वरत्न
 पाने पु० । इ० योत् । सोदीप्यश्च ।
 स्युति स्त्री० स्फि-ङिन् । अस्मादिना अस्मादिभौः ।

सून ४० सिव-भक्तः। सुयं, किरण्ये, सुत्यादिसतपण्डन-
ननिर्मिते पदार्थे (धुवडी) च।
सु सन न० सन्स-सिन् लुट्। जड्वतस्थाधोनयने पातने।
युच्। अंशनायत्र स्त्री०।
ससिन् लि० सन्स-सिनि। अथ प्रवमशीले। पीनुद्ये ५०।
सुक गतो भ० आत्मः सक० सेट् इटिन्। सङ्गते अथद्विष्ट।
सुगवत् लि० सक० मास्यकस्य सक० सस्य व कुवम्। मास्य
कृति। विनि। सस्योत्पत्त्य। उभयत्न क्रिया डोप्।
सुज् स्त्री० सुज्यने सुज-किन् लि०। मास्ये।
सुनस पतने भा० आत्मः लुङि उ० सक० सेट् ङावेट्। संघते
यस्यसत् यस्यसिष्ट। [नामस्य चरितार्थं यैव धिति] रघु।
सुनस प्रगादे भा० या० अक० सेट् ङावेट्। स घते अयसिष्ट।
सुम्न अनवधाने भा० या० अक० सेट् ङावेट्। सघने
अयसिष्ट। [अनं अयमात् अयसिष्ट।
सुम्न विनासि भा० आत्मः लुङि उ० सक० सेट् ङावेट्। प-
ख(खा)व इ० सु-अय् वज् वा। सरणे। कर्त्तरि यङ्। निर्भरे
सुयण न० सु-अय्। ब्रूजो, वस्ते च। नावे ल्युट्। सरणे
सुगन्ती स्त्री० सु-भिष् टोप्। नयाम् योषधिभेदे, सुखा
लाने च। यट्। सारयिष्ठे लि०। क्रिया डोप्।
सुहः स्त्री० सु-अय्। मूर्धायाम्।
सुहृ ५० सुज-अय्। वपत्स्वर्चि, वपत्सुं, मित्रे च। हटि-
कर्मि लि०। क्रिया डोप्।
सुस्त लि० सुनस-ङ्। सुते पतिते।
सुस्तार ५० सुनस-तरङ् क्तिङ्। आकने।
सुश्च यच्च सु-ङाङ्। तस्मिन् व्रतगिण्ये। [लि०
सुयस्य न० आचयति सु-सिच्-सुयस्। मरिचि०] नि सारके-
सिच्यस्य हिने भा० प० सक० सेट् ङावेट्। सिच्यति यस्मिन्कोत्
सुभ हिने भा० प० सक० सेट् ङावेट्। से नति अद्येभीत्
स्तिव शोपे अक० दिवा० प० गतो सक० सेट् ङावेट्।
सिमन्ते अथे रीत्। [सुवन्।
सु गतो सक० सरणे अक० भा० य० यनिट्। सारति यष्ट।
सुगदाव ५० सुवे यषपायाव दाव यष्ट। विकङ्ठो इवे।
सुभ्र ५० रेषभेदे। शोऽस्तनिवाय् अष्टमौ डोप्। सर्जि-
बागारे स्त्री०। [बागुवाये यषपायभेदे।
सुष् स्त्री० सु-सिच् षिट् च। यट्पत्तजवौ विकङ्ठनकारजे
सुत लि० सु-ङ। सरिते अकारो, यते च। हिङ्गुत्वा भो०
सुह ५० स्त्री० सु-ङ। पटिरकारश्च ह्यधिते यषपायभेदे।
यषपाय् भूशमाङ् स्त्री०।

सु स्त्री० सु-किप् लि०। यषपायभेदे। निर्भरे च।
सु विष्णुसौ-भा० पर० अक० यनिट्। सारति असासोत्
स्रोत न० सु-ङव्। स्रोतसि वेगेन स्रोतजलनि सरणे।
स्रोतम् न० सु-वशि। वेगेन स्रोतजलनि सरणे रेतसि च।
स्रोतस्त्व लि० स्रोतोऽस्तस्य सत्प० यष्ट व। स्रोतोयुक्ते नद्या
स्त्री० टोप्। [स्रोत्युक्ते लि०।
स्रोतस्विनी स्रोतम्-अथर्वे विनि डोप्। नयाम्। स्त्री०।
स्रोतोच्चन न० स्रोतसि सत्तनास्रोतोऽस्तस्य सत्प० यष्ट व।
देये भवम् अङ्गनम्। सौवीरदेयजोऽङ्गने।
स्रोतोवशा स्त्री० स्रोतसा वृद्धि सरति वृह-अय्। नयाम्।
सु न० सुन-ङ। धने, आत्मनि सारतो च ५०। आत्मोये
लि०। आत्मनि आत्मोये, चार्थेऽस्य सर्वनामता।
सुकम्पन ५० सोमैव पराश्रयुज्यमान एव कम्पते कपि-दुग्।
वायो। [सुदेति] गोता।
सुकर्मन् न० सुस्य कर्म। सुवर्षोऽवते लोके "वकर्मनिरत.
सुकीय लि० सुखेदेस्व च ऊत् व। आत्मोये। अय निवमेव
ऊत्, अङ्गुवृत्तमयोवत्सु योपाय नीय,।
सुग पर्वणे भा० प० सक० सेट् इटिन्। सुगति अयङ्गोत्।
सुगत लि० ससिन् मनसि आत्मनि वा गतम् गम-ङ्।
मनोवते, आत्मगते च। नाटकाभिनये प्रतिपाद्यपदार्थं
वर्णयित्वा रङ्गविस्मयावाजिजननयपदोये योकेन।
वक्ष्य इहृदभिधाने।
सुगृप्ता स्त्री० सेनेव गुप्ता। अकर्मिष्याम्, उज्जानुवतायाश्च
सुच्छ लि० सुहृ अथ, पा०। अतिनिर्भरे कानुद्वरङ्गिते।
उज्जाना, सुच्छिक्ते च ५०। श्वेतद्वयसाम् स्त्री०।
सुच्छन्द लि० सुस्य कन्दोऽभिभाव। सुजते दक्ष्। साधोने
सुच्छयत्त न० सुच्छ वत्ते यष्ट। यथने।
सुच्छसर्माण ५० कर्म०। स्फाटिके।
सुख न० सुखात् देहात् आत्मनो वा जायते। इधरे।
उत्ते ५० सुखाया स्त्री० आत्मजाते लि०। [आत्मस्यस्यलोके।
सुखन ५० सुखेन जनोजननमेव ऊत् यष्ट। प्राप्ते। इत०।
सुख गतो संस्कारोऽस्कारे च सु० उभ० सक० सेट्। सुख-
यति-ने यस्मिन्नन्-न।
सुतन्त्र लि० सुस्य तन्त्र योकारो यष्ट। साधोने यपराधोने
सुतम् अन्त्र० सु-तसिन्। यावत् न इत्यर्थे।
सुता स्त्री० सुस्य सुकोयल भाव गङ्। साधोये। "राम
सुतां यमलोकि" यजुज्वा।
सुत्य न० सुस्य भाग० त। द्रुमादिषु योऽस्त्वयोरुपादिभि-

यासु निवोजके धर्मभेदे, स्वाभिते च तत्र द्रव्यगत मातृगतवत्
स्वदन न० सद्-सुद० आसारे, वेदने च । सुद स्वदनम् ।
सुभक्षणे । [आचारार्थादिधर्मैः ।
स्वधन्मे स्वस वेदादिर्विज्ञोपधर्मः । स्वात्स्न्ये वेदाद्युक्ते
स्वधा अय्य० सद्-या दृ-दृक्ष धः । पितृदेवोद्देशेन हवि-
स्यागे । स्वेन धयति धे-क आप् । भातृकालेदे स्त्री०
“ननःस्वधायै स्वाहायै” इति पितृगाथा ।
स्वध प्रिय उ० सधायिना प्रिय, शक्त० । कण्ठतिवे, सधोप
बलितशान्नादिप्रिये पितादौ च । [गणे, देवे च ।
स्वधोभुज् स्वधेयनेन लक्षद्रव्य भुज्ते भुज-किप् । पितृ-
स्वधि(ती) स्त्री० स्वेन धीयते धा-क्तिच् वा डीप् । कृतादे
परस्मिन् । इ० । इधितिरप्यत ।
स्वत गच्छे भ्या-पर० अक० सेदृ-कषा० । स्वनति । अस्मिन्तो-
अस्मान्तीव । अयं भूषणे वा षटा० । [नम्-त
स्वन ध्वाने अद० जु० उभ० अक० सेदृ । स्वनयति-ते अस्वस्व-
स्वन इ० स्वन-अप् । गच्छे । [मेषगर्जने च न०
स्वनति त्रि० स्वन-कर्त्तरि-क्त । शब्दिते । भावे क्त । गच्छे,
स्वप्न न० स्वप-सुप् । शयने, निद्रायाश्च ।
स्वपिषडा स्त्री० स्वेनैव पिषडः पिषडाकारोऽङ्गुष्ठाः अष्ट ।
मिष्टपञ्चुष्याम् । [भेदे च ।
स्वप्न उ० स्वप-नन् । निद्रायां, शयने, सुप्तस्य मानसब्रह्मण-
स्वप्नस्य न० स्वप्नं निद्रा करोति क्त-किप् । (उच्यते) याके ।
स्वप्नञ्च त्रि० स्वप-नजिह्व । शयनघोषे ।
स्वभाव उ० स्वस भावः । निश्चयं, निश्चयिनि-सकौशे-धर्मैः च ।
स्वभावोक्ति स्त्री० स्वभावसोक्तिरत्र । अत्रहाराज्ञे अर्थावहार
भेदे इत० । स्वभावज्ञ कथने । [इन्द्रे, कामे च ।
स्वभू उ० स्वेनैव भवति भू-किप् । मङ्गलि, विष्णौ, गिरे,
स्वयंपर उ० स्वयमात्मना करोति परस्मिन् । “स्वयमात्मनेन स्वयते-
रपरे”, इदं स्वयमपर” इति नैपथ्यम् । स्वयं उच्यते पतिम्
उ-इत् । पाकनैर पतिवरपदार्थं कथ्यकार्यं स्त्री० ।
स्वयङ्कृत उ० स्वयमात्मना कृत । ज्ञानिये सत्यं, आत्मकते
ति० । “पूर्वजुः स्वयङ्कृत” इति श्रुतिः ।
स्वयङ्मुक्ता स्त्री० स्वयमात्मनैव मुक्ता । गृहपतिव्याम् ।
स्वयङ्मुक्त उ० स्वयमात्मनैव नष्ट पितृपात्रभां दत्त । दत्तात्मके
पदभेदे “दत्तात्मा तु स्वयङ्कृत” इति श्रुतिः ।
स्वयम् अय्य० सु+अय-अष्ट । आत्मनेत्यर्थः ।
स्वयम् उ० स्वयन्+भू-उ । मङ्गलि ।
स्वयम्भवा उ० स्वयमभवति भू-क । पूषपतायाम् ।

स्वयम्भू उ० स्वयं भवति भू-किप् । अतस्ते मङ्गलि, कृते च ।
स्वर आचने वेद० चुरा० उभ० सक० सेदृ । स्वरयति-ते
अस्रस्वरत्-त ।
स्वर् अय्य० सू-विच् । सौर्गे, “यत्र इ स्वेन संभितं न च मल-
मनस्वरम् अमिषापोपनीतस्य तत्सुखं स्वयदास्वद” मित्युक्ते
इ चावभिधे सुखमन्याने, परलोके, देवायते, गोपने च ।
स्वर उ० स्वर-अष्ट, सू-अप् वा । उदात्तातुदात्तस्वरितेभ्यो दे-
र्षाङ्गारण्यलभेदे, वा, अस्वरत्वात् च अकारादिषु अङ्गन-
मिषवर्षेषु शिवायश्चक्ता । गन्धोक्ते प्रायादिशब्दोष्वाङ्गार-
भेदे, काक्तादिभ्यस्ते वर्णाद्युच्चारणध्वनिविशेषे, निषादादिषु
गानलज्जनिषु च । निस्सरो इहृदमिधाने ।
स्वरपञ्चन न० साराणां निषादादेर्नां गानलज्जनिष्वेषाणां
पञ्चनपञ्च । धामभेदे ।
स्वरभङ्ग उ० स्वरस्य कण्ठध्वनिभेदस्य भङ्गो दध्यात् । रोगभेदे ।
स्वरभगडलिका साराणां मण्डलमन्त्रस्य उन् । वीणायां
इत० । स्वरभूषे । [ध-सुनु । वीणायां, वंदास्य ।
स्वरवासिका स्त्री० सारैः निषादादिभिः सञ्ज्ञितं तन्मन्त्रस्य-
स्वरस्य उ० स्वेन स्वभावेन रसः आसाद्य । मिषादिष्वकम्भेदे,
कायभेदे च । स्वस्य रसः रागः । सामिप्राये/सगमस्यै, वा
व्यादौ-रचनाभङ्गां च ।
स्वराज्जु उ० सौम्यं राजते राज-किप् । ईश्वरे “अयं मेभिः
सराज्जि, भागवतम् । वैदिकश्रद्धाभेदे च । [ध्वत् ।
स्वरापगा स्त्री० स्वर्गस्थापगा । गङ्गायाम् स्वर्गापगादयो-
स्वरित उ० सरोजातोऽस्य इतत् । उदात्तातुदात्तमन्त्रा-
द्वये स्वरभेदे स्वर-क्त । स्वरयुक्ते त्रि० । [अधिकभेदे च ।
स्वह उ० सू-उ, क्त्वे पूषकश्ये, गात्रे, शरीरे, इत्येकेश्वरे,
स्वहचि त्रि० स्वस्यै हवि, प्रवर्त्तिका सज्जते यस्य । सतमे,
इत० । स्वसाधिकायै स्त्री० ।
स्वरूप न० स्वस्य रूपम् । स्वभावे । स्वमेव रूपम् । आत्मके पदार्थे
सं दध्यासं रूपयति रूप-अष्ट । दध्यास्वरूपमभिधे-द०
चित्ते उ० । स्वेन स्वभावेनैव रूपयति । मनोप्रे, त्रि० ।
स्वरूपसदृश्य उ० सदृशं समान्यः, सदृशोऽपि समान्यः । आ-
योक्ते, आत्मके समान्ये, सदृशार्थातिरिक्ते परार्थभेदे, भूदा
प्रतिबोधनस्य विषयलक्षणादि ।
स्वरोदय स्वरप्राप्त्येत्यतः । स्वरस्य आरम्भमेव यथापुत्र
तथावस्थापने तत्प्रारम्भभेदे ।
स्वर्ग उ० स्वरितं गोष्ठे मे-क उ+अज-अन् वा । इ-
पाशनायै उच्यन्त्याने, देवाद्यापाराधन्याने च ।

स्वर्गनाथ उ० ईत० । इन्द्र । स्वर्गपत्न्यादयोष्यत् ।
 स्वर्गवधू स्त्री० ईत० । यधुरसु ।
 स्वर्गाचल उ० स्वर्गलोचस्योऽपच । सुमेरुपर्वते । [वि०]
 स्वर्गिन् उ० स्वर्गोऽस्य भोग्यत्वेन इति । देवे । स्वर्गवासिनि
 स्वर्गोक्तम् उ० स्वर्गयोको यस्य । देवे ।
 स्वर्जिक उ० शु+यज्-घञ् अक्यये ठन् । स्वर्जिकाकारे ।
 कर्म० । स्वर्जिकाकारादयोष्यत् ।
 स्वर्ग न० सुष्ठु यखो बर्षोऽस्य । काश्चने, पुष्टरे, नागकेयरे,
 गौरवर्षपक्षि च । [ह्रस्वस्य षे ङ० ।
 स्वर्गकण्ठ न० स्वर्गमिव पीत कण्ठोऽस्य । ण्युपगुणौ ईत० ।
 स्वर्गकाय उ० स्वर्गमिव पीतः कायोऽस्य । गबडे ।
 स्वर्गकार उ० स्वर्गं स्वर्गमयमृत्कारादि करोति क्त-अच् ।
 (बेकरा)जातिभेदे ।
 स्वर्गफेननी स्त्री० स्वर्गमिव पीता फेनकी । पीतफेनक्याम् ।
 स्वर्गचीरी स्त्री० स्वर्गमिव पीत चीर निर्बाहोऽप्यस्य अच्
 गौ० डीप् । ओषधिभेदे वा च मासवदेवे जायते । भेदे ।
 स्वर्गगैरिक न० स्वर्गमिव पीत गैरिकम् । (वर्षरुमादि) पदार्थं
 स्वर्गप्रीवा स्त्री० नदीभेदेन ।
 स्वर्गपूत उ० स्वर्गमिव पीता पूता यस्य । चापपक्षिणि ।
 स्वर्गज न० स्वर्गात् जायते जन-ङ । वज्रे । स्वर्गजातमात्रे मि०
 स्वर्गजीवनी स्त्री० स्वर्गमिव पीता जीवनी पीतपुष्पजीवनीयाम्
 स्वर्गदी श्री० स्वर्गं यति यमसारयति दल्यवर्षमात्रं दो क
 गौ० डीप् । उपिषाक्याम् । ईत० गङ्गायाम् । [वक्रवत् च ।
 स्वर्गदीधिति उ० स्वर्गमिव भास्वरा दीधितिरेत्यस्य । यन्त्री, पि-
 त्त्यादीन् उ० स्वर्गमिव पुष्पादौ पीतो ङु । आरम्भे ।
 स्वर्गपक्ष उ० स्वर्गमिव पीत पक्षोऽस्य । गबडे ।
 स्वर्गपाटक उ० स्वर्गं पाटयति पट-विष्-सुभ् । ट ड षे ।
 स्वर्गपुष्प उ० स्वर्गमिव पीत पुष्पस्य । पथ्ये, आरम्भे,
 उ० श्री० श्रीमे डीप् । वा च पथ्यैकतयाह । चातवायाम्
 कविकारी स्त्री० टाप् । [कटल्याम् ।
 स्वर्गपद्मा स्त्री० स्वर्गमिव पीत फलमस्या । (पाषाणकण्ठ) स्वर्ग
 स्वर्गभट्टार उ० स्वर्गमिव स्वर्गमयो वा भट्टार । पीतभट्टारजे
 स्वर्गमयकवचं च । [उपधातुभेदे ।
 स्वर्गमाचल न० स्वर्गमिव पीत माणिक्यम् । सनामस्याते
 स्वर्गपूयी स्त्री० स्वर्गमिव पीता पूयी । पीतपूषिकाशम् ।
 स्वर्गता स्त्री० स्वर्गमिव पीता यता । उवादिह्याम् ।
 स्वर्गपाणी स्त्री० स्वर्गमिव पीता पाणी । इतिह्याम् ।
 स्वर्गलोक उ० स्वर्गमिव पीत वस्त्रवत् । सोमवत् ।

स्वर्गशेफालिका स्त्री० स्वर्गमिव पीता शेफालिका ।
 पीतशेफालिकायाम् । [वर्षदेहे ति० ।
 स्वर्गाङ्ग उ० स्वर्गमिवाङ्ग पत्रपुष्पादि यस्य । आरम्भे । पीत-
 स्वर्गारि उ० ईत० । गन्धके वक्ष्य स्वर्गमारकत्वात्तथात्वम् ।
 स्वर्ग गतो सक० उ० छेनजीवने यत्क० चु० उ० वेष्ट । स्वर्गयति ते
 अक्षसंस्तुत् । [असहिंष्ट ।
 स्वर्ग पीतो यत्क० पीयने वेहेने सक० श्री० कात्त० सेट । स्वर्गते
 स्वर्गानव उ० स्वर्गमिव भूमी भावर्दीन्द्रियस्य अच् । गोमेदमपौ
 स्वर्गानु उ० स्वर्गं भावर्दीन्द्रियस्य । राहौ ।
 स्वर्गोक्त उ० स्वर्गं बोध भुवनम् । स्वर्गं, ईत० । स्वर्गस्थलोके ।
 स्वर्गपी स्त्री० स्वर्गस्य वापीव । गङ्गायाम् ।
 स्वर्गस्था स्त्री० स्वर्गस्य रेस्था । मेगकायस्यस्य ।
 स्वर्ग ति० सुष्ठु यत्क० मा० । यत्क० सुष्ठु ।
 स्वर्गकेशरिन्नु० स्वर्ग केशरोऽस्यसरिनि । कोविदारहसे ।
 स्वर्गपत्रक उ० स्वर्ग पत्रमस्य कप् । गौरमाके
 स्वर्गसिनी स्त्री० स्वर्गमिव पीतास्ये वसति वस-षिनि । चिर
 पितृगृहादिवासिन्याम् गायाननूयाया वा स्त्रियाम् ।
 पक्ष स्त्री० सु+अच् ङन् । भगिन्याम् ।
 स्वर्ग गतो चु० उ० यत्क० वेष्ट । स्वर्गयति ते यत्क० संस्तुत् ।
 स्वर्ग यत्क० सु+अच्-ङिच्, यत्क०ति विभक्तिस्वरकम् अय्य
 ५ प्रादि० वा । षेवे, आशिषि, उप्यादौ, लोकारस्य षे च ।
 स्वर्ग उ० न० । स्वर्गं गुभाव हितम् ठन् । "स्वर्गमा-
 च्युप यत् स्वादिष्विन्धातुगत भन्त् । तत्प्रादात्तुगती चान्यौ
 तत्पथ्यं लगदोऽपर, इत्युक्तवत् षे ङे, चित्वावरप्राये,
 आचनवत् षे, दत्तवत् षे निमित्ते-ति लोकापाकारे-द्रव्य-
 भेदे च "इत स्वर्गस्तिस्विन्दू र" ति लघिवाचनद्रव्यवाचक-
 वाक्यम्" षतयत्ते उ० । [३० । स्वर्गमादिनि ति० ।
 स्वर्गमुप उ० स्वर्गं षे यदौ यस्य । षेप्ते पञ्चादौ । विवे
 स्वर्गवाचन न० स्वर्गं गुभस्य विप्रहारा वाचनम् । क्लार-
 षे विप्रोपमत्वात्वे माङ्गल्यहारा ऊत्तम्यकर्मणा गुभता
 वाचने ।
 स्वर्गवाचनिक ति० स्वर्गवाचनस्य क्त, तत्प्रागतम्, तत्प-
 थ्यं वा ठन् । स्वर्गवाचनवाचने, तद्विज्ञप्ते, तस्य भवितुं च
 स्वर्गयन न० स्वर्गं गुभस्य यन लभोयक्याम् । गुभार्थे
 क्रियमाणे वेदादि विहिते चङ्यामादौ ।
 स्वर्ग ति० स्वर्गं यत्क० तिष्ठति स्वर्गं यत्क० यत्क०, वा
 तिष्ठति स्वा-च विषयलोच । अभावे, भग्नस्ति, विना
 वाचनं यत्क० तिष्ठति च । *स्वर्गं भवन्त्येव जायति

धातुराष्ट्र" इति विशेषाङ्कारनाटकम् ।

स्वध्याय ३० स्वध्यायम् । भागिनेये भागिनेयां स्त्री० ।

स्वागत न० मुपेनायतम् सु+आ+गम्-ङ् । सुवेनायतने

"स्वागतं स्वागधोकारानिति, कुमार तदस्मात्ति यत् ।
कृतये ।

स्वाच्छन्द्य न० स्वच्छन्द्य भावः प्रज्ञः । स्वाधीनत्वे, स्वास्थ्ये च ।

स्वातन्त्र्य न० स्वातन्त्र्य भावः प्रज्ञः । स्वाधीनत्वे परानधीनत्वे ।

स्वाति(ती) ३० स्त्री० स्नेहं स्वार्थं ध्यात इन् स्त्रीत्वपक्षे वा

डीप् । स्वाध्यादिम् मन्त्रद्वये नमस्ते, स्वर्गपत्नीभेदे च ।

स्वाद मीठा यच्च मीथान्ते सेहने च चक० आ० आ० वीट ।

ज्ञादन्ते आज्ञादिच । [ये च ।

स्वाद ३० सद-स्वाद-वा यञ् । स्वातन्त्र्ये, मीठा, मीथान्ते, सेह-

स्वाद ३० सद-जप् । तदुत्तरे, वृद्धे, जोषकोपधौ च । दृष्टे,

मधुरे, मनीषे च नि० किर्यां वा डीप् ।

स्वावुकण्डका ३० स्वाडः कण्डकोऽस्य । विकटतण्डले ।

स्वादुकान्दा स्त्री० स्वाडु कन्दोऽस्याः । विदार्याम् । [न्याम् ।

स्वादुका स्त्री० स्वाडुम मधुररसिन कायति कै-क । नागद-

स्वादुस्यण्ड ३० स्वाडुः मिष्टः स्यण्डोऽस्य । वृद्धे कर्म० । मधुरे-

भागे । [उप्रासङ्गोऽङ् ।

स्वादुगन्त्रा स्त्री० स्वाडुरिचः गन्धोऽस्याः । रक्तवर्णभास्त्रे, मूषि

स्वादुपर्णी स्त्री० स्वाडुमि पर्वण्यस्याः डीप् । उम्बिजायाम्

स्वाध्वनीका स्त्री० स्वाडुः पाकोऽस्याः । काकणाभ्याम् ।

स्वादुमिपडो स्त्री० स्वाडु मिण्ड विबुहाकार फलमस्या । पि-

ण्डमज्ज्वलीम् । [कवे न० ।

स्वादुफल स्त्री० स्वाडु फलमस्या । कोविदस्याम् कर्म० । मिटे-

स्वादुमज्जन् ३० स्वाडु भज्जादस्य । पर्वतले पीथौ ।

स्वादुमाषी स्त्री० स्वाडु माषान्न फलमस्या । काकोल्याम् ।

स्वादुमूल न० स्वाडु मूलमस्या । मर्दरे (गात्र) ।

स्वादुरसा स्त्री० स्वाडु रसोयस्या । काकोल्याम्, भदिराश्वम्,

परावर्था, द्राघायाम्, आधातवे च ।

स्वावुलता स्त्री० स्वाडो वलता । विदार्याम् ।

स्वाट्ट ३० स्वाड अष्ट । दाक्षिणे । [नमस्तेकादयोऽस्य ।

स्वाधीन ति० स्व स्वाधीन । स्व सत्ते सत्तमे । [भेदे स्वाधी-

स्वाधीनपतिका स्त्री० स्वाधीन पतिदस्या कटु । नाबिडः

स्वाध्याय ३० भ० भक्तोदये न विविज, चध्याय द्विजायाम्, चधि

+इट-कर्मणि यञ् । द्विजे पाथे वेदभाष्येदे-धाध्या-

योऽन्तेत्य । इति मुनि । भावे यञ् । कर्मण्यप्य वेदाध्या-

यने "आध्याशेषपदमुक्तौ वदाध्यायकर्मणांति अति ।

स्वान्त न० स्वन्-ङ् । भनधि-सङ्गावे च ।

स्वाय ३० स्वाय-यञ् । निद्रायाम् मयने, यष्टाने च ।

स्वायतेय न० स्वाय धनस्य पतिः । तस्मै दम् । डञ् । धने ।

स्वाभाविक नि० स्वाभावनागतः । डञ् । स्वाभाविके, क्षिया

डीप् । "स्वाभाविकी" सच्यतेत्युद्धटः ।

स्वामिन् ति० स्व+यस्वर्त्तं मिनि दीर्घः । यधिपती, देन्दरे च ।

क्षिया डीप् । इदेविभी, यथे कार्त्तिके, भर्त्तरि, वान्-

स्वायनस्यै, गच्छे, परमस्यै च ३० ।

स्वायम्भुव ३० स्वयम्भोऽपत्यं, तस्मै दम् वा यण् योरोदिति

वक्तव्ये योर्गुण इति संप्रापूर्वकविधानादभिकृत्वाप्य गुण-

उवट्, स्वयम्भुवृत्ते मयने मनी, स्वयम्भुव्यमिति नि०

"धाम स्वायम्भुव ययुरिति" कुमाराः । क्षिया डीप् । वा

च प्राप्ताङ् । [क्रे मयने ।

स्वार्थिक ति० स्वार्थे विहित । डञ् । स्वार्थविक्रिते व्याहरणो-

स्वाराज् ३० स्वः स्वार्थे राजते राज-काम् । इच्छे । [ये च ।

स्वाराज्य न० स्वराज स्वाराजोदाभाव यम् । मन्त्रे, इच्छे-

स्वारीचिप ३० द्वितीये मनी । "स्वारीचिचेलरे मात्रे" इति

चरु ।

स्वाय ३० स्वाय कर्मः प्रयोजनम् कर्मिभ्यो वा । स्वयोजने

स्वाभिधे च "स्वायः स्वार्थवोधनदिति" मन्त्रमन्त्रि-

स्वास्थ्य न० स्वास्व भावः प्रज्ञः । आदोये, कनोये, लजे च ।

स्वाशा यञ् । ए+आ+ङ्-डा नि० । देवोदेतेन इति-

स्वाते । यमिभाष्यायां "स्वाश्वेव इतिभुञ्जमिति" एव । नाज

काभेदे च स्त्री० "मघः सपार्थं स्वाश्वे" इति पित्रगाथा ।

स्वाहाप्रिय ३० इत० । यमो । स्वाहाप्रियादोय २ । द्विरे ।

स्वाहाभुज् ३० स्वाहेतिवन्धेव स्वस्वभुज् भुजे भुज-चिड् ।

स्वादु कर्म० सिद्ध-चिड् । मयने, रिते, पादपूरये च ।

स्विय ति० सिद्ध-ङ् । मयने, मयनेदिति च । [वृद्धीभादे ।

स्वीकार ३० कवस्य यस्य चारः चरयं स्व+वि+ज-यम् ।

स्वीय ति० मयने दम् चरयतिरोदय न कुमिति मयने ।

अवधमिति । नायिवाभेदे धो० ।

सुधर्ष ति० स्वाधो धा० यञ् चक० डिट् । सुधर्षति यज् धर्षति ।

सु धर्षे चक० उपनाये चक० आ० यञ् । यति सध-

रीति-धमाभिमि ।

सु द्विजे ज्ञः । ज्ञः यञ् चक० डिट् । धृताति चधारात् ।

स्वीक मनी भादि० धा० यञ् चक० डिट् चरय न सुध । यञ्

चक० चिट् ।

स्वेच्छा स्त्री० स्वच्छे । [ये, यञ्चये ।

धातुं राट् "इतिषेषोऽङ्कारनाटकम् ।

स्वस्वीय ५० स्वस्वरपक्षम् । भागिनेये भागिनेयां स्त्री ।

स्वामत न० हृषेनागतम् घृन् + या + गम् - क्त । हृषेनागमने

"स्वामतं स्वानधोकारानिति, कुमारः तदस्यास्ति शब्दः ।
कुर्यात् ।

स्वाच्छन्द्य न० स्वच्छन्दस्य भावः पञ्च । स्वाधीनत्वे, स्वास्थे च ।

स्वातिन्त्य न० स्वतन्त्रस्य भावः पञ्च । स्वाधीनत्वे परानधीनत्वे ।

स्वाति(ती) ५० स्त्री० स्वेनैव स्वतन्त्र इव इत् न् स्त्रीत्वपक्षे वा
ङीप् । अदिन्यादिषु पञ्चदशे न चत्ते, स्वल्पलोभेदे च ।

स्वाद प्रीती चक्रं प्रीणने चैवने च चक्रं भा० वा० छेदः ।
सादने वाचादिषु । [ने च ।

स्वाद ५० स्वद-साद-वा पञ्च । एषात्तवे, प्रीती, प्रीणने, चैव-

स्वादु ५० स्वद-जण् । मधुररसे, रुक्ते, जीवकौषधौ च । इत्ते,

मधुरे, मर्मोष्णे च ति० क्षिया वा ङीप् ।

स्वाङ्गुलक ५० साङ्ग कच्छकोऽस्य । विकटवृक्षे ।

स्वादुधन्दा स्त्री० साङ्ग कच्छोऽस्याः । विदायोम् । [न्याम् ।

स्वादुका स्त्री० साङ्ग मधुररसेन चायति के-ञ । नागद-

स्वादुपण्ड ५० साङ्ग मिष्टं चण्डोऽस्य । रुक्ते कर्म० । मधुरे-

भागे । [उप्राणपङ्गाङ् ।

स्वादुगन्वा स्त्री० साङ्गिष्टः मर्मोऽस्याः । एतयोभाङ्गने, भूषि

स्वादुपर्णी स्त्री० साङ्गिष्ट वक्षान्वस्याः ङीप् । दुग्धिकायाम्

साङ्गिणी स्त्री० साङ्ग माकोऽस्याः । काकमाण्याम् ।

साङ्गिपण्डो स्त्री० साङ्ग पिष्टः पिष्टाकारकलमस्या । वि-
रयश्चोऽस्य । [कवे न० ।

साङ्गफल स्त्री० साङ्ग कलमस्या । कोविदस्याम् कर्म० । मिष्टे-

साङ्गमज्जन् ५० साङ्ग भञ्जयस्य । पर्यन्तवे कीर्त्तौ ।

साङ्गमांसी स्त्री० साङ्ग मांसव फलमस्याः । काकोल्याम् ।

साङ्गमूल न० साङ्ग मूलमस्य । गजदे (गाजर) ।

साङ्गरा स्त्री० साङ्ग एषोऽस्याः । काकोल्याम्, मदिरास्यम्,
वृत्तार्था, श्लाघायाम्, चाप्यतर्क च ।

साङ्गलता स्त्री० साङ्गी लता । विदायाम् ।

साङ्गद्वय ५० भाङ्ग द्वयः । दाहिने । [मर्मोऽङ्कारोऽप्यङ् ।

साधीन ति० स्वधीन । स्वधीन स्वतन्त्र । [मिष्टे स्वाधी-

साधीनपत्रिका स्त्री० स्वाधीन पत्रिकायाः कर्त्तुः । नादिका

म्याधाय ५० धा० धा० इति विहित, सुध्याय द्विजानाम्, कवि

+ दट् - कश्चिपि पञ्च । द्विजैः प्राये वेदभाष्यभेदे-भाष्या-

योऽप्येत्यङ् इति युक्तिः । भावे पञ्च । स्वगन्धः य वेदाध्या-

वने "भाष्यादोत्रपदमुच्यते वेदाध्ययनार्थं इति ।

स्वान्त न० स्वन्-क्त । मनसि-सहाये च ।

स्वाप ५० स्वप-पञ्च । निद्रायाम् घमने, यज्ञाने च ।

स्वापतेय न० स्वस्य धनस्य पतिः तस्येदम् ङञ् । धने ।

स्वाभाविक ति० स्वभावादागतः ङञ् । स्वभावविषये, श्रियं
ङीप् । ("स्वाभाविकी" सम्प्रतिपुष्टः)

स्वामिन् ति० स्वन् + स्वयमेवं भिन् दीर्घः । अधिपतौ, रक्षके च ।

क्षिया ङीप् । हरे, विभी, त्वरे कश्चिदेवे, भर्त्तरि, वाम्-
स्वायनमनौ, मरुदे, परमहंसे च ५० ।

स्वायम्भुव ५० स्वयंभवेऽप्यङ्, तस्येदम् वा स्वम्भुवोऽपि
वक्तव्ये योग्यं इति संघातार्थं त्रिधा नादादित्याद्युप
उच्यते । स्वयम्भुवोऽप्यङ् प्रथमे मनौ, स्वयम्भुवस्त्विति दि०

"धाम स्वायम्भुवो ययुरिति" कुमारः । क्षिया ङीप् । हा
च ब्राह्मणाङ् । [स्त्रि प्रथमे ।

स्वार्थिक ति० स्वार्थे विहितः ङञ् । स्वार्थे विहिते व्याख्येयौ-

स्वाराज् ५० स्वः स्वयं राजते राज-क्षिप् । इत्ते । [स्त्रि च ।

स्वाराज्य न० स्वराजः स्वाराजोऽवा भावः पञ्च । मङ्गले, इन्द्र-

स्वारीच्य ५० हितोये मनीः "स्वारीच्येऽन्तरं प्राप्ते" इति

चयत्तौ ।

स्वार्थ ५० स्वस्य स्वयः प्रयोजनम् अभिप्रेषो वा । स्वयंप्रयोजने
स्वार्थे च "स्वार्थकः स्वार्थोपलब्धिर्" इत्यर्थात् ।

स्वास्थ न० स्वस्थस्य भावः पञ्च । स्वाद्ये, स्वने, स्वने, स्वने

स्वाष्टा चयम् ए + या + छे - टा ति० । देहोदेयेष्वङ् इति-

स्वते । स्वमिभाष्यां "स्वाष्टवेन वृत्तिर्भुजमिति" एषु, माय
काभेदे च स्त्री० "ममः स्वार्थं स्वाष्ट्यं" इति विज्ञेयः ।

स्वाष्टाप्रिय ५० इतः । स्वस्ती । स्वाष्टाप्रियाऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वाष्टामुज् ५० स्वाष्टेऽप्यङ् स्वस्तिवृत्त्युत्तु भुज-क्षिप् ।

स्विद्वय चयम् स्विद-क्षिप् । प्रये, वितर्के, पादद्वये च ।

स्विन् ति० स्विद-क्त । स्वद्वये, स्वद्वयेऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वीकार ५० कवस्य स्वस्य कारः कर्त्तव्यं स्व + शि + क्त - पञ्च ।

स्वीय ति० स्वस्येदम् स्वस्वार्थोऽप्यङ् न इति मतिः भवति ।
स्वस्वस्त्विति । नादिकाभेदे ङीप् ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

स्वयम्भुव ति० स्वयंभवेऽप्यङ् । स्वयंभुवोऽप्यङ् । [स्त्रि च ।

सेच्छास्यत्यु ड० सेच्छया स्यत्यर्थः। भीष्मे सेच्छाधीन
स्यत्युक्ते ति०।

सेद ड० सेद-सिद-वा, पञ्। पाकभेदे (सिका) घर्षे
गात्रादितो जलादे निव्यन्दने। [सेदजातमाने ति०।

सेदज ड० सेदाज्जायते ज्वन-ट। सेदजाते दयादिजनौ।

सेदन न० सिद-सिच्-ल्युट्। गात्रादितो घर्षादेर्नि-
स्सारणव्यापारे। (भापरा)।

सेदनी स्त्री० सिदते पच्यतः स्यद-सिद-ल्युट्। औदपाव-
भेदे (ताथोया) स्त्रिया क्त् टाडिहस। सेदनिक्ता।

सन्दुहमे पात्रे भज्जन्पात्रे स्त्री०। [च ति०।

सौर न० सस ईरम् ईर-यच् इडि। सेच्छार्वाभ् तद्धितमन्त्रे,

सौरिन् ति० सेनैव ईरयित् प्रोथमस ईर-पणि इडि।

सेच्छाचारिणि सतर्क्षः। अभिचारिक्रिया स्त्री० डीप्

सोपाज्जित ति० से न उपाज्जितम्। सयमज्जिते भनादो।

ह

ह अच्। हा-ह। पादपूरणे, कर्मोपमे, नियोगे, जंघे,
निवहने, प्रसिद्धौ च,। मिते, जले, शून्ये, बह्वे, यात्राया,
रक्ते, सौं, प्रापहरणे, चन्द्रे, सकोपकारणे, शुल्के च ड०

हम ड० हस-अच्-ड०। स्वामिण्याते प्रसिभेदे, निर्वो-
दशमे, विष्णौ, सूर्ये, परमात्मनि, "हस तनो सवि-

स्ति, वरुणमिति" नैपथम्। मल्ले, यतिभेदे, वनभेदे

देहस्यवायुवेदाभेदे, हृदभेदे, हमेव्यर्थे, मिते, व्यप-
स्ति, घेरे, विगुह्ने, अजपासन्नद्वये वसें च "हकारेण

वह्निर्वाति सकारेण विद्येतुम्, हर्षति सतत मन्त्र जीवो
जयति वर्धतेति" तन्त्रम्। [नूतुरादौ

नसक्त ड० हसहस कायति प्रद्वयते कै-क। पादकटक
हसगामिनी स्त्री० हसरह हड् गच्छति गघ-घिनि। अड-

मानिष्याक्रियाम्। हवेन गच्छति घिनि डीप्। मध्याह्नाम्

हसनादिनी स्त्री० "गच्छेन्नगमना तनी कोवितालाप-
वदता। नित्ये गुप्यिषो या स्नात् धा ह्यता हसनादिनी"

तुल्लगपदा नायाम्।

हसपटी स्त्री० हसस्वेव पाटा मूत्रान्वया पाद्वाने स्निग्धा
नीपि पद्मान्। गोधातकीनतादाम्। वन्द्येभेदे तु हसपटा।

हसपाट न० हसग साट्। वदसोपदस कच्। हिरुवे

हसमाटा स्त्री० ईत-पुण्ड्रगाकरेण स्थिते हसपट्ट-हाट्ये च

हसरय ड० हस रय-गाह्वर यम्। यद्यप्ये मङ्गपि

हसगहनादयोऽयम्। [धातो।

हसुनोमय न० हस हस लोपथ कोषयुक्तम्। काशीये उप-

हसवती स्त्री० हसलयादाकार व्यस्यसा मतम्स व।
हसपयाम्।

हसवीज न० हसस बीजमत्। हसडिम्बे।

हसाङ्घि ड० हससाङ्घमिरि चोहितत्वात्। हिरुवे।

हसारुड ड० हसमारुड या-रुड-क्त। मङ्गपि तच्छया
मङ्गाख्या स्त्री०। [पादके वन्द्येभेदे च।

हसी स्त्री० हसस भाषा डीप्। हसयोपिति द्वानियत्यस्य
हृत्तो यच्च। हसित्यस्य ज्ञानि ह्वा-डो। हस्योधने "हृत्तो

विक्रयवित्तचन्द्रमण्य चन्द्राविति दर्पे, दग्धे, प्रये च।

हस्ते (स्त्रा) यच्च। हसित्यस्य ज्यतेऽस्य जय-डे डा वा।

नाखाक्रियाया मगभिनेयवते चेदोसम्बोधने।

हट दीप्तौ भा० प० वाच० सेट्। हटति अहोर्-अहोर्

हट्ट ड० हट-ट टस्य नेचम्। कयनिक्रयस्थाने "प्रतिहट्ट-

पणे वट्टवादि" नैपथम्। [[हाटपोर] कीरभेदे।

हट्टपौरक ड० हट्टे प्रकायिते स्थाने यत्पौर स्थाप्ये क्त्।

हट्टविलासिनी स्त्री० हट्टं विलासयति पि-लस-णिच्-
षिनि डीप्। मन्त्रव्यभेदे, हरिद्रायाश्च।

हट कीचराने वयत्कारे हुडौ च भा० पर० यव० सेट्।
हटति। अहोर्-अहोर्

हट ड० हट-अच्। वलाकारे, प्रघराश्च।

हटपथी स्त्री० हठने प्रवते हट-अच् हट प्रवृत्तान् पथी
यसा डीप्। र्यावे, कुम्भिकायाश्च।

हटयोग ड० हटात्कारेण योग। प्राण्यामादिप्रक्रियाभ्यासे
राजयोग विनैव परमात्मसात्कारादपि चित्तवृत्ति-

रोधात्मके योगे। [पाना]।

हटात् ड० हट प्रवपान आनुविष। कुम्भिकायाश्च।

हटी स्त्री० हट-अच् वी० डीप्। वारिपण्याम् (पाना)

हडि ड० हट-अच् ड०। पशुमारोपसाधने काष्ठान्ते (हाडिकाट)

हडिक ड० हट-अच् ड०। मीषजातिभेदे (हाडि)।

हडन न० हट-ड टस्य नेचम् ड०। कास्य (हाड)। सघाया
क्त्। मीषजातिभेदे (हाडि)।

हण्डा स्त्री० हन-डा डस्य नेचम्। हटति-गट्पातभेदे
(हाडा)। नादोक्तौ मीषसम्बोधने। यच्च०।

हण्डिका स्त्री० बुद्धा हण्डा क्त्। गुदे यद्गुपाते (हाडि)।

हण्डे अच्। हन-डे टस्य नेचम्। मादोक्तौ मीषसम्बोधने।

हट ति० हन-क्त। नादिते, प्रतिवृत्ते, प्रतिवृद्धे, याया

रहित, गुपिते च। माने क्त, हनने, गुपने च न०।

हटन ति० हटन वचमायाम् क्त्। नचमाये (हडा)।

हताश लि० हता आशा यस्य । आशाशून्ये, बन्धे, निर्दये,
पिपुने च । [शुष्यने वा]
हति स्त्री० हन-क्तिन् । हनने, मारणे, व्याधाते, अपकर्षे,
हत्या स्त्री० हन-कृप् । मारणे, बधे, प्राणवियोगात्कृत व्या-
पारे "मङ्गहत्या संप्राप्तमिति" स्मृतिः ।
हृद्-विशेषसंगे भा० या० अक० सेट् । हृदते अहृदिष्ट ।
हन बधे-गतौ च भा० प० सक० अनिट् । हन्ति अवधीन् ।
"कुलं हन्ति क्रयोदरी" व्यादावाहकारिकास्तु गतौ निष्-
ताशैतामाहः ।
हनन न० हन-ह्यट् । "सायं प्राणविच्छेदफलव्यापारो ह-
ननं कृतं, मित्युक्ते, व्यापारे शुष्यने च । [इच्छे]
हनील उ० हन-इत् ङीष् ह्यङ्गो लीयते लो-ङ् । शैत्यो
हतु(नू) उ० स्त्री० हन-उन् वा जह् । कयोहयोपेरित्ये छप्-
भागे, हृद्विस्तारित्वात्, रोगे, अक्षभेदे, अवतौ च स्त्री० ।
हतु(नू)भत् उ० हत्(नू)+अचल्ये भत् । रामस्य श्वपुत्रे,
अङ्गनागर्भजाते पवनतनये श्वनरभेदे ।
हन्त अच० हन-त । हर्षे, अतुकम्पायां, विप्रादे, आर्त्तां,
वादे, सम्मले, वाक्यारम्भे, छेदे, परिच्छेदे, वक्षने च ।
हन्ताहार उ० हन हर्षस्य कारः करणं, हन्तेत्यस्य कारः उच्चा-
रणम् वा ज-वच् । अतिशये देवे-अधे, हन्यन्त्ययोगे च ।
हन्तृ लि० हन-हृच् । हननकर्त्रे हततहननाद्युपयोगित,
रि च विद्याय ङीप् । "नहिनाहृत्पन्त्यापेति" इत्याचम् ।
हन् लि० हृद्-क्त । कृतप्रतीकसंगे ।
हम् अच० ह-हम् । ह्योक्तौ, अतुनये च । [इ०] । ह्य्याचम् ।
हम्भा(ह्या) स्त्री० हम्-भा-ह्य-कह् वा । गता भवौ
हम्भ गतौ भा० प० सक० सेट् । हम्भति । अहम्भौ ।
हय गतौ सक० ह्यालौ अह-भा० प० सेट् । हयति अहमीत् ।
हय उ० हय-हि-वा अच् । गोटके ।
हयगन्ध उ० हयस्येव गन्धोऽस्य । आचरणे । अश्वगन्धायाम्,
यमभोदायाश्च स्त्री० ।
हयग्रीव उ० हयस्येव दीर्घं ग्रीवाऽस्य । विष्णोरनगरभेदे,
देवभेदे च, "हयग्रीवमभोपेतं तदेव भागवतं विदुर्दिति",
इत्याचम् दुर्गाया स्त्री० । [विष्णौ]
हयग्रीवहन् उ० हयग्रीवात्स्यं देवं हतवान् हन-कृप् ।
हयन न० हि-ह्यट् । कर्षारे । [भाषपर्यायम्]
हयपुष्पी स्त्री० हयस्य पुष्पाकारोऽप्यस्याः कश्च गो-ङीप् ।
हयमित्र उ० इत० । यो, अश्वमयाया, चर्चुर्वायु स्त्री० अश्व-
रश्मे लि० । ह्येतादयोच्य । [हरतीरे, सुम् । तने व ।
हयमार उ० हयं मारयति मृ-णिच्-ल्यु । अश्वशब्दे ।

हयमारण उ० हय मारयति मृ-णिच्-ल्यु । अश्वशब्दे ।
हयवाहनसङ्कर उ० हयस्य वाहनं चतनं सङ्करितं सम्-
कृ-अच् । रक्तकाञ्चने ।
हया स्त्री० हयः हयगन्धोऽप्यस्याः अच् । अश्वगन्धायाम् ।
हयाध्यक्ष उ० हयेषु तद्रूपेषु अध्यक्ष । यशस्वताधिक्रते ।
हयानन्द उ० हयमानन्दयति आ-नन्द-णिच्-अच् । सुखे
हयारि उ० इत० । करवीरे ।
हयाशना स्त्री० हयैरुप्यते अण-ल्युट् । वल्लकीउपे ।
हयोत्तम उ० हयेषु उत्तमः । अश्वरते आजानेयेऽप्ये ।
हर उ० ह-अच् । हरे, अग्नौ, गर्भे, विभाजने च, अत्योम्य-
हाराभिहतौ हरायां विति,, लोशावली । ह-भावे अच् ।
हरणे, विभाजने च ।
हरगौरी स्त्री० हरदेवार्जुनं गौरी । अर्जुनारोहरद्वये
शिवपार्वत्योर्भूषिभेदे इय० । शिवपार्वत्योः द्वि० व० ।
हरण न० ह-भावे ल्युट् । स्नानान्तरकरणे, विभाजने च
कर्षणि ल्युट् । योतकादौ देवे धने ।
हरतेजम् न० इत० । पारदे शिवरीये च । हरवीनादयोऽप्यत्र
हरषेखरा स्त्री० हरस्य शेषरक्षागस्यैवाप्यस्याः अच् ।
गङ्गाशाम् ।
हरि उ० ह-इत् । विष्णौ, शिवे, सूर्ये, श्वनरे, भेके, चन्द्रे,
सूर्ये, वायौ, अश्वे सवे, हरे, मङ्गलि, मिरणे, मृ-
र्षभश्चे वर्षभेदे, मयूरे, कोकिले, हृषे मुकुपक्षिणि, भर्जु-
हरिनामके वायव्यदीव्यमन्त्रकारे पवित्रत/रन्त्रे, पोते,
विह्वनरथे, हरिह्वये च । तद्वति लि० 'हरिं विदित्वा
हरिभिश्च पाजिभिरिति' रघु० ।
हरिकेश उ० हरि पित्रन्-बेगोटस्य । शिवे, शिवभक्तवत्
भेदे च । अथ तत्प्रसादात् काश्यां दयस्माशिलभाप्रधान,
इति कामीयशब्देऽस्ति च । [यववक्त्रप्रतीये च ।
हरिहृद् न० इत० । हरेर्विष्णुसंगेऽयम् । हरिभूति गटे
हरिचन्दन न० हरेरिन्द्रस्य शिवं चन्दनम्, चन्द्यत् चटि-
ल्यु इत० वा । देवतवभेदे । हरेर्विष्णोः प्रियं चन्दनम् ।
श्रेतचन्दने गोपीमयाशके-कन्दै-कदम्बे-जाते चन्दनभेदे,
ज्योत्स्नाया, कुटुम्बे, सुन्दराङ्गे च न० ।
हरिण उ० ह-इत् । अनापस्याते पपी, शिवे, विष्णौ,
श्वे, शुक्लवर्षे पाच्युष्ये च । तद्वति लि० ।
हरिणहृदय उ० हरिचक्षेत्र भित्तं हृदयस्य । भोरी ।
हरिणाधी स्त्री० हरिचक्षेत्राणि दद्यात् । इत० । पृ० यमः
कोच । हृद्विस्तारित्वात् अच-अच् । हरिचक्षेत्राणि
लि० लिङ्गो कोच । 'हरिणाधि ! मयापेदे' इति ।

हरिणाङ्ग उ० हरिण शयनाशक्तो ऋणोऽङ्गविहङ्गं, यङ्गे
मोडे वा यस्मै । चन्द्रे ।

हरिणी स्त्री० हरितवर्णा स्त्री डीप् तस्य न । हरिदण्पायां
स्त्रिया सर्वप्रतिभावा, ऋण्युभ्या, भङ्गिभावां, वरुण्यं,
वराहस्तिया, सप्तदशवारपादके ऋणोभेदे च । हरिण्यस्य
स्त्री० डीप् । मय्याम् ।

हरित् उ० हृ-रति । रितोवर्धितवर्णं (पाताररत्नं)
पद्माश्वर्णं च तद्वति लि० । सूर्यांशे, चन्द्रे, चिह्ने,
सूर्ये, विष्णौ च उ० ।

हरित उ० हृ-रतश्च । चिह्ने, चम्पानवर्णं, हरिद्वर्णं च । तद्वति
लि० स्त्रिया डीप् तस्य नच । दूर्वायां, जयन्त्या, हरि-
द्रायां, कपिलद्रावाया नीलदूर्वायाश्च स्त्री० टाप् ।

हरितक न० हरितेन वर्णेन कायति प्रकायते कै-क । याके
हरितमाक उ० हरितं याकमस्य । गोभाण्डे ।

हरिताल न० हरिवर्णस्य पीतवर्णस्य ताल प्रतिष्ठा यत् ।
पीतवर्णं उपधातुभेदे 'य' हरितालवर्णमानवायुकमिति'
भाव । पीतवर्णप्रतिभेदे उ० 'स्वायं कृ' । हरिताले ।

हरितालिका स्त्री० हरेकालो हस्तकालो यस्या कप् चत
इत्स्वम् । सौम्याद्रुणप्रत्ययान् । हरितवर्णाय व्यञ्जति
मय्यामेति अन् एल् । दूर्वायाम् । अण् डीप् । हरि-

तालो । दूर्वायाम्, वा च याकाशरेखाया, खड्गवर्णाय
हरिताशम् न० हरितवर्णमशम् अच् ममा० (वेरीजा) नधि-
भेदे । लो० (तले) उपधातुभेदे च । [दोषोत्थल ।

हरितपर्ण न० हरिद्वर्णं पर्वमस्य । भूतकं (भूता) हरिपर्वा-
हरिद्वर्भे उ० हरि' हरिद्वर्षो वर्भ । हरिद्वर्षे कृषे ।

हरिद्वय उ० हरिद्वामकोटयो यस्य । छत्र्ये ।

हरिद्वय उ० हरिद्वर्षोऽधिकशालो देवता यस्य । अवस्थानवर्ते
हरिद्वर्भे उ० हरिद्वर्षो गर्भो यस्य । हरिद्वर्षे कृषे ।

हरिद्वय उ० हरिवर्षः । मित्रवर्षो दूरपुर । नामकेश्वररत्नवि
हरिद्रा स्त्री० हरिं पीतवर्णं रत्नवि द्रु ङ । सगमय्यताते
योवर्धभेदे ।

हरिद्रागयोग उ० 'हरिद्रावर्णयुक्तो गणेश' । पीतवर्णं गणेश
हरिद्राभं उ० हरिद्रैव आभाति आभा-भ-क । पीतवर्षे
(पद्माशक्त) कर्तृकं, पीतवर्षं च । तद्वति लि० ।

हरिद्रागमि लि० हरिद्राया इव रागः रत्नवस्तुगमिः ।
चम्परावरागे कौटुके । [हरिहरिद्रायाश्च

हरिद्रु उ० रति हरिद्वर्षं द्वादशवार, द्रु । इत्यभावे,
हरिद्वार न० इत्यभावे द्वार देशनाम् । रागावस्थाने कौटुके

हरिनामन् न० हरेनाम तदाख्यानं वा । हरिनामनि तदा
खाने च हरेरिव नामास्य । चन्द्रे उ० ।

हरिनेत्र न० हरेर्नेत्रमिव । श्वेतपद्मे इत० । विष्णोर्लोचने ।
हरे सिंहस्थेव नेत्रवत्स्य दोषत्वान् । पेचके उ० ।

हरिन्माणि उ० हरिद्वर्षो मणिः । मरकते मयौ ।

हरिन्मुद्र उ० हरिद्वर्षो मुद्रः । शरदि पकमुद्रे ।

हरिप्रिय न० हरेर्निष्ठा प्रियम् । कालीयके चन्द्रे, उग्रोदे
च । कदम्बे, पीतवर्णराजे विष्णुकन्दे, कर्पूरो, शङ्खे, बभूके,
मिषे, वातके च उ० । चक्रा, तुलस्या, शृङ्गिण्या, द्वादश्या-
तिथौ च स्त्री० । हरिवर्णमेति लि० ।

हरिवालुक न० हरेर्निष्ठा प्रियम् बालुकम् । एतत् लुके ।

हरिभक्त दि० हरो विष्णो भक्तः । विष्णुभक्तिमति 'सूर्य-
लोकेषु यो विष्णु' भावयेत् सप्तभावनः । हरो करोति
भक्तिं हरिभक्तः च व स्रज' इति पुराणोक्ते सर्वत्र
समदर्शपूर्णचन्द्रहरिद्विषये उ० ।

हरिभद्र न० हरिं भद्रयति सन्तर्पयति क्वच् । हरिवालुके ।

हरिभुज् उ० हरिं भक्तं भुङ्क्ते भुज-क्तिर् । कर्पे ।

हरिमन्य उ० मय्यते मन्य एवमेव । हरि पीतो मन्यो यस्य ।

चणके, तस्य रज्जुमन्त्रेऽपि पीतत्वान्मायाचयात्मम् । हरि
सर्वं मय्यति मन्य-यच् । मणिकारिकायाम् देशभेदे च ।

हरिमन्यक उ० हरि पीतो मन्य एवमेव । यस्य कप् । चणके

हरिमन्यज उ० हरिमन्ये देवे जायते जन- । चणके,
तस्य स्रजे च ।

हरिवंश उ० इत । विष्णुवन्दे, हरेर्बभौ व्याख्येयमेवास्त्वन् व्य-
महाभारतानर्गते चित्तकृषे चन्द्रभेदे ।

हरियम् न० हरिगर्भकं चर्मम् । अश्वहोपस्य नववर्षमथे वर्षभेदे
हरिवासर न० हरिविय वासरम् । एकादशोदिवसे, द्वादशो
प्रथमपादे च । 'सुवर्णमाश्रित्य पापानि तिष्ठति' हरिवासरे
इति, द्वादशा मयम' पादो हरिवासरश्चक' इति च पुरा-

हरिवाहन उ० हरि वाहयति व्यानान्तरे नयति सङ्ग-विष्-
त्सु । गच्छे इत० । हरिवाहनमयम् न० ।

हरिवीज न० हरेर्बभौ जस्यति कारणाभावात्स्य व्यच् । हरि-
ताते 'हरितानं हरेर्बभौ' ऋद्धाभोजं मन विवेति वैद्यकम्
हरिशयन न० हरे रयनं निद्रा । विष्णुनिद्रायाम् । हरे शयनं
यत् । वदुषस्तद्विषये काले स च 'भैरवाद्यपादे उपनिषद्
विष्णु दिव्यपदस्य 'प्रभुपदे भाष्ये' उपनिषदे 'हृत्मेव' दधित'
वासादस्य गुह्यहाटव्यवधिर्वासिर्गुह्यहाटगोमर्त्येन हृदया
वास्यगुह्यात्मकः । विस्तरो हृद्दर्शमानः ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्र इव करो सृष्ट इत्यर्थं यो विप्रमुखा
अपमदे । अगिभवे स व सृष्ट । अचन्द्रएव ।

हरिचन्द्रपुर म० इत० । श्रीमन्मदे ।

हरिचन्द्रोत्तिन न० हरिचन्द्रात् संकीर्तनम् । श्रीम-
त्पद्मोक्तोक्तारणे 'सकल निष्कलं राम ! हरिचन्द्रोत्तिन
निवेदिता पुराणम् ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्रो ह्योयस । इन्द्रो हि विदित्वा हरि-
भिरात्मिभिः रवी तस्य हरिचन्द्रात्सकलम् ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्रो हरः । हरिचन्द्रात् सकलार्थदेह-
तया सिते भूतिभेदे । इ० । शिवरात्रयोः द्वि० न० ।

हरिचन्द्रोत्तिन न० हरिचन्द्रोः रित्यं चेत्यम् गङ्गाप्रवाहो-
त्तिनामिदमेव स्यादिति तत्राह सिते भूतिभेदे

हरीतकी श्री० हरि योगवणे फलद्वारा इत्येवम् इत्युक्तं ।
कथायां कम् गौ० होष्ट । सनातनस्य उच्ये तस्याः

कलम् यत् सल्लुप्य । हरीतकीभेदे इ० । कदाचित्
कथिता माता मोदत्सा हरीतकीति इत्युक्तं ।

रेणु श्री० पू० पठ । रेणुभागमभेदे निमित्ताच्च ।
(मटर) कवीभेदे पु० सांभो कन् तैलैव ।

तौ नि० ह० त्वं । कथयकारिणि । मोद० यत् उ० ।
यौ न० ह० यत् सृष्ट व । पणिना अहमेदे 'रसम्यात्मनि

प्रसोभन्त्येवम् ।
यं कन प्र० गतो सक० भा० धर० वेष्ट । हर कङ्करीति

रित्युक्तं उ० हरि मित्रत्वमिति यत् स वधा ॥ हे, कवीभेदे व
इत्युक्तं उ० हरिचन्द्रोत्तिनोऽप्युक्तं । इन्द्रो ।

इमे उ० हरिचन्द्र । सचे, इत्यादिगमजगज्जानन्
इत्युक्तं उ० कथयति श्रीमद्भागवतं पू० पठ । विष्णुभा-

दित्येव चतुर्थे मोने । इत्युक्तं इति पू० पठ ।
इमे न० ।

हरिमाधु उ० पू० तात्पर्योक्तं चान्तरम् । पादभेदे सुप्रविणे
हरिमाधु श्री० पू० पठ । विनि टीष्ट । विजयाम् । हरि-

चारक नि० ।
हरिनि नि० कवीभाष्येऽस्य इत्युक्तं । आतातये

सल्लुप्ये भा० पर० सृष्टः सृष्ट कदाचित् । हर यदाज्ञोत्
इत्युक्तं न० कथयते सत्यतयेव इत्युक्तं न० । वने ।

रामहो धा० । हरिचन्द्र इत्येव तत्त्वमिति सार मोदयति
देव गौ० होष्ट । हरिचन्द्राम् ।

हरिचन्द्र उ० हरिचन्द्रात् सत्यतयेव स यत् । इत्येव । सचके
नि० । 'उक्तं विना इत्येव सत्यतयेव' इत्युक्तं ।

हरिभूति श्री० हरेण हरमाध्या भवि । हरिभूति ।

हला अ० हरेति लोयत ला-का । माधोक्तो हलोमधोभेदे, धरा,
प्रथिष्या, जके व ।

हलाचुष्ट उ० हरेण आरुप्यति आनयुध क । वददेव । भिदे
हलाहल उ० हरेणेन आरुप्यति विलसति आनयुध क । विप्र
हलि उ० हरिचन्द्र । उच्यते ।

हलित् उ० हलोत्पन्नस्य युधत्वेन इति । वदराये । कथये नि०
हलीन उ० हलात् हितः स । वदराये (प्रयुक्त) ।

हलीमा श्री० हलस रिया यत् । भाद्रपदपठे ।
हल्य नि० कलं हलकर्मण्यभेदे तस्येदं वा यत् । हलजदे

चेत्यादी, हलसम्भिति व । हलाना वसूक्तं यत् ।
हलसूक्ते श्री० ।

हल्लुप्य निगमे भा० पर० सृष्टः । हल्लुप्य आह्वोति ।
हल्लुप्य न० हल्लुप्य । रक्तपद्मादे (हल्लुप्य)

हल्लीम न० हल्लुप्ये लप-त्युक्तं उ० कर्म । हलीया मल्लुप्यका-
चारवत् । तत् कन् । तदेव ।

हल उ० उ० यत् हल्लुप्ये उ० वा । यत्, पादायां, श्री०,
हलन न० उ० लुप्य । हलीये वदरायेन मल्लुप्यं वदराये

हरि प्रमेये ।
हलनी श्री० हलनेत्या उ० लुप्य । वदराये ।

हलनीय नि० उ० कर्मणि कनीयत् । वदराये ।
हला अज्यः कथं वा वदराये । वदराये ।

हलिरात्र न० हलिरात्रात् अज्य-मुक्तं । वदराये ।
हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।

हलिरात्र न० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।
हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।

हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।
हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।

हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।
हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।

हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।
हलिरात्रा श्री० हलिरात्रो यत् । यत् । यत् ।

हरिणाञ्जु पु० हरिण गमनामन्त्रो मन्त्रोऽङ्गवित्तु, यद्दे
कोडे वा व्यस्य । चन्द्रे ।

हरिणी स्त्री० हरितवर्णा स्त्री ङीप् तस्य न । हरिद्वर्णायां
स्त्रिया, स्रष्टव्यप्रतिभाया, स्रष्टव्यध्या, मञ्जिषायां, वक्ष्यां,
वराहस्त्रियां, सप्तमश्वत्थरपादेके अन्धोभेदे च । हरिणस्य
स्त्रीः ङीप् । मृग्याम् ।

हरित् पु० हृ-रति । तृतीयोत्पत्तिवर्षे (पाताररुद्र)
प्रकाशवर्षे च तद्वति त्रि० । सूर्याङ्गे, सङ्गे, धिंष्टे,
सूर्ये, विष्णौ च पु० ।

हरित् पु० हृ-रत् । सिंहे, मन्वानवर्षे, हरिद्वर्षे च । तद्वति
त्रि० स्त्रिया ङीप् तस्य नच । दूर्वायां, जयन्त्यां, हरि-
द्रायां, कपिलद्रावायां नीलद्रावायाञ्च स्त्रीः ङाप् ।

हरितका न० हरितैव वर्णैव कायति प्रकाशते कै-क । याके
हरितमाक पु० हरितं याकमस्य । गोभाष्ये ।

हरिताल न० हरिवर्णस्य पीतवर्णस्य तालः प्रतिष्ठा यत् ।
पीतवर्णं उपधातुभेदे 'स हरितालस्य नामनायकमिति'
भाष । पीतवर्णप्रतिभेदे पु० सूर्याङ्गे कम् । हरिताले ।

हरितालिका स्त्री० हरेकातो जलतातो यस्यां कम् अत
रूपम् । हरीभाद्रपल्लवतयाम् । हरितवर्णायां अलति
प्रस्थांशोति अन्-पुल्ल । दूर्वायाम् । अप् ङीप् । हरि-
तालो । दूर्वायाम्, हा च आकाशरेखाया, उल्लवतायाञ्च
हरितालम् न० हरितवर्णमालम् अच् समा० (पिरीजा) गणित-
भेदे । अये, (तन्ते) उपधातुभेदे च । [दशोपल ।

हरितपर्ण न० हरिद्वर्णं पक्षिमस्य । मूलके (मूला) हरितपर्ण-
पृदिर्भेदः पु० हरिः हरिद्वर्णो दर्भ । हरिद्वर्णं कृये ।
हरिद्वक्ष पु० हरिद्वर्णमोक्षो यस्याः सूर्ये ।

हरिद्वर्ष पु० हरिद्वर्षाऽधिष्ठानो देवता अयम् । त्रयणानवते
हरिद्वर्षे पु० हरिद्वर्षो गर्भो यस्य । हरिद्वर्णं कृये ।

हरिद्वर्ष पु० हरिवर्णः पित्रुद्वर्षो द्वयुग । आगनेयवदनमिति
हरिद्वर्षा श्री० हरिं पीतवर्णं इवति द्व-ड । स्वामयस्याते
योग्यभेदे । [भिदे ।

हरिद्रागशेष पु० हरिद्रावर्णमुक्तो गणेषः । पीतवर्णं गणेष
हरिद्राभ पु० हरिद्रेव व्याभाति व्या+भा-क । पीतवाते
(प्रदायान) कर्तुरङ्गे, पीतवर्णं च । तद्वति त्रि० ।

हरिद्रागमि वि० हरिद्राया रर रागः । रत्नमयुरागोऽस्य ।
यत्प्यरागुरागं होषुदे । [शरहरिद्रायाञ्च

उत्तिद्रु पु० हरिः हरिद्वर्णो दधादिद्वारा, द्व- । उच्यमाने,
हरिद्वार न० हरेस्मृत्योऽहं द्वारं वेत्नात् । सप्तमस्याते तोषभेदे

हरिनामन् न० हरेर्नाम तदाख्यानं वा । हरिनामनि तदा
स्थाने च हरेरिव नामास्य । उक्ते पु० ।

हरिनेत्र न० हरेर्नेत्रमिव । श्वेतपद्मे इत० । विष्णोर्लोचने ।
हरेः सिंहस्यैव नेत्रमस्य दीर्घमात् । मेचके पु० ।

हरिन्मणि पु० हरिद्वर्णो मणिः । मरकते मणौ ।

हरिन्मुद्र पु० हरिद्वर्णो मुद्रः । गरदि पकमुद्र ।

हरिप्रिय न० हरेर्विष्णोः प्रियम् । कातोयके चन्द्रे, उग्रोरे
च । कदम्बे, पीतमङ्गुराजे, विष्णुकन्दे, करवीरे, यङ्गे, मन्त्रके,
धिरे, वातवे च पु० लक्ष्मण, तुलसी, प्रथिष्यो, दादस्या-
निषौ च स्त्री० । हरिवत्सले त्रि० ।

हरिवालुक न० हरेर्विष्णोः मिवम् बालुकम् । एतच्च लुके ।
हरिभक्त त्रि० हरो विष्णो भक्तः । विष्णुभक्तिमति 'धर्म-'
जीयेषु सो विष्णु' भावयेत् संसमावतः । हरो करोति

मक्तिञ्च हरिभक्तः स च श्रुतः इति पुराणोक्ते सर्वत्र
समवर्तिष्यैव हरिभक्ते पु० ।

हरिभट्ट न० हरिं भट्टयति सलपयति व्यच् । हरिवालुके ।

हरिभुज पु० हरिं भक्तं भुङ्क्ते भुज-क्तिप् । सर्वे ।

हरिमन्य पु० अमन्यते मन्य एकदेवः हरि पीतो अन्वो यस्य ।
चणके, तस्य वंङमन्यनेऽपि पीतस्यानपायात्तयात् । हरिं

सर्वं मन्त्राति भन्य-वयु । गणिकारिकायां देयभेदे च ।
हरिमन्यक पु० हरिः पीतो मन्य एकघण्टेऽप्यस्य कम् । चणके

हरिमन्यज पु० हरिमन्ये देये जायते जने च । चणके,
अप्यवहने च ।

हरिवंश पु० इत० । विष्णुवंशे, हरेर्वंशो व्याख्येयत्वेनाख्यत व्यच्
महानारतानर्गते खिन्नरूपे सन्भेदे ।

हरिवर्ष न० हरिनामकं वर्षम् । जम्बूद्वीपस्य अचर्यमध्य वर्षभेदे
हरिवासर न० हरिमिव वासरम् । एकदशोदिवर्ष, द्वादशो

प्रथमपदे च । 'अक्षयार्थिनाम पापानि तिलानि हरिवासे
रति, द्वादश्याः प्रथमः प्रादो हरिवासरश्चन्द्रक' इति च पुरा-

हरिवाहन पु० हरिं वाहयति स्वानान्तरे नयति वह+णिच्
लुक् । गच्छे इत० वासिवाहनमयन न० ।

हरिवीज न० हरेर्वीजस्य तिस्राऽपत्येनाख्यस्य व्यच् । हरि-
ताले 'हरितामं हरेर्वीजं नष्टमादौर्जनं मन सिद्धे त्रि दैव्ययम

हरिस्थान न० हरेः गहनं निद्रा । विष्णुनिद्रायाम् । हरेः गहनं
यत् । तदुपनिषते कामे स च 'मैत्रायापदे स्थिते च

विष्णु' रित्यप्यस्य 'प्रवृत्तये माधचतुष्टयेनेत्यनेन दर्शित-
व्यायादयः शुद्धादयश्चरिषासिद्धादयश्चोपनिषत्तया

यामचतुष्टयाकः । विष्णोः हृद्दभधाने ।

हरिचन्द्रः अहो भद्रं नमो हृदयं नमो निमग्नपुत्रे
अथेदे । अविमिहे न न हृदः । अचन्द्रः ।

हरिचन्द्रः उरु न ० हृदः । अमननरे ।

हरिचन्द्रोत्तम न ० हरेहरिनाथ हंसी कथनम् । श्रीनि-
शोतोभोभारो यत्न निष्कलं रत्नम् । हरिचन्द्रोत्तम
विनेति पुत्रायम् ।

हरिचन्द्रः अहो भद्रं नमो हृदयं । हृदये दिं विदित्वा हरि-
निर वाजिनिर्मिति रजो तस्य हरिचन्द्रात्मजस्यम् ।

हरिचन्द्रः उ० हरिचन्द्रो हृदः । हरिचन्द्रो अक्षिप्राज्ञैव-
वया सिते मूर्तिमेदे । ह० । शिवनारयणो वि० व० ।

हरिचन्द्रोत्तम न ० हरिचन्द्रोत्तम वि० यत्नम् । गङ्गापञ्चमी-
पञ्चमालिकदेवसे मागविष्णुवाङ्मतरसा नि विजते तीर्थमेदे
हरीतकी श्रीः हरितीर्थवसे कलहारा इत्युपास रच-कः ।

गङ्गाया ननु श्रीः होम् । ज्ञानमया इत्ये वक्ष्य-
मन्तु यत्न तस्य मुद्रः । हरीतकीकते श्रीः । कदाचित्
अविता माया भोदरसा हरीतकीति यावत् ।

हरेणु श्रीः हृदः । रेणुकागमनम् । विविधापञ्च ।
(मन्त्र) हरीति उ० । सायै ननु ज्ञेयम् ।

हरेणु वि० हृदः । हरयकारिणः । होरे । वि० व० ।
हरेणु न हृदः उ० । पविता अहमेदे 'रक्ष्यतवगति
प्रशोभयन्ते' ।

हरेणु तस्य अहमेदे वचः भा० पदमेदे । हृद अहमेदे
हरेणु उ० हरि मित्रवर्णय यस्य वचः भवाः । हरेणु उ० व
हरेणु उ० हरिचन्द्रोत्तम । हरेणु ।

हरेणु उ० हृदः । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।
हरेणु उ० हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु । हरेणु ।

हृदभूति श्रीः हरेण हृदभाभ्य भूति । हविहरी ।
हृदा व्य० उ० उ० उ० । गायत्री गायत्री गायत्री ।

हृदभ्या, जने च ।

हृदासुध उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदाहल उ० हरेण आहवति विदित्वा आनन्दुध क । विप
हृदि उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।

हृदिनु उ० हरेण कामधुति आनन्दुध क । नवदेने विदे
हृदिनु उ० हृदः । हृदः ।